BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVII
D
39
NAPOLI

XIIII
Q
37

ISAACI CASAVBONI

DE REBVS SACRIS ET ECCLESIASTICIS EXERCITATIONES XVI.

AD CARDINALIS BARONII Prolegomena IN ANNALES ET PRIMAM EORVM partem, de D. N. IESV CHRISTI Natiuitate, Vita, Paſſione, Aſſumptione.

CVM PROLEGOMENIS AVCTORIS *in quibus de Baronianis Annalibus candidè diſputatur.*

GENEVÆ,
Sumptib. Ioannis Antonij & Samuelis de Tournes.
M. DC. LIV.

NAPOLI

NOBILISSIMO,

Ampliſſimoq; Viro,

ANDREÆ PICTETO

IC. INCLYTÆ GENEVENSIVM

Reipublicæ Senatori, Exconſuli & Academiæ Statori digniſſimo.

Fratres, DE TOVRNES, *Iohannes Antonius & Samuel* S. P. D.

NON diu nobis quærendum fuit, VIR AMPLISSIME, quem patronum magno Caſaubono, iterum in lucem prodeunti exoptaremus: ſtatim enim nomen tuum, tanquam ſidus amicum affulſit, cuius auſpiciis veritas ex latebris ac caligine erroris eruta glorioſè triumphabit. Ad potentiſſimi pridem Regis ſolium accedere non verita eſt: quare ad tribunal tuum tutiùs confugit, & patrocinium tuum ſecuriùs ambit. Nec ſanè eſt quod in conquirendis cauſis, cur potiſſimùm

in ſinum tuum ſe recipere geſtiat magni Viri non ignobilis fœtus, anxiè deſudemus. Primò enim humanitas tua ac admiſſionis facilitas etiam nutantes vltrò prouocat. Tum veritatis amor quem ſemper præ te tuliſti, ſpem facit magnum illius aſſertorem ac vindicem non ingratum fore. Denique cùm in ſummo Themidis noſtræ ſolio ſedens, certiſſima æquitatis oracula quotidie reddas, ſatis cauſę ſuæ confidit ὁ μαχαιρίτης, vt ſperet te in ipſius ſententiam pedibus iturum, & ſecundùm eum iudicaturum: non enim vt ſibi gratificeris petit, ſummo iure ſecum agi cupit, & iudicem ἀκριβοδίκαιον potiùs quam patronum φιλοστοργον quærit. Digna certè auribus tuis, digna cognitione tua res eſt: non enim lis eſt de ſtillicidiorum aut parietum iure; cauſa Dei agitur, dum ipſius veritas ab erroris fuco abſtergitur & vindicatur. In arenam denuò prodeunt duo ἀντάξιοι antagoniſtæ: nec meliùs olim cum Bitho Bacchius componebatur. Ille, Baronium Cardinalem dico, omnes ingenij, induſtriæ ac doctrinæ vires explicat, vt hiſtoriam eiuſmodi contexat quæ Romani Pontificis poteſtatem fulciat: Caſaubonus verò noſter multijugæ eruditionis penu inſtructus, ſolo tamen bonæ conſcientiæ ac veritatis amore ducitur. Ille, venale Paparum mancipium, dum ipſis palpum obtrudat,

quodnam

quodnam ſit boni hiſtorici officium parùm curat: Hic verò ab omnibus affectibus liber vni veritati litat; deliteſcentem ſub ſpecie veri errorem in apertum profert, dolos retegit, falſam ementitæ vetuſtatis laruam, cuius χρύψει ſuperſtitiones ſuas obducit Roma, detrahit. Atque vtinam optimo ac doctiſſimo Viro longiorem vitæ vſuram conceſſiſſet Deus: totum enim proculdubio Baronium nobis eneruatum dediſſet, cùm ad primam duntaxat Annalium eius partem Exercitationes reliquerit; hoc tamen, vtcunque imperfectum opus, quanta bonorum omnium admiratione exceptum ſit, quanta Studioſorum diligentia pertractatum, tute optimè omnium nôſti. Certè cùm eius exemplaria vbiq; in Bibliopolarum officinis defeciſſe intellexerimus, & magno doctorum voto exoptari, ex officij noſtri ratione eſſe duximus, huic iuſto deſiderio pro modulo noſtro ſatisfacere: in quo quid præſtiterimus, tuum erit iudicium. Quòd ſi à te operam noſtram probari cognouerimus, noſque, vt hactenus, patrocinio tuo digneris, mirum quantum currentibus calcar addes: voti quippe noſtri abundè compotes, id vnum in poſterum curabimus, vt prelo noſtro aliquid quotidie ſplendoris accedat: adeò vt ſi quem ex laboribus noſtris fructum percipiant

 Literati,

Literati, id totum, quantumcunque erit, tibi vni adſcribendum putent. Porrò non eſt quòd cuiquam mirum videatur, quòd tantos nobis ſumamus ſpiritus qui nomen noſtrum huic editioni præfigamus; non enim nouum eſt aut hornotinum Typographos defunctorum Authorum fœtibus obſtetricari: Imò ipſorum perſonam aliquatenus ſuſtinent. Ac ſanè vtcunque deſpicabilis videatur ars noſtra, abſque ea tamen doctorum monumenta in tenebris iacerent, noſtriſque demum matricibus æternitati conſecrantur Heroës. Sed fortaſſe te Virum occupatiſſimum diutiùs moramur. Vale ergo, VIR AMPLISSIME, cum Reuerendo & Clariſſ tuo fratre D. IEREMIA PICTETO Eccleſiæ noſtræ ſidere lucidiſſimo, pietate pariter ac doctrina conſpicuo, quem inſalutatum prætermittere nec nominis eius ſplendor, nec magna, quibus nos demeretur, beneficia patiuntur. Valete iterum, *Viri ſummi*, nobile par fratrum, & hoc obſeruantiæ noſtræ ſymbolum æqui boniq; conſulite. Datum è Typographeio noſtro, Idibus Auguſti. M. DC. LIV.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI IACOBO DEI Gratia, Magnæ Britanniæ, Hiberniæ, &c. REGI,

Fidei defenſori.

Q*VOD omnium optimè tua Maieſtas nouit, Rex Sereniſſime & potentiſſime, Veritatis à Deo hominibus manifeſtatæ ea natura eſt, id fatum; vt quum vinci ab hoſtibus ſuis nequeat, carere tamen hoſtibus non queat. Scripturæ ſacræ, & omnium ſeculorum experientia, cuius teſtis hiſtoria, dubitare nos ea de re non ſinunt. In illis audimus Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum de ſe dicentem*, Ego ſum via, veritas, & vita; *vt verendum non ſit, ne aliquando victa Veritas ad extremum deficiat aut intereat; quæ Dei viuentis Filium, Deum verum, habeat auctorem, aſſertorem, vindicem. At rurſus in oraculis diuinis legimus, Ieſum Chriſtum nominari à Spiritu ſancto, ore Simeonis prophetæ,* Signum cui contradicitur, *poſitum* εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν, *vt propter illum & per illum, alij in ruinam præcipitent, alij de morte tranſeant ad vitam. Quò etiam pertinet Pauli Apoſtoli diuina diſputatio, docentis è veteris Teſtamenti prophetiis, Chriſtum eſſe* lapidem offenſionis, petram ſcandali. *Sed & Apoſtolorum princeps Petrus ſollicitè fideles admonet, vt ab inſidiis Satanæ caueant ſibi;*

a *illum*

illum enim vt leonem rugientem imminere, cupidum pios deglutiendi, & vniuerſæ Eccleſiæ Dei perdendæ; quod ſalua cœleſtis Veritatis ſinceritate ab illo fieri non poteſt. Iam & hiſtoriæ omnes de Eccleſia Chriſtiana, (quæ eſt ſedes, στῦλος, καὶ ἑδραίωμα, *Veritatis,) ſcripta, Prophetarum vaticiniis plane concinunt, fidemque illarum ex euentu comprobant: admirabili varietate caſuum refertæ, quos experiri Eccleſiam contigit: quum à prima illius inſtitutione, neque externi, neque interni hoſtes vllo vnquam tempore ipſi defuerint, qui ad illam perdendam, & vel nomen ipſius, ſi fieri potuiſſet, de memoria hominum delendum, nullam vim, nullum dolum, nullas denique artes ſinerent inexpertas. Sed enim Veritas,* πολλὸς ὠ·ἰβιπλις.., *omnes aduerſarum tempeſtatum fluctus decumanos eluctata, etſi interdum latitans, & minus aliquando in oculos aliud agentium mortalium incurrens; ſemper tamen victrix, ad hæc ſecula durauit; duratura ſine dubio, ad ſeculorum vſque finem, & de omnibus ſuis inimicis pleniſſimum tandem & glorioſiſſimum triumphum reportatura. porrò ex omni illa prope infinita hoſtium copia, qui ſub ſignis merentes Principis huius mundi, bellum veritati* ἄσπονδον *atque implacabile indixerunt; haud equidem ſcio, an infeſtiores ei ſint vlli alij, quàm ſunt duo hominum genera, qui diuerſis, imò in ſpeciem contrariis, illam modis aggredientes, & curſum ipſius omni conatu impedientes, detrimentum ingens Eccleſiæ perſæpe attulerunt. Eos intelligo, Rex Sereniſſime, & ſapientiſſime, qui aut opinione ſui inflati* καινοφωνίας, *doctrinaſque nouas inducere; aut ſtudio capti præpoſtero defendendæ antiquitatis non veræ, ipſam Veritatem, qua nihil antiquius, oppugnare totis viribus ſunt conati. Siue Annalium replicare memoriam, tua Maieſtas voluerit; ſiue ad hac noſtra tempora oculos referre; inueniet profectò, non gladios, non equuleos, non flammas, non vngulas, non craticulas, non* θηριομαχίας, *aliáue vlla priſcæ crudelitatis inſtrumenta, Eccleſiæ tantum vnquam nocuiſſe quantum ei nocuerunt, hinc nouarum opinionum auctores, illinc præpoſteri antiquitatis* ψευδωνύμου, *defenſores. Quæ duo hominum genera, quum videantur inter ſe oppoſita, penitus diſſidere, atque adeo affectibus, vt plurimum, ducantur contrariis: ſi quis tamen propius rem ſpectet, in effectu conſentire, vtrorumque conatibus eòdem recidentibus, facilè intelliget. Nam quid eſt antiquitas non vera, niſi latens ſub larua nouitas? aut quæ vetuſtas contra Veritatem ſtare poteſt:*

poteſt: quum ſit extra omne dubium, id verius eſſe, quod prius: id prius, quod à principio? Itaque hæreſes non minus arguit nouitas, quàm reuincit Veritas. Primis ſtatim naſcentis Chriſtianiſmi temporibus, quantus amor nouitatis, hominum mentes, velut afflatas quodam peſtilenti ſidere, & inuaſerit & inſederit: quis pruritus φιλοκαινίας, multorum ingenia titillauerit: quæ licentia ſit paſſim vagata fingendi fabulas ineptiſſimas, & horrendarum opinionum portenta: quàm multa denique hæreſes ex aruo Eccleſiæ fructificauerint, degeneres veritatis grano & mendacio ſylueſtres: teſtes ſunt Simon Magus, Menander, Saturninus, Baſilides, Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Valentinus, Marcion, Montanus, & ſimilia his alia Satanæ mancipia; quorum ſtultiſſima & fœdiſſima ſomnia hoſtes fidei fidelibus adſcrebebant, eóque nomine apud imperitos & veritatis ignaros ſanctiſſimum pietatis Chriſtianæ nomen infamabant. Quippe cupiditas nouandi, hæc ſecum mala ſemper trahit; Chriſti inconſutilem tunicam lacerat; ſectas nouas parit, & ſtatim multiplicat; perniciosiſſimum denique ex ea ipſa re ſcandalum generat; quod Eccleſiæ, etſi immærenti, in opprobrium vertens, paleas leuis fidei ex area Chriſti facit auolare, poſitos verò extra Eccleſiam in ſua perfidia indurat, & ruentes propria ſponte in ipſum perniciei barathrum, magis magíſque impellit: quod primis illis Chriſtianiſmi ſeculis vſu veniſſe, & hiſtoria vetus, & pij Patres innumeris ſuorum ſcriptorum locis nos docent. Nec minus tamen Eccleſiæ Dei priſcis temporibus obſuerunt, paganorum hominum clamores aſſidui & importuni, religionis ſuæ & cærimoniarum à maioribus acceptarum antiquitatem ſtultè iactantium, doctrinæ verò Euangelicæ nouitatem pari ſtultitia obijcientium. Quanto venerabilius ac melius, *dicebat Cæcilius orator paganus apud Minutium Felicem* antiſtites veritatis maiorum excipere diſciplinam, religiones traditas colere, Deos, quos à parentibus antè imbutus es timere, quàm cognoſſe familiarius, adorare: nec de numinibus ferre ſententiam, ſed prioribus credere? *Simillimè Symmachus ſcribens ad Valent. Theodoſ. & Arcadium Auggg.* Si longa ætas, *inquit*, auctoritatem religionibus faciat, ſeruanda eſt tot ſeculis fides & ſequendi ſunt nobis parentes, qui ſecuti ſunt feliciter ſuos. Sera & contumelioſa eſt emendatio ſenectutis. *Non eſt facile dictu, quantum olim piis hominibus fuerit laboris exantlandum, vt hunc errorem cæcutientium paga-*

norum animis penitus inſitum, illis eximerent: declarant id ſatis ſuperque tot Apologiæ, aliáque ipſorum ſcripta longe doctiſſima, in eum maxime finem elucubrata, vt demonſtrarent, eam religionem quæ à DEO OPT. MAX. eſſet inſtituta, alias omnes tempore anteuertere; neque ipſam poſt cæteras natam videri debere; ſed ex ea cunctas per prauam æmulationem fuiſſe deriuatas. Tandem igitur, etſi ægre id quidem, & non niſi poſt aliquot ſecula, vinci neſcia vicit Veritas: falſa antiquitas veræ conceſſit; Gentium aniles ſuperſtitiones euanuerunt: & per totum orbem terrarum ſalutaris nuntij vox, inuito Diabolo, eſt audita. Enimuero antiquus ille humani generis hoſtis, etſi in ſuis miniſtris ſæpe vincitur; ipſe tamen animo non vincitur: neque mentem mutat, ſed propoſiti ſui ſemper tenax, cum hac non ſucceſſit, aliâ aggreditur viâ: ianua excluſus, per poſticum ſubrepit: tunc maxime Eccleſiæ Dei metuendus, cùm res illi humanæ rident & blandiũtur ſucceſſus. Non potuerat Satan impedire, quominus cæleſtis Veritas ad omnes Europæ, Aſiæ, Africæ prouincias perueniret: mutata igitur conſiliorum ratione, id agere cœpit, ne populi quos reſpexerat Oriens ex alto, ſementem quam ipſe Chriſtus ſeminauerat, quanta par erat diligentia cuſtodirent: deinde nimium ſecuris Paſtoribus Eccleſiarum illudens bonæ tritici ſementi, zizania, vt erat à Domino prædictum, clam per nocturnas inſidias induxit. Quid multa? ira Dei tandem eſt accenſa, & cœlo delapſa Veritas, hoſtibus domitis, à domeſticis ſuis neglecta, alibi penitùs eſt amiſſa, alibi vix lacinia eſt retenta. Ne de Africæ aut Aſiæ Eccleſiis dicam, quæ vel extinctæ ſunt dudũ, vel quum eſſent quondã florentiſſimæ, nunc ſunt afflictiſſimæ: in noſtra hac Europa quid acciderit, quantopere ſit labefactata ſinceritas veræ religionis, quibus quantiſque nouitatibus aſtu Diaboli ſit corrupta, ne illi quidem poſſunt ignorare, qui magno redemptum velint, id ab omnibus ignorari. Vni Deo debitus cultus, creaturis variè & multifariam eſt communicatus. Cerimoniæ, ſub quarum onere iam inde à temporibus B. Auguſtini gemebat Eccleſia, mirum in modum ſunt multiplicatæ: quúmque dixerit Dominus, ſe in ſpiritu & veritate fore colendum: quam ob cauſam Apoſtoli & prima ætas res externas ad Dei cultum adhibuerunt pauciſſimas: à contrario ſic ad externa hominum mentes ſunt traducta, vt in iis plerique mortalium religionis proram & puppim, & ſalutis ſuæ ancoram ponerent. Inde illa ſacrarum reliquiarum vltra legitimum modum veneratio: ipſa quidem etiam prius vſurpata,

ſed

ſed aliter, alióque fine, & parcius. Inde illa in præſidio Sanctorum poſita fiducia, & tam ſollicita eorum inuocatio. Inde ille quem hodie videmus, cultus imaginum & adoratio: quæ nouitas initio cùm induceretur, Orientem & Occidentem inter ſe commiſit, & aliquamdiu etiam colliſit. Inde alij numero infiniti ἐθελοπερισσοθρησκείας, vt vocem Epiphanij vſurpem, & nouarum ſuperſtitionum noui ritus. Quarum innouationum tot & tantarum, ne aliquid ſuboleret populis Chriſtianis, inaudita prius Satanæ fraude, diuina eloquia non ſolùm laicis, ſed etiam cleri maximæ parti ſunt adempta: eóque tandem peruentum eſt furoris, vt grex Chriſti, Teſtamentum Chriſti, Paſtoris illius ſui boni, neque domi curaret, vel auderet legere, neque publice lectum aliena lingua, poſſet intelligere. Acceſſit tot malis cumulus ingens, dominatio terribilis vnius, in Eccleſiam pretioſo ſanguine Chriſti liberatã, ab aliquammultis ſeculis introducta. Sedes enim Romana, quæ prima inter Patriarchales quondam ſatis habebat cenſeri; Domina Eccleſiarum eſſe atque agnoſci dudum eſt cùm voluit. Et Rom. Pontifex, poſtquam poteſtatem ſuam in rebus ſpiritualibus ad vltimum faſtigium perduxerat, pertaſus fortunæ ſuæ, quaſi nihil dum egiſſet, ad temporalem dominationem animi mentem conuertit. Cui vbi ſemel inhiare cœpit, nunquam ex eo prius conquieuit, quàm in illud culmen ſublime terrenæ potentiæ vidit ſe enectum, vnde poſtea Imperatores, Reges & Principes, longe infra ſe poſitos, ſuperbe deſpicere, & quoties luberet, aut rebus ipſius expediret, pedibus poſſet conculcare. Has quoties luberet, aut rebus ipſius expediret, pedibus poſſet conculcare. Has pœnas longe grauiſſimas, Eccleſiarum in Europa Principes populiq́; dederunt, non diligenter vindicatæ Veritatis aduerſus Satanæ molitiones. Lux Euangelica verſa eſt in tenebras; veræ pietatis aurea ſimplicitas, in ſuperſtitiones Libycæ arenæ inſtar numero carentes; Libertas Chriſtiana in horrendam ſeruitutem: Eccleſiæ iura omnia, cum ipſis Imperatorum ac Regum coronis, vnius Monarchæ tiaræ ſunt ſubiecta; qui dandi & auferendi imperia regnáque, inſtituendi & deſtituendi Mundi poteſtates, jus ſibi vni & ſoli vindicat. Sileo nunc alias calamitates omnis generis, & diriſſima bella, quibus toties concuſſa eſt Europa, dum paſſim neglecta, & in profundum demerſa latet Veritas. Sed ô vim illius admirandam, ô conſiliorum Dei abyſſum altam! Quo maxime tempore artes cœleſti Veritati contrariæ regnum in Europa obtinebant, cœpit illa vim ſuam exerere. Poſt longam ſi-

 quidem

quidem malorum inenarrabilium tolerantiam, poſt diuturnos gemitus, quos doloris juſti magnitudo piis exprimebat, poſt exſpectatam per tot ſecula reformationem in Capite & membris, toties promiſſam, nunquam praſtitam; reperti ſunt ad vltimum, qui patientiam rumperent, & ad veritatem ex intimo pectore anhelantibus duces ſe praberent. Nihil jam dico, quales illi viri fuerint, quid ſpectarint, quid egerint: hoc dicam, quod negari omnino haud poteſt ex ipſo rerum euentu, luce meridiana clarius conſtare diuinitus fuiſſe illos excitatos, ſi nihil aliud, certe ad hoc vnum efficiendum; vt qui ſupremum in Eccleſia dominium, & plenitudinem poteſtatis ſibi vindicabant, tandem, ſi pote, euigilarent. in ſeſe deſcenderent, deque religionis Chriſtiana variis corruptelis, quas longa dies inuexerat, & de querimonis omnium tota Europa Principum ac populorum ſerio inciperent cogitare. Quod ſi ea tum mens fuiſſet Rom. Pontifici, vt ſui admonitus officij, vinci ſe pateretur quà expreſſis, quà tacitis precibus Imperatoris, Regum, Principum, tot nationum, ipſius adeo Eccleſia: neque toties ſpes illorum eſſet eluſa, qui aliquam ſaltem tolerabilem ab eo reformationem exigebant & ſibi ſpondebant; certum eſt, non fuiſſe religionis in neruum, vt euenit, erupturas. Non eſſet facta hac, neceſſaria illa quidem, ſed nihilominus lamentabilis Eccleſiarum in Europa, ſciſſura: ſingula nationes priuatim ſibi conſulere, & operi manus admouere, ceſſante Roma, non fuiſſent coacta: inſtaurata religionis primitiua, & mundata domus Dei, ad alios non eſſet gloria tranſlata: poſtremo populi Chriſtiani, quorum hodie alij reformationem adhuc praſtolantur alij ſe ſaltem aliquam adeptos latantur, diuiſi in ſeſe & in funeſtas factiones diſtracti, integrum iam ferme ſeculum Imperatoris Turcarum negotium non agerent neque ad celerem ſuam ruinam, cum aterno nominis Chriſtiani dedecore, Deus omen auertat, ſuis ipſimet ſibi manibus, proh dolor! viam munirent. Nunc quum admonitiones, preces, ſupplicationeſque omnes omnium intolerabili plane ſupercilio à Roman. Pontifice ſemper ſint ſpreta; quum in eos qui vel ſolum legitima reformationis nomen auderent vſurpare, flamma & ferro ſemper vbique ipſo auctore ſit ſauitum; quid per Deum immortalem, illi facerent, quos veritas è denſiſſimis tenebris emergens, ceu nouus aliquis Sol, pulchritudine ſua & maieſtate admirabili ceperat, & ad ſui amorem ac deſiderium, non aliquibus igniculis, ſed flagrantiſſima vera pietatis flamma incenderat? Plane vim & efficaciam illius Dea ignorant, qui admiratores eius & cultores,

cultores, inter viuicomburia, & omnes ſuppliciorum ideas potuiſſe inueniri ſolent mirari. Vtinam potius agnoſcerent, opus reformationis, quo nullum neque maius neque nobilius inceptum, à multis ſeculis fuit inchoatum, non ſine numine fuiſſe ſuſceptum. Vnde enim niſi à Deo, tantus ille zelus tot hominum, tot populorum, quo repente correpti, poſthabitis rebus omnibus humanis, ſpreto omni metu, cultum diuinum miris modis deprauatum, ad priſtinam formam reuocare, pro ſua quiſque virili, ſunt conati? At non aſſecuti ſunt omni fortaſſe ex parte, auctores reformationis, quod tota mente, tota voluntate optabant. Eſto: nam omnia magna opera, quæ per homines Deus fecit, ſuos progreſſus admodum aliquando lentos reperiuntur habuiſſe: verum illud certe ſunt conſecuti, ſicut illorum vnus Cardinali Sadoleto reſpondens ſcribebat, vt à Pontificis Rom. tyrannide ſe vindicarent, & paullo meliorem Eccleſiæ formam apud ſe conſtituerent. *Non poteſt paruum hoc videri, niſi iis, qui ignorant (etſi quis hoc poteſt ignorare?) quot Reges magni, aut Principes late dominantes, ſuperioribus ſeculis crudeliſſime atque ignominioſiſſime à Papis habiti, poſtea imperiis ſuis deiecti: & ad malorum extrema ex alto ſuarum dignitatum faſtigio detruſi, ac ceruices demum ſuas Papæ ſubiicere & calcandas præbere coacti; diem illum videre auidiſſime deſiderarunt, qui ipſos & populos ipſorum à tam dira ſeruitute liberaret. Fruſtra: quia nondum è tenebris reuocatæ Veritatis lux Europæ affulſerat: de qua dixit Dominus*, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. *Scit hoc omnium optime, Iacobe Rex maxime, propria experientia edocta Maieſtas tua. Sciunt & tuorum regnorum omnes ordines, populique vniuerſi immortales Deo æterno gratias & habere & agere obſtricti, niſi hominum ingratiſſimi volunt cenſeri; quod diuinæ huius promiſſionis fidem in ſeſe ſint experti, & quotidie experiantur. Tu, quod pleno iure hodie regnas, quod non es fidelis, id eſt, vile mancipium Papæ, quod feudatarius illius non audis, neque precario regnum obtines, tanquam procurator hæreditatis alienæ: quod tibi cum reuerendo tuo Clero conuenit, neque aut tu ab illo tibi metuis, aut ille à te ſibi; quod curam inſtituendorum paſtorum diuidis cum tuis Epiſcopis, & partem tibi debitam, quæ ad temporalia ſpectat, intrepide tibi vindicas: partem alteram curæ, quæ ſpiritualia attingit, ipſis relinquis: hæc omnia quæ verum te Regem probant, & ſine quibus Regis quidem imaginarium nomen obtinere potuiſti, rem ipſam & vim nominis non potuiſti, hæc, inquam, omnia,*

agnitæ cœleſti Veritati tua Maieſtas, pro eo ac debet, fert accepta. Tu regnum Dei quæſiuiſti: illa & ſpem eius tibi fecit, rationemque certam illius conſequendi oſtendit: & hoc amplius, iſta omnia tibi adiecit. O amicum principibus numen, & omni ſtudio ab illis atque ſollicitudine colendum! Vbi nunc illa tempora, cum è tuis maioribus, glorioſiſſimæ memoriæ regibus, vnus ſuperſtitione cæca ductus, zelum habens, ſed non ſecundum ſcientiam, vltro, nulla re cogente, regnum ſuum Gregorio Tertio Roman. Pontifici fecit vectigale? aut cum Rex alter, propter aduerſa caſuum in deſperationem adductus, Innocentio Tertio, à quo exagitatus fuerat, cedere iure regnorum Angliæ & Hiberniæ, & partibus villici Rom. Pontificis cogitur eſſe contentus? O temporum cæcitatem horrendam! O Petri ſucceſſorem, factis ſuis Petrum egregie referentem! Ingemuerunt tanto caſui tanti Principis, tam triſti, tam fœdo, non ſolum Barones proceresque illius, & quantum fuit ſubditorum; ſed etiam Regum ac Principum tota Europa prudentiſſimus quiſque atque optimus: ſuntque adeo relatæ in literas ad perpetuam memoriam voces, quas ad tam immanis exempli nuntium, eorum nonnulli ediderunt; teſtes iuſtiſſimæ ipſorum indignationis ſimul & ſtuporis. Sed ipſius Regis illius infelicis vox extat apud ſcriptores illorum temporum, digniſſima quam mente alta Principes omnes recondant; Poſtquam; *vt dixi*, Deo reconciliatus, me ac mea regna, proh dolor! Roman. ſubieci Eccleſiæ, nulla mihi proſpera, ſed contraria omnia aduenerunt. *Quid dicam de præſenti Cleri tui & vniuerſi populi, ſi cum illis temporib. hæc comparentur, beatiſſima conditione? Non iam, vt olim, Epiſcopi Electi trans Alpes currere, & ſuam confirmationem vi pecuniæ ingenti à Papa redimere neceſſe habent. Non amplius pallij ius auri pondere magno eſt illis emendum. Romam accurrere ſingulis trienniis, aut quoties liberet Roman. Pontifici, hoc eſt, quoties nummos Anglicanos ſitiret, nulla nunc illos cogit neceſſitas. Non iam illa cura, vt quondam, Anglia tua Epiſcopos ſollicitat, vt beneficia optimæ notæ Italicis hominibus conferant*; in quibus beneficiis *(verba ſunt Matthæi Pariſienſis)* nec iura, nec pauperum ſuſtentatio, nec hoſpitalitas, nec diuini verbi prędicatio, nec Eccleſiarum vtilis ornatus, nec animarum cura, nec in Eccleſiis diuina fiunt obſequia, prout decet, & moris eſt patrię; ſed in ędificiis ſuis parietes cum tectis corruunt, & penitus lacerantur. *Non metuit hoc*

tempore

tempore Dominus Archiepiſcopus Cantuariæ, ne Papales bullæ ad ſe aſferantur, quæ ipſi nuncient, ſe ſuſpenſum à beneficiorum collatione, donec trecentis Romanis in primis beneficiis vacantibus, fuerit prouiſum: *ſicut accidit anno Dom.* 1239. *Edmundo Archiepiſcopo, miſſis bullis à Gregorio IX. idq́ ex pacto, quod inierat Papa cum ciuibus Romanis, parum illi tunc cupientibus. Controuerſiæ Eccleſiaſticæ in Anglia exortæ, è vetuſtiſſimo canone, cuius etiam B. Cyprianus meminit, in Anglia terminantur. Exactores denarij Petri, item aliarum contributionum, viſitatores, procuratores, & firmarij Romani, venditores indulgentiarum pro modo opum; diſpenſatores votorum, & legitimationis inſtitores, ad ſuſcipiendos ordines; Caurſini fœneratores, Romæ degentes, ſed qui omnia in Anglia agebant, ferebant, dum Papæ congerebant pecunias bullarum delatores ad nouas extorſiones; ingenioſi muſcipulatores (ſic hiſtoria nominat) qualis aliquando Petrus Rubeus fuit, & ſæpiſſime alij, emungendæ pro Papa pecuniæ artifices ſolertiſſimi; & ſimiles his aliæ ſexcentæ nocendi artes, inenarrabili erga tuos Anglos, Rex Sereniſſime, beneficio veritatis, nomina hic ſunt iam inaudita, & prorſus, abſque ſuperiorum ſeculorum monumentis, eſſent hodie incognita. Sed ne Legatus quidem à latere vllus amplius rapinas per Angliam exercet quod plurimi olim fecerunt: nonnulli tanta cum auri fame, vt de illorum vno, Ottone à Gregorio IX. miſſo, legatur, ipſum, poſtquam toto triennio, deteſtandis artibus pecuniam vndiq; corraſiſſet: tandem cum diſcederet, non tantum pecuniæ in toto hoc regno reliquiſſe, quantum ipſe partim iam miſerat Romam, partim abiens auferebat. Et ſunt tamen iſta præ aliis malis leuia, quæ tuorum regnorum populi à Curia Rom. per aliquot ſecula continua eſſe paſſi, ab illorum temporum conſentientibus hiſtoricis narrantur. Vere enim* hortus deliciarum Papis fuit tum Anglia, & puteus inexhauſtus, *ſicut venuſte aliquando Innocentium IV. legimus illam nominaſſe. Taceo impræſentiarum vera animi bona admiſſa reformationi imputanda quæ pluris tua Maieſtas, pro ſua pietate, facit, quam omnia terræ vniuerſa regna. Vnius Dei ſine ſociis aut collegis, ſinceram adorationem: Beatæ Virginis & Sanctorum, ſine ſuperſtitione, venerationem: pacem conſcientiæ apud Deum, per fidem in merita & mortem Chriſti: non vt ceſſent fideles à bonis operibus. apage hanc inſaniam: ſed vt poſtquam omnia fecerit aliquis, ſeruum ſe inutilem agnoſcat, neq ex ſuis meritis ſumat vnquam fidu-*

ciam,oculos in cœlum attollendi: conſolationem inenarrabilem ex aſſidua lectione & iugi meditatione Scripturarum: non vt illas ex proprio ſenſu fidelis interpretetur: ſed vt iis, quæ habent perſpicua (habent autem, ſi credimus Patribus, omnia ad ſalutem neceſſaria) & conſentientibus primorum Eccleſiæ Doctorum expoſitionibus, animum ſibi muniat aduerſus tot falſas opiniones,quæ pro antiquis fidei articulis hodie incautis obtruduntur: ſacroſanctæ Euchariſtiæ ex inſtitutione ac iuſſione Domini, ſecundū mille annorum atq; amplius continuam in Eccleſia praxim, ſub vtraq; ſpecie perceptionem: confirmatū deniq; animum aduerſus illa quondam terribilia excomunicationum fulmina,quæ ſæpe in innocentes principes Papæ olim,ex humanis cauſſis potius quam diuinis, quod nemo ignorat, vibrarunt: vt cum vniuerſos huius regni populos ſub diro (ita credi iubent Papæ, & tunc credebantur) anathemate, integros ſex annos, menſes tres, & dies XIV. *Innocentius III. olim tenuit: qui, ſi vel vnum diem tot innocentes animas eo in ſtatu detinuiſſet, rationem facti à charitate paſtoris alieniſſimi Chriſto Paſtori paſtorum nunquam eſſet probaturus: ſiquidem Papalium excommunicationum ea vis eſt, quæ Romæ iactatur. Huiuſcemodi admiranda bona ſunt, tam futuræ vitæ,quam præſentis,experiendo Maieſtati tuæ comperta, quæ poterant Principes populique omnes Europæ ſibi polliceri, & Deo ceptis adeo ſanctis aſpirante, conſequi, ſi collapſæ pietatis primæuæ inſtaurationem, quam votis communibus tamdiu omnes optauerant,ſæpe etiam popoſcerant, communi item opera procurare conſenſiſſent. Sed nunquam ita bene cum humano genere eſt actum, vt inoffenſo pede magna & laudabilia incepta procederent. Nimirum inter cætera mortalitatis incommoda, iſtud etiam venit cenſendum: quod ad præclara, alta, & ſalutaria quæque rarus aut lentus, etiam inter prudentes interuenit conſenſus: ad minus honeſta, ne dicam pernicioſa, vltro & concordes populi accurrunt. Inde eſt, quod Reformationis opus arduum & plane heroicum multi Principum, ceu negotium, in quo nihil ſibi neq; meteretur neq; ſereretur neglectui habuerunt; plures totis ſe viribus illi oppoſuerunt, pauci quidam inuſitata animi magnitudine capeſſerunt. Multos dulce venenum conſuetudinis,quæ & ipſa inter inimicos Veritatis nomen ſæpe profitetur ſuum, (propterea B. Chryſoſtomo tyrannis nominata) à tam præclara cogitatione auertit. Qui ſi Tertullianum in conſilium adhibuiſſent, aliter profecto ſenſiſſent. Vere enim illi dictum*, Dominus noſter

Chriſtus

Chriſtus Veritatem ſe non conſuetudinem cognominauit. *Sed & S. Bernardus ad Eugenium ſuum recte & ex vero*; Quid non euertat cònſuetudo? quid non aſſiduitate duretur? quid non vſui cedat? primum tibi importabile videtur aliquid; prócesſu temporis ſi aſſueſcas, iudicabis non adeo graue; paulo poſt & leue ſenties; paulo poſt nec ſenties; paulo poſt etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, & ex illa in auerſionem, id eſt, ἀποστασίαν. *Quod igitur multorum acquieſcit animus in tot ſuperſtitionibus, & cultu Dei tantopere deprauato, vis conſuetudinis hoc facit. Quod non pauci hodieq; Principes Romanæ tyrannidis terribile iugum patienter ferunt, multi ne ſenſum quidem illius habent: id quoq; vis conſuetudinis facit. Ita euenit, illis fortunæ, qua nulla deterior, miſeros eſſe, neque ſuam miſeriam ſentire. Multis quoque Principibus & Rebuſpub. in ea deliberatione fuit fraudi, quod perſuaſum haberent, Religionis reformationem ad ſuam curam nihil quicquam pertinere. Non enim cogitabant, id ſibi ab iis conſilij dari, quos non verus Zelus domus Dei, ſed vtilitatis ratio ducebat. Quantum enim ciuilium omnium poteſtatum intereſt, in meliorem formam Eccleſiam Dei reſtitui; tantum Papæ & omnium quorum fortunæ à Papa ſunt aptæ & pendent, intereſt, nihil moueri. A Iulio Cæſare priſtinæ libertatis reſtitutionem petere aut expectare, poſtquam ille ſemel Rempubl. euertit & occupauit, ſtultum & ridiculum fuiſſet. Recte quidem illud dicitur, non eſſe Principum aut ciuilium magiſtratuum, leges nouas de cultu Dei conſcientiis ferre, aut propria Sacerdotum obire munia: ſed vtinam conſiderare Principes vellent, aliud eſſe Sacerdotem agere, ex vmbone Scripturas interpretari, Sacramenta adminiſtrare, in nomine Chriſti ligare & ſoluere: aliud auctoritate ſua proſpicere, vt quæ ſunt Sacerdotis agat Sacerdos, atque id rite, vt eſt à Deo iuſſus. Has partes in Eccleſia Dei iam inde à principio pij Principes ſibi ſemper vindicarunt. Quorum exemplum tu hodie, Rex Sereniſſime, pie inſequeris ac ſapienter: quicquid blaterent non magis tui quam ipſius Veritatis hoſtes coniurati. Noua, infanda, execranda Theologia iſta eſt, quæ docet curam ſubditorum pertinere ad Principem, tantum quatenus homines ſunt, non quatenus Chriſtiani. Eius contrarium tua Maieſtas in quodam ſuorum ſcriptorum, è ſacris literis ita docte & ſolide probauit; vt pudorem ea diſputatio aliter dictitantibus debuerit incutere. Reli-*

gionis aut neglecta aut reſtituta decus dedecuſue, diuina eloquia Regibus non adſcriberent; ſi ad illorum officium eius rei cura non pertineret: neq; Spiritus Sancti teſtimonio Rex Ioas laudaretur, quod ſacras oblationes in vſus non legitimos abſumi quum videret, Quæſtorē ſuum Sacerdotibus impoſuerit, cui rationes tenerentur illi reddere, qui ordinariam adminiſtrationem à Deo acceperant. Conſtantinus Magnus, Theodoſius, Iuſtinianus, & omnes pij Imperatores, negotijs religionis quàm diligenter ſe immiſcuerint, quis ignorat? Hiſpanorum hiſtoriæ Regem commemorant Reccaredum Wiſigothum, qui miſeratione diuina factus orthodoxus de Arriano, veram fidem in regno ſuo circa annum Domini noſtri DLXXXIX. *curauit recipiendam. Ipſe igitur Synodum cogere, ipſe intereſſe, ipſe tridui ieiunium Epiſcopis indicere, ipſe confeſſionem ſcribere, & firmandam Synodo exhibere. Idem fuit & maiorum tuorum veterum Angliæ Regum ante exortum doctrinæ Hildebrandinæ, conſtans & perpetuum iudicium. Adgarum Regem, qui circa annum Chriſti* CMLIX. *habenas regni ſuſcepit, celebrant hiſtoriæ Anglicanæ, non ſolum vt Principem pium, ſed etiam de conſeruanda pietate ſollicitum. Is Rex, in oratione quadam ad Eccleſiarum & monaſteriorum Patres, hæc verba inter cætera habuit:* Sed & meę ſollicitudinis eſt, Eccleſiarum miniſtris, gregibus Monachorum, choris virginum, & neceſſaria procurare, & paci eorum & quieti conſulere; de quorum omnium moribus ſpectat ad nos examen*: vt referunt Albertus Rievvalenſis, in Epiſtola* ad illuſtrem Normannorum Ducem, poſtmodo Regem; *& Guilielmus Riſhanger in Chronico: nam Parſonius Ieſuita, cum (da veniam obiter hoc notanti,)* nos *mutauit in* vos, *magna ea perfidia fuit, & conſcelerati in ſuos Principes odij certum argumentum:* nos *enim habent omnes antiquæ membranæ, quas probitate & doctrina vir inſignis Robertus Cotton mihi nuper oſtendit. Extat etiam Synodus Prouincialis Regis eiuſdem iuſſu coacta, quam Dunſtanus celeberrimæ tunc famæ Epiſcopus deſcribens; Adgarum in proœmio dilaudat,* vt regali officio ea in re functum, veluti paſtorum Paſtorem. *Sed ex omnibus machinis, quas inimicus ille humani generis, ad impediendam religionis Chriſtianæ inſtaurationem admouit, atq; etiamnum admouet: duæ illæ ſunt præcipuæ & hodie efficaciſſimæ, quas olim ad conuellendam Chriſtianiſmi inſtitutionem fuiſſe admotas, paullo ante dicebamus; amor videlicet nouarum opinionum, & præpoſtera falſæ antiquitatis*

quitatis aduerſus veram defenſio. Ad primos tumultus propter Eccleſiæ reformationem excitatos, examina ſceleſtiſſimorum hæreticorum repente emerſiſſe, qui piorum quietem ſollicitarent, & eorum exiſtimationem apud τοὺς ἔξωθεν, macularent, vltro confitemur & dolemus. Sed qui eo nomine auctores veræ reformationis, aut Eccleſias ab illis inſtitutas, quarum extant Confeſſiones, in vnius corporis harmoniam redacta, inuidiam vocant; ij parum Chriſtiano animo (ne dicam aliquid grauius) artes veterum paganorum imitantur, & ipſorum calumnias aduerſus doctrinam Chriſti non ſine offenſione Dei maxima, reuocant ex Orco. Quin potius cogitant, diſpoſitiones diuinas, & decreta conſtare ſemper ſibi, æterno fixa clauo. Placuit ſemel æternæ prouidentiæ, peculiarem ſibi populum hoc genere tentationum exercere. Si naſcens Eccleſia & deinceps omnium ſeculorum, huic ærumnæ fuit obnoxia, cur hodierna, è ſuperiorum temporum tenebris exurgens, & veluti renaſcens, poſtularet ab eadem conditione ſe eſſe immunem? quo iure? quo priuilegio? Tunc aliquid dicerent aduerſarij proteſtantium; ſi ex eorum corpore nemo extitiſſet, qui ſectas nuper exortas vel in Germania, vel in Polonia, vel vbiuis locorum ſerio confutaret. Nunc quum in nouos hæreticos nemo acrius memoria noſtra inuolarit, quam ſit factum à viris noſtrarum partium primarijs: quæ, obſecro, hæc iniquitas eſt, Reformationi ex ijs ſectis inuidiam commouere: quas vt radicitus extirparent, & auctores & aſſertores Reformationis tantum grauiſſimorum laborum ſuſtinuerunt? Memini, Rex θεοσεβέστατε, quum ante biennium paruus quidam liber horrendarum hæreſeon plenus, ab hæreticis neſcio quibus Polonis Racouiæ eſſet editus, & quidem auguſto nomini tuo inſcriptus: poſteaquam in tuas manus is libellus deuenit, & tua Majeſtas pauca in eo inſpexit; quanta cum deteſtatione & ſcriptum Satanicum, & eius auctores, certiſſimam Satanæ progeniem, ſis execratus: ſeuere in illos animaduerſurus, ſi tui iuris & poteſtatis fuiſſent. Arrianum in ſua perfidia obſtinatiſſimum, qui in vinculis diu detentus reuocari ad ſanam mentem, nulla ratione potuerat, flammis vltricibus tua Maieſtas, impatiens iniuriæ factæ Domino noſtro Ieſu Chriſto, Deo ἀκρίςῳ, iuſſit tradi. Nouis opinionibus in vicinis regionibus ſuper natura Dei nuper exortis, quo ſtudio, qua inſtantia tua Maieſtas ſeſe oppoſuerit, teſtis eſt vniuerſa iam Europa. Nec dum tamen ſcio, quæ eſt iniquitas hominum, an poterit impetrari à Catholicis Romanis, vt Eccleſiam tuorum regnorum, & alias quæ cum ea

idem ſentiunt, in eandem criminationem non inuoluant, cum peſsimis quibuſque memoræ noſtræ hæreticis, Anabaptiſtis, Libertinis, Svvenchfeldianis Valentinianis, Arrianis nouis, Semiarrianis, Tritheitis, & Socinianis. Sed quicquid vel hæretici moliantur, vel hoſtes Reformationis calumnientur; nunquam tamen neque hi, neque illi efficient, vt fides Catholica & orthodoxa, quam ſectantur Proteſtantes, (quantum quidem ipſis è Dei verbo cognitum eſt,) apud Deum τῷ καρδιογνώστῃ, cum perditiſsimorum hominum deliriis, in eadem ſint cauſſa. Quod ſi præter ſcandalum tot ſectarum, ne inter præcipuos quidem Reformationis duces per omnia potuit conuenire, cur adeo miremur? homines vtiq; erant; via quam inſiſtebant, & in qua verum cupide quærebant, anguſta: ſolet autem iter anguſtum rixas tranſeuntium concitare: quum illa diffuſa & patens via, elogio Scripturarum damnata, ne populos quidem collidat. Quid? nonne in ſeculorum omnium hiſtoria Eccleſiaſtica ſimile poteſt obſeruari? nonne Baſilius Magnus & Gregorius Naz. vt alios taceam, eiuſmodi querelis & epiſtolas & alia ſua ſcripta complerunt? Et tamen adhuc illis temporibus, ſtabat ſuum ius, & in Eccleſia ſumma auctoritas Conciliis vniuerſalibus: quæ etſi cogi ſemper non poterant: ſemper tamen fas fuit piis hominibus ſpe ſaltem conſolari ſeſe eius remedij, quod ſolum ad componendas controuerſias & hæreſes auctoritate Eccleſiæ debellandas, cum Scriptura docuerunt, tunc priſci Patres agnouerunt atque vſurparunt. Nunc vero; quàm mutata eſt, bone Deus! ratio temporum? Dominus & Monarcha Eccleſiæ eſſe creditur ſolus Papa: errare in fide ſolus non poſſe: ſupra omnes mundi poteſtates, & ipſa vniuerſalia Concilia ſolus eminere. Quo igitur hodie Concilia, niſi ad inanem ſpeciem? Solus ergo imputet ſibi Papa, quod medendi Eccleſiæ malis, aut veteribus aut recentibus, quæ illam mirè deformant, diſtrahunt, & lacerant, neq; ratio neque ſpes vlla in terris hodie piis hominibus ſit relicta. Sed enim præſcriptum eſt videlicet iamdudum aduerſus omnes Nouatorum reformationes; neq; aliud iam reſtat, niſi vt Antiquitas contra Nouitatem vindicetur. Ita enim hodie Pontificiæ Monarchiæ, & religionis ab aliquot ſeculis deprauatæ acerrimi patroni dictitant: qui à ſe diſsident: turbulentos eſſe Nouatores, teterrimos hæreticos. Sunto ſane hæretici, ſi Nouatores: omnis enim hæreſis nouatio eſt circa fidem. Sed qua fronte hæc criminatio in Reformationis auctores, aut aſſertores hodie confertur? qui à centum fere jam annis

hoc

hoc vnum clamant; Reddite populis Chriſtianis primam fidem; reddite primitiuæ Eccleſiæ ritus, deſinite nuper inuenta, aut certe poſt ſemel traditam fidei regulam, pro credendis neceſſariò, & quidem ſub anathemate, gregibus magni Paſtoris obtrudere, & VINCITE. *Qui in Reformatione inſtituenda hanc ſibi legem dixerunt, ne vlla in re ſcientes prudentes à vera antiquitate, aberrarent; hoc eſt, ne extra Scripturas, quibus nihil habet Eccleſia Dei antiquitus, fidei regulam quærerent. Qui totis ingenij viribus eò collimarunt, vt fides quam inſtaurabant, illa ipſa eſſet fides, cuius auctor ſolus Chriſtus, Apoſtoli præcones, vetus Eccleſia propagatrix, priſci illius Doctores, defenſores. Ea eſt fides, ad quam Paulus Corinthios reuocabat, vt labefactatam inter illos doctrinam de ſacra Euchariſtia, in integrum reſtitueret.* Ego, *inquit*, accepi à Domino, quod & tradidi vobis. *Ea eſt fides, ad quam idem Apoſtolus etiam Galatas reuocabat, tanta contentione affirmans, aliud nullum eſſe Euangelium, niſi illud, quod ipſe eis prædicauerat: nihil dubitans Spiritu Dei plenus, etiam de cælo venientibus Angelis anathema dicere, ſi aliquid aliud doctrinæ fidei adijcerent*, παρ᾽ ὃ παρελάβετε, *præter illa quæ ab ipſo Galatæ acceperant. Ea eſt fides, ad quam alter Apoſtolus S. Iudas omnes omnium Eccleſiarum fideles reuocabat: cum pullulantibus inter ipſos iam tum hæreſibus, hortatur pios* ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ πίστει τοῖς ἁγίοις vt fortiter decertent pro fide, *qua autem fide?* ea quæ ſemel tradita fuit ſanctis. *ô diuina verba, numero illa quidem pauciſſima, ſed ſenſu vberrima? quæ vel ſi ſola eſſent in Scripturis, recte expenſa, hodiernas de fide controuerſias tollere, & Eccleſiis pacem reddere, ſi mens pleriſque mortalium non eſſet læua, ſint idonea. Volumus ſcire, quæ ſit vera fides? Ea eſt auctore Iuda Apoſtolo* QVÆ SEMEL FVIT TRADITA. *Volumus fidei regulam tenere*, quæ, *vt olim dicebat Tertullianus*, vna omnino eſt, ſola immobilis & irreformabilis? *ſequamur Iudam, & illa docente diſcamus, illam demum eſſe veram regulam fidei*, QVÆ SEMEL FVIT TRADITA. *Volumus hodie ſcire, quum tot iactentur fides, Pontificis Rom. Lutheri, Caluini, & cuius non? quæ ſit omnium certiſſima, quam defendere, ſit veram antiquitatem defendere: quam oppugnare, ſit meram nouitatem inducere? Confugiamus ad ſacram ancoram, & diſcamus à Iuda Apoſtolo, illam demum eſſe veram fidei antiquitatem*, QVÆ SEMEL FVIT TRADITA. *Hoc & Tertullianus vo-*

nus volebat; *cum in libro de velandis virginibus ſcribebat*, Veritati nemo prę́ſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non priuilegia regionum. *de ea enim veritate ſentiebat*, *quam Iudas appellat* Fidem traditam SEMEL. *de qua etiam magnus ille ſcriptor in libro de Præſcriptionibus dicebat*, Principalitas *(ea eſt vera antiquitas)* veritati, poſteritas mendacitati deputanda: id enim eſſe Dominicum, & verum, quod ſit prius traditum id autẽ extraneum & falſum, quod ſit poſterius immiſſum. *rectiſſimeq́ idem docet, parabolam Chriſti ſeminantis & Diaboli poſtea ſterilis fœni adulterium ſuperinducentis*, *doctrinarum diſtinctionem figuraſſe, id eſt, veram antiquitatem aſſeruiſſe aduerſus poſteriores quaſque hæreſes. Hoc & beatus Martyr Cyprianus volebat, cum in Epiſtola ad Cæcilium*, *errantes in religione*, ad radicem atque originem traditionis Dominicę, omnibus nouellis & humanis traditionibus valere iuſſis, iubebat reuerti. *Hoc denique & Patres illi volebant*, *qui* de rebus fidei aliunde ſuadere neminem poſſe *aiunt*, niſi ex literis fidei, *vt loquitur Tertullianus*: *qui* οὐδὲ τὸ τυχὸν, ne minimum quidem, *quod ad finem pertineat*, *aliunde peti debere*, *niſi è Scripturis*, *præciſè definiunt*, *vt Cyrillus Ieroſolymorum Epiſcopus in 4. Catecheſi*: *qui fidei euerſionem eſſe confirmant*, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, aut pretermittere, & quaſi irritum facere aliquid quod ſit ſcriptum, aut aliquid non ſcriptum inducere, *vt Baſil. Magnus*, *in libello de fide*. *Et veriſſime ille quidem*: *nam vt eſt apud Magiſtrum Cypriani in Præſcriptionibus*, Nobis nihil ex noſtro arbitrio INDVCERE licet: ſed nec eligere, quod aliquis de ſuo arbitrio elegerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod INDVCERENT, elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus aſſignauerunt. *Et B. Chryſoſtomus alijque Græci Patres ſubinde admonent*; *Nihil hodie*, *poſt ſemel à Chriſto traditam fidei regulam*, *poſſe quemquam* παρεισφέρειν, noui aliquid inducere ſine peccato; *nam ea eſt verbi Græci vis*, *quo & Chryſoſtomus & alij Patres in eam rem vtuntur. Idcirco & Gregorius Naz. in Athanaſij epicedio orthodoxam fidem* ἔγγραφον εὐσέβειαν *nominabat*, pietatem Scripturis comprehenſam; *hæreſin vero Arrianam* ἄγραφον καινοτομίαν, nouitatem extra Scripturas inductam: *& è tribus Vincentij Lirinenſis regulis, quæ iam in ore ſunt omnibus*,

prima

prima eſt, Quod fuit à principio. *Hæc & ſimilia his ſexcenta, quæ in Scripturis & Patrum monumentis in eam ſententiam paſſim leguntur, ſi diligenter apud ſe, vti par erat, expenderent inimici Reformationis, quam eius auctoribus Nouitatem obiiciunt, eam in ſinu ſuo reperirent: eſſentque omnino iidem excitatis à Deo viris in commune bonum æquiores; facileque intelligerent, non poſſe eos ſine inſigni calumnia damnari vt Nouatores, quibus, etiamſi non ſemper ex destinato propoſita fluxiſſent, animum tamen fuiſſe conſtat, fidem illam ſemel traditam, & poſtea humanarum inuentionum mole pene obrutam in lucem reuocare, & verè, quod iſti hodie iactitant, nec præſtant, primæuam antiquitatem, contra poſteriorum ſeculorum Nouitatem vindicare. Quid? audebunt-ne inſtaurata hoc ſeculo Veritatis inimici dicere, doctrinam de adempto populis calice extra caſum neceſſitatis, de accidentibus ſine ſubstantia, de concomitantia, de communione ſine communicantibus; de ſacrificio Chriſti, non per commemorationem & repræſentationem eius quod ſemel eſt peractum in cruce; ſed verè & realiter, omnibus ſacrificij proprietatibus ſeruatis: de cultu imaginum hodierno: de picturis Trinitatis, vel potius τετράδος, poſtquam, in picturas Trinitatis admiſſa B. eſt Virgo; de indulgentiis & ſimilibus quiſquiliis ad extrahendas animas è Purgatorio; de abſoluta neceſſitate ſeruandi ſigilli Confeſſionis, ſi vel fides ipſa Chriſtiana, vel totus mundus in periculum adduceretur, vt affirmat Ieſuita Henricus Henriquez: hæc, inquam, omnia & ſimilia his doctrinæ Romanæ capita innumera, audebuntne dicere, eſſe illam Iudæ Apoſtoli ſemel traditam fidem? Nam Papæ quidem Monarchiam, poteſtatem Imperatores & Reges instituendi deponendique, & tam de coronis illorum pedibus ludendi, (quod Cœleſtinus olim fecit, referente & laudante etiam Baronio) quàm de capitibus ſtatuendi: nullum eſt dubium, quin dicturi ſint tantæ nouitatis defenſores, eam eſſe illam ipſam Iudæ Apoſtoli, ſemel traditam fidem. Dicturi ſane; ſed quomodo probaturi? Enimuero digna res eſt, quam pij omnes veris lachrymis defleant. extare hodie eruditos homines, qui poſteaquam ſemel in animum induxerunt, omnes poſteriorum ſeculorum nouitates, imo etiam nouiſſima quæque inuenta defendere, in eas anguſtias coguntur, vt clariſſima Scripturarum verba torquere in alieniſſimos ſenſus non vereantur. Non metus Dei, non analogia fidei, non conſentientes veterum Patrum expoſitiones, non aliquis ſuæ exiſtimationis reſpectus, quam apud Deum & homines veri amantes,*

miris modis traducunt & maculant, ab hoc propoſito poteſt eos auertere. Igitur quum multa à paucis retro ſeculis Papæ ſibi vindicent iura penitus noua; omnium defenſio in pauciſsimis Scripturæ verbis, ſed maxime in illo vnico, PASCE, *interpretandi ſubtilitate reperiuntur eſſe fundata. Monarchæ ergo & reges in Eccleſia eſſe volunt & ſunt hodie Papæ. Quare? quia dixit Petro Chriſtus*, Simon Bar-Iona, paſce oues meas, *id eſt, Baronio interprete*, ſupremum in Eccleſia dominium tibi aſſere; *Bellarmino autem*, regio more impera: *ceu vellet hic Cardinalis ex profeſſo contradicere voci Chriſti apud Euangeliſtas*. Reges gentium dominantur earum, vos autem non ſic. *Quanquam ne hiſce quidem adeo perſpicuis verbis, ſuus defuit tortor, qui ex illis argumentum pro dominatione Papæ abſoluta in Orbem terrarum vi magna torquendo exprimeret: ſic enim illa Gaſpar Scioppius in Eccleſiaſtico ſuo expoſuit capite* 47. Lex Chriſti, *inquit ille*, potestatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Chriſtianos exerceri prohibet, Matth. 20. *neque dubitat homo furioſus, illam infinitam in principes tyrannidem Papæ, hoc Scripturarum loco & ſimilibus fulcire. Sed redeo ad verbum* PASCE. *Mirantur verè pij, Papam hoc ſibi vindicare, vt ſit ſummus iudex in controuerſiis fidei, quæ fuerunt olim partes Conciliorum ex Dei verbo: ſed hoc ius Papæ aſſerit Bellarminus è vocula* Paſce. *Mirantur tribui Papæ* ἀναμαρτησίαν, *& quod ne poſſit quidem in fide errare. ſed hoc probat Bellarminus eo argumento, quia dixit Chriſtus Petro*, Paſce oues meas. *Mirantur tribui Rom. Pontifici ius per tot ſecula inauditum, ferendi leges in Eccleſia, quæ conſcientias fidelium obligent: imo etiam, vt quibuſdam placet, fidei articulos nouos, ſed hoc quoque Bellarmino eodem argumento facile probatur. Mirantur quicunque ſunt Scripturarum aut Patrum lectioni innutriti, illum theſaurum ſuperfluentium meritorum Chriſti, & Sanctorum, quem pro libitu diſpenſat Papa. Sed deſinant mirari, & accipiant auctoritatem è Scripturis; quia dixit Chriſtus Petro*, Paſce: *nam ita docet Bellarminus in libris de indulgentiis. Mirantur & indignantur quicunque perduelles ſuorum Principum, vnctorum Dei, non ſunt, audere Papam dicere, corruptum à ſuis adulatoribus, licere, corruptum à ſuis adulatoribus, licere ſibi, imperia transferre, ſubditos ſacramento fidelitatis abſoluere, denique Reges facere non Reges, ſed hoc ius Pontificum eliciunt Bellarminus & alij è vocabulo* Paſce. *Nec deſunt, qui ex eodem illo verbo colligant,*

Rom.

Rom. Pontificem ius habere coercendi etiam pœnis temporalibus, etiam mortis, Principes ſibi immorigeros, vt Becanus Ieſuita, aduerſus quē iuſta nuper ira Sorbonæ exarſerat, & alius item Ieſuita *Suarius, homo in aliis literis non ſine laude verſatus; in Eccleſiaſticis vero antiquitatibus plane infans: in Euangelica doctrina ne infans quidem: cuius librum aduerſus tuam, rex Sereniſſime Monitoriam ſcriptum, vidimus nuper, propter Satanicas hæreſes quibus ſcatet, & in legitimos Principes plus quam Diabolicam audaciam, in ignem publice coniectum. Nec tamen pudet prodigioſarum nouitatum reum, neque Chriſti, ſed Hildebrandi diſcipulum, eam quæ in tuis regnis obtinet fidei formulam, vt parum antiquam exagitare: tuamque adeo Maieſtatem, cuius ſcripta omnia, in ſumma pietate maximam primæuæ antiquitatis reuerentiam ſpirant, in ea epiſtola, qua omnes Europæ principes aduerſus illam concitat, quod Nouatoribus aurem præbeat, petulanter excuſare. Scilicet Ieſuita Suarius, & ſimiles ei nouarum hæreſeon patroni, de Pauli exemplis, quæ modo commemorabamus, aut de Iudæ præcepto,* decertate fortiter pro ſemel tradita fide, *aliquando apud ſe diligenter cogitarunt. Enimuero, Rex doctiſſime & Deo chariſſime, parum eſt, quod hodierni partium illarum diſputatores, qui nouitatum Nouatorumque omnium profiteri odium videri volunt, de vera antiquitate in lucem & vſum Eccleſiæ reuocanda, nihil quicquam cogitant; præ eo ſtudio, quo ferri illos cernimus, ipſam rerum antiquarum memoriam, & primitiuæ Eccleſiæ auream qua in fide, qua in ritibus ſimplicitatem, tenebris opprimendi, & obliuione ſempiterna obruendi. Nam quum ipſorum Theologia nouorum dogmatum plena, atque inſtitutorum in priſca Eccleſia inauditorum, præſidio veteris hiſtoriæ eſſet deſtituta; initio Reformationis facile erat, vel vnico illo argumento,* Non ita fuit à principio, *cuius vſum Chriſtus ipſe ſuos docuit, etiam ab obſtinatiſſimis Eccleſiæ Rom. defenſoribus, plurimarum deprauationum ingenuam exprimere confeſſionem. Non enim poterant, vel audebant, id negare eſſe verius & melius, quod probaretur antiquius. Prima ex omnib. Europæ nationibus Germania poſt literarum* παλιγγενεσίαν, *& ad inquiſitionem Veritatis vexillum auſa proponere: & ad veram Eccleſiæ antiquitatem è tenebris eruendam, exemplo ſuo præire. Notæ ſunt tuæ Maieſtati, quæ dicuntur Centuriæ Magdeburgicæ, à viris quibuſdam doctis in eum maxime finem contextæ, vt quæ fuerit Eccleſiæ fides per ſingula ſecula, quæ diſciplina forma exterior, quæ mu-*

 tationes

tationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent. Etſi autem in partibus operis illius luculentiſſimi, deſiderari poſſunt non pauca, vel propter τὴν ἀυστεῖαν τῆς ἀνθολκῆς, ſemper inimicam Veritati, vt iam olim querebatur Baſilius: vel quia vnus è primariis illius incepti auctoribus, magnæ potius, quam bonæ apud viros pios fuit: famæ ſummam tamen inſtituti laudabilem, & eccleſiæ noſtris temporibus apprime fuiſſe vtilem, nemo alienarum vigiliarum iudex æquus n-gauerit. At non ita iudicarunt Rom. Monarchiæ hodierni patroni: qui probe intelligentes, quantum ſuæ cauſſæ detrimentum notitia accurata veræ antiquitatis, è priorum ſeculorum caligine emergentis, eſſet allatura: id ex eo ceperunt curare, idque adeo etiamnum ſtudio omni curant, & mira diligentia ſatagunt; vt nouitatibus quas tuentur, ab hiſtoricis monumentis apud poſteros parata ſit defenſio. Ac quoniam nulla eiuſmodi hiſtoria primorum temporum extabat, quæ ipſorum ſcopo admodum faueret; rerum Eccleſiæ memoriam retexere, & nouam illi faciem dare inſtituerunt, ſuaque induſtria efficere, vt quæ in vetuſtis hiſtoriis ipſi optabant inuenire, neque inueniebant, id in nouis, & à ſe retextis poſteritas ſit repertura. Quo in propoſito, quum multorum ex illis partibus doctorum hominum induſtria deſudauerit; vnus tamen Cæſar Baronius, magnis ſuis laboribus poſtea Cardinalatum meritus, omnium priorum luminibus facile obſtruxit; vir eius eruditionis, tantæ diligentiæ, itáque neceſſariis pleriſque præſidiis ad opus quod parabat inſtructus; vt mirum videri non debeat, tantam ipſi ſuas in eo genere lucubrationes apud omnes nationes nominis celebritatem peperiſſe. Narrat ipſe iuuenem ſe à Philippo Nerio, Congregationis Oratorij fundatore, poſteaquam Magdeburgenſium Centuriæ Romam erant allatæ, fuiſſe deſignatum, cuius humeris componendæ Hiſtoriæ aduerſus illas Centurias comparatæ prouincia imponeretur. Annos igitur, non decem, quo ſpatio temporis elephantorum partus eduntur, ſed ter decem, ei ſtudio, ſub Nerij ductu operam nauaſſe, priuſquam aliquid ederet. Orbem vniuerſæ hiſtoriæ, à primordiis Eccleſiæ ad noſtra tempora, in Congregationi illi conſuetis exercitationibus ſepties repetiiſſe, & abſoluiſſe, dum ad ſuſceptum opus ſeſe accingit. Quo diligentia nouo exemplo, in contexenda Eccleſiæ hiſtoria vniuerſali, & iis omnibus, quæ per totum Orbem Chriſtianum geſta ſunt memoria digna, in vnius narrationis ſeriem & formam Annalium degerendis, ea perfecit, de quibus ante ipſum perpauci cogitauerant, nemo ſimile quid vnquam

ediderat

ediderat. Eo magis dolendum, virum ſui ſeculi facile primarium, in opere tam nobili, communi hodie multorum vitio, partium ſtudio, ita licenter indulſiſſe; vt cuius πολυαναγνωσίαν, πολυμάθειαν, *atque induſtriam, neque mirari neque prædicare ſatis poſſumus. eius fidem innumeris in locis vel inuiti cogamur deſiderare. Bonus cum primis auctor Polybius, in officio hiſtoriographi deſcribendo dicebat; illum qui ad ſcribendam hiſtoriam ſe accingit, ſiquidem ad veram laudem iter affectet, omnium priuatarum charitatum, atque adeo patriæ ſuæ obliuiſci debere, vt ab affectibus liber, vni poſſit litare Veritati. Hoc ſaluberrimum & neceſſarium præceptum, quia prorſus contempſit Baronius, oblitus plane in ſcribendo, ſe perſonam induiſſe conditoris Annalium, non patroni eius cauſæ quam probabat; euenit ex ea re, vt Hiſtoria, quæ inter paganos audiebat teſtis Veritatis inter Chriſtianos facta ſit teſtis atque inſtrumentum falſitatis. Nam quod res arguit manifeſtiſſimè, Cæſar Baronius quando ad ſcribendum animum appulit, non id ſibi negotij credidit dari, vt faciẽ veteris Eccleſiæ, qualem inueniebat, quà in Scripturis, quà in Patrum & hiſtoriarum antiquiſſimis monumentis, & qualis verè fuit, penicillo ſuo ſimpliciter exprimeret: ſed potius, vt talem ei fingeret* σοφίᾳ *quadam* κακοσυνθέτῳ, *vt eſt apud Epiphanium, & perpetuis, in primo præſertim tomo anachroniſmis, qualem Romana Eccleſia ſuſceptum patrocinium poſtulabat. Omnes hodiernæ de negotio religionis controuerſiæ ad duo hæc capita, niſi fallor, commode poſſunt reuocari; doctrinam de dogmate, ritibusve, & de Roman. Pontificis poteſtate ac Monarchia. In vtroque horum capitum, eam rationem tenuit Baronius, vt omiſſa quæſtione de voluntate Domini, & vera antiquitate, omnia ſine exceptione defenderet, quæ hodie, & à paucis ſeculis, Roma ſciebat probari: in quo etſi ſubtilem artem interdum adhibet, quam nos appellamus* κρύψιν *Baronianam, plerumque tamen animi ſui mentem ita palam præ ſe fert, vt puerum eſſe, vel cæcum oporteat, qui Annales hos legat, & conſilium auctoris non intelligat. De Transſubſtantiatione, concomitantia, genere ſacrificij Chriſtianorum, vera eius natura atque vſu, calyce laicis adempto, Scripturis populo ablatis metu hæreſeos, lingua in ſacris non intellecta, traditionum etiam recentium auctoritate, inuocatione Sanctorum, imaginum adoratione, (ſic Baronius millies appellat, in nono præſertim tomo,) cultu reliquiarum, Purgatorij credendi neceſſitate, indulgentiis, denique de tota ratione & modo*

legitimi cultus diuini celebrãdi, & ſuperſtitionibus infinitis in eum admiſſis, integrum fere iam ſeculum inter Pontificios & Proteſtantes acerrimum eſt certamen: his, negantibus vllam earum rerum primis Eccleſiæ ſeculis fuiſſe notitiam, & illum ex ore ipſo Chriſti manantem gladium aſſiduè rotantibus, A PRINCIPIO NON ITA FVIT: *illis, ad tot nouitatum defenſionem, neſcio quas ratiunculas in contrarium afferentibus. Sed Baronius rationem inuenit, qua à manibus Proteſtantium telum illud in quæſtionibus de fide ignitum excuteret, omnia ſequiorum ſeculorum inuenta colore imbuens venerandæ antiquitatis. Nam & in reliquis tomis crebram harum obſeruationum mentionem inijcit; & quia non ignorabat veram antiquitatem inſtitutorum Eccleſiaſticorum, ab ipſo Eccleſiæ principio debere originem habere; jam in primo, qui vitam Domini in terris, & jacta Eccleſiæ fundamenta prima continet, nihil plane iſtorum eſt ab eo prætermiſſum. Romani vero Pontificis Monarchiam, & illud infinitum imperium, ita aſſidue omnibus ingenij viribus, ἀδιαλείπτως ἀκαίρως, propugnat, vt optimo iure aliquando Petrus Pithœus Galliarum ſingulare lumen, dum viueret, vbi primos tomos inſpexiſſet, dixerit;* non Annales Eccleſiaſtici, ſed de poteſtate Papæ, *verum nomen iſtis Baronij lucubrationib. futurum. Qui vir optimus, ſi poſtremos tomos vidiſſet, quid dicturus fuit? Noua enim illius & horrendæ, ac principibus Papam agnoſcentibus funeſtæ doctrinæ, quæ ſacris illorum ceruicibus Dominum imponit, abſolutæ poteſtatis Monarcham; quæ vitæ & necis ipſorum dat illi poteſtatem; quæ ſubditos fidelitate ex iure diuino & humano debita abſoluit, & quoties lubet Pontifici, aduerſus vnctos Dei armat, nullus temere animoſior patronus Baronio, ne inter iuris quidem Canonici interpretes, venalitia Paparum mancipia, poteſt reperiri. Pontificum, vt quiſque in Imperatores aut Reges impotentiſſimè & ferociſſimè ſæuiit; ita plurimum à Baronio laudatur: & quia Hildebrandus inter primos huius hæreſeos auctor, aſſertor, & propagator fuit; iccirco perfectiſſimi Papæ ideam huic Nerij diſcipulo videtur abſoluiſſe, & miris elogiis prædicatur. Hic eſt Gregorius Septimus, qui Monarchiam Papalem in ſuis ſcriptis tam accuratè defendit: qui elementa totius illius Satanicæ doctrinæ breuibus quaſi aphoriſmis eſt complexus, qui in eius epiſtolis leguntur, & Dictatus Papæ nominantur: qui praxin eiuſdem furioſæ doctrinæ dum exercet furioſe, cœlum terræ miſcuit, & cædibus horrendis Germaniam atque Italiam compleuit. Ille Pontifex*

ſex à Gulielmo Rege Angliæ, quem Conquaſtorem vocant, pecuniam & fidelitatem cum exegiſſet; princeps generoſiſſimus de pecunia facile annuit, de fidelitate plane abnuit: Hoc non magis Hildebrando olim diſplicuit, quàm Baronio illam hiſtoriam deſcribenti: perſuaſo nempe ex illius Pontificis dictatibus, Vnum eſſe in terris nomen videlicet Papæ. *Quemlibet Epiſcoporum Regem eſſe, & in regno cuiuſuis Regis plus ipſo poſſe debere, cognitionibus illius intercedere, ſententias de plano poſſe facere irritas, ſæpiſsime in ſingulis fere tomis pronunciat. Principes qui res Eccleſiaſticas attingunt, vbique maledictis inceſsit; auſus etiam Reges veteres Francorum eam ob cauſſam comparare* latronibus in ſyluis, *anno Domini* 855. *Principum fideles conſiliarios qui iura ſuorum Regum aduerſus Curiam Roman. defendunt, locis innumeris teterrimæ damnat hæreſeos: neque aliud occurrit frequentius in poſterioribus tomis, quam hæreſeos Politicorum diriſsima deteſtatio. Magiſtratus ciuiles omnes & Præſides prouinciarum Epiſcopis ita reddit obnoxios, vt ab illorum nutibus velit ipſos pendere; alioquin è tribunalibus ſuis ſtatim detrahendos ab ipſis Epiſcopis; ſicut ait factum in Andronico ab Epiſcopo Syneſio; lapſus in ea hiſtoria, iuſto Dei iudicio pluſquàm pueriliter, ex imperitia Græcæ linguæ, vt ſæpe alibi: Henrico quarto auguſtæ memoriæ Principi, triumphatori omnium ſuorum hoſtium; ſed de quo, ô ſeculi infamiam! Hildebrandina doctrina triumphauit; tomum nonum dedicans, exigere à tanto Principe non erubuit; non vt* comiter *Papæ* Maieſtatem coleret, *quæ fuit formula, quam olim exigebant Romani à ſibi ſubditis Rebuſp. & Principibus; ac ne* obſequium *quidem tantummodo, vocem his moribus fortaſſe tolerabilem; ſed vt* humili quoq; ſeruitio Chriſti Vicarios coleret: *quaſi non eſſetis vos quoq; reges, in regnis veſtris Dei vicarij: quorum maieſtatem imminuere, crimen eſſe apud Deum, per quem ſolum vos regnatis, longe maximum, ante exortam hanc nouam doctrinam nemo vnquam dubitauerat. Nulla inter Papas & vllum principum ſuperioribus ſeculis rixa interuenit, quæ non ita deſcribatur in Annalibus, vt ex ipſa narratione, lector, qui narrantis fidem ſequetur, non ſit collecturus, omnium criminum & ſcelerum, quæ in hominem cadunt, maximum eſſe, Papæ cæcam obedientiam non præſtare. Neque autem refert, qualis ſit Papa: nam quum ipſa rei veritas etiam illos, qui Pontificem Rom. ceu terrenum Iouem colunt, & Deum etiam nominant, (ita ſæpe inter cæteros appellat Pius Bono-*

nienſis, orator ſuperioris ſeculi non obſcurus, in orationibus Romæ habitis, Bononiæ editis:) coegerit fateri, ſediſſe in illa Sede aliquando Papas quinquaginta, ſerie continua, per ſpatium annorum CL. ſibi ſuccedentes, non Apoſtaticos, ſed Apoſtaticos, inquit Genebrardus Proteſtantium hoſtis furioſiſſimus, in Chronico, ſeculi decimi initio: ſi quis tamen imperator, aut Rex, aut Synodus legitima, auſa fuit, vel peſſimo illorum obſtrepere, vt factum eſt Ioanni XII. monſtro nulla virtute redempto: *ſtatim eius conſilij auctores, vt perditorum perditiſſimi lacerantur in his Annalibus. Quid plura? Omnia Europæ regna, omnes inſulæ, (tua cum primis Anglia & Hibernia) ſi fidem habemus Baronij hiſtoriis, ſunt Roman. Pontificis: quod non dixit quidem ille primus, ſcio; ſed in monumentis peſſimorum ſeculorum inuentum ſtudioſe adnotauit, & interdum, extra oleas euagans, confirmauit: vt cum in anno Domini M X C V I I. tanta contentione & inſtantia regnum Siciliæ à Rege Catholico repetit; certo indicio, Papas, ni vires deeſſent, vi & armis repoſcituros, quæ Baronius verbis tam enixe repoſcit. Cuius Annales eo periculoſius in manibus iuuentutis & rudium veritatis lectorum verſantur: quo maiore arte ſcopum ſuum, in primis præſertim tomis, diſſimulat. Nam Bellarminus, Becanus, Suarius, & id genus diſputatores, nudo, quod aiunt, capite, veram antiquitatem religionis, & iura Principum inuadentes, atque oppugnantes, minus videntur metuendi. vt qui aperto Marte rem gerant, & vel ipſis titulis librorum ſuorum, Principum ſeſe hoſtes profiteantur. A Baronio vero, ſcriptionem Annalium promittente, quis ſibi metuat? aut quis vidit hiſtoriographum argumentoſum? atqui multæ ab eo narrationes ita artificioſe concinnantur, vt ad nouum aliquod dogma hodie controuerſum, animis legentium inſinuandum, plus Baronij narrationes, quam Bellarmini argumentationes ſint valituræ. Papam eſſe ſupra Concilium, nouitium eſt inuentum Doctorum ex Hildebrandina ſchola: pro quo Bellarminus, & alij pugnant argutiis, quæ apud mediocriter imbutos doctrina Euangelica non multum ponderis ſint habituræ. Baronij vero Annales cui non hoc perſuadeant; In anno Chriſti trigeſimotertio, referens hic Cæſar hiſtoriam, quæ narratur Matthæo, capite 16. ſic illam concinnat, vt qui Papæ mentionem nullam faciat, hoc tamen illius ſtratagemate aſſerat vaferrime. Fingit Concilium habitum eſſe à Chriſto & Apoſtolis in quo vult datum eſſe exemplum Conciliorum deinceps habendorum; idque etiam alibi repetit.*

In

In hoc igitur Concilio, cui intereſt & praeſt Chriſtus ipſe, ſolus Petrus articulos de fide condit, & quid ſit credendum, ſolus clauum figit, ait Baronius; & addit de aliis, vt nihil ferme iam eſſet opus conſulere cæteros tunc Apoſtolos. Quis igitur ex hac hiſtoria, (figmentum veriùs dixerim) non ſtatim colligat, Papam, Petri in omnia jura ſucceſſorem, habere ſolum poteſtatem condendi articulos fidei, & de Conciliis omnibus ſtatuendi vt volet? quod alibi tot locis palam defendit Baronius. En tibi, Rex ſapientiſſime, quanto aſtu in his Annalibus, hiſtoria etiam Euangelica, ad rationes Paparum inflectatur. Sic cum in anno XXXIV. Petrus magna contentione demonſtratur fuiſſe Apoſtolorum princeps; non quomodo Patres illam vocem Petro attribuerunt, coryphæum eius ſacri chori, & ordine primum fuiſſe ipſum ſignificantes; ſed dominator & Monarcha; cum etiam affirmatur, illum regio more imperantem, Paulo & cæteris Apoſtolis præcepiſſe, ceu dominum ſubditis ſuis, quam partem Eccleſiæ vellet quemque ipſorum curare; facile intelligit tua Maieſtas, quam vim hæc narratio apud vulgus imperitum, imò etiam apud omnes Principes, qui de veritate hiſtoriæ parum fuerint ſolliciti, ſit habitura, vt jugum tyrannidis Romanæ minus deinceps grauentur. Tranſſubſtantiationis hodiernum dogma. prorſus veteribus ignotum, vt defendant Bellarminus & alij tractatores Controuerſiarum, omnem mouent lapidem: nemo tamen illorum negat, nomen ſaltem recens eſſe inuentum. Baronius verò hiſtoriam inſtitutæ Cœnæ Dom. commemorans in anno XXXIV. inter prima verba prolixæ diſputationis de eo argumento, Tranſſubſtantiationem nobis oggerit; repertam ſibi, credo, in aliquo Euangeliſta, quem nobis Tranſalpinis, quibus non patet Vaticana, nondum videre contigit. At quam longè alio Spiritu ducebantur Baſilius, Gregorius Naz. & alij veteres Patres; qui voces ΤΡΙΑΣ & ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, etſi clariſſimis Scripturarum teſtimoniis contentas, & ſacri Concilij Niceni auctoritate firmatas, vſurpare vix audebant; parcentes, inquit Baſilius, vti nominibus, quæ non extant in Scripturis totidem literis. Sed hæc olim fuere: nunc alij ſunt mores eius, quæ ſe jactat ſolam eſſe Eccleſiam Catholicam, ſolam Eccleſiam. Scripturas ſacras à laicis non eſſe attingendas, aperto quidem non docet Baronius, manifeſte tamen illam doctrinam inſinuat in illo ipſo anno. Imperatorem, Reges, & Principes habere ius vocandi Concilij in ſuis ditionibus, ſemper Eccleſia vetus credidit: & eo iure

tam Auguſti Roman. quàm Reges Francorum, & omnes Principes Chriſtiani, nemine repugnante, conſtanter ſunt vſi, priuſquàm periret de rebus Pudor. Baronius, vt cucurbitis perſuadeat iam inde à Concilio Niceno Ieſolum Papam id ius habuiſſe, quas adhibet machinas, modò tectas, modò apertas? quarum vt hæ ſunt inuerecundiores, ita illæ periculoſiores: Lectori enim incauto, & ad cognoſcendam antiquitatem ſimpliciter intento obrepunt, & velut ex inſidiis Veritati latus confodiunt. Sed deficiat me dies, & ego patientia tua, Optime & Clementiſſime Principum, nimis impudenter abutar; ſi omnes rationes explicare hoc loco aggrediar; quibus vera antiquitas, ſtudio defendendæ modicæ vetuſtatis, in his Annalibus diſſimulatur, obſcuratur, & quantum fieri poteſt, aut obruitur, aut hodiernæ doctrinæ ſubtiliter accommodatur. Quanquam, ſi æquis ponderibus rem volumus æſtimare, non tam profectò conditori Annalium, quàm ipſi Pontifici, & Romanæ Curiæ culpa deprauatæ hiſtoriæ venit adſcribenda. Nam Baronius quid ageret? Fateretur irrepſiſſe in Eccleſiam Romanam, tractu longi temporis, multas corruptelas, & quæ fuerunt à Domino prædicta infelicia lolia? Atqui per Romani Pontificis ἀναμαρτησίαν, & nunquam errandi in fide priuilegium, hoc illi Romæ integrum non erat: vbi non δουλεύειν τῇ ὑποθέσει, grande fuiſſet nefas, & Inquiſitioni obnoxium. Fateretur Monarchiam Papæ, recens eſſe inuentum, cuius neque rem, neque nomen meliora Eccleſiæ ſecula nouerunt? Atqui hoc illi non permittebat Rom. Sedis Theologia; quæ tota ad hunc ἔρωτα δυσέρωτα, dominationis, quà ſpiritualis, quà terrenæ iampridem eſt comparata. Referret ſuas lucubrationes ad concordiam inter Principes & populos Chriſtianos ineundam, Eccleſiæ veram antiquitatem, tam his, quam illis partibus, ſine fuco, & fallaciis imitandam proponens? Scilicet hoc Papa ferret, qui Barbarum Turcam in interiora iam Europæ admiſſum, vaſtantem omnia ferro atque incendiis, & deletis Eccleſiis, plebes integras in captiuitatem abducentem, ſiccis oculis videre poteſt; vt Principibus, & gregibus Dominicis inter ſe diuiſis, ad pacis conſilia ducem ſe præbeat, & de eo iure, quod iniquiſſimè vſurpat, nonnihil remittat, inducere in animum non poteſt. Quod igitur Ariſtidi apud Athenienſes olim legimus vſuueniſſe; qui in rerum ſuarum adminiſtratione iuſtiſſimus ſemper habitus, vnde illi Iuſti cognomen; in gerenda tamen pubica re, multa contra ius & æquum deſignauit:

πρὸς

πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, ſicut ſolitus fuit ipſe dicere, ὡς συχνῆς ἀδικίας δεομένην : quod rationibus patriæ ſeſe accommodaret, quæ multa iuſtitia opus haberet : *id ipſum Cardin. Baronio videtur Romæ accidiſſe : qui probitate, iuſtitia, & ſtudio veritatis, vt accepimus, in priuata vita non mediocrem adeptus laudem in ſcribendis Annalibus, dum cupide nimis cauſſæ ſui ſui Pontificis inſeruit, diſcedere à ſe coactus, ſuperiorum virtutum ne vmbram quidem retinuiſſe, plurimis locis deprehenditur. Sed veniam tandem ad me, & cuius maximè rei gratia hic ſermo eſt inſtitutus, breuiter expediam. Ego, Rex Sereniſſime, cum ante plures annos Baronij percurrens Annales, conſilium illius, quale hactenus expoſui, animaduertiſſem, & in hiſtoria Eccleſiaſtica grauiſſimas paſſim hallucinationes deprehendiſſem : optare ingenti cupiditate cepi, vt veritati, peſſimè interdum à diſcipulo Nerij acceptæ, ſeculo hoc tam erudito ne deeſſet patrocinium : ſed potius, vt è numero prope infinito doctorum hominum, quos noſtra hæc ætas in omnibus Europæ regionibus tulit, aliquis exiſteret, gloriæ Dei zelo ſuccenſus, qui veram antiquitatem aduerſus nouitates Baronianas generoſo animo ſuſciperet defendendam. Monebat me cum primis illa quoque ratio, apud animum quidem meum momenti longè maximi; quod concordiæ deſiderio, bonorum omnium cordibus, ſiue horum, ſiue illarum partium, altè impreſſo, ſcopum iſtum Baronianum intelligebam vehementiſſimè aduerſari. Quamdiu enim Principes populique Chriſtiani ſibi ſinent perſuaderi, ſtudium primæuæ pietatis inſtaurandæ, meram eſſe nouationem; defenſionem verò inuentionum humanarum & recentiorum, ipſiſſimam eſſe religionis à Chriſto traditæ antiquitatem : indubitatum eſt, & omni certo certius haberi debet, (errant grauiſſimè qui aliter iudicant, & neſcio quæ media conſilia ſectantur, quæ nulla ſunt) ineundæ concordiæ, nullam amplius, neque rationem, neque ſpem in terris omnino ſupereſſe. Quò magis optabam, reperiri aliquem immunem, quantum fieri poſſet, ab illo inſano partium ſtudio, cui indulgent hodie tam multi, qui ad legendum cum fructu opus Baronianum iuuentuti & minus cautis lectoribus viam muniret. Atque in hac dudum mihi ſuſcepta ſententia, mirifice poſtea ſum confirmatus, quando viros doctrina, probitate, & pietate excellentes, idem plane mecum ſentire, idem optare, cognoui. Ne longum faciam, quia ceſſabant me-*

liores, ventum eſt ad me: & quam ego operam ab alijs expectabam, eadem cepta eſt à me exigi: neque id Gallorum dumtaxat meorum, quotidiano prope conuitio, dum eram in patria, ſed etiam præſtantiſſimorum Theologorum, aliorumque hortatibus, qui ea ſuper re, ex Anglia tua, Germania, ipſa etiam Italia, literas ad me dederunt creberrimas. Etſi autem incepti tam ardui magnitudo, virium mearum tenuitas, & neceſſariorum præſidiorum carentia, ad hæc, occupata opera in alijs literis pro mea virili excolendis; Iuſtæ mihi cauſſæ fuerunt, cur morem gerere amicis recuſarem? tantum tamen cohortationes frequentes bonorum apud me valuerunt; vt qui induci non poteram, quamdiu fui in Gallijs, vt operi manum admouerem: inductus ſim tamen, vt de Hiſtoria Eccleſiaſtica illuſtranda dies noctéſque cogitarem. Inter hæc rebus humanis Henricus Magnus eſt exemptus, & vnius parricidæ ſcelere æternùm deteſtando, nutantibus Galliarum fatis, omnium Gallorum fortunæ in periculum præſentiſſimum ſunt adductæ: mihi quidem tam inopinatus, tamque immanis caſus, tantum rerum præſentium, ipſiuſque adeò vitæ faſtidium attulit, vt qui nullam ſine literis vitalem vitam hactenus credideram, libris tunc temporis renuntiarem. Tenebat me annos iam plurimos incredibile quoddam deſiderium, florentiſſimum hoc regnum tuum inuiſendi, Eccleſiæque Anglicanæ, quam ex fama & libris tacitus dudum venerabar, formam cognoſcendi; multo autem magis dexteram tuam, Princeps Principum decus, contingendi, & illas tot tantaſque virtutes, ſapientiamque altam, propius inſpiciendi, quas in tua Maieſtate Orientis hodie atque Occidentis populi ſtupore defixi admirantur. Cuius voti ad exitum ducendi facultas quum ſemper mihi antè defuiſſet, occaſionem rerum in Galliis, inquietarum magis, quàm turbatarum, duxi arripiendam, vt priuſquam redirem cum Muſis in gratiam, huc excurrerem. Non eſt hîc commemorandi locus quantum, aut beatus tuorum populorum ſtatus, aut Eccleſiæ tuæ præſens felicitas, aut denique tuæ Majeſtatis inexplicabilis humanitas, & illa inuſitata virtutis abſolutæ ſpecies, me ceperiat: certè, cùm Rex Chriſtianiſſimus, & Regina Mater, Princeps ſapientiſſima, feciſſent mihi poteſtatem commorandi in tua aula, & Maieſtati tuæ inſeruiendi, quamdiu id ipſe non nolle videreris: non inuitus, & patriæ charitatis, & conſuetudinis amicorum, quos habeo

beo Lutetiæ, & in aliis Galliæ partibus, neque obſcuros neque paucos, ad tempus ſum oblitus. Hic primum, Rex Sereniſſime, beneficio tuo immortali, fruſtra mihi per tot annos optatam occaſionem ſimul, & facultatem adipiſci contigit, res veteris Eccleſiæ, omiſſis aliis curis omnibus, pro ingenij viribus, & copia eruditionis, ſi qua illa in nobis, illuſtrandi, quæque dudum in eo literarum genere eram commentatus, in lucem proferendi; atque eadem opera Baronianos Annales ad Veritatis amuſſim examinandi, & veram Antiquitatem contra Nouitatem aſſerendi. Quo in opere ſane arduo & virium, fateor, non iſtarum, an hoc aſſecutus ſim Dei ope, ſtudio & vigiliis meis, vt Eccleſiæ aliquid meæ lucubrationes ſint profuturæ, meum non eſt dicere: tuum eſt Rex piiſſime, idemque doctiſſime, iudicare & ſtatuere. Mihi hoc vnum bona conſcientia profiteri licet, ſummam voti mei in hac ſcriptione verſantis, hanc fuiſſe; vt Iudæ Apoſtoli præcepto obtemperans, pro fide ſemel tradita decertarem, & falſo creditæ antiquitati laruam detraherem. Quod ſi vitam Dominus IESVS *dederit, cæteros quidem tomos ſtrictim percurrere fert animus; primum vero, vt in quo legitimæ victoriæ certa ſpes eſt poſita, religio mihi fuit, non quanta maxima poteram diligentia examinare. Nam ſi probatum ſemel fuerit, initio naſcentis Eccleſiæ omnia illa fuiſſe incognita, quæ hodie fidei articulis inſeruntur, ac propterea in controuerſiam vocantur, conclamata eſt cauſſa Pontificia: cui penitus euertendæ, vel illa ſola Filij Dei verba,* NON SIC FVIT A PIINCIPIO, *aut Iudæ illud vnicum* SEMEL, *abunde ſint ſuffectura. Accipe igitur Rex Sereniſſime, quod ſupplex offero Maieſtati tuæ, multis nominibus tuum opus: quod rudi cogitatione in Galliis informatum, in regno tuo, tuis præſidiis, tuis auſpiciis inchoatum, & aliqua ſaltem ex parte ad vmbilicum perductum, in clientelam tuam, ſi pateris, geſtit recipi: vt auguſtiſſimo nomini tuo honorique inſcriptum & conſecratum, meæ in aula tua moræ diuturnioris, animique mei non ingrati, apud præſens & ventura ſecula extet monumentum. Tuum eſt, Rex ſapientiſſime, propriè tuum, de noſtris cum Baronio diſputationibus cognoſcere & ſententiam ferre: qui literarum diſciplinarumque omni genere ſupra hominum fidem quum ſis excultus, orbemque adeo ſcientiarum mente illa tua ignea complexus teneas; præcipue tamen pietatis primæuæ ſtudio te eſſe accenſum, non ſolum dictis factisque, ſed etiam ſcriptis doctiſ-*

d 3 *ſimis*

ſimis comprobaſti. Tuum eſt, proprie tuum, ſi quis pro fide ſemel tradita decertet, Maieſtatis tuæ vmbra illum protegere: FIDEI *enim* DEFENSOR *audis: quem glorioſum titulum, illi potiſſimum ex omnibus inimicis tuis tibi inuident, qui in proximorum ſeculorum nouitatibus acquieſcentes, ad primitiuæ Eccleſiæ tempora, quæ eſt demum vera antiquitas, neque ipſi volunt, neque alios patiuntur oculos attollere. Bellarminus enim Becanus, Suarius & ille infamis parricidarum patronus, Andreas Cretenſis Ieſuita, totuſque adeo ille grex ſcriptorum infrunitorum, qui ad impugnationem Epiſtolæ tuæ Monitoriæ omnibus ingenij viribus tantopere incubuerunt; quo alio genere armorum, niſi antiquitatis ψευδωνύμου, vana ſpecie inſtructi, in certamen deſcenderunt? Tuum eſt, proprie tuum, pro veteris Eccleſiæ diſciplina pugnantes regij clypei, quem pro ſinceræ pietatis defenſione geſtas, vmbone propugnare. Qui Eccleſiam habeas in tuis regnis, partim iam olim ita inſtitutam, partim magnis tuis laboribus ita inſtauratam, vt ad florentis quondam Eccleſiæ formam nulla hodie propius accedat, quam tua, inter, vel exceſſu, vel defectu peccantes mediam viam ſecuta. Qua moderatione hoc primum aſſecuta eſt Eccleſia Anglicana, vt illi ipſi, qui ſuam ei felicitatem inuident, ſæpe tamen, ex aliarum comparatione, illam cogantur laudare: deinde, vt etiam in remotiſſimis terris poſitæ Eccleſiæ, communione iungi cum tua vehementiſſime cupiant. Quod nuper magni beneficij loco vidimus enixe petiiſſe vnum è Patriarchis Orientis, cuius literas, itemque vnius Epiſcoporum Aſiæ, ad illuſtriſſimum Præſulem Dominum Cantuarienſem, prudentiſſime ſcriptas, & antiquam pietatem redolentes, magna cum voluptate ante paucos dies legebamus. Poſtremo tuum eſt, bellorum Domini fortiſſime Imperator, (nam cuius potius?) doctrinæ Hildebrandinæ fundamenta euertentes, quod hoc libro ſtrenue factum eſt, & cauſſam Principum, pio animo, contra Nouatorum genus peſſimum agentes, in numeros tuos referri iubere: qui vnus hodie Regum ac Principum, cauſſa Regiæ patrocinio ſuſcepto, & de hæreſeos illius defenſoribus nobiliſſimo parto triumpho, cæteris tui ordinis Principibus exemplum dediſti, quid facere illos oporteret, ſi dignitatem ſuam, ſi ſubditorum ſuorum vtilitatem, ſi communem ſalutem ſibi curæ eſſe apud Deum & homines vellent facere teſtatum. Oro venerorque Deum Patrem, per Ieſum Christum, illum vnicum mundi Saluatorem, & omnis bonæ*

donationis

donationis auctorem; vt te Rex Sereniſſime, vnicam hodie rei Chriſtianæ columen, quam diutiſſime lex humanæ naturæ feret, ſeruet incolumem: tuam Maieſtatem ſuo Spiritu vere ἡγεμονικῷ, regat, dirigat: inclytam ſobolem tuam, & nunc, & ſemper in poſterum, omni maximarum benedictionum ſuarum genere quam largiſſime cumulatam, regnorum tuorum ſceptra pie, pacate, beate, quod tu nunc facis, olim moderantem, recenti ſemper laude præſtet florentem, Amen, Amen.

Sereniſſimæ tuæ Maieſtatis

humillimus & ſubmiſſiſſimæ deuotionis ſeruus,

ISAACVS CASAVBONVS.

PROLEGOMENA, IN QVIBVS DE BARONIANIS ANNALIBVS CANDIDE ET ΦΙΛΑΛΗΘΩΣ. diſputatur.

Lectori Christiano & φιλαρχαίῳ ſalutem in Domino.

QVVM Sacræ Theologiæ ea ſit dignitas, vel potius majeſtas, candide & pietatis antiquæ ſtudioſe Lector, vt reliquæ omnes ſcientiæ neceſſe habeant ipſi ancillari: non omnes tamen diſciplinæ eodem modo, vel pari gradu, illi inſeruiunt: ſed earum nonnullæ ſunt interioris, vt ſic dicam, admiſſionis, arctiore quodam vinculo Reginæ illi & Dominæ ſuæ coniunctæ. Quo in numero cenſeri debere Hiſtoriam, præſertim Eccleſiaſticam, ſatis ſuperque vel illud arguit; quod à primis Eccleſiæ Chriſtianæ temporibus, quale per ſingulas ætates Theologia, tale etiam Hiſtoria fatum ſemper eſt experta: ſimul floruerunt, ſimul iacuerunt: incrementum aut decrementum ſimul acceperunt.

Tribus primis ſeculis; quæ Eccleſiæ infantia, & tempus innocentiæ poſſunt; Chriſtiani homines in praxi veræ pietatis, magis quam ipſius ſcientiæ Theoria, fuerunt occupati. Hinc

fidei hoſtium perſecutiones, illinc Sanctorum Zelus & ſtupenda conſtantia, magis, quam exculta inſigniter ſcientia Theologiæ, tempora illa nobilitarunt. Idem plane de Hiſtoriæ ſtudiis dicamus licet; Tatianus enim, Theophilus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, & ſi qui alii ad genus hoc eruditionis animum applicuerunt, ij de Hiſtoria Eccleſiaſtica, magis videntur cepiſſe cogitare, quam ad eam Spartam ornandam ſerio ſe accinxiſſe. Hiſtoria illorum temporum, Acta martyrum erant: quæ non ſunt Hiſtoria Eccleſiæ, ſed pars duntaxat illius.

Tempore Conſtantini Magni, mutata orbis Romani facie, Eccleſia, quę fugere & latere, vt plurimum, aut omnes malorum ideas perpeti hactenus fuerat coacta, in libertatem vindicata, rebus omnibus florere ſubito eſt viſa. Vt iure merito hoc ſeculum cum duobus ſequentibus, ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipſe Eccleſię, & ætas illius aurea queat nuncupari. Hęc illa ſunt beata ſecula, quæ Athanaſios, Hilarios, Baſilios, Gregorios, Ambroſios, Hieronymos, Chryſoſtomos, Auguſtinos, Cyrillos, & ſimilia lumina tulerunt: à quibus quantopere ſcientia Theologiæ fuerit illuſtrata, dicere nihil attinet. Hic fuit fructus illius pacis & felicitatis, quam ſub Imperatorib. Chriſtianis Eccleſia Dei eſt conſecuta. Quum igitur Theologica ſtudia vbiq; tunc florerent; Hiſtoria quoque Eccleſiaſtica, hactenus plane ignorata, cepit efflorеſcere, tanquam fructus alter pacis ſub piis Auguſtis longe vberrimus. Primus imperante Conſtantino Euſebius Cæſarienſis, ſui ſeculi ſine Controuerſia vir eruditiſſimus, ad ſcribendam Eccleſiæ Catholicę Hiſtoriam καθολικὴν & vniuerſalem, animum appulit: primus certe, quod affirmat ipſe libri primi initio, manum operi admouit, & orſus à natiuitate Domini, rerum geſtarum ſeriem ad ſua vſque tempora ſingulari diligentia pertexuit. Euſebii exemplum poſtea ſecuti ſunt qui hodieque extant, quique ab Euagrio ſoli nominantur, Sozomenus, Theodoritus, Socrates, & poſt hos ipſe Euagrius: cuius hiſtoria in anno deſinit Imp. Mauritii decimo, Domini ſexcenteſimo, tribus demptis, vel paullo plus.

Poſt ſeculum ſextum quam ſit paullatim vna cum temporum

conditione

conditione immutata prior forma Theologiæ, nemo poteſt veteris memoriæ peritus ignorare. Magni viri, quales priora ſecula viderant, aut nulli aut admodum rari apparent. Scripturæ minus diligenter tractantur, minus ſimpliciter exponuntur. Res externæ, miracula, imagines, reliquiæ, Sanctorum cultus, ac tandem vnius Papę dominatio & Monarchia, prioris religionis inſtitutis ſuccedunt. Igitur qualis fuit iſtorum temporum Theologia, talis & Hiſtoria. Nam & in Hiſtoricis monumentis, miracula vt plurimum vtramq; paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel à reliquiis edita: atq; vt ſupremum Eccleſiæ Monarcham Theologi agnoſcebant; ita multi Hiſtoriam ſcribere profeſſi, Ro. Pont. ſucceſſiones, Antipaparum ſchiſmata, aut nouas artes à Papis excogitatas, firmandæ potentiæ ſuæ, literis mandare; id vero erat hiſtoriam ſcribere Eccleſiaſticam. Soleo dubitare, debeamne illa ſecula καιροὺς τερατολογίας, an ἀγνοίας, nominare: fuit ſane illorum temporum & imperitia meliorum literarum magna, & miraculorum benigna copia; verorum ſine dubio multorum, ſed & falſorum nihilo pauciorum.

Secuta eſt tandem, Dei immortalis nunquam tacendo beneficio, literarum παλιγγενεσία, quam ratio temporum excepit adeo varia, adeoq; è contrariis mixta; vt non facile ſcias, gratulari ſuperiori ſeculo & huic noſtro iure meliore queas, an vicem dolere. Poſtquam è denſiſſimis tenebris lux literarum emerſerat; omnes artes, omnes ſcientiæ & diſciplinæ, ipſa imprimis Sacra Theologia, breui tempore ita ſunt excultæ, ornatæ, auctę, vt eo nomine florentiſſimo cuiq; priorum ſeculorum, quod proxime eſt elapſum, videatur poſſe anteponi. Sed hanc felicitatem infelicitas nihilo minor, ex diſſenſione in cauſſa religionis, eſt comitata. Qua ex re natæ ſunt inter populos Europæ diſcordiæ implacabiles, odia plus quam Vatiniana, bella diriſſima, & nullum non malorum genus. Inde illa nomina prius nunquam hoc ſenſu audita, Pontificiorum & Proteſtantium. Inde ſtudia partium, non ſolum in vita hominum, ſed etiam in ſcriptis palam dominantia. Inde vnius & eiuſdem religionis Chriſtianæ duplex & multum diuerſa Theologia: in maximi quidem momenti capitibus doctrinæ, arcano proui-

dentiæ diuinæ beneficio, vt plurimum, conſentiens; in aliis diſſidens, & in mutuam perniciem coniurata.

Quod de Theologia hodierna diximus, de Hiſtoria Eccleſiaſtica dictum puta: nam & hodie non minus quam olim vtriuſque idem eſt fatum. Ergo etiam in Hiſtoriam ſtudia partium penetrarunt; & Veritas, quam homines pagani, ſolius naturæ ducti inſtinctu, pronunciarunt, vnicam eſſe legem Hiſtoriæ; victa ſtudiis partium, aut ſi ita mauis, rationibus vtilitatis, in rerum antiquarum narrationibus, pro affectibus narrantis, aut expreſſa, aut ſuppreſſa, aut aliquo mangonio corrupta reperitur. Quare cum hodiernis de religione controuerſiis, quæſtio de Antiquitate interueniat: videas alios, quib. nihil eſt antiquum, niſi quod ipſi pro ſuo arbitrio prius iudicauerint Orthodoxum: alios contra, omnia velle eſſe antiqua quę ipſis placent, vel ſi ante pauca ſecula, vel ſi heri aut nudius tertius fuerint inuenta. Quod ſi hic morbus ἐπιδήμιος, plebeia tantum & vilia ingenia occupaſſet, minus id eſſet dolendum; nunc quum viri primarij & excellente doctrina præditi eodem animi morbo deprehendantur laborare, quis Eccleſię vicem non doleat? Nam ſi in quæſtione, de eo quod antiquum eſt aut recens, quæ facti, vt ſic dicam, quæſtio eſt, & τοῦ ὅτι, conuenire inter doctos non poteſt; magna ſcilicet ſpes reſtat, in quæſtione τοῦ διότι, aut de mente Scripturarum poſſe inter eos conuenire.

Ne alios nunc commemorem, noſtra memoria in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ collectione aut illuſtratione verſatos, *quos fama obſcura recondit*; quis neſcit, Cardinalem Baronium operam in eo genere literarum adeo inſignem poſuiſſe, vt omnibus ſua diligentia palmam præripuerit? Hic enim eſt, qui primus omnium, totius Orbis Chriſtiani res geſtas, prę́ſertim autem quæ ad Eccleſiam pertinebant, in continuam ſeriem annorum ſic digeſſit, vt ſi vnius vrbis Faſtos concinnaret: qui neſcio vnde ex abdito, tam multa plane prius ignota, primus prompſit in lucem, qui antiquorum Epiſcoporum in magnis vrbibus ſucceſſiones; veterum hæroſeon originem, progreſſum & finem; tempora Eccleſiæ, ſiue tranquilla, ſiue turbulenta tam accurata diligentia explicuit; qui deniq; merita ſua in Eccleſiam, ſi immoderato partium ſtudio non corrupiſſet, dignus erat ſine controuerſia,

cui

cui omnes, & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partē vnquam attigerunt, aſſurgerent, & faſces ſubmitterent. Sed vir eruditiſſimus quando ad ſcriptionē ſe accingebat, de approbáda fide ſua ex æquo omnibus, ſicuti par erat fidelem hiſtoricum, adeo nihil cogitauit? vt contra, id ſummo ſtudio videatur egiſſe ne, qui in negotio religionis alia ſequebantur caſtra vllum vſquam æquitatis veſtigium in ſuis ſcriptis reperirent. Adeo in defenſione illarum partium quas probabat, totus eſt vbique Hiſtoriam profeſſus, non ſolum Theologum, ſed etiam perſæpe diſputatorem è ſchola agit. Locos communes, à narratione hiſtorica digrediens, ſæpiſſime contexit; præſertim in 1. tom. Proteſtantes paſſim nullo diſcrimine, conuitiis, maledictis & infandis calumniis inceſſit. Iura Principum, quę à paucis ſeculis obtentu religionis imminui ceperunt, ita cupide, quoties datur occaſio, contrahit, arrodit, euertit, vt natum in Regno noſcere nequeas; educatum, altum & auctum Romæ facile agnoſcas. denique ita ſe geſſit Baronius totis 12. ſuorum Annalium tomis, vt qui dubitari nollet, præcipuum ſibi ſcopum fuiſſe; Papalem Monarchiam ſtabilire, amplificare, & ad cœlum vſque enchere.

Sed fallor fortaſſe iudicii, & quam in aliis moderationem deſidero, ipſe non præſto. Sane cum non ita pridem in Epiſtola ad Frontonem Ducæum de hoc Baronii ſcopo aliquid parcè & modeſtè dixiſſem; repertus eſt Romæ infamis quidam parricidarum patronus, nouum è Creta prodigium, Andreas Ieſuita, qui negaret rem ita habere vt dixeram: idque eo maxime argumento confirmaret: quod è tam vaſta mole Annalium, ne vnum quidem locum afferre potuiſſem, vnde fidem dictis facerem. Equidem nebulonis infamis calumnias tanti non penderem, vt vllam ipſius rationem habendam arbitrarer; niſi eſſet certiſſimum, è tot lectoribus horum Annalium, oppido paucos eſſe ac fortaſſe pauciſſimos, qui iuſtum illorum pretium norint, quive ſatis intelligant, quid in iis laudandum, quid excuſandum, quid ne excuſandum quidem. Atqui certiſſimum illud eſt; quemadmodum ſumuntur à conuerſantibus mores, & quædam in contactos corporis vitia tranſiliunt; ita lectorum animos, ex iis quæ legunt, voluntatem & iudicium formare.

e 3 Eam

Eam ob cauſſam nos, quibus in hoc opere ſuſcipiendo propoſitum fuit, (ſicur in Epiſtola ad Regem Sereniſſimum pluribus expoſuimus,) lectori, minus in his literis exercitato, viam munire; quo certiores fructus ex horum Annalium lectione poſſit percipere: priuſquam ad rem aggredimur, faciendum duximus, vt noſtrum de hoc ingenri opere iudicium, candide quidem & libere; ſed abſq; liuore aut alienę glorię obtrectatione, paullo accuratius exponeremus. Enimuero, pie lector, cum tota hominum vita inter errores volutetur, vt ſcire hominum vt Sapientes olim pronuntiarunt; nihil ſit; cur adeo mirum tibi videatur, in opere tam arduo, tam vario, tam longo, multa inueniri notâ culpæ digna? Non hominis, ſed humanæ naturæ vitium eſt, errare, falli ac decipi: doctorum autem errores modeſte indicare, non eſt iniuriam illis facere; ſed Deo ſuam gloriam aſſerere, qui ſolus ἀναμάρτητος, & de humano genere præclare mereri; occaſionem errandi, ſecuturis alioqui male præeuntes, amouendo. Equidem ad hanc diſquiſirionem, etſi atrocibus maledictis ſceleſtiſſimi nebulonis è Creta prouocatus, eam animi æquitatem adhibebo, vt ſuſpicionem inuidię vel malignitatis & κακοηθείας, non ſim reformidaturus.

Vt ad rem accedamus; profitetur Baroniusin fronte primi Tomi, fuiſſe ſibi propoſitum, quando opus hoc inſtituit, non ſolum res geſtas Eccleſiæ ſtylo condere, vel etiam Imperatorum, Regum, ac Principum, quæ eſſent cum Eccleſiaſticis coniunctæ: ſed hoc amplius, temporis-rationem, quantum fieri poſſet, exactam inire; quæcunque in Hiſtoriæ explicatione obſcura & interpretationis luce indigentia occurrerent, illa omnia elucidare; Monarchiam Eccleſiæ viſibilem, ſemper in Eccleſia conſpicuam demonſtrare, & Religionis Chriſtianæ in eadem fide propagationem. Vides incepti magnitudinem, varietatem, & difficultatem. Nam ad hiſtoriographi partes implendas, vel primum caput erat ſuffecturum; ſecundum pertinet ad Chronographum, cuius munere fungirur Baronius non raro: tertium Philologi aut critici operam deſiderat, non hiſtoriographi: quartum caput & quintum, vti quidem in his Annalibus tractantur, ad partes ſpectant Theologi. Vt igitur legitimum operis huius pretium intelligamus; id videndum eſt, quam

quam bene vnus homo Baronius tot perſonas, quas ipſe ſibi impoſuit, in opere ſuo geſſerit: Hiſtoriographi officium (inde enim ordiemur) in his tribus fere eſt poſitum, diligentia, iudicio, fide. Nam & diligentia in colligenda ſcribendorum materie, opus eſt non vulgari: & iudicio non minore, vt videas quibus credas; fides autem in eo ſpectatur, vt in narratione hiſtoriæ, nudam veritatem exponas, ſiue illa tibi probentur, quæ geſta ſunt, ſiue improbentur. Fingere enim quæ cupias facta, & pro rebus geſtis ea narrare, poeticæ licentiæ optime conuenit ab Hiſtoricis expoſitionibus eſt alieniſſimum.

Quod igitur ad diligentiam attinet; ea vero in Baronio tanta fuit, vt vix deſiderari maior queat. Retulit ille in ſuos Annales, non ſolum quęcunque à priorib. omnib. Hiſtoriographis, ſiue Græcis, ſiue Latinis. erant commemorata: ſed etiam quęcunque apud Patres aut alios cuiuſcunque generis Scriptores ſparſim leguntur ad res Eccleſię pertinentia. Neque fuit ei ſatis, auctores vulgo notos & publicatos in conſilium adhibere; ſed celebriorum plerarumque Bibliothecarum forulos vel ipſe, vel per amicos eſt ſcrutatus vt ad plenam rerum Eccleſiaſticarum cognitionem, nihil, quoad eius fieri poterat, prętermitteret. Hoc vt magna dignum laude; ita illud iure non laudes, quod rerum copiæ intentus, delectum ſępe nullum habuit veri aut falſi pertinere ad ſuum officium ratus, vt in Annales falſa interdum non minus quam vera comportaret. Multa ergo paſſim commemorat è libris Apocryphis aut fabuloſis ſcriptoribus quæ non dubitabat eſſe falſa; eo tantum fine, ne quid à quoquam dictum fictumve prętermitteret. Exempla adeo paſſim obuia, vt illa adnotare non ſit opus. In anno vero Domini 52. num. 2. narraturus de iis quæ Paulus Athenis geſſit, meram adfert ex Hilduino fabulam: excuſatione hac ſuum factum tuetur: *quæ quidem licet non in omnibus nobis probentur: tamen ne quid ſubtraxiſſe ab auidis legentium animis videamur, hic eadem voluimus deſcripſiſſe: quum alioqui ſic comparati ſimus, vt velimus pauca potius ſed ſolida, certaque fide conſtantia perſequi, quam multa congerere, quæ fide vacillent ac nutent.* Vbi plane Baronius vetus dictum tollit; *video meliora proboque, Deteriora ſequor.* Nam poſtremis verbis legem proponit, quá ſequi debuerat: prioribus oſtendit,

non fuiſſe propoſitum ſibi in condendis Annalibus legem illam ſeruare: quod & alibi non ſemel profitetur; vt in anno XXXIV. 192. vbi poſtquam è falſis Pilati Actis ineptum figmentum recitaſſet, ſubiicit hæc: *qualia autem ſint ea omnia, fides apud auctores remaneat: nos vero ſic ponimus, ne quæ ab antiquis ſunt enarrata, inconſulte prætermiſiſſe videamur.* Hic iure aliquis miretur & cauſſam quærat, cur Baro. operi tam graui adeo putidas interdum fabulas inſeruerit: de iis loquor fabuloſis narrationib. quas ipſe improbat: ſunt.n. aliæ fortaſſe non minus aniles, quas propterea inſeruit, quia fidem illis habebat; de quo poſtea dicendum. illas vero priores quod non prętermiſerit, duplici ratione factum ab eo videtur; nam pręter ſtudium immodicum nihil quicquam prætermittendi, de quo diximus; etiam illa ratio potuit ipſum mouere; quod non ignoraret, multorum è ſuis partibus ingenia hodieque in hac tanta literarum luce, anilib. fabulis ita delectari, vt ne hiſtoriam quidem Eccleſiaſticam ab illis eſſe repurgatam, æquo animo eſſent paſſuri. Neque vero inanis erat hic Baronij metus; quod euentus comprobauit. Nam ex iis qui poſt ipſum ſcripſerunt, non pauci in eo laborarunt, vt fabulas, vel aperte, vel ſaltem ſilentio damnatas à Baronio, ab obliuione vindicarent. Vide, ſi lubet, quæ obſeruamus de Chriſtophoro à Caſtro, Ieſuita Hiſpano, Exercitatione prima, diatriba 15. Sed multo diligentius hoc ipſum conatus eſt poſtea pręſtare Hiſpanus alius, Iohannes de la Puente, ex ordine Prædicatorum; cuius recentem librum nugaciſſimarum nugarum, & reprehenſionum Baronij ſæpe iniquiſſimarum plenum, nuper Oxonij in illuſtri Bodlæana Bibliotheca non ſine riſu & iuſta indignatione percurrebam.

Eſt obſeruare in his Annalibus & aliud nimiæ diligentiæ peccatum, non ſane leue. Cupiditas enim immoderata, omnia trahendi ad propoſitum ſuum, quę vſquam legerat, Baronium ſępe adegit, vt inepta quædam & abſurda Annalibus inſereret. In Apparatus num. 27. & 28. multa prodigia commemorantur è Suetonio, Dione, Plinio, aliis, quaſi fuiſſent ſigna aduentus Domini: quum eiuſmodi portenta ſingulis fere annis à Liuio, cęteriſque Hiſtoricis commemorentur: neque dubium

dubium ſit, pleraque illorum eſſe mera ludibria, quæ non poſſunt niſi abſurdiſſime ad Chriſti apparitionem referri. In anno primo num. 15 narratur, Auguſtum, qui Iudæos prius vehementer oderat, cognito aduentu Chriſti, vehementer illos cepiſſe amare: quę mera eſt hallucinatio, è cupiditate nata referendi in Annales beneficia Auguſti in Iudæos: quod vt commoda occaſione faceret, miraculoſam illam mentis mutationem in illo principe coactus eſt fingere, ſicut ſuo loco oſtendimus. In anno 11. Lex Papia Poppæa prolixe exponitur; quæ ad commendationem vitę aſceticæ quam obtorto collo trahatur, dictum eſt in Exercitatione octaua. In 16. narratur mors Auguſti. Ibi igitur ex iis quæ per iocum maximus ille princeps fecerat, occaſio ſumitur diſputandi prolixe de pallio, & de præſtantia linguæ Latinæ: quo nihil importunius neque abſurdius fieri poterat. In 31. 70. exponitur hiſtoria Paralytici per tegulas demiſſi, Lucæ 5. 19. meminerat Baronius legiſſe apud Ciceronem, de Antonio per tegulas quondam demiſſo. Locum igitur Ciceronis adnotat: ſed tam abſurde, vt nihil queat magis, ſicut oſtendimus. In 32. 14. tractatur præceptum Domini, quo vetatur battologia in Oratione: Baronius eo refert, quæ legerat de comam iactantibus: abſurdiſſime prorſus, & ineptiſſime. Sic quia legerat apud Dionem, Legionem Ferratam, in Iudæa ſtationem aliquando habuiſſe; non dubitauit ſcribere Centurionem, cuius habetur mentio Matthæi 8. 5. vnum ex eius legionis fuiſſe Centurionibus. In quo ratio ipſum quantopere fugerit, declaratum eſt Exercitatione decimaquarta, In 30. 37. ab aquis fontis Siloæ tranſitur ad fluuium Sabbaticum. Occaſio nempe quærenda erat Plinium reprehendendi; quem nos tamen rationibus defendimus non vanis. Locum Suetonij de Syriacis legionibus, frigidiſſima coniectura ductus, propoſito ſuo accommodat, in anno 33. 46. In proximo anno nonageſimoquinto, vt referret quæ legerat de poculis myrrrinis ad vinum ἐσμυρνισμένον, cuius fit mentio in paſſione Domini, quam multa, quam grauia peccauerit, piget dicere. In 44. 60. illa tot mirabilia, quæ Romanis dicuntur accidiſſe ad Petri aduentum Romam, quis neget certiſſimum eſſe argumentum illius de quo loqui-

f mur

mur ſtudij immoderati, trahendi omnia ad hiſtoriam Eccleſiaſticam? numer. 74 cauſſa affertur, quare Paulus ſe nominauerit ἔκτρωμα, *partum abortiuum*, 1. Corinth. 15. 8. è Suetonio Tranquillo, abortiuos Senatores Roman. commemorante: quo ſi reſpexiſſe Paulum exiſtimauit, mire illum ratio fugit. In quadrageſimo quinto, 24. de oſculo pacis Chriſtianorum differens, & de Poetarum oſculis ſermonem exorſus, non ſentit delapſus ad oſculi genus, inter amantium nequitias nequiſſimum, quod χύτρας vocabant. Addit autem; *nullum vnquam de his legimus penes Chriſtianos exemplum*: quorſum igitur illas fœditates inter ſanctiſſima Eccleſiæ inſtituta? In ſexageſimoprimo affert coniecturam ſuam, videri Paulum è carcere liberatum Romæ, propter gaudium publicum è cæde Agrippinæ matris Neronis: & in ſequente ait, cum in Apocalypſi 3. 18. datur conſilium Laodicenis, vt veſtes albas ſibi parent: putare ſe alluſionem eſſe factam ad lanas Laodicenſium nigras, quarum Strabo meminit; quæ coniecturæ mihi quidem videntur niue Gallica frigidiores. In anno 98. 9. *cerdones* apud Iuuenalem interpretatur de Chriſtianis; & poetæ hanc vult fuiſſe mentem; tunc periiſſe Domitianum, quando Chriſtianis ceperat eſſe metuendus. Sed quem inueniet, cui hoc perſuadeat? In 164. 11. Tatiani locum, ad Creſcentem Philoſophum Cynicum refert, quo pantomimorum geſticulationes & motus loquaces venuſtiſſime & χαριέντως deſcribuntur. Eſt autem ille error tantus, & adeo manifeſtus, cum loquatur ibi Tatianus de ludis Paganorum, vt excuſari non queat. Sed vir eruditiſſimus, præ nimia diligentia, & illo ſtudio, de quo diximus, nuſquam non iſto modo peccat.

Iudicium in hiſtorico varie poteſt conſiderari; nos hic de ſcriptorum delectu agimus, ad quem habendum, ſcripturo de Eccleſiæ rebus, præſertim antiquiſſimis, iudicio opus non mediocri. Nam cum pauci adeo Scriptores vere antiqui & γνήσιοι, h. e. *genuini ſeu germani*, ad nos peruenerint, qui prima Eccleſię ſecula deſcripſerint; euenit tamen, vt de rebus illis vetuſtiſſimis plurima mentio reperiatur apud ſcriptores poſteriores, & vt plurimum fabuloſos aut nimium credulos. Sed & vniuerſa

Eccleſiaſtica hiſtoria, etiam proximorum ſeculorum, fabularum figmentis mire eſt inuoluta; vt ſæpiſſime fit difficillimum per obſeptum iter tot difficultatibus ad veri cubile peruenire. Neque hoc non vidit Baronius; cuius ea de re, & nominatim de Actis Martyrum & Martyrologiis, tanta licentia ſæpe deprauatis, querimonias in primo tomo, & fere in ſingulis legere eſt grauiſſimas. Idem igitur pleroſque ex illis fabuloſis ſcriptoribus, qui tanti hodiéque à multis fiunt, & damnat & reiicit à ſuis Annalibus, ſicut virum grauem decebat. Eius generis ſunt Dorotheus, Prochorus, Abdias Meliton, Epiſtola ſub nomine Hieronymi ad Paulam & Euſtochium, de tranſitu Marię, item alter eidem magno patri attributus liber de natiuitate Marię, Auguſtino aſcriptus ſermo 35. de Sanctis, Acta Andreæ, & alij plurimi. Sed & auctoribus alioqui non pœnitendis, vel etiam præclaris, propter τὸ φιλόμυθον aut incuriam ſecernendi veri à falſo, fidem merito & prudenter derogat: vt Oroſio, Gregorio Turonenſi, Cedreno, Metaphraſtæ, Damaſceno, in libris de imaginibus, & id genus non paucis. Magna hæc eſt, quis neget; laus Baronij: ſed quæ longe maior futura erat, ſi conſtitiſſet ipſe ſibi, neque adeo varium ſe in hac parte præbuiſſet: ſicut oſtendemus, cum de Critica illius dicemus.

Fidei quoq; laudem neque adimere Baronio, neque tribuere ſine exceptione poſſumus. Diligentia illa tanta qua vſum ipſum indicauimus, & tot auctorum reiectio, quos ipſe à ſuis ſacris arcuit, luculenter declarant, non habuiſſe ipſum ſuſque deque, falſa pro veris tradere. Sed enim amor veritatis, & ſuſceptum ab eo patrocinium parum omnino inter ſe conueniebant. Vnde factum vt toties in Baronio fidem deſideremus, quoties ille hiſtoricum exuit, vt indueret patronum. Recte olim exacti vir iudicij, Dionyſius Halicarnaſſeus dicebat; in ferenda ſententia de aliquo hiſtorico cum primis ſpectandam eſſe τὴν διάθεσιν τοῦ ξυγγραφέως, quomodo animatus ad ſcribendum acceſſiſſet: Vix enim, ac ne vix quidem, fieri poteſt, quin ſcriptio affectum animi prodat. Propterea Græci hiſtorias, in quibus ſcribentium affectus eminent, elegantiſſime comparant ſpeculis διαφόροις, ἀδιάχεσις, & ἐπεσχήμοις quæ res oppoſitas non refe-

f 2 runt

runt quales ſunt, ſed corrupta forma, vel colore non ſuo, vel figura aliena. Cum igitur Baronius Romanæ Eccleſiæ ſplendorem reſpiciens, Dominum IESVM nobis deſcribit Cænatoriis magni pretij indutum, & ad S. Euchariſtiæ inſtitutionem veſtimenta adhuc pretioſiora aſſumentem; cum ſtabiliendæ Papę Monarchię Petrum inducit Monarcham inter Apoſtolos agentem, Paulo & cæteris collegis ſua penſa aſſignantem, denique regio more imperantem; cum Ro. Auguſtos facit veniam vel auctoritatem concilia indicendi à Ro Pontif petere: cum inducit Concilia vniuerſalia, confirmationem ſuam à Papa expectantia, quaſi aliter nihil foret actum: cum ſimilia his alia ſexcenta nobis narrat, merito fides eius laborat: qui res non exprimis, quales inuenit, ſed διαστρέψας, παράγων, ἐπισχήμως.

Pertinent etiam ad auctoris διάθεσιν & affectibus corruptam mentem, illa horrenda conuitia, quę paſſim toto opere iaciuntur in Proteſtantes, quos nunquam aliter pro ſua modeſtia Chriſtiana, niſi *hæreticos* aut *Nouatores* appellat; aliquando, *impios Epicureos*, vt in anno trigeſimoquarto, 272. interdum *à Simone Mago ortos*, trigeſimoquinto, 24. pari ratione, vt cum alibi auctores reformationis nominat *ſine ſacris Scripturis Theologos.* Ridicule iſtud quidem. *Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* In anno Domini DCCC. commemoratur Sergius, Manichæus hæreſeon horrendarum pater, præcurſor Antichriſti, Mahometis. Ibi ſcribit Baronius; *Videant Nouatores; & recognoſcant ſuum ipſorum Catechiſtam Diabolum, qui eadem, quæ ipſos, docuit Sergium per Manichæum, & erubeſtant ſuam ipſorum intuentes originem & auctorem.* Deinde ait, à Diabolo didiciſſe Proteſtantes Hagiomachiam; & credere etiam Laicis Scripturam: quum Eccleſia Catholica nemini vnquam Scripturas. niſi Theologis, commiſerit legendas. Sed hæc poſtrema affirmatio de Eccleſia vetere Catholica mendacium, adeo infandum & apertum continet, vt nemini mediocriter ſano poſſit eſſe dubium, etiam præcedentes calumnias ab eo eſſe profectas, qui eſt pater mendacij. In anno milleſimo centeſimo decimooctauo deſcribuntur fanatici errores Baſilij, Bongomiliorum auctoris. Reiecit libros Moyſi, ſeptemque tantum diuinæ Scripturæ libros recepit. Deum humana forma præditum dixit:

dixit: Mundum creatum ab Angelis malis: Michaëlem Archangelum fuiſſe incarnatum: Euchariſtiam eſſe Dominicam Orationem: Omnes orationes prçter Dominicam, vaniloquia eſſe: Suos omnes concipere Verbum Dei, & parere, ſicut B. Virgo peperit: Nullam eſſe reſurrectionem prçter pœnitentiam. Deinde poſtquam dixit, iuſſu Imper. Alexij crematum eſſe portentum illud hominis, addit: *Quo ſupplicio afficiendos Nouatores cum Baſilio ſentientes, candidus lector iure conſentiet.* In anno milleſimo centeſimo viceſimo ſexto, Tranchelini apud Antuerpienſes hæretici furores infandi, quibus vix ſimile aliquid habet Mahometana ſuperſtitio, deſcribuntur: tum autem ſubiicit hæc Baronius: *Videant noſtri temporis Nouatores, quibus præcurſoribus gloriari poſſint, & quos ſe ſuorum dogmatum habere Patriarchas exultent. Eant poſt eos, quos omnium nefandiſſimos tunc & ſemper Eccleſia deuouit atque damnauit.* Scit Deus & vniuerſus mundus, hæc non magis vera eſſe, quam illa erant, olim aduerſus Chriſtianos iactata, de ſtupris promiſcuis in conuentibus nocturnis: de cane ad candelabrum alligato: de adoratione aſini. Plane qui ſpiritus iſta olim paganis, idem illa Baronio, & ſimilia illis ſexcenta, quæ in eius Annalibus leguntur, ſuggeſſit.

Sed Baronium Romç viuentem à Diabolo fuiſſe deceptum, minus miror: nuperum vero illius Epitomatorem Spondanum qui inter Proteſtantes fuit educatus, quem, niſi fallor, ego vidi Geneuæ cum aliis fratribus literis operam dantem, etiam auxiſſe Baronij errorem, quis non ſtupeat? aut quis non intelligat, quam diræ illum miſerum Furiæ agitent? In anno CMXCVI. facta mentione Matthçi Pariſienſis, quo nemo vixit vnquam neque Papiſmi ſuperſtitionibus addictior, neque rapinarum horribilium, quas Papç in Anglia exercuerunt, fidelior teſtis, & expoſitor: affert Baronius coniecturam ſuam; *niſi*, inquit, *probra illa fuerint addimenta potius eius, qui edidit Nouatoris hæretici hominis; quum peculiare ſit illis, libros quos potuerint deprauare.* De hæreticis vero nomine ſic dictis, aſſentior Baronio. Sed ſi libros veteres deprauare, certa eſt hçreſeos nota; quis tam impudens erit, qui negare audeat, certiſſimos illos eſſe hæreticos, qui tot hodie artibus veteres patres mutilant, deprauant,

 expurgant?

expurgant? res omnibus nota: de qua ſi Deus volet, plura alibi dicentur à nobis. Neque vero difficile erit probare, conſarcinatores Indicum Expurgatoriorum bellum cum auctore Scripturarum, cum patribus, cum omnib. bonis, cum ipſa denique Veritate nefarium quotidie gerere. Quid ipſe diſcipulus Nerij? an ille de penitus ab hoc crimine integer? an difficile eſt loca veterum auctorum obſeruare, in eis Annalibus deprauata in gratiam Papæ contra fidem veterum Exemplarium? Sed eo omiſſo, de Matthæo Pariſienſi breuiter reſpondeo. Coniectura Baronij, quę & à Bellarmino nuper eſt allata, vana, falſa, ridicula eſt. Extant in hoc regno vetera exemplaria eius ſcriptoris, quę vaniſſimę vanitatis eam coniecturam arguant. Omnia enim illa habent, propter quę fides editoris hodie in dubium vocatur. Habeo ipſe iam in meo muſęo codicem Matthęi, in membranis deſcriptum eleganter, è Regis Sereniſſimi Bibliotheca promptum; eius vetuſtatis, vt credatur ille ipſe liber eſſe, qui ab auctore in Bibliotheca S. Albani fuerat dedicatus. In eo codice nullam nos adhuc diuerſitatem obſeruauimus, quod ad illa attinet, quę de paparum rapinis ſcribuntur. Extant etiam in Bibliothecis Anglicanis alia eiuſdem auctoris ſcripta nondum edita, vt hiſtoria minor, & de vitis Abbatum S. Albani: in quibus ſimilia, vel etiam grauiora de rapacitate Roman. lamentabiliter deſcribuntur. Legi ipſe nonnulla eius generis in vetuſto libro, vitas Abbatum illorum continente, quem mihi in ſua libraria oſtendit inter plurimos alios ſcriptos manu libros pręſtantiſſimos, eximię vir probitatis & eruditionis, Robertus Cotton, Bruceus, Baronettus. Non igitur illa ſunt à Proteſtantibus Matthęi libris inſerta, ſed iuſtiſſimas illas querelas rei veritas extorſit ab homine alioquin, vt dicebamus, ſuperſtitioſiſſimo. Quare falſiſſima eſt Baronij & Bellarmini coniectura.

Omitto alias Baronij calumnias. Taceo breuitatis ſtudio, iudiciorum temeritatem viro graui indigniſſimam. Omnia, ſiue lęta, ſiue aduerſa, quę principibus, vel populis, vel populis, vel etiam priuatis hominibus euenerunt; non alia ex cauſa fere in his Annalibus produntur orta; niſi ex cauſa fere in his Annalibus produntur orta; niſi ex aliqua aut obſeruantia inſigni

in Papam, Eccleſiamve Rom. aut contumelia vel iniuria. In anno Domini quadringenteſimo quadrageſimonono, 27. Theodoſius pius Imp. imperio & vita priuatur. quæ cauſa? plus iuris vſurpauerat in procuranda συντάξεως, Concilij Oecumenici, quam principibus doctrina Hildebrandi attribuit. Anno quingenteſimo decimooctauo, grauiſſimo terrę motu concutitur Dardania. *meruerant enim*, ait Baronius, *qui toties à Gelaſio Papa, & Hormiſda moniti non paruerant.* Iuſtiniano imperante multę Rom. imperij prouincię à Barbaris vaſtatę ſunt, aut deletę: nimirum *poſtquam in Siluerium Romanum Pontificem fuerant violentæ manus coniectæ*, ait Baronius, quingenteſimo quadrageſimo, 43. nam vitia hominum eius ętatis teterrima, hęreſes paſſim graſſantes, Vigilii Papę execrabilem improbitatem Baronio deſcriptam, Deus ſcilicet non attendebat. Anno 553. Totilas perit: Narſes victoriam adipiſcitur longe maximam. quare? *Simul ac Eccleſiæ capiti debitus honor impertitur, à Deo rependuntur bona cuncta*, inquit Baronius. Quod Galliam & Britanniam populi Septentrionales inuaſerint, & cladibus olim effecerint, non factum id ex illis cauſis; quas Saluianus Maſſilienſis, & Gildas Sapiens expoſuerunt; Sed quia vel cum Papa non communicabant, vel neſcio aliud quid ſimile admiſerant. Similium his iudiciorum pleni ſunt iſti Annales. In quibus etiam leges, *Eccleſiam Anglicanam hæreſeon alluuione noſtra memoria eſſe abſorptam.* Cur autem id? *Simul ac denarium Petri ſoluere deſierunt*, ait Baronius 740. 15. Poſſem commemorare teſtimonia plurima veterum hiſtoricorum Anglię, qui ſuperioribus ſeculis ſępe factum queruntur, vt propter inenarrabilem Paparum rapacitatem fides in hoc regno fere deficeret. Sed hęc mitto, & in propoſita diſputatione pergo.

Perſonę legitimi Chronographi gerendæ, quam parum idoneus fuerit Baro. non eſſet difficilis probatio; niſi hoc ab exercitatiſſimis in ea doctrina viris ſępe iam eſſet demonſtratum. Fatemur nos quidem, non parum in eo poſitum fuiſſe operę à conditore Annalium, vt conſtaret ipſi certa annorum ratio: neque inficias imus, quędam etiam in illa parte fuiſſe erudite ab eo obſeruata: cęterum vel in ipſo capite annorum Domini conſtituendo, falſiſſimas ipſum ſibi finxiſſe aliquando hypotheſes,

clare demonſtratum eſt, exercit. prima, & ſæpius alibi, dum pro Ioſepho illi reſpondemus.

De Philologi & Critici perſona, quam ſibi Baronius induit, latus eſſet dicendi campus, niſi multa me, vt orationis vela contraham, admonerent. Magna, proculdubio, cupiditas bene merendi de Sacrarum antiquitatum ſtudioſis, illum impulit, vt duram hanc prouinciam vltro, in contexenda hiſtoria, nouo exemplo, ſuſciperet. At vellem, humeros ſuos prius conſuluiſſet, vt exploratis viribus ſuis cognoſceret, quid illi ferre valerent, quid recuſarent? Nam illuſtrare naſcentis præſertim Eccleſiæ inſtituta, hiſtoriæ Euangelicę his annalibus inſertæ lucem fœnerari; ſcripta Patrum & aliorum ſcriptorum obſcura illuſtrare, & explicare, nemo profecto poteſt, qui Hebraicæ Græcæque linguæ peritia, & omnium veterum antiquitatum notitia non ſit quam inſtructiſſimus. Quum igitur teſtimoniis ſcriptorum Hebraicorum & Græcorum hic præſertim tomus primus ſit refertiſſimus; quærat iure aliquis, an parem tanto incepto cognitionem illarum linguarum, & antiquæ eruditionis copiam Baronius habuerit. Atqui hoc ſingulis fere paginis iſti Annales clariſſime negant, teſtimonia exhibentes, quæ luculentiſſime demonſtrent, illorum auctorem, neque Hebraicæ literaturæ, neque Græcę vlla notitia fuiſſe præditum. Satis hoc probatum eſt in his Exercitat. locis quam plurimis, vt dubitari de eo nequeat. An. 34. 29. tractans locum ex Actis 5. 37. μετὰ Exponit πρὶν neque intelligit, ad eam ſententiam, quam probabat, tam eſſe ineptum πρὶν, quam μετά. A. 36. 4. agens de loco ex Actis 7. 58. ob non intellectam vocem νεανίου, hoc eſt, *adoleſcens*, quantos in ſimpulo fluctus mouet? ea eſt dictio, quę apud Ioſephum non intellecta, ad falſam & ridiculam de annis Herodis opinionem Baronium adegit, vt probatum eſt à nobis. A. 56. 16. exponitur mira ſubtilitate vox ἐξομολογήσεως h. e. *confeſſio* ἐξ inquit, *præpoſitio idem eſt quod foris, &* ὁμολογίαν, *quod eſt, vt declarat Suidas, confeſſio.* De Præpoſitione eſt puerilis error: Nam ſi ἐξ in compoſitione ſignificat ſemper *foris*, vt poſtulat expoſitio Baron. igitur ἐκνήφειν erit *foris vigilare:* non vt nos putabamus, è ſomno tranſire ad vigiliam. ἐκπνεῖν erit *foris ſpirare*, neque poterit domi aliquis exſpirare, quia ἐκ ſignificat *foris.* ἐκπειράζειν

non

non erit grauiter aliquē tentare, ſed *foris tentare.* itaq; domi nullus erit ἐκπειρασμὸς, h.e. *grauis tentatio*, nulla ἐκπείρασις, h. e. *expiratio*, ac ne ἐξομολόγησις quidem. Sed beat nos, cum aduocata Suidæ auctoritate, probat rem valde ignotam; ὁμολογία eſt *confeſſio.* A. 57. 61. in verbis Pauli 1.Cor. 9. 5. vrget, quod non ſit adiectus articulus: ſed nemo Græce peritus illi concedet, ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν h.e. *ſororem vxorem circumducere*, non poſſe per Helleniſmū recte exponi, circumducere aliquam mulierem, quę mihi ſit, & ſoror in Chriſto, & vxor. De vera ſentētia nihil pronuntio de locutione Græca tantum loquor. Sic ſtatim Phil.4.4. σύζυγε h. e. *compar*, vult eſſe proprium nomen : quod etſi quidam è Græcis Scholiaſtis ante ipſum dixerunt ; vix tamen per Helleniſmum poteſt admitti, propter vocis γνήσιε, h. e. *germane*, proprietatem A. 59. 7. verba Pauli ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ h. e. *in toto prætorio*, Phil. 1. 13. cum inueniſſet expoſita à 5. 1. *in omni prætorio:* non animaduertit, *omne*, ibi poſitum eſſe, pro, totum. Deinde hoc errore admiſſo ſane puerili alium excogitauit ipſe plus quam puerilem. Vult ſenſum eſſe, actum eſſe de cauſſa Neronis, non ſolum coram Nerone, ſed & apud Collegium pontificum, atque vt ipſe loquitur in omni vrbis Prætorio. quam hæc ridicula? A. 175. 5. ignorat Sympheruſa verum eſſe nomen piæ Martyris συμφέρουσα, h. e. *commoda* : ſæpe enim Græcis nomina propria fiunt à participiis, vt *Alexamenus:* vel vt fere ſcribitur, *Symphoruſa, aut Symphoroſa* ; συμφορῶσα, à συμφορεῖν, h. e. *congerens à congerendo*, quod diuerſum eſt à συμφέρειν, hoc eſt, *commodum ſeu vtilem eſſe.* Baronius nomen inauditū Gręcis hominibus σύμπορος. nobis profert, quod Analogia confutat ac reiicit, & ſimul quicquid ibi ſcribitur. Sed Baron. hoc ius ſibi perſæpe vindicat, vt Græcarum dictionum ex ingenio ſuo numerum augeat. Inde eſt ἄσιος, vocabulum, quo Græcæ linguæ opes auxit, in A. 359. 89. Inde τελειμάχος, q. d. *in fine pugnans*, à τέλος, h. e. *finis*, & μάχη, h. e. *pugna*, nomen Martyris, qui ſpectaculo gladiatorum finem impoſuit, vt ait ad 1. diem Ian. in Martyrol. Si legiſſet vnquam Baronius nomen illud apud Græcos τηλεμάχος, quaſi. d. *è longinquo pugnans*, vt apud Theodoritum lib. 5. cap. 20. abſtinuiſſet à coniectura tam abſurda. Ad diem 22. Septembr. decimationis, pœnæ militaris, facit men-

tionem & ait à Polybio vocari *δυσκολίαν*. quis malum decepit virum bonum & ei perſuaſit, vocem illam, quæ apud Grecos non legitur, eſſe probum verbum Polybianum? Origeniſtæ orthodoxos olim irridentes *Peluſiotas* per contemptum vocabant, vt auctor eſt Hieronymus ad Pammachium, aduerſus Iohannem Ieroſ. & ad Pamm. & Oc. de erroribus Origenis. Ipſe conuitium explicat, *Peluſiotas nos appellant & luteos.* πηλὸς *lutum*, πηλουσιώτης *luteus.* Sic apud Latinos conuitium erat, *lutum es.* Perſius: *Vdum & molle lutum es*, hoc eſt, ad verbum, πηλὸς εἶ, vel πηλουσιώτης. Ita nos quidem exiſtimabamus: Sed Baronius in Anno 313. corrigi Hieronymi codices iubet, & ſcribi *Piloſiotas*, non autem *Peluſiotas, vt deprauate legitur*, inquit. Vide quid ſit Romæ eſſe: nam nos Tranſalpini hæc myſteria ignorabamus. Quod Gallice vocamus, *vne copie*, exemplar ex alio deſcriptum; Græci appellant ἴσον, vel ἐξ ἴσου: quæ voces leguntur initio multorum Actorum & Epiſtolarum, in collectionibus Conciliorũ. Sic plane Latini, *à pari*: vt initio aliquot Epiſtolarum Zoſimi Papæ, in anno 417. & Hormiſdæ, in anno 519. dicunt pro eodem, & *à paribus.* quod non intelligens Baronius quam inſigniter operam ludos facit, & in anno 591 4. 1074. 61.? Vel hæc pauca ſatis oſtendunt, quam imparatus à Græca literatura ad ſcribendum ſe contulerit pater Annalium: quem in Exercitationibus probauimus Grecos ſcriptores, non niſi ex aliena fide tractaſſe; ac proinde toties in eo erraſſe, quoties parum fidelem nactus eſſet interpretem. Quid autem intereſt; male ipſe vertas, an malam verſionem probes? Omitto dicere de literis Hebraicis, quarum peritiam quantam habuerit conditor Annalium, oſtendimus Exercit. 13. diatriba 37. & ſæpe alibi.

Spectare ad Critici officium veteres putarunt etiam illud, vt de auctoribus veris aut falſis poſſet pronunciare. Baronium in hac quoque parte multa vidiſſe, & de multis ſcriptoribus preclare iudicaſſe iam diximus. Sed nos, quod in his Annalibus deprehendimus, diſſimulare non poſſumus. Obſeruamus enim locis innumeris, ipſum, vbi de exaltatione Papæ agebatur, aut alia re ſimili quam ipſe cordi habebat, legitimæ Criticæ oblitum, narrationes ſuas vtilitati accommodaſſe. Hinc illa iudiciorum varietas, imo iniquitas aliquando tanta, vt nihil ſupra.

Decre-

Decretales primorum Paparum eſt vbi videtur *ὀβελίζειν*, hoc eſt, *expungere*, & cum viris bonis & doctis ſentire, qui illas reſpuunt; ſępius tamen pro illis in arenam deſcendit, non funda quidem ornatus, ſed maledictis, quibus inuadit, quos per antiphraſin amat Nouatores appellare. Clementis Conſtitutiones, vt liber Apocryphus & *οὐ γνήσιος*, hoc eſt, *non germanus*, ſeuere damnatur, XXXII. 18. alibi non ſemel defenditur & laudatur. alicubi etiam ad Turrianum Lector reiicitur, qui pro tuitione earum Conſtitutionum ad inſaniam vſque declamauit. Acta Concilii Niceni I. quæ ex Arabico ſcilicet verſa pro legitimis obtruſit idem Turrianus, *mera ſomnia eſſe* pronunciat Baronius, docte vt vere, CCCXXV. 63. ſed quoties eadem illa in Annalibus citata inueniuntur? Metaphraſten & ſimiles fabularum hamaxarios ſæpe reiicit, ſæpe laudat, ſequitur & propugnat idem Baronius: non enim exuerat illum *παραδοξολογίας*, amorem, qui tot in Hiſtoriam Eccleſiaſticam fabulas inuexit. Dialogo, Gregorij Magni, vt fabularum plenos, perſtrinxerat vir grauiſſimus, Melchior Canus, cui etiam alij ſunt aſſenſi: at Baronius, quas & quam graues eo nomine pœnas exigit à Cano? Acta Sylueſtri maiore ſtudio damnet an excuſet non poſſum dicere Sed excuſando nihil agit: ſemper enim *ὁ πρωκτὸς τοῦ λουτροῦ περιγίνεται*. Donationem Conſtantini, quæ etiam in Gręcorum nonnullornm libris habetur, falſam eſſe, & *τοῦ πονηροῦ κόμματος*, vis veritatis expreſſit ex ore Baronij: laudo, ſed illud non laudo; quod inuidiam criminis falſi transfert in Græcos, & ait, *Quicquid id eſt, timeo Danaos & vel dona ferentes*, in Anno trecenteſimo vigeſimo quarto, 118. atque hæc iniquitas, *quaue hæc barbara morem permittit patria*, vt eius ſcripti inuidia onerentur Græci, cuius argumentum Eccleſia Romana mordicus defendit, & quod ſcriptum tot Papæ, qui errare non ſolent, pro legitimo Inſtrumento Imperatoribus toties obiecerunt? Et tamen audet Baronius in A. Domi. milleſimo quadrageſimo quinto tota corporis ſui mole in Balſamonem inſurgens, vt illum proſternat, proſtratum iuguler, omnes paleſtræ artes adhibere. Quas autem adferat aduerſus ipſum ratiunculas, non eſt huius loci expendere.

Accedamus ad caput vltimum, de iis quæ ſcribuntur in his

Annalibus ab eorum auctore, Theologi perſonam gerente. Cuius enim, niſi Theologi eſt, de Scripturis & earum obſcuritate, de Traditionibus, de Sacramentis, de Imaginibus, de Angelorum cultu, de Reliquiis, de ritibus in Synaxibus, & celebratione Sacramentorum, & cæteris Religionis capitibus hodie controuerſis, longas diſputationes inſtituere, loca Patrum cumulare, & cum diuerſa ſentientibus ſerram reciprocare? Hoc igitur paſſim in hoc primo tomo cum faciat Baronius, Theologi perſonam in eo agnoſco, Hiſtoriographi deſidero. In huiuſmodi autem omnibus diſputationibus ad quem ipſe ſcopum collimarit, oſtenſum eſt in Epiſtola ad Regem Sereniſſimum: ad quem autem collimare potius debuerit, ſi Veritati & Eccleſiæ Dei, paci ac tranquillitati voluiſſet ire conſultum, vti par erat, oſtendimus Exercitatione decima ſexta, diatriba vigeſima octaua.

Refero ad Theologicas Baronij diſputationes & illa omnia, quę de Romano Pontifice, & illius dominatione Monarchica paſſim vbique totis his duodecim tomis tam accurate diſſeruntur. Nam & in prima operis parte Euangelicam hiſtoriam ſuis narrationibus intexens, vt è doctrina Chriſti illius inſtitutionem hodiernis opinionibus congruentem afferat; & mox vt Petrum fuiſſe verum Eccleſiæ Monarcham probet, non minore contentione Baronius laborat, quam vel Bellarminus, vel quiuis alius hodiernorum eius cauſſæ patronorum. Sed & in totis deinceps Annalibus, id ſemper cura agit præcipua, vt continuationem & amplificationem Papalis poteſtatis, & praxin perpetuam Hildebrandinæ doctrinæ, quantum poteſt, ob oculos hominum proponat.

Sed ſpiritualem fortaſſe dumtaxat poteſtatem Romano Pontifici attribuit Baronius: imo vero & ſpiritualem & temporalem dominationem ita amplam Papis vindicat; vt per eius doctrinam Imperatoribus; Regibus & Principibus nihil reſtet aliud, niſi Romano Pontifici SERVIRE, & ad iuſſa eius humiliter capeſſenda, mature ſeſe componere. Hoc vt ita eſſe iſto loco breuiter demonſtrem, adigit me fides, qua omnes Chriſtiani obſtringuntur erga ſuos Principes; & ea fidelitas ac deuotio, quam præſtare teneor Regibus Chriſtianiſſimis: quorum

quorum Sacroſancta Maieſtas, niſi per Hildebrandinam doctrinam euiluiſſet, duos maximos Principes Henricum III. & Henricum Magnum, pari ſcelere, ac fere ſimili pacto non luxiſſemus exſtinctos.

En igitur pie Lector, doctrinæ iſtius, Principibus funeſtæ, capita pauca è multis ex Annalibus Baronianis in tuam gratiam collecta. SACERDOS *quilibet maior Rege: quia Politicus principatus ſacerdotali eſt ſubiectus.* Hoc axioma paſſim aſſeritur in his Annalibus: maxime autem in An. Domini quinquageſimo ſeptimo, decimo octauo. ibidem trigeſimo ſecundo ſunt hæc verba. *Cum igitur Rex, quantumlibet Chriſtianus, non niſi inter Laicos adnumerandus ſit, Sacris miniſtris minorem gerere ordinem certum eſt* Mox. *Cum quæ à Deo ſunt, ordinata ſint: politicum Principatum ſacerdotali eſſe ſubiectum, nulla poteſt eſſe dubitatio.* Eo ſpectat, quod in Anno Dom. XXXIV. 293. verbis Petri palam abutens docet, Sacerdotium eſſe in Eccleſia inſtitutum, coniunctum cum Regia dignitate: ac propterea Regiæ dignitatis inſignibus videri omnes Apoſtolos vſos. *Papa iudex ſupra omnes poteſtates à Deo conſtitutus.* In anno 216. cur Papa Roman. dicatur ſummus Pontifex, hanc rationem adfert: *quia à Deo rerum Diuinarum humanarumque arbiter conſtitutus, iudiciaria poteſtate ſuper omnes effulgeat.* Quo igitur illæ diſtinctiunculæ, *directè indirectè, propriè, impropriè, & ſimiles* τερθρεῖαι, tantum ad fallendum excogitatæ.

SACERDOTES *& Epiſcopi ius habent antiquandi leges Imperatorum contrariis legibus.* Anno 257. 15. *illud plane conſideratione & obſeruatione digniſſimum, Epiſcopos nullam habuiſſe rationem quarumcumque legum ciuilium, quæ aliqua ex parte officere & impedimento eſſe viderentur Eccleſiaſticis functionibus: quin eas contrariis legibus editis, irritas prorſus redderent, ac penitus abolerent.*

In Anno CDI. 60. *hic velim lector conſideres, Epiſcopum omnium miſerabilium perſonarum eſſe iudicem competentem, ſuique iuris eſſe male ab aliquo iudicata reſcindere, etiamſi Princeps eſſet qui iniuſtam ſententiam protuliſſet.* Sæpe repetit, Sacerdotes iudiciariam poteſtatem accepiſſe ex inſtitutione Chriſti, vt quinquageſimo ſeptimo, 28. Imperatores autem, quando ſuis legibus ius illis attribuerunt iudicandi, nihil noui eis contuliſſe, ſed id

tantum confirmaſſe, quod è iure diuino poterant ſibi vindicare, vt in treecenteſimo decimo octauo, 64. Idem tamen in Anno trecenteſimo decimo quarto, Principibus aliquanto æquior. In Anno trecenteſimo trigeſimo ſexto, 18. affirmat autor, ***non eſſe Imperatorum, in Epiſcopos ferre ſententiam, ſed tantum, à Concilio ante latam executioni mandare.*** In Anno trecenteſimo octogeſimo,ſeptimo. 11. 12. 13. prolixè conatur probare, ***Sacerdotes ex iure diuino nihil debere Regibus pendere, quibus ipſi ſint ſuperiores.***

Axioma eſt Baronii. *Præſidibus prouinciarum præſidere Epiſcopos, qui ius habeant ſententias illorum reſcindendi, ſi ipſis libuerit*: hoc ſæpe repetit: ſed in Anno CDXI. etiam exemplo id confirmare nititur. Ait à Syneſio Epiſcopo Andronicum Pentapoleos præfectum *fuiſſe à tribunali depoſitum, in quo in Deum & homines multa deliquerat.* Sed eſt error ἐπίλατος, inſanùm magnus. Locus Syneſij eſt in Epiſtola 90. συγνοῦ βήματος αὐτὸν ἐξειλόμεθα, id eſt, *è ſubſellio pænitentium ipſum eximimus.* narrat ibi Syneſius, ſe pœnitentia Andronici ſeria adductum, vt omnibus modis ei faueret. συγνὸν βῆμα, *ſubſellium mæſtum*, eſt locus pœnitentium, qui ſeparatim ab aliis in Eccleſia ſtabant, aut ſedebant. Sequitur apud Syneſium; καὶ τ᾽ ἄλλα ἐλάττους αὐτῷ παρὰ πολὺ τὰς συμφορὰς ἐποιήσαμεν: *etiam cæteras calamitates ipſi multo reddidimus leuiores.* an hoc eſt detrahere præfectum de tribunali? Vaniſſima igitur eſt illa Baronij gloriatio. *Quanta hæc auctoritas Epiſcoporum? vt male iudicantes Præſides ceſſare imperent: id enim affirmat Syneſius.* Sed exemplum eſt falſum: falſa igitur doctrina.

Aliud axioma: PAPA *ſolus poteſt dare imperium: ad cuius conſecutionem nihil refert, filium eſſe Imperatoris, niſi placeat Papæ.* Ad hanc doctrinam ſtabiliendam, magna pars horum Annalium refertur. Clariſſima verba ſunt, quæ afferemus ex anno 1159. 7. *Fridericus Imperator, ſi conſuluiſſet Annales, haud certe progenitoribus ſuis acceptum tuliſſet imperium, ſed tantum Apoſtolicæ ſedi: ſine cuius nutu nihil prodeſt genitum eſſe ex Imperatore, vt quis poſſit fieri Imperator: ſed tantum quod elegerit vel eligendum conceſſerit ipſe Papa.* Vt inſtituere, ita deſtituere Imperatorem tam facile poteſt Rom. Pontifex, quam deſcendit imber, cum pluit. In anno 800.15. habetur hoc effatum: *Hanc poteſtatem eſſe in Eccleſia*

Dei, & in ipſo Pontifice primario reſidere, poſſeque ipſum ſi cauſſa poſtulet, Apoſtolica pleniſſima poteſtate, infeſtum Eccleſiæ Regem, ſiue Imperatorē deponere, inque loco ipſius iuſtum & pium ſufficere, exploratiſſimum eſt. Puto ſane Romæ, & vbicunque hæreſis Hildebrandina impune viget, id quod ait Baronius eſſe exploratiſſimum: ſed magna Deo gratia, quod maior & melior pars orbis Chriſtiani, in qua cenſentur etiam ſupremarum Galliæ Curiarum patres ampliſſimi, & è Romano-Catholicis optimus quiſq; & Proteſtantium tot populi, non id quod Baronius dicit; ſed eius plane contrarium habent pro exploratiſſimo.

Accipe aliud oraculum, *Duo gladij ſunt Papæ, tam materialis, quàm ſpiritualis; & hoc negare hæreſis eſt.* Doctrina eſt Baronij iiſdem verbis enunciata, in anno milleſimo quinquageſimo tertio, 14. Iam igitur habent Proteſtantes quod lætentur, non ſolos ſe hæreſin ſapere: ſed omnes illos, qui Papæ duos gladios non attribuunt. Quis autem Chriſtianus ita inſanit, ſi pauciſſimos excipias, quibus rectum rationis vſum morbus animi neſcio quis eripuit?

In anno ſeptingenteſimo quinquageſimo primo, de tranſlatione regni facta in Galliis ita ſcribit: *Francorum Monarchiæ bene conſulturus Rom. Pontifex, Francorum regnum, quod ſub regibus Merouingiis inertibus, & nouiſſime ſub Hilderico Stupido periclitāretur, Apoſtolica auctoritate, in Pipinum, Caroli Martelli filium, Carolomanni germanum, poſt obtentas aduerſus diuerſos hoſtes ſæpe victorias, tranſtulit, eumque Regem creat, ipſo Hilderico anno ſequenti deinceps detruſo in monaſterium.* Hæc narratio ita nuda, quam falſa ſit, & Monarchię Francorum à Deo ſolo inſtitutæ, quantum afferat prę iudicium, virorum prudentium eſt diligenter expendere: ſicut & illa accurate iis conſideranda, quæ ſcribit idem, DCCLXX. 24. maxime autem quod ait in CMXII. 34. *Reges Francorum Papæ ſubditos eſſe, cuius iuſſa capeſſere debeant.*

Eſt & illud vnum è ſcitis Baronianis; *Imperatorem debere Rom. Pontifici inſeruire, vt eius auctoritas ſarta tecta præſtetur.* Sicut dicitur in quadringenteſimo quadrageſimoquinto, item hoc: *Imperatori non ſatis ſuppetit iuris ad Regem aliquē eiectum regno reſtituendum, niſi interueniat voluntas Papæ;* In anno octingenteſimo nono 34. item iſtud: *Præſides Prouinciarum tenentur iuſſa Paparum exſequi,*

non adſcripto PLACET, *ſicut fit hodie.* Colligit hoc Baronius ex hiſtoria falſa, in anno CDXIX. 8. *quod quidem,* inquit, *illud primum oſtendit, inſeruiſſe præſides prouinciarum, & qui illis parebant milites Roman. Pontificibus, in exſequendis Apoſtolicæ ſedis ſententiis tantum abeſt, vt eas impedirent, vel remorarentur, vel vt Apoſtolicis ipſis literis* PLACET, *ſubſcriberent, arrogarent.*

Quum tomus 11. Annalium, propter repetitum tanta contentione regnum Siciliæ à rege Catholico, à fidelibus eius miniſtris cenſuræ fuiſſet ſubiectus; Baronius hoc, & ſimilibus factis Papæ Maieſtatem autumans imminui, iniuriam vltus eſt hiſce verbis 1136. 24. *dictu nefas, horrendum factu, quod infeliciſſimis noſtris temporibus probata à Roman. Pontifice ſcripta miniſtri regij redigere audeant ſub cenſuram, vt ea à librariis vendi non ſinant, niſi ab ipſis impetrata licentia, quam etiam interdum pro arbitrio negent atque prohibeant ne vendantur.* Hoc Baronius dicit eſſe alteram clauium Petro adimere, & grande nefas admittere. Igitur cum omnia Europæ regna, omnes principatus ſint Rom. Pontificis, vt tanta cura demonſtratur in his Annalibus: ſi Papam libido inceſſerit, vel occaſio inuitarit, vt vnum aliquod è ſuis regnis velit repetitum ire, & liber aliquis in eum finem ſcriptus, ipſi fuerit probatus; Rex ille à quo regnum repetetur, vel eius miniſtri, ſi auſi fuerint mutire contra, ſcelus videlicet admittent *dictu nefas, horrendum factu,* iudice Baronio. O cœleſtis Veritas exorere, & Reges magnos libera ab hac tetra ſeruitute.

In anno 683. conditionem noſtrorum temporum lamentatur, eaque appellat *miſerrima tempora.* an propter ſupremum Dei numen tam negligenter hodie à multis cultum? aut propter blaſphemias quas impij quotidie in Deum Patrem, Ieſum Filium Dei, Spiritum ſanctum, & B. Virginem, & alios Sanctos quotidie euomunt? minime. accipe cauſſam: *quibus nihil ſolicitius, vigilantius ac vehementius Præſides prouinciarum agant, quam vt Eccleſiaſticum tribunal, ſolitarium reddant.* Incipiunt tandem Reges ac Principes euigilare. Hinc illæ lachrymæ. Querelæ de præſidibus prouinciarum affinis eſt querela de Regũ Conſiliariis, quos Baron. indigetat Politicos, Nouatores, Hæreticos, & quidem aliquãdo teterrimos hæreticos, vt deſinant

deſinant Lutheri & Caluini diſcipuli iis appellationibus gloriari, quum videant hodie tam multis eas communicari. Anno 862. 3. ita eos compellat: *Huc adeſte Politici Nouatores, qui in controuerſiam admodum friuole reuocatis, num Summus Pontifex potuerit Francorum regnum ab Hulderico Stupido in Pipinum transferre.* ait autem eo loco, poſſe Epiſcopos etiam hæreditarium regnum in alios transferre. Anno 752. 8. negat, *Reges vllum penitus in rebus Eccleſiaſticis ius habere.* & ſubiicit; *vnde erubeſcant Politici Nouatores, cum Eccleſias ſubiiciunt Regibus.*

Circa annum 870. in cauſſa Hincmari Rhemenſis, & Hincmari Laodunenſis, Hadrianus Secundus literas Manlianas ſcripſit ad Carolum Caluum. Carolus Hadriano reſpondet ea Epiſtola, quæ hodieque extát; non minus tanto digna Rege, quam illa Hadriani erat legitimo Petri ſucceſſore indigna. Quid ad hæc Baronius? Libere dicam; ὁ δὲ μαίνεται ἤχετ' αἰσχρῶς Audet erga Regem optimum, quod non auſus Michael Archangelus erga Diabolum; κρίσιν ἐπιφέρει βλασφημίας, *Carolus Caluus,* inquit, *iſta dicens; nec capillum habuit in capite rationis.* quaſi haberent pilum boni viri, qui aduerſus vnctos Dei os aperiunt ita petulanter: tum autem viris probis & eruditis, eiuſdem cum ipſo religionis, qui in ſuis ſcriptis eius lucubrationis fecerant mentionem, inclementer dicit, & conuitia ingerit.

Fateor, non probari Baronio in anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimoſeptimo, quod Alexander III. Friderici Imp. proſtrati ad pedes ſuos, ceruices pede preſſerit & calcauerit ſed addo; propterea de illo facinore fœdo liberius ab eo pronunciari, quia non putauit eſſe verá hiſtoriam. Nam ſi putaſſet rem geſtam fuiſſe, laudaſſet proculdubio, non reprehendiſſet. Quare enim Alexandrum Tertiú vituperaret pedibus Imperatoré ſuum calcantem qui Cœleſtinum III. pedibus ignominioſiſſime & nequiſſime ludentem corona Imperatoria non veretur laudare, & factum tam immane defendere? Sed Baronius cum adeo pertendit non debere fidem haberi narrationi, de ceruicibus Imperatoris à Papa calcatis, aut ignorat aut diſſimulat lamentabilem illorum temporum infelicitatem, quando & Papæ & miniſtri Paparum, Reges etiam maximos impune ludibrio ha-

bebant. Narrat Matth. Pariſienſis in anno Dom. 1213. Pandulphum ſubdiaconum & Papæ in Anglia legatum, *pecuniam, quam in arram ſubiectionis Rex Ioannes contulerat, ſub pede ſuo conculcaſſe, Archiepiſcopo dolente & reclamante.* Sine cauſſa igitur Alexandri factum adeo miratur Baronius: nam *Quid Domini facient, audent cum talia ſerui?* In anno 730. 5. negat, hęreticos principes ſini debere in Eccleſia regnare: & Gregorium Secundum dilaudat, qui eius rei exemplum primus dedit.

Sed vultne aliquis certo cognoſcere, quo fuerit Baronius animo erga Imperatores & Reges? accipiat eius rei luculentam demonſtrationem In anno CDXCI. narrat è Suida, Euphemium, Patriarcham Conſtantinopolitanum aliquando Imperatorem Anaſtaſium de fide habuiſſe ſuſpectum: igitur minitabundum compellaſſe ipſum in hęc verba: *Sin ſecus feceris, reſecta tua coma, in triumpho ducam te cum populo.* Hoc exemplum prorſus inſigne eſt, & cui nullum legatur ſimile: auſum eſſe non iam Papam, ſed Archiepiſcopum Conſtantinopolitanum, tanta contumelia Imperatorem afficere. vt minaretur, ſe illum propria auctoritate tonſurum & in monaſterium aliquod incluſurum. Non puto eſſe aliquem Dei timentem virum, qui audaciam Patriarchę non deteſtetur. miſerrima enim futura eſt Regum atq; Imperatorum conditio, ſi hoc exemplum admittitur. Ego hic tragœdias à Baronio expectabam, vel eo ſaltem nomine, quod tantum ius alius præter Papam ſibi vindicat. Ille vero exultat ad hoc factum, & ita ſcribit: *hæc cum dixit Euphemius, plane exauctorationem ei comminatus eſt: ſiquidem idem erat recidere Imperatoris comam, quod in ordinem Monachorum redigere ad pœnitentiam, vt de pluribus factum legitur. Vidiſti quanta ſibi auctoritate Sacerdotij ſumat Euphemius, vt abrogationem imperij magna animi celſitudine intrepidus publice comminatus fuerit Imperatori? quod timens ille, ab hæreticorum cœtu ad tempus ſaltem abſceſſit, ſimulans ſe eſſe Catholicum.* Quis hæc legit, & non agnoſcat Baronij in principes animum? Sed Deus cauſſam principum aduerſus illum fortiter hoc loco vindicauit. mira enim θεοβλαβεία, exultabundus ille animus fuit hic percuſſus. Hiſtoria falſa eſt: locus Suidæ, vt tale aliquid ex eo poſſet exprimi, præcipuis verbis, peſſimo exemplo, fuit truncatus: denique

nique crimine falſi manifeſto deprehenſus hæret, non dicam Baronius, ſed is qui hunc Baronio locum ſuggeſſit. Suidas expreſſe notat, Anaſtaſium, quando hæc ad illum Euphemius, fuiſſe ſilentiarium. Zonaras explicat, de eodem Anaſtaſio loquens τῶν χαμαιζήλων ἦν τοῦτο ἀξιωμάτων, *Silentiariatus erat vna è viliſſimis dignitatibus.* En facinus indignum: quod de abiectiſſimæ conditionis homine narrant hiſtoriæ, id Imperatori tribuere, & de eius falſa contumelia adeo impotenter triumphare. At fraus illius, à quo hunc locum Baronius accepit, inſignis & quouis ſupplicio digna. Suſtulit enim è verbis Suidæ iſta, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεύσας, *is qui poſtea regnauit.* ſi poſtea; non igitur tunc, quando id illi accidit. Bis autem habentur apud Suidam illæ voces; in Ἀναστάσιος, & in φράξιν.

Eat nunc parricidarum patronus, Andreas Cretenſis, Ieſuita, & dicat defuiſſe mihi, quando ad Frontonem ſcribebam, facultatem, vel vnicum ex Annalibus locum proferendi, quo probarem, Baronium principibus minus æquum fuiſſe, Papæ nimis addictum. Atqui non pauca tantum loca ſeligi ad eius rei demonſtrationem queant: ſed libri etiam multi, quamuis prolixi de eo dumtaxat argumento poſſent confici. Quę cum ita ſint, neminem arbitror pium & prudentem iri repertum, quin vltro fateatur, non ſine magno periculo eius Hiſtoriam in manibus iuuentutis aut corruptorum ſuperſtitione lectorum hodie verſari. Videmus, quot machinæ quotidie labefactandæ principum auctoritati adhibeantur. Videamus, quam multi in Italia, Hiſpania, Germania, ipſa etiam in Gallia, vel aperte vel per cuniculos id propoſitum vrgeant. Videmus, qui ſint illius Cerbereæ doctrinę fructus. Parricidę pietatiş obtentu armant ſe in ſuos Reges: ferro, igne, puluere vnctorũ Dei vita appetitur: ſupplicium ex eo crimine martyrium vocatur: parricidarum cauſſa Romæ ſine pudore defenditur: Parricidæ conuicti & confeſſi cœlis inſeruntur. ô tempora! ô mores! Non dico, Baronij Annales crimen illud nefarium & horrendum palam docere. Quid iuuat? ſi Hildebrandum cum ſuis dictatibus tollit in cœlum: ſi diriſſima quęque Paparum in principes facta deprędicat: ſi Sacerdotes vult eſſe Regum Reges: ſi hęreſin eſſe pronunciat, & quidem teterrimam, aut negare

duos gladios eſſe Papæ, (non quo ſenſu olim Bernardus, ſed quo ſenſu vtrumque ſibi à paucis ſeculis Papę vindicarunt:) aut pro Regum defenſione aduerſus Curiam Romanam audete hiſcere.

Magnam igitur, meo quidem iudicio, laudem meretur, vir ille dignitatis primariæ, & erga Reges Chriſtianiſſimos fidei compertiſſimæ; qui Galli hominis, horum Annalium nuperi Epitomatoris, ad Senatus Pariſienſis ampliſſimos Patres nomen nuper detulit; quod Epitomen ſuam contexens, pernicioſiſſimę huius hæreſeos venenum, quaſi aliud agens populis Galliarum propinaſſet, ſicut eſt ab ipſo perſpicue demonſtratum.

Poſt cædem infandam duorum Regum Chriſtianiſſimorum, quos dira illa doctrina exſtinxit; ceſſare aut periculum diſſimulare, ſi aliis nationibus licet; nobis certe Gallis non licet; niſi antiquæ maiorum noſtrorum gloriæ fidelitatis exquiſitę erga Reges noſtros cogitamus renunciare, ὃ μὴ γένοιτο, ἐδ' εἶπαι.

Me vt hoc potiſſimum tempore iſtud opus ſuſciperem, illa cumprimis cauſſa impulit; (ſcit Deus ſcrutator cordium:) quod memorię Henrici Magni non male parentaturum me credidi, ſi doctrinam, cuius peſtem ipſi experiri contigit, pro mea virili refutare conarer atque infamare. Initio agitur, cum ante biennium ad ſcribendum ſerio animum cepi appellere, illa ſolummodo attingere conſilium erat, quę ad iura Principum pertinent. Quod poſtea ne illa quidem prætermiſerim, quæ ad hodiernas ſpectant de religione controuerſias; ſtudio factum eſt illuſtrandæ pro viribus antiquitatis Eccleſiaſticę, etiam in illa parte. Baronium igitur præeuntem κτ̀ πόδας, hoc eſt, *per veſtigia*, ſequens; occaſionem habui multa in eo genere mihi obſeruata in lucem proferendi. Quędam breuiter attigi: quædam paullo vberius tractaui; vt doctrinam de ſacroſancta Euchariſtia: de qua dum veſtigia Baronij premo, tres ſcripſi diſputationes: vnam de variis eius Sacramenti apud veteres appellationibus: alteram de Tranſubſtantiatione: tertiam de genere ſacrificij Chriſtianorum: conatus primorum ſeculorum doctrinam, non minus candide & ἀφελῶς, quam accurate exponere. Prima diſputatio habetur in Exercitat. XVI. reliquæ duę propter Typographi feſtinationem, quia erant longiuſculæ, edi

nunc

nunc non potuerunt. Quoniam autem Cardinalis Baronius in primo operis ſui tomo, capita hodiernarum controuerſiarum pleraque omnia putauit ſibi tractanda: ideo & nobis imitandi eius exemplum neceſſitas incubuit. Inde illa tam luculenta rerum copia, de quibus aut iam egimus in hac priore parte; aut reſtat deinceps agendum σὺν θεῷ, in poſteriore. Ita enim viſum commodius diuidere, quæ reſcripſimus ad primum tomum. In priore multa ex Euangelica hiſtoria occurrerunt tractanda: poſterior naſcentis Eccleſiæ formam qua internam, qua externam, ſi fauerit ceptis Ieſus Chriſtus ὁ Σωτὴρ, accurate deſcriptam complectetur.

Quod ſupereſt, peto à te obnixe, pie & candide Lector perſuadeas tibi me ad hoc genus ſtudiorum, in queis à prima iuuentute, optimus parens me educauit, quęque ipſe amaui & pro facultate colui ſemper, etiam cum in aliis literis videbar eſſe totus: non leuitate animi. non ſtudio duntaxat gratificandi cuiquam mortalium, non deniq; humani alicuius commodi ſpe deflexiſſe; verum eius vnius mercedis cupiditate, vt in timore Dei, veræque antiquitatis Eccleſiaſticæ cognitione, & proficerem ipſe magis magiſque in dies; & aliis, ſi quos forte eadem cupiditas tenet, viam à Card. Baronio prius munitam, magnis meis laboribus, redderem aliquanto munitiorem & planiorem. Diſcordias augere nunquam fuit animus mihi. Θεὸς δ' ἐπιμάρτυρος ἔστω, iter ad concordiam indicare, id vero tota voluntate, ſi poſſem, vellem. Faxit Deus immortalis, vt & me hæc, & aliorum omnium, qui in iiſdem literis excolendis deſudant, lucubrationes, ad ſanctiſſimi nominis ſui gloriam; Eccleſiæ ædificationem, & noſtram omnium ſalutem, ſemper dirigantur γνοίης, γνείη.

Londini a. d. 6. Non. Martias
CIↃIↃCXIV.

Ἐν Θεῷ δόξα καὶ χάρις.

HVGONIS GROTII IN ISAACI CASAVBONI

Exercitationes Baronianas,

CARMEN.

ANnales docti nimium ſeruire Baroni
Qui legis, & Romæ quale probatur opus,
Credere ne propera: multo vigilata labore
Pagina; ſed nutu ſub dominantis erat.
Auctor amentum non eſt leue, purpura: pridem,
Pontifices verum non didicere pati.
O pietas vbi merſa lates? quis fortis & acer,
Qui contra ſæclum commodet ora tibi?
Viuimus addicti ſtudiis; ſpes, ira, cupido,
Turba, metus, regnum religionis habent.
Pars vnum toti cupiens imponere mundo,
Hoc vt fas doceat, nil putat eſſe nefas.
Alma, licet nolit, teſtis tamen eſſe Vetuſtas,
Cogitur, & contra ſe facit ipſa fidem.
Seu ſolio vitaq; ſimul depellere Reges,
Vertere ſeu pretio iuſque piumque libet,
Antiquos habitus nuper donare repertis,

Hoc

Hoc iter ad famam diuitiaſq; patet.
Altera pars ſtudium, nimium quoque, falſa nouandi
Hoc libertatem puraque ſacra vocat.
His cur diſpliceant ritus moréſque recepti,
Cauſa ſatis magna eſt, quod placuêre prius.
Tantis preſſa malis Virtus, quæ falſa profari
Semper, & interdum vera tacere vetat,
Nunc huc, nunc illuc flens & miſerabilis ibat
Diua, ſibi nullas queſta vacare manus.
Sæpe alios fruſtra, diuine Caſaubone: ſed non
Illa tuam fruſtra ſollicitauit opem.
Non tibi, ait, rubros apices promittere poſſum,
Sed nec opes: præda eſt hoſtibus illa meis:
Nec mihi parua tamen merces, mens conſcia recti,
Grataq; poſteritas, & Deus ipſe fauens.
Audieras: pares: nec te mala terruit ætas,
In pacem bellum quæ ſine pace gerit.
Cedat Athenæus iuuenilis gloria: cedat
Scipiadæ ſapiens in fera bella comes:
Cedat & ipſe etiam mundi deſcriptor, & omne
Quicquid Roma tui, Græcia quicquid habet.
Hoc tanto maius, quanto eſt animoſius: illa
Doctrinæ fuerant, hoc pietatis opus.

IN EASDEM.

T*Emporis hæc longum ſeries repetita per æuum*
Baronio, (Iſacia tela retexta manu)

Hactenus impoſuit magnis, multoſque per annos
Credita, pœne Sacris imminuerſque fidem.
Enthea dum cæcis vult & θεόπνευςος haberi,
Luce patet læſi larua retecta lupi:
Materia ingenij referens veſtigia priſci
Digna Caſaubonia quæ varietur acu.
Grande decus patriæ, Regiſque orbiſque Britanni:
Conſona quem ſequitur ſacra corona ducem.
Muſarum in terris ſoboles pœne vna ſuperſtes:
Cætera cultorum crimine turba jacet.
Non tibi Mæcenas, non quiſquam à Rege ſecundus
Contigit: Auguſti numine tutus ouas.
Inuita inuidia ſtadium decurre ſenecta
Pontificum hoſtis atrox, hoſtia grata Deo.

DAVID BARCLAIVS

ISAACI CASAVBONI EXERCITATIO I.

Ad

CARDIN. BARONII

Apparatvm In Annales Svos.

I. *Vtrum de ſalute per Chriſtum, & notitia Chriſti, ante ipſius aduentum neceſſitate, idem omnes patres ſenſerint, quod affirmat Baronius. Expenduntur Clementis Alexandrini quædam loca. B. Auguſtini vera ſententia. B. Chryſoſtomi duriora quædam dicta, ex aliis eiuſdem Patris locis illuſtrantur & explicantur. Iuſtini Martyris locus expenditur.* Λόγος *Iobij, & Euthimij dicta quædam notantur.*

Veriſſimum eſt, quod initio Apparatus ſui ſcribit illuſtriſſim. Cardinalis, Cæſar Baronius; Ex omnibus mortalibus, qui inde ab exordio mundi fuerunt, neminem æternam ſalutem eſſe conſecutum, niſi à Chriſto, & per Chriſtum: poſſeq; non immerito ea ratione Chriſtianos dici illos omnes, qui etiam ante Chriſti aduentum & *ἐνσάρκωσιν, hoc eſt incarnationem*, vel in populo Dei, *vel apud Gentes facti ſunt ſalutis participes.* Huius veritatis demonſtratio è ſacris literis adeo facilis eſt & certa vt paucos hodie putem eſſe Chriſtianos, qui ea ſuper re dubitent. Nam quod magnus Eraſmus, Ludouicus Viues, vir doctiſſimus, & non nemo etiam è Proteſtantibus; cum primis vero, atque omnium animoſiſſime Andradius Luſitanus, aliter aliquando pronuntiarunt, & perſuadere aliis ſunt conati; exploſa eſt dudum ea ſententia, & à

doctiſſimis vtriuſque partis Theologis, veris & ſolidis argumentis confutata. Sed quod addit Baronius; apud veteres quoque Patres omnes, ſemper hoc fuiſſe in confeſſo: id vero ſi accipiatur ſimpliciter, & ſine vlla exceptione, an ſatis certum ſit, equidem vehementer addubito. Neque enim negari videtur poſſe, doctrinam de iuſtificatione peccatoris, & cauſſa meritoria ſalutis, primis Eccleſiæ temporibus, & fere ante diuini ingenij virum B. Auguſtinum, vix ſatis dilucide fuiſſe expoſitam. Conſtat ſane apud vetuſtiſſimos Patrum, & nonnullos etiam poſteriorum, eiuſmodi ſententias interdum occurrere, quæ, niſi benigna interpretatione molliantur, ſuperiorem Baronij affirmationem labefactare ſint idoneæ. Pauca è multis exempla hoc loco proferam. Clemens Alexandrinus, *inexhauſta doctrina vir*, affirmat Iudæis legem Moſis, Gentibus Philoſophiã, ante Chriſti aduentum, & eam, quam ipſe appellat, vocationem vniuerſalem, Iudæorum, & Barbarorum in populum vnum, ad ſalutem ſuffeciſſe. Sic enim ait libro VII. Στρωματέων, *Centonum*, quos licet Varias lectiones appellemus: Ἰουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς (τοῦ Χριστοῦ) παρουσίας· ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ εἰς περιούσιον δικαιοσύνης λαὸν κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν. & libro eodem iam ante dixerat, Deum nõ à certo quodam tempore, (puta, ex quo miſſus eſt in terras Filius Dei) verum ab æterno, προσωπολήπτην, non eſſe; imo contra abſque acceptione aut diſcrimine perſonarum, omnibus mortalibus viam ad ſalutem patefeciſſe. Etſi autem fatetur eo loci Clemens, notitiã Dei, quam habuerunt Gentes, fuiſſe *ἀμαυρὰν & obſcuram*: non tamen dubium, exiſtimaſſe ipſum, potuiſſe homines per illam Dei cognitioné ſeruari. Iccirco tot locis, Legem & Philoſophiam, duo Teſtamenta appellat, ab eodem Domino diuerſis populis, in eundem finem tradita. Eodem libro: Καθάπερ Ἰουδαίους σώζεσθαι ἠβούλετο ὁ Θεὸς, τοὺς προφήτας διδούς· οὕτω καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμωτάτους, οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέκρινε. *Quemadmodum volebat Deus Iudæos ſeruari, cum Prophetas illis dabat: ſic & Græcorum probatiſſimos quoſque proprios ipſis in ſua lingua Prophetas excitando, prout ipſi Dei beneficium capere poterant, ab hominum vulgo ſecernebat.* Solet etiam idem alibi, Legem & Philoſophiam appellare βαθμοὺς καὶ ὑποβάθρας τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας. *gradus & quaſi ſcalas Chriſtianæ philoſophiæ.* recte & verè: ſi appellatione philoſophiæ illud intellexit, quod Paulus nominat τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, *quod notum eſt Dei*, Roman. I. 19. opera nempe Dei, quæ mortales ad Creatoris aliquam notitiam poſſunt perducere, & amplioris cognitionis deſiderium, ſi mens ipſis non læua, in eorum animis ingenerare. Cæterum Clemens Philoſophiæ nomine eiuſmodi notitiam intelligit, per quam ad iuſtificationem impij poſſet perueniri. Affirmat hoc diſertè libro primo eiuſdem operis: καθ' ἑαυτὴν, ait, ἐδικαίου ποτὲ

καὶ

καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας. *Philoſophia quondam* PER SE *Græcos iuſtificabat.* Atqui operum Dei contemplatio ad notitiam Christi, ſine quo nulla ſalus, Actor. 4. 12. neminem opinor, vnquam deduxit. Credendum ſane, etiam ante natum è B. Virgine Dominum, alios quoque ſalutis factos eſſe participes, *paucos, qui vel apparent in Scripturis, vel in genere humano latent*, vt ait B. Auguſtinus in epiſtola XCIX. ad Euodium Epiſcopum; ſed illud quoque ſimul credendum, neminem vlla vnquam ætate ad ſpiritalem Ieruſalem pertinuiſſe, *niſi cui diuinitus reuelatus fuerit vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus; qui venturus in carne, ſic antiquis ſanctis prænuntiabatur, quemadmodum nobis veniſſe nuntiatus eſt*, ait idem Auguſtinus, De ciuit. Dei, libro XVIII. capite XLVII. & in epiſtola XXVIII. ad Hieronymum, verba illius ſunt: *Certus ſum, non eſſe animam vllam in genere humano cui non ſit neceſſarius ad liberationem mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Caute igitur accipiendum, quod apud nonnullos Patrum legas: *Chriſti notitiam iis, qui natiuitatem ipſius, &* οἰκονομίαν, præceſſerunt, non fuiſſe neceſſariam. Perſpicuis hoc affirmat verbis B. Chryſoſtomus aliquot locis. In Matthæum, hom. XXXVIII. τί οὖν; ἠδικήθησαν οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ; οὐδαμῶς· ἦν γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαντας τὸν Χριστὸν τότε σωθῆναι· οὐ γὰρ τοῦτο ἀπῃτεῖτο παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν. *Aliquis dicet; Quid ergo? illiſne facta eſt iniuria, qui ante Chriſti aduentum vixerunt? Nequaquam: tunc enim etiam ſine confeſſione Chriſti poterat aliquis ſeruari: quippe hoc ab illis non exigebatur: ſed vt ab idololatria abſtinerent:* Mox: τότε τὸ εἰς σωτηρίαν ἤρκει, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν τὸ τὸν Θεὸν εἰδέναι μόνον. νυνὶ δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως. *Solum Deum noſſe ad ſalutē tunc temporis ſatis erat: nunc id nō ſufficit: quin hoc amplius notitia Chriſti eſt neceſſaria.* Non multopoſt: οἱ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐγνωκότες πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας, εἰδωλολατρείας δὲ ἀποστάντες, καὶ τὸν Θεὸν προσκυνήσαντες μόνον, καὶ πολιτείαν ἀποδειξάμενοι ἀρίστην, ἁπάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν. *Fruentur,* inquit, *omnibus vitæ æternæ bonis, etiam illi, qui Chriſtum, ante ipſius incarnationem non norunt: ſed ab idololatria ſeſe abſtinuerunt, Deum vnum adorarunt, & vitam, quàm fieri poterat, optimam vixerunt.* Hæc & ſimilia his alia dicta duriora, interpretatione commoda candido lectori ſunt mollienda; ne aut aliquam extra Chriſtum ſalutem impiè ſomniemus; aut de tanto Eccleſiæ Doctore, cum ſciolis nonnullis, ſecius opinemur. Atqui Chryſoſtomus cum ita loquebatur, de clara & perſpicua, atque, vt Scholaſtici loquuntur, explicita Chriſti notitia, ſentiebat: non de obſcura, ænigmatica, & figuris inuoluta, qualem Adamus, Patriarchæ, & pii deinceps omnes, è vaticiniis de venturo Chriſto, & ſymbolis typiſque legalibus, aut peculiari reuelatione ſunt conſecuti. Probo ex aliis viri ſanctiſſimi illius locis, hanc fuiſſe ipſius mentem. In Iohannis verba I. 10. *& mundus eum non cognouit*, diſertè ſcribit Chryſoſtomus, omnes pios & Deo charos, etiam ante

Domini aduentum in carne, ipſum cognouiſſe: οἵγε τοῦ Θεοῦ φίλοι, inquit, καὶ θαυμαστοὶ, πάντες αὐτὸν ἐπέγνωσαν καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Id mox demonſtrat ex verbis Chriſti Lucæ X. 24. *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis.* Nam quia ignoti nulla eſt cupido; colligit ex eo recte, iſtos qui diem Domini videre deſiderabant, ſciſſe illum venturum, & in ipſum credidiſſe. deinde illi obiectioni Gentilium, cuius tot Patres meminerunt; Si Chriſtus eſt ſalutis auctor, cur ille tamdiu ceſſauit? cur tam ſero aduenit ἀντιληψόμενος τῆς σωτηρίας; ſic docet reſpondendum; ὅτι καὶ πρὸ τούτου ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ προενόει τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ γνώριμος τοῖς ἀξίοις ἅπασιν ἦν. *Dominus etiam ante aduentum ſuum erat in mundo & creaturarum ſuarum curam gerebat, fuitque notus* OMNIBVS *qui digni erant.* Legat pius lector quæ in eam ſententiam pluribus eo loci diſputantur, Intelliget, ſi quæ ſunt alicubi huius Patris duriora dicta, ea & alijs locis eſſe exponenda. verbi gratia: extant tomo ſexto Sauiliano duo ſermones, de vtilitate & obſcuritate prophetiarum, in eorum poſteriore hæc ſunt verba, οὐδὲ γὰρ ἀπῃτεῖτο τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. *Ante Chriſti aduentum non exigebatur à Iudæis fides in Chriſtum.* Intellige de fide vti vocant explicita, nam abſolutè ſi capias, falſum eſt; ea ponit igitur ex alio loco in priore ſermone pag. 652. vbi ait de Iudæis προσεδόκων· ὅτι ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθὼν, ἀρεῖ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, Expectabant agnum Dei venturum, qui tolleret peccata mundi. Iuſtinus vero Martyr, illo ipſo Apologiæ IIæ. loco, quem affert Baronius, vt illam, de qua diximus, obiectionem ſoluat, ea ſcribit, quæ an commodiorem interpretationem admittant, haut ſatis ſcio; etſi non videtur id animaduertiſſe Baronius. Τὸν Χριστὸν inquit, πρωτότοκον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμηνύσαμεν, Λόγον ὄντα, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἕλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαὴλ, καὶ Ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Iuſtini mens eſt. Male nouitatem doctrinæ Chriſtianis obiici, quum eius auctor ſit Chriſtus, primogenitus Dei filius: quippe Dei Λόγος, *Verbum*, ſiue potius *Ratio*, (iſtud enim menti Iuſtini accommodatius) cuius ſit particeps vniuerſum genus hominum: ac proinde non hodie atque heri cepiſſe exiſtere Chriſtianos in mundo, ſed à principio ſemper & vbique fuiſſe. Chriſtianos enim cenſeri debere, quicunque μετὰ λόγου, *cum ratione*, vitam inſtituerint: quales fuerunt, inquit, apud Græcos Socrates, & Heraclitus; inter Barbaros, Abraham, Ananias, Azarias, Miſael, Helias, & alij multi. Similis huic locus eſt & in Apologia priore, quem ſubiiciam. Χριστὸς καὶ ὑπὸ Σωκράτους ἀπὸ μέρους ἐγνώσθη· λόγος γὰρ ἦν καὶ ἐστιν, ὁ ἐν παντὶ ὢν, καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειπὼν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι,

καὶ

καὶ δι' ἑαυτοῦ ὁμοιοπαθὴς γενόμενος καὶ διδάξαντος ταῦτα. *Chriſtus etiam à Socrate ex parte eſt agnitus.* Λόγος *enim Ratio, ſiue Sermo erat, atque eſt, qui eſt in quouis* hominum, *& ille eſt, qui partim per Prophetas futura prædixit, partim per ſeipſum hæc docuit, poſtquam ſeſe ipſe iiſdem perpeſſionibus reddidiſſet obnoxium, quibus & nos ſumus.* Langus illa ὁ ἐν παντὶ ὢν. vertit, *in vniuerſitate rerum exiſtens.* ſed errauit; niſi ſcriptum inuenit ἐν τῷ παντί. verum ea lectio ferenda non erat, nam Iuſtinus id vult, quod in ſuperiore loco dicebat. Chriſtum eſſe λόγον, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε, *rationem, cuius ſit particeps omne humanum genus*: meminit huius τοῦ λόγου participationis Origenes, & gradus varios illius explicat prolixè, in Iohannem tomo ſecũdo. Porro è ſuperioribus Iuſtini verbis duæ propoſitiones eliciuntur, eruditorum Theologorum animaduerſione dignæ. Prior eſt: Ante Chriſti aduentum, & Iudæos & Græcos, ſiue Gentiles, qui ſecundum rationem viuerent, Chriſtianos fuiſſe, ac proinde ſeruandos. Altera prioris cauſſam continet: Hominem λογικὸν dici, id eſt, *rationalem, ſiue ratione præditum*, quia particeps eſt λόγου τοῦ Χριστοῦ, *Rationis*, aut *Verbi*, quod eſt Chriſtus. De priore propoſitione ſatis ante dictum: poſteriorres, plus quam toto genere diuerſas, λόγοι τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐνυπόστατον, hoc eſt, ſecundam ſemper adorandæ Trinitatis perſonam, & λόγον, ſiue rationem humanam, manifeſta & periculoſa homonymia confundit. Vt non ſine cauſſa eximius Dei ſeruus Baſilius, in explicatione primorum verborum ex Euangelio Iohannis, monuerit; cauendum eſſe ab homonymia vocis λόγος, ne in fraudem incidamus. Ὅρα, inquit, μή ποτέ σε παρακρούσηται τὸ ὁμώνυμον τῆς φωνῆς. Hæc viri ſummi admonitio, in legendis veterum Patrum ſcriptis adprime eſt neceſſaria: multa enim in illorum monumentis occurrunt, ad vocis huius illuſtrationem, eleganter, ingenioſe, addam & vtiliter pro tempore excogitata: quæ tamen doctrinam parum ſolidam contineant. Sic accipienda ſunt quæcunque ab illis proferuntur ex àntiquis Philoſophis, vt probent etiam ſapientibus inter Gentes Verbum fuiſſe notum, quod celebrat Iohannes. Adfert Cyrillus libro ſeptimo contra impium Iulianum, hunc Platonis ex Epinomide locum: ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸ αὐτοῦ πόλον, ξυμαποτελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν. Ecce habes hic λόγον, per quem ait Plato factum eſſe mundum aſpectabilem. Videtur dicere idem cum Iohanne; & hoc eſt quod Cyrillus ait cæterum ſi rem penitius ſpectemus, λόγος Platonis, id eſt ratio illa, quam ait à Deo ſummo adhibitam in cõditu mundi, longe eſt aliud, quam Verbum Chriſtus apud Iohannem, & ille λόγος ἐνυπόστατος, ſolis notus iis, quibus ſacra Scriptura innotuit. Talia multa habentur apud Patres; in quibus homonymia poſſit parum cautis imponere. Sic cum Iobius, ſcriptor antiquus & eruditus, cauſſam affert, cur humanam naturam Filius aſſumſerit, non Pater, aut Spiritus Sanctus: quia Filius ſit ὁ λόγος, quẽ homo quũ amiſiſſet, ait,

neceſſariū fuit ad ſanandam ἀλογίαν, τὸν λόγον in terras venire; parū abeſt, quin ludere illum potius in re grauiſſima exiſtimem, quam ſerium Theologum agere. Euthymius vero Zygabenus, cum ad Euangelium Matt. IX. 13. quare non venerit Chriſtus ad vocandos iuſtos, rationem attulit hanc; *quia iuſti ipſi ſibi ad ſalutem ſufficiebant*: niſi hæc illi verba exciderunt aliud agenti, & aliter ſentienti, quam ſit parum firma ſuperior illa Baronij aſſeueratio luculentè palam faciunt.

II De interpretatione recta vaticinij Iacobæi; Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo. *Error Baronij & multorum è Patribus qui de regno perpetuo in tribu Iuda oraculum expoſuerunt. Confutatur ea opinio breui compendio hiſtoriæ populi Iudaici. Patrum ſecuritas in iis quæ non ſunt fidei. Cyrilli Alexandrini errores* ἐξ ἀνιστορησίας. *An Aſſamonæi è tribu Iudæ per vxores orti. Locus è I. Maccabaico. Latinus interpres notatur. Baronij inanis diſtinctio inter* Viri Iudæ, *&* Viri Iuda. *Patrum teſtimonia contra perpetuum regnum tribus Iudæ. Iuſtini locus inſignis affertur, corrigitur & illuſtratur. Scopus vaticinij Iacobi & quomodo referatur ad Chriſtum. Euſebij expoſitio. Prærogatiua tribus Iudæ etiam ſine regno:* Iudææ & Iudæorum *appellatio. Aichmalotarchæ & Patriarchæ Iudæorum. Theodoreti affirmatio parum certa. Euentum prophetiæ illius, non ad regnum Herodis reſtringendum eſſe, ſed referendum ad ſeruitutis Ro. iugum, quod fuit principium vltimæ illorum captiuitatis. Confutatur figmentum de Herodis regno illegitimo & legitimo. Gradus calamitatis Iudaicæ ab initio ſubiectionis ad deletam Vrbem.*

Apparatus, Num. III.

TOtius Baroniani Apparatus argumentum præcipuum ac fere vnicum eſt, certa demonſtratio temporis illius, quo Seruator mundi ὁ Θεάνθρωπος, hoc eſt, *Deus & homo*, Ieſus Chriſtus, & miſſu Patris, & ſponte propria in terras venit. Quod argumentum, quum plura theoremata, & vt loquebantur veteres I. C. viſiones diuerſas. contineat; recte atq; ordine vir erudiriſſimus ab eo potiſſimum capite eſt auſpicatus; quo docetur, tunc aduenîſſe Regem Meſſiam, quando edita iam olim vaticinia de futuro eius aduentu, erant adimpleta. Promiſſiones de Chriſto venturo leguntur in veteri Teſtamento, vel ſimpliciter factæ, ſine vlla temporis deſignatione: vt cum Serpenti, audientibus Adamo & Eua, dictum eſt, *Semen mulieris*

conteret caput ſerpentũ, Gen. III. 15. & Abrahamo credentium omnium patri, *in ſemine tuo benedicentur omnes Gentes.* Geneſ. XVIII. 18. & alia his ſimilia apud Moyſem & Prophetas, præſertim autem in libro Pſalmorum, quamplurimæ: vel cum aliqua denotatione temporis; cuiuſmodi illæ, sũt quas Euſebius toto libro octauo Demonſtrationis Euangelicæ enarrat. Inter omnes autem huius generis prophetias, quę ſimul cum re tempus adſignificant, inſignes ſunt, illa Iacobi omnium prima, quæ extat Geneſeos capite XLIX. 10. in elogio ac benedictione Iudæ, & Danielis hebdomadæ. Baronius prætermiſſis Prophetæ Danielis hebdomadibus, cæteriſque omnibus vaticiniis, quæ habent *χρόνου προσημασίαν*, ſolum profert Iacobæum, quod ita narrat Moyſes: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo.* vel vt habent Septuaginta, *ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ donec veniant, quæ repoſita ſunt ei.* & ita legunt B. Cyprianus aduerſus Iudæos, & B. Auguſtinus contra Fauſtum, aliique Patres. Latinus interpres, *donec veniat qui mittendus eſt.* Alii è priſcis Græcis, *ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται donec veniat cui repoſitum eſt.* Videntur hæ verſiones vocis Hebraicæ שילה quæ obſcuriſſima eſt, teſte etiam doctiſſimo quoque Rabbinorum, plurimum inter ſe diſcrepare: itaque impius Iulianus apud Cyrillum, hanc diuerſitatem interpretationum notauit: ſed non ita eſt: conſentiunt enim Chriſtiani omnes interpretes, & veterum etiam Hebræorum plerique omnes, Meſſiam intelligi.

Porro in declaratione huius oraculi & explicatione euentus iſtius prophetiæ, quum diuerſæ ſint doctorum hominum, qua veterum, qua recentiorum ſententiæ; Baronius eos ſequitur hoc loco, qui regnum perpetuum Iudæ exiſtimant promitti, ad Chriſti aduentum ſerie continua, aut non niſi ad tempus interrupta, duraturum. *Opportunum ſane tempus*, ait Baronius; *defecerat enim (quod erat in ſacris oraculis) de tribu Iuda & domo Dauid regium ſceptrum, atque ducatus: non in Sedechia, (quod Iulianus dicebat) ſed in Aſſamonæis poſtquam rerum ſumma apud Hebræos redacta ad Herodem.* Antiquiſſimus huius ſententiæ auctor inter Chriſtianos, quod meminerim, eſt Origenes; qui in homilia XVII. in Geneſin, Iacobi prophetiam explicans; *Conſtat*, inquit, *vſque ad natiuitatem Chriſti non defeciſſe principes ex genere Iuda, nec duces de femoribus eius, vſque ad Herodem regem; qui ſecundum hiſtoriæ fidem, quam Ioſephus ſcribit, alienigena fuiſſe & per ambitionem in regnum Iudæorum dicitur irrupiſſe.*

Dixi inter Chriſtianos; quia Doctores pleroſque Iudæorum non aliter ſolitos id vaticinium interpretari, Paraphraſtæ antiquiſſimi arguunt. Omitto Onkeli interpretationem, quę eſt in omnium manibus. Ionathan ſic: *Non ceſſabunt Reges & Præſides ex domo Iuda & Scribæ docentes legem, ex ſemine eius, vſque ad tempus, quo veniet Rex Meſſias.* Ieroſolymitana vero ſic: *Non deficient Reges de domo Iuda, neque Scribæ doctores Legis de filiis filiorum Iuda, vſque*

ad tempus, quo veniet Rex Meſſias; cuius eſt regnum, & ei ſubiicientur tandem omnes Reges terræ.

Origenem multi Patrum ſunt ſecuti, vt Ruffinus, qui in libro de benedictionibus Patriarcharum, ipſa Origenis verba tranſcripſit; Theodoretus, Quæſtionibus in Geneſin, & in expoſitione Hebdomadum Danielis: item Iſidorus Hiſpalenſis, Beda, alij multi. B. Auguſtinus contra Fauſtum Manichæum libro XII. capite XLVII. *Sunt literæ certiſſimæ, hiſtoria ipſorum quoque Iudæorum, quibus oſtenditur, primum alienigenam Regem fuiſſe in gente Iudæorum, quo tempore natus Chriſtus eſt. Ita non defuit Rex de ſemine Iudæ, donec venirent quæ repoſita erant.* Sumunt huius interpretationis auctores pro conceſſo & vero, in tribu Iuda regnum Dauidicum ſemper viguiſſe, quod ad vltimum Aſſamonæorum Antigonum, quem Romani ſecuri percuſſerunt, & Hyrcanum ab Herode extinctum, durauerit; ita vt in Herode ipſo demum ceperint Iudæi Principi alienigenæ parere. Epiphanius clare contrà Ebionæos: κατὰ διαδοχὴν διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τὸ βασίλειον καὶ οἱ ἐκ τοῦ Ἰούδα ἄρχοντες, καὶ Πατριάρχαι· μετέστη δὲ τὸ βασίλειον εἰς ἀλλόφυλον Ἡρώδην. Hanc vero hypotheſin aperte cum ſacris literis pugnare, ac proinde falſiſſimam eſſe, clare liquet.

Hiſtoria enim ſacra, *in ſtirpe, aut tribu Iuda nullum prodit Regem ante Dauidem, nullum poſt Sedekiam.* A morte Iacobi, & edito hoc vaticinio, ad regni Dauidici principium, *anni intercedunt præter propter ſexcenti triginta ſex*: quanquam Euſebius ponit in hoc interuallo, ὅλα ἔτη ἐγγὺς τῶν χιλίων, *annos integros fere mille.* Toto illo tempore populi Iudaici nullus Rex fuit, præter vnum Saulem, Dauidis deceſſorem; qui non erat è tribu Iudæ, ſed Beniamini. Moſes & Ioſue, qui poſt exitum ex Ægypto, primi ad clauum Reipublicæ illius ſederunt, alter poſt alterum, *tribules tribus Iudæ non fuerunt*; ſed ille quidem Leuiticæ, hic vero Ephraimiticæ. Inter Iudices, quorum ſecuta eſt dominatio, vnum atque alterum non negamus fuiſſe ex illa tribu, Othonielem videlicet atque Abeſanem, ſiue Ibtſanem, vt habet Hebraica veritas. Sed neque regium fuit horum imperium; neque tribus Iudæ magis proprum propter hos duos, quam cuiuſuis aliarum tribuum, propter eos Iudices, qui ex illis ſunt orti: puta, *tribus Manaſſe, propter Gedeonem; aut Dan, propter Sapmſonem. Iudicum* πολιτείας, (quæ Euſebio dicitur μοναρχία, *vnius imperium*, & diſtinguitur ἀπὸ τῆς βασιλείας, excepit regium imperium. Quemadmodum autem inchoatum eſſe regnnm in tribu Iudæ à Dauide, nemo dubitat; *ita finem habuiſſe in Iechonia & Sedekia poſt annos quadringentos ſeptuaginta quinque* (nec diſcrepat Ioſephus Iudaici belli extremo libro ſexto) ambigi non poteſt.

Vterque horum Nabuchodonoſori Regis temporibus in Babyloniam captiuus eſt abductus: Iechonias anno Nabuchodonoſori octa-

uo,

uo, *Sedeciæ, decimo nono*: quæ vltima captiuitas eſt, in qua Ieroſolyma cum Templo Solomonis diruta ſunt, & conflagrata. Eo tempore defecit regnum in ſtirpe Dauidica, vt Iechoniæ prædixerat Ieremias XXII. 30. *Non erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltrà in Iuda.* Idẽ vaticinium apud Ezechielem; vbi expreſsè dicitur; neminem è regia ſtirpe ad Chriſti aduentum fore regnaturum. Locum paullo obſcuriorem Septuaginta Seniores ſic expreſſerunt, XXI. 27. οὐδὲ αὐτὴ τοιαύτη ἔςαι, ἕως οὗ ἔλθῃ ᾧ καθήκει καὶ παραδώσω αὐτῷ. Rectè Septuaginta Hebraicam vocem היה verterunt per verbum futuri temporis, ἔςαι, ex vſu familiari ſacræ Scripturæ. Latinus interpres, *Et hoc non factum eſt, donec veniret*, (Hebraica veritas, *hæc non futura eſt, donec venias*, id eſt, corona regni Dauidici de qua loquitur, non reſtituetur in integrum, *donec venias*) *cuius eſt iudicium, & tradam ei.* Poſtrema verba de Chriſto, Gloſſa quam Ordinariam vocant, & omnes eruditi interpretes accipiunt. Lyranus refert ad Nabuchodonoſorum, ſanè perabſurdè: ſed viro doctiſſimo fraudi fuit, vt videtur, Latina verſio minùs commoda. Hoc verò teſtimonio quid firmius afferri poteſt, aduerſus illam de quà agimus interpretationem? Nec poteſt opponi facta Dauidi promiſſio, de firmando in æternum eius ſolio, II. Samuelis VII. 13. Pſalmo 88. & aliis locis. Conuenit enim inter eruditiſſimos quoſque interpretum, promiſſionem illam in Chriſto filio Dauidis, τὸ κατὰ σάρκα, eſſe adimpleram. Sed redeamus ad hiſtoricam demonſtrationem. A laxata captiuitate edicto Cyri, ad inſtaurationem murorum nouæ vrbis, per Nehemiam, circa annum Artaxerſis Memorioſi vigeſimum conſummatam, anni intermedii reperiuntur centum quadraginta ſeptem. Sunt qui exiſtiment, per totum illud ſpatium temporis duos ſolùm duces habuiſſe populum Dei, Zorobabelem & Nehemiam.

Verùm fuiſſe & alios prꝫter iſtos duos, rectè obſeruauit Ioſephus Scaliger, ex illis verbis Nehemiæ V. 15. *Duces primi, qui fuerunt ante me grauauerunt populum.* Legimus apud Rabbinos, vt in Seder Olam Zuta, Zorobabelem ſucceſſorem habuiſſe filium Meſulam & nepotes, primò Hananiam, deinde Barachiam, poſtea Ha'adiam. Sed Rabbinis, in hiſtoria etiam ſacra, (nam in omni alia talpis vt plurimum cæciores ſunt) quàm parum fidei ſit tribuendum, ignorat eruditorum nemo. Vtut ſit, *concedimus vltro, in Zorobabele reuixiſſe quadammodo, non Dauidis quidem regnum, ſed tribûs Iuda (in qua ſtirps Dauidica) aliquam dignitatem*: quam tamen non manſiſſe diu in eodem ſtatu, res ipſa arguit & hiſtoria certa. Nam ab eo, quem diximus, Artaxerxis Mnemonis anno, ad Alexandri Magni aduentum Ieroſolymam, anni numerantur dũtaxat tres & quinquaginta. Apparet autem ex hiſtoria, quæ apud Ioſephum lib. XI cap. VIII. de Pontifice maximo Iaddus, ſiue Iaddda, (hic putatur eſſe Iaddua filius Io-

nathanis, nominatus Nehemiæ XII. II.) qui Alexandro proceſſit obuiá, *ſummam rerum jam illo tempore penes Sacerdotium fuiſſe.* Quæ poteſtas per Aſſamonæos in eo ordine adeò eſt firmata, *vt tandem Iudas qui & Ariſtobulus*, Pontifex maximus, regimen illius *Reip. in formã regni mutauerit, & diadema capiti impoſuerit.* Vide Ioſephum libro XIII. cap IX. Tenuere poſteri Ariſtobuli regiam *poteſtatem ad Pompeium vſque, plenam, & ſolidam.* Ille, quum rem tolleret, vmbram tamen regii imperii ipſis reliquit; atque illi poſtea ſeruarunt, quamdiu per Romanos & Herodem licuit; *à quo & regnum Aſſamonæis eſt ereptum*, & genus extinctum. Euſebius formam Reipubl. Iudaicæ ſub imperio Sacerdotum ait fuiſſe ex ariſtocratia & oligarchia temperatam; eamq; duraſſe à reditu ex captiuitate ad Pompeium. Hiſt. Eccleſ. lib. I. cap. 6. Ex hoc breui Iudaicæ hiſtoriæ compendio, luce clara fit clarius, falſam eſſe & abſurdam Baronii, & aliorũ ſententiam; qui è vaticinio Iacobi regnum tribus Iuda ad Chriſtum vſque duraturum hariolantur. Probauimus enim, neq; ante Dauidẽ, neq; poſt Iechoniam & Sedekiam vllum fuiſſe. Quare impius Apoſtata Iulianus, cùm probare conaretur, nihil pertinere Iacobi hanc prędictionem ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, hoc inter alia Chriſtianis obiiciebat, quòd regnum Iudæ in Sedekia defeciſſet. Erat facilis reſponſio, & ea quidem ſolidiſſima, è certis atque indubitatis Scripturarum teſtimoniis, de promiſſo Rege Meſſia, qui è ſtirpe regia Dauidis erat naſciturus: ſed qui ſomniabãt regni terreſtris perpetuam in tribu Iudæ ſucceſſionem, expedire ſe aliter non poterant, niſi vt falſam hypotheſin falſis argumentis tuerẽtur. Verba ſubjiciam beati Cyrilli, è libro octauo operis eximii, quod adverſus Iulianum ſcripſit. *Quomodo ceſſaſſe dicit regnum Dauid in Sedekia, cũ Zorobabel, vt dixi poſt captiuitatis tempus in regni ſolio conſederit; fueritque è tribu Iuda, & Dauid, tranſmiſſumque ſit per poſteros illius ſceptrum, vſque ad regnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudæa, ſed ex patre alienigena?* Vel hic locus tanti Patris, & Theologi adeò præſtantis, fidem fecerit, viros ſanctiſſimos & doctiſſimos, Patres dico Græcos & Latinos, in hiſtoria, & iis quæ fidei non ſunt, grauiter interdum hallucinari: ſiue quòd majoribus intenti curis, inquirendæ harum rerum veritati non vacauerint: ſiue quòd primos librorum ſacrorum interpretes, (qui non potuerunt, iter nemini priùs tritum ingredientes, non in multis cæſpitare) ἀβασανίστως, aut non ſatis diligenti adhibito examine, ſint ſecuti. Negat Cyrillus regnum in Sedekia defeciſſe; atqui hoc nos modò è ſacra pagina demonſtrauimus. Ait Zorobabelem in regni ſolio ſediſſe; atqui Rex nunquam fuit Zorobabel: neque debet ducatus populi, qualis antè fuerat Iudicum, poſtea Alchmalotarcharum, aut Patriarcharum, de quibus ſumus dicturi, cum regno confundi. Ait in Zorobabelis poſteris ſceptrum regium ad tẽpora vſque Herodis duraſſe: atqui tribus Leui Pontifices, per aliquot vltima ſecula regnum obtinuerunt, non autem regia ſtirps è tribu Iuda.

Poſtremò

Poſtremò, ne id quidem verum eſt, quod Herodem matre Iudæâ vult natum. Nam quis vel ignorat, vel dubitat, Cyprum, (quæ aliis Cypris & Cyprine) vxorem Antipatri, Herodis matrem, Arabiſſam fuiſſe non Iudęam? Sic enim Ioſephus, lib. XIV. cap. XII. Belli Iudaici lib. I. c. 6. Euſebius in Chronico Græco Scaligeri, & Latino Hieronymi, in numero MDCCCCLXXXIII. Pſeudohegeſippus lib. I. cap. XXII. Quod à nonnullis affertur, Aſſamonæos paternam quidem originem duxiſſe è tribu Leui, ſed maternam è tribu Iuda, vnde vxores petere ſint ſoliti: ac propterea inter tribules tribus Iudę rectè cenſeri: id verò quanti fieri debeat, & pueri propè ipſi videant. Et mirum eſſet profectò, tam inane commentum Baronio viro eruditiſſimo probari potuiſſe: niſi quòd falſæ δεχθείσης ὑποθέσεως, vt loquitur Philoſophus, ad falſa neceſſariò adigebatur amplectenda. At quis credat Iudaicorum peritus inſtitutorum, Pontifices maximos illorum temporum è tribu ſua vxores nunquam duxiſſe, verùm ex aliena ſemper, & quidem ſemper ex eadem, nempe Iudæ? aut vnde hoc didicit inauditi epicherematis auctor, ſiue is fuit Lyranus, ſiue Abulenſis? de nonnullis facilè aſſentior: de omnibus affirmare in tāto auctorum omnium ſilentio, facinus eſt doctis hominib. indignum. Paulo verò Apoſtolo quid reſpondebit Baronius, claris verbis neganti, accidiſſe vnquam, aut etiam potuiſſe accidere, vt qui è tribu Iudę eſſet, aut alia quàm Leuitica, miniſtraret altari? ad Hebręos VII. 13. 14. Adde huc Iudaici iuris regulam, quæ in Talmud, Iuchaſin & aliis Rabbinorum libris frequenter occurrit, & vel ſola huic figmēto refellendo ſit ſatis. Sic enim illi: איבה קרויה משפחה משפחתאם *familia matris non vocatur familia*: hoc eſt, genus maternum habetur pro nullo. quam etiam ob cauſam frequens eſt in Talmud & libris Talmudicis illa locutio de eo, qui maſculá prolem nullam habuit, etſi filias habuerit plurimas, בו נגמר היחוס *in eo genus eſt conſummatum*, ſiue extinctum. Vide Iuchaſin pag. VI. de Ioſua. Locus è primo Maccabæorum, v. 63. à Baronio in hanc rem allatus, apud Latinum interpretem, quem ſolum ipſe, vt ſæpe alibi, conſuluit, palam eſt corruptus, ſicut etiam Serarius Ieſuita fatetur. Legitur in editione Græca Romana, & aliis, καὶ ὁ ἀνὴρ Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐδοξάσθησαν σφόδρα: *cum ipſe Iudas, tum eius fratres gloriam magnam ſunt conſecuti.* ἀνὴρ, hoc eſt, *vir* pro αὐτὸς, hoc eſt, *ipſe*; quanquam etiam aliter poteſt exponi, ex vſu voculæ Hebraicæ איש, quę variè admodum ſolet vſurpari. Latinus interpres, *& viri Iuda magnificati ſunt:* è mutila & corrupta lectione Græca; cuiuſmodi multa in illis libris poſſe obſeruari, ſciunt & fatentur omnes, neque indocti, neque cerriti. Baronius, quia *viri Iuda* hic editum, non *viri Iudæ*; ſatis certum id voluit eſſe argumentum, cur de tribu Iuda, non de duce Iuda Maccabæo, locus ſit intelligendus. Quaſi verò apud Latinum interpretem aliud ſignificet, *viri Iuda*, quàm *viri Iudæ*. Doceret igitur nos, cur inter iſta diſcrimen ſtatuere debeamus, quum inter *Ioſaphat Regis Iuda, &*

 Ioſaphat

Ioſaphat Regis Iuda, & ſimilia his ſexcenta in eadem interpretatione nullum ſtatuatur. Tandem igitur explodatur vaticinii Iacobęi interpretatio, quæ hiſtoriæ ſacræ quum manifeſtò repugnet, defendi omnino haut poteſt; niſi velimus certæ & exploratæ veritati ὁμόσε χωρεῖν. Porrò etſi multi Patrum hiſtoricæ ἀκριβείας, hoc eſt, *accurationis* minùs curioſi illam expoſitionem ſunt ſecuti; non defuerunt tamen, qui aliter interpretarentur. B. Ambroſius in Euangelium Lucę libro III. regnum Dauidicum in Iechonia deſiiſſe, rectè ſcribit, *Iechonia regnante*, ait, *Iudæam Babylonii vaſtauerunt, neque poſtea vnquam de ſemine eius regnum quiſquam in Iudæa potuit obtinere. Poſtea enim populus de captiuitate dimiſſus, ſub Sacerdotibus & Tetrarchis fuit.* Eiuſdem in libello de benedictionibus Patriarcharum verba ſunt: *Et ideo donec ille veniat, non deficiet dux ex Iuda, vt vſq; ad eius ortum regalis ſucceſſionis fides incorrupta ſeruetur.* Mox: *Ergo hoc dicit Patriarcha; ſeruabitur in Iudicibus vel Regibus Iudæorum intemerata ſucceſſionis hereditas, donec veniat cui repoſitum eſt.* Videtur à ſeſe diſcedere & tranſire in communem ſententiam. Sed non facile mihi perſuadeo Ambroſium aliud ſibi hîc velle, quàm quod dixerat Commentariis in Lucam: quũ præſertim illum locum è ſuis Commentariis ipſe hîc laudet. Obſeruãdum igitur, aliud eſſe, *ſeruari ſucceſſionem regalem*, hoc eſt, ſtirpem regiam, quæ jus habet regnandi, vtut jam actu non regnet: aliud, regnum durare, & Reges actu regnantes quod illa prior interpretatio ponebat. Iuſtinus Martyr, ſcriptor vetuſtiſſimus omnium, quorum extant hodie illius vaticinii interpretationes, in dialogo cum Tiyphone Iudæo, longè aliter quàm Origenes & qui illũ ſecuti, mentem oraculi exponit. Vult enim non ante natum Chriſtũ in Herode, vt Iudæorum nonnulli dictitabant, quos refellit ipſe, id fuiſſe adimpletum; ſed poſt natum & cruci affixum Meſſiam; cùm vrbe captâ, & domo ſecundâ ſolo adæquatâ, omnis ſimul eſt deleta Reip. Iudæorum forma ac ſpecies, tam ciuilis quam ſacra. B. quoque Athanaſius in libro de incarnatione Verbi Dei, Iacobi prędictionẽ breuiter attingens, à Iuſtini mente non abludit. Quoniam autem locus ille Iuſtini eſt eximius in hoc argumento, deſcribam eius verba, & faciam ea Latina. Sic igitur ille poſt allatum Moyſis locum è XLIX. Geneſeos: Ὅτι δὲ οὐδέποτε ἐν τῷ γένει ὑμῶν ἐπαύσατο οὔτε προφήτης, οὔτε ἄρχων, ἐξ ὅτε ἀρχὴν ἔλαβε, μέχρις οὗ οὗτος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ γέγονε καὶ ἔπαθε, οὐδ᾽ ἂν ἀναισχύντως τολμήσετε εἰπεῖν. ἢ ἀποδεῖξαι ἔχετε καὶ τὸν Ἡρώδην, ἀφ᾽ οὗ ἔπαθε, (alii ἐφ᾽ οὗ: ſed neque hanc lectionem fert veritas hiſtoriæ: non enim ſub Herode paſſus eſt Chriſtus: neq; ἀφ᾽ οὗ pro *poſt quem*, vt quidam vertendum putarunt, fert Helleniſmus Videtur tollenda; niſi Iuſtinus alibi mentẽ habens, vt fit, ἐφ᾽ οὗ ἔπαθε ſcripſit, pro ἐφ᾽ οὗ ἐγεννήθη, *ſub quo natus eſt*, quod omnino poſtulat hiſtoria:) Ἀσκαλωνίτην γεγονέναι, λέγοντες· ὅμως ἐν τῷ γένει ὑμῶν λέγετε ἀρχιερέα· ὥστε καὶ τότε ὄντος ὑμῖν κατὰ νόμον τοῦ Μωσέως, (deeſt hoc loco vox ἀρχιερέως, quam in ſuis codicibus Perionius interpres videtur reperiſſe:) καὶ προσφορὰς προσφέ-

προφητεύοντος, καὶ τὰ ἄλλα νόμιμα φυλάσσοντος, καὶ προφητῶν κατὰ διαδοχὴν μέχρις Ἰωάννου γεγενημένων· ὡς καὶ ὅτε εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθη ὁ λαὸς ὑμῶν πολεμηθείσης τῆς γῆς, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἀποσυληθέντων μὴ παύσασθαι· (deeſt verbum λέγετε; aut è ſuperioribus repetendum; quod nimis durum.) ἐξ ὑμῶν προφήτην, ὃς κύριος καὶ ἡγούμενος καὶ ἄρχων τοῦ λαοῦ ὑμῶν ἦν. τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὑμῶν προφήταις πνεῦμα καὶ τοὺς βασιλεῖς ὑμῶν ἔχριε καὶ καθίστα. μετὰ δὲ τὴν τοῦ Ἰησοῦ ἡμετέρου Χριστοῦ ἐν τῷ γένει ὑμῶν φανέρωσιν καὶ θάνατον, οὐδαμοῦ προφήτης γέγονεν, οὐδὲ ἔστι· ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι ὑμᾶς ὑπὸ ἴδιον βασιλέα ἐπαύσατε. *Defuiſſe vnquã Prophetã aut Principẽ in genere veſtro, ab ipſo illius principio, ad illud vſque tempus, quo & natus & paſſus eſt hic Ieſus Christus, neque vos ea eſtis impudentia, vt dicere audeatis, neque poſſetis demonſtrare. Nam etſi Herodem, quo regnante natus eſt, Aſcalonitam fuiſſe dicitis; tamen ipſi hoc quoque dicitis, fuiſſe tum in genere veſtro Pontificem maximũ; adeò vt fuerit tum vobis ſecundum legem Moſis Pontifex maximus, qui oblationes offerret, & reliqua inſtituta legalia ſeruaret; manente etiam vobis ſucceſsione Prophetarum ad Iohannem vſque. Similiter vt cum populus veſter in Babyloniam iſt captiuus abductus, terra bello occupata, vaſis ſacris ſublatis, negatis defuiſſe è genere veſtro* (vel, *inter vos*) *Prophetam, qui dominus, dux, & princeps populi veſtri eſſet. Nam ſpiritus qui erat in Prophetis Reges vobis vngebat & conſtituebat. At poſtquam Ieſus Chriſtus noſter in genere veſtro apparuit,* (extitit, natus eſt) *& mortuus eſt, Prophetam neque habuiſtis amplius, neque habetis: quin etiam, quum proprio Regi priùs pareretis, id quoque ceſſauit.* Locum eximii ſcriptoris protuli integrum, qui planè eſt eximius. Nam vnde meliùs intelligemus, quę fuerit primis illis Chriſtianiſmi temporibus, inter doctos recepta vaticinii huius interpretatio? Expendamus igitur accuratè ſancti Martyris ſententiam. Ante omnia obſeruandum, ita oraculum exponi, vt licet ſoli Iudæ id videatur dari, euentus tamen oraculi ad fratres omnes, & vniuerſum populum è XII. tribubus exoriturum pertineat. Quę interpretatio non ſolùm recta eſt, verùm etiam prorſus neceſſaria. Nã quis non videt ea quæ admirabili hac prophetia prædicuntur, non ad Iudam propriè omnia, ſed ad cunctas tribus pleraque ex æquo ſpectare? Prædicit Iacob Spiritu Dei plenus aduentum Meſſiæ; *donec veniat Silo*: vocationem Gentium; *& ipſe erit expectatio Gentium*: Iudaicam politiam cuius tum fundamenta iaciebantur, olim finem habituram; *recedet ſceptrum & dux*: poſtremò tẽpus deſignatur quando Meſſias venturus; *priuſquam recedat ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius*. An non hęc omnia ad omnes tribus in commune ſpectabant? Ea namque fine prędicuntur, non vt vna aliqua tribus tantorum myſteriorum cognitione gaudeat; ſed vt fideles omnes qui in ſingulis tribubus erant naſcituri, aut in eaſdem à Gentibus tranſituri, ſpe & fide Chriſtum Chriſtiq; bona, prout ferebat temporum ratio, apprehenderent, & aduerſus ærumnas miſeræ huius vitę ſolatium inde caperent. Fide enim iuſti viuebant, quæ eſt ἐλπιζομένων ὑπόστασις, inquit Apoſtolus ad Hebręos, XI. 1. Quare certo certius eſt, quatuor illas quas recenſuimus, admirandas

& verè θεοπνεύστους prophetias, non in vnius Iudę aut tribus Iudę gratiâ à Spiritu Sancto per Iacobum eſſe edita: ſed in commune bonum omnium tribuum & vniuerſi populi Iudaici, quandoque futuri. Notitiã ſpiritualis doctrinæ ita primis parentibus & populo Iudaico temperauit imperſcrutabilis Dei prouidẽtia; vt quum vnicuique ſeculo tantum eius largiretur, quantum ſatis eſſet; paullatim & velut per certos gradus ad pleniorem cognitionem fideles promouerentur. Non ſecus ac fieri in iis videmus, qui è profundis tenebris prodeunt in claram lucem. neque enim ſemel & ἀθρόως, eorum oculi totum Solis jubar admittunt; ſed paullatim & vt loquitur Ariſtoteles, ἐκ προσαγωγῆς. Adamo fuit ſatis, ſcire exoriturum quãdoque è ſemine Euæ qui genus humanum ex illa calamitate eriperet, in quam Serpentis fraude inciderat. Hęc fuit primorum parentum menſura fidei: paullatim in vitis piis poſtea ſecutis incrementum cepit. Abrahamo verò hoc amplius dedit Deus, vt fœdus cum illo iniret, & factam generi hominum promiſſionem de venturo Saluatore, ad prolem ipſius reſtringeret, dato ipſi oraculo; *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Et quòd eius ſatu duo populi eſſent exorituri, declarauit Deus immortalis Abrahamo, in vtro è duobus populo factæ promiſſiones forent euentuꝛæ. Eodem pertinuit, quòd è duobus Iſaaci filiis Eſauo & Iacobo; alterum ſe elegiſſe Deus Iſaaco ſignificauit; vt eo pacto fides ipſius de adimplendis olim promiſſionibus diuinis, & mittendo Meſſia, fieret confirmatior. Ita paullatim progrediebantur fideles ad clariorem lucem. Sed inſigne cumprimis eſt incrementum, quod cepit cognitio doctrinæ ſpiritualis, per hanc qua de nunc agimus Iacobi prophetiam: in qua primùm videtur DEVS OPT. MAX. addidiſſe ad priores prophetias de Chriſto venturo, temporis circumſtantiam, quæ adjectio quanti momenti eſſet ad firmandam piorum fidem, quid attinet dicere? Quare etſi plura capita ſermo ille Iacobi continet; quorum nonnulla ad præſentis vitæ ſtatum pertinent; velut cùm Zibuloni prædicitur futurum, vt in diviſione terræ Cananææ, ducenteſimo quadrageſimo quarto anno pòſt futura, ora maritima eius tribui contingat: cùm Iſſacharo, fore vt eius poſteri otium ignobile in agrorum cultura traducant: præcipuus tamen illius ſcopus fuit; confirmare in animis liberorum & augere acceptam de Meſſia notitiam; quæ illis temporibus piorum fuit Theologia. Iccirco tantâ curâ liberos conuocat, & attentionem illorum ſibi parat; ea dicturum ſe ſtatim ab initio profeſſus, quæ eſſent euentura, באחרית הימים ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν, id eſt, populi Iudaici temporibus nouiſſimis. Hoc ſancti Patriarchæ erat ἔργον, cætera, vt ſic dicam, præ vno hoc πάρεργα. Etſi autem Iacobi vaticinantis vox ad Iudam dirigebatur; præcipua tamen vaticinii capita ad omnes fratres & eorum poſteros in commune ſpectaſſe nemo non videt. Quid ergo? dicet aliquis: nihílne in hac prædictione

dictione Iudæ proprium? imò verò aliquid fuit, atque id momenti longè maximi. Primum illud eſt, quod ſicut olim Abrahamo & poſtea Iſaaco indicauit Deus immortalis, cùm vterque illorum duos filios haberet, ex vtro Meſſias eſſet oriturus, ſic nunc idem Deus per os Iacobi liberis eius ſignificat, quis ex omnibus eſſet electus, vt ex eius poſteris Chriſtus naſceretur. Non obſcurè enim ſignificatur, idque poſtea ſemper Iudæis eſt creditum, ex Iuda oriturum Meſſiam. Deinde illud in Iacobi prophetia Iudam propriè attingit, quod præcellentia dignitatis & jura primogenituræ, quod ad honorem, Rubeno primogenito adempta, in Iudam transferuntur. Adimuntur primogenituræ jura Rubeno illis verbis. תותר אל μὴ πλεῖον ἔχε: hoc eſt, *ne plus habeto*: ne excellito poſthac eo jure quod tibi ordo naſcendi dederat. Id jus præcedente verſu Iacobus appellauerat elegantiſſimè, יתר שאת ויתר עז πλεῖον ἔκτημα ἀξίας, πλεῖον ἔκτημα ἰσχύος: *præcellentiam dignitatis*, *præcellentiam roboris*: quem ſenſum Latinus interpres illis verbis expreſſit, *prior in donis, major imperio*. nunc cùm dicit Iacobus eiuſdem originis verbo vtens אל תותר ne excellito ſupra fratres, jus prius illi aufertur. Idem jus tribuitur Iudæ illis verbis, *adorabunt te filij patris tui*. Primogenituræ jura erant, portio bonorum amplior, Deut XXI. 17. & inter fratres præcellentia. Bona quæ Rubeno debebantur, Iacob tranſtulit ad Ioſephū; honorem in Iudam deriuauit; vt exprimitur Chronicorum lib. 1. capitis quinti initio. Vbi obſcurè cauſſa honorati Iudæ oſtenditur, ממנו לנגיד *quia ex illo dux*, nempe Silo, Rex Meſſias. Vis porrò decreti huius ſiue ordinationis ea fuit, vt deinceps inter fratres Iuda ſemper excelleret, & tribus Iudæ inter omnes dignitate potior eſſet. Stupendam Dei prouidentiam hîc licet admirari; qui illam tribum, ex qua naſciturus erat Meſſias, voluit ἐπιπολάζειν, & eximio quodam honore inſigniri; non quia à primogenito duceret originem, ſed ob id ipſum, quia Chriſto originem erat datura. Quis autem piorum dubitare poteſt, eo potiſſimùm fine hæc ita cōſtituta eſſe, & patefacta, vt populus Iudaicus, ex iis quæ videbat oculis ſuis ad meditationē τῶν μὴ φαινομένων, & adhuc latentiū excitaretur: dignitas enim tribus Iudę typus fuit & quaſi pignus atq; arrhabo regni Meſſiæ. Quæ vel maximè ratio videtur impuliſſe veterum nonnullos, vt figmentum illud excogitarent de regno in tribu Iuda, ad Chriſti aduentū ſemper manſuro. At lōgè aliter Iuſtinus, vt ſequentia docebunt. Cęſarienſis verò Euſebius, vir lōgè doctiſſimus, & in omni hiſtoriarū genere exercitatiſſ. in accuratiſſima huius oraculi explicatione, quæ extat lib. 8. Demōſtrationis, figmentū illud validiſſimis rationib. confutat ex hiſtoria petitis. Probat non propriè ad Iudam ſpectaſſe hoc oraculū, ſed ad oēs Iudęos: neq; verò vllū hîc regnū promitti Iudę, aut eius ſtirpi; quę per ſecula plurima regno caruit; & quādo regnauit, breue admodū tempus vniuerſo populo & XII. tribub. imperauit: ſtatim .n. poſt filiū Dauidis ſecutā eſſe diuiſionē,

quę partem multo maximam ſtirpis Iudę imperio ſurripuit :.ſed quandã dignitatis præſtantiam tribui Iudæ promitti, quam ſemper poſtea obtinuerit. Et hanc appellat quidẽ Euſebius φυλὴν βασιλικὴν, *tribũ regiam*; ſed reſpectu maximè Regis Meſſiæ. Vocat etiã ἀρχικὸν ἀξίωμα, tribus illius prẹſtantiã; nõ quia penes illam ἀρχὴ, & dominatio fuerit; contrariũ enim ipſe demõſtrat; ſed quia inter omnes tribus ſingulari dignitate & nominis celebritate excelluit. Colligit igitur Euſebius è Scripturis huius quam dicimus dignitatis tribus Iudæ teſtimonia. Vt cùm Numerorũ II.3.& X.14.in caſtris ponẽdis, ceteris anteponitur: cùm in eod. l.XII.17 in ordine offerẽtiũ, prima illa reliquas anteit: cùm Ioſuę cap.XIV.in diuiſione terræ non expectat ſortis euentũ ſed ἀκληρωτὶ, omnium prima ſuę portionis cernit hereditatẽ: cùm mortuo Ioſua libri Iudicũ initio, ducatꝰ belli ipſo ore Dei tribui huic defertur: cùm toto Iudicũ tempore licet nati in aliis tribubus Iudices Remp. adminiſtrarẽt; generalis tamẽ quędã honoris pręrogatiua penes hanc remanſit. εἰ δὲ ait, ἐκ διαφόρων ἐδόκουν εἶναι φυλῶν οἱ κριταὶ, ὅμως καθόλου ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγεῖτο. Addit, poſt ſolutã captiuitatẽ pręfuiſſe Zorobabelẽ; & quod in libris Paralipomenon, vbi exponitur genealogia omniũ tribuũ, agmẽ ducat hęc Iudę id quoq; ad illius honorẽ pertinere cõtendit Euſebius: qui ad tẽpora citeriora propterea nõ deſcẽdere ſe ait; quia certi de illis pronuntiari nihil poſſit: τῷ μηδὲ φέρεσθαι θείαν βίβλον ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τῶν τοῦ Σωτῆρος χρόνων: *quòd à reditu ex captiuitate ad tempora Seruatoris nullũ extet ſacrũ volumen.* nam libros Maccabaicos etſi magni ſẽper fecit vetꝰ Eccleſia, nõ tamẽ inter ſacros & primę notę canonicos retulit. Sequitur poſt hęc apud Euſebiũ memorabilis obſeruatio de appellatione Iudęorũ & Iudææ tunc primũ cepta vſurpari, cùm regiã poteſtatẽ quã in Sedekia tribus hęc amiſerat, Põtifices max. ceperũt ſibi vindicare. Notat hoc etiã Ioſephus lib. XI.c.V. ſed obiter; rem cũprimis meo judicio obſeruatione dignam, & quæ procul dubio accidit nõ ſine numine. Cùm Achaia Græciæ prouincia nõ magna, ſub Romananorũ inuaſionẽ vniuerſę Græciæ nomẽ dediſſet: putauit Polybius eius rei cauſſã ſibi eſſe quęrẽdam. Nos putabimus temerè accidiſſe, vt poſt reditũ à captiuitate oẽs omniũ tribuũ Abrahamidæ vocarẽtur Iudæi, & terra tota Iudæa, vel γῆ Ἰούδα, *terra Iuda*, vt in Maccabaicis non ſemel? Ego verò nõ dubito, prouidẽtia diuina factũ, vt ad priores huiuſce tribus prærogatiuas, hęc accederet: idq; illo potiſſimũ tẽpore, quo rerũ potiẽte tribu Leui, videbatur tribus Iuda obſcurãda, neq; alio jure quã cõmuni omniũ cẽſenda. Qua ratione multo factã eſſe hãc illuſtriorẽ cõſtat. Euſebius igitur tãti hoc æſtimat, vt qui diſertè ſcribat, à reditu ex captiuitate ad Chriſtũ, (quod tẽpus ipſe facit annor 500.) ſolos Põtifices regimen obtinuiſſe, οὐδένα δὲ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς, *è tribu verò Iuda ne vnũ quidẽ*: tamẽ propter appellationẽ hanc non dubitet pronũtiare, imperiũ quodã modo illius fuiſſe. Affert Romanor. exẽplũ, quor. dicitur, ait, imperiũ; etſi plerįq; eorũ qui res tractãt, atque adeò ipſi

Impe-

Imperatores, nō ſint origine Romani. Denique Euſebij ſententia eſt; quod à tribu Iuda omnes XII. appellationem communem inuenerint, rem eſſe admiratione dignam, & quę procul dubio euenerit, vt huic Iacobi de Iuda oraculo fides conſtaret. θαυμάζειν ἄξιον, ait ille, ὅπως δώδεκα οὐσῶν τῶν παρ' Ἑβραίοις φυλῶν, ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης, ἢ ἀπὸ μόνης τῆς Ἰούδα, ὡς τοῦ ἔθνους εἰσέτι νῦν ἀναγορεύεται προσηγορία. οὐ δι' ἕτερον, ἢ διὰ τὸ τῆς προφητείας λόγιον, τῇ τοῦ Ἰούδα φυλῇ τὸ ἀρχικὸν περιάψαι ἀξίωμα. Huc etiam referendum, quod tribus quæ in Babylonia remanſerunt, ducem ſibi præponere ſoliti, quem vocabant ראש גלות Αἰχμαλωτάρχην, Caput ſiue principem captiuitatis, & ſemper è tribu Iudæ eum eligebant. Manauit. n. ab antiquiſſimis temporibus inſtitutum, quod ſemper deinceps in eo tractu ſeruatum, manet hodieque in vrbe Bagded; vbi Aichmalotarcha ſemper eſt è tribu Iuda, (ſic illi quidem volunt videri) ſicut ſcribunt cum alij Rabbini, tum prolixe admodum Beniaminus Tudelenſis in Itinerario. De antiquitate inſtituti licet facere coniecturam vel è Chronico Hebræorum, quod Minus vocant. Non obſtat hiſtoria de Hyrcano captiuo, qui è tribu Leui, Ioſepho narrata, lib. XV. cap. II. quippe eius facti peculiaris fuit ratio & ius extraordinarium. Nam alioquin certiſſimum eſt, Caput Babylonicæ captiuitatis, quem Aichmalotarcham licet appellare, non potuiſſe tunc creari, niſi è tribu Iuda & familia Dauidica. Et obſeruant Rabbini differentiam inter hunc & Naſi, id eſt Synedrij Principem in terra ſancta; quod Aichmalotarcha Babylonius neceſſario crearetur è poſteris Dauid quum Naſi multorum Rabbinorum opinione, è qualibet tribu potuerit inſtitui. Vide Zacuthum in Iuchaſin folio XVII. b. Cauſſa ibi affertur, quia in Aichmalotarcha putabant Iudæi hanc Iacobi prophetiam compleri. Atque hanc fuiſſe veterum Doctorum apud Iudæos ſententiam docet Moſes Ægyptius libro vltimo Iad. ca. quarto vbi etiam habetur huiuſmodi ſententia: *Raſe Galiuth Babel*, id eſt, *Aichmalotarchæ Babylonii locum Regis obtinent: iuſque ipſis competit dominandi in populum Iſrael omni loco, velint nolint: quia dictum eſt, Non recedet ſceptrum ex Iuda; ecce Aichmalotarchas Babylonios.* Hæc Moſes. Porro vt in partibus Orientis Aichmalotarcham Iudęi τῆς πάλαι διασπορᾶς, Principis loco habuerunt, ac nunc etiam habent, qui aut eſt, aut ſaltem eſſe creditur è tribu Iuda & ſtirpe Dauidica; ſic prorſus οἱ τῆς ὑστέρας διασπορᾶς, h. e. Iudæi qui Ieroſolymis fuerunt ſuperſtites, & per omnes mundi plagas ſunt diuiſi, Patriarchas habuere, quibus parerent, ceu legitimis Principibus, & à Dauide ortis: qui quidē non creabantur, ſed naſcebantur. Legāt ſtudioſi quæ de huiuſmodi Patriarchis fuſe narrant Origenes περὶ ἀρχῶν, lib. II. c. primo; B. Epiphanius in diſputatione contra Ebionęos, & Theodoret. in Ἀτρέπτῳ, ſiue dialogo primo. Quo in loco, vt hoc obiter dicā, Theodor. vere negās, vt equidem arbitror, è tribu Iuda fuiſſe reuera, qui pro talib. vulgo haberentur à Iudęis: illud opinione mea parum vere adiicit, iſtos omnes

è ſtirpe Herodis non Dauidis fuiſſe prognatos. Atqui ſcimus progeniem Herodis vniuerſam intra ſeculum vnũ aut paullo plus, fuiſſe extinctã. Vt taceam de perpetuo odio Iudęorum in Herodem ſiue viuum, ſiue mortuum. B. Cyrilli Ieroſolymitani in Catecheſi XII. quo loco de hoc Iacobi agit vaticinio, verba ſunt: εἰ ἔχουσι τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα καὶ τὸν Δαβίδ, οὔπω ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος· αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν αὐτῶν τὰ πρόσφατα περὶ τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς νῦν Πατριαρχῶν, πράγματα, καὶ τί τούτων τὸ γένος, καὶ τίς ἡ μήτηρ· καταλιμπάνω δὲ τοῖς εἰδόσι. *Si habent Iudæi*, inquit, *Principem è genere Iudæ & Dauidis, nondum venit qui exſpectabatur: nam res illorum recentes, quod ad illos attinet, quos Patriarchas vocant, genus illorum quodnam ſit, quæ mater, pudet commemorare. Scientibus igitur illa relinquo.* Secundo loco obſeruandũ in Iuſtini interpretatione ipſum verba vaticinij *ſceptrum* & *Legiſlator*, non exponere de perpetua aliqua ſucceſſione Regũ è tribu Iudę ſed in genere de omnibus Reip. Iudęorum rectoribus, Regibus, Magiſtratibus atq; etiam Sacerdotibus. Erant Iudæi qui dicerent, in Herode Magno adimpletũ eſſe à Iacobo editũ oraculũ, quod ille factus eſſet Rex Iudææ, qui è tribu Iuda nõ erat, ſed Aſcalonita: h. e. non à prima origine Iudęus verum proſelytus. Iſtos Iudæos refellẽs Iuſtinus, claris verbis negat potuiſſe dici oraculum Iacobi priuſquam euentu confirmatũ, quam omnis penitus & ciuilis magiſtratus & ordo hierarchicus fuerit deletus, h. e. ante ſolo æquatam vrbem. Hæc Iuſtini ſententia eſt, quam ipſe ducto à captiuitate Babylonica argumento confirmat: quod tamen an huic loco ſatis conueniet, non iam quæro. Illud tantùm volo, conſtare ſancti huius Martyris teſtimonio, eius ætatis viros doctos non exiſtimaſſe, aut certe non omnes, in Herode Magno Iacobi vaticiniũ fuiſſe adimpletũ. Tertio loco obſeruetur, quomodo Iuſtinus illa verba, יבא עד כי in ſua interpretatione accipiat. Nam quum poſſet verti recte, *donec veniat*, vt tempus denotetur proximũ aduentui Meſſiæ, ſiue ante, ſiue poſt: Iuſtinus ita accepit, vt ex mẽte illius vertendum ſit, *donec venerit*. Sane aliquando ſic locutio illa neceſſario accipienda, vt Nu. XX. 17. עד אשר נעבור גבלך recte LXX. ἕως ἂν παρέλθωμεν τὰ ὅριά σου. Vulgata, *donec tranſeamus terminos tuos*. plane ἀκύρως, pro *tranſierimus*. actio. n. denotatur perfecta atq; abſoluta. ſic accepit hoc loco Iuſtinus, qui oraculi euẽtũ non prius vult extitiſſe, quã Chriſti aduentum. Sed quum vtroq; modo phraſis Hebraica poſſit accipi hiſtoriæ cõuenienti⁹ eſt ꝙ habet Latina verſio, *donec veniat*. Omnino ſicut prior captiuitas tẽporibus fuit diuiſa, neq; ſemel ac ſimul tota contigit; ſed primo Manaſſes Rex eſt abductus, II. Paralipo. ſiue Chro. XXXIII. II. deinde Ioakim anno quarto regni ſui primo Nabuchodonoſori, II. Paralip. XXXVI. 6. tertio Ioachim, qui & Iechonias, anno octauo Nabuchodonoſori, II Regũ XXIV. II. Paralip. XXXVII. 10. quarto Sedekias, anno Nabuchodonoſori XIX. ibidem, ita prorſus eueniſſe in ſecundi Templi deſtructione hiſtoria demonſtrat. Atq; hoc miror neq; à Iuſtino eſſe animaduerſũ neq; ab iis vulgo obſeruari.

ſeruari, qui oraculi cóplemētum in eo articulo ponūt, quo Herodes declaratus eſt Rex à Romanis, vel quo regnum ipſe adiit. Vnde poſtea illorū error inſanùm magnꝰ manauit; quos nihil pudet, in hac luce literarū, è ſpurciſſimis Annianarū fabularū lacunis, & fœdiſſimis mendaciis, tēpora Herodis diſtinguere in tyrānicū regnū & legitimum: adeoq; cæcutiūt viri alias doctiſſimi, vt nō intelligant regnū Herodis; ſi mores illius & facta ſpectētur; totū fuiſſe tyrannicum à principio ad finem: ſi tempora comparentur, in ipſo fine magis quam in principio. Nam quæ tyranni facta crudeliora eſſe poſſint iis q̃ paullo ante mortem, & moriēs tetra illa & dira bellua deſignauit? Tres filios ſupplicio affecit: è ſingulis familiis ſingulos, aut fortaſſe etiam plures concluſit in Circo, poſt obitum ſuum occidendos; infantes deniq; bimulos totius Bethlehem & agri Bethlehemitici crudelitate inaudita iuſſit iugulari. Hęc ſunt Herodis, legitimi iam Regis, ſi ſuperis placet, præclara facinora: quibus paria in toto ſuperioris vitæ illius ſpatio non poſſunt ſententiæ huius patroni deprehēdere. Sin autem ad ius regnandi reſpiciatur; negamus nos, ad illud ius, quod initio Herodes accepit à Romanis, vllam poſtea factā eſſe acceſſionē. Scimus ſcribere Ioſephum, lib. xvii. c. tertio, Herodē non multo ante obitum, fidem populi Iudaici iure iurando ſibi obſtrinxiſſe: ſed qui illo loco abutuntur ad ſtabiliendā diſtinctionē de qua locuti ſumus, vt dicā ingenue ꝙ ſentio, pudendum errorē admittunt. Audiamus Ioſephū: παντὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βεβαιώσαντος δι᾽ ὅρκων, ἦ μὴν εὐνοῆσαι Καίσαρι καὶ τοῖς βασιλέως πράγμασιν, οἵδε οἱ ἄνδρες οὐκ ὤμοσαν, ὄντες ὑπὲρ ἑξακισχίλιοι, *quū vniuerſus Iudæorum populus iureiurando fidē obſtrinxiſſent, fore vt ſemper Cæſaris & Regis imperio bene cuperent, ſoli Phariſæi, quorū erant ſupra ſex millia, iurare recuſarunt.* En argumentum Achilleum! populus Iudæorū iurauit Herodi, ſe fidelem ei futurum; ergo tunc primum regnū illius cepit eſſe legitimum, quod hactenus fuerat Tyrannis dūtaxat. Omitto quærere, quàm ſit rationi conſentaneum, vt populus qui bello victus libertatem multo ante amiſerat, & Romanis ſeruire dudum inceperat, Regē ſibi imponat, & regnandi ius illi conferat. Omitto dicere Iudæos cū illud iuſiurandum præſtiterunt, non libera voluntate id feciſſe; Herodē. n. omnes oderant; ſed tyranni metu fuiſſe adactos. Illud ſcire velim, cur iſtius ſententiæ auctores non idē de Auguſto ſtatuāt? Nā Ioſephus vtriq; fidem datam ait nō ſoli Herodi. Cur ergo pręſtitū iuſiurandum Auguſto pariter & Herodi, & quidem verbis iiſdem, (ſic. n. Ioſephus narrat) aliud circa Herodem operatur, aliud circa Auguſtum? vterque alienigena, vt quidem iſtis placet: vtrumque tantundē iuris habere in regno Iudaico Iudæi proculdubio exiſtimabāt. Sed redeat oratio illuc vnde diuertit: Nos igitur, vt diatribæ huic tandem aliquando finē imponamus; interitū Reip. Iudæorū ante 10 ſecula Iacobus prędixerat, alio tēpore exiſtimamus incepiſſe; alio eſſe promotum; alio denique eſſe conſummatum. Cepit calamitas Iudæorum anno ante natum Seruatorem ſexa-

geſimo; quando populus antea ſui iuris, ſeruitutis iugum ſubire eſt coactus à Pompeio libertate adépta, & ditionis virtute partæ iactura multatus; eius ſucceſſionis regiæ, quæ diu iam obtinuerat, Romanorum ceſſit libidini; vt poſtea ſemper neceſſe fuerit, eum accipere Regem quem Romani impoſuiſſent: tributa cepta ſunt exigi, & quidem ſine modo: religio multifariam eſt violata; cum quidem Pompeius locum nemini mortalium peruium, præter ſummum Pontificem, idq; ſemel in anno Sācta, inquam Sanctorum, irrupit. Iſtud nos facimus principium calamitatis Iudaicæ. Ioſephus vero ſic rem narrat, quaſi conſummata tunc non incepta fuerit Iudæorum pernicies. Sic ille lib. XIV. cap. VIII. Τούτου τοῦ πάθους Ἱεροσολύμοις αἴτιοι κατέστησαν Ὑρκανὸς καὶ Ἀριστόβουλος πρὸς ἀλλήλους στασιάσαντες. τήν τε γὰρ ἐλευθερίαν ἀπεβάλομεν, καὶ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν, καὶ τὴν χώραν ἣν τοῖς ὅπλοις ἐκτησάμεθα τοὺς Σύρους ἀφελόμενοι, ταύτην ἠναγκάσθημεν ἀποδοῦναι τοῖς Σύροις· καὶ προσέτι πλείω ἢ μύρια τάλαντα Ῥωμαῖοι ἐν βραχεῖ χρόνῳ παρ᾽ ἡμῶν εἰσεπράξαντο. καὶ βασιλεία, ἡ πρότερον κατὰ γένος ἀρχιερεῦσι διδομένη, τιμὴ δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐγένετο. Ait Ioſephus, illo tempore Iudæos libertatem amiſiſſe, & Romanorum ſubditos eſſe factos: deinde mala recenſet quæ ex eo ſint paſſi: Rabbini vltimam hanc ſuam captiuitatem appellant *Captiuitatem Edom*, hoc eſt Romanorum. Eius tempora quomodo diſtinguant, nihil attinet hoc loco explicare. Illud non prætermittendum, quod principium illius in eo tempore conſtituunt, quo ceperunt Romanorum eſſe ſubditi. In Iuchaſin pag. xv. narratur fœdus ictũ ab Aſſamonæis cum populo Ro. additur deinde. ובטלו הברית ואילך היו משועבדים לרומיים ואז התחיל גלות אדום *Tunc ceſſare fecerunt (ruperunt) fœdus Romani; & ex eo ac deinceps fuerunt ſubditi illorum Iudæi. Atque tunc incepit captiuitas Edom.* Auxit vero calamitas, & vnus quaſi gradus ad perniciem vltimam eſt factus, anno poſt natum Dominum circiter decimo; cum Archelao Viennam relegato, Iudæa in formulam prouinciæ eſt redacta: quod quam vim habeat, peritis rerum Romanarum ſatis eſt compertum. Ab eo tempore nullus vnquam poſtea Iudææ neque Rex fuit, neque Ethnarcha: planeque tum accidit, quod modo Iuſtinus dicebat; & Iudæi ſic proprie dicti ὑπὸ ἴδιον βασιλέα ἐπαύσαντο εἶναι, *proprio ſibi Regi deſierunt eſſe ſubiecti.* Nam quod Euſebius & eum ſecutus Baronius, Agrippam iuniorem Regem vltimum Iudæorum appellant; quaſi ille Ieroſolymorum Rex fuerit: mera eſt virorum eruditiſſimorum hallucinatio. Fuerunt quidem & ſenior Agrippa & iunior, Reges Iudæorum; ſed non Ieroſolymorũ, neque τῶν κυρίως λεγομένων, Iudæorum; de qua diſtinctione alio loco erit dicendum. Herodes Antipas & Philippus, neque Reges vnquam fuerunt, ſed Ethnarchæ; id quoque non Ieroſolymorum, ſed adiacentium regionum. Vera Iudæa amoto Archelao, in formulam prouinciæ, ſicuti dicebamus, redacta Syriæ acceſſit; cepitque tum in eam mitti, qui vocabatur Procurator Cæſaris in Iudæa,

dæa,

dæa, vel etiam Procuraror Iudææ, de quo multa inferius. Tum etiam facta eſt per Quirinium cenſus deſcriptio; non qualis ante, cum Dominus noſter natus; ſed diuerſo fine, ad populi illius vexationem intendendam; qui propterea furere tum & ad arma proſilire. Vltima fuit clades, vrbe diruta, & deſtructo Templo ab incarnatione Filii Dei, anno Dionyſiano ſeptuageſimo. Hæc eſt illa admiranda Dei Opt. Max. in pœnis peccatorum exigendis lenitudo, de qua toties Prophetæ, & ipſe etiam Ieſus Chriſtus in pulcherrima parabola de vinea & vinitore apud Matthæū 22. 33. atque alios Euangeliſtas.

III. Confirmatur allata ſuperiore diatriba expoſitio oraculi Iacobæi. Quid Patres impulerit, vt in Herode adimpletum vaticinium dicerent. Errores multi ſemel admiſſi, deinceps ſine examine retenti. Iudæos ante Herodē alienigenis fuiſſe ſubiectos: Romani ſemel ſubacta Iudæa veri eorum Reges. Herodem non fuiſſe ἀλλόφυλον, probatur. Proſelytorū iura & cōditio apud Iudæos. Idumæi fratres Iudæorum. Inuidia aduerſus Proſelytos. Appellationis IVDÆORVM *&* IVDÆÆ *varia vſurpatio.* ἔθνη, *de Chriſtianis.* Ἰουδαῖοι, *Iudæorum indigenarum & aduenarum, ſiue Proſelytorum. Refellitur Deſpoſynorū fabula apud Africanū & Euſebium.* φαντιᾶν. *Locus ambroſii animaduerſus. Refutātur ſolidē, qui ex Ioſepho aſſeruerunt Herodē fuiſſe ἀλλόφυλον. Ipſe variis locis illuſtratur, Photij error caſtigatur. Scaliger defenſus contra Serarium.*

APPARATVS, Num. v.

EX iis quæ modo diſſeruimus ſuper genuina oraculi Iacobæi interpretatione, colligitur neceſſariò, expoſitionem illam eiuſdem vaticinii, quam Card. Baronius eſt ſecutus dupliciter falſam eſſe. Nam primo, falſum eſt, perpetuum quoddam regnum in tribu Iuda ſemper manſiſſe: deinde illud non minus, in Herode Magno demum hanc prædictionem eſſe adimpletam. Nos contra probauimus, regnum quidem Iudæ non promitti in ipſius tribu perpetuo ad Chriſtum vſque duraturum: ſed huic quidem tribui dignitatis quandam præcellentiam; cunctis verò tribubus, Reipublicæ aliquam fore inter ipſas formam, donec adueniat Silo; quod hiſtoria, oraculorum ex euentu rerum interpres optima, egregiè, vt oſtendimus, confirmat. Probauimus prophetiæ complementum præcipue quæri debere, באחרית הימים in nouiſſimis populi Iudaici temporibus, quando illius pars multo maxima crudeli morte extincta, eſſe deſiit; qui autem cladi ſuperſtites remanſerunt, id eſſe deſierunt quod erant: nempe populus ille Dei [illegible] facti tum vere, quod olim prædixerat Oſeas, Lohammi, *Non populus meus,*

& Lo-ruchamah, *Abſq; miſericordia:* planeq; tum genti Iudæorum euenit, quod Spiritus Sanctus per Iſaiã dicit alibi, ſane quam elegantiſſime, מעם יחת ita enim fracta & contrita eſt, vt deſineret eſſe populus. Quum igitur conſtet editam à Iacobo ſortem ex iis eſſe exponendam, quæ miſeris Iudæis tempore illo acciderunt; quis non intelligit rationi adprime conſentaneum eſſe, vt defectum, ſiue ἄρσιν καὶ ἀφαίρεσιν, ſceptri & Legiſlatoris accipiamus de Rep. Iudæorum, tũ penitus euerſa? Quin ipſa oraculi verba, niſi ἐθελοκωφοῦμεν, eo nos planiſſimè ducunt. שבט enim *virga* ſiue *ſceptrum*, pars eſt Reipubl. primaria, penes quam ſumma rerũ & vt appellat Ariſtoteles, τὸ κύριον τῆς πολιτείας. alibi Regis periphraſis eſt, תומך שבט ὁ σκηπτοῦχος, ἢ *qui tenet ſceptrum*, vt Amos 1. 5. מחקק ſiue Legiſlator eſt Reip. pars altera, Magiſtratus & Iudices, & qui dicuntur Græcis Nomothetæ. Ariſtoteles nominat τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ δικάζον. Iudæ appellatione in hoc oraculo populum vniuerſum Iudæorum intelligi, mirum non eſt, ſed prorſus ἀλογώτατον, vel propter eius tribus dignitatem; vel quia norat Spiritus Sanctus, qui per Iacobi os loquebatur, fore vt tempore illo quo hęc erant euentura, omnium tribuum commune nomen eſſet, populus Iudę ſiue IVDÆI; & terræ, IVDÆA vel γῆ Ἰούδα, hoc eſt, *terra Iuda*: quam nominis aſſumptionem multis poſt ſeculis, diuino conſilio factam eſſe, vt de huius prophetiæ fide luculentius conſtaret, cum Euſebio credimus cuius locum ante protulimus. Hæc etſi ita ſunt perſpicua, vt nihil queat magis; quoniam tamen non vnus Baronius, ſed omnes interpretes, qua veteres, qua recentes, oppido paucis dumtaxat exceptis, conſentiunt, in Herode Magno demum eſſe hanc prophetiam adimpletam; age παρρησιαίτερον, iſtud interpretamentum breuiter expendamus. Sancti illi piique viri, qui diras inter perſecutiones ad expoſitionem ſacrorum voluminum primi animũ appulerunt; quum ſcirent prophetias omnes veteris Teſtamenti in Chriſto eſſe adimpletas; gnari ſub Herode illum eſſe natum; ex eo ſtatim collegerunt, & Danielis Hebdomadas, & Iudæ iſtud vaticinium ad Herodem eſſe referendum. Et qui perſuaſum haberẽt, ſemper poſt captiuitatẽ aliquem è poſteris Zorobabelis & ſtirpe Dauidica Regem extitiſſe ad natum Chriſtum, aut mox naſciturum; neque ignorarent Herodem regnum Iudæorum occupaſſe, quod nihil quicquam ad ſe pertineret; ex his præcognitis hanc elicuerunt concluſionem: Herodem vere illum eſſe, ad quem ſuperiores prophetiæ pertineretur, vtpote hominem alienigenam & alieni regni inuaſorem. Hęc ſententia ab inſignibus pietate & doctrina viris profecta, vbi ſemel eſt admiſſa, ſine vlla controuerſia aut examine, apud omnium ætatũ eruditos præter admodum paucos, vt de Iuſtino fuſe probauimus ſemper deinceps obtinuit. Nam in iis quæ hiſtorica ſunt neq; ad fidem proprie ſpectant, id ipſum plane videmus accidiſſe in Patrib⁹, quod de primis Philoſophis obſeruat idẽ Iuſtinus in dialogo cũ Tryphone; vt videlicet poſteriores

ſeque-

ſequerentur priores, ſecuri examinis: atq; vt cum S. Martyre dicam, συνέβη τοῖς πρώτοις ἀφηγησαμένοις τῆς παιδείας ταύτης καὶ διὰ τοῦτο ἐνδόξοις γενομένοις, ἀκολουθῆσαι τοὺς ἔπειτα μηδὲν ἐξετάσαντας ἀληθείας πέρι, καταπλαγέντας δὲ μόνον τὴν καρτερίαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὸ ξένον τῶν λόγων, καὶ ταῦτα ἀληθῆ νομίσαι, ἃ παρὰ τοῦ διδασκάλου ἕκαστος ἔμαθε. Quis iam paullo eruditior cui hoc non ſit compertum? Multas Cæſar Baronius, ne alios commemorem, eiuſmodi hallucinationes & ablepſias in Annalibus ſuis erudite obſeruauit, & docte confutauit. Multas quoq; Ioſephus Scaliger in ſexto de Emēdatione temporum, & longe plurimas in Euſebianis Notis. Extat etiam eiuſdem viri, non minus modeſtiæ quàm eruditionis plena & lectu digniſſima in eam rem diſputatio in eiuſdem operis Prolegomenis. Quum igitur ſatis ſuperque demonſtrauerimus, humanitus hallucinatos eſſe Patres, qui in vltimo Aſſamonæorum Hyrcano regnum Iudæ defeciſſe prodiderunt: cur dubitemus etiam illud eſſe falſum, quod ſimul docuerunt, de adimpleta in Herode primum Iudæ prophetia? Nam ſi Aſſamonæi ad tribum Iudæ nihil pertinebant; falſum eſt in eorum interitu regnum Iudæ defeciſſe. Et vero defecerat multis ante ſeculis in Sedekia, vt probauimus. Si in Hyrcano regnū Dauidis non defecit; quid admodum pertineat regnum Herodis ad complementum prophetiæ Iacobi, equidem non intelligo. At fuit alienigena Herodes, & in eo cepit primum populus Iudaicus Regi alienigenæ parere. An fuerit Herodes ἀλλόφυλος, mox videbimus. illud palam falſum, imo falſiſſimum eſt; primum fuiſſe Herodem alienigenam Principem qui ſuo ſceptro Iudæos ſubiecerit. Cum Herodi regnum à Romano Senatu eſt delatum, auctoribus Antonio & Auguſto, annus iam agebatur viceſimus octauus à capta Vrbe per Pompeium. Tunc libertas Iudæis erepta; ipſi facti tributarij; Aſſamonæi de gradu ſemel deiecti, eam ſemper deinceps ſubire coacti perſonā, quam Romani imponerent. Rex Ariſtobulus captus, Romam abductus; ipſe tandem veneno ſublatus; filius Alexander ſecuri percuſſus; Hyrcanus honore nominis regij denegato, Pōtifex à Pompeio eſt creatus. Obſecro, quando iſta Iudæi patiebantur ſubditi erant Romanorū an non? Falſum eſt ergo, & dictu abſurdum, alienigenæ imperium Iudæos in Herode primùm eſſe expertos. Romani enim, indigenæ, credo, non erant, ſed ξένοι τῆς διαθήκης, ac penitus extranei. Ridiculum eſt Herodem fuiſſe alienigenā clamitare; de Romanis tacere, in quorum poteſtate Herodes erat, nō minus quā aliquis è prouinciarum Præſidibus. Fuit hæc Romanorum ſiue moderatio, ſiue aſtutia; quod ſubactis à ſe Regibus regnorum quæ amiſerant, adminiſtrationem nō raro permittebant. Tacitus in Agricolæ vita prudenter & vere de parte Britāniæ Cogiduno datæ, vt ibi regnaret: *Vetere*, ait, *ac iam pridem recepta populi Rom. conſuetudine, vt haberet inſtrumenta ſeruitutis & Reges.* Huiuſmodi regna κτήσεις, erant populi Romani:

χρῆσις, ad fiduciarios Reges pertinebat Romani hos Reges, ſi ita erat libitũ, inſtituebant: eoſdẽ quoties erat libitum deſtituebant, vt in Archelao Herodis filio apparuit. ipſe quoque Herodes ne par fortuna ſibi eueniret, magno ſæpe in periculo ac metu eſt verſatus: inſigniter vero bis: ſemel poſt victum Antonium: Ioſephus libro 15. capite 9. iterum, quando ab Arabe Syllæo grauiſſimorum criminum apud Auguſtum poſtulatus, odium illius incurrit. Ioſephus, libro 16. capite 15. Quare etiamſi concederemus Herodem non minus fuiſſe alienigenam, quam Romanos; abſurda tamen nihilominus eſſet illorum ſententia, qui prophetiæ euentum ad vnum Herodem peculiariter reſtringunt. Sed an reuera Herodes ἀλλόφυλος & alienigena? Omnino, ſi verum quærimus, & proprie loqui volumus, Herodes alienigena non erat, ſed Iudæus, & vt grauiſſimus ſcriptor illorum temporum ipſum appellat Strabo, libro 16. *ἀνὴρ ἐπιχώριος, homo Iudæorum popularis.* Opponuntur duo iſta נכרי ἀλλόφυλος, & Iudæus. Iudæi ſunt appellati, & qui vere naſcebantur è ſemine Abrahami, & qui fiebant Iudæi: quos proprio nomine, cum ad ſacrorum Iudaicorum communionẽ admittebantur, גרים dicebant, Helleniſtæ *proſelytos.* Sed quemadmodum hodie, Iudæum, vel Turcum aut Tartarum, poſtquam ſacro lauacro fuerit tinctus, Chriſtianum & eſſe & dici rectè, ac vel maxime propriè, nemo ſanæ mentis negauerit: ſic olim alienigenæ, qui ἐξ ἀλλοφυλισμοῦ ad Iudæorum religionem migrabant, poſteaquam erant circumciſi, & reliquis ſacris initiati, veri Iudæi cenſebantur. Quare in Targum Eſtherę capite octauo, & ſæpe in libris Rabbinorum, verba התגייר & התיהד pro eodem accipiuntur; quorum illud *proſelytum fieri* ſignificat; hoc, *fieri Iudæum.* Sic apud Patres χριςιανίζειν, & χριςιανίζοντες, de iis qui nomen Chriſto dederunt. Fateor iuris aliquam differentiam fuiſſe inter proſelytum & γνήσιον, Iudæum: vt apud Romanos alia fuerunt Quiritium iura, alia Latinorum; item ſociorum ac prouincialium. Sed eum qui eſſet proſelytus, negare fuiſſe Iudæum; perinde eſt, vt ſi quis Æquos & Volſcos neget fuiſſe Romanos, quia extranei quondam Romanis fuerunt, & poſtea Latinitate ſunt donati, non iure Quiritium. Hoc ſi verum eſt in iis ipſis qui fiebant ex alienigenis Iudæi; multo vtiq; magis verum erit in eorum liberis & nepotibus. Et ſi in iis verum eſt, qui ex aliis nationibus fiebant Iudęi; multo magis in Idumæis: de quibus extat Dei præceptum apud Moſem Deuteron. 23 7. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt.* propago nempe, filij Abraham. Herodes igitur, qui patrem Antipatrum, & auum Antipam, & fortaſſe etiam plures è maioribus, factos ex Idumęis Iudæos, & vt ipſi loquebantur, מתיהדים Ἰουδαϊσμένους habuit, pro iure cenſeri queat ἀλλόφυλος? Nam quod οἱ ἀρχῆθεν, Iudęi, natos è proſelytis ſoliti proſelytos appellitare & γειώρας quod etiam nomen גר per contemptum aliquando vſur-

vſurparunt; non tam ex iure legitimo hoc factum, quod proſelytos cæteris Iudæis in omnibus fere, certè ἐν τοῖς καιριωτάτοις, & quę maximi momenti erant, æquabat: quã è maleuolentia & inuidia: quorum affectuum ſimilia exempla in omnibus Rebuſpubl. licet obſeruare. Et Athenis enim & Romæ, & vbique locorum, ſemper οἱ ἔγγραπτοι, & adſcriptitii ciues contempti, ac fere exoſi eis fuerunt, qui à primis generis auctorib. ortos ſeſe jactarent. In Scripturis opponũtur aliquãdo גר *peregrinus* aut *proſelytus*, & אזרח הארץ αὐτόχθων, *indigena*, vt Exodi 12. 19. vbi ex æquo tam his quàm illis agni Paſchalis eſus imperatur: qui fuit cultus vni Iudæorum genti proprius. In libris verò Rabbinorum aliquándo opponuntur בני חורין & גרים οἱ μόνοι προσήλυτοι, καὶ οἱ εὐπατρίδαι καὶ λαμπροὶ, *qui duntaxat ſunt proſelyti, & qui antiquæ ſunt proſapiæ*, quos *albatos* ſiue *candidatos* appellãt. Scimus etiam, doctorem quendam, cuius diuina ſententia & vel Moſe digna (non defuerunt qui Hilleli eã tribuerent, vt eſt in Iochaſin pag. 19.) extat in Pirke Aboth cap. 5. ſub finem, à Rabbinis cæteris appellari Rabbi Bag Bag peregrinitatem illi objicientibus, quòd ex vtroque parente Gero, ſiue Giora, id eſt, proſelyto eſſet oriundus. neque ignoramus prouerbium vetus, quo monebantur qui Iudæi erant origine prima, vt vel ad decimam vſque generationem à proſelytis ſibi cauerent. Verùm hæc & ſimilia his alia, ex æmulatione & inuidia profecta, nequaquam euincunt, proſelytos, & multo minus proſelytorum filios aut nepotes, Iudæos non eſſe, aut non verè dici. Nos apud Ioſephum obſeruamus, Iudæi appellationem aliquando latiùs capi, aliquando anguſtiùs. Quando latè accipitur, omnes complectitur eiuſdem originis & religionis, aut ſaltem religionis, ſocietate junctos, Ieroſolymitanos, Galilęos, Peraitas, Idumęos, Alexandrinos, Babylonios, & omnes qui Philoni & aliis dicuntur οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ, de quibus multa dicemus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini 35. Quando anguſtiùs id nomen ſumitur, ciues dumtaxat Ieroſolymitanos complectitur, & illas decem Toparchias, quæ Plinio enumerantur libro 2. capite 14. & Ioſepho, Iudaici belli lib. 3. cap. 4. vbi non decem ſed vndecim recenſentur ſiue Toparchiæ, ſiue κληρουχίαι, in quarum medio Vrbs ſancta eminebat, vt in clypeo vmbilicus. Sic accipe Antiquit. libro 17. capite 12. vbi à Galilæis, Idumæis, Ierichuntinis, Peraitis, vltra Iordanem colentibus, & aliis, qui ad feſtum Pentecoſtæ celebrandum conuenerant, ſeparantur αὐτοὶ Ἰουδαῖοι, hoc eſt. Ieroſolymitani, qui ſoli videri volebant genuini Iudæi, & in his ipſe ſcriptor Ioſephus. Quare in ſimillimo huic loco Belli Iud. libro 14. capite 5. in gemina hiſtoria, vel potiùs eâdem, cæteris Iudæis, qui feſti gratiâ venerant in vrbem, opponitur ὁ γνήσιος ἐξ αὐτῆς Ἰουδαίας λεώς; hoc eſt, *germanus & purus Iudæorum populus*, in ipſa Iudæa, ſic propriè dicta, vrbe inquam & Toparchiis Ieroſolymorum natus. Sic ſæpe in Nouo Teſtamento IVDÆA anguſtâ ſignificatione capitur, vt

Lucæ 11. 4. & 3. 1. at in capite 1. 5. vbi appellatur Magnus Herodes Rex Iudææ, lata ſignificatione accipiendum, ſicut apud Strabonem & alios. Non diſſimile poteſt obſeruari in appellatione *Gentium*, namquum dubitet nemo, Chriſtianos eſſe non Gentiles, quicunque fuerint baptizati & ſacrorum myſteriorum facti participes: Paulus tamen conuerſos ad fidem Chriſti & veros jam Chriſtianos, aliquando appellat *Gentes*, non ex eo quod jam erant, ſed quod fuerant; vt Galat. 11. 12. de Petro Apoſtolo, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιε. Hoc ſenſu feremus Herodem ἀλλόφυλον dici; vt intelligatur ex Idumæis in Iudæos tranſſcriptus: & regnum Herodiadarum cum Rabbinis appellabimus הגרים מלכות *regnum Proſelytorum*. Ipſum quidem Herodem aut patrem vel etiam auũ fuiſſe alienos à populo Iudaico, & vt Hebræi loquuntur, *Goijm*, ideo non concedimus, quia abſurdiſſimũ eſt, & à jure atque inſtitutis Iudæorum veterum alieniſſimum; hominem proſelytum cui omnia fere jura ſacra & profana cum veris Iudęis erant communia; iis accenſere qui à Republ. Iudęorum erant alieni & Goijm aut Gentes illis dicebantur. Quare non eſt ferendus error Baronii, qui Herodem, non ſolùm alienigenam appellat, ſed etiam Gentilem. Neſciebat videlicet Baronius inter *Gerim* & *Goijm* quàm latum eſſet diſcrimen.

Quo jure eſſent proſelyti inter antiquos Iudæos, declarat Philo, in libello De Monarchia. Scribit ille, Moſem admiſiſſe ad Remp. ſuam, πάντας τοὺς ὁμοιοτρόπους, omnes eos qui moribus iiſdem atque inſtitutis vellent viuere. Εἴτε φύντας ἐξ ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τοῦ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν ἀμείνω τάξιν κρείττους γεγονότας, *ſiue ab origine prima nati eſſent Iudæi: ſiue mutatione facta & trãſitu ad potiorẽ ordinẽ, ſe ipſis euaſiſſẽt meliores.* Addit, iſtos poſteriores dictos fuiſſe proſelytos ἀπὸ τοῦ προσεληλυθέναι καινῇ καὶ φιλοθέῳ πολιτείᾳ, *quòd ad nouã & Deo charã Remp. acceſſiſſent.* Moyſen verò, ἰσοτιμίαν ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδοῦναι, καὶ χαρίζεσθαι ὅσα καὶ τοῖς αὐτόχθοσιν, *æquabilitatem juris omnibus aduenis* ſiue *proſelytis, tribuiſſe, eademq́; omnia ipſis conceſſiſſe, quæ indigenis.* In Iudaico jure hanc obſeruo differentiã inter proſelytũ & antiquum Iudæum: quòd in Synædrium proſelytus adoptari non potuerit; quia non niſi nobiliſſimos è Sacerdotibus, Leuitis & reliquo populo atque in Lege exercitatiſſimos in Synędrium allegebant; vt fusè docet Moſes Ægyptius, lib. vlt. Iad, cap. 1. de proſelyto verò ita ibidem ſcribitur; poſſe eum qui ſit GER, ſed cuius mater ſit Iudæa, adoptari in numerum Senatorum. Ex his ſequitur, proſelytum vbi ſemel in numerum Iudæorum ciuium fuerat adſcriptus, non potuiſſe alienigenam dici, niſi quomodo Paulus Apoſtolus Chriſtianos è Gentibus, vocabat Gentes, vt modò dicebam°. Patres qui magno conſenſu pleriq; omnes Herodem ἀλλόφυλον prodiderunt; partim Africanum perperam præeuntem ſunt ſecuti; partim Ioſephi mentem non ſunt aſſecuti. Iulius Africanus ſcriptor admodum antiquus, ſeculo tamen toto & amplius Ioſepho minor, in epiſtola ad Ariſtidem, cuius partem magnam deſcri-

deſcribit Euſebius. Hiſtor. Eccleſ. libro primo, cap.6. tractans de Chriſti genealogia, vt aliquam obſcuriſſimę quęſtioni lucem afferret, longum ſermonem commemorauerat, auditione acceptum, cuius laudabat auctores Iudęos quoſdam è Nazaris & Cochaba, Domini noſtri cognatos, vt ipſi quidem videri volebant; eamque ob cauſſam Δεσποσύνους eos fuiſſe vocitatos, ait idem Africanus, quaſi dixeris, *heriles cognatos*. Continet is ſermo narrationem de Antipatro Herodis Aſcalonitæ ἱεροδούλου filio, Herodis Magni patre; qui ab Idumæis latronibus captus, patre Herode lutra ſolvere ſcilicet non valente, diu inter Idumęos hęſerat; omitto cætera, quæ apud Euſebium legi poſſunt. Hanc lepidè compoſtã narratiunculam. Patrum multi arripuerunt, Euſebius. Epiphanius Ambroſius, alij; & facilitate vſi nimiã quam in hac luce literarum excuſare debemus, non imitari; meram fabulã pro vera hiſtoria lectorib. ſuis obtruſerunt. Nam ſermonem hunc iſtorum Iudæorum Deſpoſynorum, pluris facere non debemus, quàm ſexcenta ſimilis monetæ ſcripta quę illa prima ſecula produxerunt in lucem, plena fabularum plena apertiſſimorum mendaciorum: ſed quæ tamen apud viros bonos & pios, verùm incautos, in magno aliquando pretio fuerunt. Huius generis erant, vt pauca delibem ex ingenti ſylua. *Chriſti Euangelium ſecundum Ægyptios*; item aliud, *ſecundum Hebræos*, quorum teſtimoniis non ſemel etiam Clemens Alexandrinus vtitur. *Pauli* ἀναβατικόν, de quo Epiphanius contra Caianos: *Iohannis Apoſtoli ad Parthos epiſtola*, cuius B. Auguſtinus meminit: *Chami Prophetia*: *Moſis Apocalypſis*: *Eliæ Apocrypha*: item *Ieremiæ Apocrypha*: *Matthæi Apoſtoli* Παραδόσεις apud veteres ſcriptores Eccleſiaſticos paſſim: necnon alij libri ſexcẽti, quos ſi recenſere velim, dies me deficiat: & erit nobis in hoc opere non ſemel de iis habenda mentio. Sed ea quidem omnia quæ hactenus recitaui, longa dies καλῶς πάντα aboleuit, & poſteriorum exercitatiora in talibus judicia: cum primis verò auctoritas Cõcilij Romani, & Gelaſij Papæ: cuius inſigniter ſalutare decretũ extat in Decreto 15. quo libri huius farinæ plurimi & recẽſentur & damnãtur. quędam tamen hodieque manent, judicio omnium qui aliquid in literis vident, ψευδεπίγραφα, & in eundem cenſum referenda: vt, *Petri* περίοδοι, *Clementis Recognitiones*, *B. Virginis epiſtolæ aliquot*: *Pauli* item *ad Senecam*, & *huius ad illum epiſtolæ*, & multa alia. Noli dubitare illũm Deſpoſynorum ſermonem, quem Africanus ſtylo ſuo dignum judicauit, tale aliquod fuiſſe ſcriptum apocryphum, vel ſolummodo traditionem ad libidinem fingentium excogitatam. Vt nulla juſta cauſa afferri queat, cur de rebus Herodis ex illa dubiæ fidei & auctoris incerti narratiũcula, certiora nos putemus poſſe cognoſcere, quàm ex hiſtoria Ioſephi, ſcriptoris vernaculi, cuius amor veri notiſſimus, fides conſtantiſſima; niſi quid illi fortaſſe humanitus errare contingat; quæ exceptio locum hîc non habet: cui ad penitus cognoſcenda illa de quibus ſcribebat, omnia præſidia abunde ſuppetebant.

petebant. Nam aut exactis publicis illa deſcripſit, aut ex oculata fide: & quod maximè in hac hiſtoria cōſiderandum; qui cauſſam nullā habuit, cur gratia corruptus in exponendo Herodis genere mentiretur: multas & grauiſſimas, cur odio illum plus quàm Vatiniano proſequeretur; ſicut fecere alij omnes Iudæi; quorum fabulas & putida figmenta de Herode in libris Rabbinorum eſt legere. quædam eius generis narrat Petrus Galatinus, libro quarto, capite ſexto. Valde igitur mirum eſt, tot pios Patres illius narratiunculæ apud Africanum nō deprehendiſſe vanitatem. Id eo impenſiùs equidem admiror, quia ipſe Africanus, etſi vult videri auctores ſuos *πάντως ἀληθεύειν*, *omnino veraces eſſe*; abſtinere tamen non potuit, quin illa ipſa ſcribere ſe dubitanter certiſſimis indiciis oſtenderet. Sunt hæc illius verba: *τὸν Σωτῆρα οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, εἴτ' οὖν φανητιῶντες, εἴθ' ἁπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δὲ ἀληθεύοντες, παρέδοσαν καὶ ταῦτα.* B. Ambroſius Commentario 3. in Lucam. iſta verba ſic vertit. *Fertur ab his qui ſiue argumentati, ſiue ſimpliciter docentes, & vera adſtruentes, tradiderunt nobis.* quid hîc ſignificet vox *argumentati*, ſcio eſſe neminem qui ſciat. ego puto in voce Græca rarioris vsûs hæſiſſe aquam Ambroſio. Rufinus vertit, *ſeu ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi*: audacter, vt ſæpe alibi. Græcè periti non ignorant, *φανητιᾷν*, nihil aliud eſſe, niſi velle videri, & gloriā appetere, ſiue *γνώριμος φανερὸς εἶναι*. ſic *βασιλειᾷν*, cùm apud alios, tum apud Ioſephum, Belli Iud. ſecundo, capite ſexto. *φρενητιᾷν* apud Epiphanium, pagina 285. *ἐπιδεικτιᾷν* apud Theodoritum Hiſtor. Eccleſ. libro primo, capite quarto, & multa eius formę apud Gręcos ſcriptores. Africanus igitur, cauſſam cur illi Iudæi iſta memoriæ tradiderint, ancipitē ponit; vel quòd glorię cupiditas eos titillauerit; vel quòd veritatē ſimpliciter exponere voluerint. Si Africano ſatis liquidò conſtitiſſet, de ſermonis huius fide, an putamus illum ita ambiguè fore locuturum? Sed dubitationem ſuam longè apertiùs in fine declarat, poſt totum ſermonem expoſitum. Ait enim: *εἴτ' οὖν οὕτως, εἴτ' ἄλλως ἔχοι, σαφεστέραν ἐξήγησιν οὐκ ἂν ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὡς ἔγωγε νομίζω.* *Igitur ſiue hæc ita ſe habeant, ſiue aliter, planiorem certè interpretationem nemo inueniat, vt equidem puto.* Vides Africanum planè inter dubiæ fidei narrationes hanc quoque habuiſſe; quam ideò vocat *μὴ ἐμμάρτυρον* *nullis teſtibus firmatam*; neq; aliam cauſſam affert mox cur illam retulerit, niſi hanc, *τῷ μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἐξήγησιν ἔχειν εἰπεῖν*: *quòd nullam poſſet afferre expoſitionem meliorē aut veriorem.* Statuant nunc æqui Iudices, vtrum ſit ſatius, iſtorum Deſpoſynorum *ἀδιαπίστοις* ſermonibus fidem habere, an Ioſepho; cuius hiſtoria in omnibus ſuis partibus veriſſima, (ſi pauca excipias; nam & Ioſephus homo erat:) ac certiſſima ſemper eſt habita. Et de Africano quidem hactenus. Sed fuerunt nonnulli è patribus, qui propterea Herodem crediderunt alienigenam, quia id memorię Ioſephus prodidiſſet. In his omnium primus Origenes, eo ipſo loco, quem ſuperiore diatribâ recitauimus. *Conſtat*, inquit,

Herodem

Herodem Regem, ſecundum hiſtoriæ fidẽ, quam Ioſephus tradidit, alienigenam fuiſſe. Id primi illi Doctores dubio procul ex eo colligebant, quòd Ioſephus Antipatrum Herodis patrem appellet genere Idumæum, τὸ γένος Ἰδουμαῖον, Iud. belli libro primo, capite quarto, & Antiquit. libro 14. capite ſecundo. vbi etiam Nicolaũ Damaſcenum notat, qui vt Herodi gratificaretur, ſcripſerat eum εἶναι γένος ἐκ τῶν πρώτων Ἰουδαίων, τῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικομένων: *ducere originem è primariis viris inter illos Iudæos qui Babylone venerunt in Iudæam.* alibi Ioſephus Herodem appellat *Idumæum Semi-Iudæum*, libr. 14. cap. 24. ſcribitq́; de eo non ſemel regnũ Iudæorum ipſum occupaſſe, quod nihil ad ſe ſpectabat. Vnum è mul. locum adnotabo. Libro 5. cap. 4. Cleopatra Alexandræ verbis queritur, apud Antonium, Herodem factum eſſe Regem τῆς οὐδὲν προσηκούσης ἀρχῆς, *regni nullo iure ad ſe pertinentis.* Et Patres quidem ex iſtis properanter lectis, Herodem fuiſſe alienigenam concludebant. Ego verò, quod pace ipſorum dixerim, conſtanter affirmo, hæc & alia his ſimilia in Ioſepho loca, totidem eſſe certa & inuicta argumenta aduerſus eorundem ſententiam: vt ex quibus neceſſariò ſequatur, omnino fuiſſe Herodem non alienigenam, ſed Iudæum, ex opinione quidem certè Ioſephi. At Idumæum, inquies, vocat, non Iudæum: imò verò, eo ipſo prodit fuiſſe Iudæũ, qui vocat Idumæum. Vt ſi quis Nitiobrix aut Aquitanus dicatur, ea ipſa appellatione Gallus eſſe indicatur. Hoc rationibus certiſſimis demonſtrauit in Notis Euſebianis vir genere, ingenio & doctrina illuſtriſſimus, Ioſephus Scaliger: quem locum ſtudioſi lectores, ſi lubet, adeunto. Omnium argumentorum pręcipuum illud eſt, quod ſuggerit ipſe Ioſephus libro 13. cap. 17. narrans quomodo Idumæi ſint facti Iudęi, integro ferè ſeculo ante regnũ Herodis: ὥστε εἶναι, inquit, τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους: *adeò vt ex illo tempore Idumæi ſint Iudæi.* Nã qui renuntiaſſent proprio gentis Idumææ Deo, (Coze ipſi nominabant, teſte Ioſepho lib. 15. cap. 11. vbi de Coſtobaro loquitur:) qui ritus prioris idololatriæ antiquaſſent, circumciſionem & vniuerſum veri Dei cultum admiſiſſent, vt ibi teſtatur Ioſephus, cur non cenſerentur Iudæi? quum præſertim à prima origine fratres Iudæorum eſſent, quod ante dicebamus. Strabo & Idumæam partem Iudęæ facit, & Herodem Idumæum vocat Iudæorum ἐπιχώριον, hoc eſt, *indigenam ſeu vernaculum.* Ammonius erudítiſſ. Grammaticus, vt obſeruauit & Scaliger, aliis verbis idẽ dicit cum Ioſepho; & inter cætera, Idumæi, inquit, ἐκλήθησαν Ἰουδαῖοι, hoc eſt, *appellati ſunt Iudæi.* In Chronico Templi ſecundi de Antipatro Herodis patre dicitur fuiſſe עקרו primam generis illius originé, non è filiis Iſrael: & tamen ipſe Antipater ibidem appellatur איש אחם גבורי ישראל *vnus è fortibus Iſrael.* Si pater Herodis Iſraelita, quanto magis filius? Scribit Ioſephus libro 14. cap. 14. quando Iulius Cæſar in Ægypto periclitabatur, tumultum fuiſſe exortum inter Iudæos Ægyptienſes & illos qui è Iudęa ſuppetias Cęſari venerãt;

quem ſedauit Antipater; pacatis, inquit, Iudæis Ægyptienſibus κατὰ τὸ ὁμόφυλον, *quòd ex eadem gente cum ipſis eſſet*: Iudęus nempe: non ergo ἀλλόφυλος. Eodem libro cap. 19. mortuus Antipater hoc elogio afficitur: *fuiſſe excellente pietate, juſtitia, & τῇ περὶ τὴν πατρίδα σπουδῇ, charitate erga patriam.* an pietatem appellat Ioſephus, cultum dei Idumæorum Coze? nugæ. intelligit enim veram erga verum Deum Iudæorum pietatem. quę autem patria hîc dicitur, niſi Iudæa? Nam etiam Ieroſolyma patriam ſuã Idumęi appellabant. & Belli Iudaic. libro quarto, capite decimoſexto, Idumæi vocant vrbem ſanctam, κοινὴν πόλιν, ſibi & vniuerſo nomini Iudaico vrbem communem: ſępeq; in illa hiſtoria, & Idumæi ſuam Ieroſolyma appellant metropolin; & Ieſus quoq; Pontifex Idumæos cõpellans, non dubitat etiam ipſe, Ieruſalem nominare ipſorum metropolin. In contentione orta Cæſareæ inter Syros & Iudæos, de qua Ioſephus libro 20. capite ſeptimo, Iudęi principalem locum ſibi vindicant, διὰ τὸ τὸν κτίστην τῆς Καισαρείας Ἡρώδην αὐτῶν βασιλέα γεγονέναι τὸ γένος Ἰουδαῖον: *quòd conditor Cæſareæ rex Herodes fuiſſet genere Iudæus.* Extat lib. 15. cap. 14. concio Herodis ad proceres Iudęos, quos ita compellat, ἄνδρες ὁμόφυλοι; quo jure ſi ipſe erat ἀλλόφυλος? ſunt enim contraria ἀλλόφυλος, extraneꝰ, diuerſæ gentis; & ὁμόφυλος, qui ex eadem gente, popularis. Gloſſæ veteres: ὁμόφυλος, *tribulis, congrex, gentilis.* Nec quenquam moueat, quòd in eadem concione dixit Herodes, τὸ γένος ὑμῶν, *genus veſtrum*: non autẽ *noſtrum.* Nam & Ioſue qui Moyſi ſucceſſit, eodem genere loquendi vtitur, libro quinto, capite primo: ἐκτραπεῖτε δ' εἰς ἑτέρων ἐπιτήδευσιν, ἀποστραφήσεται ὁ θεὸς τὸ γένος ὑμῶν, *Si vos conuerteritis ad imitandos mores Gentium, Deus à genere veſtro auertetur.* Iudæus ergo Herodes, ſi quid Ioſepho credimus. Et errant manifeſtò, qui Nicolaum Damaſcenũ eo nomine reprehenſum à Ioſepho putant, quòd Herodem prodidiſſet Iudæum: de quo Ioſephus ne cogitauit quidem, ſed propterea reprehendit ille Nicolaum, quòd antiqui generis nobilitatẽ illi tribuiſſet. Ioſephi enim ſententia hęc eſt: Herodem à prima ſtirpe Idumæũ fuiſſe; ſed cuius maiores facti eſſent Iudęi, quando Idumęa per Alexandrum regem effecta eſt pars Iudęæ. de patre igitur illius & auo Antipa ſemper loquitur, vt de hominibus Iudæis, qui potentia excellerẽt, & opibus maximis; vt libro 14. cap. 2. & cap. 17. ſed qui tamen inter Iudæos priuati cenſerentur, hoc eſt, alieni à familia ſacerdotali & regia. Nam apud Iudæos illis temporibus latente & quaſi ſepulta ſtirpe Dauidica, vna res erat quę genus nobilitaret, nempe Sacerdotiũ, aut potiùs Pontificatus. Scribit Ioſephus ſtatim initio vitæ ſuæ; ὥσπερ παρ' ἑκάστοις ἄλλη τίς ἐστιν εὐγενείας ὑπόθεσις, οὕτω παρ' ὑμῖν ἡ τῆς ἱερωσύνης, *quemadmodum apud vnam quamque gentem certum eſt aliquod argumentum nobilitatis; ſic apud Iudæos Sacerdotium nobilitat.* Qui igitur è familia Sacerdotali non erant, vtut opibus & potentia florerent, obſcuri, ignobiles, & priuati cenſebantur; atq; vt Hebręi loqui amant, עם הארץ *populus terræ*: & eiuſmodi domus plebeiæ ac priuatę dice-

dicebantur: ſicut in Romanis hiſtoriis omnes appellantur *priuati* pręter Imperatorem. Non obſtat, quòd alia notione aliquando *priuatus* opponitur, non Regi aut Sacerdoti; ſed ei qui politico aliquo munere fungatur. Nam & apud Latinos eadem eſt vocis illius in diuerſa ſignificatione vſurpatio. Sic accipe apud Ioſephum initio libri 15. vbi opponuntur *οἱ ἰδιωτεύοντες*, *priuatam vitam agentes*, & *οἱ ἐν προαγωγῇ*, *qui ad honores ſunt promoti*. Hęc notio domini Herodis non cõuenit; propter magna & diuerſa munia quibus functi ſunt pater & auus Herodis, vt narrat Ioſephus. Atque hęc eſt vera interpretatio illorum Ioſephi locorũ, vbi Herodi objicitur *δυσγένεια*, & quòd regnum occupauerit nihil ad ſe pertinens: ex quibus locis, ſi modò illa rectè intelligantur, certiſſima probatio ſumitur eius quod probare intendimus, Herodem non fuiſſe alienigenam. Age, quædam expendamus. Ioſephus lib. 14. capite duodecimo, mala enumerans quæ Iudæis euenerunt, poſtquam Romanæ ſeruitutis jugum ſubierant, illud ponit pręcipuum; quod regnũ antè Sacerdotibus proprium, *δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐχώρησε*, *tranſiit ad homines plebeios*. & in extremo libro eadem querela repetitur ſic: *μετέβη ἡ βασιλεία εἰς Ἡρώδην τὸν Ἀντιπάτρου, οἰκίας ὄντα δημοτικῆς καὶ γένους ἰδιωτικοῦ, καὶ ὑπακούοντα τοῖς βασιλεῦσι*. Apparet Ioſephi illa ſcribentis *πάθος* & indignatio: rem enim eandẽ, quod propriũ iratorum, ſępe repetit. Non ſatis illi fuit dicere trãſlatum eſſe regnum ad hominem *è domo plebeia ortum*; ſed addit, *è genere priuato*: ne id quidem ſatisfacit indignationi; cumulum igitur adjicit, *quod genus regibus antè parebat*. Appello fidem & judicium tuum Lector; cenſen' Ioſephum, ſi Herodem crediſſet alienigenam, id fuiſſe iſto loco pętermiſſurum? Nam quanto res eſt triſtior & indignior, alienigenæ parere, quàm ei qui fuerat aliquãdo priuatus? Quando Iulius Cęſar Remp. occupauit, jure potuerũt queri Romani, parere ſe ei qui priùs fuerat homo priuatus, qui ſuperiorum tẽporum Conſulibus ſolitus antea parere; qui etiam nobilitate generis multis ciuibus eſſet inferior: ſed hoc tamen tolerabilius quàm Hannibali Pœno ſubjici, aut Tigrani Armenio, vel Arminio Germano. Atqui nunquam Romani ita odio habuerũt alienigenas, vt Hebręi eos quos vocabant גוים & execrabantur. adeò vt ne oleo quidem alienigena vterentur; ſicut apud Ioſephũ, lib. 12. cap. 3. & Iud. belli, lib. 2. c. 43. Cùm vrbem obſidebant Herodes, & Soſius, Rex Antigonus concionem habuit ad populum, hortans, vt extrema pati vellent, priuſquam Herodi regnum contra fas traderent, *ἰδιώτῃ ὄντι*, inquit, *καὶ Ἰδουμαίῳ, τοῦτ' ἔστιν, ἡμιϊουδαίῳ· δέον τοῖς ἐκ τοῦ γένους παρέχειν ὡς ἔθος ἐστὶν αὐτοῖς*. duas rationes affert Antigonus, cur non ſit Herodi regnum tradendum; quia ſit homo priuatus, & quia Idumęus, id eſt, ſemi-judæus. deinde cauſsã reddit, cur ad ſe regnum ſpectet; quòd ſit è genere Sacerdotali. Quis putet Regem tam neceſſario tempore taciturum fuiſſe, quod vim maximam erat habiturum? Sed neſciebat profectò Antigonus Hero-

dem eſſe alienigenam. Nam quòd eum vocat *Idumæum ſemijudæum*, friuolum eſt, neque ex eo ſequitur, vt jam oſtendimus, non fuiſſe Iudæũ: ſed eſt hoſtis irati conuitium, illi ſimile apud Homerũ, Ὦ πέπονες, κακ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί: & Virgilium, *O Phrygiæ, neque enim Phryges.* Sic apud Ioſephum, lib. decimoquarto, cap. 28. Soſius captum regem Antigonum, & ad genua ſibi accidentem vocat *Antigonam.* Eodẽ cap. ſenex quem Herodes ad mortẽ adigebat, & immanem ſuorum liberorum cædem, præter humilitatem generis Herodi nihil exprobrat. πολλὰ, inquit, πρῶτον ὀνειδίσας τὸν Ἡρώδην εἰς τὰ πεπραγμένα. Magna Herodis felicitas, ſi fuit alienigena, quòd hoc nemo ex illius inimicis ſciuit. ne Ioſephus quidem hoc profectò ſciuit, qui cap. 2. lib. 14. hoc tantùm de illo dicit, metuiſſe illum ſibi ab Hyrcano, qui Pontifex Maximus erat & Rex, διὰ τὸ μὴ κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἄρχειν· *quòd Rex eſſet Herodes illo loco indignus.* cur nõ ita potiùs? quòd regnum inuaſiſſet, quum ne indigena quidem eſſet, verùm extraneus. Omnino ita erat dicendum. At Ioſephus mirè conſtat ſibi. Itaque in elogio mortui Herodis libro 17. cap. decimo, hoc tantùm leges; ἐξ ἰδιώτου βασιλεὺς καταστὰς, *factus è priuato Rex.* Libro decimoquinto, cap. 13. memorabilis hiſtoria habetur de Manahem Eſſeno, qui Herodi adhuc puero, ludum literariũ petenti, factus obuius, regnum illi prædixit: ait ibi Ioſephus, Herodẽ ætate puerum, ſed prudentia canum, hoc tantùm illi reſpondiſſe, *Memento priuatum eſſe te:* ἂν μέμνησαι ἰδιώτης ὤν. ergo etiam Herodes ipſe alienigenam ſe eſſe ignorauit. Infelici Mariammæ, ſanguinis & ſpiritus regii fœminæ, linguæ petulantia fatalis fuit, vt narratur in decimaquinta hiſtoria. Hæc inter jurgandum cum ſceleſtiſſima Salome, Herodis ſorore, ſolita in mariti genus omnia probra effundere, quæ muliebris impotentia & ira ſuadebant. Cur igitur Mariamme peregrinitatẽ exoſo marito nõ objicit? cur non appellat Antipatridas [illegible]πια ἀλλοφύλους. At nihil eiuſmodi de illa Ioſephus: cuius verba ſunt libri 15. c. 4. τὴν ἐκείνων ἐξονείδιζε δυσγένειαν, *ſuam illis ignobilitatem exprobrabat.* nempe quòd è familia ſacerdotali, & regia non eſſent. iterum c. 11. ἐπὶ δυσγενείᾳ διεχλεύαζε, καὶ κακῶς ἔλεγε. Ex iis quæ hactenus recitauimus è libris Ioſephi, certiſſimè conſtat, Origenem & alios Patres, qui vt Herodẽ demonſtrarent alienigenam, nobiliſſimum hunc ſcriptorem in partes vocarunt; verã illius mentem nunquam percepiſſe. Quam hallucinationem, vt in primis illis ſcriptorib. facilè excuſam⁹: ſic in Photio, viro alioquin doctiſſimo, ferendam non cenſemus. Illi è paucis locis obiter inſpectis, quum ad alia majora properarent, in errorem ſunt inducti. Photii culpa inexcuſabilis: qui ex inſtituto ſummam recitans eorum quę legerat apud Ioſephum, ſententiam aliunde hauſtã, quæ pugnat è diametro cum hiſtoria Ioſephi, Ioſepho, mirâ prorſus incogitantiâ, impingit. Sic ille in tmemate ducenteſimo trigeſimo octauo de Herodis aduentu Romã loquens, quãdo illi regnũ eſt delatũ,

ἐποιεῖτο

ἐπινοεῖτο γνώμην τῷ τῆς γαμετῆς ἀδελφῷ, Ὑρκανοῦ δὲ θυγατρὸς παιδὶ, εἴπως δυνάμενο τὴν βασιλείαν καταπράξασθαι, αὐτῷ γὰρ ἀπελπίσειν ἦν παντάπασι ταύτην περιελθεῖν, ἀλλοφύλῳ ὄντι. *Herodes id animo voluebat, vt vxoris fratri, Hyrcani ex filia nepoti ſi vlla ratione poſſet regnum impetraret: nam ſibi quidem parandi quoquomodo regni, nullam omnino ſpem habebat, qui eſſet alienigena.* Hic ego Photij nomen inter falſarios deſero, & poſtrema verba contra Ioſephi mentem verbis Ioſephi eſſe adiecta, contendo. Facit Ioſephum dicere, iccirco deſperaſſe Herodem ſe poſſe regnum ſibi impetrare à Romanis, quia eſſet extraneus, hoc eſt, nõ Iudæus. Ioſephi verba ſunt, lib. 14. c. 24. τῦτο μέγιστον ἦν τ᾽ Ἀντωνίου περὶ Ἡρώδην σπουδῆς, ὅτι μὴ μόνον αὐτῷ τὴν βασιλείαν οὐκ ἐλπίζοντι περιεποιήσατο· οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν ἀνέβη ταύτην αἰτησόμενος· οὐ γὰρ ἐνόμιζεν αὐτῷ τοὺς ῥωμαίους παρέξειν. τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἔθος ἔχοντας αὐτὴν διδόναι. Prædicat Ioſephus magnum Antonij erga Herodem ſtudium: qui quidem nihil tale ſperanti regnum conciliaſſet. Herodem enim non veniſse Romam ea mente, vt ſibi regnum peteret. Quæ autem ratio, cur ad regnum iter non affectaret? Accipe cauſſam: *Non enim putabat illud ſibi Romanos tradituros; quia regna iis deferre ſoliti eſſent, qui è genere forent regio.* Vides quam mala fide & verba Ioſephi & ſententiam Photius recitet. Atque hoc non ſemel diligens lector, in eo præſtantiſſimo ſcriptore, ſi attendat, obſeruabit. Solet enim nonnunquam pugnantes inuicem ſententias diuerſorum auctorum, vni alicui tribuere, & integras narrationes hoc pacto confundere. Sic paullo ante de eodem Herode & patre Antipatro loquens, Ioſephi & Africani narrationes, aut in melius dicam, illius narrationem: huius fabulam, in vnum κυκεῶνα, miſcet perperam: quod in homine tam erudito, & qui Ioſephi ſententiam referre profiteatur, non culpa eſt, ſed, prope dixerim, flagitium. Accidit autem hic error Photio, quod acceptam auditionem à prioribus de alienigena Herode, ad veritatis obruſſam exigere nunquam curaſſet. Id vero à Ioſepho Scaligero ante aliquot annos, quum, ob veritatis ſtudium, eſſet factum: veriſſimam præſtantiſſimi viri obſeruationem ita excepit Nicolaus Serarius, vt non ſolum falſam eam voluerit videri, ſed etiam impiam & homine Chriſtiano indignam. In eum finem liber ab eo ſcriptus eſt, qui hallucinationum puerilium, & ſophiſticarum argutiarum plenus, auctorem prodit, non illum quidem indoctum; ſed ab eo candore & æquitate, quæ viros doctos, maxime Chriſtianos, decet, vehementer alienum. Tuetur Serarius vulgatam ſententiam, quam probauimus eſſe falſiſſimam; certe à Ioſephi mente ita alienam, vt nihil queat magis. Quare mirari nemo debet, falſam opinionem tuẽtem, multa ſcripſiſſe falſa & abſurda: quod ex comparatione eorum, quæ hac & ſuperiore diſputatione diſſeruimus, æqui lectores facile deprehendent; vt alia confutatione non ſit opus. Sed bene eſt; vicit tandem veritas. Nam poſt Scaligerum reperti ſunt in ipſa Italia viri docti, qui non ſolum id ipſum affirmarent, quod primus Scaliger obſeruauerat; ſed

multo etiam progrederentur longius. Vide Annales Sacros Auguſtini Tornieli Nouarienſis, Congregationis Sancti Pauli, in anno quatermilleſimo decimooctauo, neque tamen quiſquam, opinor, inuentus, qui propterea Tornielo impietatis dicam diceret; quod Scaligero fecerat Ieſuita Serarius. Adeo parum hodie in vſu eſt prouerbium Hebræorũ oppido venuſtum; אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו μὴ λογίζου τὸν πίθον, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ. *Ne reſpicias dolium ſed quod eſt in dolio.*

IV. Obiectiones è Ioſepho duæ proponuntur, & ſoluuntur. Prior: Herodem Gentilibus magis fauiſſe quàm Iudæis. Probatur, maximæ coniunctioni odia ſuccedere vehementiſſima. Altera: Herodem vita prodit non Iudæum, ſed Gentilem. Probatur, Iudaicæ originis certa argumenta eſſe ab eo edita: cæterum originem male probari argumento à vita. Digreſſio aduerſus Andream Eudæmono Iohannem, origine Chriſtianum, ſed quem facta quouis pagano deteriorem arguant: in qua mendacia infanda ſceleſtiſſimi Ieſuitæ ſolide refutantur.

TOt argumentis firmatæ ſententiæ obiectiones duæ proponi ſolent, & quidem ex Ioſepho: quas certo conſilio in hunc locum reiecimus. Sunt igitur, qui opinionem vulgatam hac argumentatione confirment. Herodes, auctore Ioſepho, Græcis & Gentilibus potius fauit, quam Iudæis: fuit igitur non Iudæus, ſed Gentilis potius, & omnino alienigena. Qui ſic diſputant, ij neque locum Ioſephi, neque humani ingenij naturam ſatis videntur attendiſſe. Ioſephi verba ſunt libro decimonono, capite ſeptimo, in laudatione Regis Agrippæ: ἐκείνῳ γὰρ πονηρὸν ἦν τὸ ἦθος· ἐπὶ τιμωρίαν ἀπότομον, καὶ κατὰ τῶν ἀπηχθημένων ἀταμίευτον· Ἕλλησι πλέον ἢ Ἰουδαίοις οἰκείως ἔχειν ὁμολογούμενος. Ait Agrippam moribus fuiſſe præditum, qui moribus Herodis nullo pacto eſſent ſimiles. *Nam huic,* inquit, *natura erat prona ad vltionem & in ea inexorabilis: vt qui in vexandis quos habebat exoſos modum nullum ſtatueret: quique adeo fateretur, maiorem ſibi ad Græcos quam ad Iudæos eſſe adiunctionem.* ita Marcus Tullius Græcam hanc locutionem alicubi exprimit. Non dicit Ioſephus ſimpliciter Herodem fuiſſe Græcis coniunctiorem quam Iudædæis & amaſſe illos vehementius quàm iſtos, ſed affectum Herodis oſtendens, cauſſam eius affectus ſimul exponit. Quæ autem eius affectus cauſſa? Non ſane quam iſti volunt, ſed quod exoſos Iudæos habuerit, homo in odiis ſemel ſuſceptis vehementiſſimus. Ex his colligi non poteſt, Herodem non fuiſſe Iudæum: imo contrarium potius colligas. Nam Ioſephus, ſummæ improbitatis vult eſſe argumentum, quod Herodes ſtudium erga Gentiles maius præ ſe tulerit, quam erga Iudæos. Si Gentilis fuiſſet Herodes, & Aſcalonita Philiſtinus, vt habet fabula Deſpoſynorum; quis iure mirari hoc potuit? atqui Ioſephus rem ita narrat, vt improbiſſimam

Herodis

Herodis naturam velit ex eo colligi. Ipſa quin etiam odij vehementia in Iudæos, Herodem potius demonſtrat fuiſſe Iudæum, quam Gentilem. Quippe humanum ingenium ita eſt natura comparatū, vt maxima odia, non fere niſi inter eos qui fuerint coniunctiſſimi reperiantur. Sicut poſt amara vinum videtur dulcius; & aqua prius calefacta frigus poſtea melius contrahit, ſi in puteum demittatur, vt docent in Problematis ſuis Ariſtoteles & Alexander: ſic acerrima odia, vt plurimum, intenſiſſimo amori amant ſuccedere. Probat hoc philoſophus in ſeptimo Politicorum, cum aliis rationibus, tum etiam veterum ſapientum auctoritate, quorum fuerunt hæc prouerbia: Οἵ τοι πέρα στέρξαντες, οἱ δὲ καὶ πέρα μισοῦσι. *Inter quos amor fuit vehementiſſimus, inter eos ſunt odia vehementiſſima.* & χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν, *bella inter fratres ſunt difficilia*, id eſt, diriſſima. Egregie Tacitus primo Annali, *Quæ apud concordes: vincula charitatis, incitamenta irarum ſunt apud infenſos.* Huc etiam pertinet, quod Græci dicunt, Τὰς τῶν γειτόνων ἀδικίας βαρύτατον κότον ταμιεύειν, *mutuas in er vicinos iniurias odiorum grauiſſimorum cauſſam exiſtere.* quod multis probamus exemplis in noſtris ad Polybium Commentariis. Porro quam acres odiorum cauſſæ inter Iudęos & Herodem interceſſerint, ex hiſtoria notius eſt, quam vt hoc loco ſit repetendum. Sed aiunt alij, vitam Herodis, qualis à Ioſepho eſt deſcripta, Gentili & alienigenæ conuenire, non Iudæo. Reſpondeo; iſtud argumentum & falſum eſſe ex parte, & penitus ἀναλόγιστον, ac proinde nihil concludere. Falſum; quia etſi perditiſſime vixit Herodes; quædam tamen fecit, quæ Iudæum fuiſſe ipſum demonſtrent. Narrat Ioſephus lib. 15. cap. 12. Herodem, quum multa patraret contra Hebræorum patria inſtituta; hac excuſatione apud ſuos populares Iudæos vti ſolitum, quod iuſſus illa faceret, & ex Imperatoris mandato, non propria ſponte aut inſtinctu. Ἰουδαίοις, ait, ἀπολογούμενος, ἔλεγε, μὴ καθ᾽ ἑαυτὸν ἀλλ᾽ ἐξ ἐντολῆς καὶ προσταγμάτων ταῦτα ποιεῖν, eundem tamen Cæſari & Romanis imputaſſe, quod præ ſua erga nomen Romanum obſeruantia, leges atque inſtituta patria inſuper haberet. Hæc hiſtoria, vt ſceleratiſſimum fuiſſe Herodem euincit, qui ambitioni ſuę omnia poſtponeret humana diuinaque iura: ita non fuiſſe ipſum alienigenam ſatis aperte probat. Multo vero magis, quod narrat Ioſephus libro vndecimo, capit. 28. in hiſtoria captæ Vrbis per Soſium Romanum, & ipſum Regem. Eo namque tempore Herodes, & vere Iudęum ſe pręſtitit, & zeli Iudaici quo flagrabat magnitudinem certiſſimis rerum argumentis comprabit. Nemo aliter ſentiet, qui hiſtoriam illam legerit. Sed eſt etiam ἀναλόγιστος, iſta argumentatio, & nihil concludit; quia ſæpe abſurdiſſimum eſt, è genere vitæ de origine facere iudicium. Pontifices Caiaphas & Anna, qui Dominum noſtrum condemnarunt, an non Iudæi erant? Quid illa turba, quæ clamauit, Tolle, Tolle, Crucifige, Crucifige? certe omnes iſti Iudæi; & tamen vel Herode ipſo deteriores. Iudæi, inquam, iſti ortu & ἐν φανερῷ: multum verò differre

Iudæum ἐν φανερῷ & Iudæum ἐν κρυπτῷ, docet nos Apoſtolus ad Romanos capite II. 28. 29. Hinc adeo eſt, quod etiam inter Chriſtianos multi ſemper fuerunt, & nunc cum maxime ſunt quos mores, dicta, facta, ſcripta gentiles aut Turcas eſſe potius arguant; quam Chriſtianos. Ne vetuſtiora exempla repetam, Iohannes Caſtellus, non ſolum Chriſtianis natus erat parentibus; verum etiam, quod nemo ignorat, diſcipulus erat Ieſuitarum. Rauaillacus prodigium illud hominis, ſceleratorum vltima linea, genere & profeſſione Chriſtianus erat. Auctores pulueraria coniurationis qua nihil magis horribile Diabolus vnquam excogitauit, Chriſtiani omnes erant, Catisbeius, Percius, Digbeius, alij: partim etiam Ieſuitæ, Garnetus, Gerardus, Teſmondus. Græculus Cretenſis Andreas Eudæmono-Iohannes, animoſiſſimus ille parricidarum patronus, lanienæ Pariſienſis cupidiſſimus laudator, prodigium è mendaciis & ignorantia conflatum, non ſolum Chriſtianus audit: ſed eſt etiam Ieſuita, & Miſſas Romæ quotidie, vti fama eſt, celebrat. Hic eſt ille patricidiorum in Reges & Principes vnicus magiſter, qui ad cætera ſua ſcelera, nuper adiecit immanitatis plus quã Turcicæ facinus execrandum. Nam qui obiectis à me criminibus, veri reſpondere nihil poſſet: non ſolum in me conuicia falſa, abſurda, ridicula, & furentis Cretis rabiem dumtaxat prodentia, effudit: ſed etiam Arnaldi Caſauboni, venerandi parentis mei, ante tot annos fato functi, pretioſam apud omnes bonos, qui norant, memoriam, contra ius Gentium: ſpreto anathemate, quod veteres Hebræorum ſapiẽtes in male de mortuo loquentem pronunciarunt: denique contra ipſorum etiam Paganorum inſtituta ac leges, impie ſollicitauit, ac Diabolico mendacio iuit infamatum. Fingit ſceleſtus Cretenſis, & audet affirmare, qua impudentia eſt, patrem meum, rei capitalis damnatum, laqueo vitam finiiſſe. ô furiam! ô immanitatem plus quam Turcicam! nam etiamſi ita eſſet, (eſt autem falſiſſimum, vt demonſtrabimus) quæ hæc eſt barbaries, in cineres iam pridem conditos furorem exercere ſuum? filio caſum patris, licet fabula non eſſet, exprobrare? Neſcit ſceleſtus neſcit, quid ſit diſcriminis inter ἀτύχημα, & ἀδίκημα. Sed vide mihi Cretici huius prodigij θεήλατον amentiam. Quum enim ter figmentum hoc ſuum repetat, vt paucos ante dies narrabat mihi Oxonij Iohannes Prideaux, vir doctiſſimus, & pietatis eximiæ: (ego ſancte iuro, me paucis paginis inſpectis, putida & aperta mendacia flocciſeciſſe & nunquam legiſſe: crimen tamen quod patri impingeret, ne fingere quidem vllum potuit. Elogium puniendi non recitat: non locum, non tempus indicat: crudum mendacium, vt fuerat ſibi à Satana inſpiratum, contentus euomere. En quales exquiſitioris pietatis magiſtros patria Iouis edat: vrbs ſepticollis ſinu ſuo excipiat, educet, foueat. En qualia mendacia, auctoritate Cenſuræ ſuæ Princeps Aquauiua ſoleat comprobare. Patet meus, vir pietate, probitate, & prudentia inter paucos inſignis, anno ſuperioris ſeculi 86. Diæ, vel vt veteres nominabant,

Deæ Vocontiorum, in Delphinatu, ipſis anni noui Kal. morbum contraxit: inuaſitq; eum febricula, lenta quidem, verum continua. Quum medici, atq; imprimis Laurentius Videlius, Auenionenſis: (ſed qui religionis varie corruptæ reformationem ante multos annos erat amplexus) in ea arte eximius, & veteri amicitia patri meo coniunctiſſimus, nihil periculi, & omnia ſigna ad ſalutem eſſe, confirmarent: ipſe tamen, ex quo primum decubuit, inſtare ſibi fatalem horam intellexit: & qui de exitu morbi non dubitaret, vxorem ſuam, matrem meam, piis alloquiis ſæpe eſt conſolatus. 6. Kal. Febr. pater teſtamentum condidit; quod excepit notarius, vti vocant, Apoſtolicus, cui nomen Cheyſieu. Scribendo teſtamento adfuerunt, A. Podianus (du Pui) Prętor vrbis: qui paullo poſt peſte extinctus, ingens ſui deſiderium ciuib. ſuis reliquit: L. Videlius, R. Bruierius, I. Draco, alij viri primarij amici patris, quorum nomina in tabulis teſtamenti leguntur. Kal. Febr. Dei nomen inuocans, & delictorum veniam petens, ſine vllo cruciatu, placide in Domino obdormiuit: nactus, ſi quis mortalium, quam fruſtra ſibi optabat Chriſtum ignorans Auguſtus, εὐθανασίαν. Adfuit ægrotanti, & beatam animam (ſic opto, & ſpero) Creatori ſuo reddenti, pia mater, ſingularis exempli fœmina, Iohanna Rouſſeau: quæ annos fere triginta, ſine vlla, vel leuiſſima, querela, vixit cum ipſo coniunctiſſime: adfuerunt & filiæ duæ, Sara, & Anna, ſorores meæ; gener etiam, Petrus Chabanæus, cum duobus ex ipſo nepotibus, Petro & Iſaaco. Ego ſolus liberorum, quæ mea fuit infelicitas, aberam; quod quadriennio antè, Franciſco Porto, & Græco & Cretenſi, ſed quem ſincera pietas, virtus excellens, & ſingularis doctrina, bonis omnibus venerabilem reddebant; in Græcarum literarum profeſſione Geneuæ adoleſcens ſucceſſeram. Adfuerunt præterea ęgrotanti frequentes ciues, cum Dienſes, tum Chreſtenſes: qui belli cauſſa Chreſta, ſiue Criſta, (id oppidum eſt vicinum in Epiſcopatu Valentinenſi, cuius olim Dia caput erat, nunc membrum) Diam conceſſerant: item è nobilitate Reformata prouinciæ illius quam plurimi: quum forte eo tempore frequentiſſimus proteſtantium conuentus Diæ ageretur. Elatus eſt 4. Non. Febr. ſuccollantibus ciuib. honeſtiſſimis. Deduxerunt funus omnes ciuitatis ordines, & nobilium ac cæterorum, qui ad publica negotia conuenerant, pars maxima. Luxerunt patrem, & diu deſiderarunt, omnes pij, probi, ac prudentes viri. In his fortiſſimus heros, & gloria rerum geſtarum toto Orbe notiſſimus, Leſdiguerius, & vniuerſa nobilitas: in qua præcipuos amicos habuit, Cugium, Gauuernetium, Bellofortium, Poeticum, Dumaſium, Conſium, Chailarium: qui omnes, aut liberi eorum, etiam nunc ſunt in viuis. Chailarius tunc admodum iuuenis, ad Pontificios poſtea tranſiit, idem tamen Arnaldi Caſauboni nomen ſine honore vſurpare, ne nunc quidem ſolet: memor arctiſſimæ amicitiæ, quę olim patri meo cum ipſius parente, viro magno, & cum Pedegrotio eiuſdem patruo, interceſſit. Obiit

ὁ μακαρίτης, anno climacterico ætatis ſuæ 63. Ego literis Videlij 15. Kal. Martij ſcriptis, quas à Theodoro Beza mihi traditas ſeruo, de obitu optimi parentis factus certior; dolorem meum paucis verbis ἀπλάστως, teſtatus ſum, in Commentariis ad Strabonem, quos tum ſcribebam, libro 5. pag. 84. Qui ſi Cretenſis huius impoſtoris impudentiam, furorem & ſcelus præuidere potuiſſem; vitam patris mei literis mandaſſem, & ingentia Dei Opt. Max. erga ipſum beneficia enarrans, omnibus Cretenſibus, omnibus Ieſuitis os obturaſſem; & de vniuerſo nomine Caſauboniо bene eſſem meritus. Neglexi hactenus hoc officium, conſcius modeſtiæ & verecundiæ patris mei, quæ fuerunt in illo admirandæ. Nunc quia pietas id iubet, ne de veritate impune inimici Dei triumphent; faciam tandem, volente Domino, quod ante multos annos factum oportuit; & importunam ac truculentam hanc feram, veræ narrationis telis vndique confodiam. At tu, Chriſtiane Lector, criminatione ab vna cognoſce omnes. Nam quid de toto libello Cretenſis Ieſuitæ iudicandum ſit, vel ex hoc vno potes ſtatuere. potes dico? imo, ſi quid in te candoris, ſi quid veræ pietatis, omnino debes. Gemina quippe fabulæ huic ſunt omnia, pari ſcelere ficta, pariter falſa. Neque vero expectet hic aliquis, vt ad frigida illa conuitia reſpondeam; *Quod ſim hæreticus Caluinianus*: quaſi ſit tabulæ huius & hæretici Bellarminiani, de vere antiqua fide iudicare; quam aut nunquam didicit, aut vna cum lingua Græca Græculus Apoſtata obliuioni tradidit. *Quod ſim Græcarum literarum & omnis eruditionis imperitus.* Sed quis feret cæcum, de coloribus? *Quod Latinis Græca immiſceam.* Nouum crimen Caie Cæſar. Hoc tamen malo, quam ſi diceret, me defendendo patricidas, ad noua patricidia Caſtellis, Catisbeiis & Rauaillacis, Deus omen auertat, iter munire. Nolo eruditorum noſtri ſeculi, Turneborum, Lipſiorum, Scaligerorum exemplo factum tueri. Nolo Panigarolæ conciones in medium afferre. Taceo morem multis aliis concionatoribus partium Romanarum hodie vſurpatum, qui apud indoctam plebeculam Latina, Græca, aliquando & Hebraica recitant, ſæpe, (Latina præſertim) ſine interpretatione. Certe olim Cicero ad Pomponium Atticum Græce doctum, ita ſcripſit, vt ego ad Frontonem Ducæum Græci ſermonis intelligentem. *Quod parum in Logicis exercitatus ſim.* Melius iſtud nouit Iulius Pacius, V. CL. Iuriſconſultus & Philoſophus inſignis; qui me adoleſcentem in ſtudiis Iuris ciuilis & philoſophiæ Ariſtotelicæ, non ſolum publicis recitationibus, ſed etiam priuato labore inſtituit: qui multis annis prius quam ſuum in Organum ederet doctiſſimum Commentarium, mihi & Petro Perillæo affini meo, & P. Pineto, eruditiſſimis olim adoleſcentibus, quorum prior etiam nunc viuit, verbis fere totidem illum dictauerat. *Quod inter operas typographicas domus Stephanicæ vixerim.* ego vero ſi ita eſſet, laudi id mihi vertendum contenderem. Nam ex illa domo, ceu ex equo Troiano, multos prodiiſſe excellente doctrina

viros

viros, facile poſſem probare. Sed mentitur Cretenſis: nam ego iuuentutem meam non corrigendis chartis typographicis exegi; ſed bonis artibus diſcendis, & omnis generis auctoribus diurna nocturnaque manu peruolutandis. Verum hæc & ſimilia his miſſa faciens, illa potius hoc loco breuiter attingam, quæ vt maioris momenti ſunt, ita calumniatoris impudentiam & immanitatem melius produnt. Ait igitur Alaſtor, p. 18. *patru mei memoriam me infenſum Magiſtratibus reddere.* Sed quid ergo fecerim, quod meum erga Magiſtratus animum infenſum prodat: quam doctinam defenderim Regibus & Principibus exitiabilem: hoc vero non docet Cretenſis. Cur tacuit? cur mihi pepercit? Enimuero concurrant in vnum omnes Cretenſes; capita conferant omnes Loiolæ diſcipuli; ipſum ſi voluerint Diabolum (rem futuram non nouam) in conſilium adhibeant: nunquam tamen in actionibus aut ſcriptis meis aliquid inuenient, quod huius criminis vllo pacto affinem me queat reddere. De patre vero meo quàm impudenter mentiatur Cres impudentiſſimus, quid attinet dicere? ſatis hoc ex ante dictis liquet. Pater meus, vitæ vir integerrimæ, & Magiſtratibus omnibus eum ſemper honorem ac reuerentiam ſubmiſsè exhibuit, quam ex Dei verbo didicerat illis deberi: & ipſe viciſſim, vbicunque vixit, ſemper Magiſtratibus Dei timentibus vixit apprime charus. Nunquam ille ſibi à Magiſtratu metuit. Nunquam illi Magiſtratus, ne diuerſarum quidem partium, aut diem dixit, aut vllum omnino negotium faceſſiit: fecitque etiam hic, vt vere dictum videatur, *Sui cuique mores fingunt fortunam,* quod de Attico viro prudentiſſimo, olim ſcriptum. Pericula quidem magna, quod erat neceſſe in bellis ciuilibus, pater ſæpe adiit: ſed quæ omnibus eſſent communia, quos pietas erga Deum compellebat, vt Romanæ Eccleſiæ deprauationes optarent eſſe emendatas: ex propria cauſſa nullum vnquam. Ex omnibus autem periculis, ex omnibus lanienis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro ſua inexhauſta bonitate, & infinita in ſuos ſeruos, quamuis inutiles, clementia, ſemper ipſum eripuit. Sit eius nomen in ſecula ſeculorum benedictum. Ruit igitur Creticum enthymema: & tam falſum conſequens, quam falſum antecedens. Sed nonne monſtro ſimile eſt, de fide aduerſus magiſtratum audere mutire Ieſuitam? illum inquam Ieſuitam, ſtudioſiſſimum parricidarum patronum, cuius ſcripta omnia eo ſpectant, vt legitimi Magiſtratus, Reges ac Principes, ſimul ac ex arce Capitolina intonuerit, de ſoliis deturbentur ſuis, & fulmine percuſſi Caſtellis, Catiſbeiis, Rauaillacis tradantur conficiendi: Nam *executio ad alios pertinet*, ait Card. Bellarminus Ieſuita: quorum verborum vim probe intelligere ſe ampliſſimi Ordinis Patres, frequente Roma, Lutetiæ oſtenderunt. Sed & Becanus Ieſuita alius nuper, quid lateret myſterii in verbis Bellarmini ſatis ſuperque declarauit. Proferat ſimile aliquid è meis ſcriptis Alaſtor Cretenſis; & ego Principum omnium

atque Magiſtratuum odio me digniſſimum eſſe vltro confitebor. Ait: *Epiſtolam ad Frontonem meam, perfidiæ meæ, mendacitatis & auaritiæ fore perpetuum monumentum.* Imò vero epiſtola illa, quæ patricidarum magiſtros, quæ omnes alios eiuſdem mentis profanos homines, Hildebrandi plenos, adeo cruciauit: meæ fidei erga vnctos Dei, & humillimæ ſubiectionis: mei propter cædem Henrici Magni(quem ſua nimia clementia, & hominum doctrina Hilebrandina imbutorum ſcelus inexpiabile perdiderunt) inenarrabilis mœroris & luctus: mei denique in auctores pulueriariæ coniurationis iuſtiſſimi odii, & totius illius humanam fidem ſupergreſſi ſceleris, acerrimæ deteſtationis, perpetuum dum literæ erunt, manebit monumentum. Perfidiæ ſuſpicio in morum meorum ſimplicitatem non cadit. Quod alicubi ait hic nebulo, *multum me Ieſuitis ſuis debere, quibus fidem non ſeruauerim*: tam verum eſt, quam patrem meum, qui piè in lectulo ſuo, inter ſuos obiit, laqueo vitam finiſſe eſt verum. Egone vt fidem meam Ieſuitis vnquam adſtrinxerim? Non hoc credent qui me norunt: neque exiſtimo eſſe vllum in Galliis tam perfrictæ frontis Ieſuitam, qui hoc auſit dicere. Cogor hîc repetere, quod pluribus alibi expoſui Lutetia diſcedens, quando in Angliam veni, rogatus ſum à Frontone Ducæo, vt Sereniſſimo Regi vellem ſignificare, hominum ordinis Ieſuitici præclaram eſſe erga ipſum voluntatem: daturoſque ipſos operam in poſterum, vt ne quid à ſuis proficiſceretur, quod ipſius Maieſtati merito diſpliceret. Poſtquam in hanc aulam veni, quæ mihi dixerat Fronto Regi declaraui. Poſt paucos oppido dies literas ob eodem Ducæo accepi, quibus impenſe rogabat, vt apologiam pro Ieſuitis recens editam Regiæ Maieſtati commendarem: librum enim eſſe eximium, in quo ſincera mens & innocentia Ieſuitarum clare demonſtraretur. Mox vt ad Sereniſſimum Regem acceſſi, inueni ipſum illam ipſam Apologiam inter epulas legentem. Non diu in regiis manibus liber eſt verſatus, priuſquam incideret ipſius Maieſtas in illa loca, vbi pulueraria coniuratio, ceu ficta fabula irridetur, & Garnetus cæterique inauditi ſceleris complices cœlis inſeruntur. Fateor, nihil temere accidiſſe mihi vnquam magis præter expectationem:non quia Ieſuitarum doctrinam & alienos à Regibus animos ignorarem: neque enim ſermones mihi exciderant memoria, quos paullo ante Binetus Ieſuita mecum habuerat: ſed perſuaſus Frontonem & probum & prudentem virum eſſe, Epiſtolam eiuſmodi fore ad me ſcripturum non arbitrabar, quam adeo manifeſte refutaret liber quem commendabar. Hæc eſt cauſſa cur illam ad Frontonem epiſtolam ſcripſerim: in qua peccatum aliud eſſe à me nondum equidem animaduerto; niſi quod doctrinæ parricidialis infamiâ paucos notaui: ipſam Societatem, quantum res patiebantur, criminis conſcientia liberaui. En perfidiam meam; en crimen. Veritus ſum, ne ſi Marianæ, Becani, Bellarmini, Emanuelis Sa & paucorum id genus doctrinam vniuerſæ ſocietati adſcriberem, iniquus viderer. Sed hoc Romanis Ieſuitis,

Ieſuitis, vti video, diſplicet; qui cauſſam paucorum illorum à cauſſa totius Societatis diuelli non ferunt. Age, morem poſthac iſtis Patribus geramus, & ſi ita volunt ſunto per me omnes Marianæ, omnes Becani, omnes rabioſi Cretenſes.

Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti. Interim quod ait hic Alaſtor, multum me Ieſuitis debuiſſe: id ego mendacium cæteris ſimile eſſe contendo. Cum Societate illa nihil mihi fuit vnquam commercii: cum vno aut altero eius ordinis colui amicitiam. Officia humanitatis ſi quæ ab iis accepi, audebo dicere vices me ſemper rependiſſe, & quidem, ſi potui, ex Heſiodi præcepto αὐτῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον. Fateor, ſi vel ego vel vxor mea, conſtantiſſimæ pietatis fœmina, (etſi Katharis nonnullis aliter aliquando, ſed ſine cauſſa, eſt viſum;) vænalem habuiſſemus conſcientiam; potuiſſe nos aliquid anteſignanis Ieſuitarum quibuſdam debere. Huius verò generis officia quum & ego & vxor pari robore animi, (Deo immortali ſit laus) ſemper deteſtati ſimus; quid ego Ieſuitis debere potui, plus quàm illi mihi? Quo tempore propter Caſtellum diſcipulum ſuum Ieſuitę exulabant, Henricus Magnus me, è commendatione ſummorum virorum, non merito vllo meo, ſibi notum, Luteriam acciuit, & liberalitate ſua fouere inſtituit: neque vnquam poſtea ipſius voluntas erga me, aut mutata fuit, aut imminuta. Quum ſemel atque iterum veniam ab eius Majeſtate humillimè petiiſſem, in locum aliquem ab interpellatoribus liberiorem, quo ſtudiis meis conſulerem, concedendi: ſevera voce, ſed admirandæ bonitatis teſte, (hei mihi! cur ego tam indulgenti Mæcenati meo fui ſuperſtes?) preces meæ ſunt repulſæ. Nihil fingere me, illuſtriſſimi ampliſſimisq; dignitatibus in aula Gallica prędîti Proceres, probè norunt, omnium verò optimè, qui meas preces ſemel deferens, ſimiliter eſt repulſus, illuſtriſſimus Toparcha, Dux Sullius. Tanti Regis & tot Procerũ benevolẽtiâ ſubnixus, Ieſuitarũ gratia facilè ſemper potui carere. Qui ſi vel maximè aliis præſidiis fuiſſem deſtitutus: nunquam tamen ita fui rerum imperitus, aut vęcors: vt eorum ope vti vellem, quorum molitiones, quò me ſtatione dejicerent, non ignorabam. Quando fidei meę regia Bibliotheca eſt commiſſa, quid illi commenti non ſunt, vt ne hoc fieret? Poſſem hîc μακρὰν Ἰλιάδα σεσημειῶν contexere; quas, ne videar ad animum vnquam reuocaſſe, miſſas facio. Poſſem doctiſſimi cuiuſdam viri, & inter Ieſuitas ſuos non obſcuri, epiſtolam proferre, qua de nonnullis eorum in Germania & Belgio odiis Vatinianis, gratis ſuſceptis, & variis conſiliis aduerſus meam exiſtimationem initis, ante annos quatuor, certior fiebam. Sed neque ego hæc admodum curaui; & omnes inimicorum technas ſpernendo, measq; ſpes omnes in Dei miſericordia collocando, ſemper hactenus ſuperaui. Mendacitatem quòd mihi Cretenſis objicit, antiquum ſcilicet obtinet, ac ſceleſtus ſceleſtè mentitur. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

verùm ignoſcimus Cretenſi: penes quem mentiendi palma quum ſit hodie: veritus eſt, credo, ne ad alium fortaſſe, tam chari ſibi artificii gloria tranſiret. Sed auarus ſum, ait Cacodæmon Ieſuita, & fiſco regio per fœdam adulationem inſidias ſtruo. Nimirum de animo ſuo meum Græculus metitur, & impudentiſſimè etiam hîc mentitur. Putat me ſpe neſcio cuiuſnam lucelli adductum, eam epiſtolam ſcripſiſſe. Reſpondeo paucis verbis, ſed veris. Si propter illam ſcriptionem, quam conſcientia, officii mei ratio, parricidialis doctrinæ deteſtatio, & veri Chriſtianiſmi ſtudium ac zelus mihi expreſſerunt, nummo teruntio, quod quidem ipſe ſciam, factus ſum auctior: maneant mihi peccata mea, neque ſanguine pretioſo Ieſu Chriſti abluantur. Sereniſſimus Rex Iacobus, de cuius admirabili præſtantia quicquid Demoſthenes aliquis aut Cicero dixerit, minus fuerit: neque delectatur adulatoribus: neque falſas affectat laudes, qui abundat veris. Ego autem ad adulationem comparatus à natura non ſum.

Prinſque cœlum fidei inferius mari,
Tellure porrectâ ſuper:

quàm artem illam infamem, in iuventute & totius anteactæ vitæ curriculo mihi ignoratam, ſeneſcens addiſcam. Quis autem Græculo perſuaſit auarum eſſe me? quo argumento? Si auarus eſſem, diues eſſem. Atqui Ieſuitarum eſt, non meum, quocunque venerint, rei faciendæ operam ſtrenuè moxdare; inſanas ſubſtructionum moles excitare; & Regibus ipſis inuidendas opum gazas, non quæro jam quibus artibus, cumulare. Scit hoc Italia, ſcit Gallia, ſcit Polonia, & quæ jam terrarum plaga hoc neſcit? Quoties, quàm multi Epiſcopi hoc ſunt queſti? quot cæterorum Ordinum Societates magno ſuo damno iſtorum induſtriã ſunt expertæ? Mihi ne rebus neceſſariis egendum eſſet, Dei beniguitas hactenus proſpexit: idq; rationibus iis vt plurimùm, de quibus à me, ne per ſomnium quidem cogitatum vnquam fuerat. Cęterùm opes meæ, octo liberi ſunt, & libri: alias ego diuitias non habeo. Si quid diligentia & parſimonia matrisfamilias ſeruatum eſt; magna id ex parte, aut lites iniquæ, aut meorum quibus nunquam defui, adverſa foruna abſumpſerunt. Verè vt dicere poſſim, plus mihi à meis deberi, quàm ipſe jam in poteſtate habeam. Hæc mea auaritia eſt. Pietatem & veram virtutem, Deo ſit laus, ab vtroque parente potui diſcere: rem facere & pecuniam ſordidè amare, ab iis diſcere non potui: quos propter purioris religionis conſtantem amorem, auitis opibus lapſos, in tenui re, frugalitate & prudentia ſplendorem priſtinum vidi ſemper retinere. Verùm hæc meliùs ex iis æqui lectores cognoſcent, quæ de vita & obitu patris mei, neceſſitate iam compulſus, vt dixi, breui, fauente numine, ſum publicaturus. Pręuertat nunc pietas erga Deum, cuius gloriæ lucubrationes hæ noſtrę ſunt dicatæ, pietatem erga meos affectus. Interim mendacium tam inſigne, inſigni loco confutatum eſto. Igitur è diuerticulo in viam.

V. Hero-

V. Herodiani. Eorum de Herode error, probat ipſum non fuiſſe alienigenam. Objectio è Ioſepho ſoluitur. Eius locus expenditur. Genebrardi error. Serarii hallucinationes. Herodiani à quo Herode inſtituti & nominati.

Apparatvs Num. v.

HErodianos, ait Baronius, quũ viderent defeciſſe regnum in ſtirpe Iuda, euentu diuini oraculi impulſos crediſſe, Herodem Meſſiam eſſe, vnde na'a ſecta Herodianorum. Equidem, ex omnibus quę de hoc genere hominum prodiderunt veteres, probabilius nihil video, quàm quod Tertullianus, Epiphanius & plures alii ſcribunt; pro Meſſia Herodem ab illis eſſe habitũ & cultum. Sed quod ait Baronius, cum aliis multis, in eam perſuaſionem eos veniſſe; quòd extincto regno Iudæ, Herodes alienigena Rex eſſet factus: id verò & falſum eſt, vt antea ſatis ſuperq; probauimus; & præterea longè abſurdiſſimum. Nam ſi Meſſiam iſti præſtolabantur ante Herodis regnum, Iudæi vtique erant: ſi Iudæi, quis credat potuiſſe illos eò furoris deuenire, vt pro Meſſia hominem alienigenam, aut omnino alium, quàm Iudæum è tribu Iuda, & ſtirpe Dauidica agnoſcerẽt? Poterãtne iſti ignorare expreſsè Dauidi factas promiſſiones? Erat quidem jam tum multis modis verbi diuini recta intelligentia obſcurata & corrupta: ſed multo tamẽ minùs, quàm ſit hodie in illo diuinitus excæcato populo. Quære tamen hodie à quolibet Iudæo, qualem Meſſiam expectet, & vnde oriturum? Reſpondebit ſtatim, Iudæum omnino, è tribu Iudę, & quidem è progenie Dauidis naſci illum oportere. Quomodo igitur antiquiſſimis illis temporibus de eo potuit vlla eſſe dubitatio? Quare autem Iudæi non fuerunt iſti Herodiani; quod tamen à tot grauibus Patribus affirmatum Baronius in dubium non vocauit: aut hæc eorum de Herode Meſſia peruerſa opinio, perſpicuè euincit, Herodem verè Iudæum fuiſſe. Si quis objiciat, etiã Ioſephum vaticinium de Chriſto traxiſſe ad Veſpaſianum, qui tamen Iudæus non fuit. Reſpondeo; longè aliud eſſe, aliquod diuinum oraculũ accommodare alicui Principi; aliud dicere, hunc Principem eſſe illum Meſſiam, qui in prophetia Iacobi promittitur, & dicitur futurus exſpectatio Gentium: qui tot aliis locis clarè adeò deſcribitur, etiam hodiernis Iudæis fatentibus. Obſeruabamus ad Suetonium, Ioſephum & alios eius temporis Iudæos, qui exiſtimarunt imperium Veſpaſiani in ſacra pagina fuiſſe prædictum, videri reſpexiſſe ad prophetiam quæ habetur Micheæ cap. 5. ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. *Ex te egredietur Dux, qui regat populum meum Iſrael.* pertinet quidem hæc prædictio ad Chriſtum, vt docet Matthæus cap. 11. & quia ſequitur apud Micheam, iſtum qui egreſſurus erat è Iudæa, dominationem ſuam vſque ad vltimos terræ fines producturum; videntur & Io-

ſephus & alii exiſtimaſſe, hoc oraculum non ſolùm ad Regem Meſſiã pertinere, verùm etiam ad Imperatorem Veſpaſianum. Hic enim eſt mos Scripturarum, vt quę de Meſſia leguntur edita vaticinia, de Davide, vel Salomone, vel aliquo alio intellectu primo & literali, qui eſt fundamentum omnis legitimæ interpretationis, ſint exponenda; de Chriſto verò ſecundario, ac ſæpe allegorico vel anagogico. Adjuuat conjecturam noſtram vox ἅμα, *ſimul*, qua ibi vtitur Ioſephus. Locus eſt Belli Iud. lib. 6. c. 31 *ἐδήλου δ' ἅμα τὴν περὶ Οὐεσπασιανοῦ τὸ λόγιον ἡγεμονίαν, ἀποδειχθέντος ἐπὶ Ἰουδαίας αὐτοκράτορος, Simul hoc oraculum ſignificabat Veſpaſiani principatum, qui in Iudæa declaratus eſt Imperator.* Quid eſt SIMVL? niſi quod obſcurè videtur innuere, hoc vaticinium habere & aliam magis arcanam ſignificationem. Sed nolo diſſimulare, ſuſpicari me, ita potiùs ſcripſiſſe Ioſephum, ἐδήλου δ' ἄ-μα. *nempe ſignificauit oraculum.* periti ſermonis Græci agnoſcent familiarem Herodoto & aliis hiſtoricis in tali re locutionem. Verùm etiamſi ita ſcribatur, nihil hic locus illos juuabit, qui putant Herodianos, Iudæi quum eſſent, & Herodē pro Meſſia haberent, crediſſe, eundem fuiſſe alienigenam: quod probauimus nullo colore veritatis poſſe defendi. Bahal Aruk, vt obſeruat Doctiſſimus Druſius, putauit fuiſſe Grecos neſcio vnde è deſerto ab Herode adductos, in cuius honorem inſtituerint תרבות conſuetudinem aliquam & inſtitutum religionis: (ſic dicitur religio Chriſtiana תרבות רעה vt apud R. Abr. Zacuthū pag. 23. b.) de quo inſtituto quædam obſeruat Scaliger, Notis Euſebianis, ad numer. MDCCCLXXXIII. Genebrardus, quia legerat Herodianos ex quorundam ſententia fuiſſe Græcos; putauit eos eſſe, qui apud Iuſtinum dicuntur Ἑλληνιανοί, *Græciani*, vel *Græcanici*: errore manifeſto; quum ibi diſertè ſcribat Iuſtinus, eos fuiſſe Iudæos: imò propterea tantùm horum mentionē faciat, quia erant Iudæi & Abrahami filii. Locus eſt in Dialogo cum Tryphone. Miratus ſum cùm legerem apud Serarium, me alicubi ſcripſiſſe Herodianos fuiſſe Sadducæos: cuius opinionis ne per ſomnium quidem venit vnquam nobis in mentem. Sed eſt illius hallucinatio; vt cùm alibi Henricum Stephanum vocat generum meum; qui vir clariſſimus, mihi erat Socer. Quæri ſolet, quum tres fuerint Herodes in Iudęa, Reges aut Ethnarchæ, à quonam ex illis Herodiani nomen inuenerint. Sed graues cauſſæ ſunt, cur ne dubitari quidem debere putem, ab Herode Magno & nomen & originem iſtos habuiſſe. Verùm hæc ſodalitas in eius honorem inſtituta, manſit ſatis diu poſt mortem Herodis, vt ex Euangeliis & Perſio apparet. Non diſſimiles fuerunt apud Romanos ſodales Auguſtales, Flauii, Hadrianales, Æliani, Antonini, quorum in Tacito & tota hiſtoria Auguſta, & ſaxorum inſcriptionibus frequens mentio. Hoc differebant, quòd iſti poſt mortem Imperatorum, de quorū nominib. cognominabantur, inſtituebantur: Herodiani, vt videtur, viuo Herode ceperunt.

VI. Baronii error, de Iudæa per Pompeium in prouinciæ formam ex parte redacta. Ioſephus illuſtratur. Quando Iudæa in prouinciam redacta. & ſuper ea hiſtoria veteres errores, Ammiani, Victoris, Eutropii.

APPARATVS, Num. VI.

PArum ex vſu Romani ſermonis, & multo minùs conuenienter hiſtoricæ veritati loquitur Baronius, cùm ſcribit *à Pompeio Magno Iudæam ex parte in formam prouinciæ redactam.* Nam quid illud eſt *ex parte*? Olim qui Romano imperio parebant, vt doctè explicat Strabo extremo opere, aut proprios Reges habebant, ſiue Pontifices regia poteſtate, aut proprios magiſtratus, & dicebantur liberæ ciuitates, aut Româ miſſos Præſides accipiebant: eæ nempe regiones, quæ redactæ in prouinciæ formulam fuerant. Hic actus legitimus non diuidebatur per partes. Iudæa à Pompeio ſubacta eſt & facta vectigalis: eadem tamen tunc nulla ex parte, neque vllo pacto facta eſt prouincia. Videtur etiam Baronius exiſtimaſſe, Scaurum, Gabinium, & Craſſum, Iudæam adminiſtraſſe, velut vnam è prouinciis Pop. Rom. quod omnino falſum eſt. Nam hi Syriæ præſides fuerunt, à qua ſeparata Iudæa erat: quæ ex ordinatione Pompeii tradita Hyrcano Pontifici Maximo, regia cum poteſtate, etſi abſque honore nominis. Quod autem hi rebus Iudææ ſe multum immiſcuerunt; factum id propter turbas inter fratres, quas componi Romanorum intererat. Sic accipe verbũ διέπειν apud Ioſephum, quando ſcribit Iud. belli lib. 1. cap. 5. Pompeiũ è Syria & Aſia Romam repetentem, tradidiſſe Scauro Syriam Iudæamq; διέπειν, vt illas regeret: nam propriè quidem Scaurus Syriæ prouinciæ eſt impoſitus; ſed quia nondum compoſita Iudæa erat, etiã huius extra ordinem cura illi demandata. Iudęa propriè dicta, circa annũ Domini 10. in formulã prouinciæ primũ eſt redacta, pulſo in exiliũ Archelao. Ioſephus extremo libro 17. & initio ſequentis. Philippi Tetrarchia, eo mortuo, hoc eſt poſt annũ Tiberii 20. ſimiliter prouinciæ Syriæ acceſſit, vt eſt auctor Ioſephus libro decimooctauo capite 6. Videtur & Veſpaſianus, deleta vrbe, reliquæ Iudęæ partem aliquam te legiſſe in prouinciæ formam: non tamen totam. Nam Agrippa minor, vt legimus apud Photium, ad annum Traiani tertium & vitam & dominationem produxit. Hæc eſt hiſtoriæ veritas; quam ſæpe negligunt non poſtremæ notæ ſcriptores, Ammianus Marcellinus libro decimoquarto: *Palæſtina Regiones pari ſorte Pompeius, Iudæis domitis & Hieroſolymis captis, in prouinciarum ſpeciem, Rectori delatâ Iuriſdictione, formauit.* quàm ſint hæc falſa ex antedictis patet. Aurelius Victor in Veſpaſiano; *Bello Rex Parthorum Vologeſus in pacem coactus, atque in prouinciam Syria, cui Palæſtina nomen, Iudæique, annitente filio Tito.* etiam hæc falſa ſunt, neque vllam ſatis commodam interpretationem admittunt. Eutropius & Pæanius lon-

gè abſurdiùs: ſub Veſpaſiano primùm Iudæam Romano acceſſiſſe imperio: quo nihil abſurdius.

VII. Error Baronii & aliorum ſuper Antigoni Regis Supplicio. σταυρὸς. σταυρῷ προσδεῖσθαι. πελεκισμός. ἀποσφάττειν, *Dionis locus exponitur. Diſcrimen inter ſupplicium more majorum, & per ſecurim exactum.*

APPARATVS, Num. VI.

DE Antigoni Regis Iudæorum ſupplicio loquens Baronius, errorem errat multis etiam doctiſſimis viris communem. Putant eſſe diſſenſionem in illa narratione inter Ioſephum & Dionem, & durius ſupplicium eſſe quod Dioni deſcribitur; cui potiùs ſe aſſentiri Baronius oſtendit. Sed falſa hæc ſententia eſt, nata ex vnius voculæ σταυρὸς praua interpretatione. Auctor eſt Ioſephus è Strabone, cuius locum affert initio libri 15. Antonium πελεκίσαι Antigonum Regem Iudæorum captiuum, hoc eſt, *ſecuri percuſiſſe*. Dio libro 49. ſcenam eius ſupplicii pluribus explicans, Ἀντίγονον, ait, ἐμαστίγωσε σταυρῷ προσδήσας· ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ἀπέσφαξεν. magno errore interpretes Dionis verterunt *cruci alligatum*. quæ mala verſio Baronio fuit fraudi. Vertendum erat; *palo alligatum*, vel, *ad palum deligatum*, vt ſæpe Liuius. nam σταυρὸς, vt toties obſeruat Euſtathius, eſt σκόλοψ, ὀρθὸν ξύλον, *palus, lignum erectū*. vnde ἀποσταυροῦν apud hiſtoricos paſſim *palis cingere, vallos in circuitu figere*. Significat σταυρὸς & furcam. Gloſſarium: *Furcifer*, σταυροδέσμιος, δικρανοφόρος. Si ita hîc accipias, poſſis referre ad illud quod vocabant Romani ſupplicium more maiorum. Sed obſtat, quòd in hoc ſupplicio virgarum ictibus vita eripiebatur. Apud Suetonium quærenti Neroni quale eſſet genus pœnæ, quod ſupplicium more maiorum dicebatur, reſpondetur ſic: *nudi hominis ceruicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi*. At Dio in Antigoni ſupplicio tria diſtinctè ponit; μαστίγωσιν, *virgas*; σταυροῦ προσδέσιν, *deligationem ad palum*; (cuius modum indicat Appianus in Ibericis, narrans quoſdam ſeditioſos iuſſu Scipionis, εἰς τοὔδαφος παττάλοις προσδεθέντας ἀποτμηθῆναι, *palis ad ſolum deligatos capite truncatos fuiſſe*:) & ἀποσφαγὴν, *vitæ priuationem*. Vbi valde impropriè locutus eſt Dio: nam ἀποσφάττειν eſt iugulare, quod hîc locum non habet. Meliùs Appianus ἀποτετμῆσθαι, *capite truncari*. proprium eius ſupplicii verbum eſt, πελεκίζειν, *ſecuri percutere*. neque aliud intellexit Dio: quare idem dicit cum Strabone & Ioſepho: qui Romani moris ſupplicium, in quo tria erant diuerſa, ab vnico illo, quod præcipuum erat, & vitam eripiebat, deſignarunt. Romanum morem deſcribit apud Liuium Virius Campanus libro 28. *vt ad palum deligatus, lacerato virgis tergo ceruicem ſecuri Romanæ ſubjiciam*. iterum eodem libro; *nudi in medium protrahebantur, & ſimul*

omnis

omnis apparatus ſupplicij expromebatur: deligati ad palum, virgiſque caſi, & ſecuri percuſſi. omitto ſimiles locos: vbi vides tria illa de quib. diximus: duo priora pertinent ad αἰκίαν & ignominiam: tertium ad mortem & genus mortis, ſecuri enim, non gladio, nec laqueo vita eripiebatur. itaque πελεκισμὸν Græci totũ ſuppliciũ nominant: quod quidem inter grauiſſima Romanorum ſupplicia ſemper eſt habitum. Dionis locum ita vertes: *Antigonum virgis caſum, & ad palum deligatum, (quod in nullo vnquam rege factum fuerat) poſtea etiam occidit*: nempe ſecuri percuſſum. Porrò Dionis obſeruatio eadem eſt quæ Strabonis apud Ioſephum: ἔδοξεν Ἀντώνιος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι: *exiſtimatus eſt primus omnium Romanorum Antonius regem ſecuri percuſſiſſe.* Non prætermiſit Plutarchus in vita Antonii: Multis, ait, regibus regna ademit: ὧν (ita ſcribendum) Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ προσαγαγὼν ἐπελέκισεν, οὐδενὸς πρότερον ἑτέρου βασιλέως οὕτω κολασθέντος. Nouitas huius exempli notatur Plutarcho, etiam voce προσαγαγὼν, quæ indicat regem Antigonum, ad inſtar viliſſimi alicuius prædonis, productum fuiſſe in populi conſpectũ. More Romano captiui Reges ſeruabantur ad triumphum; idemq́; dies, vt ſcribit Cicero, *& victoribus imperij, & victis vitæ finem faciebat.* Die triumphi, cùm de Foro in Capitolium Imperator currum flectere cœperat, Rex triumphatus in carcerẽ deducebatur, laqueo ibi ſtrangulãdus, aut gladio feriendus. Præter cæteros lege Ioſephum, Ἀλωσ. lib. 7. cap. 18. Seruare antiquum inſtitutũ etiam in Antigono voluit Antonius: de quo Ioſephus, λαβὼν αἰχμάλωτον τὸν Ἀντίγονον δέσμιον, ἔγνω μέχρι τοῦ θριάμβου φυλάττειν. ſententiam mutauit, rerum nouarum apud Iudæos metu, & vt Herodi regnum ſtabiliret. Errat igitur Baronius, cùm Antigonũ actum fuiſſe in crucem non ſemel ſcribit.

VIII. Euſebii locus de Pontificib. max. tempore Herodis, expenditur. Nicephori, Cedreni, & Sigonii error de Ananelo P. M.

Apparatvs, Num. vii.

Rectè obſeruat Baronius, legitimam Pontificum ſucceſſionem ab Herode fuiſſe conturbatam non vna ratione. Hoc argumentum fusè perſequitur Euſebius, in octauo Demonſtrationis, de Danielis hebdomadibus prolixè diſputans. Ait verò Euſebius, Herodem ſpreta omni ex parte lege Moſis, hoc tantùm ſeruaſſe, vt is quem faceret Pontificem maximum, Hebræus eſſet. Probat hoc auctoritate Ioſephi, atque in hunc modum ſcribit: Μάρτυς ἀξιόχρεως τούτων ὁ ἐξ αὐτῶν Ἑβραίων Ἰώσηπος, ὧδέ πως ἱστορῶν τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας· τὴν δὲ βασιλείαν Ἡρώδης παρὰ Ῥωμαίων ἐγχειρισθεὶς, οὐκ ἔτι τοὺς ἐξ Ἀσαμωναίου γένους (οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ καλούμενοι Μακκαβαῖοι)· καθίστησιν ἀρχιερεῖς· ἀλλά τινας ἀσήμους, καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας, πλὴν ἑνὸς Ἀριστοβούλου. locus Ioſephi extat lib. 10. (non 18. vt ait Euſebius.) cap. 8. paullo ali-

ter: ſed vnica eſt digna animaduerſione diuerſitas. Nam pro eo quod habet Euſebius, καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας, apud Ioſephū ſcriptum eſt, καὶ μόνον ἐξ ἱερέων; lectio Euſebii habet hāc ſententiam: Herodem quoſvis admiſiſſe ad Pontificatum, qui modò eſſent genere Iudæi: at Ioſephus hanc: omnes in eum locum eſſe admiſſos, qui è genere ſacerdotali eſſent: hoc eſt, non ſolùm Iudæi, ſed de tribu Leui, & quidem de familia Aaronis. Vides quantum ſit inter vtriuſque lectionem diſcrimen. vsúſne ſit Euſebius deprauato codice Ioſephi, an potiùs fefellerit illum ſua memoria cui fidebat, neſcio: ipſum certè (ſi ita ſcripſit, neque librarii culpâ legitur in ipſius codicibus ἐξ Ἑβραίων, pro ἐξ ἱερέων) grauiter hîc erraſſe nullus dubito. nam hodiernam lectionem in illo Ioſephi loco alii eiuſdem confirmant. Lib. 15. capite vndecimo, dicitur Herodes obſcuris hominibus detuliſſe Pontificatum, vt Ananelo, qui primus illam dignitatem poſt Aſſamonæos obtinuit, è Babylonia accitus. de hoc Ioſephus: μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἱερέα τῶν ἀσημοτέρων Ἀνάνηλον ὀνόματι, hoc eſt, *Accerſito è Babylone ſacerdote ex obſcurioribus, Ananelo nomine.* Obſcurum hominem fuiſſe ait, ſed tamen ſacerdotem, non ſimpliciter Hebræum, vt ait Euſebius, aut ipſius ſaltem librarius. Capite tertio eum vocat Ioſephus οὐκ ἐπιχώριον, *non indigenam*: erat enim Babylone non in Iudæa natus. Nicephorus Patriarcha in Chronico, Ἀνάνηλος, ἀλλοεθνὴς, ὁ καθεςαθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου. hoc eſt, *Ananelus, alius gentis, conſtitutus ab Herode.* Vox ἀλλοεθνὴς idem aliquando ſignificat, atque ἀλλόφυλος, *ex alia gente genitus, extraneus.* Eo ſenſu ſi accepit Nicephorus, mira fuit illius in verbis Ioſephi, quem laudat, hallucinatio, neque verò dubium, id voluiſſe Nicephorum; nam & Cedrenus, ipſum, vt videtur, ſequutus, errorem eumdem errauit, & quidem Ioſephum ipſe quoque teſtem laudans. Ἡρώδης πρῶτος ἀλλόφυλον ἀρχιερέα κατέςησε, τὸν Ἀνάνηλον, ὡς Ἰώσηπος λέγει, hoc eſt, *Herodes primus gentis ſummum ſacerdotem conſtituit Ananelum, quemadmodum Ioſephus dixit.*

Non obſeruauit hoc eruditiſſimus Sigonius, qui Ananelum vocat alienigenam, in quinto De Republicâ Hebræorum. Atqui Ioſephus, illo ipſo loco, ſtatim ſubjicit, è genere Summorum Pontificum ipſum fuiſſe: ἦν Ἀνάνηλος ἀρχιερατικοῦ γένους, hoc eſt, *erat Ananelus è genere ſummorum ſacerdotum.* Ananelo ſubſtituit Herodes Ieſum Phabetis; de cuius genere nihil Ioſephus. Ego non dubito, fuiſſe Sacerdotem, ex illa generali affirmatione Ioſephi, libro vigeſimo, capite octauo, huic ſubſtitutus eſt Simeon Ieroſolymitanus; quem Ioſephus non ſolùm Sacerdotem fuiſſe oſtendit: ſed alicuius etiam inter Sacerdotes nominis: ἱερεὺς, ait, ἐν τοῖς γνωρίμοις, hoc eſt, *Sacerdos ex notis.*

Deni-

Denique, ſi diligenter obſeruaueris, ex illis 28. Pontificibus maximis, qui poſt Aſſamonæos ad deſtructionem vſque Templi ſederunt, ne vnū quidem inuenies, qui tantum fuerit Hebræus, vt ait Euſebius: omnes contra è tribu Leui, & ordine ſacerdotali, cum initio ab Herode, tū poſtea à Romanis eſſe deſumptos.

IX. *Tres Iudæorum ſectæ. Refutantur qui Aſidæos volunt fuiſſe quartam ſectam. obiter oſtenditur vitium codicum Ioſephi Hebræi. B. Hieronymi locus de ſectis Iudæorum expenditur. Nazaræi, Scribæ & Phariſæi, non orti ab Hillel & Sammai.* Telphon. Tryphon. *Scribæ quomodo pars Phariſæorum. An Phariſæi omnia fato tribuerint, vt ait Baronius. Ioſephi locus illuſtratur. Gelenius interpres notatur. item Genebrardus.* πολιτεῖαι ἀσκητῶν. πολιτεία *pro vexatione. Phariſæorum inſtituta in ſuis exercitationibus. Epiphanij locus illuſtratur & emendatur.* ἀγῶνα ἐνίσασθαι. σωματικόν τι παθεῖν. ῥύσις σώματος. ἐξονειρωγμός. *Veterum aſcetarum & ſtudioſorum inuenta ad minuendum ſomnum.* Embrimia *apud Caßianum.* βελζεῖν. βελζῶ. *Locus è Tragœdia Chriſtus patiens emendatus.* ἐμβρόνιον, *Phariſæorum duo ieiunia in hebdomade. Theophylactus contra Maldonatum defenſus. Phariſæorum opera ſupra Legem.* το-ακοντὰς & πεντηκοντὰς *apud Epiphanium. Locus Epiphanij de molli cultu Aſcetarum.* ἐθελοπερισσοθρησκεία. Doſithei *hæretici. Locus Syneſij de Iudæorum ſuperſtitione in Sabbati obſeruatione, & in eo Baronij inſignis hallucinatio. Variæ obſeruationes veterum Iudæorum ſupercesſatione Sabbati.* περισσεύειν. *Locus Epiphanij expenditur & illuſtratur. Propriæ Epiphanij voces contra puriorem Helleniſmum.* ὕειν ἀφαντοῦσθαι. πατρὶς *pro quauis regione.* φορτοῦν, *vexare.* ἀνείκαστος *non congruens.* ἐξυδαρίεσθαι, *vile reddere.* ἐπανότης. ἡκέναι. πεφθάρθαι. ἐξέω. ἔχει αἱ φρέατι. *Oſſeni, Oſſæi, Eſſeni. Locus Epiphanij de Hemerobaptiſtis.*

APPARATVS, Num. VIII.

SEquitur apud Baronium de ſectis Iudæorum ſermo prolixus: in quo equidem, fatebor enim, ſoliditoris & exquiſitioris eruditionis micam animaduerto nullam: na m & peccata aliena recitando facit ſua; & prætereapropriis ipſe culpis non caret. Recte tamen illud initio; quod Ioſephum ſecutus, tres ait fuiſſe Iudæorum ſectas præcipuas, Phariſæos, Sadducæos, Eſſenos, melius quam illi, qui Aſidæos ſuperiorib is adiungunt. nam hi inter hæreticos & ſectarios Iudæos, non minus inepte atque inſulſe nominantur, quam

Catholici olim inter hęreticos Chriſtianos eſſent nominati. Proprie חסידים pij omnes, ſancti & benigni vocantur; neque ea appellatio vlli ſocietati magis fuit peculiaris, quam vox boni aut ἀγαθοὶ, itaq; liber extat inter Hebræos ſatis magnus, חסידים inſcriptus, quo dicta & facta piorum ſanctorumque virorum exponuntur, non autem Aſid ęorum duntaxat: & apud Rabbinos familiare prouerbium eſt, לא עם הארץ חסידים quo ſignificant, non poſſe filios terræ, id eſt, imperitos & ignaros Legis, vere pios eſſe. Poſtea quum Reges vicini vexarent Iudęos & cuperent eorum religionem ire extinctum, factæ ſunt eius populi duæ partes. vnam conſtituebant *οἱ ἀγαθοὶ καὶ ὅσιοι τ̃ ἔθνους*, hoc eſt, *boni & ſancti è gente*, vt eos appellat Ioſephus libro duodecimo., capite 17. viri pij, veræ religionis retinentes; qui in libris Iudæorum paſſim חסידים nominantur. Eam vocem librorum Maccabaicorum auctor retinuit. vt propria quadam appellatione hanc populi partem deſignaret, ac dixit *Ἀσιδαίους*, *Aſideos* alteram partem populi conſtituebant, qui in libro Regum domus ſecundæ Gorionidæ & aliis vocantur, פושעים מישראל *οἱ ἀποστατήσαντες ἀπὸ τ̃ Ισραήλ*, impij. Apoſtatę & Legis proditores. Similes his ſunt in antiquis Chiſtianorum perſecutionibus Traditores & Libellatici, apud B: Cyprianum & Auguſtinum. at Chaſidim, ſiue Aſidęis proportione reſpondent Catholici. Vt ſatis mirari ſtuporem illorum non poſſim, qui aliter iſta acceperunt. Sed nos ſuſpicamur locum Gorionidę, lib. 4 cap. 29. editionis Venetę, p. 48. col. 4. ex quo iſtorum natus error, eſſe corruptum. Nam ſi diligenter comparaueris locum illum cum Ioſephi verbis libro 13. cap. 17. pag. 404. intelliges in hiſtoria, quæ apud vtrumq; ſcriptorem narratur, nullum eſſe locum alius ſectę hominibus, quam Phariſæis & Sadducęis. vnde ſequitur perperam ſcribi hodie, והחסידים pro והפרושים: nam vt per excellentiam pietatis & ſanctimoniæ poſitum ſit Chasidim pro Phariſęi, etſi ſcimus ita alibi loqui eum ſcriptorem; hic tamen, vbi diſcrimen exponitur quod eſt inter Phariſęos & Sadducęos, ferri non poteſt: & aliud ſuadent Gręca Ioſephi, vel quibus potius Gorionida vſus, Latina Ruffini. Nec vero mirum erraſſe hic manum librarij; cuius alia quoque ſimilia *σφάλματα* inter legendum adnotauimus, atq; adeo in præcedente periodo, vbi de Sadducæis eſt ſermo, fœdus error etiam in illa elegantiſſima editione eſt admiſſus. Ita ibi eſt editũ והכונשים היו באותם הימים אחרי הצדיקים והיו הצדוקים בישראל לחלק אחד omnes Hebraice docti intelligunt primam vocem eſſe deprauatam. Eruditiſſimus Munſterus legit הכובשים per ב non vt in Veneta per ך & vertit; *& hi confeſſi fuerunt in diebus illis ab alia ſecta Sadducæorum.* ſpretis artis grammaticæ legibus, & procul adeo à mẽte auctoris vt nihil ſupra Quare Ioſephꝰ Scaliger vt eſſet aliquis ſenſus ſcribi voluit, הכותים Cuthæi & Samaritę. Sed non dubito, virum ſummũ, ſi Hebræum ſcriptorẽ cum Gręco contuliſſet aliud fuiſſe iudicaturũ: nam quãto eſt probabilius, vt ſcribatur literula vna in integrum reſtituta, והדרכושים ac vertatur, *Et diuites erant in diebus illis ſequentes Sadducæos;*

cæos; Sadducæi autē erant in Iſrael pars vna. ex iſtis Ioſephi; τῶν μὲν Σαδδουκαίων τοὺς εὐπόρους μόνον πειθόντων, *quū Sadducæi ſolis diuitibus ſuam ſectā probarēt.* contra de Phariſæis ſcribit Ioſephus, ſteriſſe ab ipſis τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, id eſt plebem: pro quo eleganter in Hebræo, דלת העם τὸ λεῖπον τοῦ λαοῦ, *omnes tenuis fortunæ homines.* רכוש in puriore Hebraiſmo eſt nomen ſubſtantiuum, *opes, diuitiæ*: Galli retinent, *richeſſe.* apud Rabbinos nouorum verborum miros artifices, eſt etiā nomen adiectiuum. ſic גאון *magnificētia & magnificens*: גנאי *turpitudo & turpis.* Sed hęc per occaſionem dicta ſunto. Redeamus ad Baronium; qui ſermonem de ſectis Iudæorum ordiens, Beati Hieronymi locum profert è 3. in Iſaiam Commentario; quaſi eſſet hodie cuiquam ignotum in antiquitatibus Eccleſiaſticis vel mediocriter verſato, & rerum Iudaicarum intelligenti, multa incomparabilem illum virum eo loco ex falſa auditione falſa tradere. Quare non debuit Baronius ſine lapide Lydio omnia amplecti pro veris. Sed breuiter quædam adnotemus. Hieronymus igitur, in hæc verba Iſaiæ è capite octauo: *Et erit in Petram ſcandali duabus domibus Iſrael,* ita ſcribit: *Duas domus Nazaræi (qui ita Chriſtum recipiunt, vt obſeruationes legis veteris non omittant) duas familias interpretantur Sammai & Hillel: ex quibus orti ſunt Scribæ & Phariſæi, quorum ſuſcepit ſcholam Akibas, quem magiſtrum Aquilæ proſelyti autumant, & poſt eum Mair: cui ſucceßit Iohannan filius Zachei, & poſt eum Elie*Z*er; & per ordinem Delphon: & rurſum Ioſeph Galilæus, & vſque ad captiuitatem Ieruſalem Ioſue. Sammai igitur & Hillel non multo prius quam Dominus naſceretur, orti ſunt in Iudæa: quorum prior diſſipator interpretatur, ſequens prophanus: eo quod per traditiones & δευτερώσεις ſuas Legis præcepta diſſipauerint atque maculauerint.* hactenus Hieronymus, ſed vt vides aliena fide. narrat enim quæ acceperat ab auctoribus non optimis, Nazaræis hæreticis, ſemichriſtianis. Illud primo quam frigidum, duas domos Iſrael, de quibus Propheta, eſſe familias Sammai & Hillel? dicerent ſaltem ſectas duas nobiliſſimas innui, Phariſæos & Sadducæos, quomodo alibi explicat Hieronymus ipſe, vt ad caput Matthæi 22. Sed ille ſenſus eſt myſticus. cæterum loquitur ibi Iſaias de populo Iudaico in duas partes tum diuiſo, atque vt ait auctor veteris Gloſſæ, de duabus tribubus & decem. aliter paullo Lyranus, ſed in eandem ſententiam. Cui vero perſuadebunt Nazaræi Scribas & Phariſæos ex Hillelis & Sammai ſchola propagatos? paullo poſt dicunt iidem, duos illos Doctores, non multo prius quam Dominus naſceretur extitiſſe. quomodo igitur originem ab iis Scribę habuerunt, quorum in Veteri Teſtamento frequens adeo mentio? ſed de Scribis mox Phariſæi quoque tam recentes in populo Dei non fuerunt, vt paullo ante Chriſti ἐνσάρκωσιν, hoc eſt, *incarnationem*, dici queant cepiſſe. Ioſephus libro 13. cap 9. Phariſæorum meminit, vt & Sadducæorum atque Eſſenorum in rebus Ionathæ Aſſamonæi, annis ante natiuitatem Chriſti minimum 140. in hiſtoria autem 18. capit. 2. affirmat tres illas ſectas, vel, ſicut ipſe appellat, φιλοσοφίας. cognitas fuiſſe Iudæis ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, *à temporibus admodum antiquis.* Videntur ſane

Phariſæi non multo iuniores fuiſſe Sadducæis: quorum de antiquitate, vt & Baithuſæorum, (מינין propriè dici has duas familias quidam volunt:) conſtat ex auctoribus earum appellationum Saddok & Baitho, qui fuerunt diſcipuli & γνώριμοι, Antigoni Sochæi, qui ſucceſſit Simeoni Iuſto, hic vero adeo antiquus, vt vulgo Hebræi, & in his Abraham Zacuth, eum perperam confundant cum Iaddua Pontifice, qui obuiam proceſſit Alexandro, ante Domini noſtri aduentum, annis circiter 330. Et eſt profecto veriſimile Synagogam Templi ſecundi; ſimul ac defecerunt Prophetæ, cepiſſe diuidi in factiones & ſectas, quæ Rabbinis dicuntur, חלקים & כתות Ipſi quidem Hebræi, vere an falſo, principium mali referunt ad Sanballatem Cuthæum, & Manaſſem alioſque eius generis Iudæos, vt explicatur in Iuchaſin, pag. xrv. 2. Etſi autem definire tempus præciſe non poſſumus, quo nati Hillel & Sammai; quia tamen conſtat, iſtos eſſe qui dicuntur Ioſepho Pollio & Sameas initio libri 15. & cap. 13. atque alibi: conſtat etiam Hillelem fuiſſe Akibæ præceptorem, vt hic recte dicit Hieronymus; neque dubitatur natum Akibam circa primum annum Chriſti; tuto poſſumus inde concludere, falſo tantam illis antiquitatem tribui, vt ab illis ſint orti Phariſæi. Falſum etiam eſt, vt dudum monuit Scaliger, Hillel ſignificare *profanum*: in quo negari non poteſt, mire hallucinatum eſſe Hieronymum. non enim per ח ſcribunt hoc nomèn Hebræi, חלל *profanauit*; ſed הלל per ה *laudauit*. probabilius eſt quod ſequitur, Sammai eſt diſſipatorem; שמם *diſſipauit, vaſtauit*: tamen ne id quidem temere concedent Criticæ Hebraicæ periti, vt docuerunt Scaliger & Druſius. Sequitur ſucceſſio Doctorum ab Hillele ad deletam vrbem: qua in enumeratione multa illi ſint ſuſpecta neceſſe eſt, qui ſcripta Rabbinorum illorum contulerit, qui ſucceſſionem Kabbalæ ſiue ordinem τῶν מקבלים expoſuerunt, vt habetur in Pirke Auoth, Germine Dauidis, Iuchaſin, aliis libris. Videat ſtudioſus lector, quæ ſcribit Scaliger in Elencho Trihæreſij. Sed & ſuſpecta lectio eſt apud Hieronymum, *Delphon*. pro quo non ſine cauſſa conicit doctiſſimus Druſius ſcribendum eſſe *Terphon*, aut *Tarphon*, vel quod vſitatius *Tryphon*. Delphon enim nullus quod ſciam vſquam comparet inter veteres Rabbinos, ne in Iuchaſin quidem. eſſe tamen nomen antiquum, ſcimus; nam in Eſtheris capite octauo nominatur inter alios Iudæorum hoſtes & Dalphon, vnus è decem filiis Amanis. Hieronymi loco ſubiicit hęc Baronius: *Ex his*, nempe Phariſæis, *qui Legi interpretanda nauabant operam, Scribæ dicebantur; cæteri communi nomine Phariſai*. Exiſtimauit Baronius, Scribas ſectæ Phariſæorum eſſe membrum: quo nihil abſurdius dici queat. nam Scribarum Legalium ordo fuit apud Iudæos ex antiquiſſimo inſtituto. ipſi quippe erant, qui Legem populo legebant in templo & in Synagogis, ac ſi opus eſſet interpretabantur. propterea in Euangeliis Νομικοὶ, dicuntur & Νομοδιδάσκαλοι. Ab ipſo Moſe quidam putant inſtitutos; alij à Dauide, è primi Paralipomenon capitibus 23. & 26. In ipſa captiui-

tate

tate duraſſe Scribarum ordinem, argumento eſt magnus ille ſcriba Eſdras, qui legem reſtituit: quod non ab Eſdra ſolo factum eſt, verum ab aliis quoque pluribus, ſicut præclare diſputat Abraham Zacuth in Iuchaſin, pag. 55. a Hoc verius, quam quod apud Epiphanium legitur; Scribas eodẽ cepiſſe tempore cum Sadducæis: quæ eſt manifeſta ἀνιστορησία, niſi de genere peculiari quodam Scribarum placeat intelligi. E corpore Scribarum fuerunt qui ſequerentur Phariſæos, qui Sadducæos, necnon qui Eſſenos. quare non minus abſurdum eſt dicere Scribas alteram fuiſſe partem ſectæ Phariſaicæ; quam ſi quis dicat Epiſcopos hæreſeos Arrianæ vnam partem confeciſſe: quia Euſebius Cæſarienſis, Euſebius Nicomedienſis, Paulinus Tyrenſis, & plures alij Epiſcopi Arrio adhæſerunt. Sed Baronium, & alios eiuſdem ſententiæ mouit locus Actorum 23. v. 9. οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν φαρισαίων, ſine cauſſa: neque enim ibi dicitur quod illi volunt: ſed denotatur conſenſus opinionum in aliquot capitibus doctrinæ; propter quem illi tum, & item alias ſtabant à Phariſæis. Quod ait Baronius, Phariſæos omnia tribuiſſe fato; errat, Nam è tribus ſectis illis, fato omnia tribuebant Eſſeni; libero arbitrio Sadducæi fatum inane eſſe nomen ſine re affirmantes. Phariſæi mediam viam ſunt ingreſſi: fato quidem fieri omnia; ſed ita vt hominum liberum arbitrium non tollerent. Ioſephus illo ipſo loco qui à Baronio indicatur, hoc luculente docet, libro 17. capite 11. Ait ille quidem, πράττεσθαι εἱμαρμένῃ τὰ πάντα ἀξιοῦσι. *credunt omnia fieri fato*: in quibus verbis ſubſtitit Baronius, vt feſſus caballus in cliuo: at non Ioſephus, qui addit, οὐδὲ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ βουλόμενον τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς ἀφαιροῦνται. δοκῆσαν τῷ Θεῷ κρᾶσιν γενέσθαι καὶ τῷ ἐκείνης βουλευτηρίῳ, καὶ τῶν ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προσχωρεῖν μετ' ἀρετῆς ἢ κακίας, *hoc eſt quum dicant fato omnia fieri, voluntatem hominis non priuant impetu à ſeipſo pendente, h. e. libera voluntate: quippe, ſic Deo placitum eſſe, vt certo temperamento miſcerentur in vnũ fati decretum, & ratio humana, ſi quis vellet accedere aut cũ vitio aut cum virtute.* interpretamur locum aliquanto obſcuriorem. Pro τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς, quod Helleniſmus non admittit; ſcribendum, τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὁρμῆς, nempe τοῖς ἀνθρώποις, impetu qui ſit in hominis poteſtate. eſt periphraſis liberi arbitrij. Eandem κρᾶσιν fati & liberi arbitrij aliis verbis explicat lib. II. Belli Iud. c. 12. εἱμαρμένῃ καὶ θεῷ, προσάπτουσι πάντα· καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια, καὶ μὴ, μετὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις κεῖσθαι· βοηθεῖν δὲ ἕκαστον καὶ τὴν εἱμαρμένην. *Fato & Deo omnia attribuunt: & faciendi quidem iuſta, aut iniuſta, poteſtatem in hominibus, vt plurimum eſſe: verum in ſingulis fati auxilium concurrere.* Ex his apparet, Ioſephum, etſi ſimpliciter videatur pronunciare, fieri omnia fato è ſententia Phariſæorum: re vera tamen aliud dicere, & partim fato, partim libero arbitrio rerum euentum tribuere. quare idem libro 13. pag. 394. οἱ φαρισαῖοι τινὰ καὶ οὐ πάντα τῆς εἱμαρμένης λέγουσιν εἶναι ἔργον· τινὰ δ' ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπάρχειν. συμβαίνειν τε καὶ οὐ γίνεσθαι. *Phariſæi dicunt, quædam eorum quæ fiunt non omnia fati eſſe opus: quædam enim in hominum poteſtate eſſe, vt fiant vel non fiant.* Sine cauſſa

docti quidam viri Ioſephum inconſtantiæ hic accuſant; quæ nulla penitus eſt, vtut in verbis quædam prima facie appareat contrarietas. Mirum vero Epiphanium ſeriam aduerſus Phariſæos diſputationem inſtituere; quod dicerent, iudicium fieri poſt mortem. negat enim ille conſiſtere hæc poſſe cum ipſorum doctrina, qui fato omnia tribuant, libero arbitrio nihil. Videtur Epiphanius in quoſdam Phariſæos incidiſſe, qui placitorum ſuæ ſectæ parum gnari, hoc illi perſuaſerant de antiquis certe Phariſæis tale quid ſuſpicari nos Ioſephus non ſinit, ſcriptor accuratiſſimus, & quidem cum profeſſione Phariſæus, tum affectu. Nam vt obiter hoc dicam, quod facit mox Baronius Ioſephum de Phariſæis ſic loquentem; *Genus hominum aſtutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infeſtum*: impoſuit illi Gelenius interpres. at Ioſephus ſic: Φαρισαῖοι καλοῦνται, βασιλεῦσι δυνάμενοι μάλιστα ἀντιπράσσειν, προμηθεῖς, κἀκ τοῦ προὔπτου εἰς τὸ πολεμεῖν τε καὶ βλάπτειν ἐπηρμένοι. *Iſti Phariſæi vocantur, adeo potentes, vt Regibus cum primis poßint reſiſtere; ita proſpicientes in futurum, vt etiam aperto bello Reges laceſſant, iiſque noceant.* nulla hic conuitia, quę de ſuo Gelenius addit, contra fidelis interpretationis legem, & Ruffini exemplum; imperitiſſimi quidem, ſed eo tamen interdum fidelioris Gelenio interpretis; quoniam verba auctoris magis appendit. Sed hoc leue, præ aliorum quorundam interpretum licentia. vt cum Genebrardus in verſione ſua Gallica Ioſephi pro voce *Cleopatra* codicis Græci, pag. 689. poſuit *ceſte chiene*: & ſtatim, pro δίδωσι αὐτῇ, hoc eſt, *dat ipſi*, *il donne à ceſte putain*. tantus inerat illi πικρολόγῳ Theologo conuiciorum amor: quod omnia eius ſcripta fœdè arguunt. Subiicit mox Baronius, locum Epiphanij eximium, quo deſcribuntur, ait ille, tirocinia Phariſęorum: at melius Epiphanius πολιτείας μείζους appellat, inſtituta vitæ auſteriora, quam quibus Scribæ vtebantur. Quas vulgo dicunt Regulas monachorum, quæ totius vitæ degendæ normam præſcribunt; eas Græci Patres πολιτείας interdum appellant; vnde etiam πολιτεία ponitur pro κακουχίᾳ, & vexatione corporis ex pia deuotione aut etiam ſuperſtitione: vt apud eundem pag. 529. καθίζοντας ἐν πολιτείαις καὶ νηστείαις ὑπερβαλλούσαις, ſic alibi. Apud Chriſoſt. ſępe, vt hoc obiter moneam, πολιτείας nomine intelliguntur, quæ ſolent Theologi bona opera appellare. Sic in homilia quadam in titulum libri Actorum; οὐ θαύματα, ait, ἀλλὰ πολιτεία, εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει τῶν οὐρανῶν. *Non miracula, ſed vita, in regnum cœlorum introducit.* paullo ante, θαύματα καὶ σημεῖα, χωρὶς πολιτείας οὐκ ἴσχυσε πρὸς τὰ πρόσω χειραγωγεῖν, ἦτοι ἐκεῖνα, & de malis loquens, quib. dicturus eſt Dominus, *Neſcio vos*: γυμνὰ τὰ θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ πολιτεία, ſic paſſim. intelligitur autem, quam appellat ibidem, πρᾶξιν ἀγαθὴν, *opera bona*, βίον καθαρόν. Porro non deſcribit hoc loco Epiphanius communem omnium Phariſæorum regulam, ſed priuata quorundam inſtituta, quæ ſibi ipſi præſcribebant, ſeruanda, neque hoc initio tantum profeſſionis vt ſilentium Pythagoræ diſcipuli, quod credidit Baronius, qui propterea

tirocinia

tirocinia vocat: ſed ὅτι ἤσκουν, *quoties exercebant.* quidam per totam vitam erant aſcetæ, vt ille Barus eremita, cui per tres annos operam ait dediſſe Ioſephus in vita ſua; & monachi Chriſtiani veteres, qui montes & loca ſola toto vitæ curriculo incolebant, de quibus toties B. Chryſoſtomus, & ex profeſſo Palladius, & alij: quidam per interualla, vt illi Scribæ de quibus præcedente ſermone dicebat Epiphanius, quemque eorum illo cultu quem ibi deſcribit fuiſſe ornatum, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐγκρατεύοντο. ἢ παρθενίαν ἤσκουν, & iſti Phariſæi. Qui vitam ciuilem quum viuerent, & fere ad Rempub. accederent, tempora ſumebant, aut ſemel in vita, aut fortaſſe etiam ſæpius quibus ſe exercerent iis, quæ hic narrat Epiphanius inſtitutis: ideo ait, τινὲς αὐτῶν, hoc eſt, *quidam illorum*, & ὅτι ἤσκουν, hoc eſt, *quando exercebant.* Primum commemoratur inſtitutum virginitatis aut continentiæ: ad quas Phariſæi nullo quum voto communi ſe obligarent, quod fecerunt poſtea aſcetæ Chriſtianorum; vt quemque ceperat impetus, is ſibi legem dicebat. Secundum inſtitutum eſt, aſſiduitas orandi. Verba Epiphanij ita habent; πυκνῶς δ' ἐπευχόμενοι πυκνότερον ἀγῶνα τοῦτον ἐνίσταντο. *Aſſidue orantes, frequentius hunc agonem inſtituebant.* dubito an agonem appellet totum tempus quo ſe exercebant, quadriennium, octennium, decennium: vt ſit ſenſus: hæc tempora ſæpe ab iiſdem eſſe repetita, an agonem hic dicat, corporis vexationem, quæ deinceps deſcribitur. ſed prius oſtendit in quem finem corpus ſibi male tractarent: διὰ τὸ μηδὲν μὴ σωματικὸν παθεῖν, *ne videlicet corporale aliquid ſibi contingeret.* Hæc cauſſa generalis eſt; nam multa accidunt corporibus habitioribus & bene curatis, per quę Iudæorum aſcetæ pollui ſe credebant. Primo concupiſcentiæ prauę, quarum ſcaturigo dicitur Hebræis יצר הרע cogitatio mala, vel ſimpliciter יצר vt in dicto Ben Zome initio capitis 4. in Pirke Auoth: deinde quodcunque genus excretionis è corpore manantis. Nam vt de Eſſenis notat Ioſephus, pag. 729. καίπερ φυσικῆς τῆς τῶν σωματικῶν λυμάτων ἐκκρίσεως, *licet naturalis ſit ſordium corporalium excretio*; tamen quicquid eſſet vlla parte eiectum, eo ſe pollui autumabant: ac proinde frequentibus βαπτισμοῖς & lorionibus, qua interdiu, qua noctu ſeſe purificabant. Sic accipiendum in hoc Epiphanij loco σωματικόν τι παθεῖν, quæ eſt honeſta elocutio rei minus honeſtæ qualis illa elegantiſſima apud Gorionidam, vaniſſimum alioquin ſcriptorem, libro 1. capit. 9. de eo quem laxa aluus vrgebat, דרך אנשים לי *via hominum mihi*, hoc eſt, πρὸς κοιλιολυσίαν εἶναί με δεῖ. Addit Epiphanius, ἢ κλαπῶσι δι' ἐγκρατείαν ἀνδῶν τε ῥύσιν σώματος ἀπεργαζόμενοι, hæc corruptiſſima ſunt, quod non animaduertit interpres; multo autem minus Cardinalis Baronius. Scribendum eſt, vt monuit illuſtriſſimus Scaliger, ἢ κλ. δι' ὀνειράτων ἀνδῶν ἐγκέλσιν τοῦ ῥεύματος ἀπεργαζομένων: ita verte: *neue ſomnia furtim*, id eſt, inuitis) *obrepant, quæ turpem ſeminis excretionem efficiant.* poteſt etiam legi: ῥύσιν σώματος hoc eſt *fluxum ſeminis*: ſic enim Moſes τὴν γονόῤῥοιαν, de qua multa in Leuitico, appellat זוב מבשרו 70. Seniores ῥύσιν ἐκ τοῦ σώματος; tacito nomine γόνου aut σπέρματος ſed hic non. γονόῤῥοια ſignificatur, quæ

ſpecies eſt morbi corporei; ſed ἐξονειρωγμὸς hoc eſt, *ſeminis profluuium inter dormiendum*, quem Moſes in Deuteronomio cap. viceſimotertio, v.10. nominat קרהלילה caſum nocturnum. Rabbini קרי apud quos ea de re multa leguntur. Ex omnibus namque pollutionibus huius præcipua ſemper à Iudæis habita eſt ratio, tam aſcetis, de quibus hic Epiphanius, quem etiam Sacerdotibus dum ſuarum ἐφημεριῶν vices obibant; maxime autem à Pontifice maximo; vt oſtendit ſingularis hiſtoria apud Ioſephum, libro decimo ſeptimo, capite octauo, de Matthia Pontifice; qui ea de cauſſa in diem vnum ſolennem ſibi ſubſtituit Ioſephum Ellemi F. quæ etiam ratio fuit inter præcipuas, cur Pontifex Maximus ſuum משנה ſiue סגן id eſt, vicarium ſolitus ſit habere, qualis Annas Kaiaphæ; de quo multa paſſim apud Rabbinos. Tertio loco ſequuntur apud Epiphanium exempla κακυχίας, Primum exemplum eſt huiuſmodi: καὶ οἱ μὲν σανίδας ἑαυτοῖς ἐφελοκάλυν, σπιθαμῆς μόνης τὸ πλάτος, καὶ ἐπὶ ταύτης ἑαυτοὺς ἐτίθεσαν κατὰ τὴν ἑσπέραν· ἵνα εἰ ὑπνώσειέ τις, καὶ καταπίπτει εἰς τοὔδαφος, αὖθις ἐγείρηται εἰς ἀγρυπνίαν. *quorundam ea erat induſtria, vt tabulam ſibi pararent, cui eſſet latitudo duntaxat ſpithama vnius, ſiue dodrantis, in quam veſpere ſeſe deponebant vt; ſi quem ſomnus caperet, atque is in ſolum caderet, ad preces euigilaret.* Antiquiſſimum eſt, non ſolum Aſcetarum, ſed etiam ſtudioſorum inſtitutum, aliquid excogitare πρὸς τὸ ὑπνομαχεῖν, vt loquitur Dio Caſſius, & quo breuiorem ſibi ſomnum facerent. Omitto Platonis horologium nocturnum, de quo Athenæus libro quarto. de Ariſtotele narrat Diogenes, ſolitum ita ſe componere ad dormiendum, vt porrecto brachio pilam æream teneret, cui peluis ænea erat ſuppoſita; vt pilæ caſu excitaretur. ὁπότε κοιμῷτο, σφαῖραν χαλκῆν βάλλεσθαι αὐτῷ εἰς τὴν χεῖρα, λεκάνης ὑποκειμένης, ἵν' ἐκπεσούσης τῆς σφαίρας εἰς τὴν λεκάνην, ὑπὸ τοῦ ψόφου ἐξέγροιτο, Tenuit idem inſtitutum à præceptore acceptum Alexander Magnus; de quo Ammianus Marcellinus, libro decimoſexto, *Alexander anea concha ſuppoſita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argẽteã; vt cum neruorũ vigorẽ, ſopor laxaſſet, infuſus, geſtaminis lapſi tinnitus abrumperet ſomnum.* Eodem pertinent, quę de Lycurgo oratore narrat Plutarchus in vita, ipſum, ὅπως ἐγείροιτο ῥαδίως καὶ μελετῴη, *vt facile excitaretur & meditationi vacaret*, in vili ſolitum quieſcere lectulo, in quo nihil erat præter κῴδιον & προσκεφάλαιον, *pellem lanatam & puluinar*: item quæ de Vlpino Marcello inſigni belli duce narrat Dio in vita Commodi, & ex eo Suidas in Μάρκελλος: & quod idem Ammianus de Iuliano; cubuiſſe illum non in plumis, vel ſtragulis ſericis; ſed in tapete & σισύρᾳ, ſiue ſiſurna, quo facilius ſomnum abrumperet. Sed longe ingenioſiora ſunt, quæ de aſcetis tam Iudæis quam Chriſtianis apud veteres legimus. Iſti enim, ſicut canonicam refectionis horam habuerũt, ſic & canonicum ſomni tempus & menſuram, vt loquitur Caſſianus. Igitur partim ad vexandum corpus, & eam quæ Patribus dicitur σκληραγωγία, partim ad minuendũ ſomnum, fuerunt aſcetis in vſu χαμευνίαι humicubitiones & στιβάδες χόρτου ξηροῦ, herba aut fænum loco culcitræ, mattæ, ſtoręę, pſiathia, & ma-

& maſotres aut meloræ ac ſimilia his ad incubandum : item apud Caſſianum embrimía, Collatione prima, capite vltimo cuius vocis etymum negat ſe ſcire Scaliger, Elenchi capite 25. quis autem ſcire ſe poſtulet, quod neſciuit ille vir admirandus, quem in literis melioribus nihil fugiebat? ſuſpicabamur tamen nos, ἐμβρίμια dicta παρὰ τὸ βρίζειν, quod dormitare & ſomnum leuem capere ſignificat: proprie eſt, μετὰ τὴν βορὰν ἵζειν, poſt ſumptum cibum reſidere; & fortaſſe delicatis hominibus embrimia ſua fuerunt ad meridiandum; quales ſunt in noſtra Gallia grabati lautiorum è panno fere viridi conſtrati, magis ad quieſcendum per æſtum diei, quàm ad dormiendum: aſcetę verò ſua embrimia faſciculis ſtipulę farta, vel papyro (vt apud Philonem de Eſſenis (aut duro tomento, vel ſimili materia, ſibi parabant, ad ſomnum nocturnum. Critici veteres illud Poetæ οὐδ' ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα: exponunt ἡσυχάζοντα, ἢ νυστάζοντα καὶ ὑπνοῦντα: inde Brizo dea ſomni, ſiue, vt aliis videtur, inſomniorum. Gregorius Nazianz. aut vt aliis placet, Apollinaris Laodicenus in Tragœdia Chriſtus patiens: Κεῖμαι πεδοστιβὴς γε χαμαιστρωσίᾳ. Κ' οὐκ ἔβριζον οὔτ' ἐκοιμώμην, in editione Pariſienſi nupera perperam editum eſt παιδοστιβής. iterum ait miles è cuſtodia ſepulchri: Ἐγὼ γὰρ ὄμμ' ἄγρυπνον εἶχον ἀφρόνη, Κ' οὔτ' ἔβριζον οὔτ' ἐκοιμώμην. Apud Heſychium legimus ἐμβρόνιον dictum fuiſſe vile quoddam veſtis genus; quod fortaſſe aliquis putabit pro tapete aut culcitra ſubſterni ſolitum inſtar ſtorearum; atq; inde dicta eſſe embrimia: ego verius puto, quod dixi prius. Igitur ad hoc inſtitutum ſpectat, quod narrat hic Epiphanius de Phariſæis aſcetis, tabulæ dodrantali, ſiue palmi vnius maioris, incubare ſolitis; quorum exemplum tranſiſſe ad primos Chriſtianorum monachos non dubito. Simillimum enim eſt, quod de ſua & Baſilij Magni matre, ſanctiſſima & admirandi exempli fœmina, B. Macrina, refert Gregorius Nyſſenus, in Epiſtola lectu digniſſima ad Olympium aſcetam, nondum edita inter illius Patris opera, nobis aliquando magna cum voluptate lecta in Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca. Addit Epiph. Διὰ τὸ ἄγρυπνον ἔχειν τὸν βίον; *eo fine, vt vitam agerent vigilantes quam maxime fieri poſſet.* διὰ τὸ, dixit, pro eo quod erat vſitarius πρὸς τό. Sequuntur duo alia exempla aſceticarum inuentionum ad ſomnum breuiandum. Ἄλλοι δὲ κάχληκας συλλέγοντες, ἑαυτοῖς ὑποστρώννυον, εἰς τὸ νυττομένους μὴ ὕπνῳ βαθεῖ φέρεσθαι· ἀλλὰ βιάζεσθαι καὶ γρηγορεῖν ἑαυτοῖς προσαναγκάζεσθαι· ἄλλοι δὲ καὶ ἀκάνθας στρωμνὴν εἶχον, διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. *Alij calculos littorales colligebant, eoſq; ſibi ſubſternebant, vt iis compuncti in profundum ſomnum ne inciderent: ſed vim ſibi facerent, & euigilandi cauſſam ſuggererent. Aliis in eundem finē pro ſtrato ſpinæ erant.* Subijcit Epiph. de jejunio, quæ eſt alia corporis afflictio, תענית Iudæis proprie dicta: νηστεύοντες δὲ δὶς τοῦ σαββάτου, δευτέραν καὶ πέμπτην *jejunabant bis in hebdomade, diebus ſecundo & quinto.* Huius duplicis ieiunij paſſim mentio eſt in libris Rabbineis: præſertim in Tractatibus Tahanioth in Thalmud & Moſe Ægyptio atq; aliis qui ſcripſerunt compendia doctrinæ Thalmudicæ. Vide extremum libellum eius argumenti, qui

editus eſt cum Seder Holam. Phariſæus apud Lucam, *νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου*, recte ibi Theophilactus exponit de feria ſecunda & quinta, ſiue vt loquimur hodieq; Chriſtiani cum Paganis, die Lunæ & Iouis. Maldonatus ſcriptor maledicentiſſimus, qui eo nomine Theophilactum reprehendit; ſi apud aliquem Proteſtantium, quorum obſeruationibus tot locis vtitur pro ſuis, hallucinationem huic ſuæ parem deprehendiſſet, quas verborum ampullas edidiſſet? Addit Epiphanius; *ἀπεδεκάτουν γὰρ τὴν δεκάτωσιν τὰς ἀπαρχὰς ἐδίδουν, τριακοστάς τε καὶ πεντηκοστάς, τάς τε θυσίας ἀσφαλέστατα, καὶ εὐχὰς ἀπετέλουν*. *Decimabant decimationem* id eſt, *rem iam decimatam: primitias dabant: tricesimas & quinquagesimas, ſacrificia vtiq; & vota firmiſſime ſoluebant.* Qui pręcæteris pij eſſe ſtudebant, aut videri volebant, ij non ſolum ea implebant, quæ Lege Dei expreſſe iuberi putabant; verum etiam alia inſuper adijciebant, de quibus lege cautum non eſſet. Nota eſt diſtinctio inter חיוב debitum, & רבית לתורה auctarium legis, apud Rabbinos, inter opera & conſilia apud Patrum nonnullos & Scholaſticos; item inter opera neceſſaria & ſupererogationis, quæ vocant. de vtroq; genere hic Epiphanius è Phariſęorum ſchola. Præcepta ſunt, quæ ait de primitiis, de ſacrificiis & de votis. conſilia, quæ de decimarum decimatione. Nam quum decimarũ modus lege Moſis eſſet præſcriptus, erant qui vltra modum definitum penderent nomine decimarum aliquid, tanquam ſacrificia quędam נדבות ſpontanea & bonæ voluntatis. de quibus Moſes in Deuteronomio & Leuitico non ſemel. Decimatio ſupra Legis præceptum fiebat duobus modis; vno, cum etiam earum rerum decima pendebatur, quæ Lege Moſis decimam non debebant. Hoc ſenſu dicit Phariſæis apud Lucam, *ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.* ego nihil poſſideo cuius gratia decimam non pendam. & Dominus noſter exprobat hypocritis, Scribis & Phariſæis, Matth. 23. 23. *decimatis mentham, anethum & cuminum.* altero modo cum decimæ præſtabantur ad quarum pręſtationem Lege non tenebantur. Tenebantur omnes Iudęi ad duas decimas. decimę primæ præceptum extat Numerorum 18. 21. 25. hæc decima præſtabatur Leuitis ad eorum alimoniam & exhibitionem: ipſi autem Leuitæ huius decimæ decimam præſtabant Sacerdotibus. Altera decima imperatur Deut. 13. 23. & Leuit. 27. 30 31 vbi etiam habes quibus rebus inſumeretur. præter has duas decimas aliam præſtabant Phariſęi, de quibus hîc Epiph. illa verba, *tricesimas & quinquagesimas*, refero ad תרומות quæ ſeptuaginta Interpretibus dicuntur *ἀπαρχαί*, Latinis *primitiæ*: ſed aliud *primitiæ* ראשית aliud Therumoth, oblationes & dona, quę lege quidem erant imperata, vt Exodi 25. 2. ſed abſque modi legitimi definitione. De his docent Rabbini morem ſeruari ſolitum, vt qui minimum donum darent, minus ſexageſima parte iuſtæ æſtimationis frugum ſuarum non darent: qui autem liberaliter agere volebant, quadrageſimam penderent: qui neq; liberali animo neq; ſordido erant inſignes, intra hos terminos conſiſtentes, aut ad hos

aut ad illos, prout erant affecti, propius accedebant. primorum oblatio dicebatur *Theruma oculi boni*; ſecundorum, *Theruma oculi mali*; poſtremorum, *Theruma mediana*, de quibus legant ſtudioſi diſſertationem Ioſephi Scaligeri. Hæc mirificè locum Epiphanij illuſtrant, quem neq; interpretes intellexerunt, neq; Baronius. Hoc enim vult: Phariſæos in vtroq; termino communes leges exceſſiſſe. liberalitatis, cum trigeſimam partem frugum darent, aliis quadrageſimam conferentibus: parſimoniæ, quod vltra quinquageſimam nunquam deſcenderent: cæteris ſexageſimam dumtaxat largientibus, quoties parce vellent agere. Sed mirum cur dixerit Epiphanius τριακοντάδας & πεντάδας potius quam τριακοστὰς & πεντηκοστὰς, ſicut leges Hellenismi poſtulabant; ego ne aliquid hic ſubſit vitij vereor. Sequentia Epiphanij verba ita concipienda ſunt: Τῷ δὲ προειρημένῳ σχήματι τῶν γραμματέων προϋπῆρχον. Διά τε τῆς ἀμπεχόνης, καὶ διὰ τῶν ἀλλωσχημάτων καὶ γυναικικῶν ἱματίων ἐν ταῖς πλατείαις, ἐν κρηπῖσι καὶ γλώτταις ὑποδημάτων προϊόντες: *Progrediebantur in publicum eodem cultu ornati cum Scribis, de quo ante dictum eſt: cum amiculis & aliis ornatibus ac muliebribus palliis, crepidatis & in calceis ligulatis in plateis procedentes.* Hic vero plane mihi aqua hæret, nec quid de hac ſententia dicam habeo. Nam quis non miretur, inter inſtituta propoſiti auſteri, quale hactenus deſcripſit Epiphanius, tribuere illum aſcetis Phariſæis muliebria, pallam fœmineam, crepidas & calceos vel ſoccos ligulatos? quomodo hæc mollities cum ſuperiore ſeueritate conſentit? Aut quis ignorat expreſſe cautum eſſe Lege Dei, ne viro muliebria geſtare fas eſſet, aut fœminæ virilia? Deuter. 22. 5. neq; hoc Rabbini prætermiſerunt, cum Legem digeſſerunt in præcepta, vt ipſi loquuntur, faciendi & non faciendi. Vide apud Moſem Maimonidem, quadrageſimum præceptum inter negatiua. Quare aut ſtultiſſimi & inſulſiſſimi mortalium iſti aſcetæ fuerunt; qui exquiſitiſſimam auſteritatem & ſanctimoniam quum profiterentur, tam impudenter legem Dei & maiorum præcepta contemnentes, id ſibi licere putarunt, atque id publicè, de quo nemo aſotus luxu perditus, auſus eſſet ſub tecto domus ſuæ cogitare: plane, vt ſi quis hodie Cappucinus aut Feuillantius, nobilis & delicatulæ mulierculæ cultu ornatus, in publicum prodiret: aut Epiphanio mire impoſuerunt Iudæi, qui hoc illi perſuaſerunt: quæ fuit ſententia Ioſephi Scaligeri, cui nos aſſentimur: eum vide in Elencho Trihæreſij, c. 13. Rabbini certe adeo ſimile nihil de aſcetis Phariſæis narrant; vt contra affirment ea opinione ſanctitatis illos fuiſſe inflatos, vt vel ſolo contactu communium veſtimentorum pollui ſe crederent: ſicut refert è vetuſtioribus Abraham Zacuth Iuchaſin folio 22. 2. vbi inter cætera habentur verba quæ huc pertinent iſta: בגדי עם הארץ מדרס לפרושית *veſtimenta filiorum terræ*, id eſt, vulgi Legis imperiti, & eorum qui vitam ſanctiorem non profitentur, *ſunt conculcatio Phariſæis, ſiue aſcetis.* Connectit Baronius ſuperioribus Epiphanij verbis locum eiuſdem è capite præcedente de Scribis; qui locus nonnulla quum habeat & obſcu-

& animaduerſione digniſſima; petant ſtudioſi quæ ad verborum illius illuſtrationem pertinent ex eodem illo τοῦ μακαρίτου, Scaligeri, puſillo quidem, ſed nunquam ſatis laudato, libello, cap. 6. & 7. Porro omnia hęc Phariſæorum inſtituta, quorũ hypocriſin ſæpe Dominus noſter increpat verbo iugulat vno Epiph. cum illa appellat, voce elegantiſſima, ἐθελοπερισσοθρησκείαν, q. d. cultum ex propria libidine excogitatum, ac proinde ſuperfluum: alludens dubio procul ad locum Apoſtoli Coloſſ. II. 23. affinis eſt quam alibi damnat in ſuperſtitioſis quibuſdam Chriſtianis ἐθελοπερπερότητα δικαιοσύνης opinionem iuſtitiæ poſitam in cultu ex humana voluntate excogitato, in Ancyrato, p. 475. In iis quę mox differuntur de Sadducæis, omiſit Baronius illud, in quo fere vnico eius differentiæ cardo verſatur, quæ erat inter horum & Phariſæorum ſectam. quum enim Phariſæi reciperent præter Legem ſcriptam traditiones בעל פה *ore traditas*; Sadducæi iſtas penitus reiiciebant. Sed hæc vulgo nota. Quod ait Epiphanius, Sadducæos non ſeruaſſe integritatem doctrinæ ſui ἐπιστάτου, & magiſtri, qui & nominis auctor Sadoci: hoc quam ſit verum, quęri poteſt: nam certum eſt Sadocum & Baithum fuiſſe diſcipulos Antigoni Sochæi; cuius pias ſententias iſti primi corruperunt, & aliouorſum trahentes, nouæ hæreſeos fundamenta iecerunt. Quare Philaſtrius dicit ipſum *Sadocum hanc hæreſin confirmaſſe*: melius dixiſſet, inueniſſe. De Eſſenis reiicit nos Baronius in aliud tempus: nempe in an. Domini noſtri 64 vbi quæſtio agitatur de Eſſenis monachis: quam & nos, Deo volente, accurate & φιλαλήθως ibi expendemus. Sebuęi & Gortheni vnde appellationes ſuas inuenerint, quæſitum eſt Ioſepho Scaligero, Elenchi capite primo, & 10. ac 21. Doſithei Baronio, & in codicibus Epiphanij Δοσίθεοι, corrupte appellantur, qui Doſitheani potius erant dicendi: ſiquidem à Doſitheo Samaritano illis nomen. ſic tamen apud alios quoque ſcriptores, etiam Damaſcenum. In loco Syneſij, quem in ſermone de Doſitheanis affert, egregie & plane iocculariter hallucinatur Baronius. Qui quidem in eo primum fallitur, quod narrationem Syneſij putat pertinere ad hæreſin Doſithei, & illam furioſam potius quam ſuperſtitioſam obſeruationem Sabbati, quam Doſitheo tribuit Origenes. Sabbati cultus ceſſatione operis, lex eſt fuitq; ſemper communis omninm Iudæorum: ſed in eo differebant inter ſe, quod neceſſitatem legis, alij mollius, alij durius intepretabantur. Narrat Philo Iudæus Helleniſta, in libro Περὶ ἀποικίας, fuiſſe Doctores nonnullos, qui docerent τοὺς ῥητοὺς νόμους εἶναι σύμβολα νοητῶν πραγμάτων, *leges ſcriptas eſſe ſymbola rerum intellectualium.* Hi obſeruationem ſabbati ſecundum literam non magni faciebant: quos propterea reprehendit eo loci Philo, & hortatur vt ſententiam mutent. Contra alij Iudæi τῷ ῥητῷ, hoc eſt, *ſcripto ſeu litera*, mitentes, ceſſandum ſine vlla exceptione ſtatuebant, ac ne hoſti quidem iugulanti eſſe reſiſtendum. Temperauit hunc rigorem Matathias Maccabæus; quo auctore decretum, vt hoſte vitam eripiente, inſuper habere ſabbatum fas eſſet, vt refertur

Maccab.

Maccab. libro primo, capite 11.41. & Ioſephi libro 12.cap. 8 nam ante hoc legis temperamentum, nulla erat dubitatio mortem oppetendam prius eſſe, quam vt tentaretur defenſio die ſabbati; quod in eodem libro 6 11. ita exprimitur: *ἀλλὰ βοηθεῖν ἔ-χειν βοηθεῖν ἑαυτῷ κατὰ τὴν δόξαν τοῦ σω-ματος ἐκθέσθαι*. Iſtud decretum habuit hanc vim, vt in præſentiſſimo vitæ periculo liceret non ceſſare, quod ſi hoſtis arietem ſtrueret, tormenta muris admoueret, cuniculos foderet, aut ſimile quid aliud moliretur, ceſſandum erat. Hoc iure vſi Iudæi, cum vrbs à Pompeio obſeſſa, vt obſeruat Ioſephus libro 14. cap. 8 & *ἁλώσεως* libro primo, capite 5. & cum à Tito, eiuſdem operis libro quarto, capite 9. quare idem ſcriptor pagina 367 ait, ſua ætate decretum Matathiæ tempore factum, durare: *κἂν ἄχρι δεῦρο*, inquit) *μένει παρ' ἡμῖν, τὸ καὶ σαββάτοις ἄποντες δεήσειε μά-χεσθαι*. Sed & ad alia quam belli neceſſitates decretum illud pertinuit. Nam in vniuerſum pronuntiant Rabbini, omne periculum præſens vitę amittendę, impellere ſabbatum. ipſi dicere ſolent ספק נפשות דוחה שבת Ioſephus pagina 670. id ita dixit, *ὑπὲρ μόνου τοῦ σώματος ἀ-μύνονται καὶ ἐν σαββάτοις*. *pro ſolo corpore etiam in ſabbatis reſiſtere licet.* vbi *corpus* eſt quod Rabbinis *periculum animæ*. Igitur quum ægroto medicinam ſabbato propinare eſſet nefas; ſi tamen præſens vitæ amittendę periculum ingrueret, opem ferre nihil vetabat. nam etiam bobus & iumentis in extremo periculo verſantibus opem ferre ſe poſſe credebant. vt auctor eſt Dominus noſter Lucæ 14. ex quo apparet veteratorium ingenium, & pluſquam diabolica malitia Iudæorum Doctorum aduerſus Filium Dei viuentis. Et hoc quidem commune ius fuit Iudæorum. Sed non defuerunt, qui priſtinum illum rigorem *ἀπαρασαλεύτως*, ſeruarent; vt de Doſithei ſectatoribus refert Origenes *περὶ ἀρχῶν*, libro 4. cap. 11. Iſti verba Moſis vrgebant, Exodi cap. 16. verſ. 29. *maneat vnuſquiſque apud ſemetipſum; nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo.* Dicebat igitur Doſitheus: *vnuſquiſque quo habitu quo loco, qua poſitione ineunte die Sabbati fuerit inuentus, is a vſque ad veſperam debet permanere.* De Eſſenis Ioſephus Belli Iud. li. 11. p. 729 ſcribit, ceſſatione in die ſabbati omnes Iudæos ab illis ſuperari. & affert vt propria ipſis inſtituta, *ὡς μὴ πῦρ ἐναύειν*, *quod ignem ſabbato non accendant*: *οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαῤῥοῦσιν*, *vas vllum loco mouere non audent*: *οὐδὲ ἀποπατεῖν*, *ne aluum quidem exonerare.* De primo exemplo, miror Ioſephum proferre illud tanquam peculiare Eſſenorum: nam Philo Iudæus, illo quem ſupra indicaui loco, negat cuiquam fas eſſe die ſabbati *πυρκαϊεῖν*: ita enim apud illum ſcribitur, p. 273. at in libro De vita Moſis, p. 467. *ἔθει ἀπαγορεύει πολλά-κις ἐν ταῖς ἑβδόμαις πῦρ ἐναύειν* & verum eſt quod ait Philo; diſertis verbis Lege Moſis vetitum eſſe, ne quis ſabbato ignem accendat, Exodi xxxv. 3. & illis item locis, vbi cibus vetatur parari. In libris Thalmudicis *πυρὸς ἔναυσις* dicitur הדלקת נר *accenſio lucernæ*, de qua vide Moſem Ægyptium libro III Halaka De ſabbato Perek quinto & ſexto, vnde diſcas quatenus id ſit licitum aut illicitum. Poſtremum exemplum in Ioſepho, eſt neceſſaria

quædam ſecundi conſequentia; quam explicat erudite Scaliger capite XXVII. Ex hac diſciplina illud euenit, vt ſpreto Matathiæ decreto, Iudæi non raro oppetere mortem præoptarint, quam ad opus digitum exerere. Matthæus Paris in anno MCCLX. *Eodem tempore apud Theocesbery quidam Iudæus cecidit in latrinam; ſed quia tunc erat ſabbatum, non permiſit ſe extrahi, niſi ſequente die Dominica, propter reuerentiam ſui ſabbati. quamobrem Iudæum mori contigit in fœtore.* Similem hiſtoriam de alio Iudæo, qui in latrinas itidem die ſabbati inciderat, narrat Munſterus ad caput XII. Euangelij Hebraici ſecundum Matthæum. Nunc locum Syneſij expendamus, quem affert Baronius. Conſcendit aliquando nauim Syneſius in portu littoris Ægyptiaci, & vt videtur Alexandrini, Bendidio, vt Cyrenen patriam repereret. Erant in naui nautæ XII. plerique omnes Iudæi; gubernator ipſe Iudæus, nec de plebe homo, ſed νομοδιδάσκαλος, Doctor Legis. Non ita multo poſt quàm erat ora ſoluta, & ſublata anchora, incipit flare ventus & vehemens & contrarius. Erat forte ille dies paraſceuæ; nos Veneris vocamus. Notum eſt Hebræos ſtatim poſt Solis occaſum diem ſequentem inchoare. Gubernator igitur ſimul ac infra horizontem Solem ſe condidiſſe animaduertit, à gubernaculo manum amouet, & tanquam ceſſaturus totum diem ſabbati, cuius id erat principium, ad pedes tumultuantium vectorum proiectus, calcandum ſe illis præbet. Viſus eſt ex deſperatione id feciſſe. clamare igitur omnes, orare, obſecrare, ne animum deſponderet, ſed ſtaret ad clauum & munus obiret ſuum. ille contra manebat immotus, neque oculos à libro dimouebat, cuius lectioni ſedulæ operam dabat. Fuit inter vectores miles quidam γυνάδας, tam rigidæ gubernatoris ἀπαθείας, impatiens: qui ſtricto gladio, mortem illi, niſi officio fungeretur, intentauit. ὁ δ' αὐτόχρημα Μακκαβαῖος, ait ſcriptor venuſtiſſimus, (ſic apud Ælianum in Epiſtola Tryphæ, γέγονας ἡμῖν αὐτόχρημα ἱππόλυτος; οἷος ἦν ἐγκαρτερῆσαι τῷ δόγματι: ille tanquam germanus Maccabæus, paratum ſe oſtendit, vt dogma Iudaicum morte ſanciret. (ea namque vis eſt verborum Græcorum quam interpres Baronianus non eſt aſſecutus:) Vbi media nox aduenit, tum gubernator, ſuamet ipſius ſponte, ſedem ad clauum occupat. *Nunc enim*, inquiens, *per legem licet: quoniam in manifeſtum vitæ noſtræ periculum res eſt adducta.* Syneſij verba: Μεσούσης δὲ ἤδη τῆς νυκτὸς ἀναπείθεται παρ' ἑαυτοῦ πρὸς τῷ καθίσματι γενέσθαι· Νῦν γὰρ, φησὶν, ὁ νόμος ἐφίησιν, ἐπειδὴ νῦν σαφῶς ὑπὲρ τῆς ψυχῆς θέομεν. Ex hac narrrtione liquido conſtat, Iudæum hunc neque Doſitheanum fuiſſe, neq; Eſſenum; ſed mediam quam diximus ſententiam probaſſe, omnia enim præ ſabbati religione putauit eſſe contemnenda, præter vnicum illum caſum, quem oſtendimus à Rabbinis dici ſolitum, *periculum animæ.* atque iſtud iuris Iudaici axioma, vel vt loquuntur I. C. regulam, eleganter Syneſij verbis gubernator exprimit. cum ait, Νῦν σαφῶς ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν, *Nunc verè adimus periculum animæ.* Baronius igitur hanc iſto loco hiſtoriam afferens, illud primum, vt

dicebam

dicebam, peccat; quod Doſitheanæ ſuperſtitionis putat hic eſſe exemplum: errore adeo manifeſto, vt etiam pueri ex ſuperiore narratione refellere queant. Alter error è priore natus, ſed longe deterior. Nam quum dicat Syneſius claris & perſpicuis verbis, gubernatorem ceſſaſſe tantum à principio noctis ad noctem eandem dimidiatam; nunc autem in ipſo ſabbato, contra ſpem, nec ſine magna admiratione omnium, ad officium rediiſſe: Baronius tamen Syneſij mentem ita exprimit: *ſicque tota nocte cum ſequenti die vſque ad dimidium noctis ſedit Iudæus otioſus.* at quanta hæc licentia eſt? quam prodigioſa? multa enim verba de ſuo adiicit: & quidem valde abſurde. nam ſi ceſſare volebat Iudæum toto ſabbato; cur ſaltem finito ſabbato ad opus illum non remittebat? quid attinuit fingere illum otioſum poſt exactum ſabbatum, ad medium vſque ſequentis noctis? Hæc quidem vis eſt. Sed pergamus. *Doſitheos*, ait Baronius, *monogamos fuiſſe, & nonnullos ex his virginitatem ſeruaſſe Epiphanius tradit.* Vereor ne coniecturam ſuam, non Epiphanij ſententiam de monogamis Doſitheanis narret hic nobis Baronius. Eſt in Græcis: καί τινες αὐτῶν ἐγκρατεύονται ἀπὸ γάμων μετὰ τὸ βιῶσαι· ἄλλοι καὶ τὴν παρθενίαν. *Quidam eorum continent ſe à nuptiis poſtquam vixerint ---- alij etiam virginitatem colunt.* Hic nihil eſt vnde colligi queat Doſitheanos vixiſſe aut vna vxore contentos, quum per iura Iudæorum plures habere ſimul liceret; aut vnis nuptiis. vnde igitur habet Baronius? Expreſſimus autem verba Epiphanii, cuius codicem depravatum eſſe res clamat. Cornarius ita vertit: *continent ſe à nuptiis poſtquam in nuptiis vixerunt.* Legi ergo voluit, μετὰ τὸ βιῶσαι ἐν γάμῳ. dicam ingenue quod ſentio, frigida & inſipida mihi videtur hæc viri docti coniectura. Poteſt legi, μετὰ τὸ χηρῶσαι: vt poſitum ſit χηρῶν pro χηρεύειν, non ſine exemplo. Senſus erit: iſtos ſemel viduatos morte coniugum ſuarum, de cætero nuptiis abſtinere.

Poteſt etiam legi, & quidem minore mutatione, μετὰ τὸ υἱῶσαι, *poſt liberos procreatos.* Amant Græci vocem γάμος, hoc eſt, *nuptias* vſurpare pro συνουσία, hoc eſt, *congreſſu*, quare non errauerit fortaſſe, qui Epiphanij hanc eſſe dixerit ſententiam. Doſitheanos vxoribus vti tantum vt liberos quærant: nam apud Iudæos ſpecies quædam erat ignominiæ, non procreaſſe liberos. Vbi autem hac, vt appellat Ariſtoteles, λειτουργία eſſent defuncti, & liberos nacti, præſertim filios; ab omni Venere abſtinere. υἱῶν antiqua vox & proba, pro υἱοθετεῖν adoptare in filium, apud Ælianum ſæpe, vt obſeruat Suidas. Sed non eſt alienum à genio dictionis Epiphanij, vt eam vocem pro liberos generare vſurparit. Mirus enim paſſim in hoc præſtantiſſimo ſcriptore ſe prodit purioris Helleniſmi contemptus. Vt cum pag. 42. ἀφαντῶσαι verbum nouum fecit pro ἄφαντος γίνεσθαι, cum πατρὶς, poſuit pro regione: qui eſt hodie quorundam qui ſe Latine loqui errore magno putant. Barbarus idiotiſmus. pag. 51. ἐπὶ τὰς ἄλλας πατρίδας τὴν πορείαν ςέλλεσθαι. & pag. 54. ἐν ταύτῃ τῇ πατρίδι, φημὶ δὲ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γαλατίᾳ πάνυ

ἤκμασε. cum φορτοῦν pro *vexare*. pag. 200. de Adamo & Eua, ὅτι κρύος αὐτοὺς ἐφόρτει cum ἀνείκαστος pro *non congruens*. p. 207. τοὺς φόρτον ἀνείκαστον ἐμβαλλομένους. cum ἐξουδαρίσασθαι pro *vile reddere*. p. 215. ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία πάντοτε τὴν μετάνοιαν οὐκ ἐξουδαρωμένη, *vim pœnitentiæ non extenuans*. cum τὴν ἐπανότητα κεκτῆσθαι p. 283. pro *ſuperiorem locum obtinere*, cum p. 190. ἥκεναι pro *veniſſe*. cum p. 226. πεφθάρθαι & πεφθαρμένος, voces vſurpat. cum ab aoriſto Attico ἐξέωσα, format verbum inſolens ἐξεῶ, p. 312. cum verbo numeri ſingularis iungit plurale fœmininum: quod in ſolis neutris eſt vſu receptum, in ſoluta præſertim oratione: nam Pindari licentiam non neſcimus, p. 458. ὁρᾷς πῶς ἔχει αἱ τῆς ἀληθείας φράσεις καὶ ἀκολουθίας. & id genus ſexcenta, ſi Deus dabit, alibi nobis notanda. Oſſenos mox Baronius diuerſos facit ab Eſſenis, Epiphanium ſecutus, qui Oſſenos (alibi Oſſæos idem vocat) è Nabatæa, Ituræa & Moabitide ortos prodit, & nomen interpretatur διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὀνόματος στιβαρὸν γένος:, *firmum & robuſtum genus hominum*, à radice Chaldaica aut Syriaca עשן quæ idem ſignificat atque Hebræorum עז Nos ſcimus Eſſenos per varias in Iudæa, & circa Iudæam regiones fuiſſe diſperſos: neque ſatis idoneam cauſſam videmus, quando antiquas memorias excutimus, cur Epiphanius Oſſenos ab Eſſenis diuerſos faciat. Sequuntur apud Baronium de Hemero-baptiſtis quæ legerat ipſe apud Epiphanium. Sed non obſeruat ille, neque hoc loco, neque in anno Domini XXXIII. vbi iterum eadem repetit, abſurditatem ſcripturæ in Græco hodierno codice, quem & interpres Cornarius eſt ſecutus Scribitur ſic: ἔφασκεν αὕτη ἡ αἵρεσις ἄλλως πως μὴ εἶναι ζῆν ἀνθρώπῳ, εἰ μή τι ἄρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαπτίζοιτό τις ἐν ὕδατι. *Dicebat hæc hæreſis, nullo modo viuere hominem poſſe, niſi quotidie ſe aliquis lauaret in aqua.* Etſi habuit hæc ſecta ſectatores fatuos, deliros, ſtultos: non temere tamen aliquis mihi perſuadeat, ita fuiſſe illos ab omni rationis vſu alienos, vt vel putarent, vel profiteri auderent, ſe putate neminem poſſe viuere, quin quotidie lauaret. non enim profecto cæteros mortales quibuſcum viuebant mortuos putabant. quid multa? ex re ipſa & narratione Epiphanij apparet deeſſe vnam vocem, & ſcribendum, ἄλλως πως μὴ εἶναι ζῆν καθαρῶς ἀνθρώπῳ, *nullo modo viuere hominem poſſe pure*. vel, ἁγίως, *ſancte*. Hæc vera eſt Hemerobaptiſtarum ſententia; ac proinde emendatio quoque vera. Lege ſequentia Epiphanij; & nota in illis voces ἁγνισμὸς, καθαρίζεσθαι & καθαρισμὸς ἁμαρτημάτων. Sed non prætermittam viri præſtantiſſimi, Iohannis Oueralli ſententiam, quam in familiari colloquio mihi communicauit. Putat enim ille, ſi ζῆν, hoc eſt, *viuere* accipiatur, vt ſæpe in Scriptura, pro peruenire ad ſalutem, nulla opus fore emendatione. Quot modis accipiantur in Scripturis *Viuere* & *Vita*, lege apud Chryſoſtomum homilia III. in eam ad Philippenſes.

X. *Indicatur error Baronii & aliorum, nimium tribuentium vaticiniis Sibyllarum, Hydaſpis, Mercurii Triſmegiſti & ſimilium. Falſa illa eſſe demonſtrartur, quia myſteria Chriſtiana ante Chriſtum fuerunt abſcondita: quæ tamen planiſſimè explicantur in libro Mercurii, & Sibyllinis: quia veteres Græci nihil horum cognorunt: quia ſolemne fuit primis Eccleſiæ temporibus bono fine falſos libros fingere: quia eiuſmodi ſcripta cũ primũ prodierũt fuere plurimis ſuſpecta. Officioſa mendacia. Clemens Alexan. notatur. Paulus in rebus fidei non vſus teſtib. profanis. Acroſtichis Sibyllina. Euſebius notatur. Cicero & Virgilius an norint Chriſtum. Probatur librũ qui ſub nomine Mercurii Triſmegiſti circumfertur, falſum eſſe Scopus fingentium. Vis veritatis. Quis fuerit Mercurius Triſmegiſtus, quando vixerit: quæ & quàm multa olim illi attributa & inuenta & ſcripta. Græcorum Excerpta è libris Hermetis: item verſiones.* Salaminiaca. Hermaica. Diexodica, Phyſica. *Galeni & Plutarchi loca, de libris jam olim falsò Hermeti adſcriptis. Hermetis & Mariæ* Chymica. Aſtrologica *Hermetis. Rerum argumentis probatur librum Mercurio tributum eſſe τὸ ψευδεπίγραφον, è Platone & Scripturis concinnatum. Philoſophia vetus Ægyptiorum. Excutitur primus ſermo. Pœmander dicitur Paſtor, Lux, Verbum, Filius Dei. Mens.* ὁ αὐθεντίας νοῦς. θεαρχία. Νοῦς ὁμοούσιος *Creatori.* Λόγος Κυρίου. *Conditus mundi apud Mercurium è Moſe. Loci emendati. Idea. Deus* ἀῤῥενόθηλυς. *Creatio hominis è Moſe. Lapſus hominis.* Creſcite & multiplicate. *Reparatio lapsûs hominis. Imitatio locorum Iohannis.* ἄνοδος *pro morte.* αἱ δυνάμεις. θεότης κηρύσσει. δυναμοῦσθαι. ἐξουσία ἀθανασίας. συνοδεύειν τῇ πλάνῃ. *item alia è Scriptur. Hymnus ad imitationem ſacræ Liturgiæ.* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *ter aut ter ter.* λογικὰς θυσίας πέμπειν. δεκτὴ θυσία. *In quarto ſermone, imago Baptiſmi. nomen ipſum* βαπτίζεσθαι. παλιγγενεσία. τὰ ὑστερήματα ἀναπληροῦν. *Locus Iuſtini emendatus. An Deus habeat eſſentiam. Græca opinio, Nihil interire, ſed mutari. Hippocratis locus illuſtratur.* ἅδης & τὰ ἐν ᾅδου. οὐσία φύσις. Generalitas. Chaos. παραδίδοσθαι εἰς ἀλλοίωσιν. *pro mori.* ἀπαρές. *Probatur idem è ſtylo & dictione, atque hiſtoriis obiter memoratis. Phidias Eunomus Locrus. Pithichus agen. Librum Triſmegiſti,*

neque ab Hermete eo ſermone potuiſſe ſcribi ; neque ex Ægyptio eſſe verſum. Voces antiquis Græcis ignotæ, αὐθεντία, τὸ χοϊκὴ προφάνεια, ὑλότης, οὐσιότης. Etymologiæ vocũ Græcarum apud Triſmegiſtũ. Mores Græcanici. Xenophontis imitatio.

APPARAT. Num. XVIII.

DIſſeruit antea Cardinalis Baronius ſuper vaticiniis de vẽturo Chriſto, veteri Teſtamento comprehenſis: nunc de oraculis eodem ſpectantibus, quæ apud Gentes fuerunt edita, ſermonem inſtituit. *Conſilium Dei fuit*, inquit, *vt longè ante Chriſti aduentum, tantæ rei ſacramentum Iudæis atque Gentilibus innoteſceret.* Profert deinde vates Gentilium, per quos de his quæ ventura erant voluit ipſos Deus præmoneri, Mercurium Triſmegiſtum, Hydaſpem, atque Sibyllas. Hydaſpis præter illa pauca, quæ ex illo afferunt Iuſtinus, (cui Hyſtaſpes dicitur) Clemens, Lactantius, & ſi qui alii eius meminerunt, nihil extat hodie. De Mercurio Triſmegiſto & Sibyllinis oraculis quæ hodieque leguntur, negari non poteſt, in illis capita religionis non pauca, puta, de Deo, de ſacroſancta Trinitate, de Verbo Filio Dei, per quẽ mundus fuit conditus, de naſcituro Chriſto è Virgine, de paſſione ipſius & cruce, de regeneratione per baptiſmum in vitam æternam, de futuro iudicio, & item alia, ſic clarè & perſpicuis verbis inueniri expoſita; vt vix ac ne vix quidem ſimile quid è tota Lege Moſis & Prophetis poſſit afferri. Ego verò ſuſpicionem meam hoc loco diſſimulare non poſſum. Nam equidem ingenuè profiteor, omnia huius generis ſiue oracula, ſiue enunciata, quo aperti ora ſunt, eo fieri mihi ſuſpectiora. Moueor rationibus iis, quas hîc breuiter exponam. Iudicium eſto penes Eccleſiam Dei, & intelligentes harum literarum viros. Ante omnia mouet illud me; quod verbo Dei contrarium videtur, exiſtimare, tam profunda myſteria Gentibus fuiſſe clariùs propoſita, quàm illi populo quem Deus Opt. Max. vt peculiariter ſuum dilexit, & ſuamet ipſius & fidelium ſuorum ſeruorum voce erudiit. Niſi quis fortè dicat, Gentium vates, inſtar aſinæ Balaami, ea dixiſſe quæ non intelligebant, (quod & Daniel, vir ille deſideriorum, ſibi aliquando accidiſſe commemorat, XII. 9.) non in præſentem vſum, ſed vt ſeculis pòſt futuris illa prodeſſent, & poſt rerum euentum partim æternæ prouidentiæ teſtimonium exhiberent; partim ad Paganorum auctoritatem reuincendam valerent, vt docet B. Auguſtinus contra Fauſtum, libro XIII. capite XV. Nam alioqui ſcimus quàm exiles ſcintillæ veritatis priſcis temporibus populo Iudaico illuxerint. Tota enim Lex per obſcuros rerum futurarum typos ad Chriſtum deducebat, pædagogi inſtar, vt Paulus ait ad Galatas, III. 24. Itaque idem Apoſtolus tempora ante Chriſtum appellat χρόνους ἀγνοίας, *tempora ignorantiæ*, Actor. XVII. 30. ſæpéque repetit, doctrinam de ſalute humani generis, ante Chriſti incarnationem, fuiſſe *myſterium*,

quod

quod abſconditum à ſeculis & generationibus, nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis eius. Coloſſ. I. 26. ſic Rom. XVI. 25. *ſecundum reuelationem myſterii temporibus æternis taciti.* & Epheſ. III. 9. μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ. Hæc ſacræ Scripturæ teſtimonia & his ſimilia, qui ſtare poſſunt, ſi verum eſt, pleraque, & ea quidem præcipua doctrinæ Chriſtianæ myſteria, etiam ante Moſem Gentibus fuiſſe propoſita? *Nam Mercurium Triſmegiſtum ante Moſem vixiſſe, ſiquidem certa ſunt quæ de eo traduntur, nullum eſt dubium.* Quare etiam auctor ille qui vel eſt vel vult videri Triſmegiſtus, poſtquam in ſermone primo, de creatione mundi & hominum, ſuo more diſſeruiſſet, de lapſu primorum parentum, & via ad ſalutem poſt lapſum primis parentibus indicata: profiteri non dubitat, myſterium ſe pandere mortalibus, quod ad eam diem fuiſſet occultatum: τοῦτό ἐστι, ait, τὸ κεκρυμμένον μυστήριον μέχρι τῆσδε τῆς ἡμέρας. Quum igitur de baptiſmi inſtitutione palam egerit idem, ſermone quarto, vt mox docebimus; quum etiam τὸν Λόγον Filium Dei eiuſdem cum Patre naturæ eſſe declarauerit; ſacra etiam Eccleſiæ voce ὁμοούσιον appellans; alia item non pauca tradiderit, quę in Nouo Teſtamento lõgo adeò tempore pòſt ſcripto, vt quidem iſti volunt, iiſdem ſæpe verbis expreſſa habentur: ſequetur, multò antè quàm per Moſem lex populo Dei traderetur, doctrinæ Euangelicæ pleraque capita Ægyptiis hominibus fuiſſe patefacta. Idem & de oraculis Sibyllinis dicendum, quæ IESVM CHRISTVM ſine ambagibus, aut ænigmatis, ipſo etiam nomine indicant, facta illius narrant, Iohannem Baptiſtam denuntiant venturum, præconium illius, quale in Euangeliis habetur, commemorant. Quid? tam clarum lucem Gentibus affulſiſſe, cùm adhuc populus ille ἀθλίως in tam denſis tenebris jacebat? Me verò, vt illud Epicharmeum vſurpem, Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν; etiam illud impellit, quod apud Platonem, Ariſtotelem, Theophraſtum, & tot alios è Paganis, curioſiſſimos omnium diſciplinarũ ſcrutatores, eorum quæ hodie apud Mercurium iſtum aut Sibyllas miramur, nullum penitus extat veſtigiũ. Poſtremò illud quoque me vehementer mouet; quòd videam primis Eccleſiæ temporibus quàm plurimos extitiſſe, qui facinus palmarium judicabant, cœleſtem veritatem figmentis ſuis ire adjutum: quo faciliùs videlicet noua doctrina à Gentium ſapientibus admitteretur. Officioſa hęc mendacia vocabant, bono fine excogitata. Quo ex fonte dubio procul ſunt orti libri ſexcenti, quos illa ætas & proxima viderunt, ab hominibus minimè malis (nam de hęreticorũ libris non loquimur) ſub nomine etiam Domini Ieſu & Apoſtolorum aliorumq; ſanctorum publicatos. quoſdam eius farinę antea commemorauimus; ſed ibi nominatis alii propè infiniti poſſunt adjici. plurimos enumerat Gelaſius Papa in decreto ſuo & Romani Cõcilii, cuius antè meminimus. Quẽadmodum autem iſtorum factum non poſſumus non grauiſſimè reprehendere; ita judicia illorum Patrũ ſatis mirari non poſſumus, qui eiuſmodi ſcripta tanta facilitate recepe-

 runt,

runt, & ad fulciendam cœleſtis veritatis auctoritatem teſtimonia ex illis proferre non dubitarunt. Quis ignorat Iuſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum & alios Patres, libros ſæpe laudare, quos jam nemo vel mediocriter ſtudiis Theologicis imbutus, dubitat Apocryphos fuiſſe, & quidem notæ aliquando non optimæ, ac proinde jure optimo à Papa Gelaſio & Concilio Romano poſtea eſſe damnatos? Sed tempore opus erat, vt fraus detegeretur. Refero in hunc cenſum illa oracula Sibyllina, de quibus dixi. Nam quòd Clemens Alexandrinus Paulum ipſum inducit, Gręcos rejicientem ad libros Sibyllinos, & ad Hydaſpis oracula, vt de filio Dei veritatem inde hauriant; traditio ea eſt, nullâ fide digna. neque Baronio aſſentior, illi narratiúculæ fidem eo argumento adſtruēti, quòd etiam in ſcriptis Pauli Gręci poëtæ reperiantur laudati. Nam vbi de fide & doctrina cœlitus reuelata agitur, nunquã humanis teſtimoniis Apoſtolus vtitur. Euſebij diſputatio in vita Conſtantini ſuper vaticiniis Sibyllarum de Chriſto, non valde eum mouebit, qui ſingula cum judicio expenderit. Cui enim perſuadebit Euſebius, illam Acroſtichidem, quæ Ieſu Chriſti nomen præfert, viſam Ciceroni fuiſſe, & in ſuos libros translatam? aut quis illi aſſentietur, mortem Chiſti & paſſionem Virgilio fuiſſe probe notam? niſi putamus homini Pagano, idolis ſeruiēti, ante advẽtum Chriſti fuiſſe reuelatum myſterium, quod diſcipulis ipſis Seruatoris noſtri, qui terium iam annum illi operam dederant, inſtitutique ab ipſo fuerant, paucis diebus ante Domini mortem erat occultũ & ignotum. Quod autem ait Euſebius, τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀπιστεῖν, *pleroſque mortalium rejicere teſtimonia Sibyllarum in cauſſa fidei*; non de Paganis ſolùm accipi debet, ſed etiam de Chriſtianis viris eruditis & judicii limatioris, quibus de fraude ſubolebat. Veriſſimè B. Auguſtinus, De ciuitate Dei, libro XVIII. capite XLVII. *Quæcunque aliorum prophetia, de Dei per Chriſtum Ieſum gratia proferuntur, poſſunt putari à Chriſtianis eſſe conficta. Ideò nihil eſt firmius ad conuincendos quoſlibet alienos, ſi de hac re contenderint, noſtroſque fulciendos, ſi rectè ſapuerint, quàm vt diuina prædicta de Chriſto ea proferantur, quæ in Iudæorum ſcripta ſunt codicibus.* addit prudẽtiſſimè: Iudęos propter hoc teſtimonium de ſedibus ſuis aulſos toto orbe fuiſſe diſperſos. Scio Origenem contra Celſum, qui hoc nomine Chriſtianos acriter ſuggillabat, ad vetuſta exemplaria prouocare; in quibus inueniantur. neque nos ſanè negamus, multa diuinitus potuiſſe dici à Paganorum vatibus, non minùs quàm ab aſina Balaami: illa tantùm rejicimus, quę arcana religionis noſtræ apertiùs explicant, quàm factum ſit vnquam à Dei prophetis. Scimus alioquin Auguſtini illo ipſo loco verba eſſe hæc: *Non incongruè creditur, fuiſſe & in aliis gentibus homines, quibus hoc myſterium reuelatum eſt*, (nempe in genere, & obſcurè) *& qui hoc etiam prædicere impulſi ſunt.* Quemadmodum autem multa fuiſſe inſerta carminibus Sibyllinis exiſtimamus, ad veritatis Chriſtianæ confirmationem: ita librum integrum, qui ſub nomine Triſmegiſti circumferri ab aliquot

ſeculis

ſeculis cepit, non veremur pronuntiare, & omni aſſeueratione confirmare, eſſe ψευδεπίγραφον, vtpote qui ſit Chriſtiani alicuius, vel vt dicam meliùs, ſemichriſtiani merum figmentum Neque verò dubitamus id egiſſe auctorem, vt multa pietatis Chriſtianæ dogmata, quæ ceu noua & priùs inaudita rejiciebãtur, probaret ab vltima antiqnitate ſapientibus fuiſſe nota; & ab illo ipſo Mercurio in literas fuiſſe relata, quẽ non ſolùm Ægyptii, ſed etiam Græci, propter vetuſtatem & doctrinæ opinionem, magnopere ſuſpiciebant. Laudo propoſitum: conſiliũ vehementer improbo, & toto pectore deteſtor. Facit enim Veritati injuriam, qui falſi patrocinio, hoc eſt, ope Diaboli putat illam habere opus. Veritatem in rebus humanis & hiſtoria obrui nulla arte poſſe, nulla mortaliũ conſpiratione, fidenter pronuntiat Polybius, magnus quidem ſcriptor; ſed tamen Paganus. Nos erimus adeò ὀλιγόπιστοι, imò erga DEVM immortalem tam inſigniter injurii, vt veritatem ab ipſo manantem, & ipſum illius verbum, de quo dictum eſt; cœlum & terra præteribunt; ſed verbum Dei manet in æternum; niſi mendacio fulciatur, periclitari putemus? חלילה חלילה Abſit, inquam, à piis animis tanta amentia. Porrò quis fuerit hic Mercurius, aut quando vixerit, omitto quærere. Conſtat literarum & omnium ſcientiarum inuentionẽ ad iſtum referri ſolitam. Plato literas ait inueniſſe, μνήμης καὶ σοφίας φάρμακον, in Phædro & Philebo. Cicero in III. de natura Deorum, *Ægypto præfuiſſe atque Ægyptiis leges & literas tradidiſſe.* Diodorus Siculus in primo, docuiſſe Græcos τὰ περὶ τὴν ἑρμηνείαν, rationem explicadi ſenſa animi; ac propterea ἑρμηνεῦ ab illis dictum. Iamblichus in primo de myſteriis auctor eſt, *Ægyptios ſcriptores, putantes omnia inuenta eſſe à Mercurio, ſuos libros Mercurio inſcripſiſſe.* & ſub finem eius libelli refert idem, ſcripſiſſe Mercurium, (hoc eſt, ſcripta ſub nomine Mercurii extitiſſe) voluminum vigintiquinque millia: vel etiam auctore Meneſtheo, triginta ſex millia quingenta & viginti quinque. Oſtendit verò Iamblichus, librorum Mercurialium particulas, à Græcis Philoſophis in Græcum ſermonem fuiſſe translatas. cuiuſmodi fuerunt, quæ ipſe SALAMINIACA nominat: *proinde*, inquit, *dogmata quæ in Salaminiacis ſunt, breuiſſimam partem Mercurialium ordinationum continent.* Fuerint fortaſſe hi libri, quos B. Cyrillus in primo contra Iulianum Athenis docet fuiſſe cõpoſitos è Mercurialibus, & cum hoc indice publicatos, HERMAICORVM libri XV. nam Salamin eſt contra Eleuſina, paruo interuallo ab Eleuſine & Athenis ſejuncta.

Idem Cyrillus libro II. contra Iulianum laudat Hermetis ΔΙΕΞΟΔΙΚΑ, in plures diuiſa ſermones; meminit & cuiuſdam ſermodis ad Aſclepium: item alterius cuius inſcriptio, Ἑρμῆς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱόν: quæ omnia magnã affinitatẽ habent cum libro qui extat hodie, vt tituli oſtendunt, & quæ ex illis deſcribit Cyrillus. At longè diuerſi erant argumenti quorum meminit Clemens in ſexto Centone: vbi dicit, multa quidem & alia ſcripſiſſe Mercuriũ; ſed præcipuos illius libros fuiſſe nu-

mero quadraginta duos, quorum toti triginta ſex vniuerſam Ægyptiorum philoſophiam continebāt: ſex reliquos ad artem medicam pertinuiſſe. ΕΡΜΟΥ ΦΥΣΙΚΑ, hoc eſt, *Mercurii naturalia*, inuenio in Chronico Græco Euſebii; quod opus idem fortaſſe fuerit cum illis ſex libris Clementis. Meminit & Galenus in ſexto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, librorum Mercurii Ægyptii, ad rem medicam & ὕλην ἰατρικὴν ſpectantiū. Sic ille in Pamphili botanici reprehenſione. βοτάνης μέμνηται, ὥς αὐτός φησιν, ἀετοῦ. περὶ ἧς ὁμολογεῖ μηδένα τῶν Ἑλλήνων εἰρηκέναι μηδέν. ἀλλ' ἔν τινι τῶν εἰς Ἑρμῆν τὸν Αἰγύπτιον ἀναφερομένων βιβλίων, ἐγγράφθαι, περιέχοντι τὰς λϛ' τῶν ὡροσκόπων βοτάνας· αἳ δῆλον ὅτι λῆροί εἰσι καὶ πλάσματα τοῦ συνθέντος. *Meminit plantæ, vt ipſe ait, Aquilæ: cuius fatetur ipſe neminem Græcorum vllam feciſſe mentionem: ſed in quoda libro ſcriptam extare, eorum qui ad Hermetem Ægyptium referuntur, continente* XXXVI. *plantas horoſcoporum: quas manifeſtum eſt, nugas eſſe, & eius qui librum compoſuit figmentum.* Quo ex loco diſcimus, planos & circumforaneos nugiuendulos, vt pretium nugis ſuis conciliarent, de Mercurii Ægyptii nomine illas ſolitos inſcribere. Galenus verò quanti fecerit Mercuriales libros, qui inter Græcos circumferebantur, apparet ex eo, quòd nunquam illos legere ſit dignatus: quippe quum ea judicaret eſſe, vt ait, figmenta è cerebris profecta eorum qui libros eiuſmodi componebant. Ne Plutarchus quidem Mercuriales libros pluris videtur feciſſe; quæ nunquam ipſum legiſſe, iſta arguunt verba; in libro de Iſide & Oſiride: ἐν ταῖς Ἑρμοῦ λεγομέναις βίβλοις ἱστοροῦσι γεγράφθαι περὶ τῶν ἱερῶν ὀνομάτων; *in libris quos vocant Mercurii, aiunt ſcriptum eſſe.* Extat in Chriſtianiſſimi Regis Bibliotheca liber Græcus hoc titulo, Ἱερὰ τέχνη, *Ars ſacra.* ſic dicitur ars χρυσοποιΐας, hoc eſt *auri conficiendi*, quæ aurum docet conficere: in eo codice varii auctores habentur, qui ante plura ſecula libros illo de argumento ſcripſerunt. Ibi igitur, non ſemel laudatum inueni Mercurium: tam verè procul dubio, quàm verè ibidem citantur Μαρία καὶ αἱ Ἰουδαϊκαὶ γραφαί, *Mariam & ſcripta Iudaica.* Mariam autem eſt vel ſoror Moſis, vel glorioſiſſima Virgo Deipara. nā in Nouo Teſtamento, ſola ſic dicitur; quævis reliquarum Μαρία. Sed & Aſtronomi diſciplinæ ſuæ auctorem prædicant Hermetem, & conſtat hodieque extare in eo argumento nonnulla ſub illo nomine. Poſtremò, quum omnes ſcientiæ atque diſciplinæ ab inuentione Mercurii Triſmegiſti Ægyptii crederētur profectæ; certatim omnes fere ſcriptores cunctarum ſcientiarum, aut gloriam illius celebrarunt, aut de eius nomine ſuis ſcriptis gratiam & famam quæſiuerunt. Quid igitur miramur, primis illis ſeculis naſcētis Chriſtianiſmi, quum tanta licentia libri falſis titulis inſcripti quotidie fingerentur; extitiſſe aliquem ſacris noſtræ pietatis leuiter imburum, qui hoc ipſum in ſcientia Thelogiæ, & rebus fidei ſibi putarit tētandum? Mihi hoc non adeò mirum videtur, vt mirari ſoleo eiuſmodi ſcripta jam olim pro anti-

quis cepta eſſe haberi, & à nonnullis Patrum ſic reperiri laudata, quaſi eſſent verè illius antiquiſſimi Mercurii, ſiue Toth Ægyptii. Omnino huius generis ſunt quæ hodie extant; è quibus excerptæ ſententiæ, apud Iuſtinum, Auguſtinum, Lactantium, & alios reperiuntur. Sed & illa gemina his fuerunt, quorum meminit Cyrillus: nam vt ex ipſius teſtimonio conſtat, ſcopus eius qui illa finxerat, fuit, vt conſenſum Mercurii Ægyptii cum Moſe in rebus ſacris oſtenderet. Nunc probemus certis argumentis, & vt loquitur Euſebius, λαμπροῖς ἐλέγχοις, librum qui hodie pleriſque doctorum in deliciis & magno pretio eſt, tanquam verè Mercurii Triſmegiſti, ψευδεπίγραφον eſſe, & merum πλάσμα. In examine libri alicuius duo ſpectari debent; ὁ πραγματικὸς τόπος, res ipſæ quibus de agitur; & ὁ λεκτικὸς, dictio, & quęcunque ad elocutionem pertinent. Nos igitur, quod ad prius, affirmamus, in eo libro contineri non Ægyptiacam Mercurii doctrinam; ſed partim Gręcam è Platonis & Platonicorum libris, & quidem perſæpe ipſis eorum verbis, depromptam, partim Chriſtianam è libris ſacris petitam. Quodnam philoſohiæ genus in vſu olim fuerit apud veteres Ægyptios è libris Euſebii De præparatione Euangelica, & è loco eximio apud Origenem contra Celſum libro VIII. & aliis priſcis ſcriptoribus poteſt intelligi. At Pſeudomercurii huius diuerſa eſt genere toto philoſophandi ratio: & res enim & verba ſcholam Platonis ſapiunt; iis dumtaxat exceptis, quæ miſcet è libris diuinis. Ne temerè videamur tot doctorum opinioni contraire, paucis demonſtremus quod dicimus. Primo ſermone narrat Mercurius, quæ edoctus fuerat à Pœmandro ſuper natura rerum & creatione mundi. Pœmander hic ſiue Paſtor, Chriſtus eſt, qui apud Iohannem ait, ἐγώ εἰμι ὁ Ποιμὴν ὁ καλός: illi igitur tribuit partes erudiēdi homines in veritate. Ait Pœmāder de ſe; Τὸ φῶς ἐκεῖνο ἐγώ, νοῦς, ὁ σὸς Θεὸς, ὁ πρὸ φύσεως ὑγρᾶς τῆς ἐκ σκότους φανείσης, ὁ δὲ ἐκ νοὸς φωτεινὸς λόγος, υἱὸς Θεοῦ, *Ego ſum lux illa, Mens, Deus tuus; qui eram ante naturam humidam* (aquas) *quæ ex illis tenebris* primò *eruperunt*: (hoc eſt, ante mundi conditum) *è Mente procedens, verbum lumino ſum, filius Dei.* Non puto eſſe aliquem verè Chriſtianum, qui opus habeat moneri, quo ex fonte iſta ſint deriuata: de nonnullis tantùm admonebimus. Ego, ait Pœmander, ſum lux, τὸ φῶς. Chriſtus de ſe Iohannis VIII. 12. ἐγώ εἰμι τὸ φῶς; & Iohannes ipſe vocat Chriſtum τὸ φῶς, capite primo, 4.5.8.9. Deus quoque dicitur habitare lumen inacceſſum, 1. Timothei VI. 16. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. Cùm ait Pœmander ſe eſſe lucem, quæ exiſtebat antequam è tenebris aquę ſepararentur; alludere videtur ad dictum Iohannis initio, καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, ſed ſenſus tamen eſt diuerſus. quare illa potiùs loca reſpicit, quibus aſſeritur æternitas Filii Dei ante iacta mundi fundamēta. quid dicemus de illis, Λόγος υἱὸς Θεοῦ? hoc eſt, *Verbum filius Dei*? an ille caſcus Ægyptius Moſe antiquior, nouum habuit Verbum Dei Filium? Quod autem ex Mente ſe ait procedere, è Platonis ſchola eſt,

vbi frequens mentio eius vocis; quam primus Anaxagoras ad mundi conditum quum adhibuiſſet, dixiſſétque, Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ· εἶτα Νὺς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Erant res omnes ſimul: deinde Mens venit, & illas in ordinem digeſsit*, magna in admiratione fuit; οἷον γὰρ νήφων ἐφάνη παρ᾽ εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον, ait Philoſophus in primo Metaphyſico majore. ergo etiam ibi dicitur, ἡ πάντα διακοσμοῦσα αἰτία, *cauſſa omnia ordinans*, ipſo verbo Anoxagoræ. Initio ſermonis Pœmander de ſe, εἰμὶ ὁ αὐθεντίας νῦς, *Ego ſum ſupremæ poteſtatis Mens*, alludit ad loca Platonis in Timæo, vbi Mens, id eſt, Deus, dicitur αὐτοκράτωρ, *qui plenum habet imperium*; & οὐρανοῦ τε καὶ γῆς βασιλεὺς, *Rex cœli & terræ*. Αὐθεντία ſtatuitur ſupra Mentem; vt apud ſcriptorem Platonicum Dionyſium, De diuinis nominibus θεαρχία, vt cùm ſcribit, τὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν τῆς θεαρχίας κρύφιον. In hymnis Synæſii celebratur & ἡ αὐτόβουλος ἀρχὰ, & Νόος ὁ καταιβάτας ἐς ὕλαν, ſunt autem iſta omnia Chriſtianorum πλατωνιζόντων ænigmata de Deo Patre & Filio. Cùm Pœmander & Mentem ſeſe appellat, & ex Mente ſe ait ortum, eſſentiæ identitatem in Patre & Filio obſcurè innuit. Non eſt quærendus longè interpres: ſequitur enim non multò pòſt; ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἡνώθη τῷ δημιουργῷ Νῷ· ὁμοούσιος γὰρ ἦν. *Dei verbum vnitum eſt cum Mente fabricatrice mundi: erat enim illius coeſſentialis.* quid iſtis clarius? aut quo luculentiore teſtimonio poteſt demonſtrari, myſteria doctrinæ Chriſtianæ ſcriptori huius libri fuiſſe cognita? Quare ſi hunc dialogū Pſeudotriſmegiſti legerant Patres, cauſſa dici nō poteſt, quin magna ſint vſi incuria, cùm non animaduerterunt ab alio quàm ab homine Chriſtiano, vel certè verſato in libris ſacris & Patrum, proficiſci iſta non potuiſſe. Imprimis digna obſeruatione vox ὁμούσιος illâ ætate. Nam quia Iuſtinus in extrema hortatione ad Græcos Mercurii huius meminit, & quædam ex hoc libro profert; ſequitur ex eo, vixiſſe patrem huius ſcripti, non multo poſt tempora Apoſtolorum. Quare paris antiquitatis Patrem nullum poſſumus nominare, qui vocem ὁμούσιος de Perſonis Trinitatis vſurparit. Itaque B. Athanaſius in epiſtola ad Africanos, & alibi quoque, vt probet etiam ante Concilium Nicenum piis Patribus id verbi & cognitum fuiſſe & vſurpatum, Dionyſios duos nominat, alterum Romæ, alterum Alexandriæ Epiſcopos, & Theognoſtum veterem Theologum. Si tam apertè vbique Chriſtianum egiſſet Pſeudomercurius, latere non potuiſſet quod ille tamen voluit.

Notabis etiam illa verba, Λόγος Κυρίου, ὁ δὲ Νῦς πατὴρ Θεός. Mundi conditus initio huius ſermonis primi, adhibita imagine explicatur, quæ rem ipſam ob oculos ponat: in quo manifeſta eſt & putida viſionum propheticarum imitatio. Pœmander formam mutat, Mercurius lucè quadam admirabili illuſtratur. Sequitur imago conditûs mundi. *Tenebræ*, ait, *factæ ſunt terribiles horrendæque, quaſi in ſpiras obliquas collectæ, ex quibus humida natura eſt orta.*

Legendum

Legendum enim, φοβερόν τε καὶ στυγνὸν σκολιῶς ἐσπειραμένον, non σκολιῶς πεπειραμένον: quod ineptum eſt. vt & illud paullo ante, φησὶν, ἐμὲ πάλιν ἔχε τῷ νῷ σῷ. Scribe, φησὶν ἐμοὶ πάλιν· ἔχε τῷ νῷ ὅσα θέλεις μαθεῖν. *Dixit mihi iterum; concipe animo & ſerua quæcunque vis diſcere.* Iſtæ tenebræ quæ antecedunt κτίσιν mundi, è Geneſi Moſis ſunt acceptæ, initio libri. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπέκειτο ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, vnde etiam ſunt iſta ſermone tertio, vbi iterum de principio rerum agitur: ἦν σκότος ἄπειρον ἐν ἀβύσσῳ καὶ ὕδωρ, & ſtatim chaos ibi deſcribitur ſic; ἀδιορίστων δὲ ὄντων ἁπάντων καὶ ἀκατασκευάστων, quę fere eſt interpretatio LXX. Seniorum, verborum Moſis, *Tohu* & *Bohu* initio Geneſeos.

Pergit Pſeudohermes in primo; λόγος ἅγιος ἐπέβη τῇ φύσει. *Verbum ſanctum ſuperuenit naturæ.* & mox: γῆ δὲ καὶ ὕδωρ κινούμενα ἦν, διὰ τὸν ἐπιφερόμενον πνευματικὸν λόγον εἰς ἀκοήν. *Tellus, & aqua mouebantur, propter Verbum Spirituale, quod deſuper ferebatur, vt audiri poſſet.* Palam imitatur verba Moſis; καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* ipſum verbum retinuit ἐπιφέρεσθαι, quo expreſſerunt Gręci τὸ מרחפת. Hinc etiam illa in ſermone quarto, σκότος καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερὸν δυνάμει θείᾳ ὄντα ἐν χάει. Erant, ait, tenebræ & Spiritus tenuis, intellectualis, vi diuina manentes, in ipſo Chao. Atque hic obiter notabis, quomodo hic auctor intellexerit verba Moſis, ורוח אלהים, per quæ ſaniores Theologi Spiritum Sanctum, tertiam S. Trinitatis perſonam volunt deſignari. Sequitur non longe: εἶδες ἐν τῷ νῷ τὸ ἀρχέτυπον εἶδος, τὸ προάρχον τῆς ἀρχῆς, τῆς ἀπεράντου. *Vidiſti in mente ideam primitiuam, quæ extitit ante principium infinitum.* Platonica hæc doctrina eſt de ideis, in Dei mente præexiſtentibus. res nota: nec minus quæ ſequuntur de mundi fabrica ad exiſtentis in Deo ideæ imitationem. Cum ſtatim ait. ὁ Θεὸς ἀρρενόθηλυς ὤν, *Deus eſt maſculo fœminus*, reuocat in mentem mihi, Valentini æones apud Epiphanium, quos ipſe appellabat eadem voce, tanquam ex vtroque ſexu mixtos. Ego non dubito cæteris Platonicorum ſpeculationibus hanc eſſe accenſendam. Itaque mellitiſſimus Platonicorum Syneſius ab ea non abſtinuit, qui in hymno tertio ita canit de Deo: Σπέρμα σὺ πάντων, Ῥίζα καὶ ὅρπηξ, φύσις ἐν νοεροῖς, Θῆλυ καὶ ἄρρεν. contra apud Irenæum libro primo, capite x. ὁ ἀνεννόητος, καὶ ἀνούσιος ὁ μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ, Huc pertinet quod nonnulli veterum obſeruant, quia nullus in Deo ſexus, propterea Spiritum Sanctum, quæ eſt tertia S. Trinitatis perſona, Hebraice fœminino genere dici: Latine, maſculino; Græce, neutro, cuius obſeruationis meminit & Pſeudohieronymus De aſſumptione B. Mariæ. At paullo poſt cum ait, primos homines fuiſſe conditos ἀρρενοθηλείας, ad androgynos de quibus Plato in Sympoſito, credo, reſpexit.

Sequitur creatio animalium, & poſt cætera animalia, hominis: qui locus Moſis imitatione conſtat. de homine ait; ὁ δὲ πάντων πατὴρ ὁ Νοῦς, ὢν ζωὴ καὶ φῶς ἀπεκύησεν ἄνθρωπον αὐτῷ ἴσον, οὗ ἠράσθη, ὡς ἰδίου τόκου. περικαλλὴς γὰρ, τὴν τοῦ πατρὸς εἰκόνα ἔχων. *Mens, communis omnium parens, vita & lumen, hominem generauit, ſibi ſimilem: quem*

adamauit, vt proprium fœtum: erat enim homo perpulcher; vt qui Patris imago eſſet. Moſes: *Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſimilitudinem.* De amore Dei erga homines, multa afferri poſſent è Scripturis: ſed excellit locus Iohannis III. 16. *Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.*

Sequens diſputatio de amiſſa ab hominibus felicitate, in qua primo creati fuerant, Platonicorum ineptiis mire eſt inuoluta, neque eſt operæ pretium illa myſteria euoluere: non enim id agimus. Duplex, inquit, propterea factus eſt homo; mortalis propter corpus: immortalis, διὰ τὸν οὐσιώδη ἄνθρωπον; *propter hominem ipſum ſubſtantialem.* ἀθάνατος γὰρ ὢν καὶ πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχων, τὰ θνητὰ πάσχει ὑποκείμενα (ſcribe, ὑποκείμενος: ſed Ficinus aliter totam periodum legit:) τῇ εἱμαρμένῃ. ὑπεράνω ὢν τῆς ἁρμονίας, ἐναρμόνιος γέγονε δοῦλος. *Nam quum eſſet immortalis, & omnium rerum poteſtatem habens,* (hoc ſæpius dicit, ſumens è poſtremis verſibus capitis primi Geneſeos) *mortalia patitur, factus obnoxius fato. Igitur, qui prius erat ſupra harmoniam* (legem fati) *euaſit ſeruus & harmonia tenetur.* Hæc Pſeudomercurius de amiſſo priore ſtatu, quæ vbi dixiſſet ſubiicit, hoc illud eſſe myſterium, quod hactenus latuiſſet occultatum; loca illa Apoſtoli imitans, quæ initio huius diatribæ attulimus. Lapſum hominis ſequitur diuiſio androgynorum in duo corpora, marem & fœminam: quam inſulſiſſimam fabulam, è Platonis Sympoſio, vt dicebam, videtur tranſcripſiſſe. Tunc creaturæ primo præceptum accipiunt, vt creſcant & multiplicentur. Verba impoſtoris ſunt: αὐξάνεσθε ἐν αὐξήσει, καὶ πληθύνεσθε ἐν πλήθει πάντα τὰ κτίσματα καὶ τὰ δημιουργήματα. *Vos omnes creatura & opera mea creſcite incremento, & multiplicamini multitudine* ſunt ipſa Moſis verba in verſione τῶν Septuaginta; αὐξάνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. Notus eſt & locus Platonis in Timæo: Τὸ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῷα, καὶ γεννᾶτε τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε. Sed, vt dixi, Pſeudomercurius ipſa Moſis verba apud Seniores retinuit: quod etiam alibi planiſſime fecit, de creatione mundi diſſerens. B. enim Cyrillus libro altero contra Iulianum, hæc profert è Mercurij Triſmegiſti Διεξοδικῶν, ſermone primo: *Omnium Dominus ſtatim dixit, ſuo ſancto & mentali, & vim condendi habenti Verbo: Sit ſol, & ſimul apparuit ignis, qui natura ſurſum fertur.* Vidimus conditum hominis, vidimus lapſum: videamus iam quæ philoſophatur hic planus de reparatione lapſus. Dicit quoſdam homines habere mentem, quoſdam carere, monet τοὺς ἔννους, mente præditos, vt originem ſuam diligenter recognoſcant: cogitent aſſidue ſe propter illicitum amorem ſtatum priorem amiſiſſe: quod ſi pie, caſte, & ſancte vitam inſtituant, ſe (Pœmander loquitur; quem diximus eſſe Chriſtum:) illis adfuturum & ſua præſentia eos adiuturum, vt nacti plenam cognitionem Patri concilientur, atque illum ſemper deinceps laudent. Verba illius reddam: Ἀναγνωρισάτω ὁ ἔννους ἑαυτὸν ὄντα ἀθάνατον, καὶ τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου ἔρωτα, καὶ πάντα τὰ ὄντα mox: ὁ ἀναγνωρίσας ἑαυτὸν ἐλήλυθεν εἰς τὸ περιούσιον ἀγαθόν, ὁ δὲ ἀγαπήσας τὸ ἐκ πλάνης ἔρωτος σῶμα, οὗτος μένει

ἐν τῷ σκότει πλανώμενος, αἰσθητῶς πάσχων τὰ τοῦ θανάτου. *Qui amat*, inquit, *corpus ſuum natum ex errore amoris, hic ſenſibiliter patiens mala mortis, manet in tenebris.* agnoſcet hic peritus Lector phraſim Scripturæ, μένειν ἐν τῇ σκοτίᾳ, de iis, qui non perueniunt ad ſalutem; Iohan. XII. 46. Sic quum legiſſet Domini noſtri verba, Iohan. XIV. 6. *Ego ſum via, veritas & vita: nemo venit ad Patrem niſi per me*: diuinam ſententiam ſuis nugis inſeruit: ſed mutatis ſignis, quod fieri ſolet à furibus. Facit Pœmandrum interrogatum πῶς εἰς ζωὴν χωρήσω, *quomodo poſſum ego homo redire ad vitam?* ſic reſpondere: ὁ ἔννους ἄνθρωπος ἀναγνωρισάτω ἑαυτόν. οὐ πάντες γὰρ ἄνθρωποι νοῦν ἔχουσι. παραγίνομαι ἐγὼ ὁ Νοῦς τοῖς ὁσίοις καὶ καθαροῖς καὶ ἐλεήμοσι, τοῖς εὐσεβῶς βιοῦσι· καὶ ἡ παρουσία μου γίνεται βοήθεια, καὶ εὐθὺς τὰ πάντα γνωρίζουσι, καὶ τὸν Πατέρα ἱλάσκονται ἀγαπητικῶς. quorum verborum ſententiam paullo ante protuli. Poſt hæc multis diſputat Pœmander ſe ab improbæ vitæ hominibus diſcedere, τῷ τιμωρῷ ἐκχωρῆσαι δαίμονι, *cedere loco Diabolo*, quem vocat vindicem dæmonem & ſcelerum vltorem. Platonicus Syneſius epiſtola LVII. vocat maleficas virtutes ſuppliciis exigendis à diuina prouidentia præfectas: αἱ κακοποιοὶ, inquit, δυνάμεις ἐν κόσμῳ, συντελοῦσι μὲν τῇ χρείᾳ τῆς ἁρμονίας· κολάζουσι γὰρ τοὺς ἀξίους κολάζεσθαι, multa ibi de illis philoſophatur. Tranſit deinde Mercurius noſter ad ſermonem de morte, quam vocat ἄνοδον, *reuerſionem ad loca ſuperiora*; voce Platonicis familiari. Ait autem, eos qui bene vixerint, poſt mortem aſcendere ad Patrem, & ab illo collocari inter τὰς δυνάμεις: ſic enim appellat cum Scriptura quas Peripatetici & Academici vocant intelligentias: Theologi ſpirituales ſubſtantias; inter quas ſunt quæ proprie dicuntur Δυνάμεις, Virtutes, Paulo Rom. VIII. 38. & ſæpe in Sacris literis. Atque hoc appellat auctor iſte θεωθῆναι, *fieri Deum*: quæ vox familiaris eſt piis Patribus de hominibus piis; ſed alio ſenſu: qua de re multa alio loco, σὺν θεῷ, dicturi ſumus. Apud Dionyſium quem vocant Areopagitam, frequens eſt vocis huius vſurpatio: & aliquando non multo aliter quam hic. Sic autem iſte: δυνάμεις γενόμενοι ἐν Θεῷ γίνονται. τοῦτό ἐστι τὸ ἀγαθὸν τέλος τοῖς γνῶσιν ἐσχηκόσι θεωθῆναι, & ita ſæpe alibi, vt p. 21. 25. item 48. & 49. ſed vide initium ſermonis XII. Hæc quum edoctus fuiſſet Mercurius à Pœmandro, eadem alios docere ſtatim cepit: ἦργμαι, ait, κηρύσσειν τοῖς ἀνθρώποις τὸ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς γνώσεως κλέος: *incepi prædicare hominibus gloriam pietatis & cognitionis.* vox: κηρύσσειν, deſumpta eſt ex Euangelio; vt illa ὑπ᾽ αὐτοῦ δυναμωθεὶς, è Paulo. Sic in concione quam ſubiicit. ἔχοντες ἐξουσίαν ἀθανασίας, *habentes poteſtatem, vt fiatis immortales.* ex iſtis Iohannis I. 12. ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. Ibidem συνοδεύειν τῇ πλάνῃ, idem quod apud Petrum ἐν πλάνῃ ἀναστρεφόμενοι, & cum finita concione ait, οἱ μὲν αὐτῶν καταφλυαρήσαντες ἀπέστησαν, τῇ τοῦ θανάτου ὁδῷ ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες. *audientium alij ſubſannantes abſceſſerunt*; illi *nempe*, *qui viæ mortis ſeſe dediderant*, imitatur Lucam Actorum XVII. 32. & vt in Actis dicuntur pij ſuas pecunias iecilſe ad pedes Apoſtolorum: ſic iſte, quoſdam audita concione proieciſſe ſe ad pedes ſuos, petentes vt docerētur.

οἱ δὲ παρακαλοῦσι διδαχθῆναι ἑαυτούς· πρὸ ποδῶν μου ῥίψαντες. Clauditur ſermo primus hymno, quem canit Mercurius Deo. vbi formulæ vſurpantur propriæ Eccleſiæ, ἅγιος ὁ Θεὸς, & ἀλογήτους εἶ πάτερ. è Scriptura notæ & antiquis Liturgiis. Quod autem nouies illa repetuntur, ἅγιος ὁ Θεὸς, myſterio non caret. Nam in veteri Eccleſia illa formula δοξολογίας, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ex Iſaiæ vi. 3. vel ſemel vſurpabatur vel ter: & vox Sanctus, vel ter iterabatur vel ter ter. de quo notatu digna ſunt verba Damaſceni in li. De Triſagio: ἐπειδὴ τὸν Τρισάγιον ὕμνον ἐν ταῖς συνήθεσι διδαχαῖς τεθεῖσθαι φαμὲν, ἄξιον καὶ περὶ τούτου διαλαβεῖν· ὅτι περ οὐχ ἅπαξ τῷ Πατρὶ, καὶ ἅπαξ τῷ Υἱῷ, καὶ ἅπαξ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προστάττομεν· ἀλλὰ κοινῶς τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσφέρομεν. Vide Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani Theoriam myſticam. Cum ait Pſeudomercurius δέξαι λογικὰς θυσίας, & ſermone xiii. in hymno quem vocat ὑμνῳδίαν κρυπτὴν, vbi elucet manifeſtiſſime Dauidicorum pſalmorum imitatio, δι' ἐμοῦ λογικὰς θυσίας, reſpicit verba Pauli ad Romanos xii. 1. παραστῆσαι τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν illa etiam in xiii. πέμψον δεκτὴν θυσίαν τῷ θεῷ, è Paulo mutuatus eſt, Philipp. iv. 18. θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Amat enim iſte planus, ſimul cum doctrina ſacra, verba quoque furari ſacræ Scripturæ.

In quarto ſermone adumbratur baptiſmi inſtitutio mira imagine. Crater in medio deſtituitur, plenus τοῦ mentis: & monentur voce præconis homines, vt in eum ſeſe immergant. βάπτισον σεαυτὴν ἡ δυναμένη, ἡ πιστεύουσα ὅτι ἀνελεύσῃ πρὸς τὸν καταπέμψαντα τὸν κρατῆρα. *Intinge te ô anima, ſi qua potes in hunc craterem, tu qua credis te redituram ad eum qui demiſit craterem.* Crater eſt baptiſterium: mens cœlitus demiſſa, eſt vis Spiritus Sancti immiſſa in aquam myſticam. Patres Græci appellant τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ πνεύματος vt Cyrillus Hieroſolymitanus in Myſtagogicis, & alij. iſte rem diſſimulat, ſed verbum retinet. iterum mox: ἀλλ' ἀγὼ βαπτισθῆναι βούλομαι ὦ πάτερ· ἐὰν μὴ πρῶτον τὸ σῶμά σου μισήσῃς ὦ τέκνον, σεαυτὸν φιλῆσαι οὐ δύνασαι. *Volo ô pater baptizari. Niſi prius corpus tuum oderis, fili, non potes te ipſum amare.* Ex Euangelio Iohannis xii. 25 hæc eſſe detorta, ſoli illi poſſunt ignorare, qui metu hæreſeos à Scripturarum lectione abhorrent. Sic enim hodie quibuſdam in locis viuitur. Alibi baptiſmum vocat παλιγγενεσίαν, ex Paulo, ad Titum iii. 5. φάμενος μηδένα δύνασθαι σωθῆναι πρὸ τῆς παλιγγενεσίας: *dicens neminem poſſe ſeruari ante regenerationem.* an eſt aliquis tam idiota, qui vocem Eccleſiæ non agnoſcat, aut quin recordetur loci Iohannis iii. 5. Ibidem Mercurius iſte vates amphibolus, regenerationem oſtendit idem eſſe, ac ſupplere quod deeſt naturæ, phraſin Pauli vſurpans, τὰ ὑστερήματα ἀναπληροῦν, priore ad Corinthios capite decimo ſexto, verſu decimoſeptimo, etſi in alia re. Similiter & Platonis non ſingulas tantum voces, verum integras etiam ſententias ad verbum aliquando deſcripſit. Vt initio epiſtolæ Mercurij ad Tat: Θεὸν μὲν νοῆσαι χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ᾧ καὶ νοῆσαι δυνατόν: quæ verba ex iſto ſcriptore proferunt Iuſtinus

Martyr, in Parænetico (vbi perperam ἄκμωνος ſcriptum, pro ἄμμωνος:) & Cyrillus contra Iulianum, & ex Cypriano Auguſtinus, extremo libro ſexto De baptiſmo contra Donatiſtas. Locus Platonis notiſſimus eſt in Timæo: τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα λέγειν εἰς πάντας ἀδύνατον. M. Tullius vertit: *Atque illum quidem quaſi parentem vniuerſitatis inuenire difficile eſt, & cum etiam inueneris indicare in vulgus nefas.* Vide quæ de hoc Platonis dicto philoſophatur maximus Theologus Gregorius Naz. oratione altera de Theologia. Refero ad doctrinam Platonicorum illam dubitationem, an Deus habeat οὐσίαν, initio ſermonis XII. nam & Origenes philoſophus Platonicus ſæpe magis quam Theologus in ſexro aduerſus Celſum quæſtionem illam mouet. ἀλλ' οὐδὲ οὐσίας μετέχει ὁ Θεός· μετέχεται γὰρ μᾶλλον ἢ μετέχει: & poſt pauca ſubdit. quærendum eſſe, num ſit potius Deus nominandus οὐσία οὐσιῶν, ἰδέα ἰδεῶν. Propterea in libro De diuinis nominibus Dionyſij, vt vocant, Areopagitæ, dicitur Deus, non ſimpliciter οὐσία; ſed elegantiſſime ὑπερούσιος οὐσία, *ſubſtantia omnem ſubſtantiam tranſcendens.* In hymno tertio τοῦ Πλατωνικωτάτου Syneſij leges hos verſiculos Προανούσιε νοῦ Κόσμων ῥίζα, & φύσις ἄφθεγκτος. Τὸ προούσιον ὄν. Contra apud Irenæum Deus dicitur, ſed ab homine hæretico, ἀνούσιος, *inſubſtantiuus*, ſicut habetur in antiqua eius verſione. Sed de ea quæſtione an dicendus ſit Deus habere ſubſtantiam, legendi cum alij Theologi, tum Gregorius Naz. oratione XLIX. quanquam vel ſola vox ſacri Concilij Niceni auctoritate firmata, ὁμοούσιος, ei quæſtioni finiendæ ſatis eſſe ſobriis hominibus debebat.

Vnicum adhuc proferam dogma; non Platonis quidem aut Platonicorum proprium; ſed multorum Græcorum ſapientum commune: quod ita Ægyptius iſte ſcilicet Mercurius tractat, vt purum putum ipſum fuiſſe philoſophum, Græcorum diſciplinis, non autem veteris Ægyptiorum ſapientiæ myſteriis imbutum, vel ex eo poſſit intelligi. Fuit igitur opinio vetuſtiſſimorum Græcorum, nihil è rebus creatis perire ſed mutari dumtaxat. mortem, inane eſſe nomen ſine re: nam reuera mutationem eſſe, quam vulgus dicit mortem: quippe nihil creatum interire, ſed formam aliam aſſumere. Hippocrates in libro De diæta poſtquam probauit, συνίστασθαι τὰ ζῶα ἐκ δυοῖν, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος, conflari animalia è duobus, igue & aqua, addit; ἀπόλλυται μὲν οὖν οὐδὲν ἁπάντων χρημάτων, οὐδὲ γίνεται, ὅτι μὴ πρόσθεν ἦν· ξυμμισγόμενα δὲ καὶ διακρινόμενα ἀλλοιοῦται. Νομίζεται δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν ἐξ ᾅδου εἰς φῶς αὐξηθὲν, γενέσθαι· τὸ δὲ ἐκ τοῦ φάεος εἰς ᾅδην μειωθὲν, ἀπολέσθαι. *Igitur ex omnibus rebus perit nihil, neque naſcitur, niſi quod prius fuit: ſed inter ſe res mixta aut ſeparata alia fiunt.* vel, *alterationem patiuntur. Exiſtimatur vero ab hominibus, illud quidem, quod ex Ade in lucem excreuit,* (creſcendo peruenit) *naſci: id vero quod luce in Adem imminutum fuerit,* (pervenerit) *perire.* Sentit Hippocrates, eſſe quandam materiam primam, indigeſtam & ἀόρατον, neque in oculorum ſenſum cadentem, ex qua fiant omnia, & in quam reſoluantur

omnia. illam materiam vocat ᾄδην, quaſi dicas, rem inuiſibilem; id enim eſt ἀϊδής: ſicut res creatas & ex ea materia productas, vocat φάος. Quem dicit Hippocrates Adem, alij philoſophi nominabant οὐσίαν; (Ariſtoteles, primam ſubſtantiam:) & naturam, quod illi dicitur φάος, lumen vel lux. Apollonius Tyanæus in epiſtola ad Valerium: Θάνατος οὐδεὶς οὐδενὸς ἢ μόνον ἐμφάσει· καθάπερ οὐδὲ γένεσις οὐδενὸς, ἢ μόνον ἐμφάσει· τὸ μὲν γὰρ ἐξ οὐσίας τραπὲν εἰς φύσιν, ἔδοξε γένεσις· τὸ δὲ ἐκ φύσεως εἰς οὐσίαν, κατὰ ταὐτὸ θάνατος. οὔτε γινομένου κατ' ἀλήθειαν τινὸς, οὔτε φθειρομένου ποτέ. μόνον δὲ ἐμφανοῦς ὄντος, ἀοράτου τε ὕστερον· τοῦ μὲν διὰ παχύτητα τῆς ὕλης· τοῦ δὲ διὰ λεπτότητα τῆς οὐσίας. οὔσης μὲν ἀεὶ τῆς αὐτῆς, κινήσει δὲ διαφερούσης καὶ στάσει. Clarum eſt οὐσίαν appellare Apollonium, quem dicit Cous ſenex ᾄδην. & φύσιν, quod illi eſt φάος. Seneca aliter, epiſtola XXXVI. *Cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam ex qua prodierunt ac mox proceſſura ſunt, reconduntur, conſumi. Deſinunt iſta non pereunt.* Hic per rerum naturam intelligitur Hippocratis ἀϊδής. Apollonij οὐσία. Seruius vocat *generalitatem* in tertiam Æneida. *Romani*, ait, *contra faciebant, comburentes cadauera, vt ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret materiam.* Poetæ interdum Chaos. Claudianus vero de raptu Proſerpinæ, cum ita Orcum alloquitur.

Qui vitam letumque regis: nam
quicquid vbique
Gignit materies, hoc te donante
creatur.

planiſſime ex Hippocratis mente loquitur. Multa in hanc ſententiam ſcribit M. Antoninus Imperator, in ſuis illis diuinis libris: vt pag. 186. Κόσμος ἀλλοίωσις, *mundus eſt mutatio*: & pag. 187. ὁ θάνατός ἐστι τοιοῦτος οἷον γένεσις, φύσεως μυστήριον.

Ad hoc igitur Græcorum dogma ſæpe reſpicit fictus iſte Hermes Ægyptius. Primo ſermone, pro mori dixit, παραδιδόναι τὸ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν, quem autem vocat ᾄδην Hippocrates, iſte per vocem ἀφανὲς, exprimit: vt cum ſubiicit verbis ſuperioribus, καὶ τὸ εἶδος ὃ εἶχες ἀφανὲς γίνεται, in XI. εἰς ἀφανὲς χωρεῖ τὰ διαλυόμενα, ibidem ait, ſingulis diebus partem mundi γίνεσθαι, ἐν τῷ ἀφανεῖ, hoc eſt, vt vulgus loquitur, perire; vt Hippocrates εἰς ᾄδην μετιέναι, Sic loquitur & Platonicus inſignis Dionyſius in Eccleſiaſtica Hierarchia, capite II. vbi ait mortem non eſſe τῆς οὐσίας ἀνυπαρξίαν, ſed potius τὴν τῶν ἡνωμένων διάκρισιν, εἰς τὸ ἡμῖν ἀφανὲς ἄγουσαν, τὴν ψυχὴν μὲν, ὡς ἐν στερήσει σώματος ἀειδῆ γιγνομένην, Maximus Scholiaſtes Dionyſii: τοῦτο τὸ ἀφανὲς τινὲς ἑρμηνεύουσι τὸν ᾄδην· τουτέστι τὸν ἀειδῆ καὶ ἀφανῆ γενόμενον τῆς ψυχῆς χωρισμὸν, εἰς τόπους ἀοράτους τοῖς αἰσθητοῖς. Initio octaui ſermonis rationem cur nihil pereat reddit hanc; quod mundus ſit animal æternum, Deus quidam ſecundus: omnia autem quæ ſunt in mundo partes eſſe illius; maxime autem hominem. Eandem rationem repetit in XII. vbi addit; ἡ διάλυσις ὁ θάνατός ἐστιν ἀλλὰ πράγματος διάλυσις· διαλύεται δὲ οὐχ ἵνα ἀπόληται, ἀλλ' ἵνα νέα γένηται, Sed totus liber hic eſſet tranſſcribendus, ſi ſingula vellem perſequi doctrinæ capita, quæ iſte falſus Mercurius è Græcis philoſophis in

rem

rem ſuam vertit : nam ſi excipias quæ deriuata ſunt è fonte Scripturarum, omnia illius inde ſunt. Venio ad elocutionem & τὸ λεπτὸν τόνον, & hiſtorias obiter huic ſcriptori memoratas.

Quum igitur conſtet Mercurium Ægyptium antiquiſſimis vixiſſe tēporibus, & vt videtur, circa annum à conditu rerum bis milleſimum, non poteſt ab eo ſcriptus eſſe hic liber; in quo Phidiæ ſtatuarij fit mentio, p. 97. qui poſt exactos ab illo quod diximus tempore, annos mille quingentos floruit Athenis Eunomii Locri citharœdi hiſtoriam tangit, pag. 58 narratam Straboni lib. 6. Clementi Alexandrino, Antigono, aliis. Hic Eunomus dicitur Pythiis ludis contra Ariſtonem Rheginum antagoniſtam ſuum fuiſſe coronatus. Pythicus verò agon Delphis multis ſeculis poſt Hermetis Ægyptij tempora inſtitutus. Tum autem, ſi vere Mercurij eſſet hic liber, oporteret, vt vel ipſe Græce eum ſcripſiſſet, vel ex Ægyptiaco ſermone aliquis vertiſſet. Nos vtrumuis horum firmiſſime negamus eſſe factum: prius, quia ſtylus huius libri alieniſſimus eſt à ſermone illo quo Græci Hermetis æquales ſunt vſi. nam illa vetus lingua multa habuit vocabula, multas phraſes, imo totius elocutionis ideam ab illa diuerſiſſimam qua poſteriores Græci ſunt vſi. Hic nullum penitus veſtigium antiquitatis, nullus χνοῦς, nullus πῖνος τῆς ἀρχαιότητος qualem præſtantiſſimi veterum Criticorum etiā in Platone obſeruant, nedum in Hippocrate, Herodoto & aliis antiquioribus. contra, multa hic vocabula, quæ ne vetuſtior quidem Helleniſmus agnoſcat eo qui vigebat circa natiuitatem Domini. Quis vetuſtiorum Græcorum vſus voce αὐθεντία pro poteſtate? quis illa dithyrambica vſurpauit, ἀρχεντικὴ φαντασία? quis priorum dixit ὑλότης, ὑιότης, & id genus alia? Nego etiam ex alia lingua verſa hæc eſſe: αὐτοφυῆ, & Græce primitus ſcripta pertendo. Nulla vnquam verſio tam feliciter elaborata fuit; quæ peregrinitatem non præ ſe ferret, & certis indiciis demonſtraret. Hic nihil eiuſmodi. omnia γνησίως Græca, & Helleniſmo eius quam deſignaui ætatis, ſua vbique conſtat ratio. Iam initio octaui obſeruat auctor, cum prædicatur θάνατος, de rebus naturalibus, non intelligendum eſſe de morte: ſed θάνατος poni ablata α pro ἀθάνατος quod etſi delirum eſt commentum; certiſſime tamen probat, Græce hæc fuiſſe ſcripta. alibi vocis βασιλεὺς etymum explicat, & in nono dicit, εἰκότως κέκληται κόσμος· κοσμεῖ γὰρ τὰ πάντα. an βασιλεὺς, κόσμος & κοσμεῖν voces ſunt antiqui ſermonis Ægyptiaci? Probat etiam validiſſime ſcriptionis huius ingenuitatem & τὸ αὐτοφυὲς crebra ad mores Græcorū alluſio. Alicubi moris meminit confugiendi ad ſtatuas, qui viguit apud Græcos & Romanos. Quid ſint διὰ δρυὸς μαντεύματα, quid φρύγεις, φρυγανεύματα, βραβεῖα, τρόπαια, καλλιστεῖς, ſoli ſciunt Græcæ hiſtoriæ & morum Græcanicorum periti. Quid dicemus de imitatione Græcorum ſcriptorum? Oſtendimus enim, quam multa in hoc libello obſeruari poſſint ab attento lectore deſumpta, αὐτολεξεὶ è libris ſacris Veteris aut Noui fœderis, vel Platonis, aut aliorum philoſophorum Græco-

rum. Ipſa periodus prima apertam Xenophontis imitationem habet. Xenophō Παιδείας libros ita orditur. Ἔννοιά ποθ' ἡμῖν ἐγένετο, ὅσαι δημοκρατίαι κατελύθησαν, iſte ſic: ἐννοίας μοί ποτε γενομένης περὶ τῶν ὄντων, καὶ μ. Falſum igitur eſt, imo falſiſſimum. quod iſte planus in epiſtola ad Ammonem perſuadere vult nobis; à Mercurio prius Ægyptiaco ſermone iſta fuiſſe conſcripta. Falſiſſimum etiam eſt quod docti indocti videntur hactenus credidiſſe; aut ſcripta hæc fuiſſe à Mercurio Triſmegiſto, vetuſtiſſimo Ægypti ſapiente; aut ex illius ſcriptis eſſe verſa: quorum vtrumque probauimus eſſe longe abſurdiſſimum.

XI. An lege aliqua Chriſtiani vetiti fuerint oracula Sibyllina legere. Locus Iuſtini male à Baronio acceptus. Iuſtini affirmatio in dubium vocata. Sibyllas paganicam ſuperſtitionem ſemper ſuaſiſſe. Loca Vopiſci, Ciceronis, Ioſephi, & Dionis, contra Baronij mentem exponuntur.

APPARATVS Num. XX.

VAticinationum Sibyllinarū lectionem Chriſtianis olim fuiſſe legibus Paganorum Principū interdictam, duobus teſtimoniis probat Baronius. Nos de priore falli ipſum ſuſpicamur: de poſteriore ſcimus. Scribit Iuſtinus in Apologia II. opera malorum dæmonum & ſuaſu pœnā capitis fuiſſe conſtitutam, ſi quis Hyſtaſpæ, Sibyllæ aut Prophetarum libros legeret. Quam potiſſimū legem reſpiciat Iuſtinus, dictu eſt difficile: ſed ex hiſtoria Romana ſatis cōpertum eſt, fatidicos libros omnes & vt veteres appellarunt, fatales, legi promiſcue à quouis non potuiſſe: cuſtodiebantur enim à Quindecimuiris S.F. neque aperiebantur, aut nihil certe ex iis in publicū proferebatur: ſine auctoritate & iuſſu Senat.; quod M. Tullius, Liuius, Dio, aliique tradūt. Cauſſa huius occultationis fuit, ne priuati homines & factioſi, auctoritate Sibyllarum freti, aut in patriis cærimoniis, aut in publica re aliquid nouarent. Quod aliquoties ſcimus tentatum: inſigniter vero circa annū Vrbis 697. cum de reductione Ptolemæi Auletę Regis Ægypti eſt actū. Hæc lex non fuit Chriſtianis hominibus peculiariter poſita, neque poſt natum Chriſtum lata; ſed iam inde à principio ſemper obſeruata, & ab ipſo Tarquinio, qui tres libros à Sibylla emit, triſti ſupplicio ſancita M. Atilij, qui inſutus culeo in mare fuit coniectus; quod diceretur oracula Sibyllina ſuę fidei cōmiſſa) erat enim Duumuir S. F.) Petronio Sabino deſcribēdos dediſſe. Male igitur Iuſtini mentem capit Baronius, qui ad Chriſtianos reſtringit, quod ille in commune dixit de omnibus: Θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν ἀναγινωσκόντων. *decretum eſt vt capite luerent, ſi qui legerent.* non dixit, *ſi qui Chriſtiani legerent*: quomodo accipit Baronius. Sanè ſi propriè ad Chriſtianos illa prohibitio pertinuiſſet; non eſt exiſtimādus Iuſtinus tam malus orator futurus, vt de lectione Sibyllinorum oraculorum apud ipſum Imperatorem gloriaretur. atqui ſubjicit ille: ἀφόβως δὲ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν. Sed quòd libros Prophetarum & Sibyllinos jungit Iuſtinus, videtur pius martyr propterea id feciſſe;

ciſſe; quia nactus quædam vaticinia Sibyllarum, vera an falſa, de Chriſto, putauit totum volumen carminis Sibyllini, quod tanto ſtudio Romæ ſeruabatur, & à cuius lectione omnes arcebantur præter Quindecimviros, eiuſdem eſſe argumenti. In quo ratio ipſum quantum fugerit, nemo poteſt ignorare, qui res Romanas non penitus ignoret. Nihil enim vnquam ex illis libris prolatum, quo gentium error, & ille inſanus dæmonum cultus, non confirmaretur, aut etiam noua acceſſione impietatis non augeretur. Liuius lib. 5. *Triſtem hiemē ſiue ex intemperie cœli, raptim mutatione in contrarium facta, ſiue alia qua de cauſſa, grauis peſtilenſque omnibus animalibus æſtas excepit. cuius inſanabilis perniciei, quando nec cauſſa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex Senatuſconſulto aditi ſunt. Duumviri ſacru faciundis lectiſternio tunc primùm in Vrbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum, tribus quàm ampliſſimè apparari lectis poterat, ſtratis, placauere, priuatum quoque id ſacrum celebratum eſt.* Huiuſmodi ſemper fuerunt omnia Quindecimvirorum reſponſa, poſtquam Sibyllinos libros conſuluiſſent. quod ſi Iuſtino homini Syro Palæſtino fuiſſet compertum; neque Sibyllina oracula cum Propheticis conjunxiſſet; neque arte Diaboli factum dixiſſet, vt lege tam ſeuera eorum lectio prohiberetur; quòd metueret, ne qui legerent ad notitiam peruenirent τῶν καλῶν, id eſt, veræ pietatis, hoc enim de propheticis quidem ſcriptis veriſſimum eſt: de Sibyllinis verò tam falſum quàm quod falſiſſimum. Alterum teſtimonium profert Baroni' è Vopiſco, ſiue potiùs ex Aureliani Auguſti epiſtola apud Vopiſcum, quæ ſic incipit: *Miror vos, Patres ſancti, jamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitaſſe libris, perinde quaſi in Chriſtianorum Eccleſia, non in templo deorum omnium tractaretis.* Marcomanni tunc omnia vaſtabant, etiam in Italia circa Mediolanum; vnde pauentibus cunctis, ingentes Romæ ſeditiones motæ, inquit Vopiſcus. In hoc timore nonnulli è Patribus, vel quòd præ cæteris ſuperſtitioſi eſſent, vel quòd magis meticuloſi, Senatum accuſabant, quòd ceſſaret conſulere Sibyllæ decreta, & Apollinis beneficiis vti; ſicut dixit apud Patres Vlpius Syllanus, primæ Sententiæ Senator. Sed erāt qui dicerent, fieri Imperatori injuriam, cùm de ſalute publica in ipſius cura & vigilantia non acquieſceretur. Iccirco ſcribit Aurelianus ad Patres hanc Epiſtolā, lentitudinem ipſorū accuſans, quòd libros Sibyllinos nondum inſpexiſſent. Ait Imperator, non eſſe Romanor. Senatorum dubitare, an ad Sibyllas in aduerſis adeundum ſit: ſed Chriſtianorum potiùs; in quorum Eccleſiis Sibyllarum nomen nunquam audiebatur. Sciebat Aurelianus Chriſtianos ſui temporis non ſolitos dubitare, quoties aliqua premerentur calamitate, quò ſe verterent, quem Deum, vel quem diuum opem poſcerent. Vnicum Deū Chriſtiani norant, Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vnicum Deum orabant, per ſolum Filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Teſtatur hoc tota conſentiens vetuſtas Omnium inſtar erit vnus Origenes, cuius adhuc propemodum cineres

calebant. cùm illa ſcribebat Aurelianus. Sic ille libro quinto contra Celſum. πᾶσαν δέησιν καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως, ἐμψύχου λόγου καὶ Θεοῦ. *Omnis petitio, omnis oratio, omnis ſupplicatio, & gratiarum actio ad Deum, qui ſupra omnia eſt, referri debet; per eum. qui eſt ſupra omnes Angelos, Pontificem Maximum, animatum verbum, & Deum.* Sed de his accurate inferiùs Deo volente. Hæc mens Aureliani fuit, quam vel eo ipſo ſatis declarauit, quòd templum omnium Deorum Eccleſiæ Chriſtianorũ oppoſuit: in qua preces & vota ad vnum Deum referebantur. Itaq; Baronii error ferendus non eſt. Locus Ciceronis ex ſecundo De diuinatione, quàm bene ad Meſſiæ Regis aduentum trahatur, Lectoris eſto iudicium. Res ita eſt geſta. Tenebat in poteſtate ſua Remp. Rom. Iulius Cęſar; ſupra leges omnes erat; vnus erat τὰ πάντα; & nomen Regis quũ non haberet, rem habebat. Sed vt caret modo ambitio, parum illi videbatur regnare, niſi etiam Rex ſalutaretur. Eum igitur titulum vt aſſequeretur, varia ipſe conſilia, Antonius, & alii eius amici excogitarunt. Inter alia fuit hoc quoque politicũ ſtratagema vt loquitur Ariſtoteles. Parabat tum Cæſar bellum aduerſus Parthos, propter deletum paullo ante Craſſum & Craſſi exercitum, Romanis tum terribiles. Amici Cæſaris famam ſparſerunt, libris fatalibus contineri, vinci Parthos niſi à Rege non poſſe. Iidem cum Quindecimviris egerunt, vt auctores eſſent Patribus, propter illud oraculum deferendi Cæſari nomen Regis. Omnia conuenerant, & in magno metu erant boni; cùm interim Cæſarem mors occupat. Lege Suetonium in Iulio, capite 79. Cicero igitur, qui paullo poſt cædem Cæſaris libros De diuinatione ſcripſit, ſic ait: *Sibyllæ verſuum interpres, nuper falſa quadam hominum fama dicturus in Senatu putabatur; eum quem reuera Regem habeeremus, appellandum quoq; eſſe Regem, ſi ſalui eſſe vellemus.* hoc eſt, ſi Parthos vincere ac proinde ſaluam Remp vellemus. Hanc ſententiam dicturus erat in Senatu L. Cotta Quindecimvir, poſtquam Sibyllinũ oraculum recitaſſet. In ipſo autem oraculo de Rege venturo nullũ erat verbum, ſed hoc tantùm: Parthos vinci aliter non poſſe, niſi à Rege. Dio libro 46 τῶν ἱερέων τῶν πεντεκαίδεκα καλουμένων, διὰ θρούλον, ὅτι ἡ Σίβυλλα εἰρηκυῖα εἴη, μή ποτ' ἂν τοὺς Πάρθους ἄλλως πως πλὴν ὑπὸ βασιλέως ἁλῶναι. Ait, ſparſos fuiſſe rumores à Quindecimviris, quaſi dixiſſet Sibylla, Parthos niſi à Rege vinci non poſſe. hoc ſolum Dio. deinde ſubiicit ſententiam quam dicturi erant Quindecimviri, atque vt ipſe loquitur, ἔμελλον εἰσηγεῖσθαι. Baronius aliter accipit: ſed proculdubio fallitur. Sicut mox, cùm ait, Herodem ſępe Romę vſum hoſpite Pollione, auctore Ioſepho. Ioſephus poſtquã dixiſſet Herodem Romã miſiſſe Alexandrũ & Ariſtobulũ filios ſuos; τούτοις, ait, ἐλθοῦσι καταγωγὴ ἦν ὁ Πολλίωνος οἶκος. *His, vbi Romã aduenißent pro diuerſorio fuit domus Pollionis.* quàm diuerſa hęc ſetentia ab illa quã hariolabatur Baronius? De prophetia quã Veſpaſiano aptat Ioſephus, dictũ eſt ſuperiùs. De loco Dionis quẽ cõparat cum verbis Suetonii è capite 94. lib. 11. non poſſum

illi

illi aſſentiri: non enim puto Iuliũ Marathum ea prodigia reſpexiſſe, quæ narrat Dio: ſed aliquod aliud nouũ prorſus atque inuſitatũ: nam quid frequentius in hiſtoria Romana occurrit, tactis de cœlo ſtatuis?

XII. Locus Ciceronis contra Baroniũ expoſitus. Oracula quæ planè ceſſarunt circa natum Chriſtum. Delphicum, deſiit oracula reddere. Auguſti cœna δωδεκάθεος. *& in illa error Baronii. Oraculum de Chriſto falsò dictum ab Apolline Auguſto editum. Suidas & Nicephorus Calliſtus notantur. Fabula de B. Virgine Auguſto viſa. Miracula hiſtoriæ profanæ parum ſtabili conjectura ad Chriſtum relata. Oroſius.*

Apparat. Num. xxv.

Ab his progreditur ad alia mirabilia, quę circa natiuitatem Domini Ieſu, aut aliquanto priùs leguntur accidiſſe. Ante omnia refertur illud; oraculum Apollinis Delphici tunc fuiſſe occluſum, nec vltra vſitata reſponſa dediſſe. Videtur hoc dicere M. Tullius iis verbis, quæ affert Baronius. Sed refellitur Cicero ab hiſtoria: poſt illa tempora, multi Delphis oracula leguntur petiiſſe. neque verò deſierant oracula eo loco reddi; ſed deſierant reddi verſu. Extant duo Plutarchi libri affinis argumenti: alteri titulus eſt, περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων. in quo de iis oraculis agitur, quę penitus deſierãt: plurima ſiquidem omnino erant exhauſta: in tota namque Bœotia, quę olim μαντεῖα & oraculorum ſedes plurimas habebat, ſola reſtabat Lebadia, vnde ſortes peterentur. Alteri librorum index eſt, περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν: quo rationem conatur afferre, cur Pythia antiſtes, oracula verſibus deſiiſſet reddere. Ait Plutarchus, Pythias ſuo tempore dediſſe reſponſa κατὰ λογάδην καὶ διὰ τῶν τυχόντων ὀνομάτων, *ſoluta oratione & vilibus verbis.* Sub finem libri ait, ſtultiſſimos eſſe, qui mutato Græciæ ſtatu, accuſent Apollinẽ, quòd ipſe quoque homines adjuuandi rationem mutarit. verba Plutarchi ſunt ὅθεν εὐηθέςατοι εἰσιν οἱ τῶν πραγμάτων ἑτέρων γεγονότων, εἰ μηκέτι τὸν αὐτὸν νῦν τρόπον, ἀλλ' ἕτερον οἴονται δεῖν βοηθεῖν, ὁ θεῷ ἐγκαλοῦσι καὶ συκοφαντοῦσι. Eſt quidem futiliſſima hæc ratio, & inaniſſima, hominis retinendi priſci erroris ſtudioſiſſimi, qualem fuiſſe Plutarchum ſcripta arguunt: ſed hiſtoriæ veritatem iſta declarant. Quare cùm ait M. Tullius, *cur iſto modo jam oracula Delphis non eduntur?* ex hiſtoria exponi debent illa verba, *iſto modo*, nempe ἐμμέτρως, verſu nec minùs tamen vera ſunt, quæ ſcribit Cicero de contemptu Delphorum: nam & Plutarchus idem oſtendit. Quum igitur vel penitus vel ſaltem verſu reddi oracula Delphis deſiiſſent, quid dicemus de ſorte illa hexametris verſib. conſtante quã mox ait Baronius Auguſto fuiſſe editam? Ego verò Baronii judicium in tota illa narratione nullus agnoſco, ſed magnam potiùs ἀκρισίαν. Ait de Auguſto; *qui in cœna illa quæ δωδεκάθεος vulgò dicebatur, pro Apolline ornatus ſolebat accumbere.* quod ſemel factum eſt, & quidem clàm, & paucis conſciis, putat

fuiſſe publicum inſtitutum, quotannis repeti ſolitum. Verba Suetonii aliud ſonant: *Cœna quoque eius ſecretior in fabulis fuit, quæ vulgò* δωδεκάθεος *vocabatur.* In ſacris Romanorum multa fuerunt juſtiore digna reprehenſione quàm hæc cœna: & tamen illa qui vſurpabant quotidie, idque publicè, fabulis ſubſannantium occaſionem nullam præbebant: poſtquam ſemel in mores & ritus aliquid tranſierat. Hæc cœna Augusti ſecretò agitata, in fabulis fuit, & ab Antonio aliiſque eius inimicis ſemper illi objecta. non erat igitur res moribus recepta, vt putat Baronius. Is narrat deinde Apollinem tribus verſiculis reſpondiſſe Auguſto; qui Romam reuerſus aram in Capitolio erexit, cum hac inſcriptione, Ara Primogeniti Dei. tum addit, *hæc Nicephorus & Suidas, quibus cæteri fidem adhibuerunt.* Suidas ante annos circiter quingentos ſcripſit; Nicephorus Calliſtus ante trecentos aut paullo plures. Luculentos verò ſcriptores quibus de re tam antiqua fides habeatur. Nicephorus præſertim, auctor vaniſſimus, futiliſſimus fabuloſiſſimus, nec συγγραφεὺς, ſed μύθων καὶ λήρων ῥαψῳδὸς, merito ſuo dicendus: cui ipſe Baronius, quoties animum intendit, fidem omnem abrogat. idemque de Suidæ temeritate in probandis, quæ palam falſa erant, jure queritur non multo poſt, num. 16. Quinam igitur illi cæteri, qui Nicephori fidem ſecuti? habent dubio procul ſimilem labra lactucam. Igitur inter alias fabulas, quæ apud Suidam & Nicephorum leguntur, referri debet duplex hæc narratio de reſponſo Apollinis, & de ara Romæ poſita ab Auguſto. prioris non fuit auctor Suidas, neque Nicephorus, vt putat Baronius: ſed ipſe Euſebius in literas eam retulerat, vt apparet è Cedreno, qui ſicut obſeruatū Ioſepho Scaligero, & hoc & alia ſexcenta à Georgio Syncello accepit. Ipſum oraculum ita rectè concipitur in Theſauro temporum;

> Ἑβραῖος κέλεταί με Θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων
> τόνδε δόμον προλιπεῖν, καὶ ἰδὸν πάλιν αὖθις ἱκέσθαι.

ἄπιθι λοιπὸν ἐκ δόμων ἡμετέρων. oraculum dimetrum eſt, non trimetrū, vt docti viri putarunt. Poſterior pars de ara, Euſebii non eſt: ſed à multò poſterioribus excogitatum id fuit, quos puduit acceptam à majoribus fabulam, vt rem ſuam familiarem, non trā mittere ad poſteros auctiorem. Obliuiſcitur ſui Cardinalis Baronius quoties hujuſmodi auditiunculis ante pauca ſecula confictis, chartas maculat ſuas. Sed omnem fingendi licentiam ſuperat, quod ſequitur de B. Virgine, quam vidiſſe dicitur Auguſtus ſublimem in aëre, infantem in vlnis habentem. Putidiſſimæ fabulæ vanitatem animaduertit Baronius: quem hiſtoriam ſcribere profeſſum, & quidem Eccleſiæ Chriſti hiſtoriam; æquum nō erat tam aperta mendacia pro rebus geſtis lectoribus ſuis obtrudere. Ille tamen adhibita interpretatione cōmentum excuſare maluit, quam vti par erat rejicere. nouit, credo, Baronius contra torrentem niti, & quod Baſilius dicit, νευρορραφεῖν πρὸς τὸν ἄνεμον. Congeruntur deinde multa prodigia, quæ Suetonius, Dio, alii circa Cæſaris necem & Auguſti initia ſcribunt contigiſſe. Quæ ſi ad Seruatorem mundi pertinuerunt, vt Baronius

ronius ſcribit, cur nõ eodẽ & aliaſex cẽra iſtis ſimillima referimus quę à hiſtẽporib eſſe viſa, T. Liuius, Dionyſius Halycarnaſſæus, Iulius Obſequens, alii multi commemorant? Ego verò exiſtimo, iſtorum omniũ prodigiorum quædam fortaſſe eſſe vera pleraq; falſa: neq; dubito hoſtẽ humani generis per eiuſmodi præſtigias, & θαυμάσια, ὡς ὄντα δὲ miracula, miſeris hominibus illuſiſſe. Veri miracula vnius Dei eſt præſtare, aut eius qui poteſtatem ab illo accepit: Diabolus ſi quæ per arcanam Dei permiſſionem edat miracula; nunquam ipſum ad bonum finem, ſed ad decipiendos homines illa referre notum eſt Dei timentib. qua de re plura erunt dicenda, Deo propitio, in anno trigeſimoquarto. ad num. 214. Cur igitur eiuſmodi præſtigias, quæ in hiſtoria paganica leguntur, ad Chriſti aduentum referamus? Non eget IESVS CHRISTVS Deus æternus Dei æterni Filius, Diabolo præcone: qui ſi quando laudes illius voluit vſurpare, audiit vocem plenam terribilis Majeſtatis, φιμώθητι, *Obmuteſce*. Oroſiũ ex quo multa in hoc ſermone deſcribit, ſcriptorem alioquin optimum & zelo domus Dei plenum, ſi nimię facilitatis in talibus credendis poſtulauerimus; non deerunt viri pręſtantiſſimi, quorum exemplo factũ tueamur: non rationes validiſſimæ, quibus ſanctum virum τεχνιτεύθεις, & nimiæ credulitatis, reum peragamus. Taceo rerũ Romanarum ignorationem aliquando mirificam: etiã Baronio teſte non ſemel.

XIII. Cauſſa diuerſitatis in genealogia Chriſti apud Matth. & Lucam, minùs rectè à Patribus expoſita. Chriſtus nullo pacto è tribu Leui. Nathan quis, in genealogia apud Lucam. Eliſabeta Mariæ cognata. Eli inter majores Ioſephi. Nominis apud Iudæos è multis cauſſis fiebat mutatio. Κα-πηλεία Scripturarum. Tribuum ἀμιξία. Ius puellarum ἐπικλήρων. Locus è Scripturis apud Paraphr. Chaldæum & Lat. interpr. imminutus. κλῆροι. Locus Epiphanii.

APPARAT. Num. XXX.

EXſpectabam in iis quæ ſubjicit mox Baronius de genealogia Domini noſtri Ieſu Chriſti, dignum aliquid horum Annalium fama. Nã & nobiliſſima ea quæſtio eſt, & vetuſtiſſima, prorſuſque digniſſima, quæ à piis hominibus non ſegniter cognoſcatur. Atque hîc erat verè ſuus illi diſputationi locus. Vbi enim potiùs, quàm in tantæ molis Annalium fronte? Conditor tamen operis, qui ſæpe in longè minoris momenti rebus neque verbis neque chartæ ſolet parcere, grauiſſimum argumentum vix leuiter attigit: & in illis ipſis quæ attigit, vt eruditis harum rerum intelligentibus ſe probaret, curaſſe multum non videtur. Quædam hîc perſtringemus: nam de tota illa quæſtione accuratè, ſi Deus volet, alio tempore ſumus acturi. Igitur diuerſitatis illius, quæ inter Matthæi & Lucę deſcriptiones obſeruatur, cauſſam Baronius aſſignat è B. Auguſtino, quòd *Matthæus, qui regiam in Chriſto perſonam inſtituerat inſinuare, naturales Chriſti ex Regibus*

Iudæorum generationes numerat: Lucas verò, ſacerdotalem in Chriſto perſonam oſtendere volens, generationes adoptionis Chriſti percurrit: Atque hanc fuiſſe ait Hilarii & Iuliani Toletani, aliorumq́; ſententiam. Hoc quidem verum eſt: ſed potuítne Baronius ignorare, quod multos mediocriter non fugit, rationibus parum firmis motos fuiſſe Patres, quicunque ita ſenſerunt? Sciebant Dominum noſtrũ non minùs Sacerdotẽ eſſe ſũmũ, quàm Regẽ verũ. movit hoc ipſos, vt ortũ illum crederent tam è tribu Leui quàm è tribu Iuda. Non cogitabant pii Patres, locum nullũ è Moſe aut Prophetis poſſe afferri, quo ita futurum prænunciaretur. Nam de tribu quidem Iuda & domo Dauidica, notiſſimæ ſunt promiſſiones diuinæ. 1. Chronicorum 17.14. Pſalmo 121. 11. Iſaiæ 11.1. ſæpe alibi. de tribu Leui in tota Scriptura ſimile nihil. quare in Nouo teſtamento Ieſum Chriſtum ſæpe filium Dauidis videmus nominari: at filium Leui nunquam. Non cogitabant viri ſanctiſſimi, eam ſententiam diuinis oraculis repugnare manifeſtiſſimè. Docent Scripturæ quidem Chriſtũ Pontificem ſummum fuiſſe, non minùs quàm Regem: at non è ſtirpe Aaronis: verùm עלדברתי ſecundùm ordinem Melchiſedec. quod vaticinium Apoſtolus toto capite octauo ad Hebræos ita intepretatur, vt Leuiticũ ſacerdotium rejiciat à Chriſto. Probat enim factam eſſe *μετάθεσιν ἱερωσύνης*, translationem ſacerdotii; totoque genere differre ab Aaronico, ad tempus inſtituto, Melchiſedecianum, ſine fine duraturum. Legitur apud Epiphaniũ longa diſputatio contra Nazaræos: in qua probat Eccleſiam accepiſſe à capite ſuo Chriſto & regiam & ſacerdotalẽ dignitatem: regiam, quia ipſe erat è tribu Iuda: ſacerdotalem, quia ipſe erat ſummus Pontifex, noui ſacerdotii auctor, *ἀρχιερεὺς, ἀρχιερέων θυσίας*. at non dicit Epiphanius inde habuiſſe Chriſtum ſuum ſacerdotium, quòd è tribu Leui genus traheret: etſi de commiſtione duarum tribuum ſæpe alibi mentionem faciens. Enimuero Domini ſacerdotium adeò fuit à Leuitico diuerſum, vt ne vnum quidem Apoſtolum ex illa tribu ſibi acciuerit. Poſtremò non cogitabant qui ita ſenſerunt Patres, ſe, dum abſurdam ſententiam tuebantur, ad multa cogi abſurda. Velut cùm Lucam dixerunt loco Salomonis Nathanem ideò poſuiſſe; quia per illum regia dignitas ad poſteros Dauidis fuiſſet tranſmiſſa: per hunc ſucceſſio ſacerdotalis. Dixerũt hoc multi: clariſſimè omnium Gregorius Nazianzenus: cuius verba ſubjiciam de Salomone & Nathane Dauidis filiis:

> .... ἐν δ' ἄμμιν ἔλαυνεν
> εἰς τε ῥόον μεγάλου ποταμοῦ βασιλήϊον
> αἷμα·
> Αὐτὰρ ὅγ' ἁγίων τε φαεινοτάτων θ'
> ἱερήων.

ſed quomodo Dauid ſacerdotiũ Aaronicum in Nathanem filium transferre potuit, quo ipſe non eſt functus? nam locum hîc habet juris ciuilis regula; Teſtator ac hæredem jus non tranſmittit, quod ipſe nunquam habuit. Patrum verò illorum error fuit inſignis. qui putarunt Nathanem à Luca memoratũ in Chriſti genealogia, eum fuiſſe Nathanem Prophetam, qui ad Dauidem miſſus à Deo: eumque errorem ipſe Beatus

Augu-

Auguſtinus agnouit, & non ſemel retractauit. Mouit etiam Patres, quòd Eliſabeta Mariæ συγγενὴς, Lucę 1. 36 initio capitis eiuſdem dicatur fuiſſe de filiabus Aaron. ſed hoc ἀσυλλόγιστον, & nihil concludit. Nam ſi pater Eliſabetæ vxorem ſibi junxit è tribu Iuda & cognatione B. Virginis: rectè quidem Eliſabeta dicetur Mariæ cognata: at Maria è tribu Leui orta propterea dici non poterit. Sunt quos etiam illud moueat, quòd inter Ioſephi majores vnus à Luca nominetur Leui. atqui nomina Patriarcharum communia fuiſſe omnium tribuum, non ignorant, qui Eſdram ſaltem & Nehemiam attentè legerunt. Quare falſum eſt perſonas Lucæ memoratas, ad aliam tribum pertinere quàm Iudæ. Nominum diuerſitas in deſcriptionibus duorum Euangeliſtarum, non ſatis firmum argumentum eſt, vt diuerſas tribus ab illis exiſtimemus deſcribi: quum Iudæorum plerique duo nomina habuerint: & θέσις aſſumptio in filium, filiiq; appellatio ex variis cauſſis contingerent: puta vel natura, vel ex lege Moſis de ſemine fratri mortuo excitando; item adoptione, vel arrogatione: necnon propter affinitatem: nam gener ſocero filius dicebatur: adde ſucceſſionem in regnum, vel priuatam hæreditatem: nam etiam hi eorum filii cenſebantur, quibus ſucceſſerant. Vt interim taceam, quòd potuerunt & alię eius diuerſitatis in nominib. apud Matthæum & Lucam eſſe cauſſæ. Nam eſſe quædam ἄπορα τῆς θείας γραφῆς, inexplicabilia in Scripturis, vt omniũ diſciplinarum, non inuiti, opinor, fatebuntur, omnes humanę infirmitatis viri intelligentes: itaque proverbium Rabbinorum in nonuullis neceſſariò vſurpandum, & exſpectãdus Elias, qui duros atque hodie inextricabiles Scripturæ nodos ſoluat. Hoc melius, quàm de omnibus temere pronunciare; quod illis ſolemne eſt, qui aliquid fateri ſe ignorare turpe dicunt: etiam in iis rebus ad quarum indagationem pręter nudas conjecturas humana induſtria nihil hodie poteſt afferre. Probat deinde Baronius, Euangeliſtas in genere Ioſephi, ſimul & glorioſæ Virginis genus eſſe comlexos: quod etſi veriſſimũ eſt atq; adeò cunctis Chriſtianis debet eſſe perſuaſiſſimum: non rectè tamen ab illo demonſtratur. Inſtitutum de non miſcẽdis tribubus, quod ipſe exiſtimat Ioſepho neceſſitatem impoſuiſſe, quia homo juſtus erat, ducendæ vxoris, quæ eſſet è tribu Iuda; non imperatur abſolutè ea lege Moſis, quam laudat Baronius è capite vltimo Numerorum. Nam ibi Moſes, nõ in vniuerſum de omnibus fœminis loquitur: ſed de illis dumtaxat, quæ in Athenienſium legibus ἐπίκληροι dicebantur & ἐπιπροίκοις opponebantur. hę dotem certam è bonis paternis auferebant; illæ totam hæreditatem in dotem adferebant. Nam vt ex orationib. Iſæi & Demoſthenis liquet, οὐκ ἐξῆν ταῖς ἐπικλήροις ἔξω τῆς ἀγχιστείας γαμεῖν· ἀλλὰ προσῆκον ἦν αὐταῖς μετὰ τῶν χρημάτων τοῖς ἐγγυτάτω γένους συνοικεῖν. *Non licebat*, inquam, *virginibus ἐπικλήροις extra cognationem enubere: ſed oportebat ipſas vnà cum bonis proximo agnato nubere.* Neque ſolùm Athenis gentis enuptio vetita, ſed etiam in aliis Græcorum ciuitatibus. Diodorus Siculus libro 12. in Solonis & Charondæ legibus ita cautum hac

de re fuiſſe teſtatur, Κελεύει ὁ νόμος τῇ ἐπικλήρῳ ἐπιδικάζεσθαι τὸν ἔγγιστα γένους ὄντα αὐτῆς, ἢ καὶ τὴν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι τοῦ ἀγχιστέως. vbi jus idem in viros & mulieres ſtatuitur: vt proximus agnatus cum ea fœmina ad quã gentis hæreditas eſt deuoluta, judicio experiri poſſit, ſi nuptias ex lege recuſet: & vice verſa virgo aut mulier in caſu ſimili. Simillima fuit lex Moſis, de qua in extremo illo capite Numerorum agitur: quod ſi intellexiſſet Baronius, ad omnia conjugia promiſcuè illam non extendiſſet. Satis hoc exprimitur illis ipſis verbis, quæ ſunt in Annalibus deſcripta: ſed multò clariùs illis, quæ Latinus interpres omiſit Numerorum capite 38. verſib. octauo & nono. Quę fuerit cauſſa illius omiſſionis neſcio: obſeruo tamen iiſdem codicibus cũ Latino Interprete vſum & Ionathanem Vzielis F. in ſuo Targum. Ex his ſequitur, B. Virginem, non ſolũ eiuſdem fuiſſe tribus Iuda cum Ioſepho: ſed etiam ex eadem gente & cognatione, nempe Dauidica. Itaq; verè & doctè Epiphanius cõtra ſceleſtiſſimum hæreticorum genus Antidicomarianitas, ſcribit, Mariam Ioſepho eſſe traditam, κλήρων εἰς τοῦτο ἀναγκασάντων αὐτὴν ἥκειν; *quum jura hæreditatis quam poſſidebat, eò ipſam adegiſſent.* ſignificat enim Mariam fuiſſe Virginem ἐπίκληρον. Quod autem Epiphanius bona quę tum B. Virgo obtinebat, κλήρους appellat, non κλῆρον; videtur id innuere, vnà cum patris hæreditate etiam aliorum agnatorum bona ad ipſam fuiſſe deuoluta. Interpres Epiphanii horum verborum mentem non cepit. Atque hæc de iſtis impræſentiarum ſatis.

XIV. Rejiciũtur fabulæ poſteriorũ ſcriptorũ, de B. Virg. quas multi pro veris narrationib. obtrudũt. Locus Auguſtini de Trad. tion.

APPAR. Num. XXXVIII.

NÆ multum Baronio ſtudioſi hiſtoriæ Eccleſiaſticę deberẽt, ſi ea diligentia, quam in exponenda natiuitate, vita & vitę exitu ſanctiſſimæ & glorioſiſſimæ Virginis Mariæ adhibuit præſtare potuiſſet, vt certi aliquid iis de rebus hodie conſtaret. Nam quis eſt IESV, Mariæ filii, cupidus ſectator, qui veram hiſtoriam Deiparæ, matris Ieſu, non ſit maximi æſtimaturus? non cupidiſſimè excepturus? Sed neque diligentiſſim. Baronius, neque alii, qui noſtra memoriã in eũdem argumẽto ſunt verſati, piorũ, quos in reb. religionis ſimplex juuat veritas, deſideriis ſatisfecerũt. Ratio autẽ cumprimis hęc eſt: quia vt certa ab incertis, vera à falſis, hiſtoriã à fabulis ſecernerẽt, Baronius quidẽ nõ ſatis, alii verò multò minùs videntur curaſſe. Dederãt Euãgeliſtę exemplũ hac in parte, quod poſteri vt ſequerẽtur, religionis Chriſtianę nõ parũ intererat. Illi de Virgine tãtũ nos docuere, quãtũ ſciri erat ad ſalutẽ neceſſariũ: è tribu Iuda & domo Dauidis eã fuiſſe prognatã: ex ea natũ Meſſiã, ſicut fuerat prædictũ, non cõmuni hominũ lege naſcendi; ſed nouo miraculo, quod omnia ſuperat miracula, per inumbrationem Spiritus ſancti. His addiderunt proximorum ſeculorum Patres, in recenti adhuc memoria, oppido pauca: idque neceſſario, vt hæreticos circa B. Virginis reuerentiam & cultum varie peccantes,

alios exceſſu, alios defectu, confutarent; quod à magno Epiphanio diuinitus eſſe præſtitum videmus. Iuſecutę vero ætates Euangelicæ narrationi & iis quæ prioribus temporibus fuerant comperta, alia ſexcenta adiecerunt; nimis, vt res arguit ipſa, perſæpe ingenioſæ ad fingendas eius generis narratiunculas, & Sanctos Dei non minus falſis & commentitiis fabulis onerandos, quam veris laudibus ornandos. Id quo fine, quove auctore ſit factum, & quæ in religionis Chriſtianæ ritus nouitas ex eo ſit introducta non iam quæro: erit deinceps alius, ſpero, ea de re dicendi locus. Factum quidem ita eſſe, vt dixi, neq; ambigi à quoquam poteſt, & præſens diſputatio planiſſime demonſtrabit. Vt ad rem veniam, obſeruet Lector candidus Baronij induſtriam in concilianda fide narrationi ſuæ. Probat primum ex Epiphanio extitiſſe aliquam hiſtoriam & traditiones harum rerum. deinde vbi dixit, hiſtoriam periiſſe, traditiones credi poſtulat, quas Eccleſia ſeruauit. Affert in eam rem locum B. Auguſtini, omnibus hodie lippis & tonſoribus notum. *Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica auctoritate traditum, rectiſſime creditur.* At quam iniquum eſt poſtulare, vt hodiernis de Virgine narrationibus omnibus fides habeatur, quia extiterit olim aliqua de ipſa hiſtoria, & traditiones item aliquæ? Extitit olim proculdubio vera aliqua hiſtoria de rebus Caroli Magni, Rolandi, & cęterorum virorum fortium, quos illa ætas tulit. an propterea credere nos æquum fuerit Pſeudoturpini næuis & eiuſmodi fabularum ſcriptoribus, qui poſtea lingua Romanſa, id eſt Romana corrupta mera miracula memoriæ prodiderunt? Probet Baronius eam ipſam hiſtoriam, & illas traditiones, quarum meminit Epiphanius, integra fide fuiſſe ſeruatas, poſteros nihil eſſe commentos, nihil finxiſſe, neque ſincerum vas incruſtaſſe. hoc amplius probet Baronius, Epiphanium illis ipſis hiſtoriæ & traditionibus quarum mentionem facit, fidem habuiſſe. Nam ſi quæ hodie iactantur veteribus fuerunt nota, vir Dei Epiphanius aut non illis multum tribuit, aut non eam certe concluſionem ex illis expreſſit, quam poſteriora ſecula inde elicuerunt: adorationem nempe Virginis, qualem illi videmus hodie exhiberi. A quo Epiphanium fuiſſe alieniſſimum; vt ſi quiſquam mortalium eſt hodie, ſcripta ipſius faciunt fidem, ſicut alio loco perſpicue demonſtrabitur. Equidem mirari ſoleo vel nomen illius Patris ferre eos poſſe, qui à veteri fide & praxi Eccleſiæ longe adeo hac in parte recedunt. B. Auguſtini ſuperior locus nihil ad rem: imo à propoſito alieniſſimus eſt. Nam illud axioma, quod toties pius ille Doctor inculcat, præſertim in diſputationibus aduerſus Donatiſtas; locum habet in dogmaticis, aut in ritibus religionis, quorum cuſtos eſt Eccleſia: non vbi de certitudine agitur hiſtorica multarum narratiuncularum, quæ hodie circumferuntur. Tum autem neceſſe eſt, vt traditiones ad quarum confirmationem hoc axioma adhibetur, à principio naſcentis Eccleſiæ ipſi notæ, atque vſurpatæ fue-

rint: cuiuſmodi erat illa conſuetudo, quam tuetur Auguſtinus, libris de baptiſmo contra Donatiſtas: ac propterea *conſuetudinem originalem* appellat, initio libri ſexti: deinde vt vbiq; in Eccleſia Catholica obtinuerint, idque ſemper, *non interrupta ſerie temporum, certa connexionis ſucceßione*, vt loquitur Auguſtinus, contra Fauſtum Manichæum, lib. 28. Præclare enim & vere Iulius Rugerius, Papę protonotarius, in opuſculo de libris canonicis & apocryphis, pronuntiat, *Traditionem nullam vllius eſſe ponderis, niſi nullis temporum intercapedinibus interruptam ab Apoſtolorum vſque temporibus. Inde enim neceſſum eſſe traditionem manare.* Has vero conditiones in propoſito argumento reperiri, quis tam væcors, qui auſit affirmare? quum ſit nemini dubium, multa hodie credenda de B. Virgine iactari, & imperitæ plebeculæ obtrudi, quæ primitiua Eccleſia penitus ignorauit. Quare certiſſimum eſt quod dixi, fruſtra & inconſulto conſilio Baronium illius axiomatis Auguſtiniani hoc loco mentionem feciſſe.

XV. Confirmatur multis rationibus iudicium Baronij de libro qui falſo tribuitur B. Hieronymo, De natiuitate S. Mariæ. Chriſtophorus de Caſtro notatur. Locus è Bibliis falſo citatus, etiam, nonnullis è Patribus.

APPAR. Num. XXXIX.

Recte Baronius iudicat, cum Hieronymi eſſe negat librum oppido inulſum, De natiuitate Sanctæ Mariæ, quem ſuperiorum ſeculorum imperitia maximo illi viro attribuit. Sed diſſimulatum ab eo nollem, ſummum virum Eraſmum, multo ante ipſum de illo partu ſuppoſititio veram ſententiam pronunciaſſe. Eraſmi iudicium ſecuti ſunt Melchior Canus & Sixtus Senenſis, atq; hoc loco Baronius. At vide quam altas radices fabularum & mendacij amor in multorum animis egerit. Librum enim palam impium auſus non ita pridem defendere contra horum virorum iuſtiſſimam cenſuram, Chriſtophorus de Caſtro Ieſuita Hiſpanus. ô tempora! ô mores! audere aliquem in hac luce literarum ſcriptum tueri, quod primo conſtat pſeudepigraphum eſſe, deinde à peſtilentiſſimo hæretico profectum, poſtremo nugarum & impietatum eſſe plenum. Titulum eſſe falſum, ſtylus arguit. nomen enim B Hieronymi ementitur; quum nulla ſit toto libello periodus, quæ ignorantiam, ἀκῃδίαν, fatuitatem eorum non palam faciat, qui inter flumen aureum dictionis Hieronymianæ & cœnum lutulentum plani illius diſtinguere neſciunt. Nec refert, quod titulo adiecta ſunt nomina Chromatij & Heliodori, ad quos in veris libris ſcripſit Hieronymus. nam eiuſmodi fuerunt ſemper artes eorum qui fictos à ſe libellos magnis auctoribus adſcribebant: vt aliqua ſimilitudine veri mendacium obtegerent. Ab hęretico eam ſcriptionem eſſe profectam, cur dubitemus? ipſe doli fabricator palam hoc profitetur. non enim libri auctor poſtulat haberi, ſed interpres dumtaxat. verus auctor Seleucus Manichæorum Apoſtolus, notiſſimus hæreticus. Hic eſt qui in libro B. Auguſtini de fide contra Manichæos

Manichæos bis vocatur *Leucius*, quod vere Baronius monuit. ſed & *Leontius* in principio eiuſdem libri appellatur. *In Actibus*, ait Auguſtinus, *conſcriptis à Leontio quos ipſi accipiunt.* intelligit autem eum librum, de quo Pſeudohieronymus iſte initio, *Quidam Seleucus, qui paſſiones Apoſtolorum conſcripſit, hunc libellum compoſuit.* fortaſſe ſcripſerat *Leucius*: nam etiam in epiſtola Gelaſij, vbi varie concipitur hoc nomen, prima ſyllaba ſemper abeſt. in Romana editione Decreti, *Leuticius* aut *Leutius*, vt ibi adnotant docti viri, in tomis Conciliorum *Leucius.* Scio tamen Seleucum hæreticum legi apud Philaſtrium, & Seleucianos ab eo denominatos, apud B. Auguſtinum. Verba Gelaſij Papæ inſignia ſunt: *Libri omnes quos fecit Leucius, diſcipulus Diaboli, apocryphi.* En qualem ſcriptorem defendit Ieſuita. nam vt modo dicebamus, eius libelli quo de agimus, iſte, qui ſub Hieronymi latere voluit nomine, auctor non eſt, ſed interpres tantum. *Proinde*, ait, *vt in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo.* iterum: *ſic narrationis ſtylum tentabo,* (fort. *temperabo*) *vt non alia dicã, quam quæ aut ſcripta ſunt, aut conſequenter ſcribi potuerunt.* Impietas vero iſtius Pſeudohieronymi, excuſari ſaluo pudore non poteſt: namquum fateatur, Seleucum, ſiue Leucium de doctrina Apoſtolorum multa eſſe mentitum; ea tamen defendit, quæ ſunt ab eodem hæretico ſcripta de virtutibus & miraculis eorum. Poterat ne hic planus apertius oſtendere, nullam ſibi eſſe curam veritatis, neq; vllum ſe inter falſum & verum ſtatuere diſcrimen? Addit de eo ipſo libro quem vertebat: *ita & hic multa non vera de corde ſuo confingit.* quis furorem hunc ſanus non deteſtetur? fatetur librum ab hęretico ſcriptum: fatetur multa auctorem de corde ſuo confinxiſſe: & tamen amplectitur, vertit, obtrudit. Sed audiamus facti defenſionem egregiam: *Illud libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto; ſiue hæc vera ſunt, ſiue ab aliquo conficta, ſacroſancta S. Mariæ miracula præceſſiſſe; maxima conſecuta fuiſſe; & iccirco ſalua fide, ab iis qui Deum facere iſta poſſe credunt, ſine periculo animæ ſua credi & legi poſſe.* Impium hominem, & ſtulte delirum! Nam ſi valet hęc ratio, vt credi omnia debeãt, quæ aliquis hæreticus aut fanaticus finxerit, quia Deus illa poteſt facere: quid eſt cur deliria Rabbinorum, aut etiam Mahometis, reſpuamus? etſi enim ſtupenda ſunt, & inſana figmenta, quæ in libris Rabbinorũ aut in Alcorano recitantur; nihil tamen eſt adeo portentoſe excogitatum, quod, ſi omnipotentiam Dei reſpicimus, fieri à Deo non poſſe credi debeat. Apage à religione Chriſtiana adeo abſurdam, adeo impiam ſententiam. Accipe cumulum impudentiæ, furoris, ſceleris. Nam exemplo Matthęi Euangeliſtę, ſi Deo placet, impoſtor iſte factum tueri audet. *Siquidem*, ait, *ſanctum Euangeliſtam Matthæum eundem libellum liquet compoſuiſſe,* (quid ſibi velit hac voce neſcio: non enim potuit Matthæus librum compoſuiſſe, quem ſcripſit Seleucus, ſiue Leucius, vt ipſe hic impoſtor paullo ante dixit.) *& in capite Euangelij ſui Hebraicis literis obſignatum appoſuiſſe: quod an verum ſit, auctori præfationis & fidei ſcriptoris committo.* hęc Pſeudohieronymus. Chriſtophorus de Caſtro qui nihil inue-

M 2

nit quod reprehendat, quam bene ſentiat de Euangeliſta Matthæo ipſe viderit. ego & Matthæo & ipſi Spiritui Sancto, atq; adeo etiam B. Virgini iniuriam fieri contendo ab iis omnibus, qui fidem vllam iſtis næniis habent: maiorem ab iis qui defendunt, quod facit ille Ieſuita. Obſeruent etiam pij lectores impudentiam vel Leucij vel Pſeudohieronymi, cum falſam ſententiam Scripturæ affingunt, quam pro baſi fabellę ſuæ ſubſternunt. Ait enim: *Scriptura dicente, maledictum omnem eſſe, qui non genuiſſet maſculum in Iſrael.* vbi vero hoc ſcriptum eſt; Sterilitatem & ἀτεκνίαν in populo Iudaico fuiſſe probro verſam, præſertim in fœminis, didicimus è verbis Rachelis, 30 23 & ſimilibus narrationibus, vt de Eliſabeta, Luc. 1. 25. at voce Dei pronunciatam eſſe in ſteriles maledictionem, quam iſte affert falſum eſt. Non tamen neſcimus verba illa quibus de nunc agimus, reperiri etiam apud nonnullos Patrũ, vt Hieronymum, & Damaſcenum, De recta fide libro 4 cap. 101. ſiue vt eſt in Latinis libris 25. & fortaſſe etiam Chryſoſtomus eo alluſit, cum ſcribit ſterilitatem maledictionem quandam fuiſſe & condemnationẽ: in ſermone 2. de Anna. καὶ ἀρά τις ἦν, καὶ καταδίκη τὸ στεῖραν εἶναι καὶ ἄγονον. ſed quum ea verba nuſquam in totis Bibliis reperiantur, ne in Græcis quidem aut Latinis; Fateamur neceſſe eſt, falſo ea Scripturis tribui. ſententia autem ipſa, niſi fallor, originem habuit vel ex male acceptis Dei promiſſionibus, Exodi 23. 26. & Deuteronom. 7 14 quaſi ceſſatio benedictionis ibi promiſſæ, ſit argumentũ maledictionis: vel è lacunis Rabbinorum aut hæreticorum. Extat veſtigium eius ſententiæ apud Mercurium Triſmegiſtum. nam & ille ſub finem ſecundi ſermonis, eum qui liberos non genuerit, non ſolum infelicem pronunciat; ſed etiam impium & in Orco pœnis afficiendum. μέγιστον, ait, ἀτύχημα καὶ ἀσέβημά ἐστιν, ἄτεκνόν τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι καὶ δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσι. *Infortunium eſt maximum, imo impium factum, ſi qui non ſublatis liberis è numero viuentium diſcedat. atque ab eiuſmodi homine, dæmones poſt mortem pœnas exigunt.* At Gregorius Nyſſenus eandem tractans hiſtoriam de qua Pſeudohieronymus, longe aliter loquitur, in diem natalem Chriſti: *Habebatur*, ait, *matrib. ex Lege quidam honor, quo carebant fœminæ quæ liberos nullos ſuſceperant.* quam diuerſa hæc ſunt à narratione Pſeudohieronymi? Ioachimum igitur Mariæ patrem, priuſquam liberos ſuſtuliſſet vetitum eſſe à Pontifice, ſtare inter fœcundos infœcundum, eiuſque oblationem fuiſſe eo nomine repudiatam, cui perſuadebit hic impoſtor? qua lege Dei, quo exemplo factum hoc poteſt defendi? niſi fortaſſe ſolus Ioachimus inter tot myriadas populi Iudaici repertus eſt ἄτεκνος, hoc eſt, *liberis carens.* quod videtur iſte ſciolus ſtulte credidiſſe. Falſum eſt etiam quod in eo libello dicitur, cum beata Virgo eſt concepta, Pontificem fuiſſe Iſſacharem. hoc quoque à Baronio recte animaduerſum, & è Ioſephi vera hiſtoria confutatum: defenſio Chriſtophori inepta eſt; non de ſummo Pontifice auctorem locutum, ſed de alio neſcio quo. Atqui conſtat in ea locutione quam ibi vſurpat Pſeudo-

hieronymus

hieronymus, ſemper appellatione Pontificis intelligi ſummum Pontificem.

XVI. Confirmantur alia duo Baronij iudicia. Pſeudoeuangeliũ Iacobi. Rabbenu Hakkados. Antoninus *Conſul ãte Chriſtum nullus. Chriſtophorus à Caſtro notatur.*

APPAR. Num. XXXVIII.

CÆſaris Boronij iudicium etiam in eo vehementer laudo, quod teſtimonia è Pſeudoeuangelio Iacobi reſpuit: item illa quæ Galatinus profert è ſcriptis R. Iudæ Naſi quem Hebræi honoris cauſſa vocant Rabbenu Hakkados, vel ſimpliciter Rabbi. Mihi nondum contigit librũ, qui circumfertur ſub nomine huius Rabbini גלירזיא poſſe nanciſci: ſed ex iis quæ inde Galatinus deſcribit, & quæ de illo Magiſtro apud alios Hebræos legi, non dubito cæterorum doctorum ſimilem eũm eſſe, & οὐδὲν ὑγιὲς, de re tanta præſertim, ab eo poſſe ſperari. Antoninus, vt vere ait Baronius, (etſi craſſo errore in eius editionibus, quas vidi, legitur Antonius) nullus reperitur in Romanis Faſtis Conſul ante natũ Chriſtum. neq; audiendus Chriſtophorus à Caſtro, qui vt falſam & fatuam opinionem defendat, fugit ad ſuffectos Conſules. ſed hoc quoque ἀπίθανον: & ante ætatem Chriſti nomẽ illud Antoninus in Latinorum libris non occurrit. Diceret potius, nomina Antonius & Antoninus ſępe confundi in libris Rabbinorum: vt apud Abraham Zacuth, fol. 143. Sed hoc quoque inane eſt: certum eſt enim hunc Rabbenu vixiſſe altero minimum ſeculo poſt natum Dominum. Lego in libris Rabbinorum, Sapientum quos ipſi vocãt Tanaim, principem fuiſſe Simonem Iuſtum: vltimum Rabbenu Hakkados: quem poſtea exceperunt Amoræi, & hos Hagaonim. Vixiſſe hunc ſub Antoninis & æqualem fuiſſe Galeno qui in Hippocratem Commentarios, & alia multa ſcripſit, auctor eſt idem Zacuth, Iuchaſin, folio 140. Quando igitur de aduentu Chriſti loquitur hic Magiſter noſter tanquam de re futura, apparet quo iudicio vtantur, qui tantum illi tribuunt.

XVII. Expenditur Baronij dictũ, de neceſſitate credendi, miracula facta fuiſſe in natiuitate B. Virginis. Baſilij locus. Cur de iis miraculis ſileant Scripturæ. Vera miracula circa virginem. Nicephorus Calliſtus notatur. Hippolytus Portuenſis falſo ab eo laudatus. Mathan Ioſephi auus an ſacerdos. Traditio Deſpoſynorum illuſtratur. Eſtha. *Perſarum regnum ſub natiuitatem Domini nullum. Cleopatra & Caſoparis. Germani Patriarchæ & Iohannis Damaſceni falſæ affirmationes.* φυλὴ *pro* σειρά. Tribus *pro* Familia. *Interpretum errores.*

APPARATVS, Num. XL.

AIt Baronius; *Magna & per omnia admiranda quæ nec verbis ſatis digne perſequi vlli poſſint, praceſſiſſe natalem Dei genetricis Mariæ, non puto adeo anguſti pectoris & emotæ mentis reperiri hominem, qui non intelligat.* rationẽ autem affert;

quia magna quædam præceſſerint natalitia, (dies natales, vel natiuitates voluit dicere) Samſonis, Samuelis, Ieremiæ & Ioannis Baptiſtę. Si eſſent viç Dei ſicut viç hominum, argumento huic Baroniano pondus magnum ineſſet. Nam beatam Virginem Chriſti Dei matrem, ſi opus intuemur ad quod diuina prouidentia ipſam ordinauit, omnibus Sanctis longe præcellere, nemo ſanus negauerit. quare ſi quorundam Sanctorum natiuitates ſingulari aliqua ope Dei, vel etiam miraculis, fuerūt inſignitæ; rationi admodum videtur conſentaneum B. Virginis natiuitatem rerum maxime mirabilium euentu fuiſſe illuſtratam. atque ſubiicit Baronius. *Quis abiecte nimis atq; adeo humiliter de Deo ſentiens, cum plura atq; maiora elargitum eſſe ſeruis, quàm matri, & amico ſponſi quam ſponſæ, mente captus dixerit?* Iſta nimirum argumenta ſunt, quæ curioſis ingeniis humana dictat ratio: neq; dubium eſt, manaſſe ab hoc fonte figmenta *μυρία ὅσα*, quibus Deiparæ vel aliorum Sanctorum gloria videbatur augeri. Vidimus paullo ante Pſeudohieronymum poſito hoc fundamēto, quod iam Baronius ex illo repetit; *præceſſiſſe Mariam multa miracula, maxima conſecuta eſſe*, libere poſtea pronuntiare, impuri Leucij hæretici nænias, *ſiue ſint vera, ſiue falſa, ſine periculo legi & credi etiam poſſe.* Sed Deum immortalem! quam ſunt hæc aliena à veræ Theologiæ principiis! nam diuina conſilia humana ratione æſtimare nefas. neq; aliam ob cauſſam princeps ille Apoſtolorum Satanæ appellatione fuit increpitus; niſi quod, *non ſaperet ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum.* Matth. 16. 23. quippe viæ Dei non ſunt viæ hominum, ait ipſe apud Prophetam Iſaiam, 55. 8. τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; inquit Sapiens, Eccleſiaſtici 16. 21. *Conſilia enim Dei, ſicut iudicia abyſſus multa*, vt canit regius vates, 35. 6. Quare Baronij, non minus quam Pſeudohieronymi argumentationem plane reiicimus: non quia negamus in natiuitate glorioſiſſimæ Virginis facta fuiſſe diuinitus miracula; ſed quia tacēte Scriptura, curioſum putamus & periculoſum, id velle inquirere. Quod autē putat Baronius, neceſſarium eſſe, ſi pij eſſe volumus, id credere; temere dictum cenſemus. Nam quis tu es, homo, qui de conſiliis Dei tam audacter pronuntias? Quis tu es, qui neceſſitatem imponis credendi ea quorum Spiritus Sanctus auctor & fundus non eſt? Ignoſcent, credo, mihi Baroniani manes, ſi dixero, pluris apud me eſſe vnum Baſilium Magnum, quam multos Cardinales Baronios. Baſilius in ea de Chriſti natiuitate dicit; neceſſarium eſſe ſi pij eſſe volumus, credere B. Mariam ante Domini partum manſiſſe virginem. quid poſt partum? id quoq; dubio procul credidit Baſilius, & nos credimus firmiſſime: cruciatus quoſuis parati perpeti, cum bono Deo, prius quam aliud quid nobis perſuaderi ſinamus: quoniam tamen id Scriptura non docet nos; vide quid diuinus ille Doctor pronuntiet: τὸ δ' ἐφεξῆς ἀπολυπραγμόνητον τῷ λόγῳ τοῦ μυστηρίου καταλείψωμεν *quod ſupereſt, omittamus quærere, & myſterio, ſiue ſilentio relinquamus.* cauſſam ibidem affert; quia μηδὲν τῷ τῆς εὐσεβείας παραλυμαίνεται λόγῳ, *nihil ea res pietatem lædit.* Enimuero an facta ſint quædam miracula naſcente B. Virgine, neque

affirmare,

affirmare, neque negare quiſquam poteſt. Illud conſtat, altum de iis in ſacra pagina eſſe ſilentium. Silentij cauſſam quæris? ne id quidem ſcire profiteor. Suſpicor tamen, ſimilem ob cauſſam ſiluiſſe iis de rebus Spiritum Sanctum, propter quam Moſis ſepulchrum vni ſibi deus voluit eſſe notum. Deuteron. 34. 6. Nam vt vir ſanctiſſimus Epiphanius in ſimili de B. Virgine diſputatione olim dicebat, ſolent diuina oracula προλαμβάνειν καὶ ἐπασφαλίζεσθαι ἡμᾶς, occupare & multo ante munire hominum mentes aduerſus exoriturum quandoq; errorem. Sed de his agendi ſuus erit poſtea ξὺν Θεῷ εἰπεῖν locus. Baronius qui circa natiuitatem Ieremiæ miraculum agnoſcit, quia dixit illi Deus, *Priuſquam te formarem in vtero, noui te. & antequam exires de vulua, ſanctificaui te:* circa Sanctam Deiparam nullum agnoſcit, niſi aliunde petitum, quam è ſacris literis; magnam ipſi Virgini facit iniuriam. Nam ecquod maius fingi poteſt miraculum, quam hoc; electam eſſe ante iacta mundi fundamenta Virginem cuius beata viſcera Dei fierent auguſtiſſimum templum; in cuius vtero diuinæ & humanæ naturæ fieret concilium; ex qua Emmanuel naſceretur? quæ conciperet, pareret & virgo maneret? Horum & ſimilium myſteriorum iugi meditatione mentes hominum occupari ſatius erat, quam in exquirendis tot extra Sacram Scripturam miraculis; quæ vt concedemus eſſe vera (ſunt autem pleraque ficta & falſa) minora tamen ſunt, imo nulla ex parte comparanda cum iis de quibus diximus. Iam quæ ad ſupplenda Euangelia colligit vndique Baronius paucis expendamus. De Sancta Anna Mariæ matre profert locum Hippolyti Martyris è Nicephori Calliſti rhapſodiis petitum. Nicephorum hunc fabuloſiſſimum eſſe ſcriptorem, & iudicii in literis nullius, ſatis notum eſt eruditis, & nos ſupra monebamus. Quare equidem quicquid apud illum legitur, niſi alia accedat auctoritas, non pluris facio, quam folia farfari. Ipſe Baronius quot locis iſtum fabulatorem aſpernatur, reiicit, confutat? Qui vtinam ſibi conſtaret, nec quod alibi deſtruit, idem alibi adſtrueret. Quod igitur Hippolytum Portuenſem Sanctum Martyrem, laudat Nicephorus, & locum à ſe allatum ex eius libris vult depromptum: nos falli Nicephorum contendimus, & falſo libri titulo deceptum, nænias narrare, non veram hiſtoriam. Quis è veteribus Patribus vllius ſimilis libri Hippolyti meminit? quis in eo argumento illum laudauit? Quum autem conſtet fuiſſe Hippolytum & grauem & pium doctumque virum; ne per Deum immortalem memoriæ Martyris faciamus hanc iniuriam, vt fabularum putidarum auctorem illum fuiſſe credamus. Fabula eſt quod iſte Pſeudohippolytus dicit, Mathanem Ioſephi auum fuiſſe Sacerdotē. Nam hallucinatos eſſe illos qui putarunt alterum Euangeliſtarum, è duobus qui genealogiam Ieſu Seruatoris propoſuerunt, ſacerdotalis ſtirpis perſonas recenſere, ſupra eſt demonſtratum. deinde vt id non eſſet, conſentiunt omnes eius ſententiæ auctores, ſacerdotium per Nathanem eſſe deductum, qui apud Lucam, Salomoni Matthæi eſt ἀντί-

ςοιχεῖ & è regione reſpondet. Mathan ergo, qui non recenſetur à Luca, ſed à Matthæo, in regia ſtirpe à Salomone deriuata, ſacerdos eſſe non potuit. Non extat hodie aliquid his de rebus ea traditione antiquius, quam Africanus à Deſpoſynis Domini, vt ait, & cognatis acceptam, in epiſtola ad Ariſtidem retulit. Traditio illa ſic narrat.

DAVID.

SALOMON. NATHAN.

MATTHAN. MELCHI.

ESTHA.

IACOB. ELI.

IOSEPH. IOSEPH.

Matthan & Melchi (qui apud Bedam & alios auctores dicitur Mathat; quomodo apud Lucam eſt ſcriptum) ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐξ ἄλλου δὲ γένους, ambo è tribu fuerunt Iuda, ambo è domo Dauid; ſed tamen è diuerſis familiis orti, Matthan à Salomone oriundus, à Nathane Melchi, ſiue Mathat.

Mathan vxorem prior ducit Eſtham: Ἐσθᾶ γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδίδοται, ait Africanus. Eſt Hebraicum אשת quod non eſt propriũ nomen fœminæ, ſed commune omnium: vt ſi dicas ἡ ἄνθρωπος vel ἡ ἀνὴρ fœminino genere. Ex Eſtha naſcitur Matthani Iacobus, deinde mortuo Matthane eadem nubit τῷ Melchi, ſiue Mathat, & ex eo coniugio naſcitur Eli. Iacobus & Eli fratres vterini; eiuſdem matris, ſed diuerſorum patrum.

Eli ducta vxore moritur ſine liberis: Iacob huic ex Lege Moſis ἀνίστησι σπέρμα, ſemen excitauit: & è relicta coniuge Eli tollit Ioſephum: natura quidem filium ſuum, ſed beneficio Legis filium Eli. Putat Africanus id ex Euangeliſtarum verbis poſſe colligi. nam Matthæi quidem verba ſunt; Ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. ὃς υἱὸς ἦν, ὡς ἐνομίζετο, τοῦ Ἠλί. *Matthan generauit Iacobum: qui erat, vt putabatur, filius Eli.* ſic enim ea verba modis indignis torquebat Africanus. Non puto extare aliquid iſtis aut antiquius, aut fide dignius. Quomodo igitur Sacerdos erit Matthan, quem vides non ſolum è tribu Iuda ortum, ſed etiam è ſtirpe Salomonis? Taceo Pauli teſtimonium, expreſſe negantis, quenquam vnquam è tribu Iuda miniſtraſſe altari. Hebræ. 7. 3 Matthanis vxor Africano dicitur Eſtha, Pſeudohippolyto Maria. Sed hoc nõ vrgeo. Quod autem ſequitur apud eundem falſo creditum Hippolytũ, vixiſſe Matthanem & Mariam *ſub Cleopatra & Caſopari Perſa regno*, quis ſanę mentis legere poterit ſine riſu? Perſarum temporibus illis nullum fuit regnum, Parthis rerum ſummã in oriente obtinentibus. Verum eſto: concedamus fabulatori, Perſarũ appellatione Parthos eſſe intelligẽdos; quæ, malum, iſta Cleopatra eſt: Græci nominis mulier Regina Perſarũ? quis iſte Caſopar? tum autẽ quis dicet mihi, vbi iſtud regnum fuerit? videtur enim, vt hæc narratio eſt, nõ

longo interuallo ſeparatum fuiſſe à Palęſtina & Iudęa. Parthos Syriā ad breue tempus obtinuiſſe, & expeditionem in Iudæam feciſſe, immiſſo Pacoro Regis filio, anno ante Chriſti aduentum trigeſimo octauo aut nono, ſcimus ex hiſtoria Ioſephi decima quarta, & Dione. Sed nulla in illis rebus narrandis commemoratur regina Cleopatra, nullus rex Caſopar: verùm Orodes pater Pacori, clade Craſſi nobilis. Non longè hinc Baronius probat libellum de natiuitate S. Mariæ non eſſe Hieronymi, verùm imperiti cuiuſdam impoſtoris, quia Iſſacharem facit ſummum Pontificem, qui nulls fuit: cur hìc quoque aduerſus Pſeudohippolytum eadem arma non expedit? cur diſſimulat tantam abſurditatem vel fatuitatem? Laudat poſtea Baronius Germanum Patriarcham Conſtantinopolitanum, & Iohannem Damaſcenum, quorum ætas remotiſſima à temporibus de quibus hîc agitur; non multò enim ante annum à nato Chriſto octingenteſimum vixerunt. Itaque de propoſito argumento certi aliquid ab illis ſperare; hoc verò eſſet grauiter delirare, & illius ſeculi homines ignorare. Damaſcenus poſteros Dauidis ortos à Salomone & Nathane ſeparat tanquam eſſent diuerſæ tribus; ſæpéq; illa verbā repetit; ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος, & ἐκ φυλῆς Νάθαν. quod niſi cautè accipiatur, eſt abſurdiſſimum. adeò enim è tribu diuerſa non erant; vt ne è diuerſa quidem gente: ſed tantùm è gentis eiuſdem Dauidicę familiis diuerſis, Salomonica & Nathanica. Quare meliùs paullo antè idem Damaſcenus appellat σειράς, ſtemmata, ſeries. quod verbi ſi retinuiſſet interpres, Græcæ linguæ imperitis & incautis occaſionem errandi non præbuiſſet.

XVIII. Collyridiani licèt B. Virginem colebant vt Deam: non tamen docuerunt Mariam eſſe Deam, humanæ naturæ expertem, quod ait Baronius.

APPARAT. Num. XLIII.

NOn videtur eſſe verum quod Botonius ſcribit; *Collyridianos hæreticos Dei Genitricem Mariam humanæ naturæ prorſus expertem, ac diuinæ tātùm participem feciſſe.* Nam illæ mulierculæ quæ fatuiſſimæ ſectæ erant antiſtites, de natura B. Virginis nihil docebant, quod quidem hodie ſit cōpertum: ſed ὑπερβολῇ θαυμάσαντες τὴν ἁγίαν, ait Epiphanius, εἰς τοῦτο ὑπονοεῖν τῆς αἱρέσεως τὸ ληρολόγημα: *ſupra modum ſanctam Virginem admirati, in hoc hæreſeos ſuæ nugamentum inciderunt.* Lege diligenter totam illam Epiphanii diſputationem; verbum nullum inuenies, vnde colligas jure eam fuiſſe Collyridianorum doctrinā. Idē in Anacephalæoſi p. 521. breuiter hęreſin iſtorum explicat, hiſce verbis: οἱ εἰς ὄνομα τῆς Μαρίας κολλυρίδας προσφέροντες, οἵ τινες καλοῦνται Κολλυριδιανοί. eadem verba iterum pagina quoque 529. reperiuntur, neque aliud quicquam additur. Scio ſcribere Epiphanium in hęreſi 78 Collyridianos ἀντὶ Θεοῦ ταύτην παρεισάγειν ἐσπουδακότας καὶ σπουδάζειν, *conatos eſſe & conari, beatam Virginem pro Dea introducere.* ſed ne iis quidem verbis dicit idem Epiphanius cum Baronio. nam ille quidem ex inſti-

tutis huius hæreſeos colligit quod ſcribit, veriſſimè: qui enim honorem Deo proprium mortali tribuit, quod in ipſo eſt, facit ipſum mortalem Deum: Baronius verò longè aliter: qui ceu proprium iſtorum dogma refert, quòd *B. Virginem humana natura prorſus expertem affirmarent.* hoc verò quis dixit veterum? vt taceam mulierculatum iſtarum mentem, ex ea diſputatione Epiphanii meliùs poſſe cognoſci, quæ eſt aduerſus illas ex profeſſo ſuſcepta; quàm è præcedente, vbi tantùm obiter ipſarum meminit. Quare autem Baronius hanc hæreſin ita conciplat, neque obſcurum eſt, neque hîc pluribus dicendi eſt locus. Enimuero pater Annalium, ſi in anno ſaltem 373 num. 30. quæ propria eſt ſedes huius hiſtoriæ, grauiſſimam Epiphanii diſputationem diligenter curaſſet expendere; quid ſit diſcriminis inter veterem fidem & hodiernam doctrinam faciè intellexiſſet.

XIX. B. Auguſtini exceptio, quia non eſt canonicum ſcriptũ, non me conſtringit, *malè accepta in Annalibus.*

APPARAT. Num. XLIV.

B. Auguſtinus Fauſtum Manichæum reprehendens qui negabat B. Virginem natam fuiſſe in cognatione Dauid; inter alia argumenta hoc etiam adhibuit, longè omnium firmiſſimum: quòd libris vteretur Apocryphis ad ſententiæ ſuæ demonſtrationem; quibus nullum penitus eſſet pondus contra librorum Canonicorum auctoritaté. Afferebat autem ex Apocrypha Scriptura Fauſtus, Ioachimum patrem Deiparæ fuiſſe Sacerdotem: vnde ſequebatur neceſſariò, fuiſſe ipſum è tribu Leui, non Iuda. Hanc objectionem variè diluens Auguſtinus; inter cætera ait, vel illud ſatis eſſe debere, quod ex ſacra quidem pagina certum ſit, Mariam è tribu Iuda ortam: objectio verò de tribu Leui, à Fauſto allata, teſtimonio dumtaxat nitatur librorum Apocryphorum; quorum præ Canonicis nulla ſit habenda ratio. At Baronium oſtendit, quod dicat Auguſtinus, ex Apocryphis libris manare illud, Ioachimum Mariæ patré fuiſſe ſacerdotem. An igitur voluit Baronius parem illis ſcriptoribus fidem haberi, ac Spiritui Sancto, qui in libris Canonicis loquitur? Qui verſati ſunt in lectione Patrum, non ignorant, appellationem Apocryphorum modò laxiùs, modò anguſtiùs ſumi. Quare quicquid de ſacris perſonis Veteris aut Noui Fœderis narratur præter verbum Dei, id cum libris Canonicis & θεοπνεύστοις, *diuinitus inſpiratis*, comparatũ, habetur Apocryphum; & *quia non Canonicum eſt, non adſtringit*, vt ait verè & piè Auguſtinus: nam Traditiones originales, de quibus paullo antè ex eodem Patre dicebamus, locum hîc non habent.

XX. Quæſtio de anno & die nata Virginis. Feſtum eius diei quãdo inſtitutum. Euodii liber apud Nicephorum vocatur in dubium. B. Virginem in Sancto Sanctorum fuiſſe educatam, videri fabulam. De Pontificis

maximi

maximi aditu in eum locum obſer-nationes. Locus è Tragœdia **Chriſtus patiens.** ***Mendacio veritas non defendenda.***

APPARAT. Num. XLVII.

SEQVITVR inueſtigatio anni & diei quo nata eſt Virgo. Quũ igitur ſacra Scriptura tempus illud non indicauerit, & aliunde præſidium ſit petendum: non video equidem, cur in hac quęſtione à veteri Eccleſię traditione foret diſcedendum; ſi poſſet probari, opinionem quę hodie obtinet à primis temporibus eſſe deriuatam. verùm de hoc nõ ſine cauſſa dubitari poteſt. Marię enim natalis in diem octauũ Decembr. tunc primùm videtur fuiſſe relatus, quando inſtitutum eſt in Eccleſia, vt ille dies natiuitati ipſius eſſet ſacer. Hanc autẽ ſolemnitatem primis ſeculis conſtat fuiſſe ignoratam. adeò vt ne temporibus quidem Caroli M. in Gallia nota fuerit, quemadmodum obſeruat Cardinalis Baronius ad Martyrologium. Fit tamẽ veriſimile primis auctoribus ſolẽnitatis illius cauſſas nõ defuiſſe probabiles, cur illum potiſſimùm diẽ natiuitati Mariæ aſſignarent. Anni verò inueniendi ratio vnica eſt; vt annis Domini XIV. addantur. Eſt enim traditio vetuſtiſſima, Deiparam cùm Seruatorem pareret, annis ætatis ſuæ XIV. exactis, decimum quintũ fuiſſe ingreſſam. Quod ſi παράδοσις adeò ſtabilitus eſſet annus nati Chriſti, vt de eo nemo dubitaret; eâdem operâ annus natæ Virginis eſſet conſtitutus, ex iſta quidem hypotheſi. Nunc ſcimus de anno aſſumptę humanitatis à Chriſto, quàm diuerſę ſint ſententiæ. Quæ affert Baronius ad firmandã harum rerum fidem, partim incerta ſunt, partim etiã falſa. Suſpectus eſt ille Euodius, quẽ laudat ipſe ex Nicephoro. Nemo enim veterũ, vt & ipſe obſeruat, eius ſcripti Euodiani mentionẽ facit: nõ Euſebius, non Hieronymus, nõ Epiphanius, veterũ ſcriptorum Eccleſiaſticorum diligẽtiſſimi inquiſitores. Vnde igitur poſt mille ferme & trecentos annos id ſcriptũ emerſit? non debuit tacere Nicephorus, vnde illud in manus ſuas veniſſet. Falsũ eſt quod iſte Pſeudoeuodius narrat, beatiſſimã Virginem in Sanctis ſanctorum annos vndecim egiſſe: neq; mihi perſuaderi vnquã poterit, tam inſulſæ fabulæ priſcũ illum Euodium Antiochię primũ Epiſcopum, fuiſſe auctorẽ. Nemo ignorabat ad interiorem illam Tẽpli Ieroſolymitani partem nemini ex omnibus mortalibus aditum patuiſſe, præterquã ſummo Pontifici, & quidẽ ſemel tantùm in anno: quod expreſsè notat Apoſtolus ad Hebr. c. 9. v. 7. *In ſecundum*, inquit, *tabernaculũ ſemel in anno ſummus Sacerdos ingreditur.* Ioſephus belli Iud. lib. 5. c. 14. Τὸ ἐνδοτάτω μέρος εἴκοσι μὲν ἦν πηχῶν. διείργετο δ' ὁμοίως καταπετάσματι πρὸς τὸ ἔξωθεν. ἔκειτο δ' οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ. ἄβατον δὲ καὶ ἄχραντον καὶ ἀθέατον ἦν πᾶσιν· ἁγίου δὲ ἅγιον ἐκαλεῖτο. Ruffinus vertit: *Intima templi pars viginti cubitorum erat. diſcernebatur autem ſimiliter velo ab exteriore: nihilq; prorſus in ea erat poſitum: inacceſſa verò & inuiolata, & inuiſibilis omnib. habebatur; Sanctiq; Sanctum vocabatur.* c. ſequ. de ſummo Pontifice: εἰσῄει δ' ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν μόνος ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πᾶσι τῷ Θεῷ, *ſemel in anno ingrediebatur: eoque die moris fuit, vt populus vniuerſus in Dei honorem jejunaret.* In libello quem Agrippa

Agrippa Rex Caio obtulit, quiq; à Philone recitatur, locus ille vocatur τὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ, *Templi Adyta*, hoc eſt, *loca inacceſſa*, tantam autē fuiſſe loci religionem & ſanctimoniam Agrippa confirmat, vt non dicam laici, aut etiam ſacerdotes Pontifici ſummo propiores gradu; verùm etiam ipſe Pontifex maximus, ſi vel ſępius in anno quàm vnico dūtaxat die, aut illo ipſo die, ſi ter aut quater eò ingrederetur, mortis ſuppliciū ſine vlla ſpe veniæ fuerit ipſi ſubeundum. Verba Agrippæ ſunt: εἰς τὰ ἄδυτα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἱερεὺς εἰσέρχεται τῇ νηστείᾳ λεγομένῃ μόνον, ἐπιθυμιάσων, καὶ κατὰ τὰ πάτρια εὐξόμενος φορὰν ἀγαθῶν, εὐετηρίαν τε καὶ εἰρήνην ἅπασιν ἀνθρώποις. κἂν ἄρα τίς τινὸς, οὐ λέγω τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων, οὐχὶ τῶν ὑστάτων, ἀλλὰ τῶν τὴν εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶτον τάξιν εἰληχότων, ἢ καθ' αὑτὸν, ἢ καὶ μετ' ἐκείνου συνεισέλθῃ· μᾶλλον δὲ κἂν αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς δυσὶν ἡμέραις τοῦ ἔτους, ἢ καὶ τῇ αὐτῇ τρὶς καὶ τετράκις εἰσφοιτήσῃ, θάνατον ἀπαραίτητον ὑπομένει. Omitto teſtimonia ipſorum Rabbinorum, ad caput Leuit. 16. vbi eſt huius ritus diuina inſtitutio. Quomodo igitur trimula Virgo ibi collocata eſt? quis illā curabat? an illa ſtatuæ ſimilis ſine cibo, ſine potu, ſine lecto, ſine cōſuetudine cuiuſquam mortalium, ſolitariā ibi degebat vitam? Volunt enim auctores huius fabulæ, totos vndecim annos ibi hæſiſſe Virginem θεοτόκον, fuiſſéq; illi Sancta ſanctorū pro cubiculo vel cella in qua perpetuò maneret. Audi Germanū Conſtantinopoleos Patriarcham, in oratione de oblatione Virginis. *Vbi non ſæpe, ſed ſemel ſolū in anno ſacerdos ingrediens peragebat cultus myſticos, illuc ea, vt ibi perpetuò maneret, à ſuis adducitur parentibus, & vt eſſet in ſacris gratia adytis. Quis rem talem vnquā cognouit? Quis audiuit ex his qui nunc ſunt aut vnquā fuerunt, fœminam qua adduceretur in intima ſancta ſanctorum; ad qua vix patet aditus hominibus, vt in eis habitet & verſetur?* Non me fugit, auctorem Tragœdiæ Chriſtus patiens dicere Mariam miniſterio Angelorum nutritā & curatam fuiſſe cùm erat in Templo: nam hoc volūt ſibi iſti verſiculi:

Μήτηρ μ' ἔδωκεν ἱεροῖς ἀμφὶ δόμοις·
Ἔνθ' ἐκτραφεῖσαν χερσὶν ἀγγέλου ξένως,
Εἰς καιρὸν ἀνδρὶ σώφρον' ἐνδίδωσί με
Γερουσία ξύμπασα.

ſed rem tantā quis pœtæ credat? aut quis putet tantū miraculum potuiſſe ita obſcurari, vt neq; Ioſephus, neq; æqualium ſcriptorum quiſquam eius meminerit? Nam Cedrenū non tanti facio vt magnā eius habendā rationem cenſeam: quem ſcio ſcribere de B. Virgine, ἡ δὲ παρθένος προσκαρτεροῦσα τῷ ναῷ ὑπ' ἀγγέλου τρεφομένη. *At Virgo in templo aſſiduè manebat & ab Angelo nutriebatur.* Supra omnia eſt Scripturarum ſilentiū, quod curioſitati noſtræ fibulam debet imponere. Quod igitur rei tam admirādæ, & ab omni probabilitate adeò remotę, diuiniſque inſtitutis Iudaici cult⁹ repugnātis, neq; ſacrę literę, neq; primorum & meliorū ſeculorum auctores, vllā mētionem faciāt; nemo iure iis ſuccenſeat, qui fidē illius vocare in dubium nō verētur. Fauemus nos quidē toto pectoris affectu gloriæ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου Virginis: ſed fingi mēdacia in eū finē, aut fictis haberi fidē; hoc verò nos zelo verę pietatis ſuccenſi ferre nō poſſumus, & in ipſius Marię contumeliā cedere non dubitamus. Iohannis Chryſoſt. in Matthęum diuina vox eſt: Μή μοι γλῶσσα,

ἀπὸ

ὑπὸ τοῦ ψεύδους τὴν ἀλήθειαν συνίστασθαι. *Abſit à me, vt veritatem per mendacium velim ire confirmatum.*

XXI. Nouatores *qui hodie dicendi. Teſtium nubes diſcutitur à Baronio laudatorum vt probet B. Virginē annos* XI. *in Templo manſiſſe. Io. Damaſcenus fabuloſus interdum ſcriptor. Expeditur Gregorii Nyſſeni locus. Rejicitur fabula de Virginibus monialibus Iudæorum in Templo degentibus.*

APPARAT. Num. XLVIII.

VErba ſunt Baronii de Virgine Deipara: *Trimulam, quod parentes vouerant, in Templum allatam, vndecim illic egiſſe annos. iidem quos jam retulimus auctores teſtātur; nimirum Euodius, Gregorius Nyſſenus, Ioannes Damaſcenus, Germanus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Andreas Cretenſis, Georgius Epiſcopus Nicomediæ, & alii.* ſubjicit his: Orthodoxorum neminem diſſenſiſſe hactenus: ſolos eſſe noſtri temporis Nouatores, quibus hæc diſpliceant. De Nouatorum appellatione ſuo loco diſputauimus. euicimus certis rationibus, iniquum eſſe Nouatores illos dicere, qui Verbo Dei, quo nihil habet Eccleſia antiquius, ſtare ſunt parati: quique doctrinam & hiſtorias primis ſeculis notas atque probatas, vt de quarum veritate conſtaret, ſincerè & ex animo admittant. At ſi quis res neque ſacra pagina comprehenſas, neque traditione accceptas à primis Eccleſiæ Doctoribus; ſed poſt multa demum ſæcula audiri in Eccleſia ceptas, pro veris, certis, & indubitatis haberi poſtulet; hoc eſt, noua pro veteribus obtrudat; is Nouator an Veterator dici debeat, æqui lectoris & pietatis pariter atque veritatis ſtudioſi judicium eſto. Quod ad præſentem hiſtoriā attinet; equidem ſi à primis Eccleſiæ temporib. traditionem conſtaret deriuatam; minùs mirarer Baronium adeò cupidè illam propugnantem. Sed non ita eſt: & ludit nos Cardinalis ſua illa teſtium nube. Euodius primò, ex hoc albo expungēdus: probauimus enim falſum eſſe & fallere Nicephorū, quando in hoc argumento Euodium laudauit. Damaſcenus, Germanus, Andreas, Georgius Nicomedienſis, recentiores ſunt ſcriptores, quàm vt de rebus tam antiquis tutò poſſit illis credi. Nam quis credat iſtos de rebus quæ natiuitatem Chriſti præceſſerunt, certiora potuiſſe cognoſcere, quàm primi ſeculi homines, aut proximè inſecutorum? Omnes iſti poſt annum quingenteſimum vixerunt: quidam circa octingenteſimum. Damaſcenum qui vetuſtate nōnullis aliorum præſtat, eruditione, vt videtur, omnibus: nō ſolùm leuem, ſed etiam futilem, vanum & mendaciorum pleniſſimum aliquando ſcriptorem eſſe, ipſe Baronius pronunciat in anno 11. num. 71. & nos ibidem clarè probamus. ILLI ALII, qui in Baroniana acie agmen claudūt, ſunt Cedrenus & einſdem farinæ recentiores ſcriptores; quorū libros plures interdum fabulas quàm hiſtorias continere, nemo hodie ignorat, & conditor Annaliū ſæpe queritur. Igitur ex illo tam.

denſo teſtium agmine, ſolus reſtat Gregorius Nyſſenus, cuius habendã eſſe cum primis rationem, nos quoque vltro fatemur. Quidni autem? Baronianam aſſertionem nemo validiùs labefactauerit, quàm fecit hic Pater. Narrat Gregorius homiliâ in natalẽ Domini, matrem Mariæ votum nuncupaſſe, ſi quis infans ſibi naſceretur, fore vt eũ Deo conſecraret. poſtquam nata & à lacte depulſa Maria, matrem votum ſolviſſe; & ad Sacerdotes filiam adduxiſſe. *Sacerdotes autem*, inquit, *quamdiu paruula fuit, ad Samuelis ſimilitudinem in ſacris ædibus educarunt; ſed cùm jam adoleſceret, conſulebant, quidnam agerent de ſacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam ſubjicere, vt cuipiam in matrimonio collocata ſeruiret, abſurdiſſimum videbatur. Inſtar enim ſacrilegii fuiſſet, ſi muneris Deo ſacrati dominus homo fieret. Legibus enim erat conſtitutũ, vt maritus dominaretur vxori. Mulierem rurſus inter ſacerdotes in templo verſari, atque in ſanctis ædibus conſpici, nec lex nec grauitas permittebat.* Hic primò obſeruandum, non tradi hæc à Gregorio tanquam certam hiſtoriam, aut indubitatæ fidei traditionem: nam & narrationis initio profitetur, hæc ſe accepiſſe *ex hiſtoria quadã incerti auctoris:* & poſt rem narratã, *Hæc*, inquit, *Maria vox declarat, ex qua ex hiſtoria incerti auctoris commemoraui, non eſſe penitus abſurda.* Si ætate Gregorii liber aliquis extitiſſet Euodii, illius primi poſt Petrum Epiſcopi Antiocheni, qualem multa adeò poſt ſecula extare credidit Nicephorus; de fide hiſtoriæ quam narrabat non dubitaſſet Gregorius. Nunc quum adeò locuples & vetuſtus auctor fateatur eam eſſe ἀδέσποτον, quæ poteſt hodie neceſſitas eſſe id credendi? Vide verò, lector candide, inter Patrem hunc & Baroniũ, quid quantumque interſit. Gregorius à nemine exigit vt hiſtoriæ credat, quã ipſe narrat: incerti auctoris eã eſſe, ingenuè profitetur; neque aliter illam commendat, niſi quòd penitus abſurda nõ videatur. Baronius plurima aſſuit narrationi Gregorianæ, è recẽtiorib. ſcriptorib. deinde, ſi quis illa in dubiũ vocet, clamat, conuitiis lacerat, Nouatorem appellat. Sed demus illi, quod non dat Gregorius, illam incerti auctoris narrationem eſſe verã; ergo falſũ eſt quod modò affirmabatur de manſione Mariæ in Sanctis Sanctorum per annos vndecim: nihil enim eiuſmodi Gregorius narrat. Quin ſi narrationem illius diligenter expendas, intelliges facilè, B. Virginem, quando Sacerdotibus trimula eſt tradita, inter liberos ipſorum educanda, non ea lege datã eſſe, vt cælebs perpetuò maneret. Nam quare de illius nuptiis poſtea deliberarẽt Sacerdotes? Si illis temporibus fuiſſet vſu receptum, vt virgines Deo conſecrarentur, vitã in cælibatu acturæ, ſicut poſtea in monialibus Chriſtianis fuit inſtitutum: deliberationi illi Sacerdotum nullus fuiſſet omnino locus. Ac licèt admirandæ Virginis admiranda ſanctimonia animos illorum religione impleuit, vt γάμων κρείττονα illã pronuntiarent, & præſtantioris indolis quàm vt communi fœminarum lege mariti imperio eſſet ſubjicienda; tamen hoc ipſo quòd ea ſuper re illis deliberandum fuit: rectè colligas, virgines moniales quæ in Templo manerent, nullas Iudæis tum fuiſſe. Euincit hoc ipſum etiam Scripturæ

ptutæ ſilentium; item Ioſephi & omnium Rabbinorum: in quorum libris quum deſcripta accuratè legantur omnia Leuitarum Sacerdotumq; munia, nec non Nazaræorũ & Rechabitarum inſtituta & πολιτείαι, & hoc amplius cunctarum ſectarũ diſciplinæ: mirum eſt de ſolis Virginibus iſtis monialibus, verbum extare ne vnũ quidem. Sed eiuſmodi Virgines nullas tum fuiſſe, nemo docuerit nos meliùs, quàm hic ipſe Nyſſenus, hoc ipſo in loco. Nam quid aliud ſibi illa verba volũt? *Mulierem inter Sacerdotes in Templo verſari, atque in ſanctis ædibus conſpici, nec lex nec grauitas permittebat.* Meritò igitur Bellarminus cùm origines religionũ in Scripturis rimaretur, commentitias iſtas Virgines ſilentio præteriit. De monachis libro 11. cap. 5.

XXII. Expenduntur rationes Baronio allatæ, vt probet fuiſſe in Templo Iudæorum viros & fœminas voto religionis adſtrictas. De cellis circa Templum, vbi dicuntur habitaſſe viri & virgines Deo dicatæ apud Iudæos. Verus illarum vſus oſtenditur. γυναικωνῖτις in Templo. Locus Ioſephi.

APPARAT. Num. XLIX.

PArum eſt Baronio moniales Iudaicas auctoritatibus ſtabiliiſſe: niſi etiam argumentationib. idẽ euincat. Ergo etiã iſtas diſcutiamus; parati cedere, ſi quid modò roboris in illis inueniamus. Affert legem de votiuis perſonis: quarum redemptio quum penderet ab arbitrio voventis; probat exemplo Samuelis, fuiſſe quoſdam, qui à parentibus non redimerentur, annuæ pecuniæ penſione; ſed in Templo remanentes Deo ſeruirent. Errat primò Baronius de pecuniæ annuæ, vel vt mox appellat, cẽſus annui penſione. Scriptura nos docet Leuitici cap. 27. votiuas perſonas non penſione annua, ſed vnica ſolutione pretii, à Deo ipſo definiti, fuiſſe redemptas. Errat deinde cùm putat, perſonas ex voto relictas ad ſeruiendum Deo, corpus aliquod confeciſſe, qualia ſunt hodie corpora monachorum per ſodalitates coëuntium. De Samuele narrat Scriptura ipſum corã Deo miniſtraſſe, non quidem in vlla parte muneris Sacerdotalis, vt rectè obſeruat Gloſſæ auctor, Samuelis, ſiue primo Regum II. 18. verùm in aliis miniſteriis vilibus & minutis, quæ etiam ab iis poterant, vt videtur, obiri, qui non eſſent è tribu Leui. quanquam & Samuel fuit Leuita, vt conſtat è 1. Paral. cap. 6. Adoptatum verò fuiſſe ipſum in aliquã ſocietatẽ, quę ſeparatum corpus cõſtitueret, Scriptura non dicit. Iuriſconſulti ſine lege loqui erubeſcũt: Theologis licebit de diuinis inſtitutis quiduis ex animi libidine fingere? De virginibus votiuis ad ſeruiendm relictis, nec redẽptis, nihil Scriptura: nullum pręceptum; exemplum nullũ: nam quæ mox affert Baronius, inania reperientur. Nos igitur tacente verbo Dei ἰσχυρῶς, etſi propter verba Gregorii Nyſſeni, quę in extrema diſputatione ſuperiori expendebamus, negare certò poſſumus, in Iudaicis inſtitutis tale quicquã fuiſſe. Baronii verò ſingularẽ prouidentiã licet hoc loco

mirari: qui poſtquam corpora Deo dicatarum virginum in ritib. Iudaicis inuenit, quę nos inuenire non poſſumus; de tecto ſtatim illis proſpicit. Exſpecto quàm mox exorietur aliquis, qui cœnobia virorum & fœminarum in vrbe Ieruſalem alicũde exſculpat. Baronii ſententia ſiue potiùs Petri Caniſii Ieſuitæ, & aliorum, qui ante Baronium idem ſomniarunt; ab eiuſmodi cõmento non procul abeſt. Ait, circa Templum à Salomone exſtructũ cellas fuiſſe ter tricenas, ſiue nonaginta, alias aliis impoſitas: atq; ęaſdem cellas in Tẽplo poſt reditũ à Babylone extitiſſe, probat è capite tertio Eſdrę. Sed hęc probatio non ſatis firma: neq; enim ibi dicitur expreſsè, quod vult Baronius. quin ex hiſtoria contrarium elicias. Nam auctor eſt (Ioſephus lib. 15. cap. 14. Reges Perſarum, Cyrum & Darium, quorũ permiſſu ſurgebat illud ædificium, ſtructurę certum modũ definiiſſe; μέτρα, ait, τῆς δομήσεως ἔδοσαν: ac proprerea defuiſſe illi in altitudinę cubitos ſexaginta vt prius æquaret. Sed conjecturas iſtas jam nihil moramur. Concedim' nos etiã, in domo ſecunda, illa quoque quam exſtruxit Herodes, cellas, fuiſſe τριστέγους, id eſt, triũ contignationum: etſi an fuerint cellæ nonaginta, vt olim. dubito. Ioſeph. Belli Iud lib. 5. cap. 14. περὶ δὲ τὰ πλάγια τοῦ κάτω ναοῦ, δι' ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρίστεγοι πολλοὶ, καὶ παρ' ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἴσοδοι. τὸ δ' ὑπερῷον, τούτους μὲν οὐκ εἶχε, παρ' ὅσον ἦν καὶ στενότερον, fortaſſe ſcribendum τοσούτους, *tot cellas non habuit.* non τούτους, *has cellas.* ſuperioribus, inquit, cœnaculis non ſunt tot cellæ adiunctæ; quia illa pars anguſtior eſt, quàm inferiores. Ruffinus tamen aliter & cum vulgo. Sic enim vertit. *Circa latera inferioru Templi multa erant membra pervia triplici tecto ſuſpenſa; & ad vtrumque latus ad ea introitus à porta patebat. Deſuper autem pars eadem membra non habebat, quo minus erat anguſtior*, hoc eſt, anguſta. ſic tamẽ etiã in ſcripta lectione Ruffini offendimus. verùm hæc obiter. In his igitur cellis fœminas Deo voti cauſſa oblatas ſeparatim degere potuiſſe, ait Baronius. Atqui certũ eſt, partem illarum cellarum deſtinatam fuiſſe ad cuſtodiam rerum ſacrarum, theſaurorum, veſtium, ſupellectilis, & annonæ: partem inhabitatam fuiſſe ab illis qui in Templo quotidie miniſtrabant. Ac licet demus cellas fuiſſe nonaginta; tamen ſi cõſideres multitudinem miniſtrãtium ſacerdotum, Leuitarum, cantorum, janitorum, curſorum & aliorum miniſteriorum, apparet valde illos anguſtè habitaſſe. An igitur putabimus, inter tot milla virorum virgines Deo ſacras habuiſſe ſuas monas? nõ ſinit nos iſtud exiſtimare ſuperior ille Nyſſeni locus; ac ne honeſtas quidem publica id permittit. In Scriptura harum cellarũ frequens habetur mentio .3. Regum 6. v. 5. tota illa ædificatio appellatur יצוע quaſi ſubſtructio, ſiue ædificiũ muris ædis ſacræ ad magnam altitudinem pertingẽtibus, quaſi ſubſtratum. ibidem ſingulæ cellulæ dicuntur צלעות סביב quaſi dicas prominentes coſtas circa ædificium Templi. Scholiaſtes Salomon Iarchi, addit aliam appellationem תא quæ vox de illis cellis vſurpatur, vt primo Regum decimo quarto 28. In typo futuri ædificii, quod Dauid Salomoni exhibet primo Paralipom 28. verſ.

verſ.12 nominantur לשכות סביב cellę circa Templum: atque ibi oſtenditur cui vſui eſſent futuræ: nempe ad cuſtodiam theſaurorum duplicis generis, Domus Dei & rerum ſacrarum. Ex libro Nehemiæ, & aliis locis apparet, ephemeriam Sacerdotum, quæ hebdomadis ſuæ vicem obibat, ibi habitaſſe; ibidemque pleraque rerum ſacrarum reponi ſolita. De collegiis virorum aut virginum Deo ſeruientium & ex voto ſeparatim viuentium, in tota Scriptura nihil. Apud Ioſephum pagina 841. bis nominatur in deſcriptione Templi, *ἡ γυναικωνῖτις: gynaceum*, locus mulierum. fuerunt qui rem factam putarent, & virgines ſacras ibi collocarent: ſed horum cœcitatem iurę caſtigat Baronius: nam Ioſephus locum illum ita deſcribit, *γυναιξὶν ἴδιον πρὸς θρησκείαν χῶρον, proprium fœminis locum ad cultum*, id eſt, dum ſacris erant operatæ.

XXIII. Expenduntur exempla Baroniana Virginum Iudæarum Deo dicatarum. I. Ioſaba Iorami Regis F. II. Mulieres in oſtio Tabernaculi excubantes. Græca verſio notatur. III. Anna prophetiſſa. IV. Virgines recluſæ in libris Maccabaicis. Mos veterum educandi virgines domi concluſas apud Iudæos & Græcos. Exponitur contra Baronium locus è 2. Maccab. καὶ κατάκλειστοι. Cæſariæ. τὰ οἰκηρήματα.

Apparatvs Num. LIII.

NVnc exempla conſideremus virginum Deo dicatarum quę profert Baronius. Primum eſt Ioſabæ filiæ Regis Ioram, quæ Ioaſum Ochoziæ F. furentis Athaliæ oculis furtim ſurreptum, in templo clam habuit per ſex annos. Hiſtoria extat ſecundo (Latinis quarto) libro Regum, cap.11. vnde illam depromſit Baronius. ſed in 2. Chronic. ſiue Paralip. cap.22. vbi eadem repetitur, Ioſaba hæc, ſiue Ioſabeth, vxor fuiſſe dicitur Ioiadæ ſacerdotis, *ἀρχιερέως*, vt ſemper vocatur Ioſepho in ea narratione, lib.9. & certum eſt. Nihil autem in hac re feciſſe Ioſabam non conſcio marito oſtendit Ioſephus, & confirmat Scriptura. nam pro eo quod in illo libro Regum, c.11 3 dicitur Ioaſus fuiſſe annos ſex אתה *cum ea* nempe Ioſaba: in libris Chronicorum ſcriptum eſt אתם *cum eis.* videlicet Ioiada & eius vxore Ioſaba. Vnde colligant Baronius, & alij Ioſabam fuiſſe Deo dicatam, aliud nihil video in tota hac narratione, præter voculam אתה male intellectam. putarunt enim ideo manſiſſe Ioſabam in æde ſacra, quoniam erat ipſa Deo dicata. ſed comparatio cum altero loco quem attulimus hoc potius docet; manſiſſe Ioſabam in Tẽplo, quia maritus ipſius Pontifex Maximus ibidem habitabat. Quare in iſto quidem exemplo *Baronius ἥμαρτεν, οὐκ ἔτυχεν*, Sequitur locus Exodi, capite 38 verſ 8. vbi fit mentio mulierum excubantium in oſtio tabernaculi. poterat Baronius alterũ adiicere, 1. Samuel. 2.22. his duobus tantum locis Hebraicum verbum הצבאות de fœminis vſurpatur, ſtudio pietatis ad tabernaculum conueniẽtibus, vbi zelus pietatis & deuotio voce emphatica eleganter exprimũtur. Gloſſa vetus, Barbare quidem-

ſed apte, *circumexercituere tabernaculum*, hoc eſt, tur.natim conuenire ad portam tabernaculi. Hebraicum verbum ſpr.. ſignificat & militare. Fortaſſe, quia in Iudaico cultu choreæ interdum ducebantur,& ſaltationes celebrabantur,quarum ſæpe in Scriptura mentio; eo verbo chororum ordinatio & ſeparatio in varias cateruas innuitur. Alibi de viris in Tabernaculo miniſtrantibus ponitur, vt Numer 4. 23. vbi Seniores 70. exprimunt voce λειτουργεῖν. at in loco Exodi quem paullo ante indicauimus,(ſi non eſt menda in Græca verſione) צבאות abſurde legentes, pro צבאות verterunt αἳ νηστεύουσαι, *quæ ieiunarunt*. Paulus ſimilem deuotionem aliter denotat, cum iubet viduas, προσμένειν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, 1. Timoth. 5.5. *inſtare obſecrationibus & orationibus, nocte & die* & 1. Cor. VII. εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως vt poſſitis Domino adhærere ſine vlla diſtractione. Locum è libro Exodi,ita explicat paraphraſta Ionathan. *Et fecit concham aneam, & baſin eius aneam, è ſpeculis areis mulierum verecundarum*; (honeſtarum;) *quo autem tempore veniebant ad orandum in porta tabernaculi conuentus, ſtabant iuxta oblationem eleuationis ſuæ*, (eleuationem oblationis ſuæ) *& laudabant & confitebantur: deinde reuertebantur ad viros ſuos & pariebãt filios iuſtos, quo tempore purgata erant à ſordibus ſanguinis ſui* habes hic prolixam deſcriptionem matronarũ piarum, alternis rem diuinam & familiarem curantium: non, vt putat Baronius, quæ Deo ſacræ in eius cultu eſſent totæ. Vox *excubabant*, minus commode vſurpata Latino interpreti, falſæ opinioni videtur occaſionem præbuiſſe. inde enim natus Baronij, & aliorum error exiſtimantium ſacras intelligi fœminas, quæ de Templo non recederent. Addit Baronius, *hoc inſtitutum exſtructo Templo non ceſſaſſe, ſed magnifice auctum fuiſſe*: idq; exemplo confirmat Annæ prophetiſſæ; quæ teſte Luca II. v.37. οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν, Sed errat vehementer, exiſtimans Annam Templum inhabitaſſe: eſt enim locutio petita è vulgo, qua denotatur aſſiduitas frequẽtandi loca ſacra. Simile illud Pauli, quod modo afferebamus, *precibus immorari diebus ac noctibus*: pro, Deum frequenter atque aſſidue precari. Sic Lucæ verba exponunt recte Gloſſæ auctor, Maldonatus, & alij interpretes. Vide amplius de hoc exemplo Exercitatione 2.9. Sequitur locus è libris Maccabaicis: *Mentio habetur*, inquit Baronius, *& in libris Maccabæorum de recluſis virginibus in Templo, quæ procurrebant ad Oniam ſummum Pontificem*. Bene eſt: habemus iam Virgines recluſas, in populo Iudaico: non minus quam poſteriora ſecula monachos & moniales ἐγκλείστους, quorum in Eccleſiaſtica hiſtoria non infrequens mentio. Sed hęc nugatoria ſunt, & homine mediocriter docto indigna, nedum Cardinale Baronio. In 2. Maccabaico, capite ſecũdo, narratur tumultus ingens Ieroſolymis factus, cum Heliodorus vrbem eſſet ingreſſus, ad Templi theſauros Syriæ Regi deferendos miſſus. Ait initio auctor, magnam fuiſſe ciuium omnium tota paſſim vrbe anxietatem: ἦν δὲ οὐ μικρὰ καθ᾽ ὅλην τὴν πόλιν ἀγωνία. verſu 14. deinde oratorum more rem exaggerans, ſingulos

ordines commemorat, Sacerdotes, verſ. 15. Summum Sacerdotem, verſ 16.&17. ciues omnes, verſ.:8. matronas nominatim, verſu 19. priore parte. Ait illas in publicum progreſſas cultu lugubri, ſaccis ſuccinctas more Iudaico. deinde addit de virginibus: αἱ δὲ κατάκλειστοι τῶν παρθένων, αἱ μὲν συνέτρεχον ἐπὶ τοὺς πυλῶνας αἱ δὲ ἐπὶ τὰ τείχη τινὲς δὲ διὰ τῶν θυρίδων διέκυπτον. *Virginum quæ erant concluſæ, aliæ ad veſtibula & portas concurrebant, aliæ ad parietes, quædã per feneſtras exerto collo proſpectabant.* Hic nulla Templi, nulla Oniæ ſummi Pontificis mẽtio: de ſuo igitur addit Baronius illa, *in Templo*, contra manifeſtam auctoris mentem. loquitur enim ille de omnib. vrbis totius puellis honeſtioris loci, quæ educabantur in domibus parentum, & propriis ſibi cubiculis, neq; prodire foras ſinebantur. Doctè Gloſſæ quam dicunt ordinariam, auctor. VIRGINES QVÆ CONCLVSÆ ERANT, *id eſt, de domibus parentum non exibant, ratione verecundiæ & pudicitiæ virginalis: tamen in illa turbatione exibant præter morem ſolitum currentes ad Oniam.* Sed Baronius alteram interpretationem magis probat, de qua ſequitur ibidem. *Aliqui tamen exponunt hoc, dicentes, quod aliquæ virgines nobiles prope Templum cuſtodiebantur incluſæ, vſque quo nuptui traderentur*, hæc vero non eſt legitima interpretatio, ſed friuola hariolatio: nonnihil, vt videtur, eo confirmata, quia Latinus interpres deprauatis vſus codicibus, Oniæ ſummi Pontificis mentionem importunam in hunc verſum iniecit. Græca planiſſima ſunt, neque poteſt dubitari Latina eſſe corrupta; non vtiq; culpa Interpretis aut librarij; ſed vitio librorum: quibus ille eſt vſus. Cum Græcis libris conſentit hiſtoria Gorionidæ, in deſcriptione huius tumultus, lib.3.cap.15 in editione Veneta. Virgines igitur κατάκλειστοι, non ſunt religionis cauſſa recluſæ; ſed eſt honeſtiorum virginum epithetum, vt Grammatici appellant, perpetuum. Olim enim apud Iudæos, Græcos pleroſque, & Romanos, virgines domi continebantur in propriis œcis, quos Græci appellant παρθενῶνας, cellas virginales; eratque ea pars gynæconitidis. Iccirco non minus apud poetas Græcos, quam in libris Maccabaicis, virgines dicuntur κατάκλειστοι. Apud Hephæſtionem extat hoc Lyrici poëtæ fragmentum:

Ἡ παῖς ἡ κατάκλειστος,
Τὰν μὲν φασὶ τεκόντες
Ἐνωπαῖς ὀνειδισμοὺς
Ἔχειν ἴδιον ὀλέθρου.

Alludit fortaſſe ad hunc morem auctor Sapientiæ Sirach, cum 42. v. 10. ait, θυγάτηρ πατρὶ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία. *Filia eſt patri ſuo cauſſa occulta vigilandi*, ſiue, anxie & ſollicite viuendi. Sed magis ad rem facit, quod virginem Hebræi appellant עלמה quaſi dicas abſconditam κατάκλειστον. Vnde Hieronymus in Quæſtionibus, ſiue Traditionibus Hebraicis: ALMA, *quod interpretantur abſcondita, id eſt, virgo nimia diligentia cuſtodita.* Multa de hoc inſtituto Iudaico ſcribit Philo in libro De legibus in ſpecie. & apud incertum illum auctorem Tragœdiæ; *Chriſtus patiens*; B Virgo rationem vitæ ſuæ explicans, hoc primum dicit; domi ſe manſitaſſe, ne male audiret, more illarum quæ foras amant prodire:

Πρῶτον μὲν οὖν γε κἂν θύραισι, κἂν μὴ θύραισι.

ψόγος γυναιξὶν, αὐτὸ τοῦτ' ἐφέλκεται
Κακῶς ἀκούειν, ἥτις οὐκ ἔνδον μένει.
Οὗπερ πόθον παρεῖσ', ἔμιμνον ἐν δόμοις
Εἴσω μελάθρων.

Contra, ſcortum aliquot locis in Targumim appellatur נפקתברא *exiens foras.* Vide Eliam in Thiſbi. Apud Græcos ſcriptores virgines θαλαμευόμεναι dicuntur, quæ in thalamis concluſæ educabantur, hoc eſt, αἱ κατάκλειστοι. B. Chryſoſtomus homilia priore de Anna Samuelis matre; τῶν θαλαμευομένων παρθένων μᾶλλον ἡμῖν οἱ νέοι φυλαττέσθωσαν. Notus eſt verſus Euripidis in Oreſte;

Εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλὸν
Foras puellæ vt prodeam, parum decet.

Apud ſolos Corinthios vox κατάκλειστος alio ſenſu vſurpata fuit, ſi vera eſt Heſychij obſeruatio. Κατάκλειστοι ἐν Κορίνθῳ ἑταῖραι τινές, quod de hierodulis Veneris interpretor, ex illis quæ ſcribit Strabo. Quemadmodum autem virgines ſuas incluſas domi ſeruabant veteres; ſic etiam matronas illas laudabant, quæ pedem domo raro efferrent. Græci οἰκουρίας & οἰκουρικὰς Latini *Caſarias* dixerunt: nec multo aliter accipit vocem הנוה Cimchi Ierem. 6 2. Apud poetas Græcos οἰκουρήματα ſunt vxores. Euripides in Oreſte: ἅ τ' ἔνδον οἰκουρήματ' οἱ λελειμμένοι φθείρωσιν, Ambroſius, qui ſcribit *templo Ieroſolymitano virgines fuiſſe deputatas*, è falſa auditione hoc acceperat, non è Scripturis, aut vllo fide digno ſcriptore. Sed plus illi hac in parte tribuere non debemus, quam cum alibi ſcribit, Zachariam patrem Iohannis Baptiſtæ ſummum fuiſſe Pontificem.

XXIV. Quid veterum nonnullos impulerit, vt B. Virginem votum virginitatis feciſſe affirmarent. Opus ex voto magis meritorium Scholaſticis. De verbis Mariæ, Virum non cognoſco. *Patrum obſeruatio ſuper diuerſa conditione Chriſtianorum & eorum qui ſub Lege vixerunt. An Maria vitæ ſecundum ſublime propoſitum prima exemplum dederit. Ioſephum voti conſciū fuiſſe, ſi Maria, cum nupſit, voto virginitatis fuit adſtricta.*

APPAR. Num. LVI.

Beatiſſimam Mariam votum virginitatis feciſſe, prius etiam, quam Ioſepho deſponderetur, pro certo affirmat Baronius, & cum eo multi alij; neque magis de eo dubitari ſinunt, quam de alio quouis religionis Chriſtianæ articulo. Non eſt dubium, primos huius ſententiæ auctores ex admiratione Deiparæ & prona in eius honorem voluntate, ita ſenſiſſe. Meminerant ſtatum virginitatis à Paulo anteponi vitæ coniugatæ, quia cælibes μεριμνῶσι τὰ τοῦ Κυρίου, *in reb. Domini occupantur*, 1. Corinth. 7. v. 32. quo nihil beatius. Quare etſi nemo vere Chriſtianus negabat, & ante partum, & in ipſo partu, & poſt partum τὴν Θεοτόκον, hoc eſt, *Deiparam*, Virginem manſiſſe: ne tamen videretur Maria iis inferior, quæ virginitatem propoſito colunt; exiſtimarunt intereſſe gloriæ ipſius, vt dicerent, illam ἄγαμον γάμον, contraxiſſe. Auxit eam opinionem ſententia Scholaſticorum, docentium, bonum quod fit ex voto laudabilius eſſe & magis meritoriū, quam quod *fit ſine voto*, vt concludit

Thomas

Thomas in Secunda Secundæ quæſt. 88 artic. 6. Quando hæc opinio cœperit, incertum eſt. Vetuſtiſſimus auctor apud quem hodie illam legimus, eſt Gregorius Nyſſenus, in homilia de natiuitate Domini. Sed neque ille ex profeſſo tractat eam quæſtionem; neque vehementer, vt videtur, affirmat. Expreſſius multo B. Auguſtinus in lib. de virginitate, & poſtea multi alij. Et Nyſſenus & Auguſtinus vrgent Deiparæ reſpōſionem, *Virum non cognoſco.* quod argumentum mihi quidem videtur non eſſe adeo contemnendum. Nam quod nonnulli obiiciunt, nullum neque exemplum extitiſſe, neque præceptum, quod Mariam impelleret ad tale propoſitum ſuſcipiendum: fortaſſe poſſit reſponderi verbis Chryſoſtomi in Matthæū, homil. 4. ἔδει τῆς χάριτος παραγινομένης πολλὰ λοιπὸν εἶναι τὰ σημεῖα τῆς πολιτείας. *aduentante gratia oportebat multa exiſtere ſigna vitæ ſecundum ſublime propoſitum inſtitutæ.* Conſentiunt enim Patres, noſtram hodie conditionem qui ſub lege Gratiæ viuimus, longe diuerſā eſſe ab illorum conditione, qui ſub Lege Moſaica vixerunt. Illos enim, vix prima elementa pietatis doctos, ad multa præſtanda non fuiſſe adſtrictos, quæ à nobis in hac plena luce & cœleſtium myſteriorum tāta cognitione, iure merito exiguntur. Tractant ſæpe hoc argumentum pij Patres, vt Irenæus libro quarto, capite quadrageſimoſeptimo. Tertullianus De pudicitia, capite ſexto. B. Auguſtinus De ſermone Domini in monte, libro primo: *Si quæritur quid ſignificet mons, bene intelligitur ſignificare maiora præcepta iuſtitiæ, quia minora erant, quæ Iudæis data ſunt. Vnus tamen Deus per ſanctos Prophetas & famulos ſuos, ſecundum ordinatiſſimam diſtributionem temporum, dedit minora præcepta, populo quem adhuc timore alligari oportebat; & per Filium ſuum maiora, populo quem charitate iam liberari conuenerat.* Sed ſupra omnes eximius & aſſiduus in hac admonitione Chryſoſtomus. In Geneſin, homil. 66. τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτέταται μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, *poſt Chriſti aduentum ratio eſt intenſa vitæ bene degendæ.* in nonum Pſalmum: ἐν τῇ παλαιᾷ σύμμετρα ἦν τὰ σκάμματα· τὰ δὲ ἐν τῇ καινῇ πόῤῥω ταύτης τῆς φιλοσοφίας, *in veteri lege, ſcammata reſpondebant viribus tunc hominum: ſed hoc procul abeſt ab ea viuendi ratione quam docemur in lege noua.* & paſſim apud illū leges, ἐν τῇ καινῇ ἡ πρὸς μακρότερα ἐκλήθημεν σκάμματα, vel, πρὸς μείζονα ἀποδύεσθαι σκάμματα, aut πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαίνομεν σειρὰν, h.e. μείζονα ἀπαιτούμεθα, *maiora à nobis exiguntur,* vt loquitur in Geneſ hom. 4. & in Ioh. 14. ὅσῳ μείζονος ἠξιώθημεν τιμῆς, τοσούτῳ καὶ πλείονος ἀρετῆς ἐσμὲν ὀφειλέται, *quo maior eſt honos quo nos Deus eſt dignatus, eo maioris virtutis ſumus debitores.* Lege totam illam homiliam, & τὸ ἠθικὸν 72. item libellum De virginitate, capitibus præſertim 30. & 44. & 83. & ſimiles locos, vbi hoc argumentum vir diuinus tractat accurate. Quid igitur in eo impietatis, ſi dicamus ſanctiſſimam Virginem, gratia quadam ſingulari à Deo ornatam, eius quam Patres vocant ὑψηλὴν πολιτείαν, *ſublime propoſitum,* iamiam inſtante tempore gratiæ, poſt venturis hominibus exemplum præbuiſſe? Miniſterium illud omnem ſuperans admirationem, cui Deus æternus ab æterno ipſam deſtinarat, virtutem & ſanctimoniam deſiderabat, quæ

onmem comparationem longe ſuperaret. Hæc etſi vere, niſi fallor, & pie dici poſſunt; de voto tamen virginitatis ante nuptias à Maria facto, temere veteribus, qui iſta prodiderunt, non auſim equidem aſſentiri. Non enim communis omnium ea fides fuit, à primis accepta: ſed paucorum tantum coniectura, multo poſt nita. Honorare illi Virginem voluerunt: ſed poteſtne maior honor illi tribui, quam ſi vita ipſius demonſtretur cum doctrina Filij penitus conſenſiſſe? Non conſentit cum doctrina Chriſti, vt quæ vouerit virginitatem viro nubat qui voti non ſit cõſcius & approbator, 1. Corinth. 7.4.& 5. Quare Maria cum Ioſepho nupſit, vel voto adſtricta non erat; vel Ioſephum habuit conſentientẽ: quæ etiam ſubtiliſſimi Thomæ fuit ſententia, & plurium aliorum Gloſſa vetus ad locum Lucæ: QVIA VIRVM NON COGNOSCO, id eſt, *non cognoſcere propono. Secundum enim quod dicunt Doctores Catholici beata Virgo antequam deſponſaret Ioſeph, habuit obſeruantiam caſtitatis virginalis in deſiderio: non tamen ſic vouit expreſſe: ſed cum poſtea Deo ordinante eſſet ei deſponſata qui erat in ſimili propoſito, ſimul emiſerunt votum.* Erat optandum vt intra hos ſaltem fines humana curioſitas ſe contineret: multo autem magis, vt omnium ſeculorum Theologi diuinum Epiphanij dictum memoria ſibi elabi ne paterentur: ἵνα βλάβη τῶν κατατηλιζόντων τὴν ἁγίαν παρθένον, τῶν τε ὑπὲρ τὸ δέον δοξαζόντων, *par detrimentum vera religioni afferunt, illi qui vilem habent beatam Virginem, & illi qui vltra fas gloriam illius adaugent.* Verum de his ſerio, propitio numine, inferius.

XXV. Baronij curioſa obſeruatio ſuper die conceptionis Iohannis Baptiſtæ. Ioſephi Scaligeri ſuper vicibus ephemeriarum Sacerdotalium erudita obſeruatio. Natalis Baptiſtæ diuerſe olim obſeruatus. Quid potiſſimum ſpectarit vetus Eccleſia cum dies feſtos instituit.

APPAR. Num. LXVIII.

BEnignam ſui traducendi materiam præbet Baronius, cum non contentus annum & menſem conceptionis Iohannis Baptiſtæ tot notis inſigniiſſe, etiam certum diem deſignat: octauo Kal Octobris fuiſſe conceptum, poſt æquinoctium, ſolemnis ieiunij tempore nam quę iſta eſt πολυπραγμοσύνη, quæ illaudabilis cupiditas laudis, ea profiteri certo te ſcire, quæ nulla humana induſtria poteſt inuenire. Non hoc Baronium Scriptura docuit: cuius diuina verba reuocare ipſum ab hac curioſitate debuerunt. μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ. impleuit Zacharias, inquit, ſeptem dies ſui miniſterij, deinde abiit domum. poſt iſtos dies concepit Elíſaber eius vxor. Nulla hic certa dies: quam velle indagare, otio eſt abundare: prodere tanquam certo inuentam, ſeriam hiſtoriam in fabulas mutare. Melius feciſſet Baronius, ſi obſeruationem Ioſephi Scaligeri non contempſiſſet, quæ certam rationem docet perueniendi ad notitiam illius temporis, quo ſacro miniſterio ſuo Zacharias eſt functus. Nam quum inuiolata ſemper fuerit ſeruata orbis hieratici reuolutio; quia conſtat ephemeriam Ioiarib iniuiſſe munus ſuum die 22. Nouembris, anni quatermille

termilleſimi, quingenteſimi, quadrageſiminoni periodi Iulianæ; neq; dubium eſt ephemeriam Abiæ fuiſſe ordine octauam: ex his colligit Scaliger, anno eiuſdem periodi 4710. ephemeriam Abiæ miniſterium ſuũ imuiſſe die 11. Iulij, vnde ſequitur, verba Euangelij de Zacharia, Luc. 1. 23. ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, *impleti ſunt dies miniſterij eius*, de viceſimaoctaua Iulij eſſe accipienda. deinde Zacharias domum repetiit. *Poſt hos autem dies concepit Eliſabet vxor eius*, ait Euangeliſta. Hinc obſeruationem ſane elegantẽ & ſcitu dignam è fontibus Scripturæ deriuatam, & perpetua Iudæorũ obſeruantia firmatam, multis explicat Ioſephus Scaliger primus illius auctor, in Appendice ad libros De emendatione temporum, & in Canonibus Iſagogicis, pagina 197. Legant ſtudioſi vtramq; illam diſputationem: non pœnitebit operæ. Scaligeri ſententiam mirifice confirmat conſuetudo Eccleſiæ Alexandrinæ; quæ natiuitatem Iohannis Baptiſtæ primis temporibus ſolemnitatis illius introductæ celebrauit, die Aprilis 23 qui erat illis dies menſis Pharmuthi 28 vt eſt auctor Cyrillus in homilia eius argumenti. Nec quenquam moueat, quod non congruit hæc animaduerſio obſeruationi Eccleſiæ Romanæ & Græcæ, quæ à multis ſeculis natalem Prodromi celebrat die 24. menſis Iunij. Nam quia non ſtatim ſimul cum naſcente Eccleſia, ſed aliquanto tempore poſt, initium habuit mos celebrandi natales Sanctorum: nemo pius mirari debet, in tantis primorum temporum perſecutionibus, memoriã rerum præteritarum ita exacte ſeruari non potuiſſe, quin variæ opiniones ſuper eadem re, perſæpe exiſterent. Hoc adeo verum eſt, vt etiam de natiuitate & paſſione Domini, variæ admodum ſententię in Eccleſia olim exiiterint: quibuſdam natum prodentibus ſexto Ianuarij, quibuſdam decimonono Aprilis: aliis 19. Maij: nonnullis menſe Septembri; pleriſque 25. Decembris. Poſtea igitur cum cepta eſt in Eccleſia celebrari memoria non ſolum Domini IESV, ſed etiam B Virginis, Apoſtolorum, Martyrum, & aliorũ Sanctorum; videntur pij Patres non tantam verorum natalium curam ſæpe habuiſſe: quantum id ſtuduiſſe illos conſtat, vt dies ſolemnes ex ritib. Paganorum, in meliorem vſum conuerterent. Religionem enim Chriſtianam facilius admiſſum iri ſperabant, ſi eadem opera impias Gentium ſolemnitates delerent, & nouas inſtituerent, quæ ad veri Dei cultum pertinerent. Quare nihil vetat quo minus, ſalua reuerentia, quæ priſcæ Eccleſiæ debetur, de veris Sanctorum natalibus hodieq; poſſit quæri. Vide Baronij non diſſimilem obſeruationem, in anno 31. 34. Huc facit diſputatio Pauli de Mildeburgo, Epiſcopi Foroſempronienſis, in Paulinæ par. 1. lib 2. cap. 1. *Eccleſia celebrat multa feſta aliter quam ipſorum denominatio requirit, ob cauſſas accidentales, in Rationali Diuorum, vel catalogo ſanctorum expreſſas. Non enim valet conſequentia: Ro. Eccleſia obſeruat feſtum S. Petri ad vincula, in Cal. Auguſti; ergo S. Petrus die primo Auguſti in carcerem fuit coniectus, aut quod die illo carcerem Angelus effregit: nam in diebus Azymorum hec facta fuiſſe, Actuum v. legitur. Similiter feſtum Iacobi maioris 8.*

Cal. Aug. celebratur; & tamen circa feſtū Paſcha in diebus Azymorum capite obtruncatus legitur. Similiter feſtum decollationis Iohannis Baptiſtæ, 4 Cal. Sept. obſeruatur; qui tamen circa dies Paſcha decollatus putatur. Similiter poſſe dari inſtantia de feſto omnium Sanctorum quod ex feſto omnium idolorum traxit originem; quod Bonifacius Pontifex 4. Idus May beata virgini & omnib. Martyribus dicauit: ſed poſtea per Gregorium III. ad Cal. Nouem. omnibus Sanctis dedicatum, tranſlatum fuit. his ſimilia exempla plura ibidem ſubiungit vir erudiciſſimus.

XVI. Docetur aliquot exemplis, quam grauiter interdum ſoleāt pij Patres in rebus hiſtoricis hallucinari. Zacharias P. M. Herodes æqualis Ptolemæi Philadelphi. Chriſtus triceſimo ætatis anno paſſus: prædicauit vnum annum. Clementis locus animaduerſus. Claudius inter Imperatores omiſſus. Publicani Ethnici. Zeno Stoicus Romæ. Iudæorum cum Romanis coniunctio. Abraham & Iudæi Perſæ. Æquitas in talibus, debita Patribus.

APPARATVS, Num. LXIX.

HOminem occiſum occidit Baronius, cùm paratu tanto Patrū illorum Sententiam refellit, qui Zachariam Iohannis Baptiſtę patrem prodiderunt fuiſſe ſummum Sacerdotem. Nam cui non dictus Hylas? aut quem iam mediocriter doctum inuenias, cui in ea remonitore ſit opus? Neque vero cuiquam hodie in tanta literarum luce poteſt eſſe ignotum; eiuſmodi hallucinationes hiſtoricas in Patrum ſanctiſſimorum ſcriptis & crebras reperiri, & valde interdum miras. Vt cum Iuſtinus Martyr in Apologia 2. regnaſſe ait Herodem in Iudæa, quando Ptolemęus Philadelphus libros Legis vertendos curauit: qui tantus eſt ſiue prochroniſmus, ſiue metachroniſmus, vt oculis meis cum illa lego vix credam. Cum Clemens Alexandrinus in 1. Strom. Chriſtum anno ætatis trigeſimo paſſum, prædicaſſe annum dumtaxat vnum: quod etiā repetit libro 7. vbi hoc amplius, ſcribit ſic: ἡ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελειοῦται. hoc vero ænigma eſt inexplicabile, niſi refingas hoc pacto ſententiam, cum erudito interprete: ἀπὸ Αὐγούστου χρόνων ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Τιβερίου χρόνων τελειοῦται, & tamen non parua adhuc reſtat in diligentia in voce μεσούντων. non poteſt enim Dominus dici paſſus medio Tiberij principatu, qui anno imperij illius 18. vel vt aliis placet 19. cruci eſt affixus. Cum Tertullianus aduerſus Iudæos enumerans Roman. Imperatores ad Veſpaſianum, omittit Claudium penitus; Chriſtum autem ibidem ait paſſum, anno Tiberij 15. duob. Geminis Coſſ. Cum idem ſcriptor publicanos in Euangelio putat fuiſſe Ethnicos: de quo Hieronymus in epiſtola ad Damaſum. Cum Epiphanius Zenonem Stoicæ ſectæ auctorem Romæ prius vixiſſe ſcribit, quam Athenas veniret: & an duo fuerint Zenones dubitat, hic & alius Eleates. Idem aduerſus Anoetos diſputans, annum quo

quo natus Ieſus, vocat 29. τ̃ Ἰουδαίων πρὸς Ῥωμαίους συναφείας, *coniunctionis Iudaeorum cum Romanis.* Nam ait, Auguſtum annos 13. imperaſſe πρὶν τὴν Ἰουδαίων συναφθῆναι τελείως Ῥωμαίοις, *priuſquam conſummaretur Iudaea cum Romanis coniunctio*: quod accidiſſe ſcribit anno imperij Auguſti quarto vel circiter: prius tamen interceſſiſſe aliquam inter Romanos & Iudaeos ſocietatem, ipſe appellat, συμμαχίαν συμπομπὴν; item, ὑπήκοον καθεστάμενον καὶ μέρη φόρων ante quinque annos plus minus: donec deficiente duce è Iuda Herode ἐξ ἐθνῶν, *è Gentibus* conſtituto, Iudaea penitus ſubiugata & tributaria planiſſime eſt effecta: τέλεον παραδοθῆ, καὶ ὑπόφορος γεγένηται τελείως. quae omnia vnde habuerit Epiphanius neſcio: & quantum illis per ipſius hiſtoriae veritatem tribui debeat, doctorum eſto iudicium. Cum Beatus Chryſoſtomus Abrahamum de Regibus Perſarum triumphaſſe, tot locis ſcribit; vt in epiſtolam ad Romanos, homilia 31 ad Corinth. 1. homilia prima & viceſimaſexta, vel cum ſcribit idem Abrahamum Perſis majoribus eſſe ortum: vt homilia 15. in Acta: Ἀβραὰμ πρόγονος Πέρσας ἔχει, mox: τ̃ ἐν Περσίδι, καὶ τοῦτον ἀπὸ τῶν, τοῦτο ἱερωσύνης ... τ̃ Παλαιστίνης ποιῆσαι; quare etiam Iudaeos pronunciat ibidem à Perſis oriundos: εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι, Πέρσαι εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι. Huius generis hallucinationes innumerae quum in Patrum ſcriptis occurrant; neque illorum imperitia ſuperſtitione mixta eſt ferenda, qui modeſte indicari tales naeuos pari non poſſunt: neq; ruſus illorum inhumanitas, ac pene dixerim impietas, qui infeſtis animis monumenta Sanctorum virorum tractant, & propter humanos iſtiuſmodi lapſus ſeſe efferunt, illos deprimunt. Porro de Zachariae ſacerdotio, functione, & ſortitione, multa lectu digniſſima ex Hebraeorum libris Ioſephus Scaliger erudite obſeruat, in vtraq; illa quarum ante memini, διατριβῇ.

XXVII. Tempus conceptionis Domini obſcure Baronio indicatum. Spondanus Epitomator notatur. An eodem tempore primus homo formatus. Quaeſtio de momento conceptionis. Vrbs Iuda in montanis. Euſebij locus è libro non edito.

Appar. Num. LXXVI.

Baronius de tempore loquens quo humanam naturam in vtero Mariae Verbum Deus aſſumpſit, contigiſſe id ait, *Auguſti Imperatoris anno ab initio per menſes fere quatuor Triumuiratu quadrageſimo.* vellem magis perſpicue rem tantam expreſſiſſet. Non enim capient omnes quid ſibi velit. quin aliquis non iniuria quaeſierit an haec Latina ſit oratio. nam *magiſtratum inire per quatuor menſes*, quo exemplo dicatur, cupio doceri. Voluit autem hoc: Quando Chriſtus eſt conceptus, annos Auguſti praeteriiſſe, ſi ab initio Triumuiratu numerentur, 40. & fere menſes quatuor. hoc verum eſt: nam dies duntaxat deſunt tres pleno τετραμήνῳ, hoc eſt *quatuor menſium ſpacio* Eſt obſeruatio vera: quam tamen Baronij Epitomator Spondanus, quia non intellexit, pretermiſit. Vtinam aliam po-

tius prætermiſiſſet, quæ animum illius erga Regem Chriſtianiſſimum qualis ſit, manifeſto produnt. Quod addit Baronius, Chriſtum conceptũ eſſe *octauo Kalend. Aprilis, eadem die, qua primus homo formatus eſt Adam*, curioſitatis plus habet quam ſoliditatis. Nam in æquinoctio verno & ſigno Arietis, Menſe Niſan, mundum fuiſſe conditum, non omnes aſſentiuntur; multis contendentibus id factum in autumnali æquinoctio. Sole in fine Virginis, vel in principio Libræ, vt ait Abulenſis ad caput 1. Geneſeos. Atq; hæc opinio, vel teſte Pererio, videtur & numero & pondere argumentorum firmior. Poſt Pererium id ipſum nouis epicheremaſin iuit confirmatum Ioſephus Scaliger in quinto De emendatione temporum: docens, primam diem poſt ἰσημερίαν, fuiſſe feriam primam 26. Octobris, neomeniam Zygonos, quartamdecimam Phamenoth Ægyptiaci, triceſimam Tiſri. Adde quod non omnes qui æquinoctio verno rerum initium attribuunt, de viceſimo quinto die Martij conſentiunt; multis enim illorum placet; & Adami veteris creationem, & noui σταύρωσιν, hoc eſt, *crucifixionem*, in eandem incidere diem, decimum Kalend. Aprilis. alij aliter cenſent; vel potius coniecturas alias in medium proferunt. Quare præſtat ἐπέχειν. Quæſtionem vero de momento conceptionis Chriſti, penitus eſſe omiſſam à Baronio in tanta diligentia, nonnihil miror. eſt enim elegans, nec plane curioſa, vt verba Euangeliſtarum recte capiantur. Tres ſuper eo magnorum auctorum ſententias inuenio. Prima eſt eorum qui ante vel potius ſub ipſam ſalutationem ab angelo factam concepiſſe Mariam putant: quod videntur exiſtimaſſe ij omnes, qui plenitudinem gratiæ, propter quam Virgini dictum eſt ab Angelo, χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, *Aue gratia plena; Dominus tecum*: interpretati ſunt de Chriſto iam concepto, & iam corpus Mariæ inhabitante ſed obſtat huic opinioni, quod etiam poſt hæc verba futurum tempus vſurpat Angelus, cum ait, *concipies vtero*. Alii igitur cenſent ſimul B. Virginem & auribus accepiſſe vocem Angeli dicentis *concipies*, & in vtero concepiſſe: nam etſi dixit ille, συλλήψῃ, *concipies*, non, συλλαμβάνεις *concipis*: voculam tamen ἰδοὺ *ecce* vrgent, & inſtans tempus eo volunt ſignificari. Nicephorus Calliſtus, lib. 1. cap. 8. *Simul cum ea ipſa Gabrielis voce, intranſibiliter æternum & anteſeculare verbum Dei deſcendit, & conditionem naturamque noſtram ſubijt.* Tertia eorum ſententia eſt; qui concepiſſe Virginem aiunt ea quidem hora qua dicta illi hæc ſunt ab Angelo, at non eodem momento, verum quando voluit Deus: fortaſſe, aiunt iſti, illico poſt abſolutos Angeli ſermones. rationem afferunt geminam: quia dixit Angelus, *concipies*: & quia verba poſt hanc editam vocem prolata ab Angelo καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, *vocabis nomen eius Ieſum*, dicuntur à Luca fuiſſe pronunciata ante conceptionem. capite 11. 21. Theophylactus in caput alterum Lucæ: Σημείωσαι, ὅτι οὐχ ἅμα τῷ εἰπεῖν τὸν ἄγγελον, Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐμὸν, συνειλήφθη ὁ κύριος ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἠθέλησεν. Ὅρα γοῦν, τί λέγει ἐνταῦθα τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι

ληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ· καὶ ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς λέξεως δείκνυται τοῦτο· οὐ γὰρ εἶπεν, ἰδοὺ συλλαμβάνεις· ἀλλ' ἰδοὺ συλλήψῃ· ὥστε ἐκ τούτων ἔστι συλλογίσασθαι, ὅτι τῇ ὥρᾳ μὲν ἐκείνῃ συνελήφθη ὁ κύριος· οὐ μετὰ αὐτὴν τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ὁ ἄγγελος ἔλεγεν· ἀλλὰ τυχὸν ὅτε συνετέλεσε τοὺς λόγους. Vrbs Iuda in montanis ſita, cuius meminit Lucas, 1.39 eſt Cariath arba, ſiue Chebron, vrbs ſacerdotalis. Primus hoc erudite obſeruauit V. CL. Theodorus Beza; cui Baronius merito aſſentitur. ἐσθλὸς δ' ἂν κρίνειος, ὃς δὲ εἰπόντι πίθηται. nam reperti ſunt quidam virulentiſſimi & maledicentiſſimi homines, vel hominum potius portenta, quos liuor impediit, ne probarent quod rectum erat. Subiiciam de hac vrbe locum Euſebij è libro qui inſcriptus, Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, *De nominibus locorum in Scriptura diuina*, ſeruatur in Chriſtianiſſimi Regis inſtructiſſima Bibliotheca. Ἀρβὰ αὕτη ἐστὶ Χεβρὼμ, κώμη ποτὲ μεγίστη, μητρόπολις οὖσα τὸ παλαιὸν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ Γιγάντων οἰκητήριον· καὶ βασίλεια μετὰ ταῦτα Δαυίδ· κεκλήρωτο δὲ φυλῇ Ἰούδα, καὶ πόλις ἦν ἱερατικὴ, μία τῶν φυγαδευτηρίων. Ἀπὸ Αἰλίας ἐκ νότου διεστῶσα σημείοις β πρὸς εἴκοσιν· ἡ δρῦς Ἀβραὰμ καὶ τὸ μνῆμα αὐτόθι θεωρεῖται καὶ θρησκεύεται ἐπιφανῶς πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡ τερέβινθος, καὶ οἱ τῷ Ἀβραὰμ ἐπιξενωθέντες ἄγγελοι. πρότερον δὲ Ἀρβὼ καλουμένη, ὕστερον ἐκλήθη Χεβρὼμ, ἀπὸ Χεβρὼμ ἑνὸς τῶν υἱῶν Χαλέβ, ὡς ἐν Παραλειπομένοις, hactenus Euſebius.

XXVIII. Baronij æſtuatio in quæſtione de cēſu per Quirinium acto. dictum eiuſdem incautum. Scripturæ ſunt αὐτόπιστοι. Oſtenditur Baronij iniquitas in ferenda de viro docto ſententia. Sacros codices Critici pumicis interdum opus habere probatur.

APPAR. Num. LXXX.

SEquitur nobilis quæſtio de cenſu per Quirinium acto: vbi cernere eſt Baronium, ceu in alto luto miſere ſeſe iactantem, quiduis potius, quam quod ad rem faciat comminiſci. Accuſat Ioſephum ſcriptorem præſtantiſſimum, quod Euangelio contradicat. Id vero quo iure faciat, mox viderimus. Euſebium reprehendit, qui locum Ioſephi cum Lucæ verbis comparauit, quaſi eadem hiſtoria ab vtroq; deſcriberetur. Iſtud quidem recte: niſi quod hominis erat ingenui, non diſſimulare, plures viros doctos idem ante ipſum monuiſſe. Quare inter hallucinationes Patrum de quib. paullo ante dicebamus, ponatur licet iſta Euſebii, ſane inſignis. Nimium vero Ioſepho tribuit mox Baronius, cum aliud agens ſic loquitur: *Ioſephum in his quæ ad tempus ſpectant, Lucæ contradicere certum eſt; vſque adeo, vt illius aſſertione hiſtoriam à Luca conſcriptam in dubium reuocari ſit neceſſe.* quid audio? propter Ioſephum vacillabit diuinorum oraculorum fides? Ἆ τῶ γέρον, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; nefas dictu: nefas cogitatu. Eſto; repugnet verbo Dei Ioſephus, repugnent alii ſcriptores vniuerſi: ipſe ſi lubet, aut poteſt, mundus totus conſentiens illi contradicat: ipſum tamen, per ſe αὐτόπιστον, labefactari aut in periculum vocari non debet, non poteſt:

non certe apud homines ſobrios, & cognitione cœleſtis veritatis, vel leuiſſime imbutos. Hanc de Scripturarum ſacroſancta Maieſtate perſuaſionem, quum nemo altius vnquam imbiberit, quam illi quos Baronius familiar ſibi antiphraſi Nouatores amat appellare; non mediocriter ſum admiratus, cum iſta legerem, quæ ſtatim ſubiiciuntur: *eſſe quoſdam Nouatores qui Ioſepho Iudæo plus tribuant, quam Euangelio à Luca conſcripto.* Equidem quos iſte intelligat Nouatores, penitus ignoro: nullus enim vnquam è Proteſtantium numero mihi lectus, qui eo væſaniæ ac furoris prorupiſſet.

Si quis tamen vel eorum qui fuerunt, vel eorum qui iam ſunt, tantam inſaniam inſaniuit, *Tros Rutuluſue fuat, pariter det ſanguine pœnas.* Sed videtur Baronius viris illis de quibus ſentit, inſignitam facere iniuriam; verba illorum parum Chriſtiane, in deteriorem partem interpretans; quum ipſi hoc ſolum dixerint, ſuſpectum eſſe illo loco Euangeliſtæ codicem, alicuius mendæ à librariis admiſſæ, propter manifeſtam pugnam cum hiſtoria, quam rationes multæ ſuadent eſſe veram. Et memini ſane Theodorum Bezam olim in primis Annotationum ſuarum editionibus, ſimile quid ſcripſiſſe: qui tamen poſtea, vel re diligentius expenſa, vel ab alio monitus, ſententiam mutauit, neque paſſus eſt prioris coniecturæ vllum in poſterioribus editionibus extare veſtigium.

Verum eſto; dixerit Beza, ſiue quis alius Proteſtantium, videri locum eſſe corruptum: Si tamen modeſte hoc & ſine pertinacia ab eo ſcriptum; nulla fuit omnino cauſſa cur tam inhumane à Baronio exciperetur: nedum vt aduerſus vniuerſos quos vocat Nouatores tragicas eiuſmodi querelas excitaret. Non enim exemplo res caret virorum magnorum, qua veterum, qua recentiorum. In Matthæi capit. 16. verſ. 17. & Iohannis cap. 21. verſ. 15. vtrum ſit legendum Βαρ Ιωαννᾶ vetuſtiſſimi librorum ſacrorum interpretes dubitarunt: nec dubitauit magnus Hieronymus ſcribere ſic; *Volunt ſcriptorum vitio deprauatum, vt pro Bar Iohanna, hoc eſt, filius Iohannis, Bar-Iona ſcriptum ſit, vna detracta ſyllaba.* Idem ſcribit & Iſidorus, Originum libro ſeptimo. Idem Hieronymus Matthæi cap. 3. verſ. 3. vocem Ησαΐου, hoc eſt, *Eſaiæ*, adulterinam pronuntiat, & ſimiles deprauationes ſe alibi obſeruaſſe ſcribit. *Nos, ait, nomen Eſaiæ putamus additum, ſcriptorum vitio, quod & in aliis locis probare poſſumus.* In 16. capite Marci, quidam è veteribus integrum verſum nonum induxerunt, vt refert Gregorius Nyſſenus, in libro de reſurrectione Chriſti altero. Idem Nyſſenus verſui ſecundo illius capitis, vocem ὅτι præponit, quam è ſuis libris iam tum quidam ſuſtulerant; neque extat hodie in noſtris codicibus. In poſteriore ad Timoth. ii. 4.10. lectionem quæ hodieque obtinet, Γαλατίαν, Epiphanius reprehendit contra Anoëtos, vt errore quondam introductam: ipſe corrigit Γαλλίαν, Matthæi cap. 27. verſ. 52. Glycas hiſtoricus αὐτῶν, emendat pro αὐτοῦ, quam emendationem ſequitur Arabs interpres. Lucæ capit. 19. verſu 41. propter verbum ἔκλαυσε, *fleuit*, de Chriſto, verſum illum totum ſuſtulerunt olim orthodoxi quidam,

inquit

inquit Epiphanius in Ancyroto, pagina 482. Fuit hoc ſingularis temeritatis exemplum admirandum; quum dubitaret nemo, ita fuiſſe ſcriptum à principio; quod etiam probat Epiphanius teſtimonio Irenæi. Adde quod fleuiſſe Chriſtum alia Scripturarum teſtimonia euincunt, vt Iohannis cap. 11. verſus 35. Epiphanius tamen tam abſurdæ ſententiæ auctores non exagitat, neque malam Criticam in argumentum impiæ mentis trahit, quod facit hoc loco Baronius. 1. Timoth. 4 3. pro ἀπέχεσθαι, *abſtinere*, ἀντέχεσθαι, quod contrarium ſignificat, ſcribendum eſſe, Iſidorus Peluſiota contendit probare, epiſtola 112. libri quarti. & eſt tota illa Epiſtola cum ſequente, ſimilium obſeruationum atque emendationum plena. Actorum cap. 7. verſ. 16. vt Stephani protomartyris orationem cum hiſtoria Moſis conciliarent viri docti, Eugubinus, Lippomanus, Maſius, ex ſcriptorum fidem ſibi eſſe ſuſpectam indicarunt. In voce *Remphan* eiuſdem capitis verſu 43. mendam ſubeſſe pro *Cheuan* viri graues coniecturam faciunt. Actorum 13. 20. & 1. Corinth. 10. verſ inextricabilium difficultatum cauſſam in librariorum negligentiam reiicit Caietanus, cui viri doctiſſimi aſſentiuntur. Matthæi 1. vndecimum verſum teſingit totum Maldonatus Ieſuita, vt naſcentia dubia è vulgata lectione ſoluat. Iohannis 18 1. ſcribitur à multis ſeculis, πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων, fere tamen conſentiunt eruditi, illud τῶν pro τοῦ, eſſe à mala manu. *Manifeſtus hic*, ait Maldonatus poſt multos alios, *in libris omnibus Græcis error eſt.* Marci 15. verſ. 36. vt congruat eius narratio cum narratione Matthæi, vulgatam editionem Græcam eſſe corrigendam, & verba aliquot ſupplenda eſſe quæ exciderint, quædam mutanda, cenſet Ianſenius. An propterea impietatis illum arceſſere auſus fuiſſet Baronius? Longum fecero, ſi eius generis exempla omnia quæ ſũt ad manum commemorare voluero. vt interim taceam de Veteri Teſtamento, & Hebræorũ Criticorum ſimilibus obſeruationibus. Quare iſti quos Baronius Nouatores appellitat, ſi tale quid in verbis Lucæ ſuſpicari ſe dixerunt: non tam in illis pietas, quam in eorum criminatore candor poteſt deſiderari.

XXXIX. Lucas cum Ioſepho male comparatus. Ioſephus contra Baronij criminationes defẽſus. Dionis locus. Varus & Varro duo Præſides confunduntur à Baronio. Ioſephi & Ruffini codices emendantur.

APPARATVS Num. LXXXII.

POſt hæc Baronius ſerio Ioſephũ inuaſurus, cum Luca prius ipſum componit; & Lucæ apud Chriſtianos debere eſſe auctoritatem maiorem & ſanctiorem, multis verbis contendit. Sed quid opus iſta comparatione? aut quem vere pium importuna hæc Euangeliſtæ cum miſero & cæcutiente Iudæo contentio non offendat? Metellus Numidicus, quum cauſſam repetundarum diceret, tabulęque eius ab accuſatore expoſtulatæ nomen inſpiciendum, circa iudicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de fide illius videretur dubitaſſe. Chriſtiani

Lucam cum Ioſepho committent,& vtri potius ſit fides adhibenda deliberabunt? atqui ea de re vel ſolum cogitaſſe, pars iniuriæ eſt. Probet tantum Baronius, contradicere Ioſephum Lucæ,& cauſſa perorata eſt. Sed diffidit Baronius cauſſæ ſuæ, niſi prius demonſtrauerit, ſolemne eſſe Ioſepho falli, errare, mentiri. Quinque argumenta in eam rem afferentur. Primum eſt huiuſmodi: Ioſephus ab Actiaca victoria ad Quirinii aduentum in Iudæam, cenſus faciendi cauſſa, poſt damnationem Archelai, annos numerat triginta ſeptem: ſunt autem, inquit, quadraginta. errat igitur Ioſephus. Imò vero ſunt tantum 37. ergo errat Baronius; Ioſephus verum dicit. Probatio facilis & certa. Actiaca victoria incidit in annum Iulianum 15. adde 36. vt cum anno victoriæ fiant anni trigintaſeptem, quos ait Ioſephus. efficies ſummam annorum Iulianorum vnius & quinquaginta. Is autem eſt annus Vrbis conditæ ſeptingenteſimus quinquageſimus nonus. De hoc anno Dio, libro quinquageſimo quinto, ὁ Ἡρώδης ὁ Παλαιστηνὸς αἰτίαν τινὰ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν, ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὑπερωρίσθη, καὶ τὸ μέρος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδημοσιώθη.

Nemo poteſt dubitare, iſtum Herodem Palęſtinum, quem ait Dio accuſatum fuiſſe apud Auguſtum à ſuis, qui exulatum Romæ miſſus vltra Alpes, cuius Tetrarchia fiſco eſt adiudicata, eſſe Archelaum. Itaque Ioſepho exactiſſime conſtat fides: & Baronio poteſt dici, Αὐτὴ μὲν ἡ μάχη βοᾷ· οὐδὲν ἡμῖν. Secundum argumentum eſt: Meminit Conſulatus Quirinii tanquam recentis, cum ille venit in Syriam: atqui ante annos XXII. Quirinius Conſul fuerat: ergo Faſtos Conſulares Ioſephus ignorauit. Verba Ioſephi ſunt, extremo libro XVII. πέμπεται Κυρήνιος ὑπὸ Καίσαρος ἀνὴρ ὑπατικός. *mittitur à Cæſare Quirinius, vir Conſularis.* & initio ſequentis: διὰ πασῶν ἀρχῶν ὁδεύσας ὕπατος γενέσθαι. *percurrit omnes magiſtratus, vt fuerit etiam Conſul.* Vides nihil opus habere Ioſephum patrono: Baronium opus habere, ac vehementer quidem. Tenetur enim manifeſtę calumniæ compertus. Multo adhuc futilius tertium argumentum, de male narrata Herodis morte. Quartum quoque futiliſſimum, de nouem annis vitę Herodis à Ioſepho prætermiſſis: quas accuſationes tum docebimus inaniſſimas eſſe, cum ab auctore in mediũ proferentur. Quinta criminatio: Ioſephus libro XV. cap. XIII. ſcribit anno decimo ſexto Herodis Regis, Varum fuiſſe Præſidem Syriæ. idem libro XVII. cap. VII. Varum ſucceſſiſſe Sentio Saturnino tradit: Varum autem iterum in Syriam fuiſſe miſſum, ne ipſe quidem Ioſephus ſcribit. Hæc Baronius; nimis profecto ſecurus exiſtimationis ſuę: nã iſta quidem accuſatio non eſt dicenda, ſed mera calũnia. Fraudi fuit illi Gelenius interpres; qui duorum diuerſorũ Pręſidum Syriæ appellationes cõfudit: Nam Gręca ſi conſuluiſſet Annalium conditor, animaduertiſſet, priori illorum Præſidum nomen fuiſſe Varroni non Varo. Ioſephus libro XV. capite XIII. καλῶς δὲ πάσχοντες οἱ πλησιόχωροι Οὐάρρωνος καταβιόντος τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος. minus recte editum Οὐάρου, Ruffinus arguit, cuius verba deſcribam ex antiquis membranis

membranis Sereniſſimi Magnæ Britanniæ Regis. *Cum multa paterentur finitimi, Varronem tunc Præſidem interpellabant.* Meminit iterum Ioſephus, Iudaici belli, libro primo, cap. XV. οἱ δὲ ἐπὶ Οὐάῤῥωνα τὸν ἡγεμόνα τῆς Συρίας καταφυγόντες.

XXX. Præſidum Syriæ enumeratio parum feliciter à Baronio tentata, accurate pertexitur à principio ad finem Auguſti. Ioſephi hallucinatio. eius codices, item Dionis, variis locis emendantur. Pſeudogorionidæ ſtupor in fingendis aut deprauandis propriis nominibus Procurator *pro Præſide apud Ruffinum.* ἡγεμών. *Caius Cæſar Præſes Syriæ non fuit.* ἐπιχορηγόδοτης. τιμητής. *Baronij & aliorum varij errores oſtenduntur.*

APPARAT. Num. LXXXV.

VTinueniret Baronius, quando fuerit Quirinius Præſes Syriæ, commemorare eos omnes inſtituit, qui temporibus Auguſti prouinciam illam rexerunt. Fecerunt idem alij quoque viri docti plures, qui in Chronologicis felicem operam noſtra ætate poſuerunt. Omnium quos vidi, (vidi autem non omnes; nam Laurentium Suslygam vix obiter mihi aliquando inſpectum, legere adhuc mihi non contigit:) voluntatem citius laudauerim, quam operam: ſed nemo grauius, opinor, in ea tractatione offendit, quam pater horum Annalium: cuius inſignes errores eadem opera notabimus, & veram hiſtoriam, quoad eius fieri poterit, explicabimus. Nam ad cognitionem temporis quo natus eſt Seruator mundi, momentum affert non leue Præſidum Syriæ ſucceſſio recte expoſita. Ordiemur autem ab ipſo capite.

Vrbis Romæ DCXCI. qui Coſſ. habuit M. Tullium Ciceronem, C. Antonium, Syria Cœle & Palæſtina inter plures regiones, per Pompeium, cum Mithridate tunc res gerentem, imperio Ro. acceſſerunt. Syria in prouinciæ formulam mox redacta; Palæſtina Hyrcano permiſſa; verum honos regij nominis ademptus & tributum impoſitum.

DCXCIII. Hoc anno Pompeius in Italiam reuerſus triumphauit a.d. tertium Kal. Octob. M. Meſſala, M. Piſone Coſſ. Decedens Præſidem Syriæ reliquit Quæſtorem ſuum Æmilium Scaurum. Ioſephus Originum libro XIV. capite octauo. Excidij Vrbis, libro I. capite quinto. Appianus Syriacis.

DCXCV. L. Marcus Philippus; vir Prætorius. Appianus.

DCXCVI. CN. Lentulus Marcellinus, vir Prætorius. Appianus: qui tribuit vtrique διετῆ χρόνον, *biennij adminiſtrationem.* Sed nos deficientibus hiſtoricis tempora notamus non exacte, verum ὡς ἐν πλάτει, & rudi Minerua.

DCXCVII. vel ſequente, AV. Gabinius, qui cum Calpurnio Piſone fuit Cos. DCXCVI. Cicero, Appianus, alij. Ioſephus in Antiquitatibus Scauro dat ſucceſſorem Gabinium, nemine interiecto. & in Excidij primo, Γαβίνιος, inquit, εἰς τὴν Συρίαν ἐπέμφθη Σκαύρῳ διάδοχος. *Gabinius in Syriam miſſus eſt, vt Scauro ſuccederet.* Sed hallucinatur Ioſephus,

vt apparet ex Appiano, & ratione temporum.

DCXCIX. M. Licinius Craſſus hoc anno Cos. cum Pompeio Magno, nondum exacto anno Conſulatus in Syriam eſt profectus, & ad bellum Parthicum, nactus illam prouinciam in quinquennium, Ioſephus libro XIV. Excidij, primo, item omnes hiſtorici.

DCCII. Caſſius Longinus Craſſi Quæſtor, deleto Craſſi exercitu cũ ipſo Imperatore, fuga euadit in Syriam, & prouinciam tuetur aduerſus ingruentes Parthos, neceſſario, non legitimo imperio. Ioſephus ibidem. alij hiſtorici.

DCCIII. M. Bibulus, octauo anno poſt Conſulatum ſuum, Syriæ præeſt per Biennium; præter hiſtoricos Cicero ſæpe meminit, qui eodem tempore præfuit vicinæ Ciliciæ.

DCCVI. VII. VIII. IX. DCCX. Belli ciuilis Pompeiani tempore & deinceps ad necem Cæſaris, Syriam obtinuerunt iſti. Scipio Pompei ſocer. Cæſar Belli ciuilis, libro primo. Pompeio deuicto, miſſus eſt à Cæſare in Syriam, Sextus Iulius Cæſar, *ταμίας αὐτοῦ Καίσαρος συγγενής*, ait Appianus, Belli ciuil. lib. IV. Dio lib. XLVII. Ioſephus libro XIV. & Excidij lib. I. Hic præfuit Syriæ ad illud vſq; tempus fere, quo Cæſar bellis confectis reuerſus eſt in Italiam. occiſus eſt à Cæcilio Baſſo. qui poſtea geſſit ſe pro Syriæ Præſide. meminerunt omnes hiſtorici; etiam Strabo libro XVI. Aduerſus Baſſum miſſus Roma eſt à Cæſare, Marcus, ait Ioſephus Originum libro XIV. capit. XVII. extremo. & Excidij libro I. cap. VIII. *μαχομένου τοῦ πολέμου, Μάρκος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Σέξτου παρῆν διάδοχος. quum trah.retur bellum inter Baſſum & duces Cæſaris, aduenit ex Italia Sexti ſucceſſor Marcus.* iterum paullo poſt commemorat *Μάρκον στρατηγοῦντα Συρίας, Marcum Præſidem Syriæ.* ſed quis eſt hic Marcus? & cur ſolo prænomine illum ſemper Ioſephus deſignat, non nomine aut cognomine? Apud Dionem libro XLVII. bellum gerunt aduerſus Baſſum M. Criſpus, & L. Statius Marcus. poſſit videri hic Ioſephi Marcus eſſe Marcus Criſpus. Sed quum ſcribat Appianus aduerſus Baſſum fuiſſe à Cæſare miſſum, non Marcum ſed Murcum, cuius mentio in quarto illo libro frequens occurrit: non eſt dubitandum ſucceſſorem Sexti fuiſſe Murcum hunc: & codices Ioſephi eſſe corrigendos, ac Μοῦρκος pro Μάρκος eſſe ſcribendum, pag. 435. item 676. & 677. nec refert, quod etiam Ruffini verſio habet *Marcus*, tam in libris editis, quam in membranis omnibus quas vidimus. nam multa ſecula ſunt ex quo libri Ioſephi ſunt corrupti, vt paullo poſt oſtenſuri ſumus. Cæterum hic Murcus in libris Dionis nominatur L. Statius Murcus: in Appiani vero codicibus, eius nomen ita ſcribitur, Σέξτιος Μοῦρκος, pro Στάτιος. Seſtia gens & Statia ex hiſtoricis illorum temporum notę neque facile nunc dixerim vtra ſit verior lectio. Idem Appianus *Minucium Criſpum* appellat, quem è libris Dionis paullo ante *Marcum Criſpum* dicebamus.

DCCX. P. Dolabella poſt necem Cæſaris Syriam prouinciã obtinet: ſed quam Senatus poſtea illi ademit, quod Trebonium occidiſſet. Cicero, Philippica XI. Appianus Dio.

DCCXI.

DCCXI. Caſſius primò ſine lege, deinde ex decreto Senatus Syriç prefuit. Ioſephus, Dio, cęteri hiſtorici. Poſt Caſſii diſceſſum è Syria videtur non quidem Præſes Syriæ fuiſſe, verùm pro tempore plurimum in Syria potuiſſe Fabius ille quem Ioſephus capit. XIX. libri XIV. vocat ἐν Δαμασκῷ στρατηγοῦντα, *Præfectum Damaſci.* & Excidii lib. I. cap. X. Ἡρώδης ἔτυχεν ὢν παρὰ Φαβίῳ τοῦ στρατηγοῦ κατὰ Δαμασκόν.

DCCXI. Antonius Triumvir, diviſo Orbe terrarum cum collegis, & Syriam inter alias prouinciam nactus; poſtea quamdiu vixit, aut per ſe aut per ſuos Legatos illam ſemper adminiſtrauit. Quare minùs rectè Baronius & alii, qui hoc non animaduerſo, Soſium & alios produnt Syriæ Præſides, qui erant Antonii Legati. Inter præcipuos horum fuit Ventidius Baſſus, quem ipſe Athenis hærens, anno DCCXV. in Syriã miſit contra Parthos, & Labienum Parthis tunc militantem. Dio, libro XLVIII. Ioſephus, Origine decimaquarta, & alibi. Rem bene geſſit Vẽtidius; ſed honores tulit Antonius, cuius auſpiciis militauerat. Verùm anno ſequente, vt ſuis auſpiciis res gereret, per Antonium impetrauit, & victo hoſte triumphauit. Alter Antonii Legatus fuit Soſius, de quo multa Dio libro XLIX. Appianus & alii: ex quibus conſtat præfuiſſe illum aliquando Syriæ, vt Antonii στρατηγὸν, quomodo illum hiſtorici nominant. Vide Ioſephum: qui & Silonis meminit, Orig. libro XIV. capite XXVI. fuit hic alius Legatus Antonianus. Dioni, Vpedius Silo, libro XLVIII. ſed locus eſt corruptus, & pro Οὐπήδιον Σίλωνα ſcribendum Ποπήδιον Σ. nam Popedii Silones in hiſtoria Romana etiam alibi leguntur. In verſione Munſteriana Pſeudogorionidæ libro V. cap. X. leguntur conjunctim nominati Ventidius & Silo Pardelius: ſed eſt emendatio Munſteri parum bona, loci ſtultiſſime concepti ab ipſo auctore. Nam editio Italica ſic habet, lib. VI. capit. 49. וסיליון ופלריוס ושרי רומא אשר באו עמו והם בכויאם *Et duces Romæ qui venerunt cum Herode fuerunt, Bantrius,* (is eſt Ventidius) *Silo & Pardelius.* Vnde ortus ſit hic Pardelius non eſt quærendum: nam cùm in hiſtoricis narrationibus, tum in nominibus propriis portentoſè fingendis, aut deprauandis, mirificus planè artifex eſt ille impoſtor. Vel vide initium libri quinti in editione Veneta. nam apud Munſterum omnia ſunt alia.

DCCXXIV. In hoc anno qui pugnam Actiacam eſt proximè ſecutus, Dio libro LI. nominat ἄρχοντα, Præfectum vel Præſidem Syriæ Quintũ Didium. Videtur is eſſe, qui in Epitoma Liuiana CXXVII. Didius Saxa Antonii Legatus nominatur. In Hiſtoria quadrageſima ſeptima Dionis Δεκίδιος Σάξας corruptè, pro Δίδιος Σάξας. Syriç præfecturam quomodo ſit nactus, Antonióne deferente; an huius auctoritate jam languente, Octauio & Senatu, dicere non poſſum. Fauiſſe Octauii partibus etiam ante mortem Antonii videtur. Dubito ad hunc Didium referam, an ad Ventidium quod narrat Ioſephus: Auguſtum cùm Herodem in gratiã reciperet, dixiſſe illi, certiorem ſe factum eſſe, fauiſſe cauſſæ ſuæ Herodem contra Gladiatores Antonianos. Antiquitatum libro 15 cap. decimo: προσθεὶς ὅτι Κοΐντιος Δίδιος γράψειεν, ἀπέστη προθυμίᾳ τὰ πρὸς τοὺς μονομάχους

αὐτῷ συλλαβέσθαι Ἡρώδην. Pro Καπίδιος ex Dione ſcribendum ſuſpicor Κυίντος Δίδιος. & μονομάχας omnino pro μονάρχας, hoc eſt: *addens Q. Didium ad ſe ſcripſiſſe, Herodem ſummo ſtudio ſibi opem tuliſſe in negotio Gladiatorum.* id negotiũ habes deſcriptum apud Dionem, libro LI. Multa verò ſecula ſunt, ex quo irrepſit in codices Ioſephi hæc menda; vt conſtat ex Ruffino, qui iſto loco hærens, audaci facinore ſeſe expediit: vertit enim: *Tunc Cæſar omnem ei honorem addidit, cæteris Regibus ſcribens, cum omni alacritate Herodem ſibi occurriſſe.* notabile exemplum audaciæ, ad quam deprauatus codex interpretem impulit. at Galenus, quod legebat ſine dolo expreſſit. *addens ſcripſiſſe Capidium, quantum apud monarchas fauore Herodis adiutus ſit.* verùm hęc non eſſe nauci teſtis eſt ipſe Ioſephus, apud quem Auguſtus ita Herodem alloquitur, ἀλώσεως libro I. cap. XV. Καὶ σὺ ἔχεις δή, ὡς ἔοικεν, εὐνοίας· δίδωσι χάριν Βεντίδιος, οἱ πεπομφέναι τὰς μονομάχας αὐτῷ. *Iam me, vt videtur, beneficio prouocas: nam ſcribit ad me Ventidius, te ſibi auxilia contra Gladiatores miſiſſe.* Pro Βεντίδιος, ſcribendum ſuſpicor etiam hîc Κυίντος Δίδιος. nam in hiſtoria rerum geſtarum cum Gladiatoribus Antonianis nulla occurrit mentio Ventidii, ſed tantùm Q. Didii. aut ſi nihil hîc mutandum, in ſuperiore loco pro Καπίδιος fuerit ſcribendum Βεντίδιος.

DCCXXVI. Hoc anno vel proximo ſucceſſiſſe Meſſalam Didio, poteſt vtcunque fieri conjecturâ è Dione; qui ſcribit, Didium dedentibus ſeſe Gladiatoribus conditiones quaſdam conceſſiſſe, quas non ſeruauerit Meſſala. Videtur enim loqui de ſucceſſore in Syriæ præfectura.

DCCXXVII. circa hoc tempus Syriæ præfuiſſe Varronem quendã euincũt illa Ioſephi teſtimonia, quę ſuperiore diſputatione afferebam*. Quare hunc Baronius atque alii ex iſto albo expunxerint cauſſam video nullam.

DCCXXXI. Agrippam hoc ãno miſſum fuiſſe in Syriam auctor eſt Dio libro LIII. ſed Agrippa inuidiã fugiens, contentus per Legatos ſuos prouinciam adminiſtrare, in inſula Leſbo ſe continuit. Dio, καὶ ὃς μέχρι τῆς Λέσβου ἐξορμήσας· ἐς μέντοι τὴν Συρίαν ἀφίκετο, ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον μετριάζων, ἐκεῖσε μὲν τοὺς ὑποστρατήγους ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ καὶ ἐν Λέσβῳ διέτριψε. Propterea ſcribit Ioſephus lib. XV. Herodem Agrippam veniſſe mitylenen, quod Leſbi eſt oppidum. Docet autem Ioſephus, non ſolam Syriam fuiſſè illi traditã, ſed quicquid terrarum erat ſupra mare Ionium: itaque nominat ipſe Agrippam τὸν πέραν Ἰονίου διάδοχον Καίσαρος. *Cæſaris ſucceſſorem in regionibus ſupra Ionium mare,* & Dio illius Magiſtratum non vocat tantùm ἀρχὴν, ſed etiam Tribunitiam poteſtatem, in quinquenniũ delatam, libro LIV. Etſi autem reuocatus eſt Agrippa Romã ab Auguſto, ſequente anno DCCXXXII. tamen rediiſſe in Orientem, & duo quinquennia ibi exegiſſe, non eſt dubium. Dio Caſſius in anno 741. reditum illius narrat in vrbem. Ioſephus ſub finem capitis ſexti, libro XVI. rediiſſe ſcribit μετὰ τὴν διοίκησιν τῆς ἐπὶ τῆς Ἀσίας, δεκαετῆ γεγενημένην. *poſtquam annos decem res Aſiæ adminiſtraſſet.* Hoc loco ſcribit Baronius, *Putamus tamen dilatũ magiſtratum Agrippæ, vſque in ſequentem annum vrbis conditæ. ſeptingenteſimum quadrageſimum ſecundum,*

ſecundum, quo anno Conſulatum geſſit vnà cum Valerio Meſſala Quirinius. quibus verbis quid ille ſibi voluerit, ingenuè fatemur nos neſcire. Nam cuius magiſtratum dicat dilatum nequeo diuinare. Suſpicor hoc illum in animo habuiſſe: prorogatum eſſe magiſtratum Agrippæ in annum vnum, poſt exacta duo luſtra quæ diximus: vt Quirinius Conſulatum in Vrbe gereret, priùs quàm Agrippæ locum occupaturus, iret in Aſiam. Sed eſt magna ἀνιστόρημα: nam falsū eſt prorogatum imperium Agrippæ in Aſia vltra decennium. rediit enim eo quem indicauimus anno, & delatum quidem illi eſt nouum imperiū, ſed vt in Pannoniam ſtatim proficiſceretur, non vt in Aſia maneret. obiit verò paullo pòſt reditum Romā ex Aſia. Succeſſiſſe Agrippæ Quirinium in Prefectura Syriç, malè colligunt Baronius & alii ex verbis Taciti, vt poſtea oſtendemus: ſed pergamus interim in enumeratione inſtituta.

DCCXLI. Marcum Titium, malè Baronio prætermiſſum Agrippæ ſubjicimus, auctore Ioſepho: qui libro XIV. cap. XII. eius meminit, & Syriæ Prçſidem nominat: τὸν ἡγεμόνα Συρίας Τίτιον, ἐκ διαφορᾶς Ἀρχελάῳ κακῶς ἔχοντα διήλλαξεν Ἡρώδης. vulgò editū Τίτον; corruptè; & rectè Theodorus Beza ad Lucam olim ita correxit è Strabone: cuius verba ſunt de Phraate Partho: καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὅμηρα αὐτῷ, *quum ad colloquium vocaſſet Titium, qui tunc Syriæ præſidem agebat, obſides illi tradidit quatuor filios naturales & legitimos.* Videtur eſſe M. Titius Ruffus, vir Conſularis, de quo Onuphrium cōſule in anno DCCXXIII. Ruffinus ſuperiorem Ioſephi locum ita vertit: *Syriæ procuratorem Titium inimicum Archelai, ei Herodes amicum fecit.* ſic enim in libro regio MS. Quare maluerit Procuratorem appellare, quàm Præſidem, neſcio: nam etſi non nego etiam procuratores dici interdum ἡγεμόνας Ioſepho, vt poſtea oſtendemus: tamen ea vox magis propriè Præſidem ſignificat. Titium autem Præſidem Syriæ fuiſſe, non Procuratorem Cæſaris in ea prouincia, declarat locus Strabonis modò allatus.

DCCXLV. C. Sentius Saturninus Titio ſucceſſit, vt certum eſt è Ioſephi libro XVI. cap. XIII. etſi annū ſuſceptæ prouinciæ, niſi conjiciendo aſſequi non poſſumus. Cōſul fuit anno CXXXV. Erat quidem tum Syria prouincia Cæſaris, non populi: Auguſtus tamen ſeruauit vetus inſtitutum, vt Syriæ viros præficeret Conſulares. Porrò quia aliquot locis Ioſephus Saturnini & Volumnii conjunctim meminit; videtur Baronius exiſtimaſſe, idem fuiſſe amborum imperium. Quare etiam paullo poſt collegarum Saturnini meminit, de loco Tertulliani diſſerens. Sed fruſtra fuit Baronius: neque Saturninus cùm Præſes eſſet Syriæ, collegā habuiſſe abſque errore ridiculo dici poteſt. Præſes enim & Rector prouinciæ vnus ſemper fuit, quem Græci modò ἡγεμόνα vocant, modò ἐπιστάτην, vel τὸν ἐπιστατοῦντα, aliquando & δικαιοδότην. Huic erant adjuncti Legati tres, ſi Præſes eſſet Conſularis, & Procurator Cæſaris. Saturninus igitur Præſes erat, Volumnius Procurator. idcirco nominatur Ioſepho, Excidii libro primo, cap. XVII. Volu-

lumnius ὁ ἐπίτροπος. Pedanius, cuius ibidem mentio, vnus fuit è Legatis. Appellationem ἡγεμόνες, quę propriè conuenit Præſidi, communicari à Ioſepho Procuratori & Legatis nõ mirum eſt: quũ Lucas in Actis eos qui concilium Proconſulis participabãt, appellet ἀνθυπάτους, Proconſules, de quo plura, Deo fauente, ad annũ Domini LVII. Miror neque Baronium neque alios eruditos viros è tantula difficultate expedire ſe potuiſſe. Saturnino ſubjicit Baronius Caiũ Cęſarem nepotem Auguſti. Sed errare ipſum inuictis rationibus demonſtrauit ante paucos annos Iohannes Keplerus Germanus, inſignis ætatis noſtræ mathematicus. Probauit ille Caium Cæſarem profectioni in Orientem non accinxiſſe ſe ante annum Iulianũ XLIV. conditæ vrbis DCCLIV. hoc enim anni viię ipſius ex ipſo Dione contra Dionem euincunt; vel potiùs contra codices Dionis, non ſolùm in illa parte, annorum decem amiſsâ hiſtoriâ; ſed etiam diſtinctos perperam: quę res viros etiam ſummos in errorem impulit. Euincit idẽ & Ioſephi certiſſimum teſtimoniũ; qui libro XVII. cap. XI. expreſsè obſeruat, in concilio ab Auguſto coacto, vt Herode mortuo, de cauſſa filiorum Herodis cognoſceret, ſediſſe principe loco Caium, τὸν Ἀγρίππου μὲν καὶ Ἰουλίας τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς υἱὸν, ποιητὸν δὲ αὐτῷ γεγονότα. *Agrippa quidem natum, & Iulia Auguſti filia; ſed ab ipſo Auguſto adoptatũ.* Poſthac igitur deſinant viri eruditi Caium inter Præſides Syriæ recenſere qui Domini natiuitatem præceſſerunt. Imò deſinãt omnino Præſidibus Syriæ Caium accenſere. Nam is, quãdo in Syriam Chriſto jam nato, & Herode extincto, venit; cum extraordinario imperio venit, ad bellum Parthicum & recuperandam Armeniam, miſſus: non autem vt vnius Syrię Preſidem ageret: neque propter eius præſentiam Quintilius Varus Syriæ tum rector locum ſuum minùs ſeruauit; quod hiſtoria Ioſephi perſpicuè docet. Tacitus quoque lib. Annalium tertio non Syriam, ſed Armeniam ipſum obtinuiſſe ſcribit.

DCCL. Quintilius Varus. Sentium Saturninum Syriam rexiſſe ad extrema tempora vitæ Herodis, teſtatur Ioſephus. huic autem ſucceſſiſſe, non Caium Cęſarem, neque Quiriniũ, vt placuit Baronio, ſed Quintilium Varum, diſertè idem affirmat, libro XVII. capite ſeptimo: ἐτύγχανεν ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τούτῳ τῷ καιρῷ Οὐᾶρος Κυϊντίλιος διάδοχος Σατουρνίνῳ τῆς ἐν Συρίᾳ ἀρχῆς ἀπεσταλμένος. *Erat eo tempore Ieroſolymis Quintilius Varus, vt in præfectura Syriæ Saturnino ſuccederet.* Loquitur Ioſephus de eo tempore, quo Antipater Romà ad patrem Herodem eſt reuerſus: conſtat autem non multo ante obitum patris Antipatrum rediiſſe.

Quare de tempore aduentus Vari in Syriam ex tempore mortis Herodis omnino ſtatui debet. Herodem periiſſe vult Baronius anno Chriſti octauo, errore ſanè quàm immani, vt oſtendemus: meliùs alii in proximum annum à natiuitate Domini, vel alterum cerè conferunt. Manſiſſe Varum in Syria ſcribit Baronius ex Dione, vt ait, cùm hîc, tum in anno Domini vndecimo, ad Conſulatum Sulpitii Camerini & Poppæi Sabini. Sed fallitur etiam in eo, & ἀνιστορησίας reum ſe facit. Nam ille Conſulatus incidit in annum Julianũ

XIV. vrbis DCCLXII. atqui jam anno Iuliano quinquageſimo primo, Romæ DCCLIX. vt ſuperiùs ex Dione oſtendimus, Archelai bona Quirinius inuaſerat,& in adminiſtratione Syriæ Varo ſucceſſerat. Baronium, vt ſæpe alibi, interpres Latinus in errorem impulit. Nam quū in illius verſione legiſſet, Varum Germaniæ fuiſſe impoſitum, *poſt adminiſtratam Syriam*, hoc ille ſic eſt interpretatus, vt è Syria translatū rectà in Germaniam putaret. Vide ad annū vndecimum plura.

DCCLIX. P. Sulpicius Quirinius. Damnato Archelao miſſus hic eſt in Syriam cum duplici poteſtate, regendæ prouinciæ & cenſus habendi. Ioſephus initio libri XVIII. ἐπὶ Συρίας παρῆν, ὑπὸ Καίσαρος δικαιοδότης τῦ ἔθνους ἀπεσταλμένος, καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν γενησόμενος. Venit Quirinius, ait, in Syriam, miſſus à Cæſare, vt illi provinciæ jus diceret, & fortunarum cenſum haberet. Præſes Syriæ vſitatiùs Ioſepho atque aliis dici ſolet ἡγεμών. non δικαιοδότης, hoc eſt, *jura reddens*: hîc tamen ea voce ſignificari eum qui ordinario imperio præeſt prouinciæ id eſt, Præſidem, non dubito. Strabo lib. 11. de eo qui mitti ſolebat in Luſitaniam prouinciam Prętoriam. πέμπεται στρατηγικὸς, δικαιοδοτήσων Λυσιτανοῖς τοῖς παρακειμένοις τῇ Βαιτικῇ. Atque iſtud fuit imperium ordinarium Quirinio demandatum. negotium agendi cenſus fuit extra ordinem, & vltra conſuetum munus Præſidum. Etſi autem ſolet Ioſephus eum appellare τιμητὴν Ἰουδαίας, quaſi in ſola Iudæa cenſum habere juſſus eſſet: vt libro XX. cap. IV. de Iuda Galilæo loquens, τῦ τὸν λαὸν ἀποστήσαντος, Κυρηνίου τῆς Ἰουδαίας τιμητὴν ὄντος. Excidii lib. 7. ca. 30. ὅτε Κυρήνιος τιμητὴς εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπέμφθη: egit tamen Quirinius cenſum non in Iudæa dumtaxat, verùm in tota Syria: quod iſta declarant, lib. decimo ſeptimo extremo, ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ. *vt cenſum ageret bonorum in Syria.* Porrò τιμητὴς, minùs rectè vertitur à Ruffino *cenſor*: cenſitores enim iſti, non cenſores dicti. Vide titulum Pandectarum de cenſibus.

Baronius & quicunque alii Ioſepho rem eandem toties affirmanti, auſi contradicere; parem merentur fidem, vt ſi quis Polybio vel Liuio credendum neget, ſuorum temporū magiſtratus Romæ vel Achaiæ, recenſentib. Sed de Quirinio mox plura. Cùm autem recenſionem ſuam Præſidum Syriæ concludit Baronius commemoratione M. Ambiuii, & poſt hunc Annii Rufi; priorib. hallucinationibus cumulum ingentem adjicit. Præſides enim Syriæ, à Conſularibus viris regi ſolitæ, cum Procuratoribus non Syriæ, ſed Iudææ confundit: quos Imperator ex equeſtri ordine delectos miſſitabat in Iudæam. Itaq; accuratiſſimus ſcriptor Ioſephus, de Coponio loquens, omnium primo Iudææ Procuratore, qui vnà cum Quirinio miſſus, hoc non prætermiſit: Κωπώνιος, inquit, τάγματος τῶν ἱππέων. *Coponius, vir ordinis equeſtris.*

Conditor Annalium etiam in eo mirificè fallitur, quòd vult iſtos Quintilio Varo, non Procuratori, ſed Præſidi, nec Iudææ, ſed Syriæ, ſucceſſiſſe. Ac de Præſidib. quidē Syriæ ad natū Chriſtū. & deinceps ad Auguſti mortem, hactenus. Cæteri Præſides, & Procuratores omnes

à Coponio ad Albinum & Florum, alibi, cum Deo, accuratè recenſebuntur.

XXXI. Prima deſcriptio per Quirinium, apud Lucam, quomodo poſſit intelligi. Refellitur Baronii interpretatio. ἡγεμὼν & ἡγεμονεύειν non ſemper dici de Præſide prouinciæ. Quirinius Procurator Cæſaris, cur dictus Iuſtino. Cur Tertullianus dicat factam deſcriptionem ſub Sentio Saturnino. Deſcriptiones duæ. Auguſtus Chriſto famulatur.

Appar. Num. LXXXVII.

VEniamus ad Euangeliſtæ locum, qui ſuperiori enumerationi occaſionem prębuit. Baronius, qui ter Syriæ præfuiſſe Quirinium inuenit, facilè jam ſe expedit. Lucã videlicet de ea præfectura Quirinii loqui, quam mortuo Caio geſſit. Sed nos contra pertendimus; legitimam & veram Syriæ Præſidum enumerationem, qualem propſuimus, Quirinium duabus illis præfecturis, quas pater Annalium eſt commentus, penitus excludere. Expende omnia diligenter. nihil hiat in ſuperiore ſucceſſione, nullus vacuus locus, in quem ſuppoſititius iſte Præſes inferciatur. Tacitus, qui auctor eſt, Quirinium mox à Conſulatu *expugnatis per Ciliciam Homonadenſiũ caſtellis*, (cuius rei * Strabo meminit) *inſignia triumphi adeptum*: non hoc dicit, quod vult Baronius; nam & M. Tullius Pindeniſſum in eadem Cilicia expugnauit; nec Syrię tamen propterea Præſes fuit; verùm Ciliciæ duntaxat. cur non idem dicamus de Quirinio? duæ fuerunt eæ prouinciæ, vt omnes ſciunt, non vna tantùm. Ab Imperatoribus eaſdẽ fuiſſe interdum junctas, & vni Rectori traditas, non neſcimus: ſed nimis vitioſa eſt collectio: factum eſt aliquando in aliis; ergo etiam in Quirinio tunc factum.

Si eſſet ignotum quis Agrippæ ſucceſſerit, foret aliquis tunc, fateor, huic argumentationi locus. nunc qui poteſt? nos enim docuimus M. Titium poſt Agrippam regionem illam obtinuiſſe, eiuſq; rei teſtes locupletes, Strabonem & Ioſephum, laudauimus. Somnium igitur eſt illa prima Syriæ Præfectura, quam tribuit Quirinio Baronius. Quid ſecunda? illa verò multo magis. malè enim fingitur Quirinius in ea prouincia ſucceſſiſſe Caio; qui eam rexit nunquam, vt probauimus. Quare, nihil dum egit Baronius; & eius lector poſt tantum verborum incertior ſit oportet, quàm dudum. Manet enim adhuc integra quęſtio, quo pacto Lucæ aſſertio de Quirinio Syriæ Præſide cum hiſtoria à Ioſepho prodita debeat conciliari. Mihi verò illa quæſtio, ſi ſtudium nouitatis abeſſet, non adeò videtur hodie difficilis. Diu enim eſt, cùm viri eruditiſſimi ad Lucæ locum, probabilem admodum illius ſoluendæ viam indicarunt. Videtur ſanè Euangeliſta Quiriniũ appellare Syrię ἡγεμονεύοντα, non quòd jure ordinario Pręſes Syrię eſſet; verùm ideò quia cum extraordinario imperio ad deſcriptionem faciendam veniſſet in Syriam. Fuit hic mos Imperatorum, vt ad cenſus

agendos

agendos primarios Reipub. viros in prouincias deſtinarent. Sic Druſus in Galliam Comatam miſſus ab Auguſto ad cenſus, ait Claudius Imperator in ænea Lugdunenſi tabula. Sic Germanicus, quum eſſet penes ipſum regimen ſummæ rei, juſſu Tiberii agendo Galliarum cenſui fuit intentus, ait Tacitus primo Annalium. ἡγεμονία & ἡγεμονεύειν, de quavis poteſtate, præſertim maiore vſurpantur. In Euangeliis & Actis, ἡγεμὼν eſt modò Romanus Imperator, modò Procurator Cæſaris, qui in Iudæa; vt ſępe in hiſtoria paſſionis, & capti in vrbe ſancta Pauli. Ita & apud Ioſephum varia eius vocis vſurpatio. Pag. 671. 672. Antonius Gabinii Legatus dicitur ἡγεμών. Pręſides Syrię paſſim eidem eaappellatione denotantur; vt 711. ὁ τῆς Συρίας ἡγεμὼν Οὔαρος. Pag. 704. ἡγεμόνες ſunt tam Præſes prouinciæ, quàm Legati. & Cæſaris Procurator, ſicut jam antè expoſuimus. Baronius qui paulo poſt ex eo colligit, tam Voluinnium fuiſſe Præſidem, quàm Saturninum; ſimili ratione poteſt colligere Pontium Pilatum, qui Matthæi 27. 2. dicitur ὁ ἡγεμὼν, & Lucæ 11. 1. ἡγεμονεύειν, eiuſdem fuiſſe cum Tiberio dignitatis, cuius imperium in eodem Lucæ verſu appellatur ἡγεμονία. Sed & ipſi Iudæi Græcam vocem ſuam fecerunt, & de poteſtatibus quà ciuilibus, quà Eccleſiaſticis frequentarunt, vt conſtat è Targumim, & libris Rabbinorũ. Vide Eliam in Thiſbi. Hoc propterea monui, vt oſtenderem, cùm dicit Lucas, Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου: non neceſſarium eſſe, vt Præſidem fuiſſe Quirinium Syriæ ex eo concludamus. Nam etiamſi extra ordinem miſſus fuerit; tantùm ad cenſum agendum, non autem, vt poſtea damnato Archelao, ad regendam prouinciam ſimul, & bonorum deſcriptionem faciendam, ſicut diatriba ſuperiore exponebamus: rectè tamen dicetur ἡγεμὼν *præfectus*, & ἡγεμονεύειν erit, non præſidere inſtar Quintilii Vari, aut Sentii Saturnini; ſed diuerſo imperio; & eo quidem nihilo minore, aut etiam fortaſſe maiore: ſed ad certas functiones reſtricto. Hęc interpretatio, neque vim vllam verbis affert, neque longè eſt petita. tum autem vetuſtiſſimorum ſcriptorum Iuſtini & Tertulliani teſtimoniis poteſt confirmari. Iuſtinus in Apologia 11. Imperatores rejicit, vt de Chriſti natiuitate cognoſcant, ad deſcriptiones τὰς ἀπογραφὰς τὰς γενομένας ἐπὶ Κυρηνίου τοῦ ὑμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου. *quæ factæ fuerunt, cùm erat in Iudæa Quirinius, qui primus fuit veſter Procurator.* Quod ait de primo procuratore, hoc etiam alibi repetit. Nam & in dialogo cum Tryphone, primam illam deſcriptionem fuiſſe aſſerit, quæ facta procurante Cyrenio. ἀπογραφῆς οὔσης ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τότε πρώτης: ſed hęc commoda interpretatione ſunt adjuuanda. Non enim ignorabat Iuſtinus, poſt diuiſionem prouinciarum ab Auguſto factam, ſemper & ipſum & eius ſucceſſores in omnes prouincias tam populi quàm ſuas procuratores ſuos miſſitaſſe. Verùm Iuſtinus non de illo communi genere procuratorum Auguſtalium loquitur: ſed de iis opinor, qui per temporum interualla ad cenſus agendos mittebãtur. De iſtis verè potuit dicere, Quirinium primum ab Auguſto miſſum in Syriam & Iudæam ad cenſuum

deſcriptionem peragendam. Nam Baronius & alii, qui cenſus actos ſępe in Iudæa ante Quirinii aduentum exiſtimant; quod ante multos annos ſtipendium ſiue tributum Iudęi penderent Romanis, parum firmo videntur mihi fundamento niti. Quid enim? non potuerunt Iudęi penſitare Romanis certum tributum, niſi Romani priùs mitterent, qui tabulas cenſuales conficerent? non potuerunt ipſi per ſe exoluendi tributi, quod eſſet imperatum, rationem inire, niſi aliquis veniret Roma Quirinius, qui fortunas ipſorum deſcriberet? nimis hoc quidem abſurdum eſt. neque Ioſephus & alii hiſtorici hoc obſeruare prætermiſiſſent. Vbi autem extat exemplum cenſus à Romanis deſcripti in Iudæa quamdiu Aſſamonæi regnarunt, vel Herodes Magnus, vſque ad Quirinium? Quirinius igitur ex mente Iuſtini primus ab Imperatore procurator eſt miſſus in Syriam & Iudæam; non vtique primus Auguſtalium procuratorum, qui communi jure in omnes prouincias mittebantur: neque illorũ qui poſt Archelaum mitti ſoliti ſunt ad Iudęæ adminiſtrationem: (nam primus Iudęæ procurator fuit Coponius) ſed illorum primus qui ad negotium cenſus in Syriam & Iudæam miſſi. Fuiſſe enim moris, vt quando viſum eſſet Imperatori, mitterentur per prouincias qui cenſus agerent, vel vnicum Auguſti exemplum oſtendit, quod narrat Dio libro LVI. ἔπεμψε· ἄλλους ἄλλῃ, inquit, τά τε τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀπογραψομένους. *miſit alios aliò, qui & priuatorum fortunas deſcriberent & publicas.* Narrat Suidas ex antiquo ſcriptore, xx. viros inculpatæ vitæ aliquando ad id miniſterium ab Auguſto fuiſſe delectos, & per omnes prouincias dimiſſos, qui & perſonas deſcriberẽt & fortunas. ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος, inquit, ὁ μοναρχήσας, εἴκοσιν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τὸν βίον, καὶ τὸν τρόπον ἐπιλεξάμενος, ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῶν ὑπηκόων ἐξέπεμψε, δι' ὧν ἀπογραφὰς ἐποιήσατο τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν οὐσιῶν. in voce ἀπογραφή. Tertullianus cùm aduerſus Marcionem ſcribit; *Sed & cenſus*, ait, *conſtat actos ſub Auguſto in Iudæa per Sentium Saturninum.* ad majorem fidem magiſtratum ordinarium potiùs nominat, quàm extraordinarium. Ait autem, *per Sentium Saturninum*, durè & Tertullianicè, hoc eſt, impropriè, pro ἐπὶ Σεντίου Σατορνίνου. vel ἡγεμονεύοντος Σ. Σ. Præſidem agente Sentio Saturn. Porrò cauſſa cur expreſsè notaret Lucas eam fuiſſe primam deſcriptionem de qua loquebatur, non defuit. norat enim Euangeliſta duas jã deſcriptiones eſſe factas priùs quàm illa ſcriberet: hanc ante natum Chriſtum, & alteram relegato Archelao; de qua loquitur idem Lucas Actorum v. 37. Poſterioris cauſſa è Ioſepho notiſſima eſt: prior è curioſitate Auguſti nata: vel, vt meliùs dicam, ex arcano diuinæ prouidentiæ conſilio: oportebat enim Auguſtum, illum Imperatorem & Monarcham tantum, metatorem eſſe hoſpitii Chriſto Filio Dei in terras venturo. ô infantem admirandũ! cui necdum nato, primus omnium mortalium inſeruit is, qui tunc, & fere ex omni memoria, in terris fuit monarcha longè potentiſſimus. Præclarè Chryſoſtomus homilia in Matthæum octaua: καὶ ὁ Αὔγουστος ὑπηρετεῖται τῷ ἐν Βηθλεὲμ τόκῳ διὰ τοῦ προςάγματος τῆς ἀπογραφῆς. *Ipſe*

etiam

etiam Auguſtus, edicto de cenſu promulgato, partui inſeruit edendo in Bethlehem. Similia multa apud Patres alios.

XXXII. Digreſſio, in qua expenditur nuperprodita à viro docto interpretatio verborum Lucæ, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου. *An Romani deſcriptionem fecerint quoties ab aliquo populo tributum exigebant. Exempla ſæpius miſſorum in eandem prouinciam. Anni Viterbienſis fabula.*

ERam in his,cum è Bauariis liber Chronologicus viri cuiuſdam eruditiſſimi & ampliſſima dignitate præditi,mihi eſt allatus,vere nouus. plurimarum enim rerum nouarum, non demonſtrationes quidem continet, ſed futurarum demonſtrationum promiſſionem. Eum librum dum percurro, incidi in caput CCXLI in quo verborum S. Lucæ affertur noua interpretatio: quæ tamen nobis noua non fuit: qui illam ante multos annos à Iofepho Scaligero acceptam, in noſtris Aduerſariis adnotaueramus. Sed merito mutauit poſtea ſententiam Scaliger. Igitur verba Lucæ hæc, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου, exponit ille auctor, *priuſquam eſſet Præſes Quirinius*: deinde ſuam expoſitionem triginta quatuor, vt ait, argumentis confirmat. Mihi hoc primo videtur valde nouum & inſolens, quod vnius obſeruationis varia exempla totidem appellantur argumenta. Atqui argumentum quidem vnicum eſt; nempe vocem πρῶτος, ſæpe vſurpari pro πρότερος. aſſertio vero huius vnici argumenti varia, & exemplorum benigna copia: ſed quorum pars multo maxima ad illuſtranda verba Lucæ, aut probationem nouæ ſententiæ, nihil omnino pertinebant. Vnicum illud ad rem faciebat; πρώτη, accipiendum eſſe ἀντὶ τοῦ προτέρα, quia ſæpe, vt ait, poſitiuus capiatur pro comparatiuo. At hoc etiam prius quam Theognis naſceretur, vt eſt in prouerbio, notum erat, quo igitur illa tanta inutilium exemplorum farrago? Multus etiam in eo eſt, vt probet μᾶλλον, ſæpe deſiderari apud Græcos, & apud Latinos *magis*, ſed id quoque pueri docentur quotidie in ſcholis: ſic eſt autem alienum vt nihil queat magis. Nam ſi hæc obſeruatio cauſſam adiuuat, dicendum eſt, in verbis deeſſe μᾶλλον ex vſu loquendi magnis ſcriptoribus vſurpato. At quis ferat ita ſupplentem Euangeliſtæ orationem: αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο μᾶλλον ἡγεμονεύοντος K. Si hoc à recta interpretatione alienum eſt, vt eſt ſane alieniſſimũ; iſta obſeruatio de ellipſi τοῦ μᾶλλον, nihil ad propoſitum facit: neque hæc dici poſſunt argumenta quę nouam ſententiam ſtabiliant. E tanta ſylua exemplorum, (non enim dicã argumentorum) nullum eſt cui ſic confidat, vt huic ex Ariſtotele apud Athenæum: μὴ φάμεν τοὺς λόγους τοὺς Ἀλεξαμενοῦ τοῦ Τηΐου, τοὺς πρώτους γραφέντας τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων, Athenęus, inquit, exponit τοὺς προτέρους γραφέντας, ergo etiam apud Lucam exponcudum, προτέρα ἡγεμονεύοντος K. eſto: nam vt ſententiam illius adiuuemus, meminimus Chryſoſtomum homilia in Matthęum LXXXI. verba Euangeliſtarum, πρώτη τῶν ἀζύμων, ſic

explicare τὴν πρὸ τῆς ἀξύμων φασί, quę tamen expoſitio cauto lectore opus habet. Verum eſto, vt dixi; tamen ne ſic quidem negotium erit confectum. Fingamus enim ſcripſiſſe Lucam, vt ille vult exponi. Obſeruabant tum Græci ſermonis periti, participium eſſe poſitum pro verbo. προτέρα ἡγεμονεύοντος K. pro eo quod dicendum erat, πρότερον ἢ ἡγεμονεύειν, vel τοῦ ἡγεμονεύειν Κυρηνίου, hæc locutio nouitatis & inſolentiæ multo plus habet quam illa cui aſſerendæ tantopere ſine cauſſa vir doctiſſimus inſudat.

Quod aït dicendum fuiſſe Lucæ, αὕτη ἡ ἀπογραφὴ ἡ πρώτη ἐγένετο; nullius eſt momenti: quum præteritionem illam articuli, qua nihil eſt frequentius, (teſte vel B. Chryſoſtomo ad Iohannis Euangelium) facile Helleniſmus admittat. Negat poſſe dici primam deſcriptionem, quia iam inde à Pompeij temporibus cenſum ſoluerint Iudæi. Nos iam probauimus malam eſſe conſequentiam: Iudęi pendebant tributum Romanis: ergo Roma cenſitores miſſi ſunt, qui tabulas cenſuales in Iudæa conficerent. Apud Ioſephum libro XIV. capite VIII. & iterum capite XVIII. magna vis pecuniæ à Iudæis dicitur extorta: de facta tum per Romanos deſcriptione verbum nullum. Conſtat, inquit, poſt Quintilium Varum Quirinium fuiſſe Præſidem Syriæ: ergo veriſimile non eſt, prius fuiſſe. Nihil opus hic coniecturis: certum eſt, nedum ſimile veri, Quirinium ſemel, non autem ſæpius, vt hariolatur Baronius, Pręſidem egiſſe Syriæ. hoc ſi putat eruditus hic ſcriptor, dicat abſurde Auguſtum eiuſdem miniſterio ſępius vſum in Orientis partibus; errat planiſſime. Semel, & fortaſſe tunc primum, in Orientem miſſus fuit Quirinius, quando in Cilicia res geſſit, quarum Strabo & Tacitus meminerunt. iterum eodem eſt miſſus, ſed diuerſo fine. quando Caium Cæſarem comitari fuit iuſſus: tertio poſt damnationem Archelai, vt & Syriæ præſideret, & cenſum ageret. Quare id quidem à probabilitate eſt alienum; etiam tum in eaſdem regiones fuiſſe proficiſci iuſſum, cum Orbis deſcribendi impetus cepit Auguſtum.

Neque vero nullum eſt exemplũ illorum, qui in eaſdem prouincias cum eodem, vel diuerſo munere ſunt miſſi. C. Caſſius profectus in Syriam Quæſtor M. Craſſi, mox ipſo & eius exercitu deleto, res magnas ibi geſſit, & aliquandiu prouinciam obtinuit: eidemque poſt aliquot annos Senatus Syriam & bellum contra Dolabellam decreuit. Ventidius Baſſus, quando primum cum Parthis bellum geſſit, Antonij fuit legatus: poſtea eiuſdem belli gerendi cura illi demandata eſt, & ſuis auſpiciis Labienum ac Parthos vicit, quod triumphus illius arguit. Agrippa, qui per decennium Aſiam adminiſtrauit, bis ex Italia eodem eſt profectus. Illud fortaſſe minus probabile; quod hac noua interpretatione admiſſa, Lucas deſcriptionem qua de loquitur, nulla ipſi propria nota inſignitierit, neque auctoris qui egit, neque temporis quo eſt acta: ſed rei dumtaxat adnotatione. quæ decem poſt annis euenit, vel ſi Baronij placet chronologia, ſedecim. hanc vero accuratorum ſcriptorum non eſſe conſuetudinem, nemo, opinor,

nor, negauerit. Iam quod idem auctor ad Lucæ deſcriptionem refert Ioſephi locum de iureiurando fidelitatis, quod à Iudæis Herodes exegit: etſi commune hoc illi eſt cum aliquot ſane doctiſſimis viris; nos tamen aliter ſentimus, vt iam ſupra in ſecundæ diſputationis fine oſtendimus.

Sed hic vir eruditus, qui in eam rem, & ſæpe alibi planum illaudatum, Annium Viterbienſem, improbiſſimum fabularum conſarcinatorem, laudat, neque diſcrimen vllum ponit inter vitrum & margaritum, de promiſſo opere conceptam opinionem non mediocriter labefactat. Eſt ſane eiuſdem iudicii atque ingenii, Annium magni facere, & Ioſephum Scaligerum, diuinæ præſtantiæ virum, nunquam nominare, niſi cum velis reprehendere. Idem, cum Cardinalis Baronii Annales *laude omni atque approbatione digniſſimos* ſine exceptione pronuntiat; aut non legiſſe ſe opus quod laudat; aut plus apud ſe valere ſtudium partium, quam amorem veritatis, oſtendit. Verum hæc miſſa faciamus, & ad penſum redeamus.

XXXIII. Oſtenduntur Baronij hallucinationes inſignes in locis Tertulliani & Cenſorini. Cenſus luſtralis. Luſtrum condere & cenſum agere, differunt. Æquatio cenſuum. In numero cenſorum error Baronij inſignis. Frequentia hominum in Iudæa. Blaſphemiæ quorundam aduerſus Scripturas. orbis deſcriptio. Error Baronij, in loco Plinij. Cenſura *pro cenſus.*

Apparat. Num. XCIII.

OMitto Boronii diſputationem ſuper locis Tertulliani de hoc cenſu. Vir eruditiſſimus, quam eſſet ἀφυὴς Criticus luculente ibi demonſtrauit. Vnica vocula *nunc* vitio librariorum ſtulte & ridicule poſita pro *tunc*, ſubtiliſſime philoſophandi Baronio occaſionem præbuit. Enimuero tota diſputatio friuola eſt, multaque in ea dicuntur abſurde. Sed quis finis erit, ſi velim ſingula perſequi? Vnum aut alterum indicabo, vt poſſit lector ex hoc guſtu de tota velitatione facere coniecturam. Dicit Tertullianus: *Cenſus conſtat actos ſub Auguſto, tunc* (ſic enim ſcribendum) *in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuiſſent.* Hic nulla eſt plane difficultas. ſed Baronius retinet Nunc, & illud interpretatur poſtea. Quum autem ſupra rationem probabilem attulerimus, cur Sentij Saturnini potius meminerit, quam Quirinii: Baronius putat Tertullianum loqui de cenſu quinque aut ſex poſt annis habito Romæ per Auguſtum Coſſ. Sex. Ælio Cato & Caio Sentio Saturnino. huius vero ſententiæ abſurditatem ſi pluribus refutare aggrediar, abſurde faciam. Deinceps perſuadere conatur Baronius, deſcriptionem quæ B. Virginem Bethlehemum ire compulit, fuiſſe cenſum luſtralem, vt ipſe appellat, & ſingulis quinquenniis fieri ſolitam. Id ille an eruditis viris ſit probaturus neſcio:

ego probare nullo pacto poſſum. Nam cenſum Romæ factum eſſe anno natiuitatis Domini demonſtrari non poteſt: multo minus luſtrum conditum. quomodo igitur luſtralis hæc in Iudæa acta deſcriptio? Mihi videtur longe certius eſſe, quod multi viri docti obſeruarunt; Auguſtum cupidum cognoſcendi opes & copias omnes imperii, non autem propoſito vllius in præſens exigendæ pecuniæ, Quirinio iſtud negotium dediſſe. Hanc ſententiam eo amplector cupidius. quia per hanc actionem extraordinariam, magis eluceſcit prouidentia diuina: cuius arcano impulſu agebatur mens Auguſti, vt per illum (etſi nihil eiuſmodi cogitantem) prophetia de naſcituro Bethlehemi Rege Meſſia impleretur Magnam deinde Cenſorino facit iniuriam Baronius. Obſeruat Cenſorinus, poſt luſtrum à Veſpaſiano conditum, deſiiſſe priſcum illud inſtitutum: nempe oportebat, exoriente paullatim Euangelii luce, ritus quoque paganicos paullatim contemni & in deſuetudinem abire. Baronius putat Cenſorinum dicere, poſt Veſpaſianum nullam eſſe factam luſtralis cenſus exactionem: de quo ille oppido eruditus ſcriptor, ne cogitauit quidem. Nimium confundit Baronius luſtri condendi cerimonias, cum inſtituto politico deſcribendi ſubditorum fortunas: quæ duo tamen in hiſtoria Romana toties tam expreſſe diſtinguuntur. Conſuetudo quidem agendi cenſus per temporum interualla, prout res exigeret, non ſolum in veteris Romæ imperio, ſed & nouæ, ſemper eſt ſeruata. Teſtis eſto Gregorius Nazianzenus, oratione nona ad Iulianum ἐξισωτήν. Iulianus & Hellenius in Cappadociam miſſi fuerant, vt cenſus agerent, & inter ciues onera tributorum exæquarent: quod fuit olim Cenſorum munus, poſtea Cenſitorum. in carmine ad Helleniũ ait Gregorius:

Εὖχος δ' Ἀρμενίης Ἑλλήνιον· ὃς λάχες αὐτὸς
Στῆσαι ἡμετέρῃ μέτρα δίκαια φόρων,

Putat mox ſcriptor Annalium, numerum cenſorum ſe inueniſſe, quorum nomina Quirinius in deſcriptione Orbis terrarum adnotauit. Eo enim refert hæc Suidæ in Αὔγουστος. Ὅτι Αὔγουστος Καῖσαρ δόξαν αὐτῷ πάντας τοὺς οἰκήτορας Ῥωμαίων κατὰ πρόσωπον ἀριθμεῖν, βουλόμενος γνῶναι πόσον ἐστὶ πλῆθος· καὶ εὑρίσκονται οἱ τῶν Ῥωμαίων ἐλεύθεροι υι μυριάδες καὶ, χίλιοι ιζ ἄνδρες. *Placuit aliquando Auguſto, omnes terra Romanorum incolas ſigillatim recenſere; quum ſcire cuperet quanta eſſet multitudo. Inuenti ſunt, qui Romanorum ditionem inhabitabant, quadragies & ſemel centena millia, mille & ſeptendecim.* 4101017. ita vertendus eſt Græcus apud Suidam numerus: non quomodo interpres Baronianus: cuius emendationem Baronium tentaſſe mirum eſt; nam Græca ipſum inſpexiſſe nunquam, res arguit. Spondanus vero Epitomator, videtur ille quidem Græca inſpexiſſe: at non intellexiſſe, vt res oſtendit. vulgo diceremus; quatuor milliones, centum millia, mille & ſeptemdecim. Sunt autem hæc deſumpta ex Euſebii Chronico Græco; vel poti⁹ ex aliquo ſcriptore qui inde deſcripſerat. Locus extat in Græca editione Ioſephi Scaligeri, pag. 62. in Auguſti rebus. Eſt autẽ cum in narratione, tũ in notis numeralib⁹ differẽtia nõ parua Τιμήσεως γενομένης ἐν Ῥώμῃ ἀπεγρά

ἀπεγράφησαν Ῥωμαίων μυριάδες νις καὶ δ. Hieronymus in verſione Euſebiani Chronici numero MMDCCCLXXXIX. *Cenſu Romæ agitato inuenta ſunt ciuium Romanorum* XLI. *centena & LXIV. millia.* Huiuſmodi recenſiones plures commemorant lapis Ancyranus, & illud ipſum Euſebij Chronicon, aliique hiſtorici. Quum autem Auguſtus ipſe in lapide Ancyræ poſito, ſemper de iis ſolummodo loquatur, quorum Romæ facta eſt deſcriptio, aut ſi forte in Italia; iocularis eſt Suidæ, vel eius auctoris vnde ipſe habet, hallucinatio, quæ & Baronium in erroris ſocietatem traxit; vt exiſtimaret eo numero comprehẽdi omnia capita, quæ venerunt in cenſum ex toto orbe Romano. Hæc alogia quanta ſit, ne æſtimari quidem poteſt. Nam vel Iudæa ſola tantula prouincia, eum numerum potuit ſuperare, quem putauit Baronius omnes perſonas complecti vniuerſi imperij Romani. Siquidem auctor eſt Ioſephus Excidij libro III cap. IV. nullum fuiſſe paruum adeo oppidum, aut vicum Galilææ, in quo non reperirentur millia quindecim *οἰκητόρων, habitantium.* Galilææ autem vrbes pagique erant ducenti & quatuor, teſtante eodem in vita ſua. Quamobrem reperiri potuerunt in ſola Galilæa, nulla habita ratione vrbium maiorum, in qua numeroſior longe fuit populus, quam in oppidulis, aut κώμαις, tricies centena ac ſexaginta millia. Idem Ioſephus libro ἁλώσ. ſexto ſcribit, ad Paſchatis ſolemnia conueniſſe Ieroſolyma, virorum καθαρῶν πάντων καὶ ἁγίων miriadas CCLXX. hoc eſt, vicies ſepties centena millia virorum purorum & mundorum: præter infinitam multitudinem eorum, quos aliqua corporis infirmitas, vel pollutio, arcebat ab eſu agni paſchalis: item fœminarum & puerorum. Sub finem diſputationis de cenſibus iterum inuehitur Baronius in eos, quos Nouatores amat appellare. Ait vocare illos in dubium Euangeliſtæ fidem; ac propterea Celſo, Porphyrio & Iuliano longe deteriores eſſe confirmat. Nos autem profeſſi ſumus ſi quis tantum animo nefas concepit, vt de fide ſacrorum librorum vel minimum dubitaret; eius amentiam & furorem ex animo nos deteſtari. Sed iuro ſancte, iſtos Baronianos Nouatores me non habere notos. Quare vereor valde, ne ſine iuſta cauſa tragœdiæ etiã hic excitentur. Omnino res non cohæret; vt illi parũ honorifice de diuinis oraculis ſentiant; quos nihil æque offendit in Concilio Tridentino, ac par honos tributus libris Canonicis, Apocryphis, & non ſcriptis Traditionibus: nulla ſaltem adhibita diſtinctione; ſicut erat æquum, imo prorſus neceſſarium. qui nihil æque abominãtur in Aduerſariorum ſuorum ſcriptis, ac blaſphemias horrendas contra Sacram Scripturam, quibus libri nonnullorum ſcatent, qui ſe dicunt Catholicos Romanos: ſunt autem hæretici hæreticorum perditiſſimi, ſceleſtiſſimi, damnatiſſimi. Ducit hodie familiam inter huius generis hæreticos hoſtis Dei certiſſimus Scioppius; in cuius Eccleſiaſtico leuiter inſpecto, multas legi ſuperioribus diebus aduerſus τὰς θεοπνεύστους Scripturas, blaſphemias longe diriſſimas. capite XC in diſputationibus de fidei articulis, non vult adhiberi verbum Dei, de quo

extat vox Domini, *Inquirite Scripturas*. At nouus hic Theologus grauiter eos exagitat, qui vbi agitur de negotio ſalutis, quærunt, *Vbi ſcriptum eſt?* hanc quæſtionem credit Alaſtor ille abſurdam: qui hoc quærant ſtultos nominat, pagina 199. capite CXXXV. comparat verbum Dei ſcriptum cum traditionibus non ſcriptis, & verbo Dei viuentis ſcripto minus etiam tribuit, quam ſiue Pighius ſiue alius, qui dixit Patrum memoria: *Scripturam ſi auctoritate Eccleſiæ deſtituatur, non plus per ſe valere, quàm fabulas Æſopi.* quod blaſphemum dictum poſtea defendere auſus eſt Cardinalis Hoſius. Et Cardinalis Bellarminus De Verbo Dei non ſcripto lib. IV. capite IV. Scripturam ſuffragio Eccleſiæ carentem comparat Alcorano. nunquam opinor, id facturus, ſi tantopere verbi diuini Maieſtatem eſſet admiratus, ac fecit olim Criticus inſignis, Paganus tamen homo, Dionyſius Longinus, cuius extat aureolus περὶ ὕψους libellus. Sed hæc iuſtiſſima querela non eſt huius loci. Poſtremo mentionẽ facit Baronius deſcriptionis Geographicæ Orbis terrarum, factę per Auguſtum. Hanc pluribus annis eſſe perfectam quum non ſit dubium, præcipue tamen circa natiuitatem Meſſiæ fuiſſe diligenter curatam obſeruo. Plinius libro 6. capite 27. *Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium, terrarum orbis ſitus recentiſſimum auctorem conſtat: quem ad commentanda omnia in Orientem premiſit diuus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicaſque res maiore filio.* Diximus apte Caium iuiſſe in Orientem anno Iuliano 44. qui erat alter vel ad ſummum tertius à nato Chriſto. Eſt autem veriſimile iuſtum eſſe præcedere Dionyſium aliquanto tempore prius quam iter à Caio ſuſciperetur. Poſtremo obſeruat Baronius, meminiſſe Plinium deſcriptionis cenſualis Auguſti iuſſu factæ; quando ait libro 7. *In diuo quoque Auguſto quem vniuerſa mortalitas in hac cenſura nuncupat.* Nan faciam quod ſolemne eſt hodie leuibus & inhumanis ſcriptoribus, vt hallucinationem ſuam viro docto exprobrem cum conuitio. πρὶν μοι χάνοι εὐρεῖα χθὼν, tantum dicam, falli hic inſigniter Baronium neque Latinam Plinij locutionem eſſe aſſecutum. Plinius eo loco ſermonem habet de illis, qui inter raræ humanitatis exempla numerantur: ait Auguſtum *ab vniuerſa mortalitate* (ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων) *in hac cenſura nuncupari*, id eſt, inter beatos recenſeri, ἐγκρίνεσθαι, ἐγκαταλέγεσθαι. *cenſura* pro cenſus, vt poſitura propoſitus. Propertius. *Qualis & hac docti ſit poſitura Dei.* Sic *cubitura, cenſura, diuiſura* & *paratura*, pro paratu, apud Tertullianum ſæpe. Itaque à mente Plinij aberrari longius non potuit.

XXXIV. Baronius in Chronologicis parum accuratus, error eius de Græca Bibliorum editione. Ioſephi hiſtoriam de Herode non penitus videri conſentire cum Scripturis. Figmentum Baronij abſurdum, de annis IX. vitæ Herodis à Ioſepho prætermiſſis. Alterum non minus, de initio annorum Herodis poſt Actiacam pugnam. Fundamentum Chronologiæ

nologia huius Bar. euertitur, & locum Ioſephi eſſe emendandum demonſtratur. νέος & νεανίας, item νεανίσκος, Græcis quis. iuuenis Lat. Marci locus illuſtratus. Probatur multis exēplis vetuſtas mendorū apud Ioſephum, etiam ante Ruffinū.

APPARATVS Num. XCIX.

QVæ ſequuntur deinceps diſputationes ad finem vſque Apparatus, mere ſunt Chronologicæ. Quærit enim Baronius, quos ille annus Conſules habuerit, quo natus eſt Chriſtus: quotus item annus fuerit, tum currentis Olympiadis, & quota ipſa: annum etiam inueſtigat imperij Augusti, regni Herodis & mundi. Etſi autem non negamus haut contemnendam ipſum diligentiam adhibuiſſe, quo veritatem harum quæſtionum inueniret; illud tamen vel inuiti cogimur fateri; honori ſuo Baronium melius potuiſſe conſulere, ſi vniuerſum hoc argumentum ne attigiſſet quidem. Nam quid ille affert noui præter errores aliquos nouos? Scientia temporum quantopere fuerit poſt renatas literas exculta, quam admiranda acceperit incrementa, aſinus eſt qui ignorat inter literatos: malignus & beneficiorum Dei erga hoc ſeculum ingratus æſtimator, qui diſſimulat. Stupenda enim ſunt, quæ viri ſummi in noſtra præſertim Gallia & Germania præſtiterunt. In his Annalibus omnia vulgata: nihil quod ſeculi felicitatem admodum ſapiat. quare etiam illa in quibus verum eſt aſſecutus, frigide tractantur, & ficulneis argumentis, non ſolidis & certis rationibus firmantur. Errorem æræ Chriſtianæ qua hodie vtimur, à Dionyſio Paruo, Computatore alioqui nobili, inchoatum, à poſteris auctum, perpetuo diſſimulans, perpetuo errandi neceſſitatem ſibi impoſuit: è qua ægre tandem ſeſe explicuit, poſtquam ad Diocletiani vſque tempora cum numero annorum, parem numerum errorum ſuorum produxiſſet. In ratiociniis annorum mundi Septuaginta Interpretum verſionem vult nos ſequi; ſolam putat dignam cuius habeatur ratio: nam veritas Hebraica illi, vt multis hodie male feriatis, ſordebat. Bibliorum editionem Græcam Romæ curatam, putat eſſe ipſiſſimam τῶν LXX. verſionem: quæ ſententia in tirone aliquo ſtudij Theologici vix poſſet excuſari, nedum in tanti nominis viro ſit ferenda. Illas tot numero diuerſas Patrum ſententias ſuper annis ab Adamo ad Chriſtum, non aliunde putat ortas, quam è diuerſitate Scripturæ apud Septuaginta Seniores. neque animaduertit, ſic Patres pleroſque hos ſequi vt ſuos habeant multi eorum bi proprios epilogiſmos. Nam exempli gratia: profitetur Euſebius initio Chronici, ſe in nonnullis ſequi τοὺς LXX. in aliis ſuas rationes & numerum contractiorem: idemque alibi inter ſe comparat calculum Iudæorum, omnium breuiſſimum, cum calculo Interpretum LXX. omnium prolixiſſimo, & Samaritarum, qui medius inter illo duos. At Baronius omnes Patrum mire variantes ſententias verſioni Septuaginta fert acceptas: & quum illi nu-

merent an nos ab Adamo ad Chriſtū quinquies mille quadringentos nonaginta nouem; Euſebius vero non pluries quinque millibus & ducentis, Baronius tamen & hic & in Notis ad Martyrologium, cuius auctor Euſebium ſequitur, epilogiſmum Euſebianum, affirmat eſſe numerationem Septuaginta Seniorum. Sed nos huiuſcemodi hallucinationes doctis Chronologis relinquimus animaduertendas. Nobis ſufficiet hoc loco illa expendere, quæ de annis Herodis ſunt illi diſputata: ex quibus conſtare etiam tironibus poterit, quantum illi in hoc genere toto eruditionis ſit tribuendum. Principio illud profitemur, non ſatis intelligere nos, qui poſſit per omnia fides Ioſepho conſtare in annis vitæ, regni & mortis Herodis. Nam quum dubitare ſit nefas, quin ante obitum Herodis natus ſit Dominus noſter, ſicut ſacra Euangelia teſtantur: videtur epilogiſmus rerum Herodis apud Ioſephum, aliquanto breuior eſſe, quam poſtulet Euangelica demonſtratio. Herodi regnum delatum eſt Romæ Coſſ. Domitio Caluino, C. Aſinio Pollione, anno Vrbis DCCXIV. Iuliano ſexto: adiit illud captis Ieroſolymis, Coſſ. M. Agrippa, Caninio (alii Canidio) Gallo, Iuliano IX. regnauit à delato regno, annos triginta ſeptem: à badito, triginta quatuor. Hęc eſt Ioſephi conſtans narratio: vt ex illius ratiociniis conferenda ſit mors Herodis in annum Vrbis DCCL. Iulianum XLII. vel ſi interpretatione adiuuare volumus eius calculum, in annum ſequentem, qui habuit Conſules Lentulum & Meſſalinum. Atqui hic eſt annus, cui Caſſiodorus, Baronius, Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius, & alii eximia doctrina viri, natiuitatem Domini adſcribunt: ita vt Herodes in vere ſit mortuus ante Paſcha: Chriſtus natus, vt fere hodie creditur, XXV. die menſis Decembris. Quare Herodes prius fato functus fuerit, quam Chriſtus naſceretur: quod repugnat Euangelio; & proinde quin ſit falſum, ne dubitari quidem poteſt. Hic docti viri induſtriam ſuam varie exercuerunt, vt laboranti hac in parte fidei Ioſephi ſuppetias ferrent, quorum ſententias in vno ſolum vel altero anno inter ſe diſſentientes, ſtudioſis confidimus eſſe notas. Baronium vero hæc temporis non ſane longi aberratio in Ioſephi epilogiſmo, impulit, vt paradoxa quædam & abſurdiſſimas ſententias primus excogitaret. Ait, Ioſephum totos nouem annos vitæ Herodis prætermiſiſſe ſilentio: Ait, annum illius regni primum in tempus eſſe reiiciendum Actiacæ victoriæ; poſtquam Herodi πολυγωνία, quædam contigit, quando in regno illum ſuo Auguſtus confirmauit: Ait denique, Herodem nonniſi octauo demum anno à natiuitate τοῦ Θεανθρώπου, eſſe extinctū. Hæc vero paradoxa tantam in ſe abſurditatē continēt, vt ſi quis illa ſeriore futare inſtituat, iure poſſit illud poëtę vſurpare,

Τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω; Nam quis credet Ioſephū tam accuratæ diligentiæ virum, qui è Commentariis ipſius Herodis, & aliis Actis publicis, narrationes ſuas depromebat, annos ipſos nouē aut ignoraſſe, aut conſulto cōſilio ſiluiſſe? cui bono? qua mercede? qua ſpe? Iam quum tot locis annos regni Herodis ānotet Ioſephus, atq; is ſemper

ſemper ſibi conſtet in partibus: (niſi fortè alicubi librorum fides vacillet) quæ malum! fuit mens illius, qui tantum laborauit vt conſtanter mentiretur? Vellem verò indicaſſet Baronius illum tantum in hiſtoria rerum hiatum; quem præter ipſum in hiſtoria Ioſephi nemo adhuc fuit tam Lynceis oculis, qui animaduerteret. Porrò verum annorum regni eius principium ſtatuendum fuiſſe poſt Actiacam victoriam, ſomnium eſt vigilantis Baronii, præterea nihil. Fingit Auguſtum victo ad Actiũ Antonio, anno Iuliano xv. ſtatim in Aſiam trajeciſſe; neque cogitat, omnes vnanimi conſenſu hiſtoricos, id ſomnium confutare. Nam Auguſtus ex Actio Italiam petiit: neque ante anni ſequentis initium venit in Græciam, & inſulam Rhodum, vbi illum Herodes conuenit. Quare ſi poſt beneficium Auguſti procedere incipiunt veri anni Herodis: malè Baronius eos orditur ab anno victoriç ad Actiũ: & tela tota annorum vitę & mortis illius Regis eſt ipſi retexenda. Sed quod ait, Auguſtum priorum annorum acta Herodis reſcidiſſe, vt eius nomen de Faſtis deleretur, per totum ſpatium quo regnum antè obtinuerat; hoc verò plus etiã eſt quàm ſomniare: veritatis enim in hac affirmatione ne vmbra quidem vlla ſupereſt: ſed ſola in ea eminet fingendi quiduis licentia. Bis hanc hiſtoriam Ioſephus narrat; Antiquitatum libro xv. cap. x. Ἁλώσ. lib 1. cap. xv. proferat inde, vel ex Hegeſippo, vel vndevnde, verbulũ ſaltem aliquod, vnde tale quid poſſit colligi. Locus Pſeudohegeſippi habetur lib. 1. cap. 33. Adeatur ſi lubet etiam Gorionida: ne ibi quidem ſimile quid inuenietur. Quid igitur prætexere Baronius habuit, cur rem adeò inopinabilem hominibus obtruderet? Adde quòd, initio cùm regnum Herodi Romæ Patres dederunt; non ſolus Antonius eius conſilii auctor videtur fuiſſe, verùm etiam Octauius, ſicut narratio Ioſephi ſignificat: & expreſſis verbis affirmat Euſebius, ſiue apud Euſebium Africanus, ad Olympiadẽ CLXXXVI. Ἡρώδης, ait, Ἀντιπάτρου μηδὲν προσήκουσαν αὐτῷ τὴν τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀπὸ Αὐγούστου καὶ τῆς συγκλήτου λαμβάνει. *Herodes regnum Antipatri, nihil quicquam ad ſe pertinens, tradentibus Auguſto & Senatu accipit.* Vt nulla cauſſa fuerit poſtea Auguſto, cur regnum à Senatu delatum, ſe vel auctore vel comprobatore, velut injuſtum antiquaret. Eximiè verò falſitatem figmenti huius declarat Archelai calamitas: quam conuenienter Ioſepho Dio Caſſius confert in annum DCCLIX. Iulianum LI. An Dio mendaciorum ſocius eſſe Ioſepho prǽoptauit, quàm de re omnibus nota veritatem narrare, quæ vix potuit eum fugere? Hiſtoria etiam Procuratorum Iudææ accuratè à Ioſepho expoſita, conjecturæ Baronianæ huic ſine miſſione iugulum petit. qua de re plura ſuo loco, in Exercitatione 9. 4. Quare cõmentum de annis nouem à Ioſepho prætermiſſis vaniſſimũ eſt, neq; huius fieri debet: τοῦ τῶν δακτύλων ἀποκρεμάματος. Quoniam autem vnico maximè Ioſephi loco innititur hæc Baroniana παραδοξολογία, qui habetur lib. 14. cap. 17. vbi dicitur, Herodem, quo tempore Iulius Cęſar bello Ægyptiaco confecto, res in Syria & Iudæa compoſuit, natum fuiſſe annos tantùm quindecim: ſciat Lector,

ctor, mendoſum eſſe illum locum, vt alios in optimo illo ſcriptore infinitos. Peruceram enim apud Ioſephū legitur, ιε γὰρ ἀυτῷ ἐγεγόνει μόνα ἔτη, *quindecim tum annos natus erat:* quum ſit abſque dubio ſcribendum, κε, vel etiam κς *annos tum natus erat tantùm* 25, aut etiam 26. quemadmodum jam ante nos rectè cenſuerunt viri præſtantiſſimi & harum rerum callentiſſimi, Ioſephus Scaliger, Laurentius Suslyga, Iohannes Keplerus, Auguſtinus Torniellus, & Eduardus Liuelεus Anglus, de quo plura in ſequentibus ſumus dicturi. Neque obſtat, quòd Ioſephus eo loco de Herode ſic loquitur, νέῳ παντάπασιν ὄντι, *quum eſſet penitus juuenis.* & primo Excidii, pag. 675. in eadem hiſtoria eundem vocat κομιδῇ νέον, & mox νεανίσκον. Nihil, inquam, hoc aduerſatur ſuperiori emendationi? ſed è contrario illam ſic adſtruit, vt alia confirmatione opus non ſit. Nam Ioſephus vocem νέος, *juuenis*, νεανίας, vel νεανίσκος, *juuenculus*, non ſolet de iis vſurpare, qui pubertatis annos necdum ſint aſſecuti: verùm de illis potiùs, qui exceſſerint ex ephebis, & annum 15. tranſcenderint. Excid. lib. 7. c. 11. de Domitiano ſcribit, ipſum, quando Romam eſt allatus nuntius de defectione Germanorum, fuiſſε νέον ἔτι παντάπασι; & Tacitus in vita Agricolæ, *admodum juuenem*, de initiis Veſpaſiani loquens; quem certū eſt, annos tum fuiſſe natum nouemdecim aut viginti. Antiquit. lib 14. c. 13. Alexand. Rex cùm ſupplicio afficeretur, νεανίσκος dicitur; qui annū 30. ſuperabat. lib 6. c. 10. Dauid pugnaturus cum Goliatho, νεανίσκος, nuncupatur, qui annum agebat 19. Polybius in prima hiſtoria Hieronē appellat κομιδῇ νέον, quem probauimus in Commentariis noſtris fuiſſe annorum 35. Idem de Tito Flaminio bellum cum Philippo Rege Macedoniæ gerente ſic loquitur; κάρτοι νέος ὢν κομιδῇ· πλείω γὰρ τῶν τριάκοντα ἐτῶν οὐκ εἶχε. Vbi vides tantùm Scripturam diſertè dicere, eum appellari ſolitum νέον, juuenē, & quidem νέον κομιδῇ, *oppidò juuenem*, qui natus eſſet annos 30. in quo Græcis cum Romanis conuenit; qui juuentutem definiebant ab anno trigeſimo ad 40. Itaque Cicero in Oratione, *adoleſcentulum* ſe vocat, quum annum ageret 27. Apud Polybium & alios hiſtoricos, νεανίσκος ſæpe ſignificat militem: & νεανίσκων ταλαγμόν, de conſcripta legione leges. Sic accipiendum Marci 14. 51. καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι, *& prehendunt eum milites.* ex vſu loquendi Græcè ſcribentium, vt alibi fusè probamus, etiam apud Septuaginta Seniores. Viros eruditos, qui apud Marcum accipiunt de neſcio quibus laſciuientibus adoleſcentulis, refellit vel articulus οἱ. Propterea Ioſephus de iis loquens, qui annos pubertatis non exceſſerunt, vocem νέος aut νεανίας, quas hic tribuit Herodi, nunquam vſurpat, ſed παῖς, vel μειράκιον. P. 35. & 36. Ioſephus Iacobi F. ann. 17. παῖς illi dicitur, & μειράκιον, pag. 456. Ariſtobul' παιδίον παντάπασι nominatur, cùm Ananelus ſit ſummus Pontifex. erat autem natus Ariſtobulus annos 15. vt è ſequentibus conſtat, & affirmat Gorionis filius, fictitius Ioſephus Hebræus. Idem Ariſtobulus pag. 458. μειράκιον, dicitur in hiſtoria mortis ſuæ, quam obiit anno ætatis 18. pag. 4.3. & 494. Alexander & Ariſtobulus Herodis filii μειράκια vocantur & νεανίσκοι, ſed qui

qui annis 25. eſſent majores, & è ſuis vxoribus liberos ſuſtuliſſent. Verū igitur eſt, quod antea diximus; Ioſephum qui illo loco Herodem appellat ἰὸν παντάπασιν, adeò ſuperiorem emendationem non euertere, vt contrà, ei ſtabiliendæ argumentum ſuppetat prorſus Achilleum, & quod ſolvi non metuat. Non etiam obſtat, quod apud Photiū vulgata extat lectio: aut quòd Ruffinus multò antiquior Photio, eandem agnoſcit. Veriſſimum enim eſt, quod multos ante annos ad Suetonium dicebamus, & argumentis aliquot demonſtrauit poſtea ὁ μακαρίτης Ioſephus Scaliger; Ioſephi codices deprauatiſſimos jam circumferri; neque hodie atque heri eſſe corruptos, ſed ante Ruffini ætatem. Id enim verſio illius maniſeſtiſſimè declarat, multis locis ad inſaniam vſq; inepta, non aliā perſæpe ob cauſſam, niſi quòd corruptiſſimos nactus codices, & judicio critico deſtitutus, quicquid inuenit exprimere eſt conatus. Tanta autem fuit Ruffini in hoc præclaro incepto infelicitas, vt libris illi vti cōtigerit, etiam hodiernis noſtris interdum deprauatoribus. Nam, verbi gratiâ, lib. 14. cap. 14. rectè hodie ſcribitur κομίζοντι ἐπικουρικὸν, *adducenti copias auxiliares.* at Ruffinus ineptiſſimè legens δι' Κυρικὸν, ineptiùs adhuc vertit, *dum per Choricum transiret.* Originum 5. cap. 1. pag. 121. πέμπει τρισχιλίους ὁπλίτας Ἰσαάκ, rectè hodie, & conſentientet Hebraicæ veritati. Ruffinus falsò, *triginta millia* pro tribus millib. legit nempe τρισμυρίους. Initio lib. 14. rectè hodie, τῷ γ̄ ἔτει τῆς ζ̄ καὶ ο̄ Ολυμπιάδος. *anno tertio Olympiadū ſeptuageſima ſeptima, ſuprà centeſimam;* at Ruffinus malè, *centeſima octuageſima Olympiade*, magnâ ſanè mutatione, τῆς π̄ Ολ. pro τῆς ζ̄ καὶ π̄ Ολ. Libro 17. cap. 13. iſta hodie leuiter corrupta, ἀπορρήξας αὐτὰς τῆς ἄυρας ἕως Συρίας προσθήκην ποιεῖται. Ruffinus longè deprauatiùs videtur legiſſe ſic: ἀπ. αὐτὰς τῆς διοικήσεως Συρίας, προσθήκην Ἰουδαίας ποιεῖται, vertit enim: *quas abſcindens à diſpenſatione Syriæ, additamento Iudææ regioni conjunxerat.* Eſt verò ea ſententia falſiſſima; quod Gelenium non fugit. Quare legendum & diſtinguēdum, ἀπ. αὐτὰς τῆς βασιλείας, Συρίας προσθήκην ποι. ex ipſo Ioſepho: cuius verba ſunt, Ἁλωσ. lib. 1. cap. 9. p. 726. τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, Γάζαν καὶ Γάδαρα, καὶ Ἱππηνὴν ἀπορρηξάμενος τῆς βασιλείας, προσέθηκε Συρίᾳ. P. 555. cap. 6. lib. 18. pro εἰκοσαδ' ἐνιαυτῷ, legit Ruffinus, εἰκοσαδ' δευτέρῳ, quod tuetur Scaliger; rejicit Keplerus. At ibidem pro ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, inuenimus in membranis Ruffinianæ verſionis Sereniſſimi Regis Iacobi, *triginta duo.* Sed à vulgata ſcriptura ſtat ratio tēporum. Lib. 10. c. 11. narrat Ioſephus è Megaſthenis Indicis, Nabuchodonoſorum καταστρέψασθαι Λιβύην τὴν πόλιν καὶ Ἰβηρίαν: Ruffinus legit, Λιβύλην τὴν πόλιν, vertit, *dicit eum vaſtaſſe Libyen ciuitatem, & Iberiam.* At quænam eſt iſta vrbs Libya? Ephorus quondā ſcriptor vetuſtiſſimus, Iberiam putauit eſſe vnam vrbem, vt narrat Ioſephus in priore contra Apionem. Sed Megaſthenem, qui poſt Alexandrum M. vixit ſcripſitque, quem Arrianus appellat Expedit. lib. 5. δόκιμον ἄνδρα, *virum fide dignum*, tantarum ineptiarum damnare non debemus, vt totam Africam vel Libyam crediderit vnam fuiſſe vrbem. Omnino legendum eſt, quod

& Gelenius vidit, τῆς Λιβύης τὴν πολλὴν *magnam Libyæ partem ſubegit*. Non fugiſſet hoc Ruffinum, ſi libros contra Appionem legiſſet: nam in priore illorum vera extat lectio. Omitto ſimilia his ſexcenta alia imperitiæ Ruffini ſimul & vetuſtiſſimarum apud Ioſephum mendarum exempla. quum igitur probauerimus Ruffinũ libris deprauatiſſimis eſſe vſum; mirari nemo debet, hunc etiam locum inter alios propè infinitos, iam tum in illius codice fuiſſe corruptum. Vetuſtatem erroris, arguit hic conſenſus eius verſionis cum hodiernis exemplaribus Græcis, etiam manu exaratis, & quidem oppidò vetuſtis, veritatẽ ſententiæ non probat. Porrò Græci codicis ſcripturam in editione Baſilienſi, (nupera enim priore deterior;) locis propè infinitis eſſe corruptam, & ſæpe vocibus aliquot mutilatam, eſt vbi periodis integris. docuit me diligens comparatio cum vetuſtiſſimis exemplaribus, quę in Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca ſeruantur. Collationem illam ante annos quinque inſtitueram, opera adiutus doctiſſimi viri, & amiciſſimi, Caroli Labbæi, Iuriſconſulti; quum id à nobis illuſtriſſimus Scaliger petiiſſet, de editione nobiliſſimi ſcriptoris tum cogitans: quã immatura viri diuini mors Reip. literariæ inuidit. Tum igitur ex vnius, aut alterius libri contentione didici, quòd dudum eram ſuſpicatus; hodiernis Ioſephi libris nihil deprauatius poſſe inueniri: de quo tamen, ne per ſomnium quidem, tot interpretes videtur cogitaſſe. Si ergo, vt ad propoſitum redeam, ſuperior emendatio, quam res arguit, & nos probauimus eſſe neceſſariam, admittitur lib. 14. cap. 17. Herodes anno belli Ægyptiaci à Cæſare geſti annorum fuerit viginti quinque, aut viginti ſex. Ita euerſum eſt, quod vnicum videbatur habere Baronius ſuæ opinionis portentoſæ fundamẽtum. Herodes enim, cùm naſcebatur Dominus, Lentulo & Meſſalino Coſſ. annorum fuerit circiter 70. aut 69. neque verò Ioſephus præcisè affirmat, ipſum exactis ſeptuaginta annis obiiſſe: verùm ab ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo, quando obiit, non longè abfuiſſe. περὶ ἔτος ἑβδομηκοστὸν ὤν, ait capite 8. lib. 17. p. 529. & in eandem ſententiam, Excidii lib. 1. c. 25. p. 714. ὢν ἤδη σχεδὸν ἐτῶν ἑβδομήκοντα. Hac difficultate ſublata, planior iam patet via ad conciliandam Ioſephi narrationem cum Euangelio, hoc eſt cum veritate. Qua de re conſulant ſtudioſi ſcripta pręſtantiſſimorum illorum virorum, quos antè nominauimus; & ſua fruantur iudicii libertate: neque enim fidei res eſt; vt dubitare de illa, aut diuerſa ſentire non liceat.

Atq. hæc ad Apparatum.

EXERCITATIONES QVINDECIM.

AD

CARD. BARONII ANNALIVM PARTEM I.

DE

DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI Natiuitate, Vitâ, Paſſione, Aſſumptione.

ISAACI CASAVBONI EXERCITATIO II.

AD

CARDIN. BARONII ANNALES.

I. Vtrum natus ſit Chriſtus in vrbe Bethlehem, an extra vrbem. Teſtimonia & argumenta extra vrbem natum ſuadentia. Contrarium probatur ex ipſis Euangelii verbis. Articulorum vis malè neglecta interpretibus. δι-χεσαι ἀγορᾷ, ὅρμος, κοιτῶνι, vel κοίτῃ. Locus è paraphraſi Syriaca. Lucæ purior Helleniſmus. Spelunca *locus vbi natus Dominus, cur dicatur.* ἰλεός. Foramen. *Locus Iſaiæ apud Septuaginta Iuſtini hallucinatio. Euſebii locus correctus. Suburbia Bethlehemitica. Reſponſio ad ſuperiora argumenta.*

Anni I. Num. II.

PRIMA omnium Baronii obſeruatio Annaliũ ſuorum initio, eſt de loco vbi Seruatorem mundi, Dominum noſtrum, Beata Virgo peperit. Conſtat, Regis Meſſię patriam fuiſſe Bethlehem: verùm in vrbe an extra vrbem ſit Chriſtus natus, non perinde apud omnes conſtare videas. Iuſtinus Martyr, ſcriptor vetuſtiſſimus, in dialogo cum Tryphone, ad vrbem, non in vrbe, verſatam eſſe tum Beatam Virginem ſcribit: ἐν σπηλαίῳ τινὶ, ait, σύνεγγυς τῆς κώμης κατέλυσεν. *in aliquam ſpeluncam vico propinquam diuertit.* Euſebius, verbis illis quæ deſcripſit Baronius è libro 7. Demonſtrat. Euangel. agrum oſtendi ſolitum ait, vbi Virgo partum admirabilem eſſet enixa. Caietanus ad Lucæ Euangelium, difficile putat

eſſe intellectu, quomodo ignoraverit Herodes, Chriſtum à Magis eſſe adoratum, ſi in ipſa vrbe ponatur facta eſſe adoratio. *Hæc autem difficultas*, inquit, *ceſſat, ſi extra muros adoratus eſt Ieſus*. Exiſtimabat enim Caietanus, in eodem loco & natum fuiſſe Dominum, & à Magis adoratum: de quo paullò pòſt. Sunt qui ex hiſtoria paſtorum, idem poſſe colligi contendant. Nam ſi intra muros præſepe illud fuiſſet, in quo paſtores Filium Dei adorarunt, quomodo, inquiunt, nocte intempeſtâ, aut vrbem ingredi potuiſſent, aut ſtabulum inuenire, in quo illud præſepe? Baronius, vt omnibus ſeſe expediret difficultatibus, ſpeluncam in qua dicitur Chriſtus eſſe natus, non in vrbe, ſed in ſuburbiis Bethlehemiticis fuiſſe poſitam, pronuntiat. Omnes hæ ſententiæ, & ſi quæ aliæ iſtis ſimiles in Theologorum ſcriptis leguntur; originem ſine dubio inde habuerunt; quòd proniores fuerūt viri eruditi ad conjecturas ſuas in medium proferendas; quàm mentem Scripturarum diligenter rimandam. Nam ſi verba Lucæ quantâ par eſt diligentiâ expendant Græcæ literaturę vel mediocriter periti, aliter, opinor, ſentiant. Nos igitur Euangeliſtæ auctoritate freti, aſſerere non dubitamus; in ipſa vrbe Bethlehem, non in ſpelunca aliqua extra vrbem poſita, aut in ſuburbiis, multò autem minùs in agro, regem Meſſiam partu B. Virginis fuiſſe editum. Lucæ Euangeliſtæ verba ſunt: καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι. *Et reclinauit eum in præſepio; quia non erat eis locus in diuerſorio.* Hîc obſeruet eruditus lector non dixiſſe Lucam ἐν καταλύματι; ſed ἐν τῷ καταλ. ſciunt verò periti ſermonis Græci, articuli vel adjectione, vel omiſſione, multum fieri diuerſam horum verborum ſententiam. Sine articulo ἐν καταλύματι, ſenſus eſſet; Ioſepho & Mariæ nullum omnino patuiſſe diuerſorium, quum eſſent Bethlehemi plura. Gallicè rectè verteris, *en vne hoſtellerie*, vel, *en aucune hoſtellerie*. At cum articulo, ἐν τῷ καταλ. dupliciter exponi poteſt: vel, fuiſſe vnicum Bethlehemi diuerſorium, ad quod non fuerint admiſſi; quod vix ſit veriſimile: vel, vnum aliquod diuerſorium Bethlehemiticum ipſos adiiſſe; atque in eo, quod ad cætera fuiſſe exceptos: ſed locum vacuum non eſſe ibi repertum, qui ipſis ad cubandum concederetur. Gallicè, *en l'hoſtellerie*, *in illo diuerſorio:* nempe quod adierant, & quo vtebantur, ad cætera quod attinet. Non eſt hodie inſolens, vt tecto aliquis & rebus ad victum neceſſariis, excipi queat in diuerſorio; non poſſit proprio cubiculo, vel cubili aut lecto. Scimus longè diuerſiſſimam apud veteres fuiſſe hoſpitiorum rationem: qua de re plura alibi dicta ſunt à nobis: verumtamen etiam apud veteres ſimile quid fuit. Nam vt in Commentariis Polybianis fusè docebimus, ſi Deus volet, fuere etiā apud illos quidam hac in re. humanitatis gradus: eſtq; obſeruare in Gręcor. libris, res olim fuiſſe diuerſas, δέχεσθαι ἀγορᾷ, *admittere ad emptionē cōmeatus*; δέχεσθαι ὅρμῳ, *facere poteſtatē ingrediendi ſtationē aut portū*: δέχεσθαι οἴκῳ, *recipere in domum*: & δέχεσθαι κοιτῶνι, vel κοίτῃ, *cubiculū aut cubile ad quieſcēdū dare*. Omnino harū diſtinctonū habēda ratio eſt, vt adjecti

articuli

articuli vis intelligatur. Syriaca paraphraſis anceps eſt, & ab eruditis interpretibus varie accepta. *Quia non erat eis* דוכתא *hoſpitium* ſiue *locus*, (proprie δοχεῖον: eſt enim vox Græca; quod Elias in Thiſbi non obſeruauit; Syris vſitata pro pandochio, & generaliter pro loco apud Rabbinos:) איכא דשרין הוו Fabricius vertit; *vbi habitantes eſſent*: ὅπου αὐλίσαιντο. quaſi ſcriptum eſſet in veritate Græca, ἐν καταλύμασι, non adiecto articulo. Tremelius, *vbi habitabant*. ad verbum dixit Syrus, ὅπου αὐλιζόμενοι ἦσαν, hoc eſt, *vbi commorabantur*. hoc vero plane eſt, ἐν τῷ καταλύματι, hoc eſt, *in illo diuerſorio*, ſecundum poſtremam interpretationem, quam paullo ante attulimus. Ea proculdubio maxime eſt probabilis: nam adiectus articulus oſtendit, diuerſorium quidem illos habuiſſe; verum in quo locus ad cubandum non eſſet vacuus. coacti igitur ſunt, in ſtabulum iumentorum concedere: quod erat, vt ſit veriſimile, diuerſorio coniunctum, aut ſaltem, propinquum. Hoc declarat Lucas, cum ait, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ: hoc eſt, *reclinauit illum in præſepio*: non enim dicit, ἐν φάτνῃ, quod Gallice diceremus, *en vne creche*: ſed ἐν τῇ φάτνῃ, quod verti debet, *en la creche*. Latine aliter non poſſumus niſi *in præſepi*, neglecto articulo, cuius tamen eſt hoc loco vis magna. Generalem enim appellationem præſepis, reſtringit peculiariter ad illud præſepe, quod erat in ſtabulo pertinente ad diuerſorium, cuius præceſſit mentio. Quare ipſum præſepe, ſiue ſtabulum in quo natus Chriſtus, ab Ambroſio in locum Lucæ *diuerſorium* appellatur, quod eſſet pars diuerſorij. *Terreno in diuerſorio iacet, ſed cœleſti lumine fulget.* Auctor operis imperfecti in Matthæum, vocat *pandochium tenebroſum*. Gregorius Nazianzenus, oratione nona, φαῦλον καὶ μικρὸν κατάλυμα, *vile & paruum diuerſorium*. Scimus, non ſemper in Scripturis articulos debere vrgeri, nec raro omiſſos reperiri, vbi Helleniſmus exactior eos requirebat, ſicut etiam Chryſoſtomus in Iohannem obſeruat: ſed nulla dici cauſſa poteſt, cur in hac Lucæ narratione non ſit exacte habenda illorum ratio: nam ad hiſtoriæ veritatem magnum eſt in eo momentum: & Lucam purum Helleniſmum aliquanto diligentius, quam cæteros Euangeliſtas obſeruaſſe, notum eſt eruditis. Sic paullo poſt ſermonis Græci proprietas ab eo ſeruata eſt, cùm ita facit Angelum loqui; εὑρήσετε τὸ βρέφος κείμενον ἐν φάτνῃ, h. eſt, *inuenietis infantem iacentem in præſepio, en vne creche*: non autem ἐν τῇ φάτνῃ: at mox, ἀνεῦρον τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ, *en la creche*. recte. *inuenerunt infantem iacentem in præſepi*; illo nempe, cuius ab Angelo facta erat mentio. hæc ratio articuli vel adiecti, vel omiſſi. Porro ſtabulum in quo natus eſt Dominus, paſſim Græci Latinique Patres appellant σπήλαιον, *ſpeluncam*: nec mirum: nam quum eſſet Bethlehem in ſaxeo colle ſita, videntur pleræque domus, in ſaxis fuiſſe exciſæ Strabo obſeruat, totam regionem circa Ieroſolyma, ad ſexageſimum vſque lapidem, eſſe ὑπόπετρον, *petroſam*. Bethlehem autem quatuor millia paſſuum duntaxat ab vrbe, vt ait Iacobus de Vitriaco: vel ſex, vt Arabs geographus. Qui eruditus ſcriptor

obſeruat, eſſe in illo tractu multas domus ſaxis inciſas, vel potius, cellas, *in quibus*, ait ille, *homines ſeſe incluſerunt religionis cauſſa*. Idem, locum vbi natus eſt Meſſias commemorans, *ſpeluncam* vocat, vt fere Græci ac Latini. Proprie quidem antrum id non erat αὐτοφυὲς, *ſponte natum*, qualia celebrantur à poëtis & geographis, Trophonium, Corycium, Themiſonium, & ſimilia: ſed locus concinnatus in vſum ſtabuli, vt præſepe ibi poſitum demonſtrat. quia tamen intra ſaxa illud ſtabulum fuerat excauatum, obtinuit, partim propter loci naturam, partim ad declarandam eius vilitatem, vt ſpeluncula paſſim appellaretur. Sic enim loqui moris eſt, de anguſtis gurguſtiolis: nec multo aliter dictum illud apud Theocritum, Ἰλεὸν, οὐκ οἴκησιν: nam proprie ἰλεὸς eſt θηρίου φωλεός, *foramen vbi latet ſerpens*, vel *alicuius feræ cubile*. Hieronymus hoc ſtabulum, ſiue ſpeluncam, appellat *foramen*, ad Marcellam: *Ecce in hoc paruo terræ foramine cælorum conditor natus eſt*: niſi malis de ipſo oppidulo Bethlehem hæc verba interpretari. Poteſt & alia ratio afferri, cur veterum Patrum nonnulli eum locum ſpeluncam ſæpius nominarent: putarunt enim fuiſſe prorſus neceſſe, vt naſceretur Chriſtus in ſpecu, quia ſic olim fuiſſet prædictum ab Iſaia. Vaticinium prophetæ affert Iuſtinus contra Tryphonem, in hæc verba: οὗτος οἰκήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς, *hic habitabit in ſpelunca ſublimi rupis validæ*. Et habentur quidem hæc verba in Græca verſione, 33. 16. ſed quæ non agnoſcit veritas Hebraica: ne Latina quidem vetus interpretatio: *Iſte in excelſis habitabit munimenta ſaxorum*. Hic nulla ſpeluncæ mentio. Vnde apparet, Iuſtini obſeruationem non eſſe multo ſolidiorem, quam fuit illa quorundam olim, qui, vt refert Theodoritus, lib. 1. cap. 18. locum Zachariæ 14. 20. de clauis Dominicæ crucis freno equi Conſtantini aptatis, interpretabantur: quod merito ridet Hieronymus; etſi non improbant Cyrillus, & alij nonnulli. Hic error Iuſtinum in alium errorem videtur impuliſſe. Exiſtimans enim ex illo Iſaiæ loco, Chriſtum in alta quadam ſpelunca præruptæ rupis eſſe natum: quia non ſolent eiuſmodi antra in vrbibus reperiri; putauit non in vrbe, ſed ad vrbem Bethlehem Mariam diuertiſſe, atque ibi Chriſtum peperiſſe. Hoc vero quis veterum Patrum præter Iuſtinum dixit? quis vel Græcorum, vel Latinorum ſcripſit, natum Ieſum ἐγγὺς Βηθλεέμ, *prope Bethlehem*, aut ἐν ὁρίοις Βηθλεέμ, *in finibus Bethlehem?* omnes ad vnum conſentiunt, peperiſſe Virginē ἐν Βηθλεέμ & ipſā ſpeluncā cuius toties mentionē faciunt, in ipſa vrbe fuiſſe, non obſcure iidē oſtendunt. Origenes lib. 1. contra Celſum: δείκνυται τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ἔνθα ἐγεννήθη. *Oſtenditur in Bethlehem ſpelunca vbi natus eſt*. Non dicit Origenes, oſtenſum fuiſſe id antrum ad Bethlehem; ſed in Bethlehem; id eſt, intra muros vrbis; ſi quidem fuit tum muris cincta Bethlehem: certe, in ipſo oppido. Verum quidem eſt, Romæ natum videri, qui ad vrbem natus fuerit, & in continentibus ædificiis, vt ait Paulus Iuriſconſultus l. 2. Dig. de verbor. ſignifi. Quare negamus, fidem oraculo conſtitutam, quod eſt apud Micheam,

theam, & Matthæum 2. 6. etiam ſi certum eſſet, ad Bethlehem, non in Bethlehem natum eſſe Dominum. Sed quum nemo veterum, vt dixi, præter Iuſtinum id reperiatur memoriæ prodidiſſe; cur vnius potius, quam omniũ ſententiam ſequemur? Quod apud Euſebium hodie legitur, in agro neſcio quo natũ eſſe Dominũ; turpe eſt exſcriptoris mendum, quod neque interpres neque Baronius locum deſcribens animaduerterunt. Verba Euſebij ſunt editionis Græcæ, pag. 213. Καὶ εἰς δεῦρο δὲ οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, ὡς ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς κατελθούσης παραδόσεως, τοῖς τῶν τόπων ἱστορίας χάριν εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἀφικνουμένοις μαρτυροῦσι, τῶν λόγων, (ſcribendum μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ) πιστούμενοι τὴν ἀλήθειαν, διὰ τῆς τοῦ ἀγροῦ δείξεως, ἐν ᾧ τετόκοι ἡ παρθένος, καὶ κατατέθειται τὸ βρέφος. *Etiam hodie qui locum illum incolunt, vt qui à maioribus ſuis eam traditionem acceperint, iis qui Bethleh. mum adueniunt ſtudio luſtrandi illa loca, ſermoni noſtro teſtimonium præbent; veritati fidem adſtruentes, agri illius demonſtratione in quo depoſuit Virgo infantem quem pepererat.* Sed quam abſurdum dictu eſt, quam inauditum, peperiſſe Virginem in agro, aut infantem recens editum in agro fuiſſe politum? Tanta & tam manifeſta abſurditas, vitium codicis manifeſto arguit. Scribe mutatione minima, τοῦ ἄντρου, non τοῦ ἀγροῦ *demonſtratione antri*; non autem *agri* δεῖξις ἄντρου, vt modo apud Origenem, δείκνυται σπήλαιον, σπήλαιον & ἄντρον, *ſpelunca* & *antrum*, promiſcue in hac hiſtoria vſurpantur. Euſebius tamen ἄντρον libentius nominat. De vita Conſtantini lib 3. loquens de Helena Auguſta: τῷ προσκυνηθέντι Θεῷ δύο νεὼς ἀφιέρου, τὸν μὲν πρὸς τῷ τῆς γεννήσεως ἄντρου, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ τῆς ἀναλήψεως ὄρους. *Deo quem adorauerat, duo templa conſecrauit; vnum ad natiuitatis antrum: alterum ſuper aſſumptionis monte.* Mox, ποικίλως τὸ τῇδε ἱερὸν ἄντρον φαιδρύνουσα. Paullo ante appellat, τὸ τῆς πρώτης τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας ἄντρον, *prioris aduentus Chriſti Seruatoris antrum.* Notum eſt ex hiſtoria, Helenam illo ipſo in loco vbi natus fuerat Chriſtus, templum extruxiſſe magnificum. Si verum eſſet, quod Iuſtinus ſcribit; nõ in vrbe, ſed ad vrbem Bethlehem, templũ illud fuiſſet ſtructum. Hic iterum quæro, quis veterum hoc dixit? quis illorum de eo templo, non ſic loquitur, tanquam in ipſa vrbe ſito? Sozomenus libro 2. de Helena ᾠκοδόμησε ναὸν ἐν Βηθλεὲμ, ἀμφὶ τὸ τῆς γεννήσεως Χριστοῦ σπήλαιον, *ædificauit templum in Betlehem, ad ſpeluncam illam, in qua Chriſtus natus eſt.* Baronius, qui antrum ſiue ſtabulum vbi natus Chriſtus, ponit in ſuburbiis Bethlehemeticis; doceret nos, vbi inueniſſet, habuiſſe Bethlehem ſuburbia. Non enim temere hoc illi credere debem⁹. Luc. 2. 4. nominatur Bethlehẽ vrbs, πόλις Δαβίδ, *vrbs Dauidis*, ſed Iohan. 7. 42. dicitur Κώμη, *vicus*, ſiue vt habet Latina verſio, *caſtellum*. Gloſſarium, Κώμη, *villa*, *caſtellum*, *vicus*. Et Hieronymus, modo appellat *villam*, vt in epiſtola ad Marcellam: modo etiam *villulam*, vt in altera ad eandem Marcellam: aliquando *vix paruum viculum*, vt ad caput quintum Micheæ. Theodoretus ſermone 5. Curationum, χωρίον ἄδοξον καὶ σμικρὸν, *locum ignobilem & paruum.* Propterea huius loci in tota hiſtoria Biblica, & apud Ioſephum, vix ſemel aut iterum facta reperitur mentio. atque adeo reperti ſunt,

qui apud Lucam 2.4. κώμην, legerēt, non autem πόλιν, vt auctor eſt Epiphanius hæreſi 51. niſi quis putet aliter hæc eſſe exponenda: Διὸ, inquit ἐν τινι ἀντιγράφῳ τῶν Εὐαγγελιςῶν καλεῖται πόλις τοῦ Δαβίδ· ἐν ἄλλῳ δὲ κώμην αὐτὴν καλεῖσθαι, διὰ τὸ εἰς ὀλίγην γῆν αὐτὴν ἥκειν. *Propterea in quodam exemplari Euangeliſtarum, vocatur vrbs Dauid: in alio vero ipſam vicum nominant, quod ad breuem terræ modum eſſet redacta.* Tantulum igitur ſiue oppidulum, ſiue vicum, ſuburbia habuiſſe, quod vult Baronius, cui fiet veriſimile? Burchardus ſtabulum natiuitatis iuxta muros fuiſſe ſcribit: ſed neque ille, neque Marinus Sanutus, qui Burchardum fere deſcripſit extra muros id ſtabulum collocant: vnde igitur habet Baronius? Ad Caietani obiectionem, verbo reſponderi poteſt: nam è Matthæo 2. 2. conſtat, non in ſtabulo, verum in domo Chriſtum fuiſſe à Magis adoratum: illa autem domus, proculdubio in vico Bethlehem fuit: atque vt videtur, illud ipſum diuerſorium, cuius meminit hic Lucas. Nam confecta deſcriptione, & hoſpitio quod occupatum erat diſceſſione turbarum vacuefacto; probabile admodum eſt, Ioſephum & Mariam, relicto ſtabulo, ad illud diuerſorium ſe atque infantem trāſtuliſſe. Quod de facto Magorum nihil reſciuit Herodes; prouidentiæ diuinæ adſcribendum, vt alia multa magis mirabilia, quæ in hac ſtupenda hiſtoria poſſunt obſeruari. Altera obiectio de paſtoribus, aliquanto difficilior. Quæritur, ſi intra muros natus Chriſtus, quomodo potuerūt paſtores noctu vrbem ingredi. Reſpondeo: ſi Bethlehem erat κώμη, vicus, veriſimile fuiſſe ἀτείχιςον, nec muros habuiſſe: ſi oppidum fuit muris cinctum; veriſimile eſt in tam alta pace, portas vt plurimum relictas fuiſſe apertas: aut certe, diuina prouidentia eueniſſe illa nocte, vt paterent portæ. Quæritur etiam, qui potuerint paſtores locum dignoſcere, vbi erat infans recens natus cum matre. Reſpondeo, multas quidem excogitari poſſe rationes, qui iſtud ſit factum: ſed quia tacuit hoc Lucas, quæſtionem hanc miſſam facere me, & quod Scriptura ſiluit, lubenter ignorare.

II. Prophetiæ Septuaginta Interpretum, quæ in Hebræo non extant, quo loco habendæ. Bos & aſinus ad præſepe Chriſti. Gregoriorum Nabianzeni & Nyſſeni loci expenduntur. Cyrillus Ieroſol. illuſtratur & emendatur.

ANNI I. Num. III.

Tacet Euangeliſta, inquit Baronius, *non illic tantum fuiſſe præſepe, ſed bouem & aſinum ad illud alligatos, quod olim Propheta cecinerat.* Sane verum eſt, taceri hoc ab Euangeliſta Luca: ſed illud haut ſcio quam verum ſit, prædictum à Propheta fuiſſe, id ita euenturum. Extat locus Prophetæ Habakuk 3. 2. ſed in Hebraica veritate nihil eius habetur. ſicut iam olim B. Hieronymus obſeruauit. An pro oraculis diuinis ſunt habenda, quæ apud Septuaginta Seniores leguntur, neque in fonte reperiuntur; magna quæſtio eſt, propter quorundam veterum Patrum ſententiam; qui exiſtimarunt Seniores illos in eo negotio,

non

non interpretationis ſeruitute, ſed prophetiæ auctoritate eſſe verſatos, vt loquitur Auguſtinus, *Quæſtionum ſuper Geneſin, lib.* 1. At non eſt hic locus arduam illam quæſtionem pluribus tractandi. Hoc tantum dicam; ſi eiuſmodi vaticinia, quæ quidem occurrunt plurima in Græca verſione, pro diuinis oraculis ſunt habenda: non tamen veteribus illis Prohetis videri adſcribenda; quoties textus Hebraicus nihil eiuſmodi ipſos euincit cogitaſſe. Sunto, ſi lubet, prophetiæ eiuſmodi Septuaginta Interpretum Spiritu prophetico afflatorum, & Prophetas non interpretes agentium: veteribus certe Prophetis, niſi cum exceptione, tribui non videntur poſſe. Sed de his alibi accurate, volente, faciente Deo Opt. Max. Prophetæ igitur Habakuk verba, initio diuinæ illius prophetiæ. quæ inſcribitur *Oratio pro ignorantiis*, Interpretes Septuaginta ſic verterunt, ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, *in medio duorum animalium cognoſceris*: at Hieronymus veritatem Hebraicam ſecutus, *in medio annorum viuifica illud*. Porro ex hac verſione Græca, & notiſſimo Iſaiæ loco, in principio eius prophetiæ, nata illorum opinio, qui ſcripſerunt, Dominum noſtrum iacuiſſe in præſepi inter bouem & aſinum, vel aſinam, vt habet Ambroſius. Quam bene hoc congruat menti Prophetarum Iſaiæ & Habakuk, non iam quæro: ſed Baronium non obſeruaſſe miror, pleroſque auctores, quos ipſe laudat ceu teſtes eius hiſtoriolæ, allegorice locutos eſſe, non autem, vt ille credidit. fide hiſtorica. Exempli gratia: Gregorij Nazianzeni verba, cuius teſtimonio ille vtitur, in oratione 38. leguntur hæc: Γνῶθι ὡς βοῦς τὸν κτησάμενον· Ἡσαΐας διαμαρτύρεταί σοι· καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. *Cognoſce vt bos poſſeſſorem: Iſaias huius te admonet: & vt aſinus præſepe domini ſui.* Nihil hic de hiſtoria Baroniana; neque apud Nicetam Gregorij Scholiaſten; qui tamen accurate hunc locum interpretatur. Sic accipiendus eſt & Gregorij Nyſſeni locus in diem natalem Domini. *Medium igitur in præſepi ſe, inter bouem & aſinum vtriuſque Dominus locat; vt medium parietem maceriæ ſoluens, duos condat in ſemetipſo.* Hic bos & aſinus allegorice appellantur, facta alluſione ad locum Iſaiæ, duo populi, quemadmodum antecedentia & conſequentia arguunt. Bos per anagogen eſt populus Iudaicus; aſinus Gentium; vt exponunt Hieronymus ad Iſaiam, & Nicetas ad Nazianzenum. Sic etiam poteſt accipi locus Hieronymi Baronio allatus. Quod autem Cyrillum Ieroſolymitanum ſuæ obſeruantiunculæ ſuffragatorem laudat; fide aliena nimirum vtitur, & fallitur inſigniter. Verba Cyrilli ſunt in Catecheſi 12. Τί σημεῖον ἐστιν, ὦ προφῆτα, τοῦ ἐρχομένου Κυρίου; ὁ δὲ φησὶν ἑξῆς· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ· ταῦτα πρὸς τὸν Κύριον λέγων σαφῶς· ὅτι περιαψάμενος ἔνσαρκος ζῆς, καὶ τελευτῆς, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ζῆς πάλιν. Baronius Latini Interpretis errorem ſecutus, putat Cyrillum illis verbis, ἐν μέσῳ δύο ζώων, intelligere bouem & aſinum, inter quos medius fuit collocatus Dominus noſter. ſed vehementer fallitur. Nam Cyrillus non ſcripſit ζώων, *animalium*, verum ζωῶν, *vitarum*: quam lectionis diuerſitatem eruditi viri, qui Romæ Bibliorum Græcorum editionem curarunt, non prætermi-

ſere. Ita autem ſcripſiſſe Cyrillum, adeo manifeſtũ eſt ex ea quam ſubiicit huius oraculi interpretatione, vt mirum ſit, vel interpretem, vel Baronium potuiſſe hoc ignorare: nam Spondanum illius Epitomatorem hoc non vidiſſe minus miramur. Quare ita locus erat vertendus: *Ecquod ſignum eſt, ô Propheta, venientis Chriſti? ille deinceps ait: in medio duarum vitarum cognoſceris: perſpicue hoc ad Dominum dicens: Tu poſt aduentum in carne tuum, viuis & moreris; & poſt reſurrectionem è mortuis, viuis iterum.*

III. De fonte in ſpelunca natiuitatis exorto. Bedæ liber de locis ſacris, plenus fabularum.

ANNI I. Num. IV.

QVod narrat Baronius miraculum de fonte in ſpelunca vbi natus Dominus exorto: niſi alio probetur teſtimonio, quam eo quod affertur è libro Bedę de locis ſacris; an referri debuerit in hiſtoriam veritatem profeſſam, vehementer dubito. Cauet quidem ſibi Baronius. cum rem non affirmat; ſed ait, *accidiſſe fertur*: verum, quia rei tantæ tantum eſt ſilentium, non ſolum in Scripturis, ſed etiam apud omnes veteres, qui loca illa incoluerunt, aut qui de locis ſacris ex profeſſo ſcripſerunt: vix dubitationi locus videtur relictus, quin optimi & ſanctiſſimi viri, ac merito ſuo, vti vocatur, venerabilis, Bedæ ſimplicitate etiam hic ſit abuſus, qui hoc illi perſuaſit. Nam eo libro multa futilia aut palam falſa contineri, ne Baronius quidem dubitabat; qui hoc alibi ingenue agnoſcit & fatetur. Habes exemplum eximium in anno Domini 34. numer. 116. de columna in monte Caluariæ, æſtiuo ſolſtitio vmbram non faciente: quod mathematici non minus vere de Syene obſeruant, quam falſo fictitiæ iſti columnę attribuitur. Similia huic fabellæ multa in eo libro.

IV. Reuerentia locis ſacris debita. Induſtria Baronij in concilianda opinione antiquitatis, rebus minus vetuſtis. Homiliam falſo tribui ſolitam Chryſoſtomo, non eſſe illius demonſtratur, ſed Latini cuiuſdam ſcriptoris. Controuerſia vetus ſuper die Epiphaniorum. Sedes Ieroſolymitana Pellam tranſlata.

ANNI I. Num. V.

CVm ſcribit Baronius de loco natiuitatis Domini; *Vix credi poteſt, in quanta veneratione & cultu Chriſtiani ſemper habuerint locum illum:* ſi de reuerentia intellexit, quæ locis ſacris debetur, & iis, in quibus Deus immortalis aliquod ſuæ præſentiæ, ſiue, vt melius Græci dicunt, ſuæ ἐπιφανείας, hoc eſt, *apparitionis*, ſignum exhibuit; omnino quod res erat dixit: ſin id egit, vt religioſum cultum atq; adorationem certorum locorum, qualem hodie multi docent atq; vſurpant, hoc primæ vetuſtatis exemplo tueretur; & rem & tempora peruertit auctor: quod minime omnium conditorem Annalium decebat. Non enim primo illo naſcentis Eccleſiæ tempore, ſed aliquot poſt ſecu'is hoc inſtitutum cepit. At Baronius vt lectori aliud agenti perſuadeat, iam inde ab initio

tio eum locum religioſe fuiſſe cultum, conſulto, vt videtur, conſilio, obſcure admodum mox eſt locutus, cum ſcripſit; ſed *reddita pace Eccleſiæ ſpelunca illa mirifico eſt opere exornata.* Nam quid eſt, *reddita pace Eccleſiæ*? Commemorant Euſebius. Oroſius, & alij hiſtoriæ Eccleſiaſticæ auctores, decem perſecutiones, quas ſub infidelibus Imperatoribus Eccleſia Dei, ante Conſtantinum eſt paſſa: & ſunt ſingulæ harum perſecutionum ſuis annis in Chronico Euſebiano adnotatæ. Poſtquam remiſerat tyrannorum rabies, & finis erat impoſitus perſecutioni, dicebatur reddita pax Eccleſiæ. Ita loquitur B. Cyprianus initio libri De lapſis. *Pax ecce, dilectiſſimi fratres, Eccleſiæ reddita eſt: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impoſſibile videbatur, ope atque vltione diuina ſecuritas noſtra reparata eſt.* In Hiſtoria Euſebij, modo leges ἀνακινηθῆναι τὸν διωγμόν, *perſecutionem denuo excitatam eſſe*: modo pacem eſſe redditam; & quidem interdum altam & ſecuram: nam libro 3 cap. 32. lege, γαλήνης εἰρήνης βαθείας ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ, *quum pax alta vniuerſa Eccleſiæ eſſet reddita.* Baronius quoque diligenter ſolet adnotare, quando & per quos pax Eccleſiæ poſt quamque perſecutionem fuerit reddita: vt in anno CLIV. 4. CLXXXII. 4 & alibi. Conſtat ex his, verba iſta, *reddita pace Eccleſiæ*, ex vſu communi loquendi, tempus illud ſignificare, quo ceſſante prima ſub Neronis imperio perſecutione, pax reddita eſt Eccleſiæ. Atqui hoc falſum eſt: & Baronius, ſi de eo tempore ſenſit, aut falſus eſt, aut fallere voluit. Non enim poſt primam perſecutionem aut ſecundam; ſed longo tempore poſt decimam, quæ fuit omnium poſtrema, factum eſt quod hic narratur. Prima omnium Helena, quod ex hiſtoria conſtet, de æde ſacra in loco natiuitatis ædificanda, cogitauit: atq; id non primis annis imperij Conſtantini filij; ſed multo poſt. Lege hos Annales, in anno CCCXXVI. num. XXXVIII. Vides quibus artibus graſſetur pater Annalium, vt rebus multo poſtea inuentis antiquitatis ſummæ opinionem conciliet. Hic igitur candorem in Baronio iure aliquis deſideret: in iis quæ ſequuntur iudicium. Nam addit: *ipſumq; præſepe tectum argento: de quo hæc apud Chryſoſtomum.* In tam paucis verbis, non ſemel, ſed bis peccat Baronius. Quod ait, præſepe in quo iacuit Dominus, argento, ſiue laminis argenteis, fuiſſe tectum; male interpretatur verba auctoris quem laudat. Nam ille dicit, ſublatum fuiſſe verum præſepe, quod erat luteum: & repoſitum eius loco ſimulacrum illius argenteum. *Nos Chriſtiani*, inquit, *tulimus luteum, poſuimus argenteum. Tulimus*, hoc eſt abſtulimus, paſſim in Digeſtis Spartiano, Lampridio & poſterioribus ſcriptoribus. Quod exiſtimauit homiliam vnde illa verba ſunt deſumpta quæ hic deſcribit eſſe Beat. Chryſoſtomi; falſus eſt iudicij, & ſine dubio grauiter errauit. Nam eloquentiæ Chryſoſtomi, & omnium illarũ virtutum, quæ orationem illius diuini Doctoris, aut dicendi rationem χαρακτηρίζουσι & deſignant, ne pilum quidem homiliæ illius auctor, quiſquis tandem ille fuerit, habuit. Ac quoniam non proprius Baronij, ſed multorum grauium Theologorum communis eſt hic error; age

homiliam ipſam breuiter percurramus, & quam ſit Theologis neceſſaria Critica, hoc exemplo doceamus. Ante omnia obſeruent tirones, hanc homiliam non oratione continua eſſe contextam; ſed conſtare ſacri textus recitatione & breuib. obſeruationibus ad verba recitata. Hæc forma concionum Latinorum nonullis admodum placuit; vt apparet ex Eucherii Lugdunenſis, Petri Chryſologi, & aliorum homiliis: qui nulla niſi hac arte aut methodo ſunt vſi. Ita igitur hic auctor verba Lucæ percurrit, à verſu ſexto capitis ſecundi ad finem decimi-noni. Nunc paucas illius obſeruationes expendamus. Ait de Domino, qui in ſtabulo natus *Non inuenit locum in Sancto Sanctorum, qui auro gemmis, ſerico, & argento fulgebat: & tamen non naſcitur inter aurum & diuitias, ſed in ſtercore naſcitur, hoc eſt, in ſtabulo.* Prior periodus oppido frigidam ſententiam continet: nam quomodo potuit Beata virgo parere in Sanctis Sanctorum? videtur autem alludere ad fabulam de educatione Mariæ in illo loco: cuius puditiſſimi figmenti nuſquam, ſi ſatis memini, verus Chryſoſtomus mentionem facit. Poſterior Periodus male cohæret cum priore: nam quem locum ibi habet illud *tamen*? neque tamen puto aliter ſcripſiſſe auctorem. Ait; *Rem nouam: ingrediuntur in diuerſorium, non ingrediuntur in ciuitatem.* Hæc obſeruatio falſa eſt, vt probauimus antea, cum verba Lucæ expenderemus: neque aliquis veterum Doctorum reperietur, qui dixerit Ioſephum & Mariam vrbem Bethlebem non eſſe ingreſſos. Quis autem poteſt dubitare κατάλυμα illud ſiue hoſpitium, in quo negat Euangeliſta, locum vacuum potuiſſe reperiri, intra vrbem fuiſſe? Sed hic auctor, ne inſpecto quidem Græco textu, occaſione vocis *diuerſorium*, quo vſus interpres ad inanes argutias eſt delapſus. Sequitur enim; *Videte magnitudinem paupertatis, in diuerſorium vadunt; non dixit quod erat in via, ſed in diuerticulo erat, extra in via* (hæc leuiter ſunt corrupta) *hoc eſt non in via ſed extra viam. Non in via Legis, ſed in diuerticulo Euangelii, & tamen in ipſo diuerticulo erant.* Vides argutias neſcio dicam an ineptias: quibus, vt iam monui, occaſionem præbuit vox *diuerſorium*, in Latina verſione: nam à Græco vocabulo iſta ſunt aliena. Quam bene igitur Chrhyſoſtomo hæc conueniunt; Ait: *O ſi mihi liceret videre illud præſepe in quo Dominus iacuit.* Huic voto ſimillimum eſt apud Chryſoſtomum, quod legitur in homilia 31. in eam ad Romanos. Loquens enim vir pius de Petro & paulo Romæ paſſis martyrium: Τίς μοι νῦν ἔδωκεν, inquit, περιχυθῆναι τῷ σώματι Παύλου, καὶ προσηλωθῆναι τῷ τάφῳ; optat poſſe amplecti corpus Pauli, & adhærere eius ſepulcro. Sed ſi attendas qua verborum copia & elegantia votum illud ſuum ibi Chryſoſtomus exponit; quã frigidum & ieiunum iſte concionator in re ſimili ſe præbeat; intelliges facile *quid diſtent æra lupinis.* Ait, *Non inueniunt Chriſtum niſi vigilantes.* Græcam vocem ἀγραυλεῖν Latinus vertit *vigilare.* Inde hęc obſeruatio: niſi rem ipſam reſpexit potius quam verbum. Ait; *Si quo idse in excelſo ruinæ fiunt, quomodo in cœlo gloria eſt, & in terra pax poſcitur?* Niſi eſt corrupta vox, *ruina*, quid ſibi hic velit neſcio.

analludit

an alludit ad caſum diaboli? Ait, *Vere quaſi vigilantes non dixerunt, videamus puerum, videamus quid dicitur: ſed videamus verbum quod factum eſt. In principio erat verbum, & verbum caro factum.* In Græco eſt ῥῆμα. Latinus dixit *verbum.* Hinc concionatoris argutiæ in dictione *verbum*, quæ & ῥῆμα, ſermonem ore prolatum ſignificat; & λόγον, hoc eſt ſecundam Trinitatis perſonam. Vel hic locus maniſeſtiſſime euincit Latine iſta fuiſſe ſcripta, non de Græcis verſa. Ait: *Hodierna die Chriſtus naſcitur. Alij putant, quod in Epiphaniis naſcitur: non damnemus aliorum opinionem; noſtram ſequamur doctrinam.* Tempore Hieronymi & Chryſoſtomi, appellationem Feſti Epiphaniorum diuerſis modis viri etiam eruditi accipiebant Quidam diem quo baptizatus eſt Chriſtus ſic vocari volebant: alii: eum potius, quo natus: qua de re paullo poſt accuratè dicturi ſumus. Hîc controuerſia illa attingitur de qua prolixe ſcribit Chryſoſtomus, homilia in natalem Domini, quæ extat in editionis Sauilianæ tomo quinto, pag. 511. item in altera de baptiſmo Chriſti, quæ ibidem habetur, pagina 513. Quum autem in priore illarum homiliarum dicat Chryſoſtomus, ante annos duntaxat decem Eccleſiam Coſtantinopolitanam didiciſſe à Romana, natalem Domini non eſſe illum diem quo Epiphania celebrantur, octauam nempe Idus Januar. ſed Decembris viceſimam quintam: apparet, non poſſe à Chryſoſtomo hanc homiliam eſſe profectam; cuius auctor dicat, conſentire mundum vniuerſum, non eſſe natum Chriſtum, die Epiphaniorum, præter vnicam prouinciam. Verba illius ſunt: *Non ſunt noſtra quæ loquimur; maiorum ſententia eſt: vniuerſus mundus contra huius prouinciæ opinionem loquitur.* Pro *huius*, videtur ſcribendum *vnius.* Vides affirmari, ſententiam auctori probatam, eſſe vniuerſi mundi ſententiam, vnica excepta prouincia. Hoc dici non potuit à Chryſoſtomo: qui etſi fatetur à Thracia ad Gades vſque antea fuiſſe notam hanc opinionem: Eccleſiæ tamen Conſtantinopolitanæ vix ante annos decem illam affirmat innotuiſſe, ex Occidente allatã. Quare multi adhuc hærebant, & eam obſeruationem reiiciebant, non ſolum in noua Roma, ſed etiam per totum Orientem & Ægyptum, vt conſtat ex eadem homilia & Epiphanio, atque aliis. Fateamur ergo neceſſe eſt, poſt Chryſoſtomi tempora hanc homiliam eſſe ſcriptam. Quæ autem illa eſt vnica prouincia, quam iſte auctor excipit; id vero declarat ſequens obiectio quam aduerſus ſuam ſententiam auctor proponit. *Dicet aliquis; hic Chriſtus natus eſt: ergo magis illi ſciunt qui longe, quam iſti qui prope ſunt?* Clarum eſt intelligi Eccleſiam Ieroſolymitanam: neq; enim alibi quam in Iudæa ad Ieroſolyma Dominus eſt natus. Poſſet de Oriente id intelligi: niſi eſſet abſurdum, totum Orientem demonſtrari tanquam vnam prouinciam. Porro hanc obiectionem diluens auctor, maniſeſtiſſime oſtendit, hominem occidentalem ſe eſſe, non Orientalem: Eccleſiam enim Ieroſolymitanam, cuius fuiſſe diximus illam obiectionem, ſic compellat: *Vos Apoſtolos Petrum & Paulum eieciſtis; nos ſuſcepimus. Petrus qui hic fuit cum Iohanne, qui hic*

fuit cum Iacobo; nos in Occidente docuit. Ecce, *Nos*. Non igitur hic eſt magnus Chryſoſtomus, qui Antiochiæ natus, in patria primum, deinde Conſtantinopoli munere ſuo functus. Ait; *poſt annos multos vſque ad Hadrianum ſolitudo manſit: in iſta prouincia nullus Iudæorum, nullus Chriſtianorum fuit.*

Hic ſuam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ imperitiam concionator prodit. Nam vrbis quidem ſanctæ ſolum poſtquam Ieroſolyma funditus fuere diruta, deſertum & ſine habitatoribus aliquamdiu manſiſſe verum eſt: ſed de prouincia quod iſte ait, falſiſſimum. Neque enim in Vrbis & Templi excidio extincta eſt Eccleſia Ieroſolymitana: ſed Pellam paullo ante cum ſuo Epiſcopo translata, qui in ea vrbe plures annos ſedit. Auctores Euſebius Hiſtoriæ libro 3. cap. 5. & Epiphanius contra hæreſin Nazaræorum. Adde iam dictis, quod hæc homilia inter opera Chryſoſtomi in Græcis codicibus nuſquam reperitur: ſicut è nupera editione conſtat; quam è celeberrimis quibuſque per Galliam, Angliam, Germaniam, Italiam, ipſam quoque Græciam, Bibliothecis, fide, diligentia & ſumptibus maximis, maximo Reip. Chriſtianæ bono, vir nobiliſſimus, atque eruditiſſimus, Henricus Sauilius concinnauit.

V. Caſa Bethlehemitica Romam tranſlata. καλύβη, *apud Chryſoſtomum. Locus Theodoreti.*

IBIDEM.

Vellem declaraſſet nobis Baronius aliquanto vberius, illius caſæ Chriſti hiſtoriam, quam ait poſt multa ſecula è ſpelunca Bethlehemitica Romam fuiſſe tranſlatam. Tantum miraculum, tam ſtupendum, tam inauditum, ſi verum eſt; factum male, quod eius narrationem & confirmationem ὁ πολυμαθέστατος, contextor Annalium nobis inuidit: ſin, vt ſcimus multos exiſtimare, incerta res eſt, & fabulæ propior; erat hominis candidi & φιλαλήθους, vulgi errorem ſui ſuffragii auctoritate non ire confirmatum. Enimuero, ſi natus eſt Chriſtus in ſtabulo, vt auctores ſunt Euangeliſtæ; qui poteſt verum eſſe, natum eſſe eundem in caſa, qualis eſt illa quæ Romæ viſitur? Dicebat paullo ante Baronius, iacuiſſe Dominum in præſepi, medium inter bouem & aſinum: at quis vnquam vidit boues aut iumenta collocari in caſis; Non me fugit locũ natiuitatis CHRISTI aliquoties vocari à Chryſoſtomo καλύβην, *caſam*: vt in homilia ſexta & nonageſima in Matthæum. Sed hoc caſæ Romanenſis cauſam nihil quicquam adiuuat. Solent Patres, quoties de inenarrabili humilitate Filii Dei loquuntur, per ἀπελεσμὸν, & vilitati exaggerandæ, quædam duriora dicere, non ſimpliciter vt verba ſonant, ſed ex mente dicentis exponenda. Sic accipiendum exempli gratia, quod Theodoretus ſermone ad Græcos octauo Beatam Virginem appellat παρθένον χερνῆτιν, quod non facile Theodoreto crederemus, ſi eorum meminerimus, quæ ex Epiphanio dicebamus (Exercit. I. num. 13.) Chriſtum infantem, ἐπὶ φάτνης ἐρριμμένον, *ſuper præſepi proiectum*: nam ἐρρίφθαι dicuntur, quæ temere per contemptum aliquò pro-

iiciuntur: quare Theodoreti locū accipere vt verba ſonant, ſine contumelia beatiſſimæ & ſapientiſſimæ Virginis non queas. Verum, vt iam monui, figurate hoc dictum & per ἀντιλογίαν. Sic etiam accipiendum, quod Chryſoſtomus καλύβην appellat locum vbi natus eſt Chriſtus. ipſum namque ſtabulum ſic appellat, non aliquam intra ipſum ſtabulum ligneam caſam. Vnde igitur, obſecro, Romanenſis caſa prodiit?

VI. De faſciis quibus B. Maria infantem Chriſtum inuoluit. Solemnitas die Auguſti. XXXI. apud Græcos. Ἀποςολοευαγγέλια *Eccleſiæ Græcæ.*

ANNI I. Num. VIII.

QVID factum eſſet illis faſciis, quibus Beata Virgo infantem Chriſtum recens in lucem editum inuoluit, neque primis Eccleſiæ ſeculis, neque permultis poſtea, aut ſciuit quiſquam aut requiſiuit. In ſcriptis Patrum, qua Græcorum, qua Latinorum, altum eſt de illis ſilentium. Euſebii atque Hieronymi temporibus, non defuerunt qui vera monumenta præſentiæ Chriſti in terris magno in pretio haberent. Mirum eſt illa adhuc ætate, & per alias multas deinceps ſecutas, nihil dum de hiſce pannis fuiſſe cognitum. Quando primum innotuerint, & quibus argumentis veritas earum faſciarum ſit demonſtrata non dicit Baronius: quantum autem Lippomano, & illis duobus Græcis quos ipſe teſtes producit, fidei tribuendum ſit, doctorum eſto iudicium. Nam fortaſſe illud Plinii ex octauo libro, non abs re hîc vſurpaueris: *Mirum eſt, quo procedat Græca credulitas: Nullū eſt tam impudens mendacium, quod teſte careat.* At Baronius rem pro certa & comperta affirmans, addit, diem anniuerſariam Auguſti vltimam, honori illarum faſciarum fuiſſe dedicatam. Non fugit me, illam diem Græcis alicubi eſſe feſtiuitate ſolemnem: ſed cauſſam ſolemnitatis eſſe illas faſcias, in libris Græcorum ritualibus legere non memini: quanquam diu ſane eſt, cum eius generis libros percurrebam: quorum ne vnum quidem ad manum nunc habeo; ſed pauca tantum Excerpta inter legendum mihi adnotata. Igitur in Lectionario Græcæ Eccleſiæ, quod habet inſcriptionem huiuſmodi, Ἀποςολοευαγγέλια τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἤγουν τῶν ἑορτῶν καὶ δεσποτικῶν καὶ θεομητρικῶν, καὶ τῶν ἑορταζομένων ἁγίων, de hiſce faſciis aut de hoc feſto nihil legitur, ſi ſatis memini. In Menologiis autem, vt illo quod prodiit è Bibliotheca Cardinalis Sirleti, titulus feſtæ diei in vltima Auguſti adnotatur, commemoratio zonæ B. Virginis: neque faſciarum vlla fit ibi mentio. Quare non videtur hæc hiſtoriola tam certæ fidei eſſe atque exiſtimauit Baronius. Sane Lippomanum fabulas ſæpe pro hiſtoriis obtrudere, nemo ignorat, & ſolidis rationibus probatur interdum in his Annalibus. Ne longe abeam, vide num. II.

VII. Ἀγραυλεῖν *non eſt* vigilare *neq; excubare.* Ἀγραυλεῖν. *Greges ouium noctu ſub dio. Turris Ader.*

Anni I. Num. XIV.

IN hiſtoria Paſtorum, quam è Luca deſcribit Baronius, vetus interpres verbum Græcum *ἀγραυλοῦντες*, aut non legit, aut non intellexit, quanquam & B. Ambroſius, & alij Patres Latini interpretem ſecuti, *vigilare* ſæpius vſurpant, pro eo quod dicendum erat *manere ſub dio*, ſi cum Luca voluiſſent loqui. Ne illi quidem vim vocis plene expreſſerunt, qui verbo *excubare* ſunt vſi. Scio Grammaticos Græcos vocem Lucæ vſurpatam aliquando explicare *διανυκτερεύειν*, ſed hoc eſt à parte totam ſignificationem indicare. Nam *ἀγραυλεῖν*, tam ad diem, quam ad noctem refertur, & ſimpliciter vitam in agris ſub dio degere ſignificat; *παρὰ τὸ ἐν ἀγροῖς αὐλίζεσθαι*, quod manſionem denotat diurnam, non minus quam nocturnam. Melius igitur iidem Grammatici ſic, *ἄγραυλοι οἱ ἐν ἀγρῷ αὐλιζόμενοι, ὕπαιθροι*, & *ἀγραυλία*, mora ſub dio, vel ſub pellibus; vt apud Dionyſium Halicarnaſſeum de milite Romano, libro ſexto, *δίαιταν ὑπαίθροις ἀγραυλίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατεχειμένους*. Græci pro eodem dicunt etiam *θυραυλεῖν*: vt cum Ariſtoteles Politicorum libro ſexto, cauſſam cur paſtores ad bellicos vſus ſint accommodatiſſimi, reddit, quod longo vſu exercitatum corpus habeant ad manendum ſub dio. *μάλιστα ὄντες*, inquit, *γεγυμνασμένοι τὰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ δυνάμενοι θυραυλεῖν*. Syrus interpres, vt vim Græci verbi exprimeret, vſus dictione שרא quæ interdum reſpondet Græco *αὐλίζεσθαι*, neque poterat commodius, niſi periphraſin adhiberet, quod fecit Arabs; qui pro *ἀγραυλοῦντες* dixit, *paſcentes in agris & vigilantes*. Porro non ſolent temere paſtores in noſtra Gallia quouis anni tempore ſub dio greges habere; ſed tantiſper duntaxat, quamdiu per cœli habitum licet, & vt dicam cum Theocrito, *ἁδὺ τὸ θέρεος παρ' ὕδωρ ῥέον αἰθρι κοιτᾶν*, Vbi enim cepit aer eſſe inclementior; tum reuocantur greges ſub tecta, vnde certis tantum diei horis paſtum educuntur, & nocte aduentante in caulas ſuas coguntur. Nam vt obſeruat Columella libro 7. cap. 3. *id pecus, quamuis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt.* Sunt viri doctiſſimi, qui hoc etiam argumento vtantur, vt doceant, ſine iuſta cauſſa nati̇uitatem Domini in Decembrem exeuntem eſſe collatam: quia non ſoleant brumalibus diebus ſub dio contineri greges totas noctes, præſertim in montanis Bethlehem. Sed fortaſſe in Iudæa & aliis locis magis meridionalibus alia ſeruatur conſuetudo, quam in Gallia & Germania. Nam etiam in Anglia vbi nullus eſt à lupis & aliis noxiis animalibus metus, armenta ſaltem toto anno in agris pernoctant, neque propter frigus aut pluuiam aut ventos vlli tecto vnquã ſubeunt. Quare vetuſta traditio Eccleſiæ non temere nobis reiicienda. Addit Baronius ex Hieronymo, locum in quo paſtores audire meruerunt vocem Angelorum, fuiſſe dictum Tvrris Ader. In Scripturis loci ita nominati, ſiue *Migdal Heder*, bis tantum fit mentio: Geneſeos 35. 21. Micheæ 4. 8. Et apud Michæam quidem nullum eſt dubium, vel vrbem ipſam Ieruſalem ita dici, vel aliquam eius partem, ex qua tota vrbs intelligatur.

tur. Multi veterum prodiderunt ſic quondam locum fuiſſe appellatum, vbi poſtea Templum fuit exſtructū. in Geneſi vtrum idem locus intelligatur; an alius prope Bethlehem, dubitant Hieronymus & alij interpretes. Sed non diſcimus è libris Hebræorum, quod ſciam, vllum circa Bethlehem fuiſſe locum eius nominis. Fortaſſe igitur verius ſit à Chriſtianis inditam illi loco, vbi paſtoribus Angeli vox eſt audita, eam eſſe appellationem: quod putarent ſpiritu Prophetico Moſem ſiue Iacobum, *futurum iam tunc myſterium monſtraſſe*, vt loquitur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis. Conſtat certe ex Hieronymo locum illum prope Bethlehem, viſione paſtorum inſignitum, vulgo *Turrim Ader* audiiſſe.

VIII. An fuerit nota Auguſto Domini natiuitas. An poſt cognitam Chriſti natiuitatem Auguſtus mentem erga Iudæos & religionem Iudaicam mutauerit. Baronij hallucinationes aliquot.

ANNI I. Num. XV.

POſt hæc præclaram obſeruationem ſubiicit Baronius, & Eccleſiaſticis Annalibus digniſſimam, niſi falſa eſſet. Ait, IESV CHRISTI natiuitatem Auguſto innotuiſſe, Apolline indicante oraculo illo, de quo ſatis dictum eſt ſuperius: *præter Sibyllinos verſus*, inquit, *ex quibus de eodem complura perceperat*. Inde igitur factum obſeruat vt Auguſtus, qui prius eſſet alieniſſimus à cultu Iudaico, poſtea mutaret, & magno Iudæorum religionem in pretio haberet. Pulchra hæc, fateor, ſed quis eorum fidem præſtabit? nam vaniſſimum commentum de oraculo, quod nonnulli veterum fabulantur Auguſto editum, iam ante reiecimus. Sibyllas nonnulla de Chriſto eſſe vaticinatas, ſcribunt multi è Patribus: neque nos plane factum negamus: ſed Auguſtum aliquid, certi præſertim, de Rege Meſſia ex illarum verſibus cognouiſſe, nedum ipſius aduentum habuiſſe compertum; neque aliquis Patrum dixit, & in magno errore verſantur qui hoc credunt. Iudaicus populus, ὁ ταύταις ἱστορίαις ἐντραφεὶς, vt loquitur Chryſoſtomus in hac ipſa hiſtoria, atque adeo ipſi Chriſti diſcipuli, qui literas ſacras legerant, qui prædictiones de Chriſto in Synagogis millies fortaſſe exponi à Scribis & aliis Doctoribus audiuerant; ne tum quidem quando viuebant cum Domino noſtro, ſimile quid tamen vnquam ſunt ſuſpicati. Diſcipuli Iohannis Baptiſtæ, Prophetæ omnibus Prophetis maioris, qui magiſtrum de Chriſto concionantem audiuerant, qui columbam in Chriſtum cœlitus delapſam viderant; adhuc tamen, cum Iohannes morti proximus carcere continebatur, increduli manent, & cogunt ipſum ad Dominum mittere, qui ſciſcitentur, *Tu es qui venturus es, an alterum expectamus?* Matthęi capit. 11. verſ. 3. & credemus paganos homines, à Sibyllis ſuis edoctos, tantum myſterium cognouiſſe? Quid igitur reſtat, niſi vt diuinis oraculis & vere θεοπνεύστοις, Sibyllina exæquemus, aut etiam, nefas dictu, anteponamus? Hæiam grauiſſimi Theologi, propter

V 3

aliquando planiores de véturo Meſſia prędictiones, Prophetã Euangelicũ verè nominarũt. Sed in prophetia tota Iſaię nihil eiuſmodi legitur, quale oportet fuiſſe in libris Sybillinis, ſi verũ eſt quod exiſtimat Baronius. At quis dubitat, librorum illorum inſpectione paganicos cultus & Satanicam idololatriam fuiſſe inſigniter confirmatam? teſtatur hoc vniuerſa Romanorum & Græcorum hiſtoria, & nos aliquid ſupra ea de re diximus. En igitur egregios Euangelii præcones. At quærat alium Baronius, cui hoc λυρολόγημα persuadeat: nam me quidem οὐ πείσεις, οὐδ᾽ ἢν πείσῃς. Auguſtum vero mentem mutaſſe poſt natum Dominum, perperam idem induxit in animum credere, ex male intellecto Suetonii loco. Is, vt probet Auguſtum peregrinas cerimonias contemptui habuiſſe, ait inter cætera, cap. 93. *Caium nepotem quod Iudæam prætervehens apud Ieroſolymam non ſupplicaſſet, collaudauit.* Exiſtimauit Baronius Caii aduentum in Syriam Chriſti natiuitatem præceſſiſſe tribus annis: & quum legiſſet apud Philonem, multa Auguſtum in gratiam Iudæorum ſanciiſſe; poſteriora hæc omnia fuiſſe putat peregrinatione Caii in Orientem. Sed rationem temporum mira incogitantia conturbat, & quod Cicero ait de liberto vxoris ὑπόνῳ φυρᾷ τὰς ψήφους. Nam aduentum Caii in Syriam morte Herodis, nedum natiuitate Chriſti, poſteriorem fuiſſe antea diximus: & hoc ita ſolide à viris doctiſſimis Keplero & Liueleo confirmatum eſt, vt dubitari de eo non queat. Verum hic error eo facilius condonari poteſt Baronio; quia illi cum nonnullis ſummis viris eſt communis: quos fefellit codex Dionis ea in parte non ſolum mutilus, verum etiam male diſtinctus: Baronij propria culpa eſt, de qua iam dicam. Nam quod ait ex illo tempore Auguſtum religionem Iudæorum in pretio habuiſſe, & Philonis teſtimonio id probat; craſſa eſt nimis ἀνεπιφρονία, vel incogitantia & hallucinatio. pleraq; enim eorum quæ narrat Philo, multis annis geſta ſunt, priuſquam aut Chriſtus naſceretur, aut in Orientem Caius proficiſceretur. Pauca indicaſse ſatis erit. Igitur probat Philo fauiſse Octauiũ Iudæis hoc primum argumento, quia ἀπεδέχετο τὴν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτομήν, ἣν οὐκ ἠγνόει κατεχομένην καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰουδαίων. *Permiſit ſectionem illam magnæ partis Romæ trans Tiberim, quam non ignorabat à Iudæis occupari & habitari.* Si vera eſt obſeruatio Baronij, oportet vt poſt Chriſti demum natiuitatem ceperint Iudæi trans Tiberim beneficio Auguſti habitare. At neq; hoc Philo dicit, & falſum eſt ſine dubio. Nam in qua alia parte vrbis habitabant Iudæi ante Octauium? corpus ſiquidem Iudæorum multo ante fuiſse Romæ, ambigi non poteſt. Vide Suetonium in Iulio, cap. 84. Addit Philo, paſsum eſſe Auguſtum Romæ viuere Iudæos, more Iudaico, & patria inſtituta ſeruantes. Sed hoc Iudæis Romæ licuit, etiam ante quam Octauius naſceretur, vt vel ille locus Suetonij clariſſime oſtendit. Ait, in frumentatione habuiſſe Auguſtum rationem Iudęorum: ſed probet Baronius, hoc ante natiuitatem fieri non ſolitum, poſt cepiſſe. Omittit alia quæ commemorat Philo, vt aliquot edicta

Auguſti

Auguſti in Iudæorum gratiam:& recte omittit: nam ex Ioſephi libro 16. capite 10. & locis aliis noſſe potuit, multo ante quam natalis Chriſti adueniret, talia multa Auguſtum factitaſſe. Quin igitur Baronianam obſeruationem miſſam facimus, palam falſam, & quod res eſt dicimus? Docet enim hiſtoria vniuerſa, Auguſtum per totam vitam ſeruaſſe institutum, vt omnibus Romani imperii populis ſua libertas conſtaret in propriorum rituum & morum vſurpatione: ipſum tamen Deos patrios more patrio ſemper coluiſſe, nec probaſſe qui aliter facerent. Quod autem ſacrificia pro ſua ſalute celebranda Ieroſolymis inſtituerit; nihil id mirum: nam vt Ioſephus docet, etiam alii pagani & alienigenæ multi, ſoliti ſunt Templum adire, & vota ibi concipere, ac reddere: quod Auguſtus tamen per ſe non fecit, ſed per alios curauit faciendum. Baronium vero affirmantem ſub vltima tantum vitæ ſuæ tempora id egiſſe Auguſtum; hiſtoria ſicuti vidimus refellit, & locus Suetonii ab eo allatus, plane contrarium potius probet.

IX. Feſtum Circumciſionis quam antiquum. Locus Iſaiæ.

ANNI. I. Num. XVIII.

BAronius quidem Feſtum hoc non aliter hic commemorat, quam ſi ſtatim ab ipſo naſcentis Eccleſiæ principio inſtitutum fuiſſet: certum eſt tamen non ante multa ſecula mentionem illius ceptam fieri. Fuerunt quidem iam olim Kalendæ Ianuariæ dies feſtus; ſed ex illa tantum, vt videtur, cauſſa, quod eſſet octaua natiuitatis. Quare in antiquis libris ritualibus dies Kalend. Ianuar. ſimplicem præ ſe fert titulum, vt ad Martyrologium obſeruat Baronius, *Octaua natiuitatis*. Ante pauca ſecula alia acceſſit cauſſa feſtiuitatis: inde titulus duplex, *Octaua natiuitatis & circumciſionis*. Qui ante quingentos annos feſtos anni totius dies deſcripſerunt, Circumciſionis non meminerunt. In Apoſtoloeuangeliis, ſiue Lectionario Græcorum, ſic notatur primus dies Ianuarii: εἰς τὴν ᾱ κατὰ σάρκα περιτομὴν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ. Quare autem Baronius ad feſtum Circumſionis referat locum Iſaiæ 11. 8. *Delectabitur infans ab vbere ſuper foramine aſpidis*, quærant eruditi: ego cauſſam video nullam. Deſcribit eo loci Propheta regni Meſſię felicitatem & τὸ ἀβλαβὲς. Eius diuinæ prophetiæ euentus in feſto Circumciſionis cur ſit ponendus, cauſſa, opinor, afferri nulla poteſt.

X. De aduentu Magorum Euangelij verba exponuntur. Vis participii aoriſti. Epiphanii opinio minus recta. Idem exponitur contra Maldonatum. Quamdiu virgo Bethlehemi manſerit. Quo temporis ſpatio Magi Bethlehem aduenerint. Vnde venerint. Μαγῳδὸς, μαγῳδία. *De voce* μάγος, *quædam obſeruata. Munſterus contra Maldonatum defenſus. Magi Perſarum & Græcorum diuerſi. Magia duplex. Magi Perſæ non Arabes. Locus Iſaiæ* φωνὴ, *abſolute. An Magi*

V 4

Reges. Dynaſtæ dicti etiam Reges. De numero & nominibus Magorum. Nomina è Scripturis adhiberi ſolita ad curioſas artes & maleficia. Deteſtatio impiæ vanitatis.

Anni I. Num. XIX.

IN diſputatione de Magis, qui ad recens natum infantem venerũt, multum ſe fatigat Baronius, vt multa tueatur, hodie vulgo credita pro certis, quæ vix, aut ne vix quidem probabilibus coniecturis nituntur. Et tamen iure hic Baronii moderationem laudes, præ aliorum audacia, qui omnia ſuperiorum ſeculorum commenta mordicus defendentes, Bibliorum à ſe Duaci editorum margines etiam nominibus horum Magorum & id genus fabulis inquinare non ſunt veriti Nobis placet impenſe in talibus, curioſas quæſtiones euitare, & τὸ ἀπολυπραγμόνητον, in hoc ipſo argumento diuinis verbis à Baſilio commendatum. Non enim poteſt Deo eſſe grata curioſitas, quæ per coniecturas inanes [illegible], in fumum, hoc eſt fabulas & nugas deſinat tandem oportet: quod in hac vere admiranda hiſtoria vſuueniſſe, dolendum non minus, quam certum eſt & compertũ. Sacræ narrationi aſſuendũ quidẽ nihil: verum illi explicandæ & illuſtrãdæ, omnis eſt opera impendenda. Id igitur agamus, ſi quam forte & nos paruulã ſymbolã huc poſſumus cõferre. Ordine recto Matthæus narrationem ſuam orditur ab obſeruatione temporis & loci. Τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, Duo hæc maxima de cauſſa coniunguntur: nã circumſtantia loci pendet à circumſtantia tẽporis. Propterea enim repertus Chriſtus Bethlehemi, quia aduenerunt Magi τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος, *Chriſto nato*: hoc eſt, paullo ante nato. Ea namque vis eſt vocis Græcæ & locutionis. Vt ſi dicas, Ἰωάννου τρωθέντος ἦλθον οἱ ἰατροί; verba quidem nihil amplius ſonant quam hoc, Ioanne vulnerato venerunt medici: ſed participij aoriſti ea vis eſt, vt ſimul denotet celeritatem aduentus; multo magis, quam ſi dixeris, τετρωμένου. Iſtud igitur primum obſeruemus, dixiſſe Euangeliſtam γεννηθέντος, non γεγεννημένου: hoc de perfecta multo etiam ante actione recte vſurparis: illud de paullo ante perfecta, & adhuc quaſi pendente. Syrus recte כד & Arabs [illegible], non autem μετὰ τό. Hæc obſeruatiuncula litem decidere eſt idonea de tempore aduentus Magorum. Nam magnus Epiphanius ſi diligenter vim locutionis Euangelicæ perpendiſſet; nunquam dixiſſet, exacto demum biennio veniſſe Magos ad Chriſtum adorandũ: neque in eas anguſtias ſe conieciſſet, vt fingere opus haberet, Ioſephum & Mariam cum infante, quotannis, vel certe primo & ſecundo anno Bethlehemum venti taſſe, tempore illo quo puer erat natus: quæ coniectura merito à Baronio & aliis viris doctis exploditur. Mouit Epiphanium tempus biennij notatum Euãgeliſtæ, verſu 16 ſed primo dubium non eſt, crudeliſſimum tyrannum Herodem tempus à Magis indicatum laxatis furori habenis produxiſſe longius; quo ne manus ſuas Rex natus euaderet. deinde quis poteſt ſcire, verum per interualla an

ſed

ſemel in animis Magorum cupiditatē ſuſcipiendi huius itineris Deus ingenerarit? ſæpe enim opera Dei & inſpirationes non fiunt *ἀθρόως*, ſimul & ſemel; verùm lentè ac repetitis vicibus: ſicut in ipſis Apoſtolis cum Chriſto verſantibus conſtat eſſe factum. Quare fieri poteſt vt Magi qui Dominum nondum viderant, cùm hoc ab illis quæſiuit Herodes; hoc tantùm ſciuerint, natū eſſe Regem mundi dominum, idq; in Iudæa, Ieroſolymis, aut non longè indè; tempus præcisè neſcirent, quando eſſet natus. Sunt & aliæ à doctis viris in medium allatæ rationes ſatisfaciendi Epiphanio, vrgenti tempus biennii. Cui tamen viro ſummo, vt hoc obiter dicam, facit magnam injuriam ſcriptor virulentiſſimus Maldonatus, ridiculā & falſiſſimam illi affingens ſententiam: quaſi dixerit Epiphanius, ex Ægypto quotannis veniſſe Bethlehemum Ioſephum & Mariam, ac pueri vitā ſæuitiæ Regis quem notant animam illius quærere, temerè expoſuiſſe. Eſſet omnino error Epiphanii inexcuſabilis, ſi id ſcripſiſſet. Fugam enim in Ægyptum Magorum aduentui anteponere, vt putat Maldonatus feciſſe Epiphanium, Scripturæ eſt palàm contradicere. Epiphanius ſic rem exponit, pag. 18?. Poſt deſcriptionem Bethlehemi peractam, domum quemque ſuam repetiiſſe: inter alios etiā Ioſephum & Mariā. Qui tamen, *ὡς εἰπεῖν*, ait, *μνήμης ἕνεκα τῶν ἐκεῖ γεγενημένων*, *memoria eorū quæ ibi acciderant conſeruandæ cauſſa, vt videtur*, anno primo exacto, & iterum ſecūdo impleto, eò venerunt, non ex Ægypto, vt fingit *ὁ κακηγόρος*, hoc eſt, *maledicus*, Maldonatus, ſed ἀπὸ Ναζαρέτ, è Nazaret loco habitationis ſuæ, Luc. 2. v. 4. Epiphanium etiam iſtud mouit, quòd Magi non inuenerunt puerum in præſepi; ſed in domo, vt illa Matthæi indicant, ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, hoc eſt, *cùm veniſſent in domum*. Non eſt difficile huic objectioni ſatisfacere: nam vbi turba, quę ad danda nomina ſua conuenerat, effluxit: laxioris habitationis ſine dubio facultas fuit Mariæ; & nos jam oſtendimus, non defuiſſe Mariæ *καταλύματος*, *diuerſorium*, ſed in diuerſorio locum vbi remotis arbitris quieſceret. Patres igitur, qui ſcribunt Chriſtum à Magis in præſepi fuiſſe inuentum, licentia oratoria, quam pii concionatores prudenter ſæpe vſurpant, videntur vſi: & quo miraculum eaggerarent, infantem jacentem etiam tum in præſepi deſcripſerunt, quando ex Orinte ad illum viſendum atque adorandum venitur. Moram à partu quātā fecerit Bethlehemi Maria, quia non dicit Scriptura, conjecturæ res eſt. B. Chryſoſtomus, ex antiqua, vt videtur, traditione, quadraginta dierū moram illam ait fuiſſe; ſimul cauſā addit, grauem & apprimè probabilē, factum eſſe diuina prouidentia, vt tempus cōcederetur curioſis cognoſcendæ veritatis, poſtquam partus admirabilis innotuiſſet: *διά τοι τὴν οἰκονομίαν*, inquit ille homilia 7. in Matt. *οὐδὲ ἀθρόως τεχθεὶς ἐξῆλθεν. ἀλλ' ἐν ἑκατὸν ἡμέραις τεσσαράκοντα, τοῖς βουλομένοις περιεργάζεσθαι διδοὺς μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζειν ἅπαντα.* Alii multo breuius hoc ſpatium faciunt; & diem 13. agētem Chriſtum, à Magis volunt fuiſſe adoratum: breue ſane tempus ad conficiendum iter ex Oriente: quod tamen dromedariorum ope

X came-

camelorum, aut alia etiam fortaſſe ratione, confici potuerit: neque hic eſt quicquam ἀλλόκοτον, hoc eſt, *abſurdum*, aut à probabilitate alienum: quum certum ſit Magos non ab vltimis Orientis finibus aduenisse; & majoris diligentiæ multa exempla Græca pariter & Romana hiſtoria ſuppeditet: vt de diuino auxilio nihil dicam: ſileam etiam, quòd non eſt neceſſe poſt natũ infantem ipſos domo profectos. Nam quid peccaverit qui dixerit, Magos longinquũ iter hoc ſuum, diuina inſpiratione directos, ſic temperaſſe, vt mox, vel paulo poſt natum IESVM adienerint? Certè non multo poſt nati vi atem eos veniſſe, declarat locutio Euangeliſtæ, vt diximus: imprimis autem illud ἰδοὺ, *ecce*: quam momenti maximi voculam, malè prætermiſit Syrus & hîc & alibi. Arabs eius loco habet אז τότε, hoc eſt, *tunc*. Hęc de circumſtantia loci & temporis. Addit Matthęus, Μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο, *Magi ex Oriente venerunt.* Perſonarum indicatio cohæret cum indicio loci vnde venerũt: hoc quoque ſeriò obſeruari debet: nam hæc duo ſeſe inuicem explicant. Epiphanio in Fidei compendio Magi appellatio hîc eſt nomen ἔθνικόν. Putat enim veniſſe Magos ex Arabiæ quadam regione, quam ipſe Magodiam nominat. Sed meritò hæc ſententia cuiuiam ſuſpecta admodum fuerit. Equidem quid Græcis μαγῳδία ſit & μαγῳδὸς didici ex Athenæo: at Magodiam regionem Arabiæ nuſquam legiſſe memini: neque autem poſſũ intelligere quomodo à nomine Magodia formari gentile Magus queat: non enim extat, opinor, ſimilis analogiæ exemplum. In Euangelio Hebraico à Munſtere edito, pro μάγοι, habetur vox מכשפים quæ Hebræis denotat τοὺς θαυματοποιοὺς, vel potiùs ψηφοπαίκτας, præſtigiatores, ſolertia manuum oculos ſpectantium doctos fallere. Rabbini hominem *mecaſcheph* ita deſcribunt, מי שמחליף הדברים עין לפראת *qui mutat res in oculis ſpectãtium.* Vnde occaſionẽ arripuit auctor maledicentiſſimus Maldonatus, obtrectandi viro de literis Hebraicis optimè merito Munſtero, quòd vocem infamem hoc loco vſurpauerit. Neſciebat Maldonatus, doctiſſimos Rabbinorum, vt Aben Ezram & Kimchi, diuerſam huic voci dare ſignificationem apud Danielẽ in reb. Perſicis, ab illa quam in communi vſu Hebræorum habet: quod ſaltem è Notis Munſteri diſcere poterat & debebat. Sed ineptum eſt Græci textus petere interpretationem ex illa Hebraica. Saltem inſpexiſſet editionem Tilii Epiſcopi: cui meritò docti plus tribuunt: quam mihi nunc ad manum non eſſe, diligenter olim lectam vehementer doleo. Tum autem reprehenſio ineptiſſima eſt: nam quid dicturus fuit hic maledicus cẽſor de Syro & Arabe interpretibus, qui vocem Μάγος retinuerunt? Ea dictio quàm malè ſonaret apud Iudæos & Syros declarant iſta auctoris Aruk: מגוש בלשון יון מכשף גידופי נופר העיקר ראמ״ך *Magus in lingua Græca eſt præſtigiator, blaſphemus, negans, fundamentũ, incantator.* Sed fallitur hic eruditus Rabbinus cum multis aliis, qui vocem Μάγος putarunt eſſe Græcam. Erat inter Græcos genus hominum, qui perſonas & loca polluta purgarent: hoc faciebant certas res circũferendo, vt olim ad Theophraſti Characteres oſtendimus. Græci hoc

μαγευτικὴν dicunt; & qui faciebant μαγεύτας, viliſſimum hominum genus, & quod peſſimè audiebat; vt apparet ex oratione Demoſthenis contra Æſchynem; cui & eius matri hanc artem objicit loco maledicti. Auctor Etymologici Euſtathius, & alii Græci ex eo putarunt, μάγος eſſe verbum Græcum, à μάττω, vnde μαγὶς: ſed fugit eos ratio. Nā dictio μάγος Homero & aliis Grecis antiquioribus fuit incognita: quod teſtimonium eſt non leue, Perſicum id vocabulum eſſe, ſicut Plato, Xenophon, Strabo, Diogenes Laertius, & plures alii obſeruāt. Affirmat idem Plinius quoque initio lib. 30. Hoc igitur primum conſtare debet, Magos propriè dictos, Perſarum ſapientes fuiſſe, vel Sacerdotes. Nam Herodotus, Strabo atque alii, præcipuum illorum officium fuiſſe oſtendunt, vt ſacra Perſarum curarent, & ſapientiam profiterentur. Græci cùm de Perſicis rebus hanc vocem vſurpant, nunquam aliter accipiunt: at longè aliter cùm de magis illis, qui inter ipſos Græcos occultarum ſcientiarum notitiam profitebantur. Tunc enim in malam partem, vt plurimum, id verbi accipitur; quia plerique religionis & arcanæ ſcintiæ obtentu, artes maleficas exercebant: vnde querela illa Plinii, & cùm ipſius, tum aliorum deteſtatio magiæ. Philo Iudæus variis locis duplicem facit magicam, legitimam vnam, circa cognitionē Naturæ verſantem, Regibus maximis, præſertim Perſarum coli ſolitam: alteram παράσημα ταύτης, inquit illo libro De legibus in ſp. adulterationem prioris, Gallorum matris Deûm, & ſimilium æruſcatorum commune inſtrumentum ad fallendum. Quum igitur æquiuoca ſit Græcè loquentibus, vox μάγος; quæri poteſt, de quo genere hominum loquatur Euangeliſta. Sed explicat ſe Lucas cùm dicit, Magi ab Oriente: nempe Magos intelligit Perſarum, ad quos propriè illa appellatio pertinuit. Nam quos alios Magos Orientis narrant hiſtoriæ, niſi Perſarum? Non fugit me Strabonem libro 15. magos quoſdam in Cappadocia collocare: ſed illi quoque Perſę erant, & ſacra Perſica in illa regione curabant, vt ipſe indicat. Magos Arabum, quod meminerim, nullus ſcriptor Græcus, nullus Latinus commemorat. Quare Chryſoſtomo potiùs aſſentior, qui ſine vlla dubitatione Lucæ verba interpretatur de Magis Perſarum; quàm Iuſtino, Epiphanio & nonnullis aliis, qui iſtos ex Arabia deducunt in Iudæam. Habet quidem aliquam ſpeciem illa ratio, quam plerique Patrum afferunt; extitiſſe memoriam inter iſtos propheriæ à Balaamo editę, cùm Balak Moabita pretio illum acciuit. Moabiam enim partem fuiſſe Arabiæ, etiam Stephanus de vrbibus, ne alios cōmemorem, eſt auctor. Sed rectè viri docti reſpondent; ſi Balakus erat Arabs; at Balaamus fuit Interamnas è Meſopotamia, vt conſtat Numer. 23. 7. Deuteronomii 23. 4. Cum Chryſoſtomo ſentit Magnus Baſilius, cuius verba ſunt in Natiuitate Chriſti de his Magis: Ἔθνος Περσικὸν οἱ μάγοι, μαντείαις καὶ ἐπαοιδαῖς καὶ φυσικαῖς τισὶν ἀντιπαθείαις προσέχοντες, καὶ περὶ τὴν τήρησιν τῶν μετεωρων ἐσχολακότες. *Magi ſunt populus Perſicus, vaticiniis & incantationibus*

deditus, & obſeruationi repugnantium proprietatum in rebus naturalibus: obſeruationibus item rerum cœleſtium vacant. Conueniunt hæc cum hiſtoria Strabonis, vbi multa narrantur de Magorum Perſidis incantationibus. Non eſt prætermittendum, videri Iuſtinum & Epiphanium, quibus placet Arabas fuiſſe Magos, eo maximè eſſe ductos argumento, quod crederent ad illorum munera pertinere oraculum apud Iſaiam 8. 4. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam auferetur fortitudo Damaſci*: in quo exponendo multus eſt Iuſtinus. Sed quod bona cum venia Patrum illorum dictum ſit, ab Iſaiæ mente id prorſus eſt alienum. Græcus verò interpres Hebraici ſermonis elegantiam non videtur cepiſſe, certè non expreſſit. ישא pro ישא הנושא vt exponit Cimchi; *auferet* ſine caſu, pro *auferet auferens*: id eſt, miles. Similis elegantia etiam Græcis frequens: ſed in nullo verbo frequentior, quàm φησὶ, dicit; quod paſſim leges abſolutè poſitum, pro, dicit aliquis: vel φησὶ ὁ εἰπών: ſic enim plenè illa locutio enunciatur: vt apud Gregorium Nazianzenum, εἰρηνικῷ, hoc eſt, *ſermone de pace.* altero: μιᾷ αἱ σαφηνίζουσιν ἰδίᾳ ἐν φησὶ ὁ εἰπὼν ἐνεργούμενον: de phraſi Hebraica agit Cimchi, etiam ad Amoſum 6. 12. Æquus lector diligenter expendat totum locum: videbit, nihil alienius fingi poſſe, quã ſi illa prophetia, quæ paullo poſt fuit impleta, ad Chriſtum & Magos referatur. Perſæ igitur erant hi Magi, qui Chriſtum adoratum venerunt. Et rectè omnino illi faciunt, qui in vernaculis verſionibus vertunt *les Sages*, propter infamatum in Gallico idiomate Magorum nomẽ. An autem iſti Magi Reges erant? Quum nihil de eo Scriptura dicat, nihil certi Patribus conſtiterit, fueritq; olim liberum cuiuſque ea de re arbitrium ſentiendi. vt vellet; non eſt toleranda eorum tyrannis in Eccleſia Dei viuentis; qui aliter opinantes ferre non poſſunt: & meliùs ipſe etiam Baronius, qui præcisè nihil definit; vt rem probabilem tuetur, ex vſu loquendi Scripturarum, quæ cuiuſque oppidi dominũ regem vocant. Hac æquitate facilè aliquis à me impetrauerit, vt concedam regulos fuiſſe & toparchas ditionis Perſicæ: quæ illa ætate proprium regulum habebat, qui parebat Regi Parthorum, vt ait Strabo. Satis conſtat, & in Perſide & in vicinis prouinciis, Media, Aſſyria, Parthia, plures fuiſſe toparchas, quorum nonnullos Strabo indicat, & dynaſtas appellat. Hos autem potuiſſe etiã Reges dici probamus exemplo reguli Adiabenæ, quem Srabo in 16. vocat ſimpliciter ἄρχοντα: Ioſephus verò Regem, in pulcherrima hiſtoria de Monobazo Rege & Helena Regina eius matre, lib 20. cap. 2. & Ἁλώσ. libro 6. cap. 16. meminitque Ioſephus in illa hiſtoria Abennerigi cuiuſdam, quem vocat Σπασίνου χάρακος βασιλέα, *regem caſtri Spaſini*: quem ſuſpicor non multo fuiſſe majorem regem rege Yueroti Normanico. Hoc vt probabiliter poteſt diſſeri; ſic affirmare ita eſſe, quis non videt eſſe temerarium? Non minùs ſanè, quàm pertendere tres fuiſſe Magos, non plures, non pauciores. Si hæc defenduntur tanquam traditione accepta; quæremus nos, quàm ſit antiqua

antiqua hæc traditio: nam primi auctores nihil ſuper hoc affirmatè pronunciarunt: ac ne conſentienter quidem locuti ſunt, ſed aliter alii. Cur hodie idem non licet? in re vtique eiuſmodi, quæ fidei non eſt. Quid dicemus de nominibus, quæ iſtis Magis illaudabilis hominum curioſitas affinxit? nempe iſtud quoque ex traditione parum antiqua, parum certa, &, vt dicam ingenuè quod ſentio, propter abuſus inſecutos intolerabili. Puduit jure meritò harum ineptiarum Cardinalem Baronium: apud quem in tam prolixo de Magis ſermone, de illorum nominibus ne verbum quidem. Debuerat tanti viri exemplum cordatos homines admonere, vt inani curioſitati fibulam tandem imponerent. Sed non ita euenit. Nam Ieſuita qui poſtea ſcripſit quam vocat Deiparæ hiſtoriam, ne id quidem omittendum ſibi duxit. Affert è Beda hæc nomina, Melchior, Gaſpar, Baltaſar: è Zacharia Chryſopolitano Hebraica quidem iſta, Apellius, Amerus, Damaſcus: Græca verò hæc, Magalath, Galgalath, Saracin: extant hæc eadem nomina etiā apud Petrum Comeſtorem in Hiſtoria Scholaſtica: qui & ipſe pro genuinis Græcis iſta poſterioτa obtrudit. An non autem tibi videntur, lector, iſta eſſe verè Attica nomina; illa autem ſuperiora, pura puta Hebraica? Excuſare poſſis Zachariam & Comeſtorem, qui ante pauca ſecula, in denſiſſimis ignorantiæ tenebris, prout poterant, & ferebant ipſorum tempora, ſcribebant. Illi hodie excuſari non poſſunt, qui in tanta hac literarum luce, eiuſmodi ineptias tenebris obruendas protrahunt in lucem. Sciant verò pii lectores iſtas appellationes ab homunculis profectas eſſe, non ſolùm otioſis, & imperitis; ſed etiam impiis, & artium curioſarum ſectatoribus. Id genus homines vaniſſimi, cum cæteris Bibliorum nominibus ad maleficia ſua vti ſolent, teſte etiam Origene, libro primo contra Celſum: tum etiam aliis, quæ ipſi ſibi finxerunt, & Biblicis hiſtoriis ſceleſtiſſimè accommodarunt. Sic Paſtores qui Dominum inuiſerunt, quatuor fuiſſe ſunt hariolati, & illis hæc nomina indiderunt: Miſael, Acheel, Cyriacus, & Stephanus. Magis autem non ſolùm ſuperiores appellationes attribuerunt: ſed etiam alias: cuiuſmodi ſunt hæ; Ator, Sator, Peratoras. Vt ſcias in quem finem homines fanatici hæc nomina excogitarint; ſubjiciam ad deteſtationem impię vanitatis vnum è multis exēplum. In Codice Græco ſatis vetuſto Bibliothecæ Sereniſſimi Electoris Palatini hæc leguntur: Τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Βηθλεὲμ ποιμένων, Μισαὴλ, Ἀχιὴλ, Κυριακὸς καὶ Στέφανος. Τὰ τῶν Μάγων ὀνόματα, τῶν προσκυνησάντων τὸν Κύριον, Ἄτωρ, Σάτωρ καὶ Περατωρᾶς. Ταῦτα τὰ ὀνόματα ἐὰν δηχθείς τις ὑπὸ ὄφεως ἢ σκορπίου, ἢ ἄλλου ἰοβόλου ἑρπετοῦ καὶ θηρίου ἐπιγράψῃ ἐντὸς καινῆς χύτρας, μετὰ λιθαργυρίου σάρδος, καιομένης, καὶ μετὰ τὸ ἁγιάσματος τῶν ἁγίων θεοφανίων ἐπικλύσῃ τὴν χύτραν, καὶ ἐπιδώσει πιεῖν αὐτῷ τῷ δηχθέντι, παραχρῆμα ἰᾶται ὁ δηχθείς. En nugas: ſed impias, & piorum execratione digniſſimas. Atqui non aliò ſpectarunt, qui præclara illa nomina excogitarunt.

 XI. *Epipha-*

XI. Epiphania non ſtatim primis Eccleſiæ temporibus inſtituta. Origo nominis. ἐπιφάνεια Græcis. ἐπιφάνειαν ποιεῖν. τὰ ἐπιφάνεια. ἐπιφάνεια de vtroque adventu Chriſti. EPIPHANIA *initio dies natalis Chriſti; poſtea dies aduentus Magorum, quo baptizatus Chriſtus. In ea re diſſenſus inter veteres Patres. Natiuitas & baptiſmus Chriſti, olim eodem die celebrabantur. Alia nonnulla.*

ANNI I. Num. XXXVI.

SVBIICIT his Baronius, veterem Eccleſiam anniuerſario cultu celebraſſe diem aduentus Magorum: quod quidem veriſſimum eſt: ſed optarem Baronium pro ſua diligentia tempus indicaſſe, quo id feſtum primò cepit vſurpari. Nam prima Eccleſiæ naſcentis tempora ſi reſpicias, ſolemnitatis huius nullũ veſtigium inuenies. Neque hoc dico, propterea, quod eius inſtitutionem, quam auctores reformationis in Anglicana Eccleſia factæ piè & prudenter retinuerunt, improbandam cenſeam; ſi ex vſu & inſtituto veteris Eccleſiæ agitetur: ſed vt oſtendam Baronium, qui & hoc loco & in Notis ad Martyrologium, celebrationem huius feſti, quaſi lapidem Lydium videri vult fuiſſe hominis Chriſtiani: magis loqui ſecundum huius ſeculi vſum & doctrinam; quàm ſecundum Eccleſiæ primitiuæ fidem ac diſciplinam. Quòd ſi exactè rationem temporum ſeruare auctor voluiſſet in ſuis Annalibus; ne meminiſſe quidem huius ſolemnitatis hoc loco oportuit: ſed in illud tempus mentionem reiicere, quo primùm eſt inſtituta. Nam quid ad primum iſtum annum pertinet, hiſtoria rei poſt aliquot ſecula inſtitutæ? Verùm huiuſmodi prochroniſmis plenus eſt primus hic tomus: ex quo ſi tollas quæ ſunt aliena, & quæ ad ſequentia ſpectãt ſecula; partem libri multo majorem ſuſtuleris. Errat verò etiam in eo Baronius, cùm putat Epiphania fuiſſe primitus inſtituta, ad memoriam recolendam aduentus Magorum. Refellunt hanc opinionem, ipſa primò appellatio Epiphaniorum, deinde vſus auctorum & hiſtoria. Appellatio Ἐπιφανίων è ritibus Paganorum, vt alia multa, pio propoſito fuit in Eccleſiaſticam obſeruationem deriuata. Græci ſcriptores ἐπιφάνειαν appellant, apparitionem numinis, quoquo tandem modo deus aliquis ſuæ præſentiæ ſignum dediſſe crederetur. Sic Diodorus Siculus libro primo ait, Iſidem noctibus ſolitam parere, & ſomnia immittere, *φανερῶς ἐπιδεικνυμένην τὴν ἰδίαν ἐπιφάνειαν, ſuæ præſentiæ manifeſta indicia demonſtrantem.* Et Dionyſius Halicarn. qui vt ad lib. 12. Athenæi olim obſeruabamus, eâ voce vtitur ſępiùs, alicubi grauiter eos reprehendit, qui *διασύροντες τὰς ἐπιφανείας τῶν θεῶν, irrident Deorum apparitiones*, per quas illi ſe hominibus manifeſtant. In 2. Maccabæor. 3. 24. elegamer ſcribitur, *ὁ τῶν πνευμάτων καὶ πάσης ἐξουσίας δυνάστης ἐπιφάνειαν μεγάλην ἐποίησεν. Spirituũ & omnis potentia princeps magnam apparitionem fecit*, hoc eſt, ſuæ præſentiæ, ſiue auxilii

præſentis

præſentis certum argumentum dedit. id enim ſignificat ἐπιφάνειαν ποιεῖν, pro quo dixit vetus Interpres ſatis inconcinnè, *facere ſuæ oſtenſionis euidentiam.* Alibi non multo aliter à Græcis hæc vox vſurpatur, de ſuis diis loquentib. quam apud Rabbinos dictio שכינה de qua in Thisbi Elias. & in libris Rabbinicis ſæpe legas, ראה שכינה εἶδεν ἐπιφάνειαν, ſiue ὁ Θεὸς ἐπεφάνη, *Deus illi apparuit*: vt apud Zachutum de R. Nechonia & R. Iſmaele. Dicunt & ראות pro ἐπιφάνεια: vt cùm de Meſſia ſuo loquentes dicunt fore חרואת ומראתו τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, *eius aduentum* duplicem, priorem & ſecundum, qua de re Galatinus lib. 4. Græci verò in memoriam apparitionum huiuſmodi dies feſtos ſæpe inſtituerunt, quos è re dixerunt τὰ ἐπιφάνεια. Sic de Rege Demetrio narrat Athenæus, ipſum τὰ ἐπιφάνεια τοῦ ἀδελφοῦ θύειν, memoriam fratris mortui, quem vt cœlitem colebat, ſolemni ſacrificio celebraſſe, & eum diem appellaſſe Epiphania; ſicut exponebamus in Animaduerſionibus ad Athenæum, lib. 12. cap. 11. Ad hoc exemplum in vetere Eccleſia Græca ſolemnitas illius diei τὰ ἐπιφάνεια eſt dicta, non quo Magi aduenerant, ſed quo Filius Dei, aſſumpta humana carne, è B. Virgine natus, mortalibus conſpiciendum ſeſe præbuit. Nam ipſa natiuitas dicitur illis ἐπιφάνεια. Suidas ἐπιφάνεια, ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος οἰκονομία: *Epiphania, ſiue apparitio, eſt Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti incarnatio.* Intelligit natiuitatem, quam ſæpe appellant Patres οἰκονομίαν, *diſpenſationem.* Euſebius lib. 1. Hiſtoriæ, ait ſe ordiri ſuam ſcriptionem ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, hoc eſt, *à Seruatoris noſtri in carne apparitione*, non vtique aduentum magorum, aut baptiſma Chriſti ſignificans, ſed eiuſdem natiuitatem. Obſeruat Chryſoſtomus in homilia de baptiſmo Chriſti, editionis Sauilianæ tomo 5. pag. 524. Chriſti ἐπιφάνειαν, id eſt, aduentum in terras, duplicem eſſe; priorem & poſteriorem: de priore affert locum Pauli, ad Titum 2. 2. ἐπεφάνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις. Poteſt addi locus eximius, 2. Tim. 1. 10. χάριν φανερωθεῖσαν νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. De poſteriore aduentu affert Chryſoſtomus locum Pauli in eodem cap. Epiſtolæ ad Titum, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, & ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2. ad Timoth. 4. 1. τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. & in eodem cap. periphraſis verè piorum eſt, οἱ ἠγαπηκότες τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ, qua docemur, ſinceræ pietatis notam atque effectum inter præcipuos eſſe, vt humana omnia deſpicientes, beatum illum diem glorioſi aduentus Domini noſtri cupidè exſpectemus, atque in eo ſpes, gaudia atque oblectationes omnes noſtras ponamus. Quum autem in huiuſmodi locutionibus ἐπιφάνεια nihil aliud ſit, niſi aduentus & præſentia Chriſti: Apoſtolus tamen, propria quadam ſibi ἐμφάσει, & ſermonis energia, (de qua multa dicturi ſumus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini 57. conjungit hæc duo ἐπιφάνειαν & παρουσίαν. Secund. ad Theſſalonicenſes 2. 8. *Antichriſtum*, inquit, καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, *deſtruet apparitione*

 tione

tione aduentus ſui. Iure igitur veteres Chriſtiani, qui primò Epiphaniorum ſolemnitatem inſtituerunt, diem quo aduentum Chriſti in terras, & priorem ἐπιφάνειαν celebrabant; dixerunt τὰ Ἐπιφάνεια, non genere fœminino, vt imperiti linguæ Græcæ putarunt. Is dies erat 6. Ianuarii, in quem diem plurimæ Eccleſiæ olim natalem Domini retulerunt, & baptiſma, vt de Ægyptiacis teſtatur Caſſianus, Collationum libro 10. cap. 2. de Grȩcis Aſiaticis & Syris Epiphanius; ſcribens extremo lib. 3. de Orientalibus Eccleſiis, illas non jejunare ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων, ὅτι ἐγεννήθη ἐν σαρκὶ ὁ Κύριος, *die Epiphaniorum, quando natus eſt in carne Dominus.* Idem dies, non ſolùm Epiphania, ſed etiam Theophania eſt dictus. Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 150. τὰ Θεοφάνια, ἡ Σωτῆρος κατὰ σάρκα γέννησις. & meritò: nam Θεοφάνειαν dixerunt pro ἐπιφάνειαν, cùm de priore Chriſti aduentu loquerentur. Euſebius in 3. de vita Conſtantini, antrum myſticum commemorat, τῆς φάτνης, inquit, τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας: intelligit autem ſpeluncam natiuitatis Chriſti, de qua ſatis antè dictum. Gregorius Nazianz. oration. 20. obiter meminit Epiphaniorum: in trigeſima verò octaua, quę dicta eſt die natali Domini, *Theophania* ſemper illum diem aut *Genethlia* nominat, & cauſſas earum appellationum explicat, quia tunc apparuit naſcendo Chriſtus. Quoniam autem Theophania & Epiphania idem ſunt, vt oſtendimus; & illa Gregorii homilia habita eſt Conſtantinopoli, vt & Græcus interpres obſeruat; vel ex hac oratione apparet, adhuc illo tempore ſolemnitatem Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, cauſſam habuiſſe in Eccleſia Conſtantinopolitana, non Magorum aduentum, vt putat Baronius; neque baptiſmum Domini, vt mox dicturi ſumus è Chryſoſtomo; ſed Domini natalem. At non multò poſt illa Eccleſia, edocta à Romana, natalem Chriſti cepit celebrare die 25. Decembris. Chryſoſtomus in homilia de die natali, auctor eſt, quando ille eā concionē habebat, nondum fuiſſe annos decem elapſos ex quo primùm is dies illi Eccleſię innotuerat. Ab illo tempore, remanſit quidem appellatio Epiphaniorum dici ſextæ Ianuarii, ſed cauſſa appellationis aliter quàm antè reddi cepit. Nam qui dies priùs colebatur vt natalis Chriſti, poſtea cultus eſt, vt baptiſmum eiuſdē repræſentans, & Magorum aduentum. Atque ita deſiit fieri commemoratio natiuitatis Chriſti die Epiphaniorum. Quod mihi videtur ſatis abſurdum: quoniam, vt probavimus, ἐπιφάνεια vox, tam in Scripturis quàm apud Patres, aduentum Domini vel priorem vel poſteriorem ſemper ſignificat; baptiſma verò aut Magorum aduentum nunquam. Auctor eſt Chryſoſtomus in ea de baptiſmo Chriſti, diem baptiſmi ipſius dictum eſſe Epiphania; quoniam ad illum diem Chriſtus quaſi latuerit omnibus incognitus; atque adeò, ipſi eius prodromo: cuius ſunt verba apud cognominem Euangeliſtam, 1. 31. Ἐγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, *ego neſciebam illum.* Sed hæc dicenti Chryſoſtomo non præbuiſſet aſſenſum ipſius æqualis & æmulus Epiphanius; qui rationem nominis huius non ſemel explicat aliter, & vt

& vt puto, menti primorum inſtitutorum conuenientius. Epiphanij verba pag. 191. contra repudiantes Ioannis Euangelium, *ἡ ἡμέρα τῶν Ἐπιφανίων, αὕτη ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως κατὰ σάρκα. Dies Epiphaniorum, eſt dies, quo natus eſt Chriſtus ſecundum carnem.* Sic etiam alij. Quos tamen eo nomine reprehendit Hieronymus, libro primo Commentariorum in Ezechielem: *Significat*, inquit, *baptiſma, in quo aperti ſunt Chriſto cœli, & Epiphaniorum dies hucuſq; venerabilis eſt (non vt quidam putant, natalis in carne; tunc enim abſconditus eſt, & non apparuit:) quod huic tempori congruit, quando dictum eſt, Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Negat Hieronymus Epiphania dici poſſe natiuitatis diem, quia tum Chriſtus latuerit. Videtur ex profeſſo contradicere Gregorio Nazianzeno præceptori ſuo; cuius verba ſunt in ea cuius memini homilia, *ἐφάνη Θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως; Epiphania, ſiue Theophania dicta ſunt, quia Deus ἐφάνη apparuit, per natiuitatem.* Confutandæ opinioni Hieronymi ſatis eſſe debet, quod in Scripturis & apud Græcos Patres voces φανῆναι, ἐπιφανῆναι, & ἐπιφάνεια, paſſim de natiuitate Chriſti, vt probauimus, vſurpantur. Similes cenſuras Hieronymianæ etiam alibi legas apud Latinos ſcriptores: vt apud auctorem incertum illius homiliæ, quam paullo ante probauimus magno errore Chryſoſtomo attribui. Cæterum per hanc mutationem ſeparata eſt ſolemnitas baptiſmi à ſolemnitate natiuitatis, contra opinionem, quæ diu olim in Eccleſia obtinuit: Chriſtum, qua die natus fuerat, eadem, trigeſimo anno vertente, fuiſſe baptizatum: quod ex verbis Lucæ colligebant, 3. 23. Romani ſcriptores, vel ignari veræ cauſſæ appellationis Epiphaniorum, vel certo conſilio, vt veteris inſtituti memoriam abolerent, alias rationes excogitarunt. Et quoniam verbum φαίνειν, de ſideribus dicitur, vt etiam Actorum 27. 20. ab ea notione huius vocis cauſſam nonnulli petierunt nominis Epiphaniorum. Iſidorus Hiſpalenſis, De officiis Eccleſiaſticis, lib. 1. cap. 26. *Epiphaniorum diem feſta ſolemnitate viri Apoſtolici ſignauerunt: quia in eo per ſtellam eſt Saluator oſtenſus, quando inuenerunt Magi Chriſtum in præſepio iacentem, & adorauerunt eum.* Vult Epiphania eſſe dicta, quoniam ſtella ἐπιφάνει, apparitione ſua Chriſtum deſignauit: ſed hoc longe petitum; & multo probabilius Chriſoſtomus, quia in baptiſmo ἐπεφάνη, i. e. demonſtratus eſt, innotuit cæleſti voce. hoc etymum etſi verum non putamus, eſt tamen probabilius eo quod affert Iſidorus, & amplectitur Baronius. Latini ſcriptores cauſſas huius ſolemnitatis tres aſſignarunt: Magorũ aduentũ, baptiſma Chriſti, & primum in Cana miraculum: quæ tria miracula eadem die, ſed annis diuerſis putabant eſſe facta, vt prolixe explicant Eucherius Lugdunenſis, homilia in vigilia S. Andreæ. & Petrus Chryſologus, ſerm 157. Verũ ex his tribus cauſſis præcipue celebrata eſt Magorum hiſtoria: nam reliquæ à multis ne nominantur quidem: vt apparet è ſermonibus octo Leonis Papæ in Epiphania. Sunt & qui rationem quartam afferant, propter miraculum quinque panum. B. Auguſtinus de tempore in feſto Epiphaniæ Domini, ſerm. 1.

Hodie illud feſtum colimus, quo ſe in homine Deus virtutibus declarauit; pro eo quod in hac die ſiue quod in cælo ſtella ortus ſui nuncium præbuit: ſiue quod in Cana Galilææ in conuiuio nuptiali aquam in vinum conuertit: ſiue quod in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis, ſuo baptiſmo conſecrauit: ſiue quod de quinque panibus quinque millia hominum ſatiauit: in quolibet horum ſalutis noſtræ myſteria continentur & gaudia. In Menologio Græcorum adoratio Magorū in ipſo die natali Decemb. 25. adnotatur, nòn in die Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, vt id feſtum nominatur in Lectionario Græcæ Eccleſiæ. Nam in Apoſtoloeuangeliis anni totius ad feſtum Ianuarij ita eſt adnotatum: Τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ϛ΄ ἡ ἁγία ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ.

XII. Paraphraſtæ Syri & aliorum error in verbis Lucæ.

ANNI I. Num. XXXVIII.

IN hiſtoria de purificatione B. Virginis, recte auctor Annalium legit cum vetere Interprete, Luc 2. 22. τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, non αὐτῶν, quæ falſa lectio & Origenem olim, & poſtea multos decepit, & quæſtionem inutilem mouere compulit, quid opus habuerit Dominus noſter purificatione. Atqui αὐτῆς cum Latino Interprete legit etiam Arabs: melius quam Syrus, qui errat cum Origene. Firmando errori fuit, quod ſolemnitas diei ſecundæ Februarij, quum ex cauſſa duplici fuerit inſtituta, Purificatione Mariæ, & Præſentatione Chriſti; multi crediderunt titulum feſti eſſe purificationē Chriſti, non minus quam Mariæ: quod declarant multi ſermones in illa ſolemnitate habiti. Hoc feſtum Græcis Ὑπαπαντὴ nominatur; de cuius inſtitutione ſuo loco ſe dicturum Baronius pollicetur: inſtitutum autem fuit anno demum Iuſtiniani decimoquinto.

XIII. An recte dicatur Anna propheteſſa fuiſſe virgo monialis. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ieroſolymit. ἀσκεῖν & ἄσκησις *etiam de aliis, quam de aſcetis & monachis.* τέλειος, & τέλειος βίος.

ANNI I. Num. XLI.

ANnæ propheteſſæ hiſtoriam deſcribens è Luca Baronius, monialem fuiſſe illam obſeruat. Qua de re etſi dictum ſatis in ſuperioribus: quia tamen hoc loco auctoritate graui tuetur ſuam ſententiam; rem paucis excutiamus. Affert teſtimonium Cyrilli Ieroſolymitani, *qui Annam*, inquit, *vocat, monialem*, nempe Cyrilli Interpres Latinus, cuius verbis loquitur Baronius, ἀσκητρία, vertit *monialis*: recte an ſecus, id vero nihil penſi habuit pater Annalium expendere. Eſt autem ineptiſſime ſic verſum: nam ſi ἀσκεῖν, & ab eo deducta in ſolis monachis & monialibus locum habent: ſequetur inde omnes Chriſtianos eſſe monachos aut moniales: de omnibus enim id verbum promiſcue vſurpatur apud Patres. quin ipſa religio Chriſtiana dicitur ἄσκησις: vt cum ait Clemens Alexandrinus, p. 207. Strom. lib. 4. ἡ κυρια κὴ ἄσκησις ἀπάγει τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος ἀχαρίστως. *Dominica*

minica exercitatio, id eſt, *religio quam docuit Dominus, abducit animum à corpore, cum gratiarum actione.* In Apoſtolicis Canonibus LI & LII. abſtinentia à carnibus & vino certis diebus priſcæ Eccleſiæ vſurpata, fieri dicitur *δι' ἄσκησιν, propter exercitium pietatis*: quia eo pacto affligitur caro & ſeriæ meditationi myſteriorum ſalutis præparatur. Quicunque igitur eo animo abſtinent vino & eſu carnium, ij & ἀσκεῖν, & ἀσκηταὶ εἶναι, tantiſper dici poſſunt. monachos aut moniales eoſdem dicere, ridiculum fuerit. Pii Patres verbum ἀσκεῖν à ludis veterum ad res ſacras tranſtulerunt; Paulum imitati, qui petitis inde locutionibus mire delectatur. Quum igitur Paulus 1. Corinth. 9. 24. Chriſtianos comparet τοῖς ἐν σταδίῳ τρέχουσι, *currentibus in ſtadio*; & ſubiiciat ibidem πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, *omnis autem qui in agone certat, ab omnibus ſe abſtinet.* Patres verbum ἀσκεῖν, quo proprie ſignificatur præparare ſe ad certamen & continentiam in eum finem exercere, ad Chriſtianos tranſtulerunt, & ipſam religionem ἄσκησιν, dixerunt, quaſi regulam exercitium & continentium, in qua iugiter ſe exercere Chriſtiani deberent: atque inde ſunt dicti *aſceta* & *aſcetria.* Quemadmodū autem, licet omnes promiſcue Chriſtianos hortarentur ad τέλειον βίον, *vitam perfectam*, & omnes veros Chriſtianos appellarent, τελείους, id eſt, *perfectos*, auctore ipſo Chriſto, Matt. 5. 48. & Paulo eius Apoſtolo, Coloſſ. 4. 12. & multo expreſſius eiuſdem Epiſtol. 1. 28. ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, *vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu*: peculiari tamen notione τελείους, illos appellarunt, qui mundo renuntiaſſent, & vitæ auſterioris propoſitum ſuſcepiſſent: ſic plane vſu venit in vocibus ἀσκεῖν. & *aſceta* vel *aſcetria.* Nam quum peculiariter has vſurparent de monachis & ſanctimonialibus: generaliter tamen omnibus tribuerunt, qui in ſtudio pietatis præ cæteris deſudaſſent. Omnis igitur monachus eſt aſceta; omnis ſanctimonialis aſcetria: at non omnis aſceta eſt monachus: neque omnis aſcetria eſt monialis, vt putauit Cyrilli Interpres qui Baronium decepit. Apud Philonem locis infinitis ὁ ἀσκητὴς, vel ὁ ἀσκητὴς ἀρετῆς, & ὁ φιλάρετος, pro eodem ponuntur. Eidem in libro Allegoriarum, Iſſachar dicitur aſceta, & de Patriarchis loquens ſæpe meminit ἀσκήσεως & τῶν ἐν ἀσκήσει. Atqui monachos aut moniales fuiſſe primis illis Iudaici populi temporibus, neminem puto eſſe adeo duræ ceruicis, qui dicere velit. Quare Patres ſolent vitas auſteriores, ſi quæ extiterunt ſub Lege, appellare προχαραττομένους τῆς νέας διαθήκης πολιτεύματος, *prænuntiationes eius formulæ viuendi, quæ obtentura erat ſub Nouo fœdere*: vt loquitur Baſilius Seleucenſis in oratione de Ioſepho. Et Gregorius Nyſſenus alicubi eodē ſenſu dixit eleganter, προϋποφαίνει τὸ μέλλον. Eodem ſpectat, quod ſcribit Cyrillus Ieroſolymitanus, catecheſi 3. 5. Iohan. Baptiſtam τῆς ἀσκήσεως τὸν τύπον ἐν ἑαυτῷ δεῖξαι, *formulam in ſe oſtendiſſe, quam ſub Lege Gratiæ aſcetæ eſſent ſecuturi.* quippe nihildum ſimile priora ſecula viderant. Igitur ſi Anna haberi debet monialis, quia Cyrillus idem illam nominauit aſcetriam; etiam Iſſachar fuerit monachus, & alii exactioris diſ-

ciplinæ pii ſub Lege, monachi, quos & Philo & paſſim Patres appellant aſcetas. Clemens Alex. Pædag. lib. 1. οὗτος ἦν ἄνθρωπος ὁ ἀλείφων κατὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ. Et mox de eodem; ὅρα, πῶς ἀλείφει τὸν ἀσκητὴν ἔτι, Iacobum non ſemel, ſed bis appellat aſcetam: ſicut B. Ambroſius eundem nominat *virum cognomento exercitationis præditum*: lib. 1. de Abele & Ca. cap. 4. & B. Chryſoſtomus homilia in tres ſanctas, Bernicen &c. ait, Iacobum obiiſſe μυρίους ἄθλους, μυρία σκάμματα, μυρία παλαίσματα, & plurimas coronas è certaminibus retuliſſe: quæ omnes locutiones proprie aſcetis veterum Græcorum conueniebant. An igitur dicemus Iacobum vel aſcetam fuiſſe, vel monachum? Sane: ſiquidem valet argumentatio Baronii. Sed hoc nimis ridiculum. Quæ diximus de voce Græca ἀσκητὴς, eadem dici poſſunt de voce Hebraica פרוש Nam *Peruſch* eſt aſceta; & modo Phariſæis peculiariter tribuitur: modo in genere cuiuis auſteriorem vitam agenti.

XIV. Locus Sozomeni illuſtratur, de perſea quæ ſe coram Domino incuruauit. Item alius de euerſis Ægypti idolis.

Anni I. Num. XLIII.

Refert Baronius è Sozomeno rem magnam & miram: ad Chriſti infantis aduentum in terram Ægypti, perſeam arborem proceram ſe inclinaſſe, & ſtatuas omnes concuſſas eſſe. Verba Sozomeni de arbore quæ ſe inclinauit, notanda ſunt: λέγεται ἅμα εἰσιόντι περὶ τὴν πύλην μὴ ἐνεγκεῖν τοῦτο τὸ δένδρον, μέγιστον ὄν, τὴν Χριστοῦ τὴν ἐπιδημίαν, ἐπὶ τὸ ἔδαφος κλῖναι καὶ προσκυνῆσαι. *Dicitur cum intrabat Chriſtus Hermopolim arbor quæ erat ad portam, & ea quidem maxima, quod non ferret Chriſti deſiderium, in terram ſe inclinaſſe & illum adoraſſe.* Chriſtophorſonus miram narrationem verſione ſua corrumpit: nam auctor ſenſum arbori attribuit, illis verbis μὴ ἐνεγκεῖν, *quum non ferret*: & *cupiditatem* ἐπιθυμίαν. ſed puto ſcripſiſſe ἐπιδημίαν, *præſentiam*. Porro de his duobus miraculis quid ſentiendum ſit, & quantum illis fidei tribuendũ, Eccleſiæ Dei relinquo iudicandum. Nonnulli ſic illa videntur narrare, quaſi fuiſſent ab ipſo Chriſto facta: quod refellit Iohannes, qui miraculum in Cana obſeruat fuiſſe ἀρχὴν τῶν σημείων, principium miraculorum omnium quæ fecit Chriſtus. Et eſt illa Patrum conſtans ſententia, nullum à Chriſto puero, aut adoleſcente, factum eſſe miraculum, nullum denique antea quam in vinum verſam. Itaque; παιδικὰ, Ieſu miracula quæ nonnulli iactabant, reiicit expreſſis verbis Chryſoſtomus homilia in Iohannem 17. & 21. ac 23. Hæc igitur miracula ſi vera ſint, non à Chriſto quatenus eſt Chriſtus facta ſunt, ſed Chriſto contigerunt. Obſeruare licet in veteribus mirum ſtudium aptandi Meſſiæ omnia Prophetarum oracula, ac pene dicta: quæ res interdum compuliſſe eos videtur, vt ea dicerent, quæ haut ſcio quam ſint firma. Inde ſtabulum in quo natus Chriſtus, vſitatiori nomine dictum eſt ſpelunca, vel antrũ: inde Magi Arabes: inde bos & aſinus in ſtabulo cum pareret Virgo. Sic igitur concuſſa eſſe omnia Ægypti ſimulachra ad Chriſti aduentum, propterea

propterea videntur quidam credidiſſe; quia, vt Sozomenus indicat, à Propheta Iſaia putabant id fuiſſe prędictum. Locus Prophetæ eſt capit. 19. *Et ingredietur Ægyptum, & commouebuntur* אלילי *ſimulachra Ægypti, a facie eius.* Videtur eſſe clara prophetia, quæ illo miraculo ſit impleta: ſed longe aliter Iſaiæ interpretes. Hieronymi ſunt verba ad hunc verſum Prophetæ *In hoc & in aliis Scripturarum locis pleraque ponuntur, quæ non poſſunt ſtare iuxta hiſtoriam: vt rerum neceſſitate cogamur altiorem intelligentiam quærere.* quæ verba ab auctore Gloſſæ ad eundem verſiculum repetuntur. Et Hieronymus & Procopius & Gloſſa longe aliter Prophetæ mentem explicant. Referunt eodem nonnulli & locum Ieremiæ 43. 13. Epiphanius quoque in vita eius Prophetæ non dubitanter illud affirmat. Sed hæc expendere accuratius, non eſt huius operæ. Simillimum huic eſt & illud, quod mox ſubiicit Baronius de nobilitata deſerto Ægypti; quia tale quid apud Iſaiam legatur, capit. 35. quum tamen eo loco Propheta de Iudæa loquatur: nec poſſint eius verba referri ad Ægyptum magis, quam ad aliam quamlibet partem Orbis terrarum.

XV. Herodes quater Romam venit, non bis tantum, vt tradit Baronius.

ANNI I. Num. XLVIII.

FAbula eſt, vt recte iudicat Baronius, propterea bimulos infantes ab Herode eſſe occidi iuſſos, quia ipſe Romæ per biennium hæſerit. Sed quod ait idem, bis Herodem regni ſui tempore Romam veniſſe; parum accurate dictum eſt: nam omnino Herodes Romam quater venit, non bis. Semel, cum eſt ei regnum delatum: ter regni tempore. De prima profectione habes apud Ioſephum, p. 444. & 682. De ſecunda, quando inuiſit filios & Roma abduxit, p. 487. De tertia, quando accuſatum filios Romam venit, & miſeros ad Auguſtum adduxit, p. 493. De quarta, cum ex eadem cauſſa iterum Romam venit, pagina 506. & 697. Harum profectionum tempora adnotauimus in Synopſi Chronologica rerum Herodis.

XVI. Euſebij locus à Baronio negligenter tractatus. De puero Herodis inter infantes innocentes occiſo.

ANNI I. Num. L.

EVſebii locus quem deſcribit Baronius ex eius Chronico, magnos errores continet, quod ille non animaduertit. In cæde prioris mariti Salomę, cui erat Ioſepho nomen, anachroniſmus immanis eſt commiſſus, annorum 28. vt è Ioſepho probat Ioſephus Scaliger. De Coſtobari etiam cęde verum non eſt. Conſule Origines Ioſephi & Notas Scaligeri ad Euſebium. De quarto Herodis filio à patre occiſo inter innocentes, quem Baronius & alij eruunt ex Auguſti ioco apud Macrobium, magna eſt dubitatio. Nam conſtat Alexandrum, non quidem inter innocentes, ſed tamen eodem fere tempore fuiſſe affectū ſupplicio, quo innocentibus vita eſt erepta. An autem putandus eſt Herodes, qui ſep-

tuagenarius. aut non multis menſibus minor obiit, ante biennium genuiſſe filium, qui bimulus cum cæteris ſit occiſus? Miramur iure inexcuſabile ſilentium Ioſephi, qui de infanticidio nihil dixit: ſed ei admirationi iuſtior locus, ſi inter cæteros vnus extitit, ipſius Herodis filius. An fuerit Ioſepho notum infanticidium poteſt fortaſſe dubitari: quia intra Bethlehemi fines illa tragœdia fuit patrata. Herodis filium eius ætatis, Bethlehemi potius quam in vrbe regia fuiſſe nutritum, nulla ſuadet ratio ſaltem neceſſaria. Si, vt videtur probabilius, Ieroſolymis colebatur, cur occidendis in Bethlehem eſt adnumeratus? Poſtremo cædes infantium Bethlehemitarum, cauſſam habuit, quia è Scripturis perſuaſum Herodi fuerat, quendam eſſe Bethlehemi natum infantem, qui futurus eſſet Rex Iudææ, tranſlato ad ſe regno è domo Herodis. Dura eſt & pene abſurda coniectura, Herodis coniugem Bethlehemi, potius quam in regia, peperiſſe, ſiquidem peperit. Tum autem qui feræ illius crudeliſſimæ, Herodem dico, mores norit, merito dubitauerit, an amore tanto liberos alios ſuos maiores, vel nepotes è filiis quos occiderat, ſit proſecutus; vt natum ex ſe infantem, propterea iuſſerit necari, ne priores liberi regnum amitterent: quum præſertim, nihilominus in ſua domo regnum cognoſceret fore manſurum. Apud Cedrenum ex aliquo veteri ſcriptore extat huiuſmodi obſeruatio: Herodem παιδοκτόνον, *infanticidam* audire & propriam quaſi appellationem eſſe hanc illi inditam, non ſolum propter infantes Bethlehemiticos; ſed etiam propter tres filios proprios quos occidit: διὰ τὸ τοὺς ἰδίους τρεῖς υἱοὺς ἀποκτεῖναι. nimirum auctori huius obſeruationis de quarto filio Herodis, quem inter infantes infantem peremerit, nihil erat auditum: nam illi tres filii occiſi ab Herode notiſſimi ſunt, Alexander, Ariſtobulus, Antipater. Cæterum in hac hiſtoria Baronius toties peccat, quoties de temporibus aduerſus Ioſephum aliquid mutit: ille vero etiam ſcriptores priores confidenter reprehendit, quia eandem ſecum erroris viam non ſint ingreſſi.

XVII. Expenditur locus Matthæi. ἕως. Cedrenus. Alia item.

ANNI I. Num. LIII.

IN hiſtoria cædis Zachariæ patris Iohannis Baptiſtæ, & interpretatione loci Matthæi 23. 35. ſequitur Baronius eos interpretes qui deſumptam ex Apocryphis narrationem, verbis Euangeliſtę accommodarunt. Habet ſane Baronius graues auctores, qui eidem hiſtoriæ fidem habuerunt. Sed quum Hieronymus grauis ipſe quoque auctor, eam reiiciat, tanquam ex Apocryphorum ſomniis ortam: videndum eſt, num occaſionem illi narratiunculæ fingendæ & approbandæ vocula ἕως, præbuerit, in Matthæi verſiculo male accepta. Nam ratio præcipua illorum, qui volunt Dominum de Zacharia patre Iohannis ibi loqui, eſt; quod exiſtimant Chriſtum omnes à Iudæis occiſos Prophetas fuiſſe complexum; nominatis omnium primo Abele, & omnium vltimo

Zachariæ. Atque hoc ſuadet vox ἕως, ſi ita accipiatur, vt ſolet communiter vſurpari. Quare hanc rationem vrget etiam Baronius. Sed nemo eruditorum ignorat, paſſim in Scripturis ἕως diuerſo modo poni, ἰtáque tempus certum definire, vt poſterius illo non excludat: quod Interpretum nemo non obſeruat ad Matth. 1. 25. ita ſi hic quoque accipiamus, ſubſidio Apocryphorum nihil fuerit opus. Iure autem aliquis miretur quare Baronius hiſtoriam in veteri Vaticano codice ſibi lectam, de lapidibus templi cruore Zachariæ infectis, dicat, *certa fide fuiſſe conſignatam*. Nam vnde illi potuit conſtare certitudine fidei; quum Hieronymus tanto antiquior, & aſſiduus locorum ſpectator, vanitatis & mendacii narrationem arguat? Sed hoc non mirabitur à Baronio factum, qui obſeruauerit, hunc illi ſolemnem eſſe morem, vt illis potiſſimum ſcriptoribus fidei teſtimonium cum aſſeueratione firma attribuat, quorum maxime ſcit fidem laborare, & ſcripta nugaciſſimæ fabuloſitatis eſſe pleniſſima. Hinc illę locutiones in his Annalibus, præſertim autem in poſtremis Tomis, infinities prope dixerim occurrentes, de ancipitis fidei Actis, *omni fide conſcripta Acta*. Item, *Acta quam ſinceriſſime ſcripta*, vel, *quam fideliſſime*. Mox de Angelo qui Iohannis infantis poſt matris obitum in ſpelunca curam habuit, citat Baronius Cedrenum, quem ipſe alibi ſæpe cum rerum antiquarum parum idoneum auctorem iure appellet, (eſt. n. nullius admodum iudicii ſcriptor, & veteris hiſtoriæ imperitiſſimus:) hanc tamen narrationem tuetur, & ait, *haud adeo impoſſibilem* videri debere. Atqui hoc non quæritur: nam Deum quidem omnia quæ vult poſſe, impius eſt nec Chriſtianus, vt iam antea dicebamus, qui vel leuiſſime dubitat. Sed negant λογικῶν παῖδες, valere argumentationem à poſſe ad eſſe: qua tamen ſæpe vti Baronium ſuis locis oſtendemus. Hoc igitur potius probaret; dignum fide in talibus eſſe Cedrenũ: quod expreſſis verbis alibi nec ſemel negat: & nemo illius hiſtoriam cum aliquo iudicio legit, qui non ſit idem dicturus.

XVIII. Illuſtratur locus ex Actis de Iuda Galilæo & Theuda ſeditioſarum factionum ducibus. Oſtenditur quam ſæpe Iudæi in Herodem conſpirarint, præcipue ſub finem vitæ illius. Multarum ſeditionum hiſtoriam ignorari, & nomina ducum; inter quos videtur fuiſſe Theudas is de quo Gamaliel. Iudas ſeditioſus. Ezeciæ filius, item alius Galilæus ſiue Gaulonites. Ioſephus defenditur contra Baronium. Theudas fuiſſe duos ſeditioſos, coniecturam eſſe non abſurdam, multis exemplis demonſtratur. Antoninus Pius Rex Syriæ. Hippodami duo qui de politicis olim ſcripſerunt.

ANNI I. Num. LVII.

IN hiſtoria de Iuda Galilæo & Theuda, quorum meminit Gamaliel Actorum v 36. 37. euenit Baronio quod dixit Philoſophus ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, πολλὰ ἄτοπα καὶ [illegible] συμβαίνειν, Abſurdiſſima opinio, quam

primus ille excogitauit de nouem annis vitæ Herodis à Ioſepho prætermiſſis, multa illum coegit alia non minus abſurda, falſa, ridicula, pronuntiare. Veram narrationem (certe quæ videtur ad ipſam veritatem proxime accedere) prius proponemus: deinde ad Baronij rationes, vel potius alogias, accedemus. Populum Iudaicum refractarium cum primis fuiſſe, natura ſua ceruicoſum, leuem, & ad rebellionem ſemper paratum, cum Scripturæ docent, tum omnes illorum literæ teſtantur. Maxime vero tum irritatum eſt illis ingenium, quando alienigenarum imperio, hoc eſt, Romanorum, parere ſunt coacti. Lege diligenter Ioſephi hiſtoriam; reperies, nullam illi nationi fuiſſe quietem, ex quo Romani imperij iugo ſubierunt; niſi quamdiu acri & duro ſeruitio coerciti in officio continebantur. Per quas turbas regnum adeptus eſt Herodes? quot aduerſus illum regnantem legationes miſſæ? quot coitiones factæ? Sed omnes omnium conatus ſuperauit Princeps à natura factus ad dominationem per vim obtinendam. Verum vbi iam ætas grauis, ſenectus effæta, & alia mala ſpem certam Iudæis de illius breui obitu fecerunt; ſimul illis animi creuerunt, & cupiditas nouandi. Itaque narrat Ioſephus, Herodem paullo ante vltimum ſibi annum, fidei ſacramentum exegiſſe à ſubditis: quod præſtare cum alij ſine dubio ante declinarunt; tum ſecta Phariſæorum vniuerſa palam detrectauit. Multa tum extitiſſe principia rebellionis, quæ Herodis prudentia ſtatim exſtinxit, ſimile eſt veri: licet Ioſephus, vni fere curæ intentus, interiora mala Herodis narrandi, & exempla crudelitatis ab illo edita, eorum expreſſam mentionem non facit: ſolam inceptionem commemorat Iudę & Matthię, libro XVII. capite octauo. Sed qui ex eo diſcamus, ſex millia Phariſæorum non potuiſſe adigi ad iuſiurandum; dubitare non debemus, omnium Iudæorum animos tunc ad rerum nouarum exſpectationem fuiſſe erectos: quam cupiditatem Herodes comprimebat cædibus Doctorum, ſed non reſtinguebat. Id ſtatim illo mortuo apparuit: quando illæ conſpirationes aduerſus memoriam exſtincti, & illius liberos ſunt factæ, quas narrat Ioſephus libro XVII. capite XI. & deinceps. Quot tunc extitere, qui per ſeditionem ad regnum viam affectarent? vt Iudas Ezechiæ filius, Simon, Athonges, alij plures, de quibus Ioſephus eodem libro, capite XII. Ad hæc omnino tempora, vltima inquam regni Herodis, vel quæ ſtatim ſunt ſecuta, poſtquam ille perierat, referri debet hiſtoria Theudæ, cuius meminit Gamaliel. Nam Theudam præceſſiſſe Iudam Galilæum, declarant verba Gamalielis, μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας, *poſt Theudam ſurrexit Iudas,* Lorinus in Acta, & alij plures cum eo qui μετὰ exponunt *vltra*, & neſcio quas inuentiunculas comminiſcuntur, fruſtra ſunt: nunquam enim illis neque cum Helleniſmi peritis, neq; cum hiſtorica veritate conuenier. Theudam non adeo multis annis fuiſſe prius quam illa Gamaliel diceret, ex ipſius verbis poteſt utcunque fieri coniectura. Ait enim, πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, *ante hos dies, ſiue, ante hæc tempora ſurrexit*

Theudas

Theudas: non dicit ἀρίστη ποτὲ, vel πάλαι ποτὲ, *olim quandoque*. Apparet loqui ipſum, vt de re neque nimis recente, neque admodum antiqua. Dicebantur autem hæc à Gamaliele, circa annum à nato Chriſto XXXV. quid igitur probabilius, quam circa natiuitatem Domini, & vltimos Herodis annos hoc contigiſſe? Quare Origenes contra Celſum, libro primo, ſine vlla dubitatione pronuntiat, Theudam Chriſti natiuitatem præceſſiſſe, fierique poteſt, vt occaſionem iſte arripuerit, ex periculo in quo verſatus eſt Herodes ſub poſtrema tempora, quando Auguſtus accuſatione Syllęi aduerſus illum irritatus, literas minarum plenas ad illum ſcripſit. Summa litterarum fuit, vt narrat Ioſephus libro XVI. capite XV. ὅτι πάλαι χρώμενος αὐτῷ φίλῳ, νῦν ὑπηκόῳ χρήσεται: *ſe hactenus cum Herode egiſſe tanquam cum amico, poſthac vt cum ſubdito acturum.* Quum legatos miſiſſet Herodes, qui excuſationem ſui afferrēt, reiecti ſunt: miſit deinde aliam legationem, neque profecit hilum: nam & illa rediit ἄπρακτος. Itaque tum plane illi animus concidit, & iniuriæ opportunus eſt factus, qui tot alios tantis affecerat iniuriis. Herodi ſucceſſit Archelaus in parte maxima imperii: vnde poſt nouem annos excidit, Viennam relegatus. Tum in formam prouincię redacta Iudæa: tum cenſus ille habitus per Quirinium, de quo Ioſephus initio XVIII. Tum ętiam Iudas extitit quem Galilæum vocat Gamaliel, & facem ſeditionis ait ſuſtuliſſe ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, *tempore cenſus*, poſterioris nempe, habiti poſt damnationem Archelai. Ioſephus in hiſtoria illius cenſus, & ſeditionis propter cenſum excitata, caput factionis nominat Iudam Gaulaniten; qui idem eſt. Verum propter diuerſas cauſſas Galilæus dicebatur & Gaulanites: nam, ipſe quoque Ioſephus p. 727. eundem Iudam nominat Galilæum. In Rabbinorum Commentariis extat mentio huius ſeditionis, & eius auctor dicitur יהודה הגלילי *Iehuda Galilæus*, vt apud Abraham Salmanticenſem, qui ex antiquis tangit hiſtoriam, pag 159. Erat in Iudæa Procurator Coponius, cum hæc ſeditio eſt coorta. Coponio ſucceſſerunt ordine Ambiuius, Annius Ruffus, Valerius, Gratus Pontius Pilatus, alii; & poſt eos Culpius Fadus, de quo Ioſephus Originum XIX. extremo, & per initia ſequentis. Sub hoc turbas à quodam Theuda fuiſſe excitatas, auctor eſt Ioſephus XX. capite II. Inter habitæ concionis à Gamaliele tempus, & procurationis Fadi extrema tempora, in quibus Theudæ Ioſephus facit mentionem, anni minimum intercedunt quatuordecim vel quindecim. Quare non potuit Gamaliel meminiſſe huius Theudæ. Hæc eſt ſeries harum ſeditionum. Nunc ad Baronium accedamus. Accuſat Ioſephum & hic & in anno Domini XVI. & grauiſſimis quidem verbis, quod dicat Iudam turbas mouiſſe in poſteriore cenſu: nam id accidiſſe prioris cenſus tempore, quando natus eſt Chriſtus. Audio quid dicat hic Cæſar: rationem cur hoc dicat, ſolidam nullam audio. Ioſephus ſcriptor grauis & vernaculus, ſeditionem Iudæ accidiſſe affirmat propter cenſum poſteriorem: neque hoc ſemel aut obiter; ſed bis ſerio idem confirmat. Nam & libro XVIII.

hiſtoriam narrat, & libro xx. capite III. eandem repetit. Accedit ratio probabilis quæ hoc ſuadet. Prior enim cenſus ex Auguſti curioſitate profectus, vt ſuo loco obſeruauimus, in ſtatu publico Iudææ nullam prorſus mutationem attulit: poſterior longe maximam. Vterque cenſus præceſſit Gamalielis orationem: prior annis triginta quinque poſterior annis circiter viginti quatuor, aut XXIII.

Quare Gamaliel per temporum rationem, tam poſterioris potuit meminiſſe quam prioris. Et quidem Ioſephum ſi ſequimur, meminit poſterioris; at Baronio placet erraſſe Ioſephum, & vt hoc probet ἀπίθανα, alia fingit non minus ἀπίθανα. Idem falli Ioſephum aſſeuerat, qui Theudæ ſeditionem in tempora referat alia quam poſtulet Gamalielis oratio. Si poſſet Baronius è ſacris literis probare vnicum fuiſſe Theudam, apud Iudæos hominem turbulentum, qui res conatus ſit nouare: clara eſſet & certa Ioſephi hallucinatio. Nunc quia ſilent Scripturæ, dicamus potius, quod ſimilius eſt veri, & multo probabilius, duos fuiſſe Theudas ſeditioſos: vnius meminiſſe Gamalielem, qui fuit ante Chriſtum, vt ait Origenes, vel certe circa tempus natiuitatis Chriſti, ſiue ante Herodis mortem, ſiue paullo poſt: alium poſterius, cum res Imperatoris in Iudæa Fadus procurabat. Nemo hiſtoriarum diligẽs obſeruator mirabitur duos fuiſſe Theudas ſeditioſos, vel duos Iudas, qui ſimilia facinora ediderint, temporibus non admodum diſtinctos; qui meminerit ſimilium caſuum, & vt Græci dicunt, συγκυριῶν plena eſſe hiſtoriarum monumenta. Erat paullo ante ſermo de duobus Zachariis, quorum vterque Barachiæ filius, vterque Propheta, vterque à Iudæis occiſus, vterque in templo, & quidem vterque μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, *inter templum & altare.* His duobus diligentiſſimus Baronius, è Ioſephi de Excidio libro quinto capite pr. tertium adiicit, Baruchi filium, & in templo necatũ. Marias in Euangeliis plures commemorari, quæ Domino caput & pedes vnxerint, accuratiores Interpretes ſacrarum literarum & veteres & recentiores conſentiunt: licet diuerſa aliis nonnullis placeat ſententia: qua de re inferius. Inter Romanos Auguſtos fama notiſſimus eſt Antoninus Pius: inter Syriæ reges fuit quidam Antoninus Pius, qui bellum geſſit cum Seleuco. Ioſephus li. 13 p. 459. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ τοῦ Κ ζιζηνοῦ παῖς Ἀντίοχος καὶ Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς καλούμενος, πολεμῶν τῷ Σελεύκῳ. Sic enim hic locus legitur etiam in antiquis membranis verſionis Ruffinianæ. Simon Magus Samarita ex Actis & hiſtoria Eccleſiaſtica notiſſimus eſt: Simon Magus alius nominatur Ioſepho, lib. 20. cap. 5 Cyprius genere: vterque ſub imperio Claudii. Lyſaniam Tetrarcham Ituræ, & regionis Malchi, cuius pars Abilena, Dio commemorat libro 49. neque dubium eſt, ab eo nomen inueniſſe illam quæ ſæpius memoratur Ioſepho, Lyſaniæ Tetrarchia Abilena. Lyſaniam alterum Tetrarcham Abilenæ annis circiter ſexaginta iuniorem, habes apud Lucam, 3. 1. de quo plura dicentur inferius. Attines, Actæones, Scipiones, ſimilitudine caſuum vel actionum inſignes,

ſignes, recenſet Plutarchus initio vitæ Sertorii. Liber totus Paruorum parallelorum eiuſdem magni ſcriptoris, tam multa ſimilium caſuum exempla apud Græcos & Romanos continet, vt ſine ſtupore illa nemo ſit lecturus. Vatinium Ciceronis ætate fecerunt celebrem ſua improbitas, corporis deformitas & facetiarum lepos: in aula Neronis fuit alius Vatinius, *inter fœdiſſima oſtenta, corpore detorto, facetiis ſcurrilibus*, ait Tacitus, in xv. Annalium. Gregorii Magni tempore ſedebat in noua Roma Iohannes ὁ νηστευτής, cum Gregorius alter in veteri, Iohannes itẽ alter in noua. Kilianos commemorant hiſtoriæ Eccleſiaſticę & Martyrologia duos, ambos Hibernos, ambos viros Apoſtolicos, ambos è patria in Germaniam profectos, ambos Martyres vel confeſſores. Inter antiquiſſimos Græciæ ſapientes Hippodamus quidam fuit, Mileſius Euryphontis filius, qui de Reipublicæ optima forma ſcripſit, vt auctor eſt Ariſtoteles Politicorum II. cap. VI. Fuit item alius Hippodamus Thurius Pythagoricus, in eodem politico argumento cum laude verſatus, cuius hodieque eximia ſuperſunt fragmenta. Quod erudiτiſſimus Muretus quum non obſeruaſſet, multum in ſuis ad Politica Ariſtotelis Notis eſt hallucinatus. Sed & verus eſt error nonnullorum: nam etiam Scholiaſtes Ariſtophanis ad hæc verba ex Equitibus, ὁ δ᾽ Ἱπποδάμου λείβεται δάκρυσι; manifeſte oſtendit, quoſdam confudiſſe Hippodamum, cuius meminerunt Ariſtoteles & Ariſtophanes, cum altero Philoſopho Pythagorico. Deficiet me tempus, ſi exempla ſimilium συγκυριῶν, vetera aut recentia velim adnotare. Vide quæ ſcribit B. Auguſtinus de malitioſa cauillatione Donatiſtarum in duobus Stratonibus, Breuiculi Collationis cum Donatiſtis, die tertio: & in illa ipſa ſecta plures fuiſſe Donatos erroris ſigniferos, (quæ res aliquando ipſi Auguſtino impoſuit, vt vni tribueret, quod alii conueniebat:) vere & docte obſeruat Baronius in anno CCCVI. 42.

XIX. Iudas Galilæus abuſus Scripturis ad commouendam ſeditionem. Notantur qui inter Chriſtianos locis Scripturarum ſimiliter ad parandam dominationem abutuntur.

ANNI I. Num. LIX.

DE Iuda Galilæo loquens Baronius quæſtionem mouet huiuſmodi: *Quomodo hic ſibi ex diuina lege comparauit auctoritatem, Iudæos non debere pendere tributũ alienigenis affirmans.* Reſpondet autem; fortaſſe vſum fuiſſe Iudam auctoritate Moſis, & hunc è Deuteronomio locum protuliſſe; *Non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael.* Sciebat quidem Baronius, non legi hæc verba in Latina verſione vulgata: ſed quia apud Septuaginta Seniores extant, putauit Iudam eo teſtimonio vſum. Mirum eſt, tantum virum de Hebraica veritate adeo ſecurum fuiſſe, vt ne dignaretur quidem ab aliquo Hebraice docto quærere, extarentne illa verba in origine, an non. Nimirum inter nouæ Theologiæ paradoxa iſtud etiam eſt; quod Hebraica veritas ius ſuum & auctoritatem dudum amiſit: vt multi iam ne meminiſſe quidem illius putent eſſe tanti;

poſtquam Tridenti factæ ſunt authenticæ Græca & Latina verſiones: quo nihil magis portentoſum ætas noſtra vidit. Itaque reperti ſunt, qui codices Hebraicos plane reſpuerent, & contumeliis obruerent, vt Lindanus Epiſcopus, & alii male feriatis quorum inſolentiam docta diſputatione caſtigat Bellarminus: magnam eo nomine laudem meritus: quam vtinam in aliis ſuis ſcriptis ſeruaſſet illibatam. Hoc propterea dictum hoc loco volui; quia video Baronium & contemptu veritatis Hebraicæ grauiſſima in Annalibus ſuis peccata perſæpe committere: cuiuſmodi eſt, quod hoc loco occurrit ſane craſſum & eo viro indignum. Nam ille locus è Deuteronomio, in ſolis habetur Græcis libris, capite XXII. 18. in Hebræorum codicibus totus ille verſiculus decimus octauus, qui extat in Bibliis Græcis Romæ editis, prætermiſſus eſt: neque ab vllo agnoſcitur è tribus Paraphraſtis Onkelo, Ionathane, Ieroſolymitano. Quomodo igitur Iudas Galilæus illo potuit vti? Putare germanos Iudæos in Iudęa commorantes verſione Græca eſſe vſos, hoc vero nihil eſt aliud niſi ſuam rerum Iudaicarum craſſam imperitiam palam facere. Nam pleni ſunt libri Rabbinorum deteſtatione illius facti & verſionis: quam vt infament, quid non comminiſcuntur pleriq; illorum? Quale illud eſt, quod in eo libello narratur, quo ieiuniorum apud Iudęos ſolemnium cauſſæ explicatur. Nam in menſe Theberh ieiunium ad notatur ex ea cauſſa, quod diebus Ptolemæi Regis Lex Moſis ſit Græce ſcripta: atque illud inſuper adiicitur, ſpatio trium dierum tenebras tum fuiſſe per vniuerſum orbem. Soli fuerunt Alexandrini & ſimiles hybridæ Helleniſtæ, verius quam γνήσιοι, Iudæi, qui Græcam verſionem Septuaginta Interpretum in vſu communi haberent. Nam quod ſcribit vir ſanctiſſimus B. Chryſoſtomus, octaua oratione de paſchate, tomo V. editionis Sauilianæ, p. 941. Septuaginta Seniorum verſionem ſtatim ab omnibus Iudæis eſſe approbatam, & diras fuiſſe in eum conceptas qui vellet aliquid in ea mutare: de Alexandrinis Iudæis fatemur eſſe verum: de aliis Iudæis, qui vel Ieroſolymis, vel Babylone habitabant, id vero, quod pace tanti viri ſit dictum, non dubitamus eſſe falſiſſimum. Conferant ſtudioſi illam Chryſoſtomi narrationem, cum ea quæ apud Ioſephum habetur, libro XII. capite II. ſub finem: intelligent beatum illum Patrem à Ioſepho eam hiſtoriam accepiſſe, cuius etiam verbis vtitur; quod & alibi facit. Atqui Ioſephus de ſolis loquitur Iudæis, qui Alexandriam incolebant, non in vniuerſum de omnibus. Tertullianus & alii Patres nonnulli, apud quos illa verba habentur, Græcis, non Hebraicis vſi codicibus. Melius vero Latinus Interpres, qui veritatem Hebraicam ſecutus, totum illum verſum omiſit. Subiicit Baronius; *Vel motus ille, quod ſcriptum eſſet, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies.* Atque hæc coniectura illius videtur eſſe non vana. Tradunt enim Hebræi, Iudam iſtum ſeditionis ſuæ cauſſam hanc prætexuiſſe:

כי אין ראוי לחמשיל על האחם בלתי יחוח לברו ולא יקרא ארון כי אם האל יתברך

non eſſe decorum, æquum, *vt regem alium homini imponerent, præter Deum ſolum:*

ſolum: neque vt vocaretur Dominus, niſi Deus benedictus. Quam fanaticam ſententiam videtur Iudas auctoritate diuini præcepti, de vno Deo colendo, apud imperitos confirmaſſe: verbo diuino impie detorto, vt propriæ ſeruiret ambitioni. Legitima namque imperia adeo Legi diuinæ non repugnant; vt etiam alienigenis, etiam paganis Regibus, atque idololatris. parere & ſubiici ſuum populum Deus voluerit; poſtquam ſemel peccatis eorum offenſus, in manus Regum Babyloniorum ipſos tradiderat. Inſigne eſt atque in omne æuum memorabile exemplum Iechoniæ, Regis Ieruſalem; qui Prophetæ Ieremiæ conſilio. obtemperans, ſe ac ſuos Regi Nabuchodonoſoro dedidit, & decem millia hominum in voluntariam ſeruitutem abduxit: quoniam Dei eam eſſe voluntatem Propheta ſignificauerat. Ieremię capite ſecundo. II. Paralipom. capite vltimo. IV. Regum capite XXIV. Atque hoc factum quam gratum Deo fuerit; & contra, Sedekias qui remanſerat, quam grauiter Deum offenderit, declarat Ieremias, capite XXIV. & vero euentus prophetiæ eo capite comprehenſæ ſatis comprobauit. Hic igitur in exemplo iſtius Iudæ, obſeruent pii lectores, vetus malum eſſe, quod Scripturę verbis impudenter, ſceleſte, impie abutantur, qui ſubditos à fidelitate ſuorum Regum ac Principum volunt auertere. Olim per interualla temporum, quidam exiſtebant apud Iudæos Iudæ Galilæi, vel Theudę, qui hanc furioſam doctrinam paucis prædonibus & perditis hominibus perſuaderent, & turbas eo prętextu concitarent. Quid hodie inter Chriſtianos? Eſt quidem, fateor, res horrenda & portento ſimilis, repertos eſſe qui ſanctiſſima Ieſu Chriſti doctrina, quæ ad veram humilitatem, patientiam, & ſubiectionem docendam adeo expreſſe eſt comparata, abuterentur, quo terrenam potentiam ſibi pararent, & toto Orbe poſſent impune dominari. Verum quicunque animo ſedato & ab affectibus vacuo, teſtimonia Scripturarum diligenter expenderit, quæ pro Rom. Pontificis omnipotentia in temporalibus pariter & ſpiritualibus ab aliquot ſeculis ceperunt afferri, & nunc cum maximè afferuntur, atque vrgentur; inueniet proculdubio, in pleriſque illorum Iudæ huius Galilæi manifeſtiſſimam, nec minus deteſtandam imitationem. Ex illo fonte iſta manarunt, vt de plurimis exemplis vnum aut alterum proferam. *Ecce gladii duo.* Luc. XXII. 38 ergo Papa duos habet gladios, ſpiritualem & temporalem. *Spiritualis homo iudicat omnia, ipſe vero à nemine iudicatur.* 1. Corinth. 2. 14. ergo Papa iudicat de omnibus; Papa vero à nemine poteſt iudicari. Huc etiam illud referendum: Chriſtus dixit Petro, *Paſce oues meas.* Ioh. 21. 16. ergo ius habet Papa Romanus regio more imperandi mundo vniuerſo. Sexcenta ſunt hoc genus illorum hominum effata; qui in Ro. Pontificis omnipotentia, religionis Chriſtianæ proram & puppim collocant. Ac licet doctrinæ huius aſſertores, homines callidi & verſuti, aliter atque aliter, pro ratione locorum atque temporum, immane paradoxum condire norunt: omnes tamen in ſumma conſentiunt. Magna

vero illis gratia, qui aut propter Hildebrandini zeli vehementiam, aut propter amentiam, arcanum dogma planius nobis enuntiant. Quo in genere Gaſpar Scioppius, edito nuper Eccleſiaſtico, palmam videtur mereri. Nemo illud myſterium, quod alii myſtæ in Gallia & alibi tanto ſtudio diſſimulant, clarius euulgauit. Nemo loca Scripturæ ſacræ neque plura, neque maiore confidentia ad hoc propoſitum detorſit. Vnicum appoſuiſſe locum ſatis erit, imo plus ſatis. Sic igitur nouus hic Theologus. capite 47. pag. 156. *Iam vero lex Chriſti poteſtatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Chriſtianos exerceri prohibet Matthei* 20. Itaque per hanc doctrinam, Imperator, Reges ac Principes, aut Chriſtiani non ſunt, aut ſuis ſe dominationibus debent exuere. Eat nunc Andreas Eudæmonoiohannes, Ieſuita Cretenſis, & dicat infamis aſſertor parricidalis doctrinæ, falſa me neſcio quæ fingere de ſui ſimilibus Hildebrandi plenis doctoribus. Atqui ego adeo exitiabilem ſententiam nunquam auſus eſſem illis tribuere, priuſquam Scioppii eum librum legiſſem: Scioppii, qui & viuit & magnus eſt Romæ. ô magni Principes, quomodo pernicioſus adeo veternus vos occupauit? Verum hæc obiter.

EXERCITATIO III.

Oſtenduntur multæ Baronij hallucinationes in hiſtoria & ratione temporum. Deteſtatio fabularum Annij Viterbienſis.

ANNVS II.

QVi breui compendio ſcire cupiet, quam inaccuratus ſcriptor ſit Baronius, & quam multa in ratione temporum atque vniuerſa hiſtoria peccare ſoleat; legat quæ ſunt ab eo adnotata in hoc anno Chriſti ſecundo; Iuliani, quadrageſimo quinto; vrbis Romę DCCLIII. qui Coſſ. habuit Coſſum Cornelium Lentulum, L. Calpurnium Piſonem. Sic ille orditur: *Quum Herodes in regno ageret annum trigeſimum primum, Iudæos iuramento adegit.* Numerat Baronius annos Herodis ab Actiaca victoria: quæ propria eſt illius epocha de qua ante ipſum nemo veterum, nemo recentiorum, quod ſciam, cogitauerat. Sed hoc illius abſurdiſſimum figmentum ſatis ante confutauimus: & iam ante nos viri doctiſſimi illam ſententiam, non ſecus ac nouum portentum horruerunt. Enimuero quiſquis ſacræ hiſtoriæ fidem habere quam Baronio maluerit; mortuum fuiſſe Herodem paullo poſt natum Chriſtum non dubitabit: etſi definire annum præciſe, nos quidem non audemus. At fecerunt alii viri ſummi, & in Chronologico ſtudio exercitatiſſimi: qui licet inter ſe non penitus conſentiant, omnes tamen (illos dico, qui has literas cum laude tractarunt) in eo conueniunt; vltra hunc præſentem annum vitam ab eo non eſſe productam. Accuratus Ioſephi epilogiſmus exigit, vt triennio prius vitam finierit, Iuliano XLII. Coſſ. Sabino & Rufino: quod acerrime tuentur Keplerus & Lueleus Anglus, in Chronico nondum edito, digniſſimo tamen quod edatur

edatur. Hi varia argumenta afferunt, vt probent Chriſti verum natalem eſſe Iulianum XLI. vitę Auguſti LIX. imperii à morte Iulii XL. quo fuere Coſſ. Auguſtus XII. L. Cornelius Sulla. Sed verior ſententia aliorum videtur, qui nonnihil à Ioſepho diſcedunt, & in anno natali Dominicum Caſſiodoro & ipſo Baronio conſentiunt, vt Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius, alii. His igitur hoc anno moritur Herodes; quo anno ait Baronius, ex illa ſua falſa & ficta hypotheſi, ipſum à ſubditis iuſiurandum exegiſſe. Hiſtoriam exacte iuſiurandi narrat Ioſephus Originum libro XVII. capite III. tempus autem ab illo indicatur, paullo ante quam Antipater Romā venit et vltimum: cum adhuc Syriæ præerat Sentius Saturninus, altero plus minus anno prius quam Herodes moreretur. Vides quam longe à veris epilogiſmis aberret calculus Baronianus. Quod autem ſequi Dionem in hac hiſtoria voluit videri: facinus eſt haut ſcio quam liberalis ingenij: nam ea de re in tota Dionis hiſtoria verbum nullum. Deeſt enim in noſtris hodie codicibus expoſitio annorum fere decem, ab anno Vrbis DCCXLVIII. ad DCCLVII. Conſulatus Lentuli & Piſonis, de quo hic Baronius, congruit anno Vrbis Varroniano DCCLIII. is eſt quintus inter illos, quorum deſcriptio Dionea hodie deſideratur. Quid igitur hic mentis erat Baronio? Sed hæc tolerabilia erant; modo ne ſerium & graue opus Annalium fabulis Pſeudophilonis è cloaca Annij Viterbienſis conſpurcaret. Iſtud omnino ferri non debet, non poteſt. Qui fabulas Annianas non reſpuit, palam confictas ab homine imperito, vt tot iam viri docti, Galli, Angli, Hiſpani, Itali, Germani, & ex omnibus fere Europæ angulis (& ſunt in his Ieſuitæ nonnulli, vt Peterius & Serarius) demonſtrarunt: is vilem ſibi eſſe veritatem oſtendit, & omnem ſibi, ſcriptiſque ſuis, fidei, iudicij, & ſolidæ eruditionis laudem detrahit. Fabulam ex illo petitam olenticeto, de diuiſione regni Herodis in tyrannicum & iuſtum, ſtultiſſimum eſſe commentum, veris rationibus, *καὶ ὡς εἰπεῖν, γραμμικαῖς δείξεσιν*, initio operis probauimus: & valde mira res eſt, reperiri hodieque viros eruditos bruto adeo palato, quibus dapes tam fœtidæ, nedum inſipidę, ſapiant. Baronius vero etiam delitias facit, & ſpurcitias Annianas iis queritur non probari, *qui res Iudaicas minus callent.* Nos enimuero contra affirmamus hiſtoriæ Romanæ, Græcæ, Iudaicæ imperitiſſimum eſſe illum oportere, qui nugatoris Annij nugas vaniſſimas moratur. Quare quod ſequitur nullo pacto poteſt excuſari. Ait Ioſephum facere ſuperſtitem Herodi ſororem ſuam Salomen, deinde Ioſepho aperte ait cōtradicere Euſebium & Pſeudophilonem Annianum. De Euſebio fallitur Baronius: non enim negat Euſebius Salomen fratre exſtincto vixiſſe. Quare nulla in ea re diſcrepantia illum inter & Ioſephum: ſed in eo potius, quod dicit Euſebius de maritis Salomæ ab Herode occiſis: qua de re ante dictum eſt. Lege Euſebij Chronicon, ſiue Latinum Hieronymianum, ſiue Græcum Scaligeri, p. 62 non offendes aliud quam id quod dixi. De Pſeudophilone

mirum non eſt contradicere illum Ioſepho: mendacio enim & veritati non ſolet nec poteſt conuenire. Nugator vero Annius nunquam magis ſtrenue mentitus eſt, quam in illo Pſeudophilonis loco, quem reſpicit Baronius. Ait, Herodem poſtquam audiuit Lege promiſſum Chriſtum eſſe natum, Salomen ſororem ſuam, & virum eius de tribu Iuda; itemq; proprium filium, quem ex vxore eiuſdem tribus ſuſceperat, interfeciſſe. Deum immortalem, quot quantaſque nugas! Sceleratiſſimam fœminarum Salomen, vel propter morum perditiſſimorum ſimilitudinem, fratri ſemper chariſſimam vixiſſe, eandemque illi ſuperſtitem fuiſſe, tradit Ioſephus; qui non magis ignorare eius rei veritatem potuit, quam ego ſanus nomen meũ neſcire. Ioſepho aſſentitur ſcriptor ſane antiquus, quem Hegeſippum vulgo dicunt; Zonaras quoque, & alij e poſterioribus hiſtoricis. Stramenticius Philo vult à fratre occisã: quod præter illum impurum fabulatorem quis dixit vnquam? Tam aperta mendacia confutare nullum eſt operæ pretium. Quare omittamus ineptiſſimas φλυαρίας. Sane ſi Salome & omnes iſti ex eadem cauſſa cum infantibus ſunt peremπti, vt vult iſte planus Annianus; ridicule errat Baronius, qui in annum hunc iſtam tragœdiam coniiciat. Nam vt in anno ſeptimo dicetur ex Euſebio, cædem infantium ſecuta ſtatim θρυλλητὸς mors Herodis. Poſtremo quod ait ſibi ipſi Ioſephum contradicere, qui Salomen Herodis ſororem in narranda eius morte vxorem illius appellet, non ſororem: quibus ſit viſus codicibus Ioſephi neſcio. Nam in Græco textu libro XVIII. & in Ruffini editionibus quas vidi, atque etiam in antiquis membranis recte ſcriptum, Σαλώμη τοῦ βασιλέως Ἡρώδου ἀδελφή, *Salome Herodis Regis ſoror.* Quare veriſſimum eſt quod initio dicebam, in hac obſeruatione Baroniana, οὐδὲν ὑγιές.

EXERCITATIO IV.

De initio æræ Dionyſianæ annorum Domini.

ANNVS III.

In anno Chriſti tertio, qui habuit Coſſ. C. Iulium Cęſarem, L. Æmilium Paulum, omittit Baronius neceſſariam admonitionem de æta annorum Chriſti Dionyſiana, quæ & vulgo in communi vſu eſt, & apud aſtronomos etiam obtinet. Hanc enim ſumere initium ab iſto anno, non autem ab illo in quo natalem Domini poſuit Baronius, apud peritos rerum Chronologicarum certum iam eſt. Rationes ipſorum, quibus hoc manifeſtiſſime demonſtratur, ex illorum libris petant ſtudioſi lectores: nam vt ipſi in talibus immoremur, inſtituti noſtri ratio non patitur.

EXERCITATIO V.

Errores Baronij in hiſtoria & rebus Herodis.

ANNVS VII.

Qvæcunque ad annum Chriſti Septimum Baronius adnotauit, ab indicato tempore alieniſſima ſunt, & in illis multipliciter peccatur. Falſiſſimum eſt, vixiſſe tum Herodem, qui ante annos minimũ

quinque

quinque vel ſex perierat. Falſiſſimum eſt, quicquam eorum quæ hic commemorantur accidiſſe hoc anno, aut omnino poſt Domini noſtri natiuitatem. Euſebius in Hiſtoria ſua longe alio fine iſta recitat, quam putauit Baronius. Ille deſcripturus mortem Herodis verbis Ioſephi, prius ex eodem Ioſepho compendium in ſigniorum caſuum, qui regnanti Herodi acciderunt, proponit; vt probet, Herodem foris exiſtimatum felicem, domeſticis calamitatibus & cladibus illam ſuam felicitatem obſcuraſſe. Hoc vult Euſebius iſtis verbis: *ὡς μὴν οὖν τὰς κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ νομισθείσας εὐπραγίας ταῖς κατὰ τὸν οἶκον ἠμαύρωσε συμφοραῖς, οὐδὲν οἷόν τε νῦν καταλέγειν.* Nihil attinet, inquit, calamitates Herodis domeſticas nũc enumerare, per quas regni ſui res lætas, vt vulgo exiſtimabatur, ipſe caligine obtexit. Deinde velut in exemplum profert, primo cædem vxoris: nempe Mariammæ, quam Herodes proximo anno poſt victoriam Actiacam occidit, anno poſt delatum ſibi regnum XI. poſt aditũ VIII. Iuliano XVI. ante natalem Meſſiæ XXVII. Obſecro te Lector, quid hoc ad annum præſentem, ſeptimum à nato Chriſto? Suboluit & Baronio huius abſurditatis; cui malo vt medicinam faceret, ad oram libri verborum Euſebij emendationem propoſuit, vt pro *vxorem* legatur *ſororem*. At in Græco eſt γυναικὸς, non ἀδελφῆς: quæ voces adeo ſunt diuerſæ, vt parum ſit probabile alteram pro altera eſſe poſitam; niſi rationes afferantur, quæ vrgeant. Eſto vero, largiamur Baronio ita ſcribendum. Nempe, ita Herodes Salomen ſororem ſuam bis interfecerit, auctore Baronio: priùs, anno Chriſti ſecundo; iterum hoc anno. Quam admirabilis hæc emendatio eſt? Imo quod magis mireris, anno ſequente viuit adhuc Salome Baronio; & frater qui iam bis occiderat, teſtamentum condens, ampliſſimo legato illam proſequitur. Quis poetarum fabulam eſt commentus adeo portentoſam? Addit Euſebius, *καὶ τέκνων*, ad cædes reſpiciens filiorũ Ariſtobuli & Alexandri, quos anno ſexto vel quinto ante natalem Domini pater immitis ſtrangulauit. Deinde addit Euſebius cædes ab Herode patratas, hominum ipſi vel ſanguine, vel affinitate vel amicitia coniunctorum. Hæc tanta ſcelera, inquit ille, admiſerat prius dirus tyrannus, nec propterea tamen vltricem Dei manum erat expertus: at ſimulac furere in Chriſtum & alios innocentes cepit, è veſtigio ipſum iudicio diuino immiſſa pœna, & ex illa mors occuparunt. quod verbis Ioſephi poſtea declarat. Sic autem Euſebius: *ὡς δ᾽ ἅμα τῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νηπίων ἐπιβουλῇ θεήλατος αὐτὸν καταλαβοῦσα μάστιξ εἰς θάνατον συνήλασεν, οὐ χεῖρον καὶ τῶν φωνῶν τοῦ συγγραφέως ἐπακοῦσαι κατὰ λέξιν.* Omnia igitur quæ ſunt ad hunc annum adnotata corrigantur vna litura. Et ſane mirum eſt, potuiſſe hunc locum ab auctore Annalium deſcribi, vt non veniret illi ſimul in mentem erroris immanis, quem in hanc hiſtoriam primus ipſe inuehebat. Nam Euſebij tota hęc narratio eo ſpectat, vt doceat Herodem confeſtim poſt infanticidium periiſſe, Deo Opt. Max. pœnas ſceleris tam horrendi ſine vlla mora exigente, neque vllas inducias crudeliſſimo Principi in-

dulgente. Atqui totos ſex vel ſeptem annos Baronius interponit inter infanticidium & mortem infanticidæ Herodis: quem errorem immanem damnat alta voce iſto loco Euſebius, ſicut iam oſtendimus. Scriptura quoque non obſcure reclamat: cum Matthæus narrato infanticidio v. 16. 17. 18. continenter ſubiicit mortem Herodis verſu 19. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, *quum obiiſſet Herodes*: nempe paullo poſt quam res modo narratæ accidiſſent.

EXERCITATIO VI.

I. Tempora mortis Herodis & regni Archelai perperam Baronio aſſignata. Locus Ioſephi & Ruffini.

Anni VII. Num. I.

Tandem in anno Chriſti octauo, poſt infanticidium ſeptimo Herodem è viuis tollit Baronius. Bene eſt, quod tandem aliquando tyrannum vita, ſe errore abſoluit, quem multos annos continuauit, δυλάκων τῆς ὑποθέσεως, quam probauimus iam toties merum fuiſſe Baronij ſomnium, doctorum indignationem, poſteritatis riſum. Errorem de annis Herodis ſequitur neceſſario alius error de annis Archelai: qui proditur hic patri ſucceſſiſſe iſto anno neque aliter poterat auctor: ſiquidem huic anno vere aſſignauit mortem Herodis. At vide manifeſtam ἀτοπίαν. Nam ſi verus eſt hic Baronianus calculus, Archelaus regnum inierit dumtaxat vt exiret. Annus enim quem ille facit primum eius regni, Dio libro 55. facit vltimum: narrans in Conſulatu Æmilii Lepidi & Arruntii Nepotis, quos & hi Annales recte habent iſtius anni Conſules; Archelaum Romam eſſe abreptum vnde nunquam reuerſus eſt in patriam. Hoc tantum ἄτοπον poterat Baronio ſcrupulum iniicere, & ſuam illi chronologiam reddere ſuſpectam; niſi opiniones ſuas nimium amaſſet, & ſuſceptam ſemel ſententiam veri ſecurus tueri pertinaciter conſtitutum habuiſſet. In verbis Ioſephi quæ prolixe hic deſcribuntur, non deeſſent digna animaduerſione noſtra; quando mentem Ioſephi non ſemper eſt aſſecutus interpres Gelenius, multo autem minus Ruffinus: ſed quia poſt alios peccat Baronius eiuſmodi culpas, condonabitur. Verum quod ait, *placuiſſe Auguſto ex vltimis Herodis tabulis, quas firmas rataſque eſſe voluit, Archelaum regem inſtitutum regnare*: non iam Interpretum hoc peccatum eſt, ſed proprium Baronii. Archelaum enim, quem pater moriens Regem conſtituerat, Auguſtus regis honore priuauit, & dici atque eſſe Ethnarcham iuſſit. De vltimis Herodis tabulis Ioſephus lib. 17. cap. 10. Ἀρχελάῳ τὴν βασιλείαν χαρίζεται. *regnum dedit Archelao*. De Auguſti decreto p. 542. Ἀρχέλαον βασιλέα μὲν οὐκ ἀποφαίνεται· τῆς δὲ ἡμισείας τῆς χώρας ἥπερ Ἡρώδῃ ὑπετέλει ἐθνάρχην καθίσταται. *Ille quidem Archelaum regem non declarat: ſed eius ditionis quæ Herodi erat ſubiecta, in partem dimidiam ipſum conſtituit Ethnarcham.* Subiicit, promiſſionem ab Auguſto fuiſſe adiectam; ſe Archelaum regni dignitate honoraturum, εἴπερ τὴν εἰς αὐτὴν ἀρετὴν προσφέροιτο, *ſi virtutem exhiberet regno conuenientem*.

communientem. Ruffinus hæc verba legiſſe aliter videtur; ſic enim ille; *ſi laboribus & fauoribus circa ſemetipſum meritus apparet.* Liquet codicibus vſum in quibus erat ſcriptum εἰς αὑτόν, hoc eſt, *in ſeipſum*: quam lectionem inepta verborum ambage ipſe conatus eſt exprimere. Melius hodie, εἰς αὐτόν. Sed hæc obiter. Porro quum hunc ipſum Ioſephi locum paullo poſt deſcribat etiam Baronius; mirabar vnde ille iſta hauſiſſet de regno per Auguſtum delato Archelao: poſtea animaduerti, ex fine capitis vndecimi natam illi hanc opinionem. Male enim locum interpretans, cogitationem Auguſti & ſpem Archelao factam, pro re accipit, & decreto: quæ non mediocris eſt hallucinatio.

II. De reditu Domini ex Ægypto, & regno Archelai.

ANNI VIII. Num. XIII.

REditum Domini noſtri in Iudæam ex Ægypto Baronius refert in hunc annum, quo mortuus Herodes: *vno enim,* ait, *eodemque anno & Herodem defunctum, & Archelaum in regno confirmatum.* Sane audiuimus Baronium id dicentem: ſed non defuit qui refelleret, & probaret, cogitationem Auguſti repentinam pro decreto perperam accipi; ſpem pro re. Iudicet vero lector prudens, an ſit probabile, omnia quæ in hiſtoria illa narrat Ioſephus, intra vnius anni curriculum accidiſſe. Mihi quidem, dum ſingula quam diligentiſſime expendo, ſecus videtur. Quare falſum erit hoc anno relatum fuiſſe Dominum in Iudæam. Quid verbis opus? Ipſe Baronius ſtatim mutat ſententiam, & in annum ſequentem refert, nonum à natiuitate Chriſti. Cæterum propter immanem illius errorem de annis Herodis, omnia apud ipſum neceſſe eſt nutare, imo ruere.

EXERCITATIO VII.

I. Expenduntur rationes allatæ pro tranſlatione cubiculi, olim Nazarethici, nunc Lauretani. Argumentum ab omnipotentia Dei interdum periculoſum.

ANNI IX. Num. I.

INitio anni à natiuitate Domini nono, obſeruat Baronius, Chriſtum, poſtquam ex Ægypto in Iudæam eſt reuerſus, Nazarethi habitaſſe: quod verum eſt, & ſacris literis teſtatum. Deinde addit, fuiſſe in illo oppido duas domos, quarum in altera Chriſtus eſt conceptus in vtero beatiſſimæ Virginis; in altera fuit educatus: atque illam priorem domum conſtanter affirmat, integram adhuc perſeuerare, & in miniſterio Angelorum translatam fuiſſe in Dalmatiam primum, inde in agrum Lauretanum Picenæ prouinciæ. Si meminiſſet Baronius Annales titulum libri ſui polliceri, & legem Annalium ſeruare voluiſſet, poterat iſta obſeruationione hoc loco ſuperſedere. Nihil enim pertinet ad annum Chriſti nonum hiſtoria rei, quæ poſt tot ſecula dicitur contigiſſe. Nemo autem dubitat tranſlationem iſtam, ſi quidem vere facta eſt, miraculum eſſe admodum recens. Auctorum quippe noſtrorum

temporibus primo cepit illius fieri mentio: primique, vt videtur, Blondus & Baptiſta Mantuanus celebrarunt, ſcriptores heri & nudiuſtertius nati. Quo igitur iſto anachroniſmus annorum amplius mille quadringentorum? quod cum probe ſciret Baronius, non temere, ſed certo conſilio tranſlationis τῆς νομιζομένης, tempus diſſimulauit. Exigebat ſane ab illo ſuſceptæ prouinciæ ratio, vt miraculi tam incredibilis, tam recentis, tanti hoc tempore momenti veritatem diligenter inquireret, & quod inueniſſet, fide integra profiteretur. Exigebat charitas Chriſtiana, vt tot populos, quibus hæc nouitas eſt ſuſpecta, ſi poterat ab errore liberaret. Nam ſi hic hiſtoriæ Eccleſiaſticæ pater hæret in luto, nec poteſt ſe expedire: haut dubie cauſſa conclamata eſt. Nunc rationes Baronianas ſincero animo & candido expendamus: parati tota voluntate dare manus & herbam ei porrigere, qui argumentis non futilibus aliud nos docuerit. Primo Bedæ locum profert, vbi domus vtriuſque Nazareticæ fit mentio. Recte. Sed non obſeruat ille, venerabilem Bedam, narratione ſua fidem noui miraculi funditus euertere. Nam de domo vbi conceptus Ieſus, ita ſcribit: *Altera Eccleſia eſt, vbi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit.* Clare ex his verbis conſtat, iam ætate Bedæ, hoc eſt, ante annos octingentos & plures eo, ædem ſacram in eo loco fuiſſe ædificatam, quæ Chriſti conceptio ſe erat inſignem. Iam tũ igitur domus illa quæ tum fuit cũ Chriſtus concipiebatur, vel omnino eſſe deſierat, vel certè domus eſſe deſierat. Sane cũ dicit Beda, *vbi domus erat*: non obſcure videtur ſignificare iam ætate ſua amplius illam non fuiſſe, nedum eſſe nunc queat. Nam ſi ante octingentos vel nongentos annos non erat illa domus, quomodo verum erit, quod ait Baronius, illam ſemper duraſſe integram? Si quis dicat, non deſiiſſe quidem eſſe illam domum, ſed in templum fuiſſe verſam, quæram ego; ſi domus verſa eſt in templum ante tot ſecula: quomodo & quando templum iterum verſum eſt in domum? non enim templum tranſtuliſſe Angeli dicuntur, ſed domum. Dicet fortaſſe aliquis tunc cum illo loco templum eſt inædificatum priorem domum alio eſſe tranſlatam. Verum hoc neque vllius ſcriptoris veteris teſtimonio poteſt probari: neque de re tanta coniecturis fallacibus temere locus dari debet. Tum autem merito quærat aliquis, vbi latuerit illa domus translatitia per tot ſecula. Nam vt initio tranſlatæ nemo meminit; ita ſeruatæ nemo. Secundo loco profert Baronius conſenſum populorum: *hoc monumentum*, inquit, *totus Chriſtianus Catholicus Orbis veneratur ac colit.* Melius dixiſſet ac verius; vniuerſi nominis Chriſtiani & Catholici partem illam, quæ Ro. Pontifici paret, fidem habere huic miraculo. quanquam ne id quidem verum. Nam etiam inter Romanos Catholicos, etiam in ipſa Italia multi dubitant, multi aliter ſentiunt; ſed quod ſentiunt, publice profiteri metu impediti, non audent. Porro qui Papam agnoſcunt Chriſtiani, quota pars ſunt vniuerſi nominis Chriſtiani? aliter ſentire ridiculus & plusquam puerilis eſt error. Tertio loco ſubiicit Baronius argumentum

tum ab omnipotentia Dei: & hanc quidem vere Chriſtianus nemo, ne in dubium quidem vocat. Sciunt eruditi, iam olim Epicharmo poëtæ pagano vere dictum eſſe, *ἀδυνατεῖ οὐδὲν Θεῷ*, *Nihil Deo eſt impoſſibile*. Norunt quicunque oracula diuina non penitus ignorant, Angeli vocem, Luc. 1. 31. *ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα*, Sed vellem cogitaſſet Baronius quantam fabulis anilibus & opinionib. impiis ac pernicioſis feneſtram aperiant, qui Dei omnipotentiam ab eiuſdem ſeparant voluntate. Quid enim non credemus, ſi hoc argumentationis genus admittimus? Affirmant Rabbini poſtquā Moſes rupem virga percuſſiſſet, puteum repente extitiſſe, qui Iudæos iter facientes per deſertum ſit ſecutus ad mortem vſque Mariæ. Iidem de verme Schamir à Salomone adhibito ad lapides diſſecandos in ſtructura Templi, mira narrant. Iidem Leuiathanis & Beemoth magnitudinem narratione mirifica exaggerant, à qua non longe abit auctor libri quarti Eſdræ 6. 49. 50. Commemorant etiam Rabbini immanitatis portentoſæ bouem, qui altero cornu terram fulciat, deinde per interualla in alterum reiiciat; vnde terræ motus. Sexcenta ſunt huiuſmodi in eorum libris; plura & magis mirabilia in Alkorano: ſi Dei potentiam ſpectamus, & *δυνατά*, & facti ia Deo immortali; ſed quæ reiiciunt tamen, reſpuunt, irrident omnes pii: quia nullum extat teſtimonium voluiſſe Deum illa mirabilia facere. Atqui recte Pátres Græci dicere ſolent, oportere, vt fiat aliquid, *συνδρομὴν εἶναι τῇ δυνάμει τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ*: *vt concurrant in idem poteſtas Dei & voluntas*. Quid multa? Scitum eſt piorum Patrum; Omnipotentiam Dei & aſylum eſſe hæreticorum, quo ſe recipiant, vbi rationibus fuerint victi. Gregorius Nazianzenus oratione 51. de Apollinariſtis hæreticis: *ὑπὸ τούτων ἐξειργόμενοι τῶν λογισμῶν, καταφεύγουσιν ἐπὶ τὸ δυνατὸν εἶναι Θεῷ*, Sic olim & Arriani, quum ſceleſte contenderent, Dominum noſtrum Filium Dei non eſſe natiuitate: ſed facturam, *ποίημα καὶ κτίσμα*: erroris conuicti ab orthodoxis, eo tandem confugiebant, vt dicerent, *per omnipotentiam Dei hoc illi præſtitiſſe facturam, quod datura erat generatio*; quemadmodum legitur in quæſtione 97. Quæſtionum veteris & noui Teſt. apud Auguſtinum: quo loco ſic error ille confutatur: *Non voluntas verum Filium facit, ſed natiuitas. Sed potentia, inquiunt, Dei hoc ſubeſt, vt falſa faciat vera. Imo potentia Dei hæc eſt; vnde & omni laude dignus eſt; quia apud illum verum verū eſt, & falſum falſum eſt. Nam iſtud mendacis eſt, vt falſum dicat verum; quod Deo non competit. Nam omnia quidem poteſt Deus: ſed non facit, niſi quod conueniat veritati eius ac iuſtitiæ.* Eleganter ſcriptor ſuo tempore doctiſſimus, Humbertus Syluæ candidæ Epiſcopus, in diſputatione aduerſus Græcos: *Hi*, ait, *non inuenientes quonam Sanctarum Scripturarum funiculo ſcapham aſſertionis ſua pertrahant ad alicuius ſtabilitatis littus; fluctuantes pertrahuntur in illud diuinæ omnipotentiæ pelagus.* Deinde ipſe hoc argumenti genus quoties male vſurpatur, friuolum vocat: *nam*, inquit, *ſi quolibet modo id eſſet factum, aliquis Euangeliſtarum tantum narraret miraculum.* Dicemus nos quoque ſimiliter, fortaſſe non abſurde,

ſi hoc miraculum eſſet verum, non videtur permiſſura fuiſſe diuina prouidentia, vt hiſtoriæ tam admirabilis nulla eſſet certa narratio, nullum fide dignum teſtimoniũ. Quod ait quarto loco Baronius, domum Lauretanam & menſura & omnibus rebus congruere cum veſtigiis quæ adhuc Nazarethi viſuntur, nouum mihi eſt. Legi tot ſcriptores qui loca illa à ſe inſpecta deſcripſerunt: nihil ſimile apud quemquam illorum legi. Et mirum eſt poſt tot mutationes, poſt templum illi loco ſuperſtructum, adhuc ſupereſſe domus portatilis ἰχνάριον. Poſtremo reiicit nos Baronius ad Petrum Caniſium, quaſi ille ſitim poſſit abunde reſtinguere. Fruſtra. Nam ſi fortiora argumenta ſuggeſſiſſet Caniſius; proculdubio etiam illa in Annales eſſent relata. Qui periculum fecerit, inueniet ita eſſe. Vt nihil dicam de imperitia linguarum & veteris hiſtoriæ, quam locis innumeris Caniſianum illud opus prodit.

II. *Quomodo poſſit intelligi, fuiſſe prædictum per Prophetas Ieſum appellatum iri* Nazarenum. *Non videri ſcripta Prophetarum perijſſe poſt inſtitutam Eccleſiam.* Scriptum eſt, *duob. modis poſſe accipi. Metalepſis duplex aut triplex.*

DOminum noſtrum propter educationem in oppido Nazaret fuiſſe Nazarenum appellatum, ex Euangeliſta Matthæo mox refertur. Hoc quam firmum & certum eſt, tam incertum eſt, quo modo verba Euangeliſtæ, *quod dictum eſt per Prophetas*, debeant accipi. Sunt in promptu diuerſæ præſtantiſſimorum Theologorum, qua veterum, qua recentiorum ſententiæ. B. Chryſoſtomus in illum Matthæi locum indubitanter ſcribit, Prophetam ſiue Prophetas, quos Euãgeliſta laudat, iam non extare: multorum enim veterum Prophetarum ſcripta, vel propter Iudæorum incuriam, vel propter Barbarorum in Iudæam impreſſiones, periiſſe. Verum ſi tempore illo quo Matthæus ſcribebat, deſiderabantur vates illi qui hic laudantur; quæri poteſt, cur teſtimonio vteretur Euangeliſta auctorum amiſſorum? Sin tempore illo adhuc horum Prophetarum ſcripta ſupererant; difficile creditu eſt, libros ſacros Prophetarum primæ notæ ſeruari ab interitu non potuiſſe; quum Eccleſia Dei, cui diuina oracula præcipue ſemper curæ fuerunt, & vita ipſa chariora, (quod declarat imprimis hiſtoria rerum geſtarum aduerſus eos qui Traditores ſunt dicti:) omnes perſecutiones & calamitates eluctata, fuerit tandem ſeruata. Fortaſſe igitur melius fuerit, eruditam eiuſdem Patris obſeruationem huic loco Matthæi accommodare. Obſeruat Chryſoſtomus non vno loco, verba illa, ὡς γέγραπται, *vt ſcriptum eſt*, & ſimilia in Nouo Teſtamento, duobus modis accipi debere: quoniam eorum quæ ſic laudentur, alia verbis iiſdem, aut non diſſimilibus, ſcripta reperiantur; alia non verbis quidem ſcripta inueniantur, ſed rebus ipſis tantum expreſſa; aut ipſo euentu confirmata reperiri, quæ ſcripta nuſquam extent; licet de illis dicatur ὡς γέγραπται. Ad verſum

nonum

nonum capitis 11. prioris ad Corin. ita ille ſcribit. Καὶ ποῦ γέγραπται ταῦτα; λέγεται γεγράφθαι καὶ ὅταν μὴ διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ διὰ αὐτῶν τῶν πραγμάτων κείμενα ᾖ ἐπὶ τῆς ἱστορίας· ἢ ὅταν τὸ αὐτὸ μὲν ἐννοίᾳ κείμενον ᾖ, μὴ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ῥημάτων. *At vbi hæc ſcripta ſunt? Dicitur* Scriptura eſſe aliquid, *etiam tunc, quando non verbis, ſed rebus ipſis expreſſum fuerit in hiſtoriis: aut quando mens quidem eſt expreſſa, licet verbis non iiſdem.* Et homilia 41. ad eiuſdem epiſtolæ verſum 45 cap. 15. Καὶ ἔτι τὸ μὲν γέγραπται, τὸ δὲ οὐ γέγραπται· πῶς οὖν εἶπεν ὅτι γέγραπται; ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως αὐτὸ μετέφρασεν, ὅπερ ἔθος αὐτῷ συνεχῶς ποιεῖν. Et plura ibi in hanc ſententiam. Hac obſeruatione ſi vti volumus in explicatione loci Matthæi, neque eo fuerit opus effugio, vt dicantur periiſſe Prophetę hic laudati: neque inani labore, quærendi hoc vaticinium in veteri ſcriptura. Nam verbis quidem ſcriptum nuſquam legitur Chriſtũ vocatum iri Nazarenum: at inuenitur διὰ τῶν πραγμάτων κείμενον, vt loquitur Chryſoſtomus, id eſt rebus ipſis expreſſum. Vt ſi quis crumenam auro plenam amici collo appenderet, aut in ſinum illi coniiceret, nec tamen verbis exprimeret, ſe hoc illi donum dare, quum tenera tamen daret; vere dici poſſet donaſſe illi id munus, vtut formula dantibus ſolemni abſtinuiſſet: ſic, vere dici poteſt, prædictum atque ſcriptum fuiſſe, Meſſiam hoc vel illo nomine fore appellandum, ſi ita nominatus reperiatur in ſcriptis Prophetarum. Quod igitur Matthæus ait, prædictũ fuiſſe vt Chriſtus appellaretur Nazarenus, ex Iſaï. 11.1. & Zachria 6. 12. commodiſſimè videtur poſſe exponi. Auctor eſt Hieronymus non vno loco, oppido Nazaret fuiſſe id nomen inditum ab Hebræorum voce נצר quam alij ſurculum, alij florem interpretantur. In illo quem indicauimus Iſaïæ loco Meſſias expreſsè vocatur *Netſer*, id eſt, flos, vt vetus interpres vertit, & Gręci ἄνθος. Et conſentit Hieronymus, ſcribens ad Marcellam: *Ibimus ad Nazareth, & juxta interpretationem nominis ejus florem videbimus Galileæ.* In loco Zachariæ expreſſis verbis dicitur, nomen Meſſiæ fore Germen. צמח שמו Etſi autem nomina ſunt diuerſa ſurculus ſiue flos & germen: ſunt tamen ſignificatione affinia & vt Græci dicunt τῆς αὐτῆς ἐννοίας, cuiuſmodi nomina ſæpe permutari ſolita, vt alterum pro altero ponatur, nemo eruditus poteſt dubitare. Græci Critici appellant metalepſin duplicem, ſiue triplicem: vt cum γλήνη, quæ vox oculi pupillam ſignificat, ponitur pro puella: quia pupilla oculi dicitur etiam κόρη. Igitur in illo poetę, Ἔῤῥε κακὴ γλήνη, vox γλήνη locum obtinet vocis κόρη, per metalepſin quandam poeticam, vt appellant Grammatici. Eam figuram accurate explicat, & exemplis veterum ſcriptorum illuſtrat Euſtathius Epiſcopus, ad verſum Poetæ ex Iliad. α. Στήθεσσιν λασίοισι διάνδιχα μερμήριξεν. Quare nihil mirum eſt, in prophetia præſertim ænigmatica, promiſcue has voces fuiſſe vſurpatas. Plura de hoc loco Matthæi, quem non multo aliter interpretatur, diſſerit vir acutiſſimus Franciſcus Iunius, Parallelis ſuis.

***

EXERCITATIO VIII.

1. *Virginitas apud pleraſque gẽtes olim in pretio. Numerus innumerus eorum qui votum hodie virginitatis ſuſcipiunt. Auguſti ſeueritas in eos qui nuptiis abſtinerent, nec caſtè viuerent.*

Annvs XI. Num. I.

IN anno Domini XI. qui Coſſ habuit in aliqua ſui parte M. Papiũ Mutilum, Q. Poppæum Sabinum, trahit Baronius ad virginitatis laudem hiſtoriam, quæ Dioni narratur libro LVI. in eo anno. Nam quum, legem Papiam Poppæam ſanciret Auguſtus, qua lege maritis præmia, cælibibus pœnæ conſtituebantur nõ ſolum exceptæ ſunt à communi lege Virgines Veſtales: ſed etiam honos illis habitus idem qui matribus: recte hoc quidem Baronius: neq; ſane dubitari poteſt, apud pleroſq; populos, qui recti & honeſti cognitionem haberent, in pretio ſemper veram virginitatem fuiſſe. Dico pleroſque: quoniam affirmari idem non poteſt de omnibus: quum certum ſit ipſum Dei populum adeo *παρθενίαν οὐκ ἀσκῆσαι*, neque propoſitum ſeruandæ virginitatis notum habuiſſe; vt contra, ſi qua perpetuo maneret virgo, probro id illi verteretur, & genus quoddam maledictionis cenſeretur. Sic cum in Oreſta Euripidis impura Helena Electram compellans, virginem diuturnam appellat, illo verſu, Παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος Ἠλέκτρα χρόνου· *Electra, virgo quæ manes iam perdiu*: contumeliæ cauſſa ſic illam eſſe locutam veteres obſeruant. Differentiam hac in re inter veterem populum & nouum ſæpe adnotant Patres, & cauſſas illius explicant. Hoc igitur recte Baronius, & laudo. Illud non poſſum laudare, quod videtur illud exemplo veterum Romanorum defendere, quod paſſim fieri hodie videmus; vt pars mundi non pœnitenda votum virginitatis ſuſcipiat, magis quam præſtet. Quid enim ſimile? imo quid tam diſſimile fingi poteſt? Romę Veſtales erant numero ſex: quæ ſi virginitatem vel ſola ſuſpicione violaſſent; (vt illa quæ dixit, *Felices nuptæ: moriar, niſi nubere dulce eſt*:) grauiſſimis ſuppliciis, ſine vlla miſericordia, afficiebantur: damnatæ enim defodiebantur viuæ. Hodie virginitatem & ſanctimoniam profitentium tantus vbiq; numerus; vt ante annos plus minus ſexaginta, nondum tot ordinibus inuentis, qui poſtea ſunt excogitati, Paulus 4. affirmaſſe dicatur, eſſe in ſua poteſtate cœnobiorum quidem ad centum quadraginta quatuor millia: parœciarum vero ducenta octuaginta octo millia: cæterum læſa virginitas quam ſeueris legibus, pleriiq; in locis coerceatur, dicere nihil attinet; rem lippis notam & tonſoribus. Et hodie quidem ſcortatio, adulterium; & deteſtanda impudicitia, & ſimilia vitia, tolerabiliora cenſentur, atque adeo à multis Iuris Canonici doctoribus pro leuioribus peccatis habentur, quam ſi tranſeant ad nuptias non continentes: Auguſtus vero Princeps paganus, nulla meliore luce illuſtratus, neceſſitatem ſuis lege illa imponit, vel caſte viuendi vel nuptias ſectandi. Ἐὰν δὲ καὶ

αὐτοὶ

αὐτοῖς inquit, ἀγυναικοῦντες, ὥσπερ αἱ ἱέρειαι αἱ ἀεὶ παρθένοι ἄνανδροί εἰσι· ἐκείνως καὶ κολάζεσθε ἂν ἀσελγαίνοντές τι, ὥσπερ καὶ ἐκεῖναι. *Si vos carere ſemper vxoribus volueritis, ſicut ſacerdotes Veſtales carent viris: ergo & iiſdem quibus illæ pœnis & ipſi afficiemini, ſi flagitium aliquod admiſeritis.* Quis Rom. Pontificum à multis ſeculis tam duram legem ſuis monachis aut monialibus poſuit, atque hic paganus Princeps ſuis omnibus ſubditis ponit? Hoc igitur exemplum vt Baronius proponeret, ſatius, opinor, erat, quam virginitatem adeo alieno loco laudaret, nemini ſano vituperatam. Præſtentur non laudentur dumtaxat virginitas & cælibatus: omnes Bonum factum acclamabunt; & multi, quibus hoc conceſſum à Deo fuerit, ſanctum atque omni laudatione dignum propoſitum cupide æmulabuntur.

II. Hallucinationes Baronij in locis Dionis & Ioſephi.

ANNI XI. Num. II.

Hoc anno à natiuitate Domini XI. Quintilium Varum è Syria fuiſſe reuocatum obſeruat Baronius ex hiſtoria, vt ait, Dionis. Sed errat Baronius; nam falſam ſententiam Dioni attribuit. Verba ſunt Dionis lib. 56. ἐπεὶ δὲ ὁ Οὐάρος ὁ Κυϊντίλιος τήν τε ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβὼν, καὶ τὰ παρ᾽ ἐκείνοις ἐκ τῆς ἀρχῆς διοικῶν. *Poſtquam Quintilius Varus præfectura Germaniæ ſuſcepta, res illorum pro imperio adminiſtrabat.* Nihil Dio de reuocato è Syria Varo illo tempore. Quare errat grauiter Baronius. Decepit illum Dionis interpres, qui verbis Dionis iſta adiecit quæ in Græco textu non leguntur, *poſt adminiſtratam Syriam.* Sumpſit autem ea verba interpres è Xiphilino, qui ſuperioribus Dionis inſerit hæc μετὰ τὴν τῶν Σύρων ἀρχὴν, Atqui ne Xiphilinus quidem id dicit, quod è verſione parum fideli collegit Baronius; hoc demum anno Varum è Syria fuiſſe reuocatū. Hoc neq; Dio neque Xiphilinus dixerunt; & falſum eſſe in ſermone de Syriæ Præſidibus eſt oſtenſum. Additur in Annalibus; *hallucinatum Ioſephū, qui Varum perſeueraſſe in prouincia Syria, vſque ad ſucceſſorem Quirinium affirmat.* Etiam hic errat Baronius, & parum diligenter ſibi lectum Ioſephū oſtendit. Nuſquam enim Ioſephus affirmat quod ille ait. Quin ſi diligenter eius narrationem expendas, cum in XVII. Originum, tū in ſecundo Excidii; reperies nullam Vari factam eſſe ab eo mentionē poſt Archelai reditū ab Vrbe, quando factus eſt ab Auguſto Ethnarcha. Quod nullius Syriæ Præſidis meminit Ioſephus inter Varum & Quirinium; male ex eo colligas, affirmare ipſum quod vult Baronius eſſe ab eo affirmatum. Solet enim Ioſephus & Reges & præſides Syriæ prætermittere, qui rebus Iudaicis parum ſe immiſcuerint.

EXERCITATIO IX.

I. Baronij in Ioſephum iniquitas. Mos numerandi annum currentem pro completo.

ANNI XVI. Num. I.

Archelai relegationem confert Baronius in annum Domini 16.

morte Auguſti inſignem, Coſſ. duobus Sextis. Hic igitur Ioſephus hiſtoricus ab illo repetitur, grauiſſimeque accuſatur, non ſolum perperam digeſtorum temporum, ſed etiam leuitatis & inconſtantiæ. Quum autem ratio temporum Archelai pendeat ab hiſtoria mortis Herodis; nos iam ante profeſſi ſumus, videri nobis Ioſephum arctius contrahere vitæ Herodis ſpatium, quam vt poſſit per omnia defendi eius narratio; nonnihil, vt videtur, hiſtoriæ Euangelicæ repugnans, quæ eſt lex & norma veritatis. Sed Ioſephi hallucinationem non eſſe, vt Baronius ridicule exiſtimauit, nouem annorum, verum vnius dumtaxat aut ad ſummum alterius, ante oſtēdimus; & doctiſſimi quique atque exactiſſimi Chronologorum ita pronuntiarunt: quin pars illorum ne id quidem concedit, & variis argumentis conſenſum Ioſephi cum Euāgeliſtis probare conatur. Quare Ioſephus & Dio, qui etiam hic reprehenditur, aut nihil peccarunt, aut multo ſane leuius, quā hic ſcriptor exiſtimauit: aut quam errauit ipſe in iiſdem temporibus digerendis. Inconſtantiam vero cum obiicit Ioſepho, quia Archelaum alibi nono, alibi decimo regni ſui anno dicat fuiſſe relegatum; inique facit, & parum ſe obſeruaſſe oſtendit, omnibus hiſtoricis, ac præſertim ſacris, vſitatum loquendi modum, quando annus currens vel dies pro completo numeratur. Sic tempus quo miniſtrabant in Templo ſingulæ Sacerdotum familiæ, ſeptem dierum fuiſſe non eſt dubiū: nam Ioſephus p. 222. id ſpatiū definit, ἀπὸ σαββάτου ἐπὶ σάββατον [illegible] ... ſabbato aūt ad ſabbatū dies ſunt [illegible] tamen eo ipſo loco, dierum octo facit illud interuallum: διέταξε μίαν πατριὰν διακονεῖν τῷ Θεῷ ἐπὶ ἡμέρας ὀκτώ, h. e. *conſtituit, vt vna familia miniſtraret Deo ad dies octo.* Illuſtria exēpla huius locutionis in Scripturis poſſunt multa obſeruari: vt cum dicitur Dominus reſurrexiſſe die tertio: quum reuera vnum in ſepulchro νυχθήμερον, h. e. *vnicum integrum diem & vnicam integram noctē*, egerit, & dies circūſtantes aliqua parte attigerit. Sic ſpatium quod Matth. 17. 1. & Marcus 9. 2. faciunt ſex dierum, in Euangelio Lucæ, 9. 28. dicitur fuiſſe octo dierū: quod etiam Epiphanius obſeruat ſub lib. 1. finē; & ſuper ea diuerſitate præclare diſſeruit. Damaſcen⁹ quoq; de ea diuerſitate eruditè diſſerēs, in ſermone de transformatione Domini, notat vulgo eſſe vſitatum, vt in numerādis diebus τὰς ἄκρας ὑπεξαλείφοντες τὰς μέσας ἀριθμῶμεν, vltimis exemtis, medias tantum numeremus, vel contra. Et B. Auguſtinus obſeruat, *Habere iſtum morem Scripturas, vt à parte totum ponant, maxime in temporibus*; & affert hoc ipſum exemplum, De conſenſu Euang. lib. 3 cap. 13. Quid igitur obſecro peccauit Ioſephus, cum p. 5:4. relegatum fuiſſe ſcripſit, δεκάτῳ ἔτει τῆς ἀρχῆς, *anno regni ſui decimo*, nempe inchoato: at p. 727. ἔτει τῆς ἀρχῆς ἐνάτῳ, *anno regni nono*, videlicet exacto & completo? Quare Euſebius in Chronico Græco Scaligeri, pag. 62. quaſi interpretem Ioſephi agens ſcribit, οὗτος μετὰ θ̄ τῆς ἀρχῆς ἔτη εἰς Βίενναν πόλιν Γαλλίας ὑπὸ Ῥωμαίων ἐξορίζεται. Quæ mox ſubiiciuntur de Ioſephi erroribus in hiſtoria Iudæ Gaulanitæ, in ſuperioribus ventilata ſunt: nec video cauſſam cur hæc crambe toties fuerit reponenda.

II. Exerc.

II. Baronij de lingua Latina præſtantia diſputatio, & de vſu pallij apud Romanos ante Auguſtum. Eiuſdē hallucinatio in loco Suetonij. Tertullianus illuſtratur, locis aliquot à Baronio ma'e acceptis.

ANNI XVI. Num. VI.

POſtquam commemorauit Baronius Auguſti mortem, de veſtitu Romanorū & lingua Romana longam digreſſionem ſubiicit. Et diſputatio quidem de lingua Latina quo pertineat, in quem finem inſeratur, obſcurum non eſt. Nam quia vſus ſermonis Latini ex veteri conſuetudine remanſit in ſacris eorum, qui Romano Pontifici parent; voluit Baronius nobilitatem eius linguæ ſupra Græcam efferre. At quæ de toga & pallio hic diſſeruntur, quo ſpectent, fateor me neſcire. Hanc igitur illius obſeruationem breuiter expendamus. Initio error iocularis Baronij obſeruetur; qui rem per iocum factam ab Auguſto ſic accipit, quaſi eſſet Principis edictum. Addit ille ſane conditionem; *ſi tamen res ſerio facta eſt*: ſed quid opus iſta conditione, cum luce meridiana ſit clarius, ioco eſſe illa facta ab Auguſto, neque poſſe accipi vt ab eo ſit, niſi velit aliquis ſe etiam pueris propinare ſuauiter ridendum? Suetonius vltima Auguſti facta & dicta commemorans cap. 98 *Sed & cæteros*, inquit, *continuos dies, inter cætera munuſcula, togas inſuper ac pallia diſtribuit: lege propoſita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & ſermone vterentur.* Ioco eſſe hęc facta à Principe conſcio inſtantis ſibi finis, & æquo animo ad illum ſeſe parantis, cum præcedentia, tum ſequentia faciunt manifeſtiſſimum. Docet hoc ipſum & ſimilis obſeruatio Suetonii capite 75. ſuper conſuetudine Auguſti feſtos & ſolemnes dies celebrandi. Vt hæc non eſſent, ipſa tamen res quæ hic narratur, eiuſmodi eſt, vt illam quaſi ſerio factam accipere, hoc vero nihil aliud ſit, niſi aut inſanire, aut credere Auguſtum inſaniiſſe. Nam cui perſuaderi poterit, Principem φρενήρη, & mentis cōpotem, illam veſtium permutationē inter Græcos & Romanos, edicto iuſſiſſe? Non meminerat Baronius hunc eſſe Auguſtum, qui decorum in veſtitu ſeruari à Romano populo ſemper voluit, ſicut probauit eo facto, quod narratur Suetonio, capite XL. Latinus Latinius vir prudens & doctiſſimus, quo cenſore vſus eſt Baronius in hoc primo tomo, cum iſta legeret, notæ culpam appoſuit. Huius iudicium ne videretur ille contempſiſſe, illam parentheſin adiecit, *ſi tamen res ſerio facta eſt*: mentem tamen vt apparet non mutauit: alioquin tam abſurdæ ſententiæ veſtigium nullū in ſuis ānalibus paſſus eſſet extare. Prebuerunt ipſi errandi occaſionem illa apud Suetoniū verba *lege propoſita*, quę eſt profecto hallucinatio, vel mediocriter docto homine indigna. Addit vero: *Hæc cum Suetonius de illo ſcribat, tamen antea irrepſerat in Italiam vſus pallij de quo ſic Tertullianus: Pallium etſi Græcum magis ſed lingua iam penes Latium eſt: cum voce veſtis intrauit.* Sed quid iſte ſcriptoris Afri locus ad propoſitum? Nam Tertullianus ſub Seuero & duobus filiis eius imperātibus illa ſcribebat: hic vero ſermo eſt de tēporibus ante Auguſtū. Verba Tertulliani, *cū voce veſtis intrauit*, ſi ſin-

pliciter vt ſonant accipias, ſenſus erit, ſimul cepiſſe Latium, id eſt, populum Roman. & vocem *pallium*, notam habere, & genus veſtis voce denotatum vſurpare. quod falſum eſt. Nam tempore Plauti, & ante ipſum, nota dictio fuit Romæ, veſtis in vſu Romanis non fuit: vnde palliatarum & togatarum fabularũ diſcrimen. quare ita accipiendum quod ait Tertullianus, vt dicat, cum voce iam olim nota, rei vſum tandem intraſſe. Hoc vere ille de ſua ætate dicere potuit: nam poſtquam in orbe Romano qui ſunt, ciues Romani effecti ſunt ex conſtitutione Imperatoris Antonini, vt ſcribitur lege 17. Digeſt. De ſtatu homi. paullatim omnes ciuitatis & peregrinitatis notæ exoleuerunt. Quare locus Tertulliani ad propoſitum Baronii non magis faciebat, quam canis ad balneum. Sic mox vt probet multo ante Auguſtum pallij vsũ Romanis fuiſſe licitum, duo affert exempla, quorum priore contrarium demonſtratur; poſterius plane falſum. Prius. Exemplnm eſt Scipionis, cum eſſet in gymnaſio. In qno demiror diſcipulum Nerij non animaduertiſſe errorem ſuum: perinde enim facit, vt ſi ita argumentaretur: Romanis licuit in communi vſu Græce loqui; quoniam Cicero cum erat in Sicilia & Græcia Græce cum Græcis loquebatur. Nam gymnaſiorum inſtitutum totum fuit Græcanicum; neque alibi quam inter Græcos erant gymnaſtæ & gymnaſia: puta, Neapoli, quæ Græca vrbs erat, in magna Græcia, Sicilia, vel Græcia; aut aliis locis, vbi more Græcorum viuebatur. Vbi igitur Scipio vſus pallio traditur? nempe in Gymnaſio, hoc eſt, inter Græcos: atque id non in Italia, ſed in Sicilia. Qui tamen ne ſic quidem euitauit, quin male eo nomine audiret atque adeo in magnum periculum veniret, accuſante ipſum apud Ordinem ampliſſimum Fabio Maximo. Florus epitome Liuiana 29. *Qnum falſus rumor de P. Scipione Proc. qui in Sicilia erat, in Vrbem perlatus eſſet, tanquam luxuriaretur; miſſis ob hoc Legatis a Senatu, qui explorarent an ita eſſet, purgatus eſt infamia Scipio.* Capita accuſationis referuntur Liuio: *Ipſius etiam Imperatoris, non Romanus modo, ſed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidiſq́ inambulare in gymnaſio, libellis etiam palæſtraque operam dare.* Exemplum Scipionis imitatus eſt Germanicus Tiberii temporibus, cum Ægyptum luſtrabat: & reprehenſus eſt eo nomine etiam illa ætate, non minus quam fuerat Scipio. Tacitus narrat Annalium libro 2. in Conſulatu Silani & Norbani, vbi etiã Scipionis meminit. Iſta ſcilicet egregie probant, quod voluit auctor ire probatum; licitum fuiſſe Romanis pallij vſum etiam ante Auguſtum. Alterum exẽplum eſt de Catone Vticenſi; quem ait Baronius, cum ius diceret vſum pallio. Non ſolus Baronius, ſed etiã alij viri doctiſſimi hoc ſibi perſuaſerunt, ex verbis Tertulliani male intellectis. Sic ille de pallio cap. 3. *Idem Cato iurisdictione ſua in tempore, humerum exſertus haud minùs palliato habitu Græcis fauit.* At non hoc vult Tertullianus, Catonem eum ius diceret, pallio vſum: ſed iuniorem cum Cenſorio confundens, ait ipſum Græcis fauiſſe, hoc eſt acceſſiſſe prope ad cultum Græcorum pallio vtentium,

cum

eum iudicaret, humerum exſertus, non minus quam ſi pallium geſtaſſet. De prætura Catonis Vticenſis ſcribit Plutarchus in vita; ipſum integritate iudiciorum ſuorum non tantum dignitatis ei quem gerebat magiſtratui conciliaſſe: quantum detraxerit illius honori, atque adeo illum deturparit, cum ſæpe ad tribunal accederet ſine tunica & diſcalceatus, Στρατηγὸς, inquit, οὐδὲν ἔδοξε προσθεῖναι τῇ ἀρχῇ τοσοῦτον εἰς σεμνότητα καὶ μέγεθος ἄρχων καλῶς, ὅσον ἀφαιρεῖν καὶ καταισχύνειν, ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προερχόμενος. Nihil Plutarchus de pallio; ſed hoc tantum; conſcendiſſe tribunal ſine tunica & ſine calceis. ex quo apparet magna Catonis incuria circa habitum. Eandem & Tertullianus ſignificare voluit, cum dixit illum ius dixiſſe humero exſerto. quod non ſolum de palliatis dicitur; verum etiam de togatis, qui togæ laciniam humero detractam ſub brachium coniiciebant: quod etiam aliter dixerunt, eſſe expapillato brachio. His duobus exemplis & tertium additur, de Tiberio, quam refert Suetonius, *abiecta toga ferme biennio permanſiſſe in pallio*: tunc nimirum, cum Rhodi exul, vel certe agens exulem, ad humilitatem omni ſtudio ſe componens, ſpem & cogitationem de reditu penitus poſuiſſe videri volebat. Quare etiam iſtud exemplum eſt ἀπροσδιονύσου.

III. An lingua aliqua potior in ſacris quam alia. Latina cæteris male prælata. Comparatio trium linguarum, Hebraica, Græca, Latina, Cur Romani ſua lingua in prouinciis vſi. Legum Schola Latina in Syria. Quæ lingua in titulo Crucis præceſſerit. Inconſtantia Baronij ſuper ligno Crucis, quod Romæ viſitur. Euangelium linguis omnibus prædicatum. Cur Marcianus Imperator Latine locutus in Concilio. Literæ Paparum ad Concilia Latine legebantur, deinde in Græcum vertebantur. Latinus ſermo paſſim intellectus. Inſignis Baronij hallucinatio, ſuper ſacris Latinis Conſtantinopoli fieri ſolitis. Locus ex epiſtola Nicolai Papæ. Probatur nihil olim lectum in Eccleſia aut dictum, quod non intelligeretur, aut exponeretur. Iudicia Græcorum de lingua Romana. Vetus Rom. Eccleſia Græcam linguam ſua in nonnullis ritibus prætulit. Miſſæ Rom. lingua aliquando per occaſionem Conſtantinopoli.

ANNI XVI. Num. VIII.

QVis ſit ſcopus Baronianæ diſputationis de linguæ Latinæ prærogatiua iam oſtendimus. Nam quia docere alio loco parabat, vſum eius linguæ in ſacris exercitiis eſſe retinendum; mature & iam inde à principio ſuorum Annalium præſtruere ſibi fidem voluit, quo lectore vteretur ad aſſentiendũ proniore & faciliore. Nimirum hoc fundamento nititur iſta argumentatio: illum cultum eſſe Deo gratiſſimum, ad quem peragendum lingua fuerit

adhibita omnium præſtantiſſima. Vnde enim niſi ab hac perſuaſione, tantâ hæc contentio linguam Romanam aliis omnibus anteponédi? Sed quum perſonarum apud Deum Opt. Max. nulla ſit acceptio: οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ, Rom. 2. 2. Epheſ. 6. 9. quomodo erit acceptio linguarum? aut ad ſtabiliendam hanc ſententiam, quid præter friuolam coniecturam, ex humana ratione depromptam, poteſt afferri? Paſſim Spiritus Sanctus in libro Pſalmorum omnes gentes, omnes populos & nationes hortatur, vt nomen Dei laudent & canticis celebrent: dilectus linguæ, qua potiſſimum ſit Deus laudandus, nuſquam imperatur, nuſquam vel aperte, vel obſcure ſaltem & ænigmatice indicatur. Si lingua Romana erat, aut futura erat omnium Deo gratiſſima in ſacris ſynaxibus; cur regius pſaltes non eadem opera populos hortabatur, vt illam Deo vnice gratam linguam diſcerent? Non igitur è diuinis oraculis auctoritatem habet iſta ſententia. Iam ſi linguarum inter ſe comparatio ſit inſtituenda, vt quæ ſit omnium præſtantiſſima dignoſcatur: peſſimam inueniendi veri rationem iniuit Baronius. Vt enim equi aut mancipii vera laus in eo eſt poſita, vt ad illa miniſteria ſint aptiſſimi, quibus fuerint deſtinati: ſic illa præ cæteris magni fieri lingua debet, quæ ad exprimenda ſenſa animi eſt conuenientiſſima. Is namq; eſt vſus linguarum, cuius tantum gratia à ſapientibus & diſcuntur & vſurpantur. Antiquitas præterea, cauſſa alia eſt, cur lingua aliqua præſtare alii merito credatur: præſertim ſi matrix altera fuerit alterius, altera tradux, & ab illa orta. Tertiam cauſſam ſtatuere licet, dignitatem eorum qui lingua vtantur, vel fuerint vſi: & quartam, ſi qua lingua vſu patet latius quam altera. Si prima ratio ſpectetur, lingua Græca ſine controuerſia omnes anteceſſit: ſi ſecunda, Hebraica omnium proculdubio longe nobiliſſima: Græca item, nobilior Latinâ: ſi tertiam, nulla eſt linguarum omnium quæ ad dignitatem Hebraicæ accedat: quam Deus initio rerū formauit: quam diuina Maieſtas ſæpe vſurpauit: quæ oracula cœleſtia continet: quæ nomen Dei illud admirabile, quod priora ſecula ſacro ſilentio ſemper ſunt venerata, ſola nouit: Proxima dignitas Græcæ linguæ: qua ſcribi Deus voluit ſalutis noſtræ doctrinam; qua etiam ſcientiæ omnes primitus ſunt traditæ, & à præſtantiſſimis ingeniis prope conſummatæ. Quarta ratio Latinæ non parum decoris hodie conciliat, quatenus in Europa iam omnium ferme eruditorum communis ea facta eſt. Quare ſi tres iſtæ inter ſe comparentur, Hebraica, Græca, Romana: omnium ſine controuerſia vt antiquiſſima, ſic nobiliſſima Hebraica: Græca nobilior Romana: hæc quo ſe iactet aduerſus duas priores nihil habet: habet quo aduerſus reliquas omnes aliis. Primo, quod in titulo Crucis Domini noſtri Hebraicæ & Græcæ adiuncta, miniſterio tam excellente à ceteris ſeparata eſt, & quodammodo ſanctificata. Accedit, quod olim lingua fuit dominantium: quo referri debent, quæcunque à Baronio ſunt congeſta è Suetonio, Dione, Cicerone, Valerio Maximo, vt probaret Romanos rerum dominos, vſum linguæ ſuæ vna cum dominatione propag

pag iſſe

pagaſſe, quoad eius fieri poterat: quod ſane neque mirum eſt, neque probationis egebat. Duabus enim de cauſſis id ab illis factū. Prior fuit; quia plerique Romanorum magiſtratuū Græcè neſciebāt, aut certe periti ſermonis Græci adeo non erant, vt cō-mode atque expedite Græce poſſent loqui: nam qui poterant, cum tulit occaſio, fecerunt. Sic apud Liuium libro 45. Paulus Æmilius in Macedonia ſedens pro tribunali, *Latine quæ Senatui, quæ ſibi ex concilij ſententia viſa eſſent, pronuntiauit*: ac ſtatim: *Cn. Octauius Prætor, (nam & ipſe aderat) interpretata ſermone Græco referebat.* Accedit & alia cauſſa: nam ſpecimen aliquod dominationis in eo multi poſuerunt, vt apud ſubiectas gentes, lingua populi dominantis vſurparetur. Quare etiam iudicia in conuentibus lingua Romana per prouincias, vt plurimum, celebrabant: vnde illa farrago vocum forenſium Romanarum, quę ſermoni Græco & Syriaco reperiuntur inſertę, vt vel ex Nouo Teſtamento apparet. Et in Arabi plurima vocabula Latina eſt inuenire; quæ, ſi obſeruaueris, deprehendes ferme omnia vel forenſia eſſe, vel militaria. Nam ex eadem cauſſa etiam, Leges doceri in Syria Beryti voluerunt lingua Romanā: qua de re inſignis locus eſt apud S. Gregorium Thaumaturgum. in laudatione Origenis. Ibi Gregorius cauſſā cur ferme Græce loqui dedidiciſſet, hanc reddit: *οἱ θαυμαστοὶ ἡμῶν νόμοι οἷς νῦν τὰ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν κατευθύνεται πράγματα, οὔτε συγκείμενοι οὔτ' ἐκμανθανόμενοι ἄλλως ἀπόνως ὄντες, σοφοί τε καὶ ἀκριβεῖς καὶ ποικίλοι, καὶ θαυμάσιοι, καὶ συνελόντα εἰπεῖν ἑλληνικώτατοι· ἐκφρασθέντες δὲ καὶ παραδοθέντες τῇ Ῥωμαίων φωνῇ, καταπληκτικῇ μὲν καὶ ἀλαζόνι, καὶ συσχηματιζομένῃ αὐτῇ τῇ ἐξουσίᾳ τῇ βασιλικῇ φορτικῇ, δὲ ὅμως ἐμοί.* Fecerunt hoc, inquit, *iſta admirabiles noſtræ leges: ex quarum præſcripto nunc omnium qui Romano ſubijciuntur imperio negotia adminiſtrantur, ac hæ nec erutæ ſunt aut adinuēta nec cognoſcuntur ſeu perdiſcuntur ſine labore: ſapienter quidem ſcriptæ ſunt; accurata, varia, admirandæ, atque vt vno verbo dicam, Græca eruditione refertiſſima: concepta vero ſunt ac tradita Romanorū lingua, terribili illa quidem, ſuperba, & imperium quod obtinent præ ſe ferente; cæterum mihi moleſta & Barbara.* Iſtæ rationes ſunt, cur Romani vernaculum ſibi ſermonem, apud ſubditos imperio ſuo populos voluerint vſurpari: non autem quod ipſam per ſe linguam Romanam Græca putarent eſſe digniorem: cuius vanitatis, nunquam, opinor, ipſis in mētem venit. Baronius vero poſtquam teſtimoniis aliquot probauit Romanos Romanam linguā in prouinciis vſurpaſſe; ex eo concluſionem hanc elicit: *Vnde inferri poteſt, in titulo Crucis Domini, quē ſcripſit Pilatus Hebraice, Græce, & Latine, non eo ordine quo recenſentur ab Euangeliſtis inſcriptiones eſſe poſitas; nam diuerſi cum inter ſe reperiantur, non ordinē ipſos ſecutos eſſe, ſed tantum quod factum eſt inſinuaſſe; ſed Latinam inſcriptionem primo loco poſitam eſſe.* Magna animo meo inceſſit admiratio, quis enthuſiaſmus tranſuerſum egerit hunc Cæſarem, vt tam alieno loco de titulo Crucis Dominicæ diſputaret. Nec minus miror, auſum hæc dicere, idq; Romę qui non neſciret, fruſtum è ligno tituli huius inter alias reliquias Romę colique ligneum ſi [illegible] lecti [illegible] Bar[illegible]

ronius colligit, falſum eſt illud lignũ, falſæ reliquiæ, & qui venerationẽ illi hactenus exhibuerunt falſi ſunt. Nã in eo ligno prima eſt Hebraica inſcriptio, ſequitur Græca, & tertio loco Romana. At per Deum immortalem, ſi etiã ligni illius, quod os & linguam, vt ita dicã, habet, ac pro ſe loquitur, fides vacillat, quid erit certitudinis in Crucis ligno, quod vel Romæ vel alibi adoratur? quid in cęteris reliquiis? Iſtud igitur pius Lector diligenter apud ſe reputet. Nã Baronium de illo ligno certi nihil habuiſſe, & fortaſſe etiã magis in illã partẽ inclinaſſe, vt falſum atq; adulterinum crederet, hic locus manifeſtiſſime arguit. Idem tamen in hiſtoria paſſionis cum vulgo loquitur, & ſine vlla dubitatione illud fruſtum ligneum pro vero agnoſcit: vbi penitus mutata ſententia, etiam de ordine trium titulorum diſputat ſubtiliſſime: qua de re ſuo loco. Hic vero Baronius ſuam ſententiam (illã dico quam hic probat in anno Chriſti 16. non quam tuetur in anno 34.) magni teſtis auctoritate confirmat, Nicolai I. Romani Põtificis: cuius verba, ſi recte capit Baronius, & Papa, vt veriſimile, mentitus non eſt; ilicet de ligno quod Romæ colitur actum eſt. Nã id ſubdititium eſſe, omnino ex hac Baronij ſententia, & Nicolai Papę verbis ſequitur. Hoc igitur Romani viderint: nos interim porro pergamus. Addit, *poſt hæc linguam Romanam fidei ſacramentis in Romana Eccleſia magis magiſque fuiſſe nobilitatam*: quod quidem veriſſimum eſt: atque hanc præcipuam eſſe linguæ Romanæ commendationẽ, pii omnes vltro concedent: quod diuina oracula, illa etiam ſint expreſſa; & quod Dei laudes, & ſacroſãcta religionis Chriſtianæ myſteria, Latino ſermone ſint celebrata. Hoc maius eſt, quam populi dominantis linguã fuiſſe, etiã ſi terrarum Orbẽ (cuius pars Romanis olim non adeo magna paruit) vniuerſum dominatio ipſorũ tenuiſſet. Sed enim hæc laus linguę Romanę propria nõ fuit, non eſt: verum cõmunis omniũ populorum linguis, ad quos doctrinæ cœleſtis præconium peruenit, & Chriſti regnum. In ſecundo Actorũ Parthi, Medi, Elamitę Meſopotamii, Iudæi, Cappadoces, Ponti & Aſię incolæ, Phryges, Pãphylii, Ægyptij, Afri, Cyrenẽſes, Romani, proſelyti Iudæi, Cretenſes & Arabes, Apoſtolos audiũt, propriis cuiuſq; horũ linguis enarrãtes τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, & pietatis myſteria. Neq; dubiũ eſt iſtos omnes vel ſaltẽ pleroſq; omnes, poſtea cultũ religionis Chriſtianæ in patriis ſuis inſtituiſſe, vt lingua vernacula quiſq; populus Deum coleret. Inter cęteros populos Romani nominantur, vt nõ plane vltimi, ita à primo loco remotiſſimi. Vbi igitur pręrogatiua linguę Romanę in rebus ſacris? equidẽ iſtud tam ſubtile nullus capio. Quare illud repeto, quod initio dixi: vt perſonarum, ita linguarum nulla apud Deum immortalem eſt acceptio. Quem ego dum hæc ſcribo, non dubito, vanitatem, futilitatem, ſtultitiam & ineptias noſtras ex alto & ſublimi gloriæ ſuæ faſtigio ridere atque damnare; qui de linguarum prærogatiua, miſeri homunciones, contendamus. Nos fortaſſe aliquanto excuſatiores, qui non præimus, ſed aliena perſequimur veſtigia. Nondum tamen finis: nam Baronius tria adhuc adfert argumenta, vt pręrogatiuam Romanę linguę ſtabiliat. Primum eſt; quod Marcianus Imperator in Synodo Chalcedonẽſi verba

faciens, primò Latinè, deinde Græcè eſt locutus. Magnam verò rem nobis narrat Baronius: Imperatorē Romanum Græcè & Latinè doctum, in cœtu Romanorum & Græcorum Romanam priùs orationem habuiſſe quàm Græcam. Dederit hoc videlicet dignitati veteris Romæ, cui æquum erat nouellam Romam allargere: dederit Maieſtati Imperii, quod à Romanis inſtitutum, Romanorum ſemper eſt dictum: dederit & dignitati illorum qui Concilio intererant. Nam præter Epiſcopos fuit ibi tunc procerum imperii maximus numerus: quorum nomina & dignitates ibidem accuratè recenſentur. Hos autem omnes aut pleroſque omnes, vel Romanos Italoſve fuiſſe, vel Romanam linguam doctos, nulla ſit religio affirmare. Nam è Græcis illi potiſſimùm Latinè loqui diſcebant, qui ad aulicam vitam aſpirabant. Vnde illud Chryſoſtomi in ſermone ad fidelem patrem, to. 6. p. 190. ὁ δεῖνα τὴν Ἰταλῶν γλῶσσαν ἐκπαιδευθεὶς, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστὶ λαμπρὸς, καὶ πάντα ἄγει καὶ φέρει τὰ ἔνδον. *Ille linguam Italicam accuratè doctus, in aula vehementer floret, atque in ea pro libitu ſuo cuncta adminiſtrat.* Vt dubitari non debeat, pleroſque procerum aulicorum Latinam linguam calluiſſe. Quare ne illud quidem mirum; Imperatorem vel in eorum gratiam Latinè fuiſſe tunc locutum. Diſcebant præterea linguam Latinam, qui ad vitam militarem præparabantur; quod ex elegantiſſima apparet hiſtoria, quam in eodē libro narrat Chryſoſtomus. Adde quòd Epiſcoporum qui ex Italia venerant, pleroſque Græcè neſciſſe, ſimillimum veri eſt: nam vt ait Gregorius Magnus, qui ſeculo proximo vixit, in tota Italia pauciſſimi erant, qui aliquid omnino Græcè ſcirent. Quid autem Baronius ad propoſitum ſuum è facto Imperatoris Marciani poſſit colligere, nondum, quæ mea eſt tarditas ingenii, intelligo. Alterum exemplum ſequitur, quod ad rem ſanè plus aliquanto facit. Refert enim Baronius ex actis Concilii Epheſini, morem olim in Conciliis ſeruari ſolitum; vt Romani Pontificis literas Papæ Latinè recitarent; & non niſi rogati à conſeſſu Patrum, eaſdem Græcè verſas legerent. Hoc Baronius putat eſſe magnum prærogatiuæ argumentum Latinæ linguæ. Sed moneo lectores Annalium, non eſſe cur huic argumento multum tribuant. Nam quid mirum eſt, ſi literæ à Papa Latinè ſcriptæ, eâ linguâ priùs exhiberi ſolitæ fuerint, quâ compoſitæ? ſi rectâ ratione rē putamus, nō magis hoc videri mirū debet, quàm Romanum Epiſcopum Romanâ linguâ literas ſcripſiſſe. Iam Traiani temporibus, vt auctor eſt Plutarchus, toto Imperio Romano lingua Romana non ſolùm intelligebatur, ſed etiam à pleriſque vſurpabatur. Sic enim ille in Platonicis quæſtionibus, Ῥωμαίων λόγῳ νῦν ὁμοῦ τι πάντες ἄνθρωποι χρῶνται: *ſermone Romanorum vniuerſi ferè mortales nunc vtuntur:* & Sophiſta Libanius, qui paullo ante Epheſinum illud Concilium viuebat, vereri ſe alicubi ſcribit, ne, quoniam rerum ſumma penes illos ſit, quibus Latina lingua erat vernacula, breui deficiat vſus Græcæ. Locus eximius eſt, quem adſcribam è libro De ſua fortuna. Ἀλλὰ τά γε τῶν ἡμετέρων λόγων νῦν ἀλίον ἢ πρότερον ἦτ-

τήλας τῆς ἑτέρων. οὐδ' ἡμῖν καὶ φόβον ὑπὲρ αὐτῆς γένηται, μὴ ἐνοχοποιῶσιν ὅλως, νόμον τοῦτο ποιοῦντες· γράμματα μὲν οὖν καὶ νόμος τοῦτ' ἐκ ἔσχατον· ἡ τιμὴ δὲ καὶ τὸ τῆς πάλαι ἰταλικῆς ἐπιστολῆς φυλάττεσθαι τὸ δύνασθαι. Vbi notabit lector *ſermonem* pro *lingua* accipi. Cur igitur literæ quas Papa Romanus Latinè ſcribebat, eius Legati priùs in aliam traſferrent linguam, quàm experientiâ didiciſſent, vtrùm id foret neceſſe? Nam ſi plures, vel præcipui Epiſcoporum, Latina intelligerent, poterant in totum Pontificis Legati eo labore ſuperſedere. Præterea ſciendum, nullam legem extitiſſe, nullum canonem, qui juberet ita fieri: ſolâ conſuetudine id receptum eſt: contrà, vt Latina verterentur à Papæ Legatis in Græcum, non mos; ſed jus & neceſſitas fuit: alioqui rem ridiculam & abſurdam facere viſi eſſent, ſi apud non intelligentes Latini ſermonis, Latina tantùm recitaſſent. Iccirco ſic loquitur Philippus presbyter, Papæ Legatus, in illo Concilio: Τὸ ἱκανὸν ἐγένετο τῇ συνηθείᾳ, ἵνα τὰ γράμματα τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας ἐν πρώτοις Ῥωμαϊστὶ ἀναγνωσθῇ. *Satisfactum eſt*, ait, *conſuetudini, vt ſedis Apoſtolicæ literæ primò Latinè legerentur.* De factâ verſione Græcâ ſic: Νῦν δὲ ὁμοίως, ἐπειδὴ ἡ ὑμετέρα ἀπαιτεῖ μακαριότης ὅπως καὶ ἑλληνιστὶ ἀναγνωσθῇ, ἀναγκαῖόν ἐστι τοῦ πόθου τῆς ὑμετέρας μακαριότητος γίνεσθαι τὸ ἱκανόν. *Nunc ſimiliter, quoniam beatitudo veſtra exigit, vt Græcè eadē literæ recitētur, neceſſe eſt deſiderio beatitudinis veſtræ ſatisfieri.* Si quis putet in eo ſpecimen aliquod fuiſſe dominationis, quam Papa Ro. in vniuerſos Epiſcopos, atque adeò in Concilium œcumenicum ſibi vindicaret; nos qui de Papis eius ſeculi meliùs ſentimus, hoc tantū iſto loco reſpondebimus; imperitorum hominum id eſſe commentum, qui temporum illorum hiſtoriam non habent notam: neque ſatis attentè obſeruatunt differentias temporum & gradus, per quos ad hodierna poſtulata adulatores & paraſiti Paparum peruenerunt. Quare de iſtis alibi ſeriò, volente facienteque Deo. Tertium argumentum omnium validiſſimum eſt; nec ſine arte à Baronio reſeruatum vt agmen clauderet: quod ex rhetorũm præcepto videtur feciſſe. Ait igitur: *In ſacris etiam Miſſarum ſolemniis penes Græcos ea ſemper viguit conſuetudo, vt tam lectiones Euangelicæ quàm Apoſtolicæ, primùm Latinè, indè Græcè eadem in Eccleſia publicè recitarentur, vt idem qui ſuprà Nicolaus Papa ad eundem Imperatorem ſcribens teſtatur.* Hæc ille: qui ſi cogitaſſet ſeriò, quàm parum probabilem hiſtoriam pro verâ & certâ lectorib. ſuis obtrudat; nunquam cōmiſiſſet, vt narrationem Nicolai Papæ, aliter referendo, multo etiam minùs probabilem redderet. Falſum enim eſt id Papā dicere quod ait Baronius. Non dicit Papa eam conſuetudinem vigere apud Græcos: de Conſtantinopolitana enim Eccleſia tantùm loquitur, vbi plerique Itali erant aut ſermonis Latini periti: neque vt Baronius, quicquam affirmat Nicolaus: ſed *fertur*, inquit; eo verbo indicans, non quaſi certam narrationem ſe id commemorare: ſed vt auditionem de cuius fide nihil ſibi conſtaret, nihil aſſeuerare velle. Vbi igitur fides Baronii? ſed multo etiam inſignior fraus, (dicendum enim quod res eſt:) cùm addit verbis Nicolai verbum *ſemper*: in quo vt vis eſt & pōdus præcipuum, ita menda-

mendacium longè maximum. Verba Nicolai ſunt: *Iſtius enim dictione lingua, Conſtantinopolitana Eccleſia, lectionem Apoſtolicam & Euangelicam in ſtationibus fertur primitus recitare; ſicque demum Græco ſermone propter Græcos vtique ipſas lectiones pronunciare.* Non faciam hoc loco, quod hodiernis ingeniis liuoris plenis eſt ſolemne, vt verbis exaggerem viri docti peccatum: alius crimen vocaret, & quidem ὡς τὸ τυχὸν. Nam Papæ narratio nihil habet neque admirabile, neq; à probabilitate alienum, ſi dextrè accipiatur. Apparet enim eos qui hoc Nicolao dixerunt, de Eccleſiis illis nouæ Romæ locutos eſſe, ad quas conueniebãt pleriq; oẽs Latini, aut Latinæ linguę periti; Græci verò nõ adeò multi. Meritò igitur partis majoris habita eſt ratio: ſed nec pauci illi Græci ſunt contempti: in quorum gratiam inſtitutum, vt quæ legebantur è ſacris litteris, mox Græcè iterum legerentur. Adhuc nimirum vigebat in Eccleſia Dei Pauli Apoſtoli pręceptum: qui verba non intellecta proferri vetat in ſynaxib. idq; adeò clarè & expreſsè, vt monſtri ſimile ſit, reperiri qui de illius mente dubitent; vel potiùs, qui infeſtis aduerſus veritatem animis ingenii vires exerceant ad illam obruendam. Vigebat adhuc in Eccleſia inſtitutum vetus, habendi interpretes, quorum operâ fieret, ne parum intellectum populo maneret, quicquid eſſet recitatum linguâ non omnibus notâ. Epiphanio ſub libri 3. finem inter alia miniſteria Eccleſiæ nominantur, ἑρμηνευταὶ γλώσσης εἰς γλῶσσαν, ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, ἢ ἐν ταῖς ὁμιλίαις: *interpretes vnius linguæ in alteram, qui & lectiones & ſermones verterent.* O magnam vim veritatis! Quẽ locum Baronius firmiſſimum putabat ad defendẽdum hodiernum vsũ Latinę linguę in ſacris; ex eo ipſo loco nos veriſſimè & certiſſimè demõſtrauimus, in veteri Eccleſia non fuiſſe moris, vt linguâ ignotâ quicquã ſine interprete apud populum recitaretur. Hîc expendant pii & veræ antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſi, quo jure Nouatores audiant, qui antiquã diſciplinã cupiunt in integrũ reſtitutam. Baronius, qui exiſtimavit Grçecos homines illum honorem Latinę linguę ſemper habuiſſe; ingenia videlicet Græcorum & φιλαυτίαν non norat. Neſciebat linguam Romanam ſemper à Græcis velut Barbaram eſſe contemptam. Id voluit Greg. Thaumaturgus, cùm in ſuperiore loco illam vocat φορτικὴν, odioſam & abſurdam: etſi propter reuerentiam imperii minùs dixit quã ſentiret. Ibid. eam vocat, arrogantem, terribilem, ſuperbam. Neque hoc ſolius Gregorii fuit judicium; ſed & alii idem judicarunt & pronũciarunt. Olympiodorus in Meteora Ariſtotel. p. 27. τότε μὲν Γραικοὶ, νῦν δὲ Ἕλληνες· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ρωμαῖοι παροξυνοῦσι, Γραικοὶ λέγοντες· ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει· Καθόλου δὲ οἱ Ρωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξυνοῦσι διὰ τὸν κόμπον· ὅθεν ὑπερηφανοῦντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Vbi vides non judicium, ſed leuitatem potiùs hominis Grçeculi. Verùm loquebatur Olympiodorus ex communi ſenſu Grçecorum: quos ita pronunciare adigebant φιλαυτία, livor, & imperitia Romanæ facundiæ. Artemidorus qui nugas in ſerium argumentum vertit, linguam Latinam pro ſeruili & Barbara habebat, cùm iſta ſcribebat lib. primo,

capite quinquageſimo quinto : *εἴ δά τινα ὡς ἔδοξε Ῥωμαϊκὰ γράμματα μανθάνειν, καὶ εἰς δοῦλον κατεκρίθη· ἔδει γὰρ ἐν δούλῳ Ἑλληνικὸν διδάσκεσθαι.* Tolerabilius eſt, quod vir ſanctus Nazianzenus in laudatione Athanaſii ſcribit; Italos laborare *στενότητι γλώττης, καὶ πενίᾳ ὀνομάτων*, *anguſtiis & difficultate lingua, & verborum inopiâ.* Solus eſt è Græcis, quod quidem meminerim, Theodoretus, qui linguã Romanam & Romanos ſcriptores propter enthymematum denſitatem, & breuitatem ſententiarum, ſic laudat, vt etiam Gręcis anteponat. Loc⁹ eſt in lib 5. de curat. Gręc. aff. *Ῥωμαῖοι*, inquit, *καὶ ποιητὰς ἔχουσι, καὶ ξυγγραφέας, καὶ ῥήτορας. καί φασιν οἱ ταύτην γε κἀκείνην ἠσκημένοι τὴν γλῶτταν, καὶ πυκνότερα τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἐνθυμήματα εἶναι, καὶ ξυντομωτέρας τὰς γνώμας*: quanquã hęc eſt potiùs ingeniorum Romanorum, quàm linguæ laudatio. Hic ſubit mirari candorem Eccleſiæ Romanæ veteris: in nonnullis ſuis ritibus Græcam linguam quum vſurparet, jus prærogatiuæ, propter antiquitatem, credo, majorem, illi ſervauit illibatum & Latinam linguã Gręcę voluit cedere: Gulielmus Durandus in Rationali diuinorum officiorum, lib. 6. cap. 56. de quarta feria Dominicæ quartæ Quadrageſimæ; loquens de ſcrutiniis catechizandorum. *Poſt dicenda ſunt ea quæ ab ingreſſu Eccleſia vſque ad Miſſam fiunt. Primò maſculi ad Auſtrum ſtatuũtur, fœmina ad Aquilonem: inde quatuor lectiones ſuper eos leguntur, & quatuor initia Euangeliorum: deinde duo, vnus maſculus, vna fœmina, in ſanctuarium ab acholuthis portantur: poſt ſymbolum Græcè ſuper maſculos, Latinè ſuper fœminas dicitur.* Porò non fuiſſe rem Conſtantinopoli conſuetam, vt liturgia Romano ſermone celebraretur; etiam eo argumento oſtendi poteſt: quod Rom. Pontificis Legatis id legimus aliquando fuiſſe conceſſum, poſt rẽ bene geſtã, ceu beneficii loco. Exẽplum habes in Synodo ſexta Oecumenica ibi habita, imperante Conſtantino Pogonato. Humbertus Sylvæ candidæ Epiſcopus, contra Nicetam: *Tanta gratia Legatos Catholica pacis comitata eſt, vt Ioannes Portuenſis Epiſcopus, qui erat vnus ex ipſis, Dominica octauis Paſcha, Miſſas publicas in Eccleſia ſancta Sophia, coram Principe & Epiſcopo ipſius Vrbis, Latinè celebraret.*

IV. Locus Ioſephi emendatus, qui magnos viros decepit. Rationes. Chronologia Baroniana inuicto argumento euertuntur.

ANNI XVI. Num. IX.

PRINCIPIO ſtatim imperii ſui Tiberium miſiſſe in Iudęam Valerium Gratum, ſcribit Baronius. Hic fuit Pontii Pilati deceſſor; ſcribitque Ioſephus ipſum egiſſe in Iudæa procuratorem Cæſaris annos vndecim. Pontius Pilatus venit in Iudæam anno Tiberii non 12. vt arbitrantur Baronius, & alii: ſed potiùs 13. vt colligi poteſt ex ipſius diſceſſu, qui incidit in tempus mortis Tiberii. Quare Gratus non primo Tiberiĩ, ſed anno potiùs ſecundo illius exeunte, fuit miſſus. de quo tamen nolim contendere. Porò hunc Gratum viri ſummi quidam ſcribũt, quintum veniſſe in Palæſtinam Imperatorum Procuratorem. Ille verò fuit quartus, non quintus. Primus venit Coponius, miſſus cum Quirinio:

rinio: ſecundus M. Ambiuius, qui apud Ioſephum Originum libro 17. pag. 541. corruptè dicitur Ἀμβιβοῦχος, pro Ἀμβιουΐος vel Ἀβίβιος: tertius Annius Rufus, cui ſucceſſit Valerius Gratus. Sed aliud agentes decepit verbum anceps apud Ioſephum, & malè poſitus accentus. Ita enim editum: ὁ πέμπτος ὑπ' αὐτοῦ παρῆν Ἰουδαίοις ἔπαρχος, διάδοχος Ἀννίου Ῥούφου, Οὐαλέριος Γρᾶτος. Sed legendum omnino πεμπτὸς, h.e. *miſſus*, quod neque Gelenius, neque alii viri magni obſeruarunt, quum tamen ſucceſſio horum Procuratorum expreſſis verbis notetur Ioſepho. πεμπτὸς pro *miſſus* occurrit aliquoties apud Ioſeph. vt p. 552 πεμπτὸς ἐλ. γῆν ἧκεν ὑπὸ τοῦ Ἀουΐτου. Quartus igitur in Iudæam venit Procurator Tiberii Gratus, anno, vt videtur, imperii illius ſecundo, vel, vt placet aliis, primo. Hîc verò tota corruit funditúſque euertitur chronologia annorum Herodis à Baronio inſtituta: vt alio prorſus argumentorum genere ad deſtruendam eius ſententiam nihil ſit opus. Ille ſuis alogiis rem eò deducit, vt neceſſe habeat ſtatuere Archelaï caſum in anno vltimo Auguſti; qui eſt idem Archelai primus. Conſtat Procuratores in Iudæam mitti cepiſſe poſt redactam illam in prouinciæ formam extruſo Archelao. Conſtat etiam Coponium primum eſſe miſſum, cui ordine ſucceſſerint Ambiuius, & Annius Rufus, & poſt hos Gratus. Quæro igitur à Baronio, ſi vltimo Auguſti, primo Tiberii, vt ipſi placet, Gratus iuit in Iudæam, & Archelaus eodem anno relegatus, quid fiet tribus illis Procuratoribus, Coponio, Ambiuio, Annio Rufo? quem locum illis, quod tempus aſſignabit? Diceret fortaſſe, non Procuratores Iudææ iſtos fuiſſe, verùm Præſides Syriæ; nam excidit illi hęc quoque à vero alieniſſima vox, ne verbulo quidem vno confutari digna. Tenetur igitur Baronius ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehenſus; neque illi ſi iam viueret, alia pateret euaſio, niſi per ingenuam erroris retractationem.

EXERCIT. X.

I. Annæ S. P. dejecti annus.

ANNI XVII. Num. I.

IOSEPHVS lib. 18. cap. 11. poſtquàm dixit veniſſe in Iudęam Valerium Gratum, continuò ſubjicit, ipſum ſacerdotio priuaſſe Amanum, Iſmaele Phabi in locum illius ſubſtituto. Baronius propterea exiſtimat factum id eſſe, ſimulac venit Gratus in prouinciam: itaque in annum primum Tiberii, vel ſequentis initium hanc hiſtoriam refert. Alii viri ſummi & in doctrina temporum exercitatiſſimi, quibus potiùs aſſentior, hiſtoriam dejecti Anani, ſiue Annæ & ſubſtituti Iſmaelis, referunt ad annũ Tiberii nonum, Chriſti Dionyſianum 23. Vide inferiùs 11. 4. Nemo qui Ioſephum diligenter legerit, poteſt ignorare, ipſum, cui propoſitum non erat Annales ſcribere, ſolere interdum res narratione ſua coniungere, quæ diuerſis annis acciderunt.

II. An ſuperhumerale & Rationale ſeruarentur à Præſidibus vnà cum ſtola. Quinque res deſideratæ in domo ſecunda. SOHAM *gemmæ nomen variè*

expoſitum in libris ſacris.

ANNI XVII. Num. II.

VIDETVR Baronius exiſtimaſſe, vnà cum ſtola ſummi Pontificis ſeruatum fuiſſe à Romanis ſuperhumerale & rationale: quas partes cultûs Pontificalis Moſes deſcribit Exod. c. 28. hoc illum ſenſiſſe, ex ejus narratione fit manifeſtũ. Nam quorſum mentio iſtorum huc injecta pertineat, niſi quòd vnà ſeruarentur cum ſtola? Sed noli credere: error enim eſt ἐξ ἀνιστορησίας. Quod ad rationale attinet, nunquam illud viſum eſt, totis Templi ſecundi tẽporibus. Id enim vnum erat ex illis quinque rebus, quæ deſideratę ſunt in domo ſecunda, quum eſſent in Templo Solomonis: nempe ignis, arca, rationale judicii, ſiue Vrim & Thumim, oleum vnctionis, & Spiritus ſanctus. Alii ita recenſent, arca, propitiatorium, Cherubim, ignis jugis, præſentia diuinitatis, id eſt, Vrim & Thumim, ſiue Spiritus ſanctus; cuius loco Templum ſecundũ habuit, quam vocarunt בת קול *filiã vocis* exeuntem de monte Horeb. Superhumerale defuiſſe Templo ſecũdo non memini legere. Ioſephus verò Originum lib. 3. p. 79. videtur affirmare, extitiſſe quidem tempore ſecũdi templi & ſuperhumerale & rationale: ſed vtrumque deſiiſſe fulgere annis ducentis antequam ille ſcriberet ſuam hiſtoriam: hoc eſt, centum circiter annis priuſquam Dominus naſceretur. quod conſtanti Rabbinorum traditioni de amiſſis Vrim & Thumim repugnat. Obſeruatur mox, pretioſos lapides duos ſuperhumeralis Ioſepho ſardonyches dici, Philoni ſmaragdos: ſed vnde illa ſit diuerſitas prætermittitur. Eſt autem inde, quod vocem Hebraicam שהם *Soham* plerique interpretes onychem vel ſardonychẽ ſunt interpretati, Geneſeos capite 2. & Exodi capit. 18. atque ita Latina verſio. at Græci inconſtanter: Geneſeos quidem 2. 12. ὁ λίθος πράσινος, *gemma praſina*, ſiue porracei coloris. Exodi verò 28. 7. λίθους σμαράγδους, eſt enim ſmaragdus gratiſſimâ viriditate inſignis.

EXERCIT. XI.

Ioſephus defenditur contra accuſationem Baronii.

ANNI XXI. Num. II.

IN anno Domini 21. Tiberii V. ſine juſta cauſſa Ioſephus reprehẽditur; qui nuſquam dixit, poſt paſſionem Chriſti Paulinę hiſtoriam accidiſſe: licet mortis Domini priùs meminerit. Nam quia propoſitum illi non erat, res Seruatoris noſtri per annos digeſtas explicare; vitæ illius, paſſionis & reſurrectionis breuem mentionem coniecit in tempus quo certum erat illum vixiſſe: annorum rationẽ nullam habuit. Faciunt hoc ſæpiſſimè principes hiſtorici, Thucydides, Polybius, Liuius, in iis præſertim, quibus nolunt immorari. Sed in partibus legitimæ hiſtoriæ idem ius perſæpe vſurpant, vt dicebamus in præfatione Chronologiæ Polybianæ. Neque tamen propterea quiſquam illos reprehendit. Quare non ſunt ferenda hîc de Ioſepho iſta verba: *more ſuo plurimum à veritate temporum diſcrepat.*

Tacito

Taceo alia quæ poterant in eam rem dici.

EXERCIT. XII.

Baronii iniquitas in carpendo Ioſepho jure vel injuriâ.

ANNI XXVIII. Num. II.

NVLLAM occaſionem prætermittit Baronius, ſiue iuſtam, ſiue injuſtam, detrahendi Ioſepho, hiſtorico nobiliſſimo, quicquid ingrati Ioſephomaſtiges muginentur. Igitur quum in hiſtoria ſeditionis, quæ propter imagines Cæſaris Vrbi ſanctæ illatas contigit, primo procurationis Pilati anno, diſſenſum aliquem obſeruaſſet inter Ioſephum & Philonem; arripit hanc tanquã hermæum, & aduerſus Ioſephum perorat, *qui*, ait, *non tantùm à noſtris ſcriptoribus, ſed à ſuis gentilibus mẽdacii arguitur.* Sed hæc viro graui & hiſtoricæ veritatis ſtudioſo, indigna eſt oratio. Nam ſi omnes Ioſephi errores, hallucinationes, aut ablepſiæ (de iis non loquor, in quibus diſcedit Ioſephus à Bibliis: in quo excuſari non poteſt) in vnam ſummam contrahantur, vix centeſima pars ea fuerit culparum ab vno Euſebio admiſſarum, ſiue in Chronico, ſiue in aliis ſcriptis. Cur igitur tantâ curâ & tantâ cum iniquitate Ioſepho inſultabimus? cuius libros niſi prouidentia Dei ſingularis ad noſtra ſeruaſſet tempora, in quantis rerum Iudaicarum tenebris hodie verſaremur? quot fabulas, quot mendacia jubar hiſtoriæ Ioſephi diſcutit? At errat Ioſephus interdum manifeſtò. Sanè: homo enim erat. Potuitne Baronius obliuiſci, omnes homines errare, omnes veniâ opus habere? Quis autem magis ipſo? cuius Annales tot futiles fabulas, tot fœda mendacia, tot omnis generis errores continent, vt qui voluerit ipſum exagitare, ſingulis ferè paginis facinꝰ aliquod animaduertendum ſit reperturus. Quare autem Philoni potiùs quàm Ioſepho in hac hiſtoria aſſentiri nos oporteat, nullam affert cauſſam, nullam afferre potuit: etſi vult videri eas multas eſſe & in propatulo poſitas. Mihi verò non magis perſuadet Philo clipeos illos fuiſſe puros, ſine pictura, quàm alia nonnulla, quæ oratoriè ab illo ibi ſcribuntur, vt cauſſæ ſuæ ſeruiret. Sed de his clipeis legant ſtudioſi, quæ ſunt eruditiſſimè obſeruata Ioſepho Scaligero in Notis Euſebianis, numero MMXLIV. & iterum MMCCLXXXVI.

EXERCIT. XIII.

I. An conſenſus quatuor Euangeliſtarum in viſione Ezechielis ſignificetur. Chryſoſtomi ſuper eo locus elegans affertur & illuſtratur. Diſſenſus in circumſtantiis non ſemper facit præjudicium veritati: neque diſſenſio in ritibus præjudicat veræ doctrinæ.

ANNI XXXI. Num. II.

INITIO anni 31. Domini noſtri, Baronius priuſquam ad rem ac-

cedat, de præſtantiâ quatuor Euangeliſtarum nonnulla diſſerit, & de ſummo ipſorum in hiſtoria Euangelica conſenſu. Ait, jam olim Prophetæ Ezechieli eorum admirabilem excellentiam fuiſſe præoſtenſam, *ſub quatuor animalium ſymbolicis ſpeciebus in diuina illa cælitus oſtenſa viſione gloriæ Domini.* Amat Baronius figuras Veteris Teſtamenti rebus atque hiſtoriæ Noui accommodare. Quod inſtitutum, quum ſit per ſe apprimè laudabile; quia certum eſt, pleraque ſigna oblata populo Iudaico fuiſſe typos, qui ad Chriſtum illos deducerent; eademque noſtrâ gratiâ in literas fuiſſe relata, vt docet Apoſtolus, 1. Corinthior. 10. exiſtimo tamen, magnâ in hac parte opus eſſe circumſpectione: neque huiuſmodi applicationem cuilibet generi ſcriptionis conuenire. Quòd ſi judicii non fallor, minimè omnium hiſtoricus eam licentiam debet vſurpare, vt in explicationem ſimplicem rerum geſtarum (id enim pollicetur hiſtoria) allegorias aut ænigmata inuehat è veteri Lege petita. Porrò in toto Inſtrumento veteri nihil haberi obſcurius exordio Ezechielis vel fine; obſeruat Nicolaus de Lyra, verè, ex antiqua Hebræorum, quã commemorat in fine Præfationis in eum Prophetam, traditione. Quod igitur hoc loco affirmatur, quatuor animalia in prima viſione denotaſſe quatuor Euangeliſtas; vt in concionatore, laude ſua fortaſſe non careret: ita Annalium conditorem an ſatis deceat non ſatis ſcio. Rem enim affirmat, de qua inter doctiſſimos illius Prophetæ interpretes nondum conuenit. Ponit quidem B. Hieronymus hanc interpretationem inter cæteras ſuis in Ezechielem Commentariis & præfatione in Matthæum pluribus idem viſionem illam in hanc ſententiam explicat: curioſus etiam alibi ſimilium obſeruationum ſectator, quod nemo ignorat. Sed grauiſſimæ rationes ſunt, quæ ſuadeant Angelos potiùs intelligi, & quemadmodum Gloſſa loquitur, *præſidentiam ipſorum in vniuerſum mundũ.* Ideò enim quatuor ſunt animalia, propter 4. mundi plagas. Sanè quum capite 10. 15. dicat Ezechiel, Cherubinos de quibus ibi loquitur, eſſe vnum ex illis quatuor animalib. quæ viderat ad flumen Chebaris; quomodo illa viſio ad 4. Euangeliſtas poſſit referri, difficile eſt videre. Omitto alias interpretationes, quæ longiùs etiã recedunt ab hac mente; vt illa quã fusè perſequitur Beatus Macarius homil. primâ. Conſenſum autem admirabilem quatuor Euangeliſtarum, eximie ex antiquis omnibus declarat vnus Beatus Chryſoſtomus, homilia in Matthæum altera; cuius aurea verba vtiliùs hîc legent ſtudioſi, quàm ænigma illud, quod in eam rem affert Baronius. Τί οὖν, ait, οὐκ ἤρκει εἷς Εὐαγγελιστὴς πάντα εἰπεῖν; ἤρκει μέν· ἀλλὰ κἂν τέσσαρες οἱ γράφοντες ὦσι, μήτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, μήτε συνελθόντες καὶ διαλεχθέντες ἀλλήλοις· εἶτα ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς στόματος πάντα φθέγγωνται, μεγίστη τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις τοῦτο γίνεται. Καὶ μὴν τὸ ἐναντίον συνέβη, φησί· πολλαχοῦ γὰρ διαφωνοῦντες ἐλέγχονται. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέ-

γιστον

γιστον δεῖγμα τῆς ἀληθείας· ἐστιν. εἰ γὰρ πάντα συνεφώνησαν μετ' ἀκριβείας, καὶ μέχρι καιροῦ, καὶ μέχρι τόπου, καὶ μέχρι ῥημάτων αὐτῶν, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε τῶν ἐχθρῶν, ὅτι μὴ συνελθόντες ἀπὸ συνθήκης τινὸς ἀνθρωπίνης ἔγραψαν· νῦν δὲ καὶ ἡ δοκοῦσα ἐν μικροῖς εἶναι διαφωνία, πάσης ἀπαλλάττει αὐτοὺς ὑποψίας καὶ λαμπρῶς ὑπὲρ τοῦ τρόπου τῶν γραψάντων ἀπολογεῖται.

Senſus horum verborum eſt: potuiſſe ſufficere vnum Euangeliſtam ſcribendæ hiſtoriæ Euangelicæ: ſed placuiſſe diuinæ prouidentiæ, vt quatuor numero ſcriptores in eodẽ argumento verſarentur; qui neque iiſdem ſcripſerunt temporibus, neque iiſdem locis, neque vna congregati ſunt in eum finem, ac ne collocuti quidem ſunt inter ſe. Qui omnia quum loquantur velut ab vno ore, veritatis id maximum eſt argumentum. Obiicitur, contrarium huius eueniſſe; quoniam arguuntur Euangeliſtę inuicem diſſentire Quin potius, ait Chryſoſt. veritatis maximum iſtud eſt indicium. Nam ſi per omnia conſentirent, exacta diligẽtia, etiã in tempore, etiam in loco, etiã in verbis ipſis nemo hoſtiũ Chriſti fuiſſet, quin crederet conueniſſe vna Euãgeliſtas, & humana quadam conſpiratione ſcripſiſſe quæ ſcripſerunt. Nunc etiam illa, quæ videtur eſſe inter illos diſſenſio in paruis, ab omni ipſos liberat ſuſpicione; & moribus eorum luculentam præſtat defenſionem. Hæc vir ſanctus vere & acute. Diſtinguendum enim eſt diligentiſſime, inter conſenſum in re & conſenſum in circumſtantiis. In re conſentiunt ſemper Euangeliſtæ: in circumſtantiis non ſemper. Id vero ſummam rei adeo non lædit, vt fidem etiam maiorem vniuerſæ narrationi conciliet, vt ait Chryſoſtomus; & poteſt confirmari ratione haut leui, quam ſuggerit obſeruatio Ariſtotelis Metaphyſ. primo minore: nimis exactam diligentiam neque probari omnibus, neque ſuſpicione carere, διὰ τὴν μικρολογίαν, propter miuutias, quas nihil morantur liberalia ingenia. ἔχει γάρ τι, inquit Philoſophus, τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον· ὥς τε καθάπερ ἐπὶ τῶν συμβολαίων καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελεύθερον εἶναί τισι δοκεῖν. i.e. *Habet tale quid cura nimis exacta: quam vt in contractibus ſic in ſermonibus aut diſputationibus, quidam arbitrantur rem eſſe illiberalem.* Eodem pertinet quod iudicioſſimus ſcriptor Strabo lib. 1. ſcribit; hiſtoriam à multis traditam, qui in circumſtantiis puta locorum non eadem dixerint, reiici non debere: ſed contra, plenioris fidei argumentum ex illo ipſo diſſenſu peti interdum poſſe. ἀλλ' οὔτι, inquit, εἰ μὴ συμφωνοῦσιν οἱ τὴν ἱστορίαν τὴν τόπων παραδιδόντες, ἄρδην ἐκβάλλειν δεῖ τὴν σύμπασαν ἱστορίαν· ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ πιστοῦται τὸ καθόλου μᾶλλόν ἐστι. Idem eruditiſſimus ſcriptor alio loco, magnorum auctorum lucubrationes comparat coloſſicis operib.; in quorum partib., inquit, ſingulis non ſpectatur exacta ſubtilitas; ſed vniuerſo operi attenditur, & an id recte habeat examinatur: ſimiliter de magnis ſcriptorib. eſſe iudicandum. καθάπερ γε, ait, ἐν τοῖς κολοσσικοῖς ἔργοις οὐ τὸ καθ' ἕκαστον ἀκριβὲς ζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς καθόλου προσέχομεν μᾶλλον, εἰ ἔχει καλῶς τὸ ὅλον· οὕτως κἀν τούτοις ποιεῖσθαι δεῖ τὴν κρίσιν. Hęc propterea iſto loco adnotare volui; non quia ſacroſanctam

Euangeliſtarum hiſtoriam, in partibus non minus quam in ſumma admirandam & αὐτόπιστον, cuiuſquam mortalium, nedum meo, patrocinio opus habere exiſtimem: ſed quia pulcherrimam Chryſoſtomi obſeruationem non parum confirmant. Simul vt ſui erroris multos admoneam; quos videre eſt hodie. hiſtoriȩ Eccleſiaſticæ in pleriſque fidem omnem abrogare; eo duntaxat argumẽto, quia reperiuntur ſcriptores diuerſi de rebus iiſdem non ſemper eadem vſquequaq; ſcripſiſſe. Ne illud quidem prætermittam; huic Chryſoſtomi argumentationi roboris & prudentiæ, ſimilem eſſe rationem Irenæi quam opponit Victori Epiſcopo Romano, acrius quã par eſſet connitenti, vt eadem vbique locorum Paſchatis obſeruatio reciperetur. Irenæus contra, libertatem in talibus Eccleſiarum Dei tuetur exẽplo ieiuniorum ſtatorum: quæ diuerſimode quum obſeruarentur in diuerſis locis; illam diuerſitatem adeo nihil nocere ait ſummæ fidei Chriſtianæ; vt contra non mediocriter eo pacto conſenſus in præcipuis fidei capitibus confirmetur. Diuini ſenis verba ſunt notanda; ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. Euſebius lib. 5, Hiſtor. cap. 39.

II Antiquitas & vtilitas Harmoniarum è quatuor Euangeliſtis. Locus è præfatione Victoris Capuani animaduerſus.

ANNI XXXI. Num. III.

VEtuſtiſſima res eſt in Eccleſia, genus illud ſcriptionis & piæ meditationis, quæ multorum occupauit induſtriam, in redigendis quatuor Euangeliſtarum libris ad formam vnius, qui omnia contineat ſuis locis digeſta. Duæ eius propoſiti vtilitates ſunt præcipuæ: nam & conſenſus Euangeliſtarum hoc pacto melius intelligitur, & memoriæ conſulitur mirificè. Atque iſtud poſterius parui eſſe momenti nemo audebit dicere, qui meminerit Spiritum Sanctum in pluſculis pſalmis, præſertim autem in omnium longiſſimo, & ad vitam pie inſtituendam omnium maxime neceſſario, infirmitati noſtræ hac in parte non eſſe dedignatum ſuccurrere; ſed illa ſacra carmina vario artificio, ſecundum ordinem literarum Hebraicarum in eum præcipue finem digeſſiſſe. Primi omnium memorantur in hoc ſtudio poſuiſſe operam Theophilus ſextus Antiochiæ Epiſcopus, & Tacianus Iuſtini æqualis ac γνώριμος, de quibus conſule Baronium in annis Domini CLXX. & CLXXIV. Tatiani labor, qui hodieque extat, propter auctoris hæretici ſingularem perfidiam, meritò à piis eſt reiectus. Theophili quoque diligentiam obſcurauit Ammonius Alexandrinus, auctor numeralis harmoniæ è quatuor Euangeliis concinnatæ, & in canones 10. digeſtæ: de quibus ex Euſebio multa B. Hieronymus. Primus hic, opinor, ſuam eius argumenti lucubrationem, cuiur erat præcipuus ſcopus, Euangeliorum tanquam phthongorum concentum oſtendere, è re vocauit Ἁρμονίαν: Tatianum imitatus, qui opus à ſe contextum appellauerat τὸ διὰ τεσσάρων, vt auctor eſt Euſebius extremo lib. 4. Hiſtoriæ. In præfatione Victoris Capuani, quæ habetur

Bibliothecȩ

Bibliothecæ Patrum nuper editæ Pariſiis, tomo 7. p. 25. ita legitur: *Tatianus vnum ex quatuor compaginauit Euangelium, cui titulum Dia pente impoſuit.* Videtur ſcribendum *Diapanton.* quod conſentit cum Euſebio. Alioquin ſcimus & *Dia pente* concentus nomen eſſe apud Muſicos, vt *Dia teſſaron* & *Dia paſon* quas appellationes & Latini retinuerunt, vt Vitruuius.

III. Exempla ſimplicis narrationis & item exactæ admiranda extare in Scripturis. Lucæ diligentia in deſignando tempore, quo miniſterium ſuum Dominus inchoauit. Cur Lyſaniæ Tetrarchæ meminerit. Lyſaniæ Tetrarchæ plures. Tetrarchia Lyſaniæ. Tetrarchia Abilena: & varij caſus eorum qui illam obtinuerunt. οἶκος pro dominatione aut regno.

ANNI XXXI. Num. IV.

DEinceps habetur Baronii diſputatio ſuper verſu primo capitis 3. Lucæ: quo in verſu quum facta ſit ab Euangeliſta mentio Lyſaniæ Tetrarchæ, merito quæſitum eſt ab eruditis interpretibus, quis hic Lyſanias fuerit: nonnulli etiam huic quæſtioni alteram adiunxerunt, cur huius mentionem Euangeliſta fecerit. Vt de poſteriore prius dicam; non mirabitur Lyſaniam inter cæteros Syriæ Tetrarchas eſſe nominatum, qui Lucæ, vel potius Spiritus ſancti admirandam ſapientiam, diligenter vti par eſt, obſeruauerit. Nam quum tota paſſim Scriptura in rerum geſtarum narrationibus ſtupenda quædam ſcribentium eluceat ſimplicitas, & ille veritatis color, vt appellatur à rhetoribus, vbique emineat; quem orationi conciliant cultus elegantioris neglectus, & vt melius Græci dicunt, ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἀπέριττον, aliquando tamen omnem diligentiam atque omnem artem ſcriptores ſacri longe ſuperant. Nam Chriſti hiſtoria apud Matthæum, Marcum & Lucam, ſimplicem rei geſtæ narrationem continet, circumſtantiis fere omnibus, quas tanta diligentia oratores perſequuntur, vt fidē dictis adſtruant, nudatam. De beatiſſima Virgine pauciſſima dicuntur: de Ioſepho adhuc pauciora: loci etiam & temporis circumſtantiam in 1. cap. omittit Matthæus: deinde initio ſecundi ſtupenda quadam breuitate & ἀφελείᾳ, *Cum ergo natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis.* De præſepi in quo natus Seruator mundi, ne verbum quidem: poſtea Lucas eam ingentis momenti circumſtantiam adiecit. Sed quam multa putamus eſſe omiſſa in eo genere, ad quæ depingenda aliquis ſeculi rhetor totum artis ſuæ myrothecium exhauſiſſet? Neque tamen ſine horrenda impietate dixerit aliquis, negligentia vel incuria Euangeliſtarum id eſſe factum. Quin potius infinitam in eo Dei ſapientiam adoremus; qui hac ſimplicitate pios voluit erudire, quib. potiſſimum in rebus immorari ipſos oporteret: iis nimirum, quæ ad ſummam pietatis ſpectant, quæque animos noſtros rebus terrenis abſtractos ad cœleſtium meditationem valeant traducere. At contra ἀκριβείας, & diligentiæ exactę etiam in neceſſariis circumſtantiis notandis, exempla non

pauca eadem Scriptura ſuggerit: cuiuſmodi eſt iſtud Lucæ prorſus ſingulare. Is enim rerum deſcriptionem aggreſſurus, quas Dominus noſter toto miniſterii ſui tempore geſſit; temporis *περίστασιν*, hoc eſt, *circumſtantiam*, quæ erat omnium maximi momenti, accurate ſic deſignauit, vt parem diligentiam non temere alibi ſit deprehendere. Scias eſſe rem maximam, cognitione omnium mortalium digniſſimam, cuius inchoandæ tempus Deus immortalis tot notis voluit inſigniri; poteſtatis primo ciuilis, atque eius multiplicis; deinde ſacerdotalis; poſtremo ætatis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Primo Imperatoris nomen ponitur, cuius erat tum per Orbem terrarum diffuſa & cognita poteſtas; nec ſolum nomen, ſed annus imperii illius, *Anno* 15. *imperij Tiberij Cæſaris.* Addit ſtatim nomen Procuratoris Cæſaris: Procuratorum autem adminiſtratio certo ſpatio temporis definita non erat, ſed à Cæſarum voluntate pendebat. Ait, *ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, procurante Pontio Pilato Iudæam.* Fuit is annus tertius currens procurationis Pilati. Parum hoc Lucæ viſum, niſi etiam poteſtatum aliarum nomina adiiceret, quæ tunc in Iudæa & finitimis regionibus eminebant. Notum eſt, ampliſſimum Herodis regnum mutata forma diuiſũ fuiſſe ab Auguſto in Ethnarchias tres; quarum maximam & cæteris duab. parem Archelaus, & eo pulſo Cæſaris Procurator obtinebat: reliquas duas Archelai fratres Herodes Antipas & Philippus. Vides cauſſam cur Imperatori ſtatim ſubiecerit Lucas Procuratorem Iudææ; huic Tetrarchas. *τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Tetrarcha Galilææ Herode.* Similiter Ioſephus in diuiſione regni Herodis, *τούτῳ* (Herodi Antipæ: nam iſte appellatus eſt Herodes Antipas, vt auctor Ioſephus Belli II. c. 13.) *ἥτε Περαία καὶ τὸ Γαλιλαῖον ὑπετέλουν*, poſtea de Philippo Lucas, *Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας*: *Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræa & Trachonitidis regionis.* Et Ioſephus, *Βατανέα δὲ* (*ὑπετέλει*) *σὺν Τραχωνίτιδι, καὶ Αὐρανίτις σύν τινι μέρει οἴκου τοῦ Ζηνοδώρου.* Iam redeamus ad propoſitam initio quæſtionem; Quare Lucas Tetrarchæ Lyſaniæ deinceps meminit; Ait enim, *καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, & Lyſania Abilenæ Tetrarcha.* Iam diximus, Euangeliſtam in re maximam adhibuiſſe diligentiam, vt plurimis temporis indiciis eam inſigniret, atque illuſtrem & teſtatam redderet. Erat illis temporibus Tetrarchia quæ dicebatur Abilena Lyſaniæ: quam pro voluntate Imperatoris, vel proprius princeps obtinebat, vel maior aliquis acceſſionis loco accipiebat. Quoniam igitur ineunte illo acceptabili ac vere magno anno miniſterii Domini noſtri, quidam Lyſanias eum principatum tenebat; ne hunc quidem Lucas putauit ſibi eſſe prætermittendum: quum præſertim Iudæi non pauci in Tetrarchæ huius ditione habitarent, in finibus Decapoleos, quo veniſſe Chriſtum, atque Euangelium ibi prædicaſſe, & Decapolitanos plures ad ipſum ventitaſſe, eique *μαθητεῦσαι*, teſtantur Euangeliſtę, Matth. 4. 25. Marcus 5. 20. & 7. verſu 31. Supereſt altera quæſtio, quis iſte Lyſanias fuerit. Sciendum eſt, di-

uerſis

uerſis tẽporibus Lyſanias duos fuiſſe, eiuſdẽ principat⁹ Tetrarchas: quorum prior ex hiſtoria illorũ temporũ notus eſt ſatis: poſterior vero alibi, quod ſciam, ſatis expreſſe nominatus non inuenitur; ſed tantũ obiter. Ante natalẽ Domini quadraginta circiter annis, viuebat in Syria Ptolemæus Mennæi F. Tetrarcha, ſiue regulus Ituræ, regionis paruæ in confinio Syriæ & Arabiæ. Strabo libro 16. auctor eſt, paruiſſe huic regulo (cuius & Ioſephus meminit, pagina 673.) montana Ituræ, Marſyan, Heliopolin, & Chalcidem vrbem Syriæ, à qua nomen habuit Chalcidene, Plinio deſcripta, libro 5. cap. 23. Hunc Lyſanias filius excepit, qui Ioſepho dicitur patri ſucceſſiſſe in ipſius dynaſtia, libro 14. capit. 23. Sed iſti dynaſtæ dominationes ſuas precario obtinebant, quamdiu gratum erat rerum potientibus Romæ. Itaque Dio lib. 49. beneficio Antonii Lyſaniam hunc factum eſſe Ituræ regem ſcribit; & mox ab eodem, vt Cleopatræ gratificaretur, occiſum: quod etiam Ioſephus docet libro 14. capit. 5. Hic Lyſanias ſedem dominationis ſuæ collocauit Abilæ. Ita vocabatur vrbs quædam Syriæ, quam Plinius facit vnam è ſex Tetrarchiis, quæ erant immixtę vrbibus Decapoleos. Quum autem plures in Syria eſſent Abylæ, huic cognomen Lyſaniæ datum eſt, vt ab aliis ſepararetur. Ptolemæus in deſcriptione Cœleſyriæ primam vrbẽ recenſet Heliopolim, quam diximus huius patri paruiſſe: & ſecundam Abilam quę cognominatur Lyſanię. Ἄβιλα ἡ καλουμένη Λυσανίου. & ita apud Ioſephum ille principatus vocatur ſæpe, Lyſaniæ Tetrarchia, vt libro 18. pag. 565. & lib. 20. cap. 5. vbi Abela ſiue Abila dicitur fuiſſe Lyſanię Tetrarchia. Putat Baronius his locis Ioſephum meminiſſe poſterioris Lyſaniæ: quod verum eſt, vt mox probabimus. Aſſentior tamen Ioſepho Scaligero, qui dudum monuit, à priore, non à poſteriore cognominatam fuiſſe Abilam Lyſaniæ. Quare Ioſephus libro 15. in rebus Herodis, & proximis temporibus à cæde Lyſaniæ prioris, meminit huius cognominis. Nam pagina 474. ὁ οἶκος τοῦ Λυσανίου, idem eſt ac Lyſanię Tetrarchia, vel Abilenæ, vt appellat Lucas. Incidit cædes Lyſaniæ in annum Vrbis DCCXIX. ante natum Dominum 33. Ex eo tempore dynaſtiæ huius varia fuit adminiſtratio. Cleopatra prima eam poſſedit exſtincto legitimo domino: poſtquam illa periit, videtur Auguſtus fiſco ſuo illam addixiſſe, & certi pretii impoſita penſione, colendam tradidiſſe Zenodoro cuidam: de quo Ioſephus, Ζηνόδωρός τις ἐμεμίσθωτο τὸν οἶκον Λυσανίου. Similes Cleopatræ locationes habes apud Ioſephum libro 15. cap 5. vbi Herodes Rex & alius dynaſta Arabs, vrbes Cleopatræ donatas ab illa redimunt, pacti annuam certæ pecunię penſionẽ. Quamdiu Zenodorus in poteſtate habuit Lyſaniæ Tetrarchiam, ea dicta fuit Zenodori Tetrarchia: & ita appellatur Dioni. Ioſephus appellat τὸν Ζηνοδώρου οἶκον, p. 543. Scribunt autem & Ioſephus lib 15. & Dio libro 54. Tetrarchiam Zenodori donatam fuiſſe Herodi ab Auguſto, Anno Vrbis DCCXXXIV. ante natum Meſſiam. 18. Mortuo Herode, quum interpoſſeſſas ab illo terras eſſet repetita hęc Tetrarchia, Auguſtus partem

illius Philippo eius filio attribuit: quod his verbis Ioſephus ſignificat: *Attributa eſt Philippo Auranitis*, οἰκῷ τινι μέρει σὺν τῷ Ζηνοδώρου λεγομένῳ. *cum parte quadam eius quæ appellata eſt Zenodori domus.* Nam vt antea dicebamus, οἶκος ſæpius Ioſepho idem eſt ac Tetrarchia vel dominatio. Sic & apud veteres Græcos pro regia vel regno: vt in epiſtola Themiſtoclis ad Artaxerxem; ἥκω παρὰ σε, ὃς κακὰ πλεῖστα Ἑλλήνων εἴργασμαι τὸν ὑμέτερον οἶκον. *Venio ad te ego, qui regiæ veſtræ plus mali intuli quam vllus Græcorum*; in prima hiſtoria Thucydidis. Herodotus lib. 6. Ἄνδρες Ἴωνες νῦν τις ὑμέων ἐστὶ ποιήσας φανήτω τὸν βασιλέος οἶκον, apud Polybium. ὁ Μακεδόνων οἰκία, de regibus & regno Macedoniæ. Quid ſtatuerit Auguſtus de reliqua parte Tetrarchiæ Zenodori, quæ fuerat olim Lyſaniæ, neque dicit Ioſephus, neque vllus alius hiſtoricus. Sed docet nos Lucas, Lyſaniam quendam parte præcipua illius atque adeo ipſa Abilena fuiſſe donatum, vel à Tiberio, vel, quod potius putem, ab Auguſto. Fuiſſe hunc prioris filium ex communione eiuſdem nominis quidam hariolantur. Sed non fit veriſimile, filium patri ſuo poſt temporis adeo longi interuallum ſucceſſiſſe. Nam à cæde Lyſaniæ ad 15. Tiberii anni intercedunt circiter 65. Puto verius, quod & ante ſignificauimus, caſu quodam contigiſſe, vt eadem præfectura duobus contingeret, modico temporis ſpatio. qui adpellarentur ambo Lyſaniæ: cuius ξυγκυρίας, nonnulla exempla attulimus in diſputatione de Iuda Galilæo. Hic igitur poſterior Lyſanias is eſt, quem Lucas appellat Tetrarcham Abilenæ, & annos 15. Tiberii vixiſſe. atque illi patri Calæ Syriæ eſſe dominatum oſtendit. Quo fato vitam finierit hic Lyſanias, neſcimus: illud ſcimus, paullo poſt, hoc eſt decem fere poſt annis, rediiſſe eius Tetrarchiam in poteſtatem filiorum Herodis. Scribit enim Ioſephus libro 18. Caium dediſſe Agrippæ inter alia plura, etiam τὴν Λυσανίου τετραρχίαν, hoc eſt, Abilenen Tetrarchiam, quam olim Lyſanias Ptolemei F. obtinuerat, paullo ante Lyſanias Lucæ. Non tamen tranſmiſit ad filium Agrippa poſſeſſionem huius dynaſtiæ: quam à Claudio accipit Agrippa iunior ſibi donatam, imperii Claudiani 12. Ioſephus lib. 20. c. 5.

IV. Quomodo ſit accipiendum duos fuiſſe ſummos Pontifices. Ea quæſtio male ſoluta à multis Patrum. Nicephori locus correctus. Vicarius ſummi Pontificis ex inſtitutione diuina. Optio Centurionis in militia Roman. Syncellus Patriarchæ Conſtant. οἱ δεύτεροι προεστῶτες *in Cœnobiis. Annas Caiphæ præpoſitus à Luca.*

Anni XXXI. Num. VIII.

SEquuitur apud Euangeliſtam, ἐπ' ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα, *ſub Pontificibus Maximis Anna & Kaiapha.* B. Lucæ & hic & in Actis. Ἄννας dicitur, qui Ioſepho eſt Ἄνανος perſæpe & Nicephoro Patriarchæ. Hebræis eſt חנן quomodo ſcribi apud Zacuthum obſeruat Druſius Fuiſſe autem Caiapham ſummum Pontificē anno Tiberii 15. Ioſephi hiſtoria oſtendit.

oſtendit. Nam apud Ioſephum libro 18. cap. 3. Valerius Gratus Pilati deceſſor, poſt annorum 11. procurationem, conſtituit ſummum Pontificem, Kaiapham: quem ad Vitellii aduentum in Syriam perſeueraſſe in ea dignitate idem eſt auctor. Vitellius Conſul fuit cum Fabio Priſco, anno Tiberii 20. idemque ſtatim à Conſulatu miſſus in Syriam, vbi primum venit Ieroſolymam, Kaiapham deſtituit, eiuſque loco Ionathan Annæ F. conſtituit, vt narrat Ioſephus libro eodem, cap. 6. Totos igitur annos ſeptem fuit hic Pontifex Maximus, & aliquanto amplius. Sed quærunt interpretes, quum certum ſit plures eodem tempore ſummos Sacerdotes eſſe non potuiſſe, quomodo verba Lucæ ſint accipienda; qui videtur dicere, non ſolum Kaiapham, fuiſſe ſummum Pontificem, ſed vtrumque ſimul Annam & Caiapham. Hunc nodum veteres dum quærunt ſoluere quam multa dixerint & falſa & abſurda, nemo iam ignorat eruditorum. Euſebii errorem ſtringit Baronius; eundemque fuſe explicat Scaliger in Prolegomenis ad Iacobum Auguſtum Thuanū. Nicephorus vero Patriarcha etiam abſurdius: nam is poſtquam attulit quæ didicerit ex Euſebio, addit, Τῦ͂τον μεθίςατ) Μετείλιος ςρατηλάτης Ρωμαίων, *ab hoc tranſtulit ſummum ſacerdotium Metilius dux Romanorum.* Atqui falſum eſt, Kaiapham à Metilio fuiſſe dejectum, qui à Vitellio Syriæ Præſide dignitate eſt priuatus. Male igitur vel Nicephorus, vel librarius nominant Metilium, qui erat dicendus Οὐιτέλλιος. At ςρατηλάτης pro ςρατηγὸ, vel ἡγεμὼν Συρίας, idioma eſt ſeculi Nicephori. Baronius antequam ſoluat propoſitam quæſtionem, aliquot ſententias doctorum virorū refellit: ſed omnino aue parum felici: eam enim omnium primam refellit, quæ eſt omnium veriſſima, imo ſola vera: ſola enim non leui coniectura nititur, verum expreſſis Scripturarum teſtimoniis, quibus & Rabbini ſuccinunt. Ait Baronius: *Scimus vicariam eiuſdem Sacerdotij præfecturam, nemini ſolere concedi, niſi aliqua neceſſitate vigente, & ad modicum temporis ſpatium.* Vt hoc probet, locum Ioſephi ſubiicit, quem alibi probamus, non negare quod Baronius negat. Sed ſi vel maxime negaret, opponimus illi Scripturæ auctoritatem, quæ Summo Pontifici ſuum ſubſtituit non ſemel vicarium, vt recte Theodorus Beza obſeruauit Marci primo, 26. Summus Sacerdos dicebatur כהן הראש ἀρχιερεὺς ὁ πρῶτος, *Pontifex primus*, vel כהן גדול *Pontifex magnus.* Alter, כהן משנה ἀρχιερεὺς ὁ δεύτερος, ſiue vicarius, vt 2. Regum 25. 18. Sic 1. Paralipom. 24. Nadab & Abiu coniunguntur: item Eleazar & Ithamar. ſic alibi alij, vt recte idem vir clariſſimus adnotauit. Duraſſe autem ad poſtrema vſque tempora eam conſuetudinem, docet vbertim Ioſephus. Scaliger in Prolegomenis Euſebianis. Et rudem eſſe oportet totius antiquitatis Iudaicæ, cui non ſit notus, qui toties nominatur in libris Rabbinor. סגן הכהנים Vide Eliam in Thiſbi, & Scholia R. Samuelis atq; aliorum in Pirke Auoth c. 3. apophtheg. 2. Dicitur etiā שני לכהן גדול Iſtis Seganim, ſiue vicariis, ſimiles erant apud eoſdem Iudæos *Abim bithdin*, vicarij Principum Synedrij, vt mox dicturi ſumus, & in diuerſiſ-

ſimo munere apud Rom. Centurionum optiones:nam & hi velut vicarij Centurionum erant, parati ad omnem euentum,ſi quid humanitus Centurionib. vſuueniret, vt docet Polybius in 6. Hiſtor. Sed melius cum vicariis ſummorum Sacerdotũ populi Iudaici contuleris Syncellos vel Protoſyncellos Patriarchæ Cõſtantinopolitani, de quibus multa lectu digna in illis Prolegomenis. Simillimum etiam eſt,quod in Cœnobiis præfecti monachorum ſuos ſemper habent paratos vicarios & δευτέρυς προεςῶτας, vt appellat Baſil. Magnus: cuius extat præceptum ea de re Aſceticorum, quæſt. 45. cauſſa inſtituti ibi affertur, ne contingat ceſſatione τ͂ προεςῶτος δημοκρατικόν τι σχῆμα μεταλαμβάνειν τὴν ἀδελφότητα, *vt cœtus fratrum mutetur in aliquam formam democraticam*; quod in omnibus ſacris functionibus,ſtudioſiſſime ſemper vitauit priſca Eccleſia. Porro Annas etiam Ioſepho appellatur ἀρχιερεὺς, & ex eius Hiſtoria clare apparet, per hæc tempora, & inſecutos deinceps annos plures,inter omnes Archieratici ordinis Pontifices Annam prę̨ſtitiſſe:qui & functus erat ipſe iam illa ſuprema dignitate, & poſtea tot filios ſuos in eandem vidit euectos.Vt mirari non debeamus, ipſum & hoc loco & in Actis Kaiaphæ præponi à Luca.Prę̨ponitur enim, non ſolum vt ſocer genero; verum etiam, vt is penes quem erat poteſtas ſumma in populo Iudaico. Vt ad Baronium redeat oratio, exiſtimo illum in annis Pontificatus Kaiaphæ grauiſſime errare. Vult eum fuiſſe annor. 17. quem nos diximus fuiſſe annorum ſeptem,aut ad ſummum 8. Clariſſime enim videtur Ioſephus ſignificare, ſub ipsũ Grati diſceſſum è prouincia, Kaiapham dignitate S.P.fuiſſe ornatum: neq; aliter eius verba ſunt interpretati Ioſephus Scaliger & Eduardus Liueleus, vt alios taceam. Sed Baronij error hic pendet ex aliis, de quib.ante dicebamus,9.4.& 10.

V. Cur Anna appelletur Pontifex maximus. Expenduntur rationes à Baronio allatæ,& probantur eſſe falſæ. Appellationes eius qui caput erat Synedrij. NASI.*Pſeudophilonis nugæ & mendacia. Synedrium è quo genere hominum conſtaret. Synedrium potuiſſe iudicare de Rege, falſo affirmat Baronius: & exemplo falſo conatur confirmare. Iudicium de Herode.*

ANNI XXXI. Num. X.

QVa confidentia de rebus Iudaicis parum ſibi compertis loqui ſolitus fuerit Baronius, eximie declarant quæ hic ab illo ſcribuntur. Cur Anna non minus quam Kaiaphas ſummus Pontifex appelletur, duas affert rationes, quarum prior incerta eſt,&. vt puto, falſa: poſterior palam falſiſſima. Principes claſſium Sacerdotalium 24. reperiri appellatos ἀρχιερεῖς, verum eſt: ſed Annam propterea ſic nominari in Euangelio, nemo veterum dixit: coniectura dumtaxat ea eſt Baronij, vel potius falſa hariolatio:nam vera ratio eſt, quod Annas fuerat reuera ſummus Pontifex, etſi eſſe deſierat. Conſtat enim è Ioſepho,ii qui eam dignitatem ſemel eſſent adepti, nomen

men remanſiſſe, etiam poſt rem ſublatam. Altera ratio quam affert, palam, vt dixi, falſa eſt. Vult Annam ideo Maximum Pontificem eſſe appellatum, quia ſic dicerentur qui erant collegij Sanedrin Principes. Annam autem eum locum obtinuiſſe, probat teſtimonio Pſeudophilonis. Sed hæc omnia ſic falſa ſunt, vt mirer poſtquam illa Baronio excidiſſent, non eſſe repertum Romæ aliquem virum grauem, & rerum Iudaicarum mediocriter callentem, qui ſui illum erroris admoneret. Vbi obſecro legerat Baronius Caput Synedrij fuiſſe appellatum *ἀρχιερέα*, ſummum Pontificem? In Thalmudico tractatu de Synedrio, & in vltimo lib. I ad Moſis Ægyptij: qui eſt de eodem argumento, legimus, deferri ſolitum principem in Synedrio locum ſapientiſſimo è Septuaginta Synedris. Auctor illum appellat ראשׁ ישׁיבה *Caput Synedrij*. Nam *Ieſchiba* illo loco idem eſt ac ביתדין *domus iudicij*, *Curia*, aut *Conſeſſus Iudicum*. Addit vero Maimonides, hunc Præſidem illius conſeſſus, qui Moſis perſonam referebat, à Sapientibus fuiſſe appellatum נשׂיא Naſi *Principem*: habuiſſeque illum quaſi vicarium, ad dextram ipſi aſſidentem, qui diceretur, אבביתדין *Pater domus iudicij*. Et in libris Rabbinorum, præſertim Thalmudicis, paſſim harum dignitatum & nominum occurrit mentio. Quod autem hic Naſi fuerit Pontifex Maximus dictus, neq; vllo teſtimonio probari poteſt, & ratio certa confutat. Nam quare ſic diceretur Præſes eius concilij, quod conſtat fuiſſe compoſitum è tribus ordinibus, Sacerdotibus, Leuitis, & filiis Iſrael, ait Moſes, id eſt, primoribus Iudæorum, qui neque Sacerdotes erant, neque Leuitę? Eiuſmodi commentum, omni ſimilitudine veri deſtitutum, non debuit Baronius ex nuda coniectura in medium proferre. Pſeudophilonis locus ab eo allatus, non plane hoc dicit: & ſi vel expreſſiſſimis verbis hoc ille affirmaret, fides plano manifeſto habenda non erat. Ait impoſtor, *Ananelus* & *Annas* eſſe eadem nomina; quod credi illi non debet, niſi teſtibus prolatis. Ait Herodem, deletis Synedrij conſiliariis è domo Dauid, Ananelũ quendã & Synedros alios è proſelytis ſuffeciſſe. Putauit nimirum hic impoſtor, neminem in Synedrium ante Herodem fuiſſe admiſſum, qui non eſſet è tribu Iuda & domo Dauid. imperite & falſo. nam huius Concilij ea fuit inſtitutio, vt ſi fieri poſſet, è ſolis Sacerdotibus & Leuitis conſtaret, qui non erant è tribu Iuda, ſed Leui. Itaque & in Bibliis aliquando, & apud Ioſephũ, appellatione Sacerdotum intelligitur ipſum Synedrium. Sin è numero Sacerdotum aut Leuitarum non reperirentur, qui definitum Iudicum illorum numerum implerent: tum demum aliis Iudæis aditus in Synedrium patuit, nulla tribus habita ratione. Hoc Maimonides declarat iſtis verbis in Perek ſecundo, poſtquam dixit de Sacerdotibus & Leuitis: ואם לאמצאו אפילו היו כולם ישׂראל *Si non inuenirent* Sacerdotes aut Leuitas, *etiam admittebantur omnes Iſraelitæ*. Vides quam impudenter Baronio hic Pſeudophilo Annij Viterbienſis, præſtigiatoris famoſiſſimi, impoſuerit. Nec minus falſum quod ait hic planus de Ananelo & Proſelytis, in locum prioris Syne-

drij ſuffectis. Ananelus hic ſine dubio is eſt, de quo ante dicebamus. Exercitatione prima: qui non Princeps Synedrij, ſed Pontifex Maximus ab Herode fuit inſtitutus. His Pſeudophilonis mendaciis ingentem de ſuo cumulum adiecit Baronius, cum dixit, Concilium hoc ſeptuaginta virorum de Regib. iudicaſſe: *Horum namq́ꝫ iudicio,* inquit *Herodes Rex poſtulatus eſt.* Vtrumq; falſum eſt: aut Synedrium hoc ius habuiſſe: aut in Herodem Regem vim eiuſmodi aliquam exercuiſſe. In Thalmud Maſſecheth Haſanedrin, perek 2. quod incipit, *Cohen gadol* iura Pontificum maximorum & Regum accurate explicantur. Ibi de Pontifice dicitur, דן ודנין אותו *iudicat & iudicatur, & teſtimonium perhibet, ac teſtimonium aduerſus illum admittitur, diſcalceat & diſcalceant pro vxore eius;* poſtrema verba referri debent ad inſtitutum legis Moſaicæ, de quo in Deuterono. cap. 25 de Rege vero ibidem ita ſcriptũ: המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידים אותו לא חילץ ולא חולצים לאשתו *Non iudicat Rex, neq́ꝫ de illo iudicatur: non dicit teſtimonium, neq́ꝫ contra illum dicitur: non exuit calceum, neque pro eius vxore quiſquam exuit calceum.* En de iure: nunc de facto cognoſcamus. Narrat Ioſephus libro 16. capit. 17. Herodem ad cauſſam dicendam iuſſum eſſe in Synedrium ſe ſiſtere, atq; illum vadimonium obiiſſe. Baronius ex hac hiſtoria collegit; Concilium de capite Regis potuiſſe ferre ſententiam. Sed quantus hic, bone Deus, error? Herodi dicta eſt dies, cum adhuc admodum iuuenis & priuatus eſſet; cum pater illius Antipater viueret; cum Hyrcanus regnum obtineret; cum Herodes ſeruus Regis, vt Rabbini ſolent illum appellare, adhuc eſſet; cum ne ſpem quidem vllam adhuc animo concepiſſet, de regno alieno vnquam inuadendo. Errauit igitur Baronius, & quidem craſſum nimis errorem, non minus in quæſtione facti quàm in quæſtione iuris.

VI. De verbis Baronij, ſincera atteſtatio Sophronij. *Deſertum in quo prædicauit Iohannes. Veſtitum illius & victum non caruiſſe myſterio. Veſtes è pilis camelorum. Caſpiæ cameli. Cilicia Chriſtianorum.* Saccus *lugentium Iudæorum.*

ANNI XXXI. Num. XL.

IAm ante monebamus ſolemne hoc fuiſſe Baronio, vt eorum potiſſimum fidem commendet, quos res ipſa arguit, fabulis ſua ſcripta impleſſe. Hoc locis innumeris, præſertim autem in poſterioribus tomis, attentus lector obſeruabit. Eiuſmodi eſt, quod Sophronij, qui Pratum ſpirituale ſcripſit, fidem hic laudat. Deſcripturus enim ex illo ſiue hiſtoriam, ſiue fabulam, de apparitione Iohannis Baptiſtæ, *rem,* inquit *ſincera atteſtatione Sophronij enarremus.* Quæreres ab illo, ecquod argumentum haberet ſinceritatis Sophronii in hac narratione: vir optimus iudicii ſui cauſſam aliam reddere nullam potuiſſet, præter τὸ φιλόμυθον, & τὸ κενόσπουδον, quæ duo vitia hiſtoriam Eccleſiaſticam miris modis deprauarunt. Cæterum Sophronii atteſtationem non ſemper habet pro ſincera Baronius: quem ipſa rerum veritas aliquando coegit

git

git, ἀνατρέπειν, & fabulas aç mendacia eius ſcriptoris confutare. Habes exemplum in anno Domini 407. 33. Porro deſertum in quo Ioannes dicitur prædicaſſe, illam ipſam fuiſſe ἐρημικὸν & montanam regionem, in qua parentes ipſius habitabant, auctore Luca 1. 40. viri eruditi exiſtimant. neq; ſane iuerint inficias periti Hebraicę linguæ, vocem מדבר ſæpe non ſignificare locum ἀοίκητον, hoc eſt, *inhabitalem*, & quem nemo inhabitet; ſed potius ſaltuoſum, & montanum, in quo greges paſcantur: qualis erat ille Iudææ tractus, vbi ſita Chebron, & aliæ item vrbes. Verum hic temere quicquam affirmare equidem nolim. Myſterium enim in hac hiſtoria, à Propheta Iſaia olim prædicta, & tanto ſtudio ſanctis Euangeliſtis adnotata, latere aliquod maius ſuſpicor, quam aut capere ipſe ſatis, aut ſatis queam admirari. Quare illis aſſentiri non poſſum, qui omnia, quæ de Ioanne narrantur, ad communem vitæ rationem interpretationibus ſuis conantur reuocare. Veſtem certe è pilis camelorum in aliquo fuiſſe vſu apud Iudæos, nullo teſtimonio probari queat è Bibliis, aut alio ſcriptore veteri. De ſolis Caſpiorum ſacerdotib. legere memini, veſtes illos geſtaſſe è villis camelorum contextas. Sed ratio diuerſiſſima: nam cameli Caſpiæ mollitie lanæ ipſos Mileſios greges ſuperabant, vt auctor eſt Ælianus Hiſtoriæ animalium libro 17. cap. 34. In 2. Regum 18. extat exemplum zonæ δερματίνης, è corio confectę, qua vtebatur Elias Propheta: ſed veſtem illi fuiſſe è pilis camelorum, nunquam ex illis verbis Scripturæ בעל שער elicias. Scio eſſe qui exiſtiment Hebræorum שק *ſaccum*, cuius in luctu deſcribendo toties Scripturæ meminerunt, veſtem fuiſſe è villis hircorum & caprarum contextam. Verum hoc neque è ſacra pagina poteſt demonſtrari, neque vllo alio, opinor, ſatis firmo argumento probari. Proprium igitur hoc Chriſtianorum veterum, qui ad exercitia pietatis cilicia è pilis camelorum contexta adhibuerunt. Victum quoque Iohannis auſteræ vitæ ſtupendum exemplum fuiſſe, dubitari nequit, & Euangeliſtis, & multo expreſſius Domino noſtro id affirmante, Matth. 11. 18. & ſimilibus locis. Rationem huius auſteritatis in Iohanne afferunt Doctores hanc: oportuiſſe, vt qui pœnitentiam prædicabat, habitum pœnitentiæ præ ſe ferret, vt ait Toſtatus in 11. caput Matthæi. Idem vir acutiſſimus quæſtio. 41. in illud caput vere docet; ad conciliandam Iohanni auctoritatem pro miraculis fuiſſe illi vitæ auſteritatem. Eum vide.

VII. Acridas Iohannis fuiſſe locuſtas edules olim, nouis teſtimoniis probatur. Locus Galeni animaduerſus. Serphi & cicadæ olim edules. Iſidori Peluſiotæ ſententia reiicitur ἀκρίδας & ἀκρόδρυα confundentis. Abſtinentia à fructibus & inſculis olerum. ἔμψυχα. Iacobi de Vitriaco error.

Anni XXXI. Num. XIII.

Ακρίδας quibus veſcebatur præcurſor Chriſti, nullum eſt dubium locuſtas fuiſſe. Probarunt iam eruditi viri multis veterum ſcripto-

rum teſtimoniis, edules fuiſſe aliquas locuſtas, non ſolum in Iudæa, quod & Rabbini teſtantur, & aliis regionibus Orientis; ſed etiam in Græcia & oppoſita Aſia. Dubitare iam de eo non magis licet, quam de quauis alia re certiſſime comperta. Tot teſtimoniis quæ ſunt ab aliis producta poſſunt alia adiici, idonea. quæ vel ſi eſſent ſola æquis lectoribus omnem ſcrupulum eximere. Galenus Commentario ſecundo in Hippocratis Aphoriſmos, inter cibos, qui tardiſſime alunt recenſet κίχλας, σπονδύλους θαλαττίους, ἀκρίδας, καράβους, & ἀστακούς. cochleas, ſpondylos marinos, locuſtas, carabos, aſtacos. Expreſſimus lectionem editam Galeni: fortaſſe tamen ſcribendum καρίδας, non autem ἀκρίδας. nam apud Athenæum non vno loco iunguntur hæc piſcium teſtaceorum nomina, καρὶς, ἄστακος, κάραβος. Sed apud veteres poetas Græcorum, non ſolum ἀκρίδες ponuntur inter viles pullatæ plebeculæ cibos, ſed etiam σέρφοι, quod eſt viliſſimum genus inſecti, formicis, vt volunt Grammatici, affine. Nicophon antiquiſſimus poeta, in fabula quam inſcripſerat Ἀφροδίτης γοναὶ viliſſimum deſcribens victum; ἀμπρεσβίει ταυτὶ τὰ πονηρὰ ὀρνίθια, σέρφους, ἀκρίδας, πάρνοπας: vtriuſque, & ſerphi, inquam, & locuſtæ mentio inter res edules etiã apud Ariſtophanem. Theophylactus in epiſtola cuius eſt τὸ ποιμ. initium, oſtendit, caricas & locuſtas oppido lautum inter ruſticos fuiſſe cõuiuium. Εἱστίων χθὲς τὸν Τρυγίαν λαμπρῶς· ἰσχάδες γὰρ ἦσάν μοι καὶ ἀκρίδες τὰ ὄψα· ὁ δὲ θαυμάσιος οὗτος νεανίας τῶν ἰσχάδων τὰ πλεῖστα ἐκβιβρώσκει· καὶ τὰς ἀκρίδας οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξερρόφησεν· ὁ δὲ Τρυγίας ἐκ χλωῶν, Cicadas quoq; locuſtis ſimillimum animalculum muſicum, in cibi vſum verti ſolitum, teſtis eſt Ælianus, Hiſtoriæ animalium libro 12. capite ſexto. Quum igitur ex huiuſmodi teſtimoniis ſexcentis certo conſtet, ἀκρίδας quibus Prodromus Iohannes veſcebatur, locuſtas fuiſſe: mirum eſt Iſidorum Peluſiotam, virum doctum, & proxima Palęſtinæ loca incolentem, id negare ſuſtinuiſſe. Ille vero non ſolum negat, ſed etiam eos, qui de locuſtis interpretantur, atrocibus verbis reiicit. Apponam eius locum, è libro primo, epiſtola 132. Αἱ ἀκρίδες ἃς Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῷά εἰσιν, ὥς τινες οἴονται ἀμαθῶς, κανθάροις ἐοικότα· μὴ γένοιτο. *Illæ acrides, quibus veſcebatur Iohannes, non ſunt animalia ſcarabæis ſimilia, vt imperite quidam exiſtimant. abſit.* Putauit tam eruditus vir, rem eſſe inauditam atque execrabilem veſci locuſtis. Atqui auſteritas notata in Iohanne, non in eo eſt. quod locuſtas eſitaret; nam id ipſi commune cum aliis tenuiter victitãtibus, vt diximus: ſed in eo potius, quod ſolis locuſtis veſceretur, & melle ſylueſtri. Nam ex iis quę dicit Dominus ipſe Matth. 11. 18. & Lucæ 7. 33. ad veram intelligentiã locorum Math. 3. 4. & Marci 1. 6 ſuppleri debet ἔξωθεν vox *tantum*: quam ſæpe ab auctoribus prætermiſſam neceſſario ſubintelligendam eſſe, periti linguarum non neſciunt. Iſidorus vero reiecta interpretatione quam falſo putabat eſſe falſam, ſubiicit: ἀλλ' ἀκρέμονες βοτανῶν ἢ φυτῶν. Vult acrides eſſe ſummitates herbarum vel aliarum plantarum, puta fruticum, & virgultorum vel arborum. Verum in epiſtola quinta eiuſdem libri vbi eadem

habetur

habetur de cibo Ioannis ſententia, ſcriptum eſt φύλλων pro φυτῶν, niſi ex iſto loco ille corrigatur. Intelligit Iſidorus quę appellantur Hebræis ראשי יניקות vt apud Ezech. 17. 4. vbi Latinus interpres *ſummitatem frondium* vertit, melius, quam Græci ἄκρα ἁπαλότητος. Sed omnino fallebatur Iſidorus: nam res diuerſiſſimæ ſunt Græcis ἀκρίδες & ἀκρόδρυα, quas duas voces vt ipſe confunderet contra vſum loquendi omnium Græcorum auctorum, ea ſola ratio videtur effeciſſe; quod ſciebat inter alimenta eorum qui erant rigidiſſimi ieiuniorum obſeruatores fuiſſe ἀκρόδρυα, id eſt, fructus arborum. Epiphanius extremo lib. 3. auſteritatis intendendæ circa ieiunia, varios gradus commemorans, vltimum facit eorum, qui abſtinerent diebus ſtationum etiam ἀπὸ ἀκροδρύων καὶ ἑψημάτων, *à fructibus & iuſculis olerum*, id enim eſt ἕψημα, vt dicebamus ad Athenæum libro quarto, capite ſexto. De ſylueſtri melle recte idem Iſiodorus. De vtriſque, melle, inquam & locuſtis, vide cum alios, tum Iacobum de Vitriaco Hiſtoriæ Hieroſolymitanæ, capite 55. vbi iure mireris auctorem non ineruditum, poſtquam dixit locuſtas in Iudæa & recentes edi ſolitas & ſeruatas: poſſe fidem habere ſomnio, quod ipſi neſcio quis Surianorum monachus narrauerat: vt probaret ἀκρίδας Iohannis non fuiſſe locuſtas, ſed herbam quandam monachis in Syria apponi ſolitam. De monachorum ſuorum cibo viderit monachus; at quod eum putauit Iohannis fuiſſe cibum, falſus fuit proculdubio & cum ipſo Iacobus quoque ἐκ τῆς ἁγίας γεωργίας, errauit.

VIII. Iohannes Baptiſta auſterioris vitæ præbuit exemplum: at vitæ monaſticæ non dedit initium. Res per ſe bonæ, propter male vtentes aliquando infamantur. Homiliæ in Marcum tributæ Chryſoſtomo.

Anni XXXI. Num. XX.

HIs expoſitis addit, Ioannem Baptiſtam *eiuſmodi vitæ genere, vitæ monaſticæ ieciſſe fundamentum*. Fatemur, non paucos à Patribus dixiſſe, auſteri propoſiti, atque vt ipſi loquuntur τὸ κατὰ Θεὸν τελείας ἀσκήσεως, exempla fuiſſe edita ab Elia Propheta, & Præcurſore Iohanne: ſed ordines Monachorum ab Ioanne habuiſſe initium, & ab ipſo naſcentis Eccleſiæ principio ſemper fuiſſe monachos & moniales, neque dicunt Patres, neque poteſt probari. Atqui multū hæc duo inter ſe differūt; ſanctimonia atque auſteritate vitæ poſteris prælucere, & monachorum ordines inſtituere. Vt interea nihil dicam, de differentia inter hodiernos monachos & antiquos Paulos, Antonios, Baſilios, Chryſoſtomos, & id genus alia religionis Chriſtianæ lumina fulgentiſſima. Hæc differentia tam inſignis, tam illuſtris, & in oculos omnium piorum adeo περιφανὲς, incurrens, ſi aliquos eorum, qui appellari ſolent à Baronio Nouatores, impulit, vt medium tranſilientes in quo rectum eſt poſitum, durius ſentirent & loquerentur de vniuerſo propoſito monachorum; meminiſſe debuit Baronius Arceſilam quondam nobilē philoſophum delectatū ſuar

ueolentium vnguentorum fragrantia, dixiſſe: *Male ſit iſtis mollibus & impudicis, qui rem adeo bonam infamant.* Nunc quam bene ſeruetur in cœnobiis antiqua diſciplina, quam abhorreant à negotiis ſecularibus qui ſeculum aiunt reliquiſſe, non videtur Baronius multum curaſſe: illorum æquiſſimas querelas pati non poterat, quos vita plus quam Sybaritica multorum cœnobitarum ad iuſtam indignationem prouocarat. Sed de inſtitutione monachorum dicetur, ſi Deus voluerit, copioſe ad annum Domini 64. Quod autem Baronius Chryſoſtomum laudat in Euangelium Marci; fallitur, & malum Ariſtarchum ſe fuiſſe prodit. Nemo enim illas in Marcum homilias, quæ vulgo tribuuntur Chryſoſtomo, quęque Latinæ dumtaxat reperiuntur, legit cum aliquo iudicio, quin tituli falſitatem deprehenderet. Omnino dignum Chryſoſtomo, aut congruens in illis nihil quicquam offendet, qui lectione viri diuini ingenium probe ſubactum habuerit. Falſo Chryſoſtomo verum opponimus; qui homilia in 1. Timoth. 13. ſcribit; videri ſibi, cum illam epiſtolam Paulus ſcribebat, moniales virgines aut nondum fuiſſe, aut defeciſſe. Verum de his alibi accurate.

IX. Ὡσεὶ in verbis Lucæ varie acceptum ab Interpretibus, præſertim Syro & Arabe. Ætas ſacerdotalis apud Iudæos.

BAptiſmatis Chriſti annum indicat B. Lucas his verbis, 3. 23. καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος: quæ vetus Interpres plane κατὰ πόδας, ita vertit: *Et Ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta.* Quum autem ſit locus inſignis, totaque annorum Chriſti ratio ex illius interpretatione pendeat; vocula ὡσεὶ quomodo ſit accipienda, grauis quęſtio eſt: de qua conſulantur à ſtudioſis pręſtantiſſimi noſtræ ætatis chronologi. Ego id tantum adnotabo; & Syrum & Arabem interpretes, ſimpliciter accepiſſe, vt verba ſonant, ὡσεὶ pro *circiter*: non vt quidam ſummi viri contendunt, quibuſcum & Baronius ſentit, tanquam eſſet, quemadmodum loquuntur Hebræorum magiſtri, *caph veritatis*, quando aliquid præciſe determinatur: (Cimchi in Michlol vocat *Caph lemitat*, alterum vero, *Caph baſchiur*, q. d. deminutionis:) Syrus ita expreſſit, quaſi legiſſet, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς ὢν ἦν ὡσεὶ τριάκοντα ἐτῶν. *Ipſe Ieſus erat exiſtens quaſi triginta annorum*; omiſſa voce ἀρχόμενος. Arabs vero ſic: καὶ ἤρχετο ὁ Ἰησοῦς γίνεσθαι ἐν τριάκοντα ἔτεσι. *& incipiebat Ieſus eſſe in triginta annis*, hoc eſt, accedebat ad trigeſimum annum, neglecta vocula ὡσεὶ. Sed quum apud Iudęos miniſterij Sacerdotalis ætas legitima eſſet annus triceſimus exactus; admodum probabile eſt, Dominum noſtrum ad miniſterij ſui functionem non prius acceſſiſſe, quam illum annum impleſſet. Quare ὡσεὶ neceſſario erit caph veritatis, non deminutionis. Vide Hieronymum in cap. 11. Ezechielis, & in præfatione eius libri. De menſe & die dictum ſuperius.

X. Gregorius Turonenſis ſcriptor interdum parum accuratus. Pias meditationes in hiſtoriam non raro eſſe verſas. An

aliqua vis aquis Iordanis impreſſa contactu carnis Chriſti. Aquæ noctu baptiſmi Chriſti hauſtæ miraculoſa vis.

ANNI XXXI. Num. XIX.

LOcum Iordanis vbi Chriſtus baptizatus eſt, miraculorum virtute fuiſſe conſpicuum, obſeruat Baronius, & teſtem profert Gregorium Turonenſem. Huic vero teſti, ſcriptori alioquin eximio, quantum in eo genere narrationum tribui debeat, aliorum eſto iudicium. Ipſe Baronius alibi monet, non temere fidem habendam eſſe omnibus, quæ narrat hic Gregorius, vt in anno Domini 467. numer. 11. Mirum ſane eſt, illorum locorum diligentiſſimos ſcrutatores, cum primis magnum Hieronymum, qui aliquando velut ἐξηγητὴς, eorum agit, nullam huius miraculi mentionem feciſſe. Obſeruabat erudire Baronius in anno Domini 1. cauendum eſſe, ne pia meditatio pro hiſtorica aſſertione accipiatur. Huius præcepti negligentia quam ſæpe in hiſtoria Eccleſiaſtica ſit peccatum, vel aquæ Iordanis fidem fecerint. Scribit S. Bernhardus in ſermone ad milites Templi, cap. 9. de Iordane loquens: *Meito proinde ipſam eius virtutem, quam Naaman ille conſulente Propheta ſenſit in corpore, iubente Chriſto, vniuerſus quoque fidelis populus in anima experitur.* Videtur vir ſanctus tribuere aquis Iordanis vim regeneratiuam, in animas ipſas efficacem, & quidem omnium Chriſtianorum. Sed eſt pia meditatio, non hiſtorica narratio. Atqui non defuerunt, qui hiſtorica fide idem aſſererent, non ſolum de aquis Iordanis, verum etiam de aliis. Iacobus de Vitriaco, capite quinquageſimoquarto: *Peregrini & etiam indigenæ corpora ſua & veſtimenta in aquis Iordanis cum magna deuotione ſoliti ſunt abluere: eo quod Redemptor noſter à beato Iohanne in flumine illo baptizatus, contactu mundiſſimæ carnis fluuium ſanctificauit,* VIM REGENERATIVAM *conferens vniuerſis aquis.* Loquitur hic ſcriptor è ſententia plurimorum ſui temporis: nam Abulenſis quoque in caput tertium Matthęi, quæſtione 76. hoc ipſum pleroſque ſenſiſſe oſtendit. *Et eſt,* inquit, *dictum commune, quod Chriſtus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis:* quam opinionem eruditus ille ſcriptor ſolidiſſimis rationib. confutat. Diuerſi generis miraculum eſt, quod in aquis alii ſcriptores obſeruant, è baptiſmo Chriſti manans. Scribit enim auctor cum primis locuples & fide digniſſimus, Iohannes Chryſoſtomus; in honorem baptiſmi Ieſu Chriſti, hanc vim manſiſſe aquis à Domino tunc ſanctificatis; vt hauſtæ ea nocte qua celebratur in Eccleſia eius baptiſmi memoria non ſolum incorruptę perennent: ſed etiam ad annum alterum aut tertium durét nihilo recens hauſtis deteriores. Atque hoc experientia omnium quotannis fuiſſe comprobatũ, idem auctor confirmat. Verba Chryſoſtomi ſunt in homilia de ſancto baptiſmo Seruatoris, edit. Sauil. tomo 5. p. 524. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐβαπτίσθη καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν. Διά τοι τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ ταύτην τὴν ἑορτὴν ἅπαντες ὑδρευόμενοι, καὶ οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται· καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων· καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναρ-

γὰς, ὡ δὴ φθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου· ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον, καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἔτη, τὸ σήμερον ἀντληθέντος ὕδατος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ μένοντος, καὶ μὴ τοῦ χρόνου τοῖς ἄρτι τῶν πηγῶν ἐξαρπασθεῖσιν ὕδασιν ἁμιλλωμένου.

XI. Quis primus Apoſtolorum fuerit vocatus. Vocis Philippus *etymum ridiculum. Primi vocati bini fratres. Hiſtoria Euangeliſtarum de vocatione Petri & Andreæ illuſtratur.*

ANNI XXXI. Num. XXII.

PRæconium Iohannis Bapriſtæ ſequitur ſtatim miniſterium Domini noſtri: cuius initio narratur ab Euangeliſtis vocatio Apoſtolorum. Quis primus omnium fuerit vocatus, variæ extiterunt doctorum hominum ſententiæ. Multi Græcorum Andreæ eum honorem vindicant, quem propterea πρωτόκλητον, ſolent appellare. Alij Simonem pariter & Andream πρωτοκλήτους, nominant, vt qui ſimul ante omnes alios ſint vocati. Non tamen defuerunt, qui Philippum ante omnes vocatum putarent. Eucherius Lugdunenſis, in vigilia S. Andreæ: *Secundum hæc dicta beati Iohannis, primus omnium Apoſtolorum Philippus videtur eſſe vocatus.* Sed in horum opinione non plus ineſt firmitudinis, quam in ratione ibidem ſubiecta: *Et merito quidem*, inquit, *primus vocatur ille, qui os lampadis interpretatur: quatenus & ipſe, & cæteri poſt ipſum intelligant; ad quale officium eliguntur.* Quaſi Græcorum notiſſima vox Philippus, è dictionibus Hebraicis, פה *Pe* os, ſiue פי *Pi* os meum, & לפיד *lapid* lampas, foret compoſita. Huic ſententiæ etiam illa obſeruatio repugnat, quæ toties legitur apud Patres; Chriſtum vocationem ſuorum Apoſtolorum inchoaſſe à binis fratribus, Petro & Andrea, Iacobo & Iohanne; quemadmodum olim ad miniſterium Legis Moſes & Aaron ſimul fuerunt vocati. Seuerianus ſermone primo in creationem mundi: Ἐπεὶ πρώτη κλῆσις Θεοῦ ἀπὸ ἀδελφῶν ἤρξατο· ἔλαβε γὰρ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Ἀαρὼν πρώτους κήρυκας· καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πρώτην κλῆσιν ποιεῖται Πέτρου καὶ Ἀνδρέου. *In veteri Teſtamento prima Dei vocatio incepit à fratribus: ſumpſit enim primos præcones Moſem & Aaronem. In Euangelio quoque primam facit vocationem Petri & Andreæ.* Deinde cauſſam explicat, cur in veteri quidem Fœdere vnum duntaxat par fratrum initio fuerit vocatum: in Euangelio vero δύο δυάδας, id eſt duo paria fratrum. Vide & Toſtatum, in caput quartum Matthæi, quæſtione CII. Porro quod vocationem Simonis & Andreæ putat Baronius contineri capite primo Iohannis; ſcio magnos auctores illum ſequi. Verum, ſi eſt horum vera ſententia, fateri cogimur, magnam omnino diuerſitatem reperiri inter Euangeliſtas, Iohannem, Matthæum & Lucam, eandem vocationem narrantes. Enimuero, qui diligenter hiſtoriam Euangeliſtarum leget; facile intelliget, in vocatione Petri & Andreæ duos veluti gradus poſſe obſeruari; præparationem, quam nonnulli appellant vocationé ad fidem; & ipſam vocationé, qua facti ſunt primo Chriſti comites ac diſcipuli, deinde eiuſdem Apoſtoli. Apud Iohanné Andreas à Præcur ore

Domini

Domini impulſus venit ad Chriſtũ: à quo benignè acceptus, mox fratrem Simonem ad illum ducit. Simonem Dominus pari benignitate accipit; & hoc ampliùs, nouum ipſi nomen imponit; vel ſicut magna pars interpretum exiſtimat, prædicit imponendum. Hæc fuit prima Ieſu Chriſti in Simonem manus injectio, qua ſibi illum aſſerebat. Nõdum tamen vocantur Petrus & Andreas. Eucherius Lugdunẽſis in primi capitis Iohannis verſum 35. & ſequentes: *Non eſt intelligendum, vt Petrum & Andream tunc temporis Dominus elegiſſet: quos, ſicut alii Euangeliſtæ ſcribunt, de piſcatione Chriſtus vocauit. Vnde & hic dicitur, quia manſerunt apud illum die illo. Poſtquam enim eos elegit, non vno die, ſed omnib. cum eo mãſerũt.* Sic alii Sine cauſſa quidem interpretes injuriam Simoni & Andreæ hoc pacto fieri exiſtimant, quòd dicantur Chriſtum non ſtatim ſecuti eſſe, rebus relictis. Sed quis dubitat priùs fuiſſe vocandos, quàm ceſſationis potuerint poſtulari? Apud Iohannẽ nulla vocatio, nullũ juſſum vt ſequerentur. Actum vocationis & formulã deſcribunt expreſsè Matthæus 4. 18. Lucas 5. 10. ex quibus liquidò poteſt conſtare, cùm illa gerebantur, Petrum Chriſti jam aliquam notitiam habuiſſe. Quòd igitur ait Matthæus; Ieſum ad mare Galileæ ambulanlantem, vidiſſe Simonem, *qui dicebatur Petrus*: ſic videtur accipiendnm, vt ſi diceret Euangeliſta; cui iã antè ſibi viſo, Chriſtus nomen Petri impoſuerat, vel prædixerat imponendum. Quemadmodum antem illi, meâ quidem ſententiâ, minùs rectè ſentiunt, qui vocationem Andreæ & Petri, ponẽtes in 1. cap. Iohannis (quod facit hoc loco Bronius) hiſtoriam illam confundunt cum alia diuerſa, quæ narratur Matthæo & Lucæ: ſic errare illos ſuſpicor, qui Matthæum & Lucam hiſtorias diuerſas exponere arbitrantur. Vtrobique enim eadem loci circumſtantia, ad mare Galilçæ, ſiue quod idem eſt, ad lacum Geneſareth; eadem piſcatio, eadem vocatio, eadem ſequendi iuſſio: poſtremo eadẽ vtrobiq; verba; ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Lucas: *relictis omnibus ſecuti ſunt eum.* ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Matthęus: *relictis retibus ſecuti ſunt eum.* Quibus verbis ſignificatur, deſiiſſe illos ex eo tempore artem priorem exercere, & Domino conſtanter deinceps adhæſiſſe. Nec refert, quòd Andreę apud Lucam non fiat expreſsè mentio, ſed tantùm Simonis, Iacobi & Iohannis: nam quod illius narrationi deeſt, neceſſariò ſupplendum è Matthæo.

XII. Cur Petrus Andreæ fratri & cæteris Apoſtolis prælatus. An meritò confeſſionis? Epiphanii locus animaduerſus. An ex ſola Dei gratia. Non tam Petrus in confeſſione locutus, quàm Deus per linguam Petri. An propter abnegationem: aut propter ætatem.

Anni XXXI. Num. XXIII.

QVÆRI hodie ſolet, cur B Petrus, quem volunt principem & monarcham Eccleſiæ fuiſſe à Chiſto inſtitutum; non ſolùm fratri An-

tri Andreæ, ſed etiam cæteris Apoſtolis fuerit prælatus. Olim huic quęſtioni nullus admodum locus erat: quando pares poteſtate inter ſe fuiſſe Apoſtolos ſine controuerſia credebatur. Exortę poſteri' opiniones, & hanc & alias ſexcẽtas quęſtiones produxerunt. Baronius non prætermiſit: cuius verba breuiter nobis expendenda. Ait igitur: *Majori natu Andrea Simon prælatus eſt, merito confeſſionis.* Nõneſcio eſſe quoſdam veteres, qui ita ſenſiſſe videantur. In epiſt. 1. Clementis ad Iacobũ, ita legere memini: *Notum tibi facio, Domine quia Simõ Petrus, vera fidei merito, & integra prædicationis obtentu, fundamentum eſſe Eccleſiæ definitus eſt.* Ac videtur Baronius ad hunc locum reſpexiſſe: quum tamen certiſſimum compertiſſimumq́; ſit, non magis Clementis eſſe illã epiſtolam quàm M. Tullii aut T. Liuii. Sed in veris Patrum ſcriptis affinia leguntur. Epiphanii contra hæreſin 51. hæc verba ſunt: ὕστερον πάλιν ὅτι ἡ τελεία αὐτοῖς ἀπόταξις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἡ συνάντησις γεγένηται· ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀρχηγεῖται τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, καὶ ὅτι δὲ παρὰ τοῦτο, ὅτι Θεὸς ὢν εἰδὼς τὰς κλίσεις (malè editũ κλήσεις: phraſis eſt vſitatiſſima in Scripturis, κλίνειν καρδίαν & κλίσεις καρδίας: non κλήσεις, quod eſt abſurdum:) τῶν καρδιῶν καὶ γινώσκοντος τίς ἐν προσώποις ἄξιος τοῦ τάττεσθαι, ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Mens Epiphanii eſt: bis Andream & Petrum veniſſe ad Dominum: in priore aduentu Andreã præiuiſſe fratri, vtpote natu maiorem minori: in poſteriore contrà, præiuiſſe Petrum Andreæ. Igitur propter hanc Petri alacritatem, quã oſtendit, ducem fratri ſe prębens; & quia nouit Deus cordium inclinationes, (non *vocationes*, vt habet interpres, perabſurdè:) & notum habet, quis ſit dignus locari in prima ſtatione; Petrũ elegit Dominus, ſuorum diſcipulorum ἀρχηγὸν, ducem atque antiſtitem. Manifeſtò Epiphanius cauſſam electionis ſaltem aliquam in ipſo Petro & eius virtute ponit. Similiter & de cæteris Apoſtolis interdum loquuntur Patres. Hilarius de Trinitate, lib. 6. *Tanta & tam Deo propria, vos ô ſancti & beati viri, ob fidei veſtræ meritũ claues regni cœlorum ſortiti, & ligandi atque ſoluendi in cœlo & in terra jus adepti, geſta eſſe per Dominum videratis.* Sed hæc doctrina, ſi vt verba ſonant ſimpliciter accipiantur, cum doctrina IESV & Apoſtolorum eius, quæ omnia tribuit gratiæ, non perſonarum propriis meritis, manifeſtò pugnat. Quare non dubito, Petrum, quę fuit illius pietas aduerſus Deum, totâ voluntate dicturum potiùs fuiſſe cum Paulo, *Gratiâ Dei ſum quod ſum*, 1. Corinth. 15. 10. quàm cum Baronio aut quouis alio, Merito meo ſum Apoſtolus, & Apoſtolorum ὁ κορυφαῖος. Si ex gratia, non ergo ex operibus aut proprio merito. Rom. 11. 6. Notet lector de cauſſa electionis in apoſtolatum & principẽ inter Apoſtolos locum, nos loqui: non de motu voluntatis Petri ad ſequendũ vocantem Deum. Quod igitur Petro delatus ſit honos inter Apoſtolos ex mera Dei gratia, non propter meritum confeſſionis, vt vult Baronius, Patrum eſt doctrina: vtut dicta quędam apud illos occurrant, quæ diuerſam præ ſe ferant ſententiam. Exempli gratia. Chryſoſtomum recenſet Bellarminus, De Rom. Pontif. lib. 1. c. 12. inter eos auctores, qui

præclaram

præclaram Petri confeſſionem docent fuiſſe occaſionem aut cauſſam meritoriam, cur cęteris ſit prælatus. Atqui Chryſoſto. in illa ipſa homilia, quam in eã rem laudat alibi Bellarminus, in Matth. caput 15.18. negat, Petrum in illa confeſſione, de cuius merito agitur, quicquam domo attuliſſe, quod poſſet ſuum dicere: ſed tantùm reuelationem à Deo Patre ſibi factam pronunciaſſe. Hoc autẽ eo confirmat argumento; quia mox idem Petrus, de paſſione Chriſti auſus cogitationẽ ſuam exprimere, priùs quàm id myſterium eſſet ipſi à Deo reuelatum, in grauem adeò errorem ſit delapſus, vt etiam de ſalute illius metui potuerit, ac propterea Satanæ appellatione à Domino ſit increpitus. Verba Chryſoſtomi apponam digna notatu. ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακαρισθεὶς, οὗτος οὕτω ταχέως διέπεσε καὶ ἐσφάλη, ὡς φοβηθῆναι τὸ πάθος· καὶ τί θαυμαστὸν, τὸν μὴ δεξάμενον ἐν τούτοις ἀποκάλυψιν, τοῦτο παθεῖν; ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲ ἐκεῖ ἀπ' οἴκοθεν ἐφθέγξατο. *Ille qui reuelationẽ fuerat conſecutus, qui fuerat beatus prædicatus; hic adeò celeriter excidit & lapſus eſt, vt metueretur illius caſus. Quid verò mirum eſt, illi hoc accidiſſe, qui reuelationem iis de rebus non acceperat? Vt ſcias, Petrum illa quidem priora, de ſuo locutum fuiſſe.* Baſilius Seleucenſis homilia in verba Chriſti, Matth. 16. 13. Petrum illam admirabilẽ confeſſionẽ edentẽ comparat citharæ alieno motu pulſatæ; hoc eſt, à Deo; qui gnarus ignorantiæ Petri, virtute diuina inſpirauit illi quod eſſet reſpondendũ; & Petri lingua pro miniſterio eſt vſus ad docendum diſcipulos. Εἰδὼς, inquit, τὴν ἄγνοιαν ὁ Θεὸς ὑποβάλλει τοῦ Πέτρου θείως τὴν ἀπόκρισιν· καὶ κλίνει τὸν κορυφαῖον πρὸς τὴν αὐτὸς ἐκεῖθεν φωνὴν, καθάπερ κιθάραν λογικὴν διανασείσας τοῖς κρέμασιν, ὑπηρέτῃ διδασκαλίας τῇ τοῦ Πέτρου γλώττῃ χρησάμενος. Epiphanius quoq; illo ipſo loco, quem antè indicauimus, ait Petrum poſt lapſum, εὑρεθῆναι ὑπὸ Κυρίου, καὶ καταξιωθῆναι πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου: *inuentum eſſe à Domino qui illum eo honore ſit dignatus, vt ipſi iterum diceret, Paſce oues meas.* Iure igitur Paulinus epiſt. 4. ad Seuerũ: *Petra eſt Chriſtus; ſed etiam diſcipulo ſuo huius vocabuli gratiam non negauit.* Hoc enim vult & nomen Petri, & quicquid cum nomine ipſi collatum eſt à Chriſto, id omne Petrum ex mera gratia donantis, non ex merito vllo ſuo, eſſe conſecutum. Vt verũ ſit in Petro, quod verum eſt in omnib. electis; Chriſtũ illi ſua ingentia beneficia ſine pretio vendidiſſe, quod ait Iſa. 55. 1. eundemq; in Petro ſuametipſius dona coronaſſe, vt ſolet dicere B. Auguſtinus. Longum fecero ſi Patrum ſimilia teſtimonia huc voluero congerere, quod ab inſtituto noſtro eſt alienũ. Neq; verò aliter ſentiũt hodieq; Theol. inſigniores, etiã illarũ partiũ, quę in hac diuiſione Eccleſię Dei, à meritis ſtare videntur. Quamobrẽ Ben. Iuſtinian. Ieſuita, in tractatione de Apoſtolatu, non ita pridẽ edita, c. 2. non ſolũ eos refellit, qui Apoſtolos propter merita putãt fuiſſe electos, ſed etiam illos, qui cauſſam electionis faciunt, præuiſã naturæ quandam aptitudinem, quæ ſit veluti ſolum & gratiæ fundamentum. *Ego*, inquit ille, *ne id quidem probo. Quam enim aptitudinem à natura habebant Moſes Iſaias, Ieremias?* deinde affert appoſitiſſimè locum Pauli, 1. Cor. 1. 27. *Quæ ſtulta ſunt mũdi elegit Deus, vt confundat ſapiẽtes: & infirma*

mundi elegit Deus, vt confundat fortia, &c. Fuerunt è Patribus nonnulli, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non propter meritum aliquod ſuum, ſed contrà, propter conſcientiam abnegationis, quod peccatum fuit Petri longè grauiſſimum. Prolixè hanc ſententiam proſequitur Optatus mileuitanus, libro ſeptimo: vnde pauca verba ſubjiciam. *Ecce, vt ſuprà dictum eſt; cæteris non agnoſcentibus, ſolus agnouit: cæteris non promittentibus ſolus promiſit: cæteris nec ſemel negantibus, ter ſolus negauit. Et tamen bono vnitatis, de numero Apoſtolorum ſeparari nō meruit.* Mox. *Stant toti innocentes, & peccator accipit claues, vt vnitatis negotium formaretur. Prouiſum eſt, vt peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores; & quæ neceſſaria eſt vnitas eſſe non poſſe:* Non defuerunt inter patres, qui Petrum cęteris prælatum dicerēt, non confeſſionis merito, ſed ætatis. Nam Petrum Andreâ fratre majorem natu fuiſſe nonnulli memoriæ prodiderunt, vt eſt apud Euthymium, in Matthæum cap. 19. & alios. Vide ad annum 31. num. 5. Iam quum ex omnibus ſuis diſcipulis duos prę cęteris Chriſtus videatur dilexiſſe, Petrum & Ioannem: huic illum fuiſſe præpoſitum, quòd eſſet natu major. Hieronymus contra Iouinianum lib. 1. *Propterea inter duodecim Apoſtolos vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. Sed cur non Iohannes electus eſt virgo? ætati datum eſt; quia Petrus ſenior erat.* Baronii judicium de hac ſententia, & eius auctore Hieronymo, operæ prætium eſt audire. *Ex his*, ait, *apparet quàm turpiter errent, qui primatum putant Petro collatum, quòd ſenior cæteris eſſet.* Quò ſpectet hæc vehementia, & B. Hieronymus aliique eiuſdem ſententię Patres, quàm digni eâ contumeliâ fuerint, vt *turpiter errare* dicerentur, lectorum eſto judicium. Obiter caſtigandus eſt ſciolus qui Annales in compendium nuper redegit. Nam hic opinionem Hieronymi, Euthymii, & plurium aliorum Patrum, propterea rejicit, quia ſit opinio hęreticorum. En dignum Cenſorem, qui inter Romanæ, vel Hiſpanicæ inquiſitionis tortores cooptetur. Sic autem iſte locis innumeris, auctoris ſui verba corrumpens, litem facit ſuam. Baronius ſiquidem ab eiuſmodi amentia procul abfuit, vt Hieronymum vocaret hæreticum.

XIII Cauſſa oſtenditur, cur Chriſtus nonnullis ſuorum diſcipulorum noua nomina impoſuerit. Iuſtini locus. μετονομάζειν, pro nouum nomen imponere. Doctrinæ genus è conſideratione nominum. Appellationes à Deo impoſitæ fuerunt διωνυμεῖς διδασκαλίαι. *Ioannes ſymbolum contemplationis, Petrus actionis. Cur ille Boanerges, hic Petrus ſit dictus.* βροντῶν τὴν θεολογίαν. *Alia.*

Anni XXXI. Nu. XXXIV.

QVANDO primùm à fratre Andreâ deductus eſt Simon ad Dominum; inditum eſſe illi Petri nomen ab ipſo Chriſto, auctor eſt Iohannes: *Tu es Simon, filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod eſt, ſi interpreteris, Petrus.* Et Baronius quidem nul-

lum hîc deprehendit myſterium, præter primatum Petri, hoceſt, omnipotentiam Roman. Pontificis: in illa totus defigitur, totus ſtupet. Sunt è cótrario alii, qui aliud nihil ſpectaſſe Chriſtum contendát, niſi vt hoc nouo cognomine Simonem Andreæ fratrem diſcerneret à Simone Cannite, ſiue Zelota. Nimis iſtud quidem dilutum eſt, & alta Chriſti ſapientia, niſi fallor, parum dignum. Mediam igitur viam piis Patribus tritam inſiſtamus, & hoc primùm cum S. Martyre Iuſtino obſeruemus; Chriſtum, cùm Eccleſiæ ſuæ iaciebat fundamenta, inter alia numero infinita argumenta, quibus probanit eundem eſſe ſe illum Deum, quem Patriarchæ & Prophetæ adorauerant; iſtud etiam adhibuiſſe: quòd diſcipulorum ſuorum nonnullis noua nomina impoſuit, ſicut olim in Abrahamo Sara & Iacobo erat factum. Nimirum dominantis eſt, & illius, qui aliquem in ſua poteſtate habeat, nouum illi nomen imponere: ſicut factum in Daniele à Nabuchodonoſoro; & parentes in liberis, heri in ſeruis ſemper factitarunt. Iuſtini locus eſt in Tryphone, quem ſubiiciam. Τὸ εἰπεῖν, μετωνομακέναι αὐτὸν Πέτρον, καὶ γεγράφθαι ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, γεγενημένον καὶ τοῦτο, μετὰ τοῦ καὶ ἄλλους δύο ἀδελφοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου ὄντας μετωνομακέναι ὀνόματι τῷ Βοανεργὲς, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, σημαντικὸν ἦν τοῦ αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι, δι᾽ οὗ (ita ſcribendum) καὶ τὸ ἐπώνυμον Ἰακὼβ τῷ Ἰσραὴλ ἐπικληθέντι ἐτέθη. Hæc Iuſtinus: vbi obiter notabis, impropriè poſitum verbum μετονομάζειν, quod prioris nominis mutationem ſignificat per impoſitionem alius. Atqui neque Simoni, neque Zebedæi filiis ſua propria nomina ſunt adempta; ſed noua potiùs adiecta cognomina. Itaque paſſim apud Euangeliſtas & in Epiſtolis priores Petri & Ioannis appellationes vſurpantur. Ita loqui tamen ſolent Patres, vt dicant mutatum fuiſſe à Chriſto nomen ſuum Simoni: & ita Tertullianus libro 4. aduerſus Marcionem, cap. 54. vbi cauſſam affert acutiſſimus Pœnus noui nominis; *quia & Creator Abrahæ, & Auſeæ nomina reformarit.* quæ eſt ipſiſſima Iuſtini obſeruatio ſuperior. Docet hoc ipſum & Chryſoſtomus homilia in Ioannem 19. vbi de nouis nominibus loquens Simoni & Iacobo impoſitis: Τίνος ἕνεκεν, ait, τοῦτο ποιεῖ; δεικνὺς ὅτι αὐτὸς ὁ καὶ τὴν παλαιὰν δεδωκώς, αὐτὸς ὁ τὰ ὀνόματα μεταρρυθμίζων· ὁ τὸν Ἄβραμ Ἀβραὰμ καλέσας, καὶ τὴν Σάραν Σάῤῥαν, καὶ τὸν Ἰακὼβ Ἰσραήλ. *Cur hoc Dominus facit? vt oſtendat ſe eſſe, qui Teſtamentum vetus dedit: ſe eſſe, qui nomina noua forma imponat; qui Abram vocauit Abraham, Saram Sarrã, Iacobum Iſraelem.* In ea homilia & alibi verbum μετονομάζειν vſurpatur ἀκύρως, vt apud Iuſtinum & alios. Secundo loco obſeruemus, neque olim diuinitus inditas appellationes Abrahamo, Saræ & Iacobo, myſterio caruiſſe; neque illa item nomina, quæ ſuorum nonnullis Chriſtus impoſuit. Dicebant olim Stoici, nomina quæ vnicuique competunt in hac vita, eſſe fontes vnde officia manent: eſtque adeò apud Arrianũ Epicteti ſuper ea re admodum vtilis diſputatio; docens in ſumma, ſicut titulus præ ſe fert, πῶς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τὰ καθήκοντα ἔστιν εὑρεῖν: *quomodo ex ipſis nominib. officia poſſint inueniri.* Sed hæc doctrina in ore

 Philo-

Philoſophorum non minùs inanis atque infructuoſa erat, quàm fuit ſolida atque efficax in illis, qui ſimul à Deo cum nominib. nouis, facultatem accipiebant iſto diuino beneficio vtendi. Enimuero admirandum hoc eſt diſciplinæ genus, à Deo Opt. Max. inuentum, quod in nominis duntaxat recordatione eſt poſitum. Quoniam enim nomine ſuo cuiq; nihil poteſt eſſe neque notius, neque familiarius: placuit Deo, cuius conſilia abyſſus ſunt ſapientiæ, noua nomina nonnullis ſuorum indere, quæ illis eſſent velut ſacramẽta rerum maximarum; &, vt loquitur Chryſoſtomus, de hoc ipſo Petri nomine diſſerens, *διηνεκοῦς διδασκαλίας, pro jugi magiſterio.* Nam quis dubitat, Abrahamo, Sarræ & Iſraeli nouas appellationes vsũ monitoris alicuius & Prophetæ præbuiſſe, qui promiſſiones ipſis factas in memoriam ſubinde ipſis reuocaret, ac fidei ipſorum nouas in dies, in horas, vires ſufficeret? Idem eſſe judicandum de nouis appellationibus, quæ nonnullis Apoſtolorum reperiuntur impoſitæ, non vno loco docet B. Chryſoſtomus: qui etiam diuinus Doctor in homilia quadam editionis Sauil. tomo 8. p. 105. ſcribit, tres integros dies ſe fuiſſe aliquando occupatum, in explicandis cauſis, cur qui anteà Saulus dicebatur, poſtea nominatus ſit Paulus. ἴσε, inquit, ὅτι τρεῖς ἡμέρας ὁλοκλήρους ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τούτου (Παύλου) διελέχθην μόνον, τὰς αἰτίας λέγων, δι' ἃς πρὸ τούτου Σαῦλος καλούμενος, μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Παῦλος. Scribit Origenes homilia quadam in principium Euangelii Iohannis; Petrum Apoſtolum Symbolum fuiſſe fidei, Iohannem verò ſignaſſe intellectũ. Vult autem hoc: cùm in Chriſti Apoſtolis eius chariſmata variè eminerent, Iohannẽ, qui per excellentiã eſt appellatus Theologus, propter abſtruſam & profundã rerũ diuinarum cognitionẽ fuiſſe præcipuè inſignem: Petrũ verò, in cuius humeros præcipuè quædã cura incũbebat ædificandæ domus Dei, propter fidei propagationem, atque vt ita dicam, propter practicã Theologiam. Hoc ſenſu etiam Theophylactus in cap. 25. Lucæ Petrũ & Iohannem vocat πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, *actionem & contemplationem*, in 20. autem ſcribit idẽ ſic: Σὺ δέ μοι νόει Πέτρον μὲν τὸ πρακτικὸν καὶ θερμόν· Ἰωάννην δὲ τὸ θεωρητικὸν καὶ εὐφυὲς πρὸς τὴν τῆς θείας γνῶσιν. & plura in eam ſententiam, cuius etiam veſtigia extant apud B. Auguſtinum, vltimo in Iohannẽ tractatu. Sed locus Origenis eſt proferendus. *Non temerè, vt opinor, quis dixerit*, ait ille inter cætera, *plus in typo fidei & actionis, quàm ſcientiæ & contemplationis Petrum talia dixiſſe? Quare? ea ſcilicet ratione, qua Petrus in forma actionis ac fidei ponitur: Iohannes autem contemplationis atque ſcientiæ typum imitatur.* Hoc ſi cui placet, non videtur difficile cauſſam reddere nominum Simoni & Iohãni impoſitorũ. Nam vt de Iohanne priùs dicam; obſecro, quàm bene conuenit, vt is qui Symbolũ eſſe dicitur doctrinæ cœleſtis, appelletur FILIVS TONITRV? qua appellatione non ſolũ Iohãnes & Iacobus, ſed vniuerſus Apoſtolorum chorus edoctus eſt, breuiſſimo quodã doctrinæ compendio, Dei verbo nihil eſſe potentius, nihil violẽtius: neq; illi magis à poteſtatibus huius mundi poſſe reſiſti, quã tonitru poteſt arte humana impediri. *Vox Domini*, ait Dauid, *in virtute*;

tute; vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringet cedros, confringet cedros Libani. Vox Domini intercidet flãmas ignis: vox Domini concutiet deſertum Cades. Hęc Dauidis verba explicãt egregiè vocem Boanerges, ſiue בני רגם & cauſsã inditę eius appellationis. Horſum alludẽs Chryſoſtomus, ſiue quis alius in editione Etonẽſi to. 5. p. 696. tres Euangeliſtas, Matthęũ, Marcũ, Lucam, comparat fulguri: οἱ μὲν, ait, ἤστραψαν τὴν οἰκονομίαν, *fulguribus ſimiles Chriſti diſpenſationem*, id eſt, *incarnationem illuſtrarunt*: at Iohannẽ tonitru: quem ait βροντῆσαι τὴν θεολογίαν, *ſcientiã de Deo*, hoc eſt deitate Chriſti, *tradere. quaſi inſtar tonitru, ad percellenda hominũ ingenia.* Nec diſſimile eſt, quod ait Dominus apud Ieremiam, 1.18. *ſe dediſſe illum in ciuitatẽ munitam, in columnam ferream, in murum aneũ.* Et ſunt vocis Dei in vtroq; Teſtamẽto ſimilia elogia multa. At Simoni nomẽ imponitur Petri, quòd lapidẽ ſignificat. Quare? Diximus Symbolum actionis Petrum fuiſſe, id eſt, vitę periculis & caſib. ſexcentis atq; erroris. obnoxiæ. Ne igitur aut ipſe, aut cęteri Apoſtoli, qui laborũ ſocii illi erant futuri, in mediis tentationum fluctib. deficerẽt; hoc pręclaro nomine coryphęo Apoſtolorum impoſito omnes illos, nominatim verò Petrum, ad conſtantiam Deus immortalis voluit cohortari: & hoc quaſi pign' certiſſimũ illi dare, pręsẽtis auxilii ſui, tẽpore neceſſario adfuturi. Saxũ & lapides propter natiuã duritiem, durationis & conſtãtię ſymbola ſunt, & animi firmi atq; incõcuſſi. Hoc maximè fulcro opus habuiſſe fidẽ Petri, & docuit experientia, & obſeruat Origenes, cùm ſcribit de ipſo & Iohanne. *Vnus ſiquidem recumbebat ſuper pectus Dominicũ, quod eſt contemplationis Sacramentũ: alter ſæpe titubabat, quaſi trepida actionis ſymbolum.* Addit in eandem ſententiam plura, quę apud ipſum legenda lectori relinquo. Quare verba Domini noſtri apud Ioannem, ita videntur accipiẽda, quaſi dixiſſet; Noui ego te, Simõ, quis ſis: nempe tu filius es Ionę, quę vox colũbã ſignificat; ipſe columbæ ſimilis, timidus & virium nullarum. Sed me vide: ego te & miniſterio arduo deſtino, & vires tanto oneri pares volo ſufficere: in cuius rei ſignum atq; teſtimoniũ, eſto deinceps Petrus nomine: non de quauis Petra appellatione deriuata; ſed de me ipſo; qui & ſum vera conſtantia atque firmitas, & Petra vocor: vt fias tu quoque, pręſidio meo fultus, Petra quauis firmior, & ſimilis conſtantiæ aliis ſuaſor, ac magni incepti quod molior, primarius fundator, atque actoritatis pręcipuæ ἐργοδιώκτης. Omnino in appellatione Cephæ latere myſterium, & illa euincunt, quæ antè diximus; & Iohannes oſtendit, cùm Græcè ſcribens, Syriacæ vocis Græcam interpretationem ſtatim ſubjicit. Atque hoc myſterium Chriſtus poſtea clariùs aperuit, vt narrat Matthæus ca. 16. iis verbis, de quibus accuratè inferiùs, Deo propitio, ſumus dicturi.

XIV. Teſtimonia Chryſoſt. de cauſa appellatiõis Petri. Petri προστασία & παῤῥησία. An nouum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam Petro attulerit.

IBIDEM.

CONFIRMANDIS iis quæ modò diſſeruimus, ſubjiciemus.

B. Chryſoſtomi aliquot loca, ex quibus conſtabit liquidò, quod fuerit tanti Doctoris judicium de cauſis, & ſignificatione appellationis PETRI, Simoni inditæ. Solet autem hic duas eius nominis cauſſas afferre; zeli amoriſque erga Chriſtum vehementiam, & fidei firmitudinem. In eam ad Galatas, cap. 2. diſputationem ingrediens, de controuerſia inter Paulum & Petrum; initio huiuſmodi obſeruationẽ proponit. Πρότερον, ait, ἀναγκαῖον περὶ τῆς τοῦ Πέτρου παῤῥησίας εἰπεῖν, καὶ πῶς ἀεὶ πάντας αὐτὸς κατεπήδα τῶν μαθητῶν· καὶ γὰρ τὴν προσηγορίαν ἐντεῦθεν ἔλαβε, διὰ τὸ ἀκλινὲς καὶ ἀπερίτρεπτον τῆς πίστεως. Καὶ ὅτε κοινῇ πάντες ἠρωτῶντο, τῶν ἄλλων προπηδήσας φησὶ, Σὺ εἶ ὁ Χριστός. *Priùs neceſſariò dicendum eſt de ea, quam Petrus ſolitus vſurpare, fiducia, ſiue libertate; & quomodo ſemper omnibus diſcipulis inſultauerit*, id eſt, partes eorum anteuertens occupauerit. *quippe nomen inde ſumpſit propter fidem, quæ flecti aut euerti non poterat. Et cùm in cõmune omnes interrogabantur, ille præ cæteris exiliens, ait, Tu es Chriſtus.* Auctoritas illa quam Petrus vſurpauit inter collegas Apoſtolos, vocari ſolet à Chryſoſtomo, προστασία, *cura* ſiue *præſidentia*, vel παῤῥησία, *fiducia* aut *libertas*. vtraque vox à dominatione & imperio monarchico, quod poſtea excogitatum eſt, tam longè abeſt, quàm quod longiſſimè. Quare Chryſoſtomus, & hic, & ſemper alibi, cauſſam eius fiduciæ aſſignat; non jus dominandi à Chriſto acceptum, ſed zelum & fidei magnitudinem. Sauilianæ editionis tomo 5. paginâ 181. homiliâ in principium Actorum: Ὁρᾶς ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πέτρον κληθῆναι, οὐκ ἀπὸ θαυμάτων, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου πεπυρωμένου ἔλαβε τὴν ἀρχήν; *Vides vt illud ipſum, quòd Petrus eſt appellatus, non à miraculis habuit initium, ſed ab ignito Zelo.* Tomo 8. in increpatione eorum qui ad ſynaxin non venerant, pag. 105. Ὁ Θεὸς ἀρετῆς ὑπόμνησιν καὶ διδασκαλίαν, ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ, τῇ προσηγορίᾳ τῶν ἁγίων ἐναποτίθεται. Τὸν γοῦν Πέτρον ἀπὸ τῆς ἀρετῆς οὕτως ἐκάλεσε, τὴν ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν πίστιν στεῤῥότητος ἐναποτιθέμενος αὐτοῦ τῷ ὀνόματι, ἵνα ἔχῃ διδάσκαλον διηνεκῆ τὴν προσηγορίαν, τῆς τοιαύτης στεῤῥότητος. *Deus admonitionem virtutis & doctrinam in ipſas indit appellationes ſanctorũ, tanquã in piſã æream. Petrum igitur à virtute ipſius ſic nominauit; demonſtrationem ipſius nomini indens firmitudinis circa fidem: vt eſſet ipſi ſuum nomen, eiuſmodi firmitudinis doctor perpetuus.* Omitto ſimiles locos. Quæri verò ſolet, an noui nominis aſſumptione prærogatiua aliqua dignitatis Petro ſit quæſita. Reſpondeo; Si auctorem ſequimur Chryſoſtomum, illi Apoſtoli quibus nouæ appellationes à Domino ſunt inditæ, videntur prærogatiuã aliquam habuiſſe ſupra reliquos; ipſe appellat, ἐξαίρετόν τι, *aliquid eximii*; atque hoc ipſe interpretatur, demonſtrationem πλείονος οἰκειώσεως, *majoris conjunctionis*. Cæterùm in hoc cenſu ponuntur ex æquo, Petrus, Iacobus & Iohannes, item Paulus. Petro autem vllam dignitatis prærogatiuam hac ratione fuiſſe collatam, nuſquam legitur apud Chryſoſtomum: imò verò huius planè contrarium in diuinis eius Patris monumentis, difficile non eſt inuenire. Initio Epiſt. Pauli ad Rom. in illa verba, *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti*, ita ſcribit: Τίνος ἕνεκεν μετέθηκεν αὐτοῦ ὁ Θεὸς τὸ ὄνομα, καὶ Σαῦλον ὄντα, Παῦλον ἐκάλεσεν; ἵνα

μηδὲ

μηδὲ ταύτῃ τῶν Ἀποστόλων ἔλαττον ἔχῃ. ἀλλ' ὅπερ εἶχεν ἐξαίρετον ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν, τοῦτο καὶ αὐτὸς κτήσηται, καὶ πλείονος οἰκειώσεως ὑπόθεσιν λάβῃ. *Cur nomen eius Deus mutauit, & qui erat Saulus, vocatus ab eo eſt Paulus? vt ne hac quidem in parte ceteris Apoſtolis eſſet inferior: ſed quod habebat eximium princeps diſcipulorum, id ipſum Paulus quoque aſſequeretur, & maioris coniunctionis argumentum inde caperet.* Propterea quoties de mutatis nominibus diſſerit, omnia Noui Teſtamenti exempla ſolet coniungere, neque vllum iuris diſcrimen in hac parte vſquam agnoſcit. Vide in 2. Tomo, pag. 632. in octauo, pag. 67. & 105. & ſimiles locos.

XV. Sententia Baronij de appellatione Petri. Petrus lapis primarius, vt & Chriſtus. Obſeruatio Baronij & aliorum, Petrũ dicendũ fuiſſe PETRAM, *quam ſolida, & quò ſpectet.*

IBIDEM.

IAm Baronium audiamus longe alia commentantem. *Sed quod inſuper conſideratione dignum exiſtimamus; hoc ipſo initio Eccleſiæ erigendæ (quæ ædificatio Dei eſt)* CHRISTVS DOMINVS *tantæ molis excitandæ ſapientiſſimus architectus de primario lapide, de fundamento collocando ſtatim cogitans, Simoni mox dixit, Tu vocaberis Cephas.* Omittit cauſſam nouæ appellationis, quam tot locis Patres commemorant, præſertim Chryſoſtomus, ſicuti oſtendimus. Cauſſa omiſſionis eſt; quia Patres quidem, Petrum à Petra crediderunt denominatum, vt expreſſe affirmant Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, Euſebius Emiſſenus, alij: at Baronio & hodiernis Doctoribus Hildebrandinæ ſapientiæ, penè hæretica eſt hæc ſententia, vt mox indicabit Baronius. Volunt enim non à Petra Chriſto Petrum eſſe dictum; ſed ipſum Simonem eſſe Petram, & hoc illi cum Chriſto eſſe commune nomen. Ait igitur pater Annalium; Petrum à Chriſto poſitum eſſe LAPIDEM PRIMARIVM in ædificio Eccleſiæ. Parum illi videlicet viſum eſt, dicere, ſuper Petro Eccleſiam Dei eſſe fundatam; niſi ipſum faceret in fundamento Eccleſiæ lapidem primarium. Si quærat hîc aliquis, ecquem in Eccleſiæ ſuæ fundamento locum CHRISTVS obtinebit, ſi lapidis primarij locum Petrus occupat: reſpõdebo, Baronium alibi Chriſtum quoque appellare lapidem primarium. Cæterum, quam leue aut fere nullum diſcrimen ab eo ſtatuatur, inter Dominum, & ſeruum, creatorem & creaturam, largitorem vitæ æternæ, & eiuſdem præconem, declarat illius prolixa diſputatio, ſuper verbis Chriſti, Matth. capit. 16. v. 18. quæ habetur in anno 31. vbi doctrina illius erit expendenda. Pergit vero, rationem ſuæ ſententiæ reddit hanc: *Vox Syriaca Latine interpretata, idem quod Petra ſignificat; ex Græca autem lingua dicitur Petrus; nam apud illos ὁ Πέτρος idem eſt atque ἡ Πέτρα: ſicque apud nos idem ſit Petrus quod Petra: nec à Petra Petrus, ſed ipſe Petra, quo nomine à Chriſto appellatus cognoſcitur; quod nunc pollicetur, cum ait, Tu vocaberis Cephas: ac ſi diceret, Tu vocaberis Petra.* Idem argumentum multis perſequitur Bellarminus de Romano Pontifice, lib. 1. cap. 9. & iterum cap. 17. vt alios minorum gentium

ſcriptores, linguarum imperitos, indoctos, ridiculos, taceam. Volunt omnes hi Πέτρον eſſe appellatum ab auctoribus Græci Teſtamenti, qui erat verius appellandus Πέτρα, *Petra*, ſi per leges Græcæ linguæ licuiſſet. Rationem afferuut; quia Chriſtus Syriaca voce eſt vſus, quæ ſine vlla variatione πτώσεως, vt appellat Ariſtoteles, & lapidem ſignificat, & Petrum. Si huius ſubtilitatis veniſſet in mentem veteri Latino interpreti, aut Hieronymo, poterant illi per Romani ſermonis analogiam, pro Petro, Petram, dicere, vel Saxam, quod fuit olim gentis Didiæ cognomen & Voconiæ. Atq; ea forma Latini in multis vſi ſunt, vt paullo poſt ſumus probaturi. Hæc Grammatica obſeruatio eo ſpectat, vt per illam noua Theologia ſtabiliatur, quæ non patitur aliquid Domino noſtro tribui in hac parte, quod non & Petro tribuatur. Iſtud vero Theologicum ψευδογράφημα, quam alienũ ſit à veteri fide, quantamq; & quam horribilem in ſe blaſphemiam contineat, oſtenſuri ſumus ad annum 33. vbi Baronius ex profeſſo hanc quęſtionem tractat. & teſtimoniis Patrum confirmare nititur. Nunc eius veſtigia premamus.

XVI. Refutatur Baronianus paralogiſmus, negantis Petrum à Petra Chriſto eſſe denominatũ, quia Syriace, & Petra & Petrus eadem voce dicantur Cepha. *Oſtenditur eiuſmodi nomina pro linguarum & vocum genio, vel cum paronymia formari, vel cum homonymia: neque vllum eſſe in re diſcrimen. Auguſtinus defenditur. Nodus hodiernæ controuerſiæ indicatur.*

IBIDEM.

NOn eſt, ait Baronius, *à Petra Petrus, ſed ipſe eſt Petra*. Si Simon eſt Petra, quomodo Chriſtus eſt Petra, & ſi primarium Eccleſiæ fundamentum, vt non ſemel affirmat Baronius, Petrus cenſeri debet: habemus vt duas Petras, ſic duos Chriſtos. quæ tam manifeſta eſt blaſphemia, vt illos ipſos, qui ita diſputant, Baronium & Bellarminum, neceſſitatem huius conſequentiæ, quam ad annum 31. probaturi ſumus, exiſtimem non attendiſſe. Si non eodem modo neque eadem ratione Simon eſt Petra, qua Chriſtus eſt Petra, hac probatione nihil quicquam eius efficitur, quod probare voluerunt duo Cardinales. Omnino enim Petra de Chriſto, & Simone prædicatur, aut συνωνύμως, aut ὁμωνύμως aut παρωνύμως. Si συνωνύμως & vniuoce, oportet eandem definitionem conuenire Petræ Chriſto, & Petræ Simoni. Chriſtus Petra dicitur, quia præſtat Eccleſiæ ſuæ vitam, & tuitionem vitæ aduerſus omnia pericula, qua interna, qua externa, vt accurate demonſtraturi ſumus ex ipſa vi eius vocis. Hoc ſenſu Simon ſi dicitur Petra; efficitur Deum verum illum eſſe. Hæc vero maior & apertior blaſphemia eſt, quam vt ferri in vllius mortalis ore debeat. Non igitur ſunt vniuocæ illæ enuntiationes. Sequitur inde, aut æquiuocas eſſe, aut paronymas: neutro autem modo eadem definitio vtriq; enuntiationi congruet: & verum erit quod omnes pij concedunt aduerſus nouæ Theo-

logiæ auctores: ingens diſcrimen eſſe inter Petram Chriſtum, & Petram Simonem. Porro vtrum *ὁμωνύμως* an *παρωνύμως* dicatur Simon Petra, à Petra Chriſto, in re non multum intereſt, in vocis formatione differentia tota eſt poſita. Quę deſiderantur proprietates vt fiant duo nomina æquiuoca, eędem poſſunt etiam in paronymis obſeruari: ſed vt legitima paronymia conſtituatur, hoc amplius deſideratur, vt ſit differentia *πτώσεως* inter duo nomina, hoc eſt, vt terminatione differant. Simplicius in Categorias. *Τριῶν δ' ἐν τῷ ἀπό τινος παρονομαζομένῳ φασὶ τοῦ τε πράγματος ἀφ' οὗ παρωνόμασαι, καὶ τοῦ ὀνόματος, καὶ ἔτι μέντοι τῆς ἀνομοίας τῆς καταλήξεως, ὅπερ καλεῖ πτῶσιν Ἀριστοτέλης.* *Tria deſiderari aiunt Philoſophi in eo, qui paronymice ab aliquo eſt denominandus: res vnde nomen paronymicum deriuatur, ipſum nomen, diſſimilitudo terminationis, quam Ariſtoteles appellat πτῶσιν.* Deinde tertiæ conditionis neceſſitatem pluribus explicat. Cepha igitur apud Syros. cum proprium ſit nomen, etſi relationem habet ad Cepha, petra, vel lapis, paronymum tamen dici non poteſt. Contra, apud Græcos & Latinos Petrus à petra dicetur *παρωνύμως*; quia terminatione differunt. Totum diſcrimen in vocibus eſt, in re nullum eſt prorſus. Diſcrimen vocum facit diuerſus linguarum genius, & in eadem lingua analogiæ ratio diſſimilis in diuerſis vocibus. Inde ſit, vt cum ex re aliqua ſit propria hominis appellatio, prius nomen & poſterius fiant vel homonyma, vel paronyma, prout cuiuſque linguæ fert ratio, aut natura ipſius vocis, quæ rem ſignificat. Exemplis res declarabitur melius. Primi qui apud Romanos in gente Tullia, Cicerones, & in gente Calpurnia, Piſones ſunt dicti, à cicere dubio procul, & piſo cognomina inuenerunt; quod in cultura eorum leguminum prętare crederentur. Igitur à voce *cicer* dictus Cicero *παρωνύμως*; à voce *piſum*, Piſo, item *παρωνύμως*. Contra, qui in gente Licinia primus Stolo eſt cognominatus. in Tremellia primus, Scrofa, à vocibus *ſtolo*, & *ſcrofa*, nomina inuenerunt, quorum cauſſas explicant Varro, Columella, Macrobius, alij. Stolo igitur cum rei ruſticę vocabulum eſt, & τὸ *βλαστὸν* ſignificat, & cum Licinij eſt cognomen; item Scrofa cum ſuem fœtam denotat, & cum eſt Tremellij cognomen; aut Scipio cum deſignat *σκῆπτρον*, & quando Cornelij eſt cognomen; ſemper in iſtis poſterius vocabulum priori eſt homonymum. non autem paronymum. Et eſt in Latina lingua hæc formatio vſitatiſſima. Eius formæ cognomina ſunt, Merula, Sura, Teſta, Ruga, Vocula, Gutta, Penula, & alia plurima. In Græca lingua ea forma rarius occurrit: quia facilius flectuntur Græca nomina in omnem figuram. Interdum tamen etiam in Græcis appellationibus eadem analogia occurrit. Seleucus 3. regni Macedonici in Oriente Rex ſeptimus, *Κεραυνὸς* dici voluit: *κεραυνὸς fulmen*, & Ceraunus cognomen Seleuci, homonyma ſunt, non paronyma. Seleucus 2. non ſolum *Καλλίνικος* dictus eſt, ſed etiam *Πώγων*. *πώγων barba*, & Pogon Seleuci huius cognomentum homonymiam habent, non paronymiam. Huius Seleuci frater Antiochus *Ἱέραξ* à rapinis & velocitate cognomen inue-

nit. *ἱέραξ accipiter*, Hierax cognomen Antiochi. Fuit & aliorum vel cognomen, vel nomen: nam tempore Demoſthenis ciuis quidam Amphipolitanus venit Legatus Athenas, cui erat Hierax nomen. & Hierax dictus fuit vnus illorum ad quos ſcribebat Iſidorus Peluſiota libro primo. Finge eundem ab ἀετὸς ſimili analogia dictum fuiſſe Αἰετόν. Latine verteretur commodiſſime id nomen Aquilo, ab aquila. Ita erit in Græcis vocibus ὁμωνυμία, in Latinis παρωνυμία. plane vt in Syriacis cepha Cepha eſt ὁμωνυμία; in Græcis πέτρα Πέτρος, & Latinis petra Petrus eſt παρωνυμία. Diſcrimen in ſola vocum forma poſitum eſt; in re nullum eſt omnino. Sunt autem iſta ratione multa Hebræorum & Syrorum nomina formata: quoniam illarum linguarum voces non tam flexibiles ſunt, neque tam facile nouam πτῶσιν admittunt, quam faciunt Græcæ. יונה *iona* columba, יונה *iona* Ionas, proprium nomen Prophetæ. eędem literæ, eadem pronunciatio. nulla πτῶσις in poſteriore voce ענן *hanan* nubes, ענן *Hanan* proprium viri, Nehemiæ 10. 26. לבנה *lebana* luna, res alba, לבנה *Lebana* proprium viri, apud eundem Nehemiam. Sic כיפא *cepha* lapis, כיפא *Cepha* Petrus. Concludamus igitur, nullum maius myſterium latere in Syriacis vocibus, quas Dominus noſter vſurpauit, quã in Græcis. Baronius vero & Bellarminus, & quicunque alij nodum in ſcirpo quærunt, dum diſputatores ſubtiles videri volunt, Spiritui Sancto grauem faciunt iniuriam; quem tacite accuſant, quaſi mentem Chriſti in ſcribendis Græcis Euangeliis, parum expreſſerit, & rem tanti momenti, vt quidem iſtis placet, nullo pacto ſignificarit. Concludamus etiam, B. Auguſtinum, qui non vno loco ſuorum ſcriptorum, & nominatim in Retractationum ſuarũ libro primo, capite XXI. Petrum à petra docet dici, vt à Chriſto dicitur Chriſtianus, item Hieronymum, Ambroſium, Eucherium Lugdunenſem, qui hoc ipſum affirmant, pie docteque ſenſiſſe, & quod res eſt, dixiſſe: iſtos vero nouos diſputatores, qui ab illis diſſentiunt, & veræ Theologiæ, & rectæ Grammaticæ parum peritos ſe probare. Hoc cum dicimus, propterea tamen non negamus, B. Petrum à Patribus ſæpe appellatum eſſe, & petram, & fundamentum: nam & ita vocatum ſcimus, & ex rei veritate ita vocari poſſe non diffitemur. Neque enim ij nos ſumus, qui in prædicandis veris laudibus principis Apoſtolorum, cuiquam cedere velimus. Quare operam perdunt & oleum Baronius aliique, qui teſtimonia Patrum congerunt, vt rem probent per ſe manifeſtam: at non illud eſt τὸ κρινόμενον. Verus controuerſię huius ſtatus in duobus hiſce capitibus eſt poſitus: prius eſt, vtrum Patres eo ſenſu appellauerint Petrum Eccleſiæ petram & fundamentum, quo hodie accipi volunt, & ab aliquot retro ſeculis voluerunt omnipotentiæ Romani Pontificis patroni, paraſiti illius, puri puti hæretici Hildebrandini. Alterum caput eſt; vtrum ex hiſce appellationibus Petro attributis, aut in Euangelio, aut in Patrum ſcriptis recte, & bona fide primatus, vel potius δεσποτικὴ, dominatio papæ Romani in omnes populos Orbis totius colligatur. Non enim propter

Petrum

Petrum de Petri honore diſputatur hodie; ſed propter Papam cui vtinam ſui adulatores potius perſuaderent, vt verarum Petri virtutum, quamfalſorum titulorum heres eſſe mallet.

XVII. Expenduntur allata teſtimonia ad probandum primatũ ex appellatione Petri. *Sermones de Cathedra Petri non ſunt Auguſtini.* Petra *de Chriſto & Petro æquiuoce dicitur: cuius rei ſymbolum.* Continere cõpagem Eccleſiæ, *quo ſenſu de Petro. Appellationes Deo propriæ eius ſeruis tributæ. Patrũ figurata dicta in homiliis.* Adiutores Dei. *Pauli ſententia apud Homerum:* incrementat. *Patres qui verba Scripturæ ponunt tantum neque exponunt, nihil probant. Locus Tertulliani exponitur. Subtilitas Baronij vt neget Petrum eſſe à Petra deriuatum nomen. Hieronymi locus à praua interpretatione vindicatur.* Κυριακὸν & Dominicum. Dominicũ celebrare. δεῖπνον Κυριακὸν.

Anni XXXI. Num. XXV.

Vt breuiter quędam dicamus de teſtimoniis à Baronio allatis; ſermo de Cathedra Petri quem ille laudat vt Auguſtini, quia habetur in tomo decimo operum illius; non eſt Auguſtini. ſed Ambroſij. Extat enim, totidem fere verbis, inter eius Patris ſermones de Sanctis per annum. Tantum prima periodus leuiter immutata. Apud Ambroſium ſic: *Adſtruximus ſuperiore Dominica ſanctum Petrum in Saluatoris paſſione*, &c. Apud Auguſtinum vero ſic: *Noſtis fratres chariſſimi, beatiſſimum Petrum in Saluatoris paſſione*, &c. Deinceps ad finem vſque plane vtrobique eadem verba: niſi quid leuiter deſcriptorum negligentia mutauit. Non fugit me ſolitos Patres Latinos interdum ſcriptis priorum vti pro ſuis ſed fere Græcorum: ſicut obſeruauit Hieronymus, & nemo eruditus ignorat de ipſo Ambroſio; qui Baſilii in Hexaemeron homilias, pene ad verbum Latinas fecit: ſed Auguſtinum ſermonem integrum Ambroſij pro ſuo vſurpaturum, & in cenſum ſuorum ſcriptorum fore relaturum, quis exiſtimet? Ego certe non adducor vt credam. Quicquid huius ſit, omnino Ambroſij, non Auguſtini eſt ille ſermo: ex quo an poſſit colligi aliquid, hodiernis opinionibus congruum, breuiter videamus. Ait Ambroſius: *Petrum pro ſoliditate deuotionis Petram dici. Chriſtum pro virtute.* Recte & vere. Atque hoc illud ipſum eſt, quod totis ingenii viribus tuentur pii; qui magnitudinem pietatis, zeli, & deuotionis Petri admirantur, & tota voluntate ferunt laudibus in cœlum: ſed ita, vt conſtitutam, edoctam, & ſeruatam ſemper Eccleſiam Dei fuiſſe pertendant, vnius Chriſti, Dei & hominis virtute & Spiritus Sancti efficacia, non cuiuſquam mortalium. Quid hoc ad hodiernam omnipotentiam? Nam eo referuntur omnia. Si Petra eſſet ſymbolum dominationis, eſſet aliquis, falſus ille quidem; ſed tamen eſſet aliquis,

falſus ille quidem; ſed tamen eſſet aliquis color huic argumentationi: ſed illa vox, ne in Chriſto quidem dominationis eſt ſymbolum, verum firmitudinis & durationis: nedũ ſit in Petro. Ait Ambroſius: *Petra dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta poſuerit.* Nota, *fidei fũdamẽta* non terreni principatus, aut monarchiæ. Primus autem ponitur Petrus inter Chriſti miniſtros, quorum ille opera vſus eſt, in Eccleſia ſua inſtituenda. Hoc quoque recte, vere & pie. Nam quis hoc negat? aut quis negantem ferat? Quoniam vero prima fundatio Eccleſiarum, Petro communis fuit cum omnibus Apoſtolis; omnes Apoſtoli erant petra & fundamentum Eccleſiæ: atque adeo ita illos nominari in Scripturis & Patribus, demonſtramus in diſputatione anni XXXIII. vbi etiam exponimus, quam ob cauſſam vere dici queat is titulus Petro & aliis nonnullis Apoſtolorum peculiariter cõuenire. Addit Ambroſius & ex eo ſubdititius Auguſtinus: *& tanquã ſaxum immobile totius operis Chriſti compagem molemque contineat.* Si proprie loqui volumus *continere compagem Eccleſiæ*, virtutis eſt, non deuotionis. Chriſtus igitur hoc facit, non Petrus: nam recte dictum modo Petrum deuotione duntaxat eſſe Petrã; at Chriſtum virtute. Sed quia ad iacienda Eccleſiæ fundamenta, Chriſtus Petro vſus eſt, tanquam excellente præ multis inſtrumento; mirum non eſt, tribui inſtrumento, quod proprie Chriſto. veræ efficienti cauſſæ conuenit. Eſt igitur acyrologia, & figura: cui geminam vſurpat Chryſoſtomus, cum Petrum appellat κρηπῖδα τῆς Ἐκκλησίας, *crepidinem Eccleſiæ*, ſiue *baſim.* Et eſt hæc figura, cum in communi ſermone vſitatiſsima; tum apprime obſeruanda in homiliis omnium Patrum: quæ proxime accedunt perſæpe ad genus demonſtratiuum. Quare vera Patrum ſententia ex eiuſmodi figuratis dictis peti non debet, verum ex aliis eorundem ſcriptis. Nam, vt à propoſito Ambroſij loco ne diſcedam: *Petrus compagem Eccleſiæ continere*, ſic illi dicitur, vt idem Pater dicit alibi, Paulum *operire Chriſtianos ne tententur.* quum tamen non Paulum, ſed Chriſtum orantes doceantur Chriſtiani dicere: *Ne nos inducas in tentationem.* Locus eſt in ſermone de Petro & Paulo: *Optima Apoſtolorum nomina, petra & vaſculum:* (quia Paulus dictus vas electionis:) *neceſſaria domui Saluatoris. Petra ad firmitatem ne labantur ſuſtentat populos: vas ad cuſtodiam ne tententur operit Chriſtianos.* At diſputatores hodierni, cum eiuſmodi locutiones obſeruant in Scriptis Patrum non tanquam figurata dicta, impropria & hyperbolica volunt eas intelligi: verum ſimpliciter et vt verba ſonant. Qua de re plura inferius erunt dicenda, ad annum 35. Sequitur ſtatim apud Ambroſium; *Recte conſortium meretur nominis, qui conſortium meretur & operis.* Alludit ad locum Pauli. 1. Corinth. III. 9. vbi de ſe & aliis Apoſtolis ſcribit, Θεοῦ ἐσμὲν συνεργοί, *Dei ſumus adiutores*, vt eſt in vulgata. Si recte Paulo omnes Apoſtoli Deo cooperantur, quid miramur dici idem heic de Petro? Proxima verba ſupplenda ſunt ex Paulo, quem iterum imitatur, & dicendum: *nec Petrus qui ponit fundamentum eſt aliquid, nec Paulus qui plantat, ſed Dominus qui incrementum dat* vel vt habent editiones Auguſtini, *incrementat.*

mentat. ὁ αὐξάνων Θεός. Varro Rerum diuinarum, *grandire* eo ſenſu poſuit. *cum haut humus ſeminari incipere non poßit, aut recepta non reddat, aut edita grandire nequeat.* Pauli ſententia diuina eſt; ne iis quidem ignota, quos nulla melior lux præter naturalem illuſtrabat. Nam Homerus eodem verbo vſus, cum ferme idem diceret.

ὅς οἱ πολλὰ κάμησι· Θεὸς δ' ἐπὶ
ἔργον ἀέξῃ.

Subiicit poſtremo Baronius, ex eodē, vt ait, Auguſtino: eſt vero illius ſermonis obſcur⁹ auctor & incertus: vt multū cauſſam adiuuare eius teſtimoniū nequeat. *Dignus certe, qui ædificādis in domo Dei populis. Petrus* (ſcribendum *Petra*) *eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, clauis ad regnum.* Trium quę in hoc teſtimonio tribuuntur Petro, primum è Matthęi 16. 18 eſt deptomptum: alterum ex ea ad Galatas, 11. 9. tertium habetur Matthæi 16. 19. quibus in locis non de ſolo agitur Petro, ſed & de aliis Apoſtolis. At quo ſenſu dicatur Petrus *petra, columna & clauis*, non exponit ille auctor. Quare eius teſtimonio vti; id vero nihil aliud eſt, niſi operam ludere. Subiicitur mox locus Tertulliani è libro 4. contra Marcionem, cápite 13. tam alienus à propoſito, vt vix abſtineam quin dicam cum veteri poëta, καὶ γὰρ ἂν πέτρου φύσιν σύγ' ἐργάσειας, quis enim tam patiens, cui non bilem cieat hæc, vel ſupinitas, vel neſcio quid dicam? Eo loco Tertullianus probat, Chriſtum noui Fœderis Deum eſſe eundem, qui in veteri Teſtamento proditur, quod negabat Marcion. Inter cætera argumenta affert mutatum Petro nomen, vt olim Abrahamo & aliis; deinde, cur Simon Petrus fuerit dictus, potius quam alio quo nomine rationem affert; quia Chriſtus chariſſimo ſibi diſcipulo nomen communicauerit ſuum, quod iam olim à Prophetis ipſi fuerat tributum. petram enim ſiue lapidem, appellatum eſſe Chriſtum ab Iſaia. Vnde ſequitur non male, Chriſtum qui narratur in Euangeliis, eundem eſſe de quo Iſaias. Hæc mens Tertulliani, clara, perſpicua & certa. at quid hoc ad rhombum? Nemo enim dubitat Petrum relatione ad Chriſtum, & per nominis quod proprie Chriſto congruit, participationem, dictum fuiſſe Petrum, vel etiam petram, quare αἴρα δαίρει, Baronius, & funem ex arena nectit. Baſilij, Hieronymi, Leonis teſtimonia commodius expendētur in anno trigeſimo tertio, cum aliis eiuſdem argumenti. Nunc audiamus miram ſubtilitatem. Ait: *Cum itaque Petrus petra, vt & Chriſtus petra, dicatur: hac ratione dici poteſt nomen Petri deriuatum à Chriſto, non tamen deriuatiuum nominis Chriſti.* Quid ſibi iſta velint ſi dicam me intelligere, mentiar. Inimici mei, perditiſſimi hæretici, parricidialis doctrinæ magiſtri, Græculi Cretenſes, & id genus nebulones, Grammaticum me, poſtquam incaluerunt, ſolent appellare: ego vero fateor, non tantos in ea arte progreſſus me feciſſe, vt hanc Baronianam ſubtilitatem, an futilitatem, pœſſim capere. Illud ſatis capio: admodum fuiſſe illum ſollicitum, ne videatur Petrus παρωνύμως, dici à petra Chriſto. Hoc illi parum eſſe honeſtum Petro videbatur; ac fortaſſe etiam contumelioſum iudicabat. Et ſane ſi Petrus Eccleſiæ eſt primarium fundamentum, vt

pronuntiat Baronius tot locis, non minus petram illum eſſe oportet, quam Chriſtum ipſum. Sed nos iam diximus non ſemel hanc ſententiam cum immani blaſphemia eſſe coniũ-ctam, ſi quis putet & Chriſtum & Simonem eadem notione poſſe petram appellari. Certe aut neſciuit Baronius, quæ vis ſit appellationis Petrę, quam nos probaturi ſumus proxime accedere ad nomen admirabile Tetragrammatum; aut ipſa religionis Chriſtianæ prima elementa vir tantus ignorauit. Ne illud quidem intelligo, ſubiectus Hieronymi locus ad propoſitum quid faciat: tantum video trahi violenter ad Petrum, quæ de Eccleſia dixit Hieronymus. Attende Lector & iudica. Ille Pater in prima verba capitis 42. Iſaiæ, de Eccleſia Chriſti loquens; *Denique*, ait, *nequaquam vocabitur Hieruſalem & Sion, ſed nouum nomen accipiet, quod ei Dominus impoſuerit, dicens ad Apoſtolum Petrum, Tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam. Quod vocabulum à nomine Domini deriuauit, vt dicatur dominicum.* Et Propheta eo loci de Eccleſia loquitur, non de Chriſto; & interpretem quoque Hieronymum de eadem ſentire, cum res arguit, tum ex eius verbis eſt clariſſimum. Sed Baronius vt illa poſſet ad Petrum referre, malo exemplo, primis verbis ſententiam mutilauit. Senſus eſt: olim Eccleſiam Iudaicam eſſe appellatam Sion & Ieruſalem; at Chriſti Eccleſiam, quam ipſe ædificaturum ſe promiſit Petrum alloquens, non amplius Sion aut Ieruſalem fore appellandam, ſed Dominicum, tanquam opus manuum Domini. Quis fando vnquam audiuit, Petro nomen fuiſſe Dominico? hanc tam abſurdam, tam falſam ſententiam Baronio probatam eſſe, nemo ſatis queat mirari. At Eccleſias primi Chriſtiani vocabant Dominica & Κυριακά: vnde manſit appellatio apud Anglos *Church*. Cyrillus Ieroſolymitanus, catecheſi 18. κ᾽ ἄν ποτε ἐπιδημῇς ἐν πόλεσι, μὴ ἁπλῶς ἐξέταζε ποῦ τὸ Κυριακόν ἐστι· καὶ γὰρ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀσεβῶν αἱρέσεις Κυριακὰ τὰ ἑαυτῶν σπήλαια καλεῖν ἐπιχειροῦσι. *Si quando in vrbem aliquam veneris, ne ſimpliciter inquire vbi eſt Dominicum: nam & reliquæ impiorum ſectæ ſuas ſpeluncas Dominica contendunt nominare.* Concilium Neocæſarienſe, canone quinto: Κατηχούμενος εἰσερχόμενος εἰς τὸ Κυριακὸν, ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ. De Dominico aureo Antiocheno, lege B. Athanaſium in Apologia ad Imperatorem Conſtantium & Baronii Annales in anno Domini CCCXXVI. 65. & alibi. Proprie κυριακὸν eſt liturgia, ἡ μυστικὴ εὐλογία, miſſa. *dominicum celebrare*, κυριακὸν τελεῖν, pro rem ſacram facere, ſæpe in Actis Martyrum, vt in iis, quæ deſcribit Baronius in anno CCCIII. 46. κυριακὸν igitur abſolute dictum, pro κυριακὸν δεῖπνον, *celebrare dominicam*, pro celebrare cœnam Domini. Deſumpta enim appellatio è Paulo, 1. Corinth. XI. 20 Hippolyti locus, οὐδὲν πρὸς ἔπος, Quo ſenſu dicatur Petrus Princeps in Græcorum verſionibus, vt in hoc loco Hippolyti; quo item apud Patres Latinos, inferius erit expendendum. Verba Hippolyti ſunt. πρῶτος ὁ Πέτρος, ἡ πέτρα τῆς πίστεως. Primus Petrus petra fidei.

XVIII. Optati error, confunden-

tis vocem Syriacam Κηφᾶς, *cum Græca* κεφαλὴ, *& ſtupor tuentium hodie tam ineptum commentum. Decretalis Anacleti tacitè Baronio damnata. Vigilii & Innocentii III. hallucinationes. Hebraicæ voces accommodari etymologiæ Græcæ poſſunt: argumenta verò ab etymo falſo in re controuerſa duci non poſſunt. An verba Interpretum ſacrorum pacto cenſeri debeant à Spiritu S. profecta, vt quæ ſunt in origine Hebraica aut Græca.*

Anni XXXI. Num. XXVI.

At quæ ſequuntur, quis adeò Stoicus, qui legat ſine indignatione? quis tam Craſſus, qui ſine riſu? Iam poſuit Baronius Petrum primarium fundamentum domûs Dei, idque eo argumento probatum eſt, quia ſit appellatus à Domino Cephas. Ecce aliud oraculũ: Petrus eſt caput Eccleſiæ, quia Optatus Mileuitanus dixit lib II. *Apoſtolorum caput Petrus; vnde & Cephas appellatus eſt.* Hoc quia facere ad ſtabiliendam omnipotentiam Romanam videtur, placet Baronio, & vt ſolidum probatur. Paullò antè diuinus vir Auguſtinus, quia veram Eccleſiæ Petram conſtituebat Chriſtum, non autem Petrum, vt ſermonis Syriaci imperitus & ruſticus Africanus traducebatur. Obſecro, quæ hæc iniquitas eſt? Audebit aliquis B. Auguſtinum propter ſententiam veriſſimam reprehendere: & negabit idem Optatum reprehendendum pueriliter errantem? Africanus, inquit, erat Auguſtinus, & Syriacæ linguæ ignarus. Ferat igitur & nos idem meliori jure dicẽtes: Africanus erat Optatus, Hebraici & Syriaci ſermonis prorſus imperitus; Græcæ quoque linguæ, vt videtur,, omnino rudis: nam ſi vel primis rudimentis Helleniſmi fuiſſet imbutus, nunquam dixiſſet κῆφας, hoc eſt, *petra*, deduci à κεφαλὴ, h.e. *caput*: qui error eſt plus quá puerilis, & omnes ineptias ſuperat, quæ in hoc genere leguntur, vel in Rationali Durandi, vel apud Zachariam Chryſopolitanum, vel in Legenda aurea, ſiue Lombardica hiſtoria Iacobi de Voragine, Archiepiſcopi Genuenſis, ſanè facetiſſimæ. Adde, quòd futiliſſimæ aſſertioni conjunctum crimen impietatis, non ſine cauſſa contendat aliquis: dicere enim nomen Cephas ſignificare caput, quid aliud eſt, niſi imperitiam vel mendacium B. Iohanni objicere, cuius expreſſa verba ſunt, I. 43. ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος, *cuius vocis Cepha interpretatio eſt Petrus.* Si fidem Iohanni Euangeliſtæ habuit Optatus, quid oportebat illum aliam interpretationem comminiſci? Sed nos Optato, viro de Eccleſia Dei bene merito, facilè ignoſcimus: neque verò ita inſanimus, vt propter linguarum ignorationem, vllius Sanctorum Dei viuentis gloriam vlla ex parte velimus imminutam. Baronius verò grauiſſimâ reprehenſione dignus, qui vt hodiernæ ambitioni ſeruiret, hallucinationem Optati, (ſi tamen Optati ſunt illa verba: non enim deſunt viri graues, qui inſititio gloſſemate corruptum fuiſſe Optati textum contendant:) propter hono-

rem antiquis Patribus debitum, diſſimulandum, ventilare & in argumentum rei maximæ trahere non erubuit. Bellarminus verò, qui editione Hebraicæ Grammaticæ, aliquã eius linguæ peritiam eſt profeſſus, multò etiam grauiùs peccat, hoc argumentum afferens in ſuis diſputationibus, quàm Baronius. Quòd ait Baronius, primo omnium Patrum Latinorum eius argutiolæ veniſſe in mentem Optato Mileuitano; ſi à ſciente & prudente ſcriptum, ingenuitatis laudem meretur. Tacitè enim decretalem Anacleti Papę damnat Baronius, pro qua Turrianus & eius farinæ ſcriptores multi tanquam pro aris & focis dimicare ſolent. Ea eſt decretalis tertia, in qua exponitur vox Cephas *caput*, & *principium*. quæ verba aut ſcriptor eius decretalis deſumpſit à Vigilio Papa; aut ipſe Vigilius è falſa decretali Anacleti. In anno Chriſti DXXXVII. deſcribitur in his Annalibus epiſtola Vigilii, in qua ſunt hęc verba: *Quoniam licet omnium Apoſtolorum par eſſet electio; B. tamen Petro conceſſum eſt, vt cæteris præemineret: vnde & Cephas vocatur, quia caput eſt, & principiũ omnium Apoſtolorum.* Sed bene eſt, quòd etiam Baronius fatetur, Vigilium cùm illa ſcriberet, ſpurium atque illegitimum fuiſſe Pontificem: alii verò ſcriptores antiqui, etiam hæreticum appellant & ſchiſmaticum. Verùm & alii Papæ præter iſtos idem dixerunt. Innocentius verò III. etiam myſterium grande in eo inuenit, libro Myſteriorum 1. capite 8. *Licet*, ait, *Cephas ſecundùm vnam linguam interpretetur Petrus, ſecundùm alteram tamen exponitur caput. Nam ſicut caput habet plenitudinem ſenſus; cætera verò membra partem recipiunt plenitudinis: ita cæteri ſacerdotes vocantur in partem plenitudinis; ſed ſummus Pontifex aſſumptus eſt in plenitudinem poteſtatis.* En nugas, en ineptias, en cæcitatem illorum temporum. Illud verò intolerabile, quòd errorem ſuum Baronius mox auctoritate viri maximi, Gregorii Nazianzeni it defenſum. Quippe etiam illum vocem Hebraicam *phaſe* in Græcam πάσχα ſciuiſſe mutatam, & myſterium tamen eius vocis explicuiſſe. Gregorius homilia εἰς τὸ ἅγιον πάσχα, originem huius dictionis ex Hebraica lingua repetit, & doctè exponit: deinde quomodo vox peregrina mutatione aliquot literarũ facta ſit Gręca, verè obſeruat. Non dicit Gregorius, licere in feriis diſputationibus pueriles hallucinationes pro ſolidis argumentis venditare, quod facit hoc loco Baronius. Ferimus igitur ſi quis Patrum Hebraici ſermonis rudis, paſcha deduxit à πάσχειν, quod eſt pati, & piam inde doctrinam elicuit: Baronium & Bellarminum non ferimus, & nullo pacto ferendos eſſe pronuntiamus; Cephę nomen à κεφαλὴ deducentes; non adeò, vt B. Petrum extollant, cum Chriſto jam regnantem: verùm vt ad ſtabiliendam Papæ Ro. omnipotentiam ſibi viam muniant: artes enim illorum nouimus, & ſcopum probè tenemus: cuius Lectorem Baronii ſemper oportet meminiſſe. De diſputatione Origenis ſuper vocibus πρῖνος & σχῖνος in hiſtoria Suſannæ, quid docti ſentiant, non eſt huius loci exponere. Addit poſtea: *In diuina Scriptura nomina ſiderum non ſecundùm voces Hebraicas, ſed ſecundùm Græcam nomenclaturam ſunt poſita.*

poſita. Equidem verſionem Latinam librorum ſacrorum eſſe Scripturam diuinam agnoſco: de hoc vel dubitare inexpiabile nefas cenſeo. Si quid tamen in Latina interpretatione reperiatur à veritate Hebraica vel Græca alienum; id ego diuinam Scripturam eſſe dicendum non exiſtimo: neque doctiſſimus Hieronymus olim exiſtimabat, qui tantum ſudauit, vt in Latinis codicibus eſſent eadem omnia atque in Hebraicis, & Græcis. Idem Hieronymus alibi negat, ſe habere pro Apoſtolica veritate, quod in Latina verſione habetur, in Græcis non habetur, aut aliter habetur. Locus eſt in libro priore Aduerſus Iouinianum, dignus quem adſcribã. *Nunc, ait, illud breuiter admoneo; in Latinis codicibus hunc locum ita legi, Diuiſa eſt virgo, & mulier. Quod quanquam habeat ſuum ſenſum, & à me quoque pro qualitate loci ſic ediſſertum ſit; tamen non eſt Apoſtolica veritatis.* Præterea, inter Latinam verſionem, omneſque alias, & Hebraicum V. T. Græcum N. T. textum, hoc diſcriminis, opinor, ſtatuendum eſt: quòd in his & res & verba immediatè à Spiritu Sancto ſunt profecta, qui Prophetis & Apoſtolis atque Euangeliſtis & quæ ſcriberent, & quomodo ſcriberent, ſuggerebat: in verſionibus fidelibus doctrina eſt à Spiritu Sancto, verba ab hominibus: qui etſi Spiritus Sancti auxilio ſint vſi; non tamen eo pacto, neque eadem menſura cum Prophetis & Apoſtolis. Quare ſi quis me roget, an Spiritus Sanctus, Arcturi, Orionis, & Pleiadum meminerit: cum hac diſtinctione equidem reſpondebo: verum id eſt, ſiderum illorum extare in Scripturis mentionem. Fere enim inter doctiſſimos interpretes veteres & recentiores conuenit, עש *Haſch* eſſe ſidus illud quod Græcis & Latinis Arcturus dicitur, & Bootes: כסיל *Ceſil* quod illi Orionem: כימה *Cimach*, quod Pleiadas nominant: at nominum ipſorum non meminiſſe. Baronium & ſenſiſſe aliter & locutum eſſe, mirum non eſt: nam & illi & aliis hodie multis, conturbato veræ Theologiæ, atque adeò ipſius naturæ ordine, authentica eſſe deſierunt, quæ olim erant; & authẽtica facta ſunt, quæ olim non erant. Turrianus, cuius mentio ſequitur, ex illo genere hominum erat, qui contra Nouatores, vt ipſi appellant, noua dogmata, & fabulas quoque nouas defendere malunt, quàm veritati vel ſemel manus dare: homo, cuius eruditionem citiùs laudaueris, quàm judicium. Quid dico judicium? Appello confidenter omnes eruditos partium illarum viros; quos non dubito, Turrianum habere oſtẽtui, tanquã perfectiſſimũ exemplar ἀκρισίας, temeritatis, audaciæ & inaniſſimæ vanitatis.

XIX. Architriclinus quis. Locus ex Eccleſiaſtico vindicatus à falſa & inepta Maldonati interpretatione.

ANNI XXXI. Num. XXXI.

In hiſtoria miraculi, quod fecit omnium primum Chriſtus in Cana, quis ſit qui dicitur Architriclinus, eruditi interpretes rectè dudum expoſuerunt. Nec diſplicet, quod docti viri obſeruarunt, eas miniſterii partes obiiſſe Archi-

triclinû, quę fuerunt apud vet. Gręcos ἐλεάτρε; cuius munus deſcribitur ab Athenæo libro quarto. Af fine fuit officium eius, qui dicebatur in aulis Regum *ἀρχιοινοχόος*, *pincernarum magiſter*, ſiue *primicerius*: qui titulus Iolao tribuitur in vita Alexandri apud Plutarchum. Maldonati Ieſuitarum virulentiſſimi, error eſt ridiculus, ex ſtimantis deſcribi officium architriclini in Eccleſiaſtico, initio capitis XXXII. Homo tam virulentus, & tam acerbus alienorum ſcriptorum cenſor, priuatum miniſterium neſciuit diſtinguere à dignitate & honore publico. Ait auctor Eccleſiaſtici, ἡγούμενόν σε κατέστησαν, *Ducem* vel *magiſtratum conſtituerunt te*, nempe ciues tui: non autem conuiuæ architriclinum, vt ait ſcriptor maledicus: cuius craſſam ignorãtiam confutant proxima verba. μὴ ἐπαίρου, *ne efferaris*, noli ſuperbire: ſcilicet architriclini ea dignitas eſt, vt metuendum ſit, ne animos è miniſterio ſumat aduerſus illum, cui operam addixit ſuam. Neque verò conuiuæ architriclinos creant, ſed ſolus paterfamilias. Cur igitur numero multitudinis dixiſſet κατέστησαν; potiùs enim dicendum erat, κατέστης, *creatus es*, vel ſimile quid. Sequitur, γίνου αὐτοῖς, ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν: *gere te erga illos, quaſi eſſes vnus ex illis*, nempe à quibus dignitatem accepiſti. etiamne hoc magiſtro pincernarum conuenit? vbi mens illius conuitiatoris? φρόντισον αὐτῶν, καὶ οὕτω κάθισον. hoc eſt: priuſquam ſedeas, aut tibi quietem indulgeas, cura negotia illorum qui te promouerunt; ciuium, inquam, à quibus dignitate es auctus. Mox coronæ meminit, quæ benemeritis de Repub. olim dari ſolebat. Ad eum morem auctor alludit; ſicut nonnulla alia in eo dicũtur, cum manifeſta alluſione ad ritus Græcorum potiùs, quàm Iudæorum. Maledicus Maldonatus refert ad apophoreta, quæ diſcedentibus è conuiuio dari ſolita: ineptiſſimè, abſurdiſſimè, imperitiſſimè. conuiuis enim donabantur, non architriclino. Non etiam aſſentior Gaudentio Brixiano; qui verbis à Baronio allatis, architriclinum confundit cum præfecto morum; qui in nonnullis ciuitatibus publicè apponi ſolitus conuiuis in ſolemnioribus epulis. Hunc fuiſſe morem Iudæorum, quod ait Gaudentius, fando ſe accepiſſe, nuſquam legere memini: de Athenienſibus id narrant Græci, & οἰνόπτας, quaſi *vini inſpectores* dicas, illos minutos magiſtratus appellant: dicti ſunt etiam ὀφθαλμοὶ, *oculi*. Athenæus libro x. Ἀρχὴ δ' ἐστὶν οἱ οἰνόπται παρὰ Ἀθηναίοις· οἱ δὲ οἰνόπται οὗτοι ἐφεώρων τὰ ἐν τοῖς δείπνοις, εἰ κατ' ἴσον πίνουσιν οἱ συνόντες· καὶ ἦν ἡ ἀρχὴ εὐτελὴς, ὡς ὁ ῥήτωρ φησὶ Φιλῖνος· καὶ ὅτι τρεῖς ἦσαν οἱ οἰνόπται· ἐκάλουν δέ τινες τούτους καὶ ὀφθαλμούς. *Oenopta magiſtratus quidã erant apud Athenienſes: Iſti autem Oenopta obſeruabant qua fiebant in cœnis, ſiue epulis: an conuiua in bibendo aqualitatem ſeruarent. & erat magiſtratus vilis, teſte Philino rhetore: qui tres ait fuiſſe. à nonnullis vocantur Oculi.* Syrus vertit, ריש מסכא ὁ ἐπὶ τῆς συμποσίας. ſiue ὁ ἐπιστάτης, præfectus conuiuio. De voce *Triclinium* apud Iudęos dicimus ad annum trigeſimum quartum.

X X. *Erro-*

X X. Errores Nicephori Calliſti circa miraculum in Cana factũ. Simon Cannites, ſiue Zelota.

ANNI XXXI. Num. XXX.

TRADITIONEM de Iohannis Baptiſtæ nuptiis in Cana, (cuius auctorem facit Hieronymum Donyſius Carthuſianus, Commentariis in Iohannem, magno errore) certis argumentis confutat Cardinalis Baronius. Eſſet verò eius diſputatio erudita amantibus veritatis gratior, ſi in extremo Nicephori Calliſti vel omnino mentionem nullam feciſſet, vel errorem illius caſtigaſſet potiùs, quàm vllo aſſenſus genere confirmaſſet. Narrat Nicephorus tanquã rẽ certã, Simonis Cananęi fuiſſe has nuptias, quas primo ſuo miraculo Dominus decorauit. Nimirũ id ille colligebat, vel alii, à quib. accepit, ex ipſo iſtius Simonis cognomine. Sed nemo neſcit illud cognomen apud Matthæum 10. 4. Καναναίτης vel Κανανίτης, non eſſe ἐθνικὸν, à patria illius, verũ profeſſionis potiùs aut pietatis & zeli elogiũ: cuius interpretamentum poſuit Lucas 6. 15. ὁ Ζηλωτὴς, itaque euerſum eſt fundamentum eius opinionis, quam ſecutus eſt Nicephor. De cuius viri judicio in tractãdis hiſtor. ſacris, vel ex eo poteſt abunde conſtare lectori, quod ibidem de hoc Chriſti miraculo ſcribit. Nam ait: *ex occultis incertiſque botris vinum eſſe factum.* ἐξ ἀδήλων καὶ ἀφανῶν βοτρύων οἶνος ἐγένετο. ita ille peruerſa interpretatione ſua Chriſti miraculum verum & verè admirandum vertit in ludicram præſtigiatoris alicuius θαυματοποιΐαν. Nam vbi miraculum, ſi ex vuis expreſſum eſt vinum? at cõtrà Euangeliſta, qui τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, aquam in vinum fuiſſe verſam, diſertis verbis confirmat. & iterum 4. 46. ἐποίησε ὕδωρ οἶνον. Humbertus Epiſcopus Syluæ candidæ in diſputatione contra Gręcos: *Voluit Dominus, certi myſterii gratia, prius aqua Hydrias à ſeſti miniſtris vſque ad ſummum impleri; & poſt ſolo nutu ſuo mirabile vinum fieri. In quo provido Redemptoris noſtri facto, dicimus aquam, non ſubſtantiam ſuam, ſed qualitates, id eſt, ſaporem & colorem, & ſi quæ ſunt huiuſmodi, permutaſſe.* Nicephorum malè ſenſiſſe de hoc miraculo, nolim dicere: at locutum eſſe de re tanta incautiùs, res arguit.

X X I. Locus Iſaiæ apud Septuaginta Interpretes expenditur, & emendatur. Cana, non vnius oppidi nomen.

ANNI XXXI. Num. XXXII.

MIRACVLVM conuerſæ aquę in vinum ab Iſaia fuiſſe prædictum, obſeruat Baronius: ſed rectè monet, *ſecundùm Septuaginta duos Interpretes.* Nam Hebraica veritas, & vulgata Romanę Eccle. verſio, in eum ſenſum trahi non poſſunt. de Græcis quoque poteſt meritò dubitari. Legitur ſic initio capitis noni: Τοῦτο πρῶτον, ταχὺ πίε, ταχὺ ποίει, χώρα Ζαβουλὼν, ἡ γῆ Νεφθαλείμ. Latina interpretatio fideliùs Hebraica expreſſit: *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nephthalim.* Pro vnico verbo Hebraicæ veritatis הקל *hekal*, ἐκούφισε,

ſubleuata eſt, quatuor habētur in Grec. ταχὺ πίε, ταχὺ ποίει. Diuerſitatis huius ratio hæc eſt: Pro הקל *hekal*, mutatis punctis legerunt הקל *hakel*, κυφίσθητι, & verterunt ταχὺ ποίει, *citò fac*: cuius loco librarius ſcripſit ταχὺ πίε, *citò bibe*. deĩde vtraq; lectio in contextũ, vt fit, eſt recepta: idque jam olim: nam & Hieronymi tempore, & Cyrilli, vt ex eorum lucubrationibus apparet, ita legebatur. Vox πίε, *bibe*, cuius nullum omnino veſtigium eſt in origine, occaſionem ſine dubio præbuit exiſtimandi, loqui hîc Prophetam de miraculo in Cana facto: quum præſertim certò conſtaret, ex Matthæi 4. 15. ſequentia verba illuſtrem de Chriſto propheiiam continere. Sed Cana oppidulum, in quo miraculum eſt factum, neque ad Zabulonios, neque ad Nephthalitas pertinuit; verùm ad tribum Aſer, ſi credimus Euſebio & Hieronymo in Locis Hebraicis. Apud vtrumque horum tria oppida aut vici recenſentur eiuſdem nominis, ſed tribuum diuerſarum. Hieronymi verba ſunt in promptu. Euſebiana adſcribam hîc, quia nondum eius liber eſt editus. Κάνα φυλῆς Ἐφραΐμ, Κάνα φυλῆς Μανασσῆ, Κάνα ἕως Σιδῶνος τῆς μεγάλης, (ſunt verba è libro Ioſua decimo nono, vigeſimo octauo:) κλήρε Ἀσήρ· ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ὕδωρ εἰς οἴνου φύσιν μετέλαβεν. ἐν τοῦθεν δ' ἦν καὶ Ναθαναήλ. hoc eſt, *Cana tribus Ephraim, Cana tribus Manaſſe, Cana vſque ad Sidonem magnam ſortis Aſer.: in hac Dominus & Deus noſter Ieſus Chriſtus aquam in vini naturam conuertit: inde etiam oriundus erat Nathanael.*

XXII. Vinoſi fontes noti ante miraculum in Cana. Iſodus fons Arabiæ. Plinii locus de fonte Aradi. Διὸς πικτῶσια. *Feſta Bacchi menſe Ianuario apud Græcos.* Λ*ηναιών*. *Lynceſtis aqua. Acidulæ.*

ANNI XXXI. Num. XXXIII.

OBSERVATIO Epiphanii ſuper vinoſis, prorſus eſt admirabilis. Non enim dubitamus, virum ſanctiſſimum ea retuliſſe in literas, quæ ſibi certa fide eſſent cōperta. Sed in illis quæ attexit de ſuo ſcriptor Annalium, nonnulla occurrunt animaduerſione digna. Nam quod ait, nullum ſe legiſſe auctorem, qui ante Dominum vixerit, fontium vinum ſcaturientium, mentionem facientem; non meminerat vir πολυμαθέστατος aliquando ſibi lectum, opinor, Vitruuium, æqualem Auguſti ſcriptorem; cuius verba ſunt libro 8. capite 3. *Sunt etiam fontes vti vino mixti; quemadmodum eſt vnus Paphlagoniæ, ex quo etiam ſine vino potantes fiunt temulenti.* Plinius quoque, lib. 31. capite ſecundo, auctor eſt, ab Eudoxo & Theopompo ſcriptoribus antiquiſſimis, quoſdam fontes memoriæ eſſe proditos, qui bibentes inebriarent: quanquam ipſe Plinius alios effectus illis aquis attribuit. Lego etiam in Eclogis Sotionis vetuſtiſſimi ſcriptoris, & qui vetuſtiſſimos laudat auctores; fontem in Arabia fuiſſe nomine Iſodū, in quem ſi quis heminam vini infunderet, totus fons euadebat κρᾶμα, hoc eſt, vinum dilutum, quale vulgò

vulgò bibi ſolebat. ἐν Ἀραβίᾳ, inquit, ἐστὶν ἔνοδος κρήνη, ἧ τις κοτύλας εἶναι ἐμβληθείσης κιρνᾶται, καὶ πρὸς τὴν πόσιν εὔκρατος γίνεται. At fons Ille Andri Inſulæ, quem ex Plinio commemorat Baronius, an referri debeat in cenſum eorum miraculorum, quæ poſt miraculum in Cana factum, primùm extiterunt, vehementer dubito. Nam ipſum fontis nomen *Diostecnoſia* (ita enim ſcribendum) antiquitatem eius miraculi veri, an falſi, videtur arguere: quod ſtulta antiquitas exiſtimans eſſe monumentum Liberi Patris à Ioue geniti, Διὸς τεκνώσια nuncupauit. τεκνοῦν & τέκνωσις de liberorum procreatione, etiam cùm de Diis agitur, vſitatiſſima Græcis verba. Athenæus lib. 9. μυθεύουσιν ἐν Κρήτῃ γενέσθαι τὴν Διὸς τέκνωσιν. Inde igitur Διὸς τεκνώσια. Neque verò Nonis dumtaxat Ianuariis, vinum ex illo fonte manabat, vt putauit Baronius; ſed *ſtatis diebus ſeptenis*, ait Plinius libro 31. Menſe autem Ianuario multas Græciæ ciuitates aliquot dies in Bacchi honorem agitaſſe teſtantur Græci Grammatici; qui eam cauſam afferunt, cur Ianuarius Lenæon fuerit appellatus. Sic illi: Ληναιὼν ἐστὶν ὁ Ιανουάριος ἐκλήθη δὲ οὕτως, ἐπειδὴ τῷ Διονύσῳ τὴν ληναίων ἐπετέλουν ἑορτὴν τῷ μηνὶ τούτῳ ἣν Αμβροσίαν ἐκάλουν. Malè etiam in hoc album referrur Lynceſtis aqua, Vitruuio, Sotioni, & aliis antiquiſſimis Græcorum ſcriptoribus commemorata. Adde quòd, licèt illi Tertullianus vinoſam venam attribuat; & cùm ipſe aduerſus Valentinianos, tum etiam Plinius, ſcribant ebrios effeciſſe; Græci tamen illam aquam inter ὀξιζούσας, & Latini inter acidulas referunt; quo ſapore aquas à vinoſis diſtinguunt iidem. Et jam olim multis locis venas eiuſmodi fuiſſe obſeruatas, oſtendunt iſta Vitruuii. *Item ſunt nonnullæ acidæ venæ fontium, vt in Lynceſto; & in Italia, Virena, Campana Teano, aliiſq; locis pluribus.*

XXIII. Oſtenditur Ioſephi hiſtoriam non pugnare cum dicto Iudæorum, de Templo annis quadraginta ſex ædificato.

ANNI XXXI. Nu. XXXVIII.

MIRA fluctuatio Baronii, in quæſtione de illis quadraginta ſex annis, ædificationi Templi impenſis, quorum mentio habetur, Iohannis 2. 20. Ioſephum, quod ſolens facit, accuſat, mox, eundem excuſat, iterumq; accuſat; deniq; vbi pedem figat παγίως, vix ac ne vix quidem ſtationem inuenit. Meliùs tamen ille, quàm Beroaldus, Serarius, & illi omnes, qui Ioſephi hiſtoriam de inſtaurato ab Herode Templo in auguſtiorem formam, ſanè quàm impudentiſſimâ audaciâ mendacii accuſare ſuſtinent. Meliùs item quàm illi, qui ad ſecundam Templi ſtructuram, poſt reditum à captiuitate, Euangeliſtæ verba referunt. Quod vt euincat maledic. Maldonat. prolixâ verborũ & argumẽtorũ congerie, id vnũ aſſecutus eſt, vt ſe & lectores ſuos fruſtrà fatigaret, remque per ſe non ſatis expeditam, magis magiſque impediret, atque inuolueret. Res ita habet; quod jam ante nos Ioſephus Scaliger ὁ μακαρίτης indicauit.

Herodes anno regni ſui decimo octauo, conſilium ſuſcepit condendi noui Templi, fuiſſe eum regni Herodis 18. ſcribit Ioſephus, libro Originum 15. capite 14. nos autem intelligimus annum aditi ab eo regni: quod etiam certis aliquot argumentis, ex ipſo Ioſepho petitis poſſemus probare, ſi in huiuſmodi quæſtionibus vellemus immorari. Quod igitur Belli Iudaici libro primo, capite 16. ſcribitur Herodem anno 15. regni ſui Templum inſtauraſſe: librarii mendum eſt & corrigi ex hoc loco debet. Neque aliquem moueat quod etiam Ruffinus ita legit; nam de vetuſtate mendorum in Ioſephi codicibus ſatis ante diſſeruimus. Verum quidem eſt, Ioſephum annos regni Herodis bifariam numerare, à delato & adito: & aditi regni 15. eſſe 18. delati. Sed hanc rationem conciliandi hæc duo loca, cum propter alia non probo tum maxime propter hunc Iohannis locum. Optime enim cum Ioſephi calculo Euangeliſtæ conueniet, ſi ponamus, vt ſcribitur in 15. Originum, anno 18. poſtquam Herodes regnum adierat, captis Ieroſolymis, conſilium ab illo eſſe ſuſceptum nouæ ædis ædificandæ. Erat is annus Iulianus 26. vel 27. nam aditi ab Herode regni annus primus in Iulianos nonum & decimum incidit. Scribit autem Ioſephus, prius Templum ab Herode fuiſſe dirutum, & noua fundamenta poſita operis noui. vt veriſimile ſit vel propter hanc cauſſam, vel propter lapidum & materiæ præparationem, vnum ſaltem annum lapſum prius eſſe, quam iacerentur Herodiani Templi fundamenta. Atque hoc Ioſephus clare ſatis indicat; qui initio capitis 14 libri 15. Originum, ſcribit, Herodem anno regni 18. ἐπιβαλέσθαι, id eſt propoſuiſſe animo Templi inſtaurationem. poſtea addit, quanta cum difficulate ſuum hoc conſilium Iudæis probarit Herodes; poſtquam illis promiſiſſet, οὐ πρότερον καθαιρήσειν τὸν ναὸν, ἢ πάντων αὐτῷ τῶν εἰς τὴν συντέλειαν παρεσκευασμένων *non prius ſe Templum fore demoliturum, quam parata haberet omnia ad eiuſdem perfectionem neceſſaria.* Tanti operis apparatum anni vnius, minimum, deſiderare ſpatium, nemo prudens negauerit. Quum præſertim ſcribat Ioſephus, illo temporis interuallo Leuitas edoctos fuiſſe artes fabriles, vt illorum opera Templum conſtrueretur. ἱερεῦσιν ait, τὸν ἀριθμὸν ᾱ (χιλίους) ἱερατικὰς, ὠνησάμενος στολὰς καὶ τοὺς μὲν διδάξας οἰκοδόμους ἑτέρους δὲ τέκτονας, ἥπτετο τῆς κατασκευῆς. Igitur an. 19. regni Herodis currẽte Iuliano 28. cepit noua moles Herodiani Templi ædificari. Adde annos quadraginta ſex, peruenies ad annum Iulianum ſeptuageſimum quartum; qui fuit 15. imperii Tiberiani: quod erat demonſtrandum. Etſi autem ſcribit Ioſephus p. 485. Herodianum Templum menſib. octodecim fuiſſe ædificatum, connexa autem ædificia annis octo: certum eſt tamen ex eodem auctore, continuatum fuiſſe opus ſtructuræ illius per multos annos: adeo vt vltima illi ædificio manus non fuerit impoſita ante annum Chriſti Dionyſianum 56. quadriennio ante exſcidium Ieroſolymorum; vt narratur Ioſepho, libri 20. capite octauo, pag. 621.

XXIV. Reijcitur falſus Euodius, & falſa eius hiſtoria, de Petro à Chriſto baptizato.

ANNI XXXI. Num. XL.

REPETERE hic cogor, quod iam ante probaui ad Baronianum Apparatum: Euodium illum, ex cuius epiſtola, Lumen, inſcripta, (nemini veterum nota, vt & Baronius fatetur in anno LXXI.) quædā deſcribit Nicephorus Calliſtus, lib. II. capite III. fictitium eſſe quendā Euodium; non autem, vt putauit Nicephorus, illum Apoſtolorum diſcipulum, primum Antiochenæ Eccleſiæ poſt Petrum Epiſcopum, cuius etiā Ignatius meminit. Quod igitur ex eo affert Baronius; ſolum Petrum à Chriſto fuiſſe baptizatū, ceu falſum cum auctore falſo debet reiici. Nam ſi Euodius ille antiquus hoc memoriæ prodidiſſet, vir cum primis ἀξιόπιστος; non dubitaſſent proximorum ſeculorum homines, an Apoſtoli, & nominatim Petrus, vel à Præcurſore Chriſti, vel ab ipſo Chriſto fuiſſet baptizatus; vel à neutro. tot enim fuerunt ea ſuper re diuerſæ ſententiæ. Tum autem illud ἐναντιοφανὲς, in verbis Ioannis 3. 22. *Chriſtus baptizabat*; & 4. 2. *Chriſtus nō baptizabat ipſe*, Tertullianus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Auguſtinus ſic ſoluunt, vt poſteriorem locum velint prioris eſſe interpretamentum: ita vt reuera neminem baptizauerit Dominus noſter. Si de Petro à Chriſto baptizato conſtans aliqua in Eccleſia ſeruata eſſet traditio; cur è tot Patribus, qui de his egerunt, ne vnus quidem eſt repertus, cui hoc eſſet notum? aut quare Auguſtinus aduerſus Nouatianum ſcribens, ep. 108. qui Petrum fuiſſe baptizatum negabat, homini importuno, traditionis huius clypeum non obiicit? Clementis locus è quinto Hypotypoſeon dudum amiſſarum, quam ſincera fide à Sophronio laudatus fuerit, neſcio: tum autem Clemens ipſe, quam familiariter libris apocryphis ſolitus ſit vti, nemo ignorat eruditorum.

XXV. Baronii error, confundentis duo loca, Ænon & Ænā. Euſebii teſtimonium de vtroque. Locus Syri Paraphraſtæ animaduerſus.

ANNI XXXI. Num. XLII.

DISPVTATIO de loco vbi baptizabat Iohannes, coniectura clauditur, quam non dubito eſſe falſam. Vult enim eſſe idem Ænon & Ænan, quia vtramque vocem ſignificare fontem dicit Hieronymus. Sed Hieronymus duo loca ſitu ſeparata commemorat, quorum alteri nomen Ænan, alteri Ænon. Habet autem ille ab Euſebio, cuius verba deſcribam è libro, De locorum nominibus in ſacra Scriptura. Αἰνὰν, ἡ καὶ ἐν παρόδῳ Θαμνὰ, ἔρημος νῦν τόπος καὶ ἐστὶν, ἡ Αἰνὰν, παρακείμενος τῇ Θαμνᾷ, εἰς δεῦρο οἰκουμένῃ μεγίστῃ πόλει, κειμένῃ μεταξὺ Αἰλίας καὶ Διοσπόλεως. πηγὴ δ' ἐστὶν, ἐν τῷ Αἰνὰν λεγομένῳ τόπῳ, παρ' ἣν εἴδωλον παρὰ τῶν ἐγχωρίων τιμώμενον. Hæc Euſebius de Ænan inter loca Moſi memorata, reſpiciens locum Geneſeos 38. 14. vbi Septuaginta

Seniores vocem עינים *Henaiim* verterunt Αἰνάν, Hebræi vero vt admonet Hieronymus, non pro loci nomine accipiunt; ſed biuium interpretantur; proprie eſt τὼ ὀφθαλμώ, vel τὼ κρήνα *duo oculi*, vel *duo fontes*. Propterea Abenezra viam denotari putat inter duos fontes. De Aenon vero ſcribit Euſebius: Αἰνὼν ἐγγὺς τοῦ Σαλεὶμ, ἔνθα ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ· καὶ δείκνυται εἰσέτι νῦν ὁ τόπος, ἀπὸ η΄ μιλίων Σκυθοπόλεως, πρὸς νότον, πλησίον Σαλεὶμ καὶ τοῦ Ἰορδάνου. Vides quantum erret Baronius, qui Ænan & Ænon putat eiuſdem loci eſſe nomina: quum Ænam fuerit prope Dioſpolin, ſiue Lyddam, ab ea parte Iordanis, quæ reſpicit mare: Ænon vero vicina Scythopoli ad alteram Iordanis ripam ſita, non longe ab ipſo flumine fuerit remota. Sed & appellationes multum differunt: Ænam enim Hebræis eſt Henaiim, vt oſtendimus: at Ænon apud Syrum & Arabem Interpretes ſcribitur עין נן *Hinnon*: perperam enim apud Syrum paraphraſten iod ſcriptum eſt pro nun. *Hin-ion* pro *Hin-non*, quod apparet ex Arabica paraphraſi: neque aſſentiendum doctiſſimo interpreti, qui non animaduerſa librarii menda, exponit Syriacam Scripturam, *Oculus columbæ*: at Hin-non eſt *Oculus piſcis*.

XXVI. Ioſephi in hiſtoria Herodiadis error. De liberis & nepotibus Herodis, quorum in ipſius teſtamēto nulla ſit mētio.

ANNI XXXI. Num. XLVII.

IN hiſtoria Herodiadis, quam Herodes Antipas duxit vxorem, Ioſephus partim eadem cum Euangeliſtis narrat, partim diuerſa. Præcipua diuerſitas in eo eſt, quod Euangeliſtæ quidem Matthæus, Marcus, Lucas magno conſenſu ſcribunt Herodiadem prius fuiſſe nuptam Philippo: at Ioſephus, Herodi cuidam, Herodis Magni filio, è Mariamme, Simonis Pontificis filia, vna ex Herodis vxoribus decem. Hæc diſcrepantia quum nullam conciliationem admittat, nullum eſt dubium erraſſe Ioſephum, & quidem grauiter. Error enim eſt, & mendacium, quicquid diuinis repugnat oraculis. Iure igitur à Baronio reprehenſus hoc loco Ioſephus. Sed quod idem quærit, vnde iſte Herodes repente prodierit, cuius neque in teſtamento Herodis facta reperiatur mentio libro Orig. 17. cap. 10. Ἁλώσεως, primo, cap. 20. neque in diuiſione regni per Herodem facta. Orig. lib. 17. cap. 13. reſpondeo, ſine cauſſa mirum cuiquam videri, mentionem huius fuiſſe illis locis prætermiſſam. Nam quum è tot coniugibus liberos tuliſſet Herodes plurimos; Ioſephus, vbi quædam ex illius teſtamento deſcribit, illorum dumtaxat meminit nominatim, inter quos regnum Herodis fuit diuiſum. Illud vero diuiſum eſt inter filios natu maximos, Archelaum, Antipam & Philippum, ac Salomen ſororem Herodis. cæteris vero liberis ſuis ac nepotibus, quin teſtamenti ſui tabulis cauerit, & commodis illorum proſpexerit, ne dubitandum quidem eſt. Verum illas omnes partes teſtamenti Herodiani vnica generali clauſula complexus eſt Ioſephus, cum ſcribit, pag. 532. προσιόντα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν, ὁπόσοι συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ.

χρημάτων

χρημάτων τε δόσεσι, καὶ προσόδων ἀναφοραῖς ἑκάστους ἐν ἀφθονίᾳ καθιστάμενος. Ait Herodem pecunia & reditibus dicaſſe omnes ſuos cognatos. συγγενῶν appellatione complectens liberos cum primis ipſius, & nepotes, filiorum occiſorum à patre liberos. Sed Ruffinus verba Ioſephi ſic vertit; *diſpoſuit autem de cæteris ſuis conſanguineis atque cognatis, opibus eos redditibuſque locupletans.* Suſpicionem iniicit hæc verſio, legiſſe illum, ὁπόσοι πρὸς αἵματος, ἢ συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ. *quicunque illi ſanguine iuncti erant aut cognatione.* πρὸς αἵματος ſunt liberi & nepotes. Obiter hic adnotabo, Pſeudogorionidem, qui in hiſtoria horum temporum Ioſephi veſtigia perſequitur: in hac re tamen cum Euangeliſtis conſentire, & ſcribere capite 62. Herodiadem prius fuiſſe Philippo nuptam, eidemque ab Antipa Herode fuiſſe ademtam. Quod magnum eſt argumentum inter alia ſexcenta, planum illum hiſtoriam ſuam non è Ioſephi tantum libris deſumpſiſſe; verum etiam è ſcriptis Chriſtianorum. Sic cum ſuperiore capite, in narratione, quæ extat apud Ioſephum libro 18. cap. quarto, Munclum appellat, qui eſt Ioſepho Μοῦνδος; certiſſimum ſuggerit argumentum, vnde probemus; ea ipſa quæ habet è Ioſepho non desũpſiſſe è Grȩcis libris; ſed è lacunis Intèrpretum Latinorum, vel etiam fortaſſe Gallicorum aut Italicorum. Apparet enim vſum codicibus, vbi *Munclus* ſcriptum fuit pro *Mundus*; litera *d* in duo elementa *cl* male diuiſa: qui error, in libris Latinis frequentiſſimus, in Græcis locum non habet.

XXVII. Odia Iudæorum & Samaritarum. Contentio inter illos ſuper legitimo Templo, iudice Ptolemæo Rege. Expenditur Baronij obſeruatio ſuper ſucceſſione Pontificum, ad deſignandum veram Eccleſiam. Diſcrimen in ea re inter Iudæos & Chriſtianos. Oſtenduntur Baronij graues errores. Ptolemæus cur Philometor.

ANNI XXXI. Num. L.

SVbiicitur hiſtoria colloquij Chiſti cum muliere Samaritana Iohannis capite quarto. Atque hic Baronius cauſſas odiorum inter Iudæos & Samaritas commemorat è libris Ioſephi. Extat eadem narratio, cum in aliis Rabbinorum ſcriptis, tum etiam in Iuchaſin Zacuthi pag. 14. Sed multo plura de iſtis rebus, & reconditiora inuenient ſtudioſi harum antiquitatum, in Notis Ioſephi Scaligeri, ad Chronicum Samaritanum, libro ſeptimo, De emendatione temporum. Quod autem Baronius ſententiam Ptolemæi Philometoris, in diſceptatione Iudæorum & Samaritarum, ſuper templo legitimo, per quam vicit cauſſa Iudæorum, ad controuerſias hodiernas trahit; vt inde efficiat, apud illos demum eſſe veram Eccleſiam apud quos eſt Pontificum continua ſucceſſio: etſi rationis aliquam præ ſe fert ſpeciem; ſi tamen æquis placidiſque animis res propius inſpiciatur, frigidum apparebit, ἀσυλλόγιστον, & ab omnibus rectæ argumentationis legibus alieniſſimum. Ante omnia conſideret prudens lector, quam nihil habeant ſimile ho-

diernæ controuerſiæ, & vetus lis illa inter Iudæos & Samaritas. Olim ſalutis doctrina vni Iudæorum populo ſic fuit peculiariter concredita; vt, licet ſuos electos & Iudæos in occulto, quod ait Paulus, etiam alibi nonnullos Deus Opt. Max. haberet: cultus tamen externus vni dumtaxat loco eſſet alligatus. Deuter. 12.5.6. Is locus fuit per aliquod tempus, Silo, vbi erat Tabernaculum & Teſtimonium conuentus. poſtea Silunte deſerta, Templum ædificatum eſt à Salomone ex Dei præſcripto: quo in ſolo Templo adorare & ſacrificia Deo offerre licebat. Adoratio enim cum ſacrificiis iuncta, nuſquam alibi niſi Ieroſolymis fuit licita aut legitima. Id erat veræ religionis ſymbolum, cui communicare omnes neceſſario tenebantur qui verum Deum cultu externo vellent colere. At Samaritæ, partim ἀλλογενεῖς, *alienigenæ*, vt à Domino ipſo nominantur Lucæ 17. 18. partim ſchiſmatici, & Apoſtatæ, Manaſſis propago, de vera religione ſecuri, in monte Garizin, cultu à ſe inſtituto, Deum ſacrificiis colebant, & promiſſiones populo Iudaico factas ſtulte ſibi vindicabant. Iidem cum Iudæis certabant, non de veritate quidem religionis, ſed tantum de loco, vbi ſecundum Legem Moſis Deus eſſet adorandus. Et ſi diuerſiſſimæ iam tum res erant, cultus internus ſiue ſpiritualis, quem præcipue Deus ſemper à ſuis cultoribus exigit; & externus, qui peculiariter fuit tum adſtrictus Vrbi ſanctæ & Templo: erat tamen eo tẽpore quæſtio de loco legitimi cultus, maximi cum primis momenti: quia victoriam in contentione de loco legitimo ſequi videbatur, tanquam corollarium neceſſarium, victoria de veritate religionis, & legitima adoratione. Quanquam, vt dixi, de eo quod præcipuum erat non contendebant Samaritæ: ſed tantum de loco. Ioſephus lib. 13. cap. ſexto, controuerſiæ illius ſtatum ſic explicat: Τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαίους, καὶ Σαμαρεῖς οἳ τὸ ἐν Γαριζὶν προσεκύνουν ἱερὸν κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου χρόνους συνέβη στασιάσαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν ἐπ' αὐτοῦ Πτολεμαίου διεκρίνοντο. τῶν μὲν Ἰουδαίων λεγόντων κατὰ τοὺς Μωϋσέως νόμους οἰκοδομεῖσθαι τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις· τῶν δὲ Σαμαρέων τὸ ἐν Γαριζίν. Ruffinus vertit: *In Alexandria Iudæos & Samaritas, qui Templum temporib. Alexandri Macedonis ſuper Garizin monte conſtruxerunt contigit contra ſe ſeditionem excitare, & propter Templa coram ipſo Ptolemæo certare: Iudæis quidem dicentibus, ſecundum leges Moyſi Templum ſe in Ieroſolymis conſtruxiſſe: Samaritis autẽ in Garizin.* Tota lis, vt vides, erat de Templis: & Iudæis & Samaritis pariter contendentibus, ſuum templum ex Lege Moſis habere auctoritatem. Et hæc eſt cauſſa, cuius cognitio de partium conſenſu Regi Ptolemæo defertur. Scribit Ioſephus, & Iudæos & Samaritas, ante cauſſæ coniectionem & διαδικασίαν, apud Regem iudicem iureiurando ſeſe obſtrinxiſſe: ἦ μὴν ποιήσεσθαι τὰς ἀποδείξεις κατὰ τὸν Νόμον: *ſe demonſtraturos ſua cauſſa iuſtitiam ſecundum legem Moſis*: Andronicus tamen, qui cauſſam Iudæorum agebat, non contentus ſolo illo probationis genere, duo inſuper alia adiecit argumenta, non neceſſaria illa quidem; ſufficiebat enim probatio è Lege; ſed tamen appoſitiſſima: prius erat, à continua ſucceſſione

ſummo

ſummorum Pontificum: poſterius, à donariis Regum Aſiæ, qui Ieroſolymitanam ædem ornarant; cum interim Garizitanæ rationem haberēt nullam. Verba Ioſephi ſunt: Ἀνδρόνικος ἤρξατο τῆς ἀποδείξεων ἐκ τοῦ Νόμου καὶ τῆς Ἀρχιερέων τῆς διαδοχῶν, ὡς ἕκαστος παρὰ πατρὸς τὴν τιμὴν ἐκδεξάμενος ἦρξε τοῦ ναοῦ· καὶ ὅτι πάντες οἱ τῆς Ἀσίας βασιλεῖς τὸ ἱερὸν ἐτίμησαν ἀναθήμασι καὶ λαμπροτάταις δωρεαῖς. τοῦ δ' ἐν Γαριζίν, ὡς οὐδὲ ὄντος, οὐδεὶς λόγον οὐδ' ἐπιστροφὴν ἐποιήσατο. En manifeſtiſſime diſtincta genera tria probationum. Νόμος, Lex Moſis, de qua inter contendentes conuenerat, vt ex illa ducerentur argumenta: αἱ διαδοχαὶ τῶν Ἀρχιερέων, ſucceſſiones Pontificum, quorum vnumquemq; affirmat Andronicus à patre acceptam dignitatem filio tradidiſſe, ἀναθήματα καὶ δωρεαὶ, donaria & munera à Regibus Aſiæ accepta: quorum Regum nullum extitiſſe affirmat Andronicus, qui templi Garizitani maiorem rationem haberet, quam ſi omnino in rerum natura non fuiſſet. Non eſt mirum viciſſe in illo iudicio Iudæos, qui veris rationibus & iuſtitia cauſſæ aduerſarios ita palam & manifeſto ſuperarent. Hodiernæ controuerſiæ quam toto genere ſint diuerſæ ab iſta contentione, & pueri intelligūt. Triumphat hic tamen Baronius, & quaſi ſufficere deberet Philometoris iſtud iudicium, ad lites omnes in negotio religionis decidendas: *Hec*, inquit, *referre non piguit, tum ad hiſtoriam Euangelicam elucidandam, tum etiam, vt ſapientiſſimi Regis ac optimatum de re tanta*, Solummodo *ex legitima Pontificum ſucceßione tunc data ſententia, atque ex ea ratione Iudæis cauſſa adiudicata, aduerſus ſchiſmaticos & hæreticos, in exemplum perpetuo permaneret: cum ex cuiuſuis hominis, qui compos ſit rationis, ſententia; certum exploratumq; habeatur, illic eſſe legitimum Templum, ipſam inquam Catholicam Eccleſiam, apud quam ſucceßio Pontificum, ab eius exordio eſt legitime conſeruata ac cuſtodita.* Reſpondemus Baronio: mala fide & falſo dicere illum Iudæos *ſolūmodo ex legitima Pontificum ſucceßione* fuiſſe ſuperiores. Tria probationum genera, vt oſtendimus, adhibuit patronus Iudæorum: Legem Moſis, ſucceſſionem Pontificum, donaria Regum: cur duo horum Baronius diſſimulat? cur tacet de Lege Moſis, quod præcipuum fuiſſe cauſſæ firmamentum, adeo perſpicue Ioſephus indicat? Nihil opus eſt verbis: fraus eſt manifeſta. Iam quod in hiſtoria Samaritanæ ſucceſſionem Ro. Pontificum putauit ſibi vrgendam Baronius: eo ipſo luculente probauit, quam parum attendiſſet, iſtorum Chriſti verborum, *Venit hora & nunc eſt quando neq; in monte hoc neque in Ieroſolymis adorabitis Patrem*: & *Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate*; quænam eſſet mens & quæ vis. Nos contra affirmamus, Eccleſiam Chriſtianam non certo loco, nō certis perſonis eſſe alligatam, ſicut olim fuit Iudaica. Quemadmodum enim, ἀνῃρέθη ἡ ἐν ἑνὶ τόπῳ προσκύνησις, *ſublata eſt adoratio, vni loco adſtricta*, vt tot locis diſputat Chryſoſtomus: ſic neceſſitas eſt ſublata dependendi ab vno certo loco, quaſi ea eſſet pietatis Chriſtianæ ſedes, vt olim erant Ieroſolyma. Itaque ſucceſſionem Epiſcoporum & Pontificum, non cōtemni quidem, ſed longe aliter tamen hodie ſpectari debere, atque olim ſpectabatur à Iudæis. Nulla

quippe in Scripturis vrbs eſt demõſtrata, cui adhærere neceſſarium ſit ad ſalutem. Succeſſit enim in locum vnius vrbis & Templi vnius, Eccleſia Catholica, toto orbe diffuſa, in qua ſalus proponitur omnibus mortalibus, nullo neque perſonarum neq; locorum diſcrimine. Vnum templum, vnius Eccleſiæ fuit typus. Extra Templum non erat fœdus: extra Eccleſiam non eſt ſalus. Sed huius Eccleſiæ forma, illud inquam, quod dat ipſi eſſe & viuere, non eſt profecto certorum Pontificum in vna quadam vrbe ſucceſſio: verum doctrinæ, quam docuit initio Chriſtus, quam poſtea eius Apoſtoli docuerunt, perpetua ſucceſſio, & inconcuſſa, ſaltem in fidei fundamento, conſeruatio. Hæc veriſſima eſt & certiſſima Eccleſiæ Dei nota; non autem nuda perſonarum ſucceſſio, quam impotenter iſto loco iactat Baronius. Adde quod res ipſa euincit, & certa experientia probat, illã, quæ hic memoratur, *ſucceſſionem Pontificum, ab Eccleſia exordio legitime conſeruatam atque cuſtoditam*; quum nuſquam hodie in terris reperiatur, nõ poſſe eſſe veræ Eccleſiæ notam infallibilem, vti vocant. Quod in omnibus functionib. videmus fieri, vt boni & mali vbiq; locorum ſibi per vices ſuccedant: idem ſemper eſt factũm, idem ſemper fiet dum res ſtabunt humanæ. Inde eſt, quod in Eccleſia Romana, ne de aliis nunc dicam, ſanctiſſimis Epiſcopis Vrbis, & beatiſſimis Martyribus, qui illam Eccleſiam initio fundarunt, ac per plura ſecula verbo diuino fideliter pauerunt; ſucceſſere poſtea, rebus mutatis vna cum temporibus, Formoſi, Stephani, Romani, Benedicti, Bonifacij, Sergij, Hildebrandi, Iohannes, Alexandri, & ſimilia ſi credimus hiſtoriis illorum temporum, portenta, Orbis terrarum titiones, & faces: non Romanæ tantum: ſed vniuerſæ Eccleſiæ Chriſti, tantum in ipſis fuit, certiſſimæ peſtes. Et tamen omnes hi, & ſimiles alij, primis illis ſideribus quondam fulgentiſſimis, ſucceſſerunt: ita nimirum, vt tenebræ luci, morbus ſanitati, prauæ opiniones ſanæ doctrinæ amant ſuccedere. Quare nihil prorſus ad iſtos pertinet quod ait Baronius *de ſucceſſione Pontificum, ab Eccleſia exordio legitimè conſeruata atque cuſtodita*. Hanc legitime cuſtoditam ſucceſſionem non reperiri in Eccleſia Romana, fatetur Baronius ipſe ἑκὼν ἀέκοντι θυμῷ, (tanta vis eſt veritatis) in annis Domini octingenteſimo nonageſimo, & nongenteſimo: ſæpius autem atq; adeo ſæpiſſime in ſuis Annalibus & obſeruaſſet & faſſus eſſet; ſi fuiſſet in illo tantus candor & amor veritatis, quantum fuit partium ſtudium, & firmum propoſitum Sedis Romanæ πάσῃ σπουδῇ καὶ μηχανῇ, quod aiunt, omnibus inquam ingenij viribus in maius extollendæ. Quod ſi in Romana Eccleſia, omnium quondam longe nobiliſſima, non reperitur ſucceſſio legitima conſtanter cuſtodita, vbi reperietur? aut quomodo perſonarum ſucceſſio erit firma & ſtabilis veræ Eccleſiæ nota? Enimvero ſucceſſioni perſonarum addatur, quod longe plu.is eſt, imo in quo ſunt omnia poſita, ſucceſſio doctrinæ, & in dogmatis ac diſciplina, cum primitiuæ Eccleſiæ Doctoribus conſenſio. Nam hæc nota ſi defuerit, vana eſt de altera iactatio, inaue

leuium

leuium ingeniorum terriculamentum, Dei atque hominum manifeſta irriſio. Vere Gregorius Nazianzenus in Epitaphio Athanaſij: κυρίως ὁμότροπον διαδοχὴν, τὴν τῆς εὐσεβείας, οὐ τὴν τῆς προεδρείας. *Exiſtimandum eſt, illam propriè ſucceſſionem eſſe, quæ eſt pietatis, non præpoſituræ.* Aurea prorſus verba; non negat habendam rationem ſucceſſionis Epiſcoporum; ſed præcipue & ante omnia haberi iuber piç doctrinæ. Et notus eſt omnibus alter eiuſdem Patris locus in eandem ſententiam. Ptolemæus hic, quem ſapientiſſimum Regem appellat Baronius, Philometor dictus eſt, non ex vera cauſſa, ſed ridiculi gratia, & ἐπὶ χλευασμῷ, *per ſubſannationem*, vt in Atticis eſt auctor Pauſanias. Non eſt dubium, quin grauiſſimum aliquod peccatum, vel ex amore, vel ex odio, in matre ſua admiſerit.

XXVIII. Samaria *apud Iohannem pro Sichar, ſiue Sichem.* Samaritanus *pro Sichemita. An idem ſint Sichem & Sichar, varie proditum Euſebio & Hieronymo.* Sichar. Nebilas *apud Beniaminum.*

IN hiſtoria de Samaritana Ioh. 4. 7. cum ait Euangeliſta, *Venit mulier de Samaria*, recte obſeruauit Lyranus, & multi poſt illum, vocem SAMARIA non eſſe nomen ciuitatis, ſed gentis vel regionis. Quam obſeruationem miror & Baronio eſſe prætermiſſam in eius hiſtoriæ explicatione: eſt enim prorſus neceſſaria, vt Iohannis narratio recte capiatur. Ratio autem eſt: quia non fit veriſimile, vrbis Samariæ incolas aquatum venitaſſe ad oppidum Sichar, ſiue Sichem; quod à Samaria diſtabat, auctore Beniamino Tudelenſi, שני פרסאות duo milliaria, vt quidam interpretantur illam vocem: vel duas leucas, vt Arias Montanus vertit. Vtro modo accipias, longius erit interuallum, quam vt videri queat probabile, incolas Samariæ Sichemo aquam petiiſſe. Eſt igitur Samaria in illo verſu, ipſa vrbs Sichar; & de eadem verſus 28. & 30. ſunt intelligendi: ac ſimiliter vox Samaritanus in hac hiſtoria ſæpius pro Sichemita. Videtur autem Euangeliſta hanc potius communem appellationem, quam propriã vſurpaſſe, quia odia inter illas duas gentes ea voce melius exprimebantur; quod ad rem cum primis faciebat. Obſeruatum eſt eruditis interpretibus, pro *Sichar* verſu 5. voluiſſe corrigi Hieronymum, *Sichem.* Locus Hieronymi eſt in Epitaphio Paulæ matris. Sed non conſtat ſibi vir ille ſummus in ea obſeruatione: nam alibi vtramque appellationem agnoſcit, & ceu diuerſorum locorum nomina Sichem & Sichar recenſentur eidem in lib. 10. De locis Hebraicis. Sequitur autem in eo Euſebium, ſicut fere in toto illo libello. Vtriuſq; verba ſubiiciam, quũ præſertim Euſebiana publicam lucem, quod ſciam, adhuc non viderint. Συχὲμ, ἡ καὶ Σίκιμα, ἡ καὶ Σαλὴμ, πόλις Ἰακὼβ, νῦν ἔρημος· δείκνυται δὲ ὁ τόπος ἐν προαστείοις Νέας πόλεως· ἔνθα καὶ ὁ τάφος δείκνυται τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ παράκειται· ἀνεῖλε δὲ αὐτὴν Ἀβιμέλεχ, καὶ ἔσπειρεν αὐτὴν ἅλας, ὡς ἐν Κριταῖς· ἤγειρε δὲ αὐτὴν Ἱεροβοὰμ, ὡς ἐν Βασιλείαις· κεῖται ἐν ὁρίοις κλήρου Ἐφραΐμ. Συχὲμ δὲ καὶ

υἱὸς Εμμὸρ ἐκαλεῖτο, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τόπος. Ἔστι δὲ καὶ Συχὲμ ἐν ὄρει Εφραῒμ πόλις φυγαδευτήριον. Ita ſemper ſcriptum in libro vetere Bibliothecæ Regis Chriſtianiſſimi Συχὲμ, per υ, non per ι. & ita multa exemplaria habēt iſto Iohannis loco, non Σίχαρ, ſed Σύχαρ, vt in accuratiſſima Chryſoſtomi editione,& apud Arabem Paraphraſten. Accipe verſionem Hieronymi. *Sichem & Salem, quæ Latine, & Græce Sicima vocata eſt, ciuitas Iacob, nunc deſerta eſt. Oſtenditur autem locus in ſuburbanis Neapoleos, iuxta ſepulchrum Ioſeph; quam ſubuertit Abimelech: & ſeminauit in ea ſalem; ſicut in libro Iudicū ſcriptum eſt. Poſtea vero inſtaurata eſt à Hieroboam, vt Regnorum narrat Hiſtoria: & ſita eſt in finibus tribus Ephraim. Sed & filius Emmor appellabatur Sichem, à quo & locus nomen acceperat. Fuit autem & altera Sichem in monte Ephraim, ciuitas fugitiuorum.* Hæc de Sichem. Sequitur de Sichar. Euſebi. Σύχαρ πρὸ τῆς Νέας πόλεως, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ ἔδωκεν Ιακὼβ Ιωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Ιωάννην τῇ Σαμαρείτιδι διαλέγεται, καὶ ἐκκλησία νῦν δείκνυται. Hieronymus: *Sichar, ante Neapolim iuxta agrum quem dedit Iacob filio ſuo Ioſeph: in quo Dominus noſter atque Saluator, ſecundum Euangelium Iohannis, Samaritanæ mulieri ad puteum loquitur: vbi nunc Eccleſia fabricata eſt.* Vides tam Euſebium quam Hieronymum, & Sichem & Sichar collocare ad Neapolim. at qui poſterius ſcripſerunt, ipſam Neapolim dixerunt eſſe Sichar. Vide Burchardum & Sanutum Torſellum. Sic etiam accipi debet, quod ſcribitur in Itinerario Beniamini, נבילש היא שכם. *Nebilus eſt Sichem.* eſt enim ipſiſſimum nomen Neapolis, ſed deprauatum, vt ſexcenta apud Syros & Arabes: quibus ſolemne eſt literam *p* vertere in *b*.

XXIX. De voce βασιλικὸς *apud Iohannem. Hallucinationes aliquot Baronij.*

Anni XXXI. Num. LV.

VEtus eſt quæſtio, quo ſenſu accipienda ſit vox βασιλικὸς Iohannis 4. 46. Beat. Chryſoſt. duplicem interpretationem affert; vel quia eſſet ipſe τοῦ γένους τοῦ βασιλικοῦ, *regij ſanguinis*; ἢ ἀξιώματι ἀρχῆς ἑτέρου οὕτω καλούμενον εἶχε: *vel quod aliqua præditus eſſet dignitate, qua ſic vocaretur*: hoc eſt, propter quam ipſe ſic vocaretur; puta, procurator regius vel cubicularius regius: quod pertineret ad aulam & miniſterium Regis ſiue Tetrarchæ Galilææ, qui erat Herodes Antipas. Hoc ſenſu Hieronymus *Palatinum* vertit. atque hoc omnium veriſſimum puto. Nam quis neſcit paſſim apud Græcos appellatione τῶν βασιλικῶν intelligi Regum aulicos & miniſteria? Etſi autem Romani Imperatores filios Herodis Magni Regum appellatione priuauerant, & Tetrarchas eſſe ac dici iuſſerant: quin tamen à ſuis Reges ſæpe dicerentur nullum dubium eſt: & ita loquuntur Euangeliſtæ, Matthæus 14. 9. Marcus 6. & alibi. Sic & Ioſephus loquitur: nam Hyrcanus, quem Pompeius regio nomine ſpoliauerat, & honore ſummi Pontificis voluerat eſſe contentum, βασιλεὺς illi nūcupatur etiam poſtea, vt pagina 430. & 431. Igitur ἦν τις βασιλικὸς non male verteris, *erat quidam aulicus*, vel, *miniſter regius*; quemadmodum Syrus paraphraſtes eſt interpretatus. Arabs verbū Græcum expreſſit,

expreſſit, *homo*, ſiue, *quidam regius* Latinus interpres, quem ſequuntur B. Auguſtinus atque alii Patres, *quidam regulus*. quaſi vel legiſſet ὤν τις βασιλικὸς, vel poſſeſſiuam formam confudiſſet cum deminutiua. Baronius, qui βασιλίσκος veram lectionem eſſe arbitratur, atque tuetur, perperam diſcedit à lectione Chryſoſtomi & aliorum Patrum: vt taceam hodierna omnia exemplaria, quæ illam ſcripturam repudiant. Errat pręterea, cum putat Græcos vocem βασιλίσκος ſic accepiſſe, vt Latini ſuam *regulus* accipiunt, cum dynaſtam vel toparcham ſignificat. hoc nemo illi concedet Grǽcę linguę non imperitus. Errat poſtremo in loco Plinii, quem contra auctoris mentem manifeſte accipit.

XXXI. Confirmatur iudicium Gelaſii de Epiſtola Abgari ad Dominum. Argumenta allata pro imagine ad Abgarum miſſa examinantur.

ANNI XXXI. Num. LVIII.

DE Epiſtola Abgari Edeſſeni Toparchæ ad Dominum, doctiorum iudicia audire malim, quam ipſe aliquid pronuntiare, Miror tamen, auctoritatem Romani Concilii, & Papæ Gelaſii adeo contemni hodie, & pro nihilo duci ab illis, quibus ſingula verba Paparum multo poſteriorum, puta alicuius Hildebrandi, vel Bonifacii octaui aut Alexandri ſexti, totidem ſunt oracula diuina, Nam quis ignorat, multos hodie falſos & fabularum plenos libros à Franciſco Turriano, Petro Caniſio, Chriſtophoro de Caſtro, non obſcuris nominis Ieſuitis, nec non à plurimis aliis defendi, qui à Papa Galaſio ſunt reprobati? Melius igitur Melchior Canus, qui Gelaſii iudicium ſecutus, hiſtoriam de mutuis literis inter Chriſtum & Abgarum, habet pro fabula: eamque putat cũ primis fuiſſe cauſſam, cur idẽ Papa ipsã Euſebij Hiſtoriam pronuntiaret Apocryphã. De Teſtamento Ephrẽ, vbi fit earum Epiſtolarum mentio, accurate alibi diſſeremus, ſi vitam Dominus dederit. Hiſtoriam vero de imagine à Chriſto expreſſa, & ad Abgatum miſſa, falſam eſſe & commentitiam, graues rationes mihi poſt multos viros grauiſſimos, perſuadent. Ipſum primo me mouet ſilentium Euſebij, qui poſt Epiſtolam à Chriſto miſſam ad Abgarum, nullum inter illos commercium interceſſiſſe oſtendit. Scio argumentum ab auctoritate non concludere negatiue: ſed neque etiam contemnendum eſt: quum præſertim appareat Euſebium magna diligentia vſum, vt rei illius veritatem certo cognoſceret. Archiua enim Edeſſenorum, vel conſuluit ipſe, vel per alios conſulenda curauit: Epiſtolam vtramq; inde promptam è Syriaca lingua in Græcam conuertit, ſiue ſua, ſiue aliena opera. Narrat vero Euſebius, in iiſdem archiuis ſubiectam fuiſſe vtrique Epiſtolæ hiſtoriam, de aduentu Thaddæi Apoſtoli Edeſſam. & quum prolixe deſcribat Euſebius, quid Thaddæus Edeſſæ fecerit, quos ſermones de Chriſto Abgarus habuerit; de hac tamen imagine nullum verbum. Certum igitur eſt, Edeſſenis nihildum fuiſſe compertũ de illa imagine, quam appellat Euagrius θεότευκτον, *à Deo confectam*. Et tamen cum illa ſcribebat Euſebius

præterierant iam à Chriſto anni plus minus 330. Si tam longi ſpatio temporis illa imago Edeſſenis non venerat in notitiam, quomodo poſtea venit? aut quo argumento veritas illius & τὸ γνήσιον, probari potuit? Primus omnium qui fecit illius mẽtionem eſt, opinor, Euagrius, ſcriptor à fabuloſis narrationibus, vt res arguit, non nimis alienus. Videtur autem Euagrius Procopio, qui res Iuſtiniani deſcripſit, auctore, illa prodere. de quo tamen iure dubites; nam apud Procopium libro ſecundo rerum Perſicarum, in prolixa explicatione obſeſſæ à Choſroe Edeſſæ, nihil hodie legitur de illa imagine. Si quis excipiat, illius codices ea parte mutilos eſſe, & finem illius obſidionis hodie in libris editis deſiderari: fateor quidem deeſſe nonnulla in narratione illa; ſed idem auctor in digresſione quadam libri quarti Gothicorum, miracula nonnulla obſidionis Edeſſanæ commemorans, mentionem illius imaginis nullam facit. Vtut ſit de Euagrio, illud conſtat, ante annum æræ Chriſtianę circiter 150. nihil auditum eſſe in orbe Chriſtiano (quod quidem hodie ſciatur,) de illa imagine.

Sequentia vero ſecula, quam fuerint prona ad ſuſcipiendas mira culoſas narrationes, veras an falſas, literæ omnes loquuntur illarum ætatum. Gregorius 2. quem Dialogum vocant, in Epiſtola ad Leonem Iſauricum circa annum Domini. 726. ſcripta, eius figuræ meminit: ſed meminit tantum, nullam rationem adiiciens, cur fidei plus propterea debeamus illi tribuere. Meminit eiuſdem & Iohannes Damaſcenus De fide orthodoxa, libro 4. cap. 17. ſed vt rei incertæ, & cuius fides vacillet. Nam ita ſermonem illum orditur; φέρεται δὲ καί τις ἱστορία *ferebatur & hiſtoria huiuſmodi.* quis ita loquitur de re certo comperta? vt nihil dicam de fabulis & apertis mendaciis, quibus ſæpe fidem habuit Damaſcenus, vel Baronio & Bellarmino teſtibus. Concilium Nicenum ſecundum, ſi inter tot faceta argumenta, & putidas fabulas, quæ in actis eius leguntur, imaginem refert; nihil hoc ad rem: nullum enim argumentum inibi affertur, quo rei veritas probetur. In hiſtoria autem & rebus facti, etiam Papas, qui ſupra Concilia ſunt (ſic hodie à Nauatoribus Romanis, non Proteſtantibus, docemur) & vertice cœlum feriunt, poſſe errare, adhuc opinor, creditur. Itaque Concilij Francof. Epiſcopi inter plura alia hanc quoque Hiſtoriolã in actis concilij Nicenſ 2. vt ex recente traditione acceptam, reprehenderunt. Et Papa Hadrianus in Epiſtola ad Carolum Magnum, vt hanc obiectionem dilueret, capite 18. aliud nihil potuit afferre, præter nudam relationem aliquot Epiſcoporum Orientis, qui in dicta Synodo Nicena mentionem traditionis illius fecerant. narrarunt videlicet illi, quid ſuo tempore à multis crederetur. Sed hoc non iam quæritur: verum illud potius, an verum ſit illam imaginem à Chriſto eſſe factã: & ſi ita ſit, an voluerit Dominus eam illi venerationem & adorationem exhiberi, quæ hodie defenditur & ſancitur, tanquam neceſſarius fidei articulus. Quare etiamſi conſtaret Dominum cupido ſui cognoſcendi Abgaro imaginem ſuam miſiſſe: nihil hoc tamen hodiernos

imagi-

imaginoſos adiutiaret. Proferatur præceptum Dei, vel exemplum aliquod certæ fidei temporibus Apoſtolicis, quo pars illa religionis Chriſtianæ inſtituatur; aut fateantur Chriſtiani ἐθελοσοφευματοθρησκείαν, eam eſſe, ab hominibus multo poſt prima ſecula excogitatam; deinde humanis rationibus auctam & defenſam.

XXXII. Magnorum hiſtoricorum mos inferendi obſeruationes è re natas. ἐπιστάσεις. *Baronianarum obſeruationum plerarumque genus & ſcopus. Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur. An Chriſtus in Petrum fuerit propenſior, quam in cæteros. Admiranda beneficia à Domino in omnes Apoſtolos collata. Amor erga Iohannem. Furor eorum quos de meritis Apoſtolorum ferre ſententiam non pudet. Expenduntur Petri prærogatiuæ à Baronio obſeruatæ. I. noui nominis impoſitio. II. Chriſtus ex eius nauicula concionatur. Allegoriæ Patrum docent non probant. Ambroſii locus. III. Petrus iuſſus ducere in altum, & laxare retia. Apoſtoli omnes piſcatores hominum. Scripturarum ſilentium.*

ANNI XXXI. Num. LXIII.

SOlet Baronius cum in hoc tomo, tum in cæteris, filum hiſtoriæ pertexens, omnes occaſiones curioſe captare, quo poſſit, digrediens à propoſito, doctrinam illam inculcare, cuius maxime gratia opus hoc eſſe ſuſceptum antea demonſtrauimus. Eſt ſane conſuetudo magnorum hiſtoricorum, variis obſeruationibus, (Græci ἐπιστάσεις melius appellant) ſuas narrationes ornare. quarum argumenta quum ſint diuerſa, illa potiſſimum laudem merentur, quæ lectorem poſſunt reddere doctiorem vel prudentiorem: quando is eſt hiſtoriæ finis præcipuus. Habent igitur etiam Baronii Annales ſuas ἐπιστάσεις, & quidem admodum crebras; ſed quæ vnius atque eiuſdem fere ſint omnes argumenti, & eodem omnes referantur: ad ſtabiliendam videlicet Romanæ Sedis potentiam illam infinitam, pro qua hodie non ſecus ac pro aris & focis acerrime pugnatur. Inſignis in hoc genere eſt obſeruatio, quam hoc loco ſubiicit verbis Euangeliſtarum, de Chriſti concione è Petri nauicula, & de piſcatione Petri. Hic gradum ſiſtit Baronius, & ad conſiderationem nos vocat prærogatiuarum aliquot B. Petri: cuius primatum illæ prærogatiuæ, vt quidem ipſe putatè, luculentè probant. Quod ſi ad huiuſmodi ἐπιστάσεις candidum animum Baronius afferret, neque aliud quæreret, niſi Dei gloriam, bonum Eccleſiæ, & honorem principis Apoſtolorum: nemo bonus ſtudium ipſius & pietatem non laudaret. Nunc quum ſit compertiſſimum, omnes iſtiuſmodi obſeruationes, totidem eſſe ſcalas ad inuadendam Orbis terrarum δεσποτικὴν, monarchiam comparatas; meminiſſe prudentem lectorem oportet, quoties in huiuſmodi animaduerſiones

incidit; non vtique id agi, vt ſuus Petro honos ſeruetur; multo autem minus, vt gloriæ Dei & vtilitati Eccleſiæ miſere dudum affectæ, vllo pacto conſulatur: verum id duntaxat vnum quæri, vt ad Hildebrandinam doctrinam, fatalem Eccleſiæ, funeſtam omnibus Principibus, via muniatur. Id quum & per ſe ſit manifeſtum, & nos alio loco clariſſime demonſtrauerimus, breuiter hic reuocaſſe in memoriam Lectori ſufficiat. Iam igitur ad Baronianam ῥῆσιν accedamus; non vt S. Petro Apoſtolorum coryphæo, detractum aliquid eamus: auertat à nobis Deus tam impiam mentem, ſed vt vanitatem & incredibilem futilitatem oſtendamus ineptiſſimorum argumentorum, quibus hodie paraſiti Paparum amant abuti. Baronij verba ſunt: *Conſideratione quidem dignum eſſe videtur, quod diuina Sapientia, quæ in terra apparuit, & cum hominibus in carne verſata eſt, quæ in ſui diſpoſitione non fallitur, ſingulari quadam prouidentia erga Petrum eſſe propenſior viſa eſt.* Eſt ſane res piorum omnium animaduerſione digniſſima, amor Chriſti Domini noſtri, non ſolum erga Petrum, ſed etiam erga omnes Apoſtolos: qui nihil domo quum attulerint, quo ſe eximie commendarent; gratis à Chriſto dilecti ſunt; gratis ſalute æterna donati, gratis in eum honoris gradum ſunt euecti, quo ſublimior nullus ne fingi quidem poteſt. Quis ſatis admirari queat τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ? Infimæ ſortis homunculi, domo Galilæi, profeſſione piſcatores aut publicani, eliguntur à Domino qui Orbem terrarum imperio ipſius ſubiiciant. Sumuntur ex ima fæce plebis Iudaicæ homines literarum rudes, atque imperiti, qui mundi vniuerſi Doctores conſtituantur: qui de ſeculi ſapientib. glorioſiſſimum agant triumphum. Non hos elegit Deus quod erant præ cæteris apti & idonei tanto miniſterio, ſed vt eligendo idoneos faceret. ô ſapientiam Dei prorſus ſtupendam! ô diuitias miſericordiæ Chriſti, quam erga hos ſuos Apoſtolos potenter exeruit! Miraculi huius magnitudinem qui voluerit conſiderare, legat ſermonem elegantiſſimum Baſilij Seleucenſis in verba Domini, Matth. 4. 19. *Venite poſt me*, &c. Verum an fuerit Dominus propenſior erga Petrum, quam erga cæteros, quod ſolum iubet obſeruari Baronius; id vero quam firmum ſit, prudentis erit lectoris æſtimare. Coniecturas affert ille, vnde hoc ſe recte poſſe colligere autumat. Sed videamus ne doctrinæ Euangeliſtarum conuenientius ſit dicere: Dominum noſtrum, omnes quidem ſuos Apoſtolos amore infinito eſſe proſecutum: omnibus dona ac vires ſuppeditaſſe iis functionibus pares, ad quas vnumquemque illorum, in communi munere Apoſtolatus, deſtinauerat. Verum ſi peculiari quodam amore aliquem ex Apoſtolis Chriſtus dilexit; coniecturis Baronij poſſe opponi expreſſa verba Euangeliorum, Iohan. 21. 20. vbi de Iohanne dicitur, ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, *hic eſt diſcipulus quem Ieſus amabat.* Cauſſam autem illius impenſioris dilectionis fuiſſe præſtantiam virtutis quæ fuit in Iohanne affirmat Cyrillus in eius Euang. lib. 12. c. 67. Quis autem Patrum non prædicat ſingularem Chriſti in Iohannem amorem?

amorem; quis non obſeruat magnũ eius dilectionis teſtimonium dediſſe Chriſtum, quando illi moribundus Virginem matrem commendauit? Sed & Iohannis in amore Domini conſtantia inſignis: ſolus enim Chriſto varie exagitato, irriſo, cruci affixo, ad mortem vſque adeſt: quum interim Petro quid acciderit ignoret nemo. Quod tamen profitemur nos dicere, non vt Iohannem Petro anteponamus: vtrumque enim pari reuerentia & animi ſubmiſſione colimus ac reueremur: ſed vt vnico exemplo oſtendamus, Baronij ſcopum auctoritate Scripturarum faciie poſſe eludi, ſi quis eo amentiæ progreſſus fuerit, vt contendere inter ſe Apoſtolos, & præſtantiam cuiuſque illorum æſtimare non reformidet. Nam ſi omnia diligenter expendantur, quæ in ſacra pagina de ſingulis Apoſtolis dicuntur, non abs re quæri fortaſſe poterit, vni Paulo quis ſit ἀτάξιος. De Iohanne autem & Petro ſic ſcribit Hieronymus I. Aduerſus Vigil. *Petrus Apoſtolus eſt, & Iohannes Apoſtolus: maritus, & virgo. ſed Petrus Apoſtolus tantum: Iohannes & Apoſtolus. & Euangeliſta, & Propheta.* At quis mortalium hoc ſibi arrogabit, vt de meritis Apoſtolorũ iudex ſedere audeat? Quando tamen eo res rediit, vt non defuerint qui hanc inſaniam inſanirent; age, quas obſeruat Baronius hoc loco Petri prærogatiuas breuiter expendamus. Prima hæc eſt; quod Chriſtus Petrum, *ipſo primo intuitu eundem admirabili nomine illo vt Cephas. hoc eſt, petra diceretur, inſigniuit.* Etiam Bellarminus, qui Petri 28. prærogatiuas ſummo ſtudio recenſuit, nominis impoſitionem, vel, vt ipſe appellat, mutationem, primo loco ponit: qua de re dictum ante & iterum dicendum erit ad annum 33. vbi vis nouæ appellationis prolixe à Baronio explicatur. Ibi accurate exponimus, quam vere dicatur hic & quo ſenſu, Chriſtum nomen ſuum admirabile Petro communicaſſe. Quum autem non ſoli Petro, ſed iam olim Abrahamo, Sarræ, Iſraeli, aliis, vt ante dicebamus, poſtea etiam filiis Zebedæi, item Paulo, ſicut affirmat Chryſoſtomus, noua nomina à Domino ſint impoſita; friuolum eſt & impium, nouæ appellationis impoſitionem trahere in argumentum primatus Petro conceſſi. Obſecro, quæ iſta conſequentia eſt? nomen nouum Chriſtus Simoni impoſuit: ergo ius Simoni dedit dominandi cæteris Apoſtolis: Ergo Eccleſię Regem illum & Orbis terrarum monarcham eſſe iuſſit? Cedo aliquem puerum, primis Logices elementis leuiter imbutum, qui ſic argumentetur: quis illum feret? Verum quoniam Bruti ſunt, qui ita diſputant, & quod volunt valde volunt: age, concedamus illis de Petro, quod tantopere contendunt, ſed quibus fidiculis hoc trahent ad Papam Romanum? quot proſyllogiſmis opus erit, antequam ad concluſionem optatã perueniant ſine riſu puerorum? Vnum eſt duntaxat hominum genus, quibus hoc poſſit perſuaderi: illos dico, quibus Bellarminianum commentum placet, PASCE OVES MEAS, id eſt, ait Bellarminus, *regia more impera.* Qui ita ſunt animati, vt id genus irriſiones Scripturarum probent, eos ego non mirabor, nonũ

cognominis impoſitionem vertere in argumentum primatus. Tam hoc illis licet, quam Petri exemplo cædes Regum & Principum, & alia plus quam Satanica facta, quæ in Directorio Inquiſitionis Romanæ ſimilibuſque libris, continentur, docentur, præcipiuntur, defendere. At tu pie Lector, cogita, per Deum Patrem Ieſu Chriſti, quanta ſit impietas, verbum diuinum ita torquere, & in ſenſum adeo contrarium veritati, velut per ludibrium trahere. Tranſeamus ad ſecundam prærogatiuam; *Poſt inde concionaturus ipſe* IESVS *ad populum, non in alteram, quum duæ eſſent naues in littore, ſed in eam, qua ipſius Simonis erat aſcendit, quam pro pulpito habuit, ad docendas turbas.* Narrat Euangeliſta Lucas, ingentem populorum turbam Dominum noſtrum ſecutam eſſe ad lacum Geneſaret, ſtudio inflammatam doctrinæ cœleſtis audiendæ: quam vt ipſi Filius Dei traderet commodius, (quod Theophylactus accurate explicat;) animaduerſis duabus in ripa nauiculis; (neque hoc temere accidit, ſed prouidentia diuina diſponente;) alteram conſcendiſſe, & ex illa velut ex ambone, turbas eſſe allocutum: ſicut etiam alias factum à Domino legimus, vt apud Marcum initio capitis quarti. Eam nauiculam fuiſſe Petri obſeruat Lucas; altera cuius fuerit non dicit. Apparet vero ex ſequentibus, Petrum piſcationis illius ſocios habuiſſe, quos Euangeliſta appellat μετόχους & κοινωνούς, Petri, interque eos fuiſſe Iacobum & Iohannem, filios Zebedæi; ſed videntur plures etiam fuiſſe, qui nauiculam alteram poſtea dicuntur ingreſſi. Quod Dominus noſter Petri lembum potius quam alterum ſit ingreſſus; poteſt hæc ratio fortaſſe non abſurda afferri, quia iam ante notitia contracta erat Domino cum Petro. Quem virum diuina ſapientia cum deſtinaſſet auguſto miniſterio, ponendi fundamenta Eccleſiæ ſuæ; præbuit ea res Patribus nonnullis occaſionem allegoricas huius loci totius interpretationes comminiſcendi; quę ſi dextre accipiantur, & induſtrię illorum & pietati præbent teſtimonium. Eiuſmodi plures habentur apud B. Ambroſium, cum in Commentario in Lucã, tum in ſermone habito in principium capitis quinti Lucæ: item libro tertio, De virginibus, ſub finem. Vide etiam Auguſtinum, (ſi ille liber Auguſtini) Quęſtionum Euangelicarum libro 2. capite 2. Bedam, Titum Boſtrenſem, alios. Etſi autem multa hi patres aliique, dum ſuas perſequuntur allegorias, de Petro dicunt, cum eius meritiſſima laude coniuncta: nullum tamen apud illos verbum inuenies, quod hodierno paradoxo, de monarchia Orbis terrarum in Eccleſiam ſub Petri nomine introducta, vlla ex parte faueat; nihil penitus, quod in eam ſententiam ſine ſumma impudentia trahi queat. Bellarminus tamen in hac prærogatiua exponenda ex animi ſui libidine laudat Ambroſium, cuius hæc verba affert: *Hanc ſolam Eccleſiæ nauem aſcendit Dominus, in qua Petrus magiſter eſt conſtitutus.* Sed mala fide diſſimulat Bellarminus, eo loci Ambroſium perſequi verborum Lucæ interpretationem allegoricam; per quam duas nauiculas facit duos typos, Synagogæ & Eccleſiæ: alterã nauiculam ait relictam, quia typus eſſet

eſſet Synagogæ Iudaicæ: in alteram Dominum fuiſſe ingreſſum, quæ repræſentabat Eccleſiam. Nauem enim Petri, vt olim arcam Noæ, ſymbola fuiſſe vnius Eccleſiæ. Quid mirum igitur ſolam Petri nauem Chriſtum conſcendiſſe? non enim profectò alibi quam in Eccleſia Chriſtus reperitur. Nos vero non ignoramus, neque diffitemur, Eccleſiam, quæ vere eſt Chriſti, paſſim tamen pio ſenſu Patribus dici Eccleſiam Petri & fidem Eccleſiæ, fidem Petri; atque adeo interdum etiam πίστιν Πέτρου, vt alicubi loquitur Anaſtaſius Sinaita: ſed nihil hoc ad commentum Principibus terribile, de imperio Petri in Papam translato, & per vniuerſum terrarum Orbem diffuſo. Vis certo cognoſcere, nihil ſimile Ambroſium hodiernę doctrinæ ſenſiſſe? id vero certiſſime apparet vel ex eo, quod in Cõmentariis ſuis ad huius quinti capitis principium ſcribens, iura Regum ait ſtabilita eſſe à Chriſto, cum ſoluit tributum, Attende Lector ad verba illius: *Magnum eſt, ait, & ſpirituale documentum, quo Chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docentur debere eſſe ſubiecti, ne quis conſtitutionem Regis terreni putet eſſe ſoluendam. Si enim cenſum Dei filius ſoluit, quis tu tantus es, qui non putes eſſe ſoluendum?* Expendat pius Lector, quam ſint iſta Ambroſij aliena ab hodierna doctrina, de immunitatibus & exemptionibus clericorum, non iam è principum beneficiis, ſed è iure diuino: & ex eo faciat conjecturam, de mente pij & ſanctiſſimi illius Doctoris, etiam in illis locis, qui ad ſtabiliendam potentiam vnius detorqueri ſolent. Statuat etiam ſemel, quid de Baronio, Bellarmino, & id genus Hildebrandinis ſcriptoribus ſtatuere debeat; qui allegorias Patrum tanquam ſolida argumenta paſſim proferunt, inculcant, vrgent. Nam & pueri ſciunt, vbi de aliquo fidei dogmate agitur, (illis autem ſcriptoribus, vt præcipuum fidei caput eſt, Sedis Romanæ omnipotentia;) allegorias nihil probare. Nihil quippe firmi, nihil ſtabilis in allegoriis, aut interpretationibus anagogicis. Quare quum Ambroſio, vt dicebamus, nauis relicta à Chriſto ſit typus Synagogæ; Petri vero typus Eccleſię: aliis contra, Petri nauis typus eſt Synagogæ, altera Eccleſiæ. Theophylactus: *τὸ πλοῖόν ἐστιν ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγή· ὁ Πέτρος τύπον ἐπέχει τῶν ἐν τῷ Νόμῳ διδασκάλων. Nauis, quam Chriſtus eſt ingreſſus, eſt Iudæorum Synagoga: Petrus rationem obtinet, ſiue eſt typus Doctorum ſub Lege.* Vtraque doctrina pia eſt; ſed concionanti ad populum conuenientior, quam de dogmate ſerio diſputanti; quod erat propoſitum Bellarmini: vel Annales Eccleſię ſcribentis; quod pollicetur titulus operis Baroniani. Audiamus aliam prærogatiuam. Ait Baronius: *Eandem Petri nauem, mox in altum iubet duci, & ingenti piſcium multitudine onerari iubet.* Dominus noſter bis agit cum Petro, vt trahat nauem à ripa: ſemel, vt prementium turbarum vitet incommodum: vtque ex ipſa naui turbis commodius verba faciat: quare non longe à terra, ſed paullulum dumtaxat ſubduci nauiculam petit: & quaſi beneficium à Petro vellet impetrare, ô admirabilem Domini noſtri indulgentiam! precibus cum illo agit; id enim eſt *ἐρωτᾷν* aliquot locis in Nouo Teſta-

mento; & Theophilactus exponit παρεκάλεσε, *rogauit.* Mox vbi doctrinę cœleſti ceperat Petrus cum aliis erudiri; non iam orat illum Chriſtus, ſed dicit ei, vt ducat nauem; non vt ante paullulum; ſed in altum, & longius à ripa. Ratio aperta eſt; quia, vt ait Gloſſa, id erat piſcationi aptius. Imperatæ autem piſcationis hanc rationem ſimul & anagogicam interpretationem afferunt, Theophylactus, Titus Boſtrenſis, & alij; quod voluerit Chriſtus Petro velut naulum pendere, & commodatæ nauis mercedem: vt rebus ipſis doceret; nemini vnquam operæ fructum periturum, quam in propagando Euangelio poſuiſſet. Quod igitur ſine figura docet Chriſtus Math. 6. 33. *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis*: id ipſum ſub hac figura Dominum inſinuaſſe placet doctis interpretibus. Afferuntur & aliæ à Patribus horum Euangeliſtæ verborum enarrationes allegoricæ; quas nihil attinet commemorare. Iā enim diximus, allegorias docere, non probare. Pueriliter itaque operam ludunt, qui in diſputatione de hodiernis controuerſiis, allegorias Patrum conſectantur: magis illi, qui ipſi excogitant allegorias, quas pro firmis rationibus obiiciunt. Id vero facit hoc loco Baronius ſane licenter & putide. Vult enim piſcationem Petri eſſe ſymbolum fundatæ Eccleſiæ ſuper Petro petra. Quam longe aliter Theophylactus? qui Petrum prius quam iuſſus eſſet à Chriſto trahere in altum, typum vult fuiſſe Doctorum Legis; eundem, poſt acceptam Chriſti iuſſionem, deſignaſſe Apoſtolos, qui in locum ſubſtituebantur Legis Doctorum. Communia igitur omnibus Apoſtolis, quæ dicuntur Petro: quod mille locis Patres vere obſeruant. Sanctiſſimos. n. illos viros de doctrina Hildebrandina vel dormientes ſomniaſſe, ſine impudentiſſimo mendacio dici non poteſt. Neque tamen negamus inter Apoſtolos excelluiſſe Petrum: ita nimirū, vt in auguſto Senatorum conſeſſu, excellit is, qui eſt & dicitur princeps Senatus ſiue Præſes: non autem, vt regem terrenum, vel potius vt ſupinum Monarchā mundi totius; quod ſequiorum ſeculorum horribile commentum per tot mendacia, per tot Regum ac Principum parricidia hodie defenditur. Sed vrget Baronius: Petro, inquit, *nec alij imperatum, vt ducat in altum & laxet retia in capturam.* Reſpondeo: Chriſtus miniſterium ſuum inchoans, dum adhuc veritatis Euangelicę rudes ſunt eius diſcipuli, figuris & ſymbolis cum illis agit, quæ opus habent interpretatione; eamque admittunt variam & multiplicem. Quare etſi concederemus ſolum Petrum, Lucæ 6. 4. iuſſum eſſe dare operam, vt ad notitiam veritatis populi perducerentur: id tamen præceptum ad certum tempus eſſet reſtringendum: nam idem Dominus poſt pretium humanæ redemptionis perſolutum, cœlos petiturus, ſine allegoria aut vlla figura, non vnum Petrum ſed omnes Apoſtolos compellans, *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes.* Matthæi 28. 19. Marc. 16. 15. Aut igitur mutauit ſententiam Chriſtus: quod vel cogitare ſtultum eſt aut colligendæ Eccleſiæ cura omnibus Apoſtolis

ſtolis ex æquo eſt demandata. Sed qua fronte audet Baronius dicere, ſolum Petrum iuſſum eſſe laxare retia in capturam? id enim falſiſſimum eſt. Nam etſi numero ſingulari dixit Dominus Petro, *ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος: duc in altum*: omnibus tamen qui in nauicula erant, (ij autem videntur fuiſſe Iacobus & Iohannes,) dicit in commune, *χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν, laxate retia veſtra in capturam.* non autem, *laxa rete tuum.* Non minus abſurdum eſt, quod vrget Baronius illa Chriſti verba ad Petrum, *Ex hoc, iam homines eris capiens.* nam quid hoc ad Petri regnum commentitium? Nemo eſt, credo, tam impudens, qui negare ſuſtineat, vt Petrum, ſic alios Apoſtolos piſcatores eſſe factos hominum. Quod de Petro ſolo quum dicatur, Luc. 5. 10. Petro ſimul & Andreæ promittitur Matt. 4. 19. & Marc. 1. 17. Si Andreas ſimiliter vt Petrus iubetur eſſe piſcator hominũ; quis dubitat idẽ iuſſũ datũ eſſe omnibus Apoſtolis? At non hoc narrant Euangeliſtæ. Reſpondeat Toſtatus, quæſtione 108. in caput quartum Matthæi, *Si quis velit*, inquit, *accipere iſtud pro promiſſione; dicendum eſt, quod etiam Iacobo & Iohanni iſtud promiſſum fuerit: quia iſtud non erat, niſi indicare eis officium ad quod eos aſſumebat. Eſt ergo veriſimile, quod cum vocaret Iacobum & Iohannem* (idem puta dictum de cæteris omnibus Apoſtolis;) *diceret eis, ad quid vocaret ipſos: & iſtud erat, quod faceret eos piſcatores hominum. Subticuit tamen iſtud ſcriptura: quia veriſimile erat, quod diceret eis id quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiam forma vocationis non ponitur in ſecundo. Nam in primo dicitur, quod Chriſtus dixit, Venite poſt me: in ſecundo autem ſolum dicitur, & vocauit eos; ſicut precedentes; ſupple, Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum.* Baſilius igitur Seleucenſis, verba illa Chriſti ad Petrum & Andream, non aliter accipit, toto illo ſermone, cuius ante meminimus, quam ſi vniuerſo Apoſtolorum choro in vnum congregato eadem eſſent dicta. Nullum ergo hac in parte proprium & peculiare ius Petro fuit conceſſum, & nodum hic in ſcirpo quærit Baronius.

XXXII. *Locus Ioſephi illuſtratur & emendatur. Ruffini verſio corrigitur.* ἐξαιθριασθὲν ὕδωρ. *An vrbs Capernaum nomen ſit nacta à fonte Capernaum. Luciani ſcriptoris Eccleſiaſtici locus animaduerſus* Caphargamala.

ANNI XXXI. Num. LXV.

IN deſcriptione lacus Genneſaret, quæ è libris Ioſephi apponitur mendum turpe non eſt animaduerſum, quod in verſionem Ruffini neſcio quomodo irrepſit. Loquens enim Ioſephus de natura aquæ lacus illius, ita ſcribit inter cætera, Belli libro 3. capit. 35. Τὸ ὕδωρ οὐκ ἀπολείπει χιόνος ἐξαιθριασθὲν, ὅπερ θέρους νυκτὸς ποιεῖν ἔθος τοῖς ἐπιχωρίοις. *Aqua frigore nihil quicquam niui cedit; poſtquam habita eſt ſub dio: quod per æſtatem indigenæ ſolent noctu facere*: nempe, vt aquam illam noctu habeant ſub dio; quod ἐξαιθριάζεσθαι dicitur. Simile verbum ἐξηλιάζω, apud Septuaginta Seniores: de quo agimus ad annum 34 Abſurdo & immani errore in verſione Ruffini vulgo editum eſt *æſtibus* pro *niuib.* quem errorem adeo manifeſtũ

non reliquiſſet Baronius, ſi Græca conſuluiſſet. Corruptus eſt idem locus etiam in antiquo Ruffini codice Sereniſſ. Regis Iacobi; ſed diuerſo modo: nam ibi ſcriptum offendimus, non *æſtibus*, vt in editionibus Latinis: neque *niuibus*, vt eſt in Græco textu: ſed *cadibus*, neſcio vnde orto errore. Poterant & de ipſius Ruffini grauibus hallucinationibus in huius loci interpretatione, non pauca adnotari; in quibus errant cum errante, qui eius verſione vtuntur. Sed non id nunc agimus. In Græcis corrige ἐτύμως, pro ἰδίμως, p. 791. ἐκ τῆς περιφερείας ἐτύμως Φιάλη κέκληται, τροχοειδὴς οὖσα λίμνη. *propter rotunditatem vero nomine Phiala dictus eſt lacus rotæ in modum rotundus.* neque aliter Ruffinus legit. Quum autem Ioſephus in hac lacus Genneſaret deſcriptione fontis meminerit, quẽ ait Capernaum (ſic enim ſcriptum eſt; Καπερναούμ) ab accolis vocitatum: ſubiicit Baronius; *non fontem tantum, ſed ab eo denominatum fuiſſe oppidum Capharnaum.* Ego vero dubito, & falli Baronium ſuſpicor. Obſeruo enim, Capharnaum ſiue Capernaum oppidum Galilææ, & Capharnaum fontem in agro Genneſaretico, longiore interuallo fuiſſe inuicem diſſita, quam vt fiat veriſimile, quod ſine teſte affirmat Baronius. Neque nouum eſt, eandem appellationem pluribus locis fuiſſe communem, vbi nulla denominatio; ſed aliqua tantum caſus aut naturæ ſimilitudo. Adde quod male accepit, vt equidem puto mentem Ioſephi, ſi putauit, proprium ipſi fonti cuius Ioſephus meminit, nomen fuiſſe Capharnaum: ipſum enim nomen indicat, ad illum fontem pagum fuiſſe ædificatum, cui illa appellatio proprie conueniret. Caphar enim villam ſignificat aut pagum. *Capharnahum* eſt pagus, à Nahum ſic dictus, quod eſt nomen viri proprium, vt vnius è Prophetis. Hieronymus in Matthæum exponit *villa pulcherrima*, alludens fortaſſe ad vocem Hebraicam נעם: ſed Capernaum eſt à נחם vt Scriptura Hebraica & Syriaca oſtendit. Sic Capharbaruca, *villa benedictionis* alius loci nomen in eadẽ Palæſtina, de quo vide Hieronymũ. In anno Domini 415. deſcribitur è tomis Surij libellus Luciani cuiuſdam, de tranſlatione reliquiarum ſancti Stephani, vbi locus memoratur Caphargamala; *quod interpretatur*, inquit auctor, *villa Gamalielis*: ſed falſus eſt: nam כפר גמלא eſt *villa cameli*, Καμηλοκώμη, non Gamalielis. Verum multo grauiora peccata in illo ſcriptore graues & eruditi lectores ſunt animaduerſuri: quorum detegendi non eſt hic locus.

XXXIII. De vſu ſigni Crucis in primitiua Eccleſia. Locus Epiphanij correctus. κατὰ συγχυσιν. *Alia.*

Anni XXXI. Num. LXVIII.

De thermis Gadarenis loquens Baronius, poſt verba Epiphanij deſcripta, quibus celebritas illarum aquarum exponitur, ad quas è Chriſtianis locis ἀνδρόγυνα, viri inquam & fœminæ conueniebant; ſubiicit hæc: *Subdit Epiphanius de muliere Chriſtiana perpulchrum exemplum, quod ſigni Crucis virtute liberata fit à laſciuo iuuene ſibi arte dæmonum illudente.* Negamus id dicere Epiphanium, quod dicit Baronius. Narrat ille Pater, eam mulierem, vbi videt pudicitiam

ſuam

ſuam in periculum eſſe adductam, in nomine Chriſti ſe ſignaſſe: hoc eſt, opem à Chriſto petiiſſe, facto ſigno Crucis; quod primitiuæ Eccleſiæ fuit ſymbolum eius fiduciæ, quam in Chriſto & cruce ipſius ac paſſione Chriſtiani ponebant: deinde addit Epiphanius, liberatam eſſe eam mulierem, *ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια*, vt oſtenderet ſua mirabilia Devs. Quis negare audebit aliud hoc eſſe, quam quod ſcribit Baronius dicere Epiphanium, *ſigni crucis virtute*, illam mulierculam fuiſſe periculo ereptam? Quanquam, ſi vel expreſſis verbis, aut hic, aut quiuis alius Patrum id diceret; commode tamen exponendum eſſet; ne plus ſigno tribuatur, quam pietas ferat. Non fert autem fides Chriſtiana, vt aliqua ſigno Crucis propria virtus miracula efficiendi tribuatur. Scimus veterem Eccleſiam, & in vitæ communis vſu, & in ritibus ſacris, multum vſam eſſe venerabili illo ſigno: ſed vt pia ceremonia, quæ orationi adiecta, animos fidelium ad Chriſti crucem eueheret; non materiæ alicui terrenæ, aut figuræ, aut geſtui affigeret. Hoc ſenſu ſanctiſſimi prudentiſſimique illi Antiſtites, qui Eccleſiæ in Anglia reformandæ negotio præfuerunt; & in pubicis locis Cruces paſſi ſunt remanere, & in nonnullis etiam ritibus ſacris retinuerunt, vt in baptiſmo. Verum de vſu Crucis plura ad annum Domini, ſi voluerit Ipſe, 60. erunt dicenda. In ſuperiore loco Epiphanij corrigenda eſt obiter menda, quæ multis viris eruditis impoſuit. Sic enim editum eſt, pag. 62. *κατὰ Συνκυρίαν δὲ γυνή τις ἐλευθέρα ἔτυχεν ἐν τῷ λουτρῷ*. Cornarius homo doctiſſimus vertit, *Iuxta Sycyriam vero fœmina quædam libera in balneo erat.* Et vir eruditiſſimus atque probiſſimus, deque ſtudiis Geographicis optime meritus, Abrahamus Ortelius, coniiciebat ex his verbis, id eſſe loci alicuius nomen, circa Gadara. Atqui Thermæ erant Gadaris, non in loco prope Gadara. Epiphanius, *παραγίνονται εἰς Γάδαρα εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα*. Scribe igitur, *κατὰ συγκυρίαν δὲ γυνή τις.* hoc eſt, caſu, *forte fortuna erat mulier in balneo.* Sic loquitur etiam Euangeliſta Lucas 10. 31. Baronius, qui thermas Gadarenas, in quibus lauabant ſanitatis & voluptatis cauſſa, viri & fœminæ delicatiores, confundit cum aqua lacuſtri, quæ in aliqua parte agri Gadareni habebatur, ne pecoribus quidem ſine periculo præſentis noxæ, potabilis; diligentiam ſuam naris emunctæ hominibus facilius probabit, quam iudicij ſinceritatem.

XXXIV. Porci in agro Gadareno. Gadara vrbs Græcanica. Viri clari Gadareni. Suilla in vſum conditorum. Alia quædam.

Anni XXXI. Num. LXIX.

Miratur Baronius in agro Gadareno gregem porcorum, de quibus Lucas 8. 32. & cauſſam ſuę admirationis affert, *quia populi illi eſſent Iudæi*, inquit. Sed quia cauſſa falſa eſt, deſinere admirationis poterat. Nam quis illi perſuaſit, Gadara vrbem fuiſſe Iudaicam? Non ſane opinor Ioſephus, qui in reb. Pompeij exponendis, ſcribit, ademiſſe illum Iudæis *ἑλληνίδας πόλεις*, vrbes Gręcanicas quæ erant in Cœle Syria; atque inter has nominat Ga-

daram. Non Geographorum princeps Strabo, qui hoc dumtaxat ſcribit, καὶ αὐτὴν ἐξιδιάσαντο Ἰουδαῖοι, *Gadaram quoque Iudæi ſuam fecerunt*: per vim nempe, quum eſſet vrbs Græcanica, aut quiduis potius quam Iudaica. Sed reuera Græcanica erat: quod vel ſola arguat clarorum philoſophorum, philologorum & oratorum copia Gadaris ortorum, circa tempora Domini noſtri vel Herodis Magni. Eorum meminerunt multis locis Græci Romaniq; ſcriptores, Cicero, Strabo. Aſconius, Quintilianus, alij. Sunt qui exiſtiment, etiãſi Iudæorum hominum vrbs illa fuiſſet; potuiſſe tamen greges porcorum à Iudæis mercatoribus ali, non quibus veſcerentur, ſed quos venderent. Apud Abulenſem qui hanc quæſtionem fuſe ventilat ad caput octauum Matthæi, num 133 vna ea eſt ſolutionum inter plures. Et verum eſt quod notat hic Baronius, de paratura fuiſſe conditis militaribus Romanorum inferendæ: qua de re multa aliquando, ſi vitam & otium Deus dederit, ad Polybium noſtrum ſumus dicturi. Sed hanc ſolutionem parum probabilem reddunt Rabbini; qui obſeruant, paullo ante: id eſt Hyrcani & Ariſtobuli tempore, factum eſſe decretum in hæc verba: ארור מי שגדל חזיר *maledictus eſto, qui aluerit ſuem.* quo decreto auaritiæ illorum ſine dubio obuiam itum eſt, qui quæſtus ſui cauſſa porcorum greges alebant. Iudæos porro alendis ſuum gregibus operam dare, Romani nunquam coegerunt. Obiter notabis, quod ait Baronius, Ioſephũ porcos nominare *nefanda animalia*; de Ruffino Ioſephi interprete verum eſſe, de ipſo Ioſepho falſiſſimũ. ἀνόσια enim ζῶα illi dicuntur, hoc eſt, *immunda, impura animalia.* ſic ille aptiſſime expreſſit vocẽ Moſis טמאים temeia vt Leuitic. 11.8. & paſſim 70. ἀκάθαρτα ζῶα, *impura*, hoc eſt, ἃ οὔτε θύσιμα οὔτ' ἐδώδιμα, *quæ neque ſacrificari neque comedi poterant.* Epitomator nuperus hoc loco, vt ſæpe alibi, errorem Baronij auxit.

XXXV. Baronij obſeruatio ſuper ingredientibus in domum per tegulas. Locus Ciceronis.

ANNI XXXI. Num. LXX.

Fateor, ſplenis petulantiam cohibere non potui, cum legi in Annalibus, olim *veteres maximo vitio vertiſſe in domum alienam ſubmitti per tegulas*: atque ad eius confirmationem vidi laudari M. Tullij locum è ſecunda Philippica. Ego vero nuſquã legi apud Ciceronem, magis eam rem antiquos vertiſſe cuiquam vitio, quam fit hodie ab omnibus, credo, mortalibus, qui quidem Anticyras nauigare opus non habent. Quoties enim per fores patet aditus, pro certo & circumferendo eum neceſſe eſt haberi, qui per tegulas velit demitti. Sin autem caſu aliquo, puta clauibus amiſſis, (& poſſunt multi caſus contingere) ingredi per ianuam nequeas, cum ingrediendi ius habeas; non magis peccat, aut reprehendi ſolet, qui per tectum demittitur, quàm qui per ianuam admittitur. Quare non illud eſt, quod ait Cicero in M. Antonio reprehenſum; ſed longe aliud. Verba Oratoris ſunt de hoſte ſuo olim à Curio iuuene adamato: *Quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares: cum tamen*

tu,

tu, noctc ſocia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demitteretis.

XXXVI. Indicatur fons erroris Tertulliani, qui publicanos apud Iudaeos putauit fuiſſe Gentiles, Græca Biblia corrupta. τελισκόμενος. Zachæus an Gentilis.

ANNI XXXI. Num. LXXI.

Recte Baronius poſt magnum Hieronymum, refellit Tertullianum, qui falſo ſibi perſuaſit, neminem Iudæorum fuiſſe publicanum: ſed omnes eius profeſſionis in Iudæa, quorum in ſacris Euangeliis fit mentio, fuiſſe Ethnicos. At non fuerit alienum argumenti vanitatem oſtendere, quo id probare conatus fuit Tertullianus. Proferebat autem ille è Scripturis, vt quidem putabat auctoritatem conceptis verbis expreſſam in Deuteronomio hanc; *Non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael.* Sed falſus eſt Tertullianus: fuitque fraudi acutiſſimo Pœno Hebraicarum literarum ignoratio Nam ſi originem conſuluiſſet, deprehendiſſet, non eſſe Scripturæ verba quibus ipſe nitebatur. ſed interpretis imperiti hallucinationem, quæ multis impoſuit. Deuteronomij cap. 33. poſt hæc verba, *non erit ſcortator de filiis Iſrael*: additur in nonnullis Græcorum codicibus: Οὐκ ἔσται τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραήλ· καὶ οὐκ ἔσται τελισκόμενος πρὸς πᾶσαν εὐχὴν ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ. *Non erit vectigal pendens de filiabus Iſrael: neque erit qui initietur; quicquid illud ſit quod vouerint.* Quid ſi hoc loco τελισκόμενος, fateor mihi non ſatis conſtare: non enim memini ſimilem locutionem alibi obſeruare. Heſychius, qui vt notum eſt eruditis, ſolet petitas è Scriptura voces in Gloſſas referre, explicat πληρούμενος, τελειούμενος, An huic loco altera harum interpretationum conueniat, neſcio. Sed tanti non eſt: nam, vt dixi, totus hic verſus, τοῦ πορνικοῦ κόμματος ὤν, de ſacro codice delendus. Ac miror viros doctos, qui editioni Græcæ præfuerunt Romæ; ex obliuione ea verba retraxiſſe in lucem, quæ neque veritas Hebraica agnoſcit, neque paraphraſeon Chaldaicæ, Syriacæ, Ieroſolymitanæ auctores, neque Latina vetus verſio. Non neſcio legi eadem apud nonnullos Patrum; ſed omnium idem eſt error ac Tertulliani, ex eadem cauſſa. Sed & Zacchæum publicanorum illum principem, Lucæ cap. 19. quidam è Patribus arbitrati ſunt, fuiſſe Gentilem: quos vel ipſum nomen, (vt rationes alias taceam) refellit purum putum Hebraicum: cuiuſmodi nomina Gentiles olim non ſoliti vſurpare.

XXXVII. Indicantur hallucinationes miræ Baronij in dictionibus Hebraicis. Odium Iudaeorum erga publicanos, veteri illius gentis prouerbio confirmatum.

ANNI XXXI. Num. LXXIII.

Qvam honeſtus olim fuerit publicanorum ordo apud Romanos, & pueri ſciunt, illi ſaltem, quibus noua Latinitas Marcum Tullium nondum è manibus excuſſit. Quare ſine cauſſa Baronius rem nemini non totam adeo ſtudioſe perſequitur. Quæ vero obſeruat idem ſuper Iudæorum publicanis, partim

è doctiſſimi Caninij Locis eſt mutuatus, partim neſcio quis illi ſuggeſſit. Videtur autem vir eruditiſſimus, humani ingenij vitio vſus, etiam è literarum Hebraicarum cognitione laureolam affectaſſe; quod hic locus arguit & aliquot alij. Sed in contrarium plane res vertit: facilius enim ſtatuas ex eiuſmodi locis, ipſum ne legere quidem ſciuiſſe Hebraice; quam eius ſermonis aliquam peritiam habuiſſe. Nam per omnes Muſas, quid ille ſibi volebat, cum iſta ſcribebat? *Princeps publicanorum Hebraice dicebatur gabbe; cæteri vero publicani gabbain.* Hæc caſſa nuce digna non eſſe, & pueri intelligunt, qui prima Hebraicarum literarum elementa didicerunt. Sed incidit in puerilem hunc errorem, quia legerat, verum non intellexerat, quod vere docet Caninius: *τὴν ἀρχιτελώνην* Syriaco vocabulo in Thalmud dici רושגבאי *res gabbae: principem publicanorum.* cæteros ſimpliciter גבאין *gabbain, publicanos.* Baronii hallucinatio, (quam nouus Epitomator operi ſuo, velut gemmam aliquam inſeruit,) nullam ſuperiectionem relinquit. Quare autem iſtas voces Hebraicas appellet quum ſint Syriacæ, neque vllum ipſarum in ea quidem notione veſtigium in veteri Hebraiſmo reperiatur, mitto quærere. Veteres Hebræi exactores tributorū dixerūt נוגשים *nogeſim*: eratque eorum nomen, vt ex Iobo & aliquot Prophetarum locis apparet, iam tum terribile & exoſum. Publicanos vero voce Syriaca appellarunt *Gabbain*, quaſi dicas, *collectores*. In libris Rabbinorum publicanus nominatur etiam מוכס vnde prouerbium Rabbinicū, quod ſubiiciam, quia Iudæorum opinionem & publicum odium eximie oſtendit: אין לך משפחה ש ש בה מוכס שאין כולם מוכסין. *Necortingat tibi vxor è familia in qua ſit aliquis publicanus; quia omnes ſunt publicani*, id eſt latrones, ſcelerati, peccatores, vt nominātur Matthæi 9. 10. Addit Baronius, inueniſſe ſe in Hebraico textu Matthæi publicanos dictos *pariſim*, agnoſco dictionē Hebraicā פריצים: ſed quæ violentum hominem, *τοιχωρύχον*, & parietum effractorem ſignificet, non autem publicanum. neſcio vero an illam vocem inuenerit in editione Tiliana Euangeliſtæ Matthæi, quæ mihi magna cum voluptate olim lecta, nunc ad manum non eſt. in ea Munſteri longe aliter.

XXXVIII. Confirmatur Baronij iudicium ſuper Damaſceni ſermonibus. De imaginibus. Oſtenditur quam multa falſa, abſurda & ridicula eo contineantur.

ANNI XXXI. Num. LXXV.

Hiſtoriam de ſtatua ærea Paneade Domino noſtro poſita à muliere hæmorouſa, poſt morbum ſanatum, accurate expendimus ad annum Chriſti 57. vbi illam Baronius reponit. Exponimus ibi locum Euſebii, deſcriptum hic Baronio, quo multi hodie contra certam auctoris mentem amant abuti. Hic vero conditor Annalium, magnam omnino promeritus eſt laudem, eo iudicio, quod ſuper libris Damaſceni De imaginibus fecit. Vere enim pronunciat, *in multis eius ſcriptis fidem vacillare, & compluribus ipſum ſcatere mendaciis.* Et tamen certum eſt, multos

tos extare hodie fabularum quas iuuenes imbiberunt, ita amantes & rctinentes, vt neque manifeſta veritas, neque viri tanti auctoritas, à priore ſententia illos ſint dimoturæ. Iſti prius quam veritati dent manus, credere malent, circa initia prædicationis Domini noſtri, Conſules fuiſſe Romę Flacconem & Ruffinum, quos prodit vanus ille ſcriptor, quem laudat Damaſcenus: licet cõpertiſſimum ſit, ficta eſſe illa nomina, quæ illi ætati nullo pacto congruant. Credere etiam malent, eodem tempore duos fuiſſe in Iudæa Herodes, vnum Toparcham Trachonitidis, alterum Regem Philippi filium. Sic enim ſcribit Damaſcenus è ſuo Iohanne Malala; Herodem, qui Iohannem Baptiſtam capite truncauit, fuiſſe Toparcham Trachonitidis: alterum autem Herodem Philippi F. regnaſſe in Iudæa, hic vero quam multa paucis verbis continentur fœda mendacia? Nam Herodes, qui Iohannem ſuſtulit, fuit Herodes Antipas, Peræa & Galilææ Tetrarcha, non autem Trachonitidis: cuius regiam cum facit Sebaſten, imprudens grauiter hallucinatur. Trachonitis enim & illi finitima Ituræa longe à Sebaſte verſus Arabiam ſunt ſummotæ: ſiquidem Sebaſte Samariæ eſt. Quis autem legit vſquam vllum Herodem Philippi Tetrarchæ filium? Ioſephus expreſſis verbis lib 18. capite ſexto negat reliquiſſe liberos: ac propterea eo mortuo Tetrarchiam ipſius, iuſſu Tiberii, prouincię Siriæ fuiſſe adiunctam. Sed neque vllum alium Herodem, qui regnarit in Iudæa prçter Herodem Magnum prodit Hiſtoria. Huic tamen fictitio Herodi, libellus ſupplex, ſi credimus Damaſceno, à Berenica offertur, quam è fluxu Chriſtus ſanauerat: atque is libellus ſic incipit: Σιβαστῷ Ηρώδῃ Τοπάρχῳ καὶ Θεσμοθέτῃ Ιυδαίωντε καὶ ἑλλήνων βασιλεῖ Τραχωνίτιδος, En vani ſcriptoris in fictione inconſtantiam. paullo ante diſcrimen poſuerat inter Toparcham Trachonitidis, & Herodem Regem Iudææ: nunc eundem, quem vult videri Iudææ Regem, etiam Toparcham facit: & quidem Toparcham ac legiſlatorem (id enim eſt Θεσμοθέτης) Iudææ & Græcorum, at Regem Trachonitidis. Quis tituli huius ſtultitiam ſatis exagitare queat? quæ frons vero Toparcham appellanti Σιβαστὸν, Auguſtum? nam etiam in fine ſic iterum: καὶ ὑμεῖς Σιβαστοὶ τῷ δεόντι δέησιν ἀξίαν παράσχετε, *Et vos Auguſti petenti petitionem iuſtam concedite.* hæc ſunt omnia & falſa & inepta: nec minus, quæ ſequuntur: Herodem lecto libello iſto ſupplice, Chriſti laudes prędicaſſe, & ponendæ illi ſtatuæ poteſtatem conceſſiſſe. Mirum quare non addiderit, Herodem factum eſſe Chriſtianum. Itaque iudicio illo Baroniano nihil rectius, nihil verius.

XXXIX. Tractatur locus Iſaiæ, qui dedit occaſionem diuidendi prædicationem Chriſti in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium. An primus annus caruerit contradictione.

ANNI XXXI. Nu. LXXVIII.

Extremo hoc anno Baronius ex Epiphanio diuidit tempus prædicationis Domini, in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium; ſiue vt loquitur Epiphanius,

εἰς καιρὸν δεκτὸν καὶ ἀντιλεγόμενον, ſed non animaduertit, hanc obſeruationem, vtut antiquam, neque menti Prophetæ Iſaiæ congruere, neque veritati hiſtoriæ ſatis conſentire. Locus Iſaiæ ad quem reſpexit Epiphanius, eſt cap. 61.2. Ibi Chriſtus quem inducit Propheta loquentem, ait ſe miſſum à Deo, καλέσαι (vel κηρύξαι) ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν; *vt prædicarem annum beneplaciti Domini*, vel vt vetus interpres, *annum acceptabilem Domino*. Epiphanius & Baronius annum acceptabilem interpretantur, quod prædicatio tempore illo facta ab omnibus acciperetur: ſed non dixit Propheta ἐνιαυτὸν δεκτὸν, hoc eſt, *annum acceptabilem*, ſimpliciter, verum שנת רצון ליהוה ἐνιαυτὸν εὐδοκίας τοῦ Κυρίου, annum illum, quo placuit Deo immortali ſuam gratiã mundo patefacere, ſic cap. 49. 8. בעת רצון ἐν καιρῷ εὐδοκίας. *in tempore beneplaciti mei exaudiui te.* Septuaginta etiam hic vertunt καιρῷ δεκτῷ & ita profert Paulus quoque 2. Corinth. 6. 2. eodem quem diximus ſenſu. Ergo etiam capite 61. vox δεκτὸς *acceptabilis*, non ad homines debet referri, ſed ad Deum Opt. Max. tempuſque intelligitur quod appellat Paulus, Galat. 4. 4. πλήρωμα τοῦ χρόνου, *plenitudinem temporis.* idem Paulus Actor. 17. 30. tempora quæ præceſſerunt annum acceptabilem Domino, appellat, τοὺς χρόνους τῆς ἀγνοίας. *tempora ignorantiæ.* Quod autem ait Baronius, primum annum prædicationis Chriſti caruiſſe oppoſitione: verum quidem eſt, Sacerdores & cæteros veritatis hoſtes, Phariſæos, Sadducæos, Herodianos, quum non ſtatim diuinarent, quo hæc Chriſti tenuia principia forent tandem peruentura; remiſſius initio egiſſe: verumtamen ipſos iam inde ab hoc primo anno conſpitaſſe in vitam Chriſti ex Marco videtur poſſe colligi; qui etiam prius quam nomina 12. Apoſtolorum proponat, ita ſcribit 3. 6. *Exeuntes autem Phariſæi ſtatim cum Herodianis conſilium inibant aduerſus eum, quomodo eum perderent.*

EXERCITATIO XIV.

I. Quid ſit Sabbatum ſecundoprimum. Confeſſio aliquot veterum de obſcuritate eius quæſtionis. Sabbatum primum. Explicationes aliquot Patrum, Epiphanij, Iſidori, Peluſiotæ, Chryſoſtomi, vocis δευτεροπρώτον. Scaligeri ſententia confirmata. Alia quædam.

Anni XXXII. Num. II.

QVid ſit ſabbatum δευτερόπρωτον, initio capitis ſexti Lucæ quærit Baronius principio anni Domini 32. Veteres Patres, quum omnes exiſtimarent compoſitam eſſe illam dictionem à δεύτερος & πρῶτος, partim varias rationes excogitarunt, cur idem dies Sabbatum primum & Sabbatum ſecundum diuerſo reſpectu poſſet dici: partim ignorationem ſuam ingenue ſunt confeſſi; vt olim Gregorius Nazianzenus, ſicut narrat Hieronymus in Epiſtola ad Nepotianum; & Syrus interpres qui vocem δευτερόπρωτον, vt ſibi non intellectam, (quod iure mirere is in homine Syro, cui ritus Iudæi non debuerant eſſe noti, & quidem adeo antiquo:) plane prætermiſit. Arabs vero multo inuerecundius; qui compoſitæ vocis alteram partem diſſimulat

mulauit, alteram expreſſit: ſic enim verba Lucæ transfert, quaſi inueniſſet ſcriptum ἐν σαββάτῳ δευτέρῳ, *Sabbato ſecundo.* Deniq; vt numeri Platonis, propter ſuam obſcuritatem in prouerbium abierunt: ſic Iudæorum ſecundo-prima Sabbata παροιμιακῶς iactata reperiuntur inter res præpoſteras. Iohannes Epiſcopus Citri in Reſponſis ſuis; ὅτι μὲν πολλάκις πείρας ἀμαθεῖς καὶ ἀνεπιστήμονες, τὰ ἄνω κάτω ποιοῦντες λέγονται καὶ ἡ παροιμία τοῦτο ἡμῖν ὁμόσολος, ἄνω ποταμῶν χωρεῖν λέγουσα τὰς πηγάς. καὶ τὸ παρὰ Ἰουδαίοις δευτερόπρωτον σάββατον, καὶ παρὰ τοῖς δευτέροις ὑστέρα πρωθύστερα. Mihi vero multo magis obſcurum eſt, quid ſit Sabbatum primum, cuius meminit Petrus, ſi Petri illa verba ſunt, quæ profert Clemens Alex. lib. 6. Stromat. ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον: *niſi apparuerit Luna, Sabbatum quod primum vocant non agunt.* Sed cur dies idem primum Sabbatum & ſecundum Sabbatum diceretur, probabiles rationes, vt modo dicebam, alij Patres excogitare ſunt conati: Epiph. contra Ebionæos, p. 73. & contra non recipientes Euangelium Ioh. p. 197. Sabbatum in veteri Lege duplex fuiſſe ait ſeruatum; vnum vocat τὸ φύσει σάββατον, & τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὁρισθὲν σάββατον, *Sabbatum naturale, quod ab ipſo rerum conditu fuit definitum* quodq; ſingulis hebdomadibus in orbem redibat: alterum, τὸ ὑπὸ νόμου ὁρισθέν, quod à lege definitum erat: intelligit autem ceſſationem ab opere ob dici alicuius feſti celebrationem Lege Dei imperatam. quoduis feſtum Hebræis appellatur Sabbatum, vt vulgo notiſſimum eſt. Putat vero Epiphanius, Lucam deſignaſſe primū naturale Sabbatum, poſt mactatum paſcha, & primum diem Azymorū. Nam hoc ſibi iſta verba volunt p. 74. διὸ καὶ τὴν τῆς ἄρξ μαι γὰρ δεύτερον ἡμέραν, καὶ ὁρισθεῖσαν ἡμέραν σαββάτου, τοῦ σαββάτου φύσει, τῷ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἀζύμων εἰς σάββατον λελογισμένην, δευτερόπρωτον ἔφη εἶναι. Igitur ex hac Epiphanij ſententia, naturale Sabbatum de quo ſenſit Lucas, primum dici potuit propter antiquiorem eius inſtitutionem, quam legalium ſabbatorum: potuit & ſecundum dici, quia in ordine dierum paſchalium, poſterius erat Sabbato legali, quod agitabatur die 14 menſis Niſan. Non videtur dubitandum, quin hoc velit Epiphanius iſto loco. at p. 197. ratio huius compoſitionis obſcure admodum explicatur. Alij diem Lunæ intellectum, ipſum putarunt eſſe diem primum Azymorū, non autem primum Sabbatum naturale poſt primam Azymorum, quam oſtendimus fuiſſe Epiphanij ſententiam. Ex horum mente idem ille dies dicitur Sabbatum primum & Sabbatum ſecundum, quia eſt ſecundus Paſchatis & primus Azymorū. Iſidorus Peluſiota lib. 3. ep. c. 10. δευτερόπρωτον εἴρηται, ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων. Chryſoſtomus in Matthæum, homilia 39. Τί ἐστι δευτερόπρωτον; ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία ᾖ, καὶ τοῦ σαββάτου τοῦ κυρίου, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. σάββατον γὰρ πᾶσαν ἀργίαν καλοῦσι. *Quid eſt Secundo primum? quando duplex ceſſatio erat, & ſabbati principalis, ſiue, ſic proprie dicti, & feſti conſequentis. ſabbatum enim ceſſationem ab opere quamlibet nominant.* Sed longe diuerſam eius appellationis rationem Ioſephus Scaliger excogitauit, ſane quam ingenioſe atq; erudite,

ex accurata obſeruatione rituum populi Iudaici & locutionum Hebraicarum. In re Scaligero conuenit cum Epiphanio; nam & illi placet ſenſiſſe Lucam de ſabbato, quod proxime ſolemne Paſchatis erat ſecutum. In explicatione nominis δευτερόπρωτον, nouum eſt quod obſeruat Scaliger: non à δεύτερον & πρῶτον conflatam eſſe illam vocem; ſed à δευτέρα & πρώτη i. vt ſit ſecundo-primum ſabbatum, illud ſabbatum, quod ſecundam Paſchatis proxime ſit ſecutum. Rationes nouæ ſententiæ ex ipſo auctore petant ſacrarum antiquitatum ſtudioſi, libro ſexto De emendatione temporum, in diatriba de tertio Domini Paſchate; & Iſagogicorum Canonum libro primo, capite ſexto, & libro tertio in Commentario eius capitis. Tantum dicam; certum atq; indubitatum ſententiæ Scaligeri fūdamentum eſſe in verbis Moſis, Leuitici 23. 15. vbi iubet Dominus numerare ſeptem hebdomadas Pentecoſtæ ממחרת השבת ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ πάσχα, à poſtero die ſabbati. Nam quia iubentur numerare hebdomades ad Pentecoſten, non ab ipſo die Paſchatis, ſed à proxime ſequente: mirum non eſt, ſabbata omnia à Paſchate ad Pentecoſten, ſumſiſſe appellationem ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ πάσχατος, vt primus obſeruauit Scaliger: quem poſtea multi viri docti ſunt ſecuti. Quicquid autem de hac quæſtione ſtatuatur. Baronij coniectura ſtare non poteſt; exiſtimantis, reprehendendi diſcipulos Chriſti occaſionem Phariſæis inde eſſe natam; quod Omer ſiue manipulus frugum nondum fuiſſet Deo oblatus, quando diſcipuli ſpicas decerptas manibus affricabant: quum per Legem non eſſet fas ante oblationem frugum, noui prouentus quicquam edi. Sane ex Iſidori & multorum ſententia in eundem incidunt diem oblatio Omer, & factum Apoſtolorum: ſed poterat horis ſaltem aliquot prius religioni eſſe factum ſatis; quam temere violatam fuiſſe ab Apoſtolis credere non debemus. At verius omnino eſt, quod & Baronius ſubiicit, ſabbati naturalis die id contigiſſe. Apparet enim ex verbis Lucæ, ſabbati dumtaxat violati religionem diſcipulis Chriſti fuiſſe obiectam à Phariſæis; nec præterea quicquam aliud.

II. Apostolvs *nomen vſitatum inter Iudæos tum non fuiſſe, cum Dominus ſuos inſtituit. Patriarchæ Tiberiadenſis Apoſtoli. Huillus & Hillel an eiuſdem viri nomina. Iudaicarum Synagogarũ varij Schelichim.*

Anni XXXII. Num. V.

De prima inſtitutione Apoſtolorum loquens Baronius, ita ſcribit: *Vſitatum nomen fuit apud Hebræos, vt Apoſtolos illos nominarent, qui aſſidue verſarentur cum ſummo ſacerdote conſulendi gratia.* Hic vero inſigniter hallucinatus eſt Baronius, idque manifeſtiſſime: locum enim Epiphanij quem laudat, peſſime accipit. Narrat Epiphanius in diſputatione aduerſus Ebionitas, Iudæorum ſui temporis partem aliquam Tiberiade habitaſſe, & in aliis Palæſtinæ locis, qui diſperſionis ſuæ caput agnoſcerent, quem Patriarcham nominabant: huic fuiſſe velut adſeſſores quoſdam adiunctos, qui Apoſtoli

ſto'i dicerentur. Satis compertum eſt, poſt euerſam vrbem reliquias populi Iudaici miſere diſſipatas, variis in locis Orbis terrarum coegiſſe aliquot cœtus, alibi maiores, alibi minores. Alexandriæ maxima ſemper fuit Synanoga. Scimus fuiſſe non pœnitendas Romæ, Antiochiæ & in pleriſque magnarum vrbium. Quemadmodum autem vetus Synagoga Babylonica, cuius reliquiæ & etiamnum in illis partibus Orientis durant, ſuum Æchmalotarcham habuit, cui tanquam Regi parebat: ſic & reliquæ Iudæorum manus, vbiubi collectæ. ſuos duces ſibi præfecerunt, quos fere appellarũt ראשי הכנסת ἄρχοντες τῆς παροικίας, præfectos congregationis. Tales Præfectos Romę, Narbone, & plurimis aliis in locis ſibi viſos narrat Beniaminus Tudelenſis, in Itinerario ſuo. In Chronicis quoque Iudæorum, libro Iuchaſin, & aliis Rabbinorum ſcriptis, huius nominis & dignitatis non infrequens mentio habetur, Qui Alexandriæ, vel in Syria, aut Aſia, propter diuturnam inter Græcos moram, Græcæ linguæ aſſueuerant; hi ſuos præfectos Græca voce appellabant PATRIARCHAS. Itaque Patriarchæ Iudæorum Alexandriam colentium meminit Imper. Hadrianus, in Epiſtola ad Seuerianum Coſ. apud Vopiſcum, in Saturnino. Origenis temporibus Patriarcha Iudęorum Alexandriæ fuit quidam Huillus, cuius ex Origene meminit Hieronymus aduerſus Ruffinum. Putarunt viri ſummi hunc eſſe Patriarcham Hillelem, de quo Epiphanius contra Ebionitas: ſed neque tempora ſatis congruunt, & circumſtantia loci plane repugnat. Hillel enim cuius meminit Epiphanius, Iudæorum fuit Patriarcha Tiberiade & in vicinis locis collectorum, non autẽ Synagogæ Alexandrinæ. Quare verius eſt quod ante dicebamus, varias fuiſſe diſperſionis Iudæorum partes, atque, vt Euſebius loquitur, varios διασπορὰς, quorum illi qui inter Græcos habitabant, ſuos duces. Patriarchas, appellabãt. Sane & Theodoretus in Ἀτρέπτῳ videtur innuere, plures diuerſis locis fuiſſe Iudæorũ Patriarchas. Epiphanius igitur, vt ad propoſitum redeamus, de Patriarchis Tiberiadenſium Iudæorum ætatis ſuæ loquens, adſeſſores quoſdam ipſos ſcribit habuiſſe, qui Apoſtoli nominarentur. Baronius vero ad ſummum Sacerdotem, & Domini noſtri tempora, eam hiſtoriam refert; errore, quod nemo queat negare, prorſus immani. Nam quid habuit commune ſummus Pontifex ſtantis Reip. Iudæorum, cum præfectis tenuium reliquiarum, quæ vrbe deleta variis in locis Aſiæ atque Europæ ſunt collectæ? Quare falſum eſt, Dominum noſtrũ diſcipulis ſuis eam appellationem indidiſſe, vocem mutuatum ex communi vſu Iudaicæ Synagogæ. Atqui nullum dubium eſt, Dominum noſtrum cum Syriace loqueretur, voce Syriaca vſũ, & שליחין SCHELICHIN ſuos 12. diſcipulos appellaſſe, quos Euangeliſtæ, qui Græce ſcribebant, ἀποστόλους dixerunt. Itaque Syriaca Paraphraſis, quam conſtat eſſe antiquiſſimam, & quæ dubio procul verbum Græcum ea voce expreſſit, quæ in Syriæ Eccleſiis primis illis temporibus fuit in vſu, Apoſtolos ſemper nominat שליחא. Si, vt putat Baronius, iam inde à Chriſti tempo-

re, vox Græca à Iudæis ciuitate fuiſſet donata; cur illam Eccleſiæ Palæſtinæ & Syriæ non retinuerunt? Verba Lucæ, quæ ſuadere contrariũ videntur, mox interpretabimur. Nos in Iad Moſis Ægyptij, & alibi apud Rabbinos, in deſcriptione rituum Iudaicorum, mentionem variorum miniſtrorum fieri obſeruamus, qui שלוחים id eſt, *Apoſtoli* nominantur. Inuenitur etiam in illorum ritibus, qui שליח צבור ἀπόστολος τῆς συναγωγῆς nominatur, quaſi dicas, legatum Synagogæ: vt in perek quarto, tractatus Tahanioth, libro 3. Iad Maimonidæ. Habent & hodiernæ Synagogæ ſuos Schelichim, quos volunt eſſe cantores, qui pro vniuerſo cœtu preces ad Deum mittunt. Ita enim quærentibus nobis de eorum officio Iudæi reſponderunt.

III. Exponuntur verba Lucæ, quos & Apoſtolos nominauit, *collatione multorum auctorum, qui ſimiles locutiones vſurparunt. Alia quædam.*

IBIDEM.

GRæcam vocem Ἀπόστολοι tempore Domini noſtri in vſu non fuiſſe Iudæis, contra quam crediderit Baronius, modo probauimus: nunc oſtendamus ne id quidem ſatis eſſe certum, ætate Epiphanij Iudæos Tiberiadenſes & in reliqua Palæſtina id verbi habuiſſe in vſu promiſcuo. Hoc vero ſatis arguitur vel vnico illo argumento, quod neque auctor Aruk vocis illius mentionem vllam facit, neque vſquam in libris veterum Rabbinorũ, quod ſciam, legitur. Iudæos quidem Helleniſtas quoties de ſuis rebus Græci loquerentur, dictionibus πατριάρχου & ἀπόστολος fuiſſe, illa præſertim ætate, vti ſolitos, facile concedimus; ſed ipſos inter ſe, ita appellitaſſe duces ſuos & eorum conſiliarios, non fit mihi veriſimile: alioquin extarent omnino earum appellationum veſtigia in ſcriptis Rabbinorum. Legi ſane in illorum Commentariis dictionem אפטרכא hoc eſt, πατριάρχης; ſed alio ſenſu. Vox ἀπόστολος extat aliquoties apud Ioſephum: verum notione diuerſa pro ἀποστολὴ, *miſſio, ipſe mittendi actus*, vt libro 17. pagina 541. ἀφίκετο εἰς τὴν Ῥώμην πρεσβεία Ἰουδαίων, Οὐάρου τὸν ἀπόστολον αὐτῶν τῷ ἔθνει ἐπικεχωρηκότος: qua fere ſignificatione literas dimiſſorias, quæ aliter dicuntur libelli appellationis, Paulus Iuriſconſultus aliique Romani vulgo *Apoſtolos*, dixerunt. Quod igitur Epiphanius & alij mentionem faciunt τῶν καλουμένων πατριάρχου καὶ τῶν καλουμένων ἀποστόλων, inter Iudæos, ſic videtur accipiendum, quaſi diceretur, iis nominibus iſtos appellari à Iudæis, quæ Græcis hiſce vocabulis reſpondeant. Ita paſſim eſſe locutos ſcriptores optimos, pauca exempla faciunt fidem. Polybius libro ſexto in deſcriptione armaturæ Romanæ; χάλκωμα σπιθαμιαῖον πάντῃ πάντως προστίθενται πρὸ τῶν στέρνων, καλοῦσι δὲ καρδιοφύλακα. *æream laminam duodecim ab omni parte digitorum pectori apponunt, & corditutum, ſiue pectorale vocant.* ad verbum eſt, *& vocant Romani eam laminam* καρδιοφύλακα. An exiſtimare debemus milites Romanos Græca voce eſſe vſos? minime: ſed commoda interpretatio adhibenda, quaſi dixiſſet, appellant verbo, quod ſi Græce vertas, ſonat καρδιοφύλακα. ſic accipe illa ibidem, προβεβλημένοι

τὰξ ἱερ-

Ἐξείρχης, & ἐκκλησίαν ἔργυα, σπεῖραν, σημαίαν, nulla enim iſtarum dictionũ Romanis in vſu vulgo fuit. Plato in Alcibiade priore de inſtitutione regia ſobolis apud Perſas loquens: δὶς ἑπτὰ ἤδη γεγονότα ἐτῶν, τὸν παῖδα παραλαμβάνουσι, οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς ὀνομάζουσι, *vbi præterierunt bis ſeptem anni, puerum ſuſcipiunt inſtituendum illi quos Perſæ vocant* βασιλείους παιδαγωγοὺς *regios pædagogos.* non vſurpabant Perſæ Græcas voces, verum Perſicas eiuſdem ſignificationis. Ioſephus Belli Iudaici lib. 5. locum in Iudæa quemdam commemorat ὑπὸ Ἰουδαίων πατρίως Ἀκανθῶν αὐλῶνα καλούμενον: *quem Iudæi voce patria appellant* Ἀκανθῶν αὐλῶνα, *Spinarum vallem.* vult dicere Hebraica appellatione, quæ tantundem ſignificet. Sic paſſim apud Patres Græcos appellantur Ἑβραϊκαὶ ἀναγνώσεις, *Hebraicæ lectiones,* puræ putæ voces Grçcæ; ſed quas volunt ſignificare Hebraicis reſpondere. Et ſimilia his multa paſſim diligens Lector obſeruabit. Ita igitur verba Lucæ accipi debent, 6.13. οὓς καὶ Ἀποστόλους ὠνόμασε, *quos & Apoſtolos nominauit*: hoc eſt, Scelichin eos, loquens Syriace, appellauit; quæ vox idem ſignificat cum Grçca, Apoſtoli.

IV. Nomen Apoſtolus *varie accipi in Scripturis & apud Patres. Veri Apoſtolatus conditiones.* Ἀρχαὶ πνευματικαὶ & αἰσθηταί. *Apoſtolatus* ὑπατεία *πνευματική. item* ἀρχὴ πνευματικωτάτη & ἡ τῶν ἀρχῶν. *Epiſcopi dicti* Apoſtoli: *ſucceſſores & vicarii Apoſtolorum.* Apoſtolatus. *pro Epiſcopatu.* ἐπισκοπὴ & διακονία. *pro Apoſtolatu. Epiſcoporum olim cura duplex; de propria & de vniuerſali Eccleſia.* νέος Ἀπόστολος. ἰσαπόστολος. *Eccleſiæ aut Sedes* Apoſtolicæ. Apoſtolicus. *Nomina communia & ritus propriè attributi Ro. Epiſcopis.* Papa. *Mos oſculandi pedes. Nomina dignitatis male trahi in argumentum Monarchiæ abſolutæ.* αὐθεντία τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς. *apud Syneſium. An ſolus Papa ius habeat Euangelium communicandi Gentibus, & Apoſtolos creandi, vt vult Baronius. Ratione & exemplis contrarium demonſtratur. Pantænus, Frumentius & alij à Patriarchis Alexandrino & Conſtantinopol. miſſi.*

ANNI XXXII. Num. V.

Mvnus & dignitatem Apoſtolorum Baronius hiſce verbis deſcribit: *Apoſtolos,* inquit, *ea de cauſſa elegit Chriſtus, vt verbi prædicatione Orbi caligine offuſo lumen veritatis impartirent.* Hæc deſcriptio propter multiplicem omiſſionem vitioſa eſt. Poſſet quidem in hiſtorico hæc negligentia ferri: niſi quę deinceps ab auctore traduntur, legitimę ſuſpicionis iuſtam cauſam præberent. Videtur enim non temere, ſed certo conſilio Apoſtolatum ita laxe deſcripſiſſe; ne accuratiore oratione multos honore & dignitate Apoſtolatus excluderet; quos ipſe alibi & appellat Apoſtolos, & eorum munus verum Apoſtolatum fuiſſe

tendit. Obſeruent igitur tyrones, non vno modo in Scripturis & apud Patres hoc nomen reperiri vſurpatum. In communi Græcorum vſu, ἀπόστολοι dicebantur certi homines, qui negotij gerendi gratia, magis quam deferendi nuntij, aliquo mittebantur. Sic accipitur Iohannis cap. 13. verſ. 16. οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν; *non eſt miſſus maior eo qui miſit.* & in ea ad Hebręos capite 3. verſ. 1. Chriſtus ipſe dicitur ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, *Apoſtolus & Pontifex confeſſionis noſtræ:* vel quia caput ipſe eſt & Princeps Apoſtolorum vnde omnis in illos vis diuina atque auctoritas manauit: vel quia ipſe quoque in hunc mundum à Patre ἀπεστάλη, *miſſus eſt*, Matth. capit 15. verſ. 24. Sic & Epaphroditum vocat Paulus ſcribens ad Philippenſes, illorum Ἀπόστολον, cap. 2. verſ. 25. tanquam ad ſe miſſum ab illis, qui ipſi miniſtraret. At notione peculiari ac propria, illi duodecim Chriſti diſcipuli ſic dicti ſunt, quibus ipſe, Orbem terrarum, non ſolum verbi prædicatione erudiendum commiſit, vt ait Baronius: ſed etiam auctoritatem ampliſſimam dedit Eccleſiam ſuam fundandi, conſtituendi, verbo ſcriptiſque docendi, & Epiſcopos illi paſtoreſque alios imponendi, qui deinceps iure ordinario eſſent eam recturi. Inter proprias Apoſtolorum notas ſunt hæ duæ; quod à Chriſto immediate electi & miſſi ſunt, vt eſſent teſtes reſurrectionis ipſius & omnium quę vidiſſent. Ad priorem notam reſpicit Paulus, cum aſſerens ſui Apoſtolatus dignitatem, initio Epiſtolæ ad Galatas, *factum ſe ait Apoſtolum, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem.* Ad poſteriorem notam pertinet, quod ait Dominus initio Actorum, ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, *teſtes mihi eritis in tota Iudæa, Samaria, & vſque ad vltimos mundi fines.* & quod Petrus capite eodem, verſibus 21. & 22. oſtendit enim neceſſarium fuiſſe, vt quicunque eſſet futurus Apoſtolus, Chriſtum in terris vidiſſet, atque earum rerum teſtimonium poſſet præbere, quarum ipſe extitiſſet αὐτόπτης, Actorum 10. 41. Petrus ſe & reliquos Apoſtolos vocat μάρτυρας προκεχειροτονημένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. *teſtes præordinatos à Deo.* & de miniſterio Apoſtolorum ſæpe vſurpantur voces διαμαρτύρεσθαι & μαρτυρεῖν, *teſtimonium exhibere*, vt Actorum 10. 41. & 22. 15. Quare Paulus 1. Corinth. 9. 1. cur Apoſtoli nomen iure poſſet ſibi vindicare, hanc cum primis rationem affert, *quia Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum viderat.* Tertiam conditionē Apoſtolatui propriam notant Euangeliſtæ, cum dicunt, iuſſos fuiſſe illos ire per totum mundum, & prædicare Euangelium πάσῃ τῇ κτίσει, *omnibus creaturis*, vt loquitur Marcus cap. 16. verſ. 15. Propterea Chryſoſtomus eximia quadam homilia in editione Sauil. tomo 8. pag. 110. Ἄρχοντες, inquit, εἰσὶν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ Ἀπόστολοι ἄρχοντες: οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες. *Principes ſunt Apoſtoli à Deo conſtituti; Principes, qui non gentes aliquas aut vrbes diuerſas regendas acceperint: ſed quorum fidei Orbis terrarum in commune fuit concreditus.* Quarta nota eſt, poteſtas & dignitas longe maior & auguſtior, quam vlli vnquam alij functioni ſpirituali fuerit attributa.

Solis

Solis enim Apoſtolis dictum eſt à Chriſto, *Sicut miſit me Pater & ego mitto vos.* Iohan. 20. 21. quod etiam ſignificat Apoſtolus 1. Corinth. 12. 28. Beat. vero Chryſoſtomus eum locum tractans, ea quam dixi homilia, vt magnitudinem muneris Apoſtolici exprimeret, comparationem ſpiritualium dignitatũ (ipſe ἀρχὰς, nominat.) cum ciuilibus, quas ἀξιώματα appellat, inſtituit; & ait Apoſtolatum inter ſpirituales eſſe ὑπατείαν πνευματικὴν, i.e ſupra omnes alias functiones ſpirituales ſic eminere, vt ſupra omnes ciuiles magiſtratus eminet poteſtas Conſularis. Itaque Apoſtolatum nominat ἀρχὴν πνευματικωτάτην, *poteſtatem omnium maxime ſpiritualem*: item ἀρχὴν ἀρχῶν *poteſtatem poteſtatum*; & præterea, τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν κεφαλὴν καὶ ῥίζαν καὶ ὑπόθεσιν, *poteſtatum ſpiritualium caput, radicem & originem*, ſiue, *fundamentum*: quoniam, inquit, Apoſtolatu continentur omnes inferiores poteſtates, quas eo loco Paulus enumerat. Hę notæ quum nemini vnquam mortalium competierint, aut competere poſſint, præter illos 12. Apoſtolos, qui ſunt à Domino inſtituti, & Matthiæ, Paulo & Barnabæ, qui poſtea in illum diuinum chorum ſunt cooptati; certum eſt, appellationem APOSTOLORVM nemini præter illos quos dixi, poſſe tribui, niſi fortaſſe figurate & æquiuoce. In ſcriptis tamen B. Cypriani & aliorum Patrum, eſt inuenire Epiſcopos non raro nominari Apoſtolos: improprie quidem, & ὁμωνύμως, quando diſcrimen eſt ingens inter Apoſtolos & Epiſcopos, quibus ſuperiorum notatum nulla proprie conuenit: non tamen ſine Scripturarum exemplo. Nam in Actis Petrus Apoſtolatum vocat ἐπισκοπὴν, 1.20. & notum eſt, nomina iſta, Apoſtolus, Epiſcopus, Preſbyter, Diaconus, etſi multum inter ſe diuerſas functiones ſignificant; ſępe tamen nullo diſcrimine ab auctoribus ſacris vſurpari: quare etiam Apoſtolatus vocatur διακονία, Petro in eadem illa oratione. Adde quod primis Eccleſiæ temporibus omnes Epiſcopi, præter peculiarem curam propriæ ſibi Eccleſiæ, in ſolidum ſibi commiſſam, vt loquitur Cyprianus, etiam vniuerſam, ſuo quodam modo, curabant, tanquam τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένοι, *habentes fidei ſua creditum vniuerſalem Epiſcopatum*; ſicut ſcriptum eſt in Conſtitutionibus Clementis, libr. 6. cap. 13. vt hac ſaltem ratione APOSTOLI aliquo modo dici potuerint: qua de re multa alibi accurate à nobis diſſeruntur. Igitur in Epiſt. Cypr. 65. & alibi, Epiſcopi nominantur Apoſtoli: & ſcribit idem nõ ſemel, *Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedere Epiſcopos.* Epiphani⁹ in Epiſtola operis initio pręfixa, vocatur νέος Ἀπόστολος, *nouus Apoſtolus*: cui appellationi congruit vox ἰσαπόστολος, inter titulos frequẽs, quibus Græci inſignioris nominis Epiſcopos vel Patriarchas ſolent ornare. Sæpe item *Apoſtolatus* ponitur pro Epiſcopatu. Sidonius Apollinaris, libro 4. Epiſtola quarta ad Lupum Tricaſſinum Epiſcopum; *Præter officium, quod incomparabiliter eminenti Apoſtolatui tuo debetur.* Epiſtola 7. ad Fontelum Epiſcopum Vaſionenſem; *Ego quoque ad Apoſtolatus tui notitiã pleniorem cum prærogatiua domeſtica familiaritatis acceſſo.* Hinc etiã Eccleſię ſuię ſedes dictę ſunt APOSTOLICÆ, pri-

illius ſedis Epiſcoporum, ea extitiſſe in vniuerſam Dei Eccleſiam merita, vt hoc honore & quouis alio eſſent digniſſimi: ita non ſunt ferendi Bellarminus, & alij hodierni diſputatores, qui etiam appellationes illas in argumentum Monarchiæ trahunt: quaſi ignorarent, aliud eſſe, præſtare dignitate inter fratres, & eiuſdem ordinis viros; aliud Monarcham eſſe, & cum in fratres, tum in vniuerſi Orbis Reges omnes ac Principes abſolutam dominationem ſibi vindicare. Obſecro, eſtne aliquis à ſenſu communi adeo remotus, qui inter iſta quantum ſit diſcrimen, non intelligat? Eſto ſane: dicatur Papa Ro. APOSTOLICVS, & eius ſedes APOSTOLICA: non ſolum quomodo Apoſtolici Tertulliano appellantur, quicunque in prædicatione eiſdem fidei Apoſtolis ſucceſſerunt: ſed etiam vt Petri Apoſtoli ſucceſſor: modo Petri doctrina ſincera per illum vigeat & incorrupta. Nunc iniquum eſt, & ridiculum, Apoſtolicum dici, quod minus multo eſt, quam Apoſtolum; eum, cui omnia ferme tribuantur, quæ propria fuiſſe Apoſtolorum, nemini mortalium communicabilia ſupra demonſtrauimus: quod fit à Bellarmino libro 2. de Rom. Pontifice, cap. 12. Quid dicemus de Baronio, qui vnius Rom. Papæ propriũ eſſe dicit, jus Apoſtolos creandi, quod à Domini Apoſtolis nunquam eſſe factum legimus? Nimirum Baronij doctrina hæc eſt: Nemini qui à Papa auctoritatem non acceperit, ius eſſe prędicandi Gentibus Euangelij: quod ius nemo inter Apoſtolos ſibi proprium eſſe voluit: at proprium tamen eſt Papæ, ſi Baronio credimus, tot locis id affirmanti. In anno DCCXCV. ſumma affertur epiſtolę cuiuſdam Hadriani Papæ in qua ſunt iſta verba: *Adiicit, Papa, ſe permittere diuinum verbum Gentilibus prædicari.* Ipſius vero Baronij verba ſunt in anno nongenteſimo octuageſimonono, de Adalberto Vngarorum Apoſtolo. *Ipſe ſciens Apoſtolatus munus, non ſponte ſua à quoquam ſed Dei nutu ab eo, qui primariam in Eccleſia Catholica retinet à Deo conceſſam auctoritatem, ſuſcipiendum; Romam rurſus ſtatuit proficiſci, vbi, ſi Deus id vellet, vt fecit, à Romano Pontifice acciperet ipſum ad Gentes Apoſtolatum.* idem in anno CIↃCXXIV. *Vir Apoſtolicus Otto probe ſciebat, non eſſe alterius cuiuſpiam, aut ab animi alicuius arbitrio pendere, ſibi ſumere ad gentes Apoſtolatum, quamuis inuitatus ſit à ſeculi dominis; ſed eſſe primariæ ſedis Apoſtolicæ auctoritatis, Petri ſucceſſoris & Chriſti vicarij dumtaxat.* Addit ibidem Baronius, Ottonis prędicationem ſecuta eſſe ſigna, *ne quid,* ait, *minus habere videretur ab antiquis Apoſtolis.* Quare ſi huic credimus, Papa. Rom. non iam vt Petrus de quo nihil ſimile narratur; ſed vt Chriſtus alter, Apoſtolos creat, & quidem Apoſtolis Chriſti nihilo minores. Triumphat igitur perſæpe in poſtremis tomis Baronius, de iſtis Paparum Apoſtolis. In anno vero nongenteſimo nonageſimoſeptimo eius verba ſunt, cum de Bonifacio Apoſtolo Gregorij V. loqueretur: *Hunc prouoco Nouatores, vt diſcant, (ſi quæ tamen ſcintilla innati omnibus cognoſcendæ veritatis luminis, in eis reliqua eſt;) quales ſint veri Apoſtolici viri, & à quo Apoſtolatum ad gentes accipere conſueuerint, vt legitimi vocarentur & non adulterini Chriſti Dei miniſtri.* Sed hæc ægri ſomnia ſunt, &

Nn pueriles

pueriles næniæ, prætereà nihil. Vana enim & futilis eſt de iſtis Apoſtolis gloriatio: qui falſa, abſurda & ridicula vſurpatione alieni nominis ſic dicti ſunt; non, vt voluit Baronius exiſtimari, propriè & verè. Quas diximus veri Apoſtolatus notas fuiſſe, eas non conuenire iſtis quis non videt? æquiuocè igitur ſic dicti ſunt, non vniuocè, nec verè. Hoc etiam ex eo conſtat, quod primis Eccleſiæ temporib. ea nominis Apoſtolici vſurpatio, prorſus fuit inaudita. Nã Apoſtolos ab Apoſtolis fuiſſe conſtitutos, nuſquam legimus. Si Petrus, ſi Paulus, & cæteri Apoſtoli non hoc ſibi ſumpſerunt, vt Apoſtolos crearent: quo iure Petri ſucceſſor creabit? Noua etiam doctrina eſt, & primitiuæ Eccleſiæ téporib inaudita. ac proinde palam falſa, quod ait Baronius; niſi permiſſu Papæ Euangelium prędicari Gentibus non poſſe. Primum nego vllũ in Scripturis vel verbulum extare, ex quo poſſit intelligi vni & ſoli Romano Epiſcopo id ius fuiſſe delatũ, & cæteris omnibus Epiſcopis negatum. Deinde exempla priorum ſeculorum contrarium euincunt maniſeſtiſſime Eunuchũ Candacæ Euangelium Æthiopib. prædicaſſe, narrãt veteres hiſtoriæ: at veniam eius faciendi ipſum vel à Petro. vel ab vllo alio Apoſtolorum petiiſſe, eædem hiſtoriæ ſilent. De Pantæno Stoicæ ſectę Philoſopho ſcribit Hieron. in epiſtol. ad Magnum oratorẽ, *ipſum, ob præcipua eruditionis gloriam à Demetriano Alexandriæ Epiſcopo miſſum eſſe in Indiam, vt Chriſtum apud Brachmanas, & illius gentis philoſophos prædicaret.* Euſebius quoq; lib. 5. cap. 10. narrat, Pãtænum, quum in Schola Alexandrina doceret, tanto fuiſſe prędditũ zelo, ὡς καὶ κήρυκα τοῦ κατὰ Χριστὸν εὐαγγελίου τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἔθνεσιν ἀναδειχθῆναι, *vt ordinatus fuerit Euangelij ſecundum Chriſtum præco gentibus in Oriente poſitis.* Obſeruent antiquę veritatis ſtudioſi dicere Euſebium fuiſſe Pantænum ordinatum *præconem Euangelij*, non autem Apoſtolum, ſicut de miſſis à Papa loquitur Baronius: obſeruent etiam, dicere ſimpliciter Euſebium, Pantænum Alexandriæ agentem ordinatum eſſe ad id miniſterium; nempe à Demetriano Epiſcopo Alexandrię, vt diſerte affirmat Hieronymus. Falſum igitur eſt, ſolum Papam Romanus habere Euangelij præcones ad Gentes mittendi. Melius hoc ipsũ declarat hiſtoria Chriſtianiſmi apud Indos inſtituti, quã totidẽ fere verbis exponunt Socrates lib 1. cap. 19. Theodoritus lib. 1. cap. 23. Sozomenus lib. 2. c. 24. Omnes hi conſentiũt, Frumentiũ miſſionem ad conuertendos Indos accepiſſe, nõ à Papa Rom. ſed à Magno Athanaſio, Papa Alexãdrino. vt vocatur veteribus. Socratis verba ſunt: Ἀθανάσιος λαβὼν εἰς ἔννοιαν τὸ λυσιτελὲς, αὐτὸν Φρουμέντιον, τὴν ἐπισκοπὴν ἀναδέξασθαι παρεσκεύασεν, εἰπὼν μὴ ἔχειν αὐτοῦ ἐπιτηδειότερον γενέσθαι τινὰ. καὶ Φρουμέντιος ἀξιωθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς αὖθις ἐπὶ τὴν τῶν Ἰνδῶν παραγίνεται χώραν καὶ κῆρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ γίνεται. *Athanaſius rei vtilitate cõſiderata effecit, vt ipſe Frumentius eum Epiſcopatum ſuſciperet; quod diceret, aptiorem illo habere ſe neminem aliũ. Ita igitur factum eſt: & Frumentius honore Epiſcopatus ornatus in regionem reuertitur Indorum & Chriſtianiſmi fit præco.* Scribit Sozomenus, Athanaſiũ, ſacerdotes omnes qui tum forte Alexandrię reperti ſunt, conuocaſſe, & re cũ ipſis communicata, Frumentiũ renũciaſſe

Indiæ

Indiæ Epiſcopum. de Romano Epiſcopo in tota hac narratione apud omnes hiſtoricos altu mſilentium. Addit Sozomenus, Frumentiũ in India tantam adeptum eſſe gloriam, vt illum Indi non minus mirarentur, quam Apoſtolos: οὐχ ἧττον ἢ τοὺς Ἀποστόλους θαυμάζουσιν. at fuiſſe Frumentiũ Apoſtolum, aut vocatum eſſe illum Apoſtolum, non dicit Sozomenus, neq; veterũ quiſquam. Adhuc videlicet hoc genus Apoſtolorum Baronianorum Eccleſiis erat incognitũ. Huc pertinet, quod apud Procopiũ legimus in hiſtoria Perſica; Barbaras ad Euxinum & Mæotim gentes, Epiſcopos accepiſſe non à Rom. Pontif. ſed à Conſtantinop. Patriarcha; & quidem ἐκ διατάξεως, *iuſſu* ipſius Imperatoris. Et lib. vlt. auctor eſt idem Procopius, populos quoſdam ex illa Barbarie, legatos ad Iuſtinianũ miſiſſe, ἐπίσκοπον σφίσι τινὰ δεομένους δοῦναι, *petentes, vt ſibi aliquis daretur Epiſcopus*: quoniam inquit auctor, iam Abaſgis eum dediſſe Epiſcopos inaudiuerãt. Omitto ſimilia exempla, quæ veritatis ſtudioſi ex hiſtoria priſca, facile colligent vel plurima. Iterum igitur dico, falſa eſt doctrina Baronij, Bellarmini & ſimilium ex Hildebrandi ſchola Doctorũ; qui leuibus ingeniis hodie perſuadent, Euangelij apud gentes prædicationem, ex vnius Papæ Romani voluntate ac nutu pendere. Vanitatem & falſitatem inſignem huius ſententię, accurate refutamus alibi, in diſputatione de cura vniuerſalis Eccleſiæ, in primitiua Eccleſia omnibus Epiſcopis cõmuni. Nunc hoc dumtaxat adiiciã: vel illam hiſtoriam quam refert Baronius in anno ſupra milleſimũ vigeſimonono, de contentione inter Galliarũ Epiſcopos orta ſuper Martialis Apoſtolatu: refutando huic ſomnio ſufficere debere. Nam quum in Concilio, ob id ipſum coacto rationes multæ afferantur, vt probetur Martialem iam olim pro Apoſtolo fuiſſe habitum: de Romano tamen Pontifice, à quo honorem illum accepiſſet, nihil ibi dicitur: ac ne arbitrium quidem illius controuerſiæ ad Papam defertur. Vt finem faciam, quod initio dixi, hic repeto: videri Baronium, dignitatem Chriſti Apoſtolorum propterea negligẽtius hoc loco deſcripſiſſe; ne ſi veras Apoſtolatus notas proponeret, ſuis iſtis nouis Apoſtolis faceret iniuriam: de quibus, Tomis 9. 10. 11. & 12. tam multa. Nos pro ſeruis Dei omnes habemus Euangelij ſinceros præcones; & eorum memoriam religioſe colimus: Apoſtolos proprie ſic dictos, non alios agnoſcimus, niſi eos quorum nomina in Scripturis ſunt prodita.

V. Ordo inter Apoſtolos cum Domino verſantes. De ratione eius ordinis ſententiæ Baronij opponitur ſententia Abulenſis. Gregorij Nazianzeni locus expenditur. Dominatio abſoluta vnius in Eccleſia, Gregorij tempore incognita. Petri primatus ætati attributus.

ANNI XXXII. Num. VI.

AIt Baronius: *Ordinem fuiſſe inter Apoſtolos, vt ſcilicet ex his aliquis tanquam caput inter eos præſtaret; apud omnes antiquos Patres & cæteros in confeſſo fuit: illumque ipſum fuiſſe Petrum, pro comperto ſemper ab omnibus eſt*

bitum. Loquitur Baronius de Apoſtolis cum Chriſto conuerſantibus, ſic agente cum illis, quomodo ſolet præceptor aliquis cum ſuis diſcipulis. Eo tempore fuiſſe aliquem inter diſcipulos Domini ordinem, facile equidem Baronio aſſentior. Semper enim in omni re, tempore & loco potior eſt ordo confuſione: in ſan itia autem Chriſti fuiſſe omnia quam ordinatiſſima, & quam optime diſpoſita, ſine impietate negari non poteſt. Sed quæritur, illius ordinis quę fuerit ratio. Baronius, qui vt ſcripta arguunt, de mundi monarchia dormiens vigilans ſomniabat, gradus dignitatis inter Apoſtolos Chriſto μαθητεύοντας, conſtituit atque in hac ſententia Patres & omnes ſcriptores vult conſentire. De conſenſu quod ait falſum eſt: probandum hoc erat, non ponendum. Res quoque parum probabilis. Nam inter diſcipulos magiſtro operam dantes caput conſtituere, ac dominationis vel ſolam vmbram imaginari, abſurdum eſt & ridiculum. Nemo Patrum, nullus veterum ſcriptorum hoc vnquam dixit. Ipſe Epiſcopus Abulenſis, adeo recens auctor, huius contrarium docet, quæſtione 27. in decimum Matthæi caput. Negat ille, fuiſſe tum inter Apoſtolos pro gradibus dignitatis à Chriſto inſtitutum ordinem. Probat autem Toſtatus ſententiam ſuam firmiſſimo argumento; *quia*, inquit, *ipſi contendebant inter ſe, quis eorum maior videretur*, Lucæ 22. & etiam quærebant hoc à Chriſto; Matt. 8. Chriſtus autem noluit eis dicere, quis eſſet maior, Marc. 9. & ſemper durauit eis hoc dubium, quamdiu fuerunt cum Chriſto, etiam in die Cœnæ Domini Luc. 22. Non ergo poſuit Chriſtus iſtum ordinem. Addit & aliud argumentum, ex eo, quod diuerſo ordine recitata ſunt nomina Apoſtolorum ab Euangeliſtis. Nam ſi aliquem certum ordinem dignitatis inter illos Chriſtus inſtituiſſet; ſine dubio ab omnibus Euangeliſtis ille ordo conſtanter fuiſſet ſeruatus. Exiſtimat vero Abulenſis, ordinis inter Apoſtolos illo tempore ſeruati rationem poſitam fuiſſe in tempore, quo illorum vnuſquiſque in diſcipulatum fuerit admiſſus: quod à Baronij ſententia ſic alienum eſt, nihil vt queat magis. Qui ſubiicitur in Annalib. Gregorij Nazianzeni locus, ex eius concione, Περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας, non id dicit quod vult Baronius: immo vero plane contrarium tota illa diſputatione demonſtratur. Ait Gregorius; inter duodecim Apoſtolos, dum in ſchola Chriſti erudiebantur, ordinem fuiſſe aliquem ſeruatum: porro hunc ordinem ita ipſe explicat, vt ſingulis è duodecim, ſua miniſteria & ſuas prærogatiuas dicat fuiſſe attributas. Petro fundamenta Eccleſiæ fuiſſe credita; ſed Iohannem præ cęteris fuiſſe Domino dilectum. καὶ φέρουσιν, inquit, οἱ λοιποὶ τὴν προτίμησιν. *& ferunt cæteri Apoſtoli hanc prærogatiuam honoris Iohanni habiti.* quædam Petrum interrogaſſe, quędā Philippum, quędam Iudam, nonnulla Thomam, ἕκαστον ἐν μέρει καὶ καθ' ἕν, *per vices vnumquemque & ſigillatim.* Philippū de nōnullis interrogare cupientē, quod nō auderet ſolus, Andreā aſſumpſiſſe: Petrum quoq; ob ſimilē cauſſam Iohanni annuiſſe. Inter omnes autē Apoſtolos tres electione Chriſti præſtitiſſe, Petrum, Iacobum & Iohannem,

nem, τοὺς πρὸ ἄλλων, inquit καὶ ὄντας καὶ προθυμουμένους *qui & præſtiterunt reliquis, & nominamur ante reliquos.* Nihil in hac diſputatione, nihil in tota illa homilia de vnius Petri in cæteros Apoſtolos dominatione; nihil de ſucceſſorum Petri monarchia & imperio. Et erat tamen illius concionis id argumentum, quod de Rom. Pontificis monarchia poſtularet omnino fieri mentionem; ſi vllam eius notitiam Gregorij temporibus Eccleſia habuiſſet. Quia res, illa adhuc ætate fuit penitus ignota, propterea nullum eiuſmodi dominationis veſtigium neque Gregorij huius ſcripta exhibent, neque Doctorum æqualium vllius. Non negamus inter Apoſtolos Petrum fuiſſe coryphæum: ſed quicquid auctoritatis reperitur Petrus vſurpaſſe; id omne ſub Chriſti diſceſſum è terris eſt conſecutus. Enimuero, vbi præſens erat Chriſtus corporaliter, alio capite non fuit opus: eſtque oppido res abſurda, in domo patrisfamilias aliud caput deſiderare, quam ipſum patrem familias. Verba Hieronymi affirmantis, ætati Petri delatum eſſe, cum ille caput collegij Apoſtolici eſt conſtitutus; quo conſilio deſcripta ſint hoc loco, equidem neſcio: nam ſententiæ auctoris, nihil dici poteſt magis contrarium. Neque vero ſolus Hieronymus ita exiſtimauit; ſed & alij plures, ſicut obſeruabamus ad annum Domini 31. num. 11. Ioannes Caſſianus D. incarnatione Domini, libro 3. *Iut. rogante Domino Ieſu Chriſto, quem eum crederent, quem confiterentur eſſe diſcipuli, reſpondet primus Apoſtolorum Petrus, vnus vtique pro omnibus: idem enim vnum habuit reſponſio quod habebat omnium fides. Sed primum decuit reſpondere, vt idem eſſet ordo reſponſionis, qui erat honoris: & ipſe antecederet confeſſione, qui antecedebat ætate.*

VI. Expenditur dictum Baronij, Petrum feriiſſe Malchum, quia erat Galilæus. verior Cauſſa oſtenditur, Petri θερμότης*: qui dicantur Græcis* θερμοί*: quid* θερμότης*: & quo ſenſu à Patribus Petro* θερμότης *attribuatur.*

ANNI XXXII. Num. VII.

QVia dixit Ioſephus, Galilæos fuiſſe μαχίμους ἐκ νηπίων *pugnaces ab vnguiculis*, putat Baronius, eam fuiſſe cauſſam, cur Petrus genere Galilæus Malcho auriculam præciderit. Hoc vero longe petitum eſſe & parum ſolidum, quis non videt? Nam quare Petrus potius quam Iohannes? ambo enim Galilæi. Alij item Apoſtoli indidem orti. cur inter plures Galilæos ſolus Petrus gladium ſtringit? Non valet argumentum, *quod litem lite reſoluit.* Patres, Chryſoſtomus, Cyrillus, alij, & ad hanc hiſtoriam apud Iohannem 18. 10. & ſæpe alibi obſeruant, Petrum fuiſſe θερμὸν, feruido ingenio virum: & multorum quæ ipſe fecit aut dixit, præcipuam cauſſam aſſignant ipſius θερμότητος. Aliquando apud Græcos θερμότης vitij nomen eſt. Nam θερμὸν ἔργον dicunt facinus audax & impudens. & in Sapientiâ Sirach 23. 22. θερμὴ ψυχὴ, *anima calida*, de eo dicitur, qui turpi libidine totus flagrat. Abſit vero vt hoc ſenſu accipiatur ea vox, quãdo Petrus θερμὸς appellatur, quod locis ſexcentis occurrit apud Patres. Sciant igitur tirones, homines

promptos ad agendum. animoſos, & quorum manus ſæpe conſilium anteuertit, Græcis dici θερμοὺς, *calidos*; vel propter ignis ſimilitudinem: quia inter omnia ignis eſt δραστικώτατον στοιχεῖον, *elementum vi agendi maxima præditum*, vt docent philoſophi & medici: vel quia homines δραστήριοι, & ad actionem parati fere ſunt calidi temperamenti. Non multo aliter Ioanni in Apocalyp. 3. 15. ζεστὸς, dicitur, homo pietatis zelo feruens. Per ſe θερμότης neque virtus eſt, neque vitium, ſed vt ira cos audit fortitudinis, ita hic naturæ calor agendi inſtrumentum eſt; generoſarum mentium fere comes. Gregorius Nazianzenus oratione 26. θερμὰς ſiue διαπύρους & μεγάλας φύσεις, pro eodem ponit. Et ait ibidem Gregorius, μὴ καταγινώσκωμεν τῆς θερμότητος, ἧς δίχα μέγα τι κατορθωθῆναι πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἄλλην ἀμήχανον. *non eſt condẽnanda* θερμότης, *calida & feruens indoles, quæ ſi abſit, nullum facinus præclarum, quod ad pietatem ſpectet, aut ad virtutem aliam, peragi recte poteſt.* Patres igitur, qui tot locis θερμότητα Petro attribuunt; promptitudinem illius ad ſuſcipiendas actiones præclaras ſignificant, & generoſam mentem, quæ facile ad quiduis audendum ſpecie honeſti oblata impelleretur. Laudabilis omnino indoles: verum quæ, vt docet ibidem Gregorius, niſi recti notitia dirigatur, audaciam pariat interdum pernitioſam. Critici vero Græcorum obſeruant, nomen θερμὸς, cum de actionibus dicitur, in malam ſumi partem: vt apud Ariſtophanem in Pluto: ὦ θερμὸν ἔργον κἀνόσιον, καὶ παράνομον τολμῶντε δρᾶν, ἀνθρωπαρίω κακοδαίμονε, in bonum vero, cum de perſonis, vt cum dicitur aliquis θερμὸς aut θερμουργὸς, & ita accipiendum apud Patres de Petro. Euſtathius Ἰλιάδ. β. θερμὸν μὲν ἔργον διαλελυμένως τὸ ἀναιδὲς καὶ θρασύ. θερμουργὸς δὲ ἀνὴρ ἐν συνθέσει κατὰ λόγον ἐπαινετός. Hæc per occaſionem ſuperioris iudicij Baroniani, dicta hoc loco voluimus: quia non ſemel in ſequentibus θερμότητος Petri in Patrum teſtimoniis futura eſt mentio.

VII. Confirmatur ſententia Baronii diſſentientis à Caninio. Agadoth *Iudæorum.*

ANNI. XXXII. Num. XI.

QVæ de tribus apud Iudæos tribunalibus, de triplici Scripturarum explicatione in eorundem conuentibus, & de voce Raca mox deſcribuntur ex Angelo Caninio, ad illuſtrationem loci Matthæi 5. 22. à viris erudiriſſimis poſt Caninium accuratius tractata ſunt: vt in illis iam immorari nihil ſit opus. Obiter tantum indicabo, ipſum quoque Baronium ab eruditiſſimi viri, cuius ſententiam deſcribebat, interpretatione diſcedere, cum ad verba Chriſti applicat, quæ de tribus apud Hebræos tribunalibus dixerat. Nam Caninius quidem Domini verba, *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio*, componit cum Triumuirorum tribunali: at Baronius cum tribunali 23. virorum. Quæ expoſitio ſine dubio verior eſt & melior. Nam Triumuiri de cauſſis tantum ciuilibus & pecuniariis cognoſcebant: Chriſtus vero cum hic ait, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει, *tenebitur iudicio*,

iudicio, de ſententia capitali & pœna mortis intelligit. Recte igitur Baronius verba Domini ad iudicia retulit viginti trium virorum, qui etiam de criminibus cognoſcebant: etſi non eadem auctoritate, qua ipſi 71. viri in magno Synedrio. Iam quę dicitur Extensio inter varias Scripturarum interpretationes, homiliarum genus eſt, cum Scripturarum myſteria auditoribus explicantur. Rabbini vocant *Midraſchim* & *Agadoth*; quam vocem Caninius vertit *extenſio*: ſicut Elias quoque in Thiſbi eſt interpretatus: מטיכה לשנן חוא *eſt dictio extenſionis.* Erunt igitur *Agadoth*, qui dicuntur Græcis λόγοι διεξοδικοὶ, explicationes vberiores & prolixiores. Mihi tamen magis probatur quod idem Elias alibi adnotat, vocem eſſe deductam ab Hebraica נגד *indicauit, explicuit.* Nam & res & vox originem videntur habuiſſe à præcepto Dei apud Moſem 13. 8. cuius verſiculi prima vox eſt והגדת *vehiggadtha* & annunriabis. Ei voci reſpondet apud Paulum in explicatione ἀντιτύπου, Sacramenti, καταγγέλλετι *annunciate* 1. Corinth. 11. 26. Verum iſta accuratius explicare, non eſt huius loci.

VIII. Illuſtratur locus Matth. 6. 7. Preces & cantus Pſalmorum male confunduntur à Baronio. Male negatur multiloquium à Deo prohiberi. βαττολογία *&* πολυλογία *vt differant. Battologiæ in hodiernis Ritualibus. Multiloquium in precibus Deo ingratum. Latinus & Arabs interpretes battologiam de multiloquio expoſuerunt. Syriaca verſio expenditur. Exempla battologiæ & multiloquij in precibus Paganorum. Litaniæ veterum.* μαγγανεύειν *de precibus ſuperſtitioſis.* δυσωπεῖν τοὺς θεοὺς *apud Paganos ex ſuperſtitione. Idem verbum apud Patres ab alia mente.* ἀπειλεῖν. *Alia quædam.*

Anni XXXII. Num. XIV.

Domini noſtri verba ſunt Mat. 6. 7. Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. *Orantes ne vtamini battologia, ſicut Ethnici*: de quorum recta interpretatione agens Baronius, negat prohiberi à Chriſto prolixum Pſalmorum cantum, quo vetus Eccleſia plurimum vtebatur. Hoc etſi verum eſt; ratio tamen quam affert, magnam ipſius incogitantiam arguit. Sic enim ait: *Vnde textus Euangeliſtæ non habet* πολυλογίαν, *ſed* βαττολογίαν; *quod non ſimpliciter multiloquium, ſed inanem ſermonem demonſtrat.* Sed hoc quid ad rem? Cantus enim Pſalmorum, etſi vaticiniis, doctrinæ, & δοξολογίᾳ, habet preces permixtas, non raras, proprie tamen ad prædicationem laudum Dei ſpectat. Deum autem laudare: & quidem formulis è ſacra pagina depromptis, nemo queat nimis, vel ſi dies totos, noctes totas, illi officio pietatis impenderit. Chriſtus vero non de prædicatione Dei laudum agit; ſed vt recte monet Auguſtinus, de modo concipiendi preces p:iuatas, quoties piorum aliquis opem atq; auxilium Dei, aut delicto-

rum veniam vult impetrare. Male igitur hæc confundit Baronius, male etiam multiloquium negat à Domino prohiberi, quia textus Matthæi non habeat πολυλογίαν, ſed βαττολογίαν. Atqui hoc falſum eſt; & mire hic hallucinatus eſt ſcriptor Annalium. Nam ſtatim ſequitur in verbis Chriſti, quod modo dixerat illuſtrantis: δοκοῦσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. *putant enim ſe in multiloquio ſuo exauditum iri.* Vtramque igitur ponit expreſſe Chriſtus, vtramque damnat, battologiam & πολυλογίαν, ſiue multiloquium. Etſi autem πολυλογίαν ponit Euangeliſta, velut prioris vocis interpretamentum; vim tamen illius non plene exprimit. In battologia duo vitia inſunt; repetitio eorundem verborum, odioſa, inanis ac vana: item multiloquium. Dominum noſtrum qui Syriace loquebatur, non eſſe vſum voce βαττολογεῖν ſcimus, ſed non dubitamus, tantundem ipſum Syriace dixiſſe, quantum Græce Spiritus ſanctus eo verbo expreſſit. Quod autem è duobus vitiis, quæ battologiæ ineſſe diximus, leuius hic ponatur à Spiritu ſancto, priora verba illuſtrante; id ſuſpicamur eam vim habere; vt ſi damnat Chriſtus in precibus noſtris multiloquium, quod diximus eſſe vitium minus, ex eo ſtatuere debeamus, multo magis ipſi diſplicere alterum vitium, nempe battologiam. Sic dixit Deus in Decalogo, *Non mœchaberis*, vt quam longiſſime ab adulterio & grauiorib. in hoc genere peccatis nos ſummoueret. Battologiæ exempla in hodiernis formulis multa ſunt: vt cum verbi gratia, in Pſalterio Ieſu quindecim huiuſmodi oratiunculæ proponuntur; *Ieſu, Ieſu, Ieſu, miſerere: Ieſu, Ieſu, Ieſu, adiuua: Ieſu, Ieſu, Ieſu, da hic mihi purgatorium meum*, quarum ſingulæ decies docentur repeti. Et huiuſmodi formulæ multæ; in quib. committi battologiam non magis negari poteſt, quam Solem meridie lucere. Porro ipſum per ſe multiloquiū in precibus Deo diſplicere, ex his Chriſti verbis eliciunt Patres. Et ea fortaſſe ratio afferri poſſit non abſurde, cur Latinus Interpres, μὴ βαττολογήσητε verterit, *Nolite multum loqui*: quum alioquin diuerſæ ſignificationis verba ſint βαττολογεῖν & πολυλογεῖν, vt oſtendimus. Hieronymus quoque vir longe doctiſſimus, eandem vt videtur ob cauſſam, ad hanc Græci Latiniq; textus diuerſitatem ſilet. Clemens Alexādrinus Stromatum lib 7. Chriſtiano oratiōnē attribuit, non multorum verborum: τῷ δὲ σπουδαίῳ ἀρχὴ ἡ πολυλόγος χρῆ: ad hunc Matthæi locum reſpiciens, vt apparet ex verbis quę ſubiicit B. Chryſoſt. & in Commentariis in Matthæum, & multo expreſſius in oratione altera de Anna Samuelis matre, ſic mentē Chriſti explicat, vt exigere ipſum dicat à nobis, crebras quidē & aſſiduas preces, ſed breues: ne oratio prolixior intentionē orātis frāgat, & à propoſito auertat. In quo pręclare Paulo cū Domino noſtro conuenire pluribus diſputat ibidem, vir ille ſanctiſſimus. καὶ ὁ Χριστὸς, inquit, καὶ ὁ Παῦλος βραχείας καὶ πυκνὰς ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς ἐκέλευσεν ἐξ ὀλίγου διαστήματος. *Et Chriſtus & Paulus breues ac crebras fieri preces iuſſerunt, per modica interualla repetitas.* Idem ſerm. 5 de Anna, doctrinam eandem repetit: vbi etiam Deo gratiſſimæ precationis exemplum eſſe affirmat; ſi quis

oculis

oculis in cœlum ſublatis dicat in animo ſuo, Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς, *Miſerere mei ô Deus.* Ambroſius de Abel & Cain, lib. 1. cap. 9. *Diuinè Dominus Ieſus, & impensè & frequenter monuit orandum, non vt faſtidioſa continuetur oratio; ſed vt aſſidua frequenter effundatur.* In eandem ſententiam & Arabs interpres τὸ βαττολογεῖν verbo expreſſit, quod multiplicare ſignificat: etſi vox Græca, vt dixi, laciùs patet. Syrus voce vſus eſt obſcuræ ſignificationis פקפקין: ſed non eſt abſurda, virorum eruditorum conjectura, qui literam ק pro ך ſuſpicantes poſitam à Syris, deducunt à radice Hebraica, נבע, quæ ſcaturire aut manare aquam ſignificat, vt cùm per anguſtum phialæ collum aqua manat & ſtrepitum edit, quod propriè Latinis *bilbere*, vel *bilbire*: Ad eum ſtrepitum exprimendum, ficta vox apud Hebræos Bakbuk, & apud Græcos βομβύλιον, de qua ad Athenæum dicebamus, libro 6. cap. 18. Ita erit *Mephakkek*, qui verba incondita funditat, verus βαττολόγος & πολυλόγος. Quod autem Dominus noſter in exemplum precum, propter battologiam & verborum profuſionem, vitioſarum, preces Gentilium affert; poſſet è Græcorum ac Latinorum auctorū libris hoc probari multis exemplis; niſi eſſet cuivis obſeruatu facile, in eorum monumentis accuratè verſanti. Vel vide preces, quas in vrbis periculo concipiunt apud Æſchylum, in Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Thebanæ mulierculæ. Multiloquium primò in illis eſt inſigne: verſiculis enim ampliùs centum abſoluitur illa ſupplicatio. Tum autem πολυλογία paganorum in ſuis precibus cauſſa ibi exprimitur, quã alicubi Auguſtinus verè notat. Nam in ſumma rerũ diuinarum ignorantia, quem potiſſimùm deorum aut dearum orarent neſciebant: omnes igitur precabantur, vel certè plurimos, quod illic mulierculæ ſtudioſiſſimè faciunt. Huc refer illa Seruii ad primum Georgicorum. *Poſt ſpecialem inuocationem tranſit ad generalitatem, ne quod numen prætereat: more Pontificum, per quos ritu veteri in omnibus ſacris poſt ſpeciales Deos, quos ad ipſũ ſacrum quod fiebat, neceſſe erat inuocari, generaliter omnia numina inuocabantur.* Adde quòd Pagani crediderunt, ſuos Deos coaceruatis elogiis & congeſtis capi titulis. Quam ob cauſſam poëta Callimachus inducit Dianam petentem à patre Ioue, cum dono virginitatis nominum ac titulorum multitudinem.

> Δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν,
> Καὶ πολυωνυμίην.

Atque hæc de multiloquio in precatione illarum mulierculαrum: cuius vitii habes aliud inſigne exemplum in Theſmophoriazuſis Ariſtophanis: nam ibi mulieres, in ludicro licèt argumento, publicos mores ſacrorum exprimunt. Battologia verò in illis apud Æſchylum precibus etiam inſignior: ſæpiſſimè enim verbis diuerſis ſententiæ eædem ab illis mulierculis repetuntur; de circumſtante periculo, & magnitudine metus ſui. Eiuſmodi erant & litaniæ ſiue ſupplicia Gentilium, circa ſtatuas & aras, quibus vti moris erat in fortuna aduerſa: Romanis præſertim, vt ſæpe narrant Liuius & Dionyſius Halicarnaſſ. qui dicere hoc ſolet, λιτανείας ποιεῖσθαι πρὸς ἕδεσι θεῶν καὶ βωμοῖς. Polybius verò, bonus cum

primis auctor, eleganter id vocat *μαγγανεύειν πρὸς τοὺς θεούς*, quaſi dicas, lenocinium & blanditias indecoras adhibere, vt deos flectas, libro 15. Non diſſimile apud alios ſcriptores *καταδυσωπεῖν τοὺς θεούς*: quo elegantiſſimo verbo id planè ſignificant profani auctores, quod hic dicit Dominus de Gentibus, ipſas *τῇ πολυλογίᾳ δοκεῖν εἰσακουσθῆναι*, exiſtimare, ſe copià verborum, quaſi agmine facto, vt loquitur Tertullianus, quod petunt à diis fore impetraturos. Vſurpant id verbi etiam Doctores Eccleſiæ; ſed ab alia mente; alludentes ad parabolam de vidua apud Lucam, cap. 18. non minùs piè & ſanctè, quá doctè & eleganter. In Liturgia Baſiliana, *οἱ τελῶναι δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον*. ſic & in ea quæ aut eſt, aut dicitur, Chryſoſtomi. Iure aliquis miretur, verbum *δυσωπῶ*, quod *pudorem incutere* ſignificat, à viris piis vſurpari, cùm Deum alloquuntur. Sed hanc illis vocem extorſit zeli vehementia, & de eius bonitate certa fiducia. Magis mirum eſt verbum *ἀπειλεῖν*, quod eſt *minari*, Gregorio Nazianzeno in ſimili argumento vſurpatum. Narrat ille, Gorgoniam Sororem ſuam, cùm aliquando morbo laboraret inſanabili, ad altare acceſſiſſe & capite illi admoto, cum lacrymis & clamore magno, preces ad Dominum ferventiſſimas effudiſſe, *μὴ πρότερον ἀνήσειν*, inquit, *ἢ τῆς ὑγιείας τυχεῖν ἀπειλοῦσαν*; *minantem ſe non prius altare dimiſſuram, quàm eſſet nacta ſanitatem.* ô fidei vehementiam! ô Chriſti bonitatem humana mente incomprehenſibilem, per quam verè piis tantum licet! Gregorius eleganter ait, ipſam *εὐσεβῆ τινα καὶ καλὴν ἀναισχυντίαν ἀναισχυντῆσαι*, *pia quadam & honeſta impudentiâ egiſſe impudentem.* Factū Deo placuiſſe exitus probauit: ſanata enim ab altari receſſit Gorgonia.

LX. Comam jactare *aut* caput, *non intellecta locutio Baronio, explicatur, & ritus eius ſuperſtitionis. σείειν τὴν κόμην. περιδινεῖν τὴν κεφαλήν.*

IBIDEM.

SVbjicit auctor: *putamus inſuper Dominū alludere voluiſſe ad eā quæ in Syria erat idololatriam; cùm videlicet Deam Syriam circumferentes, quaſi diuino quodam percití ſpiritu eſſent, phanaticè multa iactabant: cuius ritus meminit Apuleius.* Hæc coniectura non ſolùm eſt longè petita atque aliena; ſed etiam penitus abſurda: neque profectò eius veniſſet in mentem Baronio, ſi morem illum de quo loquitur, ſatis intellexiſſet. Non intellexiſſe apparet ex ipſa locutione qua vtitur. quid enim eſt, *phanaticè multa jactare?* quis vnquam ſic locutus eſt? Sacerdotes Matris Deûm, quæ & Dea Syria dicebatur, in ducenda pompa & obeundis religionis ſuæ ritibus, ſoliti comam jactare, neſcio quæ inania interim funditantes. Obſeruabamus olim ad Lampridii Heliogabalū, Græcos ſcriptores in huius ritus mentione *σείειν τὴν κόμην ἄνω* dicere. quod Varro, Vlpianus IC. Lampridius, Iſidorus, alii Latini ſemper dicunt *jactare comam inter fanaticos.* Apuleius pluribus expreſſit hoc modo: *denique capite demiſſo, ceruices lubricis intorquens motibus, crinesq́ue pendulos rotantes in circulum.* Lucianus

in Aſino

in Aſino dixit, τὴν κεφαλὴν κάτωθεν ἐκ τοῦ αὐχένος ἐλίσσειν. Baronius, qui non intelligebat tot verborum circuitu hoc tantùm ſignificari, quod alii ſcriptores dicunt, *jactare caput*; ac ne illud quidem ſatis capiebat quid eſſet, *jactare caput* vel *comam*, pro eo dixit *jactare multa*: putauit .n. *jactare* hîc ſignificare πολυλογεῖν, ac proinde hunc ritum ad multiloquiũ pertinere. qui error vix ſit ferendus in aliquo tirone literas Latinas mediocriter callente. Meminit huius conſuetudinis etiam Theodoretus; cuius locum ſubjiciam, vt eo meliùs Lector intelligat, nihil quicquã verba Chriſti cum hoc ritu habere commune. Sic ille, De oraculis lib. 10. *Feſta verò & ſacrificia, ceu nefandos & horribiles quoſdam dies, in quibus caro cruda comeditur, & diſtractiones corporum fiunt, cum jejuniis & fatigationibus, & ad ſacra ipſa obſcena verba funduntur, aliaque fiunt inſania agentium ſe cum turbatione ceruiciſque jactatu, nulli deorum conſecrari dixerim.* Affine eſt, quod obſeruat Dio Chryſoſtomus, in oratione prima de regno, conſuetudinem eſſe τῶν λεγομένων ἐνθέων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀσθμαίνειν καὶ σείειν τὴν κεφαλὴν, καὶ πειρᾶσθαι δεινὸν ἐμβλέπειν, *virorum & mulierum, quæ dicantur Deo plena, anhelare, caput jactare, & toruus tueri*, ſiue, *ad toruitatem vultum componere.* Hieronymus in epitaphio Paulæ matris. *Cernebat ante ſepulcrum ſanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere boum, ſibilare ſerpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & poſt tergum terram vertice tangere.*

X. Baronii diligentia negligens. Probatur, legiones Romanas non ſemper eodem loco eaſdem eſſe habitas: ſed ſæpius ſedes mutaſſe.

ANNI XXXII. Num. XV.

CENTVRIO ille cuius fides à Domino prædicatur, Matth. 8. 10. ſi credimus Baronio, legionis Ferratæ, ſiue Ferreæ fuit Centurio. Iure aliquis ἀκρίβειαν illius miretur, cui in opere tam ſerio vacauit iſtud quærere: rurſus meliore jure negligentiam eiuſdem aliquis culpauerit, quòd tam negligenter id quæſierit. Errat enim Baronius, & falſa ducitur conjectura. Commemorat Dio lib. 55. quot olim ętate Auguſti, quot iam ſua, legiones à Romanis Imperatoribus alerentur, & vbi tum caſtra haberent ſingulæ, cùm ipſe illa ſcribebat: ſcribebat autem ſub Alexandro Seuero. Baronius putat non ſolùm nomina duraſſe ab Auguſto ad Seuerum, per annorum ſpatium amplius ducentorum: ſed etiam eaſdem legiones in iiſdẽ præſidiis ſemper hæſiſſe. Quoniam igitur Dio legionem Σιδηρᾶν, à ferro cognominatam, ſua ætate in Iudæa collocat: Baronius etiam temporibus Domini noſtri legionem eandem, id eſt, eiuſdem nominis, in Iudæa exiſtimat manſiſſe. Sed neque hoc dicitur à Dione; & abſurdius eſt, quàm vt credi temerè debeat. Imò verò falſum eſt: nam ſtabilitatem iſtam legionum earundem in iiſdem præſidiis, nullo argumento quiſquam confirmauerit: nos autem facilè probare poſſumus, rem aliter ha-

buiſſe. Exempli gratia; legionem Quintam, ſua ætate ſtatiua habuiſſe in Dacia; Decimamquintam in Cappadocia, auctor eſt Dio Caſſius: at Neronis & Veſpaſiani temporibus, Quintam in Myſia, Decimamquintam in Pannonia prætenturas ſuas habuiſſe, nos ſcimus. Scribit enim Ioſephus, ad bellum Iudaicum ex illis locis eas fuiſſe accitas, & bellò confecto eodèm remiſſas. Ἁλώσεως lib. 7. cap. 15 de Tito: ἦκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, κἀκεῖ πλεῖν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας διεγνωκὼς, δυοῖν αὐτῷ τῶν ταγμάτων συνηκολουθηκότων, ἑκάτερον ὅθεν περ ἀφῖκτο πάλιν ἀπέστειλεν. εἰς μὲν τὴν Μυσίαν τὸ πέμπτον, εἰς Παννονίαν δὲ τὸ πεντεκαιδέκατον. Miſſum igitur faciamus ſomnium Baronianum: neque dubitemus legionum ſtationes, pro temporibus mutari ſolitas ex arbitrio Imperatorum, & ducum ſummorum. Itaq; narrat Ioſephus libro eodem, cap. 4. Decimam legionem, quum ante bellum Iudaicum in Euphratis ripa tenderet, poſtea cuſtodiæ Hieroſolymorum à Tito fuiſſe deſtinatam. Duodecimam verò quæ priùs in oppido Syriæ Rhaphanęis caſtrametabatur; poſtea ignominiæ cauſſa, quòd hoſti aliquando ceſſiſſet, procul inde ſubmotam, & in Melitinen ad fines Armenię fuiſſe amandatam. at Dionis ſeculo Decimæ quidem in Pannonia ſuperiore, Duodecimæ verò in Cappadocia ſtatio fuit. Ita vides nihil in eo genere trabali lege fixum fuiſſe, neque ſtabile.

XI. Vtrùm vna fuerit mulier, an plures quæ Dominum lauerunt & vnxerunt, quæſtionem eſſe philologicam, & malè Baronium libertatem diuerſa ſentiendi in talibus velle eruditis adimere. Auctoritas Eccleſiæ ad philologica decidenda non pertinet. Origenis Commentarii in Matthæū ſcripti poſt homiliam de Magdalena. Eccleſiæ conſenſus nunquam negligendus, ſed non ſemper pro lege habendus. Origo opinionis quæ pro lege hodie obtruditur. Rituales libros variè deprauatos, non eſſe normam veri. Rationes Maldonati & Baronii diluuntur. In Scripturis non eſt prius nec poſterius. Verſio Latina Baronium decepit. Arabs interpres interdum λατινίζει. Baronii judicium de Clementis Conſtitutionibus.

Anni XXXII. Num. XVII.

Non immorabor quæſtioni, quam tanta contentione mox agitat Baronius, ſuper muliere illa, quæ apud Lucam 7. 37. pedes lauit vnxitque Domino Christo. Tantùm dicam; per mihi videri mirum, quando melioribus olim ſeculis in huiuſmodi quæſtionibus philologicis, non ad cor & medullam verbi diuini, ſed ad corticem duntaxat ſpectantibus, liberum fuit vnicuique eruditorum, & ſentire quod rectiſſimum putaret, & ſententiam ſuam modeſtè proferre in medium: cur hodie eidem libertati, pari modeſtiæ junctæ, non ſit locus. Nam cur illa perierit? quando? quo jure? niſi quòd noua plerum-

plerumque tuentur jura, qui verbis tenus odium Nouatorum profitentur. Baronius igitur in hac quæſtione & aliis pluribus huic cõnexis atque implicitis, grauiſſimè eos accuſat, qui diuerſas putant fuiſſe mulieres, quæ Dominum lauerunt, vnxerunt, & capillis ſuis pedes ſanctos terſerunt, Matthæi vigeſimo ſexto, v. 7. Marci decimoquarto, v. 3. Lucæ ſeptimo, v. 3. 7. Iohannis vndecimo, v. 2. & duodecimo, v. 3. atque eandem hanc eſſe Mariam Magdalenam vult credi, quæ Marci decimoſexto, v. 1. ad Chriſti corpus vngendum aromata dicitur emiſſe. Non illum circumſtantiæ mouent longè diuerſiſſimæ, perſonarum, locorum, temporum, quæ contrarium potiùs ſuadent: non veterum Patrum auctoritas, qui diverſis mulieribus, vel tribus, vel minimùm duabus, has narrationes attribuerunt. Etſi autem immorari iſtis quæſtionibus, vt jam dixi, propoſitum nobis non eſt, breuiter tamen rationes Baronianas, ſi placet, expendamus. Initio, Eccleſię auctoritas, ceu firmiſſimi clypei vmbo obiicitur, quo diuerſa ſentientes, non doceantur, aut confutentur, ſed obterantur. Hod quidem eſt Alexandrum agere, nodum ſecare, non ſoluere.

Ego verò, quæ mea eſt imperitia, hactenus ignoraueram, Eccleſiam Catholicam, aut etiam, ſi vis, Romanam, philologicarum iſtiuſmodi quæſtionum & controuerſiarum eſſe judicem ſupremum. Sciebam Eccleſiam Dei eſſe columnam & firmamentum veritatis: ſed illius vtique veritatis, quæ Scripturis diuinis continetur declarata; in qua ſalus æterna eſt poſita; quæ conſtãs eſt, certa, immutabilis, æterna; quam negare eſt hæreſin committere. In iſtis philologicis quæſtionibus, nulla verſatur hæreſis, nulla abſoluta neceſſitas, vel ſic, vel aliter ſentiendi. Alioquin hæreticus fuerit B. Chryſoſtomus, hæreticus Hieronymus; Euſebius item, Auguſtin. Ambr. Theophylactus, Euthymius, Leontius, alii μύριοι ἴσως, qui vel dubitarunt de veritate eius ſententiæ, quam ſolam jubet haberi Baronius pro vera; vel apertè contrariam defenderunt: quod prolixè facit Ambroſius ad caput Lucæ vltimum. Baſilius quoque Seleucenſis breuiter in homilia de Lazaro; vbi ſeriò affirmat tres in Euangeliis memorari Marias. Οὐχ αὕτη, inquit, ἡ πόρνη ἡ ἐν τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ αὕτη· ἐκεῖναι μὲν γὰρ πόρναι γυναῖκες ἦσαν, καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν· αὕτη δὲ σεμνὴ καὶ σπουδαία. Denique Origenes tractatu in Matth. 35. ſcribens, multos de vna atque eadem muliere ſuperiora loca omnia accepiſſe; clarè oſtendit multos aliter ſenſiſſe: quibus ſe ipſe adjungit, validiſſimè diuerſa opinantes confutans. Nam quod ait Baronius, eundem re accuratiùs expenſa ſententiam mutaſſe, quia in homilia de Magdalena multa illi tribuat, quę diverſis competere alibi diſputauerat: leue eſt ac friuolum: ſumit enim Baronius, quod nos illi non concedimus; eam homiliam poſt Commentarios in Matthæum fuiſſe ſcriptam. Atqui illa homilia, ſi quidem genuina eſt, (quod ne Bellarminus quidem putat, vt conſtat ex eius nupero libro De Eccleſiaſticis Scriptoribus, quem vide) juuenem

ſapit, & à ſcholæ declamationibus recentem vel certè ἀκμάζοντα, & ætate cùm maximè florentem. Commentarios in Matthæum à ſene ſcriptos eſſe, & iam prauis opinionibus corrupto, auctor eſt Hieronymus in vita Origenis. Accedit, quod in panegyricis illis laudationibus, non tam exquiſitæ veritatis, quàm legis encomiaſticæ ratio haberi ſolet. Itaque præpoſterè facit Baronius, cùm veram Origenis ſententiam è ſcripto, oratoriis figuris picto, & penicillo Gorgiæ elaborato mauult cognoſcere, quàm ex opere ſerio, vbi accuratâ diligentiâ, rationum momenta expenduntur. An igitur tot magni viri, atque adeò pars altera primitiuæ Eccleſiæ errauit? Nam ſi rectè Baronius Eccleſiæ auctoritate ſuam propugnat ſententiam, errarint illi neceſſe eſt, qui contrarium docuerunt. Sed quomodo conſtabit nobis, Eccleſiam Catholicam, de propoſitis quatuor, vel etiam pluribus quæſtionibus inter ſe cohęrentibus, aliquid definiviſſe? nunquam illæ in vllo Concilio ſunt agitatæ: canon aut Eccleſię determinatio nulla profertur: & Ieſuita Maldonatus, licèt eandē ſententiam cum Baronio tuens, parciùs tamen Eccleſię nomen jactat. *Hoc*, ait, *ego multò arbitror eſſe probabilius, quod tacitus Eccleſiæ ſenſus in hanc partem inclinet.* honeſta planè oratio: nam Eccleſię ſenſus ne tacitus quidem eſt contemnendus: at rurſus non ita vrgendus, vt rectè ſentiendi norma ſemper ἀπροφασίστως cenſeatur, etiam in quæſtionibus id genus philologicis. Quare idem virulentiſſimę lingųę ſcriptor, opinionem, tacito aſſenſu Eccleſię per multą ſecula confirmatā, de Mariæ Magdalenę dominatione in caſtro Magdalo, ceu putidam & anilem fabulam iure reiicit, nec ſine ſtomacho, ad caput vndecimum Iohannis: & Cuſanus, Caietanus, Bellarminus, Sixtus Senenſis, Baronius ipſe, quot, obſecro, huiuſmodi falſas narratiūculas refutarunt, quas prioribus ſeculis Eccleſia Romana, non tam ſuo fortaſſe, quàm ſeculorum vitio eſt amplexa? Baronius verò inconſideratè, ne dicam aliquid grauius & veriùs: qui Tertulliani auctoritate ridiculè hîc abutitur, vt efficiat; omnia Eccleſię vetuſta dicta & facta, ceu à Deo profecta, exceptione omni maiora eſſe: de quo ne per ſomnium quidem vnquam cogitaſſe Tertullianum, certiſſimè compertū eſt, vt alibi, volente Deo, pluribus oſtendemus. Porrò vnde ortus ſit Eccleſię Romanę conſenſus tacitus in ea ſententia, quam tuetur Baronius, declarat Lyranus, ad cap. 11. Iohan. *Conſuetudo*, inquit, *Eccleſiæ tenet, quod eadem mulier fuit, de qua narrat Lucas, tacito eius nomine, & quæ hic dicitur ſoror Lazari. Nec mirū; quia officiū Eccleſiaſticum à S. Gregorio ordinatum eſt, qui fuit huius opinionis.* Rei igitur veritas ita habet: primis ſeculis libertas illa vigebat, de qua ante diximus: poſt officium à Gregorio Magno ordinatum, paullatim ea opinio in Eccleſia Romana inualuit, ac tandē obtinuit, quę libris ritualibus continebatur. Sed Gregorio, viro ſanctiſſimo & modeſtiſſimo, nunquā fuit animus, opinionem ſuā in rebus eiuſmodi, pro lege inuiolabili Eccleſię obtrudere. Reuocetur igitur libertas antiqua; & argumenti [illegible] ritas inquiratur, non falſis præiudiciis, &

inanibus

inanibus μορμολυκείοις eludatur. Enimuerò meminiſſe debuerat, Eccleſiam Romanam, quæ ſe hodie poſſe errare negat; in eo certè non exercuiſſe ſuam ἀναμαρτησίαν (etſi debuerat profectò, ſiquidem talis erat,) vt in ritus Eccleſiæ nihil falſi irreperet; nam etiam in Rituales libros; in ipſum, inquam, Eccleſiæ Romanæ officium & Miſſales libros, multa falſa, abſurda, ridicula, irrepſiſſe quis hodie dubitat? fatetur hoc etiã Pererius Ieſuita verbis diſertis, in præfatione libri 16. Commentariorum in Danielem: ſed multò luculentiùs & expreſſiùs id ipſum ingenuè agnoſcit Lindanus Epiſcopus, De optimo genere interpr. ſcriptur. lib. 3 cap. 3 affirmare non dubitans, in libros rituales Rom. Eccleſiæ, *non ſolùm è Nicodemi Euangelio Apocrypha eſſe inſarta: verùm etiam ſecretas preces, atque adeò, prob dolor*, ait, *ipſum miſſæ canonem turpiſſimis mendis eſſe conſpurcatum*. Taceo veteres querelas de mendaciis & fabulis in diuino ſeruitio receptis Petri Cluniacenſis, Aliacenſis Cardinalis, Comitis Mirandulani, Raphaëlis Volaterani & ipſius Eſpencæi, Doctoris Sorbonici, qui illas querelas refert, in ſuis ad Pauli Epheſinam Epiſt. Commentariis. Vt redeam ad propoſitum; receptam opinionem, ratione vnica maledicus Maldonatus defendit, ad caput 26. Matthæi. *quod*, ait, *Iohannes capite 11. 2. volens deſcribere Mariam ſororem Lazari & Marthæ, Maria autem*, inquit, *erat, quæ vnxit Dominũ vnguento, & exterſit capillis ſuis pedes eius, qua deſcriptione minimè vſus fuiſſet ſi plures fuiſſent mulieres, quæ pedes Domini vnxiſſent; nec enim lector de qua è multis loqueretur, intelligere potuiſſet*. Atque hanc rationem tanti ille facit, vt omnibus argumentis, pro contraria ſententia afferri ſolitis, quæ ipſe fatetur eſſe plurima, hoc vnicum non dubitet obiicere. Sed quis Maldonato dixit, Iohannem accuratam deſcriptionem Mariæ eo loci inſtituere? prætereà falſum eſt, quod ait; ſi plures mulieres Chriſtum vnxerũt, incertum ab Iohanne lectorem dimitti, quænam hæc ſit. Nam illa altera, de qua potiſſimùm ambigitur, Lucæ 7. Maria non dicitur, ſed ſolo inſignitur peccatricis epitheto. hæc nominatur Maria, Lazari & Marthę ſoror eſſe dicitur, pietas deniq; illius vbique laudatur. An hæc illi ſatis eſſe non videbantur mulieri denotãdæ, in tanta præſertim Euangeliſtarum ſimplicitate? Sed negant alii, notã hanc debuiſſe peti ex poſtfacto: ac proinde omnino hanc eandem eſſe, cum illa muliere, cuius hiſtoriã narrat Lucas, capite 7. rectè enim ab eo quod ante geſſerat deſcribi Mariam, non ab eo quod poſtea fecit, & capite ſequenti eidem Iohanni deſcribitur. Hæc obiectio ne verbulo quidem diſſolui meretur. Nam quid occurrit crebrius in Veteri aut Nouo Fœdere, quàm huiuſmodi anticipationes? omnino qui ita diſputant, non magnũ vſum habent Scripturarum, ignorant enim, quod toties obſeruat Auguſtinus, maximè in libro 11. De conſenſu Euangeliſtar. quodq; Rabbinorum verbo dici ſolet, *In diuinis oraculis non eſſe prius neque poſterius*. Sanè quando Iohãnes Euangeliũ ſcribebat, tam poſterior vnctio quàm prior multò antè contigerat. Quare non minùs potuit Iohãnes c. 11. Mariã denotare notâ vnctionis, quam nondum narrauerat; quàm

Matthæus ſub initio Euangelii Iudam notâ proditionis, quæ extremo demum libro deſcribitur. Sic autem ille capite decimo, verſu quarto: καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ παραδοὺς αὐτὸν, *qui Chriſtum prodidit*, poſtea nempe: prorſus vt Iohánes, ἡ ἀλείψασα, *quæ vnxit*, poſtea: Marcus 3. 19. καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν, hoc eſt, ὃς ἤμελλε παραδιδόναι, vt loquitur Iohannes, in mentione Iudæ, 6. 7. Aliud argumentum ſtabiliendæ opinioni vulgatæ exſculpſit Baronius è capite 11. Iohannis. *Dicimus*, ait, *atteſtatione Iohannis Euangeliſtæ, imò* Chriſti, *apertiſſimè conſtare, vnam eandemque perſonam fuiſſe Mariam Lazari & Marthæ Sororem, cum Maria Magdalena. Nam cùm in Bethania eadem ſoror Lazari vnxiſſet pedes Ieſu, ac Iudas ob eam cauſſam eſſet ei infenſus; ipſe Ieſus furentis diſcipuli audaciam reprimens, dixit; Sinite illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. cæterum eandem ipſam, quæ ad vnguendum corpus Ieſu paratum vnguentum ad ſepulchrum attulit, Marcus Euangeliſta fuiſſe Mariam Magdalenam affirmat.* Hæc Baronius: quæ proptetea pluribus deſcripſi, vt ſtatim Lector cognoſceret, immaniſſimas hallucinationes illi eſſe firmiſſima argumenta. Nos enim negamus, Chriſtum illa verba vnquam dixiſſe, ex quibus ea concluſio videtur poſſe elici: quanquam ne id quidem poteſt. Baronio ſua verſio, vt ſæpe, fraudi fuit: qui ſi exemplo Hieronymi & Auguſtini Græca inſpexiſſet, collectionis ſuæ vitium ſtatim animadvertiſſet. Nam ita Dominus: Ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. *Sine eam, in diem pollinctura mea ſeruauit illud.* neque aliter legerunt veteres, aut Commentariorum aut paraphraſeon auctores, vt Syrus. Arabem excipio, ante paucos annos Romæ editum, qui hîc, vt aliis aliquot locis λατινίζει. Maledicus quin etiam Maldonatus, quum vulgatam verſionem, Tridenti factam authenticam, reprehendere non auderet, Græca tamen in ſubſidium vocat, & ſententiam eorum fatetur planiorem. Si igitur ex fonte corrigatur verſio, quæ Baronium decepit; nihil erit cauſſæ, cur contendat aliquis de eadem muliere Iohannem cap. duodecimo, verſu tertio; & Marcum decimoſexto, verſu primo ſenſiſſe. Verùm de his & tota hac Baronii diſputatione, ſtatuat quiſque vt volet: nos enim iſta pluribus perſequi ſanè piget. Obſeruet interim Lector, quàm non magni faciat Baronius Conſtitutiones Clementis, pro quibus Turrianus, & alii ſimilis iudicii ſcriptores, tantùm ſudarunt. At Baronius aduerſus huius libri auctoritatem Apocryphi exceptionem profert, eamque, vt honeſtam, debere admitti pronuntiat. Coniectura verò eiuſdem, de corrupto cod. Clementino, qua facilitate profertur, eâdem poteſt reiici: quum nullo planè teſtimonio fulciatur. Nam quod de Origene ſubiicitur, nauci non eſt. Origenes ait, multos de vna muliere dicta Euangeliſtarum accipere, non dicit omnes; & quia non dicit, eo ipſo clamat contrarium eſſe verum; hoc eſt, multos aliter cenſuiſſe, vt antè poſuimus.

* *
*

XII. Diluitur argumentum Baronij à genere vnctionis. Error Baronij luxum illius adeo exaggerantis. Vnctio pedum delicatis vſurpata olim etiam alibi quam Athenis. Athenienſes λιτοί. Vnguentorum præcipuus vſus in tricliniis. Vnctio Chriſti illuſtratur ex antiqua conſuetudine, oleum aut vnguentum adhibendi venerationis gratia, Vnguenta ad pollinčturam.

ANNI XXXII. Num. XXVI.

At etiam genus vnctionis trahit hic Cæſar in argumentum pro ſententia vulgata. Probat vix ac ne vix quidem, nepotibus luxu perditis in more olim fuiſſe, vt pedibus vnguenta admouerent: deinde ait: *vt ex his etiam conîicere poſſis, inuſitatum opus non fuiſſe, niſi ab vna tentatum, atque iteratum muliere; quæ etiam tertio vnxit.* Ego vero huius argumenti neque pedes video neque caput, multo minus vllum medium, quod ſit σωώδιομεις τ̃ συλλογισμῶ. Nam ſi hæc iam inſolens luxuria fuit, vt nemo, præter hanc ſolam, tale quid tentare fuerit auſus, non vir, non fæmina: cur hæc ter, vt placet Baronio, eandem nepotinam vnctionem repetit? cur potius vnica ter, quam tres ſingulæ ſemel? Nimirum id voluit Baronius; perdito luxu hanc omnes ſuperaſſe. Auſam igitur ter, quod nulla mulierum Iudaicarum ne ſemel quidẽ. At ego te conuenio, pie Lector, & iudicij tui facio, an ſine iniuria Domini noſtri Ieſu Chriſti hæc dici queant. Ego non exiſtimo; & demirot, hæc tam temeraria potuiſſe ſcribi à viro graui: qui non videtur cogitaſſe, adeo exaggerari illum luxũ non poſſe, vt illius approbatori & laudatori Chriſto iniuria non fieret. Suauiter vero errat, cum ſolis Athenienſibus nepotibus, non Romanis neque aliarum gentium, hanc τρυφὼ, fuiſſe notam diſputat; quia de Athenienſibus nominatim id tradit Athenæus. Nos contra cenſemus, de aliis populis, quorum notus erat luxus, ne notatu quidem dignam Athenæo rem eſſe viſam: de Athenienſibus notaſſe, quia Athenienſes & erant, & dicebantur λιτοὶ, tenuis victus & vitæ caſtigatæ: quod è Comicis antiquis & eodem Athenæo alibi vere obſeruabamus. Plinijque locus de Nerone Principe, qui pedes vnguento tinguebat, non facit ad rem: neq; eam vim habet, quam putauit Baronius. Nam loquitur Plinius de veſtigiis pedum, à Nerone vngi ſolitis, cum foras prodibat; non autem in triclinio & balneo. Poterat Baronius adiicere Diogenis Canis exemplum: qui, vt erat homo preposterus, pedes aliquando vnxit; & cauſſam facti ſciſcitantibus, reſpondit; iccirco pedibus admouiſſe vnguentum, quia inde odor ad nares perueniret; à capite vero in aerem euaneſceret. Diogenes Laertius lib. 6. Τῷ μύρῳ τοὺς πόδας ἀλειψάμενος, ἔφη, ἀπὸ μὲν τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν ἀέρα ἀπιέναι τὸ μύρ, ἀπὸ δὲ τῶν ποδῶν εἰς τὴν ὄσφρησιν. Prodiit in publicum Diogenes, aut certe alibi quam in triclinio aut balneo, viſus eſt, cum pedibus vnguentatis: ideo quæſitum ab illo, quæ eſſet facti ratio; quum præſertim odium deliciarum Canis ille profiteretur. Nam alioqui nemo miratus

tus eſſet, quod pedes vnxiſſet. Auctor eſt Athenæus priſcos Græcos adeo fuiſſe vnguentorum ſtudioſos, vt exploratum haberent ecquod vnguentum cuique membro humani corporis eſſet accommodatum. libro 15. Ὅτι δ' ἐσπούδαστο αὐτοῖς ἐν τοῖς παλαιοτέροις ἡ τῶν μύρων χρῆσις, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ ἐπίστασθαι ποῖόν τι ἑκάστῳ τῶν μελῶν ἡμῶν ἐπιτήδειον. Enimuero hoſpitem eſſe in ſcriptoribus Græcis & Latinis oportet eum, qui ignoret luxum pretioſiſſimorum vnguentorum veteribus nepotibus infrequenti fuiſſe vſu; maxime autem cum in tricliniaribus lectis accumberent. Quare etiam in ſui ſeculi Chriſtianis B. Gregorius Nazianzenus id notat, verbis hiſce in oratione 43. σήμερον καὶ ὁ ἀπὸ σπαλῶν ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, καὶ τὼ πόδε μύροις χριόμενος. Nos tamen in iſtis ſacrorum Domini pedum vnctionibus, non tam moris communis habendam eſſe rationem arbitramur, quam myſterij latentis. Quod myſterium etſi capere ſatis nequimus, nedum ſatis explicare valeamus; ineſſe tamen credimus, & humili ſilentio adoramus. Scimus antiquis in more fuiſſe poſitum, vt teſtandæ reuerentiæ, & cultui religioſo, vel qui proxime ad religioſum accederet, oleum vel vnguentum offunderent. Sic Iacob lapidi quo erat vſus pro ceruicali, oleum ſuperfundit, Geneſ. 28. 18. idemq; ſtatuam eo loco erectam, vbi Deus cum ipſo erat locutus, ſimili veneratione proſequitur. Sic lapides vnguine delibutos, vt loquitur Apuleius, pagani in triuiis coluerunt, quod multi ſcriptores teſtantur. Clemens Alexand. λιπαροὺς λίθους iſtos vocat, in 7. Stromatum. Sic Plato Homerum è Repub. ſua vnguentis delibutum emittit; non contumeliæ cauſſa; ſed quaſi teſtatus eo facto, maiorem ſe illum agnoſcere, quam vt locum ciuis in ſua Rep. obtineret. Sic animalia quæ diis conſecrabant, & libera ſinebant abire, vel quæ alioquin admodum admirabātur, vnguentis linebant: ſicut multis exemplis ad Suetonij librum primum, capite 80. olim probauimus. An igitur hæ quoque mulieres ſanctiſſimæ, quum in Domino, quem eſſe Deum ignorabant, aliquid tamen ſupra hominem admirarentur, deuotionem ſuam hoc facto ſunt teſtatæ? Hoc videtur voluiſſe Chryſoſtomus, cum ſcribit de vna illarum, homilia 80. in Matthæum; πολλὴ ἡ εὐλάβεια ἦν, καὶ ἄφατος ἡ σπουδή, *magna erat huius mulieris reuerentia, & ſtudium erga Chriſtum, verbis inenarrabile.* Ac mens quidem illarum hæc erat: diuina vero prouidentia, quæ illas regebat, altiora myſteria moliebatur; ſicut ipſius Chriſti verba inſinuant, Marci 14. 8. *Quod habuit ipſa fecit: anteuertit vnguento linere corpus meum ad pollincturam.* Eucherius Lugdunenſis homilia in verſum ſecundum capitis 26. Matthæi. *Significatio* inquit, *eſt non perditio: in proximo paſſurus ſum; ideoque mulier hoc vnguentum mihi attulit ad ſepeliendum. Mos enim antiquitus fuit, vt nobilium corpora ſepelienda vngerentur, & cum aromatibus ſepelirentur.* Idem ſcriptor alio loco *Myſterium eſt quod agitur; in quo mors & ſepultura cito fieri ſignificatur.*

* * *

XIII. Νάρδος πιστική. *Nardinum vnguentum bonum aliquando Laodiceæ ſolummodo factitatũ.*

ANNI XXXII. Num. XXVI.

NArdον πιστικὴ Baronius interpretatur, non adulteratam. Nos aliquando dubitauimus, num potius à πίνω hoc nomen deduceretur: cauſſaſque non leues attulimus, cur id ſuſpicaremur. Obſeruamus tamen in alteram partem tranſire omnes ferę Græcos: qui vocem πιστικὸς ſæpe vſurpant de re fideliter facta, aut quæ fidei ſignificatiõnem habeat. Sic Euſebius, Demonſtrationis Euangelicæ libro 8. vinum myſticum ſacroſanctæ Euchariſtiæ, vocat κρᾶμα πιστικὸν τῆς καινῆς διαθήκης, & πιστικὸν βάλσαμον, leges in literis Emanuelis Imper. ad Fridericum Imperat. Etiam de perſona ſæpe occurrit apud Cedrenum pro πιστός, vt p.545.577.596. & ſæpe alibi ὁ πιστικώτατος τῶν θεραπόντων *fideliſsimus miniſtrorum*, quod Ariſtophanes & melior Helleniſmus πιστότατος. Porro nardinum vnguentum magni tum fuiſſe pretij eo fit probabilius; quia illis temporibus, vnica fuit vrbs Laodicea, quæ vnguentum huiuſmodi cum laude conficeret: nec multo ante Galeni tempora in aliis etiam vrbibus cepit fieri quod commendaretur. Eum vide libro ſexto Υγιεινῶν.

XIV. Affirmationes aliquot Baronianæ in hiſtoria ſacra oſtenduntur eſſe parum certæ.

ANNI XXXII. Num. XXVII.

QVemadmodum affirmare non auſim, conuiuium illud Domino exhibitum Bethaniæ, Iohannis 12. idem eſſe cum eo quod Matthæus & Marcus commemorant, ille capite 24. hic 14. ita nullam ſatis firmã video rationem, cur Baronius adeo aſſeueranter confirmet, diuerſa eſſe. Diuerſitas indicati temporis ſatis firmum argumentum non eſt Nam dicit quidẽ Iohannes, veniſſe Chriſtum Bethaniam ſexto die ante Paſcha; eoque die habitum eſſe id conuiuium, fit ex illius narratione veriſimile. At Matthæus & Marcus non præciſe dicunt, Chriſtum biduo ante Paſcha Bethaniam acceſſiſſe, nulla igitur contradictio. Quod autem apud Matthæum & Marcum bidui illius paullo ante fit mentio; ne id quidem magni momenti eſt, nam, vt modo dicebamus, in ſacra pagina neque prius eſt, neque poſterius: cuius regulæ ſemper meminiſſe oportet: & ſunt vbique illius certiſſima exempla. Incertum eſt etiam quod ait Baronius cum aliis multis: vnum horum conuiuiorum in domo Simonis Leproſi eſſe agitatum: alterum in domo Lazari: nam de Simonis quidem τοῦ λεπροῦ domo certo liquet, Euangeliſtis Matthæo & Marco id affirmantibus: de domo autem Lazari non ſatis conſtat: quia Iohannes id non expreſſe dicit, ſed velut in medio relinquit. Auctor eſt B. Chryſoſtomus, fuiſſe olim qui affirmarent, fuiſſe qui negarent: neq; tantus Doctor quicquam definit. Sic ille: ἡ Μάρθα διηκόνει· ὅθεν δῆλον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἦν, τινὲς δέ φασιν, ὅτι ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ τοῦτο ἐγένετο. Quod apud Matthæum & Marcum plures diſcipulorum leguntur murmuraſſe apud Iohannẽ ſolus Iudas; facile eluditur & vere: obſeruata

familiari locutione ſacris auctoribus, qui ſæpiſſime, quod vnius proprium eſt, συλληπτικῶς, pluribus faciunt commune. poſſent multa afferri exempla; ſed inſigne eſt: & huic loco appoſitiſſimum, quod extat apud eundem Matthæum 27. 44. vbi ambobus latronibus tribuitur, quod proprium fuiſſe vnius docet Lucas 24 40.

XV. Baronij dictum incautius refutatur, quaſi fides Scripturarum penderet à fide Eccleſiæ Romanæ.

ANNI XXXII. Nu. XXVIII.

Dignum eſt poſtremum Baronij argumentum, quo prolixam diſputationem claudit, animaduerſione noſtra: *Certe*, ait, *etſi nulla alia ſubeſſet ratio, qua hac ipſa mulier, & peccatrix, eademque Maria, ſoror Lazari, Magdalena cognominata dici poſſet: tamen vt iuſtificetur* Ieſus *in ſermonibus ſuis, ne falſi vaticinij, (quod nefas eſt dictu) arguatur, affirmare neceſſe eſt, vnam eandemque eſſe Magdalenam, nec diuerſas, ſeu plures; dum vnam tantum longe lateque per Orbem diffuſa Eccleſia prædicat Magdalenam.* Multum videlicet Baronio debet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, pro hac illius tanta ſollicitudine, de ſarta tecta conſeruanda ipſius exiſtimatione. Putauit enim Baronius, abſque Romana Eccleſia foret, vacillaturam fidem vaticiniorum Chriſti. Quid igitur vetat quo minus illud Tertulliani, Baronio aptemus ex Apologet. cap. 5. & dicamus, *Apud vos de humano arbitratu diuinitas penſitatur. Niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo iam Deo propitius eſſe debebit.* Ego vero Baronium metu libero: credat, agat quicquid libuerit vel Romana, vel quæuis alia Eccleſia; veritas oraculorum diuinorum extra omnem poſita eſt aleam. Cœlum & terra tranſibunt: Scripturæ θεοπνεύστου iota nullum, apiculus nullus præteribit, ſed in æternum manebit. Firmitatem vero Verbi Dei in hominibus collocare, id vero quid eſt aliud, niſi creaturam Creatori anteponere? Quid enim ſi Romana Eccleſia mentem mutauerit: nam hodie multa aliter doceri quam olim, & pueri ſciunt. Quid ſi libros rituales ſuos emendauerit? actum erit videlicet de fide & conſtantia diuinarũ prædictionum. Apage à populis Chriſtianis tantam blaſphemiam. Reſpondemus igitur Baronio: quam diu ſalua erunt Euangelia: tamdiu lectum in Eccleſia & prædicatum iri factum huius Mariæ. manſura autem Euangelia ad finem vſque ſeculorum credimus, confidimus, & omnino πεπληροφορήμεθα, quare etiam illud pari fide credimus; veritatem huius prædictionis Chriſti per omnia quæ reſtant ſecula certo euentu fore comprobandam. Vanitatem metus Baroniani Chryſoſtomus oſtendit, qui etſi contrarium eius ſentiebat, quod hic pedibus manibuſque defendit Baronius cum Eccleſia Romana; adeo tamen ſimile nihil metuit, vt contra iubeat nos hoc loco obſeruare, quam bene oraculo Chriſti fides conſtaret, quod toto Orbe quotidie impleretur. Sic ille homilia in Matth. 80. Τίς οὕτως ἄθλιος, ὡς πρὸς τοσαύτην ἀντιλέξαι ἀλήθειαν; ἰδοὺ γὰρ ὃ εἶπε γέγονε, καὶ ὅπερ ἀπείληφε τῆς οἰκουμένης, ὄψει καὶ ταύτην ἀναπληρωθεῖσαν. Theodoretus in Curat. paſſ ſermone xi.

ne XI. vt probet Euangelicis prædictionibus fidem ex euentu conſtare, inter alia exempla hoc quoque affert, & ſic ſcribit, poſt narratam ex Euangelio hiſtoriam, ταύτην δὲ τὴν πρόῤῥησιν καὶ νῦν ἐστὶ περιττὸν ἰδεῖν. πανταχοῦ γὰρ γῆς καὶ θαλάττης καὶ τὸ εὐαγγέλιον τὸ θεῖον ἀναγινώσκεται, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ πίστις ἀνακηρύττεται. *Hanc prædictionem cernere eſt; nunc quoque impleri, vbique enim terrarum & marium, & diuinum Euangelium legitur, & mulieris huius fides prædicatur.* Similia his apud alios Patres; cum de hac muliere, tum de aliis perſonis, quarum in Euangeliis habetur mentio. Eucherius Lugdunenſis in homilia de vidua, quæ duo æra miſit in gazophylacium. *Quam nobilis iſta paupercula, quæ dum ſeculum iſtud manebit, diuinis paginis celebrabitur?* Similia ſunt, quæ de celebritate nominis Ioſephi, propter deſcriptam in Scripturis ipſius temperantiam, ſcribit facundiſſimus Chryſoſtomus, in libro de iis qui ſcandalizantur, editionis Sauilianæ, tomo 7. pag. 34.

XVI. Alabraſtrum vitreum ex quo vnctus Dominus. Alabaſtrum fictitium Conſtantino datum, & ab eo loco publico poſitum, à Theodoſio ſublatum. Baronij fides in veteri hiſtoria recitanda.

ANNI XXXII. Nu. XXIX.

NOn aſſentitur Baronius Epiphanio, qui ἀλάβαστρον μύρου exponit θηκίον ὑάλινον, *vrceolum vitreum.* hoc illi non placet; ac Plinium potius ſequitur, qui vaſorum vnguentariorum meminit ex alabaſtrite lapide excauatorum, ſed fruſtra eſt Baronius; neque enim contraria ſcribunt Plinius & Epiphanius, vt ipſe putat. Proprie alabaſtrum, ſiue ἀλαβαστρίτης λίθος lapis eſt candore ac λειότητι inſignis, ex quo vaſa excauabant, & eodem nomine appellabant, poſtea vero quum è vitro, & alia materia confici cepiſſent eiuſmodi vaſcula, etiam hæc alabaſtra ſunt dicta, prorſus, vt pyxis dicebatur etiam aurea & argentea, teſte Seneca; quæ tamen πυξίον, è buxo fiebat, & nomen è re inuenerat. Sic quum æris antiquior notitia fuerit atque vſus, quam ferri, æris appellatio, etiam ferro eſt tributa; & vt eleganter grammatici Græcorum dicunt, ὁ ὑστερογενὴς σίδηρος τὸ παλαίφατον τοῦ χαλκοῦ ἔχει ὄνομα, ſic δέλτος, βίβλος, πίναξ, & ſexcenta alia, de quibus ſæpe Euſtathius ac cæteri γραμματικῶν παῖδες. Recte igitur Epiphanius, communem vſum reſpiciens, dixit, alabaſtrum eſſe vas vitreum. Symillime Etymologici magni auctor, poſtquam dixiſſet ἀλάβαστρον eſſe λήκυθον λιθίνην πρὸς μύρων ἀπόθεσιν, *vaſculum lapideum in quo deponebantur vnguenta*: addit mox, σκεῦός τι ἐξ ὑάλου, ἢ μυροθήκη, *vas è vitro, vel vnguenti repoſitorium*; è qualibet materia. Conſtat vero Epiphanium, cum illa ſcribebat, reſpexiſſe ad loca Euangeliſtarum; vt dubium non ſit, credidiſſe illum, alabaſtrum, cuius in Euangelio fit mentio, fuiſſe, vitreum. Notat vero expreſſe Marcus, id vas quando vnctus eſt Dominus, fuiſſe confractum: καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς. Hoc ſi Baronius obſeruaſſet, intellexiſſet planos fuiſſe atque impoſtores, qui olim Conſtantino vas vnguentarium venditarunt, quaſi illud

ipſum eſſet, è quo fuerat Chriſtus vnctus. Nam præter lapidis, aut potius vitri fragmina, nullæ potuerunt eſſe illius antiqui alabaſtri reliquiæ. atqui vas integrum habet narratio, quam è Suida refert Baronius. Quē ſatis equidem mirari non poſſum, leuitatis culpam crimine falſi, in breui hac hiſtoria iuiſſe cumulatum. Leuitatis culpa in eo eſt; quod Græculi plani fraudem non animaduertit: credidit enim illud vaſculum, quod memorant Euangelia, fuiſſe vere Conſtantino exhibitum. Crimen vero falſi ſane manifeſtum: Nā quum dicat Suidas, vel ille potius ſcriptor, quem Suidas exſcribit, Cōſtantinum quidem in parte aliqua Fori id vas repoſuiſſe, ſed Theodoſium Magnum illud ſuſtuliſſe, non ſolum ex illo, ſed in vniuerſum è memoria hominum: Baronius adeo exiſtimationis ſuæ fuit ſecurus, vt ſcriberet, *id vas à Theodoſio Magno inde ſublatum, & honeſtiore loco eſſe reconditum*. Prouoco ad Suidæ verba quæ ſunt hæc: κάτωθεν τοῦ φόρου βικίον μύρου, ὃ ἠλείψατο ὁ Χριστὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα συμμεμορφωμένα, τεθέντα μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου· ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου: *in parte inferiore Fori erat vas vnguenti, quo eſt vnctus Chriſtus, & multa alia miraculoſa monumenta; à Magno quidem Conſtantino eo loci poſita: ſed à Theodoſio Magno deleta*. Age, depellat, ſi quis poteſt, à Baronio crimen falſi: ego non poſſum: niſi prius oblitus fuero, quid ſit ἀφανισθῆναι. Sed Græca, opinor, ille non viderat, & Latina interpretis ex animi ſui ſententia expoſuit.

XVII. Illuſtratur locus ex Euangelio Marci, ex Arabica interpretatione. ἐκστῆναι. ξηραίνειν.

ANNI XXXII. Num. XXIX.

SEriem hiſtoriæ Euangelicæ perſequens Baronius, ait paullo poſt de Domino noſtro loquens; *Accurrerunt inde ſui, vt tenerent eum, falſa quadam fama decepti, quod in furorem verſus eſſet*. hanc ſententiam ille expreſſit ex iſtis Marci, 3. 21. Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ᾽ αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν. ἔλεγον γὰρ, ὅτι ἐξέστη. Scimus hanc eſſe communem omnium fere interpretum expoſitionem: neque ignoramus, quæ de ſcelere cognatorum Domini, ad hunc locum plerique illorum diſſeruēt. Verum ſi Arabicæ interpretationis auctorem ſequi voluerimus; & Dominum noſtrum ſuſpicione vana ecſtatici furoris, & cognatos ipſius crimine atrocis conſpirationis quam hoc loco commiſcūtur interpretes, liberauerimus. Putauit paraphraſtes Arabs, ſenſum totius loci eſſe; Chriſtum premente turba vexatum adeo fuiſſe, vt ne refocillandi quidem vires corporis facultas ei concederetur: itaque è preſſuræ vexatione atque inedia, deficientibus viribus in deliquium animi incidiſſe; vel certe metuiſſe qui aderant, ne id ei accideret. Ex hoc iſtorum metu, ortus eſt rumor inter cingentem vndique turbam, quaſi id contigiſſet, quod metuebatur ne contingeret. Sparſum fuiſſe eum rumorem, ſignificat Euangeliſta, quando ait: ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη: quæ vertit Arabs, *quia malum eſt illi cor*. Gallice diceremus, *le cœur lui fault*: vel, *lui fait mal*. hæc fama vbi ad aures peruenit cognatorum & familiarium Domini, quid ipſi conſilij inierint oſtendit Marcus, & ait καὶ ἀκούσαντες

ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν. vbi Arabs, non pro vincire vt placet interpretibus, accepit: ſed pro ruentem ſuſtentare, vel prehendere, auxilij ferendi cauſſa. eadem dictione vtitur & Matthæus 9. 25. vbi Chriſtus mortuam puellam excitaturus, ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, *manum illius prehendit.*

EXERCITATIO XV.

Perſij locus de Herodianis minus recte acceptus à Baronio.

Anni XXXII. Num. II.

Herodianos coluiſſe Herodem Magnum & viuum & mortuũ, ad Prolegomena oſtendimus: nunc propterea repetimus, quia Baronius male capit locum Perſij: quem profert. Putat reſpexiſſe poetam ad Herodem Agrippæ vltimi Iudæorum Regis. Atqui ſi ad Herodianorum ſolemnia debet referri locus Satirici: certum eſt, non poſſe de alio Herode verba eius accipi, quam de Magno. illum enim ſolum colebant religioſo cultu Herodiani. Perperam igitur Baronius: at verus Perſij ſcholiaſtes, recte: *Herodes,* inquit, *apud Iudaeos regnauit tempore Auguſti in partibus Syriæ: Herodiani ergo diem natalem Herodis obſeruabant, vt etiam Sabbata: quo die lucernas accenſas, & violis coronatas in feneſtris ponunt.*

II. Iohannis corpus Sebaſten quãdo tranſlatum. falſa ſententia Hieronymo attributa à Baronio.

Anni XXXIII. Num. IV.

Verum non eſt, quod pro vero audet prodere Baronius; ſcribere Hieronymum, *corpus Iohãnis ſublatum à diſcipulis eius, ſepultum fuiſſe Sebaſtæ, quæ eſt Samaria.* Hieronymus non ſemel aut iterum, ſed ſæpius oſtendit, ſua ætate corpus Iohannis Baptiſtæ ſitum fuiſſe Samariæ, ſiue Sebaſtæ: at tranſlatum fuiſſe defuncti corpus in eam vrbem ab eius diſcipulis, nuſquam memoriæ proditum eſt ab Hieronymo. Quare igitur hoc illi affingit Baronius; voluit nimirum hac artificioſa παρεγχειρήσει, perſuadere lectoribus ſuis, iam inde à temporibus Domini cultum religioſum reliquiarum Iohannis cepiſſe. Nos vero de eo cultu nunc minime diſputamus: id tantum volumus, facinus eſſe indignum, antiquis ſcriptoribus falſas affingere ſententias: quod ſine craſſæ negligentiæ culpa, aut fraudis ſuſpicione fieri, nec ſolet nec poteſt. Legem eandem ſancio in me, quam in alios cupio latam: neque recuſo, quin ſit per me talioni locus. Porro corpus Iohannis Sebaſten delatum fuiſſe à diſcipulis Iohannis, cum Euangeliſtarum narratione parum congruit. Narrant enim Marcus & Matthæus, poſt cædem ſancti Prophetæ, eius diſcipulos veniſſe, & corpus ſepeliiſse, atque in monumento condidiſse. de tranſlatione Sebaſten nihil. Poſtea igitur id factum, & ab aliis quam à Iohannis diſcipulis: & alio proculdubio ſeculo quam Domini noſtri primo. Nicephoro quam parum aut nihil eſset tribuendum fidei, non ſemel ante diximus: nec multo aliter Baronius hic de illo pronuntiat.

III. Qui ſit factum, vt Herodes Chriſtum & eius miracula tãdiu ignorarit. Dei iudicio voluntaria ignoratio punitur neceßitate ignorandi. Bellum Herodis cum Rege Arabum: & in ea hiſtoria hallucinationes Baronij.

ANNI XXXIII. Num. VII.

NOn abs re quæritur à Baronio poſt B. Chryſoſtomum & alios, qui fieri potuerit, vt Herodes Tetrarcha Galilææ tamdiu Chriſtum & edita à Chriſto miracula ignorarit. Conſtat enim teſtimoniis Euangeliſtarum Matth. 14.1. Marci 6.14.9.7. poſt mortem demum Iohannis, tantæ rei famam ad ipſius aures perueniſſe. Verum hoc temporis ſpatium quantũ ſit, ne inter eruditiſſimos quidem viros conuenit. Baronius qui cædem Iohannis in hoc anno tertio prædicationis Chriſti recenſet, quæſtionem longe reddit difficiliorem; quam ſit apud alios, qui tempus à baptiſmo Domini ad Prodromi ἀποκεφαλισμὸν, dimidio fere ſpatio contractius produnt: quã controuerſiam, vt & alias eius generis pleraſque prætermittimus. Cauſſam ignorationis Herodis vere ſtatuit B. Chryſoſtomus faſtum & incuriam rerum bonarum, à quibus vitiis Principes pauciſſimi omnibus ſeculis fuerunt immunes. Accedit improbitas, vt plurimum, aulicorum; qui etiam dedita opera perſæpe impediunt Reges & Principes, ne ad rerum illarum cognitionem perueniant, quas ſcire illos plurimum ipſorum intererat; vt vere queruntur Lampridius in Alexandro Seuero, & Vopiſcus in Aureliano. Taceo iuſtum Dei iudicium, qui voluntariam ignorationem neceſſitate ignorandi punit. quod ne ille quidem Rabbinus ignorauit, cuius diuina vox extat in Pirke Auoth, capite 4. שכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה *merces præcepti eſt præceptum; & merces tranſgreßionis eſt tranſgreßio*, id eſt, Deus ſeruantibus Legẽ hanc rependit gratiam, vt magis magiſque in dies illam ſeruent: negligentes Legem ita punit, vt magis ac magis in dies eam negligant. At Baronius, dum cauſſas huius ignorantiæ inueſtigat alias, atque illas ex hiſtoria conatur eruere; non ſenſit delapſus in abſurda, quæ ferri nullo pacto queant. Vult Herodem ſuperioribus annis prædicationis Domini noſtri è Iudæa abfuiſſe, occupatum in expeditione Arabica contra Regem Aretam. Obſecro vero, vnde habet ille Herodem per ſe bellum adminiſtraſſe, non abſentem per Legatos ſuos? Ioſephus enim, à quo ſolo hiſtoriam didicit, contrarium verbis conceptis memoriæ prodidit nam libro 18. p. 556. de vtroque horum Regum ita ſcribit: καὶ δυνάμεως ἑκατέρῳ συλλεγείσης, εἰς πόλεμον καθίσταντο, στρατηγοὺς ἀπεσταλκότες ἀνθ' ἑαυτῶν, *poſtquam vtrique erant copiæ conſcriptæ, bellum inter Reges conflatum eſt; qui in vicem ſuam Legatos ſuos miſerunt.* Abſentiæ igitur Herodis propter bellum Arabicum, hiſtoria non eſt, verum cõiectura Baronij vel potius ἀπιρμάντευος hariolatio, pugnans è diametro cum hiſtorica veritate. Tum autem quod ait bellum hoc multos annos fuiſſe tractum; quia in eius explicatione Vitellij Præſidis Syriæ mentionem facit Ioſephus;

Ioſephus, mirificam ſuam chronologiam etiam hic oſtendit. Res ita habet. Belli huius cauſſa contracta eſt poſt Philippi Tetrarchę mortem, vt clarum eſt ex hiſtoria Ioſephi, Qui fato functum eſſe Philippum ſcribit, anno Tiberii vigeſimo, vt habet Græca editio pag. 555. vel etiam vigeſimo ſecundo, vt habet Ruffini verſio, & defendit Scaliger. Sed etſi prior numerus retineatur; bellum tamen ante proximum annum geri non potuit, propter Herodis profectionem Romam: vnde, priuſquam rediiſſet & controuerſia Regum in bellum apertum erupiſſet, annuo minus ſpatium præteriiſſe non poteſt. Ponamus igitur anno Tiberii 21. exeunte bellum iſtud eſſe geſtum: citius enim profecto non poteſt. is eſt annus, quo Vitellius miſſus eſt in Syriam, vt Pilato ſuccederet. Quare falſum eſt, oportere, quia in eius belli narratione Vitellii incidat mentio, vt id multos annos fuerit tractum. Quum autem Dominicam paſſionem referat Baronius ad annum Tiberii decimum octauum, qui fuit tertius minimum annus ante geſtum ſuperius bellum; apparet quo iudicio ſcripſerit Baronius, cauſſam, cur prædicationis Chriſti primos annos ignorauerit Herodes, fuiſſe, quod bello gerendo occupatus, domo abeſſet: nam præter licentiam fingendi, à fide hiſtorici alieniſſimam, anachroniſmus eſt commiſſus, annorum quinque vel ſex aut plurimum.

IV. Error Baronij ex inſtitutis ſectæ Eſſenorum de populi Iudaici moribus pronuntiantis. χόρτος. Euangelium Marci non ſcriptum Latine.

ANNI XXXIII. Num. XII.

IN miraculoſo conuiuio, quod quinque millibus exhibitum eſſe à Domino narrant Euangeliſtæ, placet Baronio, ſeorſim diſcubuiſſe viros & fæminas. Eam fuiſſe Iudæorum in conuiuiis conſuetudinem, probat ille ex iis, quæ ſcribit Iudæus Philo, de Eſſenis. In quo perinde mihi facere videtur, vt ſi diceret aliquis, Gallos vel Italos, quoties menſæ aſſident ad epulandum, ab vno dumtaxat latere ἐπαγκωνὶ καὶ ἰχμύως ſedere; neminem è regione: & rationem hanc afferret, quia eſt quędam familia monachorum in Gallia & Italia, quæ in accubitibus eam rationem ſeruat. Conſtat illos monachos non longius receſſiſſe à communi more patrio, quam receſſerant Eſſeni à communibus populi Iudaici inſtitutis. Quare abſurdiſſimum eſt, coniecturam fieri dè publicis moribus è ſectæ vnius, & eius quidem admodum ἀλλοκότοις ritibus. Simile iudicium, vel potius πιθανολογία, cum turbis conuiuantibus loco ſtrati fuiſſe ait fœnum, ex inſtituto Iudæorum, & affert locum Philonis, de iiſdem Eſſenis: quam appoſite, facile omnes intelligunt. Philo narrat inſtitutum ſectæ auſteritatem profitentis; Euangeliſtæ referunt, quid fecerint turbæ in caſu neceſſitatis. Sed vbi reperit Baronius fœnum quod conuiuantibus turbis loco ſtrati ſubiiceret: nam Marcus ait, eos depoſuiſſe ſe ἐπὶ χλωρῷ χόρτῳ *ſuper viridi herba, vel gramine*. fœnum eſt χόρτος, at χλωρὸς χόρτος non eſt fœnum. Helleniſtarum idioma eſt χόρτος pro herba vel gramine χλόη vel πόα: propterea

Marcus addit vocem; χλωρὸς. Latinus interpres hanc ἀκυρολογίαν eſt imitatus. Quod ait Baronius, Marcum dixiſſe *contubernia*, pro eo quod in Græcis habetur, συμπόσια, propter ea dixit, quia Marcum Euangelium Latine ſcripſiſſe credebat: quem ſupinum errorem ſolidis argumentis confutabimus σὺν Θεῷ, ad annum Domini 45.

V. An Petrus Chriſtum ſequens probetur fuiſſe caput Apoſtolorum, quia os illorum fuiſſe rereperitur.

ANNI XXXIII. Num. X.

AIt Baronius; *Tunc Petrus ex perſona omnium, (quod eſſet ipſorum caput,) profitetur dicere, Domine, &c* Iohan. 7. 68. Cogor eadem repetere quia Baronius errorem ſuum repetit. Falſo enim tum Petrum fuiſſe Apoſtolorum caput contendit, cum & ipſe & cęteri Apoſtoli, Chriſto cœleſti magiſtro ſic operam nauabant, vt in ſchola magiſtro diſcipuli. quare etiam diſcipuli vocantur & Petrus & reliqui Apoſtoli, atque alii præter Apoſtolos multi. Iam autem oſtendimus in ſuperioribus, abſurdum eſſe & ridiculum, in ſchola aliud caput agnoſcere, quam ipſum præceptorem; aut in domo patrisfamilias, aliud, quam ipſum patremfamilias & οἰκοδεσπότην. Quod aliquoties Petrus loquitur in Euangeliis, ſilentibus cæteris Apoſtolis, id B. Chryſoſtomus, Theophylactus, & paſſim Patres θερμότητος, illius (ſic enim loquuntur.) & zeli vehementiæ adſcribunt: cuius præferuidi zeli & ſanctiſſimi exempla aliquot B. Hieronymus collegit ad caput Matthæi 14. 28. Nullus primorum Patrum eam cauſſam affert, quod Petrus iam tum eſſet caput Apoſtolorum. Fatemur, Petrum & fuiſſe reuera, & dictum reperiri à Chryſoſtomo, Photio, Theophylacto, aliis, ςόμα τῶν Αποςόλων, *os Apoſtolorum*, vel quod idem eſt, προήγορον τῶν Αποςόλων, vt apud Euſebium in prima hiſtoria Eccleſ. Sed non ex eo ſequitur, Petrum, præſente Chriſto fuiſſe caput Apoſtolorum. Exodi capite quarto voce Dei conſtituitur Aron לפה vt ſitos Moſi, & loquatur pro illo. An propterea dominatio ipſi aliqua in Moſem attribuitur? Audiamus quod ſequitur: *Et tu eris illi in Deum.* Potentia igitur penes Moſem; miniſterium penes Aaronem. Non aliter Patres ſenſerunt. Auguſtinus Quæſtionum ſuper Exodum libro II. *Et cum dicit, Tibi loquetur ad populum: ſatis indicat in Moyſe principatum, in Aaron miniſterium.* Procurator aut Syndicus ciuitatis, cum ciuium poſtulata Principi exponit, pro omnibus loquitur: & tamen caput ciuitatis non eſt. Primipilus aliquis deſideria ſuorum commilitonum Tribuno militum aut Imperatori exponens; pro tota legione, aut toto exercitu loquitur; caput tamen legionis aut exercitus non audit. In vrbe inclyta, Mompelio, magiſtratui municipali (Conſules vulgo vocantur;) attribuitur è corpore cauſſidicorum delectus aliquis iuuenis, quem ipſi è re nominant *le Parlier*, quia eſt os Conſulum, & quaſi publicus orator: atque eandẽ conſuetudinem in multis Belgii vrbibus ſeruari audimus. Iſti loquuntur pro ſuis ciuitatibus & ſunt προήγοροι Cõſulum atque omnium magiſtratuum munici-

municipalium : & capita non ſunt tamen, neque ciuitatum, neque magiſtratuum pro quibus loquuntur, ipſis tacentibus: imo in pleriſque locis iſti ne magiſtratus quidem ſunt, ſed verius miniſtri Magiſtratuum. Sic presbyter cum ſacra facit, cum Deum orat, cum peccata confitetur, pro vniuerſo populo vocem mittit; etiam pro Epiſcopo vel Archiepiſcopo, ſi Liturgiæ ſacræ interſint; populi tamen caput non eſt, ac multo minus Epiſcopi vel Archiepiſcopi; niſi fortaſſe ad actum, vt loquuntur Iuriſconſulti. Sic qui pro Rege loquitur, os Regis appellatur, inquit Lyranus ad caput 15. Ieremiæ. Quin etiam os Dei recte dici poſſe quemlibet fidelem Prophetam & Dei ſeruum, certum eſt è verſiculo 19. eius capitis. ideo Baſilius alicubi Gregorium Naz. vocat os Chriſti. Ignatius quoque ad Epheſinam Eccleſiam ſcribens, & ad ſuperiorem Ieremiæ locum alludens. γίνεσθε, ait, *διάκονοι Θεοῦ, καὶ ϛόμα Χριϛοῦ. Eſtote miniſtri Dei & os Chriſti.* Concludimus igitur, *loqui pro aliquo*, nullius dominationis, ſed miniſterii potius ſignum eſſe: multumque illos errare, qui Petrum Apoſtolorum in ſchola Chriſti verſantium caput fuiſſe ex eo colligunt, quia pro cæteris aliquoties reperiatur locutus.

VI. Defenditur vera lectio apud Cyprianum. Eccleſia poſt paſſionem Domini cepta eſt ædificari. Sententia Cypriani, Qui rebellat aduerſus legitimum & fidelem Epiſcopum extorris ſit ab Eccleſia. Obaudire.

B. Cypriani locum ex epiſtola ad Pupianum corrupte deſcribit Baronius hoc modo: *Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine.* Obſeruat Pamelius in antiquiſſima editione & optima quaq; poſteriorũ, legi *ædificanda*, non *ædificata*. & ita omnino ſcribendũ, tã hoc loco, quam in ſimili epiſtolæ 55. vel certe ita exponendum. Veritas enim dicti huius, pendet è dicto Chriſti, Matthæi 16. 18. vbi eſt verbum futuri temporis οἰκοδομήσω *ædificabo.* quando autem illa Petrus loquebatur, nondum Chriſtus Eccleſiam ſuam ædificauerat: id enim ædificium poſt paſſionem eſt inchoatum. Et quum vere ſentiant omnes Petrum eius ædificii fundamenta prima ieciſſe, cum illa geſſit, quæ primo capite Actorum & ſecundo narrantur; abſurdum dictu eſt, Eccleſiam fuiſſe ædificatam prius quam aut Chriſti ſanguis eſſet fuſus, quod verum eſt huius ædificij cæmentum, aut Petrus & reliqui Apoſtoli manus operi admouiſſent. veriſſima autem doctrina eſt, quam B Cyprianus elicit ex interrogatione Chriſti & Petri reſponſione, cum ſubiicit: *docens & oſtendens, quia etſi contumax & ſuperba obaudire nolentium*, (perperam in recentibus editionibus *volentium*: nã apud Latinum interpretem, & ſæpe apud Patres, *obaudire* idẽ eſt atq; obedire:) *multitudo diſcedat, Eccleſia tamen à Chriſto non recedit; & illi ſunt Eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo.* Indubitata veritas eſt, quoties legitimo & vero Epiſcopo, qualis Cyprianus fuit, qui de ſe hæc loquitur,

pia plebs adhęret, Eccleſiam Dei eam eſſe: vt ſi quis ab eo cœtu ſe auertat, extra Eccleſiam eum eſſe, dubitari non queat. Quum autem Cyprianus in cauſſa propria ita diſputet, atque illos qui à ſe diſceſſerant, extorres ab Eccleſia eſſe contendat: docet nos pius martyr, vnicuique Epiſcoporum ipſi ſimilium, hoc eſt, doctrina & vita Christum imitantium, tantundem iuris eſſe ſimiliter diſputandi. Atque hæc Cypriani conſtans mens & ſententia fuit; vnumquemque Epiſcopum ſuæ Eccleſiæ caput, petram, fundamentum eſſe: quare eidem, *rebellare aduerſus Epiſcopum*, & *extra Eccleſiam eſſe* locutiones ſunt idem ſignificantes, vt in epiſtola 40. editionis Pamelianę, & alibi. Nemo autem ignorat, qui Cyprianum legit, & aſinus non eſt, ex omnibus Patribus hunc potiſſimum eſſe, qui dominationem terrenam in Eccleſia, & illud Satanicum figmentum de vnius abſoluta monarchia, radicitus conuellat ac funditus euertat: qua de re poſtea.

VII. An Marcus à Domino receſſerit propter ſermonem ipſius de manducanda carne ſua, vt aſſirmat ex Epiphanio Baronius.

ANNI XXXIII. Num. XIII.

Mirum eſt, affirmare Baroniũ tanquam rem certam, Marcum Euangeliſtam, vnum illorum Christi diſcipulorum fuiſſe, qui propter non intellectum myſterium de manducanda eius carne, ab illo dicuntur receſſiſſe. Iohan. 6. 66. Saltem faceret mentionem opinionis contrariæ, quæ & plures multo & pręſtantiores auctores habet. Nam excepto Epiphanio, (viro ſane maximo; ſed quem res arguit ipſa, leuibus auditiunculis, neſcio vnde acceptis, facile nimis aliquando fidem habuiſſe: non memini legere idem de Marco apud vllum è magnis ſcriptoribus Eccleſiæ. At contra, Marcum Christi diſcipulum non fuiſſe, neque ea ſcripſiſſe, quæ vſu cognouiſſet, verum quę fando accepiſſet à Petro, quam multi ſcriptores memoriæ prodiderunt & antiquiſſimi & grauiſſimi? Papias in tertio libro extremo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Euſebii, id affirmat; parum grauis quidem auctor, ſed tamen antiquiſſimus. Hieronymus & ex profeſſo ſcribens de Marco & alibi etiam, idem ait cum Papia, cuius etiam teſtimonio vtitur B. Auguſtinus initio librorum de conſenſu Euangeliſtarum tãquam rem certam & indubitatam ponit. Quid alios teſtes aſſiduos enumerem? inſtar omnium erit Gregorius Magnus; cuius inſigne eſt teſtimonium libro primo Dialogorum: *Mihi*, ait, *luce clarius conſtat, quod Lucas & Marcus Euangelium quod ſcripſerunt, non viſu, ſed auditu didicerunt* Næ tam expreſſum teſtimonium viri tanti, & quidem Romani Pontificis, inſuper haberi à Baronio æquum non fuit. quum pręſertim probabilis admodum ſit coniectura. Epiphanium aliud agentẽ illa de Marco ſcripſiſſe. Scripturarum enim laudat auctoritatem, ex quibus clare id conſtare ait: ὡς, inquit, τοῖς τὰ εὐαγγέλια ἀναγνοῦσι σαφὴς ἡ διήγησις, atqui verbum nullum in toto illo Iohannis capite, ac ne in tota quidem Scriptura, vnde ſimile quid de Marco poſſit colligi. Quæ mox recitat Baronius ſuper Hemerobaptiſtis ex Epiphanio, examinata

ſunt

ſunt ad Prolegomena, nec cauſſa eſt, cur illa repetantur. δὶς κράμβη θάνατος.

VIII. Baronianæ ἐπιστάσεως, ſuper Domini verbis Matth. 16. 17. ſcopus oſtenditur, & doctrina eius ſumma proponitur.

ANNI XXXIII. Num. XVII.

IAm togas componamus & audientiam faciamus: magiſter adeſt. Adeſt, inquam, Cæſar Baronius, qui pedem ſiſtere nos iubet, & ad obſeruationem quandam ſuam, animaduerſione, vt ait digniſſimam, diligenter attendere. Hæc obſeruatio cuius argumenti ſit, quoue ſpectet, quærendum non eſt: iam enim monuimus, digreſſiones, ſiue ἐπιστάσεις, quæ paſſim in his Annalibus occurrunt, vnius ferme omnes atque eiuſdem eſſe argumenti, & ad Papæ monarchiam illam infinitam ſtabiliendam pertinere. Quum igitur omnipotentiæ Pontificis aſſertores vulgo ſic credant, ſic doceant; ad euincendum quod contendunt, facere cum primis verba Chriſti apud Matthæum 16. 17. & 18. poſtquam Baronius Euangelicæ hiſtoriæ ſeriem ad illud tempus perduxit, quo putat illa fuiſſe dicta à Domino; non ſatis illi fuit verba Chriſti recitare, quod ſolum erat hiſtorici: ſed etiam interpretationem illorum accuratam, quod eſt Theologi, profert: atque inde miras quaſdam concluſiones eliciens, ſuam ex his conficit obſeruationem; vere, vt ipſe profitetur, animaduerſione digniſſimam; hoc eſt, vt nos interpretamur, iuſtiſſimę reprehenſioni obnoxiam, & piorum omnium indignationi. Quod vt oſtendamus, per partes Baronianam obſeruationē conſiderabimus. Sunt autem iſta quinque:

I. Figmentum Baronij de Concilio inter Chriſtum & diſcipulos habito.

II. Decretum in eo Concilio factum, auctore Petro, ſuper orthodoxa fide.

III. Decretum alterum in eodem Concilio factum, auctore Domino noſtro, ſuper fundamento Eccleſiæ, Petro & eiuſdem monarchia.

IV. Explicatio verborum Domini noſtri, & vis decreti huius ab eo facti.

V. Teſtimonia Patrum, quibus doctrinam ſuam Baronius confirmat.

Nunc ſigillatim, hæc quinque capita expendamus.

IX. Ad primum caput ἐπιστάσεως Baronianæ. Probatur nullam Concilij ſpeciem habuiſſe Chriſti illud colloquium cum diſcipulis ſuis. Chriſtus Magiſter: Apoſtoli & veteres Chriſtiani diſcipuli ac diſcipulæ. Viæ docendi duæ, per ſermonem docentis, vel per interrogationes. Chriſtum vtraq; ratione vſum. Eundem ſolitum orare ſolum. Colloquium illud in via habitum. Concilium quid.

DOminum noſtrũ Ieſum Chriſtũ, toto miniſterii ſui tempore, Doctoris munus ſuſtinuiſſe, atq; incredibili ſtudio impleſſe, modo falſos Legis interpretes arguendo, & populum Iudaicum in vera pietate inſtituendo modo; ſuos diſcipulos cura peculiari cœleſtis doctrinæ arcana docẽdo, nemo eſt qui dubitet. Prop-

terea paſſim in Euangeliis vocatur ῥαββουνί, διδάσκαλος & καθηγητὴς *magiſter & preceptor*; frequentius multo quam Κύριος, *Dominus*. Et qui Chriſtum ſequebantur, μαθηταὶ *diſcipuli* in Euangeliis proprie & κυρίως fere ſemper vocantur. eamque appellationem fideles, etiam poſt Chriſti aſſumptionẽ initio naſcẽtis Eccleſiæ retinuerunt, dicebanturque & viri *Diſcipuli* & fœminę μαθήτριαι, *diſcipulæ* vt Actor. 9.36. quum ipſo nomine, (Patres obſeruant,) profiterentur, in Eccleſia Chriſti vnum eſſe verum Doctorem, Ieſum Chriſtum, quemadmodum expreſſis Domini verbis docemur Matthæi 23.8. εἷς ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστός. Ipſi vero duodecim Apoſtoli & erãt peculiari ratione Chriſti diſcipuli, & ita dicuntur in Euangeliis; non quomodo cæteri, ſed ἐξόχως καὶ ὑπερεχόντως, vt Homerus poëta. Quum autẽ tradendarum diſciplinarum in ſcholis plures ſint & diuerſi modi; duo præcipui cum à philoſophis antiquis, tum ab omnibus fidelibus præceptoribus reperiuntur vſurpati: vnus, quando ſolus loquitur qui docet, alter, quando interrogationes & reſponſiones adhibentur, & vel Præceptor ſuos diſcipulos interrogat, vel diſcipuli Præceptorem. His docendi modis optimum Doctorem Chriſtum eſſe vſum, hiſtoria Euangeliſtarum non obſcure ſignificat. Solus loquitur Chriſtus ſæpiſſime; vt cum ſacramentum Euchariſtiæ inſtruit, apud Matthæum, Marcum & Lucam: item in ſermone de monte, Matthæi, cap. 5. & in illis diuinis concionib. ſuis, quarum ſummæ recitantur in Euangeliis; interdum à diſcipulis interrogatur, vt Iohannis 9. 2. Eſt quando ſuos ipſe diſcipulos interrogat, vt in ea hiſtoria, qua de nunc agitur, quæque extat apud Mat. cap. 16. Marcum cap. 8. Lucam cap. 9. Hæc quum ita ſint; ſcribit tamen de hac hiſtoria Baronius initio obſeruationis ſuæ ſic: *Eiuſmodi tanti ponderis & auctoritatis actio Chriſti, typum quendam exprimit celebrandi Concilium: cum miſſis cæteris ſolus cum diſcipulis, poſt preces Deo oblatas, de ſumma rerum quæſtionem proponit.* Mirum & omnibus ſeculis inauditum eſt, quod hic narratur de typo Concilij à Chriſto tunc exhibito. Iſtud nemo veterum interpretum aut Doctorum, nemo recentiorum, opinor, ante Baronium dixit. Et quum inter omnes fere conſtet, originem Conciliorum è libris ſacris repeti debere: nemo tamen in illa hiſtoria eam quæſiuit: omnes in cap. 15. Act. primum ſacri concilium Eccleſia Chriſtiana celebrati exemplũ extare credunt. Baronius contra, non ſolum hoc loco, ſed etiam in anno Domini 58. num. 119. originem eius inſtituti, & exemplum Concilii primi in hac hiſtoria reperiri affirmat. Sed hæc ſententia, non ſolum propter nouitatem cordatis viris debet eſſe ſuſpecta; verum etiam propter manifeſtam abſurditatem reiici atque explodi meretur. Nam in hiſtoria, qua de hic agitur, quid ſimile Concilii? Interrogat Chriſtus Apoſtolos ſuos, nempe vt cupidus præceptor ſuos diſcipulos: eum ſiquidẽ docendi modũ & eſſe & ſẽper fuiſſe in Scholis vſitatũ, iam, diximus. Fortaſſe ex verbis ſuperioribus Baronii dicat aliquis, eo argumẽto motũ illũ fuiſſe, ꝙ preces Chriſti, quarũ meminit Lucas 9. 18 putarit actionis, quæ poſtea commemoratur,

commemoratur, initium fuiſſe. Nam Concilia à precatione ſolita incipere, nemo ignorat. Hoc vero nihil ad rem. quis enim neſcit, & Chriſtum & omnes veros Chriſtianos actiones ſuas omnes alicuius momenti à precib. ſemper inchoaſſe? Quod etiam illi olim, qui omnibus actionibus ſuis minimis maximis, vt auctores ſunt Tertullianus, Chryſoſtomus & alij, crucis ſignaculum præmittere ſoliti. Id enim primis temporib. velut compendiũ quoddam fuit precum. Adde quod verba Lucæ aliter accipiunt magni nominis interpretes; atque ipſe cum primis Maldonatus. Sic Lucas: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς. *Et factum eſt cum ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli & interrogauit illos.* Putat Baronius, vnam continuam actionem hic deſcribi, communem Chriſto cum diſcipulis: ſed melius intelligas, Chriſtum ſolum oraſſe; vt fere ſemper: (quam ob cauſſam notet auctor Gloſſæ, non reperiri Chriſtũ oraſſe vnquam cum ſuis diſcipulis;) & tamen præſto illi fuiſſe diſcipulos: qui dicuntur Lucæ συνεῖναι αὐτῷ, *cum Chriſto eſſe*, reſpectu turbarum, quæ nullæ omnino tum aderant: nam ab illis ſe Chriſtus ſeduxerat cum ſuis diſcipulis, vt notat Marcus. At ſolum oraſſe Chriſtum, innuit vox καταμόνας, *ſeparatim*: pro qua dixit Latinus interpres. *ſolus*. Sententia igitur eſt: Dominum oraſſe ſolum; non tantum à turbis liberum, ſed etiam Apoſtolis paullulum ſubmotis: deinde inter eundum ſuos diſcipulos interrogaſſe: nam expreſſe notat Marcus: καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. *& in via interrogabat diſcipulos ſuos.* Nullum hic Concilium, nulla Concilii idea aut eſt, aut eſſe potuit. Nam concilium quidem appellatur, vt recte alicubi dicit Thomas, conuentus iudicum ad deliberandum aliqua de re congregatorum: hic nullus iudex præter vnum Chriſtũ: reliqui omnes ſine vlla poteſtate, omnes diſcipuli, & Chriſtus ipſe non hic ceu Iudex ſedet; ſed vt doctor ac magiſter, inter ſuos diſcipulos familiariter verſatur, illos docens. Quis vnquam Concilium appellauit colloquium inter præceptorem & diſcipulos habitum? Omnino ſermonem huiuſmodi Concilium vocare, eſt Domino iniuriam facere, ſuos ipſi diſcipulos æquare, & τρόπον διδασκαλίας, in formam conſeſſus iudicialis vertere: quo nihil abſurdius fingi poteſt. Baronium non ex ignorantia, ſed certo cõſilio hunc errorem erraſſe, quę mox dicemus, palam facient. Hic obiter adnotabo; conſilium Domini quando hanc doctrinam per interrogationem propoſuit, neminem è veteribus expoſuiſſe videri luculentius, quam factũ eſt à Baſilio Seleucenſi in homilia ſuper his ipſis Domini verbis.

X. Ad ſecundum caput ὑποθέσεως Baronianæ. Induſtria Baronij in concinnando fictitio iſto Concilio conuenienter doctrina hodiernæ, qua ſtatuit Papam ſupra Concilium. Patrum iudicia de eo quod Petrus pro Apoſtolis õnibus loquatur. Nõ poſſe dici Cõcilium, in quo ſolus Petrus ſancit Canonẽ fidei. Κρίσις *Baroniana*

& artificium in diſſimulanda concluſione doctrinæ quam proponit. Legitimi Concilij notæ aliquot. Maximus Abbas.

Ibidem.

VEeniamus nunc ad res geſtas huius Concilii: Baronius enim duo illius decreta commemorat: prius fidei canonem continet, inquit ille, cuius decreti auctor Petrus, approbator Chriſtus: poſterius ad πολιτείαν Eccleſiæ ac regimen pertinet; atque huius ſaltem Baronius auctorem facit Chriſtum. Quid cæteri Apoſtoli? quæ illorum partes in hoc Concilio? nullæ prorſus: nam in narratione Baroniana, reliquorum Apoſtolorum, vt olim Megarenſium, οὐδεὶς λόγος. Hæc quidem portentoſa doctrina eſt, & prorſus noua: cuius auctor Baronius, quare Nouator dici non queat, cauſſam equidem nullam video. Hic vero ſuſpicionem meam diſſimulare non poſſum neq; debeo. Exiſtimo enim Baronium certo conſilio, atque arte magna, colloquio ab Euangeliſtis narrato formã & nomen Concilii attribuiſſe: vt ſub hoc exemplo, propter Chriſti præſentiam omnium longe efficaciſſimo lectoribus incautis & ad ſcopum illius non attendẽtibus, perſuaderet, ſupra Concilia eſſe Papam: quod eſt hodie doctrinæ Hildebrandinæ caput vnum inter præcipua. Sciant vero horum Annalium lectores, Baronii hanc eſſe artem qua paſſim vtitur, atque id ſumma dexteritate facit, vt rebus quas narrat, formam ac faciem induat propoſito ſuo conducibilem. Hoc cum alibi locis innumeris eſt obſeruare, vt palam faciemus, ſi Deus voluerit, tum etiam hic inſigniter. Sermonem enim Domini cum ſuis diſcipulis, & τρόπον διδασκαλίας, vt toties diximus, Concilium appellans; narrationem ſuam ita cõcinnat, vt ex ea facile ſit colligere, Papam eſſe ſupra Concilium. Rem enim geſtam ſic narrat, vt quaſi diuiſum imperiũ cum Chriſto Petrus haberet, omnia ipſe vnus agat, omnem auctoritatem Petrus vnus obtineat; denique Petrus vnus ſit τὰ πάντα, cæteri Apoſtoli κωφὰ dumtaxat ſint πρόσωπα. Percurramus leui pede eius verba. *Petrus*, ait, *primus omnium, licet non ætate, vt ſæpius diximus, ſed dignitate, talem fert ſententiam.* Petrum inter diſcipulos primum locum tenuiſſe, non inuiti concedimus: fuit enim ordo inter illos, vt ſupra dicebamus, 13. §. non autem confuſio & ἀταξία: at caput tum fuiſſe Apoſtolorum, quod ſæpe dicit Baronius, aut quomodo hic loquitur, dignitate præſtitiſſe, falſum eſſe ibi probauimus: omnes enim Apoſtolos condiſcipulatus æquabat. Petro autem nihil dum eximii honoris Chriſtus cõtulerat Quin ipſe Baronius paullo poſt fatetur, num. 23. Petrum caput Eccleſiæ nondum fuiſſe conſtitutum. quæ igitur tum fuit illius prærogatiua dignitatis? propter ætatem fuiſſe prælatum cęteris negat Baronius, affirmat Hieronymus: & videtur ſenſiſſe cum Hieronymo Dionyſius, qui in libro De diuinis nominib. capite tertio, vocat Petrum τὴν κορυφαίαν καὶ πρεσβυτάτην τῶν θεολόγων ἀκρότητα: *verticem Theologorum ſupremum & vetuſtiſſimum* quare enim *vetuſtiſſimum*, niſi quia erat omnium natu maximus? quam fuiſſe multorum ſententiam antea probauimus: ac propterea primum reſpondiſſe.

reſpondiſſe. Nos id in medio relinquimus. At quòd pro toto Apoſtolorum choro Petrus loquitur, in eo ſpecimen nullum dignitatis præcellentis agnoſcimus: ſed vel ordinem inter pares, vel zeli vehementiam in Petro, vt ſuperiùs oſtendimus. Si erramus, cum B. Ambroſio erramus, qui affirmat, Petrum cùm reſpondit pro omnibus, primatum egiſſe, *confeſſionis vtique non honoris.* locum Ambroſii paullo poſt inter alia Patrum teſtimonia expendemus: cum B. Chryſoſtomo erramus: cuius verba ſubiiciam in hunc Matthæi locum ex homilia 55. Τί οὖν τὸ ςόμα τῶν Ἀποςόλων; ὁ Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποςόλων κορυφαῖος. πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται· καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα, πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν. ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. *Quid Petrus os illud Apoſtolorum? Is vt calidus vbique chori Apoſtolorum coryphæus, quum omnes fuiſſent interrogati, ſolus reſpondet, & tunc quidem, cùm de opinione populi Chriſtus interrogabat, omnes dixerunt quod fuerant interrogati: ſed cùm de propria ipſorum opinione, Petrus proſilit* (anteuertit alios) *& ſermonem occupat.* hæc Chryſoſtomus: qui Petrum coryphæum appellans chori Apoſtolici, ad ordinem reſpicit, qui fuit inter illos: cùm ipsum vocat *vbique calidum*, zeli vehementiam facit cauſſam, cur Petrus ſæpe os Apoſtolorum fuerit; de quo antè dictum: quò etiam pertinent verba, προπηδᾷ *ſaltu anteuertit*, & προλαμβάνει *ſermonem occupat.* Nullam hîc habes dignitatis præcellentiam: quare Theophylactus mẽtem Chryſoſtomi duobus verbis expreſſit, πάλιν ὁ Πέτρος ὡς θερμὸς προπηδᾷ, ſed de hoc Chryſoſtomi loco mox plura. Auguſtinus verò ſi ſermone 13. de verbis Domini: *Vnus pro multis dedit reſponſum, vnitas in multis.* in ea homilia primatus Petri meminit Auguſtinus: ſed cum interpretatione duobus locis, *in ordine Apoſtolorum primus.* quam ſententiam pluribus perſequitur B. Cyrillus in Iohanné. eum omnino vide, libro 4. cap. 28. Addit Baronius: *Petrus talem fert ſententiam, vt cauſſam ipſe definiat, & quid omnibus ſentiendum eſſet, erudiat, atque decernat, ac fidei canonem perpetuò permanſurum conſtituat.* Subit mirari quod genus iſtud ſit Concilii: in quo interrogat Chriſtus ſententiam, Petrus ſolus conſtituit, Petrus ſolus Canonem Fidei condit. Non poſſumus legitimo vlli Concilio iſtud comparare: nam legitimi Concili præcipua & ὑπὸ τὸ ἐδῶς nota eſt, vt ſinguli conſeſſorum liberè quid ſentiant, exponant, & vt de communi omnium ſententia decernatur ac fiat canon. Hîc nihil ſimile; vnus Chriſtus interrogat; in quo nullum ſpecimen dignitatis: vnus Petrus Canonem fidei conſtituit: qui eſt in Eccleſia ſupremus apex dignitatis, vni Chriſto proprius. de reliquis Apoſtolis ſubjungit auctor: *vt nihil jam eſſet opus conſulere cæteros tunc Apoſtolos, ac rogare quænam eſſent de ea re ſententiæ ac opiniones.* de ipſo autem Domino hæc. *Idcirco etiam ſatis fuit Chriſto Petrum fuiſſe locutum, ac quid de fide ſentiendum eſſet, clauum fixiſſe.* Ex his colliget facilè attentus Lector, quò pertineat, nouum, inauditum & τερατῶδες figmentum de Concilio inter Christum & diſcipulos habito. Nam ſi in eo Concilio, quod præſente

& ſanctimonia inter paucos vir inſignis. Sed hæc iſto loco ſatis.

XI. Ad caput tertium ὑποθέσεως Baronianæ: An Petrus ſit conſtitutus ſummus Sacerdos, & Caput viſibile Eccleſiæ. Baronius id probat ratione humanâ & exemplis. Docetur de rebus fidei diſputandum eſſe è verbo Dei, non rationibus humanis. Scriptura principium omnium diſputationum Theologicarum. Impia vox differentium extra Scripturas. Reſpondetur ad rationem Baronij, de præſtantia monarchiæ. Oſtenditur non ſequi quod ille colligit. Forma ex omnibus mixta laus. Veteris Eccleſiæ regimen formam πολιτείας retuliſſe ex omnibus mixtam. Caput vnū Chriſtus: *Epiſcopi inſtar Optimatum. ii dicti etiam* monarchæ. *Populi partes in ordinationibus. Synodorum auctoritas. Ordo inter Epiſcopos. Epiſcopis magnarum vrbium honos tributus: Romano præcipuè. Dominatio olim ignota poſtea ſuccrevit, infandorū cauſſa malorū. Reſpondetur ad exempla Baronii. Probatur malè afferri exemplum Pontificis Max. apud Iudæos, ob varias cauſſas. Item Romani & Athenienſis.*

An. XXXIII. Nu. XXVIII.

SEquitur decretum alterum huius ψευδωνύμου Concilii: quo Dominus noſter, ſi Baronio credimus, Petrum conſtituit Sacerdotem ſummum, caput viſibile Eccleſiæ, fundamentum & abſolutum Monarcham. Atque id ita fieri debuiſſe, priuſquam ad verba Chriſti accedat, duobus argumentis probat: quorū prius eſt ab vtili; poſterius ab exemplo. Vtilitas vnius viſibilis capitis illa commemoratur, quòd eo pacto controuerſiæ, quas neceſſe eſt in Eccleſia oriri, facilè tolluntur, dubia ſoluuntur, Eccleſiæ vnitas atque integritas meliùs ſeruatur. Exempla in medium afferuntur tria; veteris populi Iudaici, Reip. Romanæ & Athenienſis. Hæc conditor Annalium; cui breuiter reſponſurus, illud priùs dicam. Si conſtaret liquidò eam fuiſſe diuinæ Sapientiæ volūtatē, vt militans in terris Eccleſia regio ac monarchico imperio ſub vno viſibili Capite regeretur; non hæc ſolùm duo argumenta potuiſſe afferri, ſed alia quamplurima, ad laudandum iſtud Dei conſilium; quod ſapiētiſſimum eſſe, Eccleſiæ vtiliſſimum, atque vno verbo cæteris eiuſdem ordinationibus ſimillimum, nemo pius eſſet dubitaturus. Nunc quum fuiſſe eam Dei voluntatem, neque ex oraculis Scripturarum certò queat probari; neque ex primorum ſeculorū Patribus; quod paullò pòſt luce meridiana efficietur clarius; fruſtra eſſe Baronium, atq; adeò præpoſterè agere, cùm priuſquam Dei voluntatem è ſacra pagina demonſtrarit, argumenta affert, ex humana ratione deprompta; vt euincat, debuiſſe Chriſtum ita facere, & quo eſſet ipſius Eccleſiæ conſultum, Monarchiam abſolutā, qualis hodie defenditur, oportuiſſe in

terris inſtituere. Priùs probet Baronius, ita Deum voluiſſe, atque eius formæ regimen præcepiſſe: & protinus fideles omnes concedent, ſapienter voluiſſe, ſapienter feciſſe, atque omnino ſic fieri debuiſſe. Nam iſtæ quidem ex humana ſapientia depromptæ ratiunculæ, vim magnã apud exercitatos in diuinis oraculis viros non ſunt habituræ. Præclarè & verè B. Hilarius lib. 6. De Trinitate; *Hoc*, ait, *ſtultitiæ humanæ error inuexit, dum quod ſapiunt, ex ſe potiùs quàm ex Deo ſapiunt.* Quare operam ludunt Monarchiæ iſtius patroni, cùm multas & ſubtiles è penetralib. Philoſophiæ rationes congerunt, quò vnius in Eccleſia monarchicum imperium defendant. *Pluralitas principiorum*, inquit Barlaam Epiſcopus Hieracenſis, in Epiſtola ad Græcos de primatu Eccleſiæ Romanæ. *& carentia principii, initia ſunt inordinationis: ex hac autem oritur ſolutio. Solutio verò eſt Dei alienum.* acutè. quis negat? Sed nos huic Barlaamo alium Barlaamum monachum opponimus, qui in breui tractatu De Papæ principatu, ſtatim initio prudentiſſimè monet, omnes huiuſmodi diſputationes ad principia reuocandas eſſe, de quibus inter contendentium partem vtramque conueniat: quod ille dicit, ἀνάγκη ἀγαγεῖν ἐπὶ τὰς κοινῇ ὁμολογημένας ἀρχάς. Porrò principia ſtatuit idem ſapienter & piè, Scripturas. E Scripturis igitur, non ex proprio ſenſu probanda eſt iſta Monarchia. Nam in diuinis conſiliis cæcutit humana ratio. Quid magis abſurdum humana ratione rem æſtimantibus, quàm vt filius Dei mortem ſubeat, & quidem mortem Crucis? Itaque Petrus abominatur eius rei mentionem, & humanâ vſus ſapientiâ Chriſto dat conſilium, vt ab eiuſmodi cõſilio abhorreat. Quod Petro tunc à Domino dictum eſt, id ipſum ſibi dictum putent, quicunque οὐ φρονοῦσι τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων, h. e. qui ad judicandum de conſiliis diuinis, non Scripturas, ſed humanam conſulunt ſapientiam. Monarchici verò diſputatores, vbi ſemel ingenio habenas laxarunt, vt ſine Dei verbo velint ſapere. quò, bone Deus, progreſſi ſunt? Exemplo ſit auctor Gloſſarum in Extrauag. Vnam ſanctam, qui Rom. Pontifici verba Chriſti de ſe accommodans, Matth. 28 18. *Omnis poteſtas mihi data eſt in cælo & in terra*, in hanc blaſphemiæ plenam & plus quàm Satanicã vocẽ erupit: *Non videretur, ait, Dominus diſcretus fuiſſe, vt cum reuerentia eius loquar, niſi vnicum poſt ſe talem vicarium reliquiſſet, qui hæc omnia poſſet.* En abominandæ impietatis abyſſum, in quam neceſſe eſt eos incidere, qui de rebus diuinis ex aliis principiis quàm Verbo Dei audent diſſerere. *Euanuerunt* nimirum *in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Iam ſuperioribus Baronii argumentis breuiter reſpondeamus. Primum erat de vtilitate vnius in terris capitis viſibilis, & monarchici, ad conſeruationem Eccleſię. Equidem non neſcio dominationem vnius & regimen monarchicum, potiorum philoſophorũ conſenſu, quibuſcum & nos ſentimus, cæteris omnibus formis πολιτειῶν, hoc eſt, *gubernationum*, pręſtare: ſed illud addo; à reb. terrenis ad res Eccleſiæ perſæpe duci argumentum non poſſe: cęleſtis .n. res eſt Eccleſia ac prorſus diuina, cuius tuitio &

δεξιᾷ

ἀρεςῶ non ab humanis pendet conſiliis, verùm ab vnius Dei voluntate. Igitur an expediat in Eccleſia, quæ ſummũ Monarcham agnoſcit Chriſtum, Deum & hominem, cui ipſa arctiſſimè conjungitur, vt capiti corpus, ſponſa ſponſo; alium eſſe terrenum Monarcham, qui regio imperio illam regat, & dicat, *Sic volo, ſic jubeo, mea pro ratione voluntas*, vt hodie docemur; Dei eſſe vnius ſtatuere, non autem cuiuſquam mortalium. Eccleſia, Dei viuentis domus eſt, populus illius περιούσιος: quis igitur ſibi tantũ tribuat, vt ordinare domum Dei ex animi libidine audeat? Quis ſanus non potiùs credat; ſi vnius capitis viſibilis & Monarchæ dominatio ad ſalutem Eccleſiæ neceſſaria eſt: repertum iri ſine dubio illius inſtitutionem, claris & perſpicuis verbis expreſſã in Teſtamento Patris noſtri Ieſu Chriſti, qui Eccleſiam tantopere dilexit, vt propter illã ſeſe exinaniuerit, & quò illi ſalutẽ pareret mortẽ ſubierit, & quidem mortem Crucis? Quis etiam dubitet, repertum iri eius inſtituti atq; præcepti perpetuã in Eccleſia praxin; atque eam tum maximè illuſtrem, cùm maximè florebat doctrinæ Chriſti puritas atq; integritas? Quare in Verbo Dei & praxi primitiuæ Eccleſiæ quæſtionis huius deciſio eſt omnino quærenda: & eo ſtandum, quod ibi fuerit inuẽtum. Alioquin rationibus humanis ſi agitur, nihil agitur. Nam etſi fatemur regimen monarchicũ eſſe optimum atq; excellentiſſimum: non tamen concedimus, ad conſeruationẽ alicuius ſtatus illud eſſe ſimpliciter neceſſarium. Sunt enim & aliæ publicæ adminiſtrationis formæ, quas qui prudenter vſurpant, regiam nihil deſiderant. Itaq; olim in populo Iudaico non vnius Dominatio, ſed pluriũ optimorum, quam Ariſtocratiam vocant, à Deo fuit inſtituta. Et Ioſephus ſcriptor grauiſſimus, lib. 4. c. 8. Moſem inducit Iudæis ſuis ita præcipientem: Ἀριςοκρατία μὲν οὖν κράτιςον, καὶ ὁ κατ᾽ αὐτὴν βίος· καὶ μὴ λάβοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας· ἀλλὰ ταύτην ςέργοιτε· τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, καὶ κατ᾽ αὐτοὺς ἕκαςα πράττοντες. ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. *Optimum eſt optimatum regimen, & in eius forma Republica optimè viuitur. Neque vos aliam vnquam Reip. formam deſideraueritis: ſed in hac ſemper acquieſcitote; Leges pro dominis habentes, & ex illarum præſcripto omnia adminiſtrantes. Sufficit enim vobis quòd Ducem,* ſiue *Principem habeatis* Devm. Quis autem ignorat multos & olim fuiſſe populos, & nunc eſſe, qui in forma democratica aut ariſtocratica acquieſcant? & tamen conſeruantur earũ dominationes, vigent, florent, durãt. Non igitur rectè colligũt, qui ſic argumentantur: vnius in terris dominatio ad conſeruationẽ Eccleſiæ futura erat accommodatiſſima: ergo illam Chriſtus iuſtituit. Tam facilè enim eſt Chriſto conſeruare Eccleſiã ſuam in ſtatu ariſtocratico, aut quouis alio, quàm monarchico. Accedit huc, quòd plurimi è veteribus ſapiẽtibus, viri longè prudentiſſimi, pronuntiarunt; illam adminiſtrationẽ publicæ rei eſſe omnium optimam, quæ ſit ex omnib. formis temperata: qualis erat Spartana, omnib. decantata. Romana etiam vetus; cuius mixturam explicat accuratè & prædicat magnificè Polybius lib. 6. Atq; hanc formam ex omnib. mixtam, in primitiua Eccleſia poſſe obſeruari, nemo antiquitatis Eccleſiaſticę peri-

tus negauerit. Vnus Rex vnus Monarcha, VNVM SOLVM CAPVT, ait Gregorius Magnus, Epiſt. 36. lib. 4. ἡ μία κ̀ μόνη ἁπάντων κεφαλὴ, inquit Baſilius in Aſceticis, p. 390. vel ſi quis alius auctor eius libri, *vnicum, & ſolum caput Eccleſiæ* agnoſcebatur, Dominus noſter, IESVS CHRISTVS. Epiſcopi in ſingulis Eccleſiis conſtituti, cum ſuis preſbyteriis, & propriam ſibi quiſq; peculiari cura, & vniuerſam omnes in commune curantes, admirabilis cuiuſdam Ariſtocratiæ ſpeciem referebant. Nam ſingulos Epiſcopos cum ſuis cleris Eccleſias quibus erant præpoſiti, in ſolidum curaſſe, neque aliud in terris caput agnouiſſe, tam certum eſt, quàm quod certiſſimū, vel ex vnius B. Cypriani teſtimodio, vt alia nunc taceam. Hinc adeò eſt, quòd Epiſcopi aliquando reperiuntur *Monarchæ* appellati, vt ante multos annos memini notare cùm alibi, tum in vita Vdalrici, Auguſtæ Vindelicorū edita, qui libet mihi nunc ad manum nō eſt: & *monarchiam* etiam legas pro Epiſcopatu poſitam. Hilarus Papa Rom. ad Leontium Epiſcopum. *Dilectiſſimo fratri Leontio Hilarus. Miramur fraternitatem tuā ita legis Catholicæ immemorem eſſe, vt quæque iniqua, & contra Patrum noſtrorum ſtatuta, in prouincia quæ ad monarchiam tuam pertinet, ſi ipſe, aut non vis aut non potes, etiam nec nos ſilentii tui taciturnitate permittas corrigere.* Erant & populo ſuæ partes, ſub cuius aſſiſtentis conſcientia, vt loquitur B. Cypr. ordinationes fiebant: in quo ſpecimen aliquod fuit democraticæ πολιτείας. Porrò inter Epiſcopos primis illis & beatis temporibus, ordinem fuiſſe, cùm ſcripta illorum ſeculorum legimus, facilè animaduertimus; dominationē fuiſſe aut regium vnius imperium in omnes, nuſquam deprehendimus. Et omnino nullum fuiſſe certum eſt, ætate ſanctiſſimi Martyris, Cypriani: qui in epiſtolis ad Rom. Papas (fratres ipſe appellat ſemper) Corneliū & Stephanum, toties illam inculcat ſententiā; *habere in Eccleſiæ adminiſtratione voluntatis ſuæ arbitrium liberum vnumquemque præpoſitum, ſiue Epiſcopum.* RATIONEM ACTVS SVI DOMINO REDDITVRVM: & ſimilia his multa in eius diuini viri monumentis. Quin etiam adminiſtratio Eccleſiarum, temporib. illis vſurpata, hoc ipſum euincit planiſſimè. Nam illa propter quæ Caput viſibile & monarchicum neceſſariū eſſe Baronius & cæteri partium illarum hodie cōtendunt; per Epiſcopos omnia adminiſtrabantur, vel ſingulos cū ſuis presbyteriis, ſi leuius eſſet negotiū; vel plures in Synodis congregatos, ſi res exigeret. Synodi dubia ſoluebāt: Synodi cōtrouerſias componebant: Synodi obſtinatos hæreticos vel ſchiſmaticos damnabāt & ex Eccleſia ejiciebant: denique, licèt primis illis temporib. caput viſibile & monarchicum nullum eſſet: nihil tamē ad Eccleſiæ regimen, conſeruationē & ἐπίδοσιν deſiderari potuit, quod non abunde ſuppeteret. Loco dominationis erant ſancta charitas. & inter Epiſcopos eiuſmodi ordo, vt qui plurimùm poſſent publicum bonū procurare illi cenſerentur primi, & honoris quædā prærogatiua illis æquo animo à cæteris cōcederetur. Eſt autem ita naturâ cōparatū, vt illi plurimū prodeſſe poſſint, qui ciuitates maximas & potentiſſimas inhabitāt. Quod in Epiſcopis vel maximè vſu veni-e,

venire, quum & ratio & experientia omnium ſeculorum arguat; iure merito illis temporibus Epiſcopo Romæ, ciuitatis dominatricis & B. Petri ſucceſſori, cæteri omnes primas ſine inuidia conceſſerunt: ita tamẽ, vt fratrem agnoſcerent, fratrem vocarent, non dominum, non Monarcham, non Vice-deum, non Omnipotentiæ Pontificię vindicem, vt hodie à ſuis paraſitis vocatur. Hæc noua iura, ita primitiuæ Eccleſiæ incognita, vt ne appellationum quidem illarum vmbra, vel aliquod leuiſſimum veſtigiũ in tota vetuſtate plurimarum ætatum poſſit deprehendi. Quæ poſtea mutationes acciderint in regimine Eccleſiæ, cupiditas dominandi quando primũ graſſari ceperit, noui tituli, noua iura quando primùm ſint excogitata, quib. artibus, per quos gradus, quibus quantiſque motibus, bellis, ſceleribus, parricidiis ad hoc faſtigium humanę potentiæ Papa Rom. fuerit euectus, nemo qui proximorum ſeculorũ hiſtorias legit, poteſt ignorare, niſi fungus eſt, aut iudicio diuino excæcatus. An autem Eccleſiæ Dei melius fuerit proſpectum, poſtquã verſa eſt prior charitas & legitimus ordo inter Epiſcopos, hinc in dominationem, inde in neceſſitatem parẽdi vni δεσπότῃ & Monarchæ, virorum eruditorum & verè piorũ facio iudicium. Fruſtra igitur Baronius vtilitatem nobis prædicat vnius capitis viſibilis, regio more imperantis; quũ certiſſimè compertum ſit, primitiuã Eccleſiam nullum eiuſmodi Monarcham agnouiſſe: & poſtquam longa dies illud caput monarchicum, ceu nouum τέρας, in lucem produxit; adeò nihil ex eo boni acceſſiſſe Eccleſię, vt contrà, ex illo tempore omnia in deterius ſint verſa; ſuccedentibus in locum prioris concordiæ, charitatis, ἀταξίας, & mutuæ reuerentię, totâ paſſim Europâ odiis, tumultib. bellis, cędibus, parricidiis Regum & Principum, populorum vaſtationib. & vix priùs auditis lanienarum exẽplis. Taceo de rapinis omnium totius Europę regnorum, ad ditandum vnam vrbem; quarum exempla horrenda, vt alibi verè dicebamus, Matthęus Paris monachus, & alii hiſtoriæ Anglicæ ſcriptores luculenti & fide digniſſimi, infinita ſuggerunt. Hæc quum ſine extrema impudẽtia, aut pudenda hiſtoriarum ignoratione, nequeant negari; reuocentur priùs res Romanæ ad antiquũ modũ oportet, quàm Baronio fides habeatur, vtilitatem ſui Capitis viſibilis, quale cernitur hodie, prędicanti. Exempla quæ afferuntur, & prętermitti à Baronio, & negligi à me ſine fraude poterant. Pietatis enim Chriſtianę non eſt, vitam vel priuatim vel publicè inſtituere ad populorum aliorum exempla: verũ ex Lege Dei & Chriſti atq; Apoſtolorum eius, quà documentis, quà exẽplis. Peſſimè verò cauſę ſuę Baronius cõſuluit, cùm eiuſmodi exempla in medium protulit, quę hodiernam doctrinã de capite monarchico funditus euertãt. Nam ſi ad exemplum Eccleſiæ Iudaicæ, Pontifex Max. Eccleſiæ etiam Chriſtianę fuit neceſſarius: proferatur eius inſtitutio è libris Noui Teſtamẽti, claris verbis declarata, quẽadmodum è Lege Moſaica proferri poteſt Pontificis Iudaici expreſſiſſima inſtitutio. Epiſcopi, presbyteri, diaconi, apertis Scripturarum teſtimoniis ſunt fundati: vbi habetur

præceptũ de Pontifice Max. & monarchico? vbi reliqua Sedis Romanæ mentio? Adde quòd ſummus Sacerdos Iudaicus, typus fuit Chriſti, veri & ἀρχιερέως & ἱερέως, ac ſalutaris illius victimæ, cuius vmbram olim Iudæi, nos hodie tenemus veritatẽ. Vbi res venit, typi ceſſant; quis dubitat? Ceſſauit igitur profectò typus ille vnus Meſſiæ, & ſucceſſerunt in eius locum 11. Apoſtoli: quorũ hodie vicarii ſunt, etſi non pari poteſtate cum Apoſtolis omnes Epiſcopi, vt è B. Cypriano antea dicebamꝰ. Poſtremò quũ illis temporib. intra vnius populi fines, ſanè āguſtos, Eccleſia contineretur; viderint acuti homines cuiuſmodi ſit illa argumentatio; quia in Eccleſia vnius populi fuit aliquis Pontifex Max. ergo etiã in Eccleſia eſſe debet, per vniuerſum mundũ, quàm latè Orbis patet, ſparſa & fuſa. Verũ eſto: ſit in toto mũdo vnus Pontifex Max. quia fuit olim in populo vno: at ſub veteris nominis obtẽtu, noua, inaudita, horribilia iura inuadi, Orbis terrarum dominationem rapi friuolis diſtinctiunculis velatam, in ſpiritualibus directè, in temporalibus indirectè, Omnipotentiam Pontificiã jactari; cædes Regum & Principum, quos pauci hæretici hęreticos pronunciarint, vel neſcio quo prætextu morti addixerint, (vt duos Henricos Galliç Reges nuper,) doceri, juberi, patrari, laudari, quis ferat? aut quod ſimile ius Lex Dei Iudaico Põtifici olim tribuit? Si igitur populi illius exẽplo tueri ſe volũt Papę Regib. parẽto extra muneris ſui functionẽ, vtiq: in temporalibus; rerum ac perſonarũ ſacrarũ curatione contẽti ſunto. Nã hæc fuerunt olim apud Hebręos Regum & Pontificum jura. Hoc vel illa Iudaici juris regula oſtẽdit, quã antè proferebamus, in diſputatione de Anna Pontifice. Sed ſunt & alia eius rei argumẽta in Thalmudicis Digeſtis, & apud Maimonidã, cęteroſque Rabbinos tam multa, vt id velle negare, extremę ſit impudẽtię. Vel lege halacoth de Regib. & bellis eorũ in libro Schophetim, apud Moſem Ægyptium. Et in Meſſeceth הוריות tractatu Thalmudico, c.3.p.13. demonſtratur, Regẽ eſſe קודם לכהן גדול *ſuperiorem Summo Pontifici* è 3. Reg. 1. vbi Dauid Rex vocat ſe dominũ Sadok Pontificis. Quin ille ipſe Ioſephi locus, quẽ affert Baronius, ſi rectè intelligatur, concluſionẽ illius euertit. Non enim tribuit ille Pontifici vllã Hildebrandinæ ſimilẽ Monarchiã, nullam Pontificiam Omnipotentiã, ſed tantũ τὴν τῶν ἱερέων ἡγεμονίαν, *vt inter reliquos Sacerdotes locũ primum obtineat.* Quod autem ait Ioſephus præcipua quæq; publicorũ negotiorum à Sacerdotib. fuiſſe adminiſtrata; verũ eſt de cõſeſſu vnius & Septuaginta virorũ, i.e. Synedrio: quod è Leuitis & Sacerdotib. magna ex parte, non excluſis tamẽ reliquis Iſraëlitis, vt ante dicebamus, componebatur. Sed Synedrii caput non fuit Pontifex, vt jam probauimus; verũ is qui dicebatur Naſi: Põtifex autem cũ Synedrio intererat, infra Naſi cenſebatur; vterq; verò infra Regem. De Pontificibus Romanorum & Athenienſium idem reſponſum eſto. Nam ne iſti quidem, quod peritis rerum antiquarum eſt compertiſſimum, vllum monarchicum imperium in ſpiritualibus & temporalibus ſibi vindicarunt. Solas curabant res & perſonas ſacras: negotia Reipubl.

non

non attingebant, niſi quatenus religionis cauſſa poſtulabat. Magiſtratibus penes quos imperium erat, obtemperabant, & eorum iuſſa capeſſebant: neque amplificandæ ſuæ potentiæ gratia turbas, ſeditiones, aut bella leguntur vnquam excitaſſe. Quid multa? nullus inter illos extitit Hildebrandus, nullus Bonifacius Octauus, nullus Alexander Sextus. Quorſum igitur hodie iſta exempla vetuſtatis ad ſtabilienda iura χθὲς καὶ πρώην nata? Aut quis tam hebes quin intelligat, à ſingularum ciuitatum Pontificibus, ridiculo errore argumenta duci ad Pontificem vniuerſi mundi? Velim vero mihi dicant iſti diſputatores ſolertes, an Rex ſacrorum apud Athenienſes, aut Pontifex Maximus apud Romanos, ad populos ſuis Rebuſpubl. ſubiectos ſuam iuriſdictionem, aut aliquam dominationis vmbram porrigerent. Verum de poteſtate Sacerdotum apud gentes, plura, ſi Deus voluerit, dicentur ad annum 57. Obiter leuiora quædam hic adnotare non pigebit. In pſephiſmate Arhenienſium, cuius meminit Baronius, legitur apud Ioſephum, ἐπ' Ἀγαθοκλέους ἄρχοντος, pro quo eſt in Annalibus ex fide aliena, *ſub principe Agathocle.* Aliter locutus eſſet, crede, Baronius, ſi obſeruaſſet, quod nemo eruditorum ignorat, Marcum Tullium, Senecam, & Plinium, aut Græcam vocem Latinam ſolitos facere, aut *Prætorem* appellare, vel *magiſtratum*, illum Athenienſium Archonta, qui anno dabat nomen. nemo certe Latinitatis veteris obſeruans temere Principem dixerit: qua de voce mox dicentur plura. Iam cum à theſi ad hypotheſin tranſit auctor, & ſic ait: *Quod diuino & humano iure ita ſemper factum reperiretur,* (nempe vt apud pleraſque gentium eſſet vnus ſummus Sacerdos;) *Chriſtum ſuorum Apoſtolorum Principem conſtituiſſe Petrum:* ſi recte capio Baronij argumentationem, etiam ad exempla Romanorum & Athenienſium reſpectũ habuit Dominus, cum Eccleſiæ ſuæ regimen ordinabat. Fortaſſe non erat ea mens Baronij: nemo tamen illa verba expendet, *quod ita ſemper factum reperiretur,* quin huius ſuſpicionis illi veniat in mentem. Equidem ſcio Ieſum Chriſtum, pro illa ſua infinita erga humanum genus indulgentia, in dictis factisque ſuis, naturæ hominum ſeſe non raro accommodaſſe. Verum egiſſe illum rem tantam, humana exempla reſpicientem, ſalua pietate dici poſſe non exiſtimo. Eſt enim filij Dei maieſtate indignum, vt dicatur conſilij tanti cauſſas extra ſe quæſiuiſſe & more οὐτιδανῶν μερόπων, deliberans, ratiunculis eiuſmodi fuiſſe motus, quales paullo ante dicebamus. Sapientia Dei æterna eſt: conſilia ab æterno fundata: rationes conſiliorum humanæ menti incomprehenſibiles. Quicquid igitur eſt, vel honoris, vel χαρισμάτων, quod in Petrum cæteroſque Apoſtolos eſt collatum; ante mundi fundamenta, non trabali clauo, ſed diuinæ prouidentiæ inuiolabili docreto fixũ erat. Sed hæc, vt dixi, obiter.

XII. Ad quartum caput ἐπιστάσεως Baroniana. Sententia Baronij, Petrum eſſe conſtitutum petram & Monarcham in Eccleſia. Proponitur Matthæi pericopa expendenda. Summa & par-

tes colloquii Chriſti cum diſcipulis ſuis. Conſilia Dei non ſemel & ſimul electis patefacta. Cauſſæ non temere quærendæ eorum, quæ fiunt impulſu Spiritus ſancti. Cur vnus reſpondet pro omnibus Apoſtolus? rationes duæ. Toſtati laus. Cur Petrus ſit ille vnus qui loquitur? I. ratio; ſolus Petrus id myſterium norat. ea confutatur. Articuli vis in ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. II. præcellens virtus Petri. III. quod eſſet os Apoſtolorum: itaque eius vox eſt vox omnium Apoſtolorum. IV. Petri feruor. V. Quod eſſet coryphæus Apoſtolorum. Id eſſe argumentum præcellentis honoris, at non dominationis. Apoſtolorum chorus. κορυφαῖος & κορυφαιότατος, quis proprie, item metaphorice. Decemuiri Rom. ἔξαρχος. ἐξάρχειν μελῳδῆς. συνεχεῖν. Petrus ἔξαρχος Apoſtolorum, item ἀρχηγός. cur & quæ eius partes. Admonitio de voce Princeps apud interpretes Græcorum Patrum. Ruffini locus animaduerſus, & Chriſtophorſoni. In Apoſtolorum pari poteſtate fuiſſe præcipuum honorem Petro delatum. Paritas miniſtrorum inaudita veteribus. Differentia inter honorem & dominationem. Regnum Petri apud Ambroſ. & παῤῥησία Petri apud Chryſoſtomum: vel potius ἀγάπη. Soluitur obiectio, Petrum poſt aſſumptionem Domini cepiſſe vti auctoritate. docetur auctoritatem illam nihil minus fuiſſe quam monarchiam. Petri peculiaris προστασία in iaciendis Eccleſiæ fundamentis. ſed in qua nihil fecit αὐθεντικῶς aut quaſi habens poteſtatem aliquam in collegas. Soluitur obiectio è Chryſ. αὐθεντεῖν τῶν προβάτων dictum de Petro, at non αὐθεντεῖν τῶν Ἀποστόλων. Ambiguitas in voce Princeps: Princeps Sacerdotum, titulus dãnatus in Conc. Carth. Princeps ea notione qua dominationẽ ſignificat, neq; de Petro neq; de Papa legitur apud Patres. Monarcha & Monarchia voces in veteri Eccleſia inauditæ. Noua vocabula reiicienda ex vſu Eccleſ. niſi fuerint legitimo Conc. firmata. αὐθέντης de Patre. Petrũ pro Apoſtolis omnibus locutũ eſſe. Diluuntur obiectiones aduerſus eam ſententiam Petrum in hoc colloquio diſcipulum egiſſe, non Principem, qui articulos de fide conderet, vt vult Bar. Cur Petrus poſt confeſſionem non laudatur, ſed beatus prædicatur, παῤῥησία apud Chryſ. non eſt meritum ἀ παῤῥησιασοι devotio Petri. Præmium confeſſionis. Bar-Iona cur additum. caro & ſanguis. Petro facta promiſſio

ſio ad omnes Apoſt. pertinuit. Literalis expoſitio horum verborum. Tu es Petrus & ſuper hanc petram æd. *Arabs interpres* ῥωμαΐζει. *Græci textus Matthæi auctoritas peſſimo exemplo ſpreta nonnullis. Hebraicus textus hæreticorum.* petra *ſoliditatem denotat, non dominationem. Alia multa.*

VEniamus iam ad τὸ συνέχον, & ipſum huius controuerſiæ cardinem. Probat deinceps Baronius, Petrum in hoc ſic falſo dicto Concilio, à Domino noſtro conſtitutum eſſe Eccleſiæ ſuæ petram, fundamentum, Principem & Monarcham. Hoc elicit ille è verbis Domini, Matthæi 16. Nam dicit ibi Filius Dei, ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam ſuper Petram, hoc eſt, Petrum, ait Baronius: & daturum ſe eidem Petro claues regni cœlorum. Petra, Claues, & verbum *Paſce*, tria ſunt Monarchiæ Petri, id eſt, Romani Pontificis firmamenta, &, vt hodie Hildebrandiſtæ putant, eius imperii totidem arces munitiſſimæ: vt nos firma fide credimus, Monarchiæ in Eccleſiam inuectæ non οὐ τειχίσματα, ſed ἐπιτειχίσματα. Sed clauium quidem ius, & vim verbi, *Paſce*, non hoc loco, verum in anno ſequente explicat Baronius. Quare & nos duas illas partes iſtius diſputationis in illum locum reiiciemus. Summa igitur doctrinæ Baronianæ hic propoſitæ eſt; Dominum noſtrum, quando dixit Petro, *Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam,* hoc ſignificaſſe; Petrum in Eccleſia, quam ſe ædificaturum pronuntiat, futurum petram, id eſt, fundamentum primarium, (ita ſæpe appellatur Petrus in his Annalibus,) cui totum ædificium innitatur: neque ſolum fore fundamentum, ſed etiam vniuerſæ Eccleſiæ Principem ac Monarcham, tam ipſum, quam eius ſucceſſores. Baronij verba: *inſtituto iam in Eccleſia collegio Apoſtolorum, ex illis vnum omnium maximum, ac Principem, qui cæteris præeſſet, elegit.* & poſtea: *Licet Chriſtus ſit auctor Eccleſiæ, protector ac moderator; tamen principatum quendam in ea eſſe voluit, ac monarchiam, quam Petro contulit, ac in eius ſucceſſores propagauit.* Hæc doctrina quam vera ſit, aut quatenus vera ſit, melius cognoſcere non poſſumus, quam ſi ad lapidem Lydium illam exegerimus, & verba Domini diligentiſſime expenderimus; ac quomodo melioribus Eccleſiæ temporibus, cum exortæ nondum erant hodiernæ controuerſiæ, Patres illa intellexerint, accurate iuxta & candide conſiderauerimus. Quod ſi probauerimus, neque Apoſtolos, poſtquam hæc à Chriſto audiuerant neque primorum ſeculorum Patres, cum hæc eadẽ Chriſti verba, vel ex profeſſo, vel obiter in ſuis ſcriptis exponerent, de monarchia, quæ hodie defenditur, vnquam cogitaſſe: cauſa profecto dici non poterit, quominus hæc doctrina pro noua, & aſſertores illius pro Nouatoribus ſint habendi. Ades igitur Lector philalethes, & ad Domini verba diligenter attend. ἵνα εὐχῆς ἤϊον ὑδὶ βοείην. Scriptũ eſt Matth. cap. 16.

Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;

15 *Dicit illis Ieſus, Vos autem quem me eſſe dicitis?*

Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.

16 *Reſpondens Simon Petrus dixit, Tu es Chriſtus, Filius Dei viui.*

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ Σίμων βαρ-Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

17 *Reſpondens autem Ieſus dixit ei; Beatus es Simon bar-Iona quia caro & ſanguis, non reuelarunt tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt.*

Κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

18 *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.*

Inter cæteras inſignis eſt periocha hæc apud Matthæum; quæ Domini cum diſcipulis ſuis Apoſtolis colloquium deſcribit. Commemorarunt idem colloquium, & Marcus, & Lucas; ſed minus plene: quare apud illos ea verba non leguntur, de quibus hodie diſputatur. Narrationis Matthæi duæ ſunt partes primariæ: prior, ipſum continet ſermonem, quem vltro citroque habuerunt ſuper capite quodam præcipuo religionis Chriſtianæ IESVS CHRISTVS, & diſcipuli eius ab initio verſus decimitertij, ad finem, decimiprimi. Sequentes duo verſus, declarationem habent conſilij Dei. de ædificanda Eccleſia ſuper ea doctrina, de qua actum fuerat, de Petri miniſterio, quod eam ad rem Chriſtus erat adhibiturus, & de eiuſdem Eccleſiæ finem nunquam habitura duratione. Hoc conſilium ſuis Apoſtolis ſtatim initio communicauerat Chriſtus; ſed breuiter & obſcure; quando dixit illis, ſe piſcatores hominum eſſe illos facturum. Nunc aliquid amplius & multo auguſtius illis indicatur; quod ne tum quidem fuerat ipſis ſignificatum, quando ad prædicandum primo miſſi ſunt, Math 9. & 10. Marc. 6. Luc. 8 & 9. Ita ſolitus eſt Deus immortalis iam inde à primis mundi temporibus, arcana conſilia ſua non ἀθρόως, ſemel & ſimul, ſed per partes, & temporum interualla, ſuis electis aperire; ſicut ante obſeruabamus, in diſputatione de prophetia Iacobi. Hic igitur nomen ECCLESIÆ primum occurrit, quod in Euangeliis ante hoc colloquium non legitur. Vt facile etiam ex eo ſit conjicere, cepiſſe tunc Dominum, ædificationem Eccleſiæ, quam moliebatur, Apoſtolis apertius patefacere. Quos tamen parum percepiſſe Chriſti mentem. ſequens hiſtoria declarat. Apparet enim illos nihil dum altius cogitaſſe, quam de reſtitutione regni Dauidis in Iudæa: de quo etiam poſt paſſionem, paucis diebus ante Saluatoris aſſumptionem ipſum interrogant, Actor. 1. 6 At quæ priore parte comprehenditur doctrina, Apoſtolis ignota non erat, vt ſtatim oſtendemus. Sed imitatus eſt Chriſtus fideles & nauos præceptores; quibus ſatis non eſt, vt ſui diſcipuli præcepta artium, aut ſcientiarium theoremata nota habeant: verum hoc amplius γυμνασίαν & exercitationem eorundem adiiciunt: quo melius de traditæ doctrinę veritate & oppoſitę falſitate ipſis conſtet, atque, vt ſic dicam, πληροφορηθῶσι. Eſt enim docendi via duplex; ἀνασκευὴ, confutatio falſi. & κατασκευὴ, aſſertio veri. illa apud

Ariſtotelem

Ariſtotelem ſæpiſſime præcedit; hæc ſequitur. Eandem methodum in hoc colloquio obſeruatam, licet animaduertere. Quærit à diſcipulis Dominus, quem ſe eſſe vulgo homines dicerent. Sciebant Apoſtoli omnes illas opiniones, quas cõmemorant eſſe falſas. Sed aliud eſt ſcire aliquid eſſe falſum: aliud actualiter, vt loquuntur in Scholis, illud condemnaſſe, vel audiſſe condemnari à ſuo Doctore. Omnes autẽ ab illis prolatas opiniones damnat Chriſtus vnica vocula aduerſatiua ꝺ *ſed*, vel *autem*. Ὑμεῖς δὲ, q d. Sed vos qui harum opinionum falſitatem noſtis. hæc eſt ἀνασκευή: ſequitur κατασκευή. Veram ſententiam ex ore Petri interrogatione ſua elicit Seruator; quam voce grauiſſima deinde confirmat: non Petrum, ſed Devm eſſe illius auctorem ſignificans.

16 Respondens Simon Petrvs Dixit.] Domini voce omnes interrogati ſunt; vnus reſpondet: Petrus nempe. Quare? Fortaſſe non male hic vſurpaueris, quod prudenter dicebat Chryſoſtomus in Acta, homilia 28. vbi Spiritus ſancti impulſu fit aliquid, facti cauſſam non debere quæri. λοιπὸν, ait, μὴ ζήτει διὰ τί; ὅ τι τῷ πνεύματι κινεῖται. Verumtamen & Chryſoſtomus ipſe, & alij Patres propoſitam quæſtionem, cauſſis aliquot in medium allatis, ſoluerunt. Ea quæſtio duplex eſt: cur vnus loquatur pro omnibus: cur ex omnibus, Petrus: Ad priorem ratio gemina poteſt afferri; ἀταξία, ordo, ſiue decorum; & vnitatis ſanciendę ſcopus. Ad ἀταξίαν faciebat cum primis, ne confuſe loquerentur omnes, neue ſermonem plures arriperent. Multi Patrum hanc cauſſam attigerunt: ſed omnium optime rẽ explicat Cyrillus, iis verbis quæ poſtea afferentur. Poſterioris quoque ſæpe meminerunt Patres; qui multa feciſſe Chriſtum & eius Apoſtolos obſeruant *in typo vnitatis*, vt loquitur Auguſtinus, de baptiſmo contra Donat. lib. 3. Idem in Iohannem tractatu 28. *Reſpondet Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuerſis.* & typum vniuerſæ Eccleſiæ geſſiſſe Petrum in hac confeſſione, eiuſdem Patris eſt ſententia. Ingenioſe vero Toſtatus, quæſtione 56. in iſtud Matthæi caput, *Forte*, inquit, *Chriſtus tenuit corda diſcipulorum cæterorum, ne reſponderent: quia fides Catholica vna eſt, vbicunque, & apud quoſcunque ſit: ideo conueniens fuit, confeſſionem eius per vnum fieri, licet eſſet illa fides multorum.* Placet acumen viri, ſi in meliora ſecula incidiſſet, longe maximi. Sed quare Petrus loquitur cæteris ſilentibus? Baronio quidem ratio vnica pro omnibus abunde ſatisfacit; quod Petrus eſſet Princeps & Monarcha. Sed hoc eſt τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, quod Logicorum pueris non probatur. Patres igitur conſulamus. Euthymius propterea ſolum Petrum locutum fuiſſe exiſtimat, quia *Solus Petrus*, inquit, *vere Chriſtum, & natura, & proprie filium Dei hunc eſſe intellexit.* Beatus quoque Hilarius eiuſdem ſententiæ videtur fuiſſe. Nam in Matthæum canone 14. ſic ſcribit. *Hoc in Petro conſiderandum eſt, ſi de eum cæteros anteiiſſe. Nam ignorantibus cæteris, primus reſpondit; Tu es filius Dei viui.* Sed quis putet Apoſtolos, tertium iam cum Chriſtoannum agentes, ignoraſſe Chriſtum eſſe filium Dei? Viderant Spiritum

ſanctum in eum deſcendentem. Audiuerant cœleſti voce editum teſtimonium, *Tu es filius meus dilectus*, Ioh. 3.22. & quidem cum articulo ibi ſcriptum. ὁ υἱός μου, ille vnicus & ſolus Dei filius. Vim enim articuli in ea locutione ſic exponunt Patres. Theophylactus; μετὰ τοῦ ἄρθρου ὁ υἱός, τουτέστιν, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ εἷς καὶ μόνος, Audiuerant Nathanaelem cum eodem articulo dicentem, *Tu es* ὁ υἱός, *ille vnicus Dei filius*, Ioh. 1.50. Sine articulo vero, ipſas etiam turbas audiuerant dicentes, Ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ, *Vere filius Dei es*, Matthæi 14 33. Viderant denique miracula à Chriſto edita, tot & tanta. Quare non eſt veriſimile, omnes Apoſtolos, præter Petrum, primum, illud religionis Chriſtianæ elementum ad hanc diē ignoraſſe. Apud Iohannem 6. 69. extat Petri eadem confeſſio, nomine omnium Apoſtolorum edita: Nos credimus & ſcimus, ὅτι σὺ εἶ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; *te eſſe illum vnicum Chriſtum, illum vnicum filium Dei viuentis.* quæ confeſſio alio tempore & occaſione alia edita eſt, quam hæc, quæ Matthæo, Marco & Lucæ commemoratur. Quod ſi, vt probabile exiſtimant eruditiſſimi viri, atque in his Epiſcopus Ianſenius, tempore antecedit confeſſio illa apud Iohannem, iſtam apud Matthæum; patet manifeſtiſſime error Euthymij: quem errorem hodie multi, ſed alio fine, parum ingenue defendunt. Chryſoſtomum, qui videtur idem ſenſiſſe cum Euthymio, paulo poſt interpretabimur. Non prætermittam verba Toſtati, in hoc caput quæſtione 58. *Videtur quod iſtud, quod nunc confeſſus fuit Petrus, non fuit nunc nouiter reuelatum, ſed ante hoc credebant illud diſcipuli.* Alij dixerunt, ideo Petrum pro omnibus locutum, quia virtute omnibus præſtaret. Euſebius Eccleſ. hiſtoriæ libro 2. cap. 14. Petrum his titulis ornat: τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν Ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, *fortem illum & magnum inter Apoſtolos, qui virtutu ergo ante reliquos omnes loqui ſolitus.* Etiam apud Chryſoſtomum homilia tertia in Acta, vbi loquitur de Petri auctoritate in electione Matthiæ hæc verba leguntur, εἰκότως ταῦτα ἐγίνετο διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός: *merito hoc ita fiebat, propter excellentem viri virtutem* ſed idem Pater in hunc Matthæi locum, plures ſimul cauſſas commemorat. Sic enim ſcribit: τί οὖν τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. Καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα, πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν· ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει, Habes hic tres facti cauſſas. Prima, quod Petrus eſſet os Apoſtolorum; altera, quod in omnibus eſſet feruentis ingenij: tertia, quod eſſet Apoſtolorum coryphæus. Obſeruat deinde, omnes locutos eſſe Apoſtolos, quando de vulgi ſententia Chriſtus illos interrogauit: at cum de propria ipſorum, *proſiliiſſe*, id eſt, *anteuertiſſe Petrum*, *& ſermonem occupaſſe.* In prima cauſſa, quod dicatur Petrus fuiſſe os Apoſtolorū, virtutis præſtantioris ſpecimen ineſſe, quidam exiſtimarunt, vt de Euſebio modo referebamus: at dominationis nullum id eſſe argumentum, probauimus anni huius initio. Quod ſi Petrus propterea ſic loquitur, quia erat os Apoſtolorum, vt toties affirmat Chryſoſtomus: ſequitur

quitur neceſſario, pro omnib. eum eſſe locutum, & fuiſſe omnium Apoſtolorum vocem, quæ ore Petri proferebatur. Quis tam fungus, qui collectionis huius neceſſitatem non intelligit? Omnino, aut non fuit os Apoſtolorum Petrus, quod affirmant Patres: aut edita ore illius confeſſio, omniũ diſcipulorum fuit confeſſio. E multis locis vbi hoc affirmat Chryſoſtomus, afferã vnum, quo nihil deſiderari poteſt expreſſius. Homilia in verba Pauli ad Gal. 2.2. vt probet non ceſſiſſe Petru poſt abitum Domini zeli feruorem ſuum oſtendere; et iam ante ſolitum pro omnib. loqui, & os collegarum eſſe; affertur hic Matthæi locus, dein de verba hæc ſubiiciuntur: ὥσπερ γὰρ τὸ στόμα ἀντὶ παντὸς τοῦ σώματος φθέγγεται· οὕτως ἡ γλῶττα τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἦν, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτὸς ἀπεκρίνατο. *quemadmodũ os loquitur pro toto corpore: ſic Petrus lingua erat Apoſtolorum, & pro omnibus ipſe reſpondit.* Hieron. in hunc locum: *Petrus ex perſona omnium Apoſtolorum profitetur, Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Secunda cauſſa multo etiam minus dominationis ſignificationem vllam habet, quod calido Petrus fuerit ingenio: qua etiam de re dictum eſt. Atque huius cauſſæ & θερμότητος Petri locis fere innumeris mentio fit apud Chryſoſtomum. Et quidem hanc rationem inprimis afferunt patres. Hieronymus in caput 15. eiuſdem Euangeliſtæ; *In omnibus locis ardentiſſimæ fidei* (hoc eſt; quam Græci patres appellant Petri θερμότητα) *inuenitur Petrus. Interrogatis diſcipulis, quem homines dicerent Ieſum, Dei filium confitetur.* Cyrillus in Ioannem, libro duodecimo, capite ſexageſimoquarto: *Præueniebat alios Petrus: ardore namque Chriſti præcipuo feruens, & ad faciendum, & ad reſpondendum paratiſſimus erat.* Theophylactus quoque è Chryſoſtomo, vt ſolet: ὡς θερμὸς ὁ Πέτρος προπηδᾷ. In tertia cauſſa, quam notat Chryſoſtomus, ſpecimen ineſt honoris: honoris inquam, quem Petro condiſcipuli ſui habuerunt, at non dominationis neque monarchiæ. Ait fuiſſe Petrum chori Apoſtolorum coryphæum. Familiare eſt patribus, vt ſocietatem Apoſtolorum, propter ſingularem conſenſum omnium, vocent chorum, (ſic paſſim μοναχῶν χορὸς & παρθένων χορός, de monialib.) & Petrum, eius chori coryphæum, vel vt loquitur Epiphanius, κορυφαιότατον. Propria eſt artis orcheſticę dictio κορυφαῖος, de præſultore in chorea, à quo motus incipit. Chryſoſtomus initio homiliæ Kalendis Ianuariis habitæ: Καθάπερ χορὸς τὸν κορυφαῖον ἐπιζητεῖ, καὶ ναυτῶν πλήρωμα τὸν κυβερνήτην. alluſit eo Chryſoſtomus etiam verbo προπηδᾷν, de Petro, quod & ipſe ſæpius vſurpat, & ex eo Theophylactus. proprie enim coryphæo à quo incipit ſaltatio, verbum προπηδᾷν, *præ aliis ſaltare* conuenit. Cum alio transfertur vox *coryphæus*, honoris aliquam prærogatiuam ſignificat, dominationem vero nullam. Sic Demoſthenes dicitur Dionyſio Halicarnaſſeo, dux & coryphæus chori oratorum: in Atte. ταύτην τὴν ὁδὸν καὶ τὸν τοῦ ὑψηλοῦ χοροῦ ἡγεμόνα τε καὶ κορυφαῖον εἶναι μετιόντα, atque vt Epiphanius in Ancyroto, pag. 84. Petrum appellat τὸν κορυφαιότατον τῶν Ἀποστόλων; quaſi dicas, *maxime præcipuum*: ſic idem Dionyſius Appium Claudium, cu-

ius inter Decemuiros erat præcipua auctoritas, nominat τὸ κορυφαιότατον τῆς δεκαρχίας, in hiſtoria vndecima. atqui certum eſt omnes in collegio Decemuirorum pari iure fuiſſe. Nam vt ait Liuiuius libro tertio inſtitutum illorum fuit, *vt vnus faſces haberet & hoc inſigne regium, in orbem, ſuam cuiuſque vicem per omnes iret.* Adeo autem appellatione coryphæi, vel etiam κορυφαιοτάτου, nullum peculiare ius dominationis attribuitur, vt in eodem collegio plures poſſint eſſe κορυφαιότατοι: puta in collegio Apoſtolorum Petrus, Ioannes & Iacobus, *qui & præſtiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos*; vt in anno ſuperiore dicebamus è Gregorio Nazianzeno. Sic Dionyſius idem, principes factionis optimatium appellat τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας. Quem diximus proprie appellari coryphæum, is Græcis etiam ἔξαρχος dicebatur. ἐξάρχειν, canendi vel ſaltandi facere principium, & aliis incentiuum dare; vnde ἐξάρχειν μολπῆς, apud Homerum & alios. ἔξαρχος qui ducit choream. Sic Philoni in vita Moſis, Maria eius ſoror dicitur ἔξαρχος mulierum Iudaicarum, p. 471. ex ipſo Moſe, Exod. 15. 20. vbi coryphæi ſiue ἐξάρχου munus eleganter deſcribitur. *Sumpſit Maria propheteiſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua; egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam tympanis, & choris; quibus præcinebat, dicens.* Septuaginta ſic: ἐξῆρχε δὲ αὐτῶν Μαριὰμ λέγουσα. præibat mirorum Maria voce, motuque, & cæteris modos dabat, quæ proprie συνηχεῖν dicuntur, *concinere.* nam ἐξάρχειν & συνηχεῖν ſunt relata. Philo de vita theoretica, pag. 618. ἡγεμὼν καὶ ἔξαρχος αἱρεῖται καθ' ἕτερον (ἑκάτερον fortaſſe: in choro vtroque virorum & fœminarum) ὁ ἐντιμότατός τε καὶ ἐμμελέστατος. εἶτα ᾄδουσι, τῇ μὲν συνηχοῦντες, τῇ δὲ ἀντιφώνοις ἁρμονίαις. Ex his intelligitur, quo ſenſu à Græcis patribus ἔξαρχος appelletur Petrus. Theophylactus ad caput Lucæ 22. Chriſtum inducit Petrum ſic alloquentem: σὲ τῶν μαθητῶν ἔξαρχον ἔχω, *habeo te meorum diſcipulorum* ἔξαρχον *coryphæum.* & ita ſæpius veteres: nihil aliud ea voce ſignificantes, niſi fuiſſe Petrum inter diſcipulos ordine primum. quod alia voce expreſſit Epiphanius in diſputatione pro Euangelio Ioannis, pag. 192. ἐξελέξατο Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, *elegit Petrum vt eſſet dux ſiue primus inter ſuos diſcipulos.* Coryphæus ἔξαρχος & ἀρχηγὸς, item κεφαλή. Caput, πρωτοστάτης, & προστάτης, (nam & his nominibus appellatur paſſim Petrus; vt alio loco dicetur:) ordinis vocabula ſunt non dominationis. Eleganter & vere Cyrillus in Ioannem lib. 4. cap. 38. *Per vnum qui præeat, omnes reſpondent; ſanctam profecto ſanctiſque congruentem diſciplinam optime conſeruantes, & poſterioribus prudentiæ atque modeſtiæ laudabilia præbentes exempla. Decet enim non omnes confuſe, nec proſilientes impudenter, quaſi rapta vti oratione; ſed cedere iis, qui & conſilio & ordine præpoſiti ſunt. Propterea Paulus quoque ait. Prophetæ duo aut tres, & viciſſim loquemur. Opus igitur erat, diuinitus comprobata prudentia; vt reſponſionem committere illi, qui ordine maior erat.* En pulchre deſcriptum primatum Petri: quem & Auguſtinus tot locis ait, fuiſſe *primum ordine.*

Hiuc

Hinc diſcimus, quomodo ſit accipiendum, quod ſcribit idem Cyrillus, libro 12. capite 64. vbi poſtquam dixiſſet Petrum alios Apoſtolos ſolitum anteuertere ὑπὸ θερμότητος, quod præcipuo ardore ferueret in Chriſtum; ſubiicit hæc: *Et quando Saluator diſcipulos interrogauit, dicens. Quem me dicunt homines eſſe? quum iterum poſt reſponſionem ab iis quæreretur, Vos autem quem me dicitis eſſe? vt princeps caputque cæterorum primus exclamauit: Tu es Chriſtus filius Dei viui.* hic enim *primus* non ſignificat monarcham, ſed eum qui ſit primus ordine, vt ex ipſo Cyrillo, Auguſtino, & aliis iam probatum eſt. *Princeps* Latinis eſt idem ac primus; qua de re mox. Apud interpretes Græcorum Patrum obſeruaui hanc vocem perſæpe eſſe poſitam pro Græca ἀρχηγὸς; quæ ductorem ordinis deſignat, non monarcham: ſic quod dixerat de Petro Hieronymus in Catalogo, *princeps Apoſtolorum*, recte verſum eſt à Sophronio, ἀρχηγὸς τῶν Ἀποςόλων: vel pro κορυφαῖος, id eſt, *præſultor in choro*: vel alia ſimili, quæ dominationis nullam ſignificationem continet: quam hodie in voce Princeps ineſſe volunt ex homonymia eius vocis mox explicanda. Meminerit igitur Lector, cum apud Græcorum Patrum interpretes, Chryſoſtomi, Cyrilli, Euſebij, Hippolyti, aliorum, occurrit ea dictio Petro attributa, in Græco textu eiuſmodi nomen extare, quod ſine vlla ambiguitate primum in ordine ſignificet, non eum qui cæteris dominetur. Exemplum vnum afferam, inſigne. Euſebius Hiſtoriæ lib. 2. cap. 14. Petrum appellat τὸν τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, ad verbum, *reliquorum omnium prælocutorem.* Ruffinus hęc verba ſic vertit: *primorum Principem Petrum.* ineptiſſime. vnde enim illud *primorum*? in Græco nihil eiuſmodi. deinde προήγορος non eſt *princeps*. quod verbi apud Ruffinum ſi accipias pro dominatore, falſiſſimam Euſebio ſententiam affinges: ſi pro primo; mentem illius ex altera tantum parte expreſſeris: nam προήγορος non eſt primus ſimpliciter, ſed *primus locutor*. itaque abſurdiſſima eſt Ruffini verſio. nec multo melior aut fidelior Chriſtophorſoniana, *reliquorum omnium Apoſtolorum facile principem.* Hęc de voce *princeps* apud Cyrilli interpretē. Addit Cyrillus, *caputque cæterorū*. hoc quoque ordinis vocabulum eſt, non dominationis, vt clare probabimus cum de Synodo Epheſina agemus. Barlaam in libello de Papæ principatu: Οἱ Ἀπόςολοι, inquit, τὰ μὲν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰσότιμοι πάντες ἐτύγχανον· τῆς δὲ ἱερᾶς αὐτῶν δωδεκάδος ὁ μακάριος Πέτρος ἐξῆρχε, τοῦτο πλέον τῶν ἄλλων ἔχων, τὸ τῶν ἄλλων παρόντων, αὐτὸς τῆς διδασκαλίας ἡγεῖσθαι, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἴσως ἀξιοῦσθαι. *Apoſtoli, quod ad Eccleſiam attinet, honore pares erant omnes: ſed in ſacro illo choro 12. virorum Petrus erat coryphæus: hanc habens prærogatiuam, quod præſentib. cæteris, ipſe doctrinæ initium faciebat: ac fortaſſe etiā honos primo loco ſedendi illi deferebatur.* Videtur dici potuiſſe verius, in poteſtatis æqualitate fuiſſe aliquam inter Apoſtolos honoris diuerſitatem. Id enim loca illa Scripturę ſine dubio innuūt, in quibus vel nominatur primus inter Apoſtolos Petrus, vt Mat. 10 2. Marc. 3. 16. Actor. 1. 13. & ſæpe alibi: vel ſeorſim à reliquis nominatur, vt apud Ariſtophanē, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί. Marcus

1.36. *Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cũ eo erãt.* Lucas 8.45. *dixit Petrus, & qui cũ illo erant.* Actor. 11.14. σαθεὶς Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα. & 37. *dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos.* Quæ teſtimonia & ſimilia his, vt ad ſtabiliendam monarchicam dominationem ineptiſſime, imo vero impudẽtiſſime, proferuntur: ita illorum opinionem euertunt, qui ſtudio inducendæ in Eccleſiam democratiæ & paritatis, veteribus Patribus exoſæ, ferre non poſſunt Petro aliquam honoris prærogatiuam attribui. Sed errant iſti, & ſuo exemplo comprobant, veriſſime ac prudentiſſime dictum eſſe à Magno Baſilio in Epiſtola ad Maximũ: *multos* τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς διαμαρτεῖν τοῦ μέσου, *præ ſtudio immoderato nitendi in contrarium, aberrare à medio.* quo ex fonte errores multos omnibus ſeculis manaſſe, non ignorant periti. Sentiamus igitur etiam in hac parte cum pia antiquitate. Caſſianus De incarnatione Domini libro 3. *Interroganti Domino Ieſu Chriſto quem eum crederent, quem confiterentur eſſe diſcipuli, reſpondet primus Apoſtolorum Petrus, vnus vtiq; pro omnibus: idem enim vnius habuit reſponſio quod habebat omnium fides. Sed primũ decuit reſpondere, vt idem eſſet ordo reſponſionis, qui erat honoris: & ipſe antecederet cõfeſſione, qui antecedebat ætate.* Honoris prærogatiua non eſt dominatio, neq; imperium monarchicũ vt hodie docetur. Quare verſati in Patrum lectione ſciunt, ſæpe illos Petro attribuere τιμὴν, honorem inter collegas, κηδεμονίαν & προστασίαν, *curam* & vt ſic dicam, *præſidentiam*, & ſimiles titulos: at regnum vel monarchiam, aut alias id genus hodierni typhi appellationes, nuſquam vnquam. Dicit ſane Ambroſius, De fide libro 4. *dediſſe Chriſtum Petro regnum*: ſed de regno cælorum loquitur, & affert illud, *dabo tibi claues regni cælorum*: clauium autem ius omnium Apoſtolorum fuiſſe commune notum eſt, qua de re dicetur ad annum ſequentem. Nos autem notabamus ad annum 31. diatriba 14. eam auctoritatem, quam reperitur vſurpaſſe Petrus inter Apoſtolos, Chryſoſtomo dici παῤῥησίαν, *libertatem* aut *fiduciam*. Noluit nimirum ille Pater, Petro attribuere ἀρχὴν, dominationem aut principatum aliquem in collegas: qui omnes, vt docet idem alibi, communem ἀρχὴν πνευματικὴν *principatum* vel *dignitatem ſpiritualem* à Chriſto acceperant: conſulto igitur conſilio id omne quicquid eſt auctoritatis, quod Petrus inter Apoſtolos vſurpabat, appellatur à Chryſoſtomo παῤῥησία: quæ vox honeſtam & generoſam fiduciam ſignificat, natam è conſcientia recte factorum, vel zeli vehementiâ frequentiſſima vox apud Patres, præſertim Chryſoſtomum; de qua alibi multa ſumus dicturi, ſi Deo placuerit: male enim id verbi à multis ſcimus accipi: neque adhuc repertus nobis, qui vim illius apud Patres recte expoſuerit. Non igitur dominatio in collegas attribuitur Petro ab illo aurei oris Patre, ſed tantum παῤῥησία, *libertas*. vel pia quædam audacia faciendi aliquid eximium præ cæteris: puta, loquendi pro omnibus, & collegis ſilentibus. Et tamen hanc ipſam vocem alibi reuocat idem vir ſanctiſſimus: & eius loco ſubſtituit vocem ἀγάπην, *charitas*. In ſermone ſuper verbis Euangelii, Matth. 17.24. in editione doctiſſimi Sauilii, tomo 5. p. 199. Πέτρος, inquit, ὁ πανταχοῦ

ὁ πανταχοῦ θερμὸς, καὶ παῤῥησίας γέμων, μᾶλλον δὲ ἀγάπης ἢ παῤῥησίας, σιγώντων ἁπάντων προσελθὼν τῷ διδασκάλῳ φησί. Petrus in omnibus calidus, plenus libertatis, vel charitatis potius, quam libertatis, cæteris ſilentibus, accedit ad Magiſtrum, & ait. Vides Chryſoſtomum, quaſi corrigentem ſe tribuere charitati, quod antea tribuerat *παῤῥησίᾳ, vſurpata cuidam licentia*: hoc, nempe volens ſignificatum; quod collegis ſilentibus loquatur Petrus; nullum eſſe in eo facto aut ſimilibus aliis ſpecimen dominationis alicuius, aut maioris auctoritatis, quam in cæteros Apoſtolos vſurpauerit: ſed id omne profectum eſſe ex amoris vehementia, cum erga Dominum, tum erga diſcipulos. Appello tuam fidem Lector; potuitne aliquid dici ab hodierna omnipotentia magis alienum? Hanc tamen Chryſoſtomi ſententiam deprehendere eſt etiam apud alios. Theophylactus ad finem ſexti capitis Iohannis, vbi ſolus inter omnes Petrus ſermonem arripit, ſic notat: φιλόστοργος ὢν ὁ Πέτρος καὶ φιλάδελφος, ὑπὲρ παντὸς ἀπολογεῖται τοῦ χοροῦ. *Petrus pro vniuerſo choro apologiam instituit, quia charitate præditus erat, & fratrum amans*: ſunt autem hæc è Chryſ. ad verbum deſcripta. Tam longe ab eo abfuerunt Patres, vt aliquam Petro abſolutam monarchiam in ſuis monumentis irent attributum. Sed obiiciet hic fortaſſe aliquis; ita loqui veteres Doctores de Petro, adhuc inter condiſcipulos in Chriſti ſchola verſante, prius quam dictum illi eſſet à Domino, *Paſce oues meas*: & priuſquam τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη, vt loquitur idem tomo 5. p. 200. poſt aſſumptionem vero Domini, ſuo illum iure eſſe vſum, & monarchiam exercuiſſe. Non ita eſt: nam etſi fatemur, plus auctoritatis & Petrum & reliquos Apoſtolos vſurpaſſe, poſt diſceſſum Saluatoris; tamen ne tunc quidem, ſi quam Patribus fidem habemus, dominationem vllam Petrus ſibi vindicauit. Quare Chryſoſt. illam ipſam auctoritatem Petri exaggerans, in ſermone, de controuerſia inter ipſum & Paulum 5. tomo p. 402 non μοναρχίαν illam vocat, ſed προεδρίαν, *principem ſedendi locum.* appellat & ἀρχὴν, ſed communem omnibus Apoſtolorum: atq; id reſpectu ſubditi gregis. Ad verba Lucæ Act. 1. 15. *exurgens Petrus in medio fratrum dixit*, hæc Chryſoſtomus: Καὶ ὡς θερμὸς, καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος, ἀεὶ πρότερος ἄρχεται τοῦ λόγου. *Petrus ſemper loquendi facit initium, & vt calidi vir ingenij, & vt gregem fidei ſuæ commiſſum habens à Christo, & vt primus chori Apoſtolici.* de prima cauſſa dictum prius; ſed dignū notatu eſt, Chryſoſtomū etiam poſt Chriſti aſcenſionem eius cauſſæ meminiſſe. Nam ſi monarcha tum fuit Petrus, quid oportuit mentionem facere eius θερμότητος, in explicandis cauſſis, cur ſolus loqueretur? Cur in Conſiſtorio primus Papa quoties lubet, verba faciat, nemo hodie, opinor, quærit, niſi rerum imperitiſſimus, neque vero ſi quærat hoc aliquis, probaret Papa reſpondentem, propterea id fieri, quia ſit feruidi ingenij aut zeli. Non cur loquantur Monarchæ, cauſſa quæri ſolet; ſed cur taceant. Quod ad ſecundam cauſſam; ſententia fuit Chryſoſtomi Orbem terrarum Apoſtolis κοινῇ ἐμπιστευθῆναι, in commune & ex æquo fuiſſe commiſſum. Vide

ad annum 32. diatriba quarta: verum quia coryphæus Apoſtolorum erat Petrus, peculiari quodam modo prouincia (ipſe vocat ſæpiſſime προστασίαν, aut κηδεμονίαν,) illi dicitur fuiſſe demandata, quę omnibus ex æquo, vt dixi, erat demandata. Chryſoſtomus vero, ne quis putaret ſic demandatam eſſe Petro curam ædificandæ Eccleſiæ, vt regio more poſſet in illa imperare: addit mox; ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς, οὐδὲ ἀρχοντικῶς. *Obſerua Petrum omnia facere de communi Apoſtolorum ſententia: nihil quaſi haberet auctoritatem, aut principatum.* αὐθεντικῶς, eſt quod in Scholis dici ſolet *auctoritatiue*: ἀρχοντικῶς, vel vt habet alia lectio ἀρχικῶς, *jure magiſtratus.* intellige autem, non geſſiſſe ſe Petrum auctoritatiue erga collegas Apoſtolos: nam in gregem Chriſti & habuit ſpiritualem ἀρχὴν, & exercuit, vt ſæpe alibi idem Pater obſeruat. Oecumenius, vt fere ſolent omnes Græci, Chryſ. veſtigia ſequitur, & verba illius reponit. Pro αὐθεντικῶς dixit Oecumenius, οὐδὲ ὡς ἔχων ἐξουσίας; *nec tanquam habens poteſtatem*; nempe in Apoſtolos, vt expoſuimus. Sed videtur Chryſ. ſecum pugnare, cũ ſubiicit paullo poſt, de Petro. εἰκότως πρῶτος τοῦ πράγματος αὐθεντεῖ· ἅτε αὐτὸς πάντας ἐγχειρισθείς; *merito primus in negotio electionis auctoritatem Petrus vſurpat: vt is cuius curæ cæteri omnes eſſent traditi*: deinde ſubiicitur locus ex Euangelio Lucæ, 22. 32. *Tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Poſſum reſpondere, illum locum, (vt alios plures in eo Commentario) à deſcriptoribus male fuiſſe acceptum: quod ante nos viri eruditiſſimi monuerunt. Sed nihil opus eo confugere: Nam aliud eſt αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος, quod Præſidi Senatus conuenit, qui rem proponit deliberandam, mittit Senatores in ſuffragium, ſententias colligit, & in negotiorum adminiſtratione primas obtinet: aliud αὐθεντεῖν τῶν συνέδρων, auctoritatem in collegas vſurpare; quod paullo ante negabatur eſſe factum à Petro. Quin paucis verſibus ante hæc verba, illius auctoritatis, qua videtur Petrus in illis cætib. eſſe vſus, cauſſas reddit has duas: τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, ſingularem ipſius virtutem: & quod τότε οὐ προστασία ἦν οὐ τιμὴ ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων· *tempore illo præfectura in Eccleſia non erat honor, ſed cura proſpiciendi iis qui parebant.* In quarta operis eiuſdem homilia repetit Chryſ. quod toties dixit alibi: confeſſionem Petri communem omnium Apoſtolorum fuiſſe: quia ipse erat os omnium: deinde ſubiungit hanc admonitionem: *Obſerua concordiam Apoſtolorum: qui Petro concione cedunt: neque enim oportebat omnes loqui.* Si *cedunt* Apoſtoli Petro iure concionem habendi, ipſis tacentibus: habebant igitur; & ordo fuit inter illos, non Monarchia. In iiſdem ſermonibus, cum aliorum Apoſtolorum, tum præſertim Iacobi Ieroſolymorum Epiſcopi, modeſtiam & ἐπιείκειαν ſæpe obſeruari iubet in eo, quod Petro primas concederent: ridicule ſane, niſi illud ponatur, de quo tunc nemo dubitabat; pari iure omnes fuiſſe. Ad caput nonum, ℣. 32. adnotat idem Pater quoties res Eccleſię erant tranquillę, omnes communi opera eas adminiſtraſſe; quoties vero, aut periculum imminebat, aut maioris laboris aliquod negotiũ occurrebat, Petrũ proſiliiſſe

profiliiſſe in medium, & primas occupaſſe. οὕτως, inquit, οὐκ ἀπῄτει τιμὴν μείζονα; *adeo non hoc exigebat, vt præ cæteris honoraretur.* Ex iis quæ hactenus diximus certiſſimum eſt, Petri monarchiam quæ hodie à tot patronis acerrimis propugnatur, neq; Chryſ. neque aliis Patribus, quorum teſtimonia recitauimus, fuiſſe cognitam οὐδ᾽ ἐν ὀνείροις. Scribit tamen Maldonatus in hæc ipſa Matthæi verba ſic; *Prima cauſſa eſt, quod Petrus omnium fuerit Princeps, vt Chryſoſtomus ait, hom. 55.* Chryſoſtomus vt vidimus, vocat Petrum Apoſtolorum τὸν κορυφαῖον. Mald. vertit *Principem*: optime, ſi vocem antiquam notione antiqua acciperet. Gloſſarium Græcolatinũ vetus: *Κορυφαῖος, auctor, princeps.* Sed moneo te Lector candide, in his diſputationibus minus exercitate, caueas tibi in hac tota controuerſia, ab huius nominis homonymia. Nam veteres Latini Patres, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, quando Petrum vocabant *principem*, cum veteris Latinitatis auctoribus loquebantur, quibus *princeps* idem erat ac primus; aut ſicut eſt in Codice, primicerius. Sic apud M. Tullium *princeps Senatus*, aut *princeps ciuitatis*, & *princeps actor*, ὁ πρωταγωνιστής. Alibi explicat ſe Auguſt. cum ait, fuiſſe Petrum, *in ordine Apoſtolorum primum*, vt ſermone 13. de verbis Domini. & in Iohannem tractatu 124. *Petrus natura vnus homo erat; gratia, vnus Chriſtianus; abundantiore gratia, vnus idemq; primus Apoſtolus.* & in ſermonibus de Sanctis, ſermone 29. *Hic eſt B. Petrus in illa cæleſtium diſcipulorum ſchola præcipuus, ac primus id, &c.* Sed ignorandum non eſt, ex quo tempore Auguſtus aſtu ſingulari vſus, Rempublicã occupauit. *Principis nomine*, vt ait Tacitus; cepiſſe hanc vocem duplici notione vſurpari, & modo τὸν πρῶτον, modo τὸν ἄρχοντα deſignare. Aſtutia Auguſti & politicum ſophiſma in eo fuit, quod ſub veteri nomine, (erat enim in Repub. qui dicebatur *princeps Senatus*,) imperium nouum ſibi aſſeruit. Inde orta homonymia. nam etiam apud Tacitum & poſterioris Latinitatis ſcriptores, *princeps* pro primo, in crebro vſu eſt. vt cum ait Tacitus in primo Annali, *idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitæ ſupremus.* In Eccleſiis Africanis, qui Græcis dicitur ἀρχιερεύς, (eſt autem Epiſcopus) vocabatur *princeps Sacerdotum.* propter vſum ancipitem eius vocis licet intelligere, vel ἄρχοντα ſacerdotum, vel primum inter ſacerdotes dignitate aut merito. Ita Optato ſcriptori Africano quidam Epiſcopi dicuntur *apices & principes omnium*, id eſt, κορυφαῖοι καὶ ἔξαρχοι τῶν ἄλλων. Sed quia iam ætate Auguſtini ad fouendam ambitionem ſuam, vel alienam, eam appellationem quidam trahebant, & ſuperbius aliquid ac τυραννικώτερον ea vox ſignificabat: in Concilio Carthaginienſi illo, quo typhus titulorum eſt coercitus, etiã iſte *Princeps Sacerdotum*, damnatur. Et Baronio quidem in ea hiſtoria factũ diſplicet: ſed viris ſanctiſſimis ratio facti conſtitit: & quæ ſunt deinceps ſecuta, quæq; hodie videmus, Deum Concilio præfuiſſe, & illos Patres Spiritu fuiſſe actos prophetico, maniſeſtiſſime arguunt. At qui hodie pro Romano Pontifice, ſub nomine Petri decertant, longe aliter eam vocem & ipſi vſurpant, & apud Patres accipiunt. ex vſu enim vulgariũ idiotiſmorũ Gallici, Anglici, Italici,

Principem volunt intelligi ἀρχηγὸν, atque adeo monarcham. Ita fit, vt ſub nominis antiqui obtentu noua iura introducantur, aut ab aliquot ſeculis introducta defendantur. Nos contra affirmamus, in vetuſtiorum & meliorum Patrum ſcriptis, ne ſemel quidem poſſe reperiri Petrum eo ſenſu Principem dictum, quo hodie & Petrus, & Papa, Principes nuncupantur. Affirmamus etiam, Patribus, & Græcis & Latinis ignotas eſſe voces de Petro aut Papa MONARCHA & MONARCHIA. Nam quod in ſuperioribus obſeruabamus, reperiri eas dictiones poſitas pro Epiſcopo & Epiſcopatu, nihil hoc ad rem facit. Eſt enim manifeſtus nominis abuſus, ex paucorum, & quidem obſcurorum ſcriptorum licentia; qui non Papam Romanum, ſed quemuis Epiſcoporum ita dixerunt. Eunomius, quum de natura filij Dei male ſentiret, vt venenum ſuæ hæreſeos incautis propinaret, vocem ἀγέννητος, *ingenitus*, de Patre vſurpare cepit. Fatetur Baſilius contra Eunomium, pium eſſe vocis illius ſenſum: Et addit tamen: ἀλλ' ὡς οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς κειμένην, καὶ πρῶτον στοιχεῖον οὖσαν τῆς βλασφημίας αὐτῶν, σιωπᾶσθαι ἂν δικαίως ἀξίαν εἶναι φήσαιμι: *ſed vt quamnunquam in Scripturis extet, ſitque iſtorum blaſphemiæ primum elementum, iure dixerim dignam eſſe vocem quæ taceatur.* Cur non dicatur hodie idem, de typhi plenis vocabulis MONARCHA & MONARCHIA? quas non Scripturarum auctoritas, non aliquod legitimum Concilium, vt in vocibus ΤΡΙΑΣ, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, ΘΕΟΤΟΚΟΣ, & aliis accidit, ſed purapuța ambitio & hæreſis Hildebrandina in Eccleſiam ab aliquot ſeculis inuexerunt.

DIXIT.] Pro omnibus dixit, ac proinde eius ore omnes dixerunt. Hinc fuiſſe Patrum ſententiam ſatis ſuperius probatum eſt. Gloſſæ auctor: *Petrus tanquam principalis inter alios, pro ſe & pro aliis dat reſponſum.* Dionyſius à Rickel Carthuſianus: *Petrus tanquam principalis pro omnibus dat reſponſum.* Ianſenius ſimiliter: *Petrus tanquam os Apoſtolorum pro omnibus reſpondet.* Nunc obiectiones diluamus aliter ſentientium. Chryſoſtomus dicit, omnes priores confeſſiones, Nathanaelis, vel ipſorum Apoſtolorum, toto genere fuiſſe ab hac diuerſas: nam etſi faterentur illi filium Dei eſſe Chriſtum; neſciebant tamen eſſe filium ὁμοούσιον, eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ, ſciebant, ait Chryſoſtomus. Chriſtum eſſe filium Dei ἐξαιρέτως παρὰ τοὺς πολλούς, οὐ μὴν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Petrum igitur omnium primum hoc loco id eſſe profeſſum. Hæc ille: ex quibus videtur ſequi, ſolum Petrum hoc myſterium ſciuiſſe; ac proinde non pro omnibus locutum hic eſſe, verum pro ſe vno. Reſpondeo: exiſtimaſſe hunc Patrem & alios cum ipſo, Petrum ea dixiſſe hac confeſſione, quæ prius ignorabant & ipſe & omnes Apoſtoli. nam illam reuelationem cuius meminit Chriſtus in reſponſione ſua, illo ipſo momento factam eſſe, quo petierat ab illis, *Vos autem, quem me eſſe dicitis?* Baſilius Seleucenſis homilia in hunc Matthæi locum: Τοσαύτης ἀγνοίας τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἐπ' αὐτῷ κατανεμομένης, οὐδὲ ὁ τῶν Ἀποστόλων ὁ χορὸς ἀγνοίας ἐλεύθερος ἦν. *Quum tanta ignorantia de Chriſto hominum animos depaſceretur, ne chorus quidē Apoſtolorum liber erat ab ignoratione.*

Poſtea

Poſtea ſubiicit, Ieſum Chriſtum hac interrogatione. *Vos autem quem me eſſe dicitis?* omnium Apoſtolorum animos ſuſpendiſſe, & ad ſilentium redegiſſe: quia omnes ignorabant: tum adiicit; ἀλλ' ἐρώτησε μὲν· εἰδὼς δὲ τὴν ἄγνοιαν, ὑπέβαλλεν τῷ Πέτρῳ θείκως τὴν ἀπόκρισιν. *Interrogauit quidem Dominus: ſed gnarus ignorantiæ Apoſtolorũ, reſponſionem Petro diuinitus ſuggerit.* Videtur ſenſiſſe Baſilius, ſoli Petro factam eſſe reuelationem; ſed factam eſſe ſimul omnibus innuit Chryſ. cũ ait, τοῦτο αὐτοὺς εἰσάγων ὁμολογῆσαι, *inducit*, inquit, *ſiue impellit Chriſtus Apoſtolos vt hoc confiteantur.* Omnium igitur, non vnius Petri erat hæc confeſſio. Sed obiicitur: *cum collegis rem non contulerat, neque opiniones eorum erat rimatus. Suam igitur ſententiam dixit, non collegarum.* ſunt verba Franciſci Lucæ hominis eruditi, ad hunc locum. Reſpondeo. Si hoc myſterium, vt multi putant, iam ante innotuerat Apoſtolis; falſum eſt, Petrum ignoraſſe quid ſentirent collegæ. Semel enim iam pro omnibus eandem confeſſionem iiſdem verbis edens Ioh. 6. 69. dixerat, πιστεύομεν καὶ γινώσκομεν *credimus & cognoſcimus.* non ita profecto locuturus, niſi de collegarum ſententia plane ipſi conſtitiſſet. Et eſt omnino parum probabile, imo abſurdum, ignoraſſe Petrum, quæ fuerit ſuorum condiſcipulorum fides ſuper tanti momenti articulo. Sin vt modo dicebamus, in ipſo tempore quo ſunt interrogati, hoc arcanum eſt eis reuelatum; idem Spiritus qui Petro hoc inſpirauit ad confitendum, cæteris inſpirauit ad credendum. Quicquid huius ſit, Patrum hæc fuit ſententia, vt ex ante dictis claret. Audet tamen Maldonatus, (ſed quid non audet Maldonatus?) Caluiniſtrarum hanc opinionem vocare: quam ille, vt & multi alii hodie, pæne pro hæretica habet. Audiamus igitur rationes Maldonati. *Si pro omnibus*, ait, *Petrus loquebatur, cur non omnibus à Chriſto dictum eſt, Beati eſtis, quia caro & ſanguis non reuelauit vobis.* Acutum hominem! quia Petro dixit Dominus *reuelauit tibi*: ergo cæteris Apoſtolis non reuelauit. Pari ratione diſcere poſſumus: quia Petro dixit Dominus *Beatus es*, & non dixit Beati eſtis: ergo ſolus Petrus beatus. Spero tamen conceſſuros mihi illarum partium Chryſippos, omnes Apoſtolos non minus quam Petrum eſſe beatos. Dicamus ſic potius: quemadmodum diuina prouidentia effectum eſt, vt quum de ſua ſententia omnes Apoſtoli eſſent interrogati. *Vos autem quem me eſſe dicitis*; non, *Tu Petre quem me eſſe dicis*: pro omnibus tamen vnus reſponderet: ita eidem prouidentiæ diuinæ, i. e. Chriſto vero Deo placuiſſe, vni Petro dicere, quod reuera omnib. Apoſtolis dicebatur. Cauſam diuinorum conſiliorum inquirere, non eſt humanæ fragilitatis. Poteſt tamen ex Auguſtino dici veriſſime & ſolidiſſime, *in typo vnitatis* hęc omnia eſſe facta; qua de re plura ſũt dicta in ſuperioribus. Addit Mald. *Cur non omnibus mutata nomina ſunt?* quaſi certum eſſet tunc nomen Petro eſſe mutatum: aut vt melius dicamus, impoſitum illi eſſe nouum nomen: non autem in ipſo aduentu primo illius ad Dominum: quod tamen ita perſpicue dicitur ab Euangeliſta Iohanne, vt ipſe Maldonatus paullo poſt eam ſententiam tueatur: etſi non neſcimus quoſdam

etiam è veteribus aliter ſenſiſſe. Sed multa argumenta contrarium ſuadent. verba Iohannis; verba Matthæi hoc loco: nam dicere *Tu es Petrus* aliud eſt, quam, eſto tibi nomen Petro. vſurpatio eius nominis ante hoc tempus, vt Matth. 10. 2. & aliis locis: poſtremo ſimilis exempli conſideratio. Nam vt Iacobo & Iohanni in ipſo principio noua impoſita ſunt nomina: ſic & in Petro videtur factum. Vtut ſit de tempore; impoſuit Petro nouum nomẽ Chriſtus, quia ita ipſi placuit: aliis omnibus non impoſuit; ſed quibuſdam tantum illorum, vt filiis Zebedæi & Paulo, ſicut placet Chryſoſt. vt ante docuimus: hoc quoq; quia ſic illi placuit. Pergit: *cur non omnibus dictum, vobis dabo claues regni cælorum.* Iam dixi, ad ſanciendam vnitatem dictum vni quod ad omnes ſpectabat. An putauit Maldonatus Petri vnius proprium fuiſſe ius clauium? Poſtremo ait; *Cur non omnes reſponderunt?* Quanto melius Toſtatus, cuius verba ante recitauimus: Deum tenuiſſe linguas Apoſtolorum reliquorum, vt negotium vnitatis perageretur, ſicut loquitur Optatus. Non eſt igitur propria Caluiniſtarum hæc ſententia, vt vult Maldonatus: niſi Caluiniſtę fuerunt Chryſoſtomus aliiq; veteres Patres, & è recentioribus interpretibus præſtantiſſimus quiſque.

17 Respondens Avtem Iesvs Dixit Ei:] Veritati ore Petri pronuntiatæ addit Dominus iſto verſu auctoritatem. Eſt in confeſſo apud omnes pios, cœleſtis doctrinæ dogmata, neque auctorem alium poſſe habere quam Deum: neque aliunde quam à Deo auctoritatem poſſe accipere. Propterea Chriſtus veritati quam Petrus pronuntiauerat, velut ſigillum imponit, & confert auctoritatem. Quare intolerabilis eſt Baronij ad hunc locum oratio: *Petrus cauſſam definit, decernit, fidei canonem conſtituit: quid de fide ſentiendum eſſet ſolus Petrus clauum fixit.* At per Deum immortalem, quis veterum Patrum ita locutus eſt? dixit ſolum Petrum fidei noſtræ fundum eſſe ac baſim? quis piorum hactenus non credidit, Prophetas & Apoſtolos fuiſſe miniſtros, voluntatis Dei præcones ac nuntios, fidei auctorẽ ſolum Deum? Mitto abſurditatem abſurdiſſimam & impietati proximam; in eo Concilio, (ſic enim vult Baronius) cui Ieſus Chriſtus verus Deus intereſſet, conſeſſorum aliquem ſolum ferre leges de fidei articulis. Nemo vnquam tantæ fuit auctoritatis, cuius ſententia in aliquo Concilio dicta, ac probata, auctoritatem acciperet à perſona dicentis poti⁹ quã ab vniuerſo Concilio. Longe aliter Baſilius Seleucenſis, ſermone illo cuius ante memini; Petrum in toto hoc colloquio non principis, non magiſtri, ſed diſcipuli partes egiſſe; & quũ videatur docere, ipſum tamen reuera, vt vnũ è cęteris Apoſtolis, didiciſſe nõ docuiſſe: μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν inquit, διδασκόμενος ὁ Πέτρος [illegible] τῷ διδασκάλῳ τὴν δόξαν. *cum cæteris diſcipulis docebatur Petrus, & gloriã Magiſtro eructabat.* & iterum: τότε καὶ αὐτὸς διδασκόμενος, ὅτε διδάσκειν [illegible]. *tunc & ipſe docebatur, cum docere alios videbatur.* Faceſſat igitur cõmentũ Baronianũ de Concilio in quo Petrus præſente Filio Dei articulos fidei condit: quã fabulã reperti ſunt qui tanti facerẽt, vt ſuppreſſo auctoris nomine in ſua ſcripta

ſcripta eam referrent: quod fecit Lucas Brugenſis eruditus alioqui vir, ad iſtum Matthæi locum.

Beatvs Es Simon Bar-Iona.] Baſilius Seleucenſis ad hæc verba notat: *βεβαιώσας τοῖς ἐπαίνοις τὸν λόγον, παιδεύει τοὺς ἅπαντας. Chriſtus cùm laudatione confirmauit Petri ſermonem omnes erudiit.* Contrà B. Chryſoſtomus ad ſextum Iohannis obſeruat, Dominum non laudaſſe Petrum neque reliquos Apoſtolos, poſt geminam huic editam confeſſionem, cuius dicti ille quidem rationes alias affert. Sed nos putamus verè dici poſſe, Petrum cùm hæc illi verba Deus dicebat, non fuiſſe ab eo laudatum. Sunt enim res diuerſiſſimæ laudare & beatum prædicare. maius enim hoc eſt & auguſtius quàm illud. Verè Pphiloſophus in primo Nicomacheorum; *δῆλον ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔπαινος· ἀλλὰ μεῖζόν τι καὶ βέλτιον. optimorum non eſt laus: ſed maius aliquid & melius.* ideò, inquit, deos & τῶν ἀνδρῶν τοὺς θειοτάτους, *vt quiſque virorum proximè accedit ad deos, eum μακαρίζομεν, beatum prædicamus.* Petrus igitur non laudatur, ſed beatus eſſe pronuntiatur. Quoties hominem aliquẽ laudamus, cauſſas laudationis ex ipſo petimus: cùm beatum dicimus, ad principiũ altius reſpicimus. Theophylactus in hunc locum: *μακαρίζει τὸν Πέτρον, ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντα τὴν γνῶσιν. Beatum prædicat Dominus Petrum, vt qui è diuina gratia cognitionem acceperit.* Cauſſa igitur beatitudinis eſt gratia Dei, non aliquid à Petro profectum. Nullum in eo Petri meritum, quem in huius confeſſionis editione Patres, vt antea dicebamus, citharæ comparant, à Spiritu ſancto pulſatæ. B. Ambroſius deuotionem Petri vocat, quam alii meritum: *Pro hac deuotione*, ait, *dicitur Petro, Beatus es.* iterum: *Quum vocaretur Simon, per hanc deuotionem vocatus eſt Petrus.* Enimuero tria in hoc negotio ſunt obſeruanda; reuelatio facta Petro, fides Petri, qui reuelationi credidit, & confeſſio ab eodem edita. reuelationem ex mera gratia Petro fuiſſe conceſſam, non eſt dubium: fidei meritum quidam tribuunt, (atque hoc meritum Toſtatus omnium Apoſtolorum facit commune) & multò magis confeſſioni: quia in confeſſione ſit quędam difficultas, ait Abulenſis, qui propterea in actu confeſſionis Petri meritum ponit. Non diſputabo hîc de voce meritum, quâ B. Auguſtinus & alii Patres pio ſenſu paſſim ſunt vſi. B. Chryſoſtomus mille locis & ampliùs voce pulcherrimâ vocat παῤῥησίαν, & ait naſci è præclarè factorum conſcientia. vnde παῤῥησίαστος illi dicitur, is qui non poteſt dicere Deo, libera me, quia ego tua mandata ſeruaui, quod facit Dauid in Pſalmo admirabili 119. & aliis quam plurimis. Sed παῤῥησία non eſt meritum eo ſenſu quo multi hodie accipiunt: & in Petri confeſſione quæ fuerit difficultas, equidem non intelligo. Nam qui Cypriani tempore Confeſſores dicebantur, grauiſſima pro Chriſto mala paſſi erant à Paganis; & multi eorũ mutilati parte aliqua corporis fuerant, quod morte ipſa eſt durius. itaque Confeſſoribus honos pene idem tributus ac Martyribus. Petrus in priuato colloquio Chriſtum confitetur apud Chriſtum: & quidem in loco tuto, procul à Iudæis & omnibus Corycæis, vt obſeruat

Chryſoſtomus initio homil. 54. quæ eſt Latinis 55. Neque verò dubitari poteſt, Petrum qui à Spiritu ſancto gratiam reuelationis acceperat, ab eodem manantem gratiam confeſſionis accepiſſe. Quare ſi propriè loqui volumus, Petri nullum hîc meritum. Verè tamen obſeruant Patres, confeſſionem Petri præmium eſſe conſecutam, vt loquitur Hilarius. Theophylactus ſimiliter, ἀμείβεται τὸν Πέτρον ὁ Κύριος, μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν. *Gratiam Petro rependit Deus, & mercedem illi dat magnam.* Veriſſimè: ea enim eſt Dei bonitas, vt beneficii gratuitò in ſuos collata, aliis beneficiis coronet, atque hoc mercedem appellet. Hæc propterea iſto loco adnotauimus, quia ex iis quæ diximus ratio intelligitur, quare Dominus Petrum ita compellet; *Simon Bar-Iona*, id eſt, filius Ionæ ſive Iohannis. Quæritur quam ob cauſſam Patris Simonis meminerit. Et eſt quidem huius quæſtionis ſolutio facilis & certa in Commentar. Chryſoſtomi apud Auguſtinum de verbis Domini ſecundùm Matthæű. ſerm. 13. & apud alios. Sed eæ ſunt diuitiæ Scripturarum, vt quemadmodum ait B. Auguſtinus, plures ſenſus & interpretationes poſſint eſſe veræ. Videtur ergo Chriſtus, propterea ſuum Petro patrem reuocaſſe in memoriam, vt, memor vilis & abjectæ originis ſuæ, magnitudiné collati in ſe beneficii meliùs intelligeret, & pluris æſtimaret. Nàm quid vilius patre Petri, de quo præter nomen nihil ſcimus? Piſcator, vt videtur, erat, aut filium certè ſuű eam artem curauerat docendum. Quanta eſſet autem vilitas piſcatorum, & quidem eiuſmodi piſcatorum, quales erant Petrus & aliquot alii è Chriſti diſcipulis, prolixè declarat Chryſoſtomus cùm alibi, tum in Iohannem homilia 2. de ipſo Iohanne & eius patre loquens. Quis igitur ſapientiam Domini non admiretur, qui Petrum pronuntians beatum, quod longè ſuperat omné laudationem; ſimul illum admonet ἐξ οἵων εἰς οἷα, id eſt, à quanta vilitate ad quantum honoris & boni faſtigium ſit euectus. quò etiam ſpectat illa locutio, *caro & ſanguis*. nam apud Rabinos ſæpe quando componuntur cum Deo homines, vilitati mortalium declarandæ, vſurpatur illa periphraſis, בשר ודם *caro & ſanguis*, id eſt, homines, vt apud Zacuthum in Iuchaſin, fol. 10.

18 Et Ego Dico Tibi.] Hîc incipit altera pars primaria huius colloquii: in qua Dominus poſt editam à Petro confeſſionem, conſilium ſuű illi aperit de ædificanda Eccleſia Chriſtiana, quæ confeſſionem eandem perpetuò ſit ſeruatura: ſimul declarat Chriſtus Petro, velle ſe in eam rem illius opera ceu miniſtri primarii vti. & in regenda Eccleſia ampliſſimam ſe illi & collegis ipſius Apoſtolis poteſtatem fore daturum. Κἀγὼ δέ σοι λέγω. ad verbum, *Et ego verò tibi dico.* Sed non admittit hanc phraſin Latinitas. itaque Latinus interpres omiſit particulam aduerſatiuam δὲ, *verò* vel *autem*, quam ne Syrus quidem aut Arabs expreſſerunt. Poterat Latinitati facilè conſuli. Verte igitur: *Sed & ego dico tibi*, expreſsâ vtrâque particulâ Nihil enim in Scripturis tam minutum, quod ſi expendatur, theſaurum aliquem doctrinæ non contineat, vt

ſæpiſſimè admonet Chryſoſtomus; quod veriſſimum eſſe, vel hic locus declarat luculentiſſimè. Ait Dominus Καὶ, *Et*, hæc vocula duo facta componit, quæ aliquam inter ſe ſimilitudinem habēt aut relationem. Poteſt ita exponi: reuelationi myſterii jam tibi à Patre reuelati; quòd ego ſim illi ὁμοούσιος, eiuſdem naturæ, vt tu es eiuſdem cum tuo patre naturæ: ego jam addam reuelationem alterius myſterii quod nondum noſti. Quidam è Patribus in hanc ſententiam expoſuerunt: Et tu confeſſus es quod verum erat, & ego confeſſionem tuam præmio ingenti proſequar. Addit Dominus δὲ, vt in ſimilitudine facti notetur diuerſitas longè maxima. Nam Petri quidem confeſſio, non ex eius ingenio, oriebatur, ſed ex reuelatione a Deo facta: at præmium illud maximum quod Petro Chriſtus ſe collaturum promittit, & tota Eccleſiæ ipſius ſtructura, ab eius poteſtate pendet; vt qui ſit verè non precariò Deus, quod veteres nouique Arriani blaſphemi homines, ſceleſtiſſimè & impiiſſimè jactitant. Sed Dominus vt poteſtatem habens loquitur, *ædificabo*, & *dabo tibi*. quemadmodum & Chryſoſtomus & alii Patres diuinitus obſeruant. En quàm non otioſæ ſint hæ voculæ καὶ & δὲ, in Græco textu, non temerè à Spiritu Sancto poſitæ. Etiam illa verba *Ego dico* verba ſunt ἀξιωματικά, vt Græci appellant, & plena Maieſtatis: quam vi dentur voluiſſe exprimere olim, qui verba Domini concinnarunt in formam eiuſmodi: *Amen amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. vt habent Theodoretus & Auguſtinus ſermone 39. De ſanctis.

Tibi.] Petrum compellat, quum eadicat Petro, quæ ad omnes Apoſtolos pertinebant. Quam eius rei cauſſam afferant Patres, ſæpius iam indicauimus. Sed vrgent nonnulli dicta quædam Patrum, contrariam, vt iſti volunt videri, ſententiam continentia: perperam, & contra veram auctorum ſententiam. Vnico id demonſtraſſe exemplo ſatis erit. Auguſtinus eo ſermone cuius modò memini: *Solus Petrus inter Apoſtolos meruit audire, Amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. Afferuntur hodie hæc verba, & acriter vrgentur. Sed veriſſimum eſt, quod alibi dicebamus, abſurdiſſimè facere illos, qui de Patrum ſententia ex illorum homiliis potiùs ſtatuunt, quàm ex eorundem ſcriptis didacticis. Fere enim ſermones eius generis, qui ad laudandos Sanctos ſunt habiti, legē ſeruant encomiorum, non exactam veritatis normam. Quis autem neſcit Auguſtini eam fuiſſe ſententiā, vt crederet Petrum in ea actione perſonas omnium Apoſtolorum, imò vniuerſam Eccleſiam repræſentaſſe? quin etiam in illo ſermone id præcipuè agit Auguſtinus, vt Petrum & Paulum inter ſe comparans pares omnino illos fuiſſe demonſtret; Paulum enim Petro non minorem fuiſſe aliquoties verbis diſertis affirmat. Teneamus igitur, quod eſt veriſſimum, certiſſimum, quicquid illud eſt quod Petro ſequentibus verbis promittitur, id omne & cæteris Apoſtolis in vnius Petri perſona eſſe promiſſum. Epiſcopus Abulenſis, quæſt. 60. *Poteſt dici quòd cæteri Apoſtoli meruerunt credendo, ſicut & Petrus; & præmium iis redditur; quia tamen ſolum hic Petrus locutus eſt, reſpondit*

ei ſoli Chriſtus dirigendo verba ad eum. Et tamen verba quæ Petro dantur pro hac fide, dantur etiam aliis, quum eadem ſit fides omnium. Et potiſſimè, quia quædam hic dicuntur, quæ non debuerunt dici à principio, in perſona multorum; ſcilicet collatio clauium; ſed in vnius perſona ad ſignificandum vnitatem; in qua ſolùm clauium vſus debitus eſt.

Tv Es Petrvs,] Tu is es cui ego inprimo ad me aduentu nouum nomen impoſui, Cephas, id eſt, Petrus; vel me impoſiturum promiſi, quod ecce nunc præſto. Priorem interpretationem videri veriorem, antè dicebamus: & poſterior tamen ſuos auctores habet. Chryſoſtomus hîc: σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, *Tu vocaberis Cephas*: quaſi tunc primùm nouum cognomen Petro eſſet impoſitum. Baronius in hac hiſtoria tempora confundit: vult enim promiſſionem factam à Chriſto, *gratiam rependente*, inquit, *propter confeſſionem: atque impræſentiarum id Petrum eſſe feliciter conſecutum quod fuerat antè promiſſum* Sed promiſſio, quæ initio Euangelii Ioannis habetur, confeſſionem, qua de hîc Matthæus, duobus minimùm annis anteceſſit; ſi modò Euangelicæ hiſtoriæ tempora, cùm ab aliis viris eruditiſſimis, tum ab ipſo Baronio, rectè ſunt digeſta. Quomodo igitur illud ſtabit, promiſſionem factam eſſe à Chriſto *gratiam rependente*? Faciunt & Patres mentionem ἀμοιβῆς, præmii, quod Ieſus Petro repēdit: ſed olim id fuiſſe promiſsū propter futuram Petri confeſſionē, id verò non dicunt Patres. Quæri poteſt; ſi non imponitur hîc Simoni nouum nomen, ſed jam antè fuerat illi impoſitum; quorſum dicitur jam ipſi à Chriſto, *Tu es Petrus*? Reſponderi poteſt variè. Nam primò, fuit hæc Domino conſuetudo, vt ſpiritualis doctrinæ arcana patefacturus, occaſionem, ac velut anſam ſermonum ſuorum ſumeret interdum, ex aliqua rerum ſenſilium ſimilitudine. Sic differens cum muliere Samaritana, quæ aquam hauſtum venerat, doctrinam ſuam appellans aquam, *Qui biberit*, inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*, Iohann. cap. 4. Sic in ſexto eiuſdem Euangeliſtæ, turbas panem deſiderantes alendo corpori, ad totum cœleſtium cupiditatē reuocans, doctrinam ſuam nominat panem. Simile quid etiam hoc loco licet obſeruare. Nam quia Simoni jam antè Petri nomen impoſuerat; ſumit ex eo Dominus occaſionem dicendi illi; *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c.* quaſi diceret; Tibi quidem à Petra nomen eſt Petro inditum; ſed ego maiora iam molior, & ſuper illa ipſa Petra Eccleſiam meam paro ædificare. Deinde etiam hoc modo poteſt reſponderi: Quemadmodum paullò antè Chriſtus, cùm beatum prædicabat Petrum, priorem illius appellationem vſurpans, & patris quoque nomen adjiciens, ſuæ illum humilis, & abjectę originis iuir admonitum: ita nunc cùm magnum illud ſuum inceptum incipit Apoſtolis patefacere apertiùs, & eius ædificii curandi prouinciam, cùm cęteris omnibus, tum imprimis Petro, parat demandare; nouum de induſtria nomen ipſi in memoriam reuocat, vt animum illius erigat, ſicut etiam Chryſoſtomus in hunc locum ſcribit. Simoni enim datum fuit Petri nomen, ſicut antè obſeruabamus, velut ſymbolum & pignus

aliquod

aliquod auxilii diuini, per quod in rerum maximarum adminiſtratione futurus eſſet inſtar Petræ alicuius firmus, conſtans & intrepidus. *Petra* in omnibus linguis figuratè accipitur ad firmitudinis & roboris ſignificationem; ſed naturalis. Nam ſi ego dicam de Titio aut Mæuio, *Hic eſt fortis, vt petra aut rupes*; ſicut eſt apud Poëtam de Latino;

Ille velut pelagi rupes immota reſiſtit; hoc ſignificauero; ineſſe ei viro robur, quantum maximum in hominem ſolet cadere. At Petri fortitudo, toto genere fuit res diuerſa; quippe non naturalis, ſed ſupernaturalis, vt à Chriſto petra manans, qui homini vires ſupra hominem poteſt ſufficere. Propterea Patres non dicunt ſimpliciter, à petra dictum eſſe Simonem Petrum; ſed à Chriſto Petrâ; vocatur autem Chriſtus Petra, vt oſtendemus, quòd ſit Deus manens in æternum. Quare illa verba; *Tu es Petrus*, ſic accipienda, vt ſi dixiſſet Dominus, Tu is es, quem ego Petrum dixi, à vera Petra. Petra autem vera ego ſum; quẽ tu modò confeſſus es Dei viuentis eſſe Filium. Obſeruant grammatici Græcorum, aliud eſſe πέτραν, aliud πέτρον: nam πέτραν eſſe rupem aut ſaxum ingens: πέτρον verò paruum lapidem, quales ſunt, qui Græcis χερμάδες & χερμάδια, quòd manum impleant, dicuntur. Homerus Iliad. φ. ἑτέρῳ δ' ἣ λάζετο πέτρον Μάρμαρον, ὀκριόεντα, τόν ῥα περὶ χεὶρ ἐκάλυψε. alibi pro eodẽ ponit χερμάδιον λαβὲ χειρί. Euſtathius ad hæc verba Iliad. N. ὀλοοίτροχος, ὡς ἀπὸ πέτρης, adnotat, πέτραν eſſe montem; πέτρον vel λίθον, τὸ τῆς πέτρας ἀπότμημα ὄν; *particulam è monte reſectam.* quod & poëtæ verſus innuit, Odyſſ. K. de Læſtrigonibus:

Οἵ ῥ' ἀπὸ πετράων ἀνδραχθέσι χερμαδίοισι Βάλλον.

Hæc grammatica obſeruatio huic loco apprimè conuenit. Nam vt ait Auguſt. non ſemel, & Ambroſ. alicubi pluribus perſequitur, ſicut à Chriſto dicitur Chriſtianus; ſic à Petra, quod eſt alterum eiuſdem nomen, dictus eſt Petrus. Non igitur idem eſt Petra & Petrus: Chriſtus eſt rupes, Petrus eſt lapis ab illa rupe exciſus. Chriſtus eſt fortitudo ipſa & αὐτοδύναμις; Petrus eſt δυνατὸς, *fortis*, quia accipit vires à Petra. In idiomate Syriaco eadem dinſtinctio, quod ad rem quidem ipſam attinet, locum habet; etſi in ipſis vocibus non ita clarè apparet, apparet tamẽ etiam ibi, ſi res diligenter expendatur. Chriſtus eſt כאפא genere fœminino; nã ea vox Syris pro petra eſt fœminei generis: vt intelligamus illum eſſe τὴν αὐτοφυῆ πέτραν, vel vt Platonici dicerent, τὴν αὐτοπέτραν, ipſiſſimam, inquam, originem eius fortitudinis & virtutis, quæ denotatur appellatione Cephæ; quæq; Eccleſiæ vniuerſæ compagem continet Petrus mutato genere ὁ כאפא Cephas, tanquam à Cepha Petra denominatus. Quod in terminatione nulla eſt diuerſitas, genio Syriacæ linguæ eſt tribuendum, quæ virorũ nomina illius formę ab aliis ſubſtantiuis deriuata, ὁμωνύμως effert, non παρωνύμως, vt ferè Græca & Latina; qua de re affatim dictum eſt, ad annum trigeſimum primum, diatriba 16. In re quidem ipſa nihil propterea diuerſitatis. Nam qui exiſtimat, quod alicubi excidit Baronio, ſi à Petra Petrus eſſet deductum nomen, neq; ipſe Petrus eſſet petra vt Chri-

ſtus, non Petrum, ſed Petrinum fuiſſe nominandum: imperitiâ analogiæ, quæ eſt anima Grammaticę, pueriliter errant. An enim negabunt Tulliis quondam & Calpurniis à cicere & piſo leguminibus nomina eſſe indita? & tamen *Cicero* dictus eſt primus Tullius, & *Piſo* primus Calpurnius, qui eas appellationes ad poſteros ſuos tranſmiſit, non *Cicerinus*, neque *Piſinus*. ſexcenta ſunt id genus exempla. Errant etiam & quidem grauiſſimè, qui exiſtimant inter hæc duo nomina, Cepha Petra, & Cepha Petrus, nullum eſſe diſcrimen, quia literis ſcribuntur iiſdem: quod cùm dicunt, grammaticorum pariter, & philoſophorum pueris propinant ſeſe ridendos. Propriè & verè illa nomina ſunt eadem, quorum ſignificatio eſt eadem, non quæ ſcribuntur literis iiſdem. *Leo* brutum animal, & *Leo* hominis nomen, eodem modo ſcribuntur; ſed diuerſiſſimè definiuntur, quia ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, vt de homonymis loquitur Philoſophus; diuerſa igitur nomina ſunt. *Merula* auis, & *Merula* viri nomen, non magis eadem nomina ſunt, ſi propriè & ex rei veritate loqui volumus; quàm *amare* φιλεῖν, & *amare* πικρῶς. Similimè igitur *Cepha*, & *Cepha* Petrus, ſi literas ſpectes κοινὸν ὄνομα, vt appellat Ariſtoteles homonyma: ſi τὸν λόγον τῆς οὐσίας, & definitionem vtriuſq; dictionis, res ſunt diuerſæ, ac multò magis inuicem diſtantes, quàm diſtent cœlum & terra. Falſiſſimum igitur eſt, & longè abſurdiſſimum, quod à paucis annis fulciendę nouę Monarchiæ ab Hildebrandiſtis Nouatorib. excogitatum, paſſim hodie ab iiſdē occinitur: Petrum eſſe Petram, quomodo Chriſtus eſt Petra; (accuratiores inter illos, vnam ſaltem aut alteram diſtinctiunculam adhibēt:) quia Dominus, hîc illum compellans, voce eâdem abſque vllo diſcrimine bis vtens dixerit; אנתהו כאפא ועל הדא כאפא, *Tu es Cepha, & ſuper hac Cepha*. falſitas huius argumentationis ex iis, quæ diximus patet maniſeſtiſſimè. Et verè Auguſtinus, quē hodie omnes Hildebrandiſtæ vt indoctum & imperitiâ Syriaci idiomatis lapſum, nòn verentur ſuggillare, Retract. lib. 1. cap. 21. *Non dictum eſt Petro, Tu es Petra: ſed; Tu es Petrus: Petra autem erat Chriſtus, quem confeſſus Simon, ſicut eum tota Eccleſia confitetur, dictus eſt Petrus.* Auſus tamē Baronius, errorem illum ſecutus, Græcum textum emendare, atque ita deſcribere; *Tu es Cephas, & ſuper hanc Cepham, ædificabo Eccleſiam meam.* deinde Latinum interpretem Tridenti factū authenticum, Patrum illorum ſuorum auctoritate ſpretâ, pari licentiâ corrigens, *Latinè*, inquit, *ſic dicenda ſententia, Tu es petra, & ſuper hanc petram.* En verè nouam nouitatem, ante hęc nouiſſima tempora, nunquam auditam. Nam cui veterum Patrum ante hos centum annos, ſuboluit huius arcani? Syrus interpres in partes trahi non poteſt, neque Hebręus: quia apud illos ex ipſo genio illarum linguarum neceſſario committitur homonymia in his vocibus: iſti verò longè alio fine eandem homonymiā hodie in Latina lingua putidè affectant. Syrus igitur & Hebræus in verbis Domini *Cepha* priorē loco poſuerunt pro *Petrus*: quem etiam alibi ſic ſolent nominare. Scio Arabem paraphraſten aliter vertiſſe & planè congruenter correctioni Baronianę;

אנת

אנת אלצחרה *Tu es petra.* nam alibi Petrus illi non ea voce nominatur, ſed בשרע: quare non reliquit ambiguum quomodo verba Chriſti vellet accipi, vt Syrus & Hebręus: verùm in ſententiam hodiernorũ Hildebrandiſtarum non pedibus quidẽ, ſed calamo palàm iuit. Sed nos tirones horum ſtudiorum ſemel volumus monitos; illã Arabicam paraphraſin, quæ magno alioquin bono literarum Romæ prodiit, recentem eſſe admodum, & multò meliores illâ alibi reperiri: hãc verò nuper natam & Romæ editam interdum ῥωμαΐζειν: quod nuſquam tamen certiùs deprehendi poteſt, quàm hoc loco. At per Deum immortalem, cui verè pio religio non erit verborum quæ protulit Dominus Petrum alloquens alium quærere interpretem, quàm ipſum Siritum ſanctum, à quo ſine dubio, textus Græcus eſt profectus? Quum igitur verba Syriaca Domini Ieſu, אנת הו כאפא auctore Spiritu ſancto verſa ſint Σὺ εἶ Πέτρος, *Tu es Petrus*; intolerabilis eſt iſtorum Nouatorum audacia, quos Spiritui ſancto obſtrepere non pudet & dicere; non ſic verti debuiſſe, verùm, Σὺ εἶ πέτρα. *Tu es petra.* Matthæum Hebraicè ſcripſiſſe, nos quidem non negamus. multis veterum id affirmantibus: ſed primitiuã Eccleſiam, iam inde ab ipſo primo illius exordio, Euangelio Matthæi Græcè ſcripto eſſe vſam, & Græcũ textum pro authentico habuiſſe, omni aſſeueratione nos confirmamus. Auctorem textus Græci fuiſſe Iacobum fratrem Domini, Athanaſius grauis auctor, memoriæ prodidit; Iohannẽ Euangeliſtã alii dicunt, vt legitur in vita Matthæi, & apud Theophylactum: ſunt qui Barnabæ Apoſtolo, ſunt qui Lucæ & Paulo id ipſum attribuunt. Quæ diuerſitas ſententiarũ, vt de vero auctore certò pronunciare nos vetat: ita illud certiſſimè demonſtrat; ipſis Apoſtolorum temporibus, ab vno illorum, aut illorum auſpiciis, vel potiùs Spiritus ſancti, cuius ipſi erant organa. Græcum textum ex Hebraico eſſe confectum. Conſtat ſanè, Eccleſiã Dei hunc ipſum textum inter libros Canonis ſacri relatum, pari cum cęteris libris veneratione eſſe proſecutam: quod neque in Syriaca verſione, quam tamen antiquiſſimam eſſe non dubitamus, neque in vlla alia reperitur eſſe factum. Verum textũ Hebraicum Thomas fortaſſe, & alii Apoſtoli in Orientis regiones vlteriores detulerunt: is certè quem vidiſſe ait Hieronymus, cuiusq; meminit Epiphanius, non fuit ille γνήσιος textus Hebraicus, quem ſcripſerat Matthæus, ſed apographũ quoddam illius, miris modis corruptum: quod propterea in nullo vſu Eccleſiis illorum locorum & temporum fuit; ſed in pauciſſimorum virorum eruditorum bibliothecis latebat, vt oſtendit Hieronymus, propriũ hæreticorum Ebionitarum & Nazaręorum, Catholicæ Eccleſiæ damnatũ: quæ, vt verè ait Dionyſius Carthuſianus, in ſecundum caput Iohannis, Hebraicum illud Euangelium inter falſa ſemper computauit. Quare error eſt periculoſiſſimus, ne dicam hæreſis, obtentu Hebraici contextus, qui iam inde à principio reperiri deſiit in Orbis noſtri notis Eccleſiis, Græci auctoritatem velle eleuare; quod omnes hodie Hildebrandinorum factotum myſtę in hac

quæſtione faciunt: Baronius verò etiam iu aliis, vt in anno ſequente, num 170. vbi errorem illius pluribus confutauimns.

Et Svper Hanc Petram Æd.] *Super hanc Petram.* Quam? Veteres Patres, quorum auctoritatem illi perſæpe minimi facinnt, qui plurimũ illis tribuere volunt videri; pro ea libertate, quæ in Eccleſia olim vigebat; horũ verborum interpretationes reperiuntur ſecuti, nonnihil inter ſe diuerſas: ac proinde, illis auctoribus, ad propoſitá quæſtionẽ variè poteſt reſponderi. Præcipuas Patrum ſententias breuiter indicabimus. Prima eſto illorum, qui vnumquemque fidelium Petræ nomine voluerunt deſignari. Origenes in Matthæum tractatu primo: *Luce cordi noſtro illuceſcente, à patre qui in cælis eſt, efficimur Petrus: & nobis dicetur quod hunc ſermonem ſequitur, Tu es Petrus, &c. Petra eſt enim, quiſquis Petri diſcipulus eſt, ex quo biberunt de ſpirituali conſequente Petra. Et ſuper talem petrã conſtruitur omnis Eccleſiaſtica doctrina. In vnoquoque enim perfectò eſt quæ à Deo ædificatur Eccleſia.* interpretatio facit illa quidem & Petrum eſſe petram, ſiue fundamentum Eccleſiæ: ſed non ſolum, verùm communiter cum aliis omnibus non tantùm Apoſtolis, ſed cunctis electis. Itaq; ſubiicit Origenes: *Quod ſi ſuper vnũ illũ Petrum tantũ exiſtimas ædificari totam Eccleſiam, quid dicturus es de Iohanne filio tonitrui, & Apoſtolorum vnoquoque?* & plura in eã ſententiam. Gregorius Nyſſenus in elegantiſſimo libello de perfectione poſtquam Chriſti nomen Petra expoſuit: διὰ τούτων, inquit, καὶ τῆς τοιαύτης πέτρας καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα, μιμούμενοι καθὼς ἐστὶ δυνατὸν, ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀμετάθετον. *per hæc & ſimilia hu, ipſi quoque ſiemus* Petra, *ſi imitati fuerimus, quantum fas eſt in mutabili natura, Domini noſtri naturam, neque conuerſioni, neque mutationi obnoxiam.* Ambroſ. lib. 6. in Euangelium Lucæ: *Qui carnem vicerit, Eccleſiæ fundamentum eſt: &, ſi æquari Petro non poteſt, imitari poteſt.* Poſtea: *Petra eſt Chriſtus; qui etiam diſcipulo ſuo huius vocabuli gratiam non negauit, vt & ipſe ſit Petrus, quòd de Petra habeat ſoliditatem conſtantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo, vt & tu petra ſis. Itaque non extra te, ſed intra te petram require.* Thomas in Cathena aurea, ſiue continuo in quatuor Euangeliſtas commentario, ſic ex Origene: *Petra eſt omnis, qui imitator eſt Chriſti; aduerſus quem autem portæ præualent Inferorum, ille nec petra dicendus eſt, neque Eccleſia, neque pars Eccleſiæ quam Chriſtus ſuper petram ædificat.* Secunda ſentẽtia eſto illorum Patrũ, qui appellatione Petræ intellexiſſe Dominum crediderunt Petri fidem, ſiue confeſſionem à Petro hîc editá. Chryſoſt. diſertè in hunc locum: ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ· τουτέστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. Theophylact. itidẽ: αὕτη ἡ ὁμολογία ἣν ὡμολόγησας θεμέλιος μέλλει ἔσεσθαι τῶν πιστευόντων. *Hæc confeſſio quã confeſſus es, fundamentum erit credentium.* Auguſtin. in Epiſt. 1. Iohan. tract. 10. *Quid eſt, ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam? Super hanc fidem; ſuper id quod dictũ eſt, Tu es Chriſtus Filius Dei; Super hanc petrã fundabo Eccleſiam meam.* Omnium optimè hanc ſententiam declarat Baſilius Seleucenſis, ſermone in hanc Matthæi pericopam: Ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ Χριστὸς, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρώτως ταύτην ὁμολογήσαντα· γίνεται μὲν τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δεξάμενος.

αὕτη γὰρ ἀληθῶς εὐσέβεια ἡ πέτρα αὕτη σωτηρίας ἡ κρηπίς· τοῦτο τῆς πίστεως τεῖχος. οὗτος ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος· θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον ὅς ἐστι Ἰησοῦς Χριστός. *Hanc confeſſionem quum nominaſſet Chriſtus* PETRAM, *Petrum nuncupat eum, qui primus illam eſt confeſſus: donans illi hanc appellationem, tanquam inſigne & monumentum huius confeſſionis. Hæc enim eſt reuera pietatis petra: hæc ſalutis crepido, ſiue baſis: hic fidei murus: hoc veritatis fundamentum: fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, Ieſus Chriſtus.* Tertia illorum fuit ſententia, qui per petram κυρίως Petrum putarunt intelligendum; quorum teſtimonia paullo poſt recitantur nonnulla à Baronio, & plura paſſim occurrunt, quæ nullum ſit operæ pretium hic deſcribere. Quarta fuit eorum, qui veram petram, & verum Eccleſiæ fundamentum volunt intelligi, ipſum Chriſtũ: quomodo vocem PETRA eſſe iſto loco accipiendam accurate & copioſe docet magnus Auguſtinus pluribus locis, vt in Iohannem, tractatu 124. De Trinitate, libro ſecundo, capit. 17. & multo vberius De verbis Domini ſecundum Matthæ. ſermone 13. & Retract. lib. 1. cap. 21. Cum Auguſtino & Patres alij ſentiunt plures; ſed inſtar omnium patrum Paulus eſto, quo fidelior mentis verborumque Domini interpres, ne fingi quidem poteſt. Sunt autem Pauli verba, 1. Corinth. 3. 2. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt* CHRISTVS IESVS. Neque tamen obſtat Paulinum hoc oraculum, quin & ſuperiores Patrum interpretationes rectæ ſint & orthodoxæ. Non enim rebus ipſis differunt inter ſe quatuor iſtæ ſententiæ; ſed modo tantum & ratione. Quemadmodum enim, ſi quis pius homo dicat; *Deus me ſanauit*, aut *Medicus me ſanauit*; aut *Rhabarbarum me ſanauit*; etſi diuerſis locutionibus, communem loquendi conſuetudinem ſequens, vtitur; idem tamen ſemper ſentit: nempe ſanatum ſe à Deo tanquam à cauſſa efficiente prima; à Medico; tanquam cauſſa ſecunda: à Rhabarbaro, ceu inſtrumento. Sic prorſus Patres, quando dixerunt ædificatam eſſe Eccleſiam ſuper Chriſto, item ſuper Petro, vel vnoquoque fidelium, necnon ſuper fide, aut confeſſione fidei; in re optime conſentiebant, & vt Auguſtinus dicere ſolet, locutionum hæc fuit diuerſitas, non ſententiarum. Chriſtus nempe ædificij Eccleſiæ prima cauſſa efficiens, à quo ceu fonte vnico, vis omnis oritur, quæ Eccleſiam inſtituit, tuetur, & facit durare. Petrus dum viueret, cauſſa efficiens ſecundaria extitit, vt Apoſtolus & Apoſtolorum princeps: quos ait Paulus eſſe in iſto opere Chriſti συνεργούς, h. e. *cooperarios*, & quaſi operæ ſocios; poſt eiuſdem vero obitum, Petri doctrina, quam viuus docuerat voce & ſcripto, quæ μετωνυμικῶς, h. e. *per nominis mutationem*, ſæpe dicitur Petrus in ſcriptis Patrum, & fuit, & eſt hodieque, ac ſemper erit, Eccleſiæ firmiſſimum fundamentum. Fides cauſſa eſt inſtrumentalis: vnuſquiſque fidelium, cauſſa materialis Templi Dei, *quod ædificatur*; ait Auguſtin. in Enchir. ad Laur. *ex diis, quos facit non factus D. us.* Quis neget omnes has piorum Patrum expoſitiones pias eſſe & orthodoxas? Omnes enim in vnum con-

Xx gruunt

ad annum 32. diatriba quarta : verum quia coryphæus Apoſtolorum erat Petrus, peculiari quodam modo prouincia (ipſe vocat ſæpiſſime προστασίαν, aut κηδεμονίαν,) illi dicitur fuiſſe demandata, quę omnibus ex æquo, vt dixi, erat demandata. Chryſoſtomus vero, ne quis putaret ſic demandatam eſſe Petro curam ædificandæ Eccleſiæ, vt regio more poſſet in illa imperare : addit mox; Ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς, οὐδὲ ἀρχοντικῶς. *Obſerua. Petrum omnia facere de communi Apoſtolorum ſententia : nihil quaſi haberet auctoritatem, aut principatum.* αὐθεντικῶς, eſt quod in Scholis dici ſolet *auctoritatiue*: ἀρχοντικῶς, vel vt habet alia lectio ἀρχικῶς, *jure magiſtratus.* intellige autem, non geſſiſſe ſe Petrum auctoritatiue erga collegas Apoſtolos : nam in gregem Chriſti & habuit ſpiritualem ἀρχὴν, & exercuit, vt ſæpe alibi idem Pater obſeruat. Oecumenius, vt fere ſolent omnes Græci, Chryſ. veſtigia ſequitur, & verba illius reponit. Pro αὐθεντικῶς dixit Oecumenius, οὐδὲ μετ᾽ ἐξουσίας; *nec tanquam habens poteſtatem*; nempe in Apoſtolos, vt expoſuimus. Sed videtur Chryſ. ſecum pugnare, cũ ſubiicit paullo poſt, de Petro. εἰκότως πρῶτος τοῦ πράγματος αὐθεντεῖ· ἅτε αὐτὸς πάντας ἐγχειρισθείς; *merito primus in negotio electionis auctoritatem Petrus vſurpat : vt is cuius curæ cæteri omnes eſſent traditi* : deinde ſubiicitur locus ex Euangelio Lucæ, 22. 32. *Tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Poſſum reſpondere, illum locum, (vt alios plures in eo Commentario) à deſcriptoribus male fuiſſe acceptum: quod ante nos viri eruditiſſimi monuerunt. Sed nihil opus eo confugere :Nam aliud eſt αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος, quod Præſidi Senatus conuenit, qui rem proponit deliberandam, mittit Senatores in ſuffragium, ſententias colligit, & in negotiorum adminiſtratione primas obtinet: aliud αὐθεντεῖν τῶν συνέδρων, auctoritatem in collegas vſurpare; quod paullo ante negabatur eſſe factum à Petro. Quin paucis verſibus ante hæc verba, illius auctoritatis, qua videtur Petrus in illis cœtib. eſſe vſus, cauſſas reddit has duas: τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, ſingularem ipſius virtutem: & quod τότε ἡ ἐπιστασία οὐκ ἦν τιμὴ ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων· *tempore illo præfectura in Eccleſia non erat honor, ſed cura proſpiciendi iis qui parebant.* In quarta operis eiuſdem homilia repetit Chryſ. quod toties dixit alibi : confeſſionem Petri communem omnium Apoſtolorum fuiſſe : quia ipſe erat os omnium : deinde ſubiungit hanc admonitionem : *Obſerua concordiam Apoſtolorum : qui Petro concione cedunt : neque enim oportebat omnes loqui.* Si *cedunt* Apoſtoli Petro iure concionem habendi, ipſis tacentibus: habebant igitur; & ordo fuit inter illos, non Monarchia. In iiſdem ſermonibus, cum aliorum Apoſtolorum, tum præſertim Iacobi Ieroſolymorum Epiſcopi, modeſtiam & ἐπιείκειαν ſæpe obſeruari iubet in eo, quod Petro primas concederent: ridicule ſane, niſi illud ponatur, de quo tunc nemo dubitabat; pari iure omnes fuiſſe. Ad caput nonum, ✻. 32. adnotat idem Pater quoties res Eccleſię erant tranquillę, omnes communi opera eas adminiſtraſſe; quoties vero, aut periculum imminebat, aut maioris laboris aliquod negotiũ occurrebat, Petrũ

proſiliiſſe

proſiliſſe in medium, & primas occupaſſe. οὕτως, inquit, οὐκ ἀπῄτει τιμῶν μείζονα; *adeo non hoc exigebat, vt præ cæteris honoraretur.* Ex iis quæ hactenus diximus certiſſimum eſt, Petri monarchiam quæ hodie à tot patronis acerrimis propugnatur, neq; Chryſ. neque aliis Patribus, quorum teſtimonia recitauimus, fuiſſe cognitam οὐδ' ἐν ὀνείροις. Scribit tamen Maldonatus in hæc ipſa Matthæi verba ſic; *Prima cauſſa eſt, quod Petrus omnium fuerit Princeps, vt Chryſoſtomus ait, hom.* 55. Chryſoſtomus vt vidimus, vocat Petrum Apoſtolorum τὸν κορυφαῖον. Mald. vertit *Principem*: optime, ſi vocem antiquam notione antiqua acciperet. Gloſſarium Græcolatinū vetus: *Κορυφαῖος, auctor, princeps.* Sed moneo te Lector candide, in his diſputationibus minus exercitate, caueas tibi in hac tota controuerſia ab huius nominis homonymia. Nam veteres Latini Patres, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, quando Petrum vocabant *principem*, cum veteris Latinitatis auctoribus loquebantur, quibus *princeps* idem erat ac primus; aut ſicut eſt in Codice, primicerius. Sic apud M. Tullium *princeps Senatus*, aut *princeps ciuitatis*, & *princeps actor*, ὁ πρωταγωνιστής. Alibi explicat ſe Auguſt. cum ait, fuiſſe Petrum *in ordine Apoſtolorum primum*, vt ſermone 13. de verbis Domini. & in Iohannem tractatu 124. *Petrus natura vnus homo erat; gratia, vnus Chriſtianus; abundantiore gratia, vnus idemq; primus Apoſtolus.* & in ſermonibus de Sanctis, ſermone 29. *Hic eſt B. Petrus in illa cœleſtium diſcipulorum ſchola præcipuus, ac primus id. &c.* Sed ignorandum non eſt, ex quo tempore Auguſtus aſtu ſingulari vſus, Rempublicā occupauit. *Principis nomine*, vt ait Tacitus; cepiſſe hanc vocem duplici notione vſurpari, & modo τὸ πρῶτον, modo τὸ ἄρχοντα deſignare. Aſtutia Auguſti & politicum ſophiſma in eo fuit, quod ſub veteri nomine, (erat enim in Repub. qui dicebatur *princeps Senatus*,) imperium nouum ſibi aſſeruit. Inde orta homonymia. nam etiam apud Tacitum & poſterioris Latinitatis ſcriptores, *princeps* pro primo, in crebro vſu eſt. vt cum ait Tacitus in primo Annali, *idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitæ ſupremus.* In Eccleſiis Africanis, qui Græcis dicitur ἀρχιερεὺς, (eſt autem Epiſcopus) vocabatur *princeps Sacerdotum.* propter vſum ancipitem eius vocis licet intelligere, vel ἄρχοντα ſacerdotum, vel primum inter ſacerdotes dignitate aut merito. Ita Optato ſcriptori Africano quidam Epiſcopi dicuntur *apices & principes omnium*, id eſt, κορυφαῖοι καὶ ἔξαρχοι τῶν ἄλλων. Sed quia iam ætate Auguſtini ad fouendam ambitionem ſuam, vel alienam, eam appellationem quidam trahebant, & ſuperbius aliquid ac τυφωδέστερον ea vox ſignificabat: in Concilio Carthaginienſi illo, quo typhus titulorum eſt coercitus, etiā iſte *Princeps Sacerdotum*, damnatur. Et Baronio quidem in ea hiſtoria factū diſplicet: ſed viris ſanctiſſimis ratio facti conſtitit: & quæ ſunt deinceps ſecuta, quæq; hodie videmus, Deum Concilio præfuiſſe, & illos Patres Spiritu fuiſſe actos prophetico, manifeſtiſſime arguunt. At qui hodie pro Romano Pontifice, ſub nomine Petri decertant, longe aliter eam vocem & ipſi vſurpant, & apud Patres accipiunt. ex vſu enim vulgariū idiotiſmorū Gallici, Anglici, Italici,

Principem volunt intelligi ἄρχοντα, atque adeo monarcham. Ita fit, vt ſub nominis antiqui obtentu noua iura introducantur, aut ab aliquot ſeculis introducta defendantur. Nos contra affirmamus, in vetuſtiorum & meliorum Patrum ſcriptis, ne ſemel quidem poſſe reperiri Petrum eo ſenſu Principem dictum, quo hodie & Petrus, & Papa, Principes nuncupantur. Affirmamus etiam, Patribus, & Græcis & Latinis ignotas eſſe voces de Petro aut Papa MONARCHA & MONARCHIA. Nam quod in ſuperioribus obſeruabamus, reperiri eas dictiones poſitas pro Epiſcopo & Epiſcopatu, nihil hoc ad rem facit. Eſt enim manifeſtus nominis abuſus, ex paucorum, & quidem obſcurorum ſcriptorum licentia; qui non Papam Romanum, ſed quemuis Epiſcoporum ita dixerunt. Eunomius, quum de natura filij Dei male ſentiret, vt venenum ſuæ hæreſeos incautis propinaret, vocem ἀγέννητος, *ingenitus*, de Patre vſurpare cepit. Fatetur Baſilius contra Eunomium, pium eſſe vocis illius ſenſum: Et addit tamen: ἀλλ' ὡς οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς κειμένην, καὶ πρῶτον στοιχεῖον οὖσαν τῆς βλασφημίας αὐτῶν, σιωπᾶσθαι ἂν δικαίως ἀξίαν εἶναι φήσαιμι: *ſed vt quanunquam in Scripturis extet, ſitque iſtorum blaſphemia primum elementum, iure dixerim dignam eſſe vocem quæ taceatur.* Cur non dicatur hodie idem, de typhi plenis vocabulis MONARCHA & MONARCHIA? quas non Scripturarum auctoritas, non aliquod legitimum Concilium, vt in vocibus ΤΡΙΑΣ, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, ΘΕΟΤΟΚΟΣ, & aliis accidit, ſed pura puta ambitio & hæreſis Hildebrandina in Eccleſiam ab aliquot ſeculis innexerunt.

DIXIT.] Pro omnibus dixit, ac proinde eius ore omnes dixerunt. Hinc fuiſſe Patrum ſententiam ſatis ſuperius probatum eſt. Gloſſę auctor: *Petrus tanquam principalis inter alios, pro ſe & pro aliis dat reſponſum.* Dionyſius à Rickel Carthuſianus: *Petrus tanquam principalis pro omnibus dat reſponſum.* Ianſenius ſimiliter: *Petrus tanquam os Apoſtolorum pro omnibus reſpondet.* Nunc obiectiones diluamus aliter ſentientium. Chryſoſtomus dicit, omnes priores confeſſiones, Nathanaelis, vel ipſorum Apoſtolorum, toto genere fuiſſe ab hac diuerſas: nam etſi faterentur illi filium Dei eſſe Chriſtum; neſciebant tamen eſſe filium ὁμοούσιον, eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ, ſciebant, ait Chryſoſtomus, Chriſtum eſſe filium Dei ἐξαιρέτως παρὰ τοὺς πολλοὺς, οὐ μὴν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Petrum igitur omnium primum hoc loco id eſſe profeſſum. Hæc ille: ex quibus videtur ſequi, ſolum Petrum hoc myſterium ſciuiſſe; ac proinde non pro omnibus locutum hic eſſe, verum pro ſe vno. Reſpondeo: exiſtimaſſe hunc Patrem & alios cum ipſo, Petrum ea dixiſſe hac confeſſione, quæ prius ignorabant & ipſe & omnes Apoſtoli, nam illam reuelationem cuius meminit Chriſtus in reſponſione ſua, illo ipſo momento factam eſſe, quo petierat ab illis, *Vos autem, quem me eſſe dicitis?* Baſilius Seleucenſis homilia in hunc Matthæi locum: τοσαύτης ἀγνοίας τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς περὶ αὐτοῦ βοσκούσης, οὐδὲ τῶν ἀποστόλων ὁ χορὸς ἀγνοίας ἐλεύθερος ἦν. *Quum tanta ignorantia de Chriſto hominum animos depaſceretur, ne chorus quidē Apoſtolorum liber erat ab ignoratione.*

Poſtea

Poſtea ſubiicit, Ieſum Chriſtum hac interrogatione. *Vos autem quem me eſſe dicitis?* omnium Apoſtolorum animos ſuſpendiſſe, & ad ſilentium redegiſſe: quia omnes ignorabant: tum adiicit; ἀλλ' ἐρώτησε μὲν· εἰδὼς δὲ τὴν ἄγνοιαν, ὑποβάλλει τῷ Πέτρῳ θεϊκῶς τὴν ἀπόκρισιν. *Interrogauit quidem Dominus: ſed gnarus ignorantiæ Apoſtolorũ, reſponſionem Petro diuinitus ſuggerit.* Videtur ſenſiſſe Baſilius, ſoli Petro factam eſſe reuelationem; ſed factam eſſe ſimul omnibus innuit Chryſ. cũ ait, τοῦ αὐτοὺς εἰσάγων ὁμολογῆσαι, *inducit*, inquit, *ſiue impellit Chriſtus Apoſtolos vt hoc confiteantur.* Omnium igitur, non vnius Petri erat hæc confeſſio. Sed obiicitur: *cum collegis rem non contulerat, neque opiniones eorum erat rimatus. Suam igitur ſententiam dixit, non collegarum.* ſunt verba Franciſci Lucæ hominis eruditi, ad hunc locum. Reſpondeo. Si hoc myſterium, vt multi putant, iam ante innotuerat Apoſtolis; falſum eſt, Petrum ignoraſſe quid ſentirent collegæ. Semel enim iam pro omnibus eandem confeſſionem iiſdem verbis edens Ioh. 6. 69. dixerat, πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν *credimus & cognoſcimus* non ita profecto locuturus, niſi de collegarum ſententia plane ipſi conſtitiſſet. Et eſt omnino parum probabile, imo abſurdum, ignoraſſe Petrum, quæ fuerit ſuorum condiſcipulorum fides ſuper tanti momenti articulo. Sin vt modo dicebamus, in ipſo tempore quo ſunt interrogati, hoc arcanum eſt eis reuelatum; idem Spiritus qui Petro hoc inſpirauit ad confitendum, cæteris inſpirauit ad credendum. Quicquid huius ſit, Patrum hæc fuit ſententia, vt ex ante dictis claret. Audet tamen Maldonatus, (ſed quid non audet Maldonatus?) Caluiniſtrarum hanc opinionem vocare: quam ille, vt & multi alii hodie, pæne pro hæretica habet. Audiamus igitur rationes Maldonati. *Si pro omnibus*, ait, *Petrus loquebatur, cur non omnibus à Chriſto dictum eſt, Beati eſtis, quia caro & ſanguis non reuelauit vobis.* Acutum hominem! quia Petro dixit Dominus *reuelauit tibi*: ergo cæteris Apoſtolis non reuelauit. Pari ratione dicere poſſumus: quia Petro dixit Dominus *Beatus es*, & non dixit Beati eſtis: ergo ſolus Petrus beatus. Spero tamen conceſſuros mihi illarum partium Chryſippos, omnes Apoſtolos non minus quam Petrum eſſe beatos. Dicamus ſic potius: quemadmodum diuina prouidentia effectum eſt, vt quum de ſua ſententia omnes Apoſtoli eſſent interrogati. *Vos autem quem me eſſe dicitis*; non, *Tu Petre quem me eſſe dicis*: pro omnibus tamen vnus reſponderet: ita eidem prouidentiæ diuinæ, i. e. Chriſto vero Deo placuiſſe, vni Petro dicere, quod reuera omnib. Apoſtolis dicebatur. Cauſam diuinorum conſiliorum inquirere, non eſt humanæ fragilitatis. Poteſt tamen ex Auguſtino dici veriſſime & ſolidiſſime, *in typo vnitatis* hęc omnia eſſe facta; qua de re plura sũt dicta in ſuperioribus. Addit Mald. *Cur non omnibus mutata nomina ſunt?* quaſi certum eſſet tunc nomen Petro eſſe mutatum: aut vt melius dicamus, impoſitum illi eſſe nouum nomen: non autem in ipſo aduentu primo illius ad Dominum: quod tamen ita perſpicue dicitur ab Euangeliſta Iohanne, vt ipſe Maldonatus paullo poſt eam ſententiam tueatur: etſi non neſcimus quoſdam

etiam è veteribus aliter ſenſiſſe. Sed multa argumenta contrarium ſuadent. verba Iohannis; verba Matthæi hoc loco: nam dicere *Tu es Petrus* aliud eſt, quam, eſto tibi nomen Petro. vſurpatio eius nominis ante hoc tempus, vt Matth. 10. 2. & aliis locis: poſtremo ſimilis exempli conſideratio. Nam vt Iacobo & Iohanni in ipſo principio noua impoſita ſunt nomina: ſic & in Petro videtur factum. Vtut ſit de tempore; impoſuit Petro nouum nomē Chriſtus, quia ita ipſi placuit: aliis omnibus non impoſuit; ſed quibuſdam tantum illorum, vt filiis Zebedæi & Paulo, ſicut placet Chryſoſt. vt ante docuimus: hoc quoq;, quia ſic illi placuit. Pergit: *cur non omnibus dictum, vobis dabo claues regni cœlorum.* Iam dixi, ad ſanciendam vnitatem dictum vni quod ad omnes ſpectabat. An putauit Maldonatus Petri vnius proprium fuiſſe ius clauium? Poſtremo ait; *Cur non omnes reſponderunt?* Quanto melius Toſtatus, cuius verba ante recitauimus: Deum tenuiſſe linguas Apoſtolorum reliquorum, vt negotium vnitatis perageretur, ſicut loquitur Optatus. Non eſt igitur propria Caluiniſtarum hæc ſententia, vt vult Maldonatus: niſi Caluiniſtę fuerunt Chryſoſtomus aliiq; veteres Patres, & è recentioribus interpretibus præſtantiſſimus quiſque.

17 Respondens Autem Iesus Dixit Ei:] Veritati ore Petri pronuntiatæ addit Dominus iſto verſu auctoritatem. Eſt in confeſſo apud omnes pios, cœleſtis doctrinæ dogmata, neque auctorem alium poſſe habere quam Deum: neque aliunde quam à Deo auctoritatem poſſe accipere. Propterea Chriſtus veritati quam Petrus pronuntiauerat, velut ſigillum imponit, & confert auctoritatem. Quare intolerabilis eſt Baronij ad hunc locum oratio: *Petrus cauſſam definit, decernit, fidei canonem conſtituit: quid de fide ſentiendum eſſet ſolus Petrus clauum fixit.* At per Deum immortalem, quis veterum Patrum ita locutus eſt? dixit ſolum Petrum fidei noſtræ fundum eſſe ac baſim? quis piorum hactenus non credidit, Prophetas & Apoſtolos fuiſſe miniſtros, voluntatis Dei præcones ac nuntios, fidei auctorē ſolum Deum? Mitto abſurditatem abſurdiſſimam & impietati proximam; in eo Concilio, (ſic enim vult Baronius) cui Ieſus Chriſtus verus Deus intereſſet, conſeſſorum aliquem ſolum ferre leges de fidei articulis. Nemo vnquam tantæ fuit auctoritatis, cuius ſententia in aliquo Concilio dicta, ac probata, auctoritatem acciperet à perſona dicentis poti⁹ quā ab vniuerſo Concilio. Longe aliter Baſilius Seleucenſis, ſermone illo cuius ante memini; Petrum in toto hoc colloquio non principis, non magiſtri, ſed diſcipuli partes egiſſe; & quū videatur docere, ipſum tamen reuera, vt vnū è cęteris Apoſtolis, didiciſſe nō docuiſſe: μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν inquit, διδασκόμενος ὁ Πέτρος [illegible] τῷ διδασκάλῳ τὴν δόξαν. *cum ceteris diſcipulis docebatur Petrus, & gloriā Magiſtro eructabat.* & iterum: τότε καὶ αὐτὸς διδασκόμενος, ὅτε διδάσκειν ἐνομίζετο. *tūc & ipſe docebatur, cum docere alios videbatur.* Faceſſat igitur cōmentū Baronianū de Concilio in quo Petrus præſente Filio Dei articulos fidei condit: quā fabulā reperti ſunt qui tanti facerēt, vt ſuppreſſo auctoris nomine in ſua

ſcripta

ſcripta eam referrent: quod fecit Lucas Brugenſis eruditus alioqui vir, ad iſtum Matthæi locum.

Beatvs Es Simon Bar-Iona.] Baſilius Seleucenſis ad hæc verba notat: βεβαιώσας τοῖς ἐπαίνοις τὸν λόγον, παιδεύει τοὺς ἅπαντας. *Chriſtus cùm laudatione confirmauit Petri ſermonem omnes erudiit.* Contrà B. Chryſoſtomus ad ſextum Iohannis obſeruat, Dominum non laudaſſe Petrum neque reliquos Apoſtolos, poſt geminam huic editam confeſſionem, cuius dicti ille quidem rationes alias affert. Sed nos putamus verè dici poſſe, Petrum cùm hæc illi verba Deus dicebat, non fuiſſe ab eo laudatum. Sunt enim res diuerſiſſimæ laudare & beatum prædicare. maius enim hoc eſt & anguſtius quàm illud. Verè Pphiloſophus in primo Nicomacheorum; δῆλον ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔπαινος· ἀλλὰ μεῖζόν τι καὶ βέλτιον. *optimorum non eſt laus: ſed maius aliquid & melius.* ideò, inquit, deos & τῶν ἀνδρῶν τοὺς θειοτάτους, *vt quiſque virorum proximè accedit ad deos, eum* μακαρίζομεν, *beatum prædicamus.* Petrus igitur non laudatur, ſed beatus eſſe pronunciatur. Quoties hominem aliquẽ laudamus, cauſſas laudationis ex ipſo petimus: cùm beatum dicimus, ad principiũ altius reſpicimus. Theophylactus in hunc locum: μακαρίζει τὸν Πέτρον, ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντα τὴν γνῶσιν. *Beatum prædicat Dominus Petrum, vt qui è diuina gratia cognitionem acceperit.* Cauſſa igitur beatitudinis eſt gratia Dei, non aliquid à Petro profectum. Nullum in eo Petri meritum, quem in huius confeſſionis editione Patres, vt antea dicebamus, citharæ comparant, à Spiritu ſancto pulſatæ. B. Ambroſius deuotionem Petri vocat, quam alii meritum: *Pro hac deuotione*, ait, *dicitur Petro, Beatus es.* iterum: *Quum vocaretur Simon, per hanc deuotionem vocatus eſt Petrus.* Enimuero tria in hoc negotio ſunt obſeruanda; reuelatio facta Petro, fides Petri, qui reuelationi credidit, & confeſſio ab eodem edita. reuelationem ex mera gratia Petro fuiſſe conceſſam, non eſt dubium: fidei meritum quidam tribuunt, (atque hoc meritum Toſtatus omnium Apoſtolorum facit commune) & multò magis confeſſioni: quia in confeſſione ſit quędam difficultas, ait Abulenſis, qui propterea in actu confeſſionis Petri meritum ponit. Non diſputabo hîc de voce meritum, quâ B. Auguſtinus & alii Patres pio ſenſu paſſim ſunt vſi. B. Chryſoſtomus mille locis & ampliùs voce pulcherrimâ vocat παῤῥησίαν, & ait naſci è præclarè factorum conſcientia. vnde παῤῥησιαστὸς illi dicitur, is qui non poteſt dicere Deo, libera me, quia ego tua mandata ſeruaui, quod facit Dauid in Pſalmo admirabili 119. & aliis quam plurimis. Sed παῤῥησία non eſt meritum eo ſenſu quo multi hodie accipiunt: & in Petri confeſſione quæ fuerit difficultas, equidem non intelligo. Nam qui Cypriani tempore Confeſſores dicebãtur, grauiſſima pro Chriſto mala paſſi erant à Paganis; & multi eorũ mutilati parte aliqua corporis fuerant, quod morte ipſa eſt durius. itaque Confeſſoribus hos pene idem tributus ac Martyribus. Petrus in priuato colloquio Chriſtum confitetur apud Chriſtum: & quidem in loco tuto, procul à Iudæis & omnibus Corycæis, vt obſeruat

Chryſoſtomus initio homil. 54. quæ eſt Latinis 55. Neque verò dubitari poteſt, Petrum qui à Spiritu ſancto gratiam reuelationis acceperat, ab eodem manantem gratiam confeſſionis accepiſſe. Quare ſi propriè loqui volumus, Petri nullum hîc meritum. Verè tamen obſeruant Patres, confeſſionem Petri præmium eſſe conſecutam, vt loquitur Hilarius. Theophylactus ſimiliter, *ἀμείβεται τὸν Πέτρον ὁ Κύριος, μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν. Gratiam Petro rependit Deus, & mercedem illi dat magnam.* Veriſſimè: ea enim eſt Dei bonitas, vt beneficia gratuitò in ſuos collata, aliis beneficiis coronet, atque hoc mercedem appellet. Hæc propterea iſto loco adnotauimus, quia ex iis quæ diximus ratio intelligitur, quare Dominus Petrum ita compellet; *Simon Bar-Iona*, id eſt, filius Ionæ ſive Iohannis. Quæritur quam ob cauſſam Patris Simonis meminerit. Et eſt quidem huius quæſtionis ſolutio facilis & certa in Commentar. Chryſoſtomi apud Auguſtinum de verbis Domini ſecundùm Matthæū, ſerm. 13. & apud alios. Sed cæ ſunt diuitiæ Scripturarum, vt quemadmodum ait B. Auguſtinus, plures ſenſus & interpretationes poſſint eſſe veræ. Videtur ergo Chriſtus, propterea ſuum Petro patrem reuocaſſe in memoriam, vt, memor vilis & abjectæ originis ſuæ, magnitudinē collati in ſe beneficii meliùs intelligeret, & pluris æſtimaret. Nam quid vilius patre Petri, de quo prę ter nomen nihil ſcimus? Piſcator, vt videtur, erat, aut filium certè ſuū eam artem curauerat docendum. Quanta eſſet autem vilitas piſcatorum, & quidem eiuſmodi piſcatorum, quales erant Petrus & aliquot alii è Chriſti diſcipulis, prolixè declarat Chryſoſtomus cùm alibi, tum in Iohannem homilia 2. de ipſo Iohanne & eius patre loquens. Quis igitur ſapientiam Domini non admiretur, qui Petrum pronuntians beatum, quod longè ſuperat omnē laudationem; ſimul illum admonet ἐξ οἵων εἰς οἷα, id eſt, à quanta vilitate ad quantum honoris & boni faſtigium ſit euectus. quò etiam ſpectat illa locutio, *caro & ſanguis*. nam apud Rabinos ſæpe quando componuntur cum Deo homines, vilitati mortalium declarandæ, vſurpatur illa periphraſis, בשר ודם *caro & ſanguis*, id eſt, homines, vt apud Zacuthum in Iuchaſin, fol. 10.

18 Et Ego Dico Tibi.] Hîc incipit altera pars primaria huius colloquii: in qua Dominus poſt editam à Petro confeſſionem, conſilium ſuū illi aperit de ædificanda Eccleſia Chriſtiana, quæ confeſſionem eandem perpetuò ſit ſeruatura: ſimul declarat Chriſtus Petro, velle ſe in eam rem illius opera ceu miniſtri primarii vti. & in regenda Eccleſia ampliſſimam ſe illi & collegis ipſius Apoſtolis poteſtatem fore daturum. Κἀγὼ δέ σοι λέγω. ad verbum, *Et ego verò tibi dico*. Sed non admittit hanc phraſin Latinitas. itaque Latinus interpres omiſit particulam aduerſatiuam δὲ, *verò* vel *autem*, quam ne Syrus quidem aut Arabs expreſſerunt. Poterat Latinitati facilè conſuli. Verte igitur: *Sed & ego dico tibi*, expreſsâ vtrâque particulâ. Nihil enim in Scripturis tam minutum, quod ſi expendatur, theſaurum aliquem doctrinæ non contineat, vt

ſæpiſſimè

ſæpiſſimè admonet Chryſoſtomus; quod veriſſimum eſſe, vel hic locus declarat luculentiſſimè. Ait Dominus Καὶ, *Et*, hæc vocula duo facta componit, quæ aliquam inter ſe ſimilitudinem habẽt aut relationem. Poteſt ita exponi: reuelationi myſterii jam tibi à Patre reuelati; quòd ego ſim illi ὁμοούσιος, eiuſdem naturæ, vt tu es eiuſdem cum tuo patre naturæ: ego jam addam reuelationem alterius myſterii quod nondum noſti. Quidam è Patribus in hanc ſententiam expoſuerunt: Et tu confeſſus es quod verum erat, & ego confeſſionem tuam præmio ingenti proſequar. Addit Dominus δὲ, vt in ſimilitudine facti notetur diuerſitas longè maxima. Nam Petri quidem confeſſio, non ex eius ingenio oriebatur, ſed ex reuelatione a Deo facta: at præmium illud maximum quod Petro Chriſtus ſe collaturum promittit, & tota Eccleſiæ ipſius ſtructura, ab eius poteſtate pendet; vt qui ſit verè non precariò Deus, quod veteres nouique Arriani blaſphemi homines, ſceleſtiſſimè & impiiſſimè jactitant. Sed Dominus vt poteſtatem habens loquitur, *ædificabo*, & *dabo tibi*. quemadmodum & Chryſoſtomus & alii Patres diuinitus obſeruant. En quàm non otioſæ ſint hæ voculæ κὶ & δὲ, in Græco textu, non temerè à Spiritu Sancto poſitæ. Etiam illa verba *Ego dico* verba ſunt ἀξιωματικὰ, vt Græci appellant, & plena Maieſtatis: quam vi dentur voluiſſe exprimere olim, qui verba Domini concinnarunt in formam eiuſmodi: *Amen amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. vt habent Theodoretus & Auguſtinus ſermone 39. De ſanctis.

Tibi.] Petrum compellat, quum ea dicat Petro, quæ ad omnes Apoſtolos pertinebant. Quam eius rei cauſſam afferant Patres, ſæpius iam indicauimus. Sed vrgent nonnulli dicta quædam Patrum, contrariam, vt illi volunt videri, ſententiam continentia: perperam, & contra veram auctorum ſententiam. Vnico id demonſtraſſe exemplo ſatis erit. Auguſtinus eo ſermone cuius modò memini: *Solus Petrus inter Apoſtolos meruit audire, Amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. Afferuntur bodie hæc verba, & acriter vrgentur. Sed veriſſimum eſt, quod alibi dicebamus, abſurdiſſimè facere illos, qui de Patrum ſententia ex illorum homiliis potiùs ſtatuunt, quàm ex eorundem ſcriptis didacticis. Fere enim ſermones eius generis, qui ad laudandos Sanctos ſunt habiti, legẽ ſeruant encomiorum, non exactam veritatis normam. Quis autem neſcit Auguſtini eam fuiſſe ſententiã, vt crederet Petrum in ea actione perſonas omnium Apoſtolorum, imò vniuerſam Eccleſiam repræſentaſſe? quin etiam in illo ſermone id præcipuè agit Auguſtinus, vt Petrum & Paulum inter ſe comparans pares omnino illos fuiſſe demonſtret; Paulum enim Petro non minorem fuiſſe aliquoties verbis diſertis affirmat. Teneamus igitur, quod eſt veriſſimum, certiſſimum, quicquid illud eſt quod Petro ſequentibus verbis promittitur, id omne & cæteris Apoſtolis in vnius Petri perſona eſſe promiſſum. Epiſcopus Abulenſis, quæſt. 60. *Poteſt dici quòd cæteri Apoſtoli meruerunt credendo, ſicut & Petrus; & præmium iis redditur; quia tamen ſolus hic Petrus locutus eſt, reſpondit*

 ei ſoli

ei ſoli Chriſtus dirigendo verba ad eum. Et tamen verba quæ Petro dantur pro hac fide, dantur etiam aliis, quum eadem ſit fides omnium. Et potiſſimè, quia quædam hic dicuntur, quæ non debuerunt dici à principio, in perſona multorum; ſcilicet collatio clauium; ſed in vnius perſona ad ſignificandum vnitatem; in qua ſolùm clauium vſus debitus eſt.

Tv Es Petrvs,] Tu is es cui ego in primo ad me aduentu nouum nomen impoſui, Cephas, id eſt, Petrus; vel me impoſiturum promiſi, quod ecce nunc præſto. Priorem interpretationem videri veriorem, antè dicebamus: & poſterior tamen ſuos auctores habet. Chryſoſtomus hîc: σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, *Tu vocaberis Cephas*: quaſi tunc primùm nouum cognomen Petro eſſet impoſitum. Baronius in hac hiſtoria tempora confundit: vult enim promiſſionem factam à Chriſto, *gratiam rependente*, inquit, *propter confeſſionem: atque impræſentiarum id Petrum eſſe feliciter conſecutum quod fuerat antè promiſſum* Sed promiſſio, quæ initio Euangelii Ioannis habetur, confeſſionem, quam de hîc Matthæus, duobus minimũ annis anteceſſit; ſi modò Euangelicæ hiſtoriæ tempora, cùm ab aliis viris eruditiſſimis, tum ab ipſo Baronio, rectè ſunt digeſta. Quomodo igitur illud ſtabit, promiſſionem factam eſſe à Chriſto *gratiam rependente*? Faciunt & Patres mentionem ἀμοιβῆς, præmii, quod Ieſus Petro repẽdit: ſed olim id fuiſſe promiſſũ propter futuram Petri confeſſionẽ, id verò non dicunt Patres. Quæri poteſt; ſi non imponitur hîc Simoni nouum nomen, ſed jam antè fuerat illi impoſitum; quorſum dicitur jam ipſi à Chriſto, *Tu es Petrus*? Reſponderi poteſt variè. Nam primò, fuit hæc Domino conſuetudo, vt ſpiritualis doctrinæ arcana patefacturus, occaſionem, ac velut anſam ſermonum ſuorum ſumeret interdum, ex aliqua rerum ſenſilium ſimilitudine. Sic diſſerens cum muliere Samaritana, quæ aquam hauſtura venerat, doctrinam ſuam appellans aquam, *Qui biberit*, inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*, Iohann. cap. 4. Sic in ſexto eiuſdem Euangeliſtæ, turbas panem deſiderantes alendo corpori, ad rerum cœleſtium cupiditatẽ reuocans, doctrinam ſuam nominat panem. Simile quid etiam hoc loco licet obſeruare. Nam quia Simoni jam antè Petri nomen impoſuerat; ſumit ex eo Dominus occaſionem dicendi illi; *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c.* quaſi diceret; Tibi quidem à Petra nomen eſt Petro inditum; ſed ego maiora iam molior, & ſuper illa ipſa Petra Eccleſiam meam paro ædificare. Deinde etiam hoc modo poteſt reſponderi: Quemadmodum paullò antè Chriſtus, cùm beatum prædicabat Petrum, priorem illius appellationem vſurpans, & patris quoque nomen adjiciens, ſuæ illum humilis, & abjectę originis iuit admonitum: ita nunc, cùm magnum illud ſuum inceptum incipit Apoſtolis patefacere apertiùs, & eius ædificii curandi prouinciam, cùm cęteris omnibus, tum imprimis Petro, parat demandare; nouum de induſtria nomen ipſi in memoriam reuocat, vt animum illius erigat, ſicut etiam Chryſoſtomus in hunc locum ſcribit. Simoni enim datum fuit Petri nomen, ſicut antè obſeruabamus, velut ſymbolum & pignus

aliquod

aliquod auxilii diuini, per quod in rerum maximarum adminiſtratione futurus eſſet inſtar Petræ alicuius firmus, conſtans & intrepidus. *Petra* in omnibus linguis figuratè accipitur ad firmitudinis & roboris ſignificationem; ſed naturalis. Nam ſi ego dicam de Titio aut Mæuio, *Hic eſt fortis, vt petra aut rupes*; ſicur eſt apud Poëtam de Latino;

Ille velut pelagi rupes immota reſiſtit; hoc ſignificauero; ineſſe ei viro robur, quantum maximum in hominem ſolet cadere. At Petri fortitudo, toto genere fuit res diuerſa; quippe non naturalis, ſed ſupernaturalis, vt à Chriſto petra manans, qui homini vires ſupra hominem poteſt ſufficere. Propterea Patres non dicunt ſimpliciter, à petra dictam eſſe Simonem Petrum; ſed à Chriſto Petrâ; vocatur autem Chriſtus Petra, vt oſtendemus, quòd ſit Deus manens in æternum. Quare illa verba; *Tu es Petrus*, ſic accipienda, vt ſi dixiſſet Dominus, Tu is es, quem ego Petrum dixi, à vera Petra. Petra autem vera ego ſum; quē tu modò confeſſus es Dei viuentis eſſe Filium. Obſeruant grammatici Græcorum, aliud eſſe πέτραν, aliud πέτρον: nam πέτραν eſſe rupem aut ſaxum ingens: πέτρον verò paruum lapidem, quales ſunt, qui Græcis χερμάδες & χερμάδια, quòd manum impleant, dicuntur. Homerus Iliad. φ. ἡ δ' ἀναχασσαμένη λίθον εἵλετο χειρὶ παχείῃ... alibi pro eodē ponit χερμάδιον λάβε χειρί. Euſtachius ad hæc verba Iliad. N. ὀλοοίτροχος, ὡς ἀπὸ πέτρης, adnotat, πέτραν eſſe montem; πέτρον vel λίθον, τὸ τῆς πέτρας ἀπότμημα; *particulam è monte reſectam.* quod & poëtæ verſus innuit, Odyſſ. K. de Læſtrigonibus;

Οἵ ῥ' ἀπὸ πετράων ἀνδραχθέσι χερμαδίοισι βάλλον.

Hæc grammatica obſeruatio huic loco apprimè conuenit. Nam vt ait Auguſt. non ſemel, & Ambroſ. alicubi pluribus perſequitur, ſicut à Chriſto dicitur Chriſtianus; ſic à Petra, quod eſt alterum eiuſdem nomen, dictus eſt Petrus. Non igitur idem eſt Petra & Petrus: Chriſtus eſt rupes, Petrus eſt lapis ab illa rupe exciſus. Chriſtus eſt fortitudo ipſa & αὐτοδύναμις; Petrus eſt δυνατὸς, *fortis*, quia accipit vires à Petra. In idiomate Syriaco eadem dinſtinctio, quod ad rem quidem ipſam attinet, locum habet; etſi in ipſis vocibus non ita clarè apparet, apparet tamē etiam ibi, ſi res diligenter expendatur. Chriſtus eſt כאפא genere fœminino; nā ea vox Syris pro petra eſt fœminei generis: vt intelligamus illum eſſe τὴν αὐτοφυῆ πέτραν, vel vt Platonici dicerent, τὴν αὐτοπέτραν, ipſiſſimam, inquam, originem eius fortitudinis & virtutis, quæ denotatur appellatione Cephæ; quæq; Eccleſiæ vniuerſæ compagem continet. Petrus mutato genere ὁ כאפא Cephas, tanquam à Cepha Petra denominatus. Quod in terminatione nulla eſt diuerſitas, genio Syriacæ linguæ eſt tribuendum, quæ virorū nomina illius formę ab aliis ſubſtantiuis deriuata, ὁμωνύμως effert, non παρωνύμως, vt fere Græca & Latina; qua de re affatim dictum eſt, ad annum trigeſimum primum, diatriba 16. In re quidem ipſa nihil propterea diuerſitatis. Nam qui exiſtimāt, quod alicubi excidit Baronio, ſi à Petra Petrus eſſet deductum nomen, neq; ipſe Petrus eſſet petra vt Chri-

 ſtus

ſtus, non Petrum, ſed Petrinum fuiſſe nominandum: imperitiâ analogiæ, quæ eſt anima Grammaticę, pueriliter errant. An enim negabunt Tulliis quondam & Calpurniis à cicere & piſo leguminibus nomina eſſe indita? & tamen *Cicero* dictus eſt primus Tullius, & *Piſo* primus Calpurnius, qui eas appellationes ad poſteros ſuos tranſmiſit, non *Cicerinus*, neque *Piſinus*. ſexcenta ſunt id genus exempla. Errant etiam & quidem grauiſſimè, qui exiſtimant inter hæc duo nomina, Cepha Petra, & Cepha Petrus, nullum eſſe diſcrimen, quia literis ſcribuntur iiſdem: quod cùm dicunt, grammaticorum pariter, & philoſophorum pueris propinant ſeſe ridendos. Propriè & verè illa nomina ſunt eadem, quorum ſignificatio eſt eadem, non quæ ſcribuntur literis iiſdem. *Leo* brutum animal, & *Leo* hominis nomen, eodem modo ſcribuntur; ſed diuerſiſſimè definiuntur, quia ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, vt de homonymis loquitur Philoſophus; diuerſa igitur nomina ſunt. *Merula* auis, & *Merula* viri nomen, non magis eadem nomina ſunt, ſi propriè & ex rei veritate loqui volumus; quàm *amare* φιλεῖν, & *amare* πικρῶς. Similimè igitur *Cepha*, & *Cepha* Petrus, ſi literas ſpectes κοινὸν ὄνομα, vt appellat Ariſtoteles homonyma: ſi τὸν λόγον τῆς οὐσίας, & definitionem vtriuſq; dictionis, res ſunt diuerſæ, ac multò magis inuicem diſtantes, quàm diſtent cœlum & terra. Falſiſſimum igitur eſt, & longè abſurdiſſimum, quod à paucis annis fulciendę nouę Monarchiæ ab Hildebrandiſtis Nouatorib. excogitatum, paſſim hodie ab iiſdẽ occinitur: Petrum eſſe Petram, quomodo Chriſtus eſt Petra; (accuratiores inter illos, vnam ſaltem aut alteram diſtinctiunculam adhibẽt:) quia Dominus, hîc illum compellans, voce eâdem abſque vllo diſcrimine bis vtens dixerit; אנתהו כאפא ועל הדא כאפא, *Tu es Cepha, & ſuper hac Cepha*. falſitas huius argumentationis ex iis, quæ diximus patet maniſeſtiſſimè. Et verè Auguſtinus, quẽ hodie omnes Hildebrandiſtæ vt indoctum & imperitiâ Syriaci idiomatis lapſum, nõn verentur ſuggillare, Retract. lib. 1. cap. 21. *Non dictum eſt Petro, Tu es Petra: ſed, Tu es Petrus: Petra autem erat Chriſtus, quem confeſſus Simon, ſicut eum tota Eccleſia confitetur, dictus eſt Petrus.* Auſus tamẽ Baronius, errorem illum ſecutus, Græcum textum emendare, atque ita deſcribere; *Tu es Cephas, & ſuper hanc Cepham, ædificabo Eccleſiam meam.* deinde Latinum interpretem Tridenti factũ authenticum, Patrum illorum ſuorum auctoritate ſpretâ, pari licentiâ corrigens, *Latinè*, inquit, *ſic dicenda ſententia, Tu es petra, & ſuper hanc petram.* En verè nouam nouitatem, ante hęc nouiſſima tempora, nunquam auditam. Nam cui veterum Patrum ante hos centum annos, ſuboluit huius arcani? Syrus interpres in partes trahi non poteſt, neque Hebrçus: quia apud illos ex ipſo genio illarum linguarum neceſſario committitur homonymia in his vocibus: iſti verò longè alio fine eandem homonymiã hodie in Latina lingua putidè affectant. Syrus igitur & Hebræus in verbis Domini *Cepha* priorẽ loco poſuerunt pro *Petrus*: quem etiam alibi ſic ſolent nominare. Scio Arabem paraphraſten aliter vertiſſe & planè congruenter correctioni Baronianę;

אנת אלצחרה *Tu es petra.* nam alibi Petrus illi non ea voce nominatur, ſed כפא: quare non reliquit ambiguum quomodo verba Chriſti vellet accipi, vt Syrus & Hebręus: verùm in ſententiam hodiernorũ Hildebrandiſtarum non pedibus quidẽ, ſed calamo palàm iuit. Sed nos tirones horum ſtudiorum ſemel volumus monitos; illã Arabicam paraphraſin, quæ magno alioquin bono literarum Romã prodiit, recentem eſſe admodum, & multò meliores illâ alibi reperiri: hâc verò nuper natam & Romæ editam interdum *ῥωμαΐζειν*: quod nuſquam tamen certiùs deprehendi poteſt, quàm hoc loco. At per Deum immortalem, cui verè pio religio non erit verborum quæ protulit Dominus Petrum alloquens alium quærere interpretem, quàm ipſum Siritum ſanctum, à quo ſine dubio, textus Græcus eſt profectus? Quum igitur verba Syriaca Domini Ieſu, אנת הו כאפא auctore Spiritu ſancto verſa ſint Σὺ εἶ Πέτρος, *Tu es Petrus*; intolerabilis eſt iſtorum Nouatorum audacia, quos Spiritui ſancto obſtrepere non pudet & dicere; non ſic verti debuiſſe, verùm, Σὺ εἶ πέτρα, *Tu es petra.* Matthæum Hebraicè ſcripſiſſe, nos quidem non negamus. multis veterum id affirmantibus: ſed primitiuã Eccleſiam, iam inde ab ipſo primo illius exordio, Euangelio Matthæi Græcè ſcripto eſſe vſam, & Græcũ textum pro authentico habuiſſe, omni aſſeueratione nos confirmamus. Auctorem textus Græci fuiſſe Iacobum fratrem Domini, Athanaſius grauis auctor, memoriæ prodidit; Iohannẽ Euangeliſtã alii dicunt, vt legitur in vita Matthæi, & apud Theophylactum: ſunt qui Barnabæ Apoſtolo, ſunt qui Lucæ & Paulo id ipſum attribuunt. Quæ diuerſitas ſententiarũ, vt de vero auctore certò pronunciare nos vetat: ita illud certiſſimè demonſtrat; ipſis Apoſtolorum temporibus, ab vno illorum, aut illorum auſpiciis, vel potiùs Spiritus ſancti, cuius ipſi erant organa. Græcum textum ex Hebraico eſſe confectum. Conſtat ſanè, Eccleſiã Dei hunc ipſum textum inter libros Canonis ſacri relatum, pari cum cęteris libris veneratione eſſe proſecutam: quod neque in Syriaca verſione, quam tamen antiquiſſimam eſſe non dubitamus, neque in vlla alia reperitur eſſe factum. Verum textũ Hebraicum Thomas fortaſſe, & alii Apoſtoli in Orientis regiones vlteriores detulerunt: is certè quem vidiſſe ait Hieronymus, cuiusq; meminit Epiphanius, non fuit ille *γνήσιος* textus Hebraicus, quem ſcripſerat Matthæus, ſed apographũ quoddam illius, miris modis corruptum: quod propterea in nullo vſu Eccleſiis illorum locorum & temporum fuit; ſed in pauciſſimorum virorum eruditorum bibliothecis latebat, vt oſtendit Hieronymus, propriũ hæreticorum Ebionitarum & Nazarçorum, Catholicæ Eccleſiæ damnatũ: quæ, vt verè ait Dionyſius Carthuſianus, in ſecundum caput Iohannis, Hebraicum illud Euangelium inter falſa ſemper computauit. Quare error eſt periculoſiſſimus, ne dicam hæreſis, obtentu Hebraici contextus, qui iam inde à principio reperiri deſiit in Orbis noſtri notis Eccleſiis, Græci auctoritatem velle eleuare; quod omnes hodie Hildebrandinorum ſacrorum myſtę in hac

αὕτη γὰρ ἀληθῶς εὐσεβείας. ἡ πέτρα αὕτη σωτηρίας ἡ κρηπίς· τοῦτο τῆς πίστεως τεῖχος. οὗτος ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος· θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. *Hanc confeſſionem quum nominaſſet Chriſtus* PETRAM, *Petrum nuncupat eum, qui primus illam eſt confeſſus: donans illi hanc appellationem, tanquam inſigne & monumentum huius confeſſionis. Hec enim eſt reuera pietatis petra: hac ſalutis crepido, ſiue baſis: hic fidei murus: hoc veritatis fundamentum: fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, Ieſus Chriſtus.* Tertia illorum fuit ſententia, qui per petram κυρίως Petrum purarunt intelligendum; quorum teſtimonia paullo poſt recitantur nonnulla à Baronio, & plura paſſim occurrunt, quæ nullum ſit operæ pretium hic deſcribere. Quarta fuit eorum, qui veram petram, & verum Eccleſiæ fundamentum volunt intelligi, ipſum Chriſtũ: quomodo vocem PETRA eſſe iſto loco accipiendam accurate & copioſe docet magnus Auguſtinus pluribus locis, vt in Iohannem, tractatu 124. De Trinitate, libro ſecundo, capit. 17. & multo vberius De verbis Domini ſecundum Matthæ. ſermone 13. & Retract. lib. 1. cap. 21. Cum Auguſtino & Patres alij ſentiunt plures; ſed inſtar omnium patrum Paulus eſto, quo fidelior mentis verborumque Domini interpres, ne fingi quidem poteſt. Sunt autem Pauli verba, 1. Corinth. 3. 2. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt* CHRISTVS IESVS. Neque tamen obſtat Paulinum hoc oraculum, quin & ſuperiores Patrum interpretationes rectæ ſint & orthodoxæ. Non enim rebus ipſis differunt inter ſe quatuor iſtæ ſententiæ; ſed modo tantum & ratione. Quemadmodum enim, ſi quis pius homo dicat; *Deus me ſanauit*, aut *Medicus me ſanauit*; aut *Rhabarbarum me ſanauit*; etſi diuerſis locutionibus, communem loquendi conſuetudinem ſequens, vtitur; idem tamen ſemper ſentit: nempe ſanatum ſe à Deo tanquam à cauſſa efficiente prima; à Medico; tanquam cauſſa ſecunda: à Rha-barbaro, ceu inſtrumento. Sic prorſus Patres, quando dixerunt ædificatam eſſe Eccleſiam ſuper Chriſto, item ſuper Petro, vel vnoquoque fidelium, necnon ſuper fide, aut confeſſione fidei; in re optime conſentiebant, & vt Auguſtinus dicere ſolet, locutionum hæc fuit diuerſitas, non ſententiarum. Chriſtus nempe ædificij Eccleſiæ prima cauſſa efficiens, à quo ceu fonte vnico, vis omnis oritur, quæ Eccleſiam inſtituit, tuetur, & facit durare. Petrus dum viueret, cauſſa efficiens ſecundaria extitit, vt Apoſtolus; & Apoſtolorum princeps: quos ait Paulus eſſe in iſto opere Chriſti συνεργοὺς, h. e. *cooperarios*, & quaſi operæ ſocios; poſt eiuſdem vero obitum, Petri doctrina, quam viuus docuerat voce & ſcripto, quæ μετωνυμικῶς h. e. *per nominis mutationem*, ſæpe dicitur Petrus in ſcriptis Patrum, & fuit, & eſt hodieque, ac ſemper erit, Eccleſiæ firmiſſimum fundamentum. Fides cauſſa eſt inſtrumentalis: vnuſquiſque fidelium, cauſſa materialis Templi Dei, *quod ædificatur*; ait Auguſtin. in Enchir. ad Laur. *ex illis, quos facit non factus D. n.* Quis neget omnes has piorum Patrum expoſitiones pias eſſe & orthodoxas? Omnes enim in vnum congruunt

gruunt, adeoque ſibi inuicem ſunt affines, vt paſſim obſeruare liceat, eoſdem Patres modo hanc, modo illam è ſuperioribus expoſitionibus ſequi, amplecti & propoſito ſuo accommodare. Igitur Auguſtinus, qui tot locis tam expreſſe PETRAM exponit de Chriſto; alibi de fide accipit, & confeſſione Petri, vt in Ioan. 1. epiſt. tractatu 10. alibi etiam de Petro. Origenes qui primo in Matth. tractatu de ſingulis fidelibus vocein Petra contendit accipiendã: idem alibi de Petro verbis expreſſiſſimis interpretatur; vt in Exodum, homilia quinta: *Vide m gno illi Eccleſiæ fundamento & petra ſolidiſſima ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam, quid dicatur à Domino.* Chryſoſtomi & Theophylacti verba attulimus, *Petram* explicantium, confeſſionem fidei: at quoties iidem ex iſtis verbis Domini vocant petram, aut τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀῤῥαγῆ; & vt mox docebimus, Theophylacto hæ duæ locutiones, *Eccleſia ædificatur ſuper Petro,* & , *Eccleſia ædificatur ſuper fide, quam Petrus eſt confeſſus*, plane idem ſignificant, & pro eodem vſurpantur. Hilarij in ſexto libro, de Trinitate contra Arrianos ſunt iſta: *beatus Simon ædificationi Eccleſiæ ſubiacens.* & in Matthæum canone 16. *O in nuncupatione novi nominis fœlix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra*: & ſimilia his alibi. Sed & hæc ſunt eiuſdem Patris verba, & quidem ex eodem libro illo ſexto: *Super hanc confeſſionis petram Eccleſiæ ædificatio eſt.* Mox de eadem Petri confeſſione loquens: *Hæc fides Eccleſiæ fundamentum eſt: per hanc fidem infirmæ aduerſus eam ſunt portæ inferorum.* Ibidem: *Petrus filium Dei confeſſus, ob hoc beatus eſt. Hæc reuelatio Patris eſt, hæc Eccleſiæ fundamentum, hæc ſecuritas æternitatis.* Ad hunc modum ſolent Patres non ſolum in diuerſis ſcriptis, ſed etiam in eadem diſputatione, vnam aut alteram è ſuperioribus interpretationibus vſurpare. Baſilius vero Seleucenſis, eo quem paullo ante deſcripſimus loco, initio petram de fidei confeſſione exponens, mox in alteram interpretationem deſinit, & ſolum Chriſtum petram eſſe & fundamentum Eccleſiæ pronunciat: clare nos docens, quomodo verba ſint accipienda illorum è Patribus, qui aliter vocem PETRAM in Domini verbis videntur eſſe interpretati. Nam & hi ſuam Chriſto gloriam voluerunt manere intactam atque illibatam: *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen*. Rom. 11. 36. Hæc quum ita ſint, quis non demiretur, non indignetur, nouos patronos nouæ doctrinæ de Romani Pontificis Monarchia, ex omnibus Patrum expoſitionibus quas indicauimus, vnicam hodie probare, vnicam admittere; eam nimirum, quæ Petrum ſtatuit, petram fundamentalem Eccleſiæ: cæteris omnib. nigrum Theta præfigere; illam vero omnium maxime aſpernari, reiicere, damnare, quæ Petram pronunciat ipſum eſſe Chriſtum? Baronij paullo poſt inſignia verba ſunt; *Hanc ſententiam*, inquit, de Petro interpretans, *Nouatores deſtruere volentes cauillationibus eo* AMENTIÆ *prouecti ſunt, vt dicere non erubeſcentes, eam non eſſe intelligendam de Petro,* SED DE CHRISTO, *in alienum prorſus ſenſum, & longe à vero diuerſum, diſtrahere hæc verba non*

veritã

veriti ſint. Maldonatus audacter pronunciat, *nihil magis à ſenſu Chriſti alienum cogitari poſſe, quam vt dicere voluerit, ſuper ſe ipſum, aut ſuper aliam rem, quam ſuper Petrum fundatam Eccleſiam.* & quum vbique virulentus hic ſcriptor in magnos viros pro ſua modeſtia, pari petulantia & impudentia debacchetur; nuſquam tamen maledicæ linguæ ſuæ laxiores habenas indulſit, quam in hac diſputatione: *hæreticos* tertio quoque verbo nominans illos, qui eandem cum Auguſtino, & aliis ſententiam tuentes PETRAM exponunt de Chriſto: cuius Maieſtatem defendere, hodie eſt hæreſin committere. Bellarminus vero apoſitiſſime ad fallendum incautos & veritatis ſecuros: qui libro primo de Romano Pontifice, commemorans quatuor paullo ante allatas expoſitiones: *Prima*, inquit, *eſt Catholicorum communis; quæ Petram vult eſſe ipſum Petrum: cæteræ Eraſmi, Caluini, Lutheri.* Similia his Stapletonus, Suarius, alij cauſſæ eiuſdem patroni. Adeo, vehemens ſtudium partium, & veritatis hac in parte, odium, plus quam Vatinianum, vere θεήλατόν πάθος, viros alioquin inſignes excæcarunt. Nam ſi iſtorum ſtetur ſententiæ, Catholicorum albo expungendi ſunt Hilarius Hieronymus, Gregorius Nyſſenus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Baſilius Seleucenſis, Theodoretus, Theophylactus, Lyranus, & ipſe Gloſſæ Ordinariæ auctor Strabus, atque vno verbo; præcipui quique Patrum; quos verba Chriſti aliter quam iſtis Ariſtarchis placet, perſæpe expoſuiſſe, nemo ignorat, niſi qui ſcripta illorum nunquam attigit. Reſtat videamus, quam efficacibus pugnent iſti argumentis, vt euincant, verba illa, *Et ſuper hanc petram ad.* &c. de Chriſto accipi non poſſe. Omnium accuratiſſime) quod equidem ſciam, eiuſmodi argumenta congeſſit in hunc locum Maldonatus, acris & magni ingenij vir; ſi affectibus, ſi linguæ, ſi odio veritatis, potuiſſet moderari. Age igitur Maldonati rationes, breuiter ſi lubet, expendamus. *Primum*, inquit ille, *quis non videt pronomen demonſtratiuum* hanc *poſitum eſſe loco relatiui, perinde ac ſi dixiſſet, Tu es Petra ſuper quam ædificabo Eccleſiam meam.* Eſto: concedamus pronomen *hanc* poſitum eſſe loco relatiui, vt vult Maldonatus, ſed quomodo relatiuum fœminini generis referetur ad antecedens diuerſi generis? non enim opinor, *hanc & Petrus*, in genere conueniunt. & tamen quaſi nulla eſſet in eo difficultas, *quis non videt?* inquit. Reſpondeo: B. Chryſ. & B. Auguſtinus, & quicunque in huius loci interpretatione cum illis ſenſerunt, nihil huius viderunt. Omnes enim pronomen *hanc*, non ad proximam vocem *Petrus*, retulerunt; ſed ad confeſſionem Petri verſiculo præcedente compreheníam. Chryſoſtomus ipſam confeſſionem hoc pronomine putauit ſignificatam. ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ· τοῦτ' ἔστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. *ſuper hac petra; hoc eſt, ſuper fide confeſſionis.* Auguſtinus non ad actum confeſſionis, ſed ad rem confeſſione deſignatam, retulit: Chriſtum nempe, quem Petrus eſt confeſſus. Sermone 13. de verbis Domini ſecundum Matth. *Tu es ergo*, inquit, *Petrus, & ſuper hanc petram, quam confeſſus es, ſuper hanc petram quam cognouiſti, dicens, Tu es Chriſtus ſi‑ius*

Dei viui, ædificabo Eccleſiam meam. & ſæpe alibi. Eſt aliqua in modo interpretationis diſcrepantia; quum in re nulla ſit, vt iam oſtendimus: in eo autem conueniunt, quod pronomen *hanc* non ad nomen Petrus, ſed ad præcedentem verſum retulerunt. Non igitur ita clarum & certum eſt, quod tuetur Maldonatus, vt debeat dicere, *quis non videt?* Chryſoſtomus & Auguſtinus, duo fuere præcipui auctores duarum expoſitionum, quas poſt illos plurimi ſunt ſecuti: multi, ſine dubio, ante illos fuerant ſecuti, quod Chryſoſtomus & Auguſtinus non viderunt, nemo illorum vidit, qui eaſdem cum ipſis ſententias probarunt. Verum, vt rationibus agamus; non ſolum auctoritatibus; dicimus, pronomen ταύτῃ, *hac*, vel, quia ſic vertit Latinus interpres, *hanc*, duobus modis per leges rectæ interpretationis, poſſe, accipi; vno, vt vim relatiui habeat, ſiue vt loquitur Apollonius, ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας; altero, vt accipiatur δεικτικῶς. Si pro relatiuo accipias, aut referetur ad præcedentem confeſſionem: quomodo factũ eſſe dicebam᾽, ab iis qui *petrã* exponunt fidei cõfeſſionẽ, item ab iis qui Chriſtum ipſum voluut ſignificari: aut ad vocem *petram* in præcedente dictione *Petrus* incluſam. nam vt ante monebamus, verba, *Tu es Petrus*, hoc ſignificant, Tibi nomẽ Petro inditũ eſt à petra Chriſto. Nouum non eſt, vt relatio fiat ad vocem in præcedente aliqua dictione latentem. Homerus Iliad. Ω.-ἐσάωσε' ἄστυ καὶ αὐτούς. *ſeruauit oppidum & ipſos.* hic pronomen αὐτοὺς, cui innitatur non habet; niſi latentem in voce ἄστυ, dictionem ἀστοὺς, h.e. *ciues* ſubintelligas, quod & Euſtathius obſeruat. Athenæus lib. 14. πανήγυρις γίνεται πολυήμερος. ὡς ἐν μιᾷ, hic ad vocem μιᾷ repetendum vocabulum ἡμέρᾳ, quod poteſtate continetur in præcedente dictione πολυήμερος. Iohannis 8. 44. de Diabolo, ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. *quia mendax eſt, & pater eius.* quid *eius*? nempe τοῦ ψεύδους, *mendacij*; quod verbi repetĩ debet è præcedente *mendax*. Hic vero eo facilius huic figuræ locus eſſe poteſt, quia vox ipſa, quæ includebatur in nomine Petrus eſt expreſſa à Chriſto. Ita igitur connecti poteſt ſententia. *Tu es Petrus*, à me Petra ſic dictus; *ſuper qua Petra ædificabo Eccleſiam meam.* Quid in hac expoſitione eſt adeo coacti, vt admitti non queat? Sin pronomen demonſtratiuum proprie & δεικτικῶς interpretari lubeat, id quoque per leges rectæ interpretationis licet; adeoque abſurda non erit expoſitio, vt etiam venuſtatem non tranſlatitiam locutio Domini ſit habitura. Nam in omnibus linguis pronomina demonſtratiua elegantiſſime interdum accipiuntur de loquentis perſona. Ita interpretati ſunt veteres Critici, illud Comici: *Tu ſi hic ſis, aliter ſentias.* Hic, ὅδ' ἀνήρ, ego. apud Sophoclem in Oedipo Coloneo, Polynices petit à patre vt ignoſcat, -ὁρμωμένῳ τῷδ' ἀνδρὶ τὴν μὴν πρὸς κασιγνήτου τίσιν: *huic viro, ruenti* (accincto, parato) *ad vltionem fratris mei.* HVIC VIRO, hoc eſt, mihi: atque hoc loquendi genere delectari Sophoclem, notat Scholiaſtes. Τῷδ' ἀνδρὶ] δεικτικῶς· καὶ ἔστι πυκνὸν ἐν τῷ τοιούτῳ Σοφοκλῆ.,] veriſſime. Paullo poſt: Ὦ παῖδες, ἥκει τῷ δ' ἐπ' ἀνδρὶ θέσφατος Βίου τελευτή. *O liberi, venit huic viro prædicta oraculo mors.* pro mihi. In Trachiniis; Μήδ' εἴ τι δράσῃς,

τῆς

τοῖς δέ γε ζώοις ἔτι. ſi quid mali paras in meos, ne feceris hac ſuperſtite. Hac, id eſt, me. Ita omnino accipiendum, quod ait Dominus Iudæis: Iohannis 2.19. *Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον. Soluite templum hoc* dixit, corpus ſuum indicans, vt exponit Iohannes. Quare *τοῦτον*, accipiendum *δεικτικῶς*, eſtque veriſimile, Chriſtum cum hanc vocem pronuntiauit, ſummetipſius corpus indicaſſe, vel palma pectus percutiendo, vt fieri amat, vel alio geſtu. Sic igitur, *ſuper hac petra*, non abſurde, verum eleganter dictum fuerit, pro ſuper me; Domino noſtro vocem ſuam geſtu adiuuante, quod Græci dicunt *λέγειν δεικτικῶς*. Ex his apparet, quam inique faciant, qui B. Auguſtinum traducunt velut imperitum, quod verba Chriſti de ipſo Chriſto interpretatur. *Super me*, inquit, *ædificabo te, non me ſuper te.* Adeo enim vituperari hæc interpretatio non debet, vt vel propter locutionis elegantiam mereatur approbari. Quum autem plures alij Patres de Chriſto vocem *petra* expoſuerint; cur ſolus conuenitur Auguſtinus? Pergit Maldonatus; *Petrus enim & petra idem ſunt. Nam quod Caluinus dicit, non ſine cauſſa Euangeliſtam orationem variaſſe; cumque dixiſſet*, Tu es Petrus, *ſecundo loco non dixiſſe ſuper Petrum, ſed* ſuper hanc petram, *vt aliam petram quam Petrum ſignificaret; puerile & ridiculum eſt. Nec enim Matthæus Græca, ſed Hebraica, aut Chaldaica & Syriaca lingua ſcripſit. Quibus linguis iſta generis differentia, quæ Græce & Latine eſt inter Petrum & petram, non reperitur: Sed vno eodemque nomine, ſiue Hebraice ſiue Syriace Chriſtus dixit, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam.* Si veritatis quantam par eſt, habere rationem volumus, aliter quam vna litura corrigi iſta omnia non merentur. Primo, falſum eſt, *Petrum & petram* idem eſſe. Si vocum proprietatem reſpicimus, probauimus aliud eſſe *πέτρον*, aliud *πέτραν*. Si verba Chriſti diligenter examinamus; probauimus, cum dixit Dominus, *Tu es Cepha & ſuper hanc Cepham &c.* priore loco proprium eſſe nomen Simonis; quod ſine extrema impudentia negari non poteſt. Nam conſtat inter omnes interpretes, Chriſtum iſto loco, aut nouum nomen Simoni impoſuiſſe; aut ante impoſitum vſurpaſſe, & myſterium in eo nomine latens aperuiſſe. poſteriore loco aliter recte accipi poſſe nomen *petra* & res ipſa, & auctoritas Patrum, de quibus diximus, & ipſa generis mutatio, euincunt. Doceamus hoc ipſum familiari exemplo; ſi forte duris & ceruicoſis Capitonibus veritas poſſit perſuaderi. Inter Auguſti libertos erat Antonius Muſa, medicus, qui apud patronum in præcipua gratia fuit. Fingamus huic Muſæ ſeruum fuiſſe, cui cum libertatem daret & cognomen Muſæ ſimiliter imponeret, hæc verba dixerit: *Tu es Muſa, & ſuper hac Muſa ſpes eruditionis tuæ erunt repoſitæ.* Ecce *Muſa*, *Muſa*, vt *Cepha* & *Cepha*, an dicemus nomen eſſe vnicum bis poſitum? minime. nam priore loco Muſa eſt proprium viri nomen ſeruo illi impoſitum: poſteriore, quia *δεικτικῶς* hoc pronunciatū eſt; de ipſo qui loquitur eſt intelligēdum: deinde propter genus fœmininum, apparet, eum qui hæc dicat, non proprium ſibi nomen vſurpare: ſed metonymica locutione doctrinæ

ſuæ mentionem iniicere, vt ſignificet, idoneum ſe eſſe qui ſerui ſiue liberti ſui ſtudia curet. Poſſent alia multa afferri exempla: quæ vt ſimilia ſint,& propoſito congruant,ſemper obſeruandum, vt idem nomen vtrique perſonæ ſit commune, quæ in exēplum profertur: ſicut Cepha, vnum è Chriſti nominibus eſt;quod Simoni communicauit, cum illum Cepham nominauit. Hoc moneo, vt Lucæ Burgenſis errorem obiter indicem; qui ad verba Chriſti illuſtranda, hoc affert exemplum: *Perſimilis: inquit, foret loquendi ratio ſi Imperator militi nomine Leoni, rebus geſtis nomen exprimentis diceret, Tu es Leo, & hunc leonem præficiam exercitui meo.* Atqui omiſit Lucas, id quod ad ſimilitudinem exempli cum primis deſiderabatur; vt Imperatori hæc verba dicenti itidem vt militi quem alloquitur, nomen eſſet Leoni. Quare ita potius, aut ſimili modo,exemplum erat concipiendum. Leo Imperator dicit Leoni militi; *Tu es Leo, & ſuper hoc Leone ſita eſt ſpes omnis victoriæ.* quanquam ne ſic quidem per omnia reſpondet exemplum. Nulla enim hic generis diuerſitas, quæ in verbis Domini eſt manifeſta. Sine cauſſa deinde Maldonatus Caluini obſeruationem veriſſimam vt puerilem & ridiculam traducit. Non ignorabat vir doctiſſimus (quod vult iſte exiſtimari,) Hebraice ſcriptum fuiſſe à Matthæo ſuum Euangelium: ſed qui perſuaſum haberet cum tota vetere Eccleſia, vt antea probauimus, Græcum textum à Spiritu ſancto eſſe profectum: diuerſitatem quę in Græco textu reperitur, Euangeliſtæ attribuere non dubitauit. Si peccauit in eo Caluinus, imitatione veterum peccauit, Chryſoſtomi, Cyrilli, Auguſtini,& aliorum interpretum; qui nuſquam non ſacris ipſis auctoribus attribuunt quæ in verſionibus leguntur 70. Seniorum vel Latinis. Atqui auctoritas multo maior eſſe debet Gręci textus Matthæi: propter cauſſas ante expoſitas,quam vllius verſionis librorum ſacrorum. Nimis igitur putida malitia eſt, eo nomine Caluino maledicere: quum ne tum quidem pii & modeſti ingenii viri Beatum Auguſtinum reprehendere audeant, quando in Commentariis Pſalmorum aut Iohannis, multas vrget voces, velut à Dauide, aut ab Euangeliſta profectas; quarum in textu Hebraico vel Græco nullum omnino extat veſtigium. Reddit mox rationem Maldon. cur Matthæi interpres Græcus variarit genus Πέτρος & Πέτρα. *dixit Petrus,* inquit, *quia vir erat cui vox illa tribuebatur. at Petra mutato genere, quia in eiuſmodi ædificiis nomen Petræ fœmininum magis eſt vſitatum.* Hæc vera ſunt; ſed ex his contrarium plane eius colligitur, quod probandum erat Maldonato. Ille enim pedibus manibuſque id agit, vt euincat, Dominum vtroque loco vocem eandem vſurpaſſe. Nos vero non negamus *Cepha Cepha*, ſine vllo literarū diſcrimine bis pronunciaſſe Dominū:ſed illarum duarum vocū diuerſiſſimas fuiſſe ſignificationes defēdimus:ac propterea non poſſe dici eandem vocē. hoc ſolide antea probauimus. Quid hîc Maldonatus? idem fere quod nos: vocabula Πέτρος & Πέτρα diuerſa hîc ſignificare. quomodo igitur, proprie loquendo eadem vox erit, quum duæ ſint & terminatione,

& genere,

& genere, & ſignificatione diuerſæ? Hic ſine dubio alliſa eſt nauis ad ſcopulum. Quanto autem ſolidior ratio eſt, iccirco dixiſſe Matthæi interpretem ἐπὶ τῇ Πέτρᾳ, mutato genere; quia vnum de nominibus Chriſti eſt PETRA; quam vt ſubtilis hic diſputator ait, *quod in eiuſmodi ædificiis nomen Petra magis ſit vſitatum?* Altera vero ratio quam ſubiicit, multo etiam frigidior, ac prorſus friuola: Πέτρος, inquit, *Atticum & rarum eſt.* Memini hoc etiam apud alios eiuſdem diſciplinæ alumnos legere. Sed neutrum Græce docti temere concedent. Etſi non me fugit, quoſdam recentiorum Grammaticorum id obſeruare. Moſchopulus; πέτρος ὄνομα κύριον, καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἡ πέτρα· ὥσπερ ὁ σκόπελος παρὰ τοῖς αὐτοῖς, τὸ παρὰ τοῖς νέοις οὐδετέρως σκέπος. putauit iſte Grammaticus, inter Πέτρον & Πέτραν nullam eſſe differentiam, niſi in genere: & in eo notat Atticiſmum: ſed falſus eſt. Ego ſcio apud omne genus Græcorum ſcriptorum, non ſolum apud τοὺς Ἀττικιστάς, in mentione petrariarum, ſiue machinarum πετροβόλων, & ſæpe in alio ſermone, vocabulũ Πέτρος mihi lectum & obſeruatum, vbi Πέτρα proprietate Helleniſmi ſeruata, admitti non queat. Poſt hæc ita diſputat Maldonatus: *cui dubium eſt, Chriſtum his verbis aliquid magnum & ſingulare, tanquam fidei confeſſionis præmium, Petro concedere, aut promittere voluiſſe?* deinde vbi dixit, magnum illud & ſingulare præmium, non eſſe nominis mutationem: iſtis enim Doctoribus nihil videtur magnum, præter Regnum & Monarchiam; ſubiicit hæc: *his ergo verbis*, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, *ſignificat, hanc ſe illi eximiam & ſingularem dignitatem conceſſurum, vt ſuper eum Eccleſiam ſuam ædificaret, id eſt, eum Eccleſiæ caput conſtitueret, ſuũq; in ea Vicarium faceret.* Verum eſt, Petrum confeſſionis ſuæ præmium eſſe conſecutum; qua de re ſatis multa in ſuperioribus. Verum etiam eſt, præmium illud, ingens fuiſſe; quod donantis non ſolum potentiam & μεγαλοδωρεάν, luculente probaret: ſed etiã deitatem illius & τὸ ὁμοούσιον, cum Patre certo demonſtraret; ſicut accuratiſſime oſtenderunt Chryſ. in hunc locum, & Hilarius in 6. de Trinitate, vt alios Patres omittam. Sed præmij loco dediſſe Filium Dei Petro, vt eſſet Caput viſibile Eccleſiæ, quale hodie depingitur, non iam Chriſti Vicarius, ſed Vicedeus, Rex & Monarcha Eccleſiæ, imo totius mundi: id vero nemo dixit priſcorũ Patrum, nemo credidit in primitiua Eccleſia: recens iſtud commentum eſt, noua doctrina, ſequioribus ſeculis excogitata; vſq; adeo priſcis Chriſtianis inaudita, vt ne nomina quidem iſtius diſciplinæ ante pauca ſecula fuerint cognita. Extant apud Chryſoſtomum, Ambroſium, Auguſtinum, alios Patres; tot homiliæ de laudibus B. Petri: vbi ſæpe oratoria licentia diuini illius viri texũtur encomia. Quis illorum appellauit Petrum Caput viſibile vniuerſæ Eccleſiæ, eo ſenſu, quo hodie iſta vocabula vſurpantur? quis illum Vicedeum, quis Monarcham nominauit? Hilarius illo quem dixi libro, id ex profeſſo agit (& erat in eo poſitum contra impios Arrianos, validum argumentum:) vt præmij propter confeſſionem Petro delati, extollat magnitudinem. Ait ibi inter cætera:

cætera: *Hoc qui creaturam Dei potius confitens negat, prius eſt, vt neget Petri Apoſtolatum, fidem, beatitudinem, ſacerdotium, martyrium:& poſt hæc ſe alienum à Chriſto eſſe intelligat; quia Petrus eum Filium Dei confeſſus hæc meruit.* Cur in hac enumeratione, cur in tota illa diſputatione quod longe maximum erat, vt placet hîc Maldonato, prætermittitur? Vicarius nempe, regnum & Monarchia Petro conceſſa. Nam claues & ligandi poteſtas, adeo nihil habent commune cum ſingulari Monarchia Petri; vt idem Hilarius, in illa ipſa diſputatione, eandem illam poteſtatem omnib. Apoſtolis affirmet eſſe tributam: & quidem *propter fidei meritum*, inquit: ne quis exiſtimet, vni Petro hoc fuiſſe proprium. Theophylactus in hunc locũ: *rependit gratiam*, inquit, *Dominus Petro, μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν. dat'q; illi mercedem magnam*: : videtur idem ſentire cum Maldonato: ſed accipe pie Lector quæ ſit iſta merces magna: *vt ſuper eo fundaretur Eccleſia, & omnes fideles confeſſionem Petri fidei ſuæ fundamentũ ſubſternerent.* verba Theophylacti paullo poſt afferemus: nullũ hîc regnum, nullus Dei vicariatus in Reges, nulla Monarchia Hildebrandina, præmij loco conceſſa dicitur fuiſſe. & tamen non dubitat auctor, hoc ipſum quod ait Petro datum, appellare MERCEDEM MAGNAM. En doctrinam è diametro cum illa pugnãtem, quam tuetur iſto loco, gratiarum & beneficiorum cœleſtium mag' æſtimator, Maldonatus. Subiicit deinde: Quum proximo verſu claues tradãtur Petro, quę metaphora Principẽ illum inquit deſignat: ergo etiã hîc alia metaphora videlicet *Petra*, dem Principat' Petro traditur. *abſurdũ enim eſt*, inquit, *tam paucis verbis rerum aut perſonarum mutationem fieri.* Quam vim habeat traditio clauiũ, ad ſequentem annũ erit examinandũ: at *Petra* metaphorã non ius dominandi, ſed ſoliditatem denotare, paullo poſt demonſtrabitur. Quod ſi, abſurdã eſſe mutationẽ rerũ & perſonarũ in verbis Domini; volẽs ac ſciens, opinor, errat: qui nõ ignoraret, nihil crebrius occurrere in Scripturis, huiuſmodi mutationibus. Quare ſi quis dicat; Dominũ ✝. 18 aperire Petro & cæteris Apoſtolis cõſilium ſuum de ędificanda Eccleſia, quæ futura ſit æternæ durationis; verſu autẽ ſequẽte, Petro indicare Chriſtum, voluntatẽ ſuã vtendi opera & miniſterio ipſius in ædificio illo procurando; quid in eiuſmodi ſentẽtia futurũ ſit abſurdi, pii eruditiq; viri velim iudicẽt. Quę deinceps ſequuntur, partim iã refutauimus; partim ita leuia ſunt aut aliena, vt in illis diutius tędeat immorari. Quędam duntaxat attingemus. *Conueniebat*, inquit, *vt quemadmodum Chriſtus Apoſtolos duodecim ad 12. Patriarcharum ſimilitudinem elegerat; ita vnum veluti Abrahamũ eligeret qui propter maiorem fidem, omnium caput; & vt Abrahã veteris, ita ille Euangelicæ Eccleſiæ fundamentum eſſet.* Hoc quidem argumentum plane topicum eſt, non analyticum; quod neq; è Scripturis eſt depromtum; neq; è ſcriptis Patrum; & curioſa duntaxat coniectura nititur. Nam quod 12. fuerunt Patriarchæ & totidem numero Apoſtoli; leue eſt ad hanc comparationem inſtituendam, eo fine, quo inſtituitur à Maldonato. De poteſtate enim quæſtio eſt, quæ hodie ſub obtentu nominis Petri, Petri ſucceſſoribus attribuitur. Hui' vero poteſtatis ecqua in Abrahamo vmbra poteſt deprehẽdi? Itaq; hoc ſimili nihil diſſimilius. Petrus

vnus fuit è 12. Apoſtolis: Abrahamus non fuit vnus è 12. Patriarchis: ſed generis auctor, è cuius lumbis, vt loquitur Scriptura, & 12. Patriarchæ ſunt orti, & pater illorum Iacobus & auus quoq; Iſaacus. Quod ſi tuliſſet Abrahami ætas, vt ſe viuo naſcerentur 12. Iacobi filii, qui Patriachæ ſunt appellati; iure naturæ in poteſtate ſua fuit illos habiturus, non minùs quàm Iſaacum. Ius enim patriæ poteſtatis ad omnes nepotes porrigitur, *Καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.* Quod ſimile jus in cæteros Apoſtolos Petrus habuit? Adde quòd Abrahamus neq; dominatus eſt inter 12. Patriarchas, qui ipſo viuente nati nondum erant: neque in populo Iudaico, poſteris ſuis dominationis ſuæ ſucceſſores vllos habuit. Nam quum duplici poteſtate populus Iudaicus regeretur, ſacerdotali & ciuili; neq; Reges, quive Regum locum obtinuerunt, neque Principes Sacerdotum in ſuis muneribus Abrahami ſucceſſores vnquam ſe dixerunt. Petrus, vt iſti volunt, Rex & Monarcha inter Apoſtolos fuit; & ad poſteros ſuos, Pontifices Rom. Ius tranſmiſit, vt iiſdem placet, non ſolùm in coëpiſcopos & totum clerum dominandi; ſed etiam in populos omnes, Reges Principeſque omnes, atque vno verbo, in Orbem terrarum vniuerſum. An hæc ſimilia videntur? Scio Abrahamum dictum eſſe *patrē omnium credentium in præputio*, Rom. 4. 11. ſi ad hoc exemplū dicat aliquis, Petrum fuiſſe patrem omnium in Chriſto credentium: etſi in Scripturis non legitur is titulus tributus Petro; aſſentiar tamen tota voluntate. nam & huic illius confeſſioni debetur hic honos; & laboribus, quos in iaciendis Eccleſiæ fundamētis Petrus inter primos ſuſtinuit longè maximos. Veriſſimè Chryſoſto. hom. in verba Pauli, Gal. 2. 2. non ſolùm, inquit, illa Petro debentur, quæ operâ ipſius effecta ſunt, quando primū inchoata eſt Eccleſia Chriſtiana; *ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ὑφ᾽ ἑτέρων γενομένων κατορθωμάτων, οὗτος ἂν εἴη πάντων αἴτιος, ὁ τὴν ἀρχὴν καὶ εἴσοδον παρασχών: ſed etiam eorum quæ poſt hæc ſunt ab aliis præclarè facta, meritò habeatur auctor Petrus qui initium præbuit, & aditum.* Sed hic titulus longè glorioſiſſimus, partim cæteris Apoſtolis communis, partim perſonaliter Petro eſt proprius; neque ad eius ſucceſſores vllo pacto poteſt pertinere. Quare nihil hoc ad Papam; nihil ad controuerſias hodiernas. Scio etiā Abrahamum reperiri in Bibliis dictum *Petram*, vt dicitur hic Petrus ex iſtorum ſententia. Iſaiæ 51. 1. *Attendite ad Petram vnde exciſi eſtis: attendite ad Abrahamum patrem veſtrum.* ſed ne id quidem ad Maldonati propoſitum quicquam facit. *Petra* enim hoc loco nihil aliud ſignificat, niſi originem. & mens Prophetæ eſt; ſicut exciſus è Petra lapis eiuſdem eſt naturæ cum rupe vnde eſt exciſus: ſic vos componite vitam veſtrā ad exemplum Abrahami, & vt hūc locum explicans ait Maimonides in diuino opere More Nebukim, lib. 1. capite decimoſexto לכו בדרכיו *ite per eius vias.* Poſtea recenſet Moldonatus illos è Patribus, qui Petrum petram aut fundamentum Eccleſiæ vocarunt. quorſum autem? aut quis hoc negat, niſi qui à limine Patres nunquam ſalutauit? At non iſtud eſt præcipuè, quod hodie

hodie in controuerſiam vocatur: ſed illud potiùs, quo ſenſu ita veteres ſint locuti: an vocabulo *Petræ* monarchiam aliquam intellexerint Petro fuiſſe collatam. nam hoc acerrimè defenditur hodie: qua de re mox erit dicendum. Interim obſeruet Lector philalethes, vel fraudem manifeſtam in enumeratione Maldonati, vel craſſam & pudendā ignorantiam. Orditur enim catalogum ſuum ab Epiſtola Clementis ad Iacobum: quam eſſe ψευδεπίγραφον, adulterinam, abſurdam, ridiculā, ſi ignorauit Maldonatus, poſt Cardinalis Cuſani & aliorum ex illis partibus admonitionem; expers fuit omnis melioris eruditionis: ſi non ignorauit, ſed diſſimulauit, omnis probitatis, & ingenui candoris, qui Theologum apprimè decebat. Ego inter falſa ſcripta ſupponentem, quę certiſſima eſt hæretici nota; & iis vtentem, quæ norit ipſe eſſe falſa ac ſuppoſititia, diſcrimen nullum agnoſco.

ÆDIFICABO ECCLES. MEAM.] Quid eſt *ædificabo*? Sicut architecti lapides quærunt, inuentos ad opus parant, cædendo, poliendo, & aliis rationibus; deinde probè paratos cæmento coniungunt inter ſe, vt ex omnibus rectè compoſitis ſurgat opus ædificii: ſic Dominus noſter ex innumero mortalium numero quoſdam eligit, electos erudit, fidē illis infundit, totoſque adeò immutat lauacro παλιγγενεσίας, vt *noua creatura* dicantur Paulo, 2. Corinth. quinto, verſu decimo ſeptimo: Galat. ſexto, v. decimo quinto: tum autem ita paratos & concinnatos, vinculo charitatis, participatione eorundem myſteriorum, communione eiuſdem ſpei, velut cæmento quodam conjungit inuicem, vt è pluribus extruantur Eccleſiæ ſingulæ, ex omnibus Eccleſia Catholica. Hic obſeruandum eſt, Chriſtum ſtructuræ illius ædificii quod eſt Eccleſia, gloriam ſibi vni vindicare, cùm ait, *ædificabo*, & iterum, *Eccleſiam* MEAM: meritiſſimè. nam humanâ operâ traducere aliquem ad fidem Chriſti, nedum integram aliquam Eccleſiam inſtituere; nemo homo poteſt magis, quàm mortuū jam fœtentem præſtare rediuiuum. Verumtamen vt monet Hieronymus in hunc locum, ea eſt bonitas Filii Dei, vt titulos ſibi vni proprios, mortalibus miniſtris ſuis communicet, qua de re paullò pòſt dicturi ſumus. Quum igitur verus architectus huius ædificii ſit vnus Chriſtus, qui creat, qui concinnat, qui connectit inter ſe lapides vivos, & dat illis ſurgere in magnam molem; poſtremò, qui hanc compagem mille periculis obnoxiam pręſtat ſua vnius vi & virtute ſartam tęctam: patitur tamen eius bonitas, vt nominentur etiam Apoſtoli architecti. nam Paulus nuncupat ſe architectum, 1. Corinthior. 3, 10. quod ille per occaſionem de ſe dixit, de Petro & cæteris Apoſtolis voluit intellectū. Chriſtus Petra & fundamentum Eccleſię; 1. Corinthior. 3. 2. adeò vnicum, vt expreſsè affirmet Paulus nullum aliud præter Chriſtum poſſe poni fundamentū: & Chryſoſtomus ibidem obſeruet, fideles Chriſto Petræ & fundamento Eccleſiæ ita adhærere, vt nihil ſit medium: ſed vt palmes adhæret viti, nulla re interjecta, ſic fidelium vnumquemque huic fundamento debere cohærere.

Et tamen

Et tamen hoc fundamentũ appellatur *fudamentum Apoſtolorum*, Ephel. 11. 20. imò ipſi Apoſtoli 12. totidem nuncupantur fundamenta, Apocal. 21. 14. Sic quum Chriſtus ſeruet propriâ virtute, per fidem apprehẽſus; fides tamẽ ſeruare dicitur, *Fides tua ſeruauit te*. Mat. 9. 22. Mar. 5. 34. & ſæpe alibi in Euangelio. quæ ratio eſt cur *Petram* multi Patrum acceperint de fide, ſiue confeſſione fidei, vt dictum eſt. Igitur, ſiue ſuper Chriſto, ſiue ſuper Petro, Apoſtolorũ coryphæo, ſiue ſuper fide dicatur fieri illa ædificatio, cuius hîc meminit Dominus, res eodèm redit; quod & antè obſeruabamus, & hîc teſtimoniis vno aut altero lubet confirmare. Epiphanius contra Catharos, affirmat Petrum eſſe Petram ſuper qua fundata eſt Eccleſia, idq́; κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *modis omnibus*. Deinde explicat modos aliquot, quorum primus hic eſt: πρῶτον μὲν ὅτι ὡμολόγησε Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως, οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν. *Primò quidem, quia cõfeſſus eſt Chriſtum Filium Dei viuentis; & dictum eſt illi, ſuper hac petra firmæ fidei, ædificabo Eccleſiam meam.* maniſeſtiſſimè Epiphanius duas expoſitiones vocis *petra* pro vna atque eadem accipit:. nam & Petrum affirmat eſſe illam petram: & ſtatim verba Chriſti exponens, *petram* interpretatur, τὴν ἀσφαλῆ πίστιν, *firmã fidem*, quæ erat Chryſoſtomi expoſitio. Theophylactus verò & copioſiſſimè & clariſſimè, quid ſit *ædificare Eccleſiam ſuper petra* declarauit hiſce verbis: non enim grauabor locum illius integrum deſcribere. *Rependit gratiam Petro Dominus; vt ſuper illo ædificetur Eccleſia.* Ecce Petrum petram & Eccleſiæ fundamentum: ſed quomodo ſit intelligendum, ipſe explicat ſtatim: ἐπεὶ γὰρ ὡμολόγησεν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ ὁ Πέτρος, φησὶ, ὅτι αὕτη ἡ ὁμολογία, ἣν ὡμολόγησας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων. ὥστε πάντα ἄνθρωπον μέλλοντα κτίζειν τὸν τῆς πίστεως οἶκον, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ὑποτιθέναι θεμέλιον. *Quoniam Petrus confeſſus eſt Chriſtum Filium Dei, futurum ait, vt hæc confeſſio quam confeſſus es, ſit credentium fundamentum: adeò vt quicunque domum fidei erit extructurus, is confeſſionem hanc ſubſternat fundamentum*, ſiue *pro fundamento*. Nemo non videt, Petrum & confeſſionem fidei pro re eadem vſurpari à Theophylacto. Quum autem neque Epiphanius, qui ex profeſſo varios modos explicat, quib. dicitur Eccleſia ſuper Petra ædificari; neque Theophylactus, qui hæc Domini verba adeò perſpicuè & prolixè exponit, monarchicæ poteſtatis Petri vllam iniecerint mentionem, ac multò minùs Papalis Omnipotentiæ: quis ſanus dubitare poteſt, ſilentii cauſſam eſſe, quòd commentum de Petri & Paparum monarchia, qui eſt hodie fidei articulus, cum primis neceſſarius, prorſus ignorarent? Hodie idem ignorare in Europa, hęreſis eſt flammis expianda.

Et Portæ Inferi Non Præ.] Conſtat, per *Inferi portas* intelligi, quantum eſt quod habet potentiæ Inimicus hominis, ad exercendam & vexandam Eccleſiam; cuius ſaluti inuidens, perpetuas illi ſtruit inſidias. Sed de locutione quæ hic vſurpatur, quæri poteſt, ſitne ea phraſis Græca an Hebraica. Eſt verò ipſa quidem phraſis vtrique linguæ

communis; ſed eius vſus varius. Apud Iſaiam, 38. 10. *Vadam* בשערי שאול ἐν πύλαις ᾅδου, vt vertunt 70. ſi illorum eſt textus Græcus qui extat hodie, ſeruato Hebraiſmo; quem meliùs neglexit Latinus, *ad portas Inferi*. Hic per *Inferi portas* intelligitur ſepulchrum, Orcus, ſiue locus mortuorum. Sapientia Salomonis 16. 13. κατάγεις εἰς πύλας ᾅδου, καὶ ἀνάγεις. Similiter & Græci loquebantur. Euripides idem paullò aliter dixit initio Hecubæ: Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπὼν, ἵν᾽ ᾅδης χωρὶς ᾤκισται θεῶν: nam idem eſt ac ſi dixiſſet, ἥκω λιπὼν ᾅδου πύλας. Interdũ Græci ſpecie prouerbii dicebant de re odioſiſſima, *Porta Inferorum*, Homerus Iliad. I: ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν. *odi illum inſtar portarum Inferi*. Alio ſenſu idem loquendi genus vſurpauit Dominus, pro potentia & molitionibus miniſtrorum. Nam quia olim apud Hebræos conueniebant proceres ciuitatis ad portas vrbis & ibi conſilia agitabant; ideò portæ Inferi hoc loco ponuntur pro conſiliis miniſtrorum Satanæ, ſæpe conuenire ſolitorum, & diu multumque deliberare, quo piis poſſint nocere. Non poſſum aſſentiri Maldonato, qui portas hic in propria notione accipit, & interpretatur de portis vrbium quas impii quidem habitant, ſed pii obſident & oppugnant. Acuta quidem conjectura: ſed quam euertit, quod ſequitur, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς; *non ſuperabunt viribus ſuis Eccleſiam*: tot enim verbis opus eſt, vt exprimatur vis Græci vocabuli, κατισχύειν: quod Latinus interpres vna voce conatus exprimere, dixit *non præualebunt ei*. Non ſolet autem verbũ κατισχύειν vſurpari de reſiſtente, & vim patiente; ſed potiùs de oppugnante & vim inferente. Teneamus igitur cum omnibus interpretibus, non promittere his verbis Dominũ Eccleſiæ ſuæ, illam de omnibus impiis triumphaturam & eorum vrbes in ſuam poteſtatem fore redacturam: ſed iſtud potiùs; hoſtes Eccleſiæ de ipſa tanquam penitus à ſe deuicta, nunquam fore triumphaturos. Maldonatus verò etiam in eo parum videtur cauiſſe, quòd verbum κατισχύειν hoc loco cum Hebræo יבל comparat; quum id potiùs reſpondeat verbo אמץ: nam ἰσχὺς eſt אמץ *omets*. κατισχύουσιν αὐτῆς יאמצו ממנה potiùs quàm יכלו לה.

Adversvs Eam.] nempe Eccleſiam. nullum in eo dubium. Vt mirer valde in ea paraphraſi Hebraica, quæ eſt edita ab Iohanne Tilio Epiſcopo Briocenſi, ſcriptum eſſe עליך *aduerſum te*, vt de Petro intelligatur. qui videtur eſſe exſcriptoris error, potiùs quàm interpretis: cuius tamen & alii extant inſignes errores, vt doctiſſimus Mercerus admonuit. Certiſſimum eſt, hanc promiſſionem Eccleſiæ Catholicæ per totum Orbem diffuſæ principaliter eſſe factam: deinde etiam cuiuis particulari ſiue Eccleſię ſiue etiam perſonæ priuatæ; ſed diuerſo modo. illa nunquam ſic premitur, vt penitus opprimatur: Eccleſiæ particulares nonnunquam & premuntur & opprimuntur: multò autem magis ſinguli fidelium. Patres tamen in hac promiſſione fiduciam ſuam fundaſſe, non ſolùm cùm de vniuerſa Eccleſia agebatur, ſed etiam, cùm de particulari aliqua, aut etiam de quouis fideli, oſtendemus in tractando

Auguſtini loco, quem attulit Baronius.

Probauimus hactenus, verba Domini, de quibus hæc inſtituta eſt diſputatio, à veteribus Patribus variè acceptafuiſſe: neque vllam priſcis Eccleſiæ temporibus extitiſſe neceſſitatem de Petro illa exponendi, potiùs quàm de Chriſto, aut de confeſſione fidei, aut etiam de vnoquoque fidelium. Sed quoniam mutata ſunt tempora, & quæ priùs erant orthodoxæ interpretationes factæ ſunt hæreticæ; agè, concedamus iſtis, verba illa, *& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, omnino de Petro eſſe intelligenda. Quid inde conſequentur? non vtique id quod vnicè expetunt, vt inſeruiat hic locus fulciendæ Romani Pontificis hodiernæ Monarchiæ. Nos enim negamus & iterum iterúmque pernegamus, ei ædificio quadrare hanc Petram. Vt hoc demonſtremus, duobus argumentis, neque longè petitis, neque curioſis vtemur. Prius à perpetuo vſu auctorum ducemus, qui metaphoram *petræ* ad ſoliditatem, firmitudinem, aut ſimile quid deſignandum amant vſurpare; non autem ad ſpeciem vllam dominationis indicandum: poſterius ab auctoritate illorum ipſorum Patrum, qui eam Domini vocem de Petro accipiunt; nam hi cauſſas diuerſas eius appellationis in medium afferentes, dominationis vel Petri, vel Papæ, quæ hodie defenditur, nullam penitus vnquam mentionem fecerunt. De his igitur deinceps agamus.

XIII. Demonſtratur accuratâ diſputatione, vocem PETRA *quoties metaphoricè vſurpatur, vel in Scripturis, vel apud Patres, aut alios etiam auctores, referri ſemper ad aliquam petræ inhærentem proprietatem; nunquam autem dominationem aut imperium denotare.* PETRA *nomen Dei; Chriſto duabus de cauſſis attribuitur: item fidei, Eccleſiæ, Scripturis, Apoſtolis, Martyribus, ſingulis fidelibus. Cautio neceſſaria, cùm nomina Deo propria de hominibus dicuntur. Alia nonnulla.*

IBIDEM.

Metaphorica Petræ vſurpatio reperitur paſſim apud Patres, vel ſimpliciter ex vſu communi loquendi petita; vel cum alluſione ad hæc ipſa Domini noſtri verba. Vtrouis modo vſurpetur hæc metaphora, ſcopus illius eſt, declarare aliquid naturæ rupis, ſaxi aut lapidis conueniens. Durities vna eſt cum primis è lapidum proprietatibus. πέτραν igitur aut πέτρον dixerunt hominem firmum aduerſus affectus, qui etiam Latinis *durus* dicitur, & elegantiſſimè Græcis ἄτεγκτος. Sophocles Oedipo Tyranno. καὶ γὰρ ἂν πέτρου φύσιν σύ γ' ὀργάνειας. *tu vel lapidis naturam exaſperes.* Similimè Baſilius Seleucenſis, ſermone quarto de Davide: ὅθεν δὴ ποίαν οὐκ ἂν ἐντιθάξῃ πέτραν ἢ τῷ θυμῷ προσβολάς; quin ipſæ virtutes petræ dicuntur, quòd ſint habitus

ἀμετάθετοι, & conſtantes, vel quòd ſint quaſi editæ rupes extra aleæ periculum. Sic Chryſoſtomus, in libro ad eos qui ſcandalizantur, ait Ioſephum quando ab impudica muliere tentabatur eius pudicitia, confugiſſe ἐπὶ τὴν τῆς σωφροσύνης πέτραν, *ad temperantiæ rupem*; & ipſam quidē facto naufragio periiſſe, at Ioſephū de eius libidine triumphaſſe. Ineſt etiam rupibus & ſaxis, vt ſtatum ſuum & naturam immutabiliter cōſeruent. quò reſpiciens Chryſoſtomus, futuræ vitæ ſtatum comparat petris: huius verò floribus vernis, in eodem libro, τὰ ἀνθοῦντα ἀνθεῖν ἔοικεν ἐαρινοῖς· ἐκεῖνα δὲ πέτραις ἀκινήτοις. Proprium etiam eſt ſaxis propter duritiem ſuam, vt tractari, poliri & meliorem in formam mutari difficulter poſſint: iccirco, vt obſeruat Hieronymus, ad caput primum Abdiæ, *& in malam partem* petra *frequenter acipitur. Auferam*, inquit, *cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. &; Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ: maximeq; in hoc loco Abdiæ.* vbi *ſciſſiones petræ* opponuntur Petræ Chriſto. Huc pertinet quę dicitur Matthæo & Marco σκληροκαρδία *durities cordis*, τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν λελιθωμένων, vt loquitur Clemens Alexandrinus, initio Protreptici. vbi etiam oſtendit ſcriptor ille eruditus, homines inſipientes dici λίθους καὶ ξύλα, *lapides & ligna*, & eſt ibi prouerbium Græcorum, λίθων ἀναισθητότερος, de ignaro, inſipiente & ſtupido. πρὸς δὲ καὶ λίθων ἀναισθητότερος ἄνθρωπος ἀγνοίᾳ βεβαπτισμένος; *quin etiā lapidibus ſtupidior eſt homo ignorantia obrutus.* vtitur Chryſoſtom. eo prouerbio, tomo v. p. 126. alibi ſtultos & barbos vocat λιθίνους, vt eiuſdem tomi pag 199. vel αὐτολιθίνους, vt in 4. p. 911. aut etiam λίθους, vt in eodē p. 8 o. Verùm iſtæ omnes metaphoticæ locutiones, ex vſu communi loquendi ſunt peritæ. At quoties vel Petrus, cæterive Apoſtoli, vel Eccleſia, vel vnuſquiſque fidelium, vel Scriptura, vel bona opera *petra* dicuntur Patribus; omnes hæ locutiones & his ſimiles, ab vno fonte manant, neque è communi vſu loquendi petuntur: ſed ad Chriſtum & Chriſti hæc verba fit alluſio. Quod vt meliùs intelligatur, principio notandum eſt, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, duabus rationib. à Prophetis, Apoſtolis & Patribus dici Petram. Prior, quia Deus eſt, idem eſſentiâ cum Patre & Spiritū Sancto. In veteri Teſtamento Deus locis innumeris dicitur צור Tzur, quam vocē Gręci interpretes, modò vertunt ὄρος *montem*; modò πέτραν, *petram* aut *rupem*. Moſes ben Maimon in More Nebukim, admirandæ doctrinæ ſcripto, libro primo, capite 16. obſeuat, hac voce ſignificari montem, vel arcem in rupe ſitam: item ſilicem durum; necnon מקר lapidicinam, vnde oriuntur venæ lapidicinarum, vt appellat Vlpianus leg. XIII. §. quinque. Dig. De vſufructu. alibi in libris Iuris vocantur *venæ ſaxorū*: Deum verò appellari Tzur Petrā, כי הוא התחלה והסבה הפועלת לכל אשר זולתו *quia ipſe eſt principium & cauſſa, per quam facta ſunt omnia præter ipſum.* Non dicit Maimonides, Deum appellari *petrā*, quia dominetur omnibus creaturis: nam etſi verum eſt, Deum immortalem rerum omnium creatarum dominum eſſe, & abſolutiſſimum Monarcham: hæc tamen metaphora

non

non adhibetur ad exprimendā dominationē, ſed ad indicandam originē rerū & cauſſam exiſtentię: robur etiam ſignificat, potentiam & ęternam durationem: denique *Petra* cū metaphoricè de Deo dicitur, habito reſpectu ad naturam & proprietatem veræ rupis, aut ſaxi alicuius duriſſimi ad ſignificationem nominis Tetragrammati proximè accedit: quod nomen æternum & perpetuum Dei eſſe quum deſignet; צור ſiue *petra*, durationem notat, quæ eſt continuatio τοῦ εἶναι, & cauſſam exiſtendi, in creaturas collatam. Vni Deo proprium, & verè eſſe, & ſemper eſſe, ſine principio & fine; & dare aliis, vt ſint: res creatæ non niſi vi creatoris ſubſiſtunt, quamdiu illi placet. Vt igitur propter veram eſſentiam Deus dicitur יהוה ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν: ita propter perpetuam ſubſiſtentiam appellatur Petra: Idque apud Hebræos vnum eſt è nominibus Dei. vt אל *fortis*; ſed per antonomaſiam Deus; ita צור *petra*, res durare idonea; per excellentiam Deus. Quare ab Interpretibus librorum ſacrorum Græco & Latino, perſæpe vox illa vertitur, non *petra*, aut *rupes*, vel *fortitudo*, ſed Deus. Exempla inueniet ſtudioſus Lector, Deuteronom. capite 32. 31. & ſæpius in eodem capite. II. Samuelis 22. 32. Pſalmo 31. 3. 73. 26. & multis aliis in locis. Ac neſcio num hæc vſurpatio vocis *petra* pro Deus, occaſionem aliquam præbuerit profani ſacramenti ſigno, Θεὸς ἐκ πέτρας, hoc eſt, *Deus ex petra*, quod exagitat Firmicus, De errore profanarum relig. cap. 21. nam Diabolum & verba & ritus ſacros retuliſſe ad ſuam impietatem, è Iuſtino, Clemente, Auguſtino, & aliis Patribus certiſſimum eſt. Accedit altera ratio cur Chriſtus dicatur Petra, relatione facta ad Eccleſiam; quam ipſe conſtituit, ipſe redemit ſanguine ſuo; cui dat eſſe & durare, τὸ εἶναι καὶ μένειν ἀσάλευτον. Quum igitur Eccleſia tritiſſimo in Scripturis loquendi genere, dicatur οἰκοδομὴ, *ædificium*, vt I. Corinthior. III. 9. XVI. 5. & 15. Epheſ. II. 21. & *domus ſpiritualis*, vt I. Petri, II. 5. Chriſtus, vt plurimum, non ſimpliciter dicitur *lapis* aut *petra*; ſed lapis eius ædificii, quod eſt Sion, ſiue Eccleſia. Iſaiæ XXVIII. 16. *Ecce ego fundo in Sion lapidem, lapidem munitionis, anguli pretioſi, fundamenti fundati.* & Pſalmo CXVIII. vocatur Chriſtus, lapis ab ædificantibus reprobatus, ſed qui factus ſit *in caput anguli*: vt exponitur Matthæi XXI. 42. Lucæ XX. 17. Actorum IV. 2. & in prima Petri, II. 16. vbi dicitur λίθος ἀκρογωνιαῖος, ſicut etiam Paulo, in ea ad Epheſios, II. 20. Hæc metonymica appellatio tribuitur Chriſto Eccleſiæ auctori & conſeruatori, non propter imperium, quod iure obtinet in Eccleſiam: ſed vt ſciant fideles, inconcuſſæ firmitudinis, & durationis æternæ opus eſſe Eccleſiam; quæ fundamento nitatur Petrâ Chriſto: diſcant etiam, fidem in Chriſtum debere eſſe firmam atque immotam. Chryſoſtomus in homilia quam habuit poſt captum Eutropium, vbi ille Eccleſia exiliſſet. loquens de Chriſto: διὰ τί ἐκλήθη ΠΕΤΡΑ; ἵνα μάθῃς τὸ ἀσάλευτον, καὶ ἑδραῖον τῆς πίστεως. *cur vocatus eſt PETRA? vt ſciat fidem eſſe rem inconcuſſam & ſtabilem.* Gregorius Nyſſenus in libro De perfectione: exponens Chriſti

nomina, *Petra* appellatione ait ſignificari, τὸ πάγιον, καὶ ἀμετάθετον, καὶ στεῤῥόν. *naturam fixam, immutabilem & firmam*, non ſolùm Chriſti, verùm etiam eorum qui Chriſtum ſequuntur & imitantur. Euſebius Præparationis Euangelicæ libro primo, ait Eccleſiam ἑστάναι καὶ μένειν ἄσειστον, ὡς ἂν ἐπ' ἀσείστῳ καὶ ἀῤῥαγεῖ πέτρᾳ, τῇ αὐτοῦ δυνάμει, βεβηκυῖάν τε καὶ ἐῤῥιζωμένην, (τοῦ Χριστοῦ) ἀποφηνάμενος: *ſtare & manere immotam, quia Chriſtus pronuntiauit eam ſtare & radicatam eſſe, ſuper immota petra, virtute ſua.* Petra, vt vides, illa, inquam, petra cui innititur Eccleſiæ ædificium, eſt virtus Chriſti. Simillimè dicit Ambroſius, *Chriſtum eſſe Petram Eccleſiæ*, VIRTVTE: qua & ſuſtinet illam & continet. Procopius ad hæc verba Iſaiæ. 50. 7. *vt petram duram*, notat hæc: δυνάμεως γὰρ ἦν τὸ πρᾶγμα δι' ἧς ἐκαρτέρουν. *virtutis opus erat, per quam patienter ferebant.* innuens hac breui notula, *petram* metaphoricè poſitam, ſignificare potentiam & firmitudinem, non ad dominandũ, ſed ad patiẽdũ. Simillimum etiam eſt, quod dicitur Chriſtus FVNDAMENTVM Eccleſiæ. Θεμέλιος, κρηπὶς, *fundamentum, baſis*, & ſimiles voces cùm metaphoricè vſurpantur; vel initium ſignificant; vel aliquid præcipuam vim habens, vnde alia exoriuntur, quæ illi innitantur. Pindarus Pythionicarum ode quarta de Iaſone, colloquium cum Neptuno inſtituente; βάλλετο κρηπῖδα σοφῶν ἐπέων. *jecit fundamentum ſapientis orationis.* hîc *fundamentum* ſiue *baſis* ponitur pro initio. Sic quum ſcribat Paulus ad Hebr. 6. 1. *non rurſum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis*: quærunt Theologi, quomodo pœnitentia dicatur *fundamentum*: nam *fundamentum in ædificio non tenet ſecundum, ſed primum locum*, inquit Thomas, parte 3. quæſt. 84. art. 6. ſolvit autem doctè & verè: *pœnitentiam non poſſe dici fundamentum ſpiritualis ædificii ſimpliciter, id eſt, in prima ædificatione; ſed eſſe fundamentum in ſecunda reædificatione, quæ fit per deſtructionem peccati.* Diuerſo ſenſu Pindarus Olymp. oda 13. Eunomiam & Dicen, id eſt, bonas leges & juſtitiam, appellat, βάθρον πολίων ἀσφαλές, *fundamentum tutum vrbium.* quia felicitas ciuitatis illis veluti duabus columnis innititur. Vtroque modo Chriſtus eſt fundamentum ſuæ Eccleſiæ; & tanquam primus illius auctor; & tanquam ſolus eiuſdem conſeruator. Chriſtus igitur ſolus eſt Eccleſiæ fundamentum, vt affirmat Paulus. Zeno Veronenſis, in ſermone de ſpirituali ædificatione domus Dei: *In totius fabrica fundamentis, non ſicut in Iudææ templo plurimi, ſed magnus, præclarus, ſpecioſus, Vnus eſt lapis, qui quadraturis totã* Solus *ſuſtinet molem.* B. Aug. in Pſal. 86. docet, Chriſtum non ſolũ eſſe fundamentũ, vt Prophetas & Apoſtolos: ſed eſſe *fundamentũ fundamentorum.* deinde ſubjicit, *In ædificiis iſtis, non poteſt idem lapis eſſe in imo & in sũmo. Si fuerit in imo, in sũmo non erit: ſi in ſummo fuerit, in imo non erit. Anguſtias enim omnia pene corpora patiuntur, nec vbiq; eſſe poſſunt, nec ſemper. Diuinitas autẽ quæ vbiq; præſto eſt, vndique ad eam poteſt duci ſimilitudo: & totum poteſt eſſe in ſimilitudinibus, quia nihil eoꝛũ eſt in proprietatib.* Res ſunt affines *petra* & *fundamentũ*, & pro eodẽ ponuntur: differunt.n. non re, ſed ratione tantùm:

quippe

quippe omne bonum fundamentum ponitur ſuper petra, vt docet Chriſtus ipſe, Matthæi cap. 7 & Lucæ, cap. 6. Obſeruat Euſtathius, πέτραν ſæpe Homero antrum in rupe excauatum ſignificare; vt in illo verſu Ilia l. δ. Πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένος ἐν προδόκῃσιν, & alibi. Hanc quoq; notionem eius vocabuli veteres Patres Chriſto accommodarunt; quo melius exprimerent; omnem Eccleſiæ firmitudinem in Chriſto eſſe, & à Chriſto. Dixerunt igitur, Eccleſiam eſſe velut antrum quoddam, tutiſſimum hominum receptaculum, in rupe excauatum, quæ rupes eſt Chriſtus: propterea dici illum apud Iſaiam *ſpeluncam & petram*: propterea etiam dixiſſe Chriſtum *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Refert hanc Patrum ſententiam Procopius, in caput Iſaiæ 33. εἰκὸς δέ φασι καὶ Χριστὸν οὕτως εἰρῆσθαι (σπήλαιον καὶ πέτραν,) ἐν ᾧ καθάπερ τι σπήλαιον ἢ προβάτων σηκὸς ἡ Ἐκκλησία νοεῖται τὸ πάγιον ἔχουσα, κατὰ τὸ· καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. Iſti Patres quos laudat Procopius, *petram* in verbis Domini, exponebant de Chriſto; & Chriſtum appellari *Petram* docebant, non ad notandum ipſius imperium: ſed potius τὸ πάγιον, firmitudinem Eccleſiæ in Chriſto velut in antro & cauata rupe latitantis. Aliam quoque rationem cur Chriſtus dicatur *Petra*, Paulus inſinuat I. Corinth. 10. 4. de qua conſulantur eruditorum Theologorum ſententiæ diuerſæ: aliam item Matthæus, XXI. 44. quoniam Chriſto, ceu rupe duriſſima omnes Eccleſiæ illius hoſtes obterantur. plures iam alias eius appellationis rationes affert acutiſſimus philoſophus & Theologus, Cardinalis Cuſanus, Excitationum, libri II. initio. Semper autem huius metaphoræ explicatio referri debet ad aliquam petræ inhærentem proprietatem: quæ plures quum ſint, præcipue tamen firmitudo ſpectatur, & cum de Chriſto id nomen vſurpatur; & cum de aliis rebus quæ relationem habent ad Chriſtum. Sic igitur Fides dicitur petra & fundamentum quæ eſt habitus à Chriſto infuſus, in electis ἀμετάθετος καὶ ἀμετάπειστος, atque immutabilis. Vnde eſt illa locutio frequens in Patribus, *ſtare in petra fidei.* Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi XIV. σὺ ἕστηκας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Damaſcenus, in tertio de imaginibus: στῶμεν ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως, In ea quæ dicitur Iacobi Liturgia: τὴν Ἐκκλησίαν θεμελιώσας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Chryſoſtomus tomo VII. pag. 30. de martyribus; οὐκ εἶξαν, οὐδ' ἐνέδωκαν· ἀλλ' ἕστασαν ἐπὶ τῆς πέτρας ἀκίνητοι. Cyrillus contra Neſtorium libro II. editionis Rom. pag. 38. δέχου τὴν ἄγκυραν τῆς ψυχῆς τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν: στῆσον ἐπὶ πέτρας τοὺς σοῦ πόδας, cui loco geminus eſt hic apud Chryſoſtomum: ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἡ πέτρα σαλεύεται· ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ τὴν Εὐαγγελικὴν ἄγκυραν ῥίψον, καὶ τὴν πέτραν σύνεξον σειομένην, & apud eundem leges tomo quinto, pag 365. ψυχὰς πεπηγυίας ἐν τῷ θεμελίῳ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Paulus Rom. XV. 20 cum dicit ſe non ſolitum prædicare Euangelium, vbi Chriſti nomen iam fuiſſet auditum; *ne ſuper fundamentum alienum ædificaret*: docet nos proprie doctrinæ Chriſtianæ præcipua capita, vt de cultu vnius Dei, de ſacroſancta Trinitate, & ſalute per

Zz vnum

vnum Ieſum Chriſtum, & ſimilia his pauca, eſſe verum fundamentum Eccleſiæ: cui poſſint quidem & alia multa ſuperſtrui; ſed non paris momenti. Hoc ſæpe legas apud Patres. Ideo Clemens obſeruat in v. Stromat. differentiam eſſe inter fidem quæ eſt fundamentum primum Eccleſiæ. & doctrinam ei fundamento ſuperſtructam: quæ illi dicitur, modo γνῶσιν, modo γνωστικὴ οἰκοδομὴ, vel γνωστικὴ τελειότης Ait inter cętera. ταῦτα γνωστικὰ ἐποικοδομήματα τῇ κρηπῖδι τῆς πίστεως τῆς εἰς Ἰησοῦν Χριστόν. *hæ ſunt ſtructuræ gnoſticæ; (ſiue, pleniorem cognitionem afferentes;) ſuper fundamento fidei.* Idem libro ſexto: τῷ πίστει κατειληφότι, τὸ γνώσεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ προσεξεργάζοιτο ἀγαθοῖς καὶ προσεποικοδομῆται χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τῷ καταβληθέντι θεμελίῳ γλίχοιτο. Idem in quinto obſeruat, hæc neceſſaria doctrinæ Chriſtianæ capita, quæ ipſe appellat κοινὴν πίστιν, *fidem communem*, à Paulo nominari modo fundamentum, modo lac, ὁ Ἀπόστολος, ait, πρὸς ἀντιδιαστολὴν γνωστικῆς τελειότητος τὴν κοινὴν πίστιν, πῇ μὲν θεμέλιον λέγει, πῇ δὲ γάλα. & affert locum I. Corinth. III. 2. *Lac vobis potum dedi, non eſcam.* Hæc Clementis doctrina originem habet è diſputatione eximia Pauli I. Corinth. cap. tertio. quæ tamen obſeruatio, an per omnia menti Apoſtoli congruat, non eſt hic quærendi locus. Sane etiam Euſebius libro tertio Hiſtoriæ capite XXXVII. diſtinguit inter τοὺς πρῶτα καταβληθέντας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελίους, *fundamenta ab Apoſtolis ſtatim initio iacta.* & ea quę poſtea Euangeliſtæ & illorum ſucceſſores iis fundamentis ſuperſtruxerunt. A *petra* cum pro fide accipitur, eſt verbum elegans πετροῦσθαι, apud Patres: vt cum dicunt, Petro id nomen eſſe inditum propter τὴν πεπετρωμένην πίστιν, *propter fidem in petram conuerſam*, id eſt, firmiſſimam, de Stephano protomartyre id verbum elegantiſſime vſurpat Chryſoſtomus; ἐπάλληλα ἐδέχετο τῶν λίθων τὰ κύματα, πολλῷ πλέον τῇ πίστει πεπετρωμένος. Quemadmodum autem fides *petra* & *fundamentum* nuncupatur: ſic etiam Bona Opera nuncupat Paulus I. ad Tim. VI. 19. θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, *fundamentum bonum in futurum.* Oecumenius: τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξιν θεμέλιον ὠνόμασε: *actionem bonorum operum nominat Apoſtolus fundamentum.* Scripturæ etiam appellantur Patribus *petra* & *fundamentum*. Origenes contra Celſum, tomo IV. pag. 260. ait domum Dei ędificari ſuper ſummis montibus, πάντων τῶν προφητικῶν λόγων, οἵτινες αὐτοῦ θεμέλιοί εἰσι; *omnium ſermonum Propheticorum, qui ſunt eius domus*, id eſt, *Eccleſiæ fundamentum.* Eleganter Chryſoſtomus in libro ad eos qui ſcandalizantur, docens rationem humanam non eſſe audiendam quæ velit aliquando ſuadere, Solem & cæteras Dei creaturas melius potuiſſe diſponi: Apage; inquit, nos contra ἐπιλαβώμεθα τῆς πέτρας ἐκείνης καὶ τῆς ῥήσεως τῆς λεγούσης, Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν: *apprehendamus illam petram, & dictum iſtud, Et vidit Deus omnia quæ fecit: & ecce omnia bona valde.* & in ſermone de Luciano Martyre ait idem magnus Doctor, eum qui ſynaxibus frequens interſit, vbi Scripturæ recitabantur lingua non

non peregrina, ſed omnibus intellecta, τοῖς θείοις ἀρδευόμενον λόγοις, καθάπερ ἐπὶ πέτρας τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμάτων κρίσεως στῆσαι ἑαυτὸν, οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁλώσιμον. *diuinis irrigatum ſermonibus, collocaſſe ſe velut in aliqua rupe, recto de omnibus negotiis iudicio, neque vlla rerum humanarum poſſe capi.* Ipſa quoque ECCLESIA vocatur *petra* & *mons* propter ſtabilitatem & firmitudinem, & διὰ τὸ στερρὸν αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον, inquit Chryſoſtomus, in homilia, poſt captum Eutropium habita. Epiphanius in compendio de fide Catholica, Eccleſiam appellat, *ſanctam Ieruſalem, virginem Chriſti. & ſponſam,* ἀσφαλῆ βάσιν καὶ πέτραν, *tutam Baſin & petram.* Hieronymus in caput Iobi XXIX. *Petra Eccleſia, fundata ſuper Chriſtum, firmiſſimam Petram, de ſe gratiam Spiritus Sancti, velut riuos effundit.* Auguſtinus de baptiſmo contra Donatiſtas, libro III. *Pax Eccleſiæ dimittit peccatum, & ab Eccleſiæ pace alienatio, tenet peccata. Petra enim tenet peccata, Petra dimittit.* In iiſdem libris hæ locutiones vt idem ſignificantes promiſcue vſurpantur: *Eccleſiam eſſe petram*: *Eccleſiam eſſe in petra*; vel, *ſuper petram, non ſuper arenam.* item, *Extra Eccleſiam eſſe*; & *à petra foris eſſe, cui claues Dominus dedit, vbi ſe ædificaturum Eccleſiam dixit.* Nec ſolum Eccleſia ſed etiam FIDELIVM quilibet, petra nominatur à Patribus, vt aliquot teſtimoniis ante probauimus. cauſſam accipe à Gregorio Naz. orat. XXVIII. *petras* dici fideles, propter στερρότητα καὶ βάρος λογισμοῦ, firmitatem & pondus mentis, id eſt, vt alii Patres dicunt, propter ſoliditatem fidei, & conſtantem profeſſionem. Eximie vero illi *petræ* nominantur, qui inter Eccleſiæ membra excellunt; vt ſancti Martyres. Sic Stephanum protomartyrem appellat Chryſoſtomus petram & columnam Eccleſiæ, tomo VII. pag. 579. Τί γὰρ τῆς πέτρας ἐκείνης τῆς λογικῆς γένοιτ' ἂν δυνατώτερον; τί δ' ἂν εἴη τοῦ στύλου τῆς ἐκκλησίας στερρότερον; item duodecim Chriſti Apoſtoli ac Prophetæ. nam Paulus ad Epheſios, II. 10. ait fideles ſuperædificari *fundamento Apoſtolorum & Prophetarum*: id eſt, quod ipſi poſuerunt; vel quod ſunt ipſi Apoſtoli & Prophetæ, ſicut Chriſtus eſt lapis angularis. intellige autem μετωνυμικῶς, doctrinam, quam voce docuerunt, quam ſcriptis tradiderunt. Hieronymus ad Hedybiam quæſtione octaua: *Petræ ſunt, vniuerſa vaticinia Prophetarum: qui & ipſi à Petra Chriſto cum Apoſtolis Petræ vocabulum acceperunt.* quomodo autem Apoſtoli doctrinæ Euangelicæ fundamenta, iecerint ſuper fundamentis, quæ olim Prophetæ poſuerant, explicat Chryſoſtomus ſermone habito in titulum libri Actuum Apoſtolicorum. Hilarius in Pſalmi 67. enarratione: *Apoſtoli timent, fugiunt, diffidunt: ſed quia in his bonæ voluntatis eſſet affectus, perfecti ita ſunt, vt & fundamenta Eccleſiarum fierent & columnæ.* Iam inter Apoſtolos Petrum frequentiſſime dici ab omnibus Patribus & petram & fundamentum Eccleſiæ, certiſſimum eſt: an autem eo ſenſu iidem has Petro appellationes figuratas tribuerint, quo tribuuntur hodie & Petro & Rom. Pontificibus, id vero reſtat videndum. Qua de re prius quam agimus, tirones monebimus, vt infinitam

Dei bonitatem obſeruent; qui proprios vni ſibi titulos, mortalibus ſeruis ſuis communicare non dedignatur. Sic quum Iohan. 8. 12. dicit ipſe, *Ego ſum lux mundi:* idem tamen, Matth. 5. 14. Apoſtolis ſuis dicit, *Vos eſtis lux mundi.* Sic quum Ioh. XI. v. 6. dicat Dominus, *Ego ſum veritas:* Eccleſiam tamen Spiritus Sanctus per Paulum loquens, nominat *veritatis columnam & firmamentum.* Sic vnus vere Doctor Eccleſię Chriſtus, Matth. 23. 8. & tamen ipſius miniſtri paſſim in Scripturis vocantur & Doctores & præceptores. Sic Eccleſię verus architectus vnus, Deus. *Aedificabo Eccleſiam meam.* & tamen Paulus non dubitat vocare ſe, *ſapientem Architectum.* Quid magis Deo proprium quarto modo, vt ſic dicam, eſſe poteſt, quam vt ſolus credatur eſſe ſalutis æternę auctor & largitor? Tota hoc Scriptura à principio ad finem nos docet. Paulus tamen ſæpe dicit, ſe homines ſeruare; idemque Timotheum ita alloquitur, 1. cap. 4. 16. *Hoc faciens, & te ipſum ſaluum facies & eos qui te audiunt* Sed quid alias Dei appellationes conſectamur? Ipſum Dei nomen & Moſi olim Deus ore ſuo tribuit, Exodi 7. 1. & cum in Pſalmis tum alibi mortales, dicuntur Dii: paſſimque apud Patres legas de fidelibus, θεὸς, θεοῦσθαι & θέωσις, pio ſenſu vſurpata: & Scripturę Cypriano, Optato, Auguſtino aliis è veteribus *deifica,* vel *deifica inſtrumenta* dicuntur, *quia per illas terra transfertur in cælum, homo deitate mutatur,* vt loquitur Petrus Chryſologus, ſermone 67. Hic vero etiam atque etiam obſeruandum eſt, niſi conſcelerati & impii eſſe volumus; quando appellationes proprie Deo conuenientes, vel vt cum B. Chryſoſtomo dicam, τὰ προσόντα τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ συνόντα μόνα αὐτῷ, (Hebraice vocant מדות *middoth.*) hominibus tribuuntur; longe alio ſenſu illa debere accipi, quam vbi de Deo dicuntur. Tantum enim κατὰ μέθεξιν, propter communicationem ex gratia Dei factam; vel potius, καθ' ὁμοίωσιν, propter aliquam conuenientiam, de ſeruis Dei eiuſmodi vocabula prędicantur, non vniuoce, ſed æquiuoce, vel analogice, vt è Thoma docetur in Scholis; & non vno loco declarat Dionyſius Areopagita, pręcipue cap 12. de cœleſti hierarchia. Pręclare diuinus vir Chryſoſtomus, in homilia poſt captum Eutropium habita: αὐτὸς Θεὸς ἐστὶ, καὶ ἐμὲ θεὸν ἐκάλεσεν, ἐκεῖ φύσις πράγματος, ἐνταῦθα τιμὴ ὀνόματος· θεοὶ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ῥήματα ἐστὶν ἐνταῦθα, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων φύσις. Docta pia & neceſſaria eſt hæc obſeruatio Doctor Chryſoſtomus; hoc genus appellationes, cum Deo tribuuntur, rem declarare; cum hominibus, honorem nominis Age, ſanctiſſimam hanc obſeruationem, propoſito noſtro accommodemus. Dicitur Chriſtus Petra & fundamentum Eccleſiæ: dicitur & Petrus petra & fundmentum Eccleſię: an eadem notione qua Chriſtus? Omnino hoc volunt, qui animoſe adeo contendunt *Cepham* & *Cepham* eodem ſenſu Dominum dixiſſe. Itaque Petrum eſſe petram, vt Chriſtus eſt Petra, tot locis affirmat Baronius, & cum ipſo tota illa manus patronorum Omnipotentiæ Papalis: quinetiam affirmat Baronius, idque non ſemel, Petrum eſſe fundamentum Eccleſiæ primarium. Scio & Baronium

& alios

& alios diſtinctiones hic comminiſci inter fundamentum vitale, eſſentiale, principale aut αὐϑεντικὸς, & miniſteriale: qui ſi conſtarent ſibi, & bona fide agerent, iure merito dicere aliquid viderentur: nam pij omnes fatentur Apoſtolos eiuſmodi fuiſſe fundamenta Eccleſiæ: verum ex iis quæ paſſim docent iidem de Monarchia, vel potius Omnipotentia Pontificia, tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus, de Vicariatu Dei in terris Petro quondam, vt iſti volunt, deinde eius ſucceſſoribus attributo, de poteſtate vnius ſupra Concilium etiam Oecumenicum, de iure deturbandi Reges de ſuis ſoliis, & neci illos addicendi, & ſimilibus capitibus, præſtigiatum technæ patent. Meminerint igitur pij, etiam in hac parte & loquendum & ſentiendum eſſe cum antiquis Patribus; & cum Baſilio Magno dicendum in homil. de pœnitentia; *Chriſtus rêvera Petra eſt immotus: at Petrus propter petram: ſuas enim dignitates ſuas largitur ſuis.* Dicamus vero ad ipſum aliquanto apertius cum Chryſoſtomo; etſi Petrus cæterique Apoſtoli petræ & Eccleſiæ fundamenta ſuo modo extiterunt: reuera tamen eam fuiſſe τιμὴν ὀνόματος potius quam φύσιν πράγματος: honoris, inquam, cauſſa ſic eos dici, figura loquendi magis, quam ex rei veritate: quum vnus ſolus, κυρίως, Ieſus Chriſtus vere & rebus ipſis, vi Spiritus Sancti, atque vt loquuntur Patres, per ſpirituales influentias, conſtituat, foueat, ſuſtentet, protegat ſuam Eccleſiam: quæ eſt doctrina Pauli, in I. ad Corinthios, cap 3. 11. 5. 6. 7. nec male hic vſurpaueris, quod apud prophetam Iſaiam legitur; *Deum gloriam ſuam nemini mortalium dare.* Quum autem probauerimus, Chriſtum Petram dici, quia Deus eſt, & quia erga Eccleſiam ſuam ea operatur, quæ vnius dumtaxat eſt Dei præſtare; concludimus certa & indubitata ratione; eos qui volunt Petrum dici petram quomodo Chriſtus dicitur Petra, vel non ſatis intelligere quam vim habeat hæc argumentatio: vel ſcientes prudenteſque è mortali facere Deum, aut certe Deo hominem æquare: quę eſt intolerabilis & hominibus Chriſtianis vox indigna. Sed quęritur hic à nonnullis; ſi vera Petra Eccleſiæ, & verum illius fundamentum eſt ſolus Ieſus Chriſtus; gratia autem nominis non vni Petro eſt conceſſa verum omnibus Apoſtolis, vt paullo ante oſtendimus: quid Petro ſingulariter conueniebat, cur hæc elogia illi potiſſimum tribuantur? Sunt qui hoc loco ſubtiliter philoſophentur de diuerſitate fundamentorum in eodem ædificio, & neſcio quæ λιθολογήματα afferant ex arte fabrili; atque vt dicam cum Eucherio Lugdunenſi, ea quę plana ſunt ſubtilitate ſua reddant difficilia. Simpliciſſima & veriſſima reſponſio eſt; in dictis figuratis ſcopum dicentis magis ſpectandum eſſe, quam in verba ſubtiliter inquirendum. Chriſtus igitur quum omnibus Apoſtolis idem diceret, ac poteſtatem omnibus eandem conferret; peculiariter tamen ad Petrum vocem dirigit; voluitque eum, inter ſuos collegas pari poteſtate præditos aliquo modo eminere, vitandæ confuſioni, & ſanciendæ τάξεως, atque ſicut Cyprianus ait, vt *originem vnitatis & rationem fundaret.*

XIV. Oſtenditur, ne illos quidem Patres qui petram *de Petro sũt interpretati, de Monarchia Petri vnquam cogitaſſe. Expenditur ſententia Cypriani: item Ambroſij, Iſidori, Epiphanij, Eucherij Lugdunenſis, Victoris Antiocheni, Theophanis Ceramei. Iudicium de Iodoci Coccij* Theſauro Catholico.

IBIDEM.

TRanſeamus ad alterum argumentum. Nam ſi illi ipſi Patres, qui vocabulum *petra* in verbis Domini de Petro acceperunt, quique Eccleſiam ſuper Petro fundatam eſſe dixerunt, de Petri Monarchia, quam Baronius hoc loco elicit è voce *petra*, nihil cogitarunt: ſequitur, omnino doctrinam eſſe nouam. Cyprianus, ſcriptor vetuſtiſſimus, vnus omniũ veterum Doctorum frequentiſſime repetit, *Eccleſiam voce Domini ſuper Petro vno eſſe fundatam*; vt in libro de vnitate Eccleſiæ & ſæpe in epiſtolis. Atqui hic eſt Cyprianus, qui omnes Epiſcopos Apoſtolorum pariter ſucceſſores eſſe credidit, omnes parem habere poteſtatem, omnes ſibi commiſſos greges ęquo iure regere, *vni Deo actus ſui rationem redditurus* Hic eſt Cyprianus, qui ſemper cum Romanis Pontificibus ſuis æqualibus, ex æquo egit, *collegas* illos & *fratres* appellans, & viciſſim ab illis appellatus. Equidem temere dicere non auſim, aliqua ambitionis Romę pullulantis iam tum extitiſſe indicia: parce enim loquendum autumo de ſanctis Martyribus, qui per illa tempora Eccleſiam Romanam rexerunt; veruntamen, ſiue ea fuerunt indicia morbi quandoque erupturi; ſiue tantum ſuſpiciones, quę Cyprianum impulerunt: certe ex iis quæ vir hic Dei in cauſſa Feliciſſimi, item Baſilidis & Martialis geſſit ſcripſitque; item ex epiſtola ad Pompeium contra literas Stephani Papę: certiſſime conſtare poteſt quæ Cypriani fuerit ſententia de iſonomia, ſiue æqualitate iuris inter omnes Epiſcopos: conſtare, inquam, poteſt manifeſtiſſime, praxin Eccleſiæ illorum temporum hanc fuiſſe, vt Rom. Epiſcopus pari iure cum cæteris cenſeretur, *frater* & *collega* à cæteris diceretur, ſicque ageretur cum illo, vt cum fratre; maiore illo quidem natu, & qui ordine primus, cæteros aliqua honoris prærogatiua antecederet; ſed tamen frater eſſet & collega: nihil amplius. Nemo Cyprianum legit, non excæcatus anticipatis opinionibus, qui hoc non animaduertit: & nobis in XVI. diſputatione de eo nonnulla erunt dicenda. Non igitur credidit Cyprianus, non credidit ætate Cypriani Eccleſia Dei, appellatione *Petræ* vllam vel Petro, vel Petri ſucceſſoribus Monarchiam à Chriſto fuiſſe attributam. Ambroſius, De ſanctis per annum, ſermone 11. *Petrus pro ſoliditate deuotionis, Eccleſiarum petra dicitur. ſicut ait Dominus; Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemq; contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & Petra pro virtute Dominus nuncupatur.* En cauſſas tres, cur Petrus dictus ſit

Petra

Petra. Prima eſt, *ſoliditas deuotionis*; ſic appellat Ambroſius, quam Græci paſſim θερμότητα; quam vocem ante expoſuimus. ea fuit zeli vehementia, & ſtudium flagrantiſſimum promouendæ Chriſti gloriæ; nam præ cupiditatis huius ardore quauis petra durior euaſit hic ſanctus Apoſtolus, aduerſus omnes ærumnas. Altera cauſſa; *quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit*: hæc veriſſima Petri laus, ex hiſtoria Actorum notiſſima. Qui igitur primus inter primos Dei ſeruos ad id miniſterium electos, Eccleſiæ Chriſtianæ iecit fundamenta, meritiſſime, petra, baſis & fundamentum Eccleſiarum appellatur. Eam ob cauſſam Petrum cum Aarone comparant nonnulli. Iſidorus Hiſpalenſis, De officiis, libro II. capite quinto ſcribit, Ordinis ſacerdotalis fundamentum fuiſſe Aaronem in veteri Lege: *in nouo autem Teſtamento*, inquit, *poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro cepit: ipſi enim primo datus eſt Pontificatus in Eccleſia Chriſt.; Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es inquit Petrus, &c. Hic ergo ligandi ſoluendiq́; poteſtatem primus accepit, primuſq́; ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit.* Vides Ambroſium & Iſidorum cauſſam appellationis *petræ*, petere à miniſterio Petri, & ex eo quod primus Euangelij prædicatione, in nationibus fidei fundamentum poſuerit. Tertia cauſſa ponitur ab Ambroſio, *quod tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemq́; contineat.* Magnifica ſane verba, vt dicebamus exercit. XIII. num. XVII. ſed quæ de viuente quidem in terris Petro, ſint ita accipienda, vt cum Paulus dicit ſe homines ſeruare; de ſe ſermo Chriſti locutionem vſurpans, quæ proprie ipſo docente Paulo, ad Chriſtum pertineat. ſic dicitur Ambroſio Petrus *continere compagem Eccleſiæ.* quum ipſo interprete Ambroſio, ſua virtute hoc Chriſtus præſtet: Petrus tantum deuotionem afferat. ſed & de verſante inter homines recte hoc dici potuit, & nunc ipſo in cœlis cum Chriſto regnante, de doctrina Petri, & fide quam ille prædicauit, dicetur veriſſime. Si Petrum Eccleſiæ monarchã agnouiſſet Ambroſius, dixiſſet profecto illum non tantum deuotione, ſed etiam imperio continere compagem Eccleſiæ; at ille *deuotionem* dumtaxat illi tribuit; de monarchia illius neque apud Ambroſium, neque apud Iſidorum vllum verbum: contra Iſidorus eo ipſo loco ſubiicit hæc: *Siquidem & cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt.* Epiphanius Ambroſio pene ęqualis, aduerſus Catharos affirmat. *Petrum extitiſſe nobis ſolidam Petram fundantem fidem Domini, ſuper qua ædificata fuerat Eccleſia.* idque κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *omnibus modis*: deinde tres modos explicat. Primus modus, ſiue cauſſa prima eſt, confeſſio ab eo edita de Chriſti deitate, & facta ipſi promiſſio: altera eſt, confeſſio eiuſdem de Spiritus Sancti deitate, Actorum, verſ. 3. & 4. Tertiam cauſſam ita explicat Epiphanius: ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς, καὶ θεμέλιος οἴκου Θεοῦ γίγνονται, ἐν τῷ ἀρνησάμενον αὐτὸν, καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα, ἀφιχθέντα τοῦ Κυρίου, καὶ καταξιωθέντα πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ὁ γὰρ Χριστὸς τοῦτο λέγων εἰς ἐπιστροφὴν ἡμᾶς ἤγαγε μετανοίας, ἵνα ἐν αὐτῷ πάλιν οἰκοδομηθείη ἡ ἀθυμήσαντος πίστις, ἢ

μὴ ἀπαγορεύειν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὅσοι ἐμπνέουσι τῷ βίῳ, καὶ μετανοοῦσιν ἐν ἀληθείᾳ. Sed etiam in eo ſolida petra ædificij & fundamentum domus Dei fuit Petrus, quando poſtquam negaſſet, & denuo conuerſus eſſet, à Domino inuentus eſt, qui eo honore ipſum dignatus eſt; vt rurſus illi diceret, Paſce oues meas, &c. Nam his *verbis Chriſtus ad pœnitentiam conuerſionem nos vocat, vt iterum in Petro fides optimo nitens fundamento ædificaretur: quæ de vita illorum hominum non deſperat, qui vitali ſpiritu adhuc fruuntur, & reuera reſipiſcunt.* Geminus huic locus eſt in Ancyroto pag. 473. vbi prolixe docet Epiphanius, Petrum *θεμελιῶσαι τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως, firmitatem fidei fundaſſe κατὰ πάντα τρόπον, modis omnibus*; nam etiam ibi illa verba vſurpat: tota autem illa diſputatio ad tres cauſſas modo expoſitas referri poteſt. Sententia igitur Epiphanij fuit; Petrum Eccleſiæ petram & fundamentum eſſe factum, non ſolum quando de Chriſti deitate confeſſionem edidit; aut quando Eccleſiæ cura illi demandata eſt; aut cum alia religionis Chriſtianæ arcana prædicauit, vt deitatem Spiritus Sancti in compellatione Ananiæ: ſed etiam tum, quando permiſſus eſt cadere: vt ex illo caſu melior ſuggeret, ac ſuo exemplo ad veram pœnitentiam omnes animaret. Ambroſius ſimillime ad caput Lucæ XXIII. *Error Petri, doctrina iuſtorum eſt: & titubatio Petri, omnium petra eſt.* Ex his Epiphanij verbis colligas recte, veriſſimum eſſe, quod ait Auguſtinus contra Donatiſtas, *In Apoſtolo Petro primatum Apoſtolorum excellenti gratia præeminuiſſe*: at Monarcham Eccleſiæ factum eſſe Petrum, neque ex ſuperioribus locis Epiphanij poteſt colligi, neque ex vllo verbo, quod in eius viri monumentis extet. Eucherius Lugdunenſis homilia in natali S. Petri, ad hæc verba, *Et ego dico tibi* &c. notat: *Tu dicis & verum dicis, quia ego ſum Chriſtus filius Dei viui: & ego dico tibi, quia tu es Petrus, fide fortis, & doctrina ſtabilis.* cur verba Domini exponens hic Pater, non dicit cum Baronio, *Tu es Petrus* &c. id eſt, *tu es Princeps & monarcha Eccleſiæ?* nimirum adhuc illa ſecula ignorabant hoc arcanum. Sed operæ pretium fuerit, totã interpretationẽ Eucherij apponere. *Niſi enim in hoc nomine fortitudinem & ſtabilitatẽ Chriſtus intellexiſſet, quare ea quæ ſequũtur protinus addidiſſet?* Et ſuper hanc. Petram ædificabo Eccleſiam meam *Si Petrum non intelligis, Petram reſpice: Petra autem erat Chriſtus. Sic igitur à Petra Petrus, ſicut à Chriſto Chriſtianus. Videamus itaque quid ſit* Et ſup. &c. *Super hanc petram, quam tu modo in fidei fundamentum poſuiſti: ſuper hanc fidem, quam tu modo docuiſti, dicens,* Tu es Chriſtus filius Dei viui: *ſuper hanc petram, & ſuper hanc fidem, ædificabo Eccleſiam meam. Huic enim ſententiæ Apoſtolus concordans ait,* Fundamentum enim &c. *ac ſi dicat; Non eſt aliud fundamentum, niſi illa Petra quã Petrus poſuit in fundamẽtũ. cum diceret.* Tu es Chriſtus filius Dei viui. *Super hanc petram ædificatur Eccleſia Dei.* Victor Antiochenus, qui aliquanto ante annum à Chriſto quingenteſimum creditur vixiſſe; cauſſam impoſiti noui nominis Simoni ita explicat. *Ne quis caſu aut temere Apoſtolos electos putet, Euangeliſta ſingulorum nomina ordine recenſet. Dicit autem Simoni impoſuiſſe nomen*

Petri

Petrus quo nimirū nomen rem ipſam anticipet. Quia enim Chriſtus Dominus ſupra Petram, hoc eſt, ſupra infractam, ſanamque Petri doctrinam inconcuſſamq; fidem, Eccleſiam ſuam ædificaturus erat, ob id prophetico Spiritu Petrum illum appellat. Hic eruditus ſcriptor, non magis credidit nouum nomen Petro impoſitum, portendiſſe illi Monarchiam, quam filiis Zebedæi, de quibus ſtatim loquitur. In Collectaneis Iodoci Coccii, magna diligentia, ſed non pari fide neque iudicio cōgeſtis, extat deſcriptus hic locus è Theophane Cerameo, quem vixiſſe adnotat circa annum Domini ɪↄccxx. ſermone de ſanctis Apoſtolis: *Ego vero dico t.* &c. *Tu, inquit, Petrus es, petra ſcis fidei, verbi & Eccleſiæ firmata fundamentum, ac ſpiritualis ædificationis primus aditus. Super hanc enim confeſſionem fundamentum Eccleſia ſtabit. Tali namque petra & rupe collocata, reliqua dogmata firme ac tute ædificabuntur.* Non potuit clarius exponi, Petrum propterea petram & fundamentum Eccleſiæ dici; quia articulus fidei quem ipſe confeſſione ſua eſt complexus, omnium fidei articulorum & totius doctrinæ Chriſtianæ primus eſt, principium fidei, & vniuerſæ religionis Chriſtianæ fundamentum. Locus eſt egregius; quem religio fuit prętermittere. feci igitur contra morem meum, vt alienam fidem ſecutus, ex auctore mihi non lecto eum deſcriberem. Atque vt hoc obiter dicam, vel ex hoc vnico Theophanis loco apparet, quo iudicio ſcriptus ſit ille Coccij Theſaurus Catholicus. Affertur enim hic locus, ad probandum dogma hodiernum, Petrum vniuerſæ Eccleſiæ Principem ac Monarcham eſſe: quod hic Theophanes, homo Græcus, niſi fuit ſchiſmaticus, adeo non credidit, vt toto animo deteſtaretur: ex eius autem verbis nullo pacto poteſt elici. quorſum igitur Coccio afferebatur hoc teſtimonium? Sed nemo eruditus & iudicio vel mediocri prędìtus, oculos in illam farraginem coniecit; quin ſtatim intellexerit; propoſitum auctori fuiſſe, non veritate vincere: ſed nube teſtium, quaſi terriculamento aliquo, incautis lectoribus & rerum imperitis pauorem inijcere, *qui omnem illis ſapientiam ex animo expelleret*, vt ait vetus poeta. Sciant igitur tirones, minus in his ſtudiis verſati, Coccium in opere illo concinnando, inter veros auctores & ſuppoſititios nullum diſcrimen ſtatuiſſe; qui magnus eſt error, & perniťioſiſſima ἀκρισία. Altera vero non minor, quod de ſenſu & vera ſententia auctorum quos afferebat ne minimum quidem fuit ſollicitus: clamat hoc res ipſa, & nos ſi id ageremus, nullo negotio poſſemus demonſtrare. Verum vt eo omiſſo, ad propoſitum redeamus: poſſent iis teſtimoniis quæ hactenus recitauimus alia addi; ſed hæc ſatis ſuperque ſufficiunt, vt concludamus tandem, quod propoſueramus demonſtrare; ne illos quidem Patres, qui *petram* in verbis Domini de Petro acceperunt, de Petri monarchia, hac metaphora ipſi promiſſa, quicquam cogitaſſe. Neque id mirum: nam ipſi Petro, & cæteris Apoſtolis, quando ex ore Domini hæc verba ſunt prolata; eius interpretationis, quæ regnum & monarchiam Petro ſpondet, ne venit quidem in mentem. Euincit hoc manifeſtiſſime, vel vni-

cum illud argumentum; quod vſque ad paſſionem Domini penitus ignorarunt & Petrus & omnes Apoſtoli, quis inter ipſos eſſet cæteris maior: ſicut apparet ex illa contentione inter Apoſtolos orta, quæ commemoratur in Euangelio Lucæ. 22. 24. poſt ſacroſanctæ Euchariſtię inſtitutionem narratam: qua de re plura erunt dicenda ad annum ſequentem, diſputatione 24.

XV. Oſtenditur quomodo Domini verba hæc progreſſu temporis aliter exponi cœperint, & ad Romanam potentiam ſtabiliendam trahi. Primo ſpiritualem. Anacleti & aliorum Paparum decretales falſæ. Concilium Ro. Zoſimus & Bonifacius Papæ, item alij: Canon Concilij Niceni falſo laudatus à Papa Rom. Leonis Papæ noua & dura dicta de poteſtate Petri. Potentia temporalis ex iiſdem verbis adſtructa. Hildebrandum præcipuum eſſe auctorem huius doctrinæ: eamq; merito Hildebrandinam *poſſe dici. Eius epiſtola fundamentalis huius argumenti. Einſdem dictatus. Sola Eccl. Ro. à Deo fundata. Appendices eius doctrinæ poſt Hildebrandum. Infallibilitas Papæ. Papa ſupra Concilium. idē* Vicedeus, *&* Omnipotētiæ Pontificiæ conſeruator.

IBIDEM.

Et hæc quidem fuit melioribus ſeculis præſtantiſſimorum Eccleſiæ Catholicæ Doctorum, ſuper Domini verbis ſententia. Verum vbi primæ ſementi charitatis, ſimplicitatis, & φιλαδελφείας, ſucceſſerunt aſtu Satanæ *lappaque, tribulíq; & infœlix lolium*, id eſt, amor nouitatis, ambitio & dominandi cupiditas; inter alia Scripturæ loca multa, quæ auſu immani verſa ſunt in parandæ potentiæ inſtrumenta; etiam hic locus cum primis, atque adeo præ cæteris omnibus, eidem propoſito coactus eſt inſeruire. Cui primo in mentem venerit huius ſubtilitatis, non memini obſeruare. In decretali tertia Anacleti Papæ leguntur hæc verba; *Hæc ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt; ſicut ipſe beato Petro Apoſtolo dixit, Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* His verbis monarchia ſpiritualis Ro. Epiſcopo vindicatur ex iſto Domini dicto, & reliquis promiſſionibus Petro factis. de Monarchia hodierna, quæ cœlum & terram complectitur, verbum nullum in tota illa decretali. Quam tamen falſam eſſe, & multis ſeculis poſt Papę Anacleti tempora fictam, certiſſimum eſt: nàm vt ſæpius iam diximus, & cordati viri etiam inter Pótificios ingenue agnoſcũt, omnes primorum Paparum decretales adulterinæ ſunt, aliquot ſeculis poſt mortem illorum ſanctiſſimorum Pontificum ab impoſtoribus per ſummam impudentiam, confictæ. Non eſt hæc noua querela, ſed vetus admodum, vt apparet ex Hincmaro Rhemenſi, & aliis ſcriptoribus,

præſertim Græcis: qui in diſputatione de Papa has decretales ſemper reiecerunt, & falſi accuſarunt. Hoc vero tam erudito ſeculo portenti ſimile eſt reperiri, qui vel decretales illas epiſtolas, vel ridiculam illam donationem Conſtantini, tot eruditorum hominum, etiam illarum partium, obelis confoſſam, audeant defendere. Enimuero qui doctrinæ de Monarchia Papali initia & incrementa diligenter, vti par eſt, in hiſtoria Eccleſiæ obſeruarunt, non ignorant; Romanorum Pontificum ambitionem, quæ non obſcuris indiciis etiam ante ſe prodiderat, propagari admodum cepiſſe, & velut in apertam lucem erupiſſe circa finem ſeculi quarti, & quinti initium. Igitur in Concilio Romano, quod celebratum eſt circa annum Domini 81. ad confirmandum Ro. Eccleſiæ primatum, Patres inter cætera argumenta, hęc etiam afferunt: *Sancta Romana Eccleſia, nonnullis Synodicis conſtitutis cæteris Eccleſiis prælata eſt: ſed & Euangelica voce Domini Saluatoris noſtri primatum obtinuit: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Nondum videlicet hi Patres verborum Chriſti vim ſatis capiebant. Adhuc igitur de primatu in rebus ſpiritualibus contendunt: de rebus temporalibus adhuc illis temporibus altum ſilentium: monarchiam vero Orbis terrarum, ne per ſomnium quidem Papæ, vel eorum paraſiti, peſtis omnium magnatum poteſtatum, cogitauerant. Adhuc ſynodica decreta obtendebantur; quæ hodie proferre in eam rem, pars fuerit iniuriæ. Circa annum Domini CCCCXX primo Zoſimus, deinde Bonifacius, duo præcoces Hildebranduli, Reges agere incipiunt, & κατακυριεύειν τῶν κλήρων, in ſpiritualibus: qui non omittunt hæc Chriſti verba. Lege epiſtolam Zoſimi ad Aurelium, & cęteros Patres Concilij Carthaginienſis: in ea reperies Domini promiſſiones has Petro factas; ſed velut ἐν παρόδῳ, inſertas, & in turba plurium argumentorum pro Romana potentia poſitas. Adhuc traditio Patrum & canones ac regulæ Eccleſiaſticæ cum primis vrgentur: vnde nata fabula de canone Niceni Concilij à Bonifacio Papa allato, qui factus nunquam eſt, nunquam viſus, neq; auditus in Eccleſia Dei. Nam ingenioſiſſimi illi huius cauſſæ patroni, qui nuper in Conciliis Romæ editis tantum ſudarunt, vt hoc mendacium aliquo veritatis colore imbuerent; non ſuo ſed cauſſæ quam defendebant vitio, egregie operam luſerunt, & laterem lauerunt. Extat reſcriptum Imper. Valentiniani, quo ſecundas agit Leoni I. Ro. Pontifici, magno ſane viro, & alias bene merito de Eccleſia; ſed tunc auctoritate ſua opprimenti virum ſanctiſſimum, etiam teſte Baronio, vnum è Gallię noſtræ luminibus, Hilarium Arelatenſem. In eo reſcripto Auguſtus potentiæ Romanæ circa res Eccleſiaſticas tres rationes affert; meritum Petri, dignitatem ciuitatis, & Synodica decreta. Hæc gerebantur anno Domini CDXLV. Quo tempore Leo Papa ſcribens ad Epiſcopos Galliæ, prouincię Viennenſis, oſtendit, myſterium ſe inueniſſe in petra Petro, cuius vix dum ſatis ſuboluerat Papis prioribus. Sic enim philoſophatur. *Huius muneris ſacramentum ita Dominus ad omnium Apoſtolorum officium pertinere*

voluit, vt in beatiſſimo Petro Apoſtolorum omnium ſummo principaliter collocaret: vt ab ipſo quaſi quodam capite, dona ſua, velut in corpus omne diffunderet: vt exortem ſe myſterij intelligeret eſſe diuini, qui auſus eſſet à Petri ſoliditate diſcedere. Hūc enim in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, voluit nominari dicendo, Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Mirū dictum! quod ſi ab alio eſſet profectum, manifeſtæ impietatis damnare, nulla eſſet religio. Sed perſpecta aliis in ſcriptis factiſq; viri tanti ὀρθοδοξία, & pietas, cogit nos benigna interpretatione durius dictum mollire, & quod Gręci dicunt, τὰ λεγόμενα θεραπεύειν, qua de re proxima diſputatione dicetur. In canone 29. Concilij Chalcedonenſis, Leone ſedente habito, cauſſa pręrogatiuæ Sedis Ro. vnica aſſignatur, quod eſſet vrbs dominatrix. Poſt Leonem vt quiſque Pontificum parandæ potentiæ fuit ſtudioſiſſimus, ita petram Petrum in ore plurimum habuit. Veriſſimę dictū eſt, cupiditates mortalium, vbi ſemel exorbitare ceperunt, ſiſti aut circumſcribi non poſſe: οὐδαμοῦ γὰρ τῆς εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἵσταται, inquit Baſilius Magnus. Igitur vbi Romanæ potentiæ circa res ſpirituales ipſum prope iam faſtigium in Europa erat impoſitum; pœnitere Papas ſuæ fortunæ cepit, niſi de capitibus Imperatorum, Regum ac Principum omnium tam libere poſſent ſtatuere, quam poterant de ſtatu & fortunis ſuorum clericorum pro libitu diſponere. Tum primum nouę interpretationes multorum locorum è Scipturis ceptę ſunt excogitari, vt ex iure diuino competere hoc ius Papis plebi Chriſtianæ perſuaderēt. Et multi quidem Papæ ſuas ad id inceptū ſymbolas contulerunt: ſed dictu incredibile eſt, quantum vnus Hildebrandus qui Gregorius VII. eſt dictus, ingenij vir maximi, doctrinam illam promouerit. Vt iure liceat *Hildebrandinam* appellare eam doctrinam; quę etſi primum auctorē Hildebrandum non habuit: ſic tamē ab eo primo eſt exculta, & quod ad theoriam, & quod ad praxin, vt nulla temere ſcientia ab vno homine maiora acceperit incremēta, quam hæc accepit ab Hildebrādo. Teſtatur hoc ipsū ingenue in vita ipſius Onuphrius Panuinius, male eo nomine acceptus ab iis, qui nuper eum librum in Germania ediderunt. Docet hoc & Thomas, qui in Secunda ſecundæ, quæſtio. XII. artic. ſecundo, vt probet, Principes propter apoſtaſiam à fide amittere dominiū in ſubditos; adeo vt obedire illis non teneantur; vnius Hildebrandi auctoritatem, in canone *Nos ſanctorum p.* rationibus omnibus & auctoritatibus opponit. Docet idem & Bellarminus; qui peruerſæ huius doctrinæ auctores curioſa diligentia enumerans, ab Hildebrando eſt orſus: non quia defuerint ante qui ſemina illius hæreſeos iacerent: ſed quia plurimum illam confirmauit qua ſcriptis, qua factis. Itaque & Baronius, vt Paulum V. aduerſus Venetos animaret, Hildebrandum præ cæteris elegit, quem illi imitandum proponeret. Quis autem eſt aut adeo hiſtoriæ imperitus, qui neſciat, aut frontis adeo perfrictæ, qui negare auſit, hunc Papam delicias Baronii & Bellarmini, potentiæ Romanæ adſtruendæ ergo, cœlum terræ miſcuiſſe, & iura

omnia

omnia diuina atque humana ſuſque deque habuiſſe? Nihil ego Bennonem moror, nihil alios Hildebrandi inimicos, qui de eius rebus ſcripſerunt. Si æquis animis ad cognoſcendam hiſtoriæ veritatē incumbimus, neque horum illius inimicorum, neque tot laudatorum ex eius factione habere magnam rationem debemus; quos hodie tanto ſtudio, tam inani opera, è tenebris eruunt aſſertores dogmatis Hildebrandini. Nam & hos & illos, ſtudiis partium corruptos, à veritate, quæ erat in medio poſita, ſepe receſſiſſe, nullum eſt dubium. Conſideretur illorum temporum hiſtoria, & facta huius Pontificis: alieno teſtimonio opus non erit, vt mores illius, mentem, ſcopum, & conſilia cognoſcamus. Ipſa quinetiam ſcripta, totum illius animum luculente nobis hodieque patefaciunt. Extat illius epiſtola ad Hermanum Epiſcopum Metenſem, in qua auctor rogatu illius Epiſcopi rationes accurate perſequitur, quibus nititur hæc doctrina. Legant illam, qui in Scripturis & ſcriptis vetuſtiorū Patrum mediocriter fuerint verſati; intelligent nullo negotio, *quid diſtent æra lupinis*. nam præter paralogiſmos, ſophiſmata, ignorātiam priorum tēporum, & ſeculi illius cæcitatem, nihil in ea epiſtola quod miretur inueniont. Extāt prҫterea inter eius epiſtolas, qui dicuntur DICTATVS PAPAE; ſunt autem ſententiæ XXVI. quaſi totidem στοιχεῖα & elementa doctrinæ Hildebrandinæ.) dignҫ Baronii iudicio, quæ in omnibus angiportis proponantur, V. D. P. L. P. vt ego autem exiſtimo, non ſine numine ad hæc noſtra tempora ſeruatæ, quò de illius Papæ meritis dubitari non poſſet. Habetur ibi inter cętera; *Quod ſolus Rom. Pontifex iure dicatur vniuerſalis. Quod ſolus Papa poſſit vti imperialibus inſigniis. Quod ſolius Papæ pedes omnes Principes deoſculentur. Quod vnicum nomen eſt in mundo, videlicet Papa.* Imitatur Paulum, qui dixit de Chriſto, Philip. II. 9. *donauit ei nomen ſuper omne nomen.* Audite cœli & terra, item, *Quod illi liceat Imperatores deponere.* Omnium vero prima ſententia eſt hæc: *Quod Romana Eccleſia à ſolo Domino ſit fundata.* quæ mirifica verba, ſi cui videantur eſſe obſcuriora, dabo illi interpretem, qui iſta initia clarius enunciet. In anno Domini MCXXVI. deſcribit Baronius orationem Gregorii Cardinalis, ad monachos Caſſinenſes miſſi, in qua ſic ipſe refractarios fraterculos compellat. *Quanam autem Eccleſia vel monaſterium, à Romana Eccleſia non diſponatur arbitrio, cuius* IMPERIO *cœlum ipſum aperitur, & clauditur? Omnes quippe Eccleſiæ, à Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, vel quibuſcumque fidelibus conditæ ſunt: Romanam vero Sedem ſolus fundauit Filius Dei, & ſuper Petri Apoſtoli erexit fidem; cui etiam terreni ſimul & cœleſtis* IMPERII *iura commiſit: & illud Verbum quod condidit cœlum & terram, Romanam fundauit Eccleſiam.* En verborum Domini fidelem interpretem. Sed & Hildebrandus ipſe, in ea quam dixi epiſtola, cauſſas explicans, cur Henricum Imper. excommunicaſſet, ſubditoſque eius à ſacramento fidelitatis abſoluiſſet; ab iiſdem Domini verbis, *Tu es Petrus*, &c. ceu firmiſſimo argumento, ducit exordium. Tantum ſecula profecerant. Nam Baſilius, Gregorii, Hieronymus, Chryſoſtomus,

Auguſtinus, præ iſtorum ſapientia pueros videri neceſſe eſt. Cui enim illorum venit vnquam in mentem, vt verba Domini ad Petrum ſic interpretarentur? Necdum tamen penitus conſummata fuit Hildebrandina ſapientia: cui poſtea velut neceſſarium corollarium eſt adiectum de Papæ infallibilitate, & ſimilia huic alia. Ac mirum eſt, quum per aliquot iam ſecula, tot homines ea diſciplina habuerit occupatos, partim in praxi, partim in theoria; adhuc tamē, noua ſubinde capere illam incremēta. Nam verbi gratia; Papam eſſe ſupra Concilium; patrum & auorum noſtrorum memoria, pauci dicere & aſſerere audebāt. Quinimo auſus eſt Pius II. libro primo de geſtis Baſ. Concil. acerrime hanc theſin tueri, Esse Fidei Catholicae, Credere Concilivm Esse Svpra Papam. At iam quintum Euangelium neſcio vnde eſt allatum (non ſane de cœlo:) quod in contrariam partem eam quęſtionem docuit decidere. Itaq; Bellarminus, De Conciliis lib. II. cap. 16. abſolute definit, Papam eſſe ſupra Concilium; & venuſte ait *hoc eſſe quaſi de fide.* Igitur tota paſſim Europa ſub imperio Pontificis, in auctoritatem rei iudicatæ dogma illud trāſiit. Vicarii Christi titulus noſtra memoria videtur cœpiſſe ſordere, & parum dignus haberi Papali Maieſtate. Vicedevs igitur audit iam Papa Paulus V. cui etiam primo, opinor, mortalium, delatus & probatus eſt titulus, vt dicatur Omnipotentiæ Pontificiæ Conservator. Ventura ſecula quid noui ſint excogitatura exaggerando illi faſtigio, Θεῶ ἐν γούνασι κεῖται: nos mortales homunciones ignoramus. Tot nouorum commentorum cauſſa vnica eſt, cupiditas adſtruendæ terrenæ Monarchiæ, non Petro quidem; cuius ſanctiſſimi Apoſtoli nomen, dicis tantum cauſſa, per ludibrium obtenditur; ſed vero Pontifici Romano; cui vni per tot ambages, tot periculoſiſſimos errores paratur illa ſponſa.

O curuæ in terras animæ, cæleſtiū inanes!

XVI. Ad quintum caput ἐπιστάσεως *Baronianæ. Soluuntur obiectiones factæ è Patribus: prius generali reſponſione; dicere illos Petrum eſſe Eccleſiæ fundamentum: at nihil de Rom. Papæ Monarchia, multo poſterius nata cogitaſſe: deinde ad ſingulorum teſtimonia. Cypriani* amplitudo. *Tertulliani ſententia, Origenis, Hilarij, Hieronymi, Ambroſii, Auguſtini, &c. Domini verbis contentam promiſſionem, non proprie pertinere ad Eccleſiam Romanam, ſed ad omnes, puta Conſtantinopolitanam, & ad ſingulos etiam fideles. de Leone I. bono fine illum auxiſſe in maius Rom. Sedis dignitatem; neq; tamen hodiernam Monarchiam vel obtinuiſſe, vel illi inhiaſſe. dura quædam illius dicta expenduntur. Patrum ſcripta non ſemper ad viuum reſecanda. Expenduntur verba Legatorū*

Celeſtini

Celeſtini in Epheſino Concilio. Legatus Apoſtolicæ Sedis. *Petrus* ἔξαρχος *&* caput Apoſtolorum: columna fidei. *Admonitio ſuper epilogo Baronij.*

Anni XXXIII. Num. XXI.

COgnita mente Patrum, facile eſt quod iam reſtat negotium. Nam illa tot teſtimonia, quæ paratu tanto è Patribus 15. profert Baronius, hoc vnum probant; Chriſtum ſuper Petro Eccleſiam ſuam fundaſſe. Id vero apud omnes ſanos in confeſſo eſt. Verum hæc locutio figurata quū ſit, & omnino interpretationis indigeat; ſola eſt interpretationum diuerſitas quæ errorem parit, quæque in controuerſiam vocatur. Quibus antiqua Theologia placet, ij Patrum primitiuæ Eccleſiæ communem ſententiam probant & tuentur; vt per Petrum intelligatur miniſterium Petri, qui primum lapidem ædificii Eccleſiæ inter primos primus poſuit: in quo poſt lapſū pœnitente, inſigne miſericordiæ exemplum ad ſalutem Eccleſiæ eſt editum; qui fidem rectam & profeſſus eſt & conſtanter docuit. Hanc fuiſſe Patrum illorum mentem, qui *Petram* in verbis Domini de Petro expoſuerunt, clare probatum eſt in ſuperioribus; vbi etiam obſeruabamus, Patrum acceptiones in ſpeciem diuerſas vocis *Petræ* in re ipſa nihil quicquam differre. Hæc vetus Theologia, nouę doctrinæ aſſertoribus Baronio, Bellarmino, aliis, placere non poteſt; qui primatum ordinis, quo fuit olim Petrus contentus, ceu folia farfari, & rem nugatoriam reſpuunt; omnia potius temere parati, quam vt de dominatione, imperio, & abſoluta Papæ Monarchia, aliquid imminui patiantur. Quare hoc primum Baronio reſpondemus, inique ipſum facere & abſurde, qui tot Patrum teſtimonia præſtruat ei concluſioni, quā vult inferre. Omnino. n. doctrinam hodiernam de regno Papæ, & poteſtate illius tam in temporalibus quam in ſpiritualibus, tueri vult Baronius: de qua poteſtate priſcæ Eccleſiæ Patres vel cogitaſſe, ſine infando & turpiſſimo mendacio dici non poteſt. Hoc melius intelligemus, ſi teſtimonia ſingula breuiter excuſſerimus. Procedat igitur in numerum, qui primus occurrit B. Martyr Cyprianus: cui viro ſanctiſſimo, cum tribuit Baronius *temporis antiquitatem, doctrinæ præſtantiam, martyrij dignitatem,* recte facit; neque erit aliquis pius, qui ſecus ſentiat. ſed quare Amplitvdinem eidem attribuit? potentiam enim ciuilem, & aliquam ex eiuſmodi potentia manantem maieſtatem Latine loquentibus ea vox denotat. Scio in veteri Gloſſario verti vocem *Amplitudo,* μέγεθος. quod ſi rectum eſſet, pari iure *amplitudo* tribui Cypriano poſſet, ac dicti ſunt *Magni* Baſilius & Gregorius! ſed enim diuerſę notionis vocabula ſunt, *magnitudo & amplitudo.* quæ vox auctore Tullio, *potentiæ aut maieſtatis, aut aliquarum copiarum magnam abundantiā* ſignificat. E Cypriano igitur quinque teſtimonia affert Baronius. In primo & quinto dicitur, *Eccleſia ſuper Petrum fundata;* Petrum *pro omnibus Apoſtolis eſſe locutum.* quod nihil facere ad hodiernum dogma, toties ante dictum, probatumq; eſt. In ſecundo dicit glorioſus

Martyr, *Petro oues ſuas Dominus paſcendas tuendaſque commendauit*, reſpicit vocem Domini apud Iohannē, *Paſce oues meas*. qua ex voce an poſſit iure ſumi argumentum pro Monarchia Papali, quod fit hodie, expendetur ad annum ſequentem. In tertio ait Cyprianus, *Super vnum Petrum adificatam eſſe Eccleſiam Dei*. Nihil hic noui; niſi fortaſſe aliquis velit vocem *vnum* vrgere. abſurde. Nam ſententia fuit Cypr. vni Petro dixiſſe Dominum, *Tu es Petrus, &c.* & claues illi tradidiſſe: non vt aliquam illi poteſtatem daret, quam aliis negaret: omnes enim pares honore ac poteſtate fuiſſe affirmat idem, illo ipſo loco, quem mox affert Baronius: ſed vt Eccleſiæ vnitas oſtenderetur, quod toties idem Cyprianus, & alii Patres tam expreſſis verbis inculcant. Quemadmodum autem Apoſtolos pares inter ſe fuiſſe honore & poteſtate affirmat Cyprianus; ita ſucceſſores Apoſtolorum Epiſcopos tantundem poſſe eiuſdem fuit ſententia. Quod igitur in teſtimonio mox allato è libro de vnitate Eccleſiæ, *vnam Cathedram*, commemorat Cyprianus; id ad Romanam Monarchiam ſtabiliendam referri nullo pacto poteſt. Ipſe explicat ſe paullo pòſt: qui vbi dixit *eum qui Cathedram Petri ſuper quam fundata eſt Eccleſia deſerit, in Eccleſia non eſſe*: addit, ſicut vna eſt Eccleſia, vnum baptiſma, vnus Deus; ita omnes Epiſcopos, qui in Eccleſia præſident, vnum eſſe: *eoſque vnitatem firmiter tenendo, Epiſcopatum quoque ipſum vnum eſſe, atque indiuiſum, probare debere*. deinde adiicit ſtatim, *Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis in ſolidum pars tenetur*. quo ex loco & ſimilibus aliis, clarum eſt, *vnam Cathedrā* & *vnū Epiſcopatū* dici à Cypriano, non de Ro. Epiſcopo; ſed de vniuerſo corpore Epiſcop. per vniuerſā Eccleſiam diffuſo. Itaq; idē Epiſt. 27, verba Domini ad Matth. *Tu es Petrus*, & quæcunque deinceps ſequūtur, ſic interpretatur, vt dicat Dominum eo loco Eccleſiæ ſuæ rationem diſpoſuiſſe, & ordinaſſe vt vnus Epiſcopus in quaque Eccleſia particulari inſtitueretur, *per quos*, ait *omnis actus Eccleſia gubernetur*. Et ſæpe idem ex illis Domini verbis probat, vnius Epiſcopi in vnā Eccleſia particulari inſtitutionem, *diuina lege eſſe fundatam*. In Epiſtola autem 40. vt ſchiſmaticos presbyteros confutaret, qui partē Eccleſiæ Carthaginienſis, inanem aliquam prætextentes cauſſam, à ſe legitimo Epiſcopo abducebant, & ſeparatim colligebant, ita diſputat: *Deus vnus eſt, & Chriſtus vnus, & vna Eccleſia, & Cathedra vna ſuper Petrum Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouum fieri, præter vnum altare & vnum ſacerdotium non poteſt*. Ex quo loco apparet manifeſtiſſime, *vnam Cathedram* dici nōn de ſola Romana, ſed de quauis alia; quæ fidem Petri & vnitatem cum Eccleſia Catholica à Petro fundata, & ab eo deducta, ſeruaret. Nam Cyprianum non credidiſſe vnum Rom. Pontificē inter omnes vniuerſæ Eccleſiæ Epiſcopos Monarchiam obtinere, vel eo ipſo clariſſime & certiſſime probatur, quod ex illo modo afferebamus; *ſingulos Epiſcopos Eccleſia Catholica partem in ſolidum tenere*. Simile eſt, quod ait alibi; omnes Epicopos, modo ſeruent fidem & vnitatem, liberos eſſe & ſoli Deo actus ſui rationem teneri reddere. Epiſtola 52. *Manente concordia*

vinculo, & perſeuerante Catholicâ Eccleſiæ indiuiduo ſacramento, actum ſuum diſponit & dirigit vnuſquiſque Epiſcopus, rationem propoſiti ſui Domino redditurus. Ep. 56. *Quòd ſi de collegis aliquis extiterit, qui vrgente certamine, pacem fratribus & ſororibus non putat dandam: reddet ille rationem in die judicii Domino, vel importunæ cenſuræ, vel inhumanæ duritiæ ſuæ.* In quinquageſima quinta, ſcribens Cyprianus ad Cornelium Rom. Epiſcopum; *ſingulis*, ait, *paſtoribus, portio gregis adſcripta, quam regat vnuſquiſque, & gubernet, rationẽ ſui actus Domino redditurus.* Audebitne aliquis dicere, Cyprianum, quãdo hæc ſcribebat, vnicum agnouiſſe vel Dei, vel Chriſti Vicarium in terris, Monarcham Eccleſiæ, qui regio more imperaret. Aut ſi ætate ſancti illius Martyris, vnus hic fuiſſet pietatis Chriſtianæ articulus, vt eſt hodie, auſuſne eſſet vir modeſtiſſimus, cum Rom. Pontifice ex ęquo agere; ſicut factum ſemper fuiſſe ab illo, vel ea luculentè probant argumenta quæ diatriba 14. è plurimis pauca afferebamus? Certum atque inuictum eius æquabilitatis & iſonomiæ, quæ Cypriani temporibus vigebat inter Romæ Epiſcopum & cæteros omnes; vel vnica ad Pompeium Epiſtola exhibet, contra literas Stephani Papæ ſcripta: vbi etſi non optimã cauſſam defendit Cyprianus; agendi tamen modum, & libertatem quam vſurpat, diſciplina Eccleſiaſtica illorum temporum ferebat. Itaque eo nomine reprehanſum olim fuiſſe Cyprianum, non legimus. Et B. Auguſtinus, quum tam multa aduerſus Cypriani ſententiam, & Epiſtolam illam, qua ſetuebantur Donatiſtæ, diſputauerit; fuiſſe tamen in hac parte peccatum à Cypriano, nuſquam dixit. Age, vſurpent eandem hodie libertatẽ Pariſienſis Epiſcopus, vel Hiſpalenſis, aut Toletanus: dicant Pontifi. Rom. *ſuperba, ad rem non pertinentia, ſibi ipſi contraria, imperitè atque improuidè ſcripſiſſe*, quod ait ibi Cyprianus de Stephano; ſentient, quod ægrè fortaſſe nunc concedant: cum temporibus mutatam eſſe Eccleſię diſciplinam, atque adeò planè in contrarium vertiſſe. Sed de pii huius Martyris ſententia ſuper hoc articulo, quam aliquid fatemur habere difficultatis, alibi, ſi voluerit DOMINVS, accurata diligentia diſputabimus. Sequitur *ὕστερον πρότερον* Tertullianus, diſcipulum magiſter. Meritò autem Baronius ſpem in hoc teſte non magnam ponit: debuit verò prorſus nullam. Locus è libro de præſcriptionibus, itemque alterè De monogamia, id ſolum volunt, quod toties iam diximus à nobis nõ negari. Tertius verò è libro De pudicitia, quo conſilio huc ſit allatus, neſcio. *Τί γὰρ κοινὸν ἡμῖν καὶ βαλανεῦσι;* In 21. cap. eius libri, vnde ea verba ſunt deſcripta, Tertullianus Apoſtolicum, id eſt, Rom. Pontificem acriter ſuggillat, vindicantem ſibi remittendorum delictorum poteſtatẽ. Quum autem Eccleſia ſemper crediderit, ex verbis Domini ad Petrũ cuivis etiam presbytero legitimè ordinato, nedum Epiſcopo, aut Ro. Papæ, Petri Succeſſori, id jus competere: Tertullianus contrà diſputat, & vni Petro PERSONALITER id fuiſſe à Domino conceſſum, conatur probare. Errauit Tertullianus: Errauit & Baronius, qui illius errore cauſſam ſuã putauit adjuuari.

Origenis duo teſtimonia, noui nihil habent : & toties eadem repetere piget. De mente Epiphanii ſatis antè dictum nobis. In Hilarii verbis oratoriam obſeruo paraphraſin verborum Domini noſtri; neq; aliud quicquam inuenio. Ait Chriſtus: *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam.* Hilarius: *O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum.* Chriſtus: *& portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam.* Hilarii paraphraſis cum pigmentis: *dignáque ædificatione illius Petra quæ infernas leges & Tartari portas & omnia mortis clauſtra diſſoluerit.* Chriſtus: *Tibi dabo claues regni cælorum.* Hilarius: *ô beatus cæli janitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur.* Chriſtus: *quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.* Hilarius: *cuius terreſtre judicium, præjudicata auctoritas ſit in cælis.* Vides virum ſanctum nihil quicquam noui dicere: ſed tantùm verba Domini alio dicendi genere, & facundia Gallicana exprimere. Quid igitur lucri inde fecit Baronius, quòd illa hîc deſcripſit? An ille putauit ſententiam Domini plus ponderis habituram Hilarianis expreſſam verbis, quàm Dominicis? Abſit. Proferret potiùs illa loca, ex quibus poteſt conſtare, quid hic Pater intellexerit per Petram Petrum. Nos autem iam antè aliquot prolatis teſtimoniis docuimus, Hilarium vocem *Petram* in oratione Domini modò expoſuiſſe de Petro, modò de confeſſione Petri, aut fide: de monarchia autem Petri nunquam. Hieronymi locus ex Epiſtola ad Damaſum, videtur aliquid continere, quod ad Baronii propoſitum faciat. Sic ille: *Beatitudini, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior: ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra domum hanc agnum comederit profanus eſt.* Sed ne commemorem quæ ſcribit idem alibi de æquo jure inter omnes Epiſcopos, Romanum comparans cum Eugubino; aut quæ ſcribit de pari poteſtate omniũ Apoſtolorum; dico *Cathedram Petri* hoc loco eſſe fidei orthodoxiam, quam olim profeſſus eſt Petrus, quámque Hieronymi tempore Damaſus profitebatur, & docebat. Extra illius fidei formulam qui delirabat, is eadem opera, & à Damaſo & ab ipſo Chriſto deficiebat. Sic B. Cyprianus Epiſtola 40. de ſchiſmaticis qui à ſe defecerant, loquens; *Quiſquis alibi collegerit*, inquit, *ſpargit.* Ex antè dictis facilè omnes intelligunt, quàm nihil ſit in hac interpretatione longè petitum, aut coactum. Sed quia Sophiſtæ ad ſuas præſtigias occultandas illa magni viri Epiſtola, multùm ſolent abuti, diſſeremus de illa accuratiùs, cum bono Deo, ad annum 34. In duobus reliquis eiuſdem Hieronymi locis nihil noui. Tranſeamus igitur ad Ambroſium. Primus ex eo profertur hic locus: *Vos autem quem me eſſe dicitis? Petrus ſtatim loci non immemor ſui, primatum egit; primatum confeſſionis vtique, non honoris: primatum fidei, non ordinis.* Si præcepto Rhetorum parere Baronius voluiſſet, omnino erat omittendum illi hoc teſtimonium. Nam quod ſpecimen eſt prudentię vel artis, teſtem te excitare, qui ab adverſa parte dicat? deſtruendæ autem Monarchiæ Pontificiæ, nihil iſtis verbis fingi poteſt expreſſius. Non honoris, non ordinis primatum Petro relinquit Ambroſius. Potuit

igitur

igitur Petrus Petra eſſe & fundamẽtum Eccleſiæ, etiam ſine illo primatu: multò autem vtique magis, ſine illa monarchica dominatione & pópatica, quæ hodie in negotio religionis vtramque conficit paginam. Sed addit Baronius: *Hæc de Petro Ambroſius, cùm nondum caput Eccleſiæ à Domino fuerat conſtitutus.* Eſto: nam & nos credimus cum Patribus, Petro poſt aſcenſionem Domini, aliquem eſſe tributum à cæteris Apoſtolis & ordinis & honoris primatum. At non animadvertit Baronius, hac ſolutione deſtruere ſe, quod toties antè poſuit, & nos confutauimus; Petrum etiam cùm ſequebatur Chriſtum, fuiſſe caput condiſcipulorum ſuorum; imò fuiſſe illorum dominum: qualem eum nobis depingebat in illo ſuo fictitio Concilio. Præterea quid reſpondebit Chryſoſtomo, qui, vt antè oſtendimus, Petrum Apoſtolatu ſuo fungentem in Actis, negat feciſſe aliquid ἀρχοντικῶς, *pro imperio*; omnia de conſilio cæterorum Apoſtolorum, imò ex conceſſione ipſorum; ſic enim ille docet illis verbis quæ ſunt antè deſcripta. Obſecro, tenuitne hanc diſciplinam Hildebrandus, perfecti Papæ idea, vt Baronio placet? Audiamus vnicum illius apophthegma. Sententia ſiue dictatus 17. illius ſic habet. *Quòd ſententia Papæ à nullo debeat retractari, & ipſe omnium* SOLVS *retractare poſſit.* Sequitur alius Ambroſii locus: *Hic eſt ergo Petrus, qui reſpondit præ cæteris Apoſtolis, imò pro cæteris, & ideò fundamentum dicitur.* Hæc quoque verba prudentiùs à Baronio eſſent prætermiſſa: nam & ipſa illius propoſito validè aduerſantur. Dicit Ambroſius, Petrum ideò eſſe dictum fundamentum, quia præ cæteris Apoſtolis loquebatur. Loqui pro alio, nullam affert loquenti dominationem in illum pro quo verba facit: miniſterium hoc eſt, non imperium: neque vnquam fando eſt auditum, aliquem qui pro aliis loquebatur, propterea regio more illis imperaſſe. Tertius locus Ambroſii: *Fides ergo eſt Eccleſiæ fundamentum, non de carne Petri; ſed de fide dictum eſt, quia portæ Inferi non prævalebunt, ſed confeſſio fidei vicit Infernum.* Videtur Baronius ſui propoſiti oblitus: ego enim ab illo expectabam teſtimonia Patrum, quæ probarent, Petrum, eò quòd eſſet Petra & fundamentũ Eccleſiæ, dominationem habuiſſe in collegas, quæ aliquã ſaltem vmbram hodiernæ monarchię referret. Omnino hoc illi erat probandum, vt tueretur quod dixit de monarchia Petro iſtis verbis delata. Ille verò non ſolùm hoc loco non facit; ſed etiam tela aduerſariis ſuggerit, quibus confodiatur. Nam ſi, vt ait hîc Ambroſius, propter fidem quam eſt confeſſus, dictus eſt Petrus Petra & fundamentum Eccleſiæ: de monarchica dominatione Papæ actum eſſe, quis non videt? res enim diſtinctæ & diuerſiſſimæ ſunt, fide excellere, & monarcham eſſe: vt probari vtrumque eodem medio, (id autem eſt Petrę appellatio) non queat. De quarto Ambroſii loco ſatis antè tractatum eſt. Et verò non ſemel probatum eſt, ex iis quæ Patres interdum prædicant auguſtiùs de Petro, nullum poſſe trahi argumentum dominationis illius; quam tamen niſi probat Baronius, quorſum nos hic moratur? Auguſtinus in

Retractationibus, non id dicit, quod facit illum dicere Baronius, teſtem eum laudans: nihil enim affirmat de mente Beati Ambroſii; ſed tantũ quo ſenſu verba illius cantarentur ore multorum. Atqui verba Ambroſii non vnam admittere poſſunt interpretationem. ſed nolo in eo immorari: nam quid hoc ad rẽ? debuerat verò recordatio illius loci B. Auguſtini Baronium monere, vt remitteret aliquid de ſua contentione in hac diſputatione. Quod ſubjicit, eos etiam patres, qui fidem Petri faciunt Eccleſiæ fundamentũ, aliis in locis ſuper ipſo Petro Eccleſiam fundare: hoc quidem veriſſimum eſt: ſed non explicat Baronius, quo ſenſu dicant illi patres, Petrum eſſe Eccleſiæ fundamentum: eſt enim. docendo fidem, quam eſt confeſſus, non dominationẽ vſurpando. Cyrillus igitur, Baſilius, Gregorius Nazianzenus, & Chryſoſtomus, quia nihil dicunt, quod Monarchiæ cõmento faueat, ſine reſponſione cum bona gratia dimittantur. præſertim quum illa ipſa teſtimonia fere omnia antea ſint à nobis tractata, aut ad ſequentem annum tractanda. Tantùm dicam, quod ait Chryſoſtomus, *Petrum vniuerſo terrarum Orbi à Chriſto præpoſitum*, in vno è teſtimoniis hîc allatis, perperam à Baronio ad cauſam præſentem accommodari: quũ tot locis idem Pater affirmet eandẽ *curam vniuerſi Orbis, omnibus Apoſtolis in commune eſſe traditam*, vt docebamus in diſputatione de nomine Apoſtolus, & dignitate Apoſtolatus: quum dicat etiam idem non rarò de Paulo Apoſtolo, quod dicitur hîc de Petro. Vnicum afferam locum, ſed illuſtrem: nam ſermone altero in ſanctum Paulum, non eſt veritus Chryſoſtomus ſic ſcribere: ὁ Μιχαὴλ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐνεχειρίσθη. Παῦλος δὲ γῆν καὶ θάλατταν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀοίκητον. *Michaeli quidem gens Iudæorum tradita eſt: Paulo verò terra & mare, totuſque orbis, quà habitabilis, quà non habitabilis.* quid mirum de Paulo? quum de Euangeliſta Timotheo, eadem verba vſurpet idem pater, quæ de Petro. In quinto contra Iudæos, hæc de Timotheo leguntur: ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ἅγιος, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης προστασίαν ἐγκεχειρισμένος: *ille juſtus, ille ſanctus, cui Orbis terrarum cura erat commiſſa.* Tranſeamus ad Auguſtinum: cuius vera ſententia ſuper recta interpretatione verborum Domini, cũ ex aliis ſcriptis eius, tum maximè è libris Retractationũ poteſt cognoſci. Id opus non multò ante obitum ſuum vir ſanctus compoſuit. Auguſtinus igitur & toto vitæ curſu cùm alia monumenta ſua ſcriberet, & ſub extremum vitæ tempus, credidit, *petram* in verbis Domini eſſe exponendum de ipſo Chriſto, potiùs quàm de Petro: ac licèt hanc interpretationem ipſe non rejiciat, imò aliquando illâ vtatur; alteram tamẽ præfert, & vt ſuam tuetur. Quoniã autem neque ſchiſmaticus neq; hæreticus opinor fuit Auguſtinus, dubitari non poteſt, cum Eccleſiæ Catholicæ doctoribus ipſum & ſenſiſſe in re tanti momenti, & locutum eſſe: aut certè eam ſententiam probaſſe & literis mandaſſe, quam eius ætatis Eccleſia Catholica non damnabat. Quæro igitur ab hodiernis diſputatoribus, qui tanta confidentia Auguſtinum ignorantiæ accuſãt, & eius intepretationem rejiciunt; ſi credidiſſet illorũ temporum Eccleſia

Catho-

Catholica. hiſce Domini verbis, Petrum Monarcham Eccleſiæ; imò Orbis terrarum eſſe conſtitutum, potuitne Auguſtinus hoc ignorare? aut ſi non ignorauit, eſtne veriſimile virum tantum in re tanti momenti, vt quidem hodie exiſtimatur, ſeorſim à Catholica ſenſiſſe? Non jam diſputo, quàm vera ſit Auguſtini ſententia. Hoc dico & affirmo; quòd tanti nominis Epiſcopus ita ſenſerit, ita ſcripſerit, idq; adeò conſtanter, néque propterea quiſquam illum reprehenderit; certiſſimè eo probari, doctrinam hodiernam de Petri monarchia ex illis Chriſti verbis, Eccleſiæ Catholicæ fuiſſe adhuc ignotam. Scimus, quum idem pater in quæſtione de prædeſtinatione, & libero arbitrio quædam aduerſus Pelagium diſputans, à communi tunc Eccleſiæ ſententia nonnihil diſcrepantia. libellis ſuis inſeruiſſet, non defuiſſe in noſtra Gallia, & in aliis prouinciis, qui ſe illi opponerent: quique eius ſcriptis poſt ipſius mortem publicè cenſoriam notam apponi poſtularent. Si hodierna fides de Papæ monarchia tum obtinuit in Eccleſia, cur nemo illi ne Patrum quidem, contradixit? cur permiſſus eſt interpretatione ſua præcipuum fundamentũ eius dominationis euertere? Sed verbis nihil opus. Eſt enim luce meridiana clarius. poſt tempora Auguſtini inuectam eſſe in Eccleſiam Dei opinionem de monarchia Petro verbis illis Domini delata. Quòd ſi à principio, & vſque ad Auguſtinĩ tempora hæc doctrina Eccleſiæ Catholicæ fuit incognita; quo jure poſtea eſt introducta? quis nouus Apoſtolus. quis Angelus eam inuexit? Quanquam ſi crecimus Paulo, poſt traditum ſemel Euangelium, neque Apoſtolus aliquis. neque vllus Angelus de cœlo veniens, ſi nouam doctrinam afferebat, erat audiendus. Galatar. 1. 8. Sed Baronius hoc loco in verbis Auguſtini è Pſalmo contra Donatiſtas, exultabundus inſultat NOVATORIBVS: hoc eſt iis, qui antiquã fidẽ in hoc capite retinent, & quantum poſſunt ex alta obliuione reuocant in lucem. Enimuero ſuauiludii ſunt, quicunque audent in hac vtriq; diſputatione, Nouatorum meminiſſe: quum ſine impudẽtia perdita & plus quã Diabolica, negari nequeat, Monarchiam quæ hodie ab iſtis defenditur, vel Petri, vel Rom. Epiſcopi, recens eſſe commentum, primis ſeculis Eccleſiæ non auditum, ac ne nomine quidem, aut vlla ſuſpicione cognitum. An propter humani ingenii virium, & eam quam antè vocabamus è Baſilio *ἀμετρίαν τῆς ἀνθελκῆς*, immoderatum ſtudium trahentin contrarium, ad noua aliquando declinent, quos vocat Baronius Novatores; non eſt hîc quærendi locus: at in quæſtione de Omnipotentia Papæ, Nouatores eos appellare, qui illam doctrinam non probant, hominis eſt qui habeat cor plumbeum, frontem æream. Porrò Auguſtinũ in Pſalmo, per *Petri ſedem* intelligere, doctrinam fidei à principio acceptã, & perpetuò cùm in aliis Eccleſiis, tum præcipuè Romæ ſeruatam, certiſſimum eſt: & miror quibuſdam viris doctiſſimis ea verba negotium feciſſe, quæ ſunt planiſſima. Quemadmodum apud Irenæum & Tertullianum prouocantur hæretici ad Eccleſias ab Apoſtolis fundatas, vt ex iis diſcant, quæ tradita fuerit

 ipſis

ipſis fides à primis illis Eccleſiarum fundatoribus: Sic Auguſtinus, eo loco Donatiſtas rejicit eodem. Sed quoniam, (vt ait Irenæus in eo ſermone, libro tertio, capite tertio,) *valde longum erat omnium Eccleſiarum enumerare ſucceßiones*; inſtar omnium in exemplum ſumitur Romana, illis temporibus, confeſſione omnium, ſanctiſſima, integritate fidei florentiſſima, & propter ſucceſſionem Petri, ciuitatis majeſtatẽ, & ipſum imperium nobiliſſima ac notiſſima. Quare non dicit ſimpliciter Auguſtinus, Numerate ſacerdotes, ſiue Epiſcopos Romæ; ſed ſic: *Numerate Sacerdotes, vel ab ipſa Petri Sede.* Eſt magni ponderis illud *vel*: quaſi diceret cum Irenæo, quoniam longum eſt omnium Eccleſiarum enumerare Sacerdotes, ſiue ſucceſſiones Epiſcoporum, vbi doctrina Catholica ſemper eſt ſeruata à principio, & nunc cùm maximè ſeruatur; ſaltem conſulite Roman. Epiſcopos, à primo illius Sedis auctore Petro. Tertullianus de præſcriptionibus, cap. 32. ita accipiendum eſſe docet: nam ibi ex omnibus Eccleſiis, quæ originem ſuam ad Apoſtolos, vel Apoſtolicos viros referre poterant, duæ in exemplum ſumuntur: Smyrnæorum priùs, deinde Romanorum: poſtea additur in commune de omnibus aliis: *proinde vtique & cætera exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos, Apoſtolici ſeminis traduces habeant.* Addit Auguſtinus; *Ipſa eſt petra quam non vincunt ſuperba inferorum porta*, id eſt, Eccleſia Romana, à Petro in vera fide fundata, petra eſt inuicta. Quod dictum eſt Petro propter fidei firmitudinẽ, id tribui Eccleſiæ Ro. in eadẽ fide firmiter ſtãti, mirum non eſt: quũ eadem illa verba etiam aliis Eccleſiis patrès aptarint; vt Chryſoſtomus Eccleſię Conſtantinopolitanæ. Ortus erat in noua Roma tumultus ingens propter Eutropium, qui in Eccleſiam confugerat, velut in aſylum; exigebant potentiſſimi Eutropii inimici vt ſibi ille redderetur: quod à clero impetrare quũ non poſſent, auſi ſunt minas illi intentare & vim minari atque arma. ſed manſit clerus intrepidus, ope Dei fretus, & vocem illam Domini, ait Chryſoſtomus, *Tu es Petrus, & ſuper hãc petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ Inferorum aduerſus eam non præualebunt*; loco habẽs pignoris adfuturi diuinitus auxilii. Ipſa verba Patris aurei proferam: Καί τοιγε, ὁ πόλεμος. ἐνταῦθα ἱδρύσατο. ἐνταῦθα γὰρ ἐξητεῖτο καταφυγών· καὶ παρεστάμεθα μὴ δεδοικότες τὸν ἐκείνου θυμόν. Τί δή ποτε; ἔχομεν ἐνέχυρον ἀσφαλὲς τὸ, Σὺ εἶ Πέτρος· καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Chryſoſtomus igitur promiſſionem Domini, Petrũ alloquẽtis ſermone comprehenſam, non minùs ad ſuam, aut quamuis aliam Eccleſiam putauit pertinere, quàm ad Romanam. In titulo Epiſtolæ quam ſcripſit Ignatius ad Philadelphenſes, ſunt hæc verba de Christo; ὃς κατὰ τὸ ἴδιον βούλημα ἐστήριξεν αὐτοῦ βεβαίως τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, οἰκοδομῇ πνεύματος ἀχειροποιήτῳ, *qui pro ſua voluntatis arbitrio firmè ſtabiliuit ibi,* (nempe Philadelphiæ) *Eccleſiam ſuper petra, ædificatione Spiritûs nõ manu factâ.* Nẽq; dubitandũ eſt, ſemper in Eccleſia eſſe exiſtimatum, promiſſionem eo loci factam Petro ad quamuis particularium Eccleſiarum ſpectare, imò etiam ad quemuis fidelium.

fidelium. Quare Chryſoſtomus initio homiliæ quam habuit poſt reditum ab exilio priore, hęc verba ſibi aptat; & quòd periculo fuiſſet liberatus, cauſſam hanc affert; τὰ κύματα διαλύεται· ἡ δὲ πέτρα ἑστηκεν ἀκίνητος. & poſtea allatis Domini verbis, *portæ Inferi non prævalebunt aduerſus eam.* ὁ πολεμῶν, inquit, *τὴν ἰσχὺν ἑαυτοῦ καταβάλλει· ἡμῶν δὲ λαμπρότερον ἐργάζεται τὸ τρόπαιον. qui nos oppugnat, vires ſuas incaſſum conſumit; noſtrum verò triumphum reddit illuſtriorem.* De ignoratione linguæ Syriacæ, quę etiam hic B. Auguſtino objicitur à Baronio, ſatis antea reſponſum. Sed quum lingua Punica, vt apparet ex Plauto & ipſo Auguſtino, ab Hebraica ſine vllo dubio manarit; non potuit Auguſtinus ignorare, quod Baronius abſque volunt ipſum ignoraſſe; niſi vernaculam linguam ignorauerit. Nam quod iſti obſeruant ſuper vocibus *Cepha* Petrus, & *cepha* petra; id commune fuit omnium idiomatum quæ ab Hebraica vel Syriaca erant deducta. Punicam verò cum illis omnibus linguis magnam habuiſſe affinitatem, præter alia argumenta certiſſima, expreſsè affirmant veteres ſcriptores Auguſtinus, Locutionis de Geneſi, lib. 1. *Locutio eſt, quam propterea Hebræam puto, quia & Punica lingua familiariſſima eſt: in qua multa inuenimus Hebræis verbis conſonantia.* Contra literas Petiliani l br. ſecundo, cap. 104. *Chriſtum Hebræi dicunt Meſſiam, quod verbum & Punicæ linguæ conſonum eſt, ſicut alia Hebræa permulta, & pene omnia.* Hieronymus in Hieremiam, cap. 25. *Tyri & Sidonis Carthago colonia: vnde & Pœni ſermone corrupto, quaſi Phœni appellantur, quorum lingua Hebrææ linguæ magna ex parte confinis eſt.* Priſcianus libro quinto, *Lingua Pœnorum quæ Chaldææ & Hebrææ ſimilis eſt & Syriacæ, non habet neutrum.* Poſtremò addit Baronius de Auguſtino: *Idem Pater fidiſſimus aſſertor primatus Petri: vt cùm ait, Quis enim neſciat Apoſtolorum principem, beatiſſimum eſſe Petrum?* Iam diximus, quid ſit *Princeps* Latinis; & Petrum dici Auguſtino *principem Apoſtolorum* probauimus, quia ordine primus eſſet inter illos, vt idem Auguſtinus alibi loquitur. Hac notione ſi accipit Baronius, cum ipſo ſentio. Sed aliquot jam ſæcula ſunt, ex quo eiuſmodi ſententia Romæ hæreſin ſapit, & qui illam præ ſe ferunt ſarmentitii fiunt & ſemaxii. Itaque latet paralogiſmus in voce *Princeps*; & Baronius vetus dictum tollit, ἄλλο μὲν εἰ· ἄλλο δὲ Μινυκλῆς. Auguſtinus verò & vniuerſa Eccleſia Africana, quàm adhuc eſſent inſueti ferre iugũ Romanæ ſeruitutis, declaratum eſt eâ controuerſiâ, quam habuerunt Epiſcopi Concilii Carthaginenſis ſuper canone Concilii Niceni, cum Zoſimo & Bonifacio Papis: cuius negotii pars magna fuit ipſe beatiſſimus Auguſtinus. de quo vt finiam, vellem iſti Doctores, qui ad Monarchiam abſolutam Orbis terrarum tãta contentione inter Papis muniunt: hæc verba ex eodem Pſalmo illi potiùs ſuggererent, & ad animum ſubinde reuocarent; *Honores vanos qui quærit, non vult cum Chriſto regnare.* Ventum eſt ad Leonem Magnum: de quo Pontifice, quàm honorificè ſentiamus ipſi, jam oſtendimus. Non ignoramus, quantus hic fuerit ſinceræ fidei defenſor, & pro recta fide quantos labores ſuſtinuerit, quàm Eccleſiæ Dei vtiles.

Neque verò dubium mihi eſt, tantum iſtud ſtudium, quod videmus adhibitum, vt Sedes Romana in majus extolleretur, à bono principio fuiſſe profectum, & ad finem optimum ſpectaſſe. Vaſtabant illa ætate Eccleſias Orientis Neſtoriani, Eutichiani, Dioſcorus, & alii perditiſſimi hæretici: qui magnas quotidie in Aſia, Ægypto aliiſq; regionibus, ſtrages, vt apri vineam ingreſſi, edebant: neque erat qui progreſſibus eorum ſeſe opponeret, qui quidem bonam cauſſam poſſet adjuuare, præter Romanum Epiſcopum. Nemo autem peritus rerum Eccleſię ignorat, operâ Rom. Pontificum per multa ſecula Deum eſſe vſum, in conſeruanda ſarta tecta rectæ fidei doctrina. Hoc intelligens Leo Magnus, & quotidiana experientia edoctus, quantum veræ fidei intereſſet, vt paratum illi ſemper eſſet in Sede Romana præſidium firmiſſimum; modis omnibus vt ita eſſet procurauit; quod quidem minùs videri mirū debet, quia ſic Eccleſiæ Dei expedire, optimus quiſque tum credebat: & erat ita reuera illis tēporibus. Non eſt putandum Leonem Monarchiæ inhiaſſe, qualis poſtea fuit excogitata. Rerum Eccleſiaſticarum finib. eius auctoritas circumſcribebatur; regnum, imperium & dominatio temporalis in Eccleſiam nondū irrepſerant. Quare Leonem cum Hildebrando comparare, aut aliis multis eorum, qui poſtea in illa ſederunt ſede; hoc verò eſſet, non ſolùm Leoni Papę, verùm etiam Leoni illi terribili tribûs Iudæ, Domino inquam noſtro Ieſu Chriſto facere injuriā. Et tamen excuſare omnia Leonis dicta, quæ ad ὑπεροχὴν ejus Sedis pertinent, nemo, vt exiſtimo, ab affectu liber, tentauerit. Non loquor de illis verbis Leonis, quę hic deſcribuntur à Baronio, ſed de iis, quę ſuperiore diatriba ſunt allata. Quis veterū patrū ante Leonē dixit, gratias cœleſtes, quas in totū Eccleſię corp⁹ diffundit Chriſtus, per Petrū quaſi per quoddā caput tranſmitti? hoc ſi intellectū ad literā verū eſt, falsò dixerūt crediderūtq; Cypr. Hieron. Ambroſius, & alii viri ſanctiſſimi & Leone vetuſtiores; hoc fuiſſe alios Apoſtolos, quod erat Petrus, pari honore, pari poteſtate omnes à Chriſto donatos, & tantùm ratione vnitatis Petrum fuiſſe cæteris prælatum. falsò etiam dixerit Chryſoſtomus, quod antè afferebamus, fideles ſic adhęrere capiti Eccleſię Chriſto, vt palmes adhęret viti, neque eſſe quicquam medium. Quod additur à Leone. *Petrum in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptū*, magnam deſiderat æqui lectoris ἀνεξικακίαν; nam ſi verba ſpectentur, videtur præcluſa omnis ſanæ interpretationis via. Quid enim eſt *aſſumi in conſortium indiuiduæ vnitatis*, niſi tranſcribi in numerum perſonarum ſacroſānctę & ὑπερουσίου Trinitatis? ſed huiuſmodi ſententiæ, adeò manifeſtè impiæ & blaſphemæ, vel veniſſe vnquā ſancto viro Leoni in mentē, credat per me qui volet; ego nunquā in animum inducā, vt vel de eo ſuſpicer. Qui libellū legerit, Tomū Leoni dictum, & ex hiſtoria didicerit, quanto cū plauſu, quāta cum gratiarū actione, & ludatione huius Pontif. totus orbis Chriſt. id ſcriptū olim ſit amplexus, tātæ impietatis tantū virum nunquam arceſſet. Sed nouum non eſt (iam olim obſeruatum B. Athanaſio) vt viris piis in ſcribendi calore

quædã excidant dura & δυσθεράπευτα, & Baſilius Magnus aduerſus Eunomium vere ſcribit, quoſdam Patrum & vocabulis & locutionibus periculoſis eſſe vſos, οὐχὶ πρὸς ζητήσεις ἀποκεκρυμμένας ἀποτεινομένους ἀλλ' ἁπλῶς οὕτως ἐφ' ἑαυτῶν ἐν ἁπλότητι καρδίας διαλεγομένους: *non reſpicientes ad quæſtiones quæ inde oriri poterant, ſed ſimpliciter loquentes inter bene ſentientes, in integritate cordis.* Potius igitur quæramus rationem commodam verba Leonis exponendi de coniunctione Petri paſtoris Eccleſiæ, cum Chriſto, non quatenus vna eſt è tribus ſacroſanctæ Trinitatis perſonis; ſed quatenus etiam ipſe, licet diuerſo modo, eſt Eccleſiæ paſtor. Sic quoq; dura locutio, fateor; ſed quæ tolerabilior tamen videatur, quam ſit illorum importuna ἀκρισία, qui hodie dictum Leonis παραγκωνιζόμενον, in alium finem vrgent. Agebatur autẽ quintum iam ſeculum, cum viuebat Leo, qui ſedere incepit anno Domini quadringenteſimo quadrageſimo: nec multis annis eum præceſſit Celeſtinus, de cuius Legatis facit poſtea Baronius mentionem. Profert verba ſane magnifica, de Petro & de Romano Pontifice, ſed quæ eo minus ponderis habere debent, quia proferuntur à miniſtro Papæ, qui erat οἴκοθεν μάρτυς. Iniquiſſimum enim fuerit & iniuſtiſſimum, Papam aut Papæ miniſtros in propria cauſſa eſſe iudices. Et ſunt quidem ea verba, vt obſeruat Baronius, in Synodo dicta; ſed non ſunt à Synodo dicta; quod erat obſeruandum, ille autem non obſeruat. Multo autem minus eadem fuerunt à Synodo decreta, aut in Canones relata. Quid tum enim, ſi illa dicta ſunt in Synodo? quum ne vmbra quidem vlla appareat conſenſus Synodi. Ne ſacris quidem voluminibus quæ continentur omnia, Dei oracula ſunt: vt orationes multæ, quæ ſunt inſertæ, virorum interdum non probatiſſimorum, vt amicorum Iobi; interdum etiam peſſimorum, vt Rapſacis. In Synodo Nicena ſecunda multa à confidentibus Epiſcopis dicta ſunt, quæ ſi quis, vt à Synodo decreta protuliſſet; non tuliſſet Baronius, & illi Concilio fieri iniuriã exclamaſſet. Expendamus tamen illa ipſa verba, ſi placet. fallor enim, aut nullam in iis profecto dominationẽ monarchicam ſumus inuenturi. Sic igitur in origine ſcriptus eſt locus è Concilio Epheſino, quem affert Baronius, in edit. Germanica. p. 195. Φίλιππος πρεσβύτερος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, εἶπεν· οὐδενὶ ἀμφίβολόν ἐστι, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὡς ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται ἡ ἐξουσία, τοῦ δεσμεῖν, καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας· ὅστις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ τοῖς ἑαυτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ καὶ δικάζει. Quod vocat Romanam Eccleſiam *Sedem Apoſtolicam*; iam oſtendimus cum de appellatione & munere Apoſtolorum loqueremur, omnes Eccleſias quæ Apoſtolorum doctrinam ſeruarent, APOSTOLICAS fuiſſe olim dictas; ſed illas præcipue, quæ hoc amplius fundatæ eſſent ab vno aliquo ex Apoſtolis. Diximus etiam commune hoc nomen tractu temporis (neque enim ita fuit à principio) in Occi-

dente attributum eſſe Romanæ, ſicut alia plura. Hoc ſi ad honorem veteris Eccleſiæ Rom. refertur, laudo. ſin eo argumento adſtruitur Monarchia hodierna; rem cenſeo ridiculam, & quæ ſolidiorum argumentorum inopiam arguat. Initio Actorum Concilij Niceni II. celebrati aliquot ſeculis poſt iſtud Epheſinum, recenſentur Legati Sedium Patriarchalium, & primo loco nominantur, οἱ ἐπέχοντες τόπον τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, *tenentes locum Apoſtolicæ Sedis Adriani Archiepiſcopi Romæ.* deinde ſequuntur Iohannes & Thomas presbyteri & monachi τοποτηρηταὶ τῶν Ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως, *locum tenentes Apoſtolicarum Sedium eius quæ eſt in Oriente diœceſeos.* & ita ſæpe in illis Actis. adhuc igitur Sedes Antiochena, & aliæ Orientis tam dicebantur ſedes Apoſtolicæ quam Romana. Addit Legatus de Petro; ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, *princeps & caput Apoſtolorum.* Sine cauſſa ad hos titulos exclamant quidam viri boni; quaſi aliquid tyrannicum ſaperent, ſiue illi Petro attribuantur, ſiue Rom. Pontifici: ſed non ita eſt. Ordinem hæ voces & legitimum primatum denotant; non dominationem monarchicam. Vt dominatio & κατακυριεύσεως peſtis eſt Eccleſiæ; ita ordo & certa diſtinctio eiuſdem eſt ſalus. Vocem ἔξαρχος ante expoſuimus, ac ſatis ſuperq; probauimus, eum dici ἔξαρχον, non qui dominetur cæteris, ſed qui operis eiuſdem ſociis det principium agendi, vt præſul dat ſaltandi incentiuum vniuerſo choro. Photius de Nectario, quem ſimul Epiſcopum Conſtantinopoleos renunciatum ait fuiſſe, & Concilij Oecumenici ſecundi præſidem: ἅμα τε τῆς βασιλευούσης ἐπίσκοπος, καὶ τῆς συνόδου ἐχρημάτιζεν ἔξαρχος. Neq; vero ſolus inter Apoſtolos Petrus audit ἔξαρχος apud patres; ſed etiam alij. In acroſtichide Damaſceni de transformatione, Petrus, Iohannes & Iacobus, vt præcipui in collegio Apoſtolorum (quod ante dicebatur è Greg. Naz.) nominantur ἡ ἀκρότης τῶν Ἀποστόλων, *ſummus vertex,* & οἱ προύκοντες *præcipui,* & μαθητῶν οἱ ἔξαρχοι, *anteſignani diſcipulorum,* vt vertitur illa vox in editione Hœſcheliana. alij *princeps,* vt hic in ea verſione quam deſcripſit Baronius. recte: modo caueat Lector ab homonymia eius vocis. de qua ante admonebamus. CAPVT vero Apoſtolorum dici Petrum, mirum non eſt: & Baronius peſſime eam vocem accepit, ſi putauit ad monarchicam dominationem illam ſpectare. CAPITIS appellatione metaphoricâ aliquando fons & origo vitæ denotatur: quo ſenſu Chriſtus dicitur *caput corporis Eccleſiæ,* Col. 1. 18. Epheſ. 5. 23. & ſæpe alibi. hac notione *Caput* vnum eſt è nominib. Dei & Chriſti, quæ proprie ſunt incommunicabilia. ideo in Aſceticis Baſilij, dicitur Chriſtus, ἡ μία καὶ μόνη ἀληθῶς κεφαλὴ, *vnicum & ſolum reuera Caput.* Sic Col. 2. 10. Saluator nominatur *caput omnis principatus & poteſtatis*: quia vni Chriſto proprie conuenit omnis dominatio, omnis potentia, omne imperium: quod ille mortalibus, vt lubet, communicat. Aliquando *caput* idem eſt ac principium & origo negotij alicuiusvel inſtitutionis. Sic Petrus qui poſt Aſcenſionem Domini primus Eccleſiæ iecit fundamenta, dicitur aliquando *Caput Eccleſiæ,* vt apud Hieronymum,

mum alicubi. hic *caput* idem eſt atq; ἀρχηγὸς, *auctor primus.* itaq; ἀρχηγὸς & κεφαλὴ ſæpe coniunguntur. vt cum in iiſdem Actis Epheſinis dicitur Neſtorius, ὁ τῆς καινῆς διαστροφῆς ἀρχηγὸς, καὶ κεφαλὴ τῶν κακῶν, *nouæ deprauationis primus auctor, & caput malorum.* Sæpe ordinis differentiam in paritate poteſtatis ea vox denotat, & *caput* idem eſt *ac primus.* Sic in canone Apoſtolico 34. inſtituitur, vt in vnaquaque prouincia vel natione ſit vnus inter Epiſcopos prouinciæ primus, & caput omnium: non qui dominetur, ſed qui ordinem ſeruet in adminiſtratione rerum, quæ ad omnes in commune ſpectant. itaq; eodem canone, & ſancitur inſtitutio huius capitis cum fieri aliquid maioris momenti vetatur, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης, *ſine ſententia & cognitione Capitis*, ſiue *primi Epiſcopi*: & cogitur in ordinem hoc caput, ne honorem vertere poſſit in dominationem, cū verat Canon, ne poſſit primus Epiſcopus quicquam facere περιττὸν, ἄνευ τῆς πάντων γνώμης, *niſi de communi omniū ſententia.* Photius in illum locum: *Ne primo quidem Epiſcopo permittit Canon*, τῇ τιμῇ καταχρώμενον, εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ ἐναυθεντεῖν, *vt honore abutens, eum vertat in dominationē, ſiue principatum, & in cæteros autoritatem vſurpet.* Petrus igitur appellatur hoc loco *caput Apoſtolorum*, propter primatum ordinis; non propter imperium aut dominationem monarchicam: & *Caput* hac notione, idem eſt, ac coryphæus, vel ἔξαρχος. Atque hoc ſenſu & Romanum Pontificem *Caput* reperiri appellatum nō negamus. In breui homilia Gregorij Naz. de creatione Epiſcopi Doarorum, extant hæc verba de Papa, τίμιον ἴσμεν, κεφαλὴν γινώσκομεν, ἅγιον καλοῦμεν, *honore dignum ſcimus, caput agnoſcimus, ſanctum appellamus.* An propterea Gregorius Papam coluit, vt dominum ſuum, Eccleſiæ Monarchā, & ipſe ſe illi ſubiectum agnouit? Minime gentium: & hoc oratio illa ipſa oſtendit, & tota hiſtoria creationis Epiſcopi Doarorum, quæ apud ipſū extat & Baſilium Magnū: quem libere conquerentem in ea narratione de Ro. Pontificis faſtu iam tum intolerabili, inuerecunde carpit Baronius in illorum temporum hiſtoria. Addit Philippus de Petro: *columna fidei*, ex Paulo; qui Galat. 2.9. Iacobum, Cepham, & Iohannem vocat στύλους, *columnas.* Subiicit, *fundamentum Catholicæ Eccleſiæ*, eleganter & vere. ſignificat enim, propter fidei confeſſionem dici Petrum petram, ſiue fundamentum Eccleſiæ, non autem propter Monarchiam, vt placet Baronio. Poſtremo ſequitur; *qui vſq; nunc & ſemper, per ſuos ſucceſſores,* (vel ἐν τοῖς ἰδ. *in ſuis ſucceſſoribus*) *& viuit & iudicat.* hęc paullo aliter habentur in Latinis quæ deſcripſit Baronius. Quo autem ſenſu iſta dixerit Philippus, iure dubites. Poteſt accipi ſimpliciter dictum ad laudem Petri, cuius ſpiritus cum Chriſto viuit in cœlis, doctrina & fides durant in fidelibus ſucceſſoribus, & durabunt, quamdiu Eccleſia Dei terras colet. Atque eadem Petri doctrina δικάζει, iudicat, decernitque de rebus Eccleſiæ: quia fideles Petri ſucceſſores, Epiſcopi Eccleſiæ, de rebus fidei iudicant ex antiqua fide, quam Petrus & cæteri Apoſtoli ſemel tradiderunt. Sed poteſt intelligi hoc dictum à Legato Papæ, in honorem ipſius

Papæ. oſtendimus enim antea, cepiſſe iam illa ætate trahi verba Domini & Petro factas promiſſiones, ad honorem vnius Sedis Romanæ: verum eam interpretationē primis tempo ib. fuiſſe ignoratam, ſatis antea demonſtratum eſt. Nihil igitur è Concilio Epheſino, quod cauſſam Monarchiæ Papalis adiuuet, attulit conditor Annalium. Qui ἐπίςασιν, digreſſionemque hanc ſuam tandem claudens, & quaſi re bene geſta exultans; Eccleſiam ſuper Petro fundatam æternùm manſuram ait; atq; omnes contritum iri, qui in illam petram offenderint. Hoc & nos toto affectu optamus vt fiat, tota credulitate confidimus futurum: ſed illos grauiter & periculoſe putamus errare, qui lapidem de quo hęc dicuntur apud Matthæum 21. 44. qui eſt IESVS CHRISTVS, pertinere putant ad Papam: aut qui Eccleſiam Dei viuentis, cui morte ſua Dominus ad cœleſte regnum patefecit aditum, Monarchiam eſſe autumant, in terris imperitantem, & ſub obtentu friuolarum diſtinctionum, vniuerſi mundi dominationi inhiantem; Reges & Principes ſuperbe ſub pedibus ſuis calcantem. Eiuſmodi terrenum imperium qui animo conceptum fouent, & vano ſplendore, ac ſpecie fallaci rerum præſentium decepti, ſibi plaudunt; rogo illos, obſecro, obteſtor per DEVM immortalem, videant, ne quam ipſi putant eſſe fiduciam in vera petra exitus tandem probet, vel in hac, vel in altera certe vita, eſſe friuolam extra verbum Dei iactationem, ac prorſus inanem gloriationem, illi ſimilem, vel illam ipſam; *Sedeo Regina, & vidua non ſum; & luctum non videbo.* Apocalypſeos 18.7.

XVII. Quo ſenſu dixerit Dominus Petro, Vade poſt me Satan. *phraſis Hebraica,* Tu mihi es in Satan. *Patrum ſententia de peccato Petri opponitur ſententia Maldonati. Refelluntur qui putant peccaſſe Petrum per arrogantiam, & eo trahunt verbum* φρονεῖν· ἐπιτιμᾷς·.

ANNI XXXIII. Num. XXVI.

NEgat Baronius, quando Chriſtus illa dixit Petro, *Vade poſt me Satana; ſcandalum es mihi:* propterea dictum eſſe Petrum Satanam, quod Diabolico Spiritu ageretur, cum illa Chriſto diceret, quorum gratia obiurgatur. Sane hæc phraſis ex vſu Hebraici ſermonis vnde manauit, videtur exponenda. Porro apud Hebræos ea locutio eiuſmodi vim, opinor, non habet, vt ſi quem hac voce increparent, hunc vellent intelligi eſſe quem vocamus Diabolum, Satanam, τὸν ἀντικείμενον, & τὸν πονηρόν, Extat exemplum 2. Samuelis 19. 22. vbi Dauid repudians conſiliū ſibi ab Abiſai ſuggeſtum, de occidendo Semei, vt hic Dominus Petri conſilium reiicit, de non ſubeunda morte, ſic ait: *Quid mihi eſt vobiſcum filij Saruia? cur efficimini hodie mihi* לשטן *in Satan?* ex quo apparet inſtar prouerbij eſſe, ſoliti de eo vſurpari, qui malum & pernitioſum daret conſilium, faciens in eo officium veri Satanæ, id eſt, aduerſarij & inimici. Hoc etſi verum eſt, ego tamen non video, qui poſſit negari, Petrum quādo paſſionē Chriſti ſic eſt auer-

ſatus.

ſatus & quantũ in ipſo fuit, auertere Deum ab eo conſilio voluit; ex ſuggeſtione Satanę, (licet ignorantem,) illa & ſenſiſſe & dixiſſe. Omne enim peccatum eſt à Diabolo: peccatum autem eſt, quicquid fit ſine fide, Roman. 14 23 Hoc autem Petri conſilium adeo ex fide nõ erat, vt ipſam potius fidem radicitus euelleret. Idcirco apud Chryſoſtomum Dominus ita Petrum alloquitur; *Ego tibi dico, vt ipſe non patiar, conſilium id eſſe Diaboli.* & Ruffinus in benedictione Dan, ait Petrum cum hæc dicebat *præ amore nimio, per ignorantiã non recte equitaſſe in fide*: id eſt, peccaſſe in fide & Chryſoſtomus homilia in illa, *Pater, ſi poßibile eſt*, ait Dominum obiurgatione ſua, vtentem magna *καταφορᾷ, vehementia* (proprie eſt ictus grauis cæſim ferientis:) Petrum ὑβρίσαι, id eſt *contumelioſe accepiſſe.* Vt mirer valde reperiri Theologos, qui vocent in dubium, an ſit hic aliquid à Petro peccatum. Maldonati in hunc locum verba ſunt: *Cur tam acriter Chriſtus Petrum reprehendit? Non tam, quod Petri culpa, ſi qua tamen fuit, quam quod rei de qua agebatur, magnitudo mereatur.* Vult Petrum appellatione Diaboli increpitũ eſſe à Domino, propter culpam vel leuiſſimam, vel prorſus nullam. quæ eſt mira Theologia & noua. Nam veteres, qui Petrum excuſabant, illi verba hæc: *Satana. ſcandalum mihi es,* à ſuperioribus diſtinguebant, & Diabolo non Petro volebant eſſe dicta, vt Hilarius, & Petrus Chryſologus, ſermone 57. Hieronymus duplicem interpretationem affert; quarum prior, ipſa eſt Hilarij: poſterior e non negat peccaſſe Petrum: ſed cauſſam affert, quia promiſſiones illi factæ omnes ad futurum tempus referebantur. Sunt qui arrogantia peccatum eſſe à Petro contendant; idq; eliciunt è verbo φρονεῖν doctiſſimi interpretes. Quos ego falli non dubito: nam id verbum per ſe poſitum, nullam habet ſuperbiæ ſignificationem: ſimpliciter enim eſt, cogitare, mente vti, διαλογίζεσθαι. quare vt μέγα φρονεῖν, de ſuperbiente dicitur, ſic τὰ ταπεινὰ φρονεῖν, de humili & modeſto. Apud optimos auctores leges locutiones ſexcentas, in quibus φρονεῖν, vſurpatur, vbi ſuſpicio de arrogantia nullum habet locum: vt κακὰ φρονεῖν τινὶ, *velle nocere*, & φρονεῖν τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ *optime animatũ eſſe erga Remp.* apud Dionyſium Halic. quinetiam apud Apoſtolum τὰ τῆς σαρκὸς φρονεῖν, & τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, in octauo capite ad Roman. de arrogantia peculiariter non dicũtur, ſed de peccato in genere. Si quid igitur id Petri hoc facto affine arrogantiæ notare voluerunt Euangeliſtæ, non voce φρονεῖν id fecerũt; ſed potius verbo ἐπιτιμᾶν, quod Euthymius hic explicat *reprehendere*: vetus interpres recte, *cepit increpare Dominum.* durum ſane verbum: quod & Matthæus & Marcus vſurpant de Petro, ad exprimendam vehementiam, qua ille vſus eſt Dominum alloquens: quæ etſi, vt vere ait Baronius, ab ingenti amore proficiſcebatur: à peccato tamen Petrum non præſtabat immunem. Peccatum enim eſt, quicquid cum Dei voluntate & decretis non congruit. Ianſenius Epiſcopus in hunc locum libere & vere: *Vnde ſimpliciter à ſe repellentis oratio habenda eſt; qua non indigne etiam Petrus repulſus fuit: quum reuera Satanam ageret reuocando à iuſſis Dei.*

XVIII. Defenditur traditio de transformatione facta in monte Thabor: qui Græcis Itabyrius *vel* Atabyrius. *Gemini locus emendatus. altitudo eius montis varie prodita magnis ſcriptoribus.*

Anni XXXIII. Nu. XXIX.

MOntem in quo facta eſt Chriſti transformatio, fuiſſe montem Thabor, certum eſt: & ſine cauſſa de eo quidam dubitant; in his Maldonatus. Eſt enim vetuſtiſſima in Eccleſia traditio, mutationem illam in eo monte factā eſſe: & Euangeliſtæ Matthæus ac Marcus quando eum montem vocant ὑψηλὸν, *ſublimem*, tacite ſignificant, de monte illo ſe loqui: nam in eo tractu nullus fuit mons qui altitudine certare poſſet cum Thabor: quem Ioſephus ſemper Itabyrium appellat; alii è Græcis Atabyrium, vt Polybius. In Gemini Elementis Aſtronomiæ, capite, περὶ ἐπισημασιῶν τῶν ἄςρων, bis ſcriptum eſt Σαταβύριο, mendoſe, pro Ἀταβύριον. Scribit Ioſephus Belli Iud. lib. 4. cap. 6. hunc montem τὸ ὕψος ἐπὶ τριάκοντα σταδίους ἀνίσχειν, *habere altitudinem ſtadiorum* 30. quod non cōgruit cum obſeruatione Polybiana, qui in quinta hiſtoria, τὴν πρόσβασιν, ait, ἴσχει πλεῖον ἢ πεντεκαίδεκα σταδίων, *aſcenſum habet ſtadiorum amplius quindecim*. fieri poteſt, vt de diuerſis partibus montis ſenſerint Polybius & Ioſephus: non enim vna ſolum ex parte adiri ſolent magni montes. Teſtimonio Gemini cognoſcimus hunc montem habere altitudinem κατὰ κάθετον, *ad perpendiculum*, ſtadiorum fere quatuordecim: vt non ſit mirum quod Ioſephus ait de triginta ſtadiis, ſi accipiatur de viis & flexibus circa montem, per quos aſcenditur. Iohan. Damaſcenus inuſitatæ altitudinis montem hunc fuiſſe oſtendit cum ſic ait in elegante homilia de transformatione: Νῦν δὲ Θαβὼρ ἀγαλλιᾶται, καὶ γήθεται τὸ θεῖον ὄρος καὶ ἅγιον, τὸ ὑψηλὸν, οὐχ ἧττον τῇ δόξῃ τι καὶ λαμπρότητι, ἢ τῷ ἀερίῳ μετεωρίσματι.

XIX. Sententia Baronij de didrachmorum penſitatione probata. Doctrinam de immunitate clericorum, (qua hodie vocatur ridicule Libertas Eccleſiaſtica*) ex iure diuino, non autem è liberalitatibus Principum, eſſe nouam, & h minum ingratiſſimorum. Locus Hieronymi male tractatus Baronio Papam eſſe Monarcham, ſacerdotes omnes Reges, è Baron. ſententia.*

Anni XXXIII. Nu. XXXI.

IN hiſtoria de didrachmis à Petro exactis, multa dici poterant, quæ breuitatis cauſſa prætermittimus. Mihi Baronii ſententia non diſplicet, qui refert ad penſitationem à Deo inſtitutam, in vſum tabernaculi aut Templi. & hæc multorum virorum doctiſſimorum eſt ſententia. Itaque quaſi precatio exiguntur hæc didrachma, non ſuperbe & cum violentia, ſicut ſolent exigi tributa à Principib⁹ ſeculi impoſita. Sed quid eſt apud Baronium *didrachmate verſatio*? nam hæc formatio neque per analogiam

analogiam ſtare poteſt, neque vllo exemplo nititur. δίδραχμον Græci, & Latini *didrachmam.* dicunt. Quod autem clericorum immunitatem hinc probat auctor, tanquam ex iure diuino manantem; communis eſt error multorum ab aliquot retro ſeculis. Nemo dubitat ante leges Conſtantini & aliorum Principum, ex quorum liberalitate & indulgentia ſancita eſt clericis immunitas, prædia Eccleſiaſticorum, iuris communis fuiſſe. Hoc ſi contra legem diuinam fuiſſet, ſine dubio vbi primum extitit Imperator Chriſtianus, ſtatim in ipſo principio ius illud ſublatum eſſet, tanquam impium. Atqui non ſtatim à Conſtantino, ſed variis temporibus à variis Imperatoribus, iura immunitatis ſunt conceſſa: & qui illa accipiebant, liberalitati concedentium Principum omnia ſemper tulerunt accepta. eſt igitur noua Theologia, quę docet propter illa iura nihil Principibus debere Eccleſiaſticos: potuiſſe enim illos ex iure diuino immunitatem ſibi vindicare, vel inuitis Principibus, noua, inquam, hæc Theologia eſt, & qui illam hodie tuentur, certiſſimi ſunt Nouatores, bipedum ingratiſſimi, & beneficiis quæ à Principibus acceperunt longe indigniſſimi. Nos quidem inſtitutum laudamus, vt veris Chriſti ſacerdotibus immunitate conſulatur & aliis etiã modis: ſed hanc turpem & fœdam Nouatorum iſtorum ingratitudinem, alieniſſimam eſſe à fide & diſciplina priſcæ Eccleſiæ contendimus: neque dubitamus, Cyprianum, Ambroſium, Auguſtinum, & ſimiles Patres, ſi hodie viuerent, auctores tanti flagitii totis animis fore deteſtaturos. Iam ſuo tempore Hieronymus, qui nihil vlla ex parte ſimile hodiernę immunitati ſuis tẽporibus vidit; clericos propter illam Principum liberalitatem, qua iam tum fruebantur, infelices pronũtiabat: intelligebat, credo, vir diuinus, quantum Eccleſia Dei periculum adiret, ne ditata corrumperetur. Baronius mala fide locum illum Hieronymi, dimidia parte truncatum deſcribit, & pium illius affectum diſſimulat. Sic autẽ magnus ille vir: *Dominus noſter tributa, quaſi Regum filius non debebat: ſed qui humilitatem carnis aſſumpſerat, debuit adimplere omnem iuſtitiam. Nos infelices, qui cenſemur nomine, & nihil dignum tanta facimus maieſtate: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quaſi filii Regis, à vectigalibus immunes ſumus.* Sed de his immunitatibus, quæ hodie libertatis Eccleſiaſticæ nomine cenſentur, alibi, ſi Deus volet, plura ſumus dicturi. Interim notent ſtudioſi, cauſſam, quæ à Baronio aſſignatur, cur clerici debeant eſſe immunes: quia, inquit, Chriſtus *inſtituit regale ſacerdotium*: nã ex ſententia huius & omnium aliorum Hildebrandinæ doctrinæ aſſertorum, Papa eſt Monarcha abſolutus, Rex Regum; imo ſolus in Orbe Imperator (ait Martha in Epiſtola Romæ ſcripta ad Paulũ 5.) ſolus Rex, ſolus Princeps, vicedeus, omnipotẽtia Pontificia præditus: Epiſcopi autem, ac vel infimi ordinis ſacerdotes, Reges ſũt quouis Rege potiores. & obtenduntur quidem ſpiritualia, quorum adminiſtrationem ad clerũ proprie ſpectare, nemo ignorat: ſed ad temporalia extendi poteſtatẽ Sacerdotum, quando Baronius & alii Reges illos nominant, ſciunt omnes

illius doctrinæ petiti. Hanc igitur Theologiam nouam eſſe,& illius aſſertores iure dici Nouatores, quis negare auſit?

XX. Ioſephi & Plinij diſſenſus in fluuij Sabbatij natura. defenditur Plinius auctoritate Rabbinorũ. Ioſephi locus emendatione traducitur in eandem ſententiam. Origo multarum tranſpoſitionum in libris veterum. Ioſephus iterum emendatus.

ANNI XXXIII. Nu. XXXVII.

OCcaſione fontis Siloæ, hiſtoriam fluuii Sabbatici commemorans hoc loco Baronius, Plinium erroris arguit, qui miraculoſam eius naturam contrario modo atque Ioſephus, expoſuerit. Namquum dicat Ioſephus, hunc fluuiũ ſeptimo quoq; die veluti rediuiuum exoriri; poſt ſex dierum ceſſationem vel defectũ: Plinius contra ſcribit, lib 31. cap. 11. *In Iudæa riuus Sabbatis omnibus ſiccatur.* Sed Plinium aduerſus Ioſephum tuentur omnes Rabbini, qui illius ſiue hiſtoriæ ſiue fabulæ mentionem faciunt. Omnes enim narrant, hunc fluuium currere, id eſt, magno impetu ferri כל ימי חשבוע חוץ בשבת *omnibus diebus ſeptimanæ, præter Sabbatum.* confirmat hoc & ipſa appellatio: nam vt ait Elias Grammaticus, Sabbaticus, vel Sabbation, dictus eſt, מפני שביתתו בשבת *propter ceſſationem ipſius in Sabbato.* Et ſane, quum ſoleant Rabbini hoc etiam argumento vti, ad euincendum, non ſolis Iudæis, ſed omnibus Gentibus imperatam eſſe quietem diei Sabbati non eſt dubium, vulgo creditum eſſe ab illis, hunc fluuium, quem putant nonnulli eum eſſe, qui Eleutherus Straboni dicitur, ſeptima die quieſcere. Huic traditioni quum vnus, quod ſciam, Ioſephus repugnet; diu eſt cum ſubiit animum ſuſpicio, paucorum verborum traiectione & nonnullorum omiſſione, iam olim & ante Ruffinum eius locum eſſe corruptum; ita, vt arbitror, reſtituendum. πολὺς γὰρ ὢν ὅτε ῥεῖ, καὶ κατὰ τὴν φορὰν οὐ χωλαῖος, ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων, καὶ τὴν ἑβδόμην ἐνδίδωσι, καὶ ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾷν τὸν τόπον. εἶθ' ὥσπερ μηδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς, μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι· καὶ ταύτην ἀεὶ τὴν τάξιν ἀκριβῶς τετήρηκε διαφυλάττων. *Nam quum ſit magnus quando fluit, feraturque impetu non leni, per ſpatium ſex dierum; poſtea totus ab ipſis fontibus deficit, & die ſeptima ceſſat, præbetque alueι locum oculis ſpectandum, qui eſt ſiccus: deinde quaſi nulla facta eſſet mutatio, poſt diem ſeptimam erumpit; atque hunc ordinem exacte ſemper ab eo ſeruari obſeruatum eſt.* Sæpiſſime alibi monuimus, & certis exemplis probauimus apud Strabonem; Athenæum & alios veteres auctores, quos vigiliis noſtris illuſtrauimus; ſolenne eſſe librariis, vt quando duæ vicinæ periodi in verbum idem aut ſimile deſinunt; ſicut hîc in ἐνδίδωσι & ἐκδίδωσι, alteram periodum errore ſibi familiari omittant: quod videtur huic loco fuiſſe fraudi. Accidit hoc in omni genere ſcriptorũ innumeris locis: in Ioſepho autem non ſolum hîc, ſed & alibi ſæpe, vt docuerunt me Chriſtianiſſimi Regis membranæ, de quibus ante dixi. Exempli gratia: Originum libr. 2. c. 2. poſt hęc verba in

in pag. 13. προσῆρχοντο προσκυνεῖν αὐτῷ. omiſſa ſunt quædam verba, quorum poſtremum eſt αὐτῷ. Scribe è libris Regiis: προσῆρ. προσκυνεῖν αὐτῷ, καθάπερ οἱ δοῦλοι τοὺς δεσπότας. οἱ δὲ συνόντες ἰσχυρῶς αὐτῷ, καὶ μ. atque hæc verba etiam Ruffinus agnoſcit.

XXI. Cur Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerũt inter ſigna. Locus Suetonii. Mos Baronii.

Anni XXXIII. Nu. XLVIII.

Legitur apud Suetonium libro 3. cap. 48 de Tiberio: *Largitus eſt quædam munera Syriacis Legionibus, quòd ſolæ nullam Seiani imaginem inter ſigna coluiſſent* Hoc Baronius refert ad ritus Iudæorum, qui imagines nullas colere fas putabant: atque hoc iterum repetit in anno 68. ſed hallucinatur inſigniter. nam Legiones Syriacæ, vt plurimum, Syrorum hominum non erant; multò autem minùs Iudæorum. deinde res ipſa arguit, propterea id ab iis factũ; quia Seiano minùs fauebant; cuius vel inuidebãt fortunæ, vel fidem erga Imperatorem habebant ſuſpectam. Non fuiſſe religione impeditos clarum eſt: quando colebant Legionũ ſigna. Sed Baronius omnia rapit ad ſuum propoſitum, etiam ex leuiſſimis occaſionibus.

EXERCITATIO XVI.

I. Numerum annorum vitæ Domini in terris, & Paſchatum inter baptiſmum & paſſionem ab eo actorum, non eſſe adeò certum ac putauit Baronius. Fabulæ de caſtellis Magdalo & Magdalel.

Anni. XXXIV. Num. I.

Initio anni trigeſimi quarti pollicetur cõditor Annalium, ſe in explicandis quæ reſtant de vita Domini noſt. ἐν τῇ ἐν ἀνθρώποις πολιτείᾳ αὐτοῦ, & paſſione eiuſdem, *exactam temporum rationem allaturum.* Quod vtinam quàm fuit illi facile polliceri, tam fuiſſet facile rebus ipſis præſtare. Sed enim alios humeros, ſi fateri verum licet, id onus poſtulabat. Nam de numero annorum, quos in terris egit Chriſtus, item Paſchatum, quæ inter baptiſmum & paſſionem celebrauit, ſine accurata cognitione Kalendarii Hebræorum & doctrinæ Cyclorum Solis & Lunæ, ſperare ſe aliquid certi poſſe pronuntiare; id verò eſt falſa ſpe ſe lactare, eademque opera ſibi & aliis imponere. Quando enim quæſtiones iſtæ & ſimiles his aliæ, expreſſis Scripturarum teſtimoniis decidi non poſſunt: nihil melius, neque conſultius video, quàm doctrinam temporum & epilogiſmos Cyclorum in ſubſidiũ vocare. Hæc ſecunda nauigatio eſt, omnium tutiſſima. Quod igitur tradit Baronius, Regem Meſſiam anno ætatis ſuę trigeſimo quarto paſſum eſſe; nec niſi quatuor Paſchata inter baptiſmum & paſſionem interueniſſe: vulgò receptam opinionem ſequitur, rationibus haut ſcio quàm ſatis firmis nitentem. Nam qui cyclum Lunæ & veram literam Dominicalem in con-

filium adhibuerunt, viri longè præſtantiſſimi, & in ea parte eruditionis exercitatiſſimi, aliter ſentiunt; & paſſionem Domini, non decimo octauo Tiberii anno congruere, ſed ſequenti 19. contendunt: ac proinde anno ætatis paſſum eſſe, non trigeſimo quarto, vt ſtatuit cũ vulgo Baronius; ſed trigeſimo quinto; qui eſt annus æræ Dionyſianæ trigeſimus tertius: nec quatuor duntaxat Paſchata inter baptiſmum Chriſti & paſſionem interueniſſe; verùm quinque: niſi putemus, quæ eſt nonnullorum virorum eruditorum ſententia, cùm anno Tiberii 15. Dominus eſt baptizatus, poſt Paſchæ ſolemnia id eſſe factum. Id verò Eccleſiæ traditioni quum repugnet, memoriam baptiſmi Chriſti ſexta die menſis Ianuarii ab antiquiſſimis temporibus colentis; cur non admodum probabilis cenſeri debeat opinio de quinque Paſchatibus Domini, cauſſam nullam video. Primus, quod ſciam, noſtra memoria aſſertor quinti Paſchatis extitit Gerardus Mercator, inſignis Mathematicus, cuius ſententiam viri ſummi & amplexi ſunt, & nouis argumentis, ex Hebraici Kalendarii ratione præcipuè deſumptis, confirmarunt. Sed nos huiuſmodi quæſtiones, quæ ad inſtitutum noſtrũ propriè non pertinent, doctis Chronologis tractandas relinquimus. Vt ad propoſitum accedamus, rectè Baronius verba illa interpretatur, ex vndecimo capite Iohannis, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας, ſtuporemque illorum caſtigat, qui caſtellum Magdalum ex his verbis finxerunt, cuius hæ eſſent dominæ, & à quo Magdalena inueniſſet nomen. Quæ igitur ſcribuntur ab eodem ſuprà in anno 32. numero 23. de caſtello Magdalel in Galilæa, & Magdalo in Iudæa, friuola & non nauci eſſe, ipſe iam teſtis eſt Baronius. Et ſanè putare Magdalenam à caſtello aut turri dictam fuiſſe, quia Hebræis *migdal* eſt turris; non minùs eſt abſurdum, quàm exiſtimare, omnes qui Moſis nomine ſunt appellati, ab aquis fuiſſe extractos; qui Abrahami, patres fuiſſe multorum populorum; qui Iſaaci, propter riſum matris ſic eſſe dictos. De conuiuio, quod Bethaniæ paullò ante Paſcha vltimum fuit Chriſto exhibitum in domo Lazari, vt mox affirmat Baronius, dictum eſt anno ſuperiore.

II. De locutione illa, Oſanna filio Dauid. *Imperfectæ phraſes acclamationum & inſcriptionum.* Oſanna *idem quod* βάϊα. βάϊα σείειν. θαλλοὺς vel κλάδους ἐπισείειν. εἰρεσιώνη apud Ioſephum.

Anni XXXIV. Num. V.

DE voce Hosanna poſt tot viros doctiſſimos, qui de illa egerunt, verbum non adderem, niſi viderem, Baronium veram illius interpretationẽ ex ignoratione priſcæ elegantiæ, & Hebraicæ phraſios, repudiare. Auctor eſt Elias in Thiſbi הושענא *Hoſchahana*, compendio ſermonis dici ſolitum in acclamationibus, pro הושיעה נא *Hoſchiana* Ναὶ σῶσον, *ſerua obſecro.* Hoc quum verum ſit ac certũ, negat Baronius ea notione hanc vocẽ poſſe iſto loco accipi. *vitioſa enim*, inquit, *eſſet locutio, quæ nullum congruentem refert ſenſum orationis*

orationis. Sed Baronium cùm ita ſentiebat, ratio fugiebat: cui tamen hãc hallucinationẽ iure condones, quum doctiſſimus vir Angelus Caninius, (ex quo ille deſumpſit, quicquid de hac voce ſcripſit,) in eodem luto videatur hæſiſſe. At quis neſcit morem eſſe in omnibus linguis ſeruatum, vt in eiuſmodi acclamationibus ſicut & ſtatuarum inſcriptionibus, ſententiæ ſemiplenæ perſæpe efferantur, atque audientibus relinquantur ſupplenda verba ad ſenſum perficiendum neceſſaria? Talis illa acclamatio apud Lampridium in Alexandro Seuero: *Iuueni Imperatori, patri patriæ, Pontifici maximo.* ſupple, ſalutem precamur, aut tale quid. & iſtæ ad Pertinacem: *Gladiatorem in ſpoliario*, ſupple, poni volumus. & *delatores ad Leonem.* &, *delatoribus metum.* &, *victoria populi Romani feliciter: fidei militum feliciter*: nempe euenire optamus, vel ſperamus: apud Euagrium lib. 2. cap. 17. Λέοντος πολλὰ τὰ ἔτη. *Leoni multos annos*: ſubaudi, optamus. Omitto ſexcenta id genus exẽpla. Quare etiamſi nulla eſſet alia ratio, illa exponendi, Ὡσαννὰ, τῷ υἱῷ Δαβίδ, *Oſanna, filio David*; commodiſſimè tamen accipi ſic poſſent, *Serua, quæſo*, ô Deus: *Filio David*, hoc precamur. Votum namque hoc eſſe populi Iudaici, Regi Meſſiæ læta precantis, petentiſque à Deo vt illi benediceret, cùm res ipſa arguit, tum à doctis viris prolixè diſputatum eſt; Theodoro Beza primùm; deinde à Ieſuita Maldonato: qui diſſimulato Bezæ nomine, alienam ſententiam eruditè confirmauit. Veriſſimè autem obſeruauit Beza, nec prætermiſit Maldonatus, ſine cauſa inſolentem videri tertium caſum, *Filio David*: quũ verbum Hebraicũ, vnde eſt *Hoſanna*, ita ſæpe conſtruatur; vt in ſimillimo loco, Pſal. 86. 16. הושיעה לבן אמתך quod poſſis vertere; ὡσαννὰ τῷ υἱῷ τῆς παιδίσκης σου Græci interpretes, ſic: Σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου. Hæc interpretatio ſimplicissima eſt. Sed poteſt hæc dictio etiã aliter accipi; quoniam vt veriſſimè obſeruauit doctiſſimus Caninius, in ſcriptis Rabbinorum ex hac dictione fit nomen τεχνικὸν; cuius plurale extat in Ritualibus illorũ, cùm dicunt הושענות לסוכות *Hoſanoth le ſucoth*, id eſt, formulæ hymnorum vſitatæ in celebrando feſto Tabernaculorum, ſeptem dierum: quorum ſinguli habent ſibi proprias Hoſannas, quæ dicuntur, *Hoſanna primi diei*, *Hoſanna ſecundi diei*, & ita deinceps. ſic autem & hymni illi nominantur. & frondes arborum, puta, palmæ oleæ, aut ſalicis, quas tenere manibus per illos dies ſolebant, quia ſubinde repetitur ea formula, *Hoſchiana na*, vel *Ana hoſchiana na*, & ſimiles quidam verſus intercalares in quibus hoc verbum ineſt. Poſſumus igitur in his, *Oſanna filio David*. eã vocem ſic interpretari, vt ſit idem ac βαΐα, quod nomen in ea hiſtoria Iohannes vſurpauit. tum autẽ, ſupplendo locutionem imperfectam, *Oſanna filio David* interpretabimur; hæc baia, ſiue termites palmæ oleæve aut ſalicis, aliaſve arboris frondes in honorem filii David; videlicet φέρομεν καὶ πάλλομεν, *geſtamus & vibramus*. Erat moris apud veteres, vt quorũdam feſtorũ pompas deducentes, oliuæ termites geſtarent, qui propterea θαλλοφόροι dicebantur. meminit horum etiam Chryſoſtomus, tertio in Annam ſermone:

vbi eos coniungit ἀγωνοθέταις & χορειάρχαις, aliquando è plurium arborum frõdibus & fructibus concinnabatur quaſi faſciculus leuis, quem geſtabant, vt fuit illa quæ dicebatur Athenienſibus εἰρεσιώνη, & hæc Iudæorum *hoſchana*, quam proter eam cauſſam εἰρεσιώνην appellat Ioſephus, libro tertio, capite 10. vbi eius conficiendæ è myrto, ſalice, ſpadice palmæ, & perſea, rationem hanc exponit. Iuſſit Deus Iudæos, inquit, feſtum Tabernaculorum per octo dies agitare, in vrbem metropolin convenientes: ὁλοκαυτοῦν τε καὶ θύειν τῷ Θεῷ τότε χαριστήρια φέροντας ἐν ταῖς χερσὶ εἰρεσιώνην, μυρσίνης καὶ ἰτέας, σὺν κράδῃ φοίνικος πεποιημένην, τοῦ μήλου τοῦ τῆς περσέας προσόντος. Videtur Epiphanius alludere ad concinnationẽ huius ireſionæ Iudaicæ, cùm ſermone εἰς τὰ βαΐα, id eſt, die palmarum habito, ait, οἱ μὲν τοὺς κλάδους ἔκοπτον, οἱ δὲ τοὺς θαλλοὺς ἔπλεκον. *alii ramos ſecabant, alii frondes virentes inter ſe connectebant.* Porrò his frondes in ducenda pompa quatiebant in honorem eius cui pompa ducebatur; quod Græci dicunt, κλάδους ἐπισείειν: Patres in hac hiſtoria, βαΐα σείειν vel ἐπισείειν. Epiphanius ſermone eodem: τὰ τῆς νίκης, ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου βαστάζομεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισείοντες. mox: παῖδες βαΐα σείουσιν. Alludit ad morem hunc & hanc hiſtoriam Chryſoſtomus homilia in magnam ſeptimanam, ita ſcribens: οὐδ' ἐξ Ἱεροσολύμων μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης μυρίανδροι πάντοθεν ἐκκλησίαι ἐξέρχονται ἀπαντῶσαι τῷ Ἰησοῦ, οὐ βαΐα φοινί-κατέχουσαι, καὶ ἐπισείουσαι.

III. Locus Cyrilli Ieroſolymitani expenditur, ab interprete & Baronio malè acceptus.

Anni XXXIV. Num. VII.

IN Cyrilli Ieroſolymitani teſtimonio de palma, quæ termites ſiue ſpadices aut baia turbis præbuit Chriſtum ſequentibus; impoſuit Baronio Latinus interpres; ex cuius verſione ipſe collegit, adhuc Cyrilli ætate, poſt tot Iudææ vaſtationes, & Romani exercitus caſtrametationem in ipſo loco diuturnam, adhuc extitiſſe illam arborem in rerum natura. Sed hoc beatus Cyrillus non dicit: qui in decima Catecheſi longum texens catalogum omnium teſtimoniorum, quibus illuſtrata eſt gloria Domini, palmæ quidem meminit; verùm extare eam, cùm ipſe illa ſcriberet, non dicit: & quia non dicit, credere non debemus. dixit enim & notauit expreſsè in iis rebus, quas ſcire nos voluit & credere ab ætate Domini ad ſuam duraſſe: ſic de ligno Crucis, τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖ, μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν φαινόμενον: *ſanctum Crucis lignum teſtatur, quod hodieque videtur apud nos.* de ſaxo quod ori ſepulchri fuerat impoſitum; μαρτυρεῖ καὶ ὁ λίθος, μέχρι σήμερον κείμενος, *teſtatur & lapis, qui hodieque ibi jacet.* Si quis dicat; cur teſtem laudat palmam, ſi illa arbor iam non extabat? Reſpondeo; non eſſe propoſitum Cyrilli eo loco, illa duntaxat commemorare, quæ olim Chriſto exhibuiſſent teſtimonium, & adhuc ipſius ætate extabant: ſed ſimpliciter omnia fere,

quæ

quæ in Scripturis legerentur in eo genere inſignia. Itaque verbum *μαρτυρεῖ*, aut *μαρτυρῆσι*, quod in eo ſermone plus quàm vicies repetitur, etſi præſentis eſt temporis, fere tamen ibi accipitur Cyrillo in ſignificatione præteriti. pauca enim extabant illorum quæ ibi recitantur; pleraque iam olim eſſe deſierant. Eiuſmodi ſunt iſta; *ἄνεμοι προςτασσόμενοι καὶ φιμούμενοι*, *venti iuſſi & repreſſi.* neque enim tunc venti illi extabant: quinque panes in millia quinque diviſi: tenebræ quæ tempore paſſionis ſunt factæ: vmbra Petri, quæ in virtute Chriſti ſanauit ægrotos, & plura alia. Cyrilli verba de palma ſunt: *ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος μαρτυρεῖ, τὰ βαΐα παρασχὼν πᾶσι τοῖς τότε εὐφημοῦσι*, *palma huius conuallis teſtatur, quæ termites præbuit omnibus, qui tunc* Chriſtum *laudabant.* expreſſimus ancipitem ſenſum verborum Græcorum: ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος. interpres ſic: *Palma quæ eſt in valle.* quaſi dixiſſet Cyrillus, ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος ὤν, hoc eſt, *quæ eſt in valle.* hic fons erroris Baroniani: quum verba auctoris ſic potiùs debeant ſuppleri & exponi, ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος τότε ὤν. *palma quæ tunc erat in conualle.*

IV. Compendium rerum Domini apud Baronium, interdum parum accuratum.

Anni XXXIV. Num. VIII.

IN eo compendio rerum Domini, quod Annalibus ſuis Baronius inſeruit, nonnulla occurrunt, in quibus vel iudicium ipſius deſideres, vel diligentiam. Exemplum habes iſto loco, vbi res exponuntur, quas geſſit Chriſtus in Vrbe, poſtquam pullo vehens turbis plaudentibus, eam eſſet ingreſſus. Omittit enim hiſtoriam de ejectis è templo emptoribus & venditoribus. quam tamen partem rerum à Domino geſtarum, tanti fecit vir maximus Hieronymus, vt pronunciare non dubitarit, omnium miraculorum quæ ſunt ab eo facta, iſtud eſſe longè maximum: non vt quidã exiſtimabant, Lazarum è mortuis excitatum, aut quoddam aliud. Sic ille, Commentariis in Matth. ad c. 21. *Plerique arbitrantur maximum eſſe ſignorum, quòd Lazarus ſuſcitatus eſt, quòd cæcus ex vtero lumen accepit, quòd ad Iordanem vox audita ſit Patris, quòd transfiguratus in monte, gloriam oſtenderit triumphantis. Mihi inter omnia ſigna quæ fecit, hoc videtur mirabilius eſſe; quòd vnus homo, & eo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt poſtea crucifigeretur, Scribis & Phariſæis contra ſe ſæuientibus, & videntibus lucra ſua deſtrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam ejicere multitudinem, menſaſq; ſubuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non feciſſet exercitus. Igneum enim quiddam ac ſidereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie.* Hæc Hieronymus. Baronius fortaſſe propterea huius rei tantæ mentionem nullam fecit; quia putabat hanc hiſtoriam eſſe eandem cum alia, quæ narratur Iohan. cap. 2. Sed meliùs ſine dubio doctiſſimi quique interpretum. Chryſoſtomus in hunc locum Matthæi. *Hoc & Iohannes ſcribit: ſed ille quidem in principio Euangelii, at Matthæus ad finem. vnde fit veriſimile,*

bis idem eſſe factum & diuerſis occaſionibus: quod apparet ex ipſis temporibus, & ex reſponſione. Sed prior illa hiſtoria ſimilis huic, cuius ſtrictim meminit Baronius in anno 31. num. 38. ingens planè fuit miraculum, vt eruditè obſeruat Dionyſius Carthuſianus.

V. Exploditur allata traditio ex Iſidoro Peluſiota de ficu à Chriſto maledicta.

ANNI XXXIV. Num. IX.

SEquitur hiſtoria arboris fici à Domino maledictæ, & ſtatim exareſactæ: cuius hiſtoriæ myſterium acutè declarat Chryſoſtomus, cùm in Matthæum, homil. 68. tum etiam in graui ſermone de ſerpente æneo, editionis Sauilianæ tomo 7. pag. 450. Peluſiotæ verò Iſidori locus de eadem arbore, aut prætermittendus erat Baronio, aut non ſine excuſatione proferendus. Continet enim traditionem futilem, abſurdam, & verbo Dei apud Moſem palàm repugnantem. Et Iſidorus quidem vocat λόγον ἀπόῤῥητον, ſermonem indictum, inauditum, & à ſenibus neſcio quibus traditione ad ſe delatum: ſed miror ipſum, virum grauem & eruditum, non ſtatim repudiaſſe, vt meram fabulam, μῦθον non λόγον. Quomodo enim ficus ad Ieruſalem nata potuit illa eſſe ficus, quæ Adamo & Euæ folia tegendo pudori præbuit? Geneſ. 3. 7. Nondum Deus immortalis è loco vbi conditi fuerant ipſos expulerat. adhuc igitur erant in illo γέμοντι ὑδρηλῆς horto Heden, cùm foliis ſeſe ficulneis tegebant. Qua ergo ratione in Iudæam tranſlata illa ficus ex Hedene & Meſopotamiæ regionibus? Nemo enim dubitat, opinor, quin locus Paradiſi inter Tigrin & Euphratem ſit quærendus. Adde quòd arbores diuerſas confundit hæc traditio: ficum, vnde folia ſunt decerpta, & arborē ſcientiæ boni & mali, quam Iſidorus eo loco appellat ξύλον τῆς παραβάσεως, *arborem tranſgreſſionis.* Scimus quoſdam è veteribus fuiſſe eius ſententiæ: ſed quos pars ſanior Theologorum ſolidis rationibus dudum confutauit. Meliùs igitur feciſſet Baronius, ſi hallucinationem Iſidori tam inſignē diſſimulaſſet; neque Annalibus Eccleſiæ id genus fabellas dignas putaſſet.

VI. Κῆνσος *in Euangeliis pro tributo.* Cēſitores, ἐξισωταὶ peræquatores. *Sententia Grammaticorum Græcorum de voce* κήνσος, *Suidæ, Heſychii, Moſchopuli.* καίνω. δραχμὴ *pro* denario. *An proprius nummus fuerit olim ad penſionem tributi.* νόμισμα κήνσου *in Euangeliis. Tributi è cenſu & capitationis differentia. Baronii hallucinationes.*

ANNI XXXIV. Num. X.

VOx κῆνσος, quæ in Euangelio Matthæi ter legitur, apud Marcum ſemel, etſi Latina dictio eſt; non tamen ex vſu Latinè ſcribentium vſurpatur. Romanis ſcriptoribus *cenſus* eſt deſcriptio agrorū, & reli-

& reliquarū fortunarum, in cenſum deferri ſolitarum. Sic dixit Cicero, quartâ in Verrem, *Siculos ex cenſu, quotannis tributa conferre.* & auctor Gloſſarii, *Cenſus*, ἀπογραφὴ οὐσίας, ἀποτίμησις. Et olim quidem muneris Cenſorii pats erat, habere & ordinare cenſus: ſed poſtea, Cenſoribus ſublatis, miſſi ſunt per prouincias, quos vocabant Cenſitores; qui modum agrorum quem quiſque poſſidebat, metiebantur, & in tabulas cenſuales referebant: ex quib. tributi pro ſua uirili cuiq; pręſtandi ratio conſtabat. Gloſſarium, *Cenſitor*, ἀπογραφεύς, τιμητής. Heſychius. Κηνσίτωρ ὁ τῶν γῶν μετρῶν, hic eſt qui dicitur ἐξισωτὴς Gregorio Nazianz. in oratione, de Iuliano cenſitore. In Cod. Theodoſ. *peræquatores.* ſunt ad verbum ἐξισωταὶ, ſic dicti, quòd libros cenſuales emēdarent, & onus tributi habita ratione cenſus ex æquo inter ciues diuiderent. Quum autem penſitationis prçſtandę modus penderet à cenſu, obtinuit in prouinciis, vt ipsū tributum appellaretur, κῆνσος, *cenſus*. Sanè etiam apud Romanos ſcriptores, *cenſus* interdum, non deſcriptionem aut æſtimationem bonorum ſignificat, ſed ipſa bona. vt *homo tenuis cenſûs.* & apud Satyricum, *-miſera eſt magni cuſtodia cenſûs.* id eſt, magnę pecunię, vel ingentium opum. Sed in Euangeliis κῆνσος eſt ipſum tributum, ὁ φόρος quare pro eo quod Matthęus & Marcus dixerunt, ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, Lucas habet, ἔξεστι Καίσαρι φόρον δοῦναι. At Gręci Grammatici quum Romanæ huius vocis proprietatem non intelligerent more ſuo ad nugas confugerunt. Suidas genus pecuniæ, quo ſolveretur annuum tributum ſic dictum putauit voce Gręca. Κῆνσος, τὸ νόμισμα, ἤτοι τὸ τέλος, παρὰ τὸ καίνω τὸ κόπτω. quantum hîc ineptiarum? Primò cenſus nunquam legitur pro aliquo certo pecunię genere. nam qui in Euangeliis ſic accipiunt, parum firma conjectura nituntur; quum ibi κῆνσος idem ſignificet, vt oſtendimus, ac φόρος *tributum*. Et cùm dicit Dominus, ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου, *oſtendite mihi numiſma cenſûs*, manifeſtè diſcrimen ponit inter cenſum, h. e. tributum & pecuniam quę tributi nomine penſitabatur. Deinde abſurdiſſimum eſt, à verbo poëtico καίνω, deducere nomen κῆνσος: quod non ſcribitur per η vt tum poſtularet analogia, ſed per η ſimplex, aut etiam per ι, vt apud Theophilum in Inſtitution. Κίνσος, σαφὲς, ἤτοι χάρτης, ἐν ᾧ Ῥωμαῖοι ἀπεχάραττον. adde quòd verbum καίνω non ſignificat κόπτω, *ferio*, vel, *cudo*, eo ſenſu, quo dicitur κόπτειν νόμισμα, *nummum cudere*, ſed *cædo* & *occido*. Apud eruditiſſimum grammaticum Heſychium, ita ſcriptum eſt: Κίνσος, εἶδος νομίσματος, ἐπικεφάλαιον, vel, νομίσματος· ἐπικεφαλαίου, ſed ipſe ſcripſerat per ι κ νσος, vt liquet ex antecedentibus & ſequentibus dictionibus. & alio loco idem diſtinguit inter κῆνσος herbæ nomen, neſcio in qua dialecto; & κίνσος *tributum*. τὸ τέλος, ait, κίνσος, διὰ τοῦ ι. ſed hæc partim inepta ſunt, partim falſa. Moſchopulus: κῆνσος νόμισμα δραχμῆς ὁσοςάσιον· δράχμη δὲ ἴσα κοκκία ἑκκαίδεκα. *Cenſus eſt nummus, qui pendit drachmam; drachma autem pendit grana ſedecim.* Plutarchus. & alii Gręci ſcriptores ſolent Romanum denarium

exprimere voce δραχμή. ita accipio id nomen in hoc Moſchopuli loco. Exiſtimauit hic grammaticus, cenſū fuiſſe dictum pecuniæ genus, quo tributū ſolueretur; & quia mox vbi dixiſſet Dominus *oſtendite mihi numiſma cenſus*, oſtēditur illi denarius; putauit, nummum qui appellatur *cenſus*, fuiſſe denarium Romanum, ſiue drachmam Græcam. Baronii quoque eadem fuit ſententia; cuius verba ſunt ad hunc locum. *Moris fuit apud Romanos, vt numiſmata pro ratione tributi vel cenſus ab Imperatoribus cuderentur; nec vno ſemper modo eadem permanerent: ſed numiſmata tributorum, à cæteris vſualis pecuniæ nummis in eo differrent, quòd iſtorum pretium ſemper idem eſſet; numiſmata verò cenſus vel tributi, cùm mutaretur tributi qualitas* (diceret potiùs, *quantitas*,) *eadem ad rationem tributi recens formarentur*. deinde ſubjicit locum Lampridii, è vita Alexandri Imper. qui tale quid factū eſſe ſub illo Principe ſignificat. Sed quod dicitur de Alexandro Mammeæ, ad Tiberii tēpora nō debet referri. Videtur enim Lampridius peculiare aliquod illius optimi Imperatoris inſtitutum notare voluiſſe. At Baronius Lampridii teſtimonium ſic accepit, vt intelligeret ſemper hoc fuiſſe ſeruatum in Imperio Rom. Sed mirum eſt, ne vnum quidem hiſtoricorum, qui vitas Imperatorum, ſiue Alexandro priorum, ſiue poſteriorum, literis tradiderūt, quicquam eiuſmodi ſcripſiſſe. Nam inſigniter falſus eſt idem Baronius anno Domini nongenteſimo ſexageſimoquarto, cùm hanc ſuā obſeruationem ex iis voluit confirmare, quę de Nicephoro Phoca ſcribunt vitæ illius auctores, Curopalates, Cedrenus & alii. Narrant illi leuioris monetæ genus cudi iuſſiſſe eum Imperatorem: vt illius temporibus duplex moneta in communi vſu verſaretur, grauior & leuior: tributa exegiſſe in pecunia grauiore: ipſum erogaſſe minoris pretii monetam, cùm ſtipendia vel militibus, vel aliis ſolueret. Hæc hiſtoria ſimile nihil habet obſeruationi Baronianæ. Cedreni clara ſunt verba: Ἠλάττωσε δὲ καὶ τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν ἐπινοήσας· διπλῆ δὲ τῶν νομισμάτων ἐκ τότε γέγονε· ἡ μὲν εἴσπραξις μετὰ βασιλείαν φέρων, τὸ βαρύτερον ἀπῄτει· ἐν δὲ ταῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐνομίζετο. Quòd igitur Domino petenti ſibi oſtendi numiſma cenſus, exhibetur denarius; non ita accipiendum, vt factum eſt à Baronio. Nam quum vario & multiplici genere nummorum Iudæi tum vterentur; propriorum gentis ſuę, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum eſt dubium, quin tributum quod Cæſari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Iudaica, aut quauis alia. Dominus igitur numiſma cenſus appellat; non certum genus numiſmatis, quo ſolo tributa ſoluerentur: ſed pecuniam Romanam, quæ ſola ab exactoribus eius tributi accipiebatur. Denarius autem Chriſto oſtenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquot monetæ genus ad tributi ſolutionem cuſę: verùm omnes denarii erant pecunia Romana, & tam denarii, quàm alii nummi Romani dici poterant numiſma cenſus. Quare errat Baronius & qui illum ſecutus eſt Lucas Brugenſis, dum colligunt ex hac Euangelica hiſtoria, legitimum tributi modum, quod à ſubditis ſuis exigebant, fuiſſe denarium.

Confun-

Confundunt enim tributum, quod pendebatur pro modo agri quem quiſque poſſideret, & aliorum bonorum; cum capitatione quę capitibus ſingulorum ſubditorum aliquando imponebatur, & genus fuit exactionis vel grauiſſimæ, vt ex Ammiano Marcellino, & ex aliis ſcriptoribus ſatis conſtat: quo in errore & Syrus interpres videtur verſatus.

VII. Repetitiones quædam ante dictorum.

ANNI XXXIV. Num. XIII.

DE Magdalenis ſatis ante dictũ: oſtendimus non probatũ eſſe à Baronio, quod voluit probatum. Ibi etiam refutauimus commentum quod hic quoq; repetit, de luxu inaudito, cuius ſanctam Magdalenam ream facit, quando pedib. Domini vnguentum affudit. Coniectura autẽ de vncto capite propter calumniam proditoris Iudæ, parum ſolida: nam ab Euangeliſtis cauſſa eſt expreſſa, quam prætexuit Iudas; quare nihil opus aliam comminiſci.

VIII. De æſtimatione 30. argenteorum, quos accepit Iudas præmiũ proditionis diſputatio aduerſus Baronium. In vilitate pretii quo æſtimatus eſt Chriſtus myſterium latere. Rabbinis præterquam in grammatica parum eſſe tribuendum. Pretiũ agri figuli. Alia nonnulla.

ANNI XXXIV. Num. XV.

DE æſtimatione triginta argenteorum, (Euſebius hiſtoriam narrans, ſtateres nominat, argenteos nempe, quaternarum drachmarum:) quos proditor Iudas accepit à ſceleratiſſimis Sacerdotibus, proditionis præmium: non perſuadet Baronius, neque alij qui ab opinione vulgata recedentes, pretium illud ſanguinis arbitrantur fuiſſe, vel librarum argenti triginta, vel aureorum coronatorum trecentorum. Mihi magis probatur quod ſcribit Hieron. in Matthæum; infelicem Iudam non cogitaſſe quanti pretij rem venderet; ſed Chriſtum, mundi Saluatorem, Dei Filium, ceu vile aliquod mãcipium minimo pretio addixiſſe. Quinetiam ipſe pretium nullum certum petit; ſed vt fieri amat ab iis qui malas merces cupiunt extrudere, æſtimationem operæ ſuæ permittit Sacerdotibus. *Certam*, inquit Hieronymus, *non poſtulat ſummam, vt ſaltem lucroſa videretur proditio: ſed quaſi vile tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit, quantum vellent dare.* Hoc, mea quidem ſententia, & veriſſimum eſt, & myſterio non caret. Non enim temere factum videtur; quod Filius Dei, *qui ſeſe exinaniuit, aſſumpta ſerui forma*, Philip. 2. 7. triginta argenteis venderetur, ſicut Lege Dei mancipia ſiclis totidem æſtimantur. Exod. 21.32. & apud Ioſephum libro 4. capite 8. Facit hoc quoq; non parum ad Domini abiectionem declarãdam, quando caput eius tam parui eſt æſtimatum. Sic apud Græcos conuitium in ſeruos vſitatum fuit, à vilitate prætij, quo erant parati; ἀλωνήτυς enim vocabant. Sic etiam populus Dei conqueritur in Pſalmo 44. (Lat. 43.) 14. venditum ſe eſſe à Deo vili pretio, vel potius nullo. *Vendidiſti, ait, populum tuum ſine pretio magno; & non auxiſti*

xiſti rem pretiũ eorum. Sic apud Prophetam Amos, 2.7. Deus immortalis proceribus Iudæorum exprobrat, quod venderent iuſtum nummo argenteo, pauperem pari calceorum: quam prophetiam de Chriſto quidã ſunt interpretati. Væniit igitur Dominus noſter IESVS CHRISTVS triginta argenteis ſiclis, hoc eſt, coronatis Gallicis circiter decem, vel vt aliorum ſupputatione colligitur, duodecim. Vile ſane pretium, non dicam Chriſti Filii Dauid; aut etiam hominis ingenui; cuius in lute ciuili Rom. nulla dicitur eſſe æſtimatio: verum mediocris ſaltem ſerui, vt ſcimus ex auctoribus illorum temporum. Baronium, ne huic ſententiæ accederet, duo mouerunt: Eliæ Leuitæ aliorumque Rabbinorum teſtimonium quod affert; & emptio agri ex illa pecunia. Ad prius reſpondemus; Rabbinis vbi de lingua Hebraica agitur, & vocis alicuius proprietate, vel aliquo Thalmudico inſtituto, merito à Chriſtianis tribui non parum: vbi vero à verbis venitur ad res, aut ad hiſtoriam, vel rerum antiquarum veteris populi explicationem; niſi falli & decipi volumus, nihil admodum eſſe illis fidei habendum. Sexcentis hoc argumentis facile probarem, ſi id nũc agerem. Quod igitur Elias in Thiſbi ſuo ſcribit, è libris priorum Rabbinorum vocem, כסף *argentum*, vel *argenteus nummus*, quoties abſolute ponitur, accipi in Lege pro ſiclo, in Prophetis pro libra, in Hagiographis pro קנטרין pro centenario. (id enim eſt *Kanterin* Eliæ,) vel talento; nullo pacto admittimus, & falſum eſſe multis Ioſephi teſtimoniis ſcimus poſſe demonſtrari. Non negamus mutationes accidiſſe in re nummaria, apud Iudæos, vt apud omnes populos: ſed quæ vno hoc generali canone comprehendi non poſſint. Epiphanij locus qui ſubiicitur, ad res Iudaicas eius ætatis qua viuebat in terris Dominus, non pertinet vt cuiuis attente legenti facile eſt intelligere. Nam ait, ἀργυρείων δὲ πολλαὶ τύποι κατὰ καιροὺς γεγόνασι: *argenteorum nummorum variis temporibus variæ formæ extiterunt.* deinde ſpecies quaſdam ſubiicit, quæ ad res Iudæorum, nihil ſpectabant; vt δίχρυσον, q.d. *duplex aurum*, quæ vox in totis Biblijs, quod ſciam, non extat. Quod attinet ad emptionem agri, quam valde vrget Baronius, negans potuiſſe ea pecunia vllum agrum emi, nedum iſtum, qui ab Euangeliſta dicitur Ager figuli: reſpondeo, falſum ab eo ſumi pro vero. Nam apud Hieremiam ager, vt videtur, non malus, emitur pretio ſiclorum ſeptemdecim, cap. 32. 9. Agrum autem hunc figuli ſine cauſſa exiſtimat Baronius magni fuiſſe pretij. Fingit magnos reditus ex argilla ad figlinam. Sed quis hoc dicit? atqui ex iis quæ de illo agro ſcribunt Hieronymus, & alij, qui terram ſanctam deſcripſerint, vilitatem loci λυπρότητα, facilius colligas, quã vllum εὔκαρπον ἀρούρην. Modus quoque illius agri non magnus, pedum ad 140. Poſtremo illud non prætermittam: quod ſine vlla dubitatione affirmat Baronius, eos nummos, qui Lutetiæ & Romæ oſtenduntur, reuera ex illis eſſe, qui olim Iudæ traditi: mirari me, vnde illam certitudinem & πληροφορίαν ſit conſecutus; nam omnes alij, quos legere memini, dubitanter ea de re loquuntur, non vt hic tanquam de re compertiſſima.

Et tamen hic eſt Baronius, qui lignū è titulo Crucis, quod Romæ ſeruatur, non dubitabat ſupra vocare in dubium, & tantum non falſum pronunciare. De Hieremiæ nomine quod videtur irrepſiſſe pro nomine Zachariæ, non diſſentiet à Baronio, qui plura ſimilia exempla habuerit in numerato: quorum nonnulla in diſputatione de Quirinio ſupra notauimus. Miratus ſum Villalpandū, ſuis in Ezechielem lucubrationibus, Baronij ſententiam confutare; quū ſit multo minus probabile, quod ipſe ſtatuit. Fuere ſane è veteribus nonnulli, qui extare locum in Hieremia dicerent; ſed in aliis exemplaribus, quam quibus Eccleſia vteretur, vt Eucherius Lugdunenſis, homilia in verſum ſecundum, cap. 26. Matthæi. Sed abſit, vt credamus Eccleſiam Catholicam alia Prophetarum ſequi exemplaria, quam quæ ex eodem fonte manent, vnde & illa erant deſcripta, quibus vſi ſunt Apoſtoli.

IX. Expenditur interpretatio loci Hieremiæ quam affert Baronius è Ionathane, & R. Camio. De vocibus Hebraicis & Rabbinicis, ceſeph, ſchekel, manan, maha, mania, pheles, *unde* φόλλις. *Error Græci interpretis. Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. Ionathan parum accuratus interdum.*

Anni XXXIV. Num. XX.

Mirari non raro ſubiit, Baronium, qui, vt res arguit, nullam prorſus Hebraicę literaturę peritiam habuit; ſæpe tamen illas literas attingere, & de rebus ſibi incognitis non vereri pronunciare. Scimus non defuiſſe illi Romæ viros earum literarum callentes, quorum opera vteretur, ſed non erat viri prudentis, alienas ſententias tanquam domi natas referendo, litem ſuam facere. Quum igitur ſciret ille, ſententię ſuę de magna pecunia ad emendum Figuli agrum neceſſaria, locum Hieremiæ poſſe opponi, vbi ager emitur pretio ſeptemdecim ſiclorum; conſultis viris Hebraice doctis ea didicit, quæ ſuperiori diſputationi ſubiecit. Ait, erroris argui eos, qui putant verba Hieremiæ ſiclos dumtaxat 17. denotare; quum deſignentur à Propheta viginti ſeptem & ſemis argenti libræ; Chaldæo Paraphraſta, inquit, & Dauide Kimchi (Camium alii malunt dicere,) ita locum interpretantibus. Sane verum eſt, de horum duorum interpretatione. Sed male de Baronio meriti ſunt illi ὑπο-βολεῖς, qui hoc ei ſuggeſſerunt: quod non eadem opera monuerint, hanc expoſitionē nullo pacto ferri poſſe, ac proinde à doctis merito explodi. Nam quum notiſſimum certiſſimumq; ſit, in Scripturis pro eodem poni voces כסף *argentum*, & שקל *ſiclus*; atque eam ob cauſſam, cum in diuinis oraculis, tum apud Paraphraſtas & Ioſephum, ſine diſcrimine perſępe hæc duo nomina vſurpari: quæ iuſta ratio mouit Paraphraſtā Ionathanem, vt pro שקלים illo Hieremiæ loco poneret מנן *minas*? Etenim, ſi recte hoc loco vox Hebraica ſic exponitur, cur alibi idem Ionathan aliter vertit? cur reliqui Paraphraſtæ neque vocem *Scekel* neque vocem *ceſeph* vocabulo Mina vnquam expreſſerunt? Opponimus

igitur illi horum duorum interpretationi, ante omnia ipſius Scripturæ auctoritatem, quæ nullo modo patitur, vt *ſchekel* & *mina* pro eiuſdem æſtimationis pecunia habeãtur; docens expreſſe, ſchekel, ſiue ſiclum partem eſſe minæ ſexageſimam, Ezechielis 45. 12. Opponimus conſenſũ interpretum & Ioſephi, vt diximus, qui ſiclum & nummum argenteum pro eodem nummo vſurpant; quod pauca exempla demonſtrabunt. Geneſeos 45 verſicul. 22. dedit Ioſeph Beniamino, ait Moſes שלש מאות כסף *trecentos argenteos.* Onkelos vertit תלתמאה סלעין דכסף *trecentos ſiclos argenti,* ſic & Ionathan. In verſione Græca hoc loco, itemq; alio eiuſdẽ libri, 37.27. manifeſto errore argentum verſum eſt in aurum, & χρυσᾶς, poſitum pro ἀργυρᾶς, alibi paſſim recte ἀργυρᾶς. ſæpe etiam σίκλος leges pro Hebraico *ceſeph* argentum, vt Deuteron 22.19. *multabant illum*, ait Moſes מאה כסף *centum argenteis,* h. e. vt recte habet vetus verſio, *centum ſiclis argenti.* Conſentiunt Paraphraſtæ Onkelos & Ionathan, qui vertũt מאה סלעין דכסף *centum ſiclos argenti.* & Græcus. ζημιώσουσι αὐτὸν ἑκατὸν σίκλους. quare *ceſeph* & *ſiclus argenti*, vel ſimpliciter *ſiclus* idem ſunt. In obſeſſa Samaria, vt narratur 2. Regum (Latinis 4.) 6.25. caput aſini æſtimatum eſt octuaginta *ceſeph*, id eſt, argenteis, vt habet Latinus Interpres, & Ioſephus 9. capite ſecundo, ὀγδοήκοντα ἀργυρῶν νομισμάτων, Septuaginta, ὀγδοήκοντα σίκλων ἀργυρίου, Ionathan vocem *ceſeph* bis in eodem verſu poſitam, prius ſimpliciter retinet, deinde eius loco ponit *ſilbin dicſaph* ſiclos argenti. Opponimus Hieronymum, qui ſine vlla dubitatione ſeptemdecim ſiclos ab Hieremia intellectos ſcribit: & vocem *ſtateres* in Latina verſione, ſiclos monet denotare. Error Ionathanis inde ortus, quod putauit Prophetam per ſeptẽ ſiclos & decem argenti vel argenteos, diuerſæ pecuniæ ſummas denotare: quum nemo ignoret in literis ſacris verſatus, conſuetudinem Hebræorum, per partes exprimendi numerum aliquem, qui poterat totus ſemel enunciari. Illuſtre exemplum apud Ezechielem, cum ait 45. 12. *viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli minam facient.* poterat expedire vno verbo, ſexaginta ſicli, non autem 20. 25. & 15. Sic Dan. hebdomadas ſuas diuidit in 72. 7.1. Sic igitur & Hieremias, ſeptem ſiclos & decem argenteos dixit, pro ſeptemdecim ſiclis, vel argenteis, ex illa conſuetudine Hebræorum. quãquam Hieronymus aliam quoque rationem affert, propter myſterium latens in numeris ſeptem & decem. R. Dauid Kimchi ſuæ expoſitionis rationem nullam affert; appareťq; ipſum, non adhibita iudicii lima ſecutum eſſe, vt paſſim ſolet, Targum Ionathanis. Atqui Paraphraſtæ illi quantum ſit in hac parte tribuendum, iudicium eſto doctiorum. Ego Obſeruaui, parũ ſibi illũ conſtare, in eiuſmodi locis exponendis, vbi rei pecuniariæ ſit aliqua mentio. Nam Geneſeos trigeſimo capite, 28. vbi ait Moſes Ioſephũ fuiſſe venditũ Iſmaelitis בעשרים כסף *viginti argenteis*, vt habent Onkeli paraphraſis & Latina verſio, legitur in verſione Ionathanis, בעשרין מעין דכסף id eſt, *viginti obolis argenteis* quod nemo ſperaſſet ab eo, qui apud Hieremiam vertit *mina*. nã quota pars minæ eſt obolus?

in mina

in mina ſunt 60. ſicli in ſiclo viginti gerim, ſiue oboli; obolus autem Chaldaice exprimitur voce מעה. Igitur obolus pars eſt minæ milleſima ducenteſima: ex quo apparet inſignis vel ſecuritas, vel hallucinatio huius Paraphraſtę, niſi eſt ab exſcriptore peccatum Exodi 30. dicit Dominus apud Moſem, עשרים גרה השקל, id eſt, vt recte Latinus interpres, *Siclus viginti obolos habet*. Onkelos ſimiliter, עשרין מעין סלעא at Ionathan ſic; עשרין מנין סלעא vbi pro obolis poſuit vocem *manin*, duas confundens, vt videtur, voces, quarum altera minam aut pondus ſignificat, altera obolum: etſi non nesc. io voces מנה & מעה varie accipi in ſcriptis Rabbinorum. Apud Ezechielem 4. 10 pro שקל quod ibi ſignificat menſuram ponderis, pondo, dixit, פילס pro quo male editum in Venetiis Bibliis *phlem*. pet mem. nā *pheles* eſt pondus ſtatera. vnde φόλλις pecuniæ genus apud Epiphanium.& Latinis *follis*, ſub Imperatoribus medij ſeculi.

X. Curioſitas Baronij circa dominum domus in qua Dominus vltimum Paſcha egit. In manifeſta contradictione inter Scripturas & Nicephorum, nullum eſſe locum dubitationi, in qua hæret Baronius.

ANNI XXXIV. Num. XXI.

Sequitur hiſtoria nobilis de vltimo Paſchate à Domino cum diſcipulis ſuis celebrato. Quam tractationem Baronius parum auſpicato aggreditur à quæſtione de domino illius domus, in qua Paſcha ſuum Ieſus Chriſtus agitauit. Hanc vero quæſtionem eſſe inutilem & inanem, quis non videt? aut quis poſtulet ſe ſcire, hodie præſertim poſt tot ſecula, quod Spiritus ſanctus ſiluit; Matthæi 26. 18. verba Domini ſunt ad ſuos diſcipulos, ὑπάγετε πρὸς τὸν δεῖνα; *ite ad illum*. Marcus 14. 14. & Lucas 22. 11. οἰκοδεσπότῃ *patremfamilias* ſimpliciter nominant. At non ſatisfaciunt iſta curioſitati huius auctoris: qui hoc primum peccat, quod contra prudentiſſimum Theophylacti præceptum, ἃ ἡ γραφὴ ἀπεσιώπησεν, οὐ δεῖ ἐξετάζειν, *ea non oportet inquirere quæ Scriptura tacuit*; quęſtionem ἀπέραντον, fruſtra mouet: deinde quod in manifeſtiſſima antilogia inter Spiritum ſanctum & ſcriptorem fabuloſum, Nicephorum Calliſtum; dubitat vtri potius fidem habeat; nec ſecundum Euangeliſtas contra fabulatum conſarcinatorem pronunciare audet. Atqui contradictio eſt manifeſta. Narrat Euangeliſta Lucas, Petrum & Iohannē iuſſos fuiſſe à Domino, ire in vrbem, & locum parare ad Paſcha comedendum, in domo cuiuſdā, ex certis indiciis; quę habētur in Euāgelio, ipſis agnoſcēdi. Hæc narratio euincit manifeſtiſſime, patrēfamilias illum, ad quē mittit Chriſtus, non eſſe Iohannem. quomodo enim Iohannes ad Iohannem mitteretur? Nullus hic eſt dubitandi locus. Niceph. igitur parū omnino prudēter; *Hæc cœna, inquit, paratur in domo, vt aiunt, Iohannis Euangeliſtæ*. Audiamus nunc Baronium ſedentem arbitrum inter amanuenſes Spiritus ſancti & Nicephorum: *An apud Iohannem, Dominus noſter hoc anno celebrauerit Paſcha, dubium valde*

 redditur,

redditur, quod Lucas ſcribit, ipſum Iohannem cum Petro miſſum ad perquirendum, vbi Paſcha parandum foret. Iudicent pij lectores, an hoc ſit præſtare verbo Dei eam reuerentiam, quæ ipſi debetur. *Nos aliter iuuenes ſancti docuere parentes.*

XI. De nomine PASCHA *obſeruatio. quam varie & Græci & Latini vocem Hebraicã enunciarint. Chaldaica lingua Philoni, ipſa Hebraica. Toleti in eo hallucinatio. Locus Gregorij Nazianzeni animaduerſus. Indicatur ſcripta lectio apud Ioſephum. Curioſitas veterum aſſignandi falſa etyma, quum non ignorarent vera; vt in* Ieſus, paſcha, Leuites, baptiſtiſma.

IBIDEM.

QVandoquidem plura, volente faciente Deo, de Paſchate & veteri & nouo; nobis deinceps erunt dicenda; prius de ipſo nomine quædam hic obſeruabimus, in eorum gratiam, qui etiam in literis ſacris eruditionem cum ipſa ſcientia amãt coniungere. Obſeruo igitur, nomen Hebraicum פסח, quod pro iis punctis quæ in Hebraicis Bibliis illi appinguntur, ſonat *peſah*; diuerſis admodum formis cum à Græcis, tum à Latinis eſſe enunciatum. In Græca veteris Teſtamenti verſione πάσχα pro Hebræa voce ſcriptum eſt vbique, libro vnico excepto. Nam in ſecundo Paralipomenon, vbi ea vox decies ſepties occurrit, nunquam πάσχα, ſemper φασὲκ reperitur ſcriptum. Iure autem ſuſpicetur aliquis eius libri verſionem diuerſi auctoris eſſe, quam ſit Pentateuchi interpretatio. Obſeruant enim librorum ſacrorum interpretes, illud quaſi proprium Theodotionis, quod pro פסח dixerit *phaſec*. Theodoretus Quæſtionibus in Exodum: ὁ Θεοδοτίων φασὲκ (vel potius vt habent libri meliores, φασέχ) αὐτὴν τὴν Ἑβραίαν τέθεικε φωνήν. Latinus interpres Bibliorum Hebraicorum conſtanter, (ſi vnum aut alterum locum excipias) *Phaſe* vertit: imitatus proculdubio nonnullos è Græcis interpretibus, qui eo modo vocabulum Hebraicum expreſſerant. Nam etiam Græcorum Patrum nonnulli eam vocem vſurpant, qui Paſcha Iudaicum appellant φασᾶ, vel φασᾶ ἰουδαϊκόν: Dominicum vero, πάσχα, vel πάσχα σταυρώσιμον: cui differentiæ ſimilem in idiomate Æthiopico, ſibi obſeruatam eſſe, ſcribit beatæ & illuſtris memoriæ vir Ioſephus Scaliger. Etiã apud Hieronymum aliquot locis *Phaſe* eſt paſcha Moſaicũ. Apud Philonem in Allegoriis, pag. 53. pro voce Hebraica modo φασὲκ legitur, modo πάσχα. idem vero lib 3. de vita Moſis, p. 467. ita ſcribit; ἄγεται τὰ διαβατήρια, δημοτελὴς ἑορτὴ, ἣ χαλδαϊστὶ λεγόμενον πάσχα, *celebrantur Diabateria, quaſi dicas, Tranſitoria. feſtum publicum, quod dicitur Chaldaice Paſcha.* Hæc Philonis quum legiſſet Toletus, ſcripſit, *Paſcha* eſſe nomen Chaldaicum, Hebraicum vero *Phaſe*: falſo & abſurde. nam Hebræi פסח *peſah* dicunt, non *phaſe*. ſed non animaduerterat Toletus, Philoni linguâ Chaldaicam & Hebraicam eſſe idem. In libro de Abrahamo ita ſcribit: χαλδαῖοι τὸν ἄνθρωπον ΕΝΩΣ καλοῦσι. quis ignorat ENOS pro homine vocem eſſe

eſſe Hebraicam? nam Chaldæi & Syri dicunt ENAS; Arabes ANAS. In ſecundo de vita Moſis, pag. 448. ſcribit Philo, Biblia verſa eſſe à Septuaginta Senioribus è Chaldaica lingua in Græcam. Atqui puerum in literis ſacris eſſe oportet, qui neſciat verſionẽ Septuaginta Interpretum, ex Hebræo eſſe deſumptam. Et ne coniecturis ſit opus, ipſe Philo, in libro Περὶ τῶν δέκα λογίων, p.523. quam vocem alibi dixerat eſſe Chaldaicam, fatetur eſſe Hebraicam: ἣν Ἑβραῖοι πατρίῳ γλώττῃ πάσχα προσαγορεύουσι, *hoc feſtum Hebræi patria linguâ vocant Paſcha.* In paraphraſibus Onkeli & Ionathanis hoc nomen ſemper ſcribitur פסחא *piſcha*, & ſimiliter in Ieroſolymitana פסחא. Non defuerunt, qui Hebræum פסח ſcriberent Græce φάσκα, vt de poſtea ortum eſſe nomen Paſcha affirmat Gregorius Naz. Locus Gregorij eſt inſignis; quem propterea huc tranſcribere non grauabor. In ſermone 42. qui inſcribitur in ſanctum Paſcha, de eo nomine hoc epiſodium magnus ille Pater in gratiam, vt ait, τῶν φιλομαθῶν καὶ φιλοκάλων inſerit. Τὸ πάσχα, inquit, τοῦτο τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον, φάσκα τοῖς Ἑβραίοις προσαγορεύεται, κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν· δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν· ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετανάστασιν· πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς συμβὰν εὑρομεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφεστέρων μεταπεποιθότα τινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικοτέρων ἐπὶ τὸ ἀγχινούστερον, τοῦτο κἀνταῦθα τεθεωρήκαμεν. τὸ γὰρ τοι πάλαι φάσκα ὄνομα τοῦτο εἶναι τινες νομίσαντες, ἐπεὶ ἐξελλήνιζοντες τὴν φωνὴν κατὰ τὴν τοῦ φι πρὸς τὸ π, καὶ τοῦ κ πρὸς τὸ χ μετάποίησιν, πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγόρευσαν· παραλαβοῦσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν φωνὴν ἰσχυροτέραν ἐποίησεν, περιστρεχοῦσης τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς, ὡς εὐσεβεστέρῳ ὀνόματι. Hæc Gregorii obſeruatio in ſumma continet hanc ſententiam. Paſcha eſſe vocem Hebraicam dicique in ea lingua *phaſca*, & tranſitum eo nomine ſignificari: hiſtorice quidem, propter fugam ex Ægypto & tranſmigrationem in Chananæam: at ſecundum ſpiritualem intelligentiam, propter progreſſum & aſcenſum à rebus inferioribus ad ſuperiora, & ad terram promiſſionis (paradiſum, electorum ſedem, ſic nominat.) Cæterum accidiſſe in ea voce ait Gregorius, quod in pluribus aliis è ſacra Scriptura vſuuenit; vt obſcuriores quum eſſent, fierent dilucidiores, & ex agreſtioribus, concinniores. Nam quum exiſtimaſſent nonnulli nomen *phaſca* Dominicam paſſionem denotare; pro ea affinitate quæ eſt inter literas φι & πι, item κ & χι, quæ facile inuicem mutantur; PASCHA hanc ſolemnitatem dixerunt. quod nomen, inquit, ſemel in vſum receptum, conſuetudo poſtea firmauit; accedente vulgi approbatione, quod vocem hanc vt pietati accommodatiorem, lubens admiſit. Hanc tanti Patris obſeruationẽ ſi admittimus; primis temporibus naſcentis Eccleſiæ, quod nos vocamus Paſcha, dicebatur Phaſcha: neque alterum nomen ſtatim cognitum eſt, ſed primo à paucis inuentum, deinde paullatim vſu Eccleſiarum eſt confirmatum. At iſtud ſi concedimus, videtur ex eo ſequi neceſſario, aliter in Euangeliis initio ſcriptum fuiſſe hoc nomen,

quem ſcribitur hodie. Nam quo nodo primitiua Eccleſia diuerſum nomé vſurpaſſet, ab eo quod in libris ſacris extabat, quodque in ſynaxibus aſſidue legi audiebat? Dicet fortaſſe aliquis, accidiſſe illam mutationem, ante quam ſcriberentur Euangelia. Sed hoc menti Gregorij non conuenit: cuius narratio temporis non mediocris ſignificationem habet. Euangelium autem, ſaltem Matthæi conſtat ſcriptum, & ex Hebraico mox verſum in Græcum annis non adeo multis poſt iactę Eccleſiæ prima fundamenta. Confirmat nonnihil Gregorij ſententiam, quod nos apud Ioſephum obſeruabamus. Nam ex comparatione antiquiſſimarum membranarum, quæ in Bibliotheca ſeruantur τοῦ θεοστεφοῦς Chriſtianiſſimi Regis Ludouici XIII. didicimus; vbicunque hodierna ſcriptura habet πάσχα, primitus fuiſſe ſcriptum φάσκα: quæ vox aliquot etiamnum locis reperitur ſeruata, vt libri quinti initio, pag. 120. libri 17. cap. 11. pag. 134. vt videatur hodierna lectio, ab aliquo librario Chriſtiano eſſe profecta, qui aliam eius nominis ἐκφορὰν, hoc eſt, *pronunciationem* non norat, præter illam, quæ erat in vſu Eccleſiæ. Verum huic Gregorianæ ſententiæ, multa poſſunt opponi. Nam primo, vix ſit probabile, mutatam eſſe primæuam Noui Teſtamenti lectionem, tot præſertim locis. Deinde quum extet, vox *paſcha* apud Septuaginta Interpretes, & Philonem, qui à Chriſtianis profecto non accepit; non poteſt eſſe verum, quod affirmat Gregorius, Hebraicum vocabulum φασκὰ transformatum eſſe in πάσχα à nonnullis, qui putarent exprimendæ paſſioni Domini eam vocem commodiorem. Septuaginta enim interpretibus, non tanta fuit eius myſterij notitia, vt huius veniret illis in mentem. Verius igitur eſt, Apoſtolos quum Hebręum *peſah* eo pacto enunciarunt, Septuaginta Interpretum ſecutos eſſe exemplum: illos autem ſui temporis pronunciationem reſpexiſſe: quam duraſſe Apoſtolorum temporibus etiam Syrus paraphraſtes arguit, qui ſcribit פצחא *patſcha*, vel vt ipſi pronunciant *paſcho*. צ. pro ס ſcripſerunt, vt alluderent ad verbũ Chaldæis proprium, quod *lætari*, & *hilariter agere* ſignificat. id enim optime conueniebat ei feſto, quo Domini reſurrectio celebratur, & omnia gaudij ſigna eduntur. Mos fuit hic veterum, ſiue curioſitas, vt in vocibus peregrinis quarum non ignorarent etymum, ſatagerent aliquid inuenire, quod earum ſignificationi accommodarent. Sic in dictionibus Hebraicis etyma Græca aut etiam Latina patres comminiſcuntur; non quod veram originem ignorent, ſicut multi hodie ſibi perſuadent; ſed ex mera illa quam dixi curioſitate. Sic nomen IESVS à Græco ἰᾶσθαι *ſanare*, deduxerunt etiam illi quos vera eius origo & ſignificatio non latebat. Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi 10. Ἰησοῦς τοίνυν κατὰ μὲν Ἑβραίους σωτὴρ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν, ἰώμενος. Sic Ambroſius etymum duplex dat nomini Leuites, libro ſecundo, de Abel & Cain. *In Leuitis figuralis agni præceſſit myſterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis paſſione, tolleret peccatum mundi. Leuites ſignificatur ſuſceptus pro me, vel ipſe mihi leuis* prius etymum è lingua Hebraica, poſterius è Latina.

Sic

Sic Anaſtaſius Sinaita monachus, homo Græcus qui non ignorabat vnde vocabulum βάπτισμα deducatur; quod ſciret peccatum originale ſacro lauacro ablui, ſcripſit βάπτισμα dici, quaſi βάπτωσμα, ἐν ᾧ βάλλεται, ἤγουν πίπτει τὸ πταῖσμα. Sic igitur & vocem πάσχα à Græco verbo πάσχω deduxerunt, non quod veritatem ignorarent, ſed propter illam quam dixi piam curioſitatem. Ambroſius libro eodem, capite octauo: *Paſcha Domini tranſitus eſt à paſſionibus ad exercitia virtutis. Et ideo Paſcha Domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni veritas Dominica paſſionis annuntiabatur, & nunc eius celebratur gratia.* Sic ſcribit Iuſtinus in dialogo cũ Tryphone, agnum qui totus aſſabatur, fuiſſe ſymbolum τοῦ πάθους τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ πάσχειν ἔμελλεν ὁ Χριστός. Philo Iudæus, etſi non dicit ille quidem expreſſo πάσχα deduci à πάσχω, crebra tamen alluſione id videtur ſignificare: vt De hærede rerum diuinarũ, pag. 345. πάσχα ἐστὶν, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἄλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, τὴν δ' εὔλογον ἀπάθειαν ἑκουσίως πάσχῃ.

XII. Quæſtio de die, quo Dominus Paſcha vltimum egit. Diſſenſus inter Græcos & Latinos: & in eam rem quædam non protrita obſeruantur.

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

VEtus & magnis contendentium ſtudiis agitata quæſtio eſt, quam deinceps tractat prolixe Baronius; quo die Ieſus Chriſtus vltimum ſuum paſcha celebrarit, & an die eodem cum Domino cæteri Iudæi agnum Paſchalem ederint. Quũ autem natura ſua quęſtio hæc philologica aut hiſtorica potius ſit, quam mere Theologica & δογματική, ac proinde diuerſa opinantium ſententias, ſalua pietate, poſſit admittere: euenit tamen, propter conſequentias, quę ex eius deciſione eliciuntur; vt problema philologicum, natura mutata, euaſerit inter Romanos & Græcos quæſtio de fide; vel inter ipſos Romanę Eccleſiæ catholicos diuerſa opinantes, quæ proxime accedat ad dogmata de fide. Græci, qui ad confectionem corporis myſtici panem adhibent fermentatum; vt ſententię ſuę approbandæ neceſſitatem aliis imponant, & Romanam Eccleſiam, quæ azymis vtitur, erroris conuincant; Chriſtum diem legitimum anticipaſſe contendunt. προλαβὼν, inquit Xanthopulus, ὁ Χριστὸς πρὸ μιᾶς ἡμέρας ἐπετέλεσε τὸ πάσχα. Placet igitur Græcis, cæteros Iudæos ex pręcepto Legis tũc decima quarta Luna primi menſis Abib ſiue Niſan Paſcha mactaſſe & ediſſe; at Ieſum Chriſtum, qui erat κύριος τοῦ νόμου, ſupra Legem, & Dominus illius, decimatertia Luna cum diſcipulis ſuis nouum Paſcha ediſſe: ex quo ſequitur Chriſtum quidem ἔνζυμον ſiue fermentatum panem & communem adhibuiſſe: Iudæos vero ex inſtitutione diuina azymum. Cedrenus p. 144. Ὅτι οὐ κατὰ τὴν ιδ' ἐπετέλεσε τὸ πάσχα· ἀλλὰ πρὸ τούτου τὸ μυστικὸν ἐτέλεσε δεῖπνον· ὅτε καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ προετοιμασία ἑορτῆς ἐγίνετο· δείκνυται τοῖς μαθηταῖς μεταδιδοὺς οὐ θύματος οὐδ' ἀζύμων, ἀλλ' ἄρτου καὶ ποτηρίου. Putant ſummi viri, hoc velle Cedrenum; Dominum Paſcha Moſaicum celebraſſe, verum pane fermentato; quia diem anticipauerat, neque ante

Fff ſequentem

ſequentem ac Lunam 14. azymorum vſus incipiebat. Merito igitur quærunt iidem, quale hoc paſcha eſſet ſine azymis: nam tale Paſcha inter Iudæos nullum vnquam fuiſſe celebratum, ſatis conſtat. Sed longe alia eſt profecto mens Cedreni, qui hoc vult potius: Chriſtum eo tempore Iudaicū Paſcha omnino prætermiſiſſe; & id ſolum celebraſſe, quod ipſe inſtituit, nouum pro vetere. Hoc declarant manifeſto illa verba, μεθ᾽ οὐδενὸς οὐ θύματος, *nullius victimæ*, id eſt, agni Paſchalis, *participes ſuos fecit*. Hāc Græcorum mentem alii ſcriptores planius explicant. Petrus Alexandrinus Epiſcopus & martyr, in fragmento egregio, quod nactus ſum ab Andrea Darmario Greco mercatore. Ἐν ᾧ καιρῷ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, τὸ κατὰ νόμον οὐκ ἔφαγε πάσχα. ἀλλ᾽ ὡς ἔφην αὐτὸς ὡς ἀληθὴς ἀμνὸς ἐτύθη ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ σκιώδους πάσχα ἑορτῇ, ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῆς, τῇ ιδ᾽ τοῦ πρώτου μηνὸς τῆς σελήνης. Negat, vt vides, expreſſe, Dominum noſtrum comediſſe Paſcha Legale, quando ipſe veritatem Paſchatis Iudaici exhibuit, & pro nobis in locum agni Paſchalis mactatus eſt. Metrodorus de feſto Paſchatis, in Excerptis Photianis: Λέγει δὲ, τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ μὴ τὸ νομικὸν φαγεῖν πάσχα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν· μηδὲ γὰρ εἶναι τότε τὸν καιρὸν, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ. Negat hic quoque, Chriſtum celebraſſe Paſcha Iudaicum die quinta ſeptimanæ, quia non erat id tempus legitimum, ſed ſequens dies. poſtea addit; Dominum ne ſequenti quidem die Paſcha Iudaicum egiſſe. quia non dicatur præparaſſe agnum, neque panem azymum, neque aliud quicquam eorum, quæ ad eam ſolemnitatem requirebantur: ſed inquit, ἴδιον μυστικὸν δεῖπνον ἔφαγε, *cænam ſuam myſticam comedit*, & diſcipulis ſuis panem & calycem diuiſit. Anonymus ſcriptor in iiſdē Eclogis, cap. 116. καὶ μέχρι τοὺς ἄλλους τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐνιαυτοὺς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστὸς, τὸ νομικὸν ἐπετέλει πάσχα· καθ᾽ ὃν δὲ παρεδόθη, οὐκέτι. Quoniam ergo perſuaſum eſt Græcis Chriſtū ad Paſcha ſuum ἔνζυμα adhibuiſſe, non azyma; & ipſi pane fermentato in hoc myſterio vtuntur, & alios ſuum exemplum neceſſario ſequi debere contendunt. Vrgent Greci inter alia argumenta, vocem ἄρτος vſurpatam Euangeliſtis & Paulo in priore ad Corinth. in ſacramenti huius inſtitutione; & quia dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod eſt attollo, ad ſuæ ſententiæ confirmationem magnum in ea dictione volunt eſſe momentum. quaſi ignorarent, id eſſe nomen commune quod omnes panum aut placentarum ideas cōplectitur, vt vel vnus Athenæus luculente probat. Itaque Lucę 24. v. 30. ἄρτος manifeſtiſſime eſt panis azymus; nullus enim tunc panis alius fuit in vſu Iudæis. At quanto prudentius. & Chriſtianę charitati conuenientius Eccleſia Romana; quæ conſuetudinem ſuam vtendi pane azymo, ſic tuetur, vt Græcos non damnet morem contrarium ſeruantes, ſicut legitur in Concilio Florentino, & ſępe repetit Gennadius. Innocentius 3. Myſteriorum Miſſæ lib. 4. cap. 33. *Adhuc multi ſacrificant de fermentato, quibus tanquam vere Catholicis Eccleſia Romana communicat.* Barlaam Epiſcopus Gyracenſis, ſiue Hieracenſis, in Epiſtola ad Græcos: *Quoniam Apoſtoli eadem nobis tradentes myſteria,*

myſteria, non diſtinxerunt ſiue fermentatum, ſiue azymum: ſed Orientalis Eccleſia continuo incepit fermentatum: Occidentalis vero azymum, eo quod gerit imaginem puritatis & ſinceritatis & veritatis: vtraque ego quidem ſimiliter adoro & colo: Latinos vero in tantum prudentiores æſtimo; quod illi quidem minime hoſtiam de fermentato vituperant; ſed ſimiliter venerantur: horum autem multi non timent in ſancta blaſphemare. Sed Græcis opinionum ſuarum immodice amantibus, hoc temperamento & moderatione fieri ſatis non potuit. Itaque iure hoc loco illos reprehendit Baronius: præſertim ſi verum eſt quod ille ait, *auſos eſſe quoſdam nouantes Græculos affirmare, Matthæum, Marcum, Lucam, in temporis circumſtantia lapſos, ab Iohanne eſſe correctos.* Mira res & vix credenda de hominibus, qui dici ſe Chriſtianos & haberi poſtularent. Nec tamen ſolus Baronius blaſphemiæ huius Græcos arceſſit: verum iã olim Nycolaus Lyranus & Bonauentura in Lucam, atque vt recentiores taceam, minime vanus homo Thomas in quarta parte, diſtinct. 11. quæſt. 2. art. 2. Græcos huius impietatis faciunt reos. Gennadius tamen, qui acriter ſatis hunc popularium ſuorum errorem ſingulari libello confutauit, nihil ſimile ipſis obiicit: vix prætermiſſurus, credo, ſi in eius argumenti ſcriptis Græcorum ſententiam adeo deteſtandã reperiſſet. Quicquid huius ſit, error Græcorum excuſari non poteſt; qui rem & natura ſua & confeſſione Romanorum ἀδιάφορον, verterunt in fidei dogma. Tum autem opinio illorum, qui factum à Chriſto Paſcha Iudaicũ non negant; ſed die non ſua neque legitima factum contendunt, quo pacto defendi queat, non video: Nam Chriſtum ἐν ἀνθρώποις πολιτευόμενον, exacte Legẽ ſeruaſſe atque impleſſe, in confeſſo eſt apud omnes. Atque hæc cum Græcis. Obiter hoc loco Cardinalem Bellarminum erroris ſui admonebo. Scribit ille libro quarto De ſacramento Euchar cap. 7. Iohannem Caluinũ, etſi non plane damnarit in ſcriptis ſuis azymorum vſum in hoc myſterio; factis tamen damnaſſe: quia omnes qui illum ſequuntur pane vtantur fermentato: ſed hoc falſum eſt. Nam quæ magis eſt doctrinæ Caluini tenax Eccleſia, quã Geneuenſis? at hæc etiam nunc in azymis ſacroſanctam Euchariſtiã celebrat. Nam cum initio Reformationis alia conſuetudo eſſet introducta, anno 1540. reditum eſt ad morem antiquum. Vtinã Bellarmino tam facile perſuaderi poſſet, vt ad veram antiquitatem, hoc eſt, ad Domini noſtri exemplum & formulam ab eo exhibitam, pateretur doctrinam exigi, quam ſecula nouiſſima introduxerunt; ipſe autem defendit vt vetuſtiſſimam, quæ eſt recentiſſima. Sed hic hodie multorũ ludus eſt, vires ingenii ſtrenue exercere, vt probent Solem meridie non lucere.

XIII. *Proponuntur diuerſæ ſententiæ eorum qui à Græcis diſſentientes, Chriſtum & Iudæos eadem die Paſcha egiſſe, partim affirmant, partim negant.* Paulus Burgenſis *auctor ſententiæ, & de tranſlatione feriarum apud Iudæos.* Liueleus Anglus. *Alia.*

ANNI XXXIV. Nu. XXV.

TRactat vero Baronius & alterã diſputationem aduerſus ipſius Romanæ Eccleſiæ Doctores, præſtantis eruditionis viros, qui de propoſita quæſtione ſecus pronunciarunt, quam vulgo in eadem Eccleſia credatur. Cõmuniter recepta opinio in Eccleſia Ro. eſt: Dominũ noſtrum Luna 14. celebraſſe Paſcha eadem die atque hora, quibus & cæteri omnes Iudæi idem faciebant. Et vero negari non poteſt, Matthęi, Marci, & Lucæ narrationes id videri ſignificare: ſed quũ clarè & perſpicue aliud ſuadeãt Iohãnis verba, locis aliquam multis; nefas autẽ ſit vel ſuſpicari, parũ inter ſe Euangeliſtas conſentire fuere iam antiquitus, qui cæteros ex Iohanne putarent exponendos. Quod enim modo dicebamus Græcos exiſtimare Chriſtũ, die non ſua τὸ πάσχα θύσαι, recens illorum commentum non eſt, ſed vetuſta multorum opinio, vt apparet ex Origenis, B. Chryſoſtomi, Theophylacti & Euthymii ſcriptis. Quẽadmodum igitur in hodierna controuerſia de fide & operib., ſumma diſputationis in eo, niſi fallor, vertitur, vtrũ Paulus è Iacobo ſit exponendus, an hic potius ex illo: ſic in ea quam tractat hoc loco Baronius, caput rei in illa quæſtione videtur poſitum; vtrum Iohannes è cæteris tribus Euangeliſtis exponi debeat, an contra. Et Romanę quidẽ Eccleſię Doctores, non hodie atque heri, ſed iam ante plura ſecula, quum opinionem Græcorum de die illegitima, iure merito non probarent; neceſſaria, vti exiſtimabant, conſequentia ducti, pronunciarunt; & Chriſtum & omnes Iudæos, eadem die 14. ſicut Lege Moſis cautum eſt, agnum Paſchalem mactaſſe & comediſſe: atque ita Iohãnis dicta omnia ei ſententiæ accommodarunt, quam reliquorum Euangeliſtarum verbis credebant contineri. Verũ eiuſmodi interpretationes, quales mox in Baronio videbimus, ſane violentas, quum verbis Iohannis parum viderentur conuenire; non defuerunt, omnibus, credo, ſeculis, qui aliam à communi ſententiam, magis probarent. Non teram tempus cõmemorandis multorum opinionibus, quæ vel nullos habuerunt ſectatores, vel paucos. Pauli vero de ſancta Maria, Carthaginienſis primo, deinde Burgenſis in Hiſpania Epiſcopi, ſententia, & ſemper habuit, & nunc cum maxime habet ſectatores, viros longe pręſtantiſſimos. Hic enim vir doctiſſimus, qui & genere Iudæus erat, è ſanguine Leuitico deſcendens, vt ſcribit ipſe de ſe, & Hebraicę literaturæ admodum peritus, adhibita ad elucidationẽ propoſitæ quæſtionis doctrina Kalendarii Hebræorum, eius ſententiæ primus, quantũ memini auctor extitit, (viuebat autem Paulus hic, & ſuam illã Poſtillam ſcribebat ante annos ducentos) quam poſtea ſecuti ſunt, & ſcriptis ſuis confirmarunt, Paulus Mittelburgenſis Epiſcopus Foroſẽpronienſis in ſua Paulina, Iohan. Lucidus, Onufrius Panuinius eremita Auguſtinianus, Iohannes Hentenius Nechlinienſis Hieronymianus apud Euthymium, Ianſenius Epiſcopus Gandauenſis, Maldonatus Ieſuita, & plures alii inter Catholicos Romanos, viri inſignes: ex iis vero Catholicis, qui pro-

teſtantes

teſtantes nominantur, neque pauciores, neque doctrina inferiores, vt Sebaſtianus Můſterus, Iohannes Stocflerus, Heinricus Buntingus, Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius & Eduardus Liueleus, Anglus; dum viueret, in Academia Cantabrigienſi Hebraicæ linguæ profeſſor; vir probitate & doctrina cum primis excellens. Nobis quidem Liueleus notus non fuit; ſed præter illa quę de eo accepimus à viris magnis, qui nouerant; abunde vtriuſque & probitatis, inquam, & doctrinæ, fidem nobis faciunt, quæ vidimus eius ſcripta: in quibus eſt Chronologicum opus, quod ab eius heredibus, publicari. (etſi propter immaturam auctoris mortem, ad vmbilicum non perductum,) Reip. literariæ non parum intereſt; vel propter aſtronomicas ſupputationes Eclipſium, quæ doctrinę temporum inſeruiunt: in quibus Liueleus operam poſuit diligentiſſimam. Atque in hoc opere ſententia accurate defenditur, quam à Paulo Burgenſi acceptam, præſtantiſſimi illi viri, quos modo nominaui, atque alii plures ſunt amplexi. Etſi autem in explicādis ſuis ſententiis, non ſemper & in omnibus partibus hi viri inter ſe cōſentiunt: in his tamē duobus omnes conueniunt; quod communem Eccleſiæ Romanæ ſententiam deſerunt; quodque Dominum noſtrum tempus legitimum celebrandi Paſchatis ſeruaſſe docent, & Iudæos feſtum tranſtuliſſe propter canonem Hebraici Kalendarii ADV pertendunt. Ioſeph. Scaligeri verba ſunt, lib. 6. De emendatione temporum, in diatriba de paſſione Domini. *Quum igitur Chriſtus paſſus ſit quartadecima Niſan, & veſpera tertia decima Niſan ciuilis, Paſcha cum diſcipulis ſuis celebrarit; neceſſario Dominus Paſcha anticipauit.* Poſtea: *Prima Azymorum Chriſtus comedit Paſcha, Matthæus 26. 17. in qua immolabat agnū. Marcus 14. 12. Sed quomodo prima Azymorum, feria quinta, quum poſtridie eſſet prima Azymorum, quartadecima Niſan. feria ſexta? Interpretatur Lucas; ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα. capit. 22. 40. in qua oportebat mactare Paſcha. Sed Iudæi ἔθυσαν quidem poſtridie, at non vtique ᾗ ἔδει θύειν. Quartadecima enim Luna immolandum erat, non quintadecima. at Chriſtus quartadecima immolauit. Neomenia enim Niſan illius anni erat 5. 19. 105. in qua eſt nouilunium vetus. Ergo coniunctio luminarium fuit feria ſexta, Martij viceſima. Quintadecima Luna, eadem feria. Quare quartadecima fuit feria quinta, in qua Chriſtus rite agnum comedit.* mox: *Idem etiam ſenſit Paulus Epiſcopus Burgenſis, qui ex Iudaiſmo nomen Chriſto dedit.* Liueleus poſtquam expoſuit verba Iohannis, ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, de quibus poſtea agit Baronius; *Hoc, inquit, Iohannis teſtimonium pro paſſione Chriſti ponenda in decimaquarta die Niſan, quæ ſemper Paſchatis paraſceue eſt, inconcuſſum manet: eoq; magis, quod alia quoq; ab eodem Euangeliſta memorentur, quæ huic noſtræ ſententiæ ſtabilimento ſint. Cap. 13. 1. narrat Chriſtū cum diſcipulis vltimam ſuam cœnam ante feſtum Paſcha comediſſe. Quo autē die ad veſperam cum diſcipulis ſuis poſtremum cœnauit; eodem ad meridiem crucifixus eſt.* Similia his alii eiuſdē ſententię defenſores: qui tamē, vt dixi, non per omnia conſentiūt. Baronius igitur horū doctrinā qui à cōmuniter recepta Romę diſcedunt, & tranſlationem feſti, (Paulus Burgēſis appellat repulſam,)

 in

in Kalendario Hebraico expoſitam tuentur, magna vi oppugnat, non ſuis tamen, ſed Franciſci Toleti armis; qui paucis annis ante Baroniũ id argumentum accuratiſſime tractauit. Etſi autem propoſiti noſtri προηγουμένως non eſt, in hoc genus quæſtionibus immorari; paucis tamen, quam ſint valida tela quibus pugnat Baronius, expendamus.

XVI. Reſpondetur ad rationes à Baronio allatas, vt probet doctrinam de tranſlatione feriarum eſſe recentem & vanam.

IBIDEM.

INitio huius diſputaionis ait Baronius, doctrinã de tranſlatione feriarum, *ex lacunis recentiorum Hebræorum eſſe petitam*. Sed iudicat cæcus de coloribus; quod omnino parum prudenter ab eo factum. Nam ipſe quidem harum literarum peritiam nullam habuit: at viri ſummi, quos ante nominaui, clariſſime demonſtrarunt; doctrinam de tranſlationibus feriarum, quæ in Hebræorum Kalendario ingenioſis canonibus explicatur, non eſſe Iudæorum recentiorum, vt vult Baronius, inuentum; ſed rem eſſe antiquiſſimam, & vſu cognitam etiam ante Domini noſtri aduentum in terras, ſunt in eruditorum manibus quæ ſuper ea re duo Pauli, Epiſcopi inſignes, quęque eruditiſſimus Munſterus & illuſtris Scaliger ſcripſerunt: quorum ſententiam nouis argumentis ex vera antiquitate Iudaica Liuęleus erudite confirmauit. Baronius igitur, & ex quo ille ſua accepit, Toletus, magnæ doctrinæ alioquin viri, melius feciſſent, ſi à veteri dicto in hac quæſtione ſibi cauiſſent, *Ne ſupra crepidam ſutor iudicauerit.* Quę proxime afferũtur ex Anatolio, Philone, & Ioſepho, hoc ſolum probant; Iudæos ſeruaſſę inſtitutum celebrandi Paſcha poſt æquinoctiũ vernum, μεσοῦντος τοῦ μηνός, cum Luna erat plena, die Niſan XIV. Nempe hoc ipſum ſcriptores iſti dicunt, quod apud Moſem Dei verbis præcipitur. loquuntur enim de ordinaria ſolemnitate, & magis frequenti: nam tranſlatio canonis Adu, non fiebat omnibus annis: neque hoc poſterius decretum Synedrii legem Dei antiquauit: ſed dumtaxat interpretatum eſt, & commodiorẽ vſum illius docuit, ſicut explicat pluribus ad Matthæum Burgenſis Epiſcopus. Quod addit: *Idem Philo alibi, hac ipſa vna eadem die, ab omnibus fieri ſolita teſtatur*: etſi daremus abſolute verum eſſe (non eſt autem; ſed opus habet interpretatione; nam immundis in menſis proximi diem XIV. differre licuit:) ad rem tamen non facit: nõ enim dicit Philo eo loci, vnam aliquam certã diem ſic propriam eſſe celebrationi Paſchatis, vt nulla vnquã facta ſit eius ſolẽnitatis tranſlatio; quod Baronio erat demõſtrandum; ſed hoc potius; in feſto Paſchatis ſingulos ex vniuerſo populo ſacra facere, neque ſacerdotes tunc morari; Lege permittẽte nationi Iudæorum vniuerſæ ſacerdotium vna die quadã per omnes annos, vt ſacra ſua ſibi quiſq; operaretur; ἐν ᾗ ἑορτῇ, ait, θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστοι, τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν οὐκ ἀναμένοντες ἱερωσύνην τοῦ Νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος.

Etiam

Etiam apud Euſebium ex Anatolio leges, *δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἅπαντας μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός: oportere Paſcha celebrare ex æquo omnes, poſt æquinoctium vernum, in ipſo primi menſis medio.* Sed ne id quidem facit ad rem: loquitur enim, vt modo dicebamus, de ſolemnitate ordinaria, quæ neque immūdorum feſtum ſuccidaneum, neq; tranſlationem interdum fieri ſolitam excludit. Quis autem dubitat, quoties Paſcha celebratur, omnes, (quos quidem ſontica aliqua cauſſa non impediret,) die eadem feſtum agitaſſe? Duo poſtrema teſtimonia Ioſephi, pertinent ad deſignationem temporis, quo incipiebant Iudæi ſacra procurare, ſiue in paraſceue ſabbati, ſiue in aliorum feſtorum, atque vt ipſi loquuntur, in bonorum dierum paraſceuis. Quam totam obſeruationem ſcitu pulcherrimam, neq; omnibus notam, melius cognoſcent ſtudioſi ἀρχαιολογίας Ἰουδαϊκῆς, ex iis quæ Ioſephus Scaliger, Iohannes Buxtorfus, & Eduardus Liueleus è penetralibus librorū Thalmudicorum prompſerunt, ſuper interpretatione locutionis Moſaicę, בין הערבים *inter duas veſperas.*

XV. Locus Iohannis expenditur, & eius Baroniana interpretatio exploditur ἐπιφάσκειν de Luna; item de tempore. Locus ex Euangelio Lucæ explicatur. Veſpera ſiue ὀψία duplex δείλη πρωΐα & ὀψία.

Anni XXXIV. Num. XXVIII.

POſt hæc aggreditur Baronius ſoluere obiectiones, quæ aduerſus communem opinionem ex Euāgelio Iohannis fieri ſolent. Primus locus eſt Iohannis 13. 1. vbi diſertis verbis dicuntur cœna & lotio pedum fuiſſe πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, *ante feſtum Paſchatis.* hoc videtur repugnare narrationi Matthæi, qui tempus illud ſic deſignat, τῇ πρώτῃ τῶν Ἀζύμων, *prima die Azymorum*, 26. 17. & Marci, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον, *prima die Azymorum, quando Paſcha mactabant.* item Lucę, ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα, *appropinquabat feſtum Azymorum, quod dicitur Paſcha.* Hoc enantiophanes ex eo natum eſt, quod Paſcha Domini fuit diuerſum à Paſchate Iudæorum, quare ſolutio facilis eſt & certa, quam ante propoſuimus è Scaligero: Iohannem locutum eſſe de feſto Iudæorum: cæteros de tempore legitimo ex Lege, quod Chriſtus ſeruauit. Hac ratione tempus idem, ineuntis Lunæ decimæ quartæ, ſiue deſinentis decimætertiæ, quæ erat feria quarta, dies Iouis, Niſan. 13. hoc inquam, idem tempus, Chriſto erat ἑορτὴ Ἀζύμων, initium feſti Azymorum, ſiue Paſchatis, vt ſcribunt tres Euangeliſtæ; & πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ante feſtum Paſchatis, vt appellat Iohannes. Firmum iſtud eſt argumentum diuerſæ obſeruationis Chriſti & Iudæorum; & per conſequens, factæ tranſlationis. Qui verba Iohannis de eo Paſchate accipiunt, quod ipſe Chriſtus celebrauit, auctores ſe eſſe abſurdiſſimæ ſententiæ non animaduertunt. Nam ſi Paſcha egit Chriſtus ante feſtum Paſchatis, hoc eſt; antequam eius ritus tempus legitimum aduenisset; (id enim eſt, πρὸ τῆς

ἑορτῆς τοῦ πάσχα) non igitur ſeruauit Legem: neque πληρωτὴς, ſed παραβάτης τοῦ Νόμου, fuit: quod etiam cogitare impium eſt, nedum abſurdum. Sed Baronius, vt hoc enantiophanes tollat; *conſtat*, inquit, *communi loquendi vſu Iohannem eſſe locutum*: & verba illius interpretatur, *de die artificiali, ab ortu ad occaſum; non de naturali, quod à veſpera diei 13. ex inſtituto Iudæorum incipiebat.* At huic obſeruationi, etiamſi alibi locus eſſe queat; hic tamen, vix ac ne vix quidem poteſt. propriam enim locutionem & κυρίαν, res ipſa deſiderabat. Nam quis ita loquitur? *Ante feſtum Paſchatis cœna Paſchalis celebrata eſt, & Chriſtus lauit pedes ſuorum diſcipulorum.* nimis manifeſta ἀτοπία, quam non tollit Baronij commentum, vt de inſecuto die artificiali ſenſerit Iohannes. Manet, inquam, abſurditas manifeſta, ſi fingamus vt illi placet, dicere Iohannem, cœnam Paſchalem factam à Chriſto, prius quam adueniſſet Paſcha; quia diei Paſchalis pars poſterior, (is eſt dies artificialis) nondum aduenerat. Nam tota Paſchalis ſolemnitas ad priorem diei partem pertinet: veſperam videlicet & primam noctem illius diei quæ dicitur *prima Azymorum.* Exeunte enim die præcedente poſt meridiem, mactabatur agnus, deinde parabatur, & fermentum omne exterminabatur: ac tandem in veſpera, quæ erat initium diei primæ Azymorum, edebatur, protrahebaturque conuiuium ad primam noctem. Addit Baronius, *Nec vero eſt iſta vulgaris tantum loquendi conſuetudo, ſed qua reperitur etiam in diuinis Scripturis ſæpius vſurpata, atque etiam ab ipſis Euangeliſtis. Lucas enim ſic ait; Dies erat Paraſceue, & ſabbatum illuceſcebat; quum tamen ex Legali inſtitutione Paraſceue deſiiſſet præcedenti hora nona, & tunc Sabbatum incepiſſet.* Si verum eſt quod hic dicitur, atque hæc locutio frequenter occurrit in Scripturis; male ſibi auctor conſuluit, qui ea potiſſimum exempla delegit, ex quibus nihil colligi eius poteſt, quod inſtituit probare. Sed exiſtimauit Baronius verbum ἐπιφώσκειν, quo vtitur hic Lucas, & Matthæus etiam in teſtimonio quod ſequitur, de die artificiali ſolum dici quando Sol lucet: falſus vero eſt, & cum eo multi alii, quibus ita fuit perſuaſum. Proprie ἐπιφώσκειν, ſiue ἐπιφαύσκειν, & ἐπιφαίνειν, de ſideribus dicuntur præſertim Sole & Luna, quæ, vt loquitur Scriptura, præſunt diei ac nocti. Lucas Actorum, 27. 20. μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. Vetus Interpres, *neque Sole neque ſideribus apparentibus ad complures dies* At quoties non de ſideribus, ſed de tempore ea vocabula dicuntur; compendium id eſt ſermonis, quod vt redigatur ad orationem plenam, neceſſario quædam ſunt ſupplenda. Nam exempli gratia, ſi dicas ἡμέρα ἐπιφώσκει, & de artificiali die intelligas, ſupplendum erit ſic quod deeſt: ὁ ἥλιος ἐπιφώσκει οὗ ἐπιφώσκοντος γίνεται ἡμέρα, *dies illuceſcit*, id eſt, *Sol illuceſcit, quo illuceſcente, eſt dies.* Sin autem dicas, ἡ τρίτη ἡμέρα ἐπιφώσκει, *tertia dies*, vel *tertia feria* aut *quarta illuceſcit*, ſiue *exoritur*, & de naturali die intelligas, qui ex Hebræorum conſuetudine incipit à veſpera; tunc verbo ἐπιφώσκειν intelligitur

gitur ortus & ſplendor lunæ, aliorumque ſyderum, quo noctem illuſtrant & inchoant ſua apparitione. Cùm ergo dicit Lucas 23. 54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε, ſic accipiendum, vt ſi dixiſſet, καὶ ἐπέφωσκεν ἡ σελήνη, ἣ ἄγουσα τὸ σάββατον, quomodo apud Ariſtophanem dicit Strepſiades, τὴν σελήνην ἄγειν τὰς εἰκάδας, hoc eſt, illuxit Luna, qua exoriente, ſimul exoritur dies naturalis Sabbati: non enim neceſſe eſt, vt de die accipiantur verba Lucæ à Solis ortu ad occaſum, quod facit Baronius, & neceſſariò faciendum putat. Syrus interpres, vt & Liueleus obſeruat, τὸ ἐπιφώσκειν expreſſit verbo *Noga*, quod Iſaiæ 13.10. Lunæ tribuitur. לא יגיה אורו καὶ οὐ μὴ ἐπιφαύσκοντα τὸ φῶς αὐτῆς, Ioëlis autem 11. 10. de aliis ſtellis. Teſtimonium ergo Lucæ, opinionem Baronianam non confirmat, nihil etiam ad rem proximum Matthæi, vbi idem verbum vſurpatur, ſed de illis Euangeliſtæ Matthæi verbis plura dicenda erunt ad num. c l x x. vbi errorem portentoſum in illorum explicatione admittit Baronius. Reſtat locus Marci 15. 42. Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον, *& cùm iam ſerò eſſet factum, quia erat Paraſceue, quod eſt ante Sabbatum.* Hîc ait Baronius, propriè loquendo, illud Serò non fuiſſe paraſceuen, aut προσάββατον, ſed ipſius Sabbati principium. Reſpondeo; ὀψίαν ſiue veſperam, duplicem eſſe: prior eſt inclinantis Solis, quæ poſt meridiem incipit: iam enim tum incipit Sol vergere ad occaſum. δείλην πρωΐαν & ὀψίαν Græci vocarunt, h. e. vt exponunt veteres Critici, τὸ πρῶτον τῆς δείλης μέρος τὸ εὐθὺς ἐκ μεσημβρίας: *prima pars* δείλης, *quæ incipit ſtatim à meridie.* Altera veſpera eſt occidentis Solis & horizontem ſubeuntis; quam Græci dixerunt ὀψίαν δείλην, & Critici expoſuerunt, τὸ τελευταῖον τῆς δείλης μέρος, τὸ περὶ ἡλίου δυσμάς, *poſtremam partem* δείλης, *quando Sol eſt occaſus.* Sic prorſus apud Hebræos, duplex eſt *ereb*, ὀψία, ſiue veſpera: prior à nona hora, hoc eſt, à tertia exacta poſt meridiem; quod erat tempus oblationis veſpertinę: altera paullo ante occasũ Solis, quod principium erat Iudæis diei ſequentis. Etſi autem Paraſceues appellatione tota dies Veneris aliquando intelligitur; proprie tamen dicta παρασκευὴ à nona hora inibat. Chriſtum autem, verum illum agnum, qui tollit peccata mundi tempore veſpertinæ oblationis fuiſſe cruci affixum, ratio ſuadet, & multi viri docti exiſtimãt. Verè igitur Marcus, qui de tempore proximo poſt mortẽ Chriſti loquens Paraſceuen illud vocat, & veſperã, nempe priorem. & προσάββατον, non autem ſabbatum.

XVI. Secundus locus ex Euangelio Iohannis. Præceptum de cavenda pollutione pertinere ad primum & vltimum, non ad omnes ſeptem feſti Paſchalis. Paſcha *dici quidem de toto feſto Azymorum: ſed victimas alias præter agnum Paſchalem, non appellari* paſcha *: neque de iis dici* φαγεῖν τὸ πάσχα. *Latina interpretatio in loco Deuteronomii minùs cõmoda, fraudi fuit Toleto & Baronio. Diſcrimen inter agnum Paſchalem*

& oblationem pacificam.

Anni XXXIV. Num. XXIV.

HIc tractatur Baronio locus Iohannis ſecundus 18.28. qui vel ſolus, ſi res æquis animis æſtimetur, confutandæ opinioni vulgaræ, quam ille tuetur, ſufficere debeat. Narrat Euangeliſta, Iudæos, qui è Caïaphæ P. M. domo Chriſtum ad Pilatum deduxerunt, non eſſe ingreſſos Prætorium, & Pilato, vt cum illis loqueretur, foras fuiſſe prodeundum: cauſſam addit Euangeliſta, *ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, vt non contaminarentur, ſed manducarent Paſcha*. Iudæi igitur Paſcha nondum manducauerant: at Chriſtus manducauerat: non ergo eadē die Chriſtus & Iudæi Paſcha comederunt. quid clarius? aut quod validius telum conficiendæ opinioni vulgatæ poteſt excogitari? Ita planè fatetur Maldonatus, huius argumenti tantam eſſe efficaciam, vt propter illud multi eam ſententiam ſint amplexi, quā oppugnat Baronius. Qui vt eludat vim Achillei argumenti, ait Paſcha in Scripturis appellari, non ſolum agnum Paſchalem, ſed etiam quamuis aliam victimam, ex illis quæ per ſeptem Azymorum dies con ia ingenti mactabantur. Reſpondeo: etiamſi hoc illi concederemus, non tamen propterea effecturum quod contendit. Nam loqui Euangeliſtam de primo die Azymorum, & ſolemnitate agni Paſchalis, illa verba oſtēdunt, *vt non contaminarentur*. Præceptum enim de vitanda immunditia, de quo Euangeliſta intelligebat, vel proprium eius diei fuit, quo Paſchalis agnus mactabatur, offerebatur, edebatur: vel commune diei primo & vltimo; quos dies diſertè ſeparat à cæteris Deus, Numerorum capite 28. & vtrumque eorum vocat *congregationem ſanctam*, cæteros non item. Alioquin ſi per continuos dies ſeptem præceptum idem fuiſſet obſeruandum; quum tot modis pollutio contraheretur, quos Lex prodit; quis potuiſſet in illo ſtatu dies ſeptē manere? Quare pars maxima, ſine dubio, facta eſſet maledictioni obnoxii. Expenderet igitur Baronius illa verba, *ἵνα μὴ μιανθῶσι*. Sed redeo ad nomen Paſcha, ſiue Phaſe. ego verò nego in tota Scriptura locum vllum extare ſatis clarum, vnde colligi rectè queat, victimas per ſeptem Azymorum dies mactari ſolitas, eſſe appellatas eo nomine: aut dictum reperiri de illis, Manducare Paſcha, vel vt Ioannes hîc loquitur, *φαγεῖν τὸ πάσχα*, cum articulo, cuius vis non temere negligenda. In loco Deut. 16. 2. quem affert Baronius, Hebraica veritas habet, *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo, pecudes & boues*: non vt eſt in Latina interpretatione, *de ouibus & de bobus*: quod etſi nolim penitus damnare, ſi accipiatur rectè, & ex mente Moſis: in errorem tamen induxit Toletum, (inde accepit Baronius;) qui Commentario in Iohannis caput 13. annotat. 3. ex hoc vnico loco malè accepto, pronuntiat, *Paſcha etiam dici animalia quæ offerebantur ſeptem diebus Azymorum*. atque hæc eſt quarta huius vocis ſignificatio, illi primo, opinor, obſeruata. Nam Bellarminus libro III. de Eccleſia triumphante, in diſſertatione de paſcha, hanc notionem prætermittit, quatuor cōmemorans. rectè. at Toletus

de hac

de hac obſeruatione ſua ita ſcribit; *Hoc valde attendendum eſt, pro reſolutione eorum quæ dicenda ſunt.* Nimirum verè iudicabat Toletus, niſi admiſſa hac ſignificatione vocis *paſcha*, objectionem ex iſto loco Iohannis ſolvi, ſaltem probabiliter, non poſſe. Sed ille vir eruditiſſimus, ſi Hebraicam veritatem conſuluiſſet, ac diligenter expendiſſet, ab interprete Latino, qui vertit liberiùs, *ῥητὸς ἁγιαστικὸν*, & in errorem induci non ſiuiſſet. Multùm enim hæc inter ſe differunt, *Immolabis Phaſe, pecudes & boues*, vt eſt in origine; & *Immolabis Phaſe è pecudibus & bobus*; vt eſt in vulgata. Hebraica verba duplex genus ſacrificiorū commemorant; paſcha, id eſt, agnum Paſchalem; & oues ac boues h. e. oblationem pacificam, quæ die 14. ante agni mactationem offerebatur, ex ouibus & bobus, vt docent variis locis Rabbini. Vide Maimonidæ Iad, in tractatu de oblatione Paſcharis. Et Rabbi Schelomo in Scholiis ſuis ad illum Deuteronomii locum, diſertè ponit diſcrimen inter פסח agnū paſchalem, & oblationem è bobus & pecudibus; quam ait addi ſolitam ad conuiuium agni: quanquam alii vt Rambam, auctores ſunt, pacificam oblationem ante agnum ſolitā edi. In ſcriptis Rabbinorum hęc oblatio vocatur חגיגה vel חגיגת יד, hoc eſt, *feſtiua victima diei* XIV. Malè igitur verba Moſis accipiunt Toletus & Baronius, qui colligunt ex hoc loco, etiam alias victimas præter agnum dici *Paſcha*. Græca interpretatio veritatem meliùs expreſſit; *Καὶ θύσεις τὸ πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας*, non autem *ἐκ προβάτων καὶ βοῶν*, vt Latinus. Paraphraſtes Chaldæus, filius Vzielis ita expreſſit: *Et mactabitis Paſcha coram Domino Deo veſtro inter veſperas, & oues & boues craſtino die.* Vides quàm accuratè ſeparet mactationem Paſcharis à cæteris: vt de errore Toleti nullū poſſit eſſe dubium. Sed quod adjicit Ionathan verbis Moſis illa, *craſtino die*, non probo: nam vt oſtendi, oblatio pacifica ex ouibus & bobus, non ſolùm reliquis diebus Azymorum offerebatur; verùm etiam die 14. cum agno Paſchali, vel potiùs ante agnū. Onkelos verba Moſis paullo aliter accepit; nam per צאן intellexit agnum Paſchalem. Sed & hic inter Phaſe & alteram oblationem diſcrimen facit. Sic ille: *Et immolabis Phaſe coram Domino Deo tuo de natis ouium*, (id eſt agnis) *& victimam ſanctificatā de bobus.* Teſtimonia quæ notat Baronius è libro ſecundo Paralipomenon contra ipſum manifeſtiſſimè faciunt: quod non eſſe ab eo viſum, mirari ſatis nequeo. Capite 30. 15 ita ſcribitur. *Immolarunt Phaſe quartadecima die menſis ſecundi. Sacerdotes quoque atque Leuitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini.* ergo aliud eſt *Phaſe*, ſiue *Paſcha*, aliud *holocauſta*. capite 35. 8. dicuntur dati boues cum ouibus ad victimas Paſcharis: vbi *Paſcha* laxè acceptum totam ſolemnitatem ſignificat feſti Paſcharis & Azymorum: neque nos negamus hanc acceptionē huius vocis: at victimas ipſas boum vel aliorum animalium dici Paſcha hoc verò eſt quod negamus. Multò autem minùs vel in toto illo libro, vel in vllo alio Scripturarum loco, reperitur illa locutio, *φαγεῖν τὸ πάσχα*, eo ſenſu quo accipi volunt Toletus & Baronius. Manet igitur teſti-

monium hoc Iohānis aduerſus vulgò receptam opinionem, firmum, & vt Ieſuita etiam Maldonatus rectè judicat, ineluctabile.

XVII. Diſcutitur tertius Iohānis locus. An dies quilibet Azymorum vocaretur Paſcha. Error craſſus negantium vllorum feſtorum fuiſſe paraſceuas, niſi Sabbati. Probatur, omnia magna feſta babuiſſe ſuas paraſceuas. ἡ προεόρτιος. Paraſceue *pro toto die Veneris. Quartus locus Iohannis.*

Anni XXXIV. Num. XXX.

TErtius Iohannis locus eſt hic; ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, *erat autem Paraſceue Paſchatis*, 19. 14 Hoc quoque argumentum non leue aduerſus receptā opinionem. Nam ſi dies quo Dominus eſt cruci affixus, Paraſcene fuit Paſchatis; nondū videlicet Paſcha præterierat. Atqui ſuum Paſcha Chriſtus celebrauerat. Quare aliud Paſcha fuit commune Iudæorum, aliud Chriſti proprium. Res clara. Sed negant Toletus & Baronius, quam vocat Iohānes Paraſceuen Paſchatis, fuiſſe Paraſceuē Paſchatis; verùm Sabbati: quæ tamen ita dicatur Euangeliſtę, quia accidit eo anno, vt idem dies eſſet & Sabbati paraſceue & dies ipſe Paſchatis. Igitur appellatione τοῦ πάσχα ſabbatum hîc debere intelligi: *quoniam*, inquit auctor, *& ſinguli illi ſeptem dies Paſcha dicebantur.* Sanè ſi nouas antiquis vocabulis ſignificationes licet attribuere, vicit Baronius. Modò probauimus notionem incognitam veteribus voci *Paſcha* affictam eſſe Toleto: hæc non minùs falſa. Nos enim negamus verum eſſe quod hîc affirmatur. Nam vbi obſeruatum eſt, ſingulos Azymorum dies *Paſcha* fuiſſe dictos? hoc neque Scripturarum, neque Rabbinorum vllo exemplo queat demonſtrari. Fateor nomen Paſcha aliquando ſolemnitatem denotare totam & Paſcharis & Azymorum (quod eruditè obſeruatum eſt ab Humberto Epiſcopo Syluæ candidæ, in diſputatione contra Græcos:) ſed non ita vt ſinguli dies Azymorum dicantur Paſcha: etſi probè memini diem vltimum Azymorum eidem Humberto nominari *octauas Paſcha*, imitatione Eccleſiæ hodiernæ, quæ præcipuis feſtorum, ſuas octauas attribuit. multò verò minùs, vt φαγεῖν τὸ πάσχα poſſit vſurpari, de quouis alio Azymorum die, ſicut vſurpatur de primo, qui erat vnus, & ſolus, ſi propriè loqui volumus, dies Paſchalis. Baronium in exemplo quod affert mirè fugit ratio. Inſtituit probare ſingulos Azymorum dies dici *Paſcha*, & de quouis eorum dici poſſe φαγεῖν τὸ πάσχα: & affert exemplum, in quo illa vox neceſſariò accipienda de tota ſolemnitate; βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ, ait Lucas capite duodecimo, v. quarto, de Herode; *volens poſt Paſcha producere eum populo*; hoc eſt, poſtquam præteriiſſent dies Azymorum: ἦσαν γὰρ ἡμέραι τῶν ἀζύμων, *erant enim dies Azymorum*, inquit ibi Lucas. Poſt hæc ait Baronius, ſolum fuiſſe Sabbatum, quod Paraſceuen

ſceuen haberet: Paſcharis verò aut reliquorum feſtorum, nullam fuiſſe paraſceuen. Qui ſi Commentarios Rabbinorum à limine ſaltem ſalutaſſet, non potuiſſet neſcire, paſſim mentionem facere illos ערב יום טוב hoc eſt, τῆς παρασκευῆς τῆς ἑορτῆς, vnicuiq; enim יו diei bono ſiue feſto attribuitur ſua veſpera προεόρτιος, parandis rebus ad feſtum neceſſariis deſtinata. Leges igitur in Thalmud, Iad Rambam, Iuchaſin Zacuthi, & aliis ſcriptis Rabbinicis, ערב ראש השנה *paraſceuen capitis anni*, ſiue Kalendarum nouarum: ערב עצרת *paraſceuen Pentecoſtes*; ערב פסח *paraſceuen Paſchatis*. vel diſtinctiùs, *paraſceuen primi diei boni Paſchatis*: &, *paraſceuen poſterioris diei boni Paſchatis*, hoc eſt, vltimi diei totius ſolemnitatis cùm Paſcharis, tum Azymorum. In Michlol Kimchi quo loco agit de forma nominũ in *vt*, editionis Venetæ fol. 221. dictum huiuſmodi affertur è Miſna מן אומנות שלש אמניות עושין מלאכה בערבי פסחין עד חצות *ex omnibus artibus tres artifices faciunt* (exercent) *artem in paraſceuis Paſchatum ad medium* ipſius Paraſceues. Tres autem illos artifices volunt quidam eſſe iſtos: חייטים *ſartores*; רצענים *cerdones*, *calceolarios*; & ספרים *ſcribas*. Sed videntur & alii artifices artes ſuas exercuiſſe diebus pręparatoriis magnorum feſtorum. Nam exempli gratia; de cauponibus, qui tabernas ac popinas exercent, & Rabbinis dicuntur חנונים *chanuanim*, lego in Iuchaſin, pagina vigeſima ſexta, fuiſſe in Vrbe Ieruſalem qui eas artes execerent; deinde ſequitur; והיו ממלאין מדותיהם מערב יום ט״ב מפני ביטול בית המלכש *atque hi menſuras ſuas implebant iam inde à paraſceuis bonorum dierum propter ceſſationem domus conicionis*: hoc eſt, ne diebus feſtis cogerentur abeſſe à concionibus. Auctor Megillath Thaanith, capite vndecimo, quod eſt de menſe Schebat, vt res diuerſas, ſed quæ magnam affinitatem haberent commemorat *harbe ſabbatoth* paraſceuas ſiue cœnas puras ſabbatorum: & *harbe iom tob*, paraſceuas dierum bonorum, id eſt, magnarum ſolemnitatum. Fit ibidem mentio etiam *ſchel chag* ערב יום טוב הראשון של חג *preparationis boni diei prioris feſti Tabernaculorum*. In his & ſimilibus locis, quæ ſunt paſſim obuia, ערב *hereb*, eſt quod Gallicè dicimus, *la veille de la feſte*, illa, inquam, veſpera, quæ præcedit feſtum diem. Græci dicunt τὴν προεόρτιον: qua voce vſus eleganter Philo, De vita contemplatiua, pa. 616. cùm appellat τὴν ἑβδομάδα προεόρτιον μεγάλης ἑορτῆς, alludens ad hunc morem Iudaicum obſeruandi paraſceuas feſtorum maiorum. Ac propriè quidem, vt ipſa vox indicat, ſola veſpera eſt paraſceue: quare in edicto Auguſti apud Ioſephũ, lib.16.c.10. paraſceues ſabbati tempus definitur ab hora nona; ſed tamen totus ille dies, nempe Veneris, cuius pars erat illa ὀψία, appellatur paraſceue Sabbati. Sic Iudæis qui Paſcha ſuum comederunt ineunte die decimaquinta, paraſceve Paſchalis fuit, propriè quidem loquendo, veſpera diei decimæquartæ; quo fere tempore Dominus noſter cruci eſt affixus: laxè verò accipiendo, dies ipſa decimaquarta fuit illis & ſabbati paraſceue, vt ſemper; & Paſchatis paraſceue,

ſecut ait Iohannes, propter tranſlationem feriæ. Sed de Paraſceue plura inferiùs dicenda erunt, in diſputatione de cœna pura. Interim norct Lector, quod hîc num. 30. negat Baronius, *vllam fuiſſe Paſchatis Paraſceuen*; eius contrarium diſertè ab eodem affirmari num. CLXI. Quartus Iohannis locus eſt, 13. 29. vbi dicuntur Apoſtoli, verba Domini ad Iudam, *Quod facis, fac citiùs*, ſic accepiſſe, quaſi ille dixiſſet, *Emeas, quibus opus habemus ad feſtum*, hoc cũ apud ſe cogitabant Apoſtoli, feſtum intelligebant Paſchatis. Nondum igitur aduenerat Paſcha Iudæorum: at Domini Paſchalis cœna iam erat tranſacta. dixit enim illa Chriſtus in vltima cœna. Quare diuerſum fuit tempus Paſchatis Chriſti & Paſchatis Iudæorum. Baronius quidẽ aliter accipit: ſed cur eius interpretatio probabilior quàm iſta cenſeri debeat, rationem nullam affert. Pergamus igitur.

XVIII. Quintus locus ex Euangelio Iohannis. μεγάλη ἡμέρα in ſacris libris Græcis, & in Hebraicis, bonus dies *quid. Sabbatum cur aliquando ſic appelletur.*

ANNI XXXIV. Num. XXXI.

POſtremus locus ex Iohanne affertur hic, 19. 31. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου·) ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον. *Iudæi ergo, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, quoniam paraſceue erat; erat enim magnus ille dies ſabbati;) rogauerunt Pilatum.* Parentheſis ab Euangeliſta adiecta, *erat enim* &c. valet ad indicandum eximium cultum eius Sabbati, præter communem religionẽ dierum ſeptimorum. propterea dicit Iohannes fuiſſe illum diem magnum. Iudæis *bonus dies* dicitur, dies feſtiuitate aliqua ſolemnis, vt primus & poſtremus Azymorum; item primus & vltimus feſti Tabernaculorum, & id genus alii. Græci interpretes veteris Teſtamenti, & ſcriptores Noui ac Patres vocant ἡμέραν μεγάλην, diem magnum, vt hoc loco Iohannes. Sic 7. 37. de vltimo die feſti Tabernaculorum. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς. In oratione quæ olim tributa Petro, ſic ſcriptum eſt apud Clementem in 6. Stromatum. οὐδὲ νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. *neque Kalendas celebrant, neque Azyma, neque feſtum*, (intellige feſtum Tabernaculorum, quod Hebræis ſimpliciter dicitur, *chag* ἑορτὴ:) *neque magnum diem.* Sabbatum igitur de quo Iohannes loquitur, propterea *dies magnus* ab illo dicitur, quia in eundem fuerat feria Paſchatis tranſlata. Hoc quoque argumentum firmiſſimum eſt aduerſus illam opinionem, quam tuetur Baronius. Qui vim illius euitare conans, prolatis teſtimoniis docet, etiam alios dies feſtos, præter diem Paſchatis, fuiſſe eodem modo appellatos: quod quidem verum eſt, vt nos modò probauimus: ſed hoc dicere, nihil eſt dicere. Non enim illud eſt quod in controuerſiam vocatur. Illud quæritur; cur ab Iohanne ſabbatum

illud

illud dictum ſit, *dies magnus*. Conſtat, propter ipſius Sabbati religionem non fuiſſe ita dictum: nunquã enim ea appellatio Sabbato reperitur tributa propter ipſum. Cauſſa igitur eſt, concurſus alterius diei, cui nomen diei magni conueniat. Baronius vult eum fuiſſe Azymorum ſecundum: ſed ne hunc quidem Hebræi magnum, vel bonum appellarunt: ſolique ſunt è ſeptem Azymorum diebus, primus & vltimus, qui ita dicti fuerint. vltimum non conuenire loco Iohannis certũ eſt. Sequitur igitur; illud ſabbatum de quo Iohannes, appellatum fuiſſe *diem magnum*, propter concurſum primi Azymorum, qui erat dies magnus. Neceſſitas huius concluſionis aliter eludi non poteſt, niſi quis probauerit claris teſtimoniis, dies Azymorum, ſecundũ, tertiũ, quartũ, quintum, ſextum, quoties in *ſabbatum* incidebant, hanc vim habuiſſe, vt ipſum redderent diem magnum. Hoc verò abſurdum eſt, neque probari vnquam poterit. Nam ea ratione, non duæ ſolummodo magnæ fuiſſent feſtiuitates Paſchales, ſed tres accedẽte tertia ad duas omnibus notas.

XIX. Sextus locus ex Euangelio Iohannis. Quomodo intelligendum ſit apud Iohannem ἐν τῷ πάσχα, & apud Matthæum & Marcum κατ' ἑορτὴν in mentione moris liberandi vnum captiuum.

IBIDEM.

Poſtquam viſus ſibi eſt auctor ſolviſſe argumenta, quæ afferri ſolent ex Euangelio Iohannis contra vulgatam opinionem: iam ex eodem Euangelio ipſe confirmat ſententiam quam tuetur. Euangeliſtæ verba ſunt 18 39. *Eſt autem conſuetudo vobis vt vnum vobis dimittam in Paſcha.* Ita diſputat Baronius. Pilatus ait morem eſſe, vt in die Paſchatis vnum captiuum in gratiam ipſorum liberet: idemque Pilatus, vult Chriſtum iam dimittere; ergo is erat dies Paſchatis. Colorem veritatis habet hæc argumentatio; ſed colorem dumtaxat, vt quæ philoſopho dicuntur χολοβάφινα, & aurum mentiuntur. Nam ſi volumus vrgere illa ἐν τῷ πάσχα, vt à Baronio accipiuntur, & præſtationem huius conſuetudinis ad hoc exemplum neceſſariò exigere: iure miretur aliquis, cur potiùs petitio iſta fieret, poſt ſolemnia Paſchatis peracta, quàm ante. Vult enim Baronius, hæc eſſe acta, poſtquam & Chriſtus & Iudæi Paſchalem agnum comederant. At cur eiuſmodi negotium iuridicum non procurabatur in paraſceue Paſchatis, quando cætera ad feſtum pertinentia curare moris erat? Omnino major eſt hæc abſurditas, quàm vt exẽplum in Domino noſtro editum extra ordinem, propter furorem procerum Iudæorum, exiſtimari debeat jus ordinarium. Meliùs igitur ἐν τῷ πάσχα, in *Paſcha* interpretabimur laxè & ſimpliciter, tempore feſti Paſchatis & Azymorum. Quare Matthæus & Marcus dicunt, liberationem hanc fieri ſolitam κατ' ἑορτὴν, tempore feſti huius, quod plurium fuit dierum. Niſi malit

aliquis extendere illa verba ad feſta etiam alia nobiliora: non enim dixerunt Matthæus & Marcus κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν *tempore huius feſti*: ſed ambo ſine articulo, κατὰ δὲ ἑορτὴν, *tempore feſti*, quob Gallicè diceremus, *es feſtes.* vel etiam *à chaſque feſte.* Docti judicent. Mihi quidem articulus non temerè videtur prætermiſſus.

XX. Locus ex Euangelio Matthæi. An decretum de non capiendo Chriſto die feſto, propter religionem ſit factũ. Probatur, Iudæis fas non fuiſſe diebus paraſceues ſabbati, aut feſtorum, iudicia capitalia exercere, aut mortuos ſepelire. Exponitur contra Baronium locus ex hiſtoria Tobiæ. Circumciſio in die ſabbati. Alia.

ANNI XXXIV. Nu. XXXII.

MAtthæi 26. 5. Ἔλεγον δὲ μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ. Verba ſunt Iudæorum in Synedrio deliberantium ſuper capiendo & occidendo Chriſto. Quod conſilium vt ſine tumultu populi perduci ad exitum poſſet; non oportere die feſto manus in illum inicere, de communi ſententia ſtatuunt. Negari nequit, probabile admodum hinc elici argumentum contra eam opinionem, pro qua pugnat Baronius. Nam ſi decretum hoc ſeruatum eſt; tutò affirmari poteſt, diem quo Chriſtus eſt captus, feſtum Iudæis non fuiſſe. quo poſito ſequitur neceſſariò, diuerſis diebus Chriſtum & Iudęos Paſcha egiſſe, & Baronium hactenus multa ſatagendo nihil egiſſe. Ille verò duo reſpondet. Negat hoc decretum vllo pacto religionis cauſa fuiſſe factum: negat idem etiam fuiſſe id ſeruatum; Principibus Sacerdotum occaſione venientibus Iudæ proditoris operam ſuam vltro offerentis. Ego poſterius facilè concederem, niſi vetaret prius. Politica conſilia decretáque mutationibus ſcio eſſe obnoxia: ſed quòd negatur religionis reſpectum eſſe habitum, quando id decretum eſt factum; id verò mihi per videtur mirum: quum res qua de agebatur, vt ſi qua alia, religionem violaret. nam quid eſt, quod religionem violat ſi iſtud non eſt; capere, in ius rapere, vexare omni contumelia, cædere, occidere? Quare etiamſi Phariſæi & Principes Sacerdotum, pro ingenita ſibi immanitate, religionis in eo nihil ponerent: iure tamen vereri poterãt, ne populus magna ex parte Chriſti admiratione imbutus, factum abominaretur. Nam auctores conſulti huius à populo ſibi metuiſſe, oſtẽdit Euangeliſta, cùm addit; cauſſam faciendi decreti fuiſſe, ne populus tumultũ concitaret. Quòd addit; eo ipſo, quia Iudęi ſolo metu populi impediuntur, ne Dominũ die feſto crucifigãt; probari, licuiſſe talia pręſtare feſti tempore ſalua religione: mihi longè aliter videtur: neque enim rei licitæ, aut iuris conſtituti argumentum mihi eſt, ſceleſtiſſimorum propheticidarum factum: ſed tantùm furoris illorũ inauditi, & con-

& contemptus Dei atque omnium rerum ſacrarum. Quin profertur potius aliquod exemplum iudicii criminalis die ſacro legitime adminiſtrati, & capitalis ſupplicii exacti. Non ignoro afferre quoſdam vnum aut alterum exemplum, è Numerorum capite 15. & Iohannis 7.44. item.10.31.ſed falſo, vt à viris doctis dudum eſt demonſtratum, quare aliis opus eſt exemplis, vt hoc paradoxum fieri queat probabile. Nos interim proferemus hoc loco grauiſſimi ſcriptoris teſtimonium expreſſum, quo omnes Baronianæ coniecturæ vno ictu conficientur. Moſes ben Maimon libro vltimo Iad, ſectione prima, quæ inſcribitur Sanedrin, capite vndecimo, tractans de variis differentiis inter iudicia Mammonoth, id eſt, ciuilia & Animarum, ſiue capitalia, ait inter cætera. אין דנין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב שמא יתחיב ואין איפשר להורגו למחר *Iudices rerum capitalium non iudicant in paraſceue Sabbati, aut in paraſceue diei feſti: quia non debet id fieri, & reus occidi poſtridie non poteſt.* De ſindone & myrrha ad Domini pollincturam emptis, mirari ſubit reſponſionem Baronii: concedit fieri id non potuiſſe propter honorem feſti, quia Paſcha erat: vult die ſabbati eſſe illa empta. At ſi rapere in ius, cædere, damnare, affigere cruci, die feſto Paſchatis putat Baronius fuiſſe licitum: quæ malum! importuna religio illum inceſſit, vt exiſtimet, rei ad opus pium faciendum neceſſariæ emptionem fuiſſe illo die legibus vetitam? Quod autem arbitratur ſabbato illa curare omnia quæ ad funus ſpectabant, licitum fuiſſe; inſigniter fallitur, neq; hoc vnquam illi concedent iſtarum politicarum tranſlationum defenſores. Nam & in Hebraico Kalendario, & in Thalmudicis, & Rabbinorum ſcriptis, inſtituti huius cauſſa redditur hiſce verbis. *Non facimus,* inquiunt, *duo ſabbata continua* משום ירקיא ומשום מתיא *propter olera, & propter mortuos*; quoniam mortuorum cadauera in illis calidioribus locis per autumnales calores ſeruari non poterant: neque cibi in plures dies parati, præſertim ex oleribus. Et omnino falſum eſt, quod probare hic conatur pater Annalium, Lege Moſis prohibitum non fuiſſe die feſto ſepelire mortuos. Quid magis contrarium diei bono, quam pollutio? quæ porro maior ex Lege pollutio, quam contactus mortui? De exemplo Tobiæ è capite ſecundo, quod hic profertur, facilis reſponſio. Non enim ius commune id fuit, ſed caſus neceſſitatis. Ordinem vero & naturam ipſam rerum fœde peruertunt, qui hæc confundunt, vt alibi ſumus dicturi. At ſi, vt hic diſputatur, die Paſchatis fas fuit iudicia capitis exercere, reos damnare, & morte afficere; ſequitur vt & mortuos ſepelire, eo die iuris fuerit ordinarij, idque etiam ipſis licitum fuerit ſabbatis, ſicut hic affirmatur. Hoc vero falſum eſſe, & libri Rabbinici ſexcentis locis docent, & illud ipſum Tobiæ exemplum planiſſime arguit: nam ibi pollutionem contraxiſſe dicitur qui mortuum contigerat: quare ne ingredi quidem in ædes ſuas audet; ſed propter pollutionem contractam, noctem perpetem ſub dio agit. *καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐκοιμήθην μεμιαμμένος, παρὰ τὸ τεῖχος τῆς αὐλῆς.* Non

igitur feſtum continuauit, vt vult Baronius: ſed bonum diem abrupit, & totum ſe dedit officio pietatis & luctui: propterea ait, impletum in ſe fuiſſe, quod dixerat propheta Amos, fore vt feſta Iudæorum in luctum mutarentur. στραφήσονται αἱ ἑορταὶ ὑμῶν εἰς πένθος. Adde quod de feſto die ibi agitur; at Baronius hoc loco de ſabbato diſputat: & quidem de ſabbato duplici religione ſancto. quid igitur ſimile? Circumciſio in die ſabbati, nihil ad rem: nam eius rei extat in Lege expreſſum iuſſum. In iis autem, quæ Deus expreſſe iuſſit, locum habuit quod dicere ſolent Iudæi, *Qui obſeruari iuſſit Sabbatum, is profanari iuſſit Sabbatum.* At occidendi hominem die feſto, qui poſtea Sabbato foret ſepeliendus, nullum extat in Lege Dei neque iuſſum, neque exemplum. Iſtud neque locus Moſis euincit, qui citatur è cap. 21. Deuteronomij neque locus Philonis. Quid? ante decretum Synedrii tempore Iudæ Maccabæi factum, non putarunt Iudæi fas ſibi eſſe Sabbato vim vi repellere; ſed hoſti inuadenti iugulum præbebant: manſitq; in animis quam plurimorum ea ſuperſtitio, etiam poſt factũ decretum quo neceſſitas illa ceſſandi molliebatur: tanta fuit religio diei ſeptimę: & credet aliquis, die bono Paſchatis & Sabbati res eiuſmodi fuiſſe licitas? Sunt qui dicant, à Phariſæis & cæteris tanti criminis complicibus, hæc fuiſſe vſurpata; nõ quod illa crederent licita: ſed quia Legem & auctorem Legis Deum, ludibrio habebant, vt homines perditi & ad omne ſcelus proiecti. Ego cum illis potius ſentio, qui arbitrantur, iſtos medullam quidem & interiorem vim præceptorum diuinorum nihili feciſſe, atque adeo ſuperbe contempſiſſe: quum tamen exteriorem corticem videri vellent ſeruare, meri hypocritæ, & vere, quod ait Dominus, τοῖχοι κεκονιαμένοι.

XXI. Edendi agni Paſchalis tempus varie definitum. Depellitur accuſatio nouitatis, qua vſus Baronius aduerſus doctrinam de tranſlatione feriarum. Error defendentium hodie modicam vetuſtatem contra veram antiquitatem propter ſemel acceptam conſuetudinem. Reuelationem Pauli Mildeburgenſis non debere à Baronio reijci, qui tot ſimiles alias pro veris tueatur. Oſtenditur origo, antiquitas & cauſſa decreti facti ſuper tranſlatione feriarum. R. Gamaliel. Liueli *Angli in ſumma doctrina ſumma modeſtia. Cur non ſit Chriſtus accuſatus, quod Paſcha ſeorſim celebrauerit, non ex decreto Synedrij. Sententia nonnullorum Sacerdotes libertatem ſequendi potius verba legis quã decretum ſuum, non ſuſtuliſſe. Quod hodie in ſimili quæſtione de communione ſub vtraq; ſpecie non conceditur.*

Anni XXXIV. Nu. XXXIV.

IN fine diſputationis ſuæ repetit Baronius, quod toties ante dixerat expreſſo Dei iuſſu cautum eſſe, vt

vt Paſcha celebraretur decima quarta primi menſis die, ſub veſperam. Et hoc quidem veriſſimum certiſſimumque eſt: etſi illud fortaſſe non perinde certum, quomodo inter duas Veſperas quod Lex ait, ſit accipiendum. Non iam loquor de diſcrimine inter duas veſperas, quod viri doctiſſimi accurate expoſuerunt, ſicut ſupra dicebamus: de ipſius diei decimæquartæ principio & fine loquor, & ea diuerſitate, quum ſuper eo dum ſcripta lego veterum & recentiorum, obſeruo. Diximus veſperam eſſe duplicem, priorem & poſteriorem. Dies apud Iudæos à poſteriore veſpera incipiebat, deſinebat in priorem. Cum dicitur Paſcha edendum fuiſſe veſpera diei decimæ quartæ; id plerique omnes ſic accipiunt, vt in veſpera deſinentis diei XIV. mactaretur & pararetur: ederetur vero poſt iam exactam decimamquartam, incipiente decimaquinta. Itaque præceptum de edendo agno decimaquarta Luna, Exodi XII. 6. 18. interpretationis egere cenſetur ab iſtis; qui in ea locutione diem accipiunt non ex vſu Iudæorum, qui deſinat poſt priorem veſperam; ſed ſecundū rationem diei artificialis. Alij contra; ineunte decima quarta die agnum fuiſſe comedendum; quum in fine diei decimætertiæ fuiſſet mactatus & paratus. Quarum ſententiarum vtra ſit verior, & an eadem ratio ſemper fuerit ſeruata, non eſt hic locus accuratius expendendi. Ait vero tandem conditor Annaliū: *Faceſſant igitur qui ex reuelationibus quibuſdam inanibus, & commentitiis ſcriptis nomine Gamalielis, vel aliorum, ac denique ex ſimulato Iudæorum Concilio, de tranſlato Paſchate, nouam in Eccleſiam Dei innexerunt opinionem.* Hic vero Baronius antiquum obtinet, doctiſſimis Theologis, grauiſſimis Epiſcopis, atque aliis prẹſtanti eruditione viris, φιλοκαινίας vitium obiiciens: quod antiquam doctrinam longitudine temporis ſepultam, reuocare in lucem ſint conati. Eſt enim hodie genus hominum, qui errores modicę vetuſtatis pertinaci obſtinatione malint tueri, quam ad veram antiquitatem aſpirare, aut pati vt alij aſpirent. Diuinitus olim dictum in Metaphyſicis Ariſtoteli, κατὰ τὰ ἤθη τὰς ἀκροάσεις συμβαίνειν, pro ſuis quēque moribus accipere, quæ audit, aut quæ legit ſcripta doctorum; & vulgo hominum nihil probari niſi τὸ σύνηθες, tum addit verba aurea, ὅσην δ' ἰσχὺν ἔχει τὸ σύνηθες, οἱ νόμοι δηλοῦσιν ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τοῦ γινώσκειν περὶ αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος. *quantam autem vim habeat Conſuetudo, Leges declarant, in quibus fabuloſa & pueriles narrationes plus valent cognitione vera earum rerum, propter conſuetudinem.* veriſſime & prudentiſſime, nec minus hodie quam olim. Nam ſi verum amamus, hæc vna inter præcipuas cauſſa eſt, cur multi hodie, non ſolum in Politicis, quod philoſophus ait; ſed etiam in Theologicis, opiniones ſuper rebus grauiſſimis, quas iuuenes imbiberunt, ac propterea credunt eſſe antiquas, propugnare malint, quam ex antiqua veritate emendare: τὸ γὰρ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον, ait alicubi Chryſoſtomus. Baronius igitur, ne in huius quidem generis quæſtionibus pati poteſt diſcedi ab eo quod Romæ creditur. Quod ait de reuelationibus inanibus, conuitium eſt,

in Paulum Epiſcopum Foroſempronienſem iactum; qui narrat ſe in ſomnis ab Apoſtolo Paulo edoctũ de erroribus omnium Chronologorum in annis vitæ Domini. Vide eius Paulinam, libro decimo operis ſecundi. Hoc ſi Baronio tantopere diſplicebat; cur tot fictas & palam falſas narrationes, non multo magis probabiles, in Legendis præſertim Sanctorum, probabat? Hieronymum, Chryſoſtomum, Gregorium Magnum, alios viros pios, in ſtudiis ſuis non diſſimili modo diuinitus fuiſſe adiutos legimus: nec video equidem cauſſam, cur hominis grauis narratio, non diſſimilis Hieronymianæ, ab eo reſpui debeat, qui tam multa alia magis ἀπίθανα, credat, & credi poſtulet. Quod iterum clamitat, doctrinam de tranſlationibus feriarum nuper admodum fuiſſe excogitatam, & commentitiis dumtaxat ſcriptis niti; iterum reſpondemus, iudicare cœcum de coloribus. Gamaliel vetuſtiſſimus Magiſter, de quo multa Zacuthus, in hoc argumento citatur, cum in Kalendario Hebraico, tum ab aliis Rabbinis. huius ſcripta, quia hodie nuſquam fortaſſe extant, commentitia tamen non meliore iure à Baronio appellantur, quàm nominaret aliquis commentitios libros Papiniani Reſponſorum vel Pauli ad Sabinum, vel Marciani ad Edictum; quorum hodie nihil extat præter paucas ſententias in Pandectas Iuſtiniani relatas. Vt taceam quæ ab aliis viris ſummis ſcripta ſunt ad refutandam hanc calumniam, quæque in manibus eruditorum verſantur: lectori tantum indicabo, Eduardum Liuelium in opere Chronologico ſuo, nondum edito, diſputationi Cardinalis Toleti, qua doctrinæ de tranſlationibus feriarum nouitatem probare conatus eſt, luculente reſpondiſſe, & docuiſſe, licet aliquãdo poſt deſtructionem Templi in harum rerum ignoratione verſati ſint Iudæi, quod Epiphanius oſtendit, & ſcripta quorundam ex ipſis Rabbinis: Kalendarium tamen Iudæorum, quo hodieque vtuntur; cum primis vero hanc de tranſlatione feriarum doctrinam, rem eſſe antiquiſſimam & ante Domini tempora cognitam. Sed melius fecero; ſi quæ de prima huius inuenti origine idem obſeruat, verbis ipſius hic recitauero. *Ioſephus Scaliger in ſuis Notis in Computum Iudaicum, confirmat tranſlationes huiuſmodi dierum, tempore ſecundi Templi ſub Seleucidis obtinuiſſe: imo fatetur Scaliger, ea ſibi videri ſub ipſis quoq; Regibus ante captiuitatem Babylonicam vſitatas fuiſſe: hac ratione ductus; quia cum propter aliquas aëris incommoditates inſtituta fuiſſent, aër Hieroſolymitanus poſt eam captiuitatem calidior aut peſtilentior non fuerit, quam ante. Verum profecto non Ieroſolymitanum; ſed Babylonicum & Perſicum cœlum illius reiectionis feriarum inſtituendæ cauſſam fuiſſe docet Iudæorum Talmud in* ר״ה *capite primo. In Chaldæa enim habitantes Iudæi, in hunc modum loquuntur:* לדידן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להן עלמא *quod ad nos,* inquiuut, *mundus nobis corruptionem affert: ſed illis nequaquam. Id interpres ita declarat:* אנו בני בבל חכם לנו העולם ויש לנו חבל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות בארץ ישראל ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכים לעבר משום מתיא ומשום ירקיא אלא בשבילנו *Nos Babylonii in calidiore mundi parte verſamur, à qua*

corruptio nobis eſt, eo quod Babylonia profunda ſit, & non terra montium & vallium, vt terra Iſraelis, cui aër non dominatur. proinde illi nulla intercalatione (tranſlatione,) propter mortuos aut olera opus habent, niſi in noſtram tantum gratiam. Hæctenus ὁ μακαρίτης Liueleus: qui in toto hoc argumento chronologico Ioſephum Scaligerum, virum maximum, maxime admirans; non raro tamen ab eo diſſentit: verum ita, vt modeſtiam prius laudes an doctrinam nō ſcias. ἀγαθὴ δ' ἔρις· ἥδε βροτοῖσι. Ex his apparet manifeſtiſſime, quam ſit inanis & friuola criminatio duorum Cardinalium Toleti & Baronij (vt alios ſileam) de nouitate & fabuloſitate harum tranſlationum. Illa fortaſſe iuſtior fuiſſet accuſatio Iudæorum: quod auſi fuerint expreſſam Dei iuſſionem ſuis decretis, ſaltem ex parte, irritam facere. Nam vbi de voluntate Dei liquido conſtat, faceſſant neceſſe eſt, ſi pij eſſe volumus, omnia hominum inuenta & ἐπιτάγματα. Sed Iudæi, non antiquare ſe Dei iuſſionem, verum interpretari & commodiorem illius vſum docere dicebant. Illud mirum eſt; ſi decreto huius Synedrij ſolus Chriſtus cum ſuis non paruit, proditorem Iudam Sacerdotibus & Phariſæis hoc non indicaſſe: aut ipſos, cum prætextum criminandi Chriſtum apud populum anxie quærerent, & perdiu nullum inuenirent, hac accuſatione vſos non fuiſſe. Mihi quidem hoc argumentum eſſe pro recepta vulgo opinione non pœnitendum videtur. Nam quantum iſtud erat, auſum eſſe hominem priuatum propria auctoritate, ſeparare ſeſe à totius Eccleſię communione, & quod in ipſo foret, Pontificum Maximorum, & vniuerſi Synedrii decretum antiquare? Patriarchā Gennadius aduerſus Græcos ſcribens, non abſurde, vt equidem arbitror, dicit; ipſos cum aſſerunt Chriſtum pane fermentato vſum in ſuo Paſchate, Iudam & Sacerdotes iuſtificare: iuſtā enim cauſſam condemnandi Chriſti illis ſuggerere, quam ipſi quum omnia facerent, inuenire nullam vnquam potuerunt. Θαυμάζω, inquit, τὸ πλεῖστα, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐρευνῶντες αἰτίαν οὐχ εὗρον ὅτι ὁ Ἰούδας πολλὰ καμόντες· καὶ νῦν οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοὶ σφι χαρίζουσιν αἰτίαν καὶ πρόφασιν δικαιοτάτην Ἰούδᾳ τε καὶ τοῖς Ἰουδαίοις. Humbertus contra calumnias Græcorum: *Inſuper & adminiſtratis Iudæis materiam magnam ſibi placendi. ſuper interfectione Domini, & permanendi in errore ſuo, & fidem noſtram euacuandi.* Idem contra Nicetam: *Si iuxta tuam aſſertionem Chriſtus Paſcha fecit tertiadecima Luna cum fermentato, dupliciter reus fuit: iuſte puniendus ſecundum Legem; quia Paſcha fecit in tempore non ſuo, & quia cum fermentato. Quapropter mors eius nihil nobis conferet, quia non pro noſtris peccatis, ſed pro ſuis interiit; ſcilicet, quia fuit tranſgreſſor ſanctæ legis.* Poteſt Humberto reſponderi; Chriſtum, qui vt homo Legi fuit obnoxius, eamque exacte ſeruauit toto vitæ ſuæ curſu: interdum tamen Legis dominum egiſſe, vt in hiſtoria porcorum demerſorum & ſimilibus apparet. Hic vero non ſine ratione quærunt aliqui; quomodo fieri potuerit, vt ille paterfamilias, ad quem miſit Chriſtus, non obſtupuerit ad hunc nuncium, aut ſibi nō metuerit cur etiā: (ſicut modo dicebamus) aut

Iudas hoc fluerit apud Sacerdotes; aut Sacerdotes apud populum. Iohannes Maldonatus, qui vtriuſque opinionis rationes accurata diligentia recenſuit, ad has obiectiones reſpondet: Non potuiſſe patremfamilias Chriſti factum mirari; qui ignorare non poſſet ex Legis Dei præcepto Paſcha celebrandum ea die, qua Chriſtus celebrauit; vtut ex decreto Synedrii aliter eo anno fieret: Sacerdotes quoque qui Chriſtum accuſarunt; aut ignoraſſe ipſum ea nocte agnum comediſſe; aut non auſos eſſe id crimen obiicere; quum ſcirent Dominum ex Legis præſcripto ſuum Paſcha celebraſſe. Quid commodius ad hæc obiecta reſponderi queat, non video. Quod ſi hæc vera ſunt, vt exiſtimat acutus ille Ieſuita, occurrit hic animaduerſione noſtra res longe digniſſima. Videmus enim Sacerdotes, Phariſæos, Scribas & reliquos Synedrii Patres, quando auctoritate decreti ſui diuini præcepti vſum ex parte mutarunt; hanc tamen reuerentiam verbo Dei Opt. Max. habuiſſe, vt ſi quis illo ſtare mallet, quam decreto nouo obtemperare; impune hoc ipſi eſſet. Hic igitur vere pii obſeruent, quanto durius hodie, in non diſſimili negotio agatur cum fidelibus, qui præcepto Chriſti, quam hominum mandatis morem gerere ſatius ducunt. Ieſus Chriſtus, quando ſacramentũ Euchariſtiæ inſtituit, dixit ſuis diſcipulis, & in eorum perſona dixit omnibus omnium ſeculorum fidelibus, Πίετε ἐξ αὐτῦ πάντες. *ſumite hoc poculũ, & bibite ex eo omnes.* Præceptum hoc Domini primitiua Eccleſia exactiſſime ſemper ſeruauit; niſi forte extremæ neceſſitatis caſus aliquis interueniret, qui rem penitus impoſſibilem redderet. Exemplum primæ Eccleſiæ, & multo magis inſtitutionem Domini inſecutæ ætates per annos amplius mille conſtanter ſeruarunt: donec paullatim ceſſante zelo priore, & vera pietate langueſcente, vſus contrarius eſt introductus, ac tandem etiam decretis nonnullorum Patrum confirmatus: quos res ipſa clamat aduerſus Domini verbum multo audentiores, & erga populos Chriſtianos longe extitiſſe iniquiores, quam olim Synedrii Iudaici Patres aduerſum Legem Dei fuerint, aut erga populum Iudaicum. Antiquatum eſt, quod ad vſum populi, præceptum Domini: & quod ſine lacrymis & horrore non poſſum dicere, eo ventum; vt expreſſo Ieſu Chriſti mandato paruiſſe, certiſſima atque ea teterrima hæreſis cenſeatur, & facinus flammis expiandum. En quo calamitatis incidimus miſeri mortales, poſtquam à recta via ſemel excidimus. Colophon malorum eſt, quod nouo & olim inaudito dogmate adinuento, de Pontificia infallibilitate, quæ eſt hodie norma fidei vnica, ſalutaris remedii ne ſpes quidem vlla Eccleſiæ, tyrannide oppreſſæ, eſt relicta. Sed hæc querela ſuum locum paullo poſt eſt habitura.

XXII. Hiſtoria vltimæ cœnæ Domini minus recte inchoata à lotione pedum Apoſtolicorum. An mos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos tranſierit. Philonis locus videtur id ſuadere. contrarium probatur ratione primo, deinde ex hiſtoria. An

mos

mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. Locus è Geneſi, & alius è Propheta Amos. Forma accubitus. Alia quædam.

ANNI XXXIV. Nu. XXXVI.

Hiſtoriam vltimæ cœnæ Domini Baronius à lotione pedum facta per Chriſtum, cuius Euangeliſtæ meminerunt, auſpicatur: præpoſtere ſine dubio, quod & ipſe fatetur. Sed affert rationem facti ſui, quia nonnulli exiſtimarunt, Chriſtum pedes diſcipulorum ſuorum lauiſſe ante commiſſionem prioris conuiuij Paſchalis: quod etſi damnat ipſe; *videri tamen*, ait, *poſſe probari ex multis*: & ex eo imprimis, quod morem fuiſſe conſtet & Iudæorum & aliorum, pedes ante accubitum lauandi. Eſt hoc quidem verum, & vel pueris notum: ſed id ſententiam modo memoratam, cum verbis Iohannis apertiſſime pugnantem, vt mox dicetur, nihil poteſt adiuuare. Quare totum hoc tmema inter illa ponendum, quę ἄῤῥητα ἀμείνω. In proximo placet, quod diſputat aduerſus eruditiſſimum Petrum Ciacconum, exiſtimantem Iudæos morem accumbendi in lectis inter cibum ſumendum, à Romanis accepiſſe. Sane Philo Iudæus in libro de vita contemplatiua, videtur affirmare, & Græcos & Barbaros omnes populos morem conuiuandi in lectis ſumpſiſſe à Romanis. Ita enim ſcribit ἴσως δ' ἄν τις ἀποδέξαιτο τὴν ἐπιπολάζουσαν νυνὶ πανταχοῦ τῶν συμποσίων διάθεσιν, κατὰ πόθον τῆς Ἰταλικῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς· ἣν ἐζήλωσαν Ἕλληνές τε καὶ Βάρβαροι, πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ πρὸς εὐωχίαν παρεσκευασμένοι τῆς ἀφροδισίας. τρίκλινά τε καὶ πολύκλινα χελώνης ἢ ἐλέφαντος κατεσκευασμένα καὶ τιμιωτέρας ὕλης, ὧν τὰ πλεῖστα λιθοκόλλητα· στρωμναὶ ἁλουργεῖς, ἐνυφασμέναι χρυσῷ; Videtur inquam, dicere Philo, lectos tricliniares & totum illum apparatum, qui erat ſuperbiſſimus, tranſiiſſe ab Italis, ſiue Romanis, non ſolum ad Iudæos, verum etiam ad Græcos, Ægyptios & alios populos Orientis. Sed non ita accipienda ſunt Philonis verba; qui de luxu tantùm non autē de modo conuiuandi loquitur: quod ex ſequentibus eius verbis melius adhuc apparet. Cæterum iacendi decumbendique morem inter epulandum, antiquiſſimis temporibus fuiſſe cognitum, ac ferme cum ipſis hominibus cepiſſe, perſuadent ratio & hiſtoria. Ratio; quia is ſitus commodiſſimus omnium, ſeſſione excepta, qui ad eam rē poterant adhiberi. Oportuit enim primos illos homines cibum ſumſiſſe, aut ſtantes, aut genibus incumbentes, aut ſedentes, aut iacentes. Stetiſſe, aut incubuiſſe in genua, nemini opinor, fiet probabile. Si ſederunt, vel more noſtro ſederunt ad menſas; quod illo rudi ſeculo, (menſis, ſcamnis, ſedilibus, cathedris nondum inuentis) ſtatim factum non eſt: vel paſſim vt cuique occurrebat aliquid ſeſſioni opportunum & ἐξαιρετικὸς, vel humi. Porro humi ſediſſe oportuit, vel coxim, vel porrectis tibiis, aut ἐναλλάξ, poſitis, & implicitis, vt hodiē Turcę dum epulantur, & ſartores Galli perſæpe dum artem ſuam acu exercent. Atqui omnibus his poſituris (ſeſſionem ad menſam ſemper excipio) commodior eſt cibum ſumentibus poſitura iacentium, & cubito ſini-

ſtro, vt fuit olim moris, innitentiũ. Vt nullum videatur eſſe dubium, vetuſtiſſimum eum fuiſſe morem; primis illis hominibus ſuper gramine aut fœno ſeſe reclinantibus; poſtea etiam ſuper lanatis pellibus, vt videre eſt apud Homerum. Ouidius: *Qui poterat pelles addere, diues erat.* Procopij pene eadem verba ſunt de Mauris. Καθεύδουσι Μαυρούσιοι ἐπὶ τῆς γῆς, κώδιον οἱ εὐδαίμονες αὐτῶν, ἂν οὕτω τύχῃ, ὑποστρωννύντες, Gothicorum libro 4. Inde eſt *dormio*, à δέρμα *pellis.* Poſtea lecti ſunt inuenti, menſæ, ſcamna, cathedræ, & totũ inſtrumentum domus ad vſus vitę huius neceſſarium. Tunc etiam ſedendi ratio hodierna eſt inuenta; & hominibus induſtriis, à voluptate alienis, facile probata, atque paſſim recepta, conſuetudine iacẽdi in morem ſedendi vertente. Itaque apud Homerum, vt Athenæus obſeruat, ſedent heroes, non in lectis tricliniaribus iacent, & in Geneſi 43. 33. ſedẽt fratres Ioſephi in conuiuio quod ipſe illis exhibet. Manſit tamen apud pleraſque gentes antiquus mos iacendi inter epulas, à beatioribus vbique retentus, tanquã ad quietem & τρυφὴν, omnium aptiſſimus. Quod ſuggerit ratio, confirmat hiſtoria; quæ docet nos, conſuetudine decumbendi vſos fuiſſe non ſolos Romanos, nec primos; ſed antiquiſſimis ſeculis Græcos, Medos, Perſas, Celtas, Indos, Iudæos, alios populos. Philo tamen Iudęus, in libro de Ioſepho, aliter pronuntiat: referens enim hiſtoriam de fratrum Ioſephi conuiuio, vbi ipſi ſedent, ſic ſcribit, pag. 376. μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων. *nondum recepto more ab hominibus eius ætatis accumbendi in conuiuiis.* ſed ego Philoni in hac obſeruatione non multũ tribuo. Nam ibi Ioſephus excipit fratres, vt homines peregrinos & frugi moris erat excipere: non vt homines lauti & τρυφηλοὶ, eius ſeculi celebrabant conuiuia. Adde quod, verbum שכב etiam de iis dicitur, qui decumbunt in lectis tricliniaribus, vt in loco Ezechielis, quem poſtea afferemus. Itaque Ioſephus eandem fratrum Ioſephi hiſtoriam commemorans, κατάκλισιν, illis attribuit, quam ita expreſſe negat Philo: verba Ioſephi ſunt libro ſecundo, pag. 41. ἐπὶ δεῖπνον αὐτοὺς παραλαμβάνει, καὶ κατακλίνονται οὕτως ὡς καὶ παρὰ τῷ πατρί. Iudæi igitur inter eos populos numerandi, qui priſcum morem iacendi inter epulas retinuerunt. Recte hoc ſuſpicatus eſt Baronius; probauit vero peſſime, quod mox oſtendemus. Sunt autem eius rei certa teſtimonia in Scripturis, & ſcriptis Rabbinorum. quædam hic indicabo. De improbis fœneratoribus; qui pauperes; vt ſolet fieri, vexabãt, ſcribit propheta Amos, capite 11. 8.

ועל בגדים חבלים יטו אצל כל מזבח

ſuper veſtimenta in pignus accepta diſcumbunt, iuxta quoduis altare. Paraphraſtes Ionathan, vt notat Rabhi Schelomo, per *veſtimenta* denotari putauit iſto loco lectos; nempe tricliniares, quos in ædibus deorum & εἰδωλείοις ſibi parabant, vt in iis epularentur, & comederent idolothyta, de quibus Paulus I. Cor. cap. x. igitur pro eo quod habet textus Hebraicus, *& ſuper veſtimentis diſcubuerunt*, dixit Ionathan *ſuper lectis.* eo nempe reſpiciens, quod à verbo נטה quo vtitur Amos, deducatur vox מטה lectum ſignificans.

ſignificanns. Gręci id vocabulum hic alia notione acceperunt, pro extendere; licenter enim admodum verterunt, τὰ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύοντες σχοινίοις παραπετάσματα ἐποίουν; *veſtes ſuas funiculis ligantes, aulæa faciebant.* Rabbi Schelomo Ionathani aſſentitur, & modũ accumbendi Iudæorum indicat, explicans vocem יטו his verbis לשון מסיבה שכל מסיבה סעוד בהטייה היא שהוא נסמך על שמאלו *Vox iatu accipienda eſt notione meſiba accubitus: quia omnis accubatio ad epulas fit cum inclinatione; accumbens enim innititur ſiniſtra ſue.* ſitum intelligit conuiuantis, qui cubito ſiniſtro innititur. Latini verbo *fulcire* elegãter exprimunt, Perſius; *mihi torta cannabe fulto Cœna ſit in tranſtro.* Græci dicunt ἐρείδειν ἀγκῶνι. Philo de epulis Eſſenorum loquens, veterem poſituram illam ſic expreſſit, p. 616. στιβάδες εἰσὶν εἰκαιοτέρας ὕλης, ἀφ' ὧν ἁπλᾶ πάνυ χαμαίστρωτα παπύρου τῆς ἐγχωρίου, μικρὸν ὑπερέχοντα κατὰ τοὺς ἀγκῶνας, ἵνα ἐπερείδοιντο. Nonnus apud Iohannem de Chriſto ad menſam poſt lotionem reuerſo; Καὶ παλάμας ἀγκῶνα παλινδίνητον ἐρείσας Ἀκρότατον περὶ κύκλον ὁμοστόργοιο τραπέζης, Εἶπεν ἑοῖς ἑτάροις. Hic ſitus neque plane iacentis eſt, neque plane ſedentis. iccirco Hebręi hoc dixerunt *ſedere in lectis.* Ezechiel 23. 41. de muliere delicata & peccatrice; *Sedet in lecto magnifico; & menſa inſtructa eſt ante ipſum.* & in ſuperiore loco Moſis de fratribus Ioſephi, Onkelos verbum Hebraicum, quod ſedere ſignificat, expreſſit verbo אסחר quod Syris eſt accumbere.

XXIII. Expenduntur rationes Baronianæ. Error immanis ex interpretatione Latina pronuntiantium de veritate Hebraica. vt cum Baronius Triclinium *putat extare in Bibliis Hebraicis: & cum Bellarminus in controuerſiis vrget voces Latini interpretis, quarum nullum in Hebræo textu veſtigiũ.* Triclinij *neque nomen neque rem extare in Bibliis. Enumerantur voces Græcæ, quæ poſſunt obſeruari in Bibliis Hebraicis. Locus è Pirke Auoth, vbi vox Triclinium.* τρίκλινα *apud Philonem. Alia nonnulla.*

Anni XXXIV. Nu. XXXVII.

Nunc videamus q[u]ibus argumentis probet Baronius Iudæos accubuiſſe, non ſediſſe ad menſam. Ait; *vetus eſſe Triclinii nomen, & vſum apud Hebræos, de Samuele agens diuina Scriptura teſtatur, dum ait, Aſſumens itaque Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos in triclinium & dedit eis locum in capite.* Et verum eſt quod hic dicitur vocem *triclinium* extare in Scripturis; extat enim in Latina verſione quæ eſt ſacra Scriptura: & falſiſſimum tamen eſt atque abſurdiſſimum, quod ex eo colligit Baronius: reperiri nomen hoc & rem nomine ſignificatam, in ea quę proprie ſacra Scriptura eſt, & totius veritatis origo. Triclinium *κυρίως*, cœnaculum eſt, ſiue œcus trium capax lectorum & nouem conuiuarum. is.n. Græcis, eius nominis

minis auctoribus, credebatur eſſe quaſi legitimus conuiuantium numerus. neque dubium, ab eiuſmodi perſuaſione non ſolum nomen eſſe ortum ſed etiam fabricam eiuſmodi œcorum. Veteres Iudæos, de quibus loquuntur auctores ſacri veteris Teſtamenti, ſimile quid obſeruaſſe in numero conuiuarum, aut cœnaculis ſuis & lectis tricliniaribus. affirmare potuit Baronius, probare non potuit: nihil enim eiuſmodi in Scripturis legitur. At vocem Triclinium illis vetuſtiſſimis Iudæis fuiſſe vſurpatam, quod hic auctor affirmat, aut extare in Hebraicis Scripturarum codicibus, tam apertum eſt & patens mendacium, vt mirum ſit viro graui potuiſſe id excidere. Si quia Latinus interpres eam dictionem vſurpauit, recte inde colligitur antiquos Iudæos & rem & nomen *triclinii* in vſu habuiſſe; dicamus licet, triumphos Romanorum iiſdem fuiſſe notos: nam extat vox *triumphare* apud Latinum interpretem, Ezechielis 22. . pro Hebraica *bikelles* ἐμπαίξειν, *irriſit.* quomodo interpres idē præcedente verſu ת קלסה recte verti *irriſio.* dicamus etiam, arcus triumphales Romanorum extitiſſe iiſdem Iudæis in vſu. & extare in ipſorum libris: quia I. Regum 12. 15. pro Hebraico *iad.* legitur in Bibliis Latinis *fornix triumphalis* dicamus Græcorum & Romanorū Triremes fuiſſe illis temporib. à Iudæis vſurpatas: quia reperitur id verbi in Latina verſione. dicamus etiam voces Græcas *problema parabola, machæra*, alias, quibus Latinus interpres vtitur, extare in Hebraica veritate. At per Deum immortalē, quid ineptire, nugari, mentiri eſt ſi hoc non eſt? Ego in totis Bibliis Hebraicis voces Græcas obſeruare iſtas dūtaxat memini. συμφωνία, h. e. *conſonantia* Danielis 3. 5 ψαλτήριον ibidem: vbi etiam κιθάρα & σαμβύκη. ſed eas voces Græcas eſſe prima origine non exiſtimo. apud eundem prophetam extat vox Chaldaica כרוזא *caroza* præco, & Græca, κῆρυξ, vt videtur, & verbum כרז ibidem pro κηρύσσω, hoc eſt, *prædico*, רפסודות *rapſodot* pro ratibus, à Græco ῥαψῳδεῖν, etſi diuerſę notionis, vel à ſimplici ῥάπτειν, videtur factū; 2. Paral. 2. 16 μάχαιρα *gladius* legitur, vt quibuſdam placet, Geneſeos 49. 5. vide Scholia R Schelomonis in illum locū. In Canticorū 3. 19. אפריון *aphirion* eſſe φορεῖον, ferculum, putauit Hieronymus ad caput ſeptimū Iſaiæ: quod eruditis merito improbatur; vt & quod ibidē ſubiicit de vocibus NVGÆ & MENSVRA apud Hebræos, Sunt etiam Rabbini, qui Numerorū 20. 10. המורים *hammorim*, contendant eſſe vocē Græcam μωροί, qui ſi dicerent Græcum μωρὸς deductum eſſe ab Hebraico *morch* rebellis, non ἀπὸ τοῦ μὴ ὁρᾶν, vt nugantur Græcorū Grammatici, aliquid dicerent: at cum putant vocē Græcam μωρὸς fuiſſe Moſi vſurpatam, ridiculos ſe præbent. Alias præter iſtas dictiones Gręcæ originis non facile diligens lector in Bibliis Hebraicis reperiet. Baronium de voce *triclinium* in errorem adeo puerilem incidiſſe, etſi mirum eſt, ego tamen minus miror. Nam ex quo Latina verſio Tridenti facta eſt authentica. & pretium Hebraicæ veritati eſt ademptum; tam prodigioſam ſententiam noua monſtra parere neceſſe erat. & eſt ſane nouum.

nouum τέρας argumentatio iſta Baronii; quæ ſi admittitur, nomen Deus erit Hebraicum, quia illo vſus eſt Latinus interpres. Hoc prodigioſo argumentandi genere etiam alibi vtitur Baronius, vt ante obſeruabamus in 12. 18. Sed conditorem Annalium, propter literarum Hebraicarum imperitiam facilius excuſes: Bellarminum vero qui illius linguæ magiſterium eſt profeſſus, quis non indignetur ad probationem dogmatum hodie controuerſorum id genus offuciis abutentem? Exemplum vnum afferam, ex quo de fide illius in cæteris fieri poteſt coniectura. Libro primo De purgatorio capite 15. probat Bellarminus doctrinam de purgatorio primis mundi ſeculis fuiſſe notam, extareque illius in Geneſi mentionem ſaltem implicite; quia leguntur hæc cap. 23. *Et ſurrexit Abraham ab officio funeris.* nam quia ab aliquot ſeculis celebrari ceperunt officia mortuorum inter Chriſtianos; vrget viracutus vocem *officium* & ex illa voce colligit tale quid feciſſe Abrahamum in funere vxoris ſuæ. Hoc tam verum eſt, quam illa ſuperior Baronij obſeruatio de *triclinio* vera erat. Hebraica veritas habet; *ſurrexit à mortuo ſuo*; vel, *à conſpectu mortui ſui*: id enim eſt, מעל פני מתו. iccirco ſimpliciſſime Græci ἀπὸ τοῦ νεκροῦ. Ionathan voce *conſpectus* adiecta, ſententiam per ſe planam, reddidit planiorem. Bellarminus vero è Latina interpretatione iam authentica ſic diſputat, quaſi eſſet vſus Moſes voce *officium.* Exſpecto quam mox exorietur aliquis ex ea ſchola, qui priora ſecula erroris accuſet, quod Moſem Hebraice ſcripſiſſe crediderint, qui Latine ſcripſerit. Hæ ſunt hodie artes defendendi nouas opiniones, apud idiotas & vulgus imperitum ac falli facile, fortaſſe efficaces; peritis & literarum intelligentibus deteſtandæ neſcio dicam, magis an ridendæ. Καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα. Sed non dimittendus es Lector erudite ſine alicuius elegantioris obſeruationis mantiſſa. Scito igitur, affirmationẽ Baronii de voce TRICLINIVM Iudæis vſurpata, ſic falſam eſſe, vt parua mutatione traduci ad veritatem queat. prima tempora Hebræorum ille cogitabat: & hoc falſiſſimum eſt. dixiſſet idem de Iudæis poſt Chriſti ſeculum, verum dixiſſet. Nam in Pirke Auoth, capite quarto extat Rabbi Iacob pulcherrima ſententia in hæc verba. *Seculum hoc ſimile eſt veſtibulo ante ſeculum venturum: para te in veſtibulo, vt ingrediaris in ipſum palatium.* Huic Doctori, ſane veteri, ſed qui ſine dubio vixit poſt Chriſtum, primus ad palatium aditus dicitur פרוזדור *prozedor*, mira voce, & vt ego ſuſpicor, corrupta à voce προαύλιος, q. d. *proveſtibulum.* Rambam exponit בית שער *domus porta*, πυλῶνα Græcorum intelligens, at palatium hic dicitur טרקלין *teraclin*, hoc eſt triclinium. Extat etiam vox *prozedor* apud Abr. Zacuthum Iuchaſin, p. 23. b. vox autem *teraclin.* è Græca, triclinium, corrupta, legitur etiam in Iad. Moſis Ægyptii lib. 12 cap. 21. Maimonides exponit החיכל *palatium* vel *templum.* conuenienter quidem huic loco: ſed neq; ille tantus Magiſter, neque alii Rabbini eius libri ſcholiaſtæ, quid eſſet proprie *Triclinium*, aut cuias vox, intellexerunt. Tantum abeſt vt verum ſit, iam inde à primis ſeculis id nomen Hebræis fuiſſe fa-

 miliare.

miliare. In Scripturis ὁ κοιτὼν cubiculum dicitur חדר משכבות *æcus lectorum.* In Cantico canticorum, 1.12. Regis מסבו exponitur à Græcis ἀνάκλισις, à Rabbinis dicitur eſſe accubitus in orbem diſpoſitorum. ac videtur Philo iis verbis quæ paullò ante deſcripſimus, vim dictionis Hebraicæ voluiſſe exprimere, cum tricliniis addit, περίκλινα, œcos intelligens, vt eſt conijcere, rotundos cum ſuis lectis conuiuialibus, eiformæ cœnationum accommodatis. In libris Rabbinorum *meſiboth* ſunt lecti conuiuantium. & המיסב paſſim pro ἀνακείμενος, de eo qui ad menſam accumbat, cubito ſiniſtro innitens, vt ipſi Rabbini interpretantur.

XXIV. Expenditur locus ex Euangelio Iohannis, γενομένου δείπνου. *Alius locus ex Euangelio.*

Anni XXXIV. Num. XXXVIII.

Reditur hîc ad hiſtoriam lauatorum à Chriſto pedum Apoſtolicorum. Refutãtur longa oratione, qui dixerunt id factum ante cœnam agni Paſchalis. Enimuero ſi Euangelii verba diligenter expenduntur, expediri vno verbo res poteſt. Clare enim dicit Euangeliſta; καὶ δείπνου γενομένου, *& vbi cœna eſſet peracta*, ſed eludunt iſti, & γενομένου volunt eſſe, *parata*, non *tranſacta*. hoc vero ita aperte contradicit Iohannis verbis, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. *Chriſtus ſurrexit à cœna*; vt ad Prætorem vel ad agnatos amandandi ſint eius ſententiæ auctores. De ritibus Iudaici Paſchatis, (qua de re mox auctor agit.) ſunt in manibus eruditorum, quæ è Ritualibus Iudæorum & libris Thalmudicis protulerunt in apertam lucem Paulus Burgenſis, Emmanuel Tremelius & Ioſephus Scaliger; quorum nominibus poterat Baronius ſuos Annales reddere illuſtriores, & animi ingrati crimen eadem opera euitare. Non enim ſuis profecto plumis, verùm alienis σεμνύνεται καὶ ἐναβρύνεται ἐν τοῖς πτεροῖς. Quod mox ait, illa Domini verba, *Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet*; niſi ad baptiſmatis myſterium referantur, probare Apoſtolos priuſquam ad priorem cœnam ſe accingerent, totum corpus lauaſſe: id mihi oppidò negligenter dictum videtur. Sentio enim cum eruditiſſimo Ianſenio, allegoriam eam eſſe ex vſu communis vitæ depromptam. quare κατὰ τὸ ῥητόν, de eis intelligendum qui corpus totum in balneo lauarunt; ſed poſtea egreſſi è balneo; dum accedunt ad lectum conuiuialem, pedes macularunt, ac ſecundum anagogen, omnino lotio totius corporis de baptiſmo accipienda: pedum vero ablutio, de affectuum purgatione & eius quem Theologi nominant fomitem peccati, etiam in electis poſt peccatum remanentem.

XXV. Abſurditas coniecturæ Baronianæ de cœnatoriis Domini, & de veſte eiuſdem pretioſa ſuper cœnatoriam. ἱμάτια *numero plur. de vno pallio. Nonni licentia,* χιτῶνας *vocem pro vno pallio ponentis. veſte aut linteo ſuccingi habitus ſeruilis. Hallucinationes Baronii variæ: & vaniſſima cõiectura de pretioſa Chriſti veſte.*

ad inſti-

ad inſtituendam S. Euchariſtiam. Alia non pauca.

ANNI XXXIV. Num. XXXIX.

IN iis quæ mox ſubiiciuntur de veſtimentis Domini, doctrina & iudicio inſtructi Lectores, præter friuolas coniecturas, aut etiam manifeſto abſurdas, quid inuenturi ſint, equidem non video. Principio ſic diſputat: quia dixit Iohannes Chriſtum poſuiſſe veſtimenta quando ſe accingebat ad lauandos pedes diſcipulorum ſuorū, *par eſt credere*, inquit, *eum in veſte cœnatoria remanſiſſe.* quare autem? ego enim non capio. Si numerum pluralem vult vrgere Baronius, dicendum illi erit, Chriſtum veſtem non vnam, ſed plures poſuiſſe. Quare, ſiue intra veſtem cœnatoriam habuit aliam accumbens, ſiue ſupra cœnatoriam, vt docetur in Annalibus, quia dixit Iohannes poſuiſſe ipſum τὰ ἱμάτια, & placet Baronio numerum multitudinis vrgere; neceſſario ſequetur, & cœnatoriam & alteram ſimul Chriſtum exuiſſe. Quæ eſt igitur hæc Logica ἀσυλλόγιςος? Non animaduertit vir eruditus, ἱμάτια iſto loco appellari, ab Euangeliſta, non plures veſtes; ſed vnicum Chriſti pallium. Hoc manifeſtum eſt & certiſſimum ex ipſo Iohanne, qui 19. verſ. 23. narrans quo modo pallium Domini in quatuor partes fuerit ſciſſum, eodem numero vtitur; ἔλαβε, ait, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, nam ſolum pallium appellari ab Iohanne τὰ ἱμάτια, nemo poteſt dubitare, qui locum inſpexerit. Itaq; Nonnus ſententiam eandem cum Iohanne numero non eodem expreſſit.

Θεσπεσίην ἐσθῆτα διηνεκέος βασιλῆος Ἰσάμοροι δάσαντο.

Idem poeta elegantiſſimus in capite 13. Iohannis & hiſtoria lotionis, pro τὰ ἱμάτια dixit eodem numero τοὺς χιτῶνας: poetica licentia dure abuſus illa voce: nam χιτὼν eſt veſtis interior, vt tunica: ἱμάτιον, exterior, vt pallium: & hanc proprietatem accurate ſeruat Iohannes cap. 19. 23. Porro cauſſam cur Dominus noſter poſuit pallium, docte oſtendit ille eruditus paraphraſtes, iſto verſu;

Δούλιον ἔργον ἔδειξεν ἑοῖς ἑτάροισιν ὑφαίνων.

ſignificat enim, Ieſum Chriſtum habitum ſerui aſſumpſiſſe, vt miniſtraret diſcipulis, pedes lauando ipſis. Seruorum erat, ſine pallio aut alia veſte exteriore, tunicatos, & cinctos, vel etiam linteo ſuccinctos, miniſtrare. Inde illa Suetonij in Caligulam indignatio, quod *Senatores ſummis honoribus functos cœnanti ſibi, modo ad pluteum, modo ad pedes ſtare ſuccinctos linteo,* (iſtud eſt quod Iohannes λεντίον dixit,) *paſſus eſt.* lib. 4. cap. 26. quo ex loco apparet, non ſolum ſeruos, ſed etiam ingenuos, qui ſeruilia miniſteria erant obituri, ſeruilem illum habitum aſſumpſiſſe. Exemplum habes apud eundem in ipſo Caligula, popæ & victimarii miniſterium exercentis, c. 32. Huc pertinet quod legimus apud Philonem; qui pag. 617. Eſſenorum conuiuia deſcribens, ſocietatis plane philoſophicæ, obſeruat, mancipiorum quidem vſum ipſos repudiaſſe; quod dicerent ſeruitutē contra ius naturæ introductam fuiſſe; ſed liberorum opera vtentes cauiſſe, ne vllam habitus ſeruilis ſpeciem inter miniſtrandū præberēt: ac propterea diſcinctos

& demiſſis veſtimentorū alis in cœnationem ſolitos ingredi. *ἄζωστοι*, inquit, *καὶ καθειμένοι τοὺς χιτωνίσκους εἰσίασιν ὑπερτιθέντες ἕνεκα τοῦ μηδὲν οἴδυλον ἐπιφέρεσθαι δουλοπρεπὲς σχήματος εἰς τὸ τοῦ συμπόσιον.*

Pallium & omnis exterior veſtis quæ brachia includit, inepta eſt ad miniſteria quæ liberum brachiorum motū requirunt: ideo ſerui ponere ſoliti; ideo etiam Chriſtus ponit. At Baronius ait, Dominū in cœnatoriis remanſiſſe. In quo trifariam decipitur. Errat cum putat miniſteriū illud obiri poſſe in veſte cœnatoria. Errat cum non obſeruat ſeruilem habitum à Rege Regū conſulto conſilio eſſe aſſumptū. Errat poſtremo cum fingit Dominū more Romano cœnatoria induiſſe, menſæ accubiturum. Nam ex cōparatione duorū locorum apud Iohannē, quorum mentionem modo fecimus, certo conſtat Dominū noſtrum & in cœna & extra cœnā eaſdem veſtes duas geſtaſſe; exteriorem, pallium; interiorē, tunciam. Valeat igitur figmentum illud de cœnatoriis Chriſti: nos Baronio id credere, aut cuiuis idem affirmanti, parati non ſumus: niſi prius teſtimoniis Scripturarum, aut Hebræorum ſcriptorū docuerit, morem illum Romanū ac Græcum Iudæis illa ętate adeo fuiſſe in vſu, vt etiam tenuiſſimę fortunæ homines, (his ſimilē ſe geſſit Chriſtus, quamdiu vixit in terris,) eum vſurparent. Locus de veſte nuptiali è cap. 22. Matth. non id probat, quod vult Baronius; imo ſi attente legatur plane contrarium ſuadeat: ſicut ſæpiſſime ſolent teſtes Baroniani, hinc ſtare, illinc dicere. Ergo quum eo loco ſuum conuiuam Rex increpet, quod palatium ſuum ingreſſus ſit non ornatus veſte lauta, quæ nuptiarum apparatui conueniat: *πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;* non de cœnatoria veſte, ſed de forenſi eius verba debent accipi. Nam conuiuialia indumenta non ſumebant, niſi quando accumbebant: ille vero reprehenditur, quod domo non venerit ornatus veſte feſtiuitati cōgruente. B. Hieron. *veſtem non nuptialem* opponit, non vt Baronius, cœnatoriis, ſed ſimpliciter, ſordidā: *arguit illum impudentiæ quod veſte ſordida munditias polluerit nuptiales.* Hoc figmentū de cœnatoriis Domini, ſequitur aliud *πλάσμα*, longe vaniſſimum. Diuinat enim Baronius, Ieſum Chriſtū, non cœnatoria tantum veſte, ſed maioris decoris gratia, propriis ſuperindutum veſtimentis, cœnaſſe: *& hoc*, inquit, *ſic eſſe putandum.* imo vero hoc putandum non eſt: non enim dicitur ab vllo Euangeliſtarum: neque verbum vllū in hac hiſtoria ab illis ponitur, quod eo ducat. & quod caput eſt, non conuenit hoc cæteræ Chriſti vitæ: qui ſemel aſſumptā ſerui formam, vt loquitur Apoſtolus, perfectam humilitatē dictis, factis, cultu, victu, omnibus denique rationibus & profeſſus eſt, & ſemper ſeruauit. Poſtremo ridiculū nimis, exiſtimare aliquem cœnatoriis amictū, aliam veſtem ſuperinduiſſe, *maioris* vt ait, *decoris gratia.* Nam ſi decus & gloriam Dominus noſter in illa cœna ſpectauit, & fuit vſus in Iudæa veſtium tricliniarium; poterat induere cœnatoria ita pretioſa, vt decoris cauſſa nihil opus eſſet veſtem aliam contra morē & contra decorū ſuperinducere. Auctor Satyrici: *Veſtimenta mea accubitoria perdidit, quæ*

mihi

mihi natali meo donauerat cliens quidam, Tyria, ſine dubio, ſed iam ſemel lota. Perſius: *Hic aliquis cui circum humeros hyacinthina læna eſt.* vbi veſtis δεσπότις, magni pretii intelligitur. At Baronio placet, Dominũ & Apoſtolos parum ſplendide ornari potuiſſe veſtibus cœnatoriis, niſi aliud accederet indumentum ſuperiniectũ ad ſplendorem augendum: quæ coniectura quum ſit vaniſſima; etiã illud vanum eſt, quod ſindonem fuiſſe eã veſtem, nihil addubitans pronuntiat. Sed de ſindone & eo qui fugit quum Saluator captus eſt, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, inferius erit agendum, ad ſectionem 68. Tollebã manum de tabula; ſed reuocat me in lineam exemplum ſingularis audaciæ in tractãdis ſacris literis quod ſtatim ſequitur. Nam quũ dicat Iohannes 13 4. de Chriſto ad lotionem ſe accingente, τίθησι τὰ ἱμάτια, *veſtes ponit*, hoc eſt pallium, vt oſtendimus; & de eodem poſt lotionem peractam, ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, *ſumpſit veſtimenta ſua*, pallium nempe, quod poſuerat; quis ferat Baronij licentiam hic quoque fingentis, Dominũ noſtrum ad inſtituendam ſacroſanctam Euchariſtiam pretioſam aliam veſtem induiſſe, & pro actionib. veſtimenta ſubinde mutaſſe; Hoccine eſt diuina oracula cum timore & tremore tractare, humana figmenta ſacris narrationibus ex ſuo ſenſu illis immiſcere? Enimuero non poterat continere ſe Cardinalis Baronius, vel Cardinalitios certe iam tũ animos gerens; aulæ Romanę ſplendori & regiæ Pontificũ põpę aſſuetus; quin aliquid de moribus hodiernis Domino affingeret. Sed meminiſſe debuerat, Chriſto in terris agẽti nunquam fuiſſe probata humana conſilia; propter quæ ſeuere adeo Petrus ipſe fuit ab ipſo increpitus, ſequi non præire iuſſus. Dominum igitur nos quoque ſequamur, & noſtros potius mores eius exẽplo formemus; quam ex affectibus noſtris ac vitiis, falſos ipſi mores affingamus.

XXVI. Quot lectis Chriſtus & Apoſtoli accubuerint in vltima cœna. Cœnationes à numero lectorum trium vel plurium nomina habuerunt apud Græcos. An Petrus eodem lecto cum Domino diſcubuerit. Euchariſtiæ inſtitutionem malè comparari cum Apophoretis Gentilium.

Anni XXXIV. Num. XL.

Oniicit Baronius Chriſtum & Apoſtolos tribus lectis accubuiſſe; in vno cubuiſſe ipſum cum Ioanne & Petro: reliquos in duobus iacuiſſe quinos. Sed raro factum legimus, vt quini vno in lecto accubarent: & quare tres potius lectos in eo cœnaculo fuiſſe quam quatuor credamus, ratio nulla ſuadet neceſſaria. Nam triclinium illud nemo Euangeliſtarum vocauit. Quemadmodum autẽ œci triclini erant multi, ſic & tetraclini, vbi quatuor lecti, pentaclini vbi quinque; hexaclini, vbi ſex; & ita deinceps: nam δεκακλίνους οἴκους, ἑξηκοντακλίνους, atque etiam ἑκατοντακλίνους, vbi decem, ſexaginta & centum lecti in hiſtoriis Græcorum legi ſcimus. Petrum autẽ cum cum Domino & Ioanne in eodem lecto diſcubuiſſe, neſcio an patiatur dici vox ἐκεῖ. non enim poterat

commode illo ſitu, oculorum nutu dare ſignũ ſupra ſe cubanti. Et vere, ſi proximus Iohanni fuiſſet Petrus, verbis poterat cũ illo agere, vt oculorũ nutibus non eſſet opus. Quod autem ſacra Domini Cœna cum Apophoretis cõparatur, adeo vt dici videatur mos ille quaſi occaſionem præbuiſſe illius inſtituendæ; hoc equidem vix ferendũ exiſtimo. Quid enim cõmune terribili myſterio, cũ Apophoretis Gentilium, quibus originem dederunt luxus, delitiæ & laſciuia? Scimus Euchariſtiã à Græcis patribus non raro dictam δῶρον ἐξιτήριον, quia diſcedẽtibus ex hac vita cõmunicabatur, ſicut paullo poſt oſtenſuri ſumus: at propter leuem aliquam conuenientiã, inſtitutionẽ illius ad Græcorum vel Romanorum apophoreta referre non debemus, nec ſine piaculo poſſumus. Omnino ſi exemplũ aliquod Chriſtus eſt ſecutus, aliunde id petere, quã è ritibus Iudaicis in celebratione Paſchatis ferme impiũ videtur. Quare illa potius conſulant ſtudioſi Lectores, quæ de ſecundis menſis in ſolemnitate Paſchali Ioſehpus Scaliger & alij viri illarum literarum callentes dudum obſeruatunt. Nam & quæ mox Baronio iis de rebus adnotantur, ab illis fontib. deriuata.

XXVII. Refellitur obſeruatio Baronij ſuper cauſſa contentionis de primatu inter Apoſtolos, poſt vltimam Domini cœnam.

ANNI XXXIV. Num XLII.

POſt hæc ſequitur obſeruatio, prorſus quales eſſe omnes vt plurimum Baronij ἐπιστάσεις, in ſuperioribus monebamus. Nam quia Lucas narrationi de inſtitutione S. Euchariſtiæ ſubiungit ſtatim hiſtoriam cuiuſdam φιλονεικίας, quę fuit inter Apoſtolos, dum inter ſe quærerent, quis ex omnibus eſſet maior: Baronius occaſionem inquirit, vnde eiuſmodi quæſtio orta ſit illo tempore inter ipſos: atque eam à ſe inuentam, vult à nobis magna cum attentione audiri. *Eſt*, inquit, *obſeruatione dignum nunquam Apoſtolos de primatu quæſtionem mouiſſe, nec indigne tuliſſe Petrum præpoſitum cæteris eſſe; verum haud æquanimiter tolerare potuiſſe, Iohannem vel Iacobum fratres apud Chriſtum primos haberi.* Vult enim Baronius, Petrum ea iam maieſtate inter condiſcipulos excelluiſſe; vt libenter ipſi ſe reliqui omnes ſubiicerent; quum alium præter Petrum principem locum gratię apud Chriſtum obtinere, & ſibi præferri, pati non poſſent. Hanc obſeruationem alibi equidem legere non memini: & eſt profecto nemini mortalium conuenientior quam Baronio; qui omnes etiam leuiculas, etiã falſas occaſiones ſtudio ſummo aucupatur, vt hodierni faſtus & typhi aliquam ſaltem imaginem vel vmbrã inter Apoſtolos inueniat. Sed mirum eſt, huius ſubtiliſſimæ obſeruationis nemini veterum, nemini, quod ſciam, recentiorum interpretũ veniſſe in mentem, præter Baronium. Quid quod iſti animaduerſioni repugnat è diametro Beati Chryſoſtomi obſeruatio, in principium capitis 18. Matthæi? vbi docet, ex ęmulatione reliquorũ Apoſtolorũ aduerſus Petrũ natã eſſe quęſtionem huic ſimillimam, vel potius eandem; τίς ἄρα μείζων ἐν τῇ

βασιλείᾳ

βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; ad quæ verba notat magnus ille interpres; Apoſtolos quum vidiſſent Chriſtum pro ſe & Petro tributum ſolviſſe, tuliſſe id ægrè, & *ἀνθρώπινόν τι παθόντας*, hoc eſt humani ingenii vitio, velut expoſtulantes cum Domino, voluiſſe ab eo quærere, *τίνος ἕνεκεν τὸν Πέτρον ἡμῶν προετίμησας; καὶ εἰ μείζων ἡμῶν οὗτός ἐστι; quam ob cauſſam Petro plus honoris tribuiſti quàm nobis? & an ille nobis eſt major?* verùm pudore impeditos, quominus affectum ita manifeſtè proderent, illud duntaxat quæſiuiſſe; *Quis ex omnibus eſſet major?* Quare falſum eſt, quod affirmatur hoc loco in Annalibus; reliquos Apoſtolos vnius Petri ſuperiorem dignitatem pati potuiſſe: nunquam aduerſus illum ex indignatione murmuraſſe. Hieronymus in illum Matthæi locum, idem cum Chryſoſtomo obſeruat: *Quia viderant*, ait, *pro Petro & Domino idem tributum redditū, ex æqualitate pretii arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis prælatum.* Igitur ſi credimus Hieronymo & Chryſoſtomo, Apoſtoli adeò non crediderunt Petrum eſſe omnium maximum, vt leui ſuſpicione oborta alicuius maioris dignitatis Pe[t]ro attributę, ſibi illum anteponi non potuerint pati. quid magis contrarium dici potuit obſeruationi Baronii? Sic autem & alii interpretes. Beda, vt ſolet, Hieronymum *κατὰ πόδας* ſequitur, totidem verbis: Theophylactus ſuum Chryſoſtomū: item Euthymius: qui poſtea addit; vidiſſe Apoſtolos Petrum in terris ſibi præponi; (honoris vel ordinis prærogatiuam intelligit Euthymius; non typhum hodiernum:) ac propterea doluiſſe: ſed poſtea vbi perfecti euaſerunt Apoſtoli, honore ſibi inuicē ceſſiſſe. Ipſa Euangelii verba digna conſideratione ſunt: nam apud Lucam ita ſimpliciter quęſtio proponitur: *Facta autem eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior.* Non excipitur hîc Petrus, quod omnino erat neceſſe, ſiquidem is Petrus tum fuiſſet, de cuius pręcellente dignitate, & vt hodie patroni eius cauſſæ loquuntur, de cuius dominatione ac monarchia inter Apoſtolos conſtaret. Valeat igitur Baroniana obſeruatio, non ſolùm vt leuis & vana; ſed etiam vt manifeſtò falſa & Scripturis repugnans. Vide iterum infrà ad numerum Baronianum ſexageſimumquartum.

XXVIII. Προθεωρία. hoc eſt, pręvius diſcurſus ſeu pręfatio, *in ſequentem diſputationem.*

DE SACROSANCTA EVCHARISTIA.

Anni XXXIV. Nu. XLV.

PErducta eſt Euangelicæ hiſtoriæ ſeries ad Cœnæ Domini inſtitutionem Dominicam. Qua occaſione vſus eſt conditor Annalium, vt ad hodiernas controuerſias ſuper illo diuino myſterio diuerteret. Romanæ Eccleſię ſcita & placita defenderet, ac diue[r]ſa ſentientibus inclementer diceret. Quòd ſi Baronius, ex accurata comparatione eorum, quæ Chriſtus hoc ſacramentum inſtituens docuit fecitque, cum iis, quæ fiunt hodie & docentur, ſiue à partis Romanæ Catholicis, ſiue ab iis quos deſiderium reformationis à Romanis diſiunxit, palàm feciſſet ac

liquidò demonſtraſſet, cum inſtitutione Chriſti & praxi Apoſtolicorum temporum ac proximè inſecutorum, meliùs illorum, quàm horũ, & doctrinam, & praxin congruere; quis à partiũ ſtudio alienus, hoc eſt, vt ego interpretor, verè Chriſtianus, non gratiam illi habuiſſet, aut ſententiam illius non probaſſet? Nã vt inſtituere ſacramenta ad ſalutem, ſolum Deum poſſe, firma fide pii omnes credunt; ita veram de illis doctrinam, verum illorum vſum, & legitimos ritus, (de neceſſariis loquimur, nõ de iis qui ad decorum & ornatum pertinent:) è ſolo Dei Opt. Max. verbo, & hiſtoria eorum quæ Apoſtoli docuerunt feceruntque, hauriri tutò poſſe, pari fidei firmitudine veri omnes fideles perſuaſum habent. Meminerunt illi, Paulum Apoſtolum, vt deprauatam nonnihil diſciplinam circa hoc myſterium in Eccleſia Corinthiorum emendaret; reuocaſſe illos ad primam inſtitutionem, & velut ſpeculum, in quod intuentes de ſuis actionibus iudicarẽt, verba Domini ob oculos illis poſuiſſe: *Ego*, inquit, *accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Meminerunt, beatum Chriſti martyrem, Cyprianum, vt Hydroparaſtatarum ſiue Aquariorũ errorem, quem in huius ſacramenti adminiſtratione committebant, in melius reformaret; Pauli exemplo, reuocaſſe ipſos, ad Euangelicæ veritatis ac Dominicæ traditionis rationem; *ne*, inquit, *ab eo quod Chriſtus magiſter, & præcepit, & geſſit, nouella inſtitutione decederent. Hæc*, ait magnus doctor, *radix atque origo eſt traditionis Dominicæ, ad quam eſt reuertendum; ne aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit.* Objiciebatur Cypriano, reformationem hanc tentanti, conſuetudo, à multis iam recepta, & plurium annorum vſu firmata: ſed hanc ille ſequendam negat; *quærendum eſt enim*, ait, *ipſi conſuetudinis auctores quem ſint ſecuti.* Addit verò conſilii ſui rationem ſolidiſſimam, firmiſſimam, & nulli vnquam præſcriptioni obnoxiam. *Nam quod Chriſtus debeat ſolus audiri*, inquit, *Pater etiam de cælo teſtatur, dicens; Hic eſt filius meus dilectiſſimus in quo bene ſenſi; Hunc audite.* Si igitur ab hiſtorica narratione digredi animus erat Baronio, fuit hìc locus exercendæ induſtriç, in illa, quam dixi, comparatione inſtituenda, & accuratè explicanda: quo poſſet, rebus omnibus æquâ lance diligenter expenſis, nudam veritatem oculis hominum ſubjicere, & ſui erroris illos admonere, quos ratio viciſſet ab archetypo longiùs aberrare. Etſi ad vltimam dudum odiorum lineã eſt peruentum; neque vlla ampliùs, niſi in vnica Dei miſericordia & omnipotentia meliorum ſpes, concordiæ ſtudioſis reſtat: exiſtimo tamen, ſi hanc viam auctor Annalium eſſet ingreſſus, quã ipſa propoſiti ſui ratio ei ſuggerebat, & piis omnibus atq; εἰρηνοποιοῖς opus hoc multo futurũ fuiſſe acceptius; & fructu etiam, vt equidem reor, non fuiſſe cariturum. Magna enim eſt vis veritatis, ſi quis illam, quæ naturâ ſuâ ſimplex eſt, ſimplici animo & ſine mangonio proponat. Non debebat Cardinalis Baronius, qui opus Annalium in ſe recepiſſet, huius pulcherrimæ laudis palmam aliis concedere. Atenimuero longè aliam fuiſſe illi mentem, & ab huiuſcemodi ſanctis cogitationibus, ipſum fuiſſe alieniſſimum, vel ſola hæc

hæc pars Annalium luculentè probauerit. Id namque vnum tota hac diſputatione, & aliquot aliis eiuſdē argumenti, cùm in anno quinquageſimoſeptimo, tum alibi, videmus ipsū agere; vt omnes opiniones circa hoc ſacramentum, quas in Eccleſiam Romanam longa dies inuexit, & quæcunque ad hodiernam illius praxin attinent; mordicus propugnet. Omnia Baronius probat, omnia tuetur; & quidē pari contentione omnia. Illam igitur, cuius modò mentionem faciebamus, comparationem omittit. ipſam adeò huius ſacramenti inſtitutionem Dominicam, Euangeliſtis accuratiſſimè deſcriptam, & à Paulo Apoſtolo totidem fere verbis repetitam, pene prętermittit: certè in Annalibus ſuis, vbi alia quamplurima minoris longè momenti αὐτολεξεὶ ſolet recitare, non deſcribit: denique ita breuiter ſtrictimque Dominicæ inſtitutionis verba attingit; vt locum illum, ceu in vadoſo mari periculoſam aram, vel naufragiis infamem ſcopulum, conſulto conſilio euitaſſe queat videri. Olim fuiſſet hoc valde mirū; nunc aliter viuitur, poſtquam Romæ ſemel conſtitutum eſt, veri rectique normam in cauſſa religionis eſſe non verbum Dei, non antiquitatis conſenſum, ſed Eccleſiæ, hoc eſt, vnius Papæ infallibilitatem. Igitur inter ipſa prima verba huius ſuæ de Euchariſtia diſputationis, vocabulum, TRANSSVBSTANTIATIO, heri & nudiuſtertius natum, & Eccleſiæ Dei funeſtum, vſurpat Annalium pater: rem ipſam & dogma, poſt tot ſæcula ſancitum, ſpreta operis ſui lege, quæ res ſingulas ſuo quaſq; loco ac tempore narrari poſtulat, hîc adſtruit: doctrinam de ſacrificio, non quam vetus Eccleſia novit; ſed illam, quæ ab aliquot ſeculis in Romana cepit vigere, magno conatu hic defendit: ſacramenti huius mutilationem, inuentum planè nouitium, & verè, vt cum Cypriano dicam, furtum ſpirituale, falſo obtentu antiquitatis, alio huius tomi loco tueri non veretur: linguam peregrinam, expreſſis verbis Paulo damnatam, & vno verbo, ritus omnes, qui pertinent ad modum celebrandi huius myſterii hodiernum, cùm hoc loco, tum alibi, quoties datur occaſio, ſine vlla exceptione defendit. Poſtremò diuerſa ſentientes de hoc venerando ſacramento, quorum alios ſola vis conſcientię & odium tot nouitatum in re tanti momenti, vt à Romanis ſeſe diſiungerent compulit; alios fortaſſe cauſſæ neſcio quæ multùm diuerſæ; omnes pariter à Baronio, tot tantarumque nouitatum patrono NOVATORES appellantur. Atque hæc ſumma eſt Baronianę doctrinę & diſputationis huius ac ſimilium aliarum: in quibus, pręter commune ſeculi malum, in ſtudio partium φιλονεικίαν, & cupiditatem iure vel iniuria vincendi, nihil equidem animaduerto ſingulare. Nulla hic ex erudita antiquitatē obſeruatio non protrita: nulla canę ſimplicitatis reuerētia: nihil deniq; eo viro dignum, qui in operis fronte omnes, etiam in aliis caſtris militantes, ad diſquiſitionem rerum à ſe traditarum prouocaſſet. Quòd ſi ne illi quidem reſpectum vllum primæuæ fidei habent, qui eximiam pręcæteris notitiam illius, & profitentur, & tenent; quid à Vaſquiis aut Suriis, & id genus Scholaſticæ pa-

læſtræ athletis æqui ſperemus; qui vetuſtatis auream ſimplicemque veritatem, ſibi vt plurimùm ignotam, ne poſſunt quidem vel amare, vel deſiderare? ignoti enim, vt eſt verbum vetus, nulla cupido. De Baronio verò & hac illius diſſertatione, an ita ſit, vt modò dicebam, reſtat videamus: neque enim committendum eſt, vt ſpecioſo Annalium titulo tyronibus fucus fiat, & recentibus deprauationibus opinio falſa vetuſtatis concilietur. Tu modò Lector Chriſtiane, æquus ades, & ad cognoſcendum de re longè grauiſſima, quæq; ad ſalutem animę cum primis pertinet, animum adhibe; quantámque rei, qua de agitur, magnitudo deſiderat, præſta attentionem. Ego alio in opere, quod iamdiu seriò meditor, de toto hoc argumento, volente Deo, fide ſumma & accurata diligentia acturus; interim Baronii veſtigia perſequens pro ratione inſtituti, ex vberrima meſſe pauca hic delibabo.

XXIX. Aditus ad primam partem huius diſputationis. Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum.

IBIDEM.

ORditur Baronius diſputationem ſuam ab enumeratione variarum appellationum, quæ ſacramento Euchariſtiæ reperiuntur attributæ, optimo ſanè conſilio: ſed quod minùs feliciter eſt executus: nam & multa nomina prætermittit, & eorum quæ affert vim non explicat. Atqui cognitione cum primis digna res hæc eſt; pulcherrimæ θεωρίας, & animaduerſionum grauiſſimarum plena. Vt veriſſimum hic quoque appareat illud Platonis in Gorgia, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα, cognitionem nominum ſequitur rerum ipſarum cognitio. Sapiens quoque Epictetus, verè & ſapienter, ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις. Galeni etiam vox eſt, lib. 3. de ſimpl. med. fac. ἡ τῶν ὀνομάτων χρῆσις ταραχθεῖσα καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐπιταράττει γνῶσιν. *conturbatus nominum vſus, & rerum ipſarum cognitionem conturbat.* Vtinam oraculi huius veritatem, cùm in aliis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, tum vel maximè in re ſacramentorum, experientia non comprobaſſet. Quo diligentiùs faciendum eſſe duximus, vt Cœnæ Domini varias nomenclaturas non ſolùm commemoraremus, ſed etiam paullò diligentiùs expenderemus, atque exponeremus.

XXX. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, COMMVNIO. *Eius appellationis cauſſa quantum ſit myſterium, & quàm arcta fidelium cum Chriſto communio. quàm variè illa exprimatur in Scripturis. Quomodo Chriſtus hanc coniunctionem procurarit. eius deſiderium adeò à natura inſitum, vt eius vmbra tenuis ſit in ſcriptis philoſophorum. Organa in eum finem à Deo ordinata. Sacramentorum in communi operationes diuerſæ, & cuique propria. Ad communionem*

nem etiam reliqua ſacramenta inſeruire. Cur id nomẽ peculiariter attributũ Euchariſtiæ. ἱεραρχικαὶ τελεταί. ἱερατελεστικὴ πραγματεία. Locus Dionyſii Areopagitæ illuſtratus. Baptiſmus cur propriè φώτισμος. Nicolai Cabaſilæ ſermones De Vita in Chriſto. Communio *olim, quòd omnes communicarent.*

ANNI XXXIV. Nu. XLVII.

E Nominibus Sacramenti Euchariſtiæ, quæ recenſere hoc loco, numine propitio. inſtituimus, quædam ſunt in ſacris literis diſertè vſurpata; quædam è verbis in Scriptura poſitis deducta: plurima Patrum pietas adinuenit, & vſus Eccleſię cóprobauit. Incipiemus ab iis quæ extant in Scripturis; & quidem ab eo potiſſimùm quod naturam & finem huius myſterii optimè omniũ explicat. Pauli verba ſunt in priore ad Corinthios 10. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* Non appellat Paulus Cœnam Domini Communionẽ, tanquam proprio eius nomine: ſed vim & efficaciam Sacramenti huius exprimens, ait eam eſſe communionem, ſiue participationem corporis Chriſti: ſignificans, Euchariſtiam legitimo modo ſumptam, inſtrumentum eſſe eius coniũctionis, per quam in corpus vnum cum filio Dei, Ieſu Chriſto, coaleſcimus, & cum cæteris etiam omnibus fidelibus, qui ſunt omnes eiuſdem corporis membra. In ſcriptis Patrum *Communio* eſt vnum è propriis appellationib. huius ſacramenti: quod quidem meritò ſic appellatur: nam ipſa per ſe communio Eccleſiæ cum Chriſto capite ſuo, etiam extra Euchariſtiam conſiderata, magnum eſt ſacramentum. propterea Paulus ſcribens ad Epheſios, cùm de ea loqueretur, erumpit in has voces; *Sacramentum hoc* (ſiue myſterium) *magnũ eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Id verò arcanum tantum eſt, vt ſapientia illa Dei admirabilis, tunc primùm verè innotuerit hominibus, ſicut ſcribit idem Apoſtolus 3. 9. eiuſdem, quando illi placuit iſtud ipsũ communionis huius myſterium, ab omnibus ſeculis in vno Deo abſconditum, mortalibus palàm facere. Nam quid magis admirabile aut magis ſtupendum, quàm iungi, atque adeò coaleſcere in corpus vnũ, hominem cum Deo, creaturam cum creatore, mortalem cum immortali, finitum cum infinito, cænum cum cœlo? Hoc maius eſt miraculum, quàm de nihilo mundum creaſſe. iure igitur exclamat Paulus, magnum eſſe hoc myſterium. Quod humani ingenii metas quum longè traſcendat, ſolet Spiritus ſanctus, infirmitati hominum more ſuo condeſcendens, naturam, vim & efficaciam illius variis modis exprimere. Aliquando Dicitur Chriſtus *ſponſus*, Eccleſia *ſponſa*, vt aliquot locis in Apocalypſi, & ſecundæ Corinthiorum capite vndecimo, verſu ſecundo, Chriſtus appellatur *maritus* Eccleſiæ ſuæ: quò pertinet epithalamiũ Pſalmi 44. & illi ſancti amores,

qui deſcribuntur in Cantico canticor. Et vt Geneſ. 2. v. 24. iubentur iuncti coniugio deſerere patres & matres, vt adhæreant ſuis coniugibus: ſic Lucæ 14. 26. negatur poſſe eſſe diſcipulus, *qui non oderit patrem ſuum & matrem ſuam*: comparatè videlicet, prę Chriſto Eccleſiæ ſponſo. Aliquando dicitur Chriſtus eſſe caput corporis, quod eſt Eccleſia, vt Epheſ. 1. 22. 4. 15. 6. 15. vbi etiam legas, pios *κολλωμένους τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμα εἶναι, ita arcta coniunctione Chriſto adhærere, vt vnus ſpiritus cum illo fiant.* ibidem corpora Sanctorum appellantur *Templa Spiritus ſancti:* quomodo iam 3. 16. dixerat, *Templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* repetit hoc Paulus & in altera ad Corinthios; vbi dicitur Deus, non ſolùm *ἐνοικεῖν, inhabitare in ſuis:* verùm etiam *ἐμπεριπατεῖν, inambulare,* velut in templis ſuis nempe. Idem Apoſtolus ſæpius aſſerit, Chriſtum *fratrē noſtrum eſſe,* ſiue vt loquitur Roman. 8. 29. *πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς:* dicit etiam aliquoties, fideles *Chriſtum induiſſe,* vt Roman. 13. 14. Galat. 3. 27. quò ſpectans dicebat Chryſoſtomus in 21. Statuarum, Chriſtum ſuis eſſe non ſolùm caput, domum, menſam, radicem, ſed etiam veſtem; quando in baptiſmo Chriſtus induatur. Paulus verò alibi, non ſolùm eſſe electos *membra* Chriſti confirmat, ſed cum hac adjectione, *è carne eius, & oſſibus eius.* Epheſ. 5. 30. Eodèm ſpectat & concio Chriſti in 6. Ioannis, in qua toties repetit, fidelium proprium eſſe cibum carnem ſuam, & proprium potum ſanguinē ſuum: & quod apud eūdem Euangeliſtam dicit Dominus, *ſe vitem eſſe, fideles palmites.* denique hæc coniunctio tam arcta eſt, vt non dubitarit Hilarius libro 8. de Trinitate, naturalem Patris & Filii vnitatē aſſerens contra Arrianos, qui voluntatum eam eſſe vnitatem volebant, in exemplum adducere naturalem noſtri cum Chriſto vnionem, atque inde argumentum ducere; quæ tamen cautè accipienda ſunt, nec præter auctoris mentem vrgenda. Porrò huius tam arctæ coniunctionis, vt capax fieret homo, primùm creatura; deinde creatura labe peccati infecta, ac proinde pœnis Inferni obnoxia, hoc conſilium iniuit profunda Dei ſapientia; vt Filius ipſius verus Deus, exinaniens ſe, & ſerui habitum induens, humanam carnem aſſumeret; & hoc ampliùs, morte ſua vitam nobis pareret, ac ſimul aditum ad inæſtimabilem illum honorem patefaceret, vt fiamus *θείας κοινωνοὶ φύσεως, diuinæ conſortes naturæ,* vt ſcribit B. Petrus. in ſecunda ſuarum 1. 4. ſiue vt Iohannes ait, initio Euangelii ſui, *vt nanciſceremur poteſtatem filios Dei fieri,* hoc eſt, deos: nam quis niſi Deus poteſt eſſe filius Dei? Itaque paſſim apud pios Patres legas (qua de re poſtea pluribus agetur) electos in futura vita futuros deos: non vt veteres quidam hæretici, & patrum noſtrorum memoriâ, execrandus Seruetus impio ſenſu *κατὰ μέθεξιν οὐσίας,* participatione ſubſtantiæ, & ipſius deitatis: ſed quo ſenſu dicebat modò Petrus, *fore conſortes diuinæ naturæ,* & Paulus primæ Corinth. 4. 8. *συμβασιλεύειν,* cum ipſo regnaturos, & eo bono fruituros, quod ſicut idem ait 1. Corinth. 2. 9. *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.* Hic eſt fructus admirabilis, quem in hac

quidem

quidem vita leuiter deguſtant fideles, in futura verò pleniſſimè ſunt percepturi, ex illa coniunctione ſui cum Chriſto, quam vocat Paulus *μέγα μυστήριον*. Quis pius hæc reputare & attentè de iis cogitare poteſt, quin cadat in faciem pronus, & Deum admirabundus exclamet, O *altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* Etſi autem, vt antè dicebamus è Paulo, fuit hoc myſterium de communione hominum cum Deo, prorſus abſconditum, donec eſt cœlitus reuelatum: inſtinctu tamen naturę, etiam philoſophos rudis quędā eius ſuſpicio, ad rei deſiderium videtur commouiſſe. Nam Pythagorei primò, deinde Platonici, multa diſſeruerunt de ſupremo hominis bono, quod ſtatuebant in eo eſſe, vt Deo ſimilis euaderet, ac tandem etiam Deus. Quare etiam aureum quod vocant Pythagoræ carmen ita definit;

> Ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς,
> Ἔσσεαι ἀθάνατος Θεὸς, ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός.

atque hunc etiam finem fuiſſe teletarum paganicarū poſtea oſtendemus. Sed Philoſophi quidem ex primæuę lucis reliquiis balbutire de iſtis aliquid fortaſſe potuerunt: certi verò aliquid pronunciare, aut viam indicare eò perueniendi, non potuerunt. Sacræ literæ vtrumque abunde præſtant: præmiū pietatis, quod ne capiunt quidem humani ingenii anguſtiæ, ob oculos nobis proponunt: quę item à Deo ſint eò perueniendi ordinata media, nos docent. Media porrò illa ſunt duorum generum: alia Deus porrigit nobis, Verbum ſuum nempe, & Sacramenta; alia nos adhibemus, ſed gratis ab ipſo accepta, fidem videlicet; quam cœleſtibus beneficiis accipiendis, ſolam quaſi manum hominibus à Deo eſſe conceſſam, omnes, credo, pii Theologi conſentiunt: nam de voluntate hominis, an & quatenus illa poſt acceptam gratiam Deo in hoc opere cooperetur, non eſt hîc dicendi locus. Dicitur igitur Chriſtus habitare in nobis PER FIDEM, Epheſ. 3. 17. & Chryſoſtomus in 2. Timoth. homilia ſecunda diſſerens de baptiſmo & Euchariſtiæ perceptione, τὸ πᾶν, ait, τῆς πίστεως ἐστι, *totum eſt fidei.* iterum ibidem, πρὸς τὴν πίστιν τὴν ἐμὴν τὸ πᾶν ἀνεγχεῖται. & ſæpe alibi docet idem. Cyrillus quoque in defenſione anathemiſmi 11. contra Theodoretum, expreſſiſſimis verbis, vt & alii Patres Græci ac Latini paſſim. Et verbum & ſacramenta tendunt eodem, ſed diuerſis nonnihil viis. Verbum Dei per miniſtros ipſius prędicatum voluntatem eius patefacit, promiſſiones declarat, vocationem proponit, gratiam ſpondet. Sacramenta eandem gratiam, propiùs, vt ſic dicam, animis noſtris admouent, & exhibent aliquāto efficaciùs. Sunt n. organa illius & veluti canales, pignora quædam futurorum bonorū, & hoc ampliùs, fidelibus ſocietatem corporis vnius inter ſe colentibus, vſum pręſtant teſſerarum. Atque hęc quidem ordinaria ſunt inſtrumenta, quibus ad ſalutem hominum Deus vtitur: cæterùm cauſſa efficiens, vnica eſt Spiritus Sanctus: cuius efficax gratia per verbum & Sacramenta illam, de qua diximus, communionem cum Chriſto noſtrām in nobis operatur. Sunt autem

Sacramentorum diuerſæ inuicem operationes: nam etſi vnus eſt omnium finis, vnum opus: modis tamen operantur diuerſis. Itaque propria baptiſmi operatio, dicitur ἀναγέννησις, regeneratio, ſiue παλιγγενεσία: quia per ſalutaris baptiſmi aquã veteri Adamo morimur, nou' in nobis formatur, atq; adeò ipſi creatura noua euadimus, vt loquitur Paulus Galat. 6. 15. qui etiam mutationem hanc, quæ fit in nobis per baptiſmũ, μεταμόρφωσιν nominat, Roman. 12. 2. Patres verò, μεταποίησιν, μεταπλασιν, μεταστοιχείωσιν, & ſimilibus aliis nominibus. Euchariſtiæ propria operatio, manducatio eſt, ac di:itur corporis Chriſti, & potus ſanguinis: ſiue vt loquitur hîc Paulus, communio corporis & ſanguinis Chriſti. Nam vt per lauauacrum regenerationis naſcimur Chriſto; ita per mãducationem myſticam magis magiſque vnimur cum Chriſto, & ſimus, vt dicebat Paulus, caro de carne eius oſſa de oſſib. eius. Quã ob cauſam hoc ſacramentum dicitur per excellentiam *Communio*; quia hunc modum Chriſtus inſtituit longè efficaciſſimum perficiendæ vnionis, quã arctiſſimæ inter ſeſe & membra ſua: itemque membris ipſis inter ſe: nam teſte Paulo, vnum corpus multi ſumus omnes, qui de eodem pane participamus. Fit ſanè illa communio, & per Dei verbum, & per baptiſmũ: nihilominus tamen nomen *Communio* Euchariſtiæ tribuitur, ceu ipſi propria. Rationem affert Thomas hanc, parte 3. quæſtione 73. articulo quarto. *Dicendum*, ait, *quòd id quod eſt commune omnibus ſacramentis, attribuitur huic antonomaſticè propter excellentiam.* Sed longè vberiùs Dionyſius Areopagita (verus an falſus; ſcriptor certè antiquiſſimus;) hanc quæſtionem tractauit, Hierarchiæ Eccleſiaſt. capite tertio. Proponit eruditus ille ſcriptor huiuſmodi dubitationem: Quare nomina cõmunia ταῖς ἄλλαις ἱεραρχικαῖς τελεταῖς (Sacramenta ille ſic nominat, quaſi dicas, *ſacras teletas vel initia*) nempe κοινωνία & σύναξις, de Euchariſtia ἐξαιρέτως ἀνηγόρευται, *peculiariter vſurpantur*; ἑκάστης ἱεροτελεστίας τὰς μεριστὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἑνοειδῆ θέωσιν συναγούσης, καὶ τῇ τῶν διαιρετῶν θεοειδεῖ συμπτύξει τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν δωρουμένης, hoc eſt: *quum vniuſcuiuſque initiationis operatio* (i. e. vnumquodque ſacramentum, ſiue omnia ſacramenta) *vitas noſtras diuiſas* (id eſt, diuerſis paſſionibus ac vitiis obnoxias: ſic paſſim apud hunc ſcriptorem, diuiſio aut diſſectio in malã partem ſumitur, è Platonis & Platonicorum diſciplina, atque illi coniunctioni opponitur, per quam ſimus vnum cum Chriſto:) *ad deificationem reducat, per quam* VNI *aſſimilamur*; *& rerum diuiſarum ad vnitatem Deo conuenientem contractione, cõmunionem atque vnionem nobis largiatur cum* VNO, id eſt, Deo, qui eſt vnus. Reſpondet autem Dionyſius; Euchariſtiam propterea appellationes omnibus Sacramentis communes ſibi vindicare, quia reliqua, nempe baptiſmus & confirmatio, de quibus antè dixit, & ordinis ſacramentum, quod poſtea explicat, per Euchariſtiam perficiantur: non enim perfectè illa tradita cenſeri, niſi acceſſerit Euchariſtia, quaſi cæterorum conſummatio. Hoc propterea dicit Dionyſius; quia in veteri Eccleſia baptiſmum & chriſma

chriſma ſtatim ſequebatur Euchariſtia: quam etiam infantibus, vt reliquis νεοφωτίστοις, dabant. Addit ſimillimũ poſſe & in baptiſmo obſeruari, quod φώτισμα, *illuminatio*, antiquæ Eccleſiæ dicebatur; quum tamen donum illuminationis etiam alia ſacramenta conferant. Hæc Dionyſius. Propria igitur huius ſacramenti, quod *Communio* dicitur, operatio non eſt, ipſa communio ſiue coniunctio noſtra cum Chriſto: ſed tantum modus inſeruiens illi coniunctioni, quẽ eſſe diximus, manducationem myſticam corporis Dominici, & potũ eius ſanguinis. Quod dicebam⁹ cõmune eſſe omniũ ſacramentorum operari noſtram cũ Chriſto coniunctionẽ, adeo verum eſt; vt quidam è Græcis quũ de ſacramentis ſcriberent titulum operi præſcriberent, Περὶ τῆς πρὸς Χριστὸν συναφῆς, *De coniunctione cum Chriſto*; ſiue, quod idem eſt Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, *de vita in Chriſto*. In Ludouici XIII. Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca, volumen extat Nicolai Cabaſilæ, ſerm. 12. continens, quorum ſeptem inſcribuntur, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, in quibus agit auctor de ſacramentis; quæ ſunt illi, vt Ambroſio, Cyrillo Ieroſolymitano, & pleriſque veterum, qui de eo argumento ſcripſerunt ex profeſſo, tria numero, baptiſmus, Chriſma, ſiue confirmatio, & Cœna Domini. Exponitur in illis ſermonibus, quid & quo modo ſacramenta ſingula noſtram cum Chriſto coniunctionem operentur. Legi cum librum aliquando magna cum voluptate, & more meo Excerpta confeci nonnulla; ſed vtinam liber ipſe ederetur; dignus eſt enim quem non ignorent pii, ſiue ſtylum ſpectes ſiue rẽ ipſam. Interim lẽmata ipſa illarum ſeptem orationum, ſiue ſermonum (λόγους ipſe dicit,) ſubiiciam, vt tanto melius pius & eruditus Lector, id quod diximus intelligat.

α. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· τίνα τρόπον διὰ τῶν μυστηρίων τῷ Χριστῷ συναπτόμεθα.

β. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἤτοι περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· τίνα συντέλειαν παρέχει τῇ ἐν Χριστῷ ζωῇ.

γ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἡ περὶ τοῦ θεοτεύκτου μύρου· ἤγουν τίνα συντέλειαν αὐτῇ δίδωσιν ἡ τούτου τελετή.

δ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. τίνα συντέλειαν αὐτῇ τὸ ἱερὸν παρέχεται δεῖπνον.

ε. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἡ περὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

ϛ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς ἃ ποιοῦντες οἱ μεμυημένοι διασώζονται φυλάττειν αὐτήν.

ζ Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ὁποῖος γίνεται ὁ μεμυημένος, τὴν ἀπὸ τῶν μυστηρίων χάριν φυλάξας, τῇ παρ' αὐτοῦ σπουδῇ.

Extat in ea quæ dicitur Bibliotheca Patrum Liturgiæ expoſitio, eiuſdem auctoris & plane affinis argumenti. Redeo ad nomen *Communio* Pachymeres, eruditus Dionyſii interpres, cauſſam aliam affert, cur Euchariſtia dicta ſit eo nomine: διὰ τὸ ἐπὶ κοινωνεῖν τοὺς ἀξίους πάντας τῶν μυστηρίων: *quia primis temporibus omnes qui digni erant, myſteriis, id eſt, Cœna Domini, participabant.* Confirmat hoc etymum, quod ſcribit Chryſoſtomus in caput 11. prioris ad Corinthios, & ſæpius repetit, Cœnam Domini debere eſſe

omnium communem: quoniam, inquit, ſi herus aliquis ſeruos ſuos cõuiuio excipiat, non poteſt aliquis ſeruorũ ſibi vni vindicare, quæ in commune ſunt omnib. propoſita. Hiero. in c. 11. prioris ad Corinth. *Dominica cœna debet omnibus eſſe communis: quia ille omnibus diſcipulis ſuis qui aderant, æqualiter tradidit ſacramenta.* Summa eſt; Cœnam Domini dictam eſſe *Communionem.* primo, quia ſit organum noſtræ cum Ieſu Chriſto coniunctionis: deinde, quia fideles ipſos, eiuſdem membra, charitatis vinculo inter ſe adſtringat; poſtremo, quia omnibus fidelibus dignis in commune olim in ſynaxibus proponeretur. Poſtea igitur cum deficiente zelo populus Chriſtianus communicare deſiit, niſi ſemel in anno, vt toties queruntur Iohannes Chryſoſtomus, Iohannes Caſſianus, & alii; ſimul cepit, quæ prius erat & dicebatur communio, fieri *θέαμα καὶ ἄκουσμα*, ſpectaculũ & acroama; qua de re plura inferius.

XXXI. ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΔΕΙΠΝΟΝ.

Coena Dominica. *Locus Pauli expenditur, & cur Cœna ab eo dicatur Euchariſtia Chriſti ἀρχισύμβολον δεῖπνον. Mos veterum prandere parce, cœnare laute Cœnæ paganicorum ſacrorum. δοχὴ de Cœna D. item* conuiuium Domini, *&* Eccleſiæ, *Varie obſeruatam olim fuiſſe horam Cœnæ. Chryſoſtomi criminatio, & eiuſdem reſponſio.* Cœna Domini *dies ſolemnis. Agapæ.*

Ibidem.

Paulus in priore ad Cor. 11. 20. *Συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι Κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. Conuenientibus vobis in vnum, hoc non eſt Cœnam Domini comedere.* Sunt interpretes nonnulli, qui vocant in dubium, an per *κυριακὸν δεῖπνον*, Paulus ſacramẽtum intelligat Euchariſtiæ. Syrus ſane Paraphraſtes, quẽ & Arabs vbiq; fere in Epiſtolis ſequitur, vtramque vocem in interpretatione ſua diſſimulauit. pro *Cœna* dixerunt vterque *Comeditis & bibitis.* at *τὸ κυριακὸν* ſic expreſſerunt, quaſi ſcriptum inueniſſent (quod tamen non exiſtimo) *κυριακῇ*, & ad *τὴν κυριακὴν* diem Dominicã retulerunt: fortaſſe ideo, quia primis temporibus Cœna Domini ſingulis diebus Dominicis celebrabatur. Cæterũ Pauli verba omnino de myſtica Cœna eſſe accipienda non videtur dubitandum: & miror Benedictum Iuſtinianum virum eruditum, in nuperis Cõmentatiis, expedire ſe ex illa dubitatione non potuiſſe. Atqui peccatum Corinthiorum; quod reprehenditur ab Apoſtolo, etſi proprie ad naturam & ſubſtantiam ſacramẽti huius non pertinebat; quia tamen occaſione ſacramenti admittebatur; & erat coniunctum cum venerandi myſterii contemptu & contumelia; in iis nempe conuiuiis, quę ſacramento adiicere moris erat, exercendæ charitatis ergo; propterea Paulus totam illam Corinthiorum actionẽ, quæ ſacro cõmuni conuiuio conſtabat, à potiore parte vocat Cœnam Dominicã. Vere enim obſeruat Chryſoſt. Paulum eo loco appellaſſe *δεῖπνον cœnam,* quod erat potius, ſi temporis

rationem

rationem habeas, ἄριστον, prandium. mane enim ſine dubio Corinthi Euchariſtiã celebrabant, quam ſequebantur poſtea epulæ cõmunes. cauſſam affert Chryſ. *παραπέμπων αὐτοὺς ἤδη τῇ ἑσπέρᾳ καθ' ἣν τὰ φρικτὰ μυστήρια παρέδωκεν ὁ Χριστὸς, vt remitteret illos iam inde ad illam veſperam, qua Dominus tremenda myſteria tradidit.* Hoc autem ſignificat magnus ille Pater quum pro vſu Eccleſiæ, quem ipſi apoſtoli haut dubie inſtituerunt, cõmunicandi mane ante vllum cibum ſumptũ, conuiuiũ illud cœleſte dicendũ eſſet ἄριστον vel ἀκράτισμα, prandium aut ientaculum: Cœnam tamen fuiſſe dictum, in honorem primæ inſtitutionis, & eius quod Dionyſius Areopagita vocat eleganter τὸ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον. Gregorius Magnus in Euangelia, homilia 36. aliam rationem reddit: *Hoc ait, conuiuium Dei, non prandium, ſed* CŒNA *vocatur; quia poſt prandium cœna reſtat; poſt cœnam vero conuiuium nullum reſtat: & quia æternum Dei conuiuium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit, vt hoc non prandium, ſed Cœna vocaretur.* Fortaſſe etiã eius appellationis hęc quoque ratio reddatur non male; quod δεῖπνον maius eſt aliquid, quam ἄριστον, & ſacris epulis conuenientius. Nam veteres Græci & Latini prandebant parce, & vt plurimum ſoli cum ſuis; inuitationes ad cœnã fiebant. Cœna Domini, priuatæ epulæ non ſunt natura ſua; ſed publica quædam omniũ fidelium inuitatio. Appoſitiſſime Plutarchus in hanc rem, problemate ſexto, lib. 8. τὸ δεῖπνον φασὶ Κοῖνα διὰ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι· καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἄριστον ἐπιεικῶς οἱ πάλαι Ρωμαῖοι συνδειπνοῦντες τοῖς φίλοις. *Aiunt, Cœnam Romanis dictam, ob κοινωνίαν, communionem; veteres enim Romanos ſolos modice prandere ſolitos; cœnare vero vna cum amicis.* Photius obſeruat, Paulum, quando dixit, ἕκαστος τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει, vſurpaſſe δεῖπνον pro ἄριστον, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, hoc, vt videtur ſignificans, priſcis tẽporib. omnia cõuiuia fuiſſe appellata δεῖπνα, etiam quę non fierent in fine diei, vel certe illud, de quo Paulus loquitur, ratione horæ diei, prandiũ potius fuiſſe quàm cœnam. quare etiam Chryſ. tom. 5. p. 357. hunc locum tractans, ἄριστον appellat commune conuiuium, quod Paulus hic reprehendit, & δεῖπνον vocat. Sane quum in multis paganicis ſacris epulæ agitarentur; δεῖπνα illa fere nominari inuenias non ἄριστα. Sic in Oſchophoriis Athenienſium, inter alia miniſteria fuerunt mulieres quę δειπνοφόροι, dicebantur. Patres Euchariſtiam aliquando vocant δοχὴν quo vocabulo epuli ſolemnioris apparatum denotari apparet è Luc. 14. 13. hinc apud Ignatium in Epiſtola ad Smyrnæos δοχὴν ποιεῖν, pro Cœnam celebrare: etſi alii malunt ad Agapas veterum referre. Tertull. vocat *conuiuium Dominicum* lib. 2. ad vxorem. Ambroſ. *conuiuium Eccleſiæ* lib. 1. de Abel & Cain. Optatus lib. 5. *conuiuium, cuius totum dominium Dei eſt.* nonnulli *prandium.* Zeno Veronenſis, ſermone ad neophytos, *Hortor vos natiuitatis tantæ feſta læto celebrare conuiuio; cœleſti prandio; honeſto ſalubri atque perpetuo.* In veteri Tragœdia, *Chriſtus patiens*, verſu eodem, & prandium nominatur, & cœna. Sic enim, ait poeta, ſiue is fuit Apollinaris, ſiue Gregorius Nazianz. Μύσαις ἄριστον παρθένε, δεῖπνον μέγα. Ex Epiſtola Auguſtini ad Ianuarium co-

gnoſcimus, fuiſſe quaſdam in Africa Eccleſias, vbi Sacramentum celebrabatur in fine diei: alias, in quib. & ad mane & ad veſperam. mane quidem vt videtur, propter auctoritatem vniuerſæ Eccleſiæ, quæ iam inde à principio ea conſuetudine vbique fere eſt vſa, vt ſumatur Euchariſtia, non à refectis illa die, ſed à ieiunis: ad veſperam vero, vt poteſt intelligi ex Auguſtino, quia Paulus has epulas ſacras, *Cœnam*, vocauit; & quia ſcriptum eſt apud Lucam 22. 20. *Similiter & calicem, poſtquam cœnauit.* Quæ etiam fuerunt, vt arbitror, cauſſæ cur illi Ægyptii, de quib. loquitur Socrates, libr. 5. priuſquam ad myſteria accederent, laute cœnarent; ſacram vero coenam circa veſperam ſumerent, παντοίων ἐδεσμάτων ἐμφορηθέντες, ait Socrates. Sed Patres ſolidas reddunt rationes, cur Dominus quidem in cœna, vel potius à cœna, hoc Sacramentum inſtituerit: nos vero eam temporis circumſtantiam ſeruare non debeamus, certe non teneamur. qua de re etiam Cypr. agit in Epiſt. ad Cæcilium. Narrat Chryſ. in Epiſt. ad Acacium, inter alias criminationes fuiſſe hoc quoque ſibi obiectum, quod poſt ſumptum cibum communionem dediſſet: quam accuſationem ipſe, vt grauiſſimum crimen à ſe amolitur: *Id ſi feci*, ait, ἀποβάλοι με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. *eiiciat me Chriſtus de regno ſuo.* mox tamen inimicos ſuos, qui inter depoſitionis ſuę cauſſas hanc ponere non erubeſcerent, grauiſſime increpans; Chriſti exemplũ affert, qui poſtquam cœnaſſet communionem tradidit. Καθελέτωσαν, inquit, αὐτὸν τὸν Κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Porro etſi Græci Latinique è ſuperiore loco Pauli hoc myſterium ſæpe nominent δεῖπνον & Cœnam Domini: ſæpe tamen in libris Latinorum aliud eo nomine ſignificatur, quam ipſum Sacramentum. Quum enim eſſet inſtitutũ, vt ille dies publica ſolemnitate celebraretur, quo die hoc myſterium à Chriſto fuit inſtitutum; appellatio *Cœna Domini* ei feſtiuitati eſt indita. Vide Iſidorum De officiis Eccleſiaſticis lib. 1. c. 28. Eligius ſerm. 11. *Vocatur hæc feſtiuitas Cœna Domini, eo quod hoc die Dominus cœnauerit cum diſcipulis, eiſque Sacramentum corporis & ſanguinis ſui tradiderit*, & in 15. ait, *propter illam cauſſam, quintam feriam dierum Cœnam Domini, ex antiqua Patrum conſuetudine vocari.* In memorabili decreto Gelaſii de libris Apocryphis, habes quæ fuerint eius ætate lectiones in Cœna Domini quæ itẽ in Paſcha Domini. Preter cœnam myſticam fuit primis Chriſtianis in vſu aliud conuiuium quod Tertul. etiam *Cœnam* appellat, fuſe deſcribens Apologetici c. 39. vulgo *Agape* dicebatur, de quib. lege Chryſ. & alios interpretes in ſuperiorem locum Pauli, & Photium ac Balſamonem, ad canonem 11. Concilii Gangrenſis. Hæc cœna à myſteriis toto genere fuit diuerſa: & poſtea templis eſt eiecta, ac tandem penitus ſublata.

XXXII. Digreſſio: reſpondetur Maldonati diſputationi, qua probare voluit neque in Scripturis, neque apud Patres, nomen, COENA, *reperiri vſurpatum de Sacramento Euchariſtiæ: quorum vtrumque falſum eſſe probatur. Oſtenditur*

quanta

quanta peſtis ſit in religione ſtudium partium. Probatur omnia falſiſſima eſſe, quæ in ea diſputatione affirmauerat Maldonatus. Obiter perſtringitur Ieſuita Cretenſis.

IBIDEM.

Hic ego facere nō poſſum, quin Chriſtianos & vere pios Lectores ſub illuſtri exemplo commoneam quantum ſit hodie malum, vbi de veritate agitur in cauſſa religionis, ex odio perſonarum nata pertinacia; & illa quam ante nominabamus è Baſilio, ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, immoderatam cupiditatem trahendi omnia in partē contrariam; quod vitium plane contrarium eſt illi συγκαταβάσει & cōdeſcenſioni Chriſtianæ quam tot locis pii Patres commendant Cuius alibi quum mentionem feciſſemus, à parricidarum magiſtro Cretenſi Eudæmonoiohanne, certiſſimo Satanæ miniſtro, ridiculis conuitiis excepti ſumus: quaſi nihil eſſet aliud συγκατάβασις, niſi proditio veritatis, & totius religionis Chriſtianæ abiuratio. Homo vecors & imperitus neſcit, quo ſenſu tot piiſſimi Patres condeſcenſionem in diſputationibus de religione laudauerint. nos enim cum Patribus & loquimur & ſentimus. Sed omitto feram illam truculentam, nihil niſi Regum parricidia, vel in Iouis patria, vel in vrbe ſepticolli edoctam. Occaſionem inuehendi in me Cretenſis Alaſtor arripuit ex eo, quod dixiſſem, deſiderare me in nonnullis Ieſuitarum moderationem aliquanto maiorem & non adeo præfractū, ſed pia συγκαταβάσει tēperatum animum. Non defuiſſe mihi iuſtam cauſſam cur illa dicerem, vel ex iis lectori conſtabit, quæ hic ſumus dicturi. Nam quum inter Proteſtantes conſuetudo illa inualuerit, vt Sacramentum Euchariſtiæ *Cœnam Domini* plurimum appellent; auſus eſt Iohannes Maldonatus diræ impietatis, propter huius nominis vſurpationem illos arceſſere. Longa igitur digreſſione ad Matth. 25. 26. demonſtrare conatus eſt, vocabulum, COENA, de ſacramento neque in Scripturis vſquam extare, neque à Patribus vnquam vſquā eſſe vſurpatum, quinetiam affirmat idem, *Patres nefas duxiſſe hoc Sacramentum vocare Cœnam. Caluiniſtæ vero,* inquit, *ſine Scripturæ auctoritate, ſine veterum auctorum exemplo, ſine ratione, nullo iudicio, Cœnam vocant.* ibidem inter alia horrenda figmenta de iis quos oderat, illud ſane palmarium eſt, quod affirmat, *Caluiniſtis nefas videri aliter loqui.* En quo præcipitem egerit hominem doctum, & ſine controuerſia, acerrimi ingenii, immoderatum partium ſtudium, & τῆς ἀνθολκῆς ἡ ἀμετρία. Mentem, doctrinā, rationis vſum, & omnem pietatis ſenſum, cum illa ſcriberet, videtur amiſiſſe. Falſum eſt, non extare in Scripturis nomen *Cœna* de cœna ſacra & myſtica. Falſiſſimum eſt, non legi apud Græcos Patres aut Latinos Euchariſtiam ita vocatam. Scimus, & ante diximus, non vno modo locū Pauli ab interpretibus ſolitum exponi: ſed vtut exponatur ſemper verum erit, antiquos Patres verba Apoſtoli *Cœnam Dominicam edere*, accepiſſe de Sacramento & ſacra Cœna, non cōmuni. Chryſoſtomus in eum locum, κυριακὸν δεῖπνον interpretatur τὸ διακονικὸν,

herilem, ſiue τὸ τοῦ δεσπότου, *cœnam heri noſtri*: quis autem dominus, aut herus noſter præter Chriſtum? dicit etiam eo nomine innui τὰ φρικτὰ μυστήρια, *tremenda myſteria*. quare certo certius eſt, auctore Chryſoſtomo, Paulum eo loco nomine, δείπνου, *Cœnam*, id eſt, Sacramentū Euchariſtiæ intellexiſſe. Itaque idē Pater paullo poſt, *menſam Domini*, item, *Cœnam Domini*, & *myſteriorum communionem*, pro eodem vſurpat. Scribit etiam ibidem, *Cœnam Domini* eſſe, facere quod iubet Paulus *mortem Chriſti annuntiare*: quis autem ſanæ mentis dubitat, illa Pauli verba alio quam ad Sacramentū Euchariſtiæ referri non poſſe? Chryſoſtomo alii Græci interpretes aſſentiuntur: nam Benedictus Iuſtinianus, qui de nonnullis contrarium affirmat, neque Chryſoſtomi, neque aliorum verba diligenter expenderat. Photius quidem verba Pauli explicans, quaſdam cōmemorat cœnas communes, quas ait etiam κυριακὰ δεῖπνα, fuiſſe dicta. idē tamen cum dicit numero ſingulari & cum articulo τὸ κυριακὸν δεῖπνον, ſacramentum ſine dubio intelligit; vt cum ait; ὡς ἐλθὼν εἰς τὸν τοῦ Κυριακοῦ δείπνου λόγον εἰσῆλθε· ἀλλ᾽ ἄνωθεν ἐκκόπτει τὸ κακόν. Theodoretus in idem Pauli caput, κυριακὸν δεῖπνον τὸ δεσποτικὸν καλεῖ μυστήριον: mox addit de Paulo: *oſtendit communes cœnas cum cœna Dominica pugnare ex diametro*. Chryſoſtomus tomo 5. Sauilianæ editionis, in homilia ſuper Pauli verbis, *oportet hæreſes eſſe* proponit hanc quæſtionem; cur Paulus malum morem reprehenſurus, in communibus conuiuiis admitti ſolitum, mentionem iniecerit φρικτῶν μυστηρίων, atque in eo ſermone κυριακὸν δεῖπνον manifeſtiſſime interpretatur de S. Euchariſtia. Idem Pater tomo 7. ad ſcandalum paſſos. pag. 26. ὁ τραπέζης κοινωνήσας μυστικῆς, ὁ δείπνου μετασχὼν φρικωδεστάτου. In ſecunda oratione Nazianzeni leges δεῖπνον λαμπρὸν *cœnā ſplendidam Euangelicam*; & ſunt viri docti qui referant ad Cœnam Domini: in his etiam Benedictus Iuſtinianus. ego non exiſtimo de ſacris myſteriis ibi loqui Gregoriū. Dionyſius Areopagita, cap. 3. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, quo loco agit de Cœna Domini, actionem Chriſti in qua Cœnam ſuam inſtituit, nominat θειότατον δεῖπνον καὶ ἀρχισύμβολον. vbi obſeruat Maximus, *Cœnam* appellari Dionyſio ipſa myſteria. Σημείωσαι, ait ὅτι ἀρχισύμβολον ἔφη τὸ μυστικὸν τοῦ Κυρίου δεῖπνον τῶν θείων μυστηρίων. ibidem & apud Pachymerem, alterū interpretem, atq; etiam apud alios Patres Græcos, δειπνεῖν *cœnare* de participatione myſteriorū vſurpatur. In diſputatione de Paſchate veterem ſcriptorem produximus, cuius ſunt huiuſmodi verba de Chriſto ſua myſteria inſtituente, τὸ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγε. Protulimus etiam Cabaſilæ verba τί τὸ ἱερὸν δεῖπνον conferat ad vitam in Chriſto. & ſæpe in eius ſcriptis δεῖπνον κυριακὸν, aut μυστικὸν, aut ἱερὸν δεῖπνον, Euchariſtia, appellatur. Liber de cœna Domini, qui habetur inter opera Cypriani, non tamen Cypriani, ſed mediæ vetuſtatis ſcriptoris cuiuſdā, vt legi in manuſcripto codice illuſtris Bibliothecæ Oxonienſis. Mihi tamen videtur is liber, etiamſi Cypriano falſo aſcribatur, maiorē ſapere vetuſtatē, quam multis placeat. Is igitur liber inſcribitur *de cœna Domini*. qui interpretantur eā ἐπιγραφὴν, de feſtiuitatis illius

illius die, quæ dicta eſt Cœna Domini, ne vnum quidē in toto libello verbū poſſint deprehendere, quod ipſorum faueat ſententiæ. quum tamen in omnibus eius argumenti orationibus, quales ſunt inter opera Bernardi ſedecim, aut ſeptemdecim, & apud alios multos, aliqua, vt plurimum, feſtiuitatis commemoratio fieri ſoleat, cuius cauſſa ſunt ſcriptę. quare ſine dubio in libelli Cypriano adſcripti inſcriptione *Cœna Domini* eſt ipſa Euchariſtia. Hieronymus in verba Pauli: *Dominica cœna debet omnibus eſſe communis.* COENA *autem ideo dicitur, quia Dominus in Coena tradidit Sacramenta.* B. Auguſt. Epiſt. 118. *Apoſtolus alibi dicit; Conuenientibus ergo vobis in vnum, non eſt Dominicam coenam manducare. hanc ipſam acceptionem Euchariſtiæ, Dominicam coenam, vocans.* Greg. Magni locum paullo ante attulimus, quo idem expreſſis verbis affirmatur. Innocentius 3. Myſteriorum Miſſæ lib. 4. cap. 12. *Quæri ſolet qualę corpus ſuum Chriſtus dedit in Coena mortale an immortale paſſibile an impaſſibile* Bernardus, ſiue alius Bernardo fortaſſe antiquior, in ſerm. de Cœna Domini editionis vltimæ p. 1679. *Chriſtus in coena illā munerans & munus cibans & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatio.* mox. *Sane in menſa vna in Coena Domini, de vno pane conſecrato Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, peſſimus in poenam.* In Humberti Syluæ candidę Epiſcopi diſputationib. habitis Conſtantinopoli: & in ipſius Humberti verbis, & in oratione illius Græci qui cum ipſo diſputat, ſæpe Euchariſtia nominatur aut *myſtica coena*, aut etiam ſimpliciter *coena*. Eckbertus aduerſus Catharos, ſermone vndecimo: *Olim Chriſtus in Coena ſua inconſumpto & integro corpore coram diſcipulis ſedebat ea hora, qua manducabant corpus eius.* Atque hæc ſatis: plura enim congerere teſtimonia nihil attinet. Iam tu pie Lector iudicabis, quo ſpiritu ferretur Maldonatus, cū odio Proteſtantium adductus, adeo aſſeueranter affirmauit, Patres nefas duxiſſe Sacramentum Communionis vocare *Coenam*. Baronius non longe modeſtior, qui fatetur, veteribus nomen *Coena* vſurpatum fuiſſe pro Euchariſtia: *licet*, inquit, *ea voce, vt aliis, abuti ſoleant Nouatores.* At nos illis non patrocinamur, ſi qui ſunt, qui abutantur; qua de re erit alius dicendi locus. Sed ſi verbum Apoſtolicum reuocaſſe in vſum, alicuius nouitatis ſuſpicionem mouet: obſecro, cuius criminis debent eſſe ſuſpecti, quos tędet cum Apoſtolis loqui? Sed Baronius, qui propoſitum habebat Communionem ſine communicantibus, Miſſas priuatas & eiuſmodi craſſos & recentes abuſus alios defendere; non ferebat æquo animo vocabula antiqua & Apoſtolica ex alta obliuione retrahi in lucem, quæ vere antiquæ & Apoſtolicæ doctrinæ deſiderium in vtentium animis poterant excitare. Hinc illæ lacrimæ. Hinc illa Maldonati vitrea bilis, vel potius furor δαιμονιώδης. Nam quod affirmat idem Proteſtantes nefas ducere, ſacramentum hoc aliter vocare quā *Coenam*; mera calumnia eſt, merum mendacium. Inſpiciantur vel obiter Proteſtantium Confeſſiones: reperientur ibi cum aliæ myſteriorū appellationes, tū præſertim hæ duæ non raro, *Cōmunio*, & *Euchariſtia*. Inſpiciatur Eccleſiæ Anglicanæ Liturgia, vbi multo crebrius occurrit ap-

pellatio *Holy cōmunion quā Lords Supper.*

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ. BENEDICTIO. *quid ſignificent* εὐλογεῖν *&* εὐχαριστεῖν *in S. Cœnæ inſtitutione.* Cos hillel *in conuiuio Paſchali voces & locutiones vſitatæ in hoc Sacramento*, Benedicere, ἁγιάζειν, ſanctificare, ἁγιασμὸς, *in vſum communem aut diuinum.* τὰ ἁγιάσματα. ἄρτον ποιεῖν *apud Iuſtinum.* Conficere corpus Chriſti; *ſiue* ſacramentum corporis Chriſti, *aut* ſimilitudinem corporis Chriſti. συμβόλων δημιουργὸς *Chriſtus. idem*, corpus ſuum facere, *aut* creare *dicitur. Vis benedictionis ſacramentalis. quo ſenſu dicatur Sacerdos* conficere corpus Chriſti; *quum elementorum ſanctificatio ſit à Domino.* ποιεῖν σῶμα Χριστοῦ *in Liturgiis.* ἀναδεῖξαι, *&* ἀνάδειξις *panis Euchariſtiæ apud Baſilium. Eius liber contra Pneumatomachos male ſuſpectus Eraſmo* ἀναφαίνεσθαι *de hoc Sacramento. Vocis* εὐλογία *in hoc argumento varia acceptio.* Eulogiā. *Mos miſſitandi eulogias: item dandi non communicantibus.* δῶρον. ἀντίδωρον. κλαστόν. κατάκλαστον.

IBIDEM.

PAuli verba ſunt, 1. Corinth. 10. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν. *Calix benedictionis, cui benedicimus.* de cœna Domini loquitur. εὐλογία igitur eſt ipſum Euchariſtiæ ſacramentum: & ita poſtea hæc vox eſt accepta. Euangeliſtæ & Apoſtolus Paulus in explicanda horum diuinorum myſteriorum inſtitutione, duobus verbis promiſcue vtuntur, ad declarandam Domini actionem, εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν, ex quibus verbis duo huius ſacramenti nomina originem habuerunt, *Eulogia & Euchariſtia.* Vtraque vox à parte vna totam Domini actionem deſignat. Nā Chriſtus in eodem actu, & Deum Patrem laudauit, & gratias illi egit, & hoc amplius panem ſanctificauit hoc eſt, conſecrauit in vſum Sacramenti, vt eſſet in myſterio corpus ſiue caro & ſanguis Chriſti, ſicut ipſe oſtendit cum dixit, *Hoc eſt corpus meū.* Tot effectus diuerſi, ſaltem ratione, vno verbo exprimi quum nequeāt; & Scripturæ, & Patres variis nominibus ac locutionibus tantum myſterium expreſſerunt. Docent igitur nos tres Euangeliſtæ & Paulus, Dominum panē ſumpſiſſe, ac deinde vinum, & vtrumq; εὐλογῆσαι, ſiue εὐχαριστῆσαι, antequā traderet diſcipulis. Qua in hiſtoria hoc primū obſeruare iuuat, quomodo Filius Dei vmbras Legis ad veritatē traduxerit. Mos enī fuit populo Iudaico, cōuiuiū illud in quo edebatur agnꝰ Paſchalis, poculo claudere quod dicebatur כוס הלל ποτήριον ὑμνήσεως, vel vt Paulꝰ loquitur, ποτήριον τῆς εὐλογίας: *poculū laudis.* Nā εὐλογεῖν etiā laudare ſignificat; quo reſpexit Syrus interpres, cū verba Pauli ita vertit כסא דתודיתא *poculū laudationis.* & in Græcis Liturgiis non vno loco dicitur hoc Sacramētum θυσία αἰνέσεως, *ſacrificium laudationis.* Dicebatur poculum illud Iudaicum,

&

& כוסשל ברכה *poculum benedictionis.* quomodo etiam exponitur ποτήριον εὐλογίας apud Paulum, εὐλογεῖν, ſiue *benedicere* hac notione idem ſunt atq; ἁγιάζειν, *ſanctificare*; quæ vocabula pro ratione rei de qua vſurpantur, debent exponi. Aliquando de iis rebus dicuntur, quæ ſanctificantur ad vſus humanos: vt apud Paulum, 1. ad Timoth. 4. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* nam ibi loquitur de cibis corporalibus. Aliquando dicuntur eadem verba de iis rebus quæ ſanctificantur ad vſus diuinos. Sic paſſim apud Patres aqua baptiſmi dicitur εὐλογεῖσθαι, ἁγιάζεσθαι, benedici, ſanctificari, conſecrari, in vſum ſacri lauacri. Sic ergo & panem Euchariſtiæ Chriſtus εὐλογήσας ἔκλασεν. Pro quo dicitur & ἁγιάζειν, *ſanctificare* paſſim apud Patres Græcos & Latinos, nempe in vſum ſacramenti. vnde τὰ ἁγιάσματα, vnum è nominib. Euchariſtiæ, de quo poſtea dicetur. Iuſtinus in dialogo cũ Tryphone dixit, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere*, hoc eſt, Chriſti exemplo εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν, benedictione & gratiarum actione conſecrare in Sacramentum corporis Chriſti. *Simila oblatio*, Iuſtinus ait, *figura erat panis Euchariſtiæ*; ὃν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους οὗ ἔπαθεν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε ποιεῖν; *quem in memoriam paſſionis ſuæ Dominus noſter tradidit (præcepit) facere.* alludit Iuſtinus voce ποιεῖν ad vocem Chriſti apud Paulum 1. Cor. 11. 24. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. *Hoc facite in meam*, ſiue, *mei recordationem.* Latina Eccleſia in eam rem verbum, *facere*, interdum vſurpauit. vnde eſt apud Auguſt. de Trinitate, lib. 3. c. 10. *panis ad hoc factus*, hoc eſt conſecratus: ſed eadem plurimum frequentauit verbum *conficere.* vnde eſt apud Latinæ linguæ Patres de ſacerdotib. vſu tritiſſima phraſis, *conficere corpus Chriſti*, pro eo quod dixit Iuſtinus, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere.* Hieron. ad Heliodorum de Sacerdotibus loquens, *qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ore ſacro conficiunt.* idem ad Euagrium: *ad presbyterorum preces, Chriſti corpus ſanguiſq; conficitur.* & ita paſſim apud Latinos Patres. Quid eſt *conficere corpus Chriſti*? eſt conficere Sacramentum corporis Chriſti. nam vtroq; modo loquuntur Patres, nullo diſcrimine. Ambr. de iis qui myſteriis initiantur, c. 9. *Hoc quod conficimus corpus ex Virgine eſt.* idem De ſacramentis libr. 4. c. 4. *vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus Sacerdos, ſed vtitur ſermonib. Chriſti.* mox. *Ergo ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentum.* Arnobius in Pſalmum 139. *Quid tam magnificum, quam ſacramenta diuina conficere?* dixerunt etiam *conficere Symbola corporis Chriſti*, pro eodem: ſicut apud Dionyſium Areopagitam dicitur Chriſtus ὁ τῶν συμβόλων δημιουργός. item, *ſigna*, vel, *ſignacula*, vel ἀντίτυπα, *corporis Chriſti*, aut *ſimilitudinem*: ſicut dixit Ambroſ. ibidem, *mortis ſimilitudinem ſumere*, & *ſimilitudinem pretioſi ſanguinis bibere.* Sic accipiẽdum quod legitur apud Patres, Chriſtum *corpus ſuum facere*, vt apud Tertullianum lib. 4. contra Marcionem: i. e. *figuram corporis ſui*, inquit ibidem Tertullianus. vel *creare corpus ſuum.* in libello De cœna Domini ſub nomine Cypriani *Dominus vſque hodie hoc veraciſſimum & ſanctiſſimum*

corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit. ipſum quidem Domini corpus ſemel in vtero glorioſæ Virginis creatum, conceptum & formatum, atque ex eadem poſtea natum, neq; vnquam eſſe deſiit, neq; iterum fuit vnquam creatum. Creat igitur corpus ſuum Chriſtus, quando, ſicut loquitur Beda, *creatura panis & vini tranſit in ſacramentum corporis Chriſti.* ſiue quod idem eſt, quando Chriſtus virtute ſua panem & vinum immutat, vt fiant ſacramenta corporis ſui. Vis enim benedictionis in hoc Sacramento ea eſt, vt res natura ſua communes & ſenſibus corporeis perceptibiles, τῇ προσθήκῃ τῆς χάριτος, vt loquitur Theodoretus, & poſtea pluribus exponetur, i. e. poſt acceſſionem gratiæ, myſterium contineant ſuo modo, & ſignificent, quod ſola mẽte concipitur, ſola fide percipitur. Ideo dicebat Heſychius in Leuit. cap. 22. 14. ſanctificationem myſtici ſacrificij, & mutationem, eſſe *à ſenſibilibus ad intelligibilia tranſlationem.* Hoc voluit Auguſt. qui tot locis diſtinguendum monet inter ſacramenta corporalia, quæ ipſe definit; *ſignacula rerum diuinarum viſibilia. &* *inuiſibilem gratiam*, ſiue *donum ſpirituale*, quod per ſacramentum exhibetur. vt in libris De Doctrina Chriſtiana, De catechizandis rudibus, contra Fauſtum lib. 19. in Iohannem & ſæpe alibi. Porro etſi dicitur etiam Patribus Sacerdos *conficere corpus Chriſti*, vel *Sacramentum corporis Chriſti*; proprie tamen loquendo, non Sacerdos, ſed Chriſtus ipſe eſt, qui totum illud myſterium conficit, ſicut alio loco pluribus exponemus ex Auguſtino, & Chryſoſtomo, & aliis Patribus. Vide ad num. Baro. 197. Præclare Eckbertus contra Catharos, ſermo 11. *Quod dicitur Sacerdotes corpus Domini facere, ſiue conficere, quod idem ſonat in laico ſermone, non ita intelligimus, quod ipſi corpus Domini quaſi de nouo creent, & ei eſſentiam dent: ſed eorum facere, nihil aliud ibi eſt niſi quod ſuper illud viſibile ſacrificium, quod in altari eſt, faciunt officiũ ſuum, & dicunt orationes & benedictiones & ſtatuta ſigna faciunt, & tunc virtute diuina præſtatur, vt ſit ibi verum corpus Domini & verus ſanguis eius, vbi prius nihil aliud erat niſi panis & vinum. Illud ergo opus ſacerdotum, quod tunc agunt, tali modo loquendi deſignari ſolet, vt ipſi dicantur* Facere Corpvs Domini*: & eſt fortaſſe ſumptus hic modus loquendi, ex eo quod Dominus tunc dicebat. Hoc facite in meam commemorationem.* In Eccleſiæ Græcæ Liturgiis verba εὐλογεῖν Benedicere & ποιεῖν Facere, non Sacerdoti tribuuntur, ſed Deo: vt in Chryſoſtomiana, εὐλόγησον δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον. ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. In Baſiliana oratur Deus, *vt Spiritum ſuum immittat* ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι, *in propoſita dona & illa benedicat, ſanctificet, atque oſtendat, ſiue efficiat*, nempe corpus Chriſti. Quærunt eruditi viri, quid ſit ἀναδεῖξαι in hoc Baſilii loco Quidam referunt ad panis conſecrati eleuationem, cũ populo oſtenditur. Græci in eius ritus mentione κυεισμὸν, & ὕψωσιν vel ἀνύψωσιν, appellant, vt Iohannes Damaſcenus, Maximus monachus, & Anaſtaſius Sinaita. Alij interpretantur ἀναδεῖξαι oſtendere aliquo effectu præſentiam ſuam; quæ eſt Bellarmini etiam ſententia, libro 4. de Sacramento Euchariſtiæ, capit. 14. & quidem ἀναδεικνύειν non male poteſt

exponi

exponi oſtendere, vel etiam attollendo oſtẽdere. Verum ex alio eiuſdem Baſilij loco diſcere eſt, fuiſſe id verbum alio ſenſu vſurpatum ad denotandam illam partem Liturgiæ, quæ pertinet ad panis & vini conſecrationem. Locus Baſilij eſt in cap. 27. libri ad Amphilochium de Spiritu ſancto. Nam vt hoc obiter dicã, magno Eraſmo non aſſentior, qui partem poſtremam eius libri ſuſpectam habuit: parum memor, Iohannem Damaſcenum bis eius meminiſſe & τριακοντακεφάλαιον librum nominaſſe; quia in capita diuiſus eſſet triginta, vt hodieque diuiditur. Omitto nunc graues alias cauſſas quæ me mouent. Baſilius igitur in eo libro ritus ſacros aliquot commemorans, non è Scripturis deriuatos, ſed Apoſtolica traditione acceptos, inter prima exempla ponit, τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας. *Verba quæ pertinent ad innocationem ſuper oſtenſione, hoc eſt, confectione panis Euchariſtiæ & poculi benedictionis.* quis poteſt dubitare, præſertim ſi totum locum legerit, ἀνάδειξιν, hoc loco eſſe confectionem ſacramenti Euchariſtiæ? & ſciunt periti, Græce ἀποδεικνύναι, atq; ἀναδεικνύναι ſæpe non oſtenſionem rei alicuius ſignificare, ſed effectionem: & quidem ſolent de rebus magnis illa verba vſurpari, vt in principio mellitiſſimi Herodoti, ἔργα μεγάλα καὶ θωυμαστὰ ἀποδεχθέντα. Quare dubitari, mea quidem ſententia, non poteſt, quin ἀνάδειξιν in Liturgia Baſilij, id ſit, quod Hieronymus, Auguſtinus, & alij Patres Latini dicunt *conficere corpus Chriſti*; ſiue, *ſacramentum corporis Chriſti*. Obſeruabamus non diſſimile verbum in eadem re apud alios Patres, ἀναφαίνεσθαι, quaſi dicas, repente exiſtere, & conſpiciendum ſe dare. docent enim Patres, ad Sacerdotis inuocationem; per Spiritus ſancti operationem, elementa ſanctificari, ſic vt quæ prius erant tantum panis & vinum, iam incipiant dici & eſſe in myſterio corpus & ſanguis Chriſti: propterea dicunt iidem, Chriſtum apparere in Euchariſtia, & videri: nempe oculis fidei, vt diſerte exponit Chryſoſtomus libro tertio de ſacerdotio. ποιοῦσι δὲ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως. *hoc omnes faciunt*, (vt videant ipſum Chriſtum) *per oculos fidei*; ſed hæc vberius infra exponentur. Hæc igitur eſt Baſilij ἀνάδειξις; hoc aliorum Patrum ἀναφαίνεσθαι. Hippolytus Martyr, in libello De conſummatione mundi: τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις οὐκ ἀναφανήσεται. *non exiſtet illis diebus pretioſum corpus & ſanguis Chriſti.* id eſt, non conficietur ſacramentum Euchariſtiæ, & vt ſtatim ipſe ſubiicit, λειτουργία σβεσθήσεται. Verbum *conficere* non de ſolo communionis ſacramento Latini vſurparunt; ſed etiam de aliis ſacramentis: vt *conficere oleum*, nempe in vſum Chriſmatis, apud Optatum libro ſeptimo: ſicut apud Iuſtinum *conficere panem*, quod ante expoſuimus. Oecumenius verbo κατασκευάζειν, vſus in locũ Pauli ſuperiorem: εὐλογοῦντες καὶ κατασκευάζοντες οἶδαμεν ὀλίγοι. Igitur εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν, ἁγιάζειν, ποιεῖν, κατασκευάζειν, ἱερουργεῖν τὸ ἅγιον σῶμα, vt in Liturgiis, vel ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt in Aſceticis apud Baſilium, ἀναδεικνύειν, ἀναφαίνειν, *benedicere ſanctificare, conſecrare, conficere, creare*, vel vt loquitur Auguſtinus apud Gra-

tianum, De conſecratione, diſtinct. 2. cap. 72. *in myſteriopotentialiter creare*, item, *in vſum religionis aſſumere*, & ſimilia vocabula pro eodem vſurparunt veteres; cum actionem Sacerdotis intelligerent, per quam hoc ſacramentum paratur, & res ſenſiles fiunt intelligibiles; quæ eſt maxima mutatio, vt ſuo loco infra declarabitur, vbi illa verba Patrum exponentur μεταβολὴ, μεταποίησις, μεταστοιχείωσις, & ſimilia, quæ hodie contra auctorum veterum mentem, ad ſtabiliendam Tranſſubſtantiationem, vulgo trahuntur. Porro nomen εὐλογία, aliquando ſimpliciter pro Euchariſtia acceperunt: vt apud Cyrillum in epiſtola ad Caloſyrium, ἀκουέτω ὅτι ἀπρακτεῖν φασὶν εἰς ἁγιασμὸν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, idem in Iohannem li. 12. cap. 39. aliquoties coniungit, τὴν μυστικὴν εὐλογίαν & τὸ ἅγιον βάπτισμα. Sic εὐλογίαν γάμου, cum dicunt, totum ordinem intelligunt conſecrandi nuptias. cuius pars erat ſacramentum Euchariſtiæ, ſicut hodieque eſt in multis locis, & in Eccleſia etiam Anglicana. Aliquando εὐλογίαι dicuntur ſingulæ hoſtiæ, vel particulæ, quæ communicantibus porrigebantur. Sic accipe apud Cyrillum in epiſtola ad Neſtorium, Concilij Epheſini, pag. 80. edit. German. προσερχόμεθά τε οὕτω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις, καὶ ἁγιαζόμεθα, Clemens, Conſtitutionum libro octauo, τὰς περισσευούσας ἐν τοῖς μυστικοῖς εὐλογίας οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ. *quæ fuerint reliquæ benedictiones*, id eſt, particulæ ſiue buccellæ panis conſecrati, *eas diaconi Clero diſtribuunto.* Maximus in Dionyſij Hierarchiam Eccleſ. capite tertio: ἢ τάχα τὸν κυρισμὸν καὶ τὴν ὕφεσιν τῆς μιᾶς εὐλογίας τοῦ θείου ἄρτου φησί, hic μία εὐλογία eſt vna particula panis conſecrati. iterum idem, κυρίζων ὁ ἱεράρχης τὸν ἅγιον ἄρτον ὁ δείκνυ τὴν εὐλογίαν, λέγων, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, Appellarunt etiam εὐλογίας partes conſecrati panis, quas moris erat in primitiua Eccleſia mittere ad alias parœcias, aut ad peregrinos, ἐπιδημοῦντας, declarandæ dilectionis ergo, & conſenſionis in fide. Euſebius in quinta Hiſtoria capit. 26. πέμπειν εὐχαριστίαν, id dixit Poſtea illa conſuetudo fuit prohibita; exatque ſumma canonis Concilij Laodiceni, in hæc verba etiã apud Balſamonẽ. Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας μεταπέμπειν. vbi notat Scholiaſtes, fuiſſe olim moris, miſſitare huc illuc ſancta myſteria, ſiue panem ſanctificatum in vſum myſteriorum, quod hoc canone prohibetur. Similiter etiam Latini *Eulogias* dixerunt fruſta panis benedicti quidem, ſed non in vſum Euchariſtiæ; qui & mittebatur ad abſentes, vt ſæpe legitur in epiſtolis Auguſtini & Paulini; & ſacris peractis à Sacerdote, *dabatur iis qui communicare non fuerant parati*, vt eſt in decreto, quod Pij primi nomine circumfertur. Dabantur eædem Eulogiæ & Catechumenis, qui ius ſumendæ Euchariſtiæ non habebant. Itaq. hoc illis erat loco ſacramenti: atq; adeo ſacramentum quoddam hoc illis erat: nam ita diſerte appellat Auguſtinus lib. 2. De peccatorum meritis & remiſſ. cap. 26. laxiore videlicet notione, quia precibus ſanctificabatur. Ac propterea panem illum vocarunt etiam ἀντίδωρον, quoniam locum obtinebat δώρου, id eſt S. Euchariſtiæ: hoc namque ſignificat τὸ

δῶρον.

δῶρον, vt poſtea dicetur. Extremæ Baſilij Liturgiæ, ſubiecta ſunt hæc verba; μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς καὶ δίδωσι τὸ ἀντίδωρον. *poſt vltimam Liturgiæ precationem, exit Sacerdos, & dat panem benedictum.* Dixerunt eundem panem & κλαστὸν, aut κατάκλασμα, propter fractionem, quam videntur in eo diuidendo obſeruaſſe, ſicut obſeruabatur in Euchariſtiæ diſtributione. Exempla aliquot protulit vir doctiſſimus & amiciſſimus, Iohannes Meurſius. Extat vero ea vox in Canonico Iure Græcorum non ſemel; vt in Demetrij Chomateni Reſponſionibus apud Leunclauium, pag. 320. vbi quæritur, an Græcus Sacerdos Latino qui ſacris interfuiſſet, debeat μεταδοῦναι κατάκλασμα, *dare partem panis benedicti.* Sunt qui obſeruent, non ſolum panem benedictum ſub nomine Eulogiarum fuiſſe olim miſſitatum; ſed etiam alia nonnulla, vt ſalem & vinum. Conſtat conſuetudinem mittendi Eulogias diu fuiſſe in Galliis frequẽtatam; ſicut teſtantur ſcriptores Gallici, qui eius moris faciunt mentionem, vt Gregorius Turonenſis, & alij, quos laudat clariſſimus Pithœus in Notis ad Capitula Caroli Magni. Nuperrime vero etiam formulas ea in re vſitatas, in Marculpho à ſe edito publicauit, iuuenis, propter morum ſingularem probitatem, & multiplicem eruditionem mihi chariſſimus, Hieronymus Bignonius Pariſienſis.

XXXVI. ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. Corpvs Christi. *Origo appellationis à formula institutionis. nomen* Corpus *varie accipi. Diſcrimen inter rem viſibilem & rem inuiſibilem in Sacramentis, quarum nomina ſæpe permutantur. Alia nonnulla.*

Anni XXXIV. Num. XLVIII.

Verba formulæ qua vſus eſt Saluator mundi inſtituens hoc Sacramentum, verſa ſunt in nomenclaturam ipſius. Dixit Dominus, *Hoc eſt corpus meum*, & *Hic eſt ſanguis meus.* inde ſumpſit vetus Eccleſia, cum appellauit Cœnam Dominicam, *celebrationem corporis & ſanguinis Domini*, ſicut loquitur Auguſtinus in 3. de doctrina Chriſtiana: vel ſimpliciter, *Sacramentum corporis Chriſti*, aut maiore etiam compendio, *Corpus Chriſti.* Hinc iſtæ locutiones ſacramentales, *ſuſcipere corpus Domini*, vt apud Origenem, homil. 13. in Exodum: & δίδοται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, vt in Canone 18. Concilij Niceni: & ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt apud Baſilium, pag. 597. & ſimiles his multæ aliæ apud Patres Græcos & Latinos. Hic primo obſeruandum eſt, quoties ita loquimur, vocabulum *corpus* paullo aliter accipi, quam in Dominica inſtitutione, quæ tamen dedit exẽplum huiuſmodi locutionum. In verbis Domini *corpus* ſignificare carnem certum eſt: nam proprie ſi acciperetur, ſuperflua eſſet quę ſtatim ſubiicitur mentio ſanguinis: quum τὸ Corpvs, κυρίως, hoc eſt, *proprie*, accipias & carnem & ſanguinem complectatur. Sed norunt mediocriter exercitati in lectione Scripturæ & Patrum, ſolere corpus vſurpari pro carne & contra aliquando, τὸ caro, poni pro corpore. At quoties hoc myſterium

 appellatur

appellatur ἁπλῶς, *corpus Chriſti*, aliter ea vox intelligenda: totum enim illud ſignificat, quod in Cõmunione percipiunt fideles. Nemo autẽ dubitat, fideles, quoties rite Euchariſtiam ſumunt, & carnem & ſanguinẽ Chriſti percipere, hoc eſt, totum Chriſtum, & cũ Chriſto omnia eius munera, atque adeo, vt loquitur Damaſcenus, αὐτῆς τῆς θεότητος αὐτοῦ μετέχειν. Obſeruandum præterea eſt, in doctrina de ſacramentis, quæ eſt Symbolica Theologia, vt appellat Dionyſius Areopagita, hoc eſt, doctrina de ſignis à Deo inſtitutis, vt clare explicat Auguſtinus tot locis, & nos inferius dicturi ſumus; eam eſſe affinitatem σχέσιν, & mutuam relationẽ inter ſigna & res ſignificatas, vt eorum nomina promiſcue vſurpentur, ἐναργείας ἕνεκα, ait Baſilius ad Amphilochium, de re loquens non diſſimili; quum tamen eadem nomina docendi cauſſa, ſint accurate diſtinguenda: neque enim confundi patitur vera Theologia ſigna viſibilia cum rebus inuiſibilibus, quæ in illis honorantur, ait idem Auguſtinus: qui tot locis inculcat doctrinam de diſcrimine inter externa ſignacula, & intus latens ſpirituale donum. Docent igitur Patres cum appellatur hoc myſterium *Corpus Chriſti*, nomine rei ſignificatæ ſignum affici atque intelligi. Notiſſimus eſt Theodoreti locus. *Dominus*, inquit, *ſymbolo corporis, corporis nomen dedit.* notiſſima ſunt hodie & pueris Auguſtini verba ad Adimantum, Manichæi diſcipulum, *Dominus non dubitauit dicere, Hoc eſt corpus meum, cum ſignum daret corporis ſui.* notiſſimus etiam eſt hic eiuſdem Patris locus ex enarratione Pſalmi tertij: *Chriſtus Iudam adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & ſanguinis figuram commendauit & tradidit.* neque hodie ignorat quiſquam eruditorum paullo ſaltem de ſua ſalute ſolicitior, ſexcenta eiuſdem Patris & aliorum teſtimonia, quibus expreſſe monemur, nomen rei inuiſibilis exteriori ſigno communicari. Quod cum dicimus neque venerandi huius ſacramenti virtuti atque efficaciæ, per quam, modo ineffabili, carne Chriſti & ſanguine paſcimur, & vt loquitur Tertullianus, anima noſtra Deo ſaginatur, quicquam imus detractum; neque præſentiam Chriſti in Euchariſtia negamus, ſicut luculente ſuo loco poſtea ſumus oſtenſuri. Tantum dicimus patronos Tranſſubſtantiationis, male ad nouæ doctrinæ defenſionem trahere eiuſmodi Patrum loca, vbi hoc ſacramentum appellatur *Corpus Chriſti*, aut ſimiles locutiones vſurpantur. quarum locutionum interpretationem quum tot locis iidem Patres nos doceant; coguntur Tranſſubſtantiatores hodierni vt clariſſimam eorum mentem offuſo ſepiæ atramento eludant, miris & indignis modis illorum verba torquere, ſicut poſtea aliquot exemplis demonſtrabitur. Ibi oſtendetur, quid de hac quæſtione ſenſerit Tertullianus: quem obſeruat Baronius non raro in mentione huius ſacramenti illud appellare *Corpus Chriſti*. vere hoc quidem Baronius: illud parum candide; quod diſſimulauit eundem Tertullianum alibi mentem ſuam expoſuiſſe, cum voci *corpus* ſubiicit interpretamentum, id eſt, *figura corporis*: vt libro quarto, contra Marcionem, capite quadrageſimo: nam qui ſuis interpretationibus

interpretationibus illum locum aliter eſſe accipiendum conati ſunt docere; ſolidis rationibus poſtea à nobis refutabuntur. Pergamus interim in enumeratione inſtituta.

XXXV. Ἡ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. Novvm Testamentvm. *Appellatione* Teſtamenti *& verbum Dei & Sacramenta affici.* διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης *apud Paulum & in Liturgiis, ſenſu nonnihil diuerſo.* ὅρκια.

Ibidem.

LVcas 22. 20. Τοῦτο τὸ ποτήριον καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου. *Hoc poculum eſt nouum Teſtamentum in ſanguine meo.* Matthæus paullo aliter, quod ad verborum complexionem: τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti*: id eſt, quo ſancitur nouum Dei fœdus cum humano genere ſiue Teſtamentum Chriſti, quo ſalutis heredem Eccleſiam ſuam inſtituit. Dicebamus in ſermone de coniunctione fideliũ cum Chriſto, duo eſſe eius coniunctionis præcipua inſtrumenta, Verbum & Sacramenta. vtrumque horum vſitatiſſimo loquendi genere, appellatur fœdus ſiue teſtamentum. Eo ſenſu dicimus *Vetus & Nouum Teſtamentum*; totam Scripturam in duas partes ὁλοσχερῶς, diuiſam iis nominibus appellantes. Circumciſionem, quod fuit veteris populi Iudaici ſacramentũ, Deus ipſe nominat בריתי *fœdus meum*, ſiue vt Græci verterunt, quos ſequitur Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos, τὴν διαθήκην μου, *teſtamentum meum.* Sic Eccleſiaſtici 44. 21. ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἔστησε διαθήκην. *in carne eius ſtare fecit teſtamentum.* Interdum *Noui Teſtamenti* appellatione & verbum ſimul & Sacramenta intelliguntur; vt cum ait Paulus 2. Corinth. 3. 6. ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, *qui nos reddidit idoneos, vt eſſemus miniſtri noui Teſtamenti.* intelligit enim totum miniſterium Apoſtolatus; quod & verbum complectitur & ſacramenta. In Liturgia Baſilij habetur inter alias precatio, quæ dicitur εὐχὴ προσκομιδῆς, *oratio oblationis*, in qua ſuperiora Pauli verba vſurpantur, ſed paullo aliter; nam ita orat Sacerdos; ἀξίωσον δὴ κύριε ἡμᾶς γενέσθαι διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης, neque enim appellatione *Teſtamenti* intelligitur hoc loco vt apud Paulum pars vtraque ſacri miniſterij, Verbum & Sacramenta; ſed poſterior tantum; neque vero de alio vllo ſacramento ſacerdos cum illa pronuntiat ſentit niſi de ſolo ſacramento Euchariſtiæ. itaq; continuo ſubbiicitur, tam in Baſiliana, quam in ea quæ dicitur, Iacobi Liturgia, λειτουργοὺς τῶν ἁγίων σου μυστηρίων. Eruditiſſimi viri obſeruarunt eodem genere loquendi ſacramenta, aut res ſacramento ſignificatas dici *Teſtamentum*, quo Homerus eſt vſus, cum victimas mactandas ad ſanciendum fœdus aut pactum, appellauit ὅρκια, *iuſiurandum*; quia victimæ adhibebantur ad feriendum fœdus, & iureiurando firmandum. Græci apud poëtam ὅρκια interpretantur, τὰ ἐν ὅρκοις χρησιμεύοντα, vel εἰς ὅρκον χρήσιμα.

XXXVI. ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΡΙΟΥ.

MENSA DOMINI. *Menſa cœleſtis, ſacra, myſtica, φρικώδης, λογικὴ. ſpiritualis de Cœna Domini.* Menſa ſpiritualis, *de prædicatione verbi. Chryſoſtomi locus animaduerſus.*

IBIDEM.

APoſtolus 1. ad Corinth. 10. 21. *οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.* Hic menſa Domini eſt ipſa Euchariſtia: quam exéplo Pauli patres ita ſæpe nominant. Apud Optatum libro quinto, *miniſtri qui menſæ Dominicæ famulantur,* ſunt ſacerdotes qui ſacramentum hoc adminiſtrant. Auguſtinus De peccatorum meritis, &c. contra Pelag. lib. 1. cap. 24. *Eccleſiæ Chriſti inſtitutum tenent, præter baptiſmum & participationem Dominicæ menſæ, non ſolum non ad regnum Dei, ſed nec ad ſalutem & vitam æternam poſſe quenquam hominum peruenire.* Leo I. de ieiunio ſeptimi menſis ſermone ſexto, *Sic ſacra menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis.* in Græcorum Patrum monumentis frequens eſt vſurpatio huius appellationis; ſed cum diuerſis epiphetis. *Cœleſtis menſa* Liturgia, quæ Iacobi nomen præfert; *καταξίωσας ἡμᾶς μετασχεῖν ταύτης τῆς ἐπουρανίου τραπέζης. Sacra menſa.* Chryſoſtomus homilia ſeparata in verba Pauli 1. Corinth. 10. 1. *ἡ μυστηρίων κοινωνία, ἡ τράπεζα ἱερὰ οὐχὶ ἀπόλαυσις τοῦ σώματος, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος, ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται.* vides facundiam viri magni. nam rei eiuſdem, nempe Euchariſtiæ, quinque ponit appellationes pro vna. *Myſtica menſa.* idem, tomo 5. Sauil. pag. 367. *ἐπειδὴ ἐπὶ τὴν μυστικὴν τράπεζαν ἐξάγει τὸν λόγον.* hoc eſt, tranſit ad ſermonem de Cœna Domini: ſic idem ſæpiſſime. Theodoretus de prouidentia ſermone 10. *ἡ μυστικὴ αὐτὴ ὑποδέχεται τράπεζα. Menſa terribilis.* Chryſoſtomus homilia in locum Pauli *oportet hæreſes eſſe; ἡ τράπεζα ἡ φρικώδης κοινὴ πᾶσι πρόκειται. terribilis illa menſa, communis proponitur omnibus.* nec mirum ipſam menſam vocari *φρικώδη*, quum per menſam intelligatur ipſa Euchariſtia, quam paſſim idem & alij Græci vocant, *τὰ φρικτὰ μυστήρια*, vt Gregor. Magnus, *pauendum myſterium.* quin ipſum templum vocatur à Chryſoſtomo *φρικωδέστατον χωρίον, Locus maxime terribilis.* vt edit. Sauil. tomo ſeptimo, pag. 225. *Rationalis menſa.* Theodoretus in ſexto ſermone de prouidentia, *ἐπὶ τὴν λογικὴν μετέβη τράπεζαν ἡ τροφὴ, Spiritualis menſa; πνευματικὴ τράπεζα,* ſæpiſſime apud Græcos patres quanquam non ſemper eo nomine Euchariſtia intelligitur. Chryſoſtomus homilia octuageſima quarta, in ſexto tomo Sauiliano, *διὰ τοῦτο ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς συνάξεις ἐπιτελοῦμεν, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παρατιθέμενοι τράπεζαν, ποιοῦντες ὑμᾶς ἀπολαύειν θείων λογίων.* Hic, *apponere menſam ſpiritualem*, non dicitur de communione; ſed de prædicatione Scripturarum; quod eſſe genus alterum manducationis ſpiritualis Chriſti, Patres nos docent. In homilia eiuſdem Patris ſeptuageſima octaua legimus Paulum in hiſtoria illa, quę narratur

narratur cap. 18. Actorum, appoſuiſſe commentarienſi, à quo cuſtodiebatur in carcere, menſam ſpiritualem; cui tamen datam fuiſſe cõmunionem Lucas non dicit: ſed tãtùm in fide fuiſſe inſtitutum & baptizatum. Quare videtur à Chryſoſtomo in ea hiſtoria admiſſum ἁμάρτημα μνημονικόν, tribuit enim Paulo verba è verſu triceſimoquar. παρέθηκε τράπεζαν, *menſam appoſuit*, quæ non dicuntur de Paulo, ſed de ipſo carceris cuſtode. Chryſoſtomi verba ſubjiciam: ὅθεν αὐτὸν ἐμυσταγώγησε, καὶ μετ' ἐκεῖνα τὴν οἰκίαν ἀνέλαβε· καὶ μετὰ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν, καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν τὴν πνευματικὴν παρέθηκεν αὐτῷ καὶ τὴν σαρκικήν. Ait Paulum cuſtodi appoſuiſſe & ſpiritualem menſam, & poſtea etiam carnalem. Si per menſam ſpiritualem Cœnam Domini intelligit; rem dicit, quæ expreſsè non dicitur in Scriptura: ſed videtur feciſſe cõiecturã ex vſu perpetuo veteris Eccleſiæ, quæ ſemper adiecit baptiſmo participationem corporis Chriſti, præſertim in adultis: ſed & in infantibus perdiu is mos ſeruatus, vt notum ex Auguſtino, & aliis. verùm poteſt menſa ſpiritualis etiã de doctrina fidei intelligi, vt iam oſtendimus. At illud, Paulum appoſuiſſe eidem menſam communem poſt ſpiritualem, quomodo exponemus? ſed hæc obiter. Porrò menſam hanc vetus Eccleſia appellauit θυσιαστήριον, & altare, qua de re poſtea erit dicendum. Hodie Græci in celebratione S. Euchariſtiæ duas menſas adhibent: vnam vocãt πρόθεσιν, quaſi dicas, menſam propoſitionis: in qua ponuntur panis & vinum ante conſecrationem; ipſi vocant τὰ δῶρα: quibus in priore menſa poſitis tribuunt venerationem: deinde transferuntur quæ fuerant ibi appoſita in alteram menſam, vbi fit conſecratio, & poſt conſecrationem adoratio λατρείας. eam menſã vocant & altare, & ἅγιον βῆμα, ſicut poſtea pluribus exponetur.

XXXVII. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΡΟΦΗ. ALIMENTVM SPIRITVALE. *Chriſtum & in ſacramento & extra ſacramentum eſſe alimentum ſpirituale.*

IBIDEM.

Paulus 1. Corinth. 10.3.4. ſacramenta veteris Legis appellat βρῶμα πνευματικὸν & πόμα πνευματικὸν, *cibum & potum ſpiritualem.* Patres ſimiliter ſacramentum gratiæ Euchariſtiam paſſim appellant τροφὴν πνευματικήν, vt Gregorius Nyſſæ, Chryſoſtomus, Theodoretus, Cyrillus, alii. Leo Magnus, *In myſtica diſtributione ſpiritualis alimonia.* Gregorius verò Nyſſenus verba Pauli de Chriſto interpretans, inter alia ipſius nomina recenſet etiam hæc βρῶμα καὶ πόμα, in elegante libello de perfectione: docens, Saluatorem, etiã extra ſacramenta conſideratum, eſſe cibum & potum ſpiritualem Eccleſiæ ſuæ. & Theodoretus quoque in decimo de prouidentia, Christum in præſepi jacentem appellat πνευματικὴν τροφήν. Cęterùm quomodo hoc ſacramentum ſit & dicatur cibus ſpiritualis, poſtea explicabitur in ſermone de manducatione ſacramentali.

XXXVIII. ΚΛΑΣΙΣ ΑΡΤΟΥ. Fractio Panis. Frangere panem *apud Hebræos & cibum & potum complectitur.* Fractio panis *de Cœna, non excludit alteram ſpeciem.* ἵνα ἄρτον κλᾶν. θρύπτεσθαι. *Fractio hoſtiæ in tres partes. item in nouem. Alia.*

Ibidem.

EVangeliſtæ Matthæus, Marcus, Lucas, expreſſè notant de Domino ſacramentum hoc inſtituente, εὐλογήσας ἔκλασε, *quum benedixiſſet fregit.* vel εὐχαριστήσας ἔκλασε, *poſtquam gratias egiſſet fregit.* & Paulus hanc circumſtantiam, vt apprimè ad rem facientem, iiſdem verbis expreſſit. Inde apud Patres κλᾶν ἄρτον, & κλάσις ἄρτου, de celebratione Euchariſtiæ. & ſunt tam è veteribus quàm è recentioribus, qui de ſacramento hoc interpretentur verba Lucæ, & in Euangelio 24. 35. *cognitus eſt ipſis in fractione panis.* & in Actis 2. 42. ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. & 20. 7. *quum eſſent congregati diſcipuli* τοῦ κλάσαι ἄρτον, *ad frangendum panem.* Syrus quidem interpres in vtroque Actorum loco, ipſam vocem Græcam *Euchariſtia* in paraphraſi ſua vſurpauit. Hebræis, quod nemo ignorat, qui vetus Teſtamentum legit, *frangere panem*, vſitatiſſima locutio eſt, de cibum ſumentibus; & *frangere panem cum aliquo*, eſt συνδειπνεῖν. atq; vt Græcià parte altera, potu nempe, totã actionẽ appellarunt συμπόσιον: ſic Hebræi, ab eſu & fractione panis totum conuiuium denotarunt. Quare illi qui iſtis Lucæ teſtimoniis abutuntur, ad defenſionem communionis ſub altera ſpecie; non minùs pueriliter errant, quàm ſi dicerent, in Græcorum conuiuiis nullũ cibum fuiſſe appoſitum, neque omnino quicquã aliud præter vinum aut alium potum; quia conuiuium illis dicitur συμπόσιον, *compotatio*: cui etiam reſpondet Hebraicum משתה pro conuiuio: aut ſi dicerent, fideles, quando orant Deum prece Dominica, nihil præter panem ad victum petere; quia dicunt, *Panem quotidianum da nobis.* quum, vt obſeruat Auguſtinus, *à parte quæ excellit, tota ſufficientia nomine panis ſignificetur*: epiſtola 121. Ignatius in epiſtola ad Epheſios: ἵνα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. Hic *frangere panem*, eſt celebrare cõmunionem in ſynaxi: vbi ſub vtraque ſpecie ſacramentum fuiſſe tunc temporis adminiſtratum, nemo eſt, opinor, qui neget: & oporteret eum frontis eſſe plus quàm meretriciæ, qui auderet negare. dicit verò Ignatius, *vnum panem frangentes*, vt eos hortaretur ad vnitatem colendam præſertim in ſynaxibus, ſub ductu vnius Epiſcopi. confer alium locum in epiſtola ad Smyrnæos. Idem auctor in epiſtola ad Philadelphenſes, de Euchariſtia loquens, verbum θρύπτεσθαι vſurpat. εἷς ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη. *vnus panis omnibus eſt comminutus.* nam θρύπτεσθαι propriè de iis vſurpatur, quæ in partes minutas franguntur ex quo videtur intelligi partes, quæ ſingulis fidelibus præbebantur, fuiſſe valde paruas: quare etiam ſunt, qui *micas* vocent, vt poſtea dicemus. Auguſtinus quoq;

in eam

ĩn eam rem vſus verbo *comminuendi*, epiſtola 59. ad Paulinum. *cùm illud, quod eſt in Domini menſa, benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum cõminuitur.* Etiam hodie ſacerdos panem conſecratum frangit; ſed non ad diſtribuendũ: ſolus enim vt plurimũ communicat: quare non eſt ea veteris Eccleſiæ fractio; neque ipſius Chriſti; qui fregit panem, non ſolùm vt paſſionis ipſius ſymbolum eſſet fractio: ſed etiam, vt τὰ κλάσματα, partes fractas diſcipulis daret. Quum autem in Eccleſia Romana frangatur hoſtia in tres partes: Gothicæ Eccleſiæ, quæ Hiſpanias diu inſederunt, morem ſeruarunt diuerſum, & in partes nouem hoſtiam diuiſerunt; quas certo ordine in patena imponebãt: & quum Domini noſtri in terris agentis hiſtoriã eſſent nouem hiſce nominibus complexi, *Corporatio*, *Natiuitas*, *Circumciſio*, *Apparitio*, *Paſſio*, *Mors*, *Reſurrectio*, *Gloria*, *regnum*; fractione panis vſi ſunt, ad commemorandam & memoriæ altiùs imprimendam Chriſti hiſtoriam: nouem enim partibus fractæ hoſtiæ hæc nouem nomina impoſuerunt; vt legitur in Liturgia, quam vocant Moſarabicam.

XXXIX. ΑΡΤΟΣ. ΑΡΤΟΣ ΕΠΙΟΥΣΙΟΣ. PANIS. PANIS SVPERSVBSTANTIALIS & QVOTIDIANVS. Sacramẽtũ panis. Ἐπιούσιος *ab* οὐσία *diuerſo ſenſu deducitur à Patrib. Euchariſtiæ vtilitas ad corpus & animam.* Panis Angelorum: Panis vitæ: panis ſanctus: panis Dei. *Locus Ignatii illuſtratus, de pane quo fruentur fideles in altera vita,* panis propoſitionis.

IBIDEM.

IN Scripturis & apud Patres hoc ſacramentum aliquando appellatur *Panis* ſimpliciter; multò ſæpiùs cum epitheto. Lucæ 24. 35. *fractionem panis* quidam, vt modò dicebamus, expoſuerunt de Euchariſtia: in his Auguſtinus de Conſenſu Euãgeliſtarum, lib. 3. *Non incongruenter accipimus*, ait, *hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus: ſed tamẽ à Chriſto eſt facta permiſſio, vſque ad ſacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Chriſtus poſſit agnoſci.* Appellat *ſacramentum panis* ex illis Lucæ verbis, ipſam Euchariſtiam. Cyprianus ἱερομάρτυς, de Cœna Domini: *Hoc ſacramentum aliquando Carnem & ſanguinem; aliquando* PANEM *Chriſtus appellat.* Sæpiùs tamen Patres, vt panem ſacrum & myſticum à communi diſtinguant, epitheta adjiciunt; quorum nonnulla hîc iuuat commemorare. Vocant igitur ſacramentũ Græci ἄρτον ἐπιούσιον, hoc eſt, *panem quotidianum*: verba enim iſta ex oratione Dominica interpretantur de Euchariſtia pleríque veterum, vt Tertullianus De oratione, Ambroſius libro quinto, de ſacramentis, Cyrillus Ieroſolymitanus oratione myſtagogica quinta, Auguſtinus in epiſtola centeſima viceſimaprima, ad Probam, & ſæpiùs alibi, Iſidorus Hiſpalenſis, De offic. Eccl. libro primo, capite 18. itemque plures alii è Patribus. Et Græci quidem

Nnn 2 Patres

Patres cùm de Euchariſtia interpretati ſunt, rationem nominis hanc reddiderunt; quòd panis myſticus, & animæ & corporis ſubſtantiam fulciat: ἐπιούσιος, ait Cyrillus, ἀντὶ τ͂ τὴν οὐσίαν τ͂ ψυχῆς κατασκευαζόμενος. mox: εἰς πᾶσάν σου τ͂ σύστασιν ἀναδίδοται εἰς ὠφέλειαν σώματος καὶ ψυχῆς. Ambroſius in ſimillimo loco paullo aliter. *Non iſte panis eſt, qui vadit in corpus; ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit: ideo Græcè ἐπιούσιος dicitur.* quaſi animæ tantùm prodeſſet hic panis: quum dicat Cyrillus diffundi ipſum per totam hominis σύστασιν *ſubſtantiam*, & pertinere eius vtilitatem ad corpus & animā. ſed ita ſolent veteres in deſcribenda efficacia huius ſacramenti, modò animæ & corporis meminiſſe, modò animæ tantùm Damaſcenus in epiſtola ad Zachariam Epiſcopum Doarorum, ait corpus Chriſti, quod in ſacramento accipitur, εἰς σύστασιν καὶ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν χωρεῖν, *trāſire in naturam*, (ita poſſumus hîc vertere σύστασιν) *& ſubſtantiam animæ noſtræ.* at in libris de orthodoxa fide, vbi eadem verba, etiam corporis meminit. σῶμά ἐστι καὶ αἷμα Χριστοῦ, εἰς σύστασιν ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν. Etiam Chryſoſtomus nomen ἐπιούσιον deducit ab οὐσία, homilia in oratiōem Dominicam; αἰτεῖν ἐδίδαξεν ἄρτον ἐπιούσιον, τουτέστιν, ἐπὶ τὴν οὐσίαν τ͂ σώματος διαβαίνοντα, καὶ συγκροτῆσαι ταύτην δυνάμενον. Sed veriùs idem in Commentariis in Matthæum, interpretatur ἐφήμερον, *quotidianum*, & non obſcurè deducit à voce ἐπιέναι. Nuſquam autem Chryſoſtomus in veris operibus, niſi me fallit memoria, verba Dominicæ orationis retulit ad ſacramentum. Et eſt omnino illa interpretatio, vtut multis Patribus probata, ſi fateri verum volumus, longè petita & minùs ſolida; ſicut firmis rationibus probat Abulenſis, in ſextum Matthæi cap. quæſtione 111. Ambroſius vertit ἐπιούσιος *tranſſubſtantialis*; & cùm hanc interpretationem, tum Latini interpretis *quotidianus*, accommodat Euchariſtiæ. Dicitur & *panis Angelorum*: Liber de Cœna Domini: *Panem Angelorum ſub Sacramento manducamus in terris.* item θεῖος ἄρτος ſæpe, & ἄρτος ζωῆς, *panis vitæ.* Chriſtus ait apud Iohannem, 6. 48. *Ego ſum panis vitæ.* Ex eo Patres Sacramentum hoc, quo fideles vnum fiunt cum Chriſto, appellarunt *panem vitæ.* Chryſoſtomus in priorem ad Corinthios, hom. 27. Σὺ ἄρτον ζωῆς λαβὼν φάρμακα θανάτου ποιεῖς καὶ οὐ φρίττεις; In Liturgiis Græcis ἅγιος ἄρτος ſæpius occurrit, etiam in ipſa diſtributione apud Chryſoſt. *Panis Dei* legitur apud Ignatium, non frequenter, vt ait Baronius; ſed ſemel tantùm, in Epiſt. ad Romanos. ſed eo loco *panis Dei*, non eſt Euchariſtia, vt exiſtimauit Baronius & multi alii; ſed eſt ipſe Ieſus Chriſtus extra Sacramentum in regno ſuo cœleſti conſideratus. Verba Ignatii ſunt: οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς, οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου· ἄρτον τοῦ Θεοῦ θέλω, ἄρτον ζωῆς. Non nego S. Euchariſtiæ hæc elogia conuenire; ſed hæc interpretatio menti Ignatii parum videtur cōgruere; qui toties profitetur, ſe optare diſſolui & eſſe cum Chriſto. Obſervandum igitur eſt. licet inſtituta ſint Sacramenta ſolummodo ad hanc vitam, & tantiſper dum glorioſus Chriſti aduentus exſpectatur: ſæpe tamen Patres locutiones ſacramentales vſurpare, de futuræ vitæ bonis

bonis cùm loquuntur. Dicunt igitur, pios in cœlis pane fruituros, quem hîc in Euchariſtia delibauerint. Liber de Cœna Domini, non Cypriani quidem, ſed non indignus Cypriano: *Panem Angelorum ſub Sacramento manducamus in terris; eundem ſine Sacramento manifeſtiùs edemus in cœlis, non miniſterio corporali, ſepe repetitis actionibus ad eundem reuertentes; ſed conſummato ſacerdotio noſtro, erit & permanbit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia; qua proferet ſe palàm abſque vllis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi preſentia ſacerdotis.* Petrus Laodicenſis in orationis Dominicæ expoſitione. *Panis* ἐπιούσιος παρὰ τὸ ἐπιέναι, *hoc eſt, ab eo quod aduenturus eſt. vt ſit ſenſus; Tu panem, non preſenti ſeculo congruum, ſed eum qui ſanctis in futurum repoſitus eſt, da nobis hodie.* Damaſcenus ſimiliter, capite de myſteriis, οὗτος ὁ ἄρτος ἐστὶν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου. ὅς ἐστιν ἐπιούσιος· τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ τὸν μέλλοντα, τουτέστι, τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ſunt autem hęc penè ad verbum deſumpta ex Athanaſii libro de incarnatione Chriſti; cuius ſententiam pluribus exponimus alibi. Innocentius 3. myſteriorum lib. 5. c. 24. *quinque panes ſunt nobis neceſſarii; quatuor in via; & quintus in patria. corporalis ad ſuſtentationem, ſpiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, Sacramentalis ad expiationem, aeternalis ad fruitionem.* Hæc mentem Ignatii explicant, quē Baronius & alii putarunt loqui de pane ſacramentali, minùs rectè; quum ipſe intelligat de æternali, & fruitione Chriſti in altera vita, vbi carne & ſanguine Chriſti, hoc eſt, toto Chriſto ſine figura & ἐκτυπώτερον, vt loquitur Damaſcenus, frui ſunt electi. Dicitur præterea panis myſticus ἄρτος προθέσεως, *panis propoſitionis*, ſed ante conſecrationem, vt innuit Iſidorus Peluſiota, Epiſtola 123. libri primi, & oſtendit Damaſcenus cap. de myſteriis, & praxis hodiernæ Eccleſiæ Græcæ: quæ priorem menſam, vbi apponitur panis adhuc communis, vocat, *Menſam propoſitionis.*

XL. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ. EVCHARISTIA. *Cur hoc Sacramentum dicatur gratiarum actio.* εὐχαριστία *malè vertitur* bona gratia. εὐχαριστηθεῖσα τροφή. αἷμα εὐχαριστηθέν. Euchariſtia *vox bifariam accipi ſolita.*

IBIDEM.

EAdem ratio quæ vocis εὐλογία, vt iam diximus. Non extat hęc dictio in Scripturis pro Sacramenti huius nomine: quam tamen Apoſtolorum tempore natā non dubitamus. Vſurpat illam Syrus paraphraſtes antiquiſſimus: extat etiam in Epiſtola Ignatii ad Smyrnæos, & apud Iuſtinum, Irenæum, & omnes antiquiſſimos Eccleſiæ ſcriptores. Quare hoc Sacramentum dicatur Euchariſtia, id eſt, *gratiarum actio*, pluribus explicat Chryſoſtomus in Matthæum homil. 26. & alibi ſæpe. Auguſtinus De ſpiritu & litera, c. 11. *Theoſebia, ſi ad verbi originem Latinè expreſſam interpretaretur, Dei cultus dici poterat; qui in hoc maximè conſtitutus eſt, vt anima ei nō ſit ingrata. Vnde & in ipſo veriſſimo & ſingulari ſacrificio, Domino Deo noſtro gratias agere admonemur.* quod & alibi repetit. Nos ātea obſeruabamus Euāgeliſtas in Euchariſtię inſtitutione verbo vno εὐχαριστεῖν plures actiones inuicē cōiūctas denotaſſ.: quare

etiam Euchariſtia eaſdem actiones omnes deſignat; Dei laudationem, gratiarum actionem, precationē & ſymbolorum conſecrationem: neq; rectè Iſidorus in libris Originū εὐχαριστίαν vertit, *bonam gratiam* etſi ſectatores inuenit Lombardū, Thomam & alios. Apud Iuſtinum multis locis diſtinguuntur εὐχὴ & εὐχαριστία, precatio & gratiarum actio: in Apologia verò altera eiuſdem, τροφὴ εὐχαριστηθεῖσα appellatur, panis conſecratus, non ſola gratiarum actione, verùm etiam, vt ipſe loquitur, δι' εὐχῆς, per preces, & verborum Chriſti recitationem. Apud Clementem Alexandr. lib. 4. ſanguis Martyrū pro gloria Chriſti effuſus, appellatur, αἷμα δι' ἀγάπης εὐχαριστηθὲν, ſanguis per charitatē cum gratiarum actione fuſus, & honori Dei conſecratus. hanc enim vim habet verbum εὐχαριστεῖσθαι eo loco, cuius ſenſum interpres non eſt aſſecutus. Origenes contra Celſum tom. 8. ſcribit, panem qui Euchariſtia appellatur, eſſe ſymbolum gratiarum actionis aduerſus Deum. Sic ille: ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ἡμῖν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας, ἄρτος εὐχαριστία καλούμενος. Quo ex loco & ſimilibus apparet non ſolùm actionem ipſam & huius ſacramenti celebrationē, vocari Euchariſtiam, ſed etiam ſymbola ipſa corporis Chriſti, panem & vinum. Cyprianus de lapſis: *In corpore atque ore violato Euchariſtia permanere non potuit.*

XLI. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ. Litvrgia. *Exponuntur accuratè vocum* λειτουργὸς & λειτουργεῖν *variæ acceptiones, cùm apud alios ſcriptores, tum in Scripturis & apud Patres. Locus ex Actis* λειτουργούντων δὲ αὐτῶν. *Alia.*

Ibidem.

Λειτουργεῖν prima notione eſt opus facere publicum, vel publicè: ſed latiùs poſtea illa vox accepta. Apud Græcos ſcriptores, Platonem, Ariſtotelem, Demoſthenem, alios, λειτουργεῖν eſt, publico præſtare, vel operam, vel pecuniā: λειτουργία eiuſmodi pręſtatio ſiue operæ ſiue pecuniæ περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργεῖν & λειτουργεῖν τὴν περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργίαν. Ariſt. in Politicis lib. 4. dicuntur magiſtratus, qui Remp. curant. ibidem οἱ εὔποροι, diuites pecunioſi, qui tenebantur priuato ſumtu functiones publicas obire, dicuntur λειτουργεῖν ταῖς οὐσίαις, *opibus ſuis Reip. inſeruire.* Tales igitur in Repub. Athenienſ. plures erant; ſed omniū nobiliſſima & grauiſſima fuit τριηραρχία, præfectura triremis, quam ſua pecunia aliquis inſtruxiſſet: de quo munere tam multa Demoſthenes & alii oratores; vide initium eius Lyſiæ orationis, quæ inſcribitur ἀπολογία δωροδοκίας ἀπαράσημος. Dicitur λειτουργεῖν etiam ille, qui artem aliquam exercet, aut negotium curat, ex quo ad publicum aliqua redit vtilitas. Sic τεκνογονία, liberorum procreatio & educatio, Ariſtoteli in 7. Politicorum eſt genus λειτουργίας. & Gregor. Nazianz. in Epitaphio Gorgoniæ ait, ipſam aliquādiu operam quærendis liberis dediſſe; deinde totam ſe Deo conſecraſſe, λειτουργήσασαν τῷ νόμῳ καὶ ὅ σαρκὸς ἐθέλησε νόμος: *poſtquam*

debitam operam præſtitiſſet mundo, & naturæ ac legi carnis ſatisfeciſſet. Clemens quoque Alexand. in 5. Strom. ſcribit, nuptias habere λειτουργίας καὶ διακονίας, τῷ Κυρίῳ διαφερούσας· *functiones quaſdam, & miniſteria ad Dominum pertinentia*, h. e. quorum ratio Domino reddenda, ſiue illa rectè obieris, ſiue ſecùs: illa autem miniſteria eſſe ait curam liberorum & vxoris. Interdum quæuis ἐργασία, & operæ præſtatio, etiam honeſtæ, dicitur λειτουργία. Nam in Nouella Iuſtinian. 14. meretrices dicuntur τὴν ἀνοσίαν λειτουργίαν πληροῦν. Quinetiam res ipſæ dicuntur λειτουργεῖν, quibus eſt aliqua præſtatio impoſita. Nouella 44. συγχωρεῖται τὰ ἐργαστήρια λειτουργοῦντα συνήθη τε καὶ νενομισμένα: loquitur de officinis mille & centum nouæ Romæ, quæ tenebantur ſumtus ad funera præſtare: de quibus & Leo loquens Nou. 12. ait ea eſſe ἀποτεταγμένα εἰς ταύτην λειτουργίαν. Sic & de rebus diuinis cùm vſurpatur hoc vocabulum, habet ſignificationem modò latiorem, modò anguſtiorem. In 7. Politicorum, αἱ περὶ τοὺς θεοὺς λειτουργίαι dicuntur omnia erga Deos officia, ad quæ opus pecuniâ. Iuſtinus, initio libri de monarchia, originem idololatriæ inde repetit, quòd primis temporibus, viris potentioribus inferiores inſtituerint τιμὰς καὶ λειτουργίας τελεῖν, i. e. cultus quoſdam exhibere Deo potiùs, quã hominib. debitos. Septuaginta Seniores vocem עבדה quę Dei cultum & latriam ſignificat, paſſim vertunt λειτουργίαν. Ezech. 29. 20. pro פעלתו *operam illius*, vel *mercedem*, dixerunt ἀντὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ſenſu feliciter expreſſo. At 1. Paralip. 28. verſu 9. minùs propriè vox מלאכה quæ artificii opus ſignificat, vertitur λειτουργία. Numer. 8. 24. λειτουργεῖν λειτουργίαν poſuerunt pro eo, quod venuſtiſſima tranſlatione dicitur in Hebræo, *militiam militare*, i. e. obire miniſterium, & in eo ſe exercere. Paulus ad Romanos ſcribens 16. 27. λειτουργεῖν ἐν τοῖς σαρκικοῖς, *miniſtrare alicui in rebus carnalibus*, id ipſum intelligit, quod ex Ariſtotele afferebamus, λειτουργεῖν τῆς οὐσίας, *inſeruire præbendâ pecuniâ.* In ea ad Philipp. λειτουργὸς & λειτουργεῖν nõ multò aliter vſurpãtur de officiis priuatim Paulo exhibitis. Alibi & apud Patres λειτουργὸς dicitur, qui operam Deo, aut officium pietatis vel miniſterii, qualecunque id ſit, præbet. de Angelis dicitur. Heb. 1. 14. de ipſo Chriſto, τῶν ἁγίων λειτουργὸς *Sanctuarii miniſter*, in eadem 8. 2. de magiſtratibus, Roman. 13. 6. de quouis fideli piè vitam inſtituente: vt cùm B. Chryſoſtomus ſerm. 3. in Annam, edit. Gr. tom. 5. p. 76. patres monet, dent operam, vt filii ſui fiant ciues ciuitatis cœleſtis: quo τὴν ἐκεῖ λειτουργίαν ἄξιοι ὦσιν ἐπιτελεῖν, *digni reperiantur, qui functiones obeant illius ciuitatis*: & poſtea ſæpiſſimè repetit, eos qui vitam piè agunt, τὴν λειτουργίαν ταύτην ἐπιτελεῖν, *hoc fungi officio*, nempe pietatis. ergo λειτουργία eſt quodcunq; pietatis officium, etiamſi à priuato præſtetur. Verumtamen vſus Eccleſię vocem communem peculiariter aptauit miniſterio & cultui, qui publicè Deo exhibetur, & eius cultus miniſtris. Sed hîc quoque multiplex diuerſitas. Apud Dionyſium, quem Areopagitam vocant, vetuſtiſſimum ſanè ſcriptorem, in Eccleſiaſtica Hierarchia, λειτουργοὶ ſunt diaconi. Ille enim auctor, ſuo quodam inſtituto & conſilio, voces

in Eccleſia vſitatas perpetuò refugit, & alias earum loco vſurpat, ſibi proprias. igitur λειτουργοὶ Dionyſio ſunt diaconi; ἱερεῖς, ſacerdotes; ἱεράρχαι, Epiſcopi; quos alii auctores voce originis quidem eiuſdem, ſed diuerſæ formæ, ἀρχιερεῖς, ſolent dicere. Baſilio, Gregoriis Nazian. & Nyſſeno, Chryſoſtomo, & cæteris Patribus, miniſtri Eccleſiæ omnes, præſertim verò presbyteri & Epiſcopi vocantur λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, vel τοῦ θυσιαστηρίου, vel τῆς καινῆς διαθήκης, & οἱ τὴν λειτουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου πεπιστευμένοι. Baſil. in libro de Spiritu Sancto meminit cuiuſdam μακρὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ διαζήσαντος χρόνον, *qui longum tempus vixerat in Dei miniſterio.* eam autem eſſe Epiſcopi periphraſin declarant ſequentia: nam ait ab eo ſe fuiſſe ad miniſterium Eccleſiæ ordinatum. λειτουργὸς igitur eſt omnis miniſter Eccleſiæ: propriè tamen illi qui miniſtrant ad altare; & λειτουργία laxè quidem omne miniſterium, quod ad ſacra pertinet: ſed propriè magis miniſterium cultus diuini, & quicquid circa ſacrã menſam peragitur. Sæpe ergo λειτουργεῖν, non eſt quodvis circa res ſacras miniſterium obire; ſed ea, per quæ Deus à Chriſtianis colitur: puta, orare, Scripturas recitare, aut interpretari, concionari, Sacramenta adminiſtrare. Balſamon ad concilium Sardicenſe λειτουργεῖν exponit ἱερουργεῖν, hoc eſt, *ſacrorũ functiones obire.* Sic dixit Paulus ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, Rom. 15. 16. pro *fungi ſacro miniſterio prædicationis Euangelii.* Ab hac ratione dictæ ſunt ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ, deſcriptiones quædam ordinis ſeruandi in ſacris celebrandis: cuiuſmodi ſunt, quę hodie circũferuntur ſub titulis partim veris partim falſis. Petri, Iacobi, Andreæ Baſilii, Chryſoſtomi, & ſimiles. Latini vocant *Ordinem agendi*, vel *Officiũ*. Græci aliquando ἀκολουθίαν, & Balſamõ non ſemel. In Ritualibus Hebræorũ partim eiuſdem, partim affinis ſignificationis ſunt תכונה quaſi dicas, forma agendi; & סדר *ordo*, item מחזור vt ſi dicas, Circulum in ſe redeuntẽ. Quemadmodum autem res diuina diuiditur, vetuſtiſſimo Chriſtianorũ inſtituto, in cultum matutinum & veſpertinum, ita in Patrum libris fit mentio Liturgię matutinę & veſpertinæ. In Actis Concilii Epheſini pa. 295. ἐπιτελέσαι μὴ συγχωρήσαντες τὰς ἑσπερινὰς ἢ τὰς ἑωθινὰς λειτουργίας. & notat Balſamo λειτουργίαν aliquando cõſtare ſola oratione, ſine vlla ſacramentorum adminiſtratione. Obtinuit tamen, vt Liturgia peculiariter dicatur, quæ celebrationem corporis Chriſti cõtinet. Itaque Iuſtin. Novella ſeptima ἱερὰν λειτουργίαν deſcribens, duas illius partes cõmemorat, recitationem ſacroſanctę Cœnę Domini: ἐν οἷς, inquit, ἱερὰ γίγνοιτο λειτουργία τῶν τε θείων ἀναγινωσκομένων γραφῶν, τῆς τε ἱερᾶς καὶ ἀῤῥήτου μεταδιδομένης κοινωνίας. Quum igitur tot & tam diverſis modis accipiantur voces λειτουργία & λειτουργεῖν, tam in Scripturis quàm apud Patres; puerilis & prorſus vanus eſt illorum conatus, qui in hodierna controuerſia de ſacrificio Chriſtianorum, locum illum ex Actis 13. 2. vertũt *ſacrificantibus*, & hodiernum Eccleſiæ Romanę ſacrificiũ eo teſtimonio defendunt. Nam etiã ſi de genere ſacrificii nulla eſſet hodie diſputatio; tamen ratio afferri nulla poſſet, cur de ſacrificandi actione, potiùs quàm de prędicatione Verbi, aut de precationibus, id verbũ

ſit eo

ſit eo loco accipiendum. Quare non eſt audiendus Baronius, qui in anno 44. numer. 83. optimam Veteris interpretis verſionem, *miniſtrantibus*, miſſâ facit, & vertit ipſe *ſacrificantibus*. Multo minus Bellarmino credendum, qui libro 1. de Miſſa, cap. 13. non dubitauit verſionem illam *ſacrificantibus* defendere hoc argumento, *quia*, inquit, *cum accommodatur hoc verbum ad ſacra, & abſolute ponitur in Scripturis, vbique accipitur pro miniſterio ſacrificii*. Sed eſt inſignis error viri inſignis: nam in illo ipſo exemplo quod ſubiungit, fugit eum ratio manifeſtiſſime. Lucæ enim 1. 23. λειτουργία non eſt ſacrificium: ſed generalis vox eſt, quæ complectitur omnia miniſteria à Leuitis aut Sacerdotibus præſtari ſolita, cum obibant vices ſuas. Zachariæ autem, vt ait Lucas, ſors contigerat ſuffitus offerendi, non autem ſacrificandi. Adde quod & Lucas hoc loco, & Apoſtolus in Epiſt. ad Hebræos iis locis, quos indicat Bellar. de cultu Iudaico loquuntur; non de ritu Chriſtiano, de quo ſermo eſt in Actis, vbi extat illa vox λειτουργούντων. Nec minus eſt iuſtæ reprehenſioni obnoxium, quod ſcribit idem initio libri 1. de miſſa, *vocabulum* λειτουργία *à Patribus Græcis vix aliter accipi, quam pro miniſterio ſacrificii Euchariſtiæ offerendi*. nam hæc obſeruatio, quam ſit à vero aliena, ſatis conſtat ex ante dictis. Nemo autem verſatus in Græcorum Patrum lectione, ignorat, λειτουργίαν perſæpe illis dici quicquid fit ad Deum colendũ. itaque cantus Pſalmorum etiam in domo priuata, & ad menſam, appellatur Chryſoſtomo λειτουργία, in Pſalmum 41. ὧδε ῥαθυμοῦντες ποτε προσεχόμεθα τῆς καλλίστης ταύτης λειτουργίας, In Canonibus Concilii Ancyrani, λειτουργία ſiue ἱερατικὴ λειτουργία commune nomen eſt omniũ ſacrarum functionũ, quæ obeuntur ab Epiſcopo, vel Presbytero, vt προσφέρειν, κηρύττειν, ſiue ὁμιλεῖν, *& ſimiles*. Quare idem Pater, Commentariis in Acta, λειτουργούντων exponit κηρυττόντων, *prædicantibus*; vnam ſacri miniſterii partem nominans, ex qua cæteræ intelligerentur. Hæc ita certa ſunt, vt iam incipiat pudere viros eruditos ex illis partibus eius interpretationis, quam pedibus manibuſque Baronius, Bellarminus & tot alii mordicus defenderunt. Nuper enim Benedictus Iuſtinianus ſui illos omnes erroris admonuit.

XLII. ΣΥΝΑΞΙΣ. Synaxis. Collecta. Συνάγειν. *σύναξις vox ab Helleniſtis aut primis Chriſtianis facta.* ὡσχίταξις καρυοχοπάχτης. *Expenditur obſeruatio Auguſtini ſuper vocib.* Eccleſia, *ſiue* conuocatio, *&* Synagoga, *id eſt*, congregatio. καλεῖν *de canibus* συναγωγὴ *de Eccleſia Chriſtiana. Latina exigenda ad Græca.* σύναξις *de Iudaica congregatione.* Synagogæ *&* Archiſynagogi *hæreticorum.* πανοδία. παρασυναγωγή. παρασυνάξεις. Colligere. Collecta. *σύναξις de conuentibus ſine Euchariſtia, Deus* συναγωγός. *ἀρχὴ τῆς συνάξεως. Locus Chryſoſtomi. quot*

 ſynaxes

ſynaxes in hebdomade. Miſſa pro σύναξις. Alia quædam.

IBIDEM.

IN pleriſque huius ſacramenti appellationibus, quas vel iam attulimus, vel deinceps allaturi ſumus meminiſſe oportet eius, quod paullo ante dicebamus è Dionyſio & Thoma; multa nomina tribui antonomaſtice myſterio huic, quæ omnibus conueniant. Eius generis eſt vox *Synaxis*, ſicut iidem illi ſcriptores obſeruant. Συνάγειν eſt cogere cœtum, ad aliquid agendum; vel congregare amicos ad conuiuium. vnde eſt in ſeptimo Athenæi ἀπὸ συμβόλων συνάγειν, *de ſymbolis conuiuari.* Heſychius, συνάγειν, μεθ' ἀλλήλων πίνειν, iterum è poeta neſcio quo; συνηγείρετο, συνηγώγει, συμπόσιον ἦθυ. neque hęc poſterior ſignificatio ab hoc loco eſt aliena. vtraque enim notio apprime conuenit legitimis Chriſtianorum conuentibus; vbi & doctrina ſacra proponitur, & cœleſte conuiuium apponitur. Proprie σύναξις idem prorſus eſt ac συναγωγὴ, nam & *ſynaxis* & *ſynagoga*, ab eodem verbo deducuntur. Sed videntur primi Chriſtiani, de induſtria vocis formationem nouam vſurpaſſe, vt diſcrimen ponerent inter Chryſtianas ſynaxes, & Iudaicas ſynagogas. Nam ante principium Chriſtianiſmi parum, quod ſciam fuit vſitatum nomen σύναξις: neque memini apud vetuſtiorem aliquem ſcriptorem eã vocem obſeruaſſe: quum apud omnes veteres Græcos nomen συναγωγὴ ſit vſu tritiſſimum. confirmat hoc analogiæ obſeruatio in ſimilibus dictionibus. exempli gratia; ἀπαγωγὴ, dicunt veteres, ἄπαξιν, nemo. εἰσαγωγὴ, quid ſit apud Tacticos, quid apud alios auctores, ſciunt & mediocriter Græce docti: εἴσαξις etiam verſatiſſimis in ea lingua vox, opinor, ignota, idem dicendum de καταγωγὴ, & κάταξις: quæ poſterior vox, ſi alicubi legeretur, tam è verbo, quod frangere ſignificat, poſſet videri deriuata, quam ab eo quod *deducere*: nam κατάξαι eſt *frangere*, vnde ὠτοκάταξις pugilum, quib. familiare malum eſt habere aures cæſtibus contuſas: & καρυοκατάκτης, apud Ariſtotelẽ in Mechanicis, & apud alios auctores, inſtrumentum quod Plauto dicitur *nucifrangibulum.* ad euitandam igitur ambiguitatem, eiuſmodi forma nominum ab ἄγω, quod eſt, *duco*, vſitata non fuit. Vt dubitandum non videatur, quin vocabulum σύναξις, vel ab Helleniſtis Iudæis fuerit primo excogitatum, vt alia multa; vel à nouis Chriſtianis, propter illam, quam dixi, cauſſam. Hoc notare volui, vt oſtenderem, quam vana fuerit illorum curioſitas qui magno Auguſtino perſuaſerunt, Eccleſiam Iudæorum dictam eſſe *ſynagogam*, id eſt, congregationem, *quod congregari & pecora ſolent, atque ipſa proprie, quorum & greges proprie dicimus*; Chriſtianorum vero Eccleſiam, *id eſt. conuocationem; quia conuocari magis eſt vtentium ratione.* ſunt ipſiſſima verba Auguſtini ex enarratione Pſalmi 80. idemque alibi non vno loco eam obſeruationem repetit: quam hodie Bellarminus & alii quum auide arripiunt, vt veteri Eccleſiæ Iudaicæ detrahant: animaduertiſſe non videtur frigus iſtius argutię; cui præbuit occaſionem verbũ Latinũ *congrego.* à voce grex deductum Atque

voce

voce Græca συναγωγὴ deficit hæc argutia; vt & in Hebraicis Synagogæ appellationibus, neque ſatis verum eſt, Eccleſiam dictam eſſe à verbo quod ſit proprium ratione vtentiũ. nam καλεῖν, vnde Ἐκκλησία, & ἀνακαλεῖσθαι de vocatione & reuocatione canum in Kynegetico Xenophontis leguntur, quin etiam apud Iohannem x. 3. paſtor ouium Καλεῖ τὰ πρόβατα, ſed & in eo fugit ratio Auguſtinum, quod de re eadem agens in Pſalmum 77. ſcribit, *Noſtram*, inquit, *Apoſtoli nunquam dixerunt Synagogam, ſed ſemper Eccleſiam*, hanc magni Patris affirmationem labefactat vnicus ſaltem Iacobi locus II. 3. ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν *ſi ingrediatur veſtram ſynagogam*; hoc eſt, in Eccleſiam vbi conuentus eſt Chriſtianorum. Latinus interpres vocem Græcam Iacobo vſurpatam vitans, vt videtur, de induſtria, vertit, *in conuentum veſtrum*. itaque affirmatio Auguſtini non de Græco textu, ſed de Latina verſione reperitur vera: quam tamen ipſe tot locis vere & docte monet ad Græcam veritatem eſſe exigendam. Ignatius epiſtola prima: χωρὶς πρεσβυτέρων Ἐκκλησία ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστι, οὐ συνάθροισμα ἅγιον, οὐ συναγωγὴ ὁσίων, etiã hic *ſynagoga* vſurpatur de Eccleſia Chriſtiana. contra de Iudaica ſynagoga nomen σύναξις obſeruari aliquando poſitum, etſi rariſſime. Theophylactus in Matthæi caput 18. οἱ ἀθροισμένοι Ἰουδαῖοι πρὸς τὸν ἀλλόφυλον Πιλᾶτον συναγόμενοι, ἀντὶ τῆς νομικῆς συνάξεως, Eſt alioquin illud veriſſimum quod ante dicebamus; primos Chriſtianos nomen ſynaxis vſurpaſſe, vt cœtus ſuos ipſo etiam nomine diſcernant à Synagogis Iudaicis; vel hæreticorum. Nam auctor eſt Epiphanius in diſputatione contra Ebionitas, hæreticos, de quibus ibi loquitur, ſuos conuentus appellaſſe *ſynagogam*. non Eccleſiam, & ſuos præpoſitos *Archiſynagogos*. itaq; Zacharias Papa, cum Gregorii Magni Dialogos in Græcam linguam verteret, vocem *congregatio* ſemper vertit συνοδία. & ita Græci aliquando nominant Eccleſiam. Irenæus de Valentino, ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας, dicuntur συνοδίαι etiam ſocietates Monachorum, vt in prouerbio quod alibi exponimus è Palladii Lauſiacis, ὁ ἀπόζηλος τῆς συνοδίας. At falſorum Chriſtianorum conuentus appellantur vulgo à Græcis παρασυναγωγαί, aut etiam interdum παρασυνάξεις. Latini ſcriptores σύναξιν *collectam* dicunt, & συνάγειν *collectam agere*; & ita ſæpe apud veteres Patres, & in antiquis Martyrum Actis: aut etiam *colligere*, vt in edicto Theodoſii ad Inſignium Præf. Præt. *ſibi exiſtimant colligendi copiam contributam*. inde apud Auguſtinum ſæpe, *colligere* ſimpliciter, & *colligi*, pro conuertere aut conuerti ad fidem Chriſtianam. Porro in iis veterum ſcriptorum locis, vbi occurrunt dictiones συνάγειν aut σύναξις, iudicio Lectoris eſt opus: Nam quod affirmat Dionyſius, ipſam Cœnæ Domini celebrationem *ſynaxis* peculiari nomine appellari; verum id quidem eſt: ſed non vbiq; locum habet. Ipſe Dionyſius in libro de ſacramentis ſic accipit, vt puto, ſemper. itaque obſeruat Pachymeres σύναξιν Dionyſio, non ſignificare congregationem populi, vt ipſius ætate ea vox accipiebatur; quæ & συνέλευσις, Iuſtino dicitur; ſed coniunctionem cum Chriſto, quæ fit per

huius ſacramenti participationem. Sic ille ad caput tertium; Σύναξιν ἐοικέναι, οὐ τὴν τοῦ λαοῦ, καθὼς τὴν λέξιν σήμερον ἐκλαμβάνονται· ἀλλὰ τὴν πρὸς Θεὸν συναγωγὴν, καὶ κοινωνίαν, & clarius capite 4. Σημείωσαι, ὅτι σύναξιν μόνην τὴν λειτουργίαν φησὶ, καθ᾽ ἣν τῶν θείων μυστηρίων κοινωνοῦσιν οἱ ἄξιοι· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ ὄνομα λαμβάνει, οὐ διὰ τὸ συνάγεσθαι τὸν λαὸν, καθὼς εἴποι τις, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν, καθ᾽ ἣν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ὡς μέλη τῇ κεφαλῇ συναγόμεθα. *Obſerua ſolam Liturgiam, in qua myſteriorum fiunt participes qui digni ſunt, à Dionyſio appellari* Synaxin. *nam eo ſenſu id nomen ipſe accipit, non quia* συνάγεται *congregatur populus, vt aliquis exiſtimare queat: ſed propter communionem cum Vno per quam Seruatori Chriſto vt membra capiti,* συναγόμεθα, *coniungimur.* Hæc obſeruatio vera eſt: nam ipſum Deum. qui per ſacramenta hanc coniunctionem operatur Dionyſius συναγωγὸν, propterea appellat, initio Hierarchiæ cœleſtis. ἐπιστρέφει ἡμᾶς πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ πατρὸς ἑνότητα. Aliis ſcriptorib. συνάγειν & σύναξις ſimpliciter vſurpantur de conuentib Chriſtianis ſine reſpectu ad Euchariſtiam. Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi 18. ἐκκλησία καλεῖται φερωνύμως διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ὁμοῦ συνάγειν, & quam Theologi appellant Eccleſiam viſibilem, eam dici obſeruaui à Baſilio M. ἁγίαν συνάθροισιν, in vtraque homilia in Pſalmum 28. Aliquando expreſſe diſtinguitur ſynaxi à celebratione ſacramenti. Socrates lib. quinto; πάντα τὰ τῆς συνάξεως γίνεται, δίχα τῆς τῶν μυστηρίων τελετῆς, Chryſoſtomus homilia in Acta 18. oſtendit, in vicorũ & pagorum Eccleſiis, ſacramentum quidẽ diebus tantum Dominicis ſolitum celebrari; at preces & Synaxes quotidie. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ διλωνεῖς διὰ σε· ὕμνοι καὶ συνάξεις διὰ σε προσφορὰ καθ᾽ ἑκάστην Κυριακήν, Idem homilia in verb. Pauli I. Co. XI. 19. συνιόντες οἱ περὶ παντός, μετὰ τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν, μετὰ τὰς εὐχὰς μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν τῆς συνάξεως λυθείσης. hic ſynaxis nomen generale eſt, quod omnia complectitur in conuentibus Chriſtianorum fieri ſolita. alibi eidem, συνάξεως ἁγίας κοινωνεῖν, idem eſt ac πνευματικῆς μετέχειν διδασκαλίας; vt in X. Statuarum. Idem, aduerſus Iudæos libro II. ſuos auditores hortatur vt errantes reuocare in viam ſtudeant; ἵνα inquit. εἰς τὴν ἐπιοῦσαν σύναξιν μετὰ πολλῆς παῤῥησίας ἀπαντήσωμεν, δῶρα τῷ Θεῷ κομίζοντες: *vt ad proximam ſynaxin plenâ fiducia occurramus, dona Deo adferentes.* hic ſynaxis videri queat eſſe ipſa communio: nam donorum oblatio Euchariſtiam deſignat non tantum preces, aut verbi auditionẽ. quare doctiſſimus Eraſmus de communione accepit: quem tamen eo nomine viri docti reprehendunt, in Notis Pariſienſib. ad illum librum. Negant illi *ſynaxin* ſignificare Euchariſtiam: quod tamen verbis expreſſiſſimis & Dionyſius & Thomas affirmant. Sed; vti dicebam, iudicio opus in hac voce exponenda. Apud Epiphaniũ legimus in epitome de fide Catholica; Apoſtolos inſtituiſſe συνάξεις ἐπιτελεῖσθαι τετράδι καὶ προσαββάτῳ καὶ Κυριακῇ. *vt fierẽt ſynaxes quarta feria die ante ſabbatũ, & dominica* Hic poteſt dubitari an ſimpliciter cõuentus ſacri intelligãtur ad Verbũ audiẽdum & orandum; an etiam de Cœnę Domini celebratione ſenſerit Epiphanius. Ratio dubitandi oritur

ex obſeruatione diuerſa veterum Eccleſiarum. Nam vt teſtatur Socrates, pleræque omnes Orbis terrarum Eccleſiæ, & his diebus & ſabbatis etiam ad ſynaxes conueniebant, in quibus myſteria celebrabantur Alicubi vt Alexandriæ, mos fuit diuerſus, quod obſeruat idem Socrates, illo libri quinti capite 22. & è Iuſtini Apologia II. conſtat nonnullas Eccleſiis ad participationem panis myſtici diebus dumtaxat Dominicis, ſi e. vt ipſe appellat, Solis, conueniſſe: Qui ante annos mille plus minus Græcos ſcriptores Eccleſiaſticos in Latinum ſermonem vertebant; ij fere vbique σύναξιν pro communione acceperunt; & vſum loquendi ſuorum temporum ſecuti, *Miſſam* verterunt. Poteſt fieri, vt alicubi ſic verterint; vbi de communione non agitur, & errarint: vbi vero de Eucharistia ſermo eſt nimis iniquum ſit hodie, de voce quam in vertendo vſurparunt negotium illis faceſſere. Nam & Iulianus interpres Nouellarum antiquiſſimus & eruditiſſimus, aliique viri doctiſſimi, Græcas voces σύναξις & λειτουργία, ſic expoſuerunt, vſum, vt dixi, ſuorum temporum ſecuti. ſed de illa voce poſtea. Græci loca ſynaxibus dicata appellarunt συναγωγήρια. Poſtremo ne illud quidem prætermittemus; etſi non extat in Scripturis vox, *ſynaxis*, at verbum vnde illa deriuatur, in eadem notione extare, vt Matth. 18. 20. Ioh. 15. 52. Act. XI. 26. XIV. 17. & 20. 7.

XLIII. ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ. Myſterium Sacramentum. *Origo vocis* myſterium. *Varia notio eius vocis in Scripturis.* μυστήριον ἀνομίας *aut* κακίας. Sacramentum *diuerſa notione*. *Cur Sacramenta Patres dixerint* myſteria. *Ea vox deſumpta è ſacris opertaneis paganorum. Pauli exemplo Patres multa Paganorum inſtituta & nomina traduxiſſe ad religionem Chriſtianam. Myſteria variorum Deorum. Finis myſteriorū. Gradus in myſteriis.* κάθαρσις, σύστασις, μύησις, ἐποπτεία. *Sygnacula & typi myſteriorum, ac ſymbola. communio hominum cum aliis animalibus expreſſa in myſteriis. Confeſſio in myſteriis & excommunicatio;* σιωπῶντα λέγειν *item ſacrum ſilētium.* ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια. *Quomodo Patres nomina & inſtituta horū ſacrorum veræ pietati accommodarunt.* μύησις, μυσταγωγία, τελεταὶ, *& id genus voces.* Τὰ μυστήρια *de Euchariſtia. gradus in hoc ſacr.* κάθαρσις, μύησις, τελείωσις vel ἐποπτεία. Catechumeni *ſiue* competentes *&* fideles. *gradus circa lapſos. Bellarmini hallucinatio. Sacramenta viatica morientum.* θέωσις. *deſideria epoptarum & Competentium. Symbolum fidei. Silentium veteribus Chriſtianis vſurpatum de hoc ſacramento.* ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. *norunt* initiati. *ſiluiſſe autem non tam rem*

ſignificatam quam ſignum. παρεγχεῖται. ἐγχεῖσθαι. *Calumnia paganorum, quod ſacra ſua occultarent Chriſtiani. Reſponſio veterum. Siluiſſe veteres etiam alia præter hoc ſacramentum. aliquando etiam apud Fideles quædam, vt vocem ὁμοούσιος. Cauſſæ huius ſilentij, I. rerum ſublimitas. II. vt rerum ſacrarum accenderetur cupiditas. III. metus à contemptu. inde locutiones figuratæ, & verborum ampullæ. Dionyſij Areopagitæ ſtylus. Alia multa.*

IBIDEM.

VOx μυστήριον & in Scripturis ſępe legitur, & à Patribus Græcis Latiniſque ita crebro vſurpatur, pręſertim in mentione Sacramentorum, vt quædam accuratius de ea hoc loco adnotaſſe, operam luſiſſe videri, opinor, non queat. Originem nominis eſſe Hebraicam, vix poteſt dubitari. סתר *ſatar* eſt *occultare.* מסתר *miſtar,* aut מסתור *miſtor* eſt *res abſcondita, ſecretum*; myſterium igitur. Græci grammatici etymum varie explicant. μυεῖν eſt, *arcanam doctrinam tradere.* μυεῖσθαι, *illa doctrina imbui.* inde μυστήριον, vſitata formatione. Alii etymum ſic explicant; παρὰ τὸ τοὺς ἀκούοντας μύειν τὸ στόμα: *quod os claudant qui audiunt*: nempe ad ſeruandum ſilentium de quo poſtea. Iamblichus tamen, vt refert Photius, à magica obſeruatione circa mures vult appellata τὰ μυστήρια; quod illius viri eruditione eſt indignum. In Scripturis aliquando tota doctrina Chriſtiana vocatur myſterium, aut myſteria. Sic Matt. XIII. 2. Luc. VIII. 10. Marci IV. 2 dicit Dominus, ſolis diſcipulis ſuis datum eſſe, γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, *noſſe myſterium regni cælorum.* & Paulo ſæpe in epiſtola ad Epheſios, atque alibi, *myſterium* appellatur, vniuerſa Chriſti, & de Chriſto doctrina: quã Deus ab æterno abſconditam apud ſe quum habuiſſet, tempore ſuo mortalibus patefecit, vt ſæpe idem Apoſtolus repetit. I. Corinth. IV. 1. Apoſtoli dicuntur οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ, *diſpenſatores myſteriorum Dei,* Verbi nempe, Sacramentorum, & totius doctrinæ Chriſti. & in Tragœdia *Chriſtus patiens.* Apoſtoli ſæpe nominantur *Myſtæ.* I. Timoth. III. 9. Fides appellatur *myſterium.* Aliquando capita quædam doctrinæ Chriſtianæ peculiariter ita vocantur, vt I. Corinth. XV. 51. *Ecce myſterium vobis dico; non omnes quidem dormiemus; ſed omnes immutabimur.* & coniunctio Chriſti cum Eccleſia, dicitur *magnum myſterium,* Epheſ. V. 32. ſicut reuelatio Chriſti dicitur τὸ τῆς εὐσεβείας μέγα μυστήριον, in priore ad Timoth. III. 16. In poſteriore ad Theſſal. II. 7. dicitur conſummari in Antichriſto τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας, *myſterium iniquitatis*; hoc eſt, occulta quædam iniquitas, alta, profunda, & numeris omnibus abſoluta: nam ea vis eſt eius locutionis; quã obſeruo etiam apud alios auctores. Ioſephus Iudaici belli libro I. loquens de Antipatro filio Herodis, bipedum ſceleratiſſimo; τὸν Ἀντιπάτρου βίον οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἰπὼν κακίας μυστήριον: *non errauerit, qui dixerit, vitam Antipatri fuiſſe malitiæ myſterium.* Nec multo aliter loquitur Dionyſ. Halic. cum in epiſt. ad Pompeiũ ait, Theopompum hiſtoricum

hiſtoricũ cauſſas rerũ quas narrat inquirere, καὶ πάντα ἐκκαλύπτειν τὰ μυστήρια τῆς τιμιωτάτης ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀγιωτάτης κακίας, Diuerſo ſenſu apud Herodianũ libro octauo, ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος, iuſiurandũ quod præſtabant Legiones, dicitur eſſe τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυστήριον, *imperij Romani graue myſterium.* ſiue, vt loquitur Tacitus, *arcanum dominationis.* iccirco id iuſiurandum Romani vocabant *ſacramentum.* Et μυστήριον apud Græcos, & *Sacramentum* apud Romanos, voces ſunt religionis, reuerentiæ cuiuſdã & maieſtatis plenæ. propterea iam inde à principio Eccleſia illarum vſum ſibi vindicauit; neque ſolum in commune omnia religionis arcana nominauit myſteria & ſacramenta: ſed peculiariter doctrinæ illi, quam de ſignis Auguſtinus & Lombardus appellant, Græci συμβολικὴν θεολογίαν, eas dictiones accommodauit. Sacramenta enim & μυστήρια nuncuparunt rerum inuiſibilium ſigna viſibilia, quæ Deus ipſe in Eccleſia ſua inſtituit. Obſeruant doctiſſimi è Rabbinis, inter חוקים & מצות hanc eſſe differentiam: quod *mitſuoth*, ſiue præceptorum ratio aperta eſt; vt Deum cole: honora patrem & matrem. at *chukim* ſtatuta, ſiue decreta earum rerũ eſſe dicunt, quarum טעם ratio ſoli Deo ſit nota, & comperta, vt circumciſionis & ſimilium. Ad hoc genus pertinent Sacramenta Gratiæ; quorum in nouo Teſtamento, nullum eſt, vt videtur, commune nomen, niſi fortaſſe σφραγὶς *ſignaculum*: quod tamẽ circumciſioni aut baptiſmo tribui fere videas à Græcis Patribus. S Euchariſtię non ita frequenter. Syri ſacramentum appellant ארזא & רזין *arcana, myſteria.* Seuero Alexandrino baptiſmus nominatur ארזא *ſacramentum.* quod nomen etiam Chriſmati ab eo tribuitur, & Euchariſtię. aut plenius, *raza depagreh vade meh.* ſacramentum corporis & ſanguinis Filii Dei. & חתמא σφραγίς, *ſigillum*: item רושמא *ſignum* aut γνώρισμα, nempe *noua vita.* dicitur etiã מחבונא ἀρραβὼν τῆς υἱόθεσίας ἡμῶν, *pignus adoptionis noſtræ in filios Dei.* B. Chryſoſtomus homilia VII. in priorem ad Corinth. ad Pauli verba, *loquimur Dei ſapientiam, quæ abſcondita eſt*, rationes multas affert, cur doctrina Chriſtiana, pręſertim autem ſacramentalis, appelletur *Myſterium.* Prima ratio eſt, quia Deus illud ſuum conſilium de redemptione hominum clam habuit, ac ne Angelis quidem aperuit, priuſquam hominibus ipſis illud panderet. deinde ex ea appellatione ipſe elicit, fidei arcana non temere apud indignos eſſe euulganda: ſed vt pretioſam margaritam à contemptu eſſe vindicanda. Elicit etiam inde, myſteria Dei non eſſe profananda λόγοις περιττοῖς, rationibus aut ratiocinationibus exquiſitè excogitatis. τὸ γὰρ μυστήριον, ait, κατασκευῆς οὐ δεῖται· ἀλλ᾽ ὅπερ ἐστὶ τοῦτο μόνον καταγγέλλεται· ἐπεὶ οὐκ ἔσται μυστήριον θεῖον καὶ ὁλόκληρον, ὅταν παρὰ σεαυτοῦ τι προσθῇς: *myſterium enim operoſa argumentatione opus non habet, ſed tantum illud enunciatur quod eſt: nam ſi aliquid & ipſe de tuo adieceris, iam non erit myſterium diuinum; non certe ex omni parte.* Alia deinde ratio affertur à Chryſoſtomo: quia in myſteriis ἕτερα ὁρῶμεν, ἕτερα πιστεύομεν. ἑτέρως ὁ πιστὸς: ἑτέρως δὲ ὁ ἄπιστος περὶ τούτων διάκειται: *alia videmus, alia credimus; aliter illud aſſicior ego fidelis, aliter*

infidelis. Fidelis, ait, audit Chriſtum in Cruce paſſum, & bonitatem illius admiratur: infidelis putat id eſſe infirmitatis illius argumentum, ſic de cæteris. deinde quomodo ſacramenta ſunt myſteria declarans; Infidelis, inquit, ſi lauacrum audiat, aquam ſimpliciter cogitat: ego non ſimpliciter quid agatur intueor; ſed animi purgationem per Spiritum. ille putat corpus mihi lauari: ego cogito ſepulturam, reſurrectionem, ſanctificationem, Spiritus donationem: οὐ γὰρ τῇ ὄψει κρίνω τὰ φαινόμενα· ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας: *non enim ex aſpectu iudico de iis quæ cernuntur, ſed oculis mentis.* ſubiicit poſtea de Euchariſtia. Sed totam illam diſputationem apud ipſum auctorem legant ſtudioſi: eſt enim inſignis. Omitto quæ in eandem ſententiam leguntur apud alios Patres. Sciendum vero eſt, primos Chriſtianos, cum Sacramenta vocarunt *myſteria, teletas, myſtagogiam.* aut ſimilibus nominibus, tranſtuliſſe ea vocabula ex iis Paganorum ſacris, quæ Græci μυστήρια nominabant, & Latini etiam *myſteria*, aut *initia*, aut interdum *ſacra opertanea* vt Plinius, aut *ſacra operta*, vt Flaccus. Nam quod videmus feciſſe Athenis Paulum, ductorem Chriſtiani exercitus, ſicut appellatur Hieronymo, vt inſcriptionem fortuitam arte torqueret in argumentum fidei, & ex ara Ignoto Deo inſcripta, occaſionem ſumeret verum Deum Athenienſibus annuntiandi; id pios Doctores in conuertendis Gentibus magno cum fructu ſæpe feciſſe res arguit, & quæ hic ſumus obſeruaturi manifeſtiſſime oſtendent. Conſtat nihil magis olim paganos auertiſſe à fide in Chriſtum, quam opinionem nouitatis. Fit enim naturæ quodam inſtinctu & iudicio, (recto ſane; ſi illo recte vtamur;) vt in religionis negotio noua omnia ſint ſuſpecta & fere exoſa; traditas à maioribus opiniones mordicus retineamus: ita vt hac potiſſimum in parte verum ſit, quod antea dicebamus, τὸ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον: *res eſt difficillima contrarium aliquid docere eius quod prius fuit creditum.* Paulus igitur, quo facilius doctrina ſua admitteretur, amota ſuſpicione nouitatis; ingenioſo quodam, vt ſic dicam, ſtratagemate, aræ illius occaſionem arripit, & Athenienſibus cum Deum ſe dicit prædicare, quem ipſi iam dudum colebant. Inſignia Apoſtoli verba ſunt: ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν, *quem ergo ignorantes pie colitis, hunc ego vobis annuntio.* Nimirum, vt vere ſcribit B. Auguſtinus De vnico baptiſmo contra Petil. cap. quinto, *noluit Apoſtolus deſtruere verum, quod inuenit in lapide Paganorum.* Vide eundem plura in eandem ſententiam differentem, libro ſexto extremo, De baptiſmo contra Donatiſtas. Hanc Pauli ſanctam prudentiam Antiſtites primos religionis Chriſtianæ ſæpe eſſe imitatos, facile intelligent, qui antiquiſſimos pietatis noſtræ ritus cum iis comparabunt, qui prius fuerunt apud paganos. Multa nomina antiquæ ſuperſtitionis, multi ritus & cæremoniæ retentæ: ſed pia adhibita interpretatione omnia in melius verſa: planeque vt alicubi ait Beda, *pertinaci paganiſmo mutatione ſubuentum eſt, quum rei in totum ſublatio potius irritaſſet.* An hoc conſilium pro tempore vtile, in damnum veritatis poſtea

poſtea verterit, non hic diſputo. Fuerunt ſane iam inde à principio Eccleſiæ viri magni, qui ritus paganicos in Eccleſiam inuehi quererentur, & inuectos eo ipſo nomine reſpuerent, *quia apud idola celebrarentur*, vt loquitur Tertullianus; cuius lege librum De oratione, capite XII. Verum hæc quæſtio alibi accuratius eſt tractanda. Enimuero mirum dictu & cogitatu horrendum, quantopere olim Satan, per illa quæ dicebantur myſteria, hominibus illuſerit. Quoniam enim, neſcio quæ veritatis ſcintilla inter fœda alioquin mendacia, & denſiſſimas tenebras micabat; tanti hæc ſacra facta ſunt, vt fidem omnem res ſuperet; veteque Auguſtinus ſcribit, De Trinitate lib. III. cap. X. *Diabolum animas deceptas illuſaſque præcipitaſſe, quum pollicereturpurgationem animæ, per eas quas* τελετὰς, *appellant, transfigurando ſe in Angelum lucis, per multiformem machinationem, in ſignis & prodigiis mendacii.* Erant autem ſacra huius generis apud Græcos (nam Romani non ita apud ſe coluerunt: noctu enim peragebantur præcipui fere horum ritus: Romani autem ſacra nocturna ſemper improbarunt, vt & Cicero teſtatur in II. de legibus:) plura & diuerſa: Matris Deum in Samothracia; Hecatæ, multis in locis; Cereris & Proſerpinæ, Eleuſine in Attica; Bacchi in Bœotia, Mithræ in Aſia; Orphei paſſim in Græcia; Iſidis in Ægypto, & multis aliis in locis, teſte etiam Apuleio, qui *Teletas* vocat. Et erant alia maiora, alia minora, quibus initiandi præparabantur ad maiora. Ipſa ſacra μυστήρια dicta; operatio ſacrorum μύησις; & qui percipiebant illa ſacra, μυούμενοι, τελούμενοι, τελισκόμενοι, aut τελειούμενοι. Nam ſcopum ſacrorum dicebant τέλος, *finem.* Finem autem interpretabantur, perductionem animæ ad illum ſtatum, in quo erat prius quam deſcenderet in corpus. Olympiodorus in Platonis Phædonem: Σκοπὸς τῶν τελετῶν ἐστὶν, εἰς τέλος ἀναγαγεῖν τὰς ψυχὰς ἐκεῖνο, ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἐποιήσαντο κάθοδον, ὡς ἀπ' ἀρχῆς, in quo apparet veriſſimum, quod dicebat Tertullianus Apol. c. 47. *omnia aduerſus veritatem, de ipſa veritate constructa eſſe, operantib. æmulationem iſtam ſpiritib. erroris.* Nam iſtud τέλος Olympiodori, quid aliud eſt, niſi ſtatus perfectionis, ex quo excidimus in veteri Adamo, & in quem aut multo meliorem, per nouum Adamum ſumus reſtituti? Finem vero vltimum & fructum horum myſteriorum eſſe dicebant; quod initiati poſt mortem cum diis eſſent habitaturi: quũ noninitiati, in cœno & luto, atque vt vetus poëta ait, Βορβόρῳ ἐν προχοαῖς, ſeſe eſſent volutaturi. Plato in Phædone: Κινδυνεύουσιν οἱ τὰς τελετὰς ἡμῖν καταστήσαντες, οὐ φαῦλοί τινες εἶναι, ἀλλὰ τῷ ὄντι πάλαι αἰνίττεσθαι, ὅτι, ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται· ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος, ἐκεῖσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσει. gemina his ſcribunt Plutarchus, Diogenes Laertius in Antiſthene, & Diogene Cane, & alij. Arrianus in diſſertationibus Epicteti lib. III. cap. XX. ipſum inducit hæc dicentem; οὕτως ὠφέλιμα γίνεται τὰ μυστήρια· οὕτως εἰς φαντασίαν ἐρχόμεθα, ὅτι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ βίου κατεστάθη πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ex quo apparet, crediſſe Epictetum, cum reliqua turba ſapientum ſeculi, myſteria fuiſſe à priſcis inſti-

tuta, ad emendationem morum, & hominum vitam corrigendam. Ciceronis vero de his ſacris locus eſt illuſtris in II. de legibus, ex quo facile intelligas, quanti fœdiſſimæ ineptiæ, in illis *ignorantia temporibus*, vt appellat Paulus, æſtimarentur. *Mihi*, ait, *cum multa eximia diuinaque videntur Athenæ tuæ peperiſſe, atque in vitam hominum attuliſſe; tum nihil melius illis myſteriis, quibus ex agreſti immanique vita, exculti ad humanitatem & mitigati ſumus; initiaque, vt appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus: neque ſolum cum lætitia viuendi rationem accepimus; ſed etiam cum ſpe meliore moriendi.* Quam vocat M. Tullius *rationem moriendi cum ſpe meliore*, eam Sophocles affirmat fuiſſe certam ſpem viuendi poſt mortem, ſi quis eſſet initiatus: quum non imbutos illis ſacris mala in Inferis manerent.

– ὡς τρισόλβιοι
Κεῖνοι βροτῶν, οἳ ταῦτα δερχθέντες τέλη
Μόλωσ' ἐς ᾅδου· τοῖσδε γὰρ μόνοις ἐκεῖ
Ζῆν ἐστι· τοῖς δ' ἄλλοισι πάντ' ἐκεῖ κακά,

h.e. Sed philoſophi Platonici, cum, huiuſmodi ſacrorum, tum vniuerſę vt ipſi appellant θεωρητικῆς ἀληθείας finem ſtatuunt, vt euadat homo quam ſimillimus Deo, atque adeo, Deus fiat, ſicut in diatriba de Communione dicebamus. Et ſcopus quidem ac finis vltimus horum myſteriorum iſte fuit; ratio vero eorum ſacrorum, illa in vniuerſum erat: vt qui ſe diſciplina imbuendos traderent, paullatim purgati ab huius vitę inquinamentis, & peccatorum ſordibus, per certos gradus & definita temporum interualla, ad neſcio quorum ingentium arcanorum perceptionem, atque notitiam perducerentur. Olympiodorus; ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις· εἶτα ἐπὶ ταύταις αἱ ἀπορρητότεραι· μετὰ ταύτας, συστάσεις· καὶ ἐπὶ ταύταις, μυήσεις· ἐν τέλει δ' ἐποπτεῖαι. *In ſacris præcedebant publicæ purgationes; deinde has excipiebant aliæ reconditiores: poſt has aggregationes: tum ſequebantur initiationes: ad extremum epoptiæ:* ſiue ſacrorum omnium plena participatio. ἐποπτεύειν enim eſt, percipere quicquid ſanctiſſimum eſt in ſacris: nihil enim vlterius fuit, quam vt fieret aliquis epopta. Tertullianus in Valentinianos auctor eſt; myſtas qui tradebant ſacra Eleuſinia, *epoptas ante quinquennium inſtituiſſe vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificarent.* Sane gradus proponuntur hic ab Olympiodoro quinque: quibus fortaſſe reſpondebat hoc quinquennium: purgationes communes: purgationes reconditiores: συστάσεις, (quam vocē poſtea explicabimus) initiationes & epoptiæ. atque eoſdē gradus idem reperit, ſic ſcribens, ἀναλογοῦσιν, inquit, αἱ ἠθικαὶ τε καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τοῖς ἐμφανέσι καθαρμοῖς· αἱ δὲ καθαρτικαὶ, ὅσαι ἀποσκευάζονται πάντα τὰ ἐκτὸς, τοῖς ἀπορρητοτέροις· αἱ δὲ περὶ τὰ νοητὰ θεωρητικαὶ ἐνέργειαι ταῖς συστάσεσιν· αἱ δὲ τούτων συναιρέσεις εἰς τὸ ἀμέριστον ταῖς μυήσεσιν. αἱ δὲ ἁπλαῖ τῶν ἁπλῶν εἰδῶν αὐτοψίαι ταῖς ἐποπτείαις. Peragebantur autem hæc initia, adhibitis quibuſdam ſymbolis, qui ad recordationem erant inſtitutæ rerum certarum. Habes multa de huiuſmodi ſignaculis apud Clementem in Protreptico, Arnobium libro quinto, & in erudito libello Iulii Firmici, quem ex profeſſo de his myſteriis ſcripſit. In nonnullis ſacris aqua adhibebatur in ſimilitudinem baptiſmi. Auguſtinus De baptiſmo

baptiſmo contra Don. lib. VI. cap. XXV. *In multis idolorum ſacrilegiis ſacris baptizati homines perhibentur.* Ad alia ſacra adhibuerunt myſtæ ſymboli panis & poculi; ſed aquæ non vini; neq; κράματος, Iuſtinus Apologia altera narrat, malos dæmonas in Mithræ myſteriis S. Euchariſtiæ æmulationem quandam tradidiſſe. ὅτι γὰρ, ait, ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυουμένου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν: ἢ ἐπίστασθε, ἢ μαθεῖν δύνασθε. Ecce panem & poculum; ſed aquæ, vt dixi, non vini: ecce verba ſolemnia ſuper ſymbolis proferri ſolita: id enim ſignificat iſto loco vox ἐπίλογοι, q.d. *ſuperdicta*; qua voce vtuntur Iuriſconſulti. Etiam Arrianus loco paullo ante indicato, ſacras myſteriorum voces commemorat, quas magna cum reuerentia excipi ſolitas oſtendit: ἱεραὶ, inquit, εἰσὶν αἱ φωναὶ αὐταὶ καθ' αὑτάς. Iam quum Euchariſtia & ſit & dicatur communio, ſicut ante expoſitum: in iiſdem Mithræ myſteriis communio quæ eſt omnibus animantibus inter ſe, miro ſymbolorum genere exprimebatur. Porphyrius de abſtinentia ab eſu animalium libro IV. Ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα μυστηρίοις, τὴν κοινότητα ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ ζῶα αἰνιττόμενοι, διὰ τῶν ζώων ἡμᾶς μηνύειν εἰώθασιν· ὡς τοὺς μὲν μετέχοντας τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας, λέοντας, καλεῖν. τὰς δὲ γυναῖκας ὑαίνας. τοὺς δὲ ὑπηρετοῦντας κόρακας· ἐπί τε τῶν πατέρων· ἀετοὶ γὰρ ἱέρακες· ὁ, τε τὰ λεοντικὰ παραλαμβάνων περιτίθεται παντοδαπὰς ζώων μορφάς. *In Mythra myſteriis noſtram cum animalib. communionem velut ænigmate exprimentes, ſolent per ipſa animalia homines ſignificare: ita vt eo qui eadem orgia participant, leones appellent: mulieres hyænas: qui miniſtrant, coruos. Fit hoc & in patribus: nam hi aquilæ dicuntur & accipitres; & qui Leontica ſacra ſuſcipit, animalium figuris omnis generis amicitur.* Præter huiuſmodi ſigna quibus vtebantur in ipſo actu initiationis, habuerunt & ſymbola alia, quæ pro teſſera erant thiaſotis eorundem ſacrorum, per quæ ſeſe inuicem agnoſcerent. Talia ſunt apud Clementem, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, ἐκερνοφόρησα; ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. *Bibi è cymbalo; fui cirnophoros, & ſacrum vas geſtaui; ſacrum thalamum,* aut *thenſam ſubii.* apud Firmicum, Θεὸς ἐκ πέτρας, *Deus è lapide:* apud vtrumque, Ταῦρος δράκοντος, καὶ δράκων ταύρου πατήρ, *Taurus draconis, & draco tauri pater.* Iam ad hæc myſteria admittendi confeſſionem peccatorum, ſaltem grauiorum, prius edebant. Apparet ex eo, quod narrat Plutarchus in Apophthegmatis; Antalcidam, cum erat initiandus à myſtagogo fuiſſe interrogatum, *cuius maximi peccati eſſet ſibi conſcius?* Idem in Laconicis ſimilem hiſtoriam narrat, Λάκωνά τινά τις μυσταγωγῶν, ἠρώτα τί πρόξας ἑαυτῷ συνοίδεν ἀσεβέστατον. *cum aliquis myſtagogus Laconem initiaret, interrogauit eum, cuius facinoris maxime impij ſibi conſcius eſſet.* Palam improbos & grauioribus ſceleribus impiatos, aditum ad myſteria non habuiſſe, fidem facit vetus formula, vim excommunicationis habens: ἑκὰς, ἑκὰς ὅς τις ἀλιτρὸς *procul hinc, procul ite profani.* & multo magis notiſſima hiſtoria de Nerone Auguſto ad ſacra Eleuſinia poſt occiſam matrem accedere non auſo. Suetonius cap. XXXIV. Ad hæc, myſte-

riorum cupidis caſtimonia ad certum tempus indicebatur. Qui in caſto erant, humicubitiones exercebant, à multis cibis abſtinebant, & σκληραγωγίας, multa inſtituta rigidiſſime obſeruabant, quod Grçci Latinique ſcriptores paſſim teſtantur, vt Apuleius, Porphyrius atque alij. Auctor eſt Libanius in Corinthiorum actione, myſtagogos ſumma diligentia initiandos ante omnia monuiſſe, vt manus puras animumque ſibi ſeruarent purum: καὶ τὴν φωνὴν Ἕλληνες εἶναι, *& vt in voce ſiue ſermone Græcos ſe præſtarent.* hoc quidem profecto ridiculum; quaſi faceret ad veram pietatem, Græca potius, quàm alia lingua loqui. deinde ſubiicit, ſingulos priuatim fuiſſe interrogatos, (tunc videlicet, cum peccata confitebantur;) τὸ σῖτον, καὶ τὸ μὴ σῖτα δὲ ἐγδέσω; ὁ καθαρὸς πάρει, quorum verborum ſententia eſt; non accedere purum ad percipienda myſteria, niſi qui legitimum cibum comederit, & ab illegitimo abſtinuerit. Poſſem hic commemorare multa exempla obſeruationum eo ſpectantium; quas breuitatis cauſſa prætermitto. Tertullianus obiter meminit in libro de ieiuniis aduerſus Pſychicos, *Xerophagias vero nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni; quales caſtimonia Apim, Iſidem, & Magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant.* Etiam veſtem, etiam comæ compoſitionem peculiarem habuerunt illorum ſacrorum hierophantæ, vt præter alios, oſtendit Arrianus in tertio Diſſertationum. Obſeruaui etiam in Myſteriis, populum aut initiatorum turbam Sacerdotibus reſpondiſſe, quod in hiſtoria Eccleſiaſtica dicitur ἀντίφωνα λέγειν, vel ᾠδὰς ἀντιφώνους, vt apud Socratem libro VI. capite VIII. Scribit enim Ariſtophanis Grçcus intetptes, in quibuſdam ſacris Bacchicis, daduchos aut alios miniſtros ſacrorum ſolitos adſtantium coronam ita compellare, Αἰνεῖτε Θεὸν, *Laudate Deum:* illos autem reſpondiſſe, Σεμεληΐ' Ἴακχε πλουτοδότα, *ô Semelæ fili Iacche, opum largitor.* quod videtur eſſe principium hymni alicuius in honorem Liberi Patris. Affine eſt apud Euſebium Hiſtoriæ lib. II. capite XVII. τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχεῖν, *hymnorum vltima verba repetere concinendo cum miniſtris ſacrorum.* è libro Philonis de Eſſenis, non vt putat it Euſebius de Chriſtianis. Supra omnia diligentiſſime caueri ſolitum, ne horum ſacrorum arcana τοῖς ἀμυήτοις, hoc eſt, religionis imprudentibus, quos profanos vocabant, innoteſcerent. Nam vt Diodorus Siculus ſcribit libro III. περὶ τῶν παραδιδομένων κατὰ τὰς τελετὰς οὐ θέμις τοῖς ἀμυήτοις ἱστορεῖν τὰ κατὰ μέρος, Itaque Herodotus, Plutarchus, Eunapius, alii ſcriptores, quum in eorum mentionem incidiſſent, negant fas ſibi eſſe ea loqui quæ ſciant Artemidori veiba ſunt, libro II. capite 42. vbi de Hecate loquitur; περὶ τούτων λέγειν, ὅτι ὅσιον, ὅτι ἀσφαλές· ἄδηλος δὲ ὁ λόγος τοῖς μεμυημένοις τῇ Θεῷ· οἱ δὲ ἀμύητοι παρὰ τῶν μεμυημένων μανθανέτωσαν. Eſt Græcis in eam rem locutio elegans in crebro vſu, περὶ τῶν μυστικῶν ἄστομά μοι κείσθω, qua ſignificant, perperam eos ore vti, id eſt loqui, qui myſteria euulgant. atque hoc qui facerent, ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια

μυστήρια proprie dicebantur; vt apud Plutarchũ, Lucianũ, Syneſium, alios. Arrianus loco indicato: σὺ ἐξαγγέλλεις τὰ μυστήρια, καὶ ἐξορχῇ παρὰ καιρὸν, παρὰ τόπον, ἄνευ θυμάτων. Nam ἐξορχεῖσθαι eſt, irreuerenter habere, foras proferre, atque vt exponit Heſychius ἐκλαλάζειν, καὶ ὑβρίζειν, proprie ἐξορχεῖσθαι ſignificat ἐκβαίνειν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ὀρθότητος. *rythmum excedere & regulam rectam*, vt loquitur Ariſtides in docta diſputatione κατὰ τῶν ἐξορχουμένων, quẽ titulum alibi exponebamus. Atque huius ſilentii tanta fuit religio, vt nec qui violaret, nec qui oculos curioſos in hæc ſacra immitteret, impune ferret. Rem memorabilem narrat Liuius libro XXXI. *Acarnanes*, inquit, *duo iuuenes, per initiorum dies, non initiati, templum Cereris*, (Athenis aut Eleuſine) *impudentes religionis cum cætera turba ingreſſi ſunt. Facile eos ſermo prodidit, abſurde quædam percunctantes: deductique ad antiſtites templi, quum palam eſſet per errorem ingreſſos, tanquam ob infandum ſcelus interfecti ſunt.* Nota eſt & Penthei laniatio propter inſpecta myſteria: quo reſpiciebat Syneſius, libro de prouidentia, ſcribens, quum loqueretur de myſteriis debito: ὃ, τε ἐκφήνας, ὅ, τε ἰδὼν νεμεσᾶται παρὰ τοῦ θεοῦ· καὶ λόγοι Βοιωτίοι τοὺς ἐναλομένους καὶ ἐποπτεύοντας ὄργια Διονύσου σπαράττουσιν ἀγνωσίᾳ σεμνότης ἐπὶ τελετῶν. ἐν νυκτὶ διὰ τοῦτο πιστεύεται τὰ μυστήρια. *& ei qui patefecit, & ei qui vidit ſuccenſet numen. ſermones etiam Bœotii eos qui inſiliunt & contemplantur, Liberi Patris orgia delaniant. ignoratio myſteriorum eſt illorum veneratio: propterea nocti creduntur myſteria.* Ex iis quæ diximus, vtcunque poteſt cognoſci, quas opiniones de ſuis myſteriis pagani haberent; quos ritus in illis ſeruarent: de quibus plurima afferre quum poſſemus, ea dumtaxat hoc loco attigimus, quę aliquam cum ſanctiſſimis Chriſtianæ pietatis inſtitutis ſpeciem affinitatis habere videbantur. Quod pii Patres quum intelligerent, quo facilius ad veritatis amorem corruptas ſuperſtitione mentes, traducerent; & verba ſacrorum illorum quam plurima, in ſuos vſus tranſtulerunt; & cum doctrinæ veræ capita aliquot ſic tractarunt, tum ritus etiam nonnullos eiuſmodi inſtituerunt; vt videantur cum Paulo dicere Gentibus voluiſſe, ἃ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, ταῦτα καταγγελλόμεθα ὑμῖν: quæ creditis, & facitis, vt pij ſitis; ea qui poſſint ac debeant vere credi fierive, vt ſitis reuera pii, vos docere volumus. Hinc igitur eſt, quod ſacramenta Patres appellarunt *Myſteria* μυήσεις, τελετὰς, τελειώσεις, ἐποπτείας ſiue ἐποψείας, τελεστήρια, item τελεστικὰ aut τελειωτικὰ μυστήρια, τελειωτικὰς θεώσεις, ἱεραρχικὰς τελετὰς, interdum etiam ὄργια, ſed rarius; & συμβολικὴν θεολογίαν ſiue ἱεραρχίαν: peculiariter vero Euchariſtiam τελετῶν τελετὴν vt Dionyſius Areop. capite tertio Hierarchiæ Eccleſ. ſicut etiam Bernardo dicitur, *ſanctum ſanctorum, ſacramentum ſacramentorum.* dicitur etiam antonomaſtice τὸ μυστήριον, aut numero multitudinis τὰ μυστήρια. Chryſoſtomus, homilia in Matthæum XLIV: πανταχοῦ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλομεν, καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι. καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι. locis innumeris Patres baptiſmum appellant myſterium: hic tamen *myſteria* ſeparantur à baptiſmo, & Cœnam Domini

Ppp. 3 auctor

auctor intelligit: apud quem, & alios Patres paſſim de ſacra Communione leges, φρικτὰ μυστήρια, vel τὸ ἀπόῤῥητον μυστήριον, Gregorio Magno *magnum & pauendum myſterium.* De conſecr. diſtinct. II. canone LXXIII. appellarunt etiam τὰ ἔνδοθεν μυστήρια, q. d. *interiora myſteria.* Nam apud Epiphanium in fine operis, vbi inſtituta Eccleſiæ exponuntur ita legas, Τὰ ἄλλα μυστήρια περὶ λουτροῦ καὶ τῶν ἔνδοθεν μυστηρίων ἐπιτελεῖται. vbi *myſteria* appellantur in genere omnia ſacramenta; at *myſteria interiora* dixit, pro Euchariſtia. Sic apud Latinos aliquando *Sacramentum* eſt κατ' ἐξοχὴν, ipſa Communio. Ambroſius in Apologia ſancti Dauidis: *Quid mirum ſi vidit baptiſmatis ſacramenta? mox & de ipſo ſacramento plenius dixit paraſti in conſpectu meo menſam.* Μυεῖσθαι, in veterum monumentis ſæpe leges, pro Cœnæ Dominicæ fieri particeps. μύησιν pro ipſa actione: μύστης eſt ſacerdos, qui etiam dicitur ὁ μυσταγωγῶν, & ὁ ἱεροτελεστής. μυσταγωγεῖσθαι, imbui doctrina ſacramentorum, aut particeps illorum fieri. Theodoretus, Curationum. libro quinto, καὶ τὰς γυναῖκας τελεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖσθαι ὁ νόμος κελεύεται, hoc eſt, vt ibidem dicitur, τῶν θείων μυστηρίων μεταλαχεῖν; Apud Chryſoſtomum tomo I. pag. 652. μυσταγωγία: eſt ipſa Euchariſtiæ inſtitutio. ἡ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ait κατενεχθεῖσα μυσταγωγία, alibi eſt ipſa actio Sacerdotis: Sic paſſim dicitur ὁ ἱερεὺς ἐπιτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, amat eam dictionem Dionyſius; qui etiam hoc ſacramentum nominat ἱεροτελεστίαν, (& ſunt etiam alii ea voce vſi) & τὴν ἱεροτελεστικὴν ταύτην εὐχαριστίαν. In Liturgiis Græcis & alibi etiam, ἡ ἱερὰ τελετὴ, & ἡ κρυφία καὶ ἐπίσημος τελετὴ, aut ἡ μυστηρίων τελετὴ, aut ſimpliciter ἡ τελετὴ, eſt Euchariſtia; extatque ea vox etiam apud Latinos ſcriptores, aut Latine iam olim verſos. Barlaam Epiſcopus; *Eccleſia Romana ante inchoatum ſchiſma, pluribus quam ſeptingentis annis per azyma conficiebat Sanctiſſimam teletam.* in Nouella Leonis CXII. συναρμοστικὴ τελετὴ, eſt ordo benedicendi matrimonio, cuius pars erat etiam Communio. In Rituali Græco dicitur ἡ ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος, *ratio ſeu ordo coronæ.* Quemadmodum autem gradus quidam in myſteriis paganicis ſeruari ſunt, vt oſtendimus: ſic Dionyſius capite quinto vniuerſam τῶν τελετῶν τὴν ἱερουργίαν traditionem ſacramentorum, diſtinguit in tres actiones, quæ & ritibus & temporibus erant diuiſæ. Prima eſt κάθαρσις *purgatio*: altera μύησις, *initiatio*: tertia τελείωσις, *conſummatio*; quam & ἐποπτείαν ſæpe nominat: aliquando ἐποπτείας ἑστίασιν, q. d. *perfectæ contemplationis epulas*, vt capite primo Pachymeres ad caput III. τουτέστι τὸ τέλειον ὂν πάσῃ ἐπιστήμῃ τὸ ἐπόπτας καὶ μετόχους τῶν θεωρημάτων γίνεσθαι, καὶ μὴ κατά τι ἐλλείπειν ὡς τὸ γίνεσθε τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐπουράνιος. Quare epoptam eſſe, valet cognitione rerum diuinarum & ſacramentorum perceptione eſſe perfectum: ea videlicet perfectione, quæ in hac vita parabilis: nam hic quidem, ex parte tantum cognoſcimus, tanquam per ſpeculum & in ænigmate, ait Apoſtolus, I. Cor. XIII. 12. & vt ait idem II. Corinth. v. 7. in hac vita per fidem ambulamus, in futura ambulaturi per ſpeciem: quod

eleganter

eleganter Gregorius Naz. oratione x. dixit, *αὐτῇ τῇ πηγῇ ἐντυγχάνειν, καθαρῷ τῷ νῷ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ἐποπτεύοντας*. Vere igitur cenſeri felicitas magna debet Chriſtianorum epoptia: non quam mendaces myſtæ Græcorum tradebant, quę tamen in illa temporum cæcitate fiebat tanti, vt beatiſſimos omnium mortalium crederent epoptas. vnde prouerbium, quod alibi exponebamus *ἐποπτεύειν μοι δοκῶ*, *videor mihi fieri epopta*, de eo qui ſe feliciſſimum crederet. Diximus quinquénio fuiſſe pręparatos qui futuri erant epoptæ: in ritibus priſcæ Eccleſię duplicem animaduerto temporum obſeruationē non parum diuerſam: prior eſt circa illos qui fieri Chriſtiani primo cupiebant: altera circa lapſos, id eſt, eos, qui grauiore admiſſo aliquo peccato, commune ius fidelium amiſerant; deinde pœnitentes reſtitui in priorem locum optabāt. Quod ad priores attinet, tempora contractiora illis fuerunt præſtituta, neque vlla quinquennii neceſſitas: verum tamen etiam in iſtis certa temporum interualla ſunt obſeruata, & prius quam ad panem cum fidelibus frangendum aliquis perueniret, ſtadium conſuetæ exercitationis fuit decurrendum. Primo igitur fiebant Catechumeni, deinde Competentes, poſtremo Fideles & Chriſtiani. Plena ſunt Patrum monumenta, preſertim Auguſtini, teſtimoniis huius neceſſariæ obſeruationis. Circa lapſos diſciplina fuit admodum ſeuera, & prorſus admiranda: cui reuocandæ in vſum operam impendiſſe, res futura ſit Deo gratior abſque dubio, quam de fidei dogmatis ſubtiliter diſputare extra Scripturas, & omnes diſſentientes ferro & flamma perſequi; in quo hodie ſummus pietatis apex ponitur. Dicebamus, in admittendo initiandos quinque hos gradus fuiſſe obſeruatos, purgationem communem, purgationem interiorem, *σύστασιν*, initiationem & epoptiā: ſimillime vetus Eccleſia in admittendis lapſis ad ſacram Communionem quinque gradus ſeruauit, ſiue vt loquuntur ſcriptores Eccleſiaſtici *τέσσαρας τόπους ἐπιτιμίων ἀνύσαντας*, *quatuor loca pœnæ obiri* pręcepit antequam peruenirent ad ipſam Communionem. Primus locus eſt, quem vocarunt *πρόσκλαυσιν*, in ipſo primo aditu Eccleſię ſeparati non ſolum à Fidelibus, ſed etiam à Catechumenis aliquot annos (tres vt plurimum) manebant, pœnitentes in ſquallore & pædore *omnibus fidelibus legationes de precationis iniungētes*, vt loquitur Tertullianus in libro de pœnitentia. Proximus gradus ſiue locus dicebatur *ἀκρόασις*, ibi vt plurimum *ἄλλην τελετὴν εἰς ἀκρόασιν μόνον* ad alios tres annos admittebantur pœnitentes tantum vt audirent verbum Domini quando in Eccleſia legebatur. Gregorius Neocæſareæ Archiepiſcopus in epiſtola Canonica locū ita deſcribit: *ἡ ἀκρόασις ἔνδοθι τῆς πύλης, ἐν τῷ νάρθηκι, ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἁμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων· καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι*. His fas non fuit precibus Eccleſiæ intereſſe. Tertius gradus ſiue locus dicebatur *ὑπόπτωσις*, ea fuit quædam interior admiſſio, vbi tres alios annos ſtabant pænitentes, precum Eccleſiæ participes, vt & Catechumeni, quibus exeuntibus ipſi quoque exibant. Gregorius ita deſcribit: *ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος,*

μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται, *hic locus* ait Bellarminus libro I. cap. vlt. *dicebatur ὑπόπτωσις, quaſi contemplatio rerum ſupernarum.* ſed errat immaniter Bellarminus. an ille alicubi legerat ὑποπίπτειν pro *ſuperna contemplari*? nugæ. ὑποπίπτειν aliquando ſignificat humiliter ſe alicui ſubiicere. apud ſcriptores eccleſiaſticos ὑποπίπτειν τῷ Θεῷ, eſt humili & deiecto animo Deum colere. Clemens Strom. lib. IV. ἁγιάζεται καὶ γάμος, κατὰ λόγον τελειούμενος, ἐὰν ἡ συζυγία ὑποπίπτῃ τῷ Θεῷ. *ſanctificantur & nuptiæ recta ratione contracta ſi coniugium*, id eſt, maritus & vxor, *ſeſe humiliter Deo ſubmittant.* ab hac notione verbi huius deducitur ὑπόπτωσις, & hic tertius locus ſic appellatur, q d. humiliatio; vt vel ſola appellatio ſui officii pœnitentes admoneret. Reſtant duo nomina, σύστασις & μέθεξις; quarti & quinti loci, ſiue gradus. Quanquam ſunt qui loca pœnæ tantum quatuor agnoſcant: vt cum ſcribit Balſamon ad canonem 80. epiſtolæ Baſilii ad Amphilochium, τέσσαρες τόποι ἐπιτιμίων ἀνύονται διὰ χρόνου δώδεκα. *quatuor loca animaduerſionum Eccleſiaſticarum abſoluuntur ſpatio annorum duodecim.* Sed fere loca nominantur quinque, tria quæ diximus, & hæc duo. idem ad canonem XI. epiſtolæ Gregorii Neocæſareæ Ep. ὁ παρὼν ἅγιος πέντε τόπους μετανοούντων ὑπετύπωσε. *hic vir ſanctus, loca pœnitentium quinque deſignauit.* σύστασις igitur è myſteriis Gentium vox accepta, appellabatur ſtatio inter fideles: ibi pœnitentes duos perſæpe annos agebant; quod ad cætera, eiuſdem conditionis cum fidelibus; neque iam cum catechumenis exibant; ſola participatione myſteriorum cæteris fratrib. inferiores. μέθεξις vero dicebatur ius communicandi, & vt loquitur Baſilius aliquoties in deſcriptione harum pœnarum, ἡ κοινωνία τοῦ ἀγαθοῦ, *communicatio ipſius boni.* nam *bonum* eſt ipſa Euchariſtia, vt poſtea dicetur. alii eodem ſenſu dixerunt ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *peruenire ad conſummationem*, ſiue ad epoptiam. Deceperunt Bellarminum, qui hæc nomina veteris diſciplinæ illi ſuggeſſerunt: nam ille μίστασιν, appellat abſurde, malos auctores ſecutus, quæ erat dicenda μέθεξις, vel σύστασις. Sed hæc à nobis, ſi Deus voluerit, vbertim & accurate alibi explicabuntur. Redeo ad Chriſtianorum myſteria; quæ apud multos priſcæ Eccleſiæ temporibus, in tanta reuerentia erant, vt multis, dū cunctantur ad illa accedere, imprudentibus ætas efflueret. Horum male ſanam cunctationem paſſim Patres obiurgant: qui vt deſiderium Sacramentorum in animis hominū excitarent, atque vt Paganos à ſuis falſis myſteriis auerterent; vtilitatem & fructum Sacramentorum mirifice vbique commendant, neceſſitatem illorum vrgentes, & miros effectus è Chriſti doctrina magnifice prædicantes. Spem meliorem morientibus attuliſſe myſteria Attica dicebat paullo ante M. Tullius. Patres contra certam ſalutem & vitam æternam Chriſti myſteria digne percipientibus afferre, confirmabant: qui illa contemnerent, ſeruari non poſſe: morientū deniq; viatica illa eſſe, quū docerent, è re nominarūt *viatica* ipſa Sacramenta, præcipue vero ipſā Euchariſtiam. Finem vero & fructū vltimum Sacramentorū Θεοποίησιν *deificationem* dicere non dubitarunt; quum ſcirent vanarum ſuperſtitionum au-

ctores

ctores ſuis epoptis eum honorem audere ſpondere. Paſſim igitur legas apud Patres, τὸ ἱερᾶς μυσταγωγίας τέλος εἶναι θέωσιν, finem ſacramentorum eſſe, vt qui vera fide illa perciperent, in futura vita dii euadant. quod pio ſenſu dici ab illis oſtendimus iam in ſermone de Communione. Itaque Auguſtinus, cap. 56. Enchiridii ad Laurentium de fidelibus loquẽs, qui in Scripturis vocantur *templum Dei*, dicere uon dubitauit, *templum Dei ædificari ex diis, quos facit non factus Deus.* & Athanaſius oratione quarta contra Arrianos, verbo θεοποιεῖσθαι, in eam rem eſt vſus: quod mox ab eodem explicatur, τῇ τοῦ πνεύματος μετοχῇ συνάπτεσθαι τῇ θεότητι, *participatione Spiritus coniungimur Deitati.* Idem ad Adelphium, Chriſtus, inquit, γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ θεοποιήσῃ *factus eſt homo, vt nos in ſe deos faceret.* & ſimilia dicta nuſquam non apud Patres occurrunt. Quemadmodum autem epoptæ qui inſtituebantur quinquennio, docebantur cum ingenti cupiditate ſuæ epoptiæ tempus expectare: vnde illa *ſuſpiria epoptarum*, apud Tertullianum contra Valentinianos: ſic erudiebantur Catechumeni, vt magna cum auiditate Communionem peterent, vnde illis Cõpetentium nomen, ſicut docent Auguſtinus, Iſidorus, alii. Extant Patrum qua Græcorum, qua Latinorum, homiliæ plurimæ ad Catechumenos, in quib. multa dicuntur ad excitandam hanc illorum animis cupiditatem. Mos etiam fuit, vt in publicis ſacræ Liturgiæ precib. Sacerdos pro Catechumenis Deum oraret, *vt eis deſiderium regenerationis inſpiraret.* ſicut loquitur Auguſtinus in epiſtola CVII. & notat Chryſoſtomus, homilia II. in poſteriorem ad Corinthios, Sacerdotem pro Catechumenis orantem, hac precum formula vti ſolitum: δεηθῶμεν ἵνα ὁ πανελεήμων καὶ οἰκτίρμων Θεὸς ἐπακούσῃ τῶν δεήσεων αὐτῶν: *oremus vt miſericordiſſimus & miſerator Deus eorum orationes exaudiat.* deinde quæ eſſent Catechumenorum preces exponit. δέησις δὲ κατηχουμένων τίς ἂν εἴη, ἀλλ' ἢ, ὥστε μὴ μεῖναι κατηχουμένους; *Quanam vero Catechumenorum ſit oratio, niſi vt ne maneant Catechumeni?* Ratio eſt: quia non cenſebãtur Chriſtiani, qui ſacramentis nondum fuerant initiati: ac proinde ſi morerentur antequam fideles eſſent facti, ſpes ſalutis nulla erat, quod ſæpe affirmant B. Auguſtinus Chryſoſtomus, aliique. Quanquam οἰκονομικῶς, fortaſſe illa dicuntur: nam de Valentiniano, qui ante baptiſmum obierat, nihilo ſecius bene ſperaſſe Ambroſiũ notiſſimũ eſt: votum enim baptiſmi pro baptiſmo illi fuiſſe, non dubitauit. ideo ait in eius laudatione, *ablutus aſcendit, quem ſua fides lauit, & petitio conſecrauit.* De ſymbolis ſacramentorũ, per quæ diuinæ illæ cærimoniæ celebrantur, nihil attinet hoc loco dicere: illud vero, quod eſt & appellatur fidei ſymbolum, diuerſi eſt generis, & fidelibus teſſeræ vſum præſtat, per quam ſe mutuo agnoſcunt, qui pietati ſacramento dixerunt: cuiuſmodi teſſeras fuiſſe etiam in Paganorum myſteriis oſtendimus. Formulæ illi in myſteriis peragendis vſurpatæ, *Procul eſte profani*: reſpondet in Liturgia hęc per diaconos pronuntiari ſolita, ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. vel ἔξω περιπατεῖτε, ὅσοι ἐνεργούμενοι, ὅσοι ἀμύητοι. *Omnes Catechumeni foras diſcedite,*

omnes poſſiſi, omnes non initiati. alii aliter hanc formulam concipiebant. Noctu ritus multi in Myſteriis peragebantur : noctu etiá initiatio Chriſtianorum inchoabatur. Auguſtinus de ſymbolo ad Catechumenos, libro altero : *Sacramentorum rationem, ſiue tranſacta noctis, ſiue præſentis ſancti ſymboli, exponendã ſuſpicimus ſanctitati veſtræ*, mox: *Quid eſt quod hac nocte circa vos actum eſt, quod præteritis noctibus actum non eſt?* & quæ in catechetica myſtagogica prima Cyrilli Ieroſolymitani dicitur ἑσπέρα τοῦ βαπτίσματος, Gaudentio nominatur tractatu quinto, *ſplendidiſſima nox vigiliarum.* Quod autem dicebamus de ſilentio in ſacris opertaneis ſeruari à paganis ſolito; id inſtitutum veteres Chriſtiani ſic probarunt, vel religioſa eius obſeruatione myſtas omnes longe ſuperarint. Quemadmodum igitur dicit Seneca, ſanctiora ſacrorũ ſolis initiatis fuiſſe nota: & Photius ex veteri ſcriptore numero CCXLII. philoſophiam diuinam diuidit in ῥητὴν καὶ ἀπόῤῥητον. Iamblichus autem libro III. de philoſophia Pythagoræorum, in τὰ ἀπόῤῥητα, quæ afferri non poterant, & τὰ ἔκφορα, quæ foras afferre ius erat : ita vniuerſam doctrinam Chriſtianam veteres diſtinguebant in τὰ ἔκφορα, id eſt, ea quę enuntiari apud omnes poterant, & τὰ ἀπόῤῥητα, arcana temere non vulganda: de quibus neque in familiaribus colloquiis, neque in catecheſibus, neque in concionibus verba temere faciebant coram paganis, Catechumenis, aut quibuſuis aliis non inuitatis. Baſilius De Spiritu Sancto capite XXVII. doctrinæ Chriſtianæ duas partes facit τὰ κηρύγματα, *præconia* & τὰ δόγματα : dogmata eo loco appellans, quæ alii vocant τὰ ἀπόῤῥητα, *arcana non euulganda*; τὰ δόγματα, inquit, σιωπᾶται· τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. *dogmata ſilentio premuntur: præconia publicantur* : atque ibi vir ſanctus de ſilentio myſteriorũ multa diſputat. Qui propterea illam eius libri partem habent ſuſpectam, & negant eſſe Baſilii, quod Eraſmo ante omnes, opinor, venit in mentem; falluntur planiſſime : nam in hac re conſentiunt omnes ad vnum veteris Eccleſiæ Doctores, Græci pariter & Latini. Gregorius Nazian. coniunctiſſimus ille Baſilii ſodalis, oratione XLII. expreſſis verbis ait, μηδὲ ἔκφορα τοῖς ἔξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων μυστηρίων εἶναι. *pleraque noſtrorum myſteriorum, ne enuntiari quidem iis poſſe, qui ſunt extra fidelium communionem.* Quis ita hoſpes in Patrum lectione cui ſit ignota formula, in mentione ſacramentorum potiſſimum vſu trita, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *norunt initiati quod dicitur.* quæ formula in vnius Chryſoſtomi homiliis aut aliis ſcriptis, minimum quinquaginta locis poteſt obſeruari; apud Auguſtinum in epiſtolis, in enarrationibus in Pſalmos, tractatibus in Iohannem, homiliis ſiue ſermonibus aut aliis ſcriptis, non multo rarius : extat & apud alios omnes, credo, Patres ſæpiſſime. Ex plurimis quæ ſunt nobis ad manum, pauca proferemus. Chryſoſtomus in Geneſin ad illa verba è capite XLIX. 11. *lauabit in vino ſtolam ſuam* : Ὅρα, inquit, πῶς ἅπαν ἡμῖν ἐνταῦθα τὸ μυστήριον ᾐνίξατο· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. habes alterum teſtimonium, in homilia operis eiuſdem XXVII. pag. 214. 34. Commentario

mentario in Pſalmum CXL. de lingua loquens, ἐννόησον, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ μέλος, δι᾽ οὗ τὴν θυσίαν ὑποδεχόμεθα. ἴσασιν οἱ πιστοὶ τὸ λεγόμενον. *cogita hoc illud eſſe membrum, quo tremendum ſacrificium excipimus: ſciunt fideles quid dicam.* In Matthæum homilia LXXII αὐτὸ τὸ μυστήριον πόσου ἐλέου, πόσης φιλανθρωπίας; ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. in Ioannem homilia XV. ἔδωκε καὶ ἑτέραν ταύτης πολλῷ μείζονα τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ταύτην μίαν· ἴσασιν οἱ συμμύσται τὸ λεγόμενον. *dedit Deus & alteram menſam, multo maiorem hac:* (terram modo menſam vocauerat.) *ſed hanc quoque vnam ſciunt ſymmyſtæ quid dicatur.* homilia XLVI. ἓν σῶμά ἐσμεν, καὶ μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ· οἱ δὲ μεμυημένοι παρακολουθείτωσαν τοῖς λεγομένοις. *vnũ corpus ſumus, & mẽbra de carne eius, & de oſſibus eius: qui ſũt initiati aduertãt animũ ad ea quæ dicũtur.* homilia LXXXV. ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι. δι᾽ ὕδατος μὲν ἀναγεννώμενοι, δι᾽ αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι. homilia XL. in priorem ad Corinth. locum Pauli exponens XV. 29. de iis qui baptizantur pro mortuis: βούλομαι μὲν σαφῶς αὐτὸ εἰπεῖν, οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμυήτους. οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν· ἀναγκάζοντες ἢ μὴ λέγειν σαφῶς· ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόρρητα. *cupio quidem perſpicue rem dicere: ſed propter non initiatos non audeo: hi interpretationem reddunt nobis difficiliorem: dum nos cogunt, aut perſpicue non dicere: aut arcana quæ taceri debent, apud ipſos afferre.* deinde addit, ſe quo poterit modo dicturum συνεσκιασμένως, *obſcure*, vel vt Lucretii vocem vſurpem, *adumbratim.* plane vt apud Theodoretum dialogo II. negat orthodoxus, de Euchariſtia fas eſſe aperte loqui; quoties periculum eſt, ne adſint non initiati. Οὐ χρὴ σαφῶς εἰπεῖν· εἰκὸς γάρ τινας ἀμυήτους παρεῖναι. deinde reſpondet Eraniſta: αἰνιγματώδης ἡ ἀπόκρισις ἐστιν. & in dialogo primo dixerat iam Orthodoxus, quum mentio de myſteriis incidiſſet; Ἀξιῶ σε μυστικώτερον ἀποκρίνασθαι· τινὲς γὰρ ἴσως ἀμύητοι παρεστήκασιν, idem Chryſoſtomus in Philogonium; κεῖται ἐνταῦθα τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν, σπαργάνοις ἐνειλημμένον· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα, in Euſtathium Antiochenum: ἔστι θυσία καὶ χοαὶ αἵματος· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον, Catecheſi priore ad baptizandos de calyce S. Euchariſtiæ: ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τοῦ ποτηρίου τούτου τὴν ἰσχύν. ἔσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕστερον. *ſciunt initiati, vim huius poculi: ſcietis vos quoque paullo poſt.* oratione in omnes martyres ait, ipſos dum adhuc terras colerent choris cœleſtibus fuiſſe coniunctos, quoties hymnum Triſagium cum ipſis Cherubim canerent; καθάπερ ὑμεῖς ἴστε οἱ μυηθέντες, in homilia qua probat vtile nobis eſſe, quod prophetiæ ſint obſcuræ: μεθ᾽ ὅσης ἀκριβείας ἀναφέρετε τὴν ᾠδήν· εἰδότες τῆς ὑμετέρας φωνῆς τὴν δύναμιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. Sed deficiat me dies, ſi pergã omnia illius Patris teſtimonia in eam rem adnotare. Cyrillus Ieroſolymitanus in Procatecheſi elegãter ait, Catechumenos quibus fas nõ eſt cognoſcere ſacra myſteria περιηχεῖσθαι, *vocem circumſonantẽ audire:* poſtea vero quã facti ſunt fideles, ἐνηχεῖσθαι, *intus erudiri.* deinde verbis diſertis dat præceptum ſuis auditoribus, ne quæ didicerint poſtquam fidelib. fuerint aggregati, Catechumenis, quos

ponit inter τοὺς ἔξω *extraneos ab Eccleſia*, enuntient. Idem in prologo fideles ſollicite adiurat ne librum homiliarum ſuarum catecheticarum vel Catechumenis, vel aliis non Chriſtianis velint tradere: alioquin facti rationem Deo redditūros. & in ſexta catecheſi, ſcribit idem: περὶ μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων, λαλοῦντες οὐ λαλοῦμεν. ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ νοῶσι: *de myſteriis, præſentes ſi ſint Catechumeni, clare non loquimur: ſed ſæpe multa dicimus tecte, vt qui norunt fideles intelligant*: Apud Dionyſium Areopagitam multis locis diſſeritur de hoc ſilentio, atque id ſanctiſſime ſeruandum præcipitur: vt Hierarchiæ cœleſtis, capite II. non procul ab initio, & in ipſo fine, Eccleſiaſticæ vero in ſingulis fere capitibus ſæpius atque vt ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια dixerunt pagani, de iis qui arcana myſteriorum euulgabant: ita dixit Dionyſius initio libri illius. ἀλλ' ὅρα, ὅπως οὐκ ἐξορχήσῃ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *vide, ne enunties, aut parum reuerenter habeas ſancta ſanctorum*. Vtitur & Chryſoſtomus eo verbo aliquoties, vt in commentario ad Pſalmum 4. & ad 136. B. Athanaſ. ſui inimici obiiciebant, quod calycem myſticum per irreuerentiam fregiſſet; atque in eo crimine exagitando tragœdias magnas ciebant. Ille contra in Apologia 2. grauiſſime illos accuſat duobus locis, quod de myſterio Cœnæ Domini coram Catechumenis, atq; etiam Græcis & ethnicis verba facere non erubuerint. καὶ οὐκ αἰσχύνονται, inquit, ταῦτα ἐπὶ κατηχουμένων, καὶ τό γε χεῖρον ἐπὶ Ἑλλήνων τραγῳδοῦντες τὰ μυστήρια, Palladius quoque in vita Chryſoſtom. pro magno ſcelere narrat, quod tumultu excitato contra virum ſanctum ab eius inimicis irruptio facta ſit in Eccleſiam, & quidam non initiati oculis vſurparint, quæ erat illis nefas videre Ipſe Chryſ. in Epiſt. ad Innnocentium Papam, hiſtoriam illam ſic narrat: Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινὸν, ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται ὧν ἔνιοι καθὼς ἔγνωμεν, καὶ ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο. Iſidorus Peluſ. lib. 4. Ep. 162. de eſu Euchariſtiæ loquens; ἵνα συνῶσιν οἱ μύσται τὸ λεγόμενον. Græcis Latini conſentiunt; Ambr. de initiandis: *Nunc de myſterio dicere tempus admonet atque ipſam Sacramentorum rationem reddere: quam ante baptiſmum ſi putaſſemus inſinuandam nondum initiatis, prodidiſſe potius quam edidiſſe æſtimaremur.* iterum ſub finem. *Signatum debet apud te manere myſterium, ne violetur operibus malæ vitæ atque adulterio caſtitatis, ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula loquacitate diſpergatur in perfidos.* Gaudentius Brixiæ Epiſcopus, æqualis Ambroſij; tractatu 2. *Modo ea ſolũ de ipſa lectione carpẽda ſũt, quæ præſentibus Catechumenis explanari nõ poſſunt, & neceſſario tamẽ aperiẽda ſunt neophytis.* vide quintũ tractatũ. Omitto B. Auguſtini teſtimonia, quæ, vt dixi plurima ſunt. paſſim igitur apud illũ leges, *Sacramẽtũ quod norũt fideles*. vt in 10. de ciuit. Dei, c. 6. in Pſalmo 39. & 109. in Iohãnem tractatu 26. in vndecimo autẽ ſic; *Omnes Catechumeni iã credũt in nomine Chriſti, ſed Ieſus non ſe credit eis.* mox. *Interrogemus Catechumenũ, Manducas carnem filii hominis; neſcit quid dicimus.* iterum. *Neſciunt Catechumeni quid accipiant Chriſtiani: erubeſcant ergo quia neſciunt.*

neſciunt. Quum igitur ſoli fideles nota haberent religionis Chriſtianę myſteria, iidemque tanto ſtudio illa occultarent; occaſio Gentibus data eſt, ut traducerent eam veræ pietatis; quaſi tenebras ſectaretur & lucem fugeret, ac notitiam hominum. Itaque Celſus vt refert Origenes ludibrii cauſa religionem Chriſtianam ſubinde vocitabat κρύφιον δόγμα, *doctrinam clandeſtinam.* Origenes vero hanc calumniam diluens, oſtendit, falſum eſſe capita doctrinæ omnia occultari: plurima enim quæ Gentes irridebant palam tradi & omnibus exponi: quod ſi quædam non paſſim omnibus communicentur: non magis eo nomine reprehendi iure Chriſtianos poſſe à paganis: quam ſuos ipſi philoſophos reprehendant, diſciplinam ſuam diuidere ſolitos in ἐξωτερικὰ, quæ foras proferuntur, patentque omnibus; & ἐσωτερικὰ, quæ intra ſcholæ fines continentur, ſuntque propria diſcipulorum interioris admiſſionis. Huc pertinet locus Gregorii Nazianzen. in priore inuectiua, εἰσὶν, inquit, καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ἐπίκρυφοι λόγοι τινὲς οὐκ ἀρνήσομαι: *ſunt etiam apud nos quidam ſermones per occultationem prolati, aut proferendi: nolo diffiteri*: ſed quantum eſſet diſcriminis, inter myſticos Chriſtianorum ſermones & fœdas ineptias paganorum, poſtea declarat. Hactenus probauimus τὸ ὅτι, & arcana quædam ſacrorum ſuorum ſiluiſſe veterem Eccleſiam apud non initiatos, demonſtrauimus: idque aliquanto prolixius; quia docti ſumus experientia, quam difficile obſeruationem hanc fuit admiſſuri Theologi quidam hodierni, illi quidem non indocti neque obſcuri nominis, ſed in hodiernis controuerſiis, quam in priſcæ Eccleſiæ inſtitutis magis exercitati Nunc quarũ potiſſimum rerum ſilentium exercerent, & quas ob cauſſas id facerent, breuiter oſtendendum. Et quidem in primo cenſu rerum ſilendarum poſuiſſe veteres ſacramenta, vel appellatio ipſa myſterii declarat. Nam vt vere ait Nicetas Choniates libr. 3 de Alexio Imp. tunc vere Euchariſtiæ myſterium eſt myſterium, quando ἐχεμυθοῦμεν, & curioſas omnes quæſtiones repudiamus: Zeno Veronenſis ſcriptor vetuſtiſſimus & elegantiſſimus, ſermone de continentia, loquens de vxore fideli mariti infidelis: *Quid quod illius ſacrificium publicum eſt, tuum ſecretum? illius à quouis libere tractari poteſt, tuum etiam à Chriſtianis ipſis, minime conſecratis, ſine ſacrilegio videri non poteſt.* Epiphanius pag. 136. aduerſus Marcionitas: παρ' αὐτοῖς πάντα χλεύης ἔμπλεα καὶ οὐδὲν ἕτερον. ὁπότε καὶ τὰ μυστήρια ἐνώπιον κατηχουμένων ἐπιτελεῖν τολμῶσι. *apud illos plena ſunt omnia irriſionis, & nihil aliud: quando etiam myſteria præſentibus Catechumenis audent celebrare.* Sed quum in Sacramentis tria occurrant conſideranda, Symbola ſignificantia, res Symbolis ſignificatæ, & ritus celebrandorum ſacramentorũ, quid eſt quod potiſſimum ſiluerunt veteres? Reſpondeo; Non adeo res in ſacramentis ſignificatas, & efficaciam illorum ſiluiſſe veterem Eccleſiam, ac ſymbola ipſa, & ritus celebrandi, ac rituum cauſas. Non igitur diſſimularunt Chriſtiani, in Cœna Domini, ſiue vt ipſi loquebantur, in ſacrificio altaris, peculiari quodã modo præſentem ſe venerari Deum Chriſtianorum; ſed quæ eſſet forma

eius ſacrificij, quod per Symbola panis & vini peragitur, hoc veteres piæ ſe non ferebant, verum occultabant. Apud Theodoretum igitur, dialogo altero, ſymbola quidem ænigmaticè proponuntur; Panem ita circumloquitur, *τὴν ἐκ τοιῶνδε σπερμάτων τροφὴν, alimentum è talibus ſeminibus.* quis niſi arcani conſcius hoc intelligat? iam alterum ſymbolum ita deſcribitur, aut potius occultatur, Κοινὸν καὶ τοῦτο ὄνομα πόματος εἶδος σημαῖνον: *Commune hoc quoq; nomen, potionis ſpeciem ſignificans.* hoc quidem merum ænigma eſt: at res ſymbolis iſtis ſignificatæ, ſine vlla diſſimulatione palam exprimuntur. quærit Eraniſtes, *Poſt conſecrationem quomodo hæc appellas?* reſpondet. Orthodoxus; *Corpus Chriſti & ſanguinem Chriſti*, B. Auguſt. De catechizandis rudib. c. 9. *De Sacramento quod acceperunt ſunt, ſufficit prudentiorib. audire, quid res ſignificet: cum tardioribus autem aliquanto plurib. verbis & ſimilitudinibus agendum eſt, ne contemnant quod vident.* ex hoc loco apparet, rem ſacramenti, vt appellat alibi Auguſtinus, multis eſſe declaratam, apud quos de Symbolis ſeruabant ſilentium. Et valde mirum eſt, quòd hîc Auguſtinus non obſcure indicat, ne iis quidem omnibus qui ad perceptionem ſacramentorum fuerant admiſſi, doctrinam de Symbolis clare fuiſſe expoſitam. Idem de Trinitate, lib. 3. cap. 10. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione ſumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vſum religionis aſſumatur. Et ſi nunquam diſcant experimento vel ſuo vel aliorum, & nunquam illam ſpeciem rerum videant, niſi inter celebrationes ſacramentorum, cum offertur & datur dicaturq; illis auctoritate grauiſſima, cuius corpus & ſanguis ſit, nihil aliud credent, niſi omnino in illa ſpecie Domini oculis apparuiſſe mortalium, & de latere tali percuſſo, liquorem illum omnino fluxiſſe.* Hic locus eſt inſignis, ex quo diſcimus, pios illos antiquos, apud non initiatos rem quidem ſymbolis ſignificatam non ſolitos tacere: imo contra, auctoritate grauiſſima ſolitos affirmare, ſacramentum quod celebrabant, eſſe corporis Chriſti communionem; & præſentem Chriſtum ſacræ actioni interuenire: ritũ vero peragendi ſacramenti, naturam ſymbolorum, & modum præſentiæ, ſolis initiatis aperuiſſe. Huc etiam pertinet illa Maximi Madaurenſis petitio in Epiſtol. ad Auguſtinum. *Illud quæſo, vir ſapientiſſime,* inquit, *vt remoto facundiæ colore atque exploſo, quâ cunctis clarus es; omiſſis etiam quibus pugnare ſolebas Chryſippeis argumentis; poſtpoſita paullulum dialectica, quæ neruorum ſuorum luctamine, nihil certi quicquam relinquere nititur; ipſa re approbes, quis ſit iſte Deus, quem vobis Chriſtiani quaſi proprium vindicatis, & in locis abditis, præſentem vos videre componitis.* Hic quoq; locus eximius eſt ad confirmandum id quod diximus. Nam ex huius miſeri philoſophi verbis, hoc primum intelligimus; etiam nõ initiatos, atque adeo etiam paganos, tantum de S. Euchariſtia notum habuiſſe; Chriſtianos cum ad frangendum panem conueniebant, Deum ſuum Chriſtum præſentem adorare & videre (in myſterio nempe, & vt dicebamus è Chryſoſt. fidei oculis:) ſed rationem celebrandi ſacramenti, ignoraſſe. diſcimus præterea è verbis huius viri paganorũ curioſitaté, quoties inquirere auderent modum

ſacramenti

ſacramenti huius, arte fuiſſe eluſam à Chriſtianis. icc irco enim tanta contentione petit ab Auguſtino, vt miſſis ambagibus rem ipſam ſibi velit explicare. quod tamen ne ſic quidem ab eo impetrauit. vt docet Auguſtini reſponſio. Epiphan. in Ἀγκυρωτῷ pag. 492. formulam inſtitutionis, quæ nomina continet ſymbolorum, tecto ſermone enuntiat hoc pacto: ἔλαβε τόδε, καὶ εὐχαριστήσασα εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τόδε. *accepit illa: & poſtquam gratias egiſſet, dixit. Hoc meum eſt illud.* deinde. ἠθέλησε χάριτι εἰπεῖν, τοῦτό μου ἐστὶ τόδε. *voluit per gratiam dicere, Hoc meum eſt illud.* Similis & circa baptiſmum fuit obſeruatio Dionyſ. Areopagitę in tractatu de baptiſmo, quem ipſe vocat θεογενεσίαν, quia renati ſacro lauacro fieri dii dicuntur, vt ante eſt expoſitum. ἴξιμεν τὰ ἱερὰ τῆς θεογενεσίας ἐποπτεύσομεν σύμβολα· καὶ μοι μηδεὶς ἀτέλεστος ἐπὶ θέαν ἴτω. *deinceps ſacra baptiſmi ſymbola contemplemur: nemo vero non initiatus ad hoc ſpectaculum accedat.* deinde exempla commemorat eorum, qui propter temerata ſacra pœnas dederunt. Chryſ. in Epiſtol. ad Galatas c. 4. ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας, φύσις μὲν οὐδεμία, τὰ δὲ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἅπερ ἴσασιν οἱ πιστοί: *in regeneratione noſtra, natura quidem nulla eſt; ſed verba Dei per ſacerdotem prolata, quæ norunt fideles.* Philotheus Patriarcha de Baſilio, Naziãzeno & Chryſ. πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁμοούσια τε καὶ ὁμόδοξα· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελείωσιν ἔχει ἔν τε ὀνόμασι καὶ πράγμασιν. οἶδας ὁ μυηθείς. *Credimus in Patrẽ Filium & Spiritum Sanctum, eiuſdem eſſentiæ, eiuſdem gloriæ. in quibus baptiſmus conſummatur & verbis & rebus ipſis: ſcis hoc tu qui es initiatus.* Iam quod ad ritus attinet, certum eſt, non ſolum ipſos paganis & non initiatis fuiſſe occultatos; ſed etiam cauſſas rituum paucis fideliũ fuiſſe notas. Quare Baſilius inter arcana Eccleſiæ ponit varios ritus, quorum vſus quidem erat communis fidelibus, ſed cauſſas pauci norant. exempla affert, de trina merſione in baptiſmo, de conuerſione ad Orientem inter orandum, de more ſtandi die Dominica cum Sacerdos orabat, & id genus alia. Et Chryſoſt. in catecheſi baptizandorum, ait ceremonias baptiſmi ἔχειν μυστικόν τινα λόγον καὶ ἀπόῤῥητον *habere myſticam aliquam rationem quæ verbis vulgari non debeat.* Ordinationem Epiſcoporum & preſbyterorum inter ſacramenta vetus Eccleſia poſuit, propter impoſitionem manuum & Spiritus Sancti inuocationem & acceptationem: quare huius etiam formulas clam habuit, & ſolis fidelib. notas eſſe voluit. Chryſ. in poſteriorem ad Corinthios, hom. 18. ὁ μέλλων χειροτονεῖν, καὶ τὰς ἐκείνων εὐχὰς καλεῖ καὶ αὐτοὶ ἐπιψηφίζονται καὶ ἐπιβοῶσιν, ἅπερ ἴσασιν οἱ μεμυημένοι· οὐ γὰρ δὴ θέμις ἐπὶ τῶν ἀμυήτων ἐκκαλύπτειν ἅπαντα. *Qui in ſacrum ordinem cooptaturus eſt aliquem, fidelium preces exigit illo tempore: atq; illi aſſenſu ſuo quæ geruntur comprobant, & acclamant illa quæ nota habent initiati: nam apud eos qui initiati non ſunt, omnia retegere fas non eſt.* Dionyſ. ſub finem hierarchiæ Eccleſiaſticę; τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις οὐ θεμιτὸν ἐν γραφαῖς ἀφερμηνεύειν, οὐδὲ τὸ μυστικὸν αὐτῶν, ἢ τὰς ἐν αὐταῖς ἐνεργουμένας ἐκ Θεοῦ δυνάμεις ἐκ τοῦ κρυφίου πρὸς τὸ κοινὸν ἐξάγειν. *Inuocationes quæ fiunt in ordinationibus ſcriptura explicare nefas; neq; vim myſticam quæ illis ineſt: neq; etiã*

fas eſt ex occulto in communem lucem proferre, virtutes quas Deus per illas operatur. Expoſuimus τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις, *inuocationes, quæ fiunt in ordinationibus.* poteramus accipere generalius de precibus quæ in omnib⁹ initiationibus & omnib. ſacramentis fiunt: ſed Maximũ & Pachymerem interpretes ſecuti ſumus, qui reſtringunt generalem vocem ad ordinationes, & interpretantur τὰς ἐπὶ τῆς χειροτονίας εὐχάς. Præter illa quæ ad ſacramenta pertinebant, fuerunt & alia, quorum cognitio initiatis nó patebat, Chryſ. homil. 6. in priorem ad Timotheũ τί δέ ἐστι τὸ, πρῶτον πάντων; τουτέστιν ἐν τῇ λατρείᾳ τῇ καθημερινῇ· καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ μύσται, πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεται, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ καὶ πρωΐᾳ. *Quid eſt quod ait Apoſtolus* primum omnium? *hoc eſt, in cultu quotidiano: & hoc ſciunt initiati, quomodo quotidie fiat & veſperi & mane.* videtur ſignificare, & in veſpertina Liturgia, & in matutina fuiſſe preces quaſdam, ad quas ſoli fideles admitterẽtur. & de matutina quidẽ, res clara eſt. de veſpertina, nõ ita cõſtat, mihi quidem. Non recenſeo inter ſilenda myſteria doctrinã de SS. Trinit. de incarnatione Ieſu Chriſti, & ſimilia capita Euãgelicę prædicationis: ſine quorum notitia Chriſtianus eſſe nemo poteſt. Non eſt tamẽ ignorandũ, in tradẽdo myſterio Trinitatis, sũmopere cauiſſe veteres, ne apud paganos, aut Chriſtianos adhuc infirmos de tanti arcani ratione temere verba facerent. Quare etiã Gregor. Nazi. oratione 44. de Spiritu Sancto loquẽs ſic deitatẽ illius aſſerit, vt de appellatione Dei cõtendere non audeat. Ipſa illius verba deſcribã quæ ſunt in eam rem inſignia. Οἱ τὸ Πνεῦμα Θεὸν νομίζοντες, ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ καὶ ὀνομάζοντες, εἰ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί· εἰ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοί· πηλῷ μαργαρείτην πιστεύοντες. *Qui Spiritum Sanctũ Deum eſſe cenſent, diuini ſunt viri, & præclaro animo: qui vero etiã ita nominant; ſi quidem apud bene ſentientes verba faciant, ſublimis animi ipſi ſunt: ſin autẽ apud abiecta mentis homines; ſatis prudentes diſpenſatores non ſunt; qui margaritam luto credant.* Iure fortaſſe hoc aliquis miretur; quum tot expreſſis Scripturarum teſtimoniis docemur, Spiritum Sanctum eſſe Deum, tertiã Trinitatis perſonam. Sed Patres ſtudio veritatis parẽ charitatem sẽper adiicientes, eam quam vocabant συγκατάβασιν, condeſcenſionem, & diſpenſatiuam prudentiam, plurimum vſurparunt. Minus mirum eſt ꝙ iidẽ vocibus TRINITAS; ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, & ſimilibus, etiam poſt Concilium Nicenum, per aliquod tempus apud infirmos abſtinuerunt; φειδόμενοι, inquit Baſilius in libello de fide, p. 394. ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκείνων, ἃ ἂν λέξεσιν αὐταῖς οὐκ ἐμφέρεται τῇ θείᾳ γραφῇ: *parcẽtes vti nominib. illis, quæ nõ extant in diuina Scriptura, ipſis dictionibus.* O pietatẽ verã & ſincerã! ô viros, vere θεοφόρους, vere Dei plenos! Eſt & aliud genus rerũ, *quas in myſterio debemus ſemper intelligere, parcius autem ore proferre*, inquit Auguſt. Epiſt 101, ad Aſellicum; vbi lector ſtudioſus earum rerum exẽpla inueniet. Sed nos res eiuſmodi inter illa non referimus, quæ tanto ſtudio ab antiquis Patribus conſtat fuiſſe occultata. Reſtat iam, vt de cauſſis huius ſilentij, quas iidem Patres afferunt, aliquid dicamus. Sunt autẽ cauſæ præcipuæ tres iſtæ. Prima eſt, ſublimitas eorum quæ occultabant, & vt Cyrillus Ieroſolimitanus loquitur, τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. Locus

eſt in

eſt in procatecheſi; vbi de fidelibus verba faciens, qui Eccleſiæ arcana Catechumenis pandunt, ait inter cætera: *ὁ κατηχούμενος ἐὰν ἀκούσῃ παρὰ πιστοῦ, καὶ ὁ κατηχούμενος ὀρνιθιᾷ· οὐκ οἶδε γὰρ τί ἤκουσε, καὶ ἐλέγχει τὸ δόγμα καὶ ἐκμυκτηρίζει τὸ λεγόμενον. καὶ ὁ πιστὸς ὡς προδότης κατακρίνεται. quoties eiuſmodi myſteria Catechumenus audit à fideli euenit, & vt Catechumenus ad inſaniam redigatur: (neſcit enim quid audiuerit; itaque rem coarguit, & quod ipſi dicitur naſo ſuſpendit adunco: & fidelis tanquam ſecreti proditor ab omnibus damnatur.* deinde recens baptizatum compellat hoc modo: *ἦς ποτὲ καὶ σὺ κατηχούμενος· οὐ διηγησάμην σοι τὰ προκείμενα, ὅταν τῇ πείρᾳ λάβῃς τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων· τότε ἂν γνώσῃ ὅτι ἀνάξιοι οἱ κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς.* Et veriſſimè hoc dicit Cyrillus: nam quis à fide alienus paganus, aut Catechumenus in fide nondũ confirmatus, myſteriũ noſtrę per aquam regenerationis, aut manducationis carnis Chriſti in Cœna Domini, ſine ſcandalo aut riſu audiat? Cyrillus alter in Iulianum libro ſeptimo: *Dicerem ſanè de his* (de baptiſmo) *etiam multa alia & vera, demonſtrans per Moſen & Prophetas præfiguratum eſſe hoc ſacramentum, & non nouum, vel nuper ortum, & à nobis inuentum; niſi, ſicut iam ante prædixi, reuererer non initiatorũ aures. Solent enim minùs comprehenſibilia à pleriſque rideri; quod præ imbecillitate mentis ſuæ non vident, & omnino nihili faciunt; ea quæ omni admiratione proſequi decebat.* Hodie longè alia mens eſt multorum Theologorum; qui officio nunquam ſatis fideliter ſe defunctos putant; niſi grauiſſima quæque arcana ſapientiæ Dei, cuius ex ima populi fæce expoſuerint, nihil quicquam reueriti τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. Hinc illæ nonnullis in locis de prædeſtinatione, de æterno Dei ad damnationem decreto, & ſimilibus myſteriis, etiam inter rudes literarum, & ſedentes in pergulis ſuis artifices, agitari ſolitæ quæſtiones. Altera cauſſa eſt; vt hoc ſilentio accenderetur cupiditas Catechumenorũ. Præclare enim & verè Claudianus Mamertus presbyter, de ſtatu animæ, libro ſecundo, *Mortalium generi*, inquit, *natura datum eſt, vt abſtruſa fortiùs quærat, vt negata magis ambiat, vt tardiùs adepta plus diligat, & eo flagrantiùs ametur veritas, quo vel diutiùs deſideratur, vel laborioſiùs quæritur, vel tardiùs inuenitur.* Quòd autem hæc etiam ratio ſit ſpectata in hoc ſilentio, docet Auguſtinus, tractatu in Iohãnem 96. *Etſi*, ait, *Catechumenis ſacramenta fidelium non produntur; non ideò fit, quòd ea ferre non poſſunt; ſed vt ab eis tanto ardentiùs concupiſcantur, quanto honorabiliùs occultantur.* idem in Pſalmum 109. *Iudæi non agnoſcunt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor. Si quid non intelligant Catechumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam.* Eodem ſpectat cauſſa ab Ambroſio allata, initio libri de initiandis. *Quòd*, ait, *inopinantibus meliùs ſe ipſa lux myſteriorum infundit, quàm ſi eam ſermo aliquis præcurriſſet.* Appellat Ambroſius *inopinantes*, non eos, qui ex inopinato caſu in myſteria diuina inciderint: ſed eos, qui ex ignoratione rei nullã de myſterio opinionem concipere potuerunt. affinis ſignificationis vox eſt apud Polybium in ſexta hiſtoria ἀδοξοποίητος, cuius vim in verſione noſtra pluribus exponere ſumus coacti; in laborioſiſſimis verò noſtris

Commentariis accuratè eam dictionem interpretamur. Tertia quam obſeruamus cauſſa eſt ſtudium vindicandi à contemptu res ſacras; & contrà, maieſtatis cuiuſdam opinionem illis conciliandi. De Gentium myſtis ſcribit Tertullianus aduerſus Valentinianos: *diutiùs initiant quàm conſignant: cum epoptas ante quinquennium inſtituunt, vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent: atque ita tantā maieſtatem exhibere videantur, quantam præſtruxerunt cupiditatem.* Similem huic ſcopum & veteres Chriſtiani in ſuis myſteriis ſibi propoſuerunt: quē quidem aſſecutos ſe credebant, ſi de myſteriis, aut omnino apud vulgus non loquerentur, aut obſcurè, remotiſque à communi intelligentia dictionibus & loquendi generibus vterentur. Commemorat hanc cauſam Baſilius verè Magnus, illo quē antè indicaui loco; vbi auctoritate ſapientiſſimi Moſis demonſtrat, τὸ μὲν πεπατημένον καὶ αὐτόθεν ληπτὸν πρόχειρον εἶναι τὴν καταφρόνησιν· τὸ δὲ ἀποκεχωρηκότι καὶ σπανίῳ, φυσικῶς πως παρεζεῦχθαι τὸ περισπούδαστον: *rei pedibus hominum expoſita, & quæ ſtatim ſine vlla difficultate capi queat, præſto eſſe contemptum: rei verò ab vſu hominum remota & raræ, naturali quodam modo eſſe annexum, vt ſtudioſè requiratur.* Omnino hæc ratio eſt, cur nonnulli Patrū, eximiè verò præ cæteris Dionyſius, quem Areopagitam vocant, (ſcriptor ſanè antiquiſſimus & elegantiſſimus; ſed quem illum eſſe de quo habetur mentio in Actis, ſoli in hac luce literarum, imperiti, & cùm linguæ Græcæ, tum antiquitatis Eccleſiaſticæ penitus rudes, audent affirmare:) de Sacramentis nouo quodā & inuſitato dicendi genere ſcripſerint: quod à cothurno tragico, vel dithyrambicis ampullis non multùm videatur diſtare. Sciebat videlicet Dionyſius, tali genere dicendi Gentium myſteria tractari conſueſſe. Demetrius Phalereus; τὰ μυστήρια ἐν ἀλληγορίαις λέγεται, πρὸς ἔκπληξιν καὶ φρίκην, ὥσπερ ἐν ἀδύτῳ καὶ νυκτί. *myſteria*, inquit, *allegoriis exprimuntur, ad terrorem & horrorem; tanquam in adyto & nocte.* Prorſus ad hanc ideam totus Dionyſii liber dē ſacramentis, & reliqui etiam ſunt compoſiti. Fingit voces nouas, & compoſitiones formæ inuſitatas, inauditas, mirificas: quæ ſimpliciter verbo vno aut altero dici poterant, diffundit in plures voces, admodum ſonoras & magnificas; atque, vt verè obſeruat Maximus, διὰ πολυπληθίας λέξεων σκοτοῖ τὸν λόγον, *congeſtu verbis multis obſcurat ſermonem*: conſueta & vſu Eccleſiæ recepta vocabula artis (vt ſic dicam) ſtudiosè refugit; tanquā ad illum, quem quærebat σκοπὸν, parum accommodata. Igitur lauacrū regenerationis illi non dicitur baptiſmus, ſed θεογενεσία *generatio aut natalis Dei.* neque communio, *cœna Domini*, ſed τελετῶν τελετή, initio cap. 3. & ἱεροτελεστικὰ τῆς ἐκκλησίας: & μυστήριον τὸ πάντων ἱεραρχικώτατον. Compoſitæ voces, Dionyſio propriæ multæ ſunt: vt ἐξουσιοποιὸς, ἐξουσιαρχία, in Cœleſti hier. cap. octauo: ὑπεράρχιος ἀρχή, cap. 10. & ποταμηδὸν χύσεις, θεομιμήτους δυνάμεις capit. 13. Initio Eccleſiaſticæ hierarchiæ, hæc ſententia, *doctrina de ſacramentis è Scripturis deprompta, ſolis fidelibus & initiatis eſt communicanda*; hoc lacinioſo verborum ambitu exprimitur. Ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, παίδων ἱερῶν ἱερώτατε, τῆς ἐνθέου καὶ θείας ἔστι καὶ θεουργικῆς ἐπι-

ἐπιςήμης, καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως, ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων ἡμᾶς ἀποδεῖξαι λογίων περὶ τοῖς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τελετὴν ἐξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις. Hîc doctrina de Sacramentis Eccleſiæ appellatur ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, *hierarchia noſtra*: voce *hierarchia* & Latini quidam Patres vtuntur; extatque ea dictio in iis quę Cypriano tribuuntur, De cardinalibus operibus. Dionyſius aliter id nomen vſurpat in libro de hierarchia cœleſti; aliter in hoc de Eccleſiaſtica: ibi ordinem & diſpoſitionem virtutum intellectualium, ſuperiorum atque inferiorum ſignificat: hîc doctrinam de ſacramentis, & aliis cæremoniis Eccleſiæ; quæ ſunt in poteſtate Epiſcopi, quem illi placuit appellare ἱεράρχην non ἀρχιερέα, more cæterorum Patrum. Hanc igitur hierarchiam ait eſſe, τῆς ἐνθέου καὶ θείας καὶ θεουργικῆς ἐπιςήμης καὶ ἐνεργείας τελειώσεως: *Deo plena, diuina, deum efficientis ſcientiæ operationis*, (ſiue, *efficaciæ*,) *& initiationis*, hoc eſt, pertinere ad ſcientiam & functionem ſacerdotalem, vel epiſcopalem. videtur tot verbis id voluiſſe dicere. Græci interpretes parum ſatisfaciũt. Hoc ille ait ſe demonſtrare velle ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων λογίων *è ſupermundanis & ſanctiſſimis oraculis*. eſt periphraſis Scripturæ. quibus autẽ? τοῖς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τελετὴν ἐξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις, *iis qui ſunt initiati, initiis ſacra myſtagogia ex hierarchicis myſteriis & traditionibus*. eſt periphraſis fidelium, qui ſacramentorum facti ſunt participes. Vides ampullas planè tragicas: nam in choris tragicorum Græcorum nihil ita turgidum, cui non poſſint huius ſcriptoris non-nulla comparari. Mox Ieſus Chriſtus dicitur ὁ θεαρχικώτατος νοῦς, καὶ ὑπερούσιος καὶ θεαρχικωτάτη δύναμις: quę verba in Latinũ ſermonem verti non poſſunt. vim dictionũ plurib. exprimere conabimur: *mens in qua ſupremũ Dei imperium reſidet, & omnem ſubſtantiam tranſcendens, virtus quæ eſt ſummum Dei imperium*. Alibi ſententiam Iacobi I. 17. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, supernè eſt, deſcendens à patre luminum*, ita imitatur, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, καὶ πᾶσα πατρικῆς φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, & omnis proceſſio luminis illuminantis, à patre excitati, ad nos adueniens, ex illius bonitate donata.* Cœna quam egit Dominus cum ſuis diſcipulis, dicitur huic τὸ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον τῶν τελουμένων, *diviniſſima & omnium cœnarum, quæ fiunt, cœna prima.* ita Græci interpretantur; ego rectiùs puto, *diuiniſſima Cœna, in qua ſunt inſtituta ſymbola rerum quæ fiunt*: id eſt, Euchariſtiæ, quæ hodie celebratur. Eidem in recenſione librorum ſacrorum, conſueti tituli nouis circumlocutionibus exprimuntur. Geneſis hoc pacto, ἡ τὴν ἐκ Θεοῦ τῶν ὄντων γένεσιν τὴν ὕπαρξιν τε καὶ διακόσμησιν ὑφηγουμένη. Ex his paucis intelligunt cordati iuuenes, & ſacratum antiquitatum ſtudioſi, genium elegantis illius ſcriptoris, & ſcriptionis genus magnificum & ampullatum: cuius rei cauſſam οὐ πάρεργον voluimus indicare.

* *
*

XLIV. Appendix ad ſuperiorem diſputationem. *μυςήειον σωτηρίας.* pretii noſtrii ſacramentum. myſterium pacis & vnitatis. *& ſimilia.*

IBIDEM.

SVperiori diſputationi adjiciendum eſt hoc corollarium. Nomina *μυςήειον* & ſacramentum aliquando ſimpliciter Patribus vſurpantur de Euchariſtia antonomaſticè: aliquando ad has voces aliquid adjicitur, quod vel dignitatem huius ſacramenti declarat, vel finem ac ſcopum. *θεῖον μυςήειον*, *diuinum myſterium*, Iuſtinus aliique paſſim Græci ac Latini. *τὸ μυςήριον Κυρίȣ*, *myſterium Domini*, Baſilius, pag. 597. *τὸ δεσποτικὸν μυςήριον*, *Dominicum myſterium*, Oecumenius ad 11. c. prioris ad Corinth. ſic, *rei ſunt Dominici ſacramenti.* in Concilio Toletano, 11. *τὸ τοȣ̃το ϗ̀ τοιȣ̃το μυςήριον*, Baſilius, pag. 597. *μέγα τῆς σωτηρίας μυςήειον*, *magnum ſalutis ſacramentum*, idem in Liturgia: vt apud Auguſtinum, *pretii noſtri ſacramentum*, Confeſſionum capite 14. quatenus hoc myſterium eſt memoria ſacrificii illius Chriſti, in quo ſolo poſita ſalus noſtra, & pretium noſtrum. *myſterium pacis & vnitatis*, ex Auguſtino Gratianus, De conſecrat. diſtinct. 2. canon. 36. canon 58. canone autem 62. è tractatu 26. in Iohannem: *Hoc ſacramentum pietatis eſt ſignum vnitatis, vinculum charitatis.* alibi dixit idem, *vnitatem corporis Chriſti participare*, pro ſumere Euchariſtiam, vt in tertio de conſenſu Euangeliſtarum. *myſterium fidei.* Gregorius Magnus; *Myſterium fidei dicitur, quia credere debes quòd ibi ſalus noſtra conſiſtit.* apud Gratianum Canone ſeptuaſigemotertio. Harum appellationum & ſimilium, ſi eſſemus, vt par erat, ſemper memores, & piè vitam inſtituere, & vnitatem colere cum membris Chriſti, fratribus noſtris, velimus nolimus, diligentiùs ſtuderemus.

XLV. DESIDERATA. *Eruitur hæc appellatio è loco veteris Gloſſarii, Deſiderium initiandorum perueniendi ad epoptiā. Catechumenorum deſiderium percipiendi ſacramenta baptiſmi & Euchariſtiæ.* deſiderare *& deſiderium, de ſacramentis, præſertim de Euchariſtia.*

IBIDEM.

PErtinet ad ſermonem de myſteriis ea etiam obſeruatio, quam hic proponam. In optimo Gloſſario ita ſcriptum eſt; *Deſiderat.* λειτουργία, τελεῖν, mendum eſt manifeſtum, in quo tollendo viri clariſſimi induſtriam ſuam variè exercuerunt. Solus Scaliger verum inuenit. Legendum enim vt ille emendauit, *Deſiderata.* Ea vox ad ritus paganorum ſi referatur, ſignificat epoptiam, quæ fuit pars vltima myſteriorum, vt oſtendimus. ad hanc toto quinquennio præparabantur: quo temporis ſpatio docebantur futuri epoptæ ardentiſſimo deſiderio & cum ſuſpiriis diem epoptiæ exſpectare. Luculentè hoc probat locus Tertulliani

tulliani ex initio libri aduerſus Valentinianos ; quem ſubjiciam , vt eſt ab eodem magno Ariſtarcho feliciſſimè reſtitutus. *Nam & illa Eleuſinia heureſis & ipſa Attica ſuperſtitionis, quod tacent pudor eſt. Iccirco & aditum prius cruciant ; diutius initiant, quàm conſignant ; cum Epoptas ante quinquennium inſtituunt, vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent : atque ita tantam maieſtatem exhibere videantur, quantam præſtruxerunt cupiditatem. Sequitur iam ſilentij officium. Attentè cuſtodiunt quod tardè inuenitur. ceterum tota in adytis diuinitas, tot ſuſpiria epoptarum, totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis reuelatur.* Iure igitur epoptiæ teleta dici potuit *deſiderata*, ad quam tanto cum deſiderio, per tot ſuſpiria perueniebatur. Sed quia vocem λειτουργία vſurpaſſe veteres in ſuis myſteriis non legimus : præſtat notulã hanc Gloſſatoris ad ritus Chriſtianorum referre. Iam oſtendimus Catechumenos & Competentes fuiſſe inſtitutos deſiderare tota cupiditate, ſacramentorum participationem, quæ erat ipſorum epoptia. Quamobrem *deſiderata* eſt initiatio in Chriſtianiſmo; id eſt, baptiſmus, & quoduis ſacramentorum, antonomaſticè verò S. Euchariſtia, teletarum teleta, ſacramentum ſacramentorum, vt antè dicebamus è Dionyſio & Bernhardo. De hoc ſacramento peculiariter vſurpari verbum *deſiderare*, apud Latinos Patres obſeruauimus. Tertullianus ad vxorem libro ſecundo, capite quarto, *quis patietur de cibo, de poculo inuadere, deſiderare, in mente habere?* capite ſexto, *De cuius manu deſiderabit? de cuius poculo participabit?* Ambroſius de fratre ſuo. *Dei gratiam & accepit deſideratam, & ſeruauit acceptam.* Idem de ſacramentis libro quarto : *Iſta gratia quam accepiſti, ſi teneas quod accepiſti, erit diuturna atque perpetua. Veniebas ergo deſiderans, vtpote qui tantam gratiam videras : veniebas deſiderans ad altare, quò acciperes ſacramentum.* Eligius homilia octaua : *Quia metuenda pariter & deſideranda Dominicæ Cœnæ ſacramenta celebramus, fratres chariſſimi.* mox : *deſideranda verò, quia in his tutiſſimum noſtræ ſalutis ſperamus habere ſuffragium.* Dicitur & de baptiſmo, qui erat Chriſtianis initiationis principium. Optatus Mileuitanus libro quinto, *Quum ab accipientibus baptiſma deſiderari debeat, vos deſiderandos eſſe proponitis.* Auguſtinus epiſtola centeſima ſeptima : *Audit ſacerdotem exhortantem populum Dei, orare pro catechuminis, vt eis deſiderium regenerationis inſpiret.* de quo more diximus ſuprà è Chryſoſtomo. Idem, de fide & operibus capite ſexto : *An vſque adeò diſſimulamus à ſenſibus noſtris, vt vel nos ipſos non recordemur, quàm fuerimus attenti atque ſolliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius ſacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur? vel non intueamur alios qui per annos ſingulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales ſint ipſis diebus, quibus catechizantur, ſcrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo ſtudio ferueant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non eſt diſcendi quæ vita congruat tanto quod accipere deſiderant ſacramento, quando erit?* Huius deſiderii mentionem faciens perſæpe Chryſoſtomus, obſeruat aliquoties, primum eius exemplum ab Eunucho datum eſſe, qui in fide Chriſtiana à Philippo inſtitutus, cupiditate baptiſmi ſubitò correptus,

vehementiam deſiderii ſui, ipſo loquendi genere declarauit, inquit Chryſoſtomus, cùm ait. Ἰδοὺ ὕδωρ, *τί κωλύει βαπτισθῆναι; Ecce aquam, quid impedit quominus ego baptizer?* idē alii Patres obſeruant. Hilarius in Pſalmum ſexageſimum ſeptimum loquens de Candace. *Ipſe baptiſmi gratiam ſibi poſtulat dicens; ecce aqua; quis prohibet me baptizari? ſacramentū ipſum baptiſmi adeò impatientis deſiderii cupiditate praueniens, vt à diacono miniſterium Apoſtolici officii ſalutis ſuæ cupidus exigeret.* Baptiſmo adiungebatur vnctio, quam etiam ſacramenti nomine Patres appellant. ergo etiam de hac verbum *deſiderare* vſurparunt. Zeno Veroneſis, ſermone de jejunio. *Per quod admonet nos, vt vnguentum regale & vnguentum ſacerdotale, ſi qui nondum conſecuti ſunt Catechumeni, deſiderent ac requirant.* Huc pertinet quod ait Auguſtinus, De veritate religionis, capite decimo ſeptimo, populum Iudaicum tempore ſeruitutis, in veteri lege, multis ſacramentis fuiſſe oneratum: *hoc enim*, ait, *talibus vtile erat ad deſiderandam gratiam Dei.* Non prætermittam elegantem locum Gregorii Magni, quo egregiè confirmantur quæ diximus. Sic ille in epiſtola viceſimaquarta, libri ſeptimi, loquens de Iudæorum quorundam conuerſione. *Si ſanctum Paſcha elegerint exſpectare, iterum cum Epiſcopo loquere, vt modò quidem catechumeni fiant, atque ad eos frequenter accedat, geratque ſolicitudinem, & animos eorum admonitione ſuæ adhortationis accendat, vt quanto exſpectatur eis longa feſtiuitas, tanto ſe præparare, & eam deſiderio feruenti debeant ſuſtinere.*

XLVI. ΧΑΡΙΣ. GRATIA. προσέρχεσθαι πρὸς τὴν χάριν. venire ad gratiam. gratia ſalutaris *& ſimilia.* gratia *nomen baptiſmi. Sacramentum & gratia Sacramenti.*

IBIDEM.

Quid ſit *gratia* in doctrina Sacramentorum poſtea ſedulò exponetur. hic tantùm notabimus, & Græcis Patribus ſæpe nomen χάριν, & Latinis *Gratia* poni pro baptiſmo aut Euchariſtia. Cyrillus Ieroſolymitanus in quarta myſtagogica, ait Salomonem Eccleſiaſtæ 9. 7. cùm dicebat, *Vade & comede in letitia panem tuum, & bibe*, intellexiſſe de pane ſpirituali, αἰνιττόμενον τὴν χάριν. id eſt ſacramentum Cœnæ Domini. apud alterum Cyrillum ſæpius occurrunt hæ locutiones, τῆς θείας χάριτος μεταλαμβάνειν, & προσιέναι πρὸς τὴν ἱεράτειον χάριν, de participatione Cœnæ Dominicæ. ſimillimè apud Latinos, *venire ad gratiam.* Optatus libro quinto, de Euchariſtia loquens: *Veniunt gentes ad gratiam. exhibet ille qui inuitare dignatus eſt: miniſterium exercet turba famulorum.* id eſt, ſacerdotes. non multo aliter apud Chryſoſtomum, in oratione octogeſimanona: οἱ τῇ χάριτι προσδραμόντες: etſi non de ſola Euchariſtia loquitur. Auguſtinus; *ipſa gratia partes vocantur.* de quibus verbis paullo poſt plura. Sic *gratia ſalutaris*, apud Cyprianum, de lapſis. *gratia communionis*, & *ſancta communionis gratia*, apud Gratianum è Concilio Toletano, De conſecratione.

tione, diſtinctione quarta, canone ſecundo. Sic ἡ θεία καὶ θεοποιὸς χάρις, apud Simeonem Metaphraſten eſt periphraſis Euchariſtiæ. nec minùs ſæpe de baptiſmo dicitur; qui plurima quum habeat nomina, quæ recenſent Clemens Alexandrinus, Pædagogii libro primo; Gregorius Nazianzenus, oratione 40. & Chryſoſtomus non ſemel, vnum illorum eſt χάρισμα, vel χάρις, in quarta myſtagogica Cyrilli, προσέρχεσθαι τῇ χάριτι, eſt *accedere ad baptiſmum.* Ceterùm, ſiue Euchariſtia, ſiue baptiſmus dicantur *Gratia*; ſemper meminiſſe oportet, familiarē eſſe Scripturis & Patribus locutionem, quæ nomina ſignorum & rerum ſignificatarum inuicem permutat. Nam propriè aliud ſunt ſacramenta, aliud gratia, *quæ ſacramentorum virtus eſt*, inquit Auguſtinus in Pſalmum 77. Sacramentum igitur Cœnæ Domini *or* accipimus & manducamus: *at gratia non conſumitur morſibus*, ait idem, tractatu 27. in Iohannem, de ſacramento Euchariſtiæ diſſerens. Quare cùm ait Cyprian. in hiſtoria, quam narrat in libello de lapſis, *nec immerentibus ad ſalutem prodeſt, quod ſumitur, quando gratia ſalutaris, in cinerem ſanctitate fugiente, mutetur.* luce clarius eſt, ſacramentalem eam eſſe locutionem; & *gratiam ſalutarem* appellari, non virtutem ſacramenti, vt modò exponebat Auguſtinus, ſed ſymbola gratiæ, id eſt, panem conſecratum.

XLVII. ΤΑ ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ. *μεταλαβεῖν τῶν ἁγιασμάτων: & ſimiles locutiones.* ἁγιάσματα *res ſanctificata, non ſanctificationes. Panis Euchariſtiæ,* ἅγιόν τι καὶ ἁγιάζον. Sanctum Domini. τὰ ἅγια. τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· *ἁγίασμα pars templi. item aqua luſtralis.* ἁγιασμὸς *pars Liturgiæ.*

Ibidem.

Apud Græcos ſcriptores Eccleſiaſticos frequenter admodum appellatione τῶν ἁγιασμάτων intelligitur Cœna Domini. In Baſilii Liturgia leges, μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, & μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων, de participatione panis quem frangunt fideles. Ibidem petit à Deo ſacerdos pro populo, ὑποδέχεσθαι ἀξίως τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγιασμάτων, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου; *vt dignè ſuſcipiat ſpem rerum ſanctificatarum, in viaticum vitæ æternæ.* Photius ad canonem Apoſtolicum octauum, ἐβούλετο πάντας καὶ ἀξίους ἀεὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ὁ κανὼν βούλεται εἶναι· καὶ μάλιστα τοὺς ἱερωμένους. *hic canon vult, vt ii præſertim, qui ſacra miniſteria obeunt, ſemper ſint parati ad participationem rerum ſanctificatarum.* id eſt, Euchariſtiæ. Balſamon ita ſæpiſſimè loquitur, vt ad interrogationes canonicas Timothei, in prima. ἐὰν καιροῦ τύχῃ ἐπιτηδείου, καὶ μεταλάβῃ τῶν ἁγιασμάτων ἀγνοῶν. *ſi nactus opportunitatem participauerit Euchariſtia, ignorans.* ad tertiam οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθέξει, ἀλλ' οὐδὲ πιστοῖς συνεύξεται, ἢ συναριθμηθήσεται, *non tantùm rerum ſanctificatarum particeps non reddetur, ſed neque cum fidelibus orabit, neque illis annumerabitur.* & ad canones Nicenos perſæpe. In libro Iuris Canonici

Græcorum, hoc ſenſu ſæpe vox iſta occurrit: malè verò docti vertunt *ſanctificationes.* nam poſtulat omnino analogia, vt ἁγιάσματα vertamus *res ſanctificata*; vt τὰ δόματα vel δωρήματα *res donata*; τὸ λῆμμα, *res accepta*; τὸ ἀπάντημα, *res qua occurrit*, non occurſus. Ratio appellationis prorſus eadem, quæ in *eulogia & eucharistia*. de quibus antea eſt actum. nam, vti dicebamus, εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν & ἁγιάζειν, pro eodem accipiuntur. Itaque aliquando conjunguntur εὐλογεῖσθαι, vnde *eulogia*, & ἁγιάζειν, vnde τὰ ἁγιάσματα. vt cùm Cyrillus in epiſtola ad Caloſyrium ait, in Eccleſia τὰς δωροφορίας ἁγιάζεσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι καὶ τελειοῦσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Etſi autem, propriè hæc vox paſſiuam ſignificationem habeat, vti diximus; non eſt tamen dubitandum, quin panis huius ſacramenti, vi Spiritus ſancti, & ſanctificetur & ſanctificet, quatenus eſt inſtrumentum gratiæ. Origenes aduerſus Celſum, libro octauo: ἡμεῖς δὲ τῷ παντὸς δημιουργῷ εὐαρεστοῦντες, καὶ τοὺς μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐχῆς τῆς ἐπὶ τοῖς δοθεῖσι προσαγομένους ἄρτους ἐσθίομεν· σῶμα γενομένους ἅγιόν τι, καὶ ἁγιάζον τοὺς μετ' ὑγιοῦς προθέσεως αὐτῷ χρωμένους. *Nos verò Creatori rerum omnium morem gerentes, panes etiam qui offeruntur, cum gratiarum actione & oratione pro acceptis donis comedimus; qui quidem corpus fiunt ſanctum quoddam, eos ſanctificans qui bono cum propoſito ipſis vtantur.* Apud Cyprianum, De lapſis, quando ita ſcribit ſanctus Martyr, *Cum quadam arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire*; per *Domini ſanctum* intelliguntur, quæ vocant Græci τὰ ἁγιάσματα, panis nempe conſecratus. Mox iterum: *ſanctum Domini edere & contrectare non potuit.* deinde, vocat id ipſum *gratiam ſalutarem*, & ait in cinerem verſam, vt modò dicebamus. ibidem, myſticum Chriſti ſanguinē appellat *ſanctificatum in Domini ſanguine potum.* Græci aliquando etiam nominant τὰ ἅγια. Chryſoſtomus ad Innocentium Papam; ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες. aliquando etiam ἅγια ἁγίων, vt in Commentario Heſychii in Leuiticum ſæpius. & Gratianus è Concilio Rhemenſi: *quibus prohibetur ne ſacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, ſancta ſanctorum committuntur?* apud Dionyſium initio Hierarchiæ Eccleſiaſticæ, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων in genere appellantur omnia ſacramenta. Interdum ἁγίασμα ponitur pro ſanctiore parte templi, vbi eſt menſa Domini: vt apud Euſebium, libro ſeptimo, capite decimoquinto, εἴσω τι πρὸς αὐτῷ στήσας τῷ ἁγιάσματι. In poſteriorum ſcriptis ἁγίασμα ſæpiſſimè legitur, non pro Euchariſtia, ſed pro aqua, vti vocant, benedicta, ſiue luſtrali. Eſt & Liturgiæ pars, quæ vocatur ἁγιασμὸς, *ſanctificatio*; in qua celebratur nomen Domini hac formula, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth.* Ita accipe apud Chryſoſtomum tomo ſexto, pagina quarta, μόνον ὕμνουν μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης, τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο τοῦ ἁγιασμοῦ ἀναφέροντες μέλος. *ſolummodo canebant cum magno terrore, myſticum illud ſanctificationis canticum repetentes.* Vide Severiani homiliam ſecundam, eidem tomo adjectā pag. 597. & 598.

XLVIII. ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ. ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΝ. *Cur Euchariſtia nominatur* ipſum bonum: *item* perfectio *vel* conſummatio.

Ibidem.

BAſilius Magnus epiſtola ad Amphilochium, can. 45. οἱ ἔξω ὄντες τῆς ἐκκλησίας, εἴργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Balſamo exponit: ἀπείργονται τῆς ἁγίας μεταλήψεως. igitur τὸ ἀγαθὸν, *bonum* vel *ipſum bonum*, aut *ſummum bonum*, vt apud philoſophum exponitur τὸ ἀγαθὸν, eſt Euchariſtia. recte nam in Cœna Domini, ipſum Chriſtum in myſterio percipimus, in quo ſunt omnes theſauri bonorum, & qui ſolus eſt vere bonus. Idem canon. 75. οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, in 81. οὕτω δεκτοὶ ἔσονται τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ, In canonibus Ancyrani Concilij, & aliis, pro eo leges, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *venire ad id quod perfectum eſt.* & τελείως δέχεσθαι, *recipere aliquem plene & perfecte.* item μετέχειν τοῦ τελείου, & λαμβάνειν τὸ τέλειον, quare τὸ τέλειον, perfectio aut cōſummatio, eſt ipſa Euchariſtia: quæ etiam Dionyſio dicitur τελειωτικὴ, vt ante obſeruabamus: quia coniunctioni noſtræ cum Chriſto, cuius inſtrumenta ſunt Verbum Dei & ſacramenta, veluti colophonēm imponit participatio corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna Dominica: nullus enim reſtat alius modus, quo in terris verſantes arctius cum Chriſto capite noſtro coniungamur.

XLIX. ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ. μεταλαμβάνειν τῆς θεότητος *apud Damaſcenum.* μεταλήψεως μετέχειν.

Ibidem.

OBſeruat Iohannes Damaſcenus ſacramentum Communionis ita vocari: Μετάληψις λέγεται· δι' αὐτῆς γὰρ Ἰησοῦ τῆς θεότητος μεταλαμβάνομεν. *Appellatur* μετάληψις participatio, *quia per illam participamus Chriſti deitatem, ſiue diuinitatem*: etſi proprie θεότης eſt *deitas*. hoc autem propterea ſic Damaſcenus, quia plures Patrum finem Sacramentorum ſtatuebant, θέωσιν, vt per illa fideles dij fierent: quod antea expoſuimus, atque ita paſſim omnes Patres loquuntur, & verba θεοῦσθαι ac θεοποιεῖσθαι, vſurpant. Porro hæc ſignificatio vocis μετάληψις, apud Græcos Patres frequentiſſima eſt. Apud Iuſtinum in Apologia 2. leges, μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου: *partem capere de pane ſuper quo gratiæ ſunt actæ.* ſed μετάληψις, quando eſt nomen Euchariſtiæ non iam actionem ſignificat, verum ipſa ſymbola ipſum Chriſti corpus myſticum. inde apud Chryſoſtomum homilia decima-ſeptima, in eam ad Hebr. τῆς μεταλήψεως μετέχειν, ad verbum, *participans participationis*, id eſt, cœnæ Domini. Inter epiſtolas Zonaræ nondum editas, vna extat, cuius hic eſt titulus, Εἰ φθαρτὴ ἐστιν ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μετάληψις, εἴτε καὶ ἄφθαρτος, de qua plura dicentur inferius.

L. ΑΙ ΑΓΙΑΙ ΜΕΡΙΔΕΣ. Partes. *Panis fractio in partes minutas.* κλάσματα. portio. buccella. mica, μερίδες. *De Modo accipiendi Euchariſtiam nonnulla.*

IBIDEM.

APud Bedam in cap. 10. prioris ad Cor. & apud Gratianum, De conſecr. diſtin. 11. cano. 18. & extant hæc verba Auguſtini. *Nec quando manducamus, partes de illo facimus: Et quidem in ſacramento ſic fit. & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Chriſti: vnuſquiſq; accipit partem ſuam; vnde & ipſa gratia* PARTES *vocantur.* Iam oſtendimus *gratiam* hoc loco eſſe ſymbola S. Euchariſtiæ. quare hoc ſignificauit iſto loco Auguſtinus, vnam ex appellationibus Euchariſtiæ eſſe PARTES. Videtur eſſe idioma Eccleſiarum Africanarum. Olim in Eccleſia panis diuidendus fidelibus frangebatur in partes minutas quas vocarunt è re κλάσματα, & μερίδας, *particulas*, potius quam μέρη *partes*: quia, vt aiunt Patres Concilij Niceni, can. 5. οὐ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν, ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν. *non multum panis aut vini accipimus, ſed parum, vt intelligamus, non ad ſatietatem illa capi ſed ad ſanctificationem.* Latini modo *parum* vocant; modo *portionem*, Auguſtinus *buccellam*, ſed de Iuda, quem ſacræ Cœnæ fuiſſe participem ipſe credidit, alij negarunt, dixerunt & *micam*. Paſchaſius de corpore & ſanguine Domini, cap. 17. *Hoc myſterium dum communicas, dilata ſinum mentis tuæ emunda conſcientiam, & percipe non quantum mica exhibet, ſed quantum fides capit.* In hiſtoria inſigni, quam narrat Euagrius, lib. 4. capit. 36 nominantur ἅγιαι μερίδες. Has partes olim fideles de manu ſacerdotis manu ſua accipiebant. nam in 21 Statuarum Chryſoſtomi, tomi Sauiliani, pag. 605. ter ea de re dicitur δέχεσθαι τῇ χειρί. *manu accipere.* ſed apud Euſebium Hiſtoriæ, lib. 7. capit. 9. legitur χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείνειν, *manus porrigere ad ſuſceptionem ſanctæ alimoniæ.* quod melius exprimit morem antiquum: vtramque enim manum porrigebant, & cauo dextræ ſuppoſita ſiniſtra panem ſuſcipiebant, vt eſt apud Cyrillum in 5. myſtagogica. Poſtea ſuperſtitio conſuetudinem inuexit conficiendi ex auro vel alia materia pretioſa quædam δοχεῖα, vaſcula, quibus pro manu vtebantur. ſed damnatur & tollitur ea conſuetudo grauiſſimo can. 101. Concilij ſexti Oecumenici, ſiue in Trullo. Obtinuit tamen poſt illud decretum, etiam in nonnullis Græcæ Eccleſiæ locis, vt ſacramentum laicis non in manus traderetur, quod præciſe canō ille iubebat, ſed in os insereretur. Balſamō in commentario ſuperioris canonis huius moris meminit, non tanquam vniuerſæ Eccleſiæ Græcæ communis, ſed tanquam alicubi recepti. ἐν τισὶν ἐκκλησίαις, inquit, μεταδίδοται τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἐγχειρίζεται, quem morem ipſe quum non poſſet negare verbis canonis repugnare, negat repugnare menti. Eum vide, atque obiter nota, μεταδοῦναι proprie dici, cum manu presbyterii in os ſacramentum inditur: ἐγχειρίσαι, cum in manus traditur: Omitto alios ritus circa has particulas de quibus non eſt hic dicendi locus.

LI. ΤΑ ΔΩΡΑ. ΤΟ ΔΩΡΟΝ.

DONA. *Oblationes in vſum Euchariſtiæ.* τὰ προσφερόμενα δῶρα. Sacrificium commemorationis.

morationis. *μεταλαμβάνειν τῶν δώρων. τὸ δῶρον, gratia Sacramenti, tam de baptiſmo quam de Euchariſtia. Spiritus Sanctus dictus* Munus. *Mali an accipiant Corpus Chriſti. δῶρον ſacrificium. Locus è Concilio Niceno. item alius ex Epiphanio illuſtrvens.*

Ibidem.

IN Liturgiis antiquis & apud Patres, τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια δῶρα, appellantur oblationes panis & vini, & ſacram communionem in Eccleſia veteri ſolitæ offerri. Erat moris primitus, Iuſtino teſte & aliis, vt ex his oblationibus ſumeretur ad conſecrationem in vſum Euchariſtiæ, quantum ſufficeret. Propterea in Græcorum monumentis τὰ ἅγια δῶρα, vel τὰ προκείμενα δ. aut ſimpliciter τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια, pro ipſo Chriſti corpore myſtico accipiuntur: vel propter iam factam conſecrationem; vel propter futuram. Nā in Liturgia Chryſoſtomi nondum facta erat conſecratio, cum ait ſacerdos in prece myſtica: ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ᾽ ἐμοῦ, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου, τὰ δῶρα ταῦτα: *da vt à me peccatore & indigno ſeruo tuo, hæc dona tibi offerantur.* & in Liturgia etiam Romana offeruntur Deo pro Eccleſia Catholica, *dona & munera.* Sed quid intelligi vellent per hæc donā declarant ſequentia verba Chryſoſtomi, σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ ὁ προσφερόμενος. *Tu Chriſte idem es qui offers & qui offerris.* Commemorationem enim vnici Chriſti ſacrificii in Cruce oblati, vocabant *ſacrificium*, & aliquando *ſacrificium commemorationis*, aliquando *ſacrificium corporis Chriſti*, vt poſtea oſtendetur. Igitur τὰ δῶρα etiam, ſiue ante conſecrationem, ſiue poſt, vſurpantur Patribus, pro ipſo corpore Chriſti myſtico, quod dicebatur offerri per commemorationem veræ illius oblationis ſemel factæ. Inde factum, vt *dona* acciperent pro ipſa Cœna Domini. idem enim eſt locis ſexcentis apud Patres, μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων δώρων, & participare ſacræ Cœnæ. atque hæc locutio ita fuit in Eccleſia Græca vſu trita, vt Balſamon ad canonem 19. Concilii Carthaginenſis, vocem, & pueris fidelium notam, *Euchariſtia*, per iſtam interpretetur: δίδοται inquit, ἡ εὐχαριστία, ἤγουν τὰ ἅγια δῶρα. Dicebamus ſupra, Græcos duabus menſis vti ad celebrationem Euchariſtię: vna, in qua primo panis & vinum apponuntur, & præparantur ad futuram conſecrationem. ibi igitur appoſita, dicunt δῶρα, τὰ προκείμενα δῶρα. in qua appellatione quantum lateat ſignificationis occultę, declarat Nicolaus Cabaſilas, in Expoſitione Liturgiæ, cap. 2. Dixerunt etiam hoc Sacramentum τὸ δῶρον, diuerſam ob cauſſam. Nam aliquando τὸ δῶρον *donum*, idem eſt ac *gratia*, proprie accepta pro virtute Sacramenti, vt exponebamus ex Auguſtino. Itaque regeneratio, quę eſt baptiſmi fructus, & quo ſpectat vis tota illius Sacramenti. appellatur ἡ δωρεὰ vel τὸ δῶρον. Chryſoſtomus in Matthęum, homilia 83. Ἐν τῷ βαπτίσματι, διὰ αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται τὸ ὕδατος τὸ δῶρον. νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ ἀναγέννησις, εἴγουν ἀνακαίνισις. *In baptiſmate per rem ſenſui obiectam, nempe aquam, donum illud confertur: ſed quod efficitur,*

intellectu percipitur, regeneratio, ſiue renouatio. Auguſtinus contra Manichæum, lib. 19. caput. 16. de baptiſmo differens; *Hæc omnia fiunt & tranſeunt, virtus tamen quæ per iſta operatur, iugiter manet: & donum ſpirituale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt.* & propterea baptiſmum etiam appellari τὸ δῶρον, Donum, obſeruat Gregorius Nazianzenus, oratione 40. quæ eſt in ſanctum baptiſma. *Multis,* inquit, *nominibus appellatur τὸ φώτισμα, illuminatio,* id eſt, baptiſmus: deinde δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χρῖσμα, *vocamus Donum, Gratiam, Baptiſmum, Chriſma, ſiue Vnctionem.* Baſilius in ſanctum baptiſma, Cur, ait, differs baptiſmum, δέον ἐπιτρέχειν τῷ δώρῳ, *quum oporteat curriculo accedere ad Donum.* iterum, ἵνα βέβαιον ὑμῖν παραμείνῃ τὸ δῶρον. Vt baptiſmum, ſic etiã Euchariſtiam appellarunt δῶρον, Donum; nempe Spiritus Sancti, cuius efficacia perficitur illa communio, in qua ſicut ante dicebamus, poſitus eſt huius diuini ſacramenti fructus. Quinetiam ipſe Spiritus Sanctus, vnicus tanti myſterii effector, appellatur DONVM, & MVNVS κυρίου. Ambroſius in Symbolum Apoſtolorum, *Æternitas eſt in Patre, ſpecies in Imagine, virtus eſt in Munere*; id eſt, in Spiritu Sancto. Propterea Paſchaſius in libro De corpore & ſanguine Domini, negabat malos corpus Chriſti vere accipere; quia non accipiant Donum, id eſt, accipere; quia non accipiant Donum, id eſt, Spiritum Sanctum. *Caro,* ait, *& ſanguis per eundem Spiritum Sanctum conſecratur: alioqui malo, nec caro eſt, nec ſanguis: quia ſine donante Spiritu nullum male præſumentibus donum ex Deo præſtatur; nam idẽ Spiritus Donum dicitur.* Aliquando Euchariſtia appellatur τὸ δῶρον, eandem ob cauſſam, propter quam dicitur & Sacrificium: quia videlicet eſt commemoratio ſacrificii ſemel à Chriſto oblati. Sic accipe in Liturgiis: vt in ea quæ habetur in Clementis Conſtitutionibus, lib. 8. cap. 13. ὑπὲρ τοῦ δώρου τοῦ προσκομιζομένου Κυρίῳ τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς προσδέξηται αὐτὸ, διὰ μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. *Oremus pro dono, quod Domino Deo offertur; vt Deus pro ſua bonitate illud ſuſcipiat, per interceſſionem Chriſti ipſius.* Donum ſiue ſacrificium, eſt ſymbolum corporis Chriſti, quod ſumitur in ſacra illa actione, ad celebrandã memoriam mortis Chriſti, vt poſtea exponetur. Patres aliquando ſimpliciter hoc ſenſu vſurpant τὸ δῶρον; aliquando τὸ σωτήριον δῶρον, aut τὸ ἱερὸν καὶ μυστικὸν δῶρον. vt in primo tomo Chryſoſtomi, pagin. 916 Ita accipiendum in canone quinto Niceni Concilii; quo loco iubetur Synodum haberi ante Quadrageſimã; ἵνα, inquit, πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται: *vt omnes ſimultate ſublata Donum purum offeratur Deo.* Verum eſt, quod quidam ſcribunt, his verbis alluſiſſe Patres ad præceptum Domini, apud Matthæum, 5. 23. ſed & illud veriſſimum eſt, appellatione δώρου hîc Paſcha & S. Euchariſtiam intelligi, & vt Patres loquebantur; Sacrificium Chriſtianorum. Non intellexit hunc vocis iſtius vſum, vir eruditus, Conſalus Ponce de Leon, interpres libri Epiphanii, qui inſcribitur Phyſiologus, iſto loco, & capite quinto, τὸ ὕδωρ ζῶν, τουτέστι, τὸ ἅγιον δῶρον· κοινωνῶν γὰρ ἐν μυστηρίῳ ἀνανεώσῃ σεαυτὸν λοιπὸν διὰ τῆς αὐτῆς,

καὶ

καὶ τὸ θανατωθήσεται ἡ ἁμαρτία. bibe aquã viuentem; id eſt, ſanctum donum: nam communicans cum pœnitentia, per ipſam te in poſterum renouabis, & morti dabitur peccatum. Et per ſe clarum eſt mediocriter verſato in Patribus Græcis, τὸ δῶρον, hic eſſe, Cœnam Domini: & vox proxima *communicans*, id oſtendit manifeſtiſſime. quare non debuit Conſalus alio referre. Aliquando Patribus Euchariſtia dicitur δῶρον ἐξιτήριον, *donum a diſcedente donatum.* Sic ſcribit Baſilius in homilia de charitate, Chriſtum reliquiſſe ἐξιτήριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλοντα συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν. *reliquiſſe*, inquam, *ſuis diſcipulis donum profectitium, quum inibi eſſet, vt diſpenſationem in carne ſuam impleret.* Hieronymus ad caput 11. prioris ad Corinthios. *Chriſtus etiam paſſurus, vltimam nobis commemorationem ſiue memoriam, dereliquit. Quemadmodum ſi quis peregre proficiſcens aliquod pignus ei quem diligit derelinquat: vt quotieſcunque illud viderit, poßit eius beneficia & amicitias memorare: quod ille, ſi perfecte dilexit, ſine ingenti deſiderio non poteſt videre, vel fletu.* Auguſtinus Epiſt. 118. *Saluator quo vehementius commendaret miniſterij illius altitudinem; vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoria diſcipulorum à quibus ad paßionẽ digreſſurus erat.* Gaudentius in ſecundo tractatu: *Vere iſtud eſt hereduarium munus Teſtamenti eius noui, quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus ſuæ præſentiæ dereliquit.* Euſebius Emiſſenus; *Quia corpus aſſumptum ablaturus erat, ab oculis noſtris, & ſideribus illaturus, neceſſarium erat, vt die Cœna Sacramentũ nobis corporis & ſãguinis ſui conſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium quod ſemel offerebatur in pretium.* Hæc luculente exponunt nobis, quod ſenſu dicatur S. Euchariſtia δῶρον ἐξιτήριον. eſt enim tanquã pignus præſentiæ Chriſti poſt ſideribus illatum ipſius corpus.

LII. ΕΦΟΠΙΟΝ. VIATICVM. *Nemo perfecte Chriſtianus ante participationem ſacramentorum. Sacramenta viæ ſubſidia. oſtenditur tam baptiſmum quam Euchariſtiã dici,* viatica fidelium.

IBIDEM.

SEntentia veterum pietatis Chriſtianæ Antiſtitum fuit, eos, qui ad Chriſtianiſmum aſpirarent, priuſquam Sacramentorum facti eſſent participes, neq; eſſe, neque dici poſſe Chriſtianos, neque ad Eccleſiam pertinere. Aditum enim ad Eccleſiam, via quidem ordinaria, patere vnicum, ex inſtitutione Chriſti, per baptiſmum: neq; ſatis eſſe, hanc ſemel eſſe ingreſſum, ſed ali in ea oportere, foueri, & coniungi Chriſto capiti noſtro etiam per ſacramentalem panis eius manducationem. Paſſim igitur Patres, baptiſmum & Sacramentum corporis Chriſti, ad ſalutem docent eſſe neceſſaria; non quidem abſoluta neceſſitate, ſed ex ordinatione Domini. vide Auguſtinum libro 1. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 24. & locis aliis quamplurimis. Propterea hæc diuinitus inſtituta Sacramenta vocarunt ἐφόδια & viatica, quaſi dicas, viæ ſubſidia: nam hæc vita, ſtylo Scripturarũ via quædam eſt. Baſilius ita nominat baptiſmum, homilia in S. baptiſma: ἀσφαλίσασθαι τὴν ὁδὸν τῷ τοῦ βαπτίσματος

χαλινῷ. παρέδραμέ σου ἡ ἀκμή· μὴ ζημιωθῇς τὸ ἐφόδιον, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον. *firma iuuentutem freno baptiſmi. praeteriit flos aetatis. caue iacturam viatici facias; caue amittas munimen & praeſidium tuum.* Gregorio Nazianzeno in eiuſdem argumenti oratione, baptiſta quum adminiſtrat Sacramentum, dicitur ἐφοδιάζειν, *viatico inſtruere.* Balſamon ad Interrogationes canonicas Timoth. Episcop. Alexand. τὸν δαιμονιζόμενον, quem vexant mali Spiritus, ſed qui habeat dilucida interualla, in quibus neque enunciet, neque blaſphemet Sacramentum, in morte baptizari debere, ne diſcedat ex hac vita priuatus gratia baptiſmi, καὶ στερηθῇ τοιούτου ἐφοδίου, *& careat tali viatico.* Cœna quoque Domini nuncupatur viaticum, & reſpectu vitae huius, ad quam pie tranſigendam, magnum id eſt inſtrumentum; & reſpectu mortis, quae eſt via ad futuram vitam. in canone 13. Concilij Niceni; εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου ἐφοδίου μὴ ἀποστερείσθω. *ſi quis decedat, Dominico viatico ne fraudetur.* In pleriſque Liturgiis oratur Deus, vt γένηται ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, *participatio rerum ſanctificatarum, cedat in viaticum vitae aeternae.* Thomas parte 3. queſt. 73. arti. 4. *Hoc Sacramentum eſt praefiguratiuum fruitionis Dei, quae erit in patria: & ſecundum hoc dicitur Viaticum: quia hic praebet nobis viam illuc perueniendi.* Paſchaſius de corporo & ſanguine Domini capit. 19. *Vnde hoc myſterium nonnunquam Viaticum appellatur; quia ſi quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam in ſe habet.* Idem, de iis, qui ſtatim poſt baptiſmum moriuntur; *Et ideo non obeſſe credimus, eos viaticum non accepiſſe huius Sacramenti ad vitam in via; quia in nullo poſt perceptam vitam declinauerunt à via.* Gaudentius in tractatu ſecundo: *Hoc illud eſt viaticum noſtri itineris, quo in hac via vitae alimur ac nutrimur, donec ad ipſum pergamus de hac vita recedentes. vnde dicebat idem Dominus, Niſi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis ipſis.* Extiterunt olim, qui è loco Iohannis quem affert Gaudentius, & altero eiuſdem capit. 3. 5. ad literam acceptis, neceſſitatem quādam baptiſmi & Euchariſtiae defenderent; ita praeciſam, vt damnari omnes neceſſario crederent, qui neque baptiſmi neque Cœnae facti fuiſſent participes. itaque mortuos baptizabant, & Symbola Euchariſtiae, panem ac vinum in os illis indebant: quae manifeſta fuit impietas, alligantium gratiam ſignis ſacramentorū. Quare damnata eſt illa conſuetudo, canone vniuerſalis Synodi Pétheċtae octuageſimo tertio, & Carthaginienſis apud Balſamonem nono: vbi ille error pluribus deſcribitur. Vere Auguſtinus: quum Sacramenta conſtét è re viſibili & gratia inuiſibili; quoſdam tamen rem viſibilem percipere, ad quos non pertineat gratia inuiſibilis: & contra, hanc ab iis interdum percipi, qui careant re viſibili. Sed vae illis, qui in adminiſtratione ſacra lauacri, obtentu neſcio cuius diſciplinae, moribundis infantibus officium ſuum negant.

LIII. ΠΑΣΧΑ. PASCHA. *Nomen Paſcha aliquando deſignat Chriſtum; aliquando ſacrificium illius in Cruce. Vnum Paſcha verum. interdum eſt ipſa*

ipſa Euchariſtia. μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα. *interdum ſola cõmemoratio ſacrificij Chriſti.*

IBIDEM.

SCriptum eſt 1. Corinth. 5. 7. τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Hinc factum, vt & Chriſtus ipſe appelletur *Paſcha*, & hoc ſacramentum, de quo ipſe dixit, *Hoc eſt corpus meum.* Vide Hymnum Damaſceni in Dominicam Paſchatis, vbi Dominus poſtquam reſurrexerat, appellatur *Paſcha noſtrum*, & *Paſcha æternum*, ἀγαλλιώμεθα τὸ δὲ πάσχα προτῦντος αἰώνιον, niſi malis accipere de ipſa feſtiuitate & gaudio propter reſurrectionem. ibidem appellatur *Paſcha myſticum.* Socrates lib. 5 cap. 22. de Origene, ἓν πάσχα ἀληθινὸν γεγενῆσθαι λέγων, ὅπερ ὁ Σωτὴρ ἐπετέλεσεν, ἐνεργήσας κατὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, διὰ τοῦ τροπαιωθῆναι τοῦ σταυροῦ. *dicebat vnum ſolum verum fuiſſe Paſcha, quod perfecit Saluator, vim exerens ſuam aduerſus contrarias virtutes, per paſſionem in Cruce.* Socrati, ſiue Origeni, *Paſcha* eſt Chriſti ſacrificium in Cruce. Aliquando *Paſcha* dicitur ipſa commemoratio huius ſacrificij, ſiue Euchariſtia; vt apud Iſidorum Peluſiotam, lib. 4 Ep. 152. σπουδαῖον οὖν χρὴ τυγχάνειν, τουτέστι, φιλάρετον, τὸν μέλλοντα ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν πάσχα. *oportet ſtudioſum eſſe, hoc eſt, amantem virtutis eum, qui Paſcha diuinum & verum ſit manducaturus.* Auguſtinus, contra literas Petiliani Don. lib. 2. cap. 37. *Aliud eſt Paſcha quod adhuc Iudæi de ore celebrãt; aliud autem, quod nos in corpore & ſanguine Domini accipimus.* & Gregorius Nazianz. ita dixit, oratione 42. in Cœna Domini communicantes μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα, *participare Paſcha.* ſiue extra Euchariſtiam: vt cum ait Chryſoſt. ſermone 88. tomi 5. ἐπεὶ ἀεὶ δυνάμεθα τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλειν, ἀεὶ πάσχα δυνάμεθα ἐπιτελεῖν, *quia mortem Domini ſemper poſſumus annunciare, ſemper poſſumus Paſcha agere.*

LIV. VITA. *Idioma Eccleſiarum Punicarum, baptiſmum appellare* ſalutem: *Euchariſtiam* vitam. *etiam baptiſmo id nomen tributum.*

IBIDEM.

AVguſtinus de peccatorum meritis & remiſſione contra Pelagianos, lib. 1 cap. 24. *Optime Punici Chriſtiani, baptiſmum ipſum, nihil aliud quam* SALVTEM, *& ſacramentum corporis Chriſti, nihil aliud quam* VITAM *vocant. Vnde, niſi ex antiqua, vt exiſtimo, & Apoſtolica traditione?* Mox: *Quid aliud etiam, qui Sacramentum menſæ Dominicæ* VITAM *vocant, niſi quod dictum eſt, Ego ſum panis vitæ?* Fuit hæc nomenclatura topica, Punicis Chriſtianis propria, non vniuerſis Eccleſiis communis: ſicut etiam ſuperiorum nonnullæ, doctis potius vſurpatæ fuerunt, quam in communem Eccleſię vſum receptæ. verum & hoc nomen & illa, ſunt orta ex opinione, quæ ſemper viguit in Eccleſia, de vi & efficacia huius Sacramenti. Inuenias & baptiſmum in ſcriptis antiquorum appellari *vitam*, vt, quum ait Paſchaſius, in libro De corpore & ſanguine Domini, de iis qui ſtatim poſt acceptum baptiſmum obierunt: *in nullo poſt perceptam vitam declinarunt à via.* hic *vita* eſt baptiſmus

aut ipſe Chriſtus, quem induunt, qui lauacro regenerationis tinguntur. Galat. caput. 3. verſ. 27. ideo ſubiicit Paſchaſius, *ſed permanſerunt in vita, quæ* CHRISTVS *eſt.*

LV. NATALIS CALYCIS. *proprie dies Cœnæ Domini: interdum ipſa Euchariſtia.* Sacramentum Calycis.

IBIDEM.

ELigius Nouionij in Belgio Epiſcopus qui ante annos mille viuebat homilia 10. *Vocatur hæc dies Cœna Domini; vocatur & Natalis calycis; & merito talibus præfulget vocabulis; quia hac eademque die, myſticum Paſcha Dominus cum diſcipulis celebrans, Sacramenta corporis & ſanguinis ſui illis atque per illos nobis tradidit, & ipſe celebrationis initium fecit.* Paſchaſius Abbas Corbeienſis, de corpore & ſanguine Domini; *Hoc indicium in Natali calycis mox excipitur, vt doceatur, quid contemptoribus immineat, ſi damnati à conſcientia, pedem de menſa Domini non retraxerint.* leges apud Auguſtinum *Sacramentum calycis* De doctrina Chriſti. lib. 4. cap. 11.

LVI. ΘΥΣΙΑ. SACRIFICIVM *προσένεξις, ἀναφορὰ, προσφορὰ, Sacramentum altaris, oblatio. alia id genus.*

IBIDEM.

IAm aliquoties diximus, Veterum Eccleſiam appellaſſe Cœnã Dominicam etiam *ſacrificium*, propter memoriam ſacrificij ſemel in Cruce facti & oblati: qua de re in diſſertatione de ſacrificio Chriſtianorum infra dicturiſumus, cũ Deo, accurate.

LVII. ΛΑΤΡΕΙΑ. CVLTVS DEI. Λατρεία τῆς οἰκονομίας. *λατρεία de cantu Pſalmorum. pietas.*

IBIDEM.

GRæcis Patribus λατρεία eſt adoratio vni Deo debita. Iidem λατρείαν nuncuparunt quicquid fit in honorem & cultum Dei, & patet ea vox latiſſime: nam apud Chryſoſt. in Pſalmum. 41. ἐπιτελεῖν λατρείαν de eo dicitur, qui pietatem exercet in canendis Pſalmis ad menſam cõmunem. alibi idem λατρείας καθημερινῆς appellatione intelligit Liturgiam matutinam & veſpertinam. apud Euſebium lib. 4. vitæ Conſtantini, ἐπὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ παρεῖναι pro conuenire ad ſynaxin aliquando peculiariter Euchariſtiæ celebrationem ſignificat. Cyrillus in Epiſt. ad Neſtorium, Actorum Conc. Epheſ. p. 80. καταγγέλλοντες τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀναίμακτον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν. *annuntiantes mortem ſecundum carnem vnigeniti Filii Dei, incruentum in Eccleſiis cultum peragimus.* Sic in Græcorum Liturgiis ſæpe. Epiph. ſolet dicere λατρείαν τῆς οἰκονομίας: vt in epitome fini operis adiecta: ἐν τισὶ δὲ τόποις λατρεία οἰκονομίας ἐν τῇ πέμπτῃ γίνεται, ὥρᾳ ἐννάτῃ. *in quibuſdam locis cultus diſpenſationis celebratur. feria quinta, hora nona:* addit, ἐν ἄλλοις δὲ τόποις οὐ γίνεται λατρεία τῆς οἰκονομίας ἢ μόνον ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς, mox, προσευχὰς τελοῦντες καὶ λατρείας τῆς οἰκονομίας, editum eſt, λατρείας ἁγίας. quam lectionem ſi retineamus, erit figura ἓν διὰ δυοῖν. Ex Auguſtini diſputatione contra Fauſtum Manichæum, libr. 20. c. 21. diſcimus, veterẽ Eccleſiã in illa,

quam

quam ſæpe diximus, commemoratione paſſionis & ſacrificii Chriſti, quæ & ipſa ſacrificium dicebatur, poſuiſſe præcipuum Dei cultum, quē λατρείαν vocabant quare idem aliquando *pietatis* nomine hoc Sacramentum intelligit. De trinitate libr. 3. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur. & peracta pietatis celebratione conſumitur.*

LVIII. Missa. *Baronij multi errores circa hoc nomen refutantur. Non eſſe hanc appellationem antiquiſſimam probatur. Decretales primorum Paparum falſæ. Miſſa non eſt nomen Hebraicum. Non eſt Iacobi inuentum: neq́ Petrus & Paulus eam Romanos docuerunt. Error Gratiani quem ſecutus eſt & auxit Baronius.* Miſſa *vox Latina.* Miſſa Catechumenorum, Miſſa fidelium. ἀπόλυσις *è Cantico Sim.* Miſsá audire. ἀρχαιρεσίας ἐπακούειν *variæ acceptationes eius nominis alia.*

Anni XXXIV. Num. LIX.

Omnium huius Sacramenti nominum hoc eſſe antiquiſſimum pronūtiat Baronius. Iacobum enim fratrem Domini hanc nomenclaturam Ieroſolymitanis tradidiſſe: Petrum verò & Paulum Romanis. deinde illius vſurpationem vetuſtiſſimam eſſe probat ex Epiſtola Pii Papæ, proximi inquit, Apoſtolorum temporibus. Hæc Baronius quę quidem adeo ſunt omnia falſa, adeo abſurda, adeo etiam pueris ἀνεξέλεγκτα, & ad refellendū facilia vt mirari ſatis nequeam, homini tam rudito tā pueriles nugas placere potuiſſe. Obſecro, ſi nomen hoc omniū antiquiſſimū eſt, cur apud probatos auctores, qui per annos trecentos & amplius ſcripſerunt, nullum eius extat ſatis certum veſtigium? non Syri, non Græci, illo vſi. non Latini. Iuſtinus, Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, alii multi, quorum certa ſcripta ad hanc ætatem peruenerunt, intra illud tempus quum viuerent multa de hoc Sacramento diſſeruerunt: cur horum ne vnus quidem iſtius appellationis meminit? Pii Papæ I. vt & cæterorū omnium Paparum primi, ſecundiq́; ſeculi, ac fere etiam tertii, ſcripta id eſt, quæ ſub eorum nominibus circumferuntur, eſſe nomina adulterina, & à planis atque impoſtoribus profecta, nō ſemel iam indicauimus, & Cardinalem Cuſanum, alioſque illarum partium, huius ſententiæ auctores laudauimus. neque hoc profecto Baronius ignorauit; ſed vt falſam opinionē tueretur, falſum excitare teſtem eſt coactus. poterat Pio adiicere Euariſtum, Alexandrum I. Teleſphorum: nam in iis etiam næniis, quę illis Papis attribuuntur. legitur vox Miſſa. Si verum eſt, quod affirmat Baronius, hoc nomen in Eccleſia Ro. & antiquiſſimum eſſe, & iam olim vſitatiſſimum; cur à Pio I. ad Cornelium Cypriano ęqualem tranſuolat, mediarum ætatum teſtem nullum producit; puduit, credo, ὑποβολιμαίων, ſcriptorum, quæ homines imperiti, quorum palato præter fabulas & mendacia nihil ſapit modo nominatis Pōtificibus adſcripſerunt. Cur igitur probat quæ

Pio attribuuntur; ſunt enim farinæ prorſus eiuſdem. Iam nomen *Miſſa* Hebraicum eſſe, vel Chaldaicum, putidiſſimum cōmentum eſt, hominum neque Hebraicas neque Chaldaicas literas intelligentiū, aut certe iudicii prorſus nullius: quod ab eruditiſſimis viris luce clarius eſt demonſtratum; imprimis autem à viro longe doctiſſimo Picherello presbytero, in locum Matthæi de S. Cœnæ inſtitutione. Genebrardus, qui exploſam etiam à Bellar. & aliis doctis E. R. fabulam reuocare in ſcenam conatus eſt; neque doctrinæ in iis literis quas profitebatur, neque iudicii, in vlla parte eruditionis laudem tulit, & omnino oleum atque operam perdidit. Quod autem Baronius ait, Petrum & Paulum Romanis eam appellationem tradidiſſe tam falſum eſt, quam argumentum quod id probare nititur, eſt falſum. Scilicet Iacobus ὁ ἀδελφόθεος, id vocabulum Eccleſiam Ieroſolymitanam docuit, quia hodie in ea, quæ dicitur Iacobi Liturgia, illud legitur. Omitto, quod certo conſtat, eum Ordinem agendi à Iacobo ſcriptum non eſſe, de quo pluribus hic agendi locus non eſt. Sed demus id ſcriptum eſſe γνήσιον, quum legatur hodie ea Liturgia Græce & Latine; cui literarum non penitus rudi perſuadere ſuadebit Baronius Latina Iacobi eſſe, Græca alicuius interpretis? qui mediocrem vſum Græcæ & Latinæ linguæ habuerit, & paucas paginas comparauerit, ſtatim intelliget, Græcum textum eſſe autographum Latinum apographum. Et ſane Græca, etſi antiquitatis primæ faciem genuinam non exprimunt; vetuſta tamen ſunt vt pote quorum Patres Concilii in Trullo meminerint: Latina ſuæ vetuſtatis nullum habent ſimile teſtimoniū. Quanquam videatur Baronius, Gratianum ſecutus, auctorem ſcilicet cum primis locupletem in hunc incidiſſe plus quam puerilem errorem. Scribit ille. De conſecr. diſt. I. can. 47. ſic: *Iacobus frater Domini ſecundum carnem, cui primum credita eſt Ieroſolymitana Eccleſia & Baſilius Cæſarienſis Epiſcopus, cuius claritas per totum orbem circumfulſit, in ſcripturis addiderunt nobis Miſſæ celebrationem.* videtur Baronius ex iſtis verbis hariolatus eſſe, Iacobū nominis Miſſæ primum auctorem extitiſſe: abſurde & prorſus ridicule: nam vt Romani etiam Critici obſeruarunt, in Græco textu eius canonis è Concilio Trullenſi, vnde hæc voluit videri Gratianus deſumpſiſſe, non Miſſæ nomen extat, verū λειτουργία, *Liturgia*. quare euerſum eſt fundamentum Baronianæ hariolationis. Et vero Eccleſiam Ieroſolymitanā à primo ſuo Epiſcopo nomen *Miſſæ* accepiſſe, quis non delirus ſibi vnquam perſuaderi ſinet? Syriacæ Noui Teſtamenti paraphraſeos vetuſtiſſimus ſine controuerſia auctor, voce Græca *Eucharistia* aliquoties vtitur: qui ſi hoc nomen Hebraicum, vt iſti volunt, vel Chaldaicū tanti Apoſtoli auctoritate in Eccleſiis Iudaicis vſu receptū fuiſſet omnibus aliis nomēclaturis, iſtam proculdubio prætuliſſet. certe extaret alicubi apud Syros & Græcos ſcriptores illius mentio. Legitur ſane in Græcorum monumentis, vox Μίσα, ſed auctorum mediæ ætatis, qui ante annos præterpropter ſexcentos, de re militari ſcripſerunt: & quidem pro veſpertinis precibus aut matutinis, non pro ſacramento, vt

recte

recte obſeruant viri doctiſſimi, & nobis amiciſſimi, Nicolaus Riglatius & Iohannes Meurſius, qui eorum ſeculorum voces collegerunt. Omnino vox *Miſſa* originem Latinã habet, aliis omnibus linguis, niſi quæ à Latina acceperunt, incognita. Sunt viri eruditiſſimi, qui exiſtimẽt, primo *Miſſam*, aut neutro genere *Miſſa*, dictum fuiſſe; proprieque eam vocẽ oblationes ſignificare, quæ vel afferebantur, vel mittebantur, & ſacræ menſæ imponebantur. Nos non dubitamus, quin aliorum verior ſit ſententia. Proprie *miſſio*, vel quod idem eſt, *miſſa*, eſt ἄφεσις, hoc eſt, *dimiſſio*: quam vocem Grçcis olim in dimittenda concione fuiſſe vſitatã, ex Plutarcho & aliis ſcriptoribus, viris eruditis eſt compertum. Sic in iudiciis Romanorum, cum prçco clamabat ILICET, iudicibus abeundi facta poteſtas intelligebatur. Sed in Grçcorum concionibus vna fuit dũtaxat miſſio, cum finita concione prçconis voce clamabatur Λαῶν ἄφεσις, hoc eſt, *populorum dimiſſio*: in Liturgia vetere Chriſtianorum duplex fuit ἄφεσις, *miſſio*, ſiue *miſſa*. prior cũ finitis lectionibus S. Scripturæ, & precibus illis, quibus poterant intereſſe Catechumeni, energumeni & alii non initiati, voce diaconi iubebantur exire, quib. ſacram Liturgiam ſpectare fas non erat: poſterior, cum ſacris peractis & Euchariſtiæ celebratione finita, poſt εὐχὴν ἀπολυτικὴν, à diacono pronuntiatã, populo diſcedendi fiebat poteſtas: quod in Liturgia Chryſoſtomi intelligitur illis verbis, ὁ ἱερεὺς ποιεῖ ἀπόλυσιν, *ſacerdos facit miſſam*, hoc eſt, dimittit populum. ἀπόλυσις eſt ἄφεσις, *miſſa* vel *miſſio*. ſumptũ verbum è Simonis Cantico. Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, quæ ibidem recitantur. In pleriſque Proteſtantium Eccleſiiis, tota actio celebrationis ſacræ Cœnç Domini, clauditur hoc hymno, quem flexis genibus populus concinit: quod eſt pulcherrimũ & ſanctiſſimum inſtitutum. Totus Ordo agendi ſiue Liturgia, apud veteres in duas partes diuidebatur; quç propter totidem miſſiones dictæ ſunt Miſſæ. *miſſa* pro miſſio, vt *remiſſa* pro remiſſio apud Optatum Mileuitanum & Auguſtinum atque alios tranſlatitium eſt. Prior eſt Miſſa Catechumenorũ, vt in can. 84. Concilii Carthag. 4. altera Miſſa fidelium: quæ propter excellentiam vt ſola diceretur Miſſa tandẽ obtinuit. Inuentum eſt hoc nomen circa finem, vt videtur, tertii ſeculi, vel paullo ante. Nam ſi vera eſt Epiſt. Cornelii Papæ ad Lupicinum Viennenſem, circa annum Domini 250. nouum iam erat iſtud vocabulum. Quemadmodum autem dicebamus de voce ſynaxis, varie illam eſſe vſurpatam à Græcis, vel pro Euchariſtiæ celebratione, vel pro conuentu ad preces tantum & lectionem Scripturarum: ita plane vocabulum Miſſa, non vno modo vſurpatum reperitur ab iis, qui primi in ſcribendo frequentarunt. Ambroſius, quẽ male quidam affirmant primum omnium huius nominis meminiſſe, Epiſt. 13. ad Marcellinam ſororem, *Ego manſi in munere, Miſſam facere cœpi: dum offero, raptum cognoui Caſtulum quendam.* hic ſine dubio *Miſſa* eſt liturgia ad S. Euchariſtiam: quod oſtendit verbum *offero*, & alia quæ ſequuntur. apertiſſime vero id euincunt illa præcedẽtia, *poſt lectiones*

tractatum, dimiſſis Catechumenis. Quare Ambroſium non legerunt, qui affirmant ea notione vocẽ Miſſa in eius libris non extare. habentur apud eundem & precationes duæ, præparantes ad Miſſam, vt præ ſe fert titulus; in quib. Miſſa eſt cœna Domini, quod declarat totus illarum contextus. Pauca verba afferam digniſſima tanto Eccleſiæ Doctore, *Fac me Domine Ieſu Chriſte, per gratiam tuam, ſemper illud de tanto myſterio credere & intelligere, ſentire ac firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet & expedit animæ meæ.* Miſſa igitur, Euchariſtia eſt. Alibi Miſſarum celebratio apud eundem, & alios auctores latius patet, quod facile cuiuis eſt obſeruare. Legitur aliquando apud antiquos ſcriptores *audire Miſſam*, ſed alio ſenſu, quam quo hodie locutio illa vſurpatur ab iis; quib. Miſſa communio non eſt, verum acroama duntaxat & ſpectaculum, apud Gratia[n]ũ ex Agathenſi Concilio, iubentur ſeculares, *Miſſas die Dominico totas audire.* Ambroſius etiam, ſermone 31. quo docet formam agendi recte Quadrageſimam. *Moneo,* inquit, *vt qui iuxta Eccleſiam eſt, & ſine graui impedimento poteſt, quotidie, audiat Miſſam; & qui poteſt, omni nocte ad matutinum conueniat.* Hic Miſſam audire non dicitur ad excluſionem communionis, vt hodiernus error poſtulat; ſed de eo, qui & Liturgiam audiat, & communiõẽ ſumat. ſubiicit Ambroſius: *In Quadrageſima vero moneo, vt die omni, aut ſaltem vt dixi, omni, aut ſaltem, vt dixi, omni dominica offeratis & communicetis.* Sic locuti ſunt & Græci æquales Ambroſió, aut etiam priores. Euſebius enim Hiſtoriç Eccleſiaſticæ libro 7. cap. 9. εὐχαριστίας ἐπακούειν, *miſſam audire*, de eo dixit, quem narrat communicaſſe. Poſt tempora Ambroſii, & Auguſtini, adeo increbuit huius vocis vſus, vt viri docti, Iulianus interpres Nouellarum Iuſtiniani, Paulus Diaconus, auctor Hiſtoriæ Miſcellæ, quæ è Græcis auctoribus ad verbum fere tota eſt deſcripta, alii plures, vocabula Græca, ἐκκλησιάζειν, συνάγειν, σύναξις, λειτουργεῖν, λειτουργία, & apud Ignatium δοχὴν ἐπιτελεῖν, per dictionem, Miſſa exprimerent, ſicut ante dicebamus. Qui vt reprehendi eo nomine iure non poſſunt; quos certũ eſt locutos eſſe cum hominibus ſui ſeculi: ita excuſari illorum nequit ſiniſteritas, quibus id verbum apud eiuſmodi auctores inuentum, firmũ videtur eſſe argumentum, ad defenſionem opinionum multo poſt exortarum. Equidem ſi de re conueniret, litem mouere ſuper vocabulo, ineptum, friuolum, & facinus μικροψυχίας γέμον, iudicarẽ. Quare omiſſa contentione de nomine, id potius agant magni Theologi, vt Deo auſpice, de re ipſa ceſſent tandem contentiones. Cæterum quod dicebamus de varia acceptatione dictionis MISSÆ, confirmatur multis veterum teſtimoniis, quorum apponam hic vnum aut alterum. Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus, oppido vetuſtus, homilia 12. *ſi diligenter attenderitis cognoſcetis, quod non tunc fiunt Miſſa quando diuinæ lectiones in Eccleſia recitantur: ſed quando munera offeruntur, & corpus vel ſanguis Domini conſecratur. Nam lectiones ſiue propheticas, ſiue Apoſtolicas, ſiue Euangelicas, etiam in domibus veſtris, aut ipſi legere, aut alios legentes audire poteſtis. Conſecrationem vero corporis & ſanguinis Chriſti, non alibi*

niſi

niſi in domo Dei, audire, vel videre poteritis. Ideo qui vult Miſſas ad integrum, cũ lucro animæ ſuæ, celebrare, vſque quo oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde ſe debet in Eccleſia tenere. Ex his apparet, fuiſſe multos illa ætate, qui diſcrimen leue aut nullum prorſus agnoſcerent inter Miſſam Catechumenorum, & Miſſam Fidelium: qui poſtquam ei parti Liturgiæ interfuerant qui Catechumenis erat cum fidelibus communis; Miſſam ſe credetent rite celebraſſe: quaſi lectiones & preces legitimam abſoluerent Miſſam, non minus quam ipſa Cõmunio: itaque propter illam opinionem celebratio corporis Chriſti contemnebatur: quorum errorem caſtigans Cæſarius, Miſſam proprie appellari contendit illam partẽ Liturgiæ, cui eſt annexa Cœnæ participatio: cui qui non interfuerit, eum Cæſarius negat Miſſam celebraſſe. Fuit & alia vocabuli huius acceptio, cum *Miſſam* vſurparunt pro ſolemni aliqua feſtiuitate, ſiue die feſto. In Capitulari Caroli Magni, libro ſecundo 18. *vt abſque vlla excuſatione cito poßit emendari, ſpatium vſque ad Miſſam S. Martini dare decreuimus.* & 20. *ita vt ad Miſſam ſancti Andreæ reſtaurati fiant.* & ita non raro apud Aymoinum, & id genus ſcriptores. Sic in Anglia & Scotia manent illa nomina ex veteri vſu, *Chriſtmas* & *Martinmas*, , Miſſa Chriſti, & Miſſa Martini, & ſimilia, pro die conſecrato in honorem Chriſti vel Martini. quin in Rituali Anglicanæ Eccleſię legere licet nomina illa *Chriſtmas* & *Michaelmas*: adeo falſum eſt & ſycophanticum, quod in ſuperioribus affirmabat Maldonatus, Orthodoxos Proteſtantes nefas ducere, alio nomine vti quam Cœnæ. Atqui notum eſt, quid de Miſſa appellatione iam olim in Confeſſione Auguſtana eius auctores ſint profeſſi. Poſtremo ne illud quidem prætermittã; quod Gręci dicunt *συνάγειν*, vel *ἐκκλησιάζειν*, id Latinos dixiſſe etiam *Miſſas tenere*; & verbi prædicationem & ſacramentorum administrationẽ ea locutione ſignificantes. In indiculo legatorum Hormiſdæ Papæ, qui deſcribitur in anno 519. num. 137. ita ſcriptum; *Si hæ retici non ſunt, quomodo ante duas hebdomadas, quam nos veniſſemus, ſtatuerunt omnes in vnum, ne quis Miſſas foras ciuitatem teneret; ſed hic omnes; vt & multitudo eſſet futura ſeditionis congregata & doceri poſſet ſecundum errores eorum?* Atque hæc de appellationibus huius diuini ſacramenti, impreſentiarum ſatis. Reſtabat vt ad ſecundam partem Baronianæ digreſſionis de Euchariſtia quæ eſt de Tranſſubſtantiatione, accederemus; & quæ fuerit veteris Eccleſiæ fides ſuper eo articulo, accurate expenderemus. Sed quum noſtra ad eam partẽ reſponſio, itemque ad tertiam, de Sacrificio Chriſtianæ Eccleſiæ; in molẽ multo maiorem, quam initio putaremus, excreuerint; ſatius fore viſum eſt, vt illæ diſputationes ſeparatim ederentur, neque operis huius editionem morarentur. Omiſſa igitur reſponſione ad Baronianum tmema 49. & omnia deinceps ſequentia, in quibus de negotio Euchariſtiæ agitur; pergamus interim ad reliquum hiſtoriæ ſacræ contextum.

LIX. Poculi Dominici forma. S. Beda.

ANNI XXXIV. Num. LXIII.

SI vera eſt hiſtoria quæ refertur è Beda de poculo Domini quod ipſius tempore Ieroſolymis viſebatur; fuit illud poculum ἀμφωτόν, ſiue ἀμφῶες, cuiuſmodi poculorum vſus apud Grecos antiquiſſimus. Homerus commemorat ἀμφῶες ἄλεισον. Sed quantum fidei tribuendum ſit illi Bedæ libro, antea monuimus: quoties præſertim res cõmemorantur primorum Eccleſiæ ſeculorum hominibus incognitę. Spongia, quam appellat Beda *Domini potus miniſtram*, ea eſt de qua paulo poſt dicetur. Baronius, non Ieroſolymis, ſed Romę eam ſeruari iam oſtendit. ſed quo fidẽ faciat huic hiſtoriæ, nihil affert.

LX. Expenduntur quædam Baronij. Contentio inter Apoſtolos ſine cauſſa ab eo repetita.

ANNI XXXIV. Num. LXIV.

AIt, *Nox aduenerat cum Iudas peracta Cœna è menſa exiit.* Ex tempore Cœnę Paſchalis certum eſt, non ſolum aduenisse, ſed etiam altã fuiſſe iam noctem, cum hi ſermones ederentur: atque adeo alteram prçteriiſſe iam vigiliam. Theophylactus: ἀωρὶ τῆς νυκτὸς διαλέγεται, καὶ πρώτη ἦν καὶ ἡ δευτέρα διεληλύθει, Ait; *obortam interim contentionem inter diſcipulos de primatu, Dominus ſedauit.* Hæc contentio illa eſt, cuius meminit ſolus Euangeliſtarũ Lucas 22.24. de hac mentionẽ fecit iã Baronius, n. 42. eandem igitur nunc repetens, videtur de vna duas facere, neſcio quo conſilio non enim hic locum habet prouerbium Græcum. δὶς καὶ τρὶς τὰ καλά. Porro attente conſideranti omnes huius loci circumſtantias, luce clarius apparebit, quam ſit frigida coniectura Baronij, quam antea refellebamus, ſuper occaſione huius contentionis. Multo enim ſimilius veri eſt, in eos ſermones incidiſſe Apoſtolos, poſtquam Chriſto prędicente didicerant, & ſerio iam meditari ceperant, Dominum breui moriturum: quod vix ante hoc tempus in animum induxerant. Cogitabant, inſtitutam à Chriſto ſocietatem, cuius ipſe caput erat magiſtro & duce carere non poſſe: quum præſertim & multoties antea, & nouiſſime in ipſa Cœnæ celebratione, regni ſui mentionem apertam Chriſtus feciſſet. Omitto alia quę in hanc ſententiam Theophylactus & alij interpretes, magna cum ſimilitudine veri diſputant: quæ vt Baronianam illam coniecturam vanitatis arguunt; ita illorum opinionem refellunt, qui in ſuis Harmoniis hanc Lucæ narrationem componunt cum ſimilibus, quæ extant apud Matth. 20. 24. & Marc. 10. 41.

LXI. Cur pro cæteris Apoſtolis Petrus locutus.

IBIDEM.

DE morte ſua loquens Dominus, ait diſcipulis inter cætera Ioan. 13. 33. *Quo ego vado, vos non poteſtis venire.* cum ſermonem ab Apoſtolis parum intellectum, oſtendit Petrus, qui ſtatim interrogat, *Domine quo vadis?* Quod cæteris tacentibus Petrus loquitur, cauſſa redditur vnica in Annalibus, quod eſſet princeps omnium. Baronius enim, vt ſæpe

ſæpe diximus, nihil niſi principatus & Monarchias cogitabat. Veteres cauſſas afferunt varias, omnes notatu digniſſimas. Cyrillus ait cæteros Apoſtolos honorem illi habuiſſe, tanquam maiori; ætate videlicet vt nonnulli exiſtimarunt, vel ordine: nam quod ſæpe diximus, ordo fuit inter Apoſtolos; non principatus, non dominatio, ac ne προστασία quidem tum vlla. Itaque ibidem Cyrillus Petri modeſtiam laudat, quod loqui pro omnib. voluerit & non erubuerit fateri ignorationem ex qua oriebatur interrogatio. Alia cauſſa fuit, vehemens Petri amor erga Dominum ſuam & cupiditate ſequendi impulſum, hoc à Domino quæſiuiſſe Petrum, idem Cyrillus & Auguſtinus obſeruant. Tertiam cauſſam faciunt Patres, arcanum Dei conſilium corrigendi præceps ingenium Petri quo redderetur ipſe aptior miniſterio inſigni, cui erat deſtinatus. Erat in hoc ſancto admirabilis quædam propenſio ad omne bonū: ſed cum præcipiti quodam impetu, quem Græci, modo θερμότητα, vocāt, modo προπέτειαν, Auguſtinus in hūc locum *præſumptionem*. Hoc igitur ſiue σφάλμα, ſiue vitium, vt maturè corrigeretur, permiſit diuina prouidentia vt ſermonem primus arriperet, & illa diceret quæ dixit. vide Auguſtinum in Ioan. tractat. 67. Theophylactus: *deſtituit Chriſtus Petrum cæleſti auxilio; & ſuam ipſum docet agnoſcere infirmitatem.*

LXII. An hymnus cuius meminerunt Euangeliſtæ, dictus ſit ante ſermones à Domino habitos, an poſt.

IBIDEM.

EVangeliſtæ, Matthæus 26. 30. & Marcus 14. 26. hiſtoriam inſtitutæ Euchariſtiæ claudunt his verbis, *& hymno dicto exierunt in montem Oliueti*: prætermittunt enim illi & Lucas ſermones, quos habuit Chriſtus cum diſcipulis, qui poſtea deſcripti ſunt ab Iohanne, capitibus 14. 15. 16. prætermittunt etiam illam diuinam orationem, quæ cap. 17. eiuſdem Ioan. deſcribitur. Iccirco Matthæus & Marcus inſtitutionis Euchariſtiæ finem coniungunt cum abitione ex illa domo, vbi Paſcha egerat Chriſtus: de qua abitione creditur loqui Iohannes, initio cap. 18. Baronius putat hymnum cuius meminerunt Matthæus & Marcus, dilatum fuiſſe poſt ſermones omnes Chriſti & ipſam precationem illam Ioan. 27. Sequitur Baronius Ianſenium, qui hymnum illum iis omnibus ſubiiciens, quæ Iohannes commemorat dicta & facta à Chriſto, prius quam exiret, caput ſuæ Concordantiæ 138. ita orditur: *Hæc cum dixiſſet Ieſus, & hymno dicto egreſſus eſt.* Atqui Iohannes non dicit Chriſtum in ipſo articulo ſui diſceſſus hymnū dixiſſe. Matthæus & Marcus id videntur ſignificare: ſed infirma ea ratio eſt: quia breuitati eos conſuluiſſe apparet, qui tam multa omiſerint. Eſt vero admodum probabile, hymnum præceſſiſſe omnes illos ſermones: nam in celebratione Paſchatis actio tota hymno claudebatur, qui ſtatim dicebatur poſt vltimum illud poculum exhauſtum, de quo in nomine Eulogia ſuperius. Separandæ igitur ſunt actiones Chriſti continuę quidem, ſed tamen diuerſę. Celebratio Cœnę Paſchalis,

& mox Euchariſtiæ; quæ actio hymno dicto de more fuit terminata: ſermones varij poſtea cum diſcipulis habiti; quibus & contentionem inter illos exortam ſedauit, & mœrentes conſolatus eſt, & doctrina ſalutis multiplici eos imbuit: poſtremo illa ad Patrem oratio; poſt quam tandem eſt exitum. Horum autem omnium, quædam contigerunt ſedentibus adhuc Chriſto & diſcipulis ad menſam: quædam, vt videtur, poſtquam ſurrexerant, priuſquam exiretur. Obſeruant veteres, Chriſtum, quoties maiore contentione orare Patrem voluit, ſolitum à diſcipulis ſecedere, & orare κατ᾽ μόνας, hoc eſt, *ſeorſim, ſolus*, vt loquuntur Euangeliſtæ. Cogitent igitur magni Theologi, an eum morem renuerit, cum illam admirabilem orationem concepit. Nam quod ab Iohanne deſcripta eſt, non probat hoc, omnibus audientibus eam eſſe habitam: potuit enim Spiritus ſanctus verus Euangeliorum auctor, Iohanni eam dictaſſe. At beatus Chryſoſtomus dictionem εἰπών, hoc eſt, *cum dixiſſet*, verſu primo, capite 18. exponens ἐλάλησε, hoc eſt, *locutus eſt*, obſeruationem hanc inde elicit, totum caput 17. non fuiſſe *εὐχὴν, precationem*, ſed λαλιὰν *ſermonem*. quod equidem ſatis mirari non queo. In fine capit. 14. ait Iohan. dixiſſe Chriſtũ, *Surgite eamus hinc*. non neſcio allegoricè iſta verba exponi à nonnullis, vt Iſidoro Pel. libro tertio, epiſt. 147. & quatro, epiſt. 84. ſed allegoricus ſenſus literalem non tollit. Videtur ergo Dominus hæc dicens, à menſa ſurrexiſſe, & cum eo omnes diſcipuli. Non eſt autem probabile, dictum hymnum qui gratiarum actionem continebat, & pars ſacræ illius actionis erat, ad profectionem vſque ex illis ædibus, quæ non ſtatim ſecuta. Minus recte igitur & Ianſenius & Baronius hæc videntur digeſſiſſe.

LXIII. Mox orandi ad menſam etiam apud Iudæos & Paganos. Gethſemani; & ibi ædificata ædes. Bedæ locus illuſtratur. Veſtigia ingeniculantium ſe ante magna altaria. Thomas Bacetus.

ANNI XXXIV. Num. LXIV.

Conſuetudinem Chriſtianorum, vt in menſa gratię agãtur Deo, putat Baronius ortam eſſe ab exemplo hoc, Domini hymnum dicentis. Et quidem, omnia Eccleſiæ pia & laudabilia inſtituta poſſe, imo debere, ad Dominum referri, omnis bonæ donationis auctorem, vt ait Iacobus, certum eſt. Sed Patres originem illius inſtituti petunt ex alio Chriſti facto, Matth. 14. 19 quando Chriſtus panibus benedixit, oculis in cœlos ſublatis. vide Baſilij Seleuc. homil. in illud miraculum. Præterea ſciendum, Iudæos, vt eſt in Iuchaſin, pagina 9. inter tria præclara Moſis inuenta, vel vt ipſi appellant [illegible] recenſere *benedictionem cibi*; è cap. 8. 10. Deuteronomij: quo ex loco Rabbini multa ſunt commenti de ritibus in cibo ſumẽdo ſeruandis: inter quos præcipuus hic eſt, de gratiis Deo agendis & ſunt in eorum Ritualibus formulæ, in eum vſum. Multa de eo more Philo narrat, De vita contẽpl. Paganis vero non fuiſſe prorſus id inſtitutum ignotum multa declarãt. In Platonis Sympoſio, ſtatim vt Socrates

libationes faciunt, & ᾄδουσι τὸν Θεὸν hymnum Deo canunt. Athenęus in quarto narrat, Naucraticis morem fuiſſe, quoties conueniebant ad feſti cuiuſdam ſolemnis epulas, poſtquā in tricliniis diſcubuiſſent, ἐπανίστασθαι εἰς γόνατα, τοῦ ἱεροκήρυκος τὰς πατρίους εὐχὰς καταλέγοντος. ſurgere in genua, dum ſacrorum miniſter preces patrias recitabat. eodem etiam ſpectat mos vetus libationum ad menſam. Apud Stobæum cap. 41. Diotogenis Pythagorici extat hoc præceptum, Καλῶς δὲ καὶ τὸ τὸν Θεὸν ἐν ἀρχᾷ τῶ δείπνω καὶ τῶ ἀρίστω ἐπικαλεῖσθαι· οὐχ ὡς δεομένω τινὸς τοιούτων· ἀλλ' εἰς τὸ μνασθέντα κατακοσμηθῆναι τὰν ψυχάν: *Bene ſit etiam, vt Deus initio & cœna & prandij inuocetur: non quia tale quid numini ſit opus: ſed vt quiſque Dei recordans, animo ſit compoſito*. Hoc paganus homo quum ſcribat, monſtro ſimile eſt, reperiri inter Chriſtianos, qui ſecus faciant: nā de ſua ętate Chryſoſtomus teſtatur, fuiſſe nonnullos, qui neque initio neq; in fine cœnę Deum laudarent, hom. in Matth. 56. qui vtinam nulli eſſent hodie. Preces ἐπιτραπέζιαι, hoc eſt, *quæ in menſa peragebantur*, quarū in ea hom. Chryſ. meminit, non fuerunt communes Orientalium, vt videtur exiſtimaſſe Baronius: ſed proprie quorundam monachorum montes incolentium. De Gethſemani referam hoc loco verba Euſebij è libro non edito: Γεθσημανῆ, χωρίον, ἔνθα πρὸ τοῦ πάθους ὁ Χριστὸς προσηύξατο· κεῖται δὲ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν· ἐν ᾧ καὶ νῦν τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι σπουδάζουσι. hoc eſt, *Gethſimane, locus eſt, in quo ante Paßionem Chriſtus orauit: ſitus eſt autem ad montem oliuarum: in quo etiamnum preces peragere ſtudent*. cætera ad verbum Hieronymus; poſtrema vero ſic; *Eccleſia deſuper ædificata*. ſed verba Euſebij notari debent propter illa quæ refert mox Baronius è Beda, de veſtigio genuū Domini lapidibus impreſſo. Nam quia neque Euſebius neque Hieronymus, tanto vetuſtiores Beda ſcriptores & teſtes oculati, vllam eius rei mentionem faciunt; venio in ſuſpicionē Bedæ narrationem neque falſam, neque veram eſſe penitus. Fieri poteſt, vt eius memoria extarent veſtigia quædam genuum in cauato lapide ex aſſidua attritione illorum, qui ad precandum, vt ait Euſebius, magno ſtudio illuc conueniebant, & genua ibi flectebant. Nam ita hodie ante celeberrima quædam altaria impreſſa veſtigia orantium, & ſaxa vſu cauata obſeruauimus: nuſquam vero magis inſigniter, quam in primaria Cantuarię Eccleſia, illo loco, vbi fuit olim figura Thomæ Baceti; qui ſuperiorib. ſeculis multo ſtudioſius ibi ſolitus coli, quam vel B. Virgo, vel ipſe Chriſtus: quod demonſtratione certiſſima & ὀφθαλμοφανεῖ, hoc eſt, *oculis expoſita*, è monumentis eius Eccleſiæ probare poſſemus, ſi id ageretur. Videtur tale quid contigiſſe Gethſemani, in ea Eccleſia cuius meminit Hieronymus: quod per errorem, vel ſuperſtitionem ad Dominum retulerunt, qui eam hiſtoriam S. Bedæ narrarunt. Expendantur Euſebij verba, *quo in loco etiam nunc homines magno ſtudio preces faciunt*; non videbitur à probabilitate alienum quod diximus.

* *
*

LXIV. Cur Iudas Chriſtum ſit oſculatus, & in eo Baronij hallucinatio.

Anni XXXIV. Nu. LXVII.

Ait, propterea Iudam oſculum Domino ſe daturũ militibus recepiſſe, *ne noctis tenebris decepti, in alium quempiam manus iniicerent.* at quorſum laternæ & faces in hac hiſtoria, niſi vt noctis tenebras depellerent; Verius eſt, datum id ſignum fuiſse militibus cohortis Romanæ, qui Chriſtum ne fulgente quidem Sole, vt videtur, erant agnituri, ſibi penitus ignotum. Sed & myſterii aliquid ſub hoc oſculo latebat: nam ſceleris execrãdi immanitati cumulus ingens acceſſit per iſtud proditorium oſculum. Itaque ait Dominus ad Iudam, Lucæ 22. 48. *Iuda, oſculo Filium hominis tradis?* vt etiam ex eo appareat patrati ſceleris magnitudo. Sequitur narratio de auricula à Petro pręciſa: cuius magnum animum, & amorẽ erga Dominum vehementem vere laudat Baronius: conſiliũ ipſum vtendi gladio, videtur probare, non recte. Scimus tamen multis hodie probari factum: quod tam expreſſe Chriſtus damnauit. nec miramur: poſtquam vtrique, cœleſte munus, cura animarum, in regnum terrenum eſt verſum. Chryſoſtomus hoc quoque feruido Petri ingenio aſcribit. τῆς Πέτρου θερμότητος τὸ πρᾶγμα, hoc eſt, *feruoris Petri negocium.*

LXV. Excutitur hiſtoria de illo iuuene, qui fugit nudus in ſindone. Refellitur Baronius qui Iohannem eum putat fuiſſe. Veteres cum cœnatoria ſumebant, an exuerent omnes alias veſtes. Coniectura ſuper nuditate eius iuuenis, & loco vnde prodierit. Sindon veſtis, & varius eius vſus. Nocturna veſtis è lino. Maldonati opinio refutatur. περιβάλλεσθαι. περιβολαί. Locus Martialis. οἱ νεανίσκοι.

Anni XXXIV. Nu. LXVIII.

Hiſtoriam de iuuene qui nudus quæque extat apud ſolũ Marcum 14. 51. ſupra iam Baronius attigit, hic tractat ex profeſſo: vtrobique parum accurate, parum probabiliter. Non probat eum iuuenem fuiſſe Iacobum fratrem Domini; recte: nam omnino is non fuit. probat eorum ſententiam, qui Iohannem Apoſtolum fuiſſe putant: quæ non minus falſa eſt opinio, omni probabilitate deſtituta, cum ipſa Euangeliſtarum narratione palam pugnans. Fatemur B. Ambroſiũ de Iohanne accipere, ad Pſalmum trigeſimũ ſextum, ſed aliud agentem, obiter, & plane ἰδοὺ πάρεργον, hoc eſt, *in via tranſcurſu.* ſunt & alij qui de eodem interpretentur; verum ſine vlla ſaltẽ probabilis cauſſæ redditione. At vir doctiſſimus Caietanus, rationes graues attulit, cur ferri nequeat eorum ſententia. Vnicam nos adiiciemus, ſed omnium validiſſimã. Dicant enim nobis, qui Iohannem exiſtimant intelligi, quare id temporis fuerit Iohannes nudus; quę cauſſa tam intempeſtiuæ nuditatis? Reſpondet Baronius; *præ vehementia*

mœroris

mœroris ſanctum Apoſtolum, Domini ſui amantiſſimum, profunda ſui ipſius obliuione ſepultum, nihil de ſumendis ſuis veſtibus cogitaſſe. Nos vero id non quærimus, cur veſtes ſuas non ſumſerit: illud quærimus, cur poſuerit. Non negamus fieri potuiſſe, vt præ ecſtaſeos magnitudine, veſtium obliuiſceretur Iohannes: qui ſciamus honeſtæ, caſtæ, & piæ cuidam virgini, quæ nuda in lecto dormiebat, accidiſſe, vt nocturno terrore correpta, quod cõflagrare domus incendio diceretur, nuda in publicum prodierit, ſine vllo plane nuditatis ſuæ ſenſu. At quare illo tempore Iohannes ſeſe denudaſſet? quæ tam abſurdi facti cauſſa poteſt afferri? quis color? Dicent, ſurrexiſſe nudum è lecto tricliniari, vbi ad menſam accubuerat. Sed hoc longe ineptiſſimũ eſt: non enim diſcumbebant veteres nudi, neque vt cœnatoria ſumerent, intimam veſtem ponebant, verũ exteriorem tantum, & præſertim forenſem. quis vnquã legit, quis audiuit, conuiuas nudos accubuiſſe? Plato, Xenophon, Athenæus, hiſtorici & poëtæ, tot conuiuia tam enucleate deſcripſerunt: quis ex omnibus nuditatẽ conuiuantium vllo indicio declarauit? Non igitur denudauit ſe Iohannes ne tum quidem, cum cœnatoria ſumeret, ſi qua tamen ſumſit: nã de eo poteſt dubitari: & quidem probabilius multo negaueris, quam pro certo affirmaris. Vide quæ in ſuperioribus diſputauimus de cœnatoriis Domini. Si ea occaſione veſtes non exuit Iohannes, cur à cœna exuiſſet? putidum id quidem fuerit ac prorſus ridiculum. Nec minus tamen abſurdum quod iſti volunt; toto illo tempore quod à fine conuiuij lapſum eſt ad profectionem è domo, (horarum aliquot id fuiſſe, hiſtoria Iohannis euincit,) manſiſſe Iohannẽ inter veſtitos nudum. nam per totum illud tempus non remanſiſſe Apoſtolos in lectis, ſuadent verba Domini in fine capitis 14. apud Iohannem. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, hoc eſt, *ſurgite, eamus hinc*, vt enim antea dicebamus, ad hanc vocem ſurrexiſſe à menſa Apoſtolos, veri ſit ſimillimũ. induerunt igitur, ſine dubio, veſtes ſuas Apoſtoli præter Iohannem ſolũ omnes. quem ſane mirum eſt, aliorum exẽplo veſtimenta induentiũ non eſſe admonitum. Secuta deinde ſunt, quæ in eius Euangelio tribus ipſis capitibus cõmemorantur. quid interim Iohannes? dicemus ſtetiſſe toto illo tẽporis ſpatio inter amictos nudum? dicemus, non ipſi, non cuiquam Apoſtolorum tantę deformitatis veniſſe in mentem? hæc quidem mira eſt ablepſia, mira incogitãtia. Quid interim Dominus? etiamne Christo ἀπροσεξίαν, hoc eſt, *inaduertentiam* eiuſmodi tribuemus, qui vt peccatum non ſit, peccato affinis tamen eſt; Apage vero tam abſurdam ſententiam ab Euangelica narratione & veris illius circumſtantiis adeo manifeſte diſcrepantem. Iohannis 21, 7. Petrus cum piſcabatur nudus à Chriſto deprehẽſus turbatur, ac derepente iniecto veſtimẽto ſuccingit ſe & præ pudore in mare ſe coniicit: hic faciemus Iohannem diu ſtantem nudum inter condiſcipulos, coram Chriſto? Enimuero quis fuerit hic iuuenis, quærere curioſum eſt & vanum; quando inueniri τὸ ζητούμενον, nõ poteſt. Theophylactus,

qui plures ſuper ea quæſtione refert ſententias primam omnium ponit hanc. οὗτος ὁ νεανίσκος εἰκὸς ὅτι ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης ἦν, ἐν ᾗ ἔφαγον τὸ πάσχα. *veriſimile eſt hunc iuuenem ex illa domo fuiſſe, vbi Paſcha comederunt.* & ſunt eadem verba etiam apud Euthymium. Hæc coniectura mihi videtur omniũ maxime probabilis. nam quod ſummi viri arbitrantur, ad tumultum quem cohors Iudæ excitauit, prorupiſſe iuuenem è lecto, & alicunde è vicinia accurriſſe: id ego minus probo. Ait enim Euangeliſta ἠκολούθει αὐτῷ, ſequebatur igitur Chriſtum, etiam prius quam proditor cum militibus veniret. Fieri poteſt, vt hic iuuenis poſtquam cubitum ſe recepiſſet, de periculo Chriſti, quem venerabatur, aliquid inaudierit; ac ſtatim lecto ſe proripuerit, ſindone tantum amictus, & Chriſtum ſequi ceperit. Quod è lecto ſurrexerit, nuditas arguit, cuius cauſſa probabilis alia excogitari vix poteſt. neque hoc à temporis circumſtantia eſt alienum: nam vt è Theophylacto dicebamus, nox fuit prouecta, & altera iam præterierat vigilia Sindonem, lineam fuiſſe veſtem certum eſt, vel è biſſo: nam σινδόνα βυσσίνην apud Herodotum, & alios leges. Inter merces Sidone in Græciam à mercatoribus Phœnicibus ſolitas afferri, fuere olim ſindones: quę res multos Græcorum in errorē induxit, vt putarent de vrbis nomine ſic dictas ſindones, quod falſum eſt: nam & alibi fiebant quam Sidone, vt docemur Prou. 31. 24. σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο, *ſindonem fecit & vendidit.* & ſcriptura vtriuſque nominis refellit. סדין ſindon. at Sidon eſt צידון Harum veſtiũ & confectio varia, & vſus etiam. Sæpe apud Græcos & Latinos, veſtis linea exterior, eſt inſigne ſacerdotis, præſertim Ægyptiaci. aliquando honeſtiorum eſt indumentũ. non temere vilioribus aſſumendum. Diogenes Laertius auctor eſt, Ædiles Athenienſium Crateti ſuccenſuiſſe. quod ſindone eſſet amictus, ὑπὸ τῶν Ἀθήνησιν ἀστυνόμων ἐπιτιμηθῆναι, ὅτι σινδόνα ἠμφίεστο: vel quia pluris fiebat ille cultus, quam vt philoſopho conueniret: vel quia omnino indecorum cenſebatur, ſindone amictum foras prodire. ex ipſius vero Cratetis reſponſione cognoſcimus, eos qui operam tonſoribus dabant, ſindonibus fuiſſe inuolutos, quod & hodieque fit. Ait enim Laertius: ἔφη, ἐγὼ Θεόφραστον ὑμῖν δείξω σινδόνα περιβεβλημένον· ἀπιστούντων δὲ, ἀπήγαγεν ἐπὶ κουρεῖον καὶ ἔδειξε κειρόμενον, quibus è verbis ſatis apparet, quam fuerit Athenienſium moribus inſolens, vt philoſophus ſindone amictus in publico conſpiceretur. Apud Plutarchum, in libro De fortuna Alexandri, miſer olitor adducitur ad Alexandrum, ἐν εὐτελεῖ σινδονίσκῃ. Hic igitur ſindon, ita poteſt accipi, vt ſit indumentum hominis fortunę & cenſus tenuis. Fortaſſe tamen melius intelligas de nocturna veſte, ſiue cubitoria, vt vocat Petronius, quam ſecum abſtulit hic iuuenis cũ è lecto ſe proriperet. Eam veſtē è lino fuiſſe obſeruauimus. Dionyſius epiſcopus Alexandriæ apud Euſebiũ, libro Hiſtorię 6. c. 40. de curioſis ad ſe capiendũ miſſis: κἀγὼ μὲν, οἶδεν ὁ Θεὸς, ὡς λῃστὰς εἶναι πρότερον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφικομένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ᾗς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον.

equidem,

equidem, ſcit Deus, quum prius putarem latrones eſſe, qui ad prædam & rapinam veniſſent, manens in lecto, vbi eram nudus in veſte linea: reliquam veſtem prope me poſitam, ipſis porrigebam. Maldonatus ſcribit ſindonem hanc, veſtem fuiſſe aduerſus frigus comparatam: probat autem, quia vtatur Marcus voce *περιβεβλημένος amictus*: & quia Pollux *περιβόλαιον* vocet. ſed hoc ridiculum eſt; nam toga & quæuis exterior veſtis *περιβάλλεσθαι* Græcis dicitur, ſiue hyberna ſit, ſiue æſtiua. & *περιβόλαιον* aut *περίβλημα* de ſolis hybernis indumentis dici, nemo concedet mediocriter Græce doctus. contra, in ſecũda Thucydidis hiſtoria legimus, *λεπτῶν ἱματίων καὶ σινδόνων περιβολάς*. quod plane euertit Maldonati obſeruationem. Scio apud Martialem cum endromide videri componi, eo diſticho quod affert idem Maldonatus:

Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres.
Nec ſic in Tyria ſindone tutus eris.

Sed legendum eſt proculdubio, *cultus eris.* commendatur enim munus duplici laude: vtilitatis aduerſus frigus: & elegantiæ, comparatione cum ſindone Tyria. Ne illud quidẽ prætermittam. In eo verſu Marci vox *νεανίσκοι* bis ponitur ſenſu diuerſo: initio verſus ignotæ perſonæ indicatio eſt ab ætatis nota: in fine *οἱ νεανίσκοι*, non ſunt laſciui quidam adoleſcentes, vt magnæ doctrinæ viri exiſtimarunt: *νεανίσκοι* enim ſine articulo fuiſſet dicendum, non *οἱ νεανίσκοι*. intelligit autem milites quorum præceſſit mentio. Sic paſſim Polybio *οἱ νεανίσκοι* & Liuio *iuuenes* ſunt milites: & *iuuentutem legere*, eſt legiones conſcribere.

LXVI. Error Baronij de Anna. Cur ad eum adductus Chriſtus.

ANNI XXXIV. Num. LXX.

Dominus noſter à militibus captus, non ſtatim ad Caiapham ſummum Pontificem adducitur, ſed ad Annam prius. Cauſſam affert Baronius: *quoniam tunc ipſe Anna, Præfectus erat magno Concilio Septuaginta duorum Seniorum.* ſed hæc cauſſa nulla cauſſa eſt. Oſtendimus enim in ſuperioribus, ſomnium hoc eſſe, non rem geſtam. Atq; ego demiror maluiſſe Baronium rationem comminiſci falſam, quam acquieſcere in vera, ab ipſo Euangeliſta prodita; quod Annas eſſet Caiaphæ ſocer. Nam Iohannis verba ſunt, 18.13. *Et adduxerunt eum ad Annam primum: erat enim ſocer Caiaphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Euangeliſtam eius facti rationem ex profeſſo reddere voluiſſe, arguit vox γὰρ, *enim.* quid igitur nouo, friuolo, falſo commento erat opus? Patres aliam ex coniectura rationem addunt, non longe petitam, non coactam, non repugnantem hiſtoriæ. Coniiciunt enim, euntibus ad Caiapham occurriſſe domum Annæ.

LXVII. De loco vbi tres Petri negationes factæ. Contextus Iohannis in ea narratione nonnullis menda ſuſpectus.

ANNI XXXIV. Num. LXXI.

Difficillima quæſtio eſt, quam attigit hic Baronius. Nam quum tres Euangeliſtæ conſentienter narrent trinam Petri negationem apud Caiapham eſſe factam, diſſentire

Iohannes videtur, qui primam negationem in ædibus Annę contigiſſe clare demonſtrat narratione ſua. Primam etiam cognitionem ab Anna fuiſſe inſtitutam ſcribit Ioannes: quæ eo facta eſt inſignior; quia Saluator in ea eſt percuſſus. Accedit, quod Iohannis narratio vix ſatis videtur ſibi conſtare; nam quum verſu demum 24. dicat miſſum ab Anna Chriſtum ad Caiapham: inſtitutam tamen verſu 16. narrationem de Petro ſic perſequitur in 25. quaſi pedē non mouiſſet Petrus; ſed in eodem conſiſtens loco, & primo & ſecundo & tertio etiam Chriſtum negaſſet. Neq; aliter ſane quidam veteres acceperunt, quod ex eorum ſcriptis patet. Vt cũ obſeruat Theophylact. tanto ſtupore Petri mentem fuiſſe occupatam, ὥςε ἀπαγομένου τοῦ διδασκάλου, οὐδὲ μετακινῆσαι, ἀλλ' ἔτι θερμαίνεσθαι. *vt quum abduceretur Magiſter, ipſe loco non moueretur, ſed calefaceret ſeſe.* Alij, vt Euthymius, difficultates ex hac narrationum diuerſitate emergentes ſoluunt vna obſeruatione; quod *amborum vna domus erat, idemq; atrium, habens in ſe duo habitacula à ſe inuicem ſeparata.* Sed legant ſtudioſi, quæ hac de re ſcripſerunt duo viri ſummi ex interpretibus recentioribus, Eraſmus & Beza; quorum ſententiam, ipſamq; adeo Bezæ emendationem videtur probare etiam Maldonatus; licet nomine vtriuſq; diſſimulato, quia euomendi Satanica conuitia locus non erat. Quod ſi vt ſuſpicatur Beza, in Ioannis codicib. eſt aliquid peccatum; hæc menda inter vetuſtiſſimas poni debet, quæ omnis generis libros inuaſerunt. Nam omnes antiqui paraphraſtæ, omnes interpretes ſolo Cyrillo excepto, cum vulgatis codicibus faciunt: Nonnus etiã poeta eruditiſſimus, qui in paraphraſe verſus 19 Annam nominat.

> Ἰησῦν δ' ἱρέασε δυσπίλος ὀξὺς μόθῳ
> Ἄννας,

LXVIII. An Iudæorum Pontifex ex vlla occaſione veſtem laceraret.

Anni XXXIV. Nu. LXXIII.

Caiapham laceraſſe ſibi veſtimenta ad Chriſti vocem, vt ipſe voluit videri ſceleſtus, blaſphemam; narrant Euangeliſtæ. Baronius obſeruat, Pontifices à Deo priuilegium accepiſſe, ne vlla vnquam occaſione veſtes ſibi ſcindere more cæterorum Iudæorum, etiam Regum, tenerentur. Hoc verum in luctu pro defuncto, abſolute an ſit verum, addubito, Scio Leonem Magnum ita exiſtimaſſe: verum quæ afferuntur in eam ſententiam teſtimonia è Leuitico ſatis clare id non euincunt. Locus è cap. 10. 6. Baronio allatus, non facit ad rem: nam illud Dei præceptum vlterius non extenditur, quam ad illam actionem alioquin dicendum eſſet, non ſolum Pontificem vetitum eſſe veſtimenta ſua lacerare; ſed vniuerſam Aaronis poſteritatem, quod nemo audeat affirmare, & facile refellatur è Scripturis. Locus è cap. 21. 10. præceptum continet verbis expreſſis conceptũ: ſed quod omnes Hebræorum interpretes, opinor, de luctu propter mortuum interpretantur, ſicut etiam Chaldæi paraphraſtæ in ſuis verſionibus expreſſerunt. Mouet etiam me Rabbinorum ſilentium: apud quos inter tot obſeruationes pertinentes ad iura

ad iura ſummi Pontificis, hanc legere non memini. Quare an è ſilentio Scripturarum eam concluſionem rectè Baronius eliciat, virorum eruditorum iudicium eſto. Eucherius Lugdunenſis, Dominica in ramis palmarum. *Veſtimenta ſua ſcindit princeps Sacerdotum: ſe ipſum maximam & principalem cauſſam eſſe ſignificans, cur Iudæorum Sacerdotium ſcindatur & deſtruatur.*

LXIX. Excutiuntur fabulæ de morte Iudæ olim fictæ, & à Baronio allatæ. Papias ſcriptor vanus & fabuloſus. voces πρηνὴς & πρησθεὶς, male confuſæ.

ANNI XXXIV. Num. LXXIV.

De morte Iudæ agens Baronius, diuerſas narrationes affert, neque inter ſe conuenientes, neque cũ Scriptura, quæ eſt veritatis lex vnica, congruentes. Scripturæ obſcuræ non ſunt: accedat modo dexter interpres. Matthæus ait, 27. 5. ἀπελθὼν ἀπήγξατο. *abiit & laqueo ſuſpẽdit ſe.* Lucas vero in Actis 1. 18. καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος· καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. *quum in faciem pronus cecidiſſet, crepuit medius: & effuſa ſunt omnia eius viſcera.* habent hæ narrationes diuerſitatis aliquam ſpeciẽ, contrarietatis ne ſpeciem quidem. Matthæus expreſſit facti initium, Lucas finem, ſupplens diuinitus, quod deerat narrationi Matthæi. Conſilium proditoris fuerat, ſtrangulatione ſibi vitam eripere. aptat collo laqueum; impellit ſe vt eo facilius fauces elidat. placuit diuinæ prouidentiæ, vt non ſimplici morte ſceleratus proditor periret: frangitur laqueus, cadit in faciem Iudas: id enim eſt πρηνὴς γενόμενος. cadit autem vel in ſaxum fortaſſe aſperũ, vel in ligni truncum acutum, aut alias, Dei iudicio, venter illi finditur: inteſtina effunduntur. vox λάκησε ſuadet non tam caſus violentia, quã arcana Dei voluntate, fiſſionem in eius corpore factam eſſe: vi quadam extraordinaria intus operante. Hæc eſt Scripturarum ſimplex narratio. Sed non ſatisfecit hæc diuina ſimplicitas poſterorum curioſę vanitati: fabulas igitur ſunt commenti de ſupplicio Iudæ, quas hic recenſet Baronius ex Oecumenio; neque inter ſe cohærentes, & prorſus commentitias falſaſq;. Fabula ſic primo narratur: corpus Iudæ ita inflatum eſſe, vt via per quam agi plauſtrum facile poterat, ipſum non caperet: obtritum igitur à plauſtro eſſe & viſcera ſic effuſa. hæc narratio abſurda eſt: nam ſi via quæ plauſtrum capiebat, ſolum Iudam capere non poterat: quomodo & Iudas & plauſtrum in eadem via ſunt reperti? alteri enim duntaxat locus erat, vel Iudæ vel plauſtro. nec refert quod dicitur obtritus: nam ſemper manet difficultas; quî potuerunt dua corpora quorum vtrumque viam totam occupare eſſet idoneum, concurrere in rectam quaſi lineam. Operoſior eſt altera narratio, & plane huic contraria quod ad mortis genus. in eo conſentiunt, corpus Iudæ mirum in modum intumuiſſe. nimirum mendacia mendaciis ſunt cumulata. Quare non aſſentior viris doctis, qui dubitant an ſint hæc vera. ego non dubito falſiſſima eſſe omnia. Et quod vocat Baronius in dubium, an ſint hæc à Papia, vetuſtiſſimo ſcriptore, profecta: facilis reſponſio eſt; prior

narratio fabulę, vt auctor eſt Oecumenius, Papiam auctorem habuit: poſterior pari licentia poſtea eſt excogitata. Sed aperiamus fontem erroris, quem ne doctiſſimi quidem viri animaduerterunt. Narrat Euſebius in tertia hiſtoria, Papiam hunc, ſcriptorem fuiſſe futiliſſimum, qui omnes traditionum fabellas mirifice amplecteretur, & ſcriptis mandaret. multa igitur falſa, abſurdaque de Chriſto & Apoſtolis ſcripſiſſe. καί τινα ἄλλα μυθικώτερα. *& quædam etiam fabulis propiora.* Obſeruat inter cætera Euſebius, ſolitum Papiam nugas comminiſci τὰς ἀποστολικὰς παρεκδεξάμενον διηγήσεις, *ex praua interpretatione quam dabat Apoſtolicis narrationibus.* Omnino hæc origo eſt commenti Papiæ de Iuda, quod Oecumenius & Baronius recitant. Iudæ narrationem in Actis παρεδέξατο, *perperam interpretatus eſt.* Ait Lucas πρηνὴς γενόμενος, *quum cecidiſſet in faciem.* Papias duas voces diuerſiſſimę ſignificationis cófundit, πρηνὴς & πρησθεὶς, *inflatus.* Meminerat apud Septuaginta Seniores Numer. 5. in ſupplicio diuino mulieris adulteræ & periuræ, ſcriptum eſſe aliquoties, πρησθήσεται τὴν κοιλίαν, *tumore illi venter inflabitur*, & τὴν κοιλίαν πεπρησμένην, in eum igitur ſenſum accepit vocem πρηνὴς apud Lucam, & fabulam deinde adiecit de ſuo pro legitima interpretatione. Verba Papiæ ita refert Oecumenius: μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν Ἰούδας. πρησθεὶς γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἁμάξης ῥᾳδίως διερχομένης ὑπὸ τῆς ἁμάξης ἐπιέσθη, ὥστε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι. pro eo quod dixerat Lucas πρηνὴς γενόμενος, ipſe dixit, πρησθεὶς τὴν σάρκα. poeticum verbum eſt πρήθειν, de vento flante vehementius, apud Homerum & alios poetas. quia tument carbaſa cum flat ventus, ideo id verbum pro tumere eſt poſitum. Septuaginta eo expreſſerunt Hebræorum צבה οἰδαίνειν, qua notione apud ſolutæ orationis probatos ſcriptores, non temere id verbum notare memini. Perperam accepit Papias etiam illa, *crepuit medius.* finxit igitur plauſtro eliſum Iudam. Sic alterius fabulæ auctores, quum legerent apud Lucam, de Iuda. ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, *emit agrum de mercede iniquitatis*, finxerunt Iudam in agro ſuo vitam finiiſſe; qui poſtea remanſerit propter horribilem fœtorem deſertus & incultus. ἐν ἰδίῳ φασὶ χωρίῳ τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὀσμῆς ἔρημόν τε καὶ ἀοίκητον τὸ χωρίον μέχρι τῆς νῦν γενέσθαι. In Tragœdia Chriſtus patiens, cuius in ſuperioribus meminimus, mors Iudæ conuenienter Scripturis prædicitur. Βρόχον κρεμαστὸν ἐξανάψεις ἀγχόνης Ψυχὴν ἀφήσεις τοῖς βροχώμασι τρίχινον, & poſtea Ῥαγεὶς γὰρ αἰσχρῶς πάγκακον ῥήξεις κέαρ, in ſequentibus deſcribitur eius mors, in eandem ſententiam; vbi expreſſe dicitur ex illo caſu mortuus.

Οὕτως ἔδει νιν τῷδε κατθανεῖν μόρῳ.

LXX. *Exagitatur vanitas pronuntiantium de arbore in qua Iudas ſe ſuſpendit.*

ANNI XXXIV. Nu. LXXV.

Multum eſt, quo peruaſerit curioſitas hominum ſuperſtitione iũcta. Matthęus ſcribit de Iuda, ἀπήγξατο, *ſuſpendit ſe.* non dicit vtrum vrbe, an extra vrbem: domi è lacunari aut è paxillo, an in horto vel agro ex arbore

ex arbore. Curioſi inuenerunt & locum vbi hoc factum, & arborem ex qua pependit proditor. Iuuenci verſum affert Beda,

Exorſuq́ ſuas laqueo ſibi ſumere pœnas,
Informē rapuit fici de vertice mortem.

potuit Iuuencus licentiâ poëticâ *ficum* pro qualibet arbore ponere, vt paſſim apud poëtas, *pinus* & *picea* pro quauis arbore ex qua fiunt naues. potuit etiam ex auditione accepiſſe. Notū eſt olim qui vel ſententiâ iudicis vel propria voluntate laqueo vitam finiebant, ſæpe ex arboribus fuiſſe ſuſpenſos. hinc illud carmen terribile apud Liuium: *I lictor, colliga manus, arbore infelici ſuſpendito.* & Græcorum prouerbium ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου: quod aliter expreſſit Plinius in Præfatione, *ſuſpendio arbor eſt deligenda* in vita Diogenis apud Laërtium, legas γυναῖκας ἀπ' ἐλαίας ἀπαγχονισάσας, *mulieres quæ ex olea ſe ſuſpenderant.* ad ſimiles hiſtorias videtur Iuuencus alluſiſſe, aut ii quos ille auctores ſequitur, cùm finxerunt Iudam in ficu ſe ſuſpendiſſe. Sanè & ſuperſtitio antiqua ficus ſaltem nigras, inter arbores poſuit infelices, vt ſcribit Macrobius Saturnal. libro 3. in fine. Hæc prima curioſitas alii occaſionem dedit: nam quæſita eſt illa ficus, ac ſerò tandem inventa. Euſebius enim, Hieronymus, & vetuſtas tota multorum ſeculorum eam ignorauit. Optimus verò Beda tānquam rem certam narrat, & Iuuenci teſtimonio hiſtoriam, vel fabulam potiùs confirmat. Cumulum fabulæ nunc addit Baronius; qui vt illi fidem concilict, ficum arborem eſſe viuacem obſeruat. ſed eſt obſeruatio digna argumento cui apratur: falſa fabula, falſa obſeruatio. Plinius librò 16. cap. 44. *Athenis olea durare traditur in certamine à Minerua. è diuerſo breuiſſima vita eſt punicis, fico, malis.* libro 17. capite 13. *Quæ cutò occidunt velocia ſunt, vt ficus, punica, prunus, malus, pirus, myrtus, ſalix.* habes hîc τὸ ὅτι. Theophraſtus verò in libris de cauſſis plantarū τὸ διότι multis locis aperit: cuiuſmodi ſunt, πολυκαρπία, quòd ficus multum edant fructum: τὸ μανὸν, quia ligno conſtat raro: cui opponitur τὸ πυκνὸν καὶ στερεὸν, cauſſa non leuis vivacitatis in multis arboribus. omitto alia. Baronius τὸ μακρόβιον huius arboris, probat argumento ficus ruminalis: ceu faceret vna hirundo ver: aut ſatis conſtaret, in propaganda ficu illa nullam interueniſſe Sacerdotum, Satanæ miniſtrorum, fraudem ad fouendam ſuperſtitionē & errorem. non enim pagani homines aut minùs ingenioſi, aut minùs audaces & impii fuerunt, quàm multi poſtea, qui ſe Chriſtianos dicebant: quorum fraudes tot Conciliis fuerunt reprimendæ.

LXXI. Cur Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt.

ANNI XXXIV. Nu. LXXXVI.

CVr Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt eius ſententia condemnandum, cauſſam affert Euangeliſta Iohannes, eorum verbis loquens, 18. 31. *nobis non licet interficere quenquam.* Sunt è Patribus qui illud *non licet*, interpretentur de feſto Paſcharis & Azymorum dies ſeptem duraturo. Sed verior ſententia eſt doctiorum è recentioribus; qui è libris Talmudicis, Iuchaſin, & aliis

Xxx demon-

demonſtrarunt, judiciorum capitalium poteſtate Iudæos tum caruiſſe, ademptâ ſibi paullò antè, atque vt ipſi Rabbini ſcribunt, annis 40. circiter ante excidium Templi. Baronius verò hanc ſententiam non probat, primam amplectitur. Iudæos enim jus capitalis ſupplicii exigendi habuiſſe confirmat teſtimonio Marci, cap. 14. verſ. 64. vbi dicitur Ieſus Chriſtus de communi ſententia Concilii declaratus ἔνοχος θανάτου, *reus mortis*. ſed hoc nihili argumentum eſt: nam Iudæi cognitionem de crimine habuerunt; alioquin cauſſam reddere, cur aliquem occidi poſtularent, non potuiſſent: at pronuntiandi ſententiam cum effectu jus non habuerunt. Sic apud Romanos inquiſitores quibus Prætor cognitionem alicuius cauſſæ demandabat, ſtatuere potuerunt reus aliquis eſſet an non: vltimam ſententiam pronuntiandi jus penes Prætorem erat. Tuetur Baronius opinionem ſuam exemplo primùm, deinde auctoritate. Exemplum nihil quicquam facit ad rem. malè enim comparat Concilium Iudaicum ſiue Sanedrin cum Herode Agrippa, de quo in illo cap. 12. Actorum. nam & Rex fuit Agrippa, & præterea Templi præfecturam ab Rom. Imp. Claudio ſibi commiſſam tum habuit. itaque Pontifices pro ſuo iure deſtituebat aut inſtituebat, omnia ex libidine adminiſtrabat; denique in iis quæ ad religionem ſpectabant, Regem agebat. Auctores laudat Baronius, Auguſtinum, Cyrillum, Chryſoſtomũ. de prioribus concedo: in tertio fallitur. ipſum audiamus. Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πιλάτον ἤγαγον; μάλιστα μὲν τὸ πολὺ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἐξουσίας ὑπετέτμητο λοιπὸν, ὑπὸ Ῥωμαίους τῶν πραγμάτων κειμένων. *Quare Iudæi Chriſtum non occiderunt, ſed ad Pilatum adduxerunt? præcipua cauſſa erat, quòd parte maxima dominationis ſuæ fuerant priuati, quum eſſet eorũ Reſp. in Romanorum poteſtate.* Addit deinde, timuiſſe Iudæos, ne ſi Chriſtum necaſſent, ratio facti ſui poſtea Romanis eſſet reddenda. ſubjicit & de agendo Paſchate: ſed tertio demum loco; ceu non fuerit ea vera cauſſa, aut ne quidem omnino.

LXXII. Baronii hallucinatio in facto Titi.

ANNI XXXIV. Nu. LXXVI.

PEculiarem Titi Imper. religionem pro lege publica videtur accipere Baronius. Titus, vt narrat Suetonius, cùm acciperet Pontificatum maximum, ideò ſe profeſſus eſt accipere, vt puras ſeruaret manus, ac deinceps ab omni ſanguinis effuſione abſtineret. nempe hoc ille fecit, & hoc quaſi voto ſeſe adſtrinxit, impulſu propriæ bonitatis, & vt Græci dicerent, ὑπὸ τῆς ἐμφύτου χρηστότητος: non quòd jus publicum id eſſet: nam Veſtales & alios qui religiones violaſſent, à Pontificib. ſæpe legimus condemnatos: & priores Imperatores Pontificatum eundem acceperant; nec ad talem aliquam tamen neceſſitatẽm ſeſe adſtrinxerunt. Quare Baronius ſi locũ Suetonii laxiùs interpretatus eſt, quin ab illius mente aberrarit, cauſa dici non poteſt. Quòd ait, Dominum addici crucis ſupplicio, niſi à Romano Præſide, non potuiſſe; verum eſt: & cauſſa item eius rei vera

quam

quam affert: ſed ratio etiam alia; quòd genus id ſupplicii ignorarent Iudæi: ſicut paullò pòſt adverſus Baronium probaturi ſumus.

LXXIII. Cur Chriſtus veſtibus purpuratis & albis fuerit indutus. Purpureus color olim imperantium proprius: albus color inter inſignia regni. Regũ limbus rufus, & diadema album. Error Baronii in rubra veſte Herodis adoleſcentis. πατάλιον coma compoſitio. ὀγκοποιεῖν τὴν κόμην. Alba veſtis ſacerdotii inſigne. Myſterium in irriſione Chriſti. ἐσθὴς λαμπρά. λαμπρόν. quid propriè. Veritas λαμπρείμων. Veſtes recèns baptizatorũ φωτοειδεῖς. λαμπρυνίζω. λαμπροφορεῖν. Veſtis alba & λαμπρὰ opponi interdum. χαργένιον. proponitur emendatio vocis, qua exprimitur λαμπρὸν in Syra paraphraſi. Error Baronii in loco Iacobi. χρυσοδακτύλιος.

Anni XXXIV. Nu. LXXIX.

Dominum noſtrum bis veſtib. alienis fuiſſe ludibrii cauſâ amictum, narrant Euangeliſtæ; ſemel ab Herodis miniſtris, iterum apud Pilatum. Baronius priorem ἐμπαιγμὸν parũ rectè explicat: deinde ad Iacobi locum divertit, quem pari tractat infelicitate. Rem igitur paullò accuratiùs expendamus, quãdo neque eruditiſſimus Ianſenius, neque alii interpretes, ſummæ doctrinæ viri, nobis ſatisfaciunt. In primis obſeruandum eſt, ſceleſtos Iudæos, vt ſaluatorem mundi vitâ priuarent, non eam cauſſam apud Pilatum allegaſſe, quæ potiſſimùm ipſos vrebat; doctrinam nempe ſalutis, cui ſe totis viribus opponebant: aliud crimen attuliſſe, cuius rationem potiùs habiturum ſciebant Pilatum: quòd Cęſaris videlicet majeſtatem Chriſtus imminueret, & Regnum affectaret, vt exponit Lucas, 23. 2. hoc illi apud Pilatum jactarunt; hoc apud Herodem, vt conjicere eſt facile: quorum vterque vanitatem accuſationis agnouit, & rem ſeriam in ludibrium vertit, vt furori Iudæorum aliquo modo ſatisfieret. Id voluerunt ipſorum ſatellites, cùm veſtibus illis Dominum onerarunt. Igitur Pilati milites Chriſto propriis veſtimentis exuto, chlamydem imponunt coccineam, ait Matthæus 27. 28. ἐνέδυσαν αὐτὸν πορφύραν, ait Marcus 15. 17. *purpura illum induunt.* ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν, Ioh. 19 verſ. 2. at Herodes cum ſuis, ἐμπαίξας περιέβαλεν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, *illuſum amicuit veſte candida.* Luc. capit. 23. verſ. 2. Colores harum veſtium notant Euangeliſtæ, quia in coloribus præcipuè eſt irriſio. etſi autem colores ſunt diuerſi, coccineus ſiue purpureus & candidus: eodem tamen ſpectarunt & Pilati ſatellites & Herodiani. Chriſtum enim tanquam falſum Principem & falſum Regem irridere atque ludibrio exponere voluerunt ſceleſti. vterque color imperatori conuenit & regi. Iccirco notat Valerius Maximus libro primo, capite ſexto, *imperatoribus in*

prælium exeuntibus, paludamentum album aut purpureum dari ſolere. Paludamenti ſiue chlamydis purpurei coloris paſſim métio apud Græcos & Latinos. albi apud Hirtium de bello Africano, in Scipione, qui purpurei vſum Iubæ regi concedebat. In militia Romana & illi penes quos erat jus imperandi, imperator, tribuni militum, & alii, puniceis paludamentis ſagiſque vtebantur, & eorum lictores ac miniſtri. quare dubitandum non videtur, quin chlamys coccinea, qua fuit indutus Chriſtus, alicuius vel lictoris fuerit, vel ordinum ductoris, in præſidio Romano militantis. De alba veſte qua Herodiani Dominum induerunt, rectè notat Ianſenius, regiæ dignitatis id fuiſſe inſigne. nam is color olim receptus in regum inſignibus. Itaque, licèt non neſciam ſcribere Hieronymum in 27. Matth. veteres Reges rufo quodam limbo eſſe vſos: certiſſimum eſt tamen, diademata regum fuiſſe alba, vt obſeruabamus ad Suetonii libr. 1. cap. 79. & propterea in Pompeio faſciæ cretatæ & candidæ ſermonibus occaſionem præbuerunt, quaſi ille regnum affectaret, ſicut oſtendimus ad Tranquilli librum 11. capite. 82. Quare ſine cauſſa Baronius hanc obſeruationem Ianſenii rejicit. Quod autem Ioſephi locum affert idem, è libro 14. cap. 17. vt probet purpureũ potiùs colorem regium fuiſſe, valde fallitur: id enim colligi ex eo loco non poteſt; vbi de Herode ſermo eſt admodum iuuene, cuius pater adhuc viuebat: qui neque Rex fuit, neque Herodem vidit vnquam Regem; qua de re dictum eſt ad annũ 31. itaque purpura quam illo Ioſephi loco Saneas Herodi obiicit, regni non eſt argumentum, vt putauit Baronius; ſed dignitatis militaris, aut elegantioris dumtaxat cultus; ſic enim ait: ὁ βέλτιστος Ἡρώδης φόνου δίκην φεύγων, καὶ ἐπ' αἰτίᾳ τοιαύτῃ κεκλημένος, ἕστηκε τὴν πορφύραν ἠμφιεσμένος, καὶ τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένος τῇ συνθέσει τῆς κόμης. opponens purpuram qua erat amictus Herodes, & capitis cultum elegantiorem propter ſingularem comæ compoſitionem (apud Clementem libro primo Conſt. συντάλιον ea compoſitio videtur dici; niſi huc potiùs pertinet, quod appellat Clemens ἐγκοσμεῖν τὴν κόμην) habitũ qui reum decebat, & vt ipſe loquitur, σχήματι δεδοικότες, deiecto vultu & pullæ veſti, vt erat mos ſibi metuentium. Erat præterea veſtis alba apud gentes ſacerdotii inſigne; & cùm ſacris operabantur, tam ſacerdos quam ille qui ſacrificium exhibebat, albati fuerunt. Sic Athenis Prytanei ſacra faciebant λευχειμονοῦντες καὶ ἐστεφανωμένοι eodemque habitu Curiam ingrediebantur, an litaſſent renunciaturi: vt intelligent tyrones è narratione Plutarchi in Conſolatione ad Apoll. de Pericle, ſi iungant cum iis quæ ſcribit Theophraſtus in Characterib ethicis, capite, de ſordida honoris cupidine, quam ipſe μικροφιλοτιμίαν appellat: vbi de hoc more plura olim adnotauimus. quibus adde ſi lubet Plutarchi locum in extremo libro Amatorio. Quum igitur veſtis candida apud veteres Regia pariter & Sacerdotalis eſſet: quis myſterio factum à prouidentia diuina non agnoſcat, quòd Chriſtus verus Rex, verus Sacerdos à ſuis irriſoribus, cãdida veſte amicitur? fuit quidem

iſtorum animus peſſimus: ſed hoc veritatis ſignificationem myſticam neque hic, neque in titulo Crucis lædebat ἐσθῆτα λαμπρὰν doctiſſimi viri apud Lucam vertunt, *ſplendidam veſtem*. id propriè Græca vox ſignificat: magis tamen ex vſu Latinè loquentium dixiſſent *candidam*. M. Tullius faſcias Pompeii *cretatas* appellat. quas vult intelligi λαμπρὰς, à fullone candentes. Vetus interpres *albam*: ne id quidem malè, nam etſi propriè aliud λευκὸν, aliud λαμπρὸ, ſæpe tamen eæ voces de eodẽ vſurpantur. In primo Meteorologicorum Ariſtot. & apud Olympiodorum eius libri interpretem, diſcrimen ſtatuitur inter album & λαμπρὸν, *ſplendidum, nitens*. Propriè λαμπρὸν eſt, τὸ οἷον ἀποπέμπειν αὐγὴν ἐπιτήδειον, *quod lumen emittere eſt idoneum*, vt ſcribit Galenus in 10. De vſu partium. hanc ob cauſſam Chryſoſtomus alicubi vocat lampades illas λαμπρὰ, quæ in Euangelio dicuntur oleo eſſe inſtructæ. pertinet igitur non ad colorem, ſed ad lucẽ quæ ſpectatur in coloribus. apud Hippocratem obſeruabamus, de eodem ipſum vſurpaſſe hæc vocabula λαμπρὸν, λευκὸν, διαφανὲς, in libro Περὶ διαίτης ὀξέων. & Galenus initio tertii Commentarii in Hippocratis librum illum de diæta in acutis morbis, idem vinum appellat, διαφανὲς, λαμπρὸν καὶ καθαρὸν. Sic paſſim apud alios ſcriptores albũ & λαμπρὸν, modò diſtinguuntur, modò pro eodem ponuntur. Hippocrati in Epiſtolis Veritas inducitur ἀφελὲς πεπλεγμένη λαμπροείμων, *crinibus ſimpliciter plexis, candida veſte induta*. Vetus ſcriptor Pythagoricus apud Stobæũ, ſerm. 72. vult homines modeſtos eſſe λευχείμονας, & veſtibus vti λευκοχρωμάτοις, quæ tamen non ſint διαφανεῖς. pellucidam veſtem ſeparat ab alba: vt ſunt res diuerſæ natura ſua: quum tamen oſtenderimus apud Hippocratem & Galenum de eodem dici. In veteri Eccleſia recens baptizati albis induebantur; id erat Symbolũ lucis per ſacrum baptiſmum acceptę: ideò baptiſmum φώτισμα dixerunt, recens baptizatos νεοφωτίστους. Dionyſius Areopagita, veſtes illas φωτοειδεῖς appellat, & λαμπροειμονεῖν, in albis eſſe. Iobius λαμπροφορεῖν, apud Photium, quem vide numero 222. Aliquando manifeſtò ponitur diſcrimen inter veſtes albas & λαμπράς. Curopalata De officiis Conſt. auctor eſt, patre Imperatoris mortuo vel matre, vel vxore, aut aliquo è liberis vel nepotibus, Imperatorem λευκὰ φορέματα φορεῖν μέχρι καιροῦ, ὅσου ἂν βούλοιτο· εἶτα κίτρινα, ἄνευ μαργελλίων. ἔπειτα μετὰ τὸ λαμπροφορεῖν. *alba veſtimenta geſtare quamdiu voluerit: deinde citrina aſſumere ſine limbis & pretioſis prætextutis*, (hoc μαργέλλιον ſignificat, non margaritas) poſtea vti veſtibus λαμπραῖς, hoc eſt, redire ad ſolemnia, & cultum aſſumere ſplendidum & nitentem; qualis ſolet eſſe Imperatorum. Hic veſtes albę luctûs indices vocantur λευκαί; iiſdem opponuntur λαμπραὶ, id eſt omnes nitidiores: puta, candidæ à fullone recentes, quales fuerunt olim candidatorum, quas Plutarchus & alii Græci λαμπρὰς vertunt; aut purpureæ, vel alîus cuiuſuis coloris, præſertim intenſioris. Non enim ſola candida dicuntur λαμπρὰ: ſed quæcunque valde nitent; cuiuſmodi erant cum primis illæ chlamydes veri luminis, de quibus ad Trebellium

Pollionem diximus. Hæc propterea pluribus expoſuimus, quia Syrus Paraphraſtes vocabulum λαμπρὰ aliter accepit quàm cæteri interpretes. Lucæ 23. vertit ונהוריתא qua voce idem vtitur Matthæi capit. 27. verſ. 28. in exprimenda voce *κοκκίνην, coccineam.* Quare etiam iſto loco videtur exiſtimaſſe colorem λαμπρὸν idem eſſe cum coccineo. Sed de voce illa Syriaca velim cogitent viri eruditi attentiùs. Nam mihi quidē radix nota non eſt, vnde illam deducam. Suſpicatus igitur ſum aliquando ה in eius dictionis ſcriptura poſitum eſſe pro ח, Chaldæis נהר ex Hebræo נהר ſignificat *ſplenduit, fulſit.* Vnde נהורא *Luna* quòd fulgeat: vt apud veterem poetam, λαμπρὰ δ' ἀνέτελλε σελάνα, hoc eſt, *ſplendida verò oriebatur Luna.* Inde igitur & ſuperius nomen ortū videtur, & ſcriptio editorum librorum corrigenda. ita planè reſpondebit voci Græcæ λαμπρόν. Confirmat hanc coniecturam Arabs, qui vertit dicto loco 23. Lucæ בריקא *berikan*, ad verbum λαμπρὰν: à radice Hebræis & Arabibus communi quæ ſignificat *fulſit, fulgurauit, coruſcauit.* quum igitur è Syriaco ſit verſa vt plurimum Arabica interpretatio, videtur eius auctor, in ſuperiore voce Syriaca ח legiſſe non ה. at in loco Matthæi cap. 27. verſ. 28. recedit Arabs à Syro & vertit אחמר *rubram*, quaſi dicas coloris vini. οἰνοχρῶτα ἢ ἐρυθρὸν, vt loquitur Theophraſtus in nona hiſtoria Plantarum. nam חמר Chaldæis & Arabibus eſt vinum rubrum. Idem Syrus Paraphraſtes in Epiſtola Iacobi 11. v. 2. Græcum λαμπρᾷ expreſſit שפירא *pulchra, elegante.* videtur exiſtimaſſe Iacobum denotare voluiſſe quemuis honeſtiorem cultum: quod verum quidem eſt; ſed propterea à vocis Græcæ notione diſcedendum non erat. Baronius qui paullò antè Ianſenium reprehendebat, quòd album colorem regium dixiſſet, in hoc Iacobi loco voces Apoſtoli, χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, immani errore intepretatur *quempiam virum regium, cui annulum aureum in veſte candida geſtare liceret.* qui fuerunt viri regii eius ætatis, qui Eccleſias Chriſtianorum frequentarunt? Nā neque vllos in vicinis regionibus reges tum fuiſſe factos Chriſtianos legimus præter Abgarum Edeſſæ toparcham; de quo ſtultum ſit verba Iacobi interpretari. neque verò credere par eſt, ægrè laturum fuiſſe Iacobum regii ſanguinis viris aut præcipuę apud Reges auctoritatis, aliquem in Eccleſia honorem ſolitum haberi. Anabaptiſtarum furori hoc potiùs conueniat, quàm doctrinæ Apoſtolorum; quorum tot extant præcepta de honore Principibus viris deferendo. Sed quum loqui Apoſtolum appareat de re quæ quotidie fiebat, in omnibus Chriſtianorum conuentibus: ne illud quidem dubitari poteſt, generaliter ipſum deſignare quemuis è fidelium numero paullò cultum ornatiùs, quàm vulgus hominū ſoleret veſtiri. Notum eſt & pueris, Romanos, quorum moribus plerique prouincialiū in omnibus regionibus tunc temporis vti amabant, togam albam aut candidam pro honeſtiore cultu habuiſſe. Idem ſeruatum eſſe etiam apud Græcos iam oſtendimus; multis probare poſſem, ſi locus pateretur. Sed & Iudæis in colore veſtium conſuetudinem fuiſſe eandem

ſcripta

ſcripta illorum palam faciunt. in quibus vox חורים *alhain* ingenuos & nobiles denotat; & בני חורים ſunt *οἱ εὐπατρίδαι, nobiliter nati, patricii.* χρυσοδακτύλιος igitur apud Iacobum perperam refertur ad ius aureæ fibulæ geſtandæ, quod Syriæ Reges ſui ſanguinis viris aut bene de ſe meritis Principibus ſoliti olim deferre. Nam ad tempora Apoſtolorum duraſſe illum morem, poſt extinctum nomen Regum Syriæ, ſumit Baronius, probare verò non potuit. Adde quòd ius illud, γέρας vel *τιμὴ πόρπης χρυσῆς, honos fibulæ aureæ*, ſemper vocatur Græcis ſcriptoribus, nunquam autem *χρυσοῦ δακτυλίου*, hoc eſt, *aurei annuli.* Vide librum primum Macab. cap. 10. verſ. 89. ca. 11. v. 58. & 14. v. 44. Ioſephus lib. 13. cap. 8. *γέρα τε τιμὰς διδοὺς, πόρπην χρυσέαν, ὡς ἔθος ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς τῶν βασιλέων συγγενέσι.* cap. ſeq. duo coniungit, purpuræ vſum, & *πόρπης χρυσείας, fibulæ aureæ.* denique nunquam aliter loquuntur auctores in eius moris mentione. quod ſatis refellit Baronianam intepretationem. Aureorum verò annulorum quàm fuerit ea ætate frequens vſus, & quantus is cenſeretur eſſe honos, declarant innumera omnium ſcriptorum teſtimonia.

LXXIV. Corona Chriſto impoſita materia. πλέκειν. *Leuia quædam.*

ANNI XXXIV. Nu. LXXXVI.

Rectè Baronius eorum ſententiam rejicit, qui ſpineam Domini coronam è iunco marino, quem Græci ὀξύσχοινον vocant, fuiſſe contextam putarunt. nulla eſt iunci ſpecies, in cuius deſcriptione vel Theophraſtus, vel Plinius, vel alii probati ſcriptores ſpinas commemorent. thyrſum autem illum & acumen in quod deſinunt nonnullæ iuncorum ſpecies, inſulsè ſpinas vocaueris. Videtur errori occaſionem dediſſe vox πλέξαντες, hoc eſt, *contexentes*, quam in ea hiſtoria tres Euangeliſtæ vſurpant, Matthæus, Marcus, Iohannes. nam id verbi propriè locum habet in vitilibus, ad quæ iuncus eſt accommodatiſſimus. ſed dicitur & de aliis rebus, quod nemo ignorat. De corona illa tantum ſcimus. Clemens Alex. cap. 8. Pædag. lib. 2. oſtendit factum fuiſſe *ἀπὸ βάτου, è rubo.* & rubum illum confert cum eo in quo Deus apparuit Moyſi, myſterium aliquod in vtriuſque comparatione obſeruans. Sed quum ruborum multæ ſint ſpecies, inanis atque inutilis labor fuerit, velle quærere quæ potiſſimùm ſpecies ad hanc coronam ſit adhibita. Apud Marcellum Empiricum legere memini, ex alba ſpina fuiſſe Chriſtum coronatum. Baronius quo argumento notum habuerit, eas ſpinas quæ hodie oſtentantur, tanquam illius coronæ reliquiæ, veras eſſe, nec fraudem ſubeſſe, vellem nos docuiſſet. Idem quid appellet *fuſtem* aut *ramos* in oxyſchœno, mirabuntur, ſcio, naturæ periti.

LXXV. Lotio manuum Pilati ex qua conſuetudine. Mos veterum mentem ſuam ſignificandi non ſolùm verbis, ſed etiam factis.

ANNI XXXIV. Nu. LXXXIX.

QVæritur an lotio manuum à Pilato vſurpata, ex conſuetudine aliqua Gentium ſit orta, an Iudæorum. Origenes in Matthæum præciſè negat tale quid apud Romanos fuiſſe factitatum. Proferunt tamen viri doctiſſimi è Græcis & Latinis ſcriptoribus, lotiones, vt ipſi exiſtimant, non diſſimiles. Sed aliud eſt lauare poſt admiſſum crimē ad expiationem peccati: quo fine inſtitutos apud veteres fuiſſe καθαρμοὺς, & περιῤῥαντισμοὺς, purgationes, & aquæ luſtralis aſperſiones, nemo ignorat: aliud ante crimen, ad teſtificationem innocentiæ, quod hîc facit Pilatus. Baronius igitur contendit Pilatū ex ceremoniis Iudæorùm mutuatum eſſe exemplum; & affert locum Moſis, è Deuteron. ca. 21. qui tamen ſi diligenter expendatur à facto Pilati toto genere eſt diverſus. Poterat Baronius ex hiſtoria & ſcriptis Iudæorum exempla reperitare, quæ magis ad rem facerent. Narrat Ariſteas vetuſtiſſimus ſcriptor, Septuaginta Seniores, qui vertendis libris ſacris Alexandriȩ operam poſuerunt, ſolitos priùs quā ad lectionem ſe accingerent, manus lauare: cuius rei cauſſam quum ab iis nonnulli requiſiſſent, διεσάφουν, ait Ariſteas, ὅτι μαρτύριον εἴη τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακὸν: *declarabant ſignum eſſe, nihil à ſe mali fuiſſe admiſſum.* Neque alienum eſt quod in libris Magiſtrorum legimus, ſolita defunctorum cadauera à pollinctoribus calidà lauari vel ad acquirendam, vel ad teſtandam innocentiam, quando actæ vitæ ratio eſt reddenda. Omitto ſimilia exempla. Sed mihi valde mirum videtur Pilatum hominem Romanum, inſtituto Iudaico eo potiſſimùm tempore eſſe vſum, quo videbat ſe à ſceleratiſſimis Pontificibus, Sacerdotib. & furente populo Iudaico, ad ſcelus patrandum adigi, quod ipſe horrebat. Vera igitur ratio facti aliūde eſt arceſſenda, quàm ex inſtitutorum Iudaicorum imitatione, de qua Pilatus nunquam cogitauit. Obſeruat Nicolaus Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ, fuiſſe veteribus in more poſitum, vt ſenſa animi non verbis ſolùm, ſed etiam factis declararent; qua de re & Plutarchus alicubi diſſerit, & nos in Commentariis Polybianis multis exemplis hunc morem ex hiſtoria Grȩca & Latina illuſtramus, quæ nunc omittimus. Illuſtre exemplum Actorum 21. 11. in Agabo pedes ac manus ſibi vinciente. Quemadmodum autem communis hic mos fuit olim omnibus gentibus; ſic facta quæ adjiciebantur ad verba, erant ſæpe communia. Quare Pilatus morem lauandi ad declarandam ſuam innocentiam, non magis ſumpſit à Iudæis, quàm formulam qua vtitur, cùm proteſtatur de ſua innocentia, *Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius*; ſumpſit ex hiſtoria Suſannæ, vbi non diſſimilem vſurpat Daniel; *Mundus ego ſum a ſanguine huius.* in hiſtoria Suſannæ, verſu quadrageſimoſexto.

LXXVI. Cur Pilatus Dominum ſupplicio Crucis addixerit: Hallucinationes Baronii.

ANNI

ANNI XXXIV. Num. XCII.

MIram, nec prius, opinor, auditã rationem affert Baronius, cur mundi Saluator ſententia Pilati Cruci fuerit affixus. Vult enim neque iuris Iudæorũ habitã eſſe rationem; alioquin Iudices lapidatione fuiſſe illum punituros: neque Romanorum; quia crimini cuius poſtulatus fuit Chriſtus, id pœnæ genus non conueniebat. ſtatuit igitur, ſupplicium quod Barabbæ fuerat ſubeundum, tranſlatum eſſe in Dominum. Hæc ſententia mihi videtur falſa non minus quã mira. Nam etſi omnia contra ius & fas in illo iudicio ſunt adminiſtrata; huius tamen noui exempli nullã ne ſuſpicionem quidẽ Euangeliſtæ iniciunt. Quare verius eſt, quod ab hominibus eruditis pridem eſt, animaduerſum; Pilatũ, qui ſatis intelligebat accuſationem Iudæorum eſſe fictã falſamque; ſic tamen egiſſe cũ Chriſto quaſi illius accuſatoribus fidem haberet. fuerat accuſatus, quod res nouas moliretur & turbas cieret; Pilatus puniri iuſſit vt ſeditionis & tumultus auctorem. vide legẽ 38. §. 2. Digeſt. de pœnis. & leg. 2. Cod. de ſeditioſis. Paulus libro 5. tit. 22. *Auctores ſeditionis aut tumultus pro qualitatis dignitate, aut in crucem tolluntur, aut beſtiis obiiciuntur.* Quod autẽ ait Baronius, crucis ſupplicium famoſis latronibus fuiſſe debitum; idq; Luciani teſtimonio confirmat; fallitur manifeſto: nã Lucianus eo quem laudat dialogo nihil omnino ſcribit, vnde id poſſit colligi. Diligens lector locum inſpiciat, ſub finẽ amœniſſimi libelli, deprehendet inſignem hanc eſſe hallucinationẽ: nam latrones eo loco ne nominantur quidem.

LXXVII. An ſupplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vſu. Oſtenduntur Baronij & Iuſti Lipſii variæ hallucinationes. Multa loca è Scripturis & aliis auctoribus Græcis ac Latinis illuſtrantur

IBIDEM.

BAronij verba ſunt; *Erat & apud Iudæos Crux in vſu; ſed ea pœna afficiebantur homicidæ vt Philo tradit:* Quot verba, tot ferme peccata. Falſum eſt, ſupplicii Romanorũ, quod crucem proprie vocabant, in vſu fuiſſe apud veteres Hebræos: falſum eſt, ea pœna homicidas illorum legibus affectos: falſum eſt, Philonẽ hoc tradere. Baronium, ſcriptorẽ parum accuratum, & rerum veteris populi Iudaici non admodũ intelligentẽ, hos errores erraſſe, minus miramur: qui ſciam, viros lõge doctiſſimos & ante ipſum, poſt ipſũ, idẽ cũ Baronio ſenſiſſe & ſcripſiſſe. Taceo tot ſacrorum librorum interpretes, quos ſecutus eſt conditor Annaliũ, vel qui ipſum: ſed & Carolus Sigonius, & Iuſtus Lipſius, ille quum ex profeſſo de rebus Iudæorum ſcriberet; hic in libellis de cruce, idem affirmarunt. Omnes ſuppliciũ Crucis notum Iudæis atque vſurpatum fuiſſe tradiderunt: quidam & locum illũ Philonis tractarunt, vt Lipſius; qui ab auctoris mente longe aberrauit. Hoc vt palam fiat ante omnia tirones moneo, voces illas *crux*

σταυρὸς, σκόλοψ, ἀνασταύρωσις, ἀνασκολόπισις κρεμᾶν, & his affines, de variis pœnarũ generibus, quæ omnino cõfũdi nõ debent, cum ab aliis auctoribus, tum præſertim à veteribus vtriuſque Teſtamenti interpretibus ſolere vſurpari. Nos hic loquimur, de ſupplicio, quale pati pro humano genere Chriſtus voluit. atque ad Crucem Romanam appellamus; quia Romanos & in priuatis ſuppliciis ſeruorum, & in publicis etiam vel de ſeruis, vel de aliis vilibus capitibus, plurimum ea conſtat eſſe vſos, nec ſine cauſſa Sozomenus lib. 1. c. 8 narrans ſublatum à Conſtantino M. hoc genus pœnæ, ita loquitur πρότερον νενομισμένην Ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ τιμωρίαν νόμῳ ἀνεῖλε τῆς χρήσεως τῶν δικαστηρίων. *lege ſuſtulit ex vſu iudiciorum Crucis pœnam, Romanis prius vſitatam.* Hoc igitur pœnæ genus, Crux proprie Romanis dictum, & ſeruile ſupplicium habitum. Hebræis olim fuiſſe vſitatum affirmat cum multis Baronius; nos negamus, & ſententiæ noſtræ hæc certiſſima argumenta proferimus. Primum eſt, Doctorum eius populi teſtimoniũ; qui verbis expreſſis Crucem Romanã fuiſſe genti ſuæ ignotã affirmãt. Verba illorum ſunt hæc. דבר זה לא היה בישראל לתחוב המסמרות ברגלי וידי אדם הנסקלין והנתלין *Non fuit hic mos in Iſraele vt clauos figerent in pedibus aut manibus hominũ qui lapidati aut ſuſpẽſi fuiſſẽt.* Hoc argumẽto infelices Rabbini vtuntur, vt hiſtoriæ Euangelicæ de paſſione Chriſti fidem detrahant. in quo facile refellũtur ab ipſa veritate, quæ ſupplicij hanc formã non ab ipſis Iudæis, ſed à Pilato Romano docet fuiſſe Chriſto irrogatam. Nihil igitur agunt perfidi Rabbini; etſi falſum non eſt quod afferunt, ſed certiſſimũ, vt ex ſequentibus apparebit. Alterum argumentũ ducimus ex ipſo iure veteri populi illius, quod & Rabbini iidem afferunt, vt ſententiæ ſuæ fidem adſtruant. Dicunt igitur Rabbini, quatuor genera pœnarum (ipſi vocant מיתות *mortes*) fuiſſe ab ãtiqua tradita לבית דין *domus iudicij.* id eſt, Concilio Sanedrim, quibus ſolis vti licuit. Ex pœnæ ſũt סקילה *lapidatio*, λευσμοὶ μόροι, Tragicis Græcorum; שרפה καῦσις *viuicomburium*, vt appellat Tertullianus; הרגה vel הרג בסייף *occiſio per gladiũ decollatio*, & חנק ſiue חנק *ſtrangulatio*, θάνατος δι᾽ ἀγχόνης. Hæc legitimarum pœnarum enumeratio, ex antiquis fragmentis Doctorum, quæ in Pandectis Talmudicis habentur, paſſim legitur in Cõmentariis Rabbinorum; Qui legem Moſis digeſſerunt in præcepta faciendi, vt ipſi loquuntur. 248 & 365. non faciendi, haſce pœnas ex inſtitutione Moſis eſſe profectas non docent. ſingulas enim commemorant & proprias illarum ſedes in Pentateucho oſtendunt. De occiſione per gladium, eſt præceptum affirmans apud Maimonidem 226. ex cap. 21. Exodi de occiſione per ſtrangulationem proximum eſt præceptum, è Leuitico 20 v. 10. de ignis pœna agitur in præcepto 228. è Leuitico 20. de lapidatione, in eo quod ſequitur è Deuteronom. 22. Moſes Maimonides (qui & Moſes Ægyptius dicitur) ſolidæ atque ingentis doctrinæ vir, de quo videor mihi poſſe id vere dicere, quod Plinius olim de Diodoro Siculo, primum illum inter ſuos deſiiſſe nugari; in opere Iad, quod inſtar eſt Commentariorum in

præcepta,

præcepta qua affirmantia, qua negantia libro vltimo, halacoth Sanedrin, in pirke 14. auctor eſt, quatuor has tantum legitimas fuiſſe veteri Iudæorum populo ſuppliciorum ideas: tam rigida obſeruatione ab iis vſurpatas, vt ne Regi quidem fas eſſet, pœnas mutare: puta in meritum ex legibus pœnam gladij, aliter quam gladio animaduertere. Obſecro reſpondeant mihi, quibus placet Crucem Romanam veteribus Hebręis fuiſſe in vſu, cur in tam accurata legitimorum eius populi ſuppliciorum explicatione, tam altum eſt, tam conſtans apud Rabbinos de illa ſilentium; Vel hæc vnica ratio apud viros iudicij caſtigati, confutandæ illi ſententię fuerit ſatis. Pergimus tamen & ipſum cauſſæ iugulum petimus. Tertium enim argumentum ſumimus non è Rabbinorum teſtimoniis: verum ex ipſis Scripturis; atque ita dicimus. Si nullum veteris linguæ Hebræorum eſt verbum, quod Crucem proprie dictam ſignificet; ſi nullum verbum actioni crucifigendi proprium: ſi denique in toto Veteri Teſtamento nullum extat certum de eo ſupplicij genere Teſtimonium; non abit profecto, quin illi populo fuerit olim ea pœnæ forma incognita. Atqui prius: ſecundum igitur. Probatio noſtra eſt hæc, in lingua Hebraica vetere, vocabulum quod Cruci reſpondet, עץ: *ςαυρώσεις* autem & crucifixioni reſpondent duo verba יקע & תלה: atqui nulla iſtarum dictio eſt, quæ vel ex natiua ſignificatione, vel ex peculiari aliquo vſu ſacrorum ſcriptorum Crucis Romanæ pœnam deſignet. nullum eſt igitur; & verum eſt quod diximus. Sed huius argumenti vis plenius eſt declaranda. עץ *lignum* ſignificat. id vocabulum eſt generale eius inſtrumenti, quod ad varia ſupplicia varia forma adhiberi ſolitum, nam & qui acuta ſude transfigebantur, & qui laqueo ſtrangulabantur in altum ſublati, & qui in furca occidebantur, & qui vel *σανίσι* more Athenienſium, vel cruci ex conſuetudine Rom. affigebantur, item qui hodie rotæ imponuntur, omnes dici poſſunt mori על עץ *ſuper ligno*. atq; ita loquitur Lucas Actorum 5. 30. & 10. 39. de morte Chriſti *ὃν ἀνεῖλον κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. quem occiderunt ſuſpendentes in ligno*. hic lignum עץ eſt Crux Romana, quod ex hiſtoria paſſionis ſcimus: quę vocē generalem nos cogit ita interpretari. In Teſtamento veteri ſæpiſſime occurrit. vox *lignum* in deſcriptione ſuppliciorum: ſed cur late patentem ſignificationē reſtringamus ad crucis Rom. notionem, nihil cogit nos: quum nullus ſit locus in totis Bibliis Hebraicis, ex quo vel ſuſpicio duntaxat poſſit ſumi, quæ eo nos ducat. Contra, quę modo attulimus à Rabbinis, erroris manifeſti arguunt illos qui τὸ *lignum* in libris Hebraicis de cruce interpretantur. At Rabbini quoties de ſupplicio Chriſti loquuntur ipſum quidem vocant תלוי *τὸν κρεμασθέντα*, crucem vero illius, quia propria voce deſignare non habent, circumlocutione vtuntur, & שתי וערב *Stamen & Subtegmen*. Idem dicendū eſt verbis יקע & תלה quæ ſuſpendendi ſignificationem quum habeant, pluribus ſuppliciis accommodari poſſunt in quibus perituri in altum tolluntur, & fiunt *μετέωροι*, & quidem de cruce poſſe ea verba vſurpari, certum eſt: nam ita *κρεμᾷν*

ſuſpendere de Chriſto poſuit bis Lucas, in quem crucifixione, non ea quæ proprie dicitur ſuſpenſio, impius & αὐτοκατάκριτος, Pilatus animaduertit. verum. vt modo dicebã, cur in Bibliis ita exponamus illa verba, ratio nulla eſt; cur aliter accipiamus ratio non deeſt; teſtimonia nempe illa, quæ è Cõmentariis Rabbinorum attulimus. Quod antiqui Interpretes Chaldæus, Latinus, & aliquando etiam Græci in exponendis vocibus illis Hebraicis, dictionibus vtuntur ad denotandum Crucis Rom. ſupplicium peculiariter vſitatis, atque adeo ipſo nomine *Crucis*; vt non reprehendimus; quum exponi commode queat, ἀναλόγως non κατὰ τὸ ῥητὸν, (quo pacto multa dicuntur ab omnium linguarum ſcriptoribus optimis:) ita errare grauiter illos non dubitamus, qui ea putant eſſe argumenta ſupplicij Crucis iam olim Hebræis vſitati. ferendus fortaſſe hic error ſit in iis, qui Latinam verſionem volunt eſſe authenticam, textum Hebraicum ex ea volunt pendere; quam iudicij ſiniſteritatẽ, non vno loco in Baronio deprehendimus. in viris cordatis & ἀ[illegible]ρίδοις, qui Hebraicæ veritati ſuum pretiũ tribuunt, tantus error ferri non poteſt. Iam aliquot Scripturarũ loca expendamus. Gen, 40. 19. Ioſeph. piſtorũ magiſtro ait, Rex איתך על עץ תלה *ſuſpendet te ſuper ligno.* Ionath. Paraph. τὸ תלה verbo קטל expreſſit, quod ſimpliciter occidere & trucidare ſignificat. Onkelos & hic aliquot aliis locis voce vſus צלב quod in paraphraſi Noui Teſtamenti & apud Rabbinos, de cruce Chriſti ſolet vſurpari. alibi contra; Ionathan τὸ צלב vſurpat; Onkelos τὸ קטל vt Numerorum 25. 4. Græci ad verbum κρεμάσει σε ἐπὶ ξύλου, Latinus ſic *ſuſpendet te in cruce.* & verſu 21. vbi Græci ex Hebræo ſimpliciter, τὸν ἀρχισιτοποιὸν ἐκρέμασε, Latinus fecit; *alterum ſuſpendit in patibulo.* Si accipiantur *Crux* & *patibulum* laxius, non poteſt reprehendi Latinus Interpres: vt nec Ioſephus, qui eam hiſtoriam ſic expreſſit, lib. 2. cap. 3. τὸν ἐπὶ τῆς σιτοποιΐας ἀνεσταύρωσε. Quis dubitat voces *crux* & *patibulum* omnibus illis diuerſæ formæ ſuppliciis, ſed tamen aliquid ſimile habentibus. quæ ante cõmemoraui, poſſe conuenire? quare vt reſpondeant Hebraicis Latina, illa nomina laxius omnino ſunt accipienda: neque apud Septuaginta Seniores κρεμᾶν ἐπὶ ξύλου, ita præciſe exponendum, vt exponimus apud Lucam. Ratio eſt: quia non conſtat nobis an Ægyptii ab vltima antiquitate Crucis Rom. ſupplicium in vſu habuerint; nam de poſterioribus iam non agimus: quanquam ne de his quidẽ certo poteſt aliquid pronuntiari. Sic ἀνασταυροῦν, apud Ioſephum poteſt exponi, vel de traiecto palo per totum corpus; vel de ſuſpenſione in furca, aut alio ligno, vel de ſimili alia quadam pœna: multæ enim fuerunt crucem aliquo pacto referentes. nonnullas ante recenſuimus; poſſunt aliæ addi. vt illa qua perit Melanthius apud poëtam, ὀδυσ. χ. redductæ in dorſum manus & pedes illi vinciuntur: deinde laqueo tollitur in altum & columnæ imponitur, ibi periturus;

ὥς κεν δηθὰ ζωὸς ἐὼν χαλέπ' ἄλγεα πάσχῃ.

Producens vitam mala plurima quo patiatur multa in hac pœna cruci ſimilia. nemo tamen ſanus eam eſſe

crucem

crucem Rom. dixerit. Quod autem σταυρὸς & ἀνασταυροῦν, in diuerſis ſupplicijs locum habeāt facile probatu eſt. Thucydides in prima hiſtoria de Inaro ſcribit, προδοσίᾳ ληφθεὶς ἀνεσταυρώθη hic eſt Inarus ille, cuius fit mentio in Cteſiæ fragmentis: etſi vitio ſcriptorum euenit, vt idem Thucydidi Λιβύων βασιλεὺς, dicatur Cteſiæ Λίβυος ἀνὴρ, Narrat vero Cteſias, Amytim Xerxis filiam, Megabyzi vxorem, Inarum ἀνασταυρῶσαι ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς: *ſuper tres palos vel patibula ſuſtuliſſe.* non eſt dubium Thucydidem à Cteſia eſſe exponendum: qui trium crucium in vnius ſupplicio mentionem faciens oſtendit, diuerſiſſimam eam fuiſſe pœnam, à pœna crucis Rom. Et Thucydides & Cteſias illuſtrari debent ex Plutarcho qui in vita Artaxerxis quid ſit ἀνασταυροῦν, ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς oſtendit hiſce verbis: προστάξας ἐκδεῖραι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν διαπῆξαι· τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπατταλεῦσαι: *ſuſſit viuo cutem detrahi, & corpus quidem ſuper tribus ſtipitibus tranſuerſum affigi. pellem vero ſeparatim paxillis diſtendi:* id enim eſt διαπατταλεύειν, non *in palo ponere*, vt vertit alicubi eruditiſſimus Lipſius. Aliquādo ἀνασταυροῦν dicitur non de hominis viui ſupplicio: ſed de cadauere aut capite hominis vel decollati, vel alio ſupplicio exſtincti, quod ignominiæ cauſſa palo affixum in propatulo collocatur. Polybius in octaua hiſtoria, de Achæo iam occiſo: ἔδοξεν ἀνασταυρῶσαι τὸ σῶμα. *placuit corpus Achæi erecto palo imponi.* aut ſi forte, appendi furcæ. In Dionis Seuero capita Nigri & Albini dicuntur ἀνασταυρωθῆναι, Herodianus quoque de Seuero πέμψας τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλβίνου δημοσίᾳ ἀνασταυρωθῆναι κελεύει, Hic mos antiquiſſimus eſt: quo Perſarū Satrapas in captiuis Græcis ſæpe vſos legimus. Polycratem Samiorum tyrannum fuiſſe ab Oræta vel Oronte prętore in crucem ſublatum, M. Tullius & Valerius Maximus ſcribunt: Strabo libro decimoquarto, κρεμασθῆναι, fuiſſe ſuſpenſum: vera hiſtoria eſt apud patrem hiſtoriæ Herodotum, in Thalia. ait de Satrapa ἀποκτείνας μιν οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιος Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε. Iuſtus Lipſius, vt probet Perſas vſitaſſe crucem Romanam laudat Herodoti hunc locū & ita vertit: *Interficiens eum (quod indignum relatu ſit) Orœtes in cruce ſuffixit.* nimirum eruditiſſimus vir Herodotum non ex propria ſententia, ſed ex mente Ciceronis & Valerij eſt interpretatus. nam hoc ait potius ſcriptor elegantiſſimus: *Orœta Polycratem, poſtquam modo indigno qui narretur, ipſum occiderat, patibulo impoſuit.* Non igitur crucifixione vita erepta Polycrati; ſed alio modo, quem tacet Herodotus; mortui vero corpus ignominia illa eſt affectum, quæ & ipſa vocatur ἀνασταύρωσις, hoc eſt, *crucifixio.* Quod diſſentire Cicero, & alij ſcriptores videntur, leue eſt; & ſimilium diſſenſiuncularum plenæ ſunt omnes hiſtoriæ. Modus ſupplicij, quem negat relatu dignum Herodotus, aliquod ſine dubio crudelitatis inſigne exemplum continuit: & niſi fallor, intelligit excoriationem, qua multum vſi Perſæ in tollendis iis, quorum corpora poſtea in propatulo ponebant. in Eclogis Cteſiæ de Bagapata; τὸ δέρμα περιαιρεθεὶς ἀνεσταυρώθη (ἀνεσταυρώθη fortaſſe: etſi illud ferri poteſt:)

ὑπὸ Παρυσάτιδος: *detracta cute ſublatus eſt in Patibulum à Paryſatide.* Sic mortuo Leonidæ Spartano caput à Perſis amputatum ſcribit Herodotus, atque id ἀνασταυρωθῆναι. & multa ſimilia exempla. Atque ex his apparet voces σταυρὸς & σταυροῦν, ſæpe de ſuppliciis vſurpari, quæ ſunt diuerſa à Cruce Rom. ac proinde falli eos, qui in quocunque ſupplicio ea vocabula inueniunt, de pœna ex more Rom. illa interpretantur. Huc pertinet locus Philonis, quem Baronius attigit, Lipſius tractauit, è libro De legibus contra homicidium & ſcortationem, edit. Gr. 548. Ibi loquens Philo de pœnis homicidarum à Moſe ſancitis, ſcribit ſic: μυρίοις μὲν θανάτοις, εἴπερ οἷόν τε ἦν, ἐζημίωσεν ἂν κατ' αὐτῶν ὁ νομοθέτης· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἐνεδέχετο, τιμωρίαν ἄλλην προσδιατάττεται, κελεύων τοὺς ἀνελόντας ἀνασκολοπίζεσθαι. *Legiſlator noſter,* inquit, *mille mortibus, ſi fieri potuiſſet, homicidas addixiſſet quoniam id fieri non poterat. pœnam aliam* mortis ſupplicio *adiecit; iubens. vt qui occidiſſent in patibulum tollantur.* hic ἀνασκολοπίζεσθαι, Baronio, Lipſio, & vulgatis interpretibus accipitur de cruce Romana quare ex hoc loco illi colligunt, Philone auctore homicidas ex legibus Moſis crucis ſupplicio fuiſſe afficiendos. Atqui in Legibus Moſaicis nullum extat eiuſmodi præceptum & Rabbini, cum docent quæ ſint propria cuiuſque ſupplicij crimina homicidas inter eos recenſent, in quos gladio animaduerti ſolitum. Hic igitur Lipſius Philonem accuſat, & apud Moſem quicquam extare negat, vnde id Philo potuerit colligere. vere hoc quidem: ſed non animaduertebat vir doctiſſimus, Philonem non loqui de ſupplicio, quo adimebatur percuſſori: ſed de pœna quæ ignominiæ cauſſa extincto irrogabatur: vt ſuſpenderetur ad paucas horas, & Soli, vt ait Philo, & oculis hominum exponeretur: id Iudæis erat quamuis dira morte dirius propter horribile carmen vocis diuinę: *maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno.* Deuteronom. 21. 23. & Paulus Galat. 3. 13. Chriſtum factum eſſe κατάραν, maledictionem, quia pependerit in ligno. & hæc eſt illa Chriſti ὕψωσις, hoc eſt, *exaltatio*, quam ipſe prædicebat, Iohan. 3. 14. & 12. 32. ad quas prædictiones reiicit nos idẽ Iohan. 18. 32. ſed quia exaltandus erat in cruce, quod non fuit Iudæis vſitatum ſupplicium: propterea ante admonebantur diſcipuli, iudicium quo damnandus erat Chriſtus, à Gentibus fore reddendum, Matth. 20. 19. Porro cædem hominis crimen eſſe capite luendum, ſancit Moſes Exod. 20. 24. & Leuit. 24. 17. præter hanc pœnam, aliam à Moſe fuiſſe poſitam, ait Philo: προσδιατάττεται, inquit, h. e. *ſtatuit vltra ſupplicium mortis*; nimirum ἀνασκολόπισιν, corporis vita caſſi ſuſpenſionem in ligno. Id Philo collegit è Deuter. cap. 21. & praxi, vt videtur Iudæorum, nam Moſis quidem verba expreſſe hoc non ſtatuunt: neq; ſane Ioſephus id dicit, lib 4. in cõpendio legum Moſaicarum, vbi non prætermittitur ille verſus 22. capitis 21. Deuteronomij oſtẽdit tamen hic locus Philonis ſi attẽtius illũ expẽdimus, Doctores ſaltem quoſdam, è verbis Moſis id collegiſſe & commune ius feciſſe. Sic etiã lapidatione obrutos, poſtea ſuſpendendos eſſe, ex eodẽ loco Moſis Rabbini tradiderunt? vt habetur in

præcepto affirmatiuo apud Maimonidem 229. & Doctorum Iudęorum commentariis. Quantus igitur eſt error eruditorum hominum, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι, apud Philonem de cruce Romana interpretantes, falſam ei ſententiam attribuunt? Id autem verbi poſuit Philo, pro eo quod Moſes dixit illo Deuteronomij loco κρεμάσαι ἐπὶ ξύλου, de quo loquendi genere ſatis ante. Latinus ibi, *appendere in patibulo.* in proximis autem verſibus vertit *lignum.* Ioſephus illo quem indicaui loco, quod Moſes dixit *ſuſpendi in ligno*, Philo ἀνασκολοπισθῆναι, ſic expreſſit. καὶ μείνας δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς θέαν τῶν ἁπάντων θαπτέσθω νυκτός. *vbi manſerit in conſpectu omnium totum diem* (reliquā nempe diei partem poſt ſupplicium:) *noctu ſepeliatur.* Hæc veriſſima verborum Moſis paraphraſis, luculente eorum errorem confutat, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι de pœna crucis apud Philonem accipiunt: eadem interpretationis ratio tenenda eſt in omnibus hiſtoriis (ſunt autem plurimæ cum in ſacris tum in prophanis auctoribus:) vbi hominis mortui fit ἀνασταυρώσεις, vel ἀνασκολόπισις. In eiuſmodi exemplis, ſuſpendioſus non moritur in ligno In aliis exemplis, & vita eripitur, & occiſi corpus ad ſpectaculum proponitur in eodem ligno. In hiſtoria Ioſuæ 8. 29. ita ſcriptum: *Regem quoque Hai ſuſpendit in patibulo, vſque ad veſperam & ſolis occaſum: præcepitque Ioſue & depoſuerunt cadauer eius de cruce.* Hic quoque Latinus interpres, vocabulum Moſis עץ vertit *patibulum* & *crucem.* Paraphraſtæ Chaldæi צלב *crucem*, ait doctiſſimus Maſius. & quidem verum eſt, poſtquam Romani ſupplicij forma Iudæis & Syris innotuit, ad ſignificandam crucem & crucifixionem id verbum eſſe vſurpatum; ſed in paraphraſi veteris Teſtamenti alia notione accipiendum & generaliore, vt de vocibus *crux* & *patibulum* ante diximus. Septuaginta Seniores hoc vno loco Scripturarum τὸ עץ verterunt non ſimpliciter ξύλον, vt toties alibi, ſed ξύλον δίδυμον. Quid eſt δίδυμον ξύλον, *lignum geminum*? Iuſtus Lipſius in libro De cruce contendit eſſe Romanam crucem; & Suidam reprehendit qui incerti auctoris verba hæc afferens, Ἀρὰν δὲ Ἰλλοῦστρον φθορέα ἐκρίμασεν ἐκ διδύμου ξύλου, exponit de ea quam Romani furcam vocant. ἣ ἐστι Ῥωμαίοις φοῦρκα inquit. Ego vero, etſi inuitus facio, vt à ſententia diſcedam viri merito ſuo dum viuebat clariſſimi. & nobis amiciſſimi cenſeo tamen veriſſimam eſſe expoſitionem Suidæ; quam ille bis poſuit in vocibus δίδυμον & Ἰλλοῦστρος. Et omnino ita eſt; in auctore quem laudat Suidas δίδυμον ξύλον de cruce, quod vult Lipſius, nullo pacto accipi poteſt. ratio eſt manifeſta & certa nam illum auctorem fuiſſe aliquem è recentioribus, puta Procopium, aut Simocatum, aut alium etiam fortaſſe natu iuniorem, euincit nomen proprium Ἰλλοῦστρος, quod à melioribus Helleniſmi ſeculis abhorret & ex *Illuſtris* Latino vocabulo, nō īfrequēte apud iuſ ætatis Græcos, videtur corruptū. Quū igitur ne dubitari quidē poſſit, ſcriptorē cuius erāt illa apud Suidā verba poſt Cōſtātinū Magnū vixiſſe; ne de eo quidem poteſt eſſe dubiū, quin δίδυμον ξύλον quod ait adhibitū fuiſſe ad ſupplicium corruptoris, ſit furca. Crux enim

eſſe non poteſt; cuius vſus in ſuppliciis à Conſtantino M. fuerat ante ſublatus. Quare etiam ſi auctor σαυρὸν ſcripſiſſet; neceſſario tamen de furca eius verba eſſent exponenda, quum de cruce non queant. Et miror huius abſurditatis adeo manifeſtæ, Lypſio in mentem non veniſſe. Extat apud Suidam & aliud fragmétum, vbi δίδυμον ξύλον ſimili modo accipitur, ex eod. vt videtur ſcriptore; οὓς ζῶντας ἐκ διδύμων ξύλων ἀπήρτων. *quos viuos è lignis geminis ſuſpendebant.* vbi nota præpoſitionem *ex*, quę furcæ vel ſimili patibulo, optime congruit, non antiquæ Cruci. Idem Suidas alibi, φοῦρκα παρὰ Ῥωμαίοις ξύλον δίδυμον, apparet ex his, valde vſu tritum apud Græcos eius ętatis fuiſſe, vt furcam appellarent ξύλον δίδυμον, quando hic grammaticus in ipſa expoſitione Romanę dictionis ſic loquitur. Eleganter vero ita appellatur furca, quę ex vnico, ita dicam, ſcapo diuiditur in duo cornua, & lignum quod erat ſimplex fit duplex. propterea etiam δίκρανον furcã appellarunt, quaſi geminum caput habentem. Gloſſarium: *Furcifer*, σαυροκόμιστος, δικρανοφόρος: & mox, δίκρανον ἐν τοῖς τραχήλοις ἔχοντες: *furcam in ceruicibus habentes.* Plutarchus Romanis κεφαλαίοις, interpretatur διπλοῦν ξύλον, ὃ ταῖς ἁμάξαις ὑφιστᾶσι, ſignificans, furcam eſſe lignum diuiſum in altero extremo in duo cornua; quod ſubiicitur temoni plauſtri, quoties volunt aurigæ rectum ſtare plauſtrum oneratum, vel onerandum, neq; temonem in terram ſe inclinare. & addit vere ibidem Plutarchus, Græcis id lignum propter illũ vſum dici ὑποστάτην, quod temoni ſupponatur, & στήριγμα, quod ipſum temonem ſuſtinens, totum plauſtrũ ſuſtentat, ne in terram inclinetur pars anterior. ne hæc quidem ab eruditiſſimo Lypſio ſunt intellecta. In picturis quæ adiiciuntur Græcis ſcholiis in Ἔργα καὶ ἡμέρας, Heſiodi, habes imaginem ligni quod deſcribit Plutarchus. Conſtat igitur δίδυμον ξύλον, h. e. *geminum lignum*, non eſſe crucem Rom. ſed vel furcam, vel ſimile aliud lignum ad ſuſpenſionem comparatum. quare falluntur, qui in ſuperiore loco Ioſuæ 8. 29. verſionem Interpretum Græcorum aliter interpretantur. Iam quod iidem viri docti hiſtoriam Amani proferunt è libro Eſther, vt probent, ſupplicium Romanę crucis iam illis temporibus apud Perſas fuiſſe in vſu; quam ſit infirmum & friuolum ex iis, quæ hactenus diſputata ſunt, ſatis intelligitur. nam in ea quoque narratione dictiones eaſdem vſurpat Hebraica veritas, de quibus ſępe iam dictum. Ioſephus libro 11. cap. 6. Regis ſententiam ita concipit: κελεύει προσηλωθῆναι τὸν Ἀμάνην ἐξ ἐκείνου σαυροῦ κρεμασθέντα ἀποθανεῖν. *Iubet vt ſtatim Amanus ex eo patibulo ſuſpenſus moriatur.* præpoſitio ἐκ, non leui argumento eſt, de cruce non cogitaſſe Ioſephum, ſed de furca aut alio inſtrumento ad ſuſpendendum comparato, cuiuſmodi ſunt patibula hodierna. In ea hiſtoria verbum Hebraicum תלה quod ſemper alibi Gręci verterũt, κρεμάσαι, ſemel repetitur verſum σαυρόω 7.10. εἶπε δὲ ὁ βασιλεύς, σαυρωθήτω ἐπ᾽ αὐτοῦ. dixit Rex, *tollatur in illud lignum*, vel *ſuſpendatur ſuper illo ligno.* laxiore, quod ante monebamus, eius vocis ſignificatione. Sic quod ſcribit Ioſephus libro 13. de Alexandro, Rege Iudæorum, hoſtium

hoſtium ſuorum victore, ἀνασαυρῶσαι προσέταξεν αὐτοὺς ὡς ω̄. *iuſſit eorum tolli in patibulum ad octingentos*: id in Hebraica ex Ioſepho hiſtoria ſic exprimitur cap. 33. יצו לתלות אותם על עצים כלחת *& iuſſit ſuſpendi eos ſuper lignis, ad* ıↄccc. Alterius verbi quod in mentione horum ſuppliciorum ſolet in Scripturis vſurpari, prima ſignificatio, ex qua reliquæ manarunt, varie & obſcure explicatur à Criticis Hebræorum. Græci eam verbi huius notionem, qua de ſuppliciis vſurpatur, diuerſe verterunt. Numerorum capite 25.4. verba ſunt Domini ad Moſem; הוקע אותם. Latinus interpres, *ſuſpende eos.* & ita vox Hebraica exponitur in paraphraſibus Ionathanis, & Ieroſolymitana. Onkelos generaliore voce קטל hic vſus, contra morem ſuum. Salomo Lunenſis, ſiue Iarchius, docet hoc verbo ſignificari ſuſpenſionem. quod ſi recte eius mentem capio, videtur exiſtimaſſe iſtos prius fuiſſe lapidibus obrutos, deinde eorum corpora patibulis eſſe impoſita. affert axioma Iuris Hebræorũ, כל הנסקלין נתלין *omnes qui lapidantur ſuſpenduntur.* Ac videntur pleriq; Rabbinorum exiſtimaſſe, eos duntaxat in quos lapidatione fuiſſet animaduerſum, obnoxios fuiſſe ignominiæ ſuſpenſionis à morte: quod repugnat ſententiæ Philonis quam ante tractauimus. In editione Gręca quæ putatur eſſe Sèptuaginta Seniorum ſcriptum eſt, παραδειγμάτισον αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ. *ſtatue illos populo in exemplum coram Domino.* hanc ſi ſequimur verſionem, vox Hebraica nullam mortis vllius habet ſignificationem: quod merito Symmachus improbauit & cæteris conſentiens interpretibus, expoſuit κρέμασον. Aquila ἀνάπηξον, *affige*: in eandem ſententiam: nam ſi habuit reſpectum ad crucem Romanam, & ſuorum temporum morem, (vixit enim ſub Hadriano;) errauit, vt ſæpe alibi. Interpres librorum hiſtoricorũ qui Pentateucho ſolent ſubiici, 2. Regũ 21. tribus locis in exprimenda hac voce Hebraica, miro verbo ἐξηλιάζειν eſt vſus; quod ſignificat Soli exponere, nempe ignominiæ cauſſa, & in exemplum: quare non longe abit ab interpretatione Septuaginta virorum illa: de qua modo diximus. Ratio autem vocis ἐξηλιάζειν peti debet è verbis Domini, Numer. 25 5. vbi præcipit Moſi, *Suſpende eos contra Solem*, hoc eſt, in loco vnde conſpici ab omnibus queant. Philo, pag. 548. vim verbi huius pluribus exprimẽs, Erat, inquit, neceſſarium, hoſtes vniuerſi mundi μετεωρίσαντας εἰς τὸ ἐμφανὲς. ἐπιδείξασθαι ἡλίῳ καὶ οὐρανῷ καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι καὶ γῇ κολασθέντας, *ſublime in conſpicuum locum attollere, & punitos illos* oſtendere *Soli, cœlo, aeri, aquæ, terræ.* Inde noua vox ἐξηλιάζειν; nec placet, quod in aliis libris editur, καὶ ἐξιλέωσαν αὐτοὺς, verſu 9. & verſu 6. ἐξιλασόμεθα ἐν αὐτοῖς τῷ Κυρίῳ, in vndecimo, ὅσα τῷ ἐξιλιασαμένων, nam in his locis ἐξιλεοῦν vel ἐξιλασκέσθαι verbum eſt, vt loquuntur grammatici, prægnans, duorum loco poſitum, *placare*, pro mactare ad placandum: ſed, vt dixi, probo magis ἐξηλιάζειν. Ac neſcio an qui ita verterunt eo reſpexerint, quod apud veteres pœnæ genus fuit poni ad Solem; ſed in minoribus tantum delictis. B. Auguſtinus De ciuitate Dei, libro 12. cap. 4. *Iſto modo poſſunt ipſi & Solem vituperare: quoniam quidam peccantes, vel*

vel debita non reddentes, poni à iudicibus iubentur ad Solem. leges apud Cedrenum εἰς καῦσιν ἡλίῳ θεὶς ἀνέχεσθαι. pag. 161. Probauimus hactenus, nullum eſſe in Scripturis veteris Teſtamenti Romanæ crucis veſtigium. Poteram plura teſtimonia afferre, & à praua interpretatione illa vindicare: ſed ſatis ſuperque ſunt noſtræ ſententiæ confirmandæ quæ attulimus. Vnicus reſtat locus non prætermittendus; vbi crux Romana graphice & quidem propriis ſuis notis atque ὑπώδιον, deſcribitur. Canit enim Dauid Pſ. 22.17. *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea.* nullum apud pios dubium eſt, כארי vel Maſſoritarum teſtimonio recte legi à Chriſtianis; & fodere hic eſſe, clauis perforare. En igitur clauos, in manus & pedes quæ ſunt propria, imo ἰδιαίτατα, cruci Romanæ. Fateor: ſed addo, ſpiritu prophetico prædici hæc à regio vate, in eo Pſalmo, quo fere hiſtorico ſtylo paſſio Chriſti deſcribitur: non ex vſu iudiciorum ſui temporis. quare nihil ad rem. Iam ad Baronium redeamus: nam quę de ſupplicio Crucis apud Græcos obſeruauimus, nondum cuiquam recte expoſita, quia huius loci non ſunt, ſtudio breuitatis omittimus.

LXXVIII. *An ſignum crucis apud Iudæos & Gentiles fuerit ſignum ſalutis.*

IBIDEM.

Ait Baronius de ſigno Crucis loquens; *Satis ſit in præſentiarum ſcire, tam apud Iudæos quam etiam apud Gentiles, Crucis figuram fuiſſe ſalutis inſigne.* Nos quidem in cruce Chriſti myſterium agnoſcimus, quod omnia myſteria longo ſuperet interuallo. Agnoſcimus etiam Patres, quibus res erat cum Gentilibus crucem Domini irridentibus, multa de ipſius ſigni myſterio ingenioſe admodum excogitaſſe, & ſcriptis ſuis inſeruiſſe, os obturare paganis idonea. Nam quare illi Crucem Chriſti irriderēt, quum tot argumentis euincerent Patres; tam in rebus naturalibus, quam in arte factis, ſignum crucis reperiri expreſſum? Hæc pij Patres, non ſolum ingenioſe, ſed etiam vere. Atque ego cum illis ſentio; illas tot huius ſigni effigies, quas ipſi obſeruant tum in rebus naturalibus tum in arte elaboratis; obſcura quædam fuiſſe documenta, venturam mundo ſalutem per veram Crucem: quæ ſi non ſunt intellecta à paganis, ac ne à Iudæis quidem, ante rei euentum: non hoc videri mirum debet. Nam ne vaticinia quidem Danielis, aut aliorum Prophetarum de venturo Chriſto ante eius aduentum ſunt intellecta. Et nos hodie prædictiones Apocalypſeos non intelligimus: quibus tamē ſua ineſt veritas, & Iohanni cum illas ſcriberet, facti ratio conſtabat. Sed quod Baronius ait, Crucis figuram fuiſſe ſalutis inſigne, tam apud Iudæos, quam apud Gentiles; id vero ego neque capio, neq; verum puto. Rationes illius expendimus. De Iudæis probat, auctoritate Prophetæ Ezechielis. Locus eſt capite 9. 4. vbi ſic habet Latina verſio: *Et dixit Dominus ad eum: Tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem, & ſigna Thau ſuper frontes virorum gementium.* Sed non ſine cauſſa viri docti de fide huius interpretationis dubitant. Nā ſi figurā crucis Propheta intellexit,

ecquod

ecquod Thau intelligit: non illud quod in Alphabeto Hebræorum hodie extat. nam eius figura figuræ Crucis omnino haut reſpondet: deinde certum eſt, literarum Hebraicarum figuras hodiernas poſt Ezechielem & captiuitatem fuiſſe inuẽtas. Dicat aliquis, reſpexiſſe diuinũ vatem ad priorum literarum figuras. At ne id quidem verum. Nam priores characteres Hebræorum, conſenſu omnium eruditorum, apud Samaritanos remanſerunt; & nunc quoque illis vſurpantur. notiſſimum autem eſt, Thau in Samaritanorum Alphabeto à forma Crucis longiſſime recedere. Si igitur nullum temporibus Ezechielis fuit Thau in cõmuni Hebræorum vſu *σαυροειδὴς*, ad quod reſpiceret: magnum hoc argumentum eſt, aut Latinam verſionem non reſpondere menti Prophetæ; aut ipſum cum illa ſcribebat de figura crucis nihil cogitaſſe. Accedit alia magni momenti ratio: nam in verſione Septuaginta Seniorum, de litera Thau nihil dicitur; ſic enim illi, *δὸς τὸ σημεῖον. da*, vel *imprime ſignũ*. Hebraica iſta, החוית ותו ex ſententia Septuaginta Interpretum vertiſſent *σήμαινε σημεῖον*, *Signa, ſigno*, vel *σφράγιζε σφραγῖδι*. primus Aquila, quem deprauaſſe in multis verſionem Septuaginta Patres ſcribunt, aliter verba Prophetæ accepit & vertit, *σημειώσεις εἰς τὸ Ταῦ ἐπὶ τὰ μέτωπα*, hoc eſt, *ſignabu ſigno Thau frontes*. Vide eruditam Ioſephi Scaligeri diſputationem in Animaduerſionibus Euſebianis ad locum Euſebiani numeri 1617. Iam quod ad Gentiles attinet, ſi vnicam excipias hiſtoriã de ſignis hieroglyphicis Ægyptiorum, quam narrat Socrates & Sozomenus, nihil video poſse adferri, quod Baronianũ dictum confirmet. Nam quæ diſſerunt Patres de effigie Crucis in multis Paganorum rebus à ſe obſeruata; ea vero eiuſmodi ſunt, vt elici ex ijs non poſſit, Gentiles figuram Crucis pro ſalutis inſigni habuiſse. Probemus hoc paucis exemplis. Nota ſunt Tertulliani verba in Apologetico: *Victorias adoratis, cùm in Tropæis Cruces inteſtina ſint tropæorum.* verum iſtud: ſed neque Pagani cum Tropæa adorabant, ſignum Crucis attendebant, quod inerat tropæo: neq; id dicit Tertullianus. neque vllo pacto ex eius verbis poteſt colligi, Romanis figuram Crucis, ſalutis fuiſse inſigne. Addit Tertullianus; *Sipara illa vexillorum & cantabrorum ſtolæ crucium ſunt*, ſed neque in vexillis ſuis, neque in vllis ſignis militaribus Romani crucis figuram cogitarunt. Minutius Felix: *Signum ſane Crucis naturaliter viſimus in naui, cum velis tumentibus vehitur, cum expanſis palmulis labitur; & cum erigitur iugum, Crucis ſignum eſt.* Vera ſunt hæc quidem: ſed figuræ crucis in eiuſmodi rebus aut actionibus obſeruatio, propria Chriſtianorum eſt, quam paganis nunquam eius in mentem venerit: nedum pro ſalutis inſigni eam habuerunt. Porro quę breuiter adnotat Baronius de forma Crucis in qua mundi ſalus eſt parta, non ſoluunt multa dubia, quę à doctis viris in eo argumento ſunt excitata. multa multi eruditi viri ſuper ijs rebus diſputarunt, quę apud ipſos legant ſtudioſi. quędam etiam Ioſepho Scaligero poſt Iuſtum Lipſium & omnes alios, erudite ſunt obſeruata in Animaduerſionibus Euſebianis. Ibi fatetur vir ſummus de mente verſus

Auſoniani, quem exponere hic conatur Baronius, parum ſibi liquere. Ingenuum hunc candorem malumus & nos imitari, quam abſurda ſcribere, quod & Baronius & alij docti fecerunt.

LXXIX. Cur Dominus Crucem ſuam geſtauerit.

ANNI XXXIV. Num. XCIV.

IN paſſione Domini noſtri, multa more Romano eſſe adminiſtrata non poteſt cuiquam eſſe dubium. Eiuſmodi fuit, quod non obſeruat Baronius, geſtatio Crucis ſuæ, ad quam Chriſtum eſſe adactum, teſtis eſt Iohannes 19. 17. Matthæus, Marcus & Lucas crucem Chriſti ab ipſo fuiſſe baiulatam, etſi non dicunt, non tamen negant. à Simone Cyrenæo id factum aiunt: vel quia Chriſtum iuſſus eſt adiuuare, propter pondus nimium: vel quia poſt Chriſtum oneri ſubiit in parte viæ: quæ eſt Hieronymi ſententia. Eum morem Iudaicum non fuiſſe, coniicere eſt è libris Rabbinorum, qui nullam eius, quod ſciam mentionem faciũt. Moſes ſanè ben Maimon, eo quem ante indicaui loco, mores in ſumendo ſupplicio ſeruari ſolitos accurate deſcripſit, neq; tamen ſimile quid obſeruat. De Romanis extat non vnum teſtimonium. Plutarchus de tarda numinis vindicta, τῷ σώματι τῶν κολαζομένων ἕκαστος τῶν κακούργων ἐκφέρει τὸν αὐτοῦ σταυρόν, Artemidorus, ὁ μέλλων προσηλοῦσθαι, πρότερον σταυρὸν βαστάζει, Plautus Carbonario, referente Nonio: *Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.*

LXXX. Oſtenduntur varij errores Baronij circa vinum ἐσμυρνισμένον. Prouerbiũ Atticum Nicolai Fabri elogiũ. Alia multa.

ANNI XXXIV. Num. XCV.

IN hiſtoria paſſionis duplex potio Saluatori fuiſſe exhibita dicitur. Prioris mentio apud Matthæum 27. 34. & Marcum 15. 23. poſterioris omnes Euangeliſtæ meminerunt. Illa data eſt ex more, cum iamiam cruci affigendus eſſet: altera præter morem, quia dixerat Dominus noſter, Sitio, cum iamiã animam eſſet emiſſurus. Vtraq; potio, perdita malitiæ illorum à quibus Chriſto eſt propinata, teſtis eſt, ſed diuerſo modo. De poſteriore agemus inferius. Quod ad priorem attinet, dubitari non poteſt, ex Hebræorũ conſuetudine profectum eſſe, quod Seruatori in ipſo articulo quo fuit crucifigendus, poculum eſt exhibitum vini ἐσμυρνισμένον, vt appellat Marcus, id eſt myrrhati. Iam pridem Paulus Fagius & alij viri eruditiſſimi eum morem è libris Thalmudicis in lucem protulerunt: & eſt eius mẽtio apud multos Rabbinorum: qui omnes quum iiſdem verbis, (quod curioſe obſeruauimus) rem narrent; apparet ex eodem fonte omnes accepiſſe. Lege Maimoniden libro 14. halak. Sanedrin, cap 13. Iuchaſin pag. 114. 2. & alios. Inuenio ſimilis humanitatis genus apud Athenienſes olim fuiſſe in vſu: nam qui damnati capitis fuerant, cum è loco iudicij exibant ducendi ad ſupplicium, cibum vinumque largius ſumendi facultatem habebant: tum etiam poterant tria quę vellent cumq; proloqui. deinde vbi edendi bibẽdiq; finem fecerant, ore obturato ad pœnã rapiebantur. Inde natum apud Athenienſes prouerbiũ, imprecationis vim habens, *Dicas tria*

illa

illa quæ ad Curia egreſſum licet. Suidas εἴποις τὰ τρία τὰ παρὰ τῇ αὐλῇ· τοῖς ἐπὶ θάνατον ἀγομένοις ἐξῆν οἴνου καὶ σίτου πληρωθεῖσι τρία λέγειν ἃ βούλοιντο· μεθ' ἀφιμωθέντες ἀπήγοντο τὴν πρὸς θάνατον, Omnino ſimilis Athenienſium mos hic eſt cum more Iudæorum. Illi dabant exeuntibus è iudicio iamiam perituris : hi perductis ad locum ſupplicii, poſt factam confeſſionem, quam diligētèr à morituris ſiue ſupplicio, ſiue morte ſua, exigebant vt notant Rabbini. illi poteſtatem faciebant ingurgitandi ſeſe cibo & vino : hoc enim eſt, πληρωθῆναι. id procul dubio ſpectantes, vt puniendi vino ciboque obruti horrorem ſupplicij minus attenderent Hebræi in eundem finem granum thuris, aut myrrhę vino miſcebant. Rabbini thus in eam rem nominant; fortaſſe pro myrrha, cuius meminit Marcus: nam ita ſæpe ſolent ſpecies confundi fortaſſe etiam & myrrha & thure in eandem rem vtebantur. Finem potionis huius declarant, cum dicūt propterea fuiſſe exhibitam דותו עלו כרי שתטרף *morituro rationis vſus tolleretur.* Atque hic quidem communis Iudæorum mos fuit : qui tamen in Domino noſtro non eſt integre ſeruatus. nam propinatum quidem illi eſt vinum, idque myrrhatum; in quo erat ſpecimen humanitatis: ſed illud dirum & crudele fuit, quod fel poculo infuderunt ; quo ſcelere quicquid ineſſe videbatur facto humanitatis, ſcelerate corruperunt. Obſeruant Hebræi, hoc officium puniendis præſtari ſolitum ab honeſtis & nobilibus matronis. Satis conſtat non defuiſſe pias fœminas, quæ Chriſti doctrinam amplexæ, illi cupiebant, & caſum miſerantes Euangeliſtæ, ſequebantur. Luc. cap. 23. verſ. 27. Videtur ab his ſanctis mulieribus vinum myrrhatum Chriſto paratum fuiſſe conſuetudine gentis: ſed quū accedere ad Dominum non poſſent, ac ne honeſtas quidem, opinor, pateretur; vinum pręparatum militibus tradiderunt Domino porrigendum. illi vt erant proni ad omne ſcelus, felle immixto poculum mulierum piarum corruperunt. Ad hanc faciendam coniecturam mihi præiuerunt ipſa Euangeliſtæ verba : quæ & beneficium matronarum & maleficium militum ſi diligenter expendantur, diſerte exprimunt Marci οἶνος ἐσμυρνισμένος, ipſiſſimam eius poculi conſuetudinem, & factum mulierum ob oculos ponit Matthæus qui appellat acetum, & quidem felle mixtum; ſcelus militum deteſtabile commemorat. Ita euenit in hac hiſtoria, quod paſſim toto Euangelio poteſt obſeruari: vt ſeſe inuicem Euangeliſtæ diuinitus adiuuent, inuicē ſuas narrationes ſuppleant atque interpretentur. Non puto fore aliquem ſimplicis veritatis amantem, qui in ſuperiore expoſitione non acquieſcat. Baronius, quam appoſite hoc loco prolixam de vaſis myrrhinis, & myrrhina mulierum Romanarum diſputationē inſtituerit prudentis & docti lectoris facio iudicium. Mihi propoſitum non eſt extra oleas vagantem perſequi, & minus recte ab eo dictis culpæ notam apponere. Fecerunt ante nos alii, qui libris etiam integris aduerſus hanc diſceptationem editis, Baronium confutarunt. Fontem erroris nos indicabimus. Vnica enim vox apud Marcum ἐσμυρ-

νισμένος parum intellecta, ipſum adegit ad portenta opinionum, & illam importunam digreſſionem de vaſis Myrrhynis & murrhina Romanorum, & neſcio quib. aliis, quæ ad hiſtoriam Euangelicam magis non faciunt, quam canis ad balneum. Scribit igitur Baronius, initio diſputationis ſuæ: *Vinum myrrhatum dictum eſt quod in vaſis myrrhinis ad saporemodoremque quærendum, calidum poneretur.* Non quæram hic, quam verum ſit, vinum myrrhatum à vaſis myrrhinis fuiſſe dictum tantum dicam hanc interpretationem vocis Marci nouam eſſe, alienam, abſurdam, falſam. Nam cui veterum interpretum eius expoſitionis venit in mētem? Repugnat hiſtoria, cuius teſtes ſunt tot Doctores Hebræorum. Omnes conſentiunt puniendo ſolitum exhiberi קורט לבנה בכוסשל יין *granum thuris in calyce vini.* Thus pro myrrha illis nominari iam monuimus. Repugnat Syriacæ paraphraſi, vetuſtiſſimæ & optimæ. eius auctor vocem vnicam Marci pluribus expreſſit & vertit. *vinum in quo mixta erat myrrha.* Repugnat & Arabicæ, quæ cum Syriaca conſentit. Repugnat denique Græcæ linguæ, qua vſus Marcus: (errant qui aliter ſentiunt: quod alibi aduerſus Baronium ſolidiſſimis rationibus demonſtrauimus;) idq; multis modis. Fingit Baronius myrrina vaſa, ſiue myrrhea (*Myrrhea quæ in Parthis pocula cocta fiču,*) σμύρναι, hoc eſt, *Myrrham*, Græcis fuiſſe dicta: quod probari ab eo non poterat. nam apud Græcos de myrrhinis poculis loquētes, ὕλην μυῤῥίνην & μυῤῥίνην, hoc eſt, *materiam murrheam*, legimus: σμύρναι ea notione vſurpatum, nuſquam legimus. at quomodo ab illis vaſis appellari vinum ἐσμυρνισμένον, quitum eſt niſi ipſa vaſa ita nominarentur? tum autem vinum in myrrhinis propinatum ἐσμυρνισμένον appellari, quo exēplo ſimilis analogiæ poteſt defendi? an aliquis veterum ſcriptorū vinum ὑαλισμένον dixit aut quod in vitrea pocula eſſet infuſum aut ἠργυρισμένον, quod in argētea? Hic ego Baronio optaſſem, vt aliquanto melior eſſet grammaticus: quod nomen hodie probri loco obiiciunt nobis inimici noſtri, nihil niſi parricidialem doctrinam docti, hoſtes Dei & Principum. Tolerabilius dixerit aliquis poculum fictile, cui myrrha fuerit admixta, poſſe dici ἐσμυρνισμένον: vt vinum vel in tali poculo propinatum, ita nominare, caret analogia & exemplo. Prætereaq́; fatemur nos quidem eiuſmodi pocula fuiſſe tum in vſu, non ſolum è Parthia aut Carmania allata, neque apud ſolos Romanos; ſed etiam ex Ægypto, & apud Græcos. id enim docuit nos Athenęus, qui auctor eſt libr. 11. ex vrbe Ægypti Copto deferri ſolita in Aſiā & Gręciā, ἐκπώματα ὄστρακα, ἃ μετὰ ἀρωμάτων συμφυραθείσης γῆς ὀπτῶνται. *pocula ſuauiſſima, quæ ex argilla cum aromatis ſubacta, coquuntur.* Sed quū magno in pretio eiuſmodi pocula fuerint; petulantiſſimis ſceleratiſſimiſq; militibus præſto fuiſſe tā pretioſa, tā fragilia vaſa, cui probabit Baronius? Scribit ille morē propinādi vinū ſupplicio afficiēdis in Italia durare: vellē nos docuiſſet, ā moris ſit Romę, puniēdi, poſtquā carnifici iā ſūt traditi, vinū dare in cryſtallinis Veneticis, aut porcellanis indicis. Quod ait Baronius, *hoc peruesi gādum eſſe, an eam ob cauſſam, myrrhatum*

vinum

vinum puniendi biberent apud Iudæos vt mentis alienationem paſſi carerent ſenſu dolorum. id vero plus ſatis iam peruestigatum eſt: attulimus enim clara verba Rabbinorum, quæ paſſim in eorum Commentariis is leguntur, de fine ad quem ſpectabat illa miſerorum potio. At myrrham vim habere potius contrariam, probare conatur Baronius, allato Ariſtotelis teſtimonio ex Athænæi libr. II. ſed quam hallucinatur! vini enim myrrhæ tribuit vim aquæ, in qua non ſola myrrha decoquebatur, ſed flos odorati iunci, crocum, Balſamum, cinnamomum, amomum, & plura fortaſſe alia; potuit enim Athenæus, non omnia enumeraſſe. Hæc abſurda & alia plura quæ omitto, vitare Baronius poterat, ſi Nicolai Fabri Pariſienſis exactiſſimæ doctrinæ viri recte monumentis, iudicio, vti par erat, ſteriſſet. FABRI, quem vt dum viueret amore & veneratione ſingulari meritiſſime coluimus: ita nunc fato functum Lutetiæ, etſi æui maturum & plenum dierum non aliter tamen, quam vt funere acerbo elatum, deſideramus, cum omnibus bonis; quibus nota erat viri illius præſtantiſſimi, in ſumma omnium ſcientiarum & vniuerſæ antiquitatis peritia, admirabilis morum probitas, & totius vitæ innocentiſſima integritas, pari modeſtia iuncta.

LXXXI. Golgotha *non Golgoltha antiquam eſſe prolationem. Alia.*

ANNI XXXIV. Num. CXII.

DE loco Golgotha in Euangeliis dicto, affert Baronius verba Hieronymi, quæ ad verbum ex iſtis Euſebii ſunt verſa. Γολγοθᾶ, κρανίου τόπος. ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη· ὃς καὶ δείκνυται ἐν Αἰλίᾳ, πρὸς τοῖς βορείοις τοῦ Σιὼν ὄρους. Ita habet ſcriptus codex Chriſtianiſſimi Regis, neq; puto vllum hodie extare librum, vbi nomen hoc cum duobus *ll* ſcribatur Golgotha. Scio rationem grammaticam id poſtulare: ſed quum ſanctiones Grāmaticorum Regum non ſint edicta, & multa in omnibus linguis analogiæ legibus ſpretis vſus receperit: non aſſentior illis interpretibus, qui errore librariorum locum pronuntiant fuiſſe deprauatum. Maldonatus ita ſcribit hic: *Legendum Golgotha: ſed ſcriptorum vitio vnam detractam literam fuiſſe arbitror; errorem deinde temporu longinquitate confirmatum.* Et ante Maldonatum alios idem ſcripſiſſe non ignoramus. Mihi religio eſt, ſacros codices mendi arguere, nulla neceſſaria ratione vrgēte, in lectione omnium ſeculorum conſenſu firmata: nam ætate Nonni, non aliter fuiſſe ſcriptum in omnibus libris paraphraſis ipſius oſtendit; vbi propter metrum ſuſpicio mendæ non eſt. Sic ille de loco Caluariæ: Γολγοθᾶ τὸ καλέουσι Σύρων στόμα. Ibidem ſcribit eruditiſſimus poëta, nomen huic loco fuiſſe inditum, à caluaria Adami, ibi ſepulta: qua de re multa hic Baronius diſputat; quæ omnia, quum ſint prę nimia vetuſtate incerta præmittimus: quemadmodum & hiſtoriam de ſacrificio Iſaaci illo loco. Traditionem vetuſtiſſimam de Adami πρωτοπλάστου, habitatione in Cananæa & ſepultura eiuſdem in *Golgotha*, conſtat originem habuiſſe ex interpretatione non recta verſus

vltimi capite XVI. hiſtoriæ Ioſuę: quod quia nemini eruditorum hodie eſt ignotum, in eo non immorabimur. Baronius non plane ſe expedit ex illo loco; & melius Serarius, etſi Tridenti legibus adſtrictus.

LXXXII. Baronij ἀνιστορησία rerum Iudaicarum.

ANNI XXXIV. Num. CXVI.

NOn placet conditori Annalium collem Golgotha nomen inueniſſe à capitibus decollatorum, quod nonnulli ſcripſerunt. Mihi non diſplicet eius ſententia: ſed ratio quam affert falſiſſima eſt: *Eiuſmodi enim ſupplicium*, inquit, *apud Hebræos, nec lege ſancitum, nec conſuetudine inuenimus approbatum.* At nos non inuenimus, & quidem nullo labore. Nam, ſicut antea oſtendimus, paſſim Rabbini, quatuor illas ſpecies ſuppliciorum commemorant, quæ veteri populo fuerunt in vſu, ex ipſius Moſis inſtitutione. Earum vna fuit, quam aiunt ſolitam patrari סייף *ſιξίφους*, gladio: & addunt decollationis eundem modum fuiſſe illis vſurpatum, qui fuit in vſu aliis in regnis. Quare errauit Baronius, qui Romanorum propriam fuiſſe eam pœnæ ideam autumauit.

LXXXIII. Quomodo vrbs Ieroſolyma dicatur vmbilicus Terræ.

ANNI XXXIV. Nu. CXIV.

VRbs Ieroſolyma in Scripturis dicitur aliquando eſſe mediũ terræ, vel in medio terræ ſita, vt Ezech. V. 5. & Pſal. LXXIII. 13. aliquando nominatur, טבור *vmbilicus terræ*, vt Ezech. XXXVIII. 12. Eę locutiones varie poſſunt accipi. Nam locus figurare dicitur *Thabur* vmbilicus; vel quia medium obtineat cuiuſdam totius, vt vmbilicus in homine: vel quia emineat circa planitiem circumiectam: cuiuſmodi loca Græci *μαστοὺς* & *μαστοειδεῖς* à mammę ſimilitudine nominant. inde dictus mons Thabor in Galilæa inferiore, altus & ſublimis. Baronius ex Hieronymo putauit Ieroſolyma vrbem, in medio Totius fuiſſe poſitam. Sed Hieronymi verba opus habere commoda interpretatione, non animaduertit. Nam mundi quidem mediũ dici Ieroſolyma non poſſunt; niſi forraſſe illa generali ratione, quod in globo vbique eſt medium: ſed hoc ridiculum fuerit: at τῆς οἰκουμένης, id eſt, orbis habitabilis veteribus cogniti, potuit vrbs ſancta ſaltem ratione latitudinis, in medio dici conſtituta. Sphæram inſpice, & rationem ini eorum ſeptem climatum, quæ ſola norant veteres: videbis non inepte, etſi pingui Minerua, Ieruſalẽ olim creditã eſſe multis quaſi vmbilicum terræ habitabilis. in ſcriptis Rabbinorum ſæpe dicitur, medium העולם *mundi*: melius dicerent התבל τῆς οἰκουμένης. Sic olim Græci Delphos appellarunt vniuerſæ terrę vmbilicũ; ἵνα μεσόμφαλοι λέγονται μυχοὶ γᾶς, hoc eſt, *in medio terræ loca dicuntur abſcondita.* ait Euripides Oreſte. addebant de dimẽſione terrę putidam fabulam. Sed Strabo ſcriptor apprime ſerius, fabula reiecta, eam appellationẽ obiter interpretans, ait Delphos eſſe, Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πως τῆς συμπάσης

vniuer

vniuerſæ Græciæ, quæ eſt intra Iſthmum aut extra, in medio fere ſitos. Similiter Ioſephus, communiter iactatum dictum de vrbe ſancta, quòd eſſet vmbilicus terræ, accipit de terra Iudeæ tantùm, non de toto orbe habitabili, multò minùs de vniuerſo mundo. Iudaici belli libro tertio, cap. 4. Græci Theologi quomodo Dauidis verba interpretentur, *Deus operatus eſt ſalutem in medio terræ*, & quã ſubtili ratione ſacrificio altaris illud accõmodent fusè explicat Germanus Patriarcha in ſua Theoria: vbi pro certo & cõfeſſo ponitur ab ipſo, in vrbe Ieruſalem περιγράφεσθαι τῆς γῆς τὸ μεσαίτατον, *ipſiſsimum terræ medium circumſcribi.* Alii in ipſa vrbe certum locum deſignarunt, in quo ipſum vmbilicum conſtituerent. Vide Sanuti Secreta, libro III. parte XIV. c. VIII.

LXXXIV. *Occaſione veſtium Domini, philologicæ quæſtiones aliquot de re veſtiaria tractantur.* Ἱμάτια *plurale pro ſing. de vna veſte Chriſti exteriore. Quot veſtes Chriſtus geſtauerit. Vſus veſtis vnius primò, deinde duarum, poſtea pluriũ. Tunica è lino: item è lana. Lanificium & textura olim ad mulierũ curã pertinuit.* μέρη ποιεῖν *in hac hiſtoria. Veſtis inconſutilis.* μασχάλη. χιτῶνες ἀμφιμάσχαλοι. ἑτερομάσχαλοι. *Sartorum in conficiendis veſtibus, non idem vſus apud veteres, qui eſt hodie.* ῥάπται *veſtes. Veſtimentum* ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντόν. *Locus Heſychii corrigitur.* πανία. ῥάκη. ἀνακρυστὸν ὑφαίνειν. *Coactiliariorum ars,* πῖλοι. *impilia. Alia multa.*

Anni XXXIV. Nu. CXVII.

Sequitur apud Euangeliſtas partitio & ſortitio veſtium Chriſti: qua in hiſtoria multæ quum occurrant quæſtiones philologicæ, à maximi nominis Theologis, quà veteribus, quà recentioribus, propoſitæ magis quàm ſeriò tractatæ; rem inſtituto ſuo conuenientem fecisset Baronius, ſi illuſtrando illi Iohannis loco ſymbolam contuliſſet aliquam. Id quia factum ab eo non eſt, agè verba Euangeliſtæ paullò diligentiùs expendamus. Scribit ille, XIX, 23. de militibus qui Ieſum Chriſtum crucifixerant. ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, (καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος,) καὶ τὸν χιτῶνα· ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄῤῥαφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. *acceperunt veſtimenta eius (& fecerunt quatuor partes; vnicuique militi partem:) & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum.* Hîc primò quæritur, quæ veſtimenta voce ἱμάτια Iohannes intelligat; deinde quot veſtes Chriſtus ad ſupplicium attulerit; tertiò, quid ſit, ποιεῖν μέρη, hoc eſt, *facere partes*; quartò, qualis fuerit illa Chriſti tunica: quintò, quid veſtis inconſuta; ſextò, quid ὑφαντὸς δι' ὅλου, hoc eſt, *contexta per totum*: ſeptimò, vtrũ omnia Chriſti indumenta ſorte fuerint diuiſa, an ſola tunica inconſuta. Quod ad primam quæſtionem attinet; quia dixit Euangeliſta numero multitudinis τὰ ἱμάτια, exiſtimarunt

iam olim nonnulli, ea voce non vnam aliquam veſtem ſignificari, ſed plures. Nos contrà exiſtimamus, pluralem numerum hoc loco ex Hebræorum conſuetudine & aliarum etiam linguarum, pro ſingulari eſſe poſitum. Rationes iam antè aliquot attulimus, cùm de lotione pedum ageretur. poſſumus & aliis argumentis id confirmare: nam quia ἱμάτιον veſtis eſt exterior, proportione reſpondens pallio Græcorum & Romanorum togæ; ſi pluralis numeri habenda eſt ratio, duas veſtes exteriores, puta duo pallia ſiue togas, Chriſtum geſtaſſe ex eo ſequetur: quod eſt abſurdum. certùm eſt Hebræorum veſtem exteriorem fuiſſe quam ipſi vocabant מעיל: quæ dictio in Grecis Bibliis variè pro loco, aut judicio interpretum, verſa reperitur: ποδήρης, ὑποδύτης, ἐπενδύτης, διπλοῖς, στολὴ, ἱμάτιον, tot voces & plures etiam à Græcis Interpretibus pro illa vnica ſunt vſurpatę; quas expendere huius loci non eſt. Sed conſtat è ſcriptis Rabbinorum, quod fuit Græcis pallium, toga Romanis, id fuiſſe Hebræis *mehil*. Quémadmodum igitur Græci pallio vnico vtebantur, non pluribus, Romani toga vna non duabus aut tribus; ſic Iudæos vnicam veſtem exteriorem *mehil* geſtaſſe, indubitatum eſſe debet. Plurale autem pro ſingulari in hoc nomine vſurpari, indubitatis exemplis probare poſſumus. Marci v. 27. mulier αἱμοῤῥοῦσα dicitur tetigiſſe, τὸ ἱμάτιον Domini, id eſt pallium, ſiue *mehil*: nam aliam veſtem tangere non poterat, niſi exteriorē, quæ reliquas tegebat: ſequebatur enim à tergo, vt obſeruat Euangeliſta. atqui dicit Chriſtus verſu 30. Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων. *Quis tetigit indumenta mea*: ἱμάτια nempe vocat Dominus, pallium ſuum, & plurale vſurpat pro ſingulari. Matth. 27. & Marci 15. Pilati milites Chriſto adimunt ſuum veſtimentum, vt purpura ipſum amiciant: deinde vbi Filium Dei ad ſatietatem vſque impiè impii irriſerunt, purpura ex humeris ſacris detracta, veſte Chriſtum induunt, qua priùs exuerant. Matthæus & Marcus ἱμάτια hanc veſtem vocant: atqui ſolam veſtem exteriorem Chriſto fuiſſe detractam, cùm purpura erat induendus, puto eſſe neminem qui dubitet. Colligimus ex his: Iohannem in iſta hiſtoria diuiſionis veſtium Domini, ἱματίων appellatione intelligere vnum dumtaxat ἱμάτιον. id autem fuiſſe, מעיל Hebræorum, ſiue exteriorem veſtem, puta, pallium. Hæc quum ita ſint, facilis eſt ſecundæ quæſtionis ſolutio. Nam qui plures veſtes Chriſtum geſtaſſe colligunt è voce pluralis numeri ἱμάτια; fragili planè, ſicut oſtendimus, arundini innituntur, & omnino errant. futilis etiã fuit illorũ veterũ coniectura qui dixerũt, Chriſtum ad Crucem attuliſſe quinque veſtimenta: quod illi colligebant partim ex eo quòd dicitur ſingulis militibus, (erant autem quatuor,) pars indumentorum ceſſiſſe: ita quatuor indumenta fuiſſe ſtatuebant. adde tunicam ἄῤῥαφον; fiunt quinque. ſed rectè Euthymius hanc coniecturam rejicit. Quot igitur geſtabat Chriſtus veſtimenta? Idem Euthymius tria vult fuiſſe, pallium, tunicam inconſutilem, quæ corpori adhæreret, & alteram tunicam, quę reſpectu pallii veſtis interior dici potuit: reſpectu inconſutæ tunicæ

cutem

cutem ſacram contingentis, tunica exterior. Hanc nos Euthymii ſententiam variis de cauſſis probare nō poſſumus. Nam ſi duas tunicas Chriſtus geſtauit; altera fuit lanea, altera linea; ita enim moris fuit olim. quando autem lineæ veſtes ſimul geſtabantur, ſemper linea ante alteram ſumebatur, quod hodieque fit. lineæ enim veſtes cuti admouentur potiùs quàm laneæ. quare non poteſt exiſtimari tunica inconſuta fuiſſe intima: repugnat enim hoc vetuſtiſſimæ traditioni, quam nos putamus veram, τὸν ἄῤῥαφον χιτῶνα ὑφαντὸν ἐρίου, *veſtem inconſutam è lana fuiſſe.* Statuimus igitur, Dominum duas ſolùm veſtes geſtaſſe; pallium & tunicam: aut ſi alteram indutam habuit, eam fuiſſe lineam, ab inconſuta diuerſam, neque vllo pacto mentionem eius factam eſſe à Iohanne: fortaſſe, quia intima illa veſtis detracta à militib. non eſt ſed tegendæ nuditati relicta. Sed cùm obſtet huic ſententiæ, quod Ambroſius & alii Patres obſeruant de nuditate Chriſti in Cruce pendentis: probabilius fit quod ante diximus, Chriſtum duas tantùm veſtes & cū iuit ad Crucem, & cæterâ etiam vitâ geſtaſſe. Scimus viſum iri iſtud mirum iis, qui ex hodiernis moribus res veteres ęſtimare atque interpretari amant. Sed nos in alio opere ſumus probaturi, ſi ita viſum Domino Ieſu fuerit; primos hominum vna veſte contentos diu vixiſſe: poſtea alteram acceſſiſſe; ex eo cepiſſe in vſu eſſe veſtem vnam exteriorem, Hebræis מעיל vt dicebamus, Græcis ἱμάτιον, Latinis *togam*: & interiorem, hæc Hebręis כתונת, Græcis quoque χιτὼν, ex Hebræo, Latinis *tunica.* Diutiſſimè vixerunt mortales, cùm in communi vſu maiorem omnem veſtem præter has duas ignorarent; aut certè non communiter vſurparent; dico maiorem: quia linteamina quædam aut pannos à variis gentibus eſſe adhibitos tegendis partibus, quas pudor vult tegi, non negauerim. Eiuſmodi fuerunt apud Hebræos linea feminalia, quæ vſque ad genua & poplites venientia, celabant verenda: ſuperiore autem parte ſub vmbilico vehementer adſtringebantur, מכנסי ipſis dicta, Græcis Interpretibus περισκελῆ, hoc eſt, *feminalia*, vt obſeruat Hieronymus in Epiſtola ad Fabiolam, de veſte ſacerdotali: Adiecta eſt poſtea & tertia veſtis; ſed qua perdiu frugi homines parcè vſi. Varro, Cato, ſiue de liberis educandis: *Mihi puero modica vna fuit tunica, & toga; ſine faſciis calciamenta, equus ſine ephippio, balneum non quotidianum.* Quin fuerunt politioribus iam ſæculis, qui priorum hominum inſtituto viuerent vnica veſte contenti, ſaltem per æſtatem: quidam & per hiemem. De Ageſilao ſcribit Plutarchus in Apophthegmatis Laconum, ipſum σφοδροῦ χειμῶνος ὄντος, quando erat hiems intenſa, ſolitum ἀχίτωνα, hoc eſt, *ſine tunica*, prodire in publicum. Sic candidati apud Romanos in Comitio, ſine tunica prenſabant in toga candida: cuius rei cauſſam inter plures affert Plutarchus Capit. Roman. XLIX. quò poſſent vulnera militiæ accepta populo oſtentare. Sic Lycurgus orator cauſſas pallio tantùm indutus, Athenis agebat, Cato Romæ pro tribunali judicabat; vt re-

fert idem magnus ſcriptor in eorum vitis: etſi de Lycurgo verba illius etiam aliter poſſunt accipi. Poſtea vbi inter homines luxus creuit, prior virtus maſcula decreuit, & corpora facta ſunt magis alſioſa; alii tunicas plures geſtarunt; alii eaſdem duplicarunt: quidam & in exteriore veſte idem fecerunt. Galenus in quarto de vſu partium ſubobſcurè ſignificat ſuo tempore tunicas fieri ſolitas *συνθέτους*, è pluribus pannis compoſitas, & *παχείας*, *craſſas*. Sed & plures ſimul geſtare mos fuit. quare etiam nomina tum ſunt inuenta, quibus diſtinguebant tunicam *ἐπισάρκιον*, carni proximam, (qui & *ὁ ἐνδοτάτω χιτὼν* Græcis, alicubi etiã *ὑπόδυσις*;) ab illa quæ inter hanc & togam aſſumebantur. Varro, De vita populi Romani; *Poſtea quàm binas tunicas habere cœperant, inſtituerunt vocare ſubuculam & induſium.* Neque hoc apud Romanos ſolos poteſt obſeruari: ſed & apud alios populos idem vſuuenit. Euſtathius in Iliad. *β.* facit duo genera *χιτώνων*, tunicarum; vnum illarum quæ fiebant è lino, & corpori adhærebant: alterum earum quæ fiebant *ἐξ οὔλων ἐρίων* è mollibus lanis, & intimæ veſti ſuperinduebantur. In XVI. libro Strabonis, populis quibuſdam Aſſyriæ hic cultus attribuitur; *χιτὼν λινοῦς ποδήρης, ἐπενδύτης ἐρεοῦς, ἱμάτιον λευκόν.* tunica linea talaris, noſtræ camiſiæ reſpondens, tunica altera exterior lanea, & pallium album. Apud Hebræos tunicæ interioris mentionem obſeruo raram: quo minùs fit mihi probabile, Dominum noſtrum, cuius vita vniuerſa ſimplicitatis, humilitatis & *λιτότητος* exemplum extitit, fuiſſe illâ vſum. In Euangeliis quidem nuſquam facta eſt illius mentio: etſi habuit fortaſſe quędam linteamina ſub tunica inconſutili. qualia erant illa feminalia, quæ ex Hieronymo deſcripſimus. Summa igitur reſponſionis noſtræ ad quæſtionem ſecundam erit: Dominum noſtrum videri mihi, rem ex antiquis moribus æſtimanti, veſtes geſtaſſe, non vt quidam olim putarunt, quinque; ac ne tres quidem, vt Euthymio placebat, & multi hodie eum ſecuti, exiſtimant: ſed duas tantùm, pallium & tunicam. Antiqua traditione proditum eſt, tunicam hanc, opus fuiſſe manuum glorioſæ Virginis: quod nos facilè credimus: nec refert quòd è lana fuit. Nam hodie quidem matronæ paullò honeſtioris loci probro ducerent lanificio manus commodare: cùm totam planè curam lanificii non aſpernentur, neque in aliqua eius parte manus ſuas occupari ſe indignum putent. Olim alii fuerunt mores; nam etiam illuſtriſſimæ puellæ & matronæ lanificio aſſuefiebant, vt notabamus ad Suetonium, id narrantem de filia & nepte Auguſti, libro II. capite LXIV. Videtur antiquum inſtitutum duraſſe ad Chryſoſtomi tempora: nam ille vir ſanctiſſimus in homilia 34. epiſtolæ prioris ad Corinthios, ſeculo ſuo conuitium dicit, quòd propter mulierum mollitiem, hoc inſtitutum à fœminis tranſiret ad mares. atqui Deus, ait ille, dedit mulieri *ὑφάσματος σοφίαν*, *induſtriam texendi veſtes.* Tertia quæſtio difficultate non caret: nam *ποιεῖν μέρη*, hoc eſt, *facere partes*, diuerſiſſimè expoſitum eſt ab interpretibus. Euthymiani illi veteres, qui volebant Chriſtum quatuor geſtaſſe

ἱμάτια,

ἱμάτια, *partes facere* interpretabantur, ſingulas veſtes ſingulis militibus attribuere. tunc nulla ſciſſura fuiſſet opus, nulla integræ veſtis laceratione. Euthymius, qui duas tunicas vnum pallium Chriſto tribuebat; pallium & tunicarum alteram ſecabat in partes, Omnino factam eſſe ſciſſuram veſtis vnius aut plurium, declarat ſequens antitheſis, cùm aiunt milites de tunica, *μὴ σχίσωμεν αὐτόν: ne hanc ſcindamus.* id enim perinde accipiendum eſt, quaſi dicerent milites: nos quidem alteram veſtem conſcidimus in partes: ſed hanc elegantioris artificii, (ita Nonnus accipit, Θέσκελον ἀμφιέποντα τύπον ξένον, aut cuius partes ſint futuræ inutiles, ſcindere non debemus. Nos verò exiſtimamus, ſolum pallium fuiſſe ſciſſum: atque hoc myſterio diuino, quod ſignificatum eſt hac actione, multò meliùs conuenit, quàm plures veſtes fuiſſe ſciſſas, quod Euthymius & hodie plerique interpretes tradunt. Significat enim diuiſio veſtis in quatuor partes, Eccleſiam Chriſti per quatuor mundi partes diffuſam ac diuiſam. quemadmodum igitur Eccleſia quum ſit vna: in quatuor mundi plagas diſpergitur: ſic veſtem vnde quatuor fiunt partes, vnicam fuiſſe ante ſciſſionem neceſſe eſt. Erat pallium veſtis Hebræorum ampla, non multùm, vt videtur, diſſimile pallio Græcorum: quod in quatuor partes commodiſſimè ſecari potuit: conſtabat enim è quatuor pannis certo modo inter ſe iunctis. quam ob cauſſam paſſim Græcis τετράγωνον ἱμάτιον quadrangula veſtis, ſiue quadrata appellatur. Etiam Cyrillus & alii Patres μέρη ποιεῖν hic interpretantur σχίζειν, ſcindere veſtem quæ integra erat. ſed multi Patrum ſciſſionem memorant non vnius veſtis, verùm plurium. Nonnus & Arabs partitionem ſimul factam pallii & tunicæ inconſutæ putarunt, magno errore, de quo mox. Qualis fuerit Domini tunica, (id quarto loco propoſitum erat,) partim declaratum eſt à Iohanne, partim ſuppleri debet ex antiquitatis peritia. Iohannes duas notas proponit, τὸ ἄῤῥαφον, quòd nullam ſuturam habuerit: τὸ ἄνωθεν ὑφαντὸν δι᾽ ὅλου, quòd fuerit à ſumma parte ad imam texta; quæ notæ propriæ quidem non erant huic tunicæ, ſed tamen paucis communes; vt poſtea oſtendemus: ſed priùs aliquid dicendum de iis, quæ huic cum aliorum tunicis erant communia. Imprimis hoc veſtibus interioribus commune eſt, vt non ſint laxæ, ſed aptæ membris & adſtrictæ corporibus. Tales fuerunt & Romanorum tunicę, quæ neque ſeruos miniſteria ſua obire, neque artifices ſuas exercere artes, impedirent. Talis etiam Hieronymo deſcribitur tunica ſacerdotalis. ſed illa fuit è duplici ſindone, hęc Chriſti è lana. illæ talares erant. & vſque ad crura deſcendebant, ait Hieronymus; etiam Chriſti fuit talaris. Nonnus: ἀπ᾽ αὐχένος εἰς σφυρὰ λήγων. An autem manicas habuit hæc veſtis? Apud veteres multæ tunicæ manicis caruerunt: quædam, vt ſeruorum aliquando vnam tantùm habuerunt. Græci ἑτερομασχάλους χιτῶνας vocabant. Heſychius: ἑτερομάσχαλος χιτὼν δουλικὸς, ἐργατικός. ἀπὸ τοῦ τὴν ἑτέραν μασχάλην ἔχειν ἐῤῥαμμένην. Ait tunicam ἑτερομάσχαλον,

χαλον, quaſi dicas *vnimanicam*, veſtem eſſe ſeruorum & opificum, ſic autem dici, quòd aſſutam habeat alteram manicam. id enim eſt in hoc loquendi genere μασχάλη. aliæ duas habebant manicas, & dicebantur ἑκατερομάσχαλοι vel ἀμφιμάσχαλοι. Heſychius, Ἀμφιμάσχαλος χιτὼν χειριδωτὸς ἐλευθέρων, ὡς ὁ Πλάτων, δύο χειρίδας ἔχων, ἃς μασχάλας ἔτι καὶ νῦν λέγουσι. alludit ad Platonis locum in Theæteto. meminit & Ariſtophanes. At tunicâ Chriſti nos putamus fuiſſe manuleatâ; ſed ſtrictis manicis, vt erant in tunicis ſacerdotalibus, & Romanis etiam. Hieronymus tunicas ſacerdotum comparat cum Romanorum militum tunicis lineis, quas camiſias vocabant: quod fuit expeditiſſimæ veſtis genus. Sanè Arabs interpres hanc Chriſti tunicam appellat *camiſiam*: nam illa ipſa voce vtitur. Quintum erat quæſitorum, quid ſit veſtis inconſutilis. ſextum autem quid ὑφαντὸς δι' ὅλης; quæ ſimul explicabimus. Omnium artium quæ circa veſtes conficiendas occupantur, (ſunt autem plurimæ,) duæ ſunt præcipuæ, ἡ ὑφαντικὴ textoria, & ἡ ῥαπτικὴ, ſartoria. nam ἡ ἀκεστικὴ, quæ & ἠπητικὴ, non conficit veſtes, ſed tantùm reficit, quod tamen eiuſdem non eſſe artis, in libro ad Thraſybulum non ſemel ſcribit Galenus. Hyphantice quæ telas & pannos è lana aut ſerico aliave materia conficit, vulgo notiſſima eſt, & deſcribitur eleganter Senecæ in epiſtola nonageſima. Rhaptice, ſiue ſartoria pannos prius incidit, deinde acu conſuit, quod veſtimenta concipere, Latini dixerunt. Seruius ad librum duodecimum: *Sarcinatores concipere dicuntur veſtimenta, cùm è diuerſo coniungunt, & adſuunt.* Et hodie quidem, rariſſimè veſtis aliqua conficitur ſine ſarcinatoris opera; olim verò parandarum veſtium alia ratio fuit: textores enim veſtes abſoluebant; neque eorum opera, vt plurimùm, vtebantur, quos ſermo Gallicus vocat *cousturiers*, Latini *ſartores* aut *ſarcinatores*: quæ vocabula refectorem veteris veſtis potiùs denotant quàm nouæ confectorem. & quum ῥάπτειν ſit *acu ſuere*; ſutores tamen Romanis dicti ſunt, non illi qui acu veſtes conſuunt; ſed qui coria in vſum calceorum. & Plato in Politico de artificiis veſtimentorum diſſerens, commemorat τὴν τρήσει καὶ ῥαφῇ χειρουργίαν συνθετικήν, *confectionem illam quæ fit perforatione & ſutelâ*; qua generali deſcriptione ſartores quum poſſint comprehendi; Plato tamen illorum non meminit, ſed tantùm τῆς σκυτοτομικῆς, *artis conſuendi coria*; id eſt, ſutorum. Galenus in libro ad Thraſybulum, multam mentionem facit earum artium, quæ veſtes veteribus conficiebant: noſtrorum ſartorum non meminit: ſolam in eo genere agnoſcit textoriam; quaſi illa non tantùm pannos confeciſſet, vt hodie, ſed etiam abſoluiſſet veſtimenta. Vnde neceſſariò ſequitur, aut eoſdem qui erant textores, etiam ſartores fuiſſe, qui tamen à parte præcipua ſui artificii dicebantur ὑφάνται *textores*, non autem ῥάπται *ſartores*; aut certè longè aliam fuiſſe olim indumentorum rationem, quàm ſit hodie. Euangeliſta Iohannes de tunica Domini agens vtriuſque artificii meminit, & textorum & ſartorum: ſed ſartores

illi tunicæ manus adhibuiſſe negat: quod optimè conuenit cum iis quę modò diximus. At quomodo potuit tunica fieri ſine vlla ſutura, præſertim quæ eſſet manuleata? nam textores qui telas & pannos è ſtamine pendente ad iugum, intexta trama conficiunt, eiuſmodi veſtem non poſſe conficere certiſſimum eſt. quare Hieronymus de feminalibus ſacerdotum ſcribit; illa de byſſo retorta ſolita contexi, & poſtquam inciſa fuiſſent, acu conſui: *Non enim*, inquit, *poſſunt in tela huiuſcemodi veſtes fieri.* Si feminalia opera textoris fieri non potuerunt: ne manuleatæ quidem tunicæ profectò potuerunt. Dicat aliquis; Domini tunicam manicas non habuiſſe. Primùm id parum eſt probabile: nam omnes fere tunicæ, quæ ab honeſtioribus munimen contra frigus geſtabantur, erant manuleatæ: deinde hoc difficultatem non ſolvit. nam etiam demptis manicis, tunica clauſa vndique, vel etiam aperta, ſed quæ foramina habeat ad transmittenda brachia; opera textoris fieri nequit. nam vèſtem quæ nullam habuerit ſuturam, oportuit nullo pacto fuiſſe inciſam. Quod igitur Iohannes ait, tunicam hanc fuiſſe inconſutilem; oſtendit diverſam fuiſſe à communibus tunicis, quæ aut ῥαπταὶ, hoc eſt, *conſuta*, erant, aut συμπορπηταὶ, hoc eſt, *fibulis commiſſa ſeu coniuncta.* Tunicas ῥαπτὰς appellant Græci, ex pluribus pannis conſutas ad latera & ad humeros. Talis fuit tunica lati claui Romanorum; vt illa Auguſti manicis carens, quæ togam virilem ſumenti ad pedes decidit, quòd eſſet, *reſuta ex vtraque parte*, ait Suetonius cap. 94. id autem intelligi debet de ſutura quę ſuper humeris anticam partem cum poſtica committebat. In aliis tunicis hæc commiſſura fiebat fibulæ morſu. Heſychius; συμπορπωτὸν, μὴ ῥαφαῖς συνειλημμένον κατὰ τοὺς ὤμους χιτῶνα. in libris editis corruptiſſimè prima dictio ſcripta eſt. Sed quod addit Iohannes, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου, de communi textura quum nequeat accipi, vt probauimus: diuerſum fuiſſe à textura vulgata artificium tunicæ Dominicæ euincit. Vidit hoc beatus Chryſoſtomus, qui homilia in Iohannem LXXXV. ſic de ea re ſcribit. Τινὲς αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου φασὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν ἱστορεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ δύο ῥάκη συμβάλλοντες, οὕτως ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτι τοιοῦτος ἦν ὁ χιτωνίσκος, φησὶν, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός. *Quidam putant, ipſam tunicæ formam, à Iohanne narrari. nam quia ſolent in Palæſtina duos pannos committentes, veſtimenta texere; Iohannes vt ſignificet talem fuiſſe hanc tunicam, ait fuiſſe deſuper* vel *à ſummo textam.* hæc Chryſoſtomus: quæ neſcio an alii intelligant: ego vix ſatis aſſequor. non enim capio, qui poſſit illa duorum pannorum commiſſura per texturam fieri, quod ille ait. Theophylactus more ſuo Chryſoſtomi verba deſcribens, quædam de ſuo adjicit, declarandæ ſententiæ. ἐν Παλαιστίνῃ, ait, δύο ῥάκη συμβάλλοντες, ἤτοι δύο πανία, ὑφαίνουσιν ἱμάτια, ἀντὶ ῥαφῆς χρώμενοι τῷ συνυφασμῷ. Quod dixerat Chryſoſtomus δύο ῥάκη, ille exponit δύο

νατία, voce ſui ſeculi, quæ idem ſignificat, vt olim dicebamus ad Suetonium, libro II. capite XXI. deinde addit Theophylactus, Palæſtinos, duos illos pannos non ſutura connectere, ſed contextura, id eſt, connexione texendo facta: ſed difficultatem quam modò proponebamus, non ſolvit his verbis Theophylactus. Iſidorus Peluſiota epiſtola ſeptuageſimaquarta libri primi, difficilis nodi ſoluendi aliam init viam: in hoc cum Chryſoſtomo conſentiens, quòd illam tunicam peculiari artificio hominum Galilæorum in Palæſtina vult fuiſſe elaboratam. artificium verò ipſum longè aliter ſic explicat, poſtquam dixit de veſtis vilitate, qua ſoli vterentur pauperes Galilæorum; καθ' ὓς, ait, καὶ μάλιστα, τὸ τοιοῦτον φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον, τέχνῃ τινὶ, ὡς αἱ στηθοδεσμίδες, ἀνακρουστὸν ὑφαινόμενον. *apud quos vel maximè indumentum eiuſmodi ſolet fieri, & arte quadam texi pectinem retrorſum impellendo, vt fit in faſciis pectoralibus.* ſic ille Iſidori locus exponi debet, quem docti viri non intellexerunt. στηθοδεσμίδες ſunt faſciæ pectorales, quarum B. Hieronymus & alii Græci Latinique ſcriptores faciunt mentionem: in homilia octaua Chryſoſtomi in priorem ad Timotheum, habes δίκην τῆς στηθοδεσμίδος; ſed videtur aliud eſſe. ἀνακρουστὸν ὑφαίνειν peculiaris quædam eſt texendi ratio: non enim omnes eodem modo texebant. Erant qui tramam ſurſum impellerent: erant qui deorſum, vt Ægyptii, quorum propria inſtituta commemorans Herodotus in Euterpe, illud ponit inter prima, ὑφαίνουσι, ait, οἱ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ, κάτω. alii antrorſum tramam impellebant, Palſtini in hoc vili genere veſtis, retrorſum. Sed hoc quid ſit cogitent eruditi. mihi difficultatem de qua diximus, hæc hiſtoria non videtur ſolvere: neque etiam quod affert, de faſciis pectoralibus. & verò quid ſimile faſciæ anguſtæ cum integra tunica manuleata? Theophylactus aptat huic loco morem texendi Ægyptiorum, quaſi ita difficultas tolleretur; quod non ita eſt, vt modò dicebam. Sic ille: Ἄλλοι φασὶν, ὅτι ἐν Παλαιστίνῃ ὑφαίνουσι τοὺς ἱστοὺς οὐχ ὡς παρ' ὑμῖν, ὄντων ἄνω μὲν τῶν μίτων καὶ τοῦ στήμονος, κάτω δὲ ὑφαινομένου τοῦ πανίου, καὶ οὕτως ἀναβαινόντος· ἀλλὰ τοὐναντίον κάτω μέν εἰσιν οἱ μίτοι, ἄνω δὲ ὑφαίνεται τὸ ὕφασμα. Videtur locum Iſidori Peluſiotæ voluiſſe explicare: ſed eius explicatio voci ἀνακρουστὸν quàm bene conuenit? Eſt hodie in vſu genus quoddam operum laneorum binis prælongis acubus factorum, cuiuſmodi ſunt tunicæ nocturnæ, tibialia quæ à ſtamine vocitantur, item alia; quorũ operũ confectio ſi fuit veterib. nota; nullũ eſt dubiũ Domini hãc tunicã eo artificio fuiſſe confectã. An nota illa ars fuerit antiquis, non poſsũ pro certo affirmare; nullũ.n. ſuccurrit teſtimonium, vnde id poſſit liquidò probari. Galenus in lib. ad Thraſybulum, docens varias eſſe artes, quæ licèt operationes admodum diuerſas habeãt, in ſumma tamẽ propoſiti conueniũt, atq; adeò artis eiuſdem partes diuerſæ cenſeri debeant, ita ſcribit. Τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. ἆρ' οὖν ἕτερόν τι τοῦδε τὸ ῥάπτειν ἐστίν; οὐδαμῶς·

οὐδαμῶς. ἀλλὰ κἂν τούτῳ διαπλέκονται κρόκαι στήμοσιν· ὡς ἄγε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς ἐβούλετό τις ἀντὶ τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἑτέρῳ τρόπῳ διαπλέξαι τὰς κρόκας τοῖς στήμοσιν, ἤτοι καθὸ νῦν ἠπῶνται τὰ ῥαγέντα τῶν ἱματίων ἢ καθὸ τοὺς ταλάρους, ἢ τὰς σαυείδας ἢ τὰ δίκτυα πλέκουσιν, ἐποίησεν ἂν οὐδὲν ἧττον ἱμάτιον, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ· στοχαζόμεναι τοίνυν οὐχ ἁπλῶς τοῦ τέλους, ἀλλὰ τοῦ θᾶττον ἐξικέσθαι πρὸς αὐτὸ, τὴν διὰ τῶν ἱστῶν ἐπενόησαν ὑφαντικήν. Senſus eſt; Texere nihil aliud eſſe, niſi ſtamen & ſubtemen implicare & inter ſe miſcere. id fieri non in ea ſolum arte quæ textoria & hyphantice dicitur: nam & ſartores idem efficere. quod quidem mihi videtur ægre ad noſtros ſartores trahi poſſe. Addit Galenus, potuiſſe initio excogitari aliam rationem texendi veſtes: vel quomodo inquit, reſarciuntur laceræ veſtes, vel quo pacto viminea opera nectuntur, vt quali, ſportæ, retia. ſed quia iſtæ rationes texendi plus multo temporis deſiderarent; propterea texturam eſſe inuentam, quæ exercetur per lignum textorium, ſiue liciatorium. Oſtendit hic locus, artificium illud quod diximus non fuiſſe tempore Galeni vulgo notum: non enim, opinor, fuiſſet prætermiſſurus. quod ſi d fuit alicubi cognitum, vt in Palæſtina, opera ſic confecta recte poſſunt ὑφαντὰ, dici. Euthymius ſcribit, Chriſti tunicam fuiſſe à ſuperioribus partibus contextam; *veluti ſunt*, inquit, *apud nos capitis aut pedum hiemalia operimenta.* intelligit autem quę hodie vocamus *feltra*. ex quibus cum alia conficiuntur, tum galeri. hæc materia veteribus fuit notiſſima. eius artifices Græci πιλοποιοὺς, Latini *coactiliarios* dixerunt: fit enim feltrum è lana coacta. operimenta pedum, quorum meminit Euthymius, ea ſunt, quæ *impilia* appellat Vlpianus leg. x. Dig. De auro, atge. mund. vbi ſeparantur ab vdonibus. Gręci πίλους dicunt, quidam etiam ἐμπιλία, vt alibi oſtendimus. Sed hoc genus panni, quomodo poteſt dici à ſuperioribus contextum, vt vult Euthymius? hodiernis feltris hoc nullo pacto videtur conuenire. Reſtat vltimum quæſitum, paucis expediendum. Iohannis narratio clara eſt: pallio in quatuor partes ſecto, cuique militi partem ceſſiſſe. nullam hic ſortitionem factam Iohannes commemorat: & vero opus non erat. tunc enim ſorti res permittitur, cum non ita æquari partes potuerunt, vt non ſit vna optabilior quam alia. in pallij inciſione facillimum fuit hoc incommodum vitare. quare igitur ſortitio adhiberetur? de tunica alia res fuit: nam milites præoptarunt illam peruenire integram ad vnum, quam laceratæ partes ad ſingulos. hic igitur ſortitionem adhibitam narrat Euangeliſta, & ratio eſt manifeſtiſſima. Accedit quod ſortitio de altera tantum veſte facienda fuerat prædicta, non de vtraque. Nam dixit Dauid. *diuiſerunt ſibi veſtimenta mea; & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* neque aliter Auguſtinus hanc hiſtoriam accepit. Toletus qui B. Auguſtinum & alios eiuſdem ſententiæ reprehendit, ipſe potius reprehendendus eſt. Vrget Toletus Marci verba, xv. 24. διεμέριζον τὰ ἱμάτια, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, Sed facilis reſponſio: eſt enim figura κοινότης rhetoribus dicta: multi Theologi ſyllepſin nominant, vt B. Hieronymus in Matthæ. capite xxvi. &

XVII. cum pluribus id tribuitur vel compendio dicendi, vel aliam ob cauſſam, quod eſt quorundam proprium. Sic Matth. XXVII. 44. latrones Chriſto dicunt conuitia, id eſt, alter latronum. Sic Matthæ. XXVI. 8. diſcipuli murmurant: id eſt, vnus è diſcipulis, Iudas. Iohan. XII. 4. & ad Hebræos, XI 37. *ἐπρίσθησαν ſerrati ſunt* vt etiam Hier. vertit: quum ſolus Iſaias dicatur ſerra fuiſſe diſſectus. Nonnus in paraphraſi huius loci Iohannis, longius recedens à verbis Euangeliſtæ, facit pallium & tunicam ſimul fuiſſe diuiſa. idem tamen mox recte, de ſola tunica factam ſortitionem clare aſfirmat. ſed quia omiſit Nonnus verbum ἄραφον, & omnia illa quæ in melioribus libris parentheſeos notis includuntur, ſententiam Iohannis non expreſſit ſolita felicitate. Affinis error Arabis interpretis, qui ſic locum vertit. quaſi ſcriptū inueniſſet, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ τὸν χιτῶνα, tranſlatis ante parentheſin illis, *& tunicam*; quæ in omnibus codicibus Græcis & Latinis parentheſi recte ſubiiciuntur.

LXXXV: Numerus clauorum in Cruce Domini.

ANNI XXXIV. Num. CXVIII.

QVod ſcribit Baronius, antiquiſſimas imagines Chriſtum repræſentare quatuor clauis ad crucem affixum, vt Gregorius Turonenſis ſcripſit; non tribus, vt Gregorius Naz. Nonnus & alii auctores prodiderunt, id valde confirmat Ioſephi Scaligeri ſententiam; exiſtimantis binos pedes totidem clauis non ad ſtipitem arrectarium, ſed ad ſuppedaneum fuiſſe affigi ſolitos. Eum vide in Animaduerſionibus Euſebianis.

LXXXVI: Elogia puniendorum & tituli punitorum in Iure Rom. Mos Iudaicus, præco crimen puniendi declarabat. Baronij vana curioſitas circa ordinem trium linguarum in Titulo Chriſti. Oſtenditur futilitas rationum, quibus probare ipſe voluit, vltimum locum fuiſſe nobiliſſimum.

ANNI XXXIV. Num CXIX.

NOmen iuris Romani retinuit Iohannes cum ſcripſit, XIX. 19. ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, Nonnus eleganter: ἐπέγραφε μάρτυρι γόμφῳ γράμμα· τόπερ καλέουσι Λατινίδι τίτλον ἐνιπῇ. In libris Romanorum affinia ſunt, *elogia puniendorum*, vt apud Suetonium; *ſuperdicta* voce præconis eorum qui puniebantur, vt in lege, *Si duo patroni*, Dig. De iureiurando. & *tituli* iam punitorum, vt in hoc loco Iohannis. quo pertinet eruditiſſimi Heſychii gloſſa, τίτλος πιττάκιον ἐπίγραμμα ἔχον. *Titulus eſt pittacium continens inſcriptionem.* In Tranquilli Domitiano capite x. habetur hic titulus, *Impie locutus parmularius*, ſed titulus eo loci non eſt fortaſſe ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας, vt doctis eſt viſum. verum eſt potius, ſuperdictum quod præco pronunciauit dum ille paterfamilias trahitur ad ſupplicium, vel dum ad palum alligatur canibus obiiciendus. Fuit

& moris

& moris Iudaici, vt quoties de aliquo ſupplicium ſumebatur, crimen propter quod ille peribat, populo ſignificaretur voce præconis. Auctor eſt Maimonides in perek XIII. eius libri ex opere Iad, quem non ſemel iam laudauimus; ſolitum fieri, vt cum reus ſententiam mortis paſſus, è loco iudicii exibat, ducendus ad ſupplicium, præcederet ipſum הכרוז κῆρυξ præco, & hæc verba diceret. ILLE EXIT OCCIDENDVS MORTE ILLA, QVIA TRANSGRESSVS EST TRANSGRESSIONE ILLA, IN LOCO ILLO, TEMPORE ILLO: ET SVNT EIVS REI TESTES ILLE ET ILLE. QVI NOVERIT ALIQVID AD EIVS INNOCENTIAM PROBANDAM VENIAT, ET LOQVATVR PRO EO. Sed titulus Cruci Chriſti affixus, more Græcorum & Romanorum fuit conceptus; eleganti quadam breuitate omiſſo verbo, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ, vt recitatur à Marco: vel adiecto nomine, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. quomodo habet Iohannes. apud Matthæum & Lucam leguntur amplius illa verba, οὗτός ἐστιν, quæ videntur non è titulo deſcripta, ſed ab illis adiecta, ſententiæ perficiendæ. Nec mirum variis linguis titulum eſſe conceptum: nam ita moris fuit, Imperatorum etiam edicta per Græciam & Aſiam duplici ſermone proponere, Græco & Romano, vt declarant aliquot exempla apud Ioſephum libro XIV. Quin ipſos quoque Imperatores aliquando reſcripta ſua lingua Græca concepiſſe, argumento eſt lex IX. Dig. De lege Rhodia, vbi libello, Græco Eudæmonis Nicomedienſis Imperator Græce reſcribit. Porro quis fuerit ſeruatus ordo in titulis diſponendis, non plane conſtat: quoniam Euangeliſtæ duo (nam reliqui duo omiſerunt,) cum aliqua diuerſitate eam partem hiſtoriæ narrant. Apud Iohannem hic eſt ordo: Hebraica inſcriptio principem locum obtinet, ſequitur Græca, & poſtremo Romana. contra, apud Lucam hæc ſeries: Græca, Romana, Hebraica. Si cauſſam quæris diuerſitatis; reſpondebo: Euangeliſtas rem momenti nullius, ordinem in iſtis inſcriptionibus, neglexiſſe, & vt quidque illis veniebat in mentem, id ſcripſiſſe. ita illos ſua incurioſitate, noſtram caſtigaſſe curioſitatem, qui friuola ſæpe ſectamur, ſeria negligimus. Sin aliquam rationem ſunt ſecuti Euangeliſtæ; haut dubie illa eſt, quam hic afferam: Iohannes ordinem naturæ & veritatis ſecutus eſt: Lucas eundem ſeruauit quem ipſe Pilatus, aut Pilati miniſtri. Naturæ & veritati conſentaneum eſſe, vt primo loco Hebraica ponantur, ſecundo Græca, tertio demum Romana, neque ignorare, neque negare poteſt quiſquam, non plane inſanus. Romanos autem ſine diſcrimine in talibus modo Græca, modo Latina priore loco poſuiſſe, oſtendunt illi edicta, quæ rec tantur à Ioſepho libro decimoquarto. In epiſtola Iulii Cæſaris ad Tyrios, ita ſcriptum: βούλομαι δὲ καὶ Ἑλληνιστὶ καὶ Ῥωμαϊστὶ ἐν δέλτῳ χαλκῇ τοῦτο ἀνατεθῆναι, hic Græca anteponuntur Romanis. at in ipſo edicto ſic loquitur Cæſar: ἀνατεθῆναι

δὲ χαλκῆν δέλτον ταύτῃ προσηχύλαν, ἐγκεχαραγμένην γράμμασι Ῥωμαϊκοῖς τε καὶ Ἑλληνικοῖς, hic vice verſa Romanæ literæ prius nominantur, deinde Græcæ. Ex quo apparet, ipſos Romanos aliquando antiquitatis rationem habuiſſe, & primas linguæ Græcæ conceſſiſſe: aliquando imperii, & Romanam illi antepoſuiſſe. Vt mirari nemo debeat, titulos eo ordine fuiſſe diſpoſitos, quem indicat Lucas. Hæc vt ſcriberem, non propria volūtate ſum impulſus: quia talia curare friuolum duco, & nimii otii argumentum: ſed exemplo Baronii; qui de eo ordine in diſpoſitione horum titulorum ſeruato, ea philoſophatur iſto loco, quæ iure etiam pueri rideant. Trahit hiſtoriolam hanc in argumentum prærogatiuæ cuiuſdam linguę Romanæ. Fecerat hoc iam ante in anno decimo ſexto, ſed diuerſo modo. Ibi, ſpreto ligno quod Romæ viſitur, ſpreta auctoritate Euangeliſtarum, Romanę inſcriptioni primus locus Cenſoria quadam auctoritate vindicabatur: hic fidem habet Baronius & ligno Romano, & narrationi Iohannis, qui titulum Romanum in vltimum locum reiectum fuiſſe docent: ſed id factum eſſe honoris cauſſa inanibus quibuſdam logis probare nititur. Profert legem XLVIII. Dige de re iudicata: quæ hoc tantum continet: Decreta à Prætoribus Latine interponi debere. At hic quęſtio non eſt de Pilati decreto; ſed de titulo Crucis; qui profecto decreti non eſt. quin ſi vel maxime eſſet, tamen ea lex nihil faceret ad propoſitum. Non enim id quęritur, vtrum Romane an Græce titulus ille fuerit concipiendus: ſed quum variis linguis fuerit conceptus, cui potiſſimum locus primus fuerit fuerit attributus. quorſum igitur lex illa? Hac quia non ſucceſſit, aliam aggreditur viam. Probat aliquot exemplis infimum locum apud Romanos fuiſſe honeſtiſſimū. Hoc vero eſt paradoxum in Romana hiſtoria nunquam prius auditum. Exemplum à theatro petitum, alienum eſt. nam ibi Imperator & Patres in ima cauea ſedebant; non quia ille locus cenſeretur per ſe honoratiſſimus: ſed quia accommodatiſſimus ad audiendum & videndum. Eſt igitur manifeſtus paralogiſmus, παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον. non enim cauſſa facti eſt, quam Baronius putat eſſe cauſſam. Idem iudicandum de cæteris exemplis. *In triumpho, inquit, poſtremus locus eſt Imperatoris.* primum nego hoc verum eſſe: deinde falſam aſſignari cauſſam contendo. Triumphi Romani ſiue potius pompæ triumphalis, duæ partes erant. prior continebat ea quæ populo proponebantur ſpectanda: aurum, argentum, gemmę, ſimulacra vrbium captarū, captiui nobiles, ipſe Imperator: poſterior ex iis conſtabat, qui honoris cauſſa Imperatoris currum proſequebantur. proximi erant cognati, propinqui, amici, Senatores illuſtres: deinde ſequebantur turmæ ex Ordine equeſtri; poſtremo legiones. In priore parte ſeruata hæc ratio, vt ſemper creſceret ſpectaculum. Primo igitur loco traducebantur quæ minoris momenti erant: deinde ſequebantur ſpectatu digniora: nihil autem dignius ducibus ipſis, qua victore qua victo: itaque agmen illud claudebat Imperatorius currus

quem proxime præcedebat dux captiuus & quicquid erat in pompa nobiliſſimum. Quare de hac parte pompæ priore vere dicit Baronius, poſtremum locum fuiſſe Imperatoris: ſed cauſſam prodit falſiſſimam: non enim vltimus ſequitur Imperator, quia vltimus locus honoratiſſimus: ſed quia rerum ſpectandarum omniũ maxima erat ipſe Imper. At reſpectu totius pompæ, Imperatorẽ vltimum proceſſiſſe tam falſum eſt quã quod falſiſſimũ. quin potius in medio pompæ vniuerſæ locatus, longum ordinem à tergo ſequentium præcedebat. Liuius lib. XLV. de triumpho Æmylii Pauli: *Ipſe poſtremo,* (poſtremus in priore pompæ parte;) *Paulus, in curru magnam, cum dignitate alia corporis, tum ſenecta ipſa maieſtatem præ ſe ferens. Poſt currum inter alios illuſtres viros filij duo, Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum, ſuis quæque ordinibus.* Sic in aliis triumphis. vide & Suetonium in Iulio capite XLIX. Ita reperitur verum etiam in põpa triumphali, quod alibi fere perpetuũ fuit apud Romanos, vt locus medius cenſeretur honoratiſſimus. Vltimum exemplũ eſt de loco qui dicebatur Conſularis in Conuiuiis. Res ita habet. Tribus fere lectis Romani ſunt ſoliti conuiuia agitare. Honoris ratio ſpectabatur & in ſedibus diſcumbentiũ in illis lectis. Lectus medius ſemper honoratiſſimus; ſedes item media cum terni accumbebant in eodem lecto: ſin bini, locus ſuperior honoratior erat. Hoc clarum eſt, & multis probatum à viris Romanæ antiquitatis peritiſſimis. Hæc inſtituta in eo qui dicebatur locus Conſularis, ex parte ſunt ſeruata, non penitus. Moris enim fuit, vt Conſul in medio quidem lecto diſcumberet, quem diximus fuiſſe dignitatis præcipuæ: ſed in vltimo loco, non medio, aut ſummo. Baronius putat eum fuiſſe Conſulis locum, quia ea ſedes honoratiſſima: ſed verius dixiſſet eam ſedem fuiſſe honoratiſſimam, quia erat Conſularis: per ſe non erat; neque honoris cauſſa ille fuit locus Conſuli attributus: ſed propter alias rationes, quas inquirit Plutarchus, toto problemate III. libri primi Sympoſiacorũ. Hic mihi videtur inter Plutarchum & Baronium notabile ſententiarum diſcrimen. Ille ſcriptor eruditiſſimus ponit locum vltimum, etiam in medio lecto, minus honoratum fuiſſe, quam vel medium, vel ſummũ. cauſſam igitur rei extraordinariæ accurate inquirit. Pater Annalium ponit contrarium eſſe verum: inde argumenta ducit, ad probandum etiam in aliis actionibus vltimum locum præcelluiſſe: quod in hiſtoria & antiquitate Rom. merũ eſt [illegible], aliud nihil. Porro cauſſas cur is locus in conuiuiis Conſuli fuerit aſſignatus, legant ſtudioſi apud Plut. melius enim ex illius diatribæ lectione intelligent Baronii errorem. Maneat igitur inconcuſſum axioma, quod omnium gentium conſenſu ſcimus firmatum; vt locus vltimus, niſi peculiaris quædam ratio interueniat, cenſeatur minime õniũ honoratus. Propterea Græci hominẽ conditionis humilis vocant [illegible], quaſi vltima loca ſemper occupantem. Inde apud Plutarchum libro V.

Problem. quinto, opponuntur ὁ ἀκρωτηριάτης & ὁ κορυφαῖος, hoc eſt, *extremus & ſummus*, dicunt Græci & Δωριῖζοι, eodem ſenſu.

LXXXVII. Refutatur Baronij commentum de potione ad ſiſtẽdum ſanguinem.

ANNI XXXIV. Nu. CXXIV.

DVplicem in hiſtoria paſſionis narrari potionem Chriſto exhibitam, antea monebamus: de priore ibi quædam obſeruauimus aduerſus prodigioſas Baronii interpretationes. de poſteriore iam videndum: nam & in huius hiſtoria ſubtilitatem Baronius exercet, neque neceſſariam, neque vllo pacto cum verbis Euangeliſtarum congruentem: Nos quidem negamus, in narratione Euangeliſtarum Matthei & Iohannis eſſe aliquid difficultatis; & doctis interpretibus, qui lucem præferre ſua induſtria ſunt conati, gratias magnas habemus: ſed nodũ in ſirpo quæri non placet nobis. Id vero facit Baronius hoc loco, ſane quam inſigniter: qui longa oratione probare conatur, ex hyſſopo, ſpongia & aceto medicamentum neſcio quod milites concinnaſſe, & Chriſto præbuiſſe, quod ſiſtendi ſanguinis vim haberet. At quid eſt hariolari, ſi hoc non eſt? Narratio Euangeliſtarum clara eſt: Chriſtus dixit, Sitio. milites, etſi per ſummum nefas Filio Dei illudunt, potionem malam ei præbendo; potionem malam ei præbendo; potionem tamen præbent. Iccirco Matthæus vtitur verbo ποτίζειν quod potum dare κυρίως, ſignificat, non medicamentũ. & Lucas ὄξος προσφέροντες aceium afferentes, non vtique tanquam medicamentũ; ſed in potum; vel potius ad ſugendum: nam Domino qui manuũ vſu carebat, ſuctus fuit pro potu. & ita intelligendum quod Iohannes ait, Chriſtum accepiſſe acetum. ἔλαβεν, inquit, ὄξος: id eſt ſuxit acetum è ſpongia. Nonnus, Ἀλλ' ὅτι πικρὸν ἔδεκτο ποτὸν, pro ἐξεμύζησε. Iohannes vero omnem tergiuerſandi anſam Baronio præripit. Nam ſi verum eſt, quod ille tanta molitione voluit probare ſiſtendo ſanguini medicamentũ fuiſſe paratum; quare extremum arũdinis ori admouetur non enim ſanguinẽ ore Dominus reiiciebat. cur non manibus potius aut pedibus admouebant? inde enim ſanguis manabat. Auctor Tragœdiæ, Chriſtus patiens: Ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον Χολῇ κεκραμένον δ' αἴνησαν ἐς ςόμα. Iam quũ tam expreſſe notet Iohannes, hoc totum eſſe factum, vt impleretur Scriptura, quæ Chriſtũ in ſiti ſua aceto fore potandũ prædixerat; intolerabilis meo quidẽ iudicio audacia eſt, diuina oracula à genuino ſuo ſenſu in alienum torquere. Quod teſtimonia congerit Baronius, vt euincat, ſiſtendi ſanguinis vim aceto, hyſſopo & ſpongię ineſſe: oleum videlicet & operam perdidit. Nam id quis negat? at nos illud aſſeueranter confirmamus, nihil horum ita vſurpatum, vt fit hoc loco, eiuſmodi vim poſſe exerere. Quis fãdo vnquã audiuit, acetum potu hauſtum poſſe ſanguinem ſiſtere, qui ex vulnere accepto fluat? quis credat ſpongiam pro vehiculo liquoris vſurpatam, & ad ſugendum ori admotam, ſimile quid

quid præſtandi vim habere? taceo de hyſſopo, de quo non ſatis conſtat, in quẽ finem milites adhibuerint. Nihil igitur hac ſua diligentia Baronius egit: dum noui aliquid afferendi cupidus plus quam erat ſategit.

LXXXVIII. Acetum Chriſto à quibus exhibitum. Hyſſopum in ea hiſtoria ad quem vſum. ὑσσώπῳ περιθέντες. variæ ſententiæ expenduntur.

ANNI XXXIV. Nu. CXXVI.

QVum non legamus in monte Caluariæ vllam fuiſſe habitationem; & modico ſaltẽ interuallo eum locũ ab vrbe ſeiunctum fuiſſe conſtet; non abs re quæri ſolet, vnde illud vas aceto plenum, cuius mentionẽ facit Iohannes. Nonnus videtur exiſtimaſſe, propinquas domos aliquas fuiſſe, vbi ſit vas illud repertum, vel in alios vſus paratũ, vel in gratiam fortaſſe puniendorũ, καὶ ἑτοιμοτέρην περὶ γείτονα χῶρον ὄξεος ἔμπλειον ἄγγος. Legimus apud Maimonidem, pleraque omnia ad ſupplicii apparatum neceſſaria ab hominibus piis ſolita fuiſſe parari priuato ſumptu, & ſtudio. In earum rerum cenſum putẽ referendum & vas & ſpongiam, & acetum & arundinem, & hyſſopum. Acetum reficiendis miſeris, quos examinaret pauor ſupplicii, erat neceſſarium. Solet deliquium animi patientibus, acetum varie adhiberi milites tamen non eo fine acetum Chriſto præbent, ſed loco potus. Et quidem acetum aqua dilutum vini loco bibiſſe milites Romanos & pauperes alios, certiſſimũ eſt. itaque genus quoddam aceti patresfamilias olim vini numero habuerunt, vt dicitur in lege II. Dig. De optione legata. lege I. & IX. De trit. vin. vel ol. leg. & alibi. Verum iſtud acetum non ad bibendum fuit comparatũ, ſed ad reuocandum animũ, ſi quis eſſet deliquium paſſus. quod igitur milites eo potãt Chriſtum, non fuit hoc humanitatis officium; ſed Barbaræ immanitatis ſpecimen, vt implerentur prophetiç. Lucas XXIII. 36. verbo ἐνέπαιζον, ſceleratam eorum mentẽ oſtendit. Spongia vehiculum ſpongiç Hæc ſatis perſpicua ſunt & certa: de hyſſopo vero iam inde ab antiquiſſimis tẽporibus quęſtio eſt, adeo difficilis ad explicandum, vt videatur Elias exſpectandus, qui certi aliquid nos doceat. Ex comparatione verborum Matthæi & Iohannis videtur liquido conſtare, *hyſſopi* nomine hic intelligi aliquid, quod baculi vſum præbuerit ad porrigendam ſpongiam Matthæus. ait: σπόγγον πλήσας ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ. *quum impleuiſſet ſpongiam aceto, atque illam arundini circumpoſuiſſet*; id eſt, circa alterum extremum arundinis aptaſſet. Iohannes: πλήσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες. *quum impleuiſſent ſpongiã aceto, atque eam hyſſopo circum poſuiſſent.* eadẽ locutio, eadem verba: niſi quod alter καλάμῳ dixit, alter ὑσσώπῳ. quod autem vterque Euangeliſta rem intellexerit, aut vere eandem; aut ἀναλόγως & ratione vſus ad quam admouebatur, eandem, vix dubitare nos ſinit verbum περιθέντες; quod vt appoſitiſſimum eſt, ſi ſumatur vt apud Matthæum: ita ſi hyſſopum aliter

Bbbb 4 inter-

interpretamur, vix ferri poteſt. Nā Baronius qui ex Græco textu ait colligi, acetum fuiſſe hyſſopo permixtum & conditum in vſum medicinę, ſine dubio verba Græca ne inſpexerat quidem. falſiſſimum enim eſt quod ille ſcribit. *σπόγγον ὑσσώπῳ περιτιθέναι*, quid ſit, nemo Græce doctus poſſet tuto exponere, propter nouitatem locutionis: niſi ex comparatione loci Matthęi intelligeretur, *ὑσσώπῳ* hic locū obtinere *καλάμῳ*. inde recte colligitur; *ὑσσώπῳ περιτιθέναι* eſſe aptare hyſſopo, & alligare. Sed obſtant huic expoſitioni duo; natura illius plantæ; & veterum auctoritas, qui diuerſo modo ſunt interpretati. Hyſſopum inter plantas quæ vix terra ſe attollunt, etiam in Iudæa fuiſſe numeratā, (ne quis obiiciat de ſinapi, quod dicitur Marci quarto, 31.) declarat quod legitur in Scripturis & ex illis apud Ioſephum; Solomonem plantarum hiſtoriam ſcripſiſſe ab hyſſopo ad cedrum; id eſt, à minima ad maximam. Iam veteres aliter eam vocē hic accepiſſe, palam eſt ex interpretationibus Chryſoſtomi, Auguſtini, Nonni, Theophylacti. Omnes ſupplent ex Matthæo nomen arundinis: hyſſopum putant admixtum, non quidem propter vim aliquam ſiſtendi ſanguinis, vt hariolatur Baronius: ſed propter aliquam facultatem venenatam vt obſcure ſignificat Chryſoſtomus: *ἐπεὶ καὶ τὸ ὕσσωπον διὰ τοῦτο πρόσκειται. nam & hyſſopum propterea adiicitur aceto,* quod dixerat capitis dānatis ſolitū propinari. Theophylactus verba Chryſoſtomi deſcribens vt ſolet, addit, *ὡς δηλητηριῶδες: quia hyſſopum venenatam vim habet.* Nonnus quoque Chryſoſtomū, vt puto, ſequebatur, cum verba Iohannis exponens, ita loquutus eſt: *Σπόγγον ὑσσώπῳ κεκερασμένον ὄξος ὀλέθρου. Pestilens hyſſopo permixtum peſtiū acetum.* B Auguſtinus, non quia nocendi vim habeat hyſſopum exiſtimauit fuiſſe adhibitum: ſed per ludibrium, quoniā pectus purgat. *hyſſopum*, ait, *herba eſt humilis & pectus purgat: quam circumdederunt, & ſe circumueniſſe putauerunt.* Et ſane illudendi potius quam nocendi animum habuiſſe milites, Lucæ verbū indicat, *ἐνέπαιζον illudebant.* enimuero cruci affixo, & iamiam morituro, quid erat opus venenum parare? nam quod nonnulli exiſtimant, accelerandæ morti, vt à cruciatibus Chriſtus liberaretur, id factum eſſe; falluntur proculdubio, barbarorū militum, qui humanitatis ſenſum nullum habuerunt, mentē male interpretantur. Arabs interpres nodum ſecuit, non ſoluit, neglecta enim ſignificatione vocis hyſſopum, quia iudicabat idem Euangeliſtā hoc loco ſignificare eo nomine voluiſſe, quod Matthæus ſignificauit voce *καλάμῳ*; vtramque dictionem vnica Arabica expreſſit, quæ arundinem cannamve ſignificat, aut baculum. neque enim putet aliter legiſſe apud Iohannem illum paraphraſtam: ſed eam potius quam dixi rationem interpretationis ſecutum eſſe. Ioachimus tamen Camerarius, nominis Germanici decus ſingulare, ingenioſiſſime coniiciebat, initio ſcriptum fuiſſe apud Iohannem *ὑσσῷ περιθέντες. extremo pilo circumdantes.* de militibus Romanis Iohannes loquitur: *ὑσσὸς* pilum eſt. Romanæ militiæ proprium armorum genus.

genus. hanc coniecturam quanti fecerit Theodorus Beza, eius Notæ oſtendunt. Lucas vero Brugenſis, ne laudare Camerarium cogeretur, virum omni laudatione maiorem, illiberale facinus admittere non erubuit; coniecturam pridem occupatam, neſcio cui amico ſuo tribués, tanquam recens ab eo excogitatam. Ego vero illam emendationem vt erudite adinuentam laudo, veram tamen non puto. editam enim lectionem omnes agnoſcunt interpretes, etiam Syrus, qui omnium, vt puto, vetuſtiſſimus. Accedit, quod pilum Romanum craſſius telum fuit, quam vt vſum arundinis commode poſſet præbere. deinde vtri extremitati pili ſpongiam dicemus circundatam? qui pili deſcriptionem apud Polybium diligenter expenderit, intelliget, neutri ſine incommodo potuiſſe. Omitto periculum mutandi vel minimum apicem in libris ſacris, vbi præſertim conſtat de vulgatæ lectionis vetuſtate, niſi vltima vrgeat neceſſitas. Qua re ſatius ἐπέχειν.

LXXXIX. Amplius de hyſſopo ex libris Rabbinorum. ad confirmandam ſententiam Chryſoſtomi & Theophyl. Locus Ioſephi, vbi hyſſopum arboribus accenſetur.

IBIDEM.

QVia nihil magis inuitus facere ſoleo, quam vt à Patrum diſcedam expoſitionibus: exponam hic paucis, quî poſſit ea vox hyſſopum proxime ad illorum mentem accipi. In Rabbinorum ſcriptis legimus, hyſſopum, (quod ab Hebraica voce ita Græci nominarunt,) non vnius, ſed plurium plantarum commune nomen eſſe. Septem eius ſpecies ipſi enumerant, quarum nomina apponemus: אוזבין & כיאח צתרי חשו: אזוב, אברתא, קורניתא, ſiue vt teſtatur Iohannes Mercerus profundæ in Hebraicis doctrinæ vir, ſe reperiſſe ſcriptum in ſcholio quodam ad tractatum Talmud de ſabbato, capite XIV. duabus vocibus, אזוב יון *hyſſopum Græcanicum*. quibus nominibus Græcis hæ ſeptem appellationes reſpondeant, difficile eſt ſtatuere, vt recte idem Mercerus ſcribit. illam vero ſpeciem quam Rabbini *Abratham* nominant; ipſe exiſtimabat eſſe Græcorum & Romanorum abrotonum. Plinius libro XXI. capite XXI. abrotonum tradit fuiſſe ſibi notum duorum generum. vtrique amaritudinem attribuit abſinthii. conſentiunt Galenus & alii medici. Fortaſſe igitur hanc hyſſopi ſpeciem ſpongiæ aceto plenę adiunxerunt milites: ipſo etiam, vt videtur, eius ſucco in ſpongiam expreſſo: idque eo conſilio, vt potionem Domino pararent penitus amaram, penitus ingratam. antea potatus fuerat aceto, cui erat fel permixtum: milites in eundem finem hyſſopum abratham, ſiue abrotonum miſcér. Quod igitur ait Iohannes de ſpongia, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, *poſtquam illam hyſſopo circumdediſſent*; ex Matthęo explicabimus, vt monet Auguſtinus, & ita accipiemus, quaſi dixiſſet Iohannes, aptarunt ſpongiam hyſſopo, quod erat ſummæ arundini alligatū; itaq; & ſpógiam & hyſſopū concinnarunt: vt poſtquam extremum arundinis ori Chriſti eſſet admotum, quicquid ſugeret liquoris, abrotoni

amaritudine magis magiſque inficeretur. Hæc explicatio ad Auguſtini, Nonni, & aliorum veterum interpretationem proxime accedit; & lectionem omnium codicum, atque omnium ſeculorum ſeruat. Omnino, ſi è tot generibus hyſſopi aliquod fuiſſe probari poſſet, paullo magis grandeſcens, & attollens ſe altius, vt ex eo virgæ aut baculi potuerint fieri quales videmus è feniculo, ſimilibuſque plantis comparari, planior, facilior, & certior eſſet explicatio. Atque in eam ſententiam non male fortaſſe trahantur Ioſephi verba, qui de libris à Salomone ſcriptis loquens, hyſſopum appellatione arboris complectitur. Sic ille libro VIII. capite II. *καθ' ἕκαστον εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. de quaque ſpecie arbori, parabolam dixit, ab hyſſopo vſque ad cedrum.* non dixit, *de quaque ſpecie φυτοῦ plantæ*; ſed *δένδρου arboris.* &. in Hebraica veritate eo quem his verbis expreſſit Ioſephus loco, extat vox עצים. notum autem eſt, non multo aliter Hebræos diſtinguere inter דשא & עשב item עץ quam faciant Græci inter *ποίαν*, *θάμνον*, aut *φρύγανον*, & *δένδρον*. Latini inter herbã, fruticem, & arborem. vt affirmare poſſe videamur, hyſſopum in Palæſtina arbuſculis aut fruticibus potuiſſe accenſeri. ex quo ſequitur, bacillos ex hyſſopo concinnari potuiſſe. Cyrillus ſane non aliter accepit; qui Iohannem cum Matthæo ita componit, vt dicat plures fuiſſe impietatis miniſtros, & alios calamo, alios ligno hyſſopi eſſe vſos. Secutus eſt eam cum Cyrillo interpretationem etiam auctor Tragœdiæ Chriſtus patiens.

Ἄλλοι μὲν αὐτὸν καλάμῳ πρὸς τὰ βρέγμα
Ἔβαλλον, ἀντίπυργον εἰσβάντες (malim *ἀμβάντε*, quum aſcendiſſent) *πέτραν.*
Ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεων
Χολῇ κεκραμένον δ' ἀνῆγον εἰς στόμα.

alij, inquit, *arundine caput Chriſti feriebant, ſaxo conſcenſo, inſtar turris alto: alij ſpongiam aceti plenam, quod erat felle temperatum, hyſſopo attollebant & ori eius admouebant.*

LXXXX. Mos tollendi è patibulo corpora punitorum ante Solis occaſum: & in eo Baronij hallucinatio.

ANNI XXXIV. Nu. CXXVI.

SCribit Baronius fuiſſe moris, vt cruciarij fractura oſſium ante Solis occaſum ad veſperum necarentur. Atque ille hoc ſcribit de Romanis militibus loquens, qui Chriſtum crucifixerunt. Videtur igitur hoc dicere Romanorum eam fuiſſe conſuetudinem. ſed hoc falſum: nam qui ex legibus Romanorum crucifigebantur, in Cruce relinquebantur, vt probat nobile apud Petronium exemplum, & ſimilia alia: niſi cauſſa aliqua interueniret, propter quam deponeretur permiſſu magiſtratus, qui ipſius iuſſu fuerat affixus. Sin de Hebræis ſenſit Baronius, & fuiſſe hunc illorum morem credidit; magis etiam falſus eſt & fefellit. nam neque Crucis ſupplicium apud Iudæos fuit in vſu, vt ante probauimus: neque cturifragium inter vſitatas illis pœnas vſquam legitur. Decepit Baronium memoria ſua, ſed inſigniter. legerat aliquot locis apud Moſem præceptum, vt qui ſuſpenſi fuiſſent ante Solis occaſum

depo

deponerentur. hoc ille retulit ad crucem & cruciarios; atqui Moſes loquitur de iis qui lapidatione obruti, poſtea in patibulo fuerant expoſiti ad exemplum. Vide Moſem, & præcepta affirmantia ſub finem, & libros Rabbinorum.

XCI. Obſeruatio de velo ſciſſo in morte Domini.

Anni XXXIV. Num. CXXVII.

Inter ἄπορα, Scripturarum videtur ponenda quæſtio, quam mox nullo negotio Baronius decidit; vtrum è duobus Templi velis fuerit ſciſſum ſtatim à morte Domini noſtri. Duo fuiſſe vela in Templo quod Herodes inſtauraverat, ex Ioſepho diſcimus, Belli Iud. libro quinto, cap. 14. Non eſt dubium & eos qui præerant fabricæ Templi poſt reditum à captiuitate exſtructi, & eos qui operi Herodiano, ſecutos eſſe exemplum Salomonici Templi. Atqui non deſunt viri doctiſſimi, qui in templo à Salomone ædificato, vnum duntaxat fuiſſe aulæum exiſtiment, quia in 2. Paralip. 3. 14. vnius duntaxat fit mentio. In primo autem Regum (Latinis 3.) capit. ſexto, ne vnius quidem. ſed quum in veteri Tabernaculo fuerint duo, quæ aperte deſcribuntur capitibus 26. & 36. Exodi; vix ſimile fit veri in Templo Salomonico vnum duntaxat aulæum fuiſſe. quare Ioſephus in eius Templi deſcriptione duo commemorat, libro octauo, capit. 11. Sunt qui obſeruent, Matthæum & Marcum ſic loqui de hoc velo, quaſi vnicum in Templo tum fuiſſet. id enim videtur articulus ſignificare, cum dicitur, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, Sed moneo Tirones, in exponendis Scripturis, tunc demum vrgeri poſſe articulos, cum neque rationes Theologicę, neq; hiſtoria repugnat: quod non ſemel in Commentariis ſuis in Iohannem monet Chryſoſt. & nos alibi multis exemplis declaramus. Igitur apud Matthæum & Marcum aut articuli ratio habenda non eſt; aut ſi illum vrgere volumus, dicemus, certum quidem velum denotari propter articulum; nempe illud quod ſciſſum eſt: (ſic enim verba Euangeliſtarum accipienda, quaſi dicerent; velum quod ſciſſum eſt in Templo, tunc fuiſſe ſciſsum: (ſed non id ſignificari, vnicum tantum in Templo velum fuiſſe. Porro vtrum è duob. Matthæus & Marcus intellexerint, ſtatui hodie pro certo poſſe non exiſtimamus. Hierony. & alij quidam è veteribus de exteriore acceperunt, quos Baron. ſequitur. Cyrill. & item alij de interiore, quod inter ſanctum & ſanctum ſanctorum pependit: neq; eſt horum quam illorum minus probabilis opinio. Hîc vero prætereundum ſilentio non eſt; hiſtoriam, ſiue potiùs miraculum veli huius ad Domini mortem ſciſſi, ita paſſim omnibus in vrbe ſancta innotuiſſe: vt ipſi etiam Rabbini veteres infenſiſſimi Chriſti hoſtes, in ſuis ſcriptis mentionem eius fecerint. Nam vt nuper obſeruatum eſt à doctiſſimo amico noſtro Iohanne Baxtorfio, linguæ Hebraicæ & omnium Iudaicorum inſtitutorũ peritiſſimo, in Ioma tractatu Talmudico, inter alia ſigna infauſta, quę Templi deſtructionem portendebát, hoc etiam commemoratur; quod Tẽpli fores ſponte ſua ſe aperuerint, idq; annis quadraginta ante excidiũ. Hinc enim narrationem Rabbinicá,

pertinere ad veliſciſſuram Euangeliſtis memoratam, recte & vere eximius ille vir autumat.

XCII. Locus Phlegōtis exponitur.

ANNI XXXIV. Nu. CXXVIII.

PHlegon inquit Baronius, terræ motus meminit, qui ad Chriſti mortē eſt factus. Phlegontis verba ſunt, è libro 13. Chronicorum. Τῷ δ̄ ἔτει τῆς σ̄β̄ Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον. καὶ νὺξ ὥρᾳ ϛ̄ τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. σεισμός τε μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος, τὰ πολλὰ Νικαίας κατεστρέψατο. *Anno quarto Olympiadis* CCII.^a^ *fuit Solis eclipſis omnium prius cognitarum maxima. hora enim diei ſexta nox facta eſt, adeo vt ſtella in cælo apparerent. Terræ motus quoque magnus in Bithynia contigit, qui Nicaæ vrbis partem magnam ſolo æquauit.* Phlegon, vt vides annum indicat, quo accidit hic terrę motus: menſem aut diē non indicat. Patres tamen, quia ille hanc narrationem ſubiicit ſtatim poſt narratam Solis obſcurationem, (ipſe eclipſin veram eſſe credidit:) quæ Domino patiente accidit; ex eo collegerunt terræ motum Phlegonti memoratum, eū eſſe cuius meminerunt Euangeliſtæ; licet videatur ſenſiſſe Phlegon, in ſola Bithynia eum accidiſſe. Vt non ſit neceſſaria Patrum coniectura, eſt tamen probabilis. Vide Chronicū Græcū Euſebianū in anno Tiberii 15.

XCIII. Euſebij & Hieronymi Hallucinatio in loco Ioſephi. Baronij iniquitas inſignis.

IBIDEM.

ILlud vero quod ſequitur, neque verum eſt, neque probabile, ſed mera eſt Hieronymi atque Euſebii hallucinatio. Scribunt illi, tempore paſſionis Domini, præſides Templi virtutes alta voce exclamaſſe ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ, ΕΝΤΕΥΘΕΝ TRANSEAMVS EX HIS SEDIBVS. ſcribunt autem ambo, tanquam Ioſepho prius dictum: teſtem enim illum laudant, & teſtē ſolum. Extat locus Ioſephi Ἀλώσεως, libro ſexto capit. 31 narrat autem hoc Ioſephus inter prodigia quæ vrbis & Templi excidium anteceſſerunt, & vocem illam ait auditam noctu, tempore Pentecoſtes, anno ante captam euerſamque vrbē ſexto, Chriſti 65. Hieronymus tamen & Euſebius ita rem ex Ioſepho recitant, quaſi ille ſcripſiſſet circa tempus paſſionis id accidiſſe. Verba Hieronymi ſunt in Epiſtola ad Marcellam ſub nomine Paulæ & Euſtochii: *Denique etiam Ioſephum, qui vernaculus eſt ſcriptor Iudæorum, aſſerere: illo tempore, quo crucifixus eſt Dominus, ex adytis Templi virtutum cæleſtium erupiſſe voces dicentium*, TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Obſeruet candidus lector, non ſimpliciter Hieronymū dicere hoc ita accidiſſe, Euſebius in Chronico aliquanto aliter & ad veritatem propius: *Ioſephus verna culus Iudæorum ſcriptor, circa hæc tempora die Pentecoſtes, Sacerdotes primum commotiones locorum & quoſdam ſonitus ſenſiſſe teſtatur: deinde ex adyto Templi, repentinam ſubito erupiſſe vocem dicentium*, TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Si dicerent Euſebius & Hieronymus, rem accidiſſe quam narrant, neque teſtem fidei ſuæ Ioſephum laudarent; non dubitarem quin eſſet illis credendum: nunc, quis non intelligit humanitus illos

inſigniter

erraſſe, & in tempore auditę vocis inſigniter eſſe lapſos? Itaq; ne conſtant quidem ſibi & rem eandem varie narrant, hoc eſt, variis modis deprauant. Vide Lector quæ notat Ioſephus Scaliger, ad numerum Euſebianum MMXLIV. Baronii vero iniquitatem neſcio dicam, an ſupinitatem incredibilem, quis ferat? Parum eſt, quod errorem adeo manifeſtum non animaduertit: ille vero Ioſephum etiam accuſat, & vel craſſa negligentia, vel inſigni malitia tempora vult confudiſſe vtrumq; tam falſo inſigni illi ſcriptori obiicitur, quam potuit vtrumque Baronio vere:

XCIV. Baronius ab interprete deceptus. κατὰ τὸ Παλώδεις.

Anni XXXIV. Nu. CXXXIX.

NArrationem de morte Panis, non ex Plutarcho deſcribit Baronius, ſed ex Euſebii libris De prępparatione. Id eximium Euſebii opus; quam bonum nactus ſit interpretẽ neſcio: nunquam enim in manus meas incidit. Interpretatio quam affert Baronius multis locis mendoſa eſt: cætera omitto. at κατὰ τὸ Παλῶδες verti *iuxta paludem*, ridiculum eſt. Plutarchus appellat τὸ Παλῶδες, quem Strabo lib. 7. nominat portum Pelodem τὸν καλούμενον Πηλώδη λιμένα, portus erat inſignis; ad cuius ingreſſum Buthrotum, oppidum non obſcurum, colonia Romanorum erat ſitum. meminit & Ptolemæus.

XCV. De duobus Longinis. Metaphraſtæ fabulæ.

Anni XXXIV. Nu. CXXXI.

IN hiſtoria mortis Chriſti & eius Centurionis qui dicitur Chriſtum glorificaſſe, Lucæ 24. 47. duos Longinos commemorat Baronius; quorum vterque Centurio ille Romanus fuiſſe dicitur; cuius in Euangeliis fit mentio. Et Baronius quidem horum Longinorum alterum reiicit, tanquam ex Apocryphis productum: alterum retinet probatque. ſed vnde prolatum? ex quo veteri ſcriptore à paucis ſeculis erutum? nam tot Euangeliorum interpretes antiqui, verbum de iſto Longino nullum. de eodem apud alios ſcriptores veteres οὐδὲ γρύ, In Tragœdia *Chriſtus patiens* conuerſi Centurionis fit expreſſa mentio: ſed nullus ibi Longinus memoratur ἀπὸ τῆς λόγχης, ita dictus. Scimus extare id nomen in Martyrologiis Græcis & Romanis: ſed ne hæc quidem teſtimonia ſatis congruunt. Nam Græca in die 16. Octob. nomen hoc referunt. Romana 15. Martii deinde quis ſcit quando primum illo nomine facta ſunt auctiora Martyrologia? Nos ex hiſtoria Eccleſiaſtica poſſumus non vnum Longinum proferrre, qui martyrium pro Chriſto ſit paſſus. & fuit quidam Diocletiani, ſi ſatis memini, temporibus, eo nomine & miles & martyr. Fieri poteſt, vt vel hic, vel alius quis, ſacro Catalogo fuerit immerito ſuo adſcriptus: qui poſtea in commentitium illud Longinum fuerit conuerſus. Non ignoramus in Manuali quod extat inter Auguſtini opera, Longinum iſtum Centurionem nominari: verum iã

Cccc 3 olim

olim recte monuit Eraſmus, eũ librum Auguſtini non eſſe? Metaphraſtæ qui vitam & res geſtas Longini iſtius ſcripſit, tantũ tribuimus nos, quantum ei debet, qui diligentia quidem ſumma, ſed iudicio nullo in ea collectione ſit verſatus: neque aliter Baronius iudicat, quoties intendit animum: quod vtinam ſemper feciſſet. Ne alia loca eius proferam, in quibus Metaphraſten, vt anilium ſæpe fabularum hamaxarium ſeuere caſtigat: in hac ipſa hiſtoria non conſtat ipſe ſibi. Hic & numero 191. vt auctorem locupletem rerum Longini illum laudat. at in anno 38. quaſi ductus pœnitentia ſic de illo ſcribit: *ſi fidem adhibendam putamus Actis Longini Centurionis à Metaphraſte recitatis.* Apparet ipſum cum illa ſcribebat iis Actis parum omnino fidei tribuiſſe & merito. Nam vnde illa prodierunt, niſi è libris Apocryphis? atqui alterum Longinum reſpuit Baronius, eam ob cauſſam. In cauſſa pari cur erunt diuerſa iudicia? Ego ſuſpicor id commentum Gelaſii Papæ temporibus recentius eſſe. Nam quod in decreto eius Papæ & Romani Concilii ſuper libris Apocryphis, inter tot ſimiles quiſquilias, Actorum Longini huius nulla fit mentio; vix putem aliam eius ſilentii cauſſam eſſe, niſi hanc: quod ætate ita nullum eiuſmodi ſcriptum in manibus hominum adhuc ceperat verſari. De Metaphraſta non multo aliter quam nos pronuntiat Bellarminus, in nupero libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Germanus Patriarcha, qui Longini meminit, cordatos viros non multum mouebit.

XCVI. Quæſtiunculæ de aqua & ſanguine manantibus è latere Chriſti. Tragœdia de paſſione Chriſti emendatur. An B. Maria eum ſanguinem cõllegerit. Metaphraſtæ fabula.

ANNI XXXIV. Nu. CXXXII.

E Latere Chriſti, lancea militis perfoſſi, ſanguinem manaſſe & aquam narrat Iohannes. Id vtrum phyſica ratione ſit factum, vt quidam magni nominis Theologi exiſtimant; an miraculo, vt narratio Iohannis inſinuat, ſi diligenter attendatur, & Patres crediderunt; quæri ſolet: itẽ, vtrum mixtim ſanguis & aqua fluxerint, an ſeparatim, de quo non arbitror dubitandum: etſi videtur affirmare contrarium auctor Tragœdiæ Chriſtus patiens iſtis verſibus;

> Ὁρᾶθ', ὁρᾶτε, πῶς διπλοῦς κρουνὸς ῥέει
> Πλευρᾶς, αἵματί τε καὶ πεφυρμένον ποτόν;

nam πεφυρμένον ποτὸν eſt aqua permixta ſanguini. iterum mox:

> Πλευρᾶς νυγείσης ἢ θαυμαστὸν νᾶμα
> Ἔσταξεν εὐθὺς, αἷμά τε πεφυρμένον.

ſed error librariorum eſt inſignis & manifeſtus: nam contrariam ſententiam, quæ ſine dubio vera eſt, paullo poſt proponit ille poeta, cum ait:

> Πλευρᾶς νυγμένης ἢ θαυμαστῶς ὕδωρ
> Ἔσταξεν εὐθὺς, αἷμά τ' οὐ πεφυρμένον.
> *Latere perforato ſtatim cum miraculo aqua manauit, & ſanguis non permixtus.*

quare ſuperiores verſiculi ex his ſine dubio ſunt emẽdãdi, priore loco ſcribendũ, αἷμά τε καὶ οὐ πεφυρμένον ποτόν. *ſanguis & potus, id eſt aqua, nõ cõfuſa.* vel

αἵματι

αἵματι μὴ πυρ. π. poſteriore ſic αἵματ' ὑπυρ. hoc amplius quęritur, vtrum ſimul duobus αὐλοῖς vt appellat Homerus, id eſt, κρουνοῖς, *ſalientibus* & quaſi riuulis vterq; liquor manarit, vt placet Cyrillo in Commentariis; & Gregorius Nazianzenus ſiue Apollinaris Laodicenus, in illa Tragœdia ſępe commemorat διπλοῦν κρουνόν, h. e. *duplicem ſcaturiginem*. an ſucceſſiue; puta ſanguis prius, deinde aqua, vt in Nonni verſu; Πρῶτα μὲν αἷμα χύθη, μετέπειτα δὲ δίσκελον ὕδωρ. Hæc & ſimilia his alia (cuiuſmodi ſunt quæ tractat Humbertus contra Nicetā) de hac hiſtoria quum poſſint non abſurde quæri: Baronius ea omnia prætermittit, & hoc tantum diligenter adnotat; B. Virginem, magna cum reuerentia ſanguinem illum & aquam collegiſſe. Et quidem, ſi collegit Maria quod è Filii latere fluxit, cum reuerentia collegiſſe non dubito. Sed quomodo collegit; vbi repoſuit; vtramq; ad rem vaſculis quibuſdam fuiſſe opus, omnes intelligunt. Ea inſtrumenta B. Virgo domo, vt opinor, non attulit. neque enim notum habuit, latus Chriſti à milite fore aperiendum. & quum opinio ſit communior, miraculo factum eſſe, quod narratur factum, non ex more aliquo aut naturalibus cauſſis; non potuit ab aliquo mortalium præuideri miraculum. Poteſt dici, Chriſtum B. Virgini, quod futurum erat indicaſſe: ſed hoc quam facile fingitur, tam facile reiicitur. Reſtat vt dicamus eiuſmodi vaſcula in loco ſupplicii reperta eſſe: quod loci circumſtantia facit parum probabile: in monte; interuallo ſaltē modico ab vrbe; nullis ibi ædificiis, vt eſt veriſimillimum. Deinde ſi collegit Maria illos liquores, collegit ſine dubio, vt illos ſeruaret. At hoc nouum eſt & illis temporibus inauditum. Non Scriptura, non primorū ſeculorum auctores, tale quid indicant. Enimuero mirū eſt, ſi Maria illa cimelia ſeruabat, & ea fuit doctrina primo naſcentis Eccleſiæ, tot ſeculorum homines ignoraſſe, quid factum eſſet illis reliquiis. Primus enim, quod quidem hodie ſciatur, Metaphraſtes, ſcriptor oppido recens, & perſępe vaniſſimus, magnuſque fabularum anilium conſarcinator, eius rei meminit. Et dicit quidem Metaphraſtes, hanc narratiunculam ex poſitam fuiſſe à *linguis quæ plurimi faciunt veritatem*: ſic enim loquitur: ſed beâſſet nos, ſi auctores ſuos prodidiſſet. fieri enim poteſt, vt tale quid vel apud poëtam legiſſet, vel apud ſcriptorem alium, qui ſuas meditationes, non rem geſtam, literis mandaſſet. Nam & Baronius hoc loco fatetur plures id feciſſe. Ipſum quoque Metaphraſtem multa in illa oratione de vita & dormitione Deiparæ ex coniectura ſcripſiſſe, non fide hiſtorica, ipſe teſtatum abunde fecit non vno loco; vt cum in eadē narratione ſcribit. *Tunc veriſimile eſt Deiparam ſibi data facultate ad eum acceſſiſſe, & intemeratos quidem eius pedes, & impreſſas eis plagas libenter eſſe deoſculatam, & ſanguine miſcentem lacrymas, oculos & genas attriuiſſe; cum maximo autem animi motu eum adſpicientem dixiſſe: Quid hæc ſunt, ô Domine & Deus*, &c. Vides licentiam dramatico alicui poëtę magis conuenientem, aut ſcholaſtico declamatori, quā hiſtorico veritatē profeſſo. nā & res fingit & verba. Quin affirmare nō verear, in illa oratione Metaphra-

ſtæ reperiri non pauca audacius ficta, quã fictum eſt argumentũ Tragœdiæ quæ inſcribitur *Chriſtus patiens* Illius, inquam, Tragœdiæ auctor ſiue is eſt Gregorius Naz. ſiue Apolinaris, non longius abit ab Euangelicæ hiſtoriæ ſimplicitate, quã fecit Metaphraſtes in oratione illa. Quare etiam videri poſſit bonus ille hiſtoricus nonnulla ex eo poemate deſumpſiſſe, & hiſtoriæ colore tinxiſſe; quæ mera erant poetæ figmenta. Exemplo ſit illud ipſum, quod affert Baronius de ſanguine & aqua collectis à Maria cum è latere Chriſti fluerent. Nam etiam Poeta in ea Tragœdia aliquid dixit eiuſmodi, ſed probabilius multo quam ab hiſtorico factum. Ait Poeta, Mariam cum latus Chriſto eſt perfoſſum cruci adſtitiſſe, pedes oſculantem, & manantes liquores caua manu excepiſſe, ac de ſcelere in Filium admiſſo multa eſſe queſtam. Non dicit Poeta Mariã in vſum reliquiarũ ſanguinem illum & aquam collegiſſe ac ſeruaſſe. Metaphraſtes vero, etſi Poetam videtur imitari, ſic tamen rẽ narrat, vt videatur id voluiſſe quod dixi ſignificare. Poetæ verba ſunt:

ἔμαξε δ᾽ ἄθυτ᾽, καὶ περιπτύσσει πόδας,
Καὶ χερσὶν ὑγρὸν διαρρυτοῦ ῥοῆς.

Κυνοῦσαν αὐτῷ τέκνῳ, Metaphraſtæ hæc. *Deipara cum poſt mortem Filij perinde ac ſi viueret ex eius latere aqua & ſanguis ſcaturiret, illa eam haurit reuerẽter & diligenter.* Et imitatur Poetam & Poetæ figmentũ etiam adauget. Negat tamẽ Baronius hoc loco, vel poeticas fictiones quæ in ea Tragœdia legantur vel aliorum auctorũ meditationes, Annales ſuos decere: ſed nõ cogitauit ille, ſe, dum ſequitur Metaphraſtam, quas fabulas foribus excludebat, per poſticum admittere.

XCVII. Error Baronij in affingẽda falſa ſentẽtia Moſi Maimonidæ. Inſtrumenta ſupplicij cũ ſupplicio affectis ſepulta apud Iudæos. Alpheſi. *R. Iacobus* Turim.

ANNI XXXIV. Nu CXXXIV.

SOlet euenire iis qui aliena induſtria ſcripta ſua adornant, vt quę fuerint ſibi fideliter ſuggeſta, ea ſępe male recitando faciant ſua. Hoc fere toties Baronio accidiſſe obſeruauimus, quoties ille deprõptas è libris Rabbinorũ obſeruationes Annalibus ſuis, tanquã ẽblema aliquod vermiculatũ, inſeruit. Illius rei exẽplum extat in iis, quæ occaſione ſepulturæ Domini de moribus Iudæorum in ſepeliendis ſuis mortuis, neſcio à quo accepta commemorat. Nemo enim vel leuiſſime tinctus illarum literarum notitia, verba illius leget; quin ſtatim animaduerſurus ſit de iis rebus ipſum loqui, quas parũ haberet notas. Cætera omitto, quæ ad propoſitũ non faciunt; ſed quod ait Moſẽ Ægyptiũ auctorem eſſe, inter cætera Iudaicorum ſuppliciorum inſtrumenta, clauos ſolitos ſepeliri; & cruciarios ad lignum exciſum fuiſſe ſuffixos, non ad arborem: id quia pertinet ad ſuperiorem de cruce diſputationem, non prætermittemus. Nam ſi verum eſt, Moſem Ægyptium in deſcribendis ritibus ſuppliciorum Iudaicorum crucifixionis meminiſſe & clauorũ, ſtare non poſſũt, quæ aduerſus Baronium in ſuperioribus diſputauimus. Sed errauit Baronius, & ſuggeſtum ſibi locũ

locum magni ſcriptoris, malo exemplo in ſuam ſententiam detorſit. Nos verò negamus, vel crucifixionis vel clauorum vllam eo loco à Maimonide fieri mentionem. Sententiam Moſis è perek 15. illius libri cuius ſæpe antea meminimus, non eleganter, ſed fideliter expreſſam, infrà ſubjecimus. Is igitur, poſtquam dixit, lapidibus obrutorum cadauera ſolere ſuſpendi ad horas aliquot: & modum ſuſpenſionis Iudaicum declarauit, à crucifixione longè diuerſiſſimum, addit hæc: *Non ſuſpendunt ſuper arbore quæ radicibus ſolo adhæreat: ſed ſuper ligno eradicato: vt ne ſit exciſio moleſta. Nam lignum ſuper quo fuit aliquis ſuſpenſus, cum ſuſpendio ſepelitur: ne maneat illi malum nomen, & dicant homines, iſtud eſt lignum in quo ſuſpenſus eſt ille, ὁ δεῖνα. Sic lapis quo aliquis fuit lapidatus; & gladius quo fuit occiſus is qui eſt occiſus: ſudarium ſiue mantile, quo fuit aliquis ſtrangulatus; omnia hæc cum iis qui perierunt ſepeliuntur.* Iudica nunc Lector de fide horum Annaliũ. Præter Maimonidam laudat Baronius, & librum Alpheſi & Rabbinũ Iacob Turim: etiam hæc ex aliena fide, vt res arguit. Putauit Alpheſi nomen eſſe libri, non ſcriptoris. & verum quidem eſt, extare inter libros Iudaicos quaſi compendium Talmud, vt ait Baronius, ſub hoc titulo: ſed ignorauit Baronius, id eſſe nomen eius Rabbini, qui eam ſyllogen confecit. obſeruo laudari in Commentariis ad Iad Maimonidæ, ריאלפס Rabbi Iudam aut Ioſephum Alphes, qui an hic ſit, non facilè dixerim. Quis autem ille eſt, quem nominat Baronius *Iacobum Turim*? Hic verò conditor Annalium hallucinatus eſt inſigniter: perinde enim fecit, vt ſi quis inter auctores laudaret *Tullium de natura*, & M. Tullium intelligeret, qui ſcripſit de natura Deorum. R. Iacob, filius R. Aſcher, ante annos trecentos & quod excurrit, librum ſcripſit, ספר ארבע טורים *Liber Arba Turim*, ſiue quatuor ordines: opus eſt Talmudicum in quatuor partes diuiſum, quod titulus indicat. nuper eum librum in illuſtri Bibliotheca Bodleana, Oxonii, editũ Cremonæ inſpexi, ſed obiter inter plures alios Hebraicos. Baronius nomen auctoris cum libri titulo imprudenter confundit.

XCVIII. De forma ſepulchrorum Iudaicorũ obſeruationes è ſcriptis Iudæorum.

IBIDEM.

Hiſtoria ſepulchri in quo repoſitum eſt corpus Domini de cruce depoſitum, difficultatibus non caret: de quibus priùs quàm dicimus, iuuat commemorare hoc loco, quæ de forma ſepulchrorum Iudaicorum in Thalmudicis & Rabbinicis ſcriptis obſeruauimus. Scribit R. Samuel ben Meir, priſcis Iudæis fuiſſe in more, vt non ſepelirentur ſinguli ſeparatim à ſuis, ſed tota familia in ſpelunca vna, conditis ſingulis corporibus in ſeparatis foraminibus. hoc enim volunt hæc illius verba כל אחר כבוך כבנו עצמו. Propterea ſolebant ſinguli patresfamilias, ſi proprium monumentum ſibi & ſuis non accepiſſent à parentib. pretio locum ſibi parare in eum vsũ. In Talmud *ſeder Nezikin*, ſiue parte quarta, libro tertio, *Baua Batra*, cap. ſexto, vbi de rerum acquiſitionibus

diſſeritur, diſcimus, fuiſſe hoc ius apud Iudæos, vt ſi quis monumentum ab aliquo emere vellet, aut locare faciendum, venditor aut manceps operæ teneretur cauernam in petra excauare שש ζγμσκ ד *quatuor cubitorum ſupra ſex*, id eſt vt videtur, longam ſex, latam quatuor cubitos: in ea autem cauerna octo (alii volunt tredecim) cauanda erant foramina, ad ſingula corpora reponenda. Addunt, ante os ſpeluncæ fuiſſe faciendū חצר atriū. Eadem habentur apud Moſē Ægyptium in Iad, lib. 11. ſectione *Matra*, cap. 21. Igitur in hiſtoria Chriſti, *μνημεῖον λαξευτὸν*, *monumentum in ſaxo inciſum*, Lucæ 23. 53. & Matth 27.60. *μνημεῖον, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ*, *monumentum, quod Ioſephus inciderat in petra*, eſt ille locus qui dicitur in ſcriptis Rabbinorum, קבר *keber* ſepulchrum, à fine, & מערה *mahara*, ſpelunca, ſiue antrum à forma: quoniam, vt modò dicebamus ex Euangeliſtis, cauabatur locus in petra, ſiue ſaxo: cuius rei petenda ratio eſt, ex eo quod obſeruabamus in diſputatione de loco vbi natus Dominus, totum circa Ieruſalem ſolum eſſe ſaxoſum & ὑπόπετρον, vt appellatur à Strabone. Locus verò vbi poſitum eſt corpus Domini, vnum erat ex illis octo vel tredecim foraminibus, quæ diximus cauari ſolita in quoque monumento. כוכים ea vocantur in Talmudicis ſcriptis. in quibus fit etiam mentio גלל *golel*, quia aduoluebatur ori monumenti vel conditorii. quò pertinent verba Matth 28.2 *ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας*, *deuoluit lapidem à foribus*. & Lucæ 24. 2. *εὗρον τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου*, *inuenerunt lapidem deuolutum à monumento*.

XCIX. An mos ſepeliendi in lateribus cryptarum ortus ſit è ſepulchro Domini.

IBIDEM.

MOrem antiquorum Chriſtianorum condendi cadauera piorum *in lateribus cryptarum*, *fornices ſuſtinentibus*, ſuper terram, non intra terram, exiſtimauit Baronius originem habuiſſe à Domini ſepulchro. Sed neque hoc Scripturæ dicunt; & confutatur conſuetudine Iudæorum circa ſepulchra, quam modò expoſuimus. Scio reperiri in ſacra pagina & in ſcriptis Rabbinorum, ſepulturas in monte factas: ſed communis mos Iudæorum quem deſcripſimus, quemque in Chriſti corpore ſeruatum apparet, nihil eiuſmodi habuit, quod cum ſepulchris in lateribus cryptarum poſſit, vt vult Baronius, comparari. In Talmud eo quē indicaui loco, ſcribitur, foramina in quibus corpora condebantur, ad ſeptem cubitorum altitudinem ſolere cauari. tantum abeſt, vt ſupra terram Chriſti conditorium emineret. Quare Cyrillus Ieroſolymitanus in catecheſi 13. inter Chriſti & Regū ſepulturas, hoc ponit diſcriminis; quòd ſepulchrum Domini non eſſet exaggeratum ſuper terram, vt ſolent eſſe Regum monumenta. ἆρ᾽ οὖν ἴδε τῶν βασιλέων τάφος ὑπέργαιός ἐστι τῆς γῆς; hæc interrogatio æquipollet negationi, & ſententiam continet quam diximus. Ibidem Cyrillus ad ſepulchrum Domini refert locum è Threnis Ierem. 3. 53. ἐθανάτωσαν ἐν λάκκῳ ζωήν μου, καὶ ἐπέθηκαν λίθον ἐπ᾽ ἐμοί. *Exſtinxerūt in fouea* (*vel lacu*, vt vulgò) *vitam*

vitam meam, & poſuerunt lapidem ſuper me. Λάκκος: eſt fouea intra terram. putat tamen Cyrillus, ſepulchrum Domini ea voce intelligi, non ſolùm in hoc Ieremiæ loco; ſed etiam in Pſalmo 87. 5. vbi Dauid non tam de ſe, quàm de Meſſia dicit, *æſtimatus ſum cum deſcendentibus εἰς λάκκον, in foveam.* Deinde cùm ait Ieremias in loco modò allato, *poſuerunt lapidem ſuper me*; ſi Chriſti ſepulchrum ſupra terram fuit eleuatum in aliquam altitudinem; non poteſt hoc intelligi, vt Cyrillo placet, de ſaxo, quod portę monumenti fuiſſe aduolutum narrant Euangeliſtæ. Verius eſt igitur, rupem in qua monumentum illud fuit exciſum, aut nihil aut parum admodum ſupra ſoli ſuperficiem eminuiſſe. Euſebius libro 3 de Conſtantino M. ἄντρον ſemper vocat, ſicut Hebræis monumentũ dicitur מערה ſpelunca, quod paullò antè oſtendimus; ſcribitque idem Euſebius, aggeſta terra aliiſque rebus eum locum à paganis fuiſſe obrutum, ne vlla extaret eius memoria. Veùm hæc aliis diligentiùs expendenda relinquimus.

C. Sozomeni & Baronii error ſuper cæde Zachariæ Prophetæ.

ANNI XXXIV. Nu. CXXXV.

POllinctores Iudæorum ſolitos capita ſepeliendorum tondere, refert Baronius è Rabbinis: deinde vt id probet, affert hiſtoriolam de inuento corpore Zachariæ Prophetæ, ſub Honorio Imp. ſed aliud eſt tonderi, aliud ἐν χρῷ κείρεσθαι, radi ad viuam cutem. Nam ait Sozomenus de Zacharia, οὖος ἀνηρημένος ἐν χρῷ κεκαρμένος. Verùm hoc leue, præ eo quod iam dicam. Nam Baronius & hoc loco, & in anno Chriſti 615. vbi eadem fabula, (neque enim aliter dicendum) fusè ab ipſo exponitur, errauit inſigniter, dum Sozomenũ pueriliter errantem ſequitur. Ait Sozomenus, Zachariam Prophetam à Ioaſo rege Iudæ fuiſſe extinctum. Atqui inter Ioasũ Ochozię filiũ qui ſublata Athalia regnauit in Iuda, & Zachariæ Prophetæ mortem, anni interceſſerunt non multò pauciores quadringentis. quomodo igitur Ioas rex Iudæ illum occidit? Nimirum Sozomeno impoſuit homonymia; & Zacharias ille, quem impius Ioas lapidibus obruit, alius fuit à Zacharia Prophetã; is autem fuit Ioiadæ Pontificis filius, ipſe quoque in ea dignitate patri ſucceſſor, de cuius cæde, lege 2. Paral. 24. 20.

CI. Locus è lege quadam Iudæorũ malè verſus apud Baronium. differentia inter Naſi & Regem.

AN. XXXIV. Nu. CXXXVII.

REfert Baronius legẽ ſumptuariam, qua modus eſt impoſitus impenſis apud Iudęos fieri ſolitis circa veſtes, quibus mortuos inuoluebant (Hebræi *tacricin* propriè vocant;) & ait, legem adſtrinxiſſe oẽs, *etiamſi quis regali effulgeret amplitudine.* Hæc aut malè verſa ſunt à monitore Baronii, aut ab illo parum ex fide recitata. Hebræa ſic habent. אפילו לנשיא שבישראל, *etiamſi ille eſſet Naſi in Iſrael.* oſtendimus in ſuperioribus, caput Synedrii dictum fuiſſe

Naſi: ſed eum à potentia & dignitate regia longè abfuiſſe: etſi non neſcimus, Rabbinos interdum poteſtatem quaſi regiam principi Synedrii attribuere, vt legere eſt apud Zacuthum, pagina 54. b. cæterùm quod ad ſplendorem & magnificentiam attinet, qua de re in hac lege agitur, nulla ex parte Naſi cum Rege fuit comparandus. itaque non debebant hæc duo vocabula confundi.

CII. Reliquiæ rerum quæ ad Domini ſupplicium adhibitæ.

AN. XXXIV. Nu. CXXXVIII.

QVæ hic Baronius de variis reliquiis earum rerum, quæ ad Domini ſupplicium ſunt adhibitæ, ea nos aliis relinquimus expendenda. Qui in hiſtoria Eccleſiæ cum aliquo iudicio ſunt verſati, non ignorant; primis Eccleſiæ ſeculis in negotio religionis & cenſu rerum ad pietatem pertinentium, reliquias non eum locum habuiſſe, quē poſtea obtinuerunt: vnde illud iam altum ſilentium harum omnium rerū, quæ hîc à Baronio commemorantur, & ſimilium aliarum; quæ poſt aliquot ſecula, prima ſimplicitate paulatim degenerante, & innotuerunt verè an falsò, & in pretio magno eſſe, ſtudioſiſſimeq; inquiri ceperunt. Itaque non potuit Baronius narrationis ſuæ alios teſtes laudare, præter Gregorium Turonenſem & Bedam: quorum nos virorum pietatem & zelum promouendæ religionis ſuſpicimus & veneramur: at facilitatem in credendis multis, quæ priora ſecula non crediderant, admodum ſuſpectam habere profitemur. Quod autem Baronius in hiſtoria paſſionis illa commemorat, quæ poſt ſecula ſex, ſeptem, vel etiam plura ad notitiam hominum peruenerunt; immanis quidam & intolerabilis eſt anachroniſmus: quales ſunt in his Annalibus commiſſi numero propè infiniti. Sed de his ad annum quinquageſimum-quintum plura, ſi Deus volet. De Veronicæ imagine nihil addam impræſentiarum ad ea, quæ ὁ πολυμαθέστατος, hoc eſt, *eruditiſſimus*, Iohannes Rainoldus, probitate & doctrina vir inſignis, aliique noſtræ ætatis viri primarii, obſeruarunt. Qua religione eam imaginem coluerit Papa Innocētius Tertius, legere memini apud Matthæum Pariſienſem, initio rerum Henrici Tertii, at neque præceptum eius faciendi in Scripturis legere memini: neque in primæuæ Eccleſiæ hiſtoria ſimile vllum exemplum.

CIII. Ligni Crucis ſanguine Chriſti aſperſæ veneratio. eius ſoliditas indetribilis Paulino. Cyrilli dicta quædam è Catecheſibus exponuntur. ſine cauſa librum eſſe ſuſpectum.

AN. XXXIV. Nu. CXXXIX.

LIgnum Crucis Chrſti, quæ ſacro eius ſanguine fuit reſperſa, in magna fuiſſe apud veteres veneratione, neque ignoramus, neque miramur. Nemo tamen ex antiquis

antiquis, quod ſciam, ei ligno indetribilem ſolidiratem attribuit, præter Paulinum. Cyrillus quem putauit Baronius idem dicere; longè aliter loquitur. Fateor ſcribere illum in catecheſi 4. τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ πᾶσα λοιπὸν ἡ οἰκουμένη κατὰ μέρος ἐπληρώθη. *Ligno Crucis totus iam orbis terrarum per partes eſt impletus*: & ſimilia his in catecheſi decima, quæ à Baronio proferuntur. Sed in iis verbis, quis non animaduertit imitationem eius quod dicit Iohannes in fine Euangelii? *Si omnia*, inquit, *Chriſti facta ſcriberentur, mundum ipſum libros de iis confectos non capturum*: quæ eſt elegans hyperbole; figura ſacris ſcriptoribus familiaris. Sic & Cyrillus vtroque loco, mundum iam plenum eſſe ligno Crucis; quia fruſtula quædam parua & minuta eius ligni, per omnes totius Orbis prouincias iam tum fuerant delata. Hoc quàm diuerſum eſt ab eo, quod vel Paulinus vel Baronius dicunt? Scio viros graues, propter huiuſmodi quædam loca cùm in myſtagogicis, tum in cæteris Catecheſibus, negare opus id eſſe γνήσιον, hoc eſt *genuinum*, Cypriani. Nos præter teſtimonia vetuſtiſſimorum auctorum, qui eius operis Cyrilli meminerunt, aut quædam etiam ex illo deſcripſerunt, Hieronymi, Theodoreti, Damaſceni, Photii Patriarchæ, aliorum; rationes plurimæ & validiſſimæ vt aliter ſentiamus impellunt; de quibus agendi pluribus non eſt hîc locus.

***

CIV. Terram per quam Deus miracula edebat, venerationi olim fuiſſe; non tamen adoratam. Reliquiæ hodiernæ.

ANNI XXXIV. Num. CXL.

TEſtatur B. Auguſtinus terram ſanctam de Ieroſolymis allatam valuiſſe contra vexationes Spirituum malignorum, & contra morbos. Hoc quia tantæ pietatis vir, non vt ex incertis rumoribus acceptum, ſed vt certò ſibi compertum, narrat; verum eſſe equidem nullus dubito. Refero igitur hoc inter alia diuinæ potentiæ argumenta, quam ille quoties & quomodo voluit, exeruit: nec miror Heſperium terram illam reuerenter habuiſſe: paratus idem facere ſimili in re, de qua liquidò mihi conſtaret, per illam miracula Deum edere. Hoc verò nihil quicquam habet commune cum hodierna doctrina, quæ adorandas docet eſſe reliquias: quod Heſperium non feciſſe; ille ipſe Auguſtini locus euincit. Vt interim taceam, hodiernas reliquias maxima ex parte aut incertæ fidei eſſe, aut palàm ſuppoſititias & falſas; quod diſſimulandum defenſoribus illarum non erat, ſi pietatem ſuam cum Deo probare curarent.

CV. Hallucinatio Baronii in Irenæi loco.

ANNI XXXIV. Num. CXLII.

DIſputationi Chronologicæ, quam mox ſubjicit Baronius,

quantum ſit tribuendum, & illa Romana Chronographia tantopere ipſi laudata, quantum mereatur fidei, doctis viris, qui eam partem eruditionis ex profeſſo tractant, relinquo expendendum. Ego Baroniũ vt fere alibi, ſic etiam hoc loco ſcriptorem fuiſſe parum accuratum animaduerto: quod vnico exemplo ex hac diſputatione petito, ſatis ſit probaſſe. Is igitur, ſententiam Irenæi de ætate Domini quando eſt paſſus, malè recitat; deinde Irenæum fruſtra defendit. Nuſquam affirmat ille, Ieſum Chriſtum poſt annum ſuæ ætatis quinquageſimum eſſe paſſum, quod dicitur in Annalibus: ſed ait à quadrageſimo aut quinquageſimo anno declinari iam in ætatem ſeniorem, *quam habens*, inquit, *Dominus noſter docebat*. nihil præciſè definit; & tam poteſt intelligi, Chriſtum inter annum quadrageſimum & quinquageſimum eſſe paſſum, quàm de exacto quinquageſimo: neque verò Irenæus illo argumento vtitur ex Iohanne 8. 57. quod commemoratur à Baronio. At defenſio Irenæi palàm falſa. Ait enim: *Hæc licet apud ipſum legantur; quòd ab ipſo ſint ſcripta negamus omnino: nam eodem capitulo ſuperiùs his contraria profitetur, cùm bapizatum Dominum dicit exiſtentem annorum triginta: ac ſubinde tria numerat Paſchata, quorum tertio ipſum Ieſum eſſe paſſum affirmat.* hæc omnia vera ſunt; collectio tamen Baroniana eſt falſiſſima. Committit principium capitis cum fine; quæ ſunt inter principium & finem non attendit. Irenæi ſententia fuit; Chriſtum veniſſe quidem ad baptiſmum anno ætatis ſuę trigeſimo: ſed Ieroſolyma non priùs acceſſiſſe, quã magiſtri ætatem perfectam haberet. Appellat autem ille perfectam ætatem, quæ omnia humanæ vitæ tempora aut exegerit, aut ſaltem attigerit; infantium, puerulorum, iuuenum, & ſeniorum. cæteras ætates à Chriſto eſſe exactas; ad ſenilem ſaltem perueniſſe. Verba Irenæi: *Dominus triginta quidem annorum exiſtens venit ad baptiſmum: deinde Magiſtri ætatem perfectam habens venit Ieruſalem, ita vt ab omnibus iuſtè audiret Magiſter: non enim aliud videbatur, aliud erat. ſicut inquiunt qui putatiuum introducunt; ſed hoc erat quod videbatur. Magiſter ergo exiſtens Magiſtri quoque habebat ætatem.* Mox: *Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, ſanctificauit infantes, in paruulis paruulus*, &c. deinde: *in iuuenibus iuuenis, exemplum iuuenibus fiens, & ſanctificans Domino. Sic & ſenior in ſenioribus, vt ſit perfectus magiſter in omnibus non ſolũ ſecundùm expoſitionem veritatis, ſed ſecundùm ætatem.*

CVI. *Quo ſenſu paraſceue dicatur* cœna pura. *An Iudæi in paraſceuis à carnibus abſtinuerint, aut ieiunarint.*

ANNI XXXIV. Num. CLIV.

QVæ ſcribuntur deinceps in Annalibus ſuper dictionibus *paraſceue* & *cœna pura*; ea partim vera ſunt & certa; partim ἀνιςόρητα & incerta; quædam etiam à veritate ſic aliena, vt nihil queat magis. Patres Latinos Græcum vocabulum παρασκευὴ, quod feſti præparationem ſignificat, vertere aliquando *cœna pura*, verum eſt, neque

Baronio

Baronio primùm obſeruatum. Iam olim ante annos fere quadraginta, in Notis ad Feſtum, verbo indicaverat Ioſephus Scaliger, auctòrem Gloſſarii cùm ita ſcribit, *Cœna pura*, προσάββατον, imitatione Gentilium ſic appellaſſe Iudæorum paraſceven. Idem vir illuſtriſſimus poſtea in ſexto operis magni De emendatione temporum, docuit, παρασκευὴν Græcis & *Cœnam puram* quibuſdam Latinorum Patrũ eſſe quod in Rabbinorũ libris appellatur ערוב: nos Gallicè dicimus, *la veile de la feſte.* quod voci Hebraicæ non malè reſpondet. nam *herub* eſt ab *hereb* veſpera. Vt hodie nonnulla ſunt feſta, ad quæ die antecedente fit quædam præparatio: ſic apud Iudæos olim, ſabbatum propter ceſſationẽ ab omni opere, & præcipua feſtorũ, propter diei magni apparatum, habuere ſuas *herubim*; paraſceuas: de quibus ſatis dictum eſt in ſuperioribus, cùm Baronii, & aliorum ſententiam confutaremus, qui paraſceven fuiſſe volunt diei ſabbati propriam. Hîc verò obſeruandum eſt, licèt pro eodem ſumantur appellationes *paraſceues* & *cœna pura*: in re tamen diſcrimen ingens fuiſſe. Nam in ritibus paganorum *cœna pura* appellatur cœna, illis apponi ſolita, qui in caſto erant, quod Græci dicunt ἁγνεύειν vel προαγνεύειν. Erant autem pro diuerſitate ſacrorum ritus diuerſi, & multiplex ciborum obſeruatio. Sic dicit Arrianus in Diſſertationibus Epicteti, eum qui ſuſcepturus erat myſteria, acceſſiſſe προηγνευκότα, id eſt, poſtquam obſervaſſet leges caſtimoniæ, proprias illis myſteriis, quibus initiari volebat. pars autem caſtimoniæ, ſiue vt veteres loquebantur, caſtus illius, erat poſita in ciborum delectu. In Hebræorum verò ritibus, nihil eiuſmodi fuiſſe legimus. habuerunt ſanè etiam apud hos paraſceuæ magnarum feſtiuitatum ſuas obſeruationes: ſed delectum aliquem fuiſſe ciborum vltra legem Moſaicam, quę omnes ex æquo adſtringebat, neque in Scripturis legimus, neque in Talmudicis aut Rabbinicis ſcriptis. Extant apud Moſem Ægyptium & alios Rabbinos tractatus integri *Herubim* inſcripti, vbi deſcribuntur accuratè omnia, quæ fieri ſeruarique ſolita in veſperis feſta aut ſabbata antecedentibus: ibi nullam, quod equidem obſeruauerim, delectus ciborũ mentionem fieri inuenias. Extant præterea diuerſi tractatus, è re inſcripti תעניות *afflictiones*, ſiue *Angariæ*: vbi ieiuniorum cauſſæ, modi, termini, ſupplicationes illorum dierum, & proceſſiones, ritus denique omnes ſigillatim explicantur: de ciborum tamen delectu nullum in eius argumenti libris quos legi, verbum memini obſeruare. Ieiunia enim populi Iudaici, non erant mutationes ciborum; ſed vera abſtinentia ab omni cibo & vino. Quid, quòd ne illud quidem facile probatu, Iudęos in ſuis paraſceuis ieiunaſſe? imò conſtat non ieiunaſſe, aut certè non in omnibus. Ne longè abeam; in paraſceue Paſchatis agnus Paſchalis edebatur. Quare apud Iohannem, cùm Iudæi non ingrediuntur Pilati prætorium, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *ne polluantur, ſed vt comedant Paſcha*, 18. 28. & cùm corpus Domini feſtinanter ex oculis hominum eripitur, *propter paraſceuen Iudaeorum*, 19. 42. diuerſis verbis eadẽ

cauſſa exprimitur. Baronius eſum paſchatis in illo Iohannis loco, non vult intelligi de agno paſchali: quod etſi illi concederemus (oſtendimus autem falli ipſum inſigniter) manebit nihilo tamen minùs, quod modò obſeruabamus; Iudæos in paraſceue paſchatis neque ieiunaſſe, neque à carnium eſu abſtinuiſſe: nam & Baronius edere Paſcha, illo loco interpretatur de victimarum aliarū eſu. Ex his liquet, paraſceuen Iudæorum à Latinis Patribus Tertulliano, Auguſtino, Irenæi interprete veteri, & aliis, nec non ab iis Iudæis qui temporibus Auguſtini in Africa erant, *cœnam puram* fuiſſe dictam, appellatione translata è ritib. Gentium, ἀναλόγως, non quia eædem eſſent obſeruationes. Sic ſuprà adnotabamus, etiam alia præter Romanam crucem ſupplicia ἀναλόγως appellata reperiri crucem & σταυρὸν atque ita multa dicuntur.

CVII. Hallucinationes aliquot Baronii in eadem diſputatione.

IBIDEM.

HIs ita expoſitis, propoſitam diſputationem breuiter expēdamus. Initio obſeruatur ex Auguſtino, Iudæos voce Græca *paraſceue* eſſe vſos: quod quidem eo ſenſu verum eſt, quo dixit Auguſtinus: at non illo quo accepit Baronius. Nam Auguſtinus loquitur de illis ſui temporis Iudæis, qui Africam incolentes Latinæ linguæ aſſueuerant, & de illis qui inter Græcos habitantes Græcè loqui didicerant. Sic ille: *Iſto verbo libenter vtuntur Iudæi in huiuſmodi obſeruationibus, etiam qui magis Latinè, quàm Græcè loquuntur.* Ait, *vtuntur*, nempe horum temporum Iudæi. Baronius ait Iudæos ea voce vti conſueuiſſe: nec diſtinguit tempora; ſed videtur eundem errorem erraſſe, quem ſuprà notabamus in voce *Apoſtoli* apud Epiphanium perperam ab eo accepta. Sic quum alio loco dicat idem Auguſtinus, Iudæos Latinè loquentes paraſceuen appellare *Cœnam puram*; Baronius qui illum deſcribit locum, iam olim Iudæos ſic nominaſſe: itaque in fine diſputationis cauſſam reddere conatur, cur Iudæi paraſceuen Paſchatis eo nomine dixerint: neque animaduertit eam appellationem veteribus Iudæis fuiſſe ignotam; paucos tantùm recentiorum, qui in Africa Latinè loquebantur, è ritibus Gentium id verbi tranſtuliſſe & ſuis cerimoniis accommodaſſe. Audiamus Auguſtinum: *Paraſceuen cœnam puram Iudæi Latine vſitatiùs apud nos vocant.* Nota *apud nos* & *vocant.* non igitur in commune omnes Iudæi: non veteres. Mox reprehendit eos, qui feriam ſextam appellari ſolitam fuiſſe *cœnam puram* autumant: & errant quidem illi; ſi ſolum Veneris diem, quem nos vocamus, paraſceuen aut cœnam puram arbitrantur fuiſſe dictum. nam vt ſæpe monuimus, non ſolus ille dies qui Sabbatum antecedebat, ſic dictus; ſed & plures alii. At Baronius clauum clauo, errorem errore trudit: non enim minùs falſum eſt, ſolùm paraſceuen Paſchalem ita fuiſſe nuncupatam. Poſt hæc accingit ſe, vt quid ſit *cœpura* apud τοὺς ἔξωθεν, hoc eſt, *extraneos*, ſcriptores exactè inueſtiget:

putat

putat enim eadem opera ſe inuenturum, quid Hebræi ea appellatione intellexerint. Sed eſt hic quoque errornon mediocris: nam vetus quidem populus Hebræorum ante Chriſtum & circa eius tempora atque etiam poſt, eam appellationem ignorarunt: quare neque in Scripturis, neque in Rabbinorum Commentariis quicquam legas, quod vllo pacto ad illam appellationem accedat. poſteriores autem pauculi qui illa vſi, nomen quidem à Gentibus àcceperunt, ſed cauſſam nominis apud illos ſic reliquerunt, vt fumum in montibus, qui acapna inde auferunt, quod olim dicebat Anacharſis. Probat deinde aliquot teſtimoniis, *cœnam puram* fuiſſe nuncupatam, in qua more Pythagoræ ab eſu carnium abſtinebatur. Fateor ſcribere Philonem, menſam Eſſenorum fuiſſe καθαρὰν τῶν ἐναίμων, *puram à ſanguine præditis*: id eſt, nullas habuiſſe carnes animalium ſanguine præditorum: male enim Baronianus interpres *dapes cruentas* comminiſcitur. ſed non recte colligas ex illo Philonis loco, cœnas ſine carnibus καθαρὰ δεῖπνα, Græcis quorum lingua ille vtitur, aut Eſſenis, de quibus loquitur, ſolitas fuiſſe vocari. Paulus Actor. 17.16. vocat Athenas κατείδωλον πόλιν, *vrbem plenam imaginibus & ſimulacris deorum* ſi quis ex eo colligat Athenas ſic fuiſſe vulgo dictas, inepte faciat. neque in Tertulliani loco è cap. 9. libri de pœnitentia, puræ cœnæ fit vlla mentio, ſaltem expreſſa. coniectura tantum ea eſt Baronij; quam vt non plane reiicio, ita parum firmam eſse arbitror. In Plutarchi gemino libello de eſu carnium, leguntur multa de hominum antiquiſſimorum victu, cum ab eſu animantium adhuc temperabatur. leges etiam in libro poſteriore δεῖπνον ἀφελές; ſed ea ſimplex & paratu non magno inſtructa cœna eſt. at vero *cœnam puram* illam eſſe, quæ abſq; animatis paratur; neq; dicitur à Plutarcho, neq; ex illis eius libellis poteſt colligi: & omnino falſum eſſe, euincit Feſti Pompeij ille ipſe locus, cuius paullo ante facta eſt mentio in hac diſputatione. Sequitur conclusio: *Sic agitur,* ait, *quantum ex his colligere licet, non quodlibet ieiunium, cœnam puram maiores dixere; ſed in quo abſtinentius victitarent.* Hæc concluſio quam bene ſequatur ex præmiſſis, docti viderint: nos aliam potius collectionem exſpectabamus. MAIORES autem cum dicit, tam Gentiles intelligit, quam Iudæos, vt ex ſequentibus intelligitur. putauit enim & rem & nomen Cœnæ puræ communia fuiſſe veteribus Iudæis & paganis: quæ eſt craſſiſſima hallucinatio, ſicut probauimus.

CVIII. Ieiunia Sabbatica Iudæorum. ἡ τῆς νηστείας ἡμέρα. Vitis aurea in Templo Ieroſol. Alia.

ANNI XXXIV. Num. CLVI.

OCcaſione paraſceuæ nata eſt quæſtio de *Cœna pura*: nondum hæc deciſa eſt, & ecce alteram quęſtionem, Cur dixerint pagani quidā ſcriptores Iudęos ſabbatis ieiunare. hæc alias porro generabit. Sic ſequitur vara vibiam. Sed non eſt liberali ingenio indigna harum rerum cognitio. Proferuntur aliquot veterum ſcriptorum teſtimonia, vbi id clare dicitur. Quod in eo cenſu ponitur

nitur Strabo, dubito quam recte hoc fiat. Scribit ille quidem libro 16. Ieroſolyma à Pompeio capta fuiſſe, quum obſeruaſſet *τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν, ἡνίκα ἀπείχοντο οἱ Ἰουδαῖοι παντὸς ἔργου, diem Ieiunij, quando abſtinebant Iudæi ab omni opere.* videtur de Sabbato ſenſiſſe, & putaſſe ſeptimũ diem ieiunio fuiſſe cultum. ita igitur accipit Baronius. ſed non eſt neceſſe. nam etiam Ioſephus ſimiliter vt Strabo tempus illud deſignat, *περὶ τρίτον μῆνα, τῆς νηστείας ἡμέρᾳ. tertio menſe, ieiunij die*, libr. 14. cap. octauo. intelligit autem, diem decimum ſeptimum menſis Tamuz, qui eo anno incidebat in quartum diem Iulij, feriam ſeptimam. eum menſem vocat Ioſephus tertium, nempe à Niſan primo; qui tamen erat quartus: & fortaſſe ſcripſerat *τέταρτον*; non *τρίτον*, etſi poteſt aliter excuſari. Quum autem multa dici queant, cur de Iudæis in eam opinionem Gentiles venerint: exiſtimo tamen, nihil verius afferri poſſe, quam quod olim dicebamus ad Suetonij Auguſtum cap. 76. quodque Baronio etiã placitum, ex ignorantia rerum Iudaicarum id ſibi illos perſuaſiſſe. Inde etiam originem habuit alterum eorundem commentum delirum, ad quod mox delabitur conditor Annalium, de Baccho à Iudæis culto. Quoniam autem de vite aurea quæ fuit in Templo mentionem facit Baronius; obiter ſtudioſos monebo, celebrari duo diuerſa, eius formæ donaria, quorum vtrumq; *Vitis aurea* eſt appellatum: Strabo autem Ioſephum dubitat, vtrum vitem an hortum prius illorum debeat nominare: videntur non diſſimilia his fuiſſe illa Apolloniatarum & aliorum populorum donaria, quorum meminit Plutarchus in libro, Quod deſierint oracula verſibus reddi; & appellat *θέρη χρυσᾶ, æſtates aureas*, quia æſtiuos fructus ſimilitudine referebant. Vtriuſque donarij mentio habetur cum apud Ioſephum, tum apud Pſeudogorionidẽ. ſed hic planus vt fœdiſſimus impoſtor, multa mentitur, præſertim in mentione poſterioris vitis, ſicut vere obſeruatum eſt Ioſepho Scaligero in Serarium, capite quinto. At quod vir ſummus putabat, laudari eo loco à Pſeudogorionda: libros Ioſephi contra Appionem, vbi nihil ſimile hodie legitur; *μνημονικὸν* id fuit *ἁμάρτημα*, hoc eſt, *memoriæ lapſus*, neque enim ad priorem vitem pertinet locus de quo ibi tractat Scaliger, ſed ad poſteriorem: neque ea Pſeudogorionidæ verba proprie pertinent ad hiſtoriam Ioſepho narratam lib. 14. cap. 5. de qua agit falſus Gorionides in c. trigeſimo octauo editionis Venetæ. Illa fuit vitis antiquior, *κειμήλιον* domus Haſſamonæorum, vt recte ait Scaliger, quam Pompeio dedit Ariſtobulus Alexandri Regis F. at de poſteriore vite, quæ ab Herode in Templo à ſe inſtaurato dedicata fuit, agit Ioſephus l. 15. c. 14. & cum illo capite comparanda ſunt, quæ narrat Pſeudogorionides partim vera, partim falſa. c. illo in editione Italica 55. Quod igitur ille planus librum laudat, quem ait ſe ſcripſiſſe להם *in gratiam illorum* nempe Romanorum, non debet referri ad libros contra Appionem: ſed ad vberiorem hiſtoriam Græcam Ioſephi, vel Latinam eius interpretationem. ſic enim paſſim ille impoſtor illud opus laudat, tanquam

tanquam à ſe compoſitum. Porro vitis aureæ quæ in Templo fuit, etiã in libris antiquorum Rabbinorum fit mentio. è quorum monumentis ſcribit Zacuthus in Iuchaſin,p.27.b. hominum trecentorum opera, ſolitum id donarium loco moueri. vnde intelligimus, cur Strabo non ſolum vitē illud appellet, ſed etiam hortū. Hebræi tamen, vt cæteri גנן של זית.

CIX. Incōſtantia Baronij & hallucinationes in eadē diſputatione.

ANNI XXXIV. Num. CLIX.

REdit tandem Baronius ad propoſitam quæſtionem, Quid ſit *cœna pura*. Non erat difficile verbo rem abſoluere. Nam ſi *cœna pura* eſt paraſceue, vt affimat B. Auguſtinus, & confirmat optimum Gloſſarium: ſequitur neceſſario, non vnius duntaxat diei propriam fuiſſe eam appellationem; ſed multorum communem: paraſceuas enim plures habuiſſe Iudæos, Sabbati, Paſchæ, Pentecoſtes, item aliorum dierum bonorum clamant omnes libri Rabbinorum, quod ſæpe iam diximus. Quare vt paraſceuæ erant plures, ſic plures Cœnæ puræ: ſiquidem idem fuit paraſceua & Cœna pura. Propterea Tertullianus aduerſus Marcionem libro 5.cap. 4. dies commemorans aliqua ſolemnitate inſignes apud Iudęos, coniunctim recenſet, *Sabbata, cœnas puras, & dies magnos.* vbi ſine dubio *cœnas puras* numero multitudinis dixit, vt omnes complecteretur & Sabbatorum, & dierum feſtorum paraſceuas. Quemadmodum autem in ſcriptis Rabbinorum vox *herub*, vel adiectione alicuiꝰ vocis reſtringi ſolet, puta, *herub ſabbat*, vel *herub peſach*; aut ex circumſtãtia loci debet exponi: ſic prorſus etiam voces paraſceua & cœna pura interpretationis ſemper egent. Idcirco ſcribit Marcus 15. 42. ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι προσάββατον. hic addita eſt interpretatio, *paraſceue, id eſt dies antecedens ſabbatum.* Apud alios Euangeliſtas non additur aliquando expoſitio: ſed ea facile ſuppleri poteſt, vel ex loci circumſtantia, vel ex aliis locis. Sic Ioh. 19.31. *paraſceue Iudæorum* ſimpliciter nominatur: ſed peti expoſitio debet ex eiuſdem capitis verſu 14 ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα. *erat paraſceue Paſchatis.* eadem enim dies, vt ante expoſuimus, & Sabbati erat paraſceue vt appellatur à Marco; & Paſchatis, vt affirmat Iohannes. Itaque Nōnus vbi Iohannes paraſceuē Paſchatis nominat, ipſe eũ diem appellat paraſceuen Sabbati. Ἕκτη δ', ἣν ἐτίτυνον προσάββατον, ἔπλετο ἠώς: vice enim interpretis fungitur, vt non ſemel alibi. Baronius in ſimpulo quantos fluctus moueat, piget dicere. Repetit quod ante dixerat, cœnam puram non eſſe Sabbati paraſceuen, vult eſſe paraſceuē Paſchę, ex ſententia Auguſtini; nam ipſe hanc ſententiam licet vetuſtiſſimã totis viribus ſupra oppugnauit. Addit, Irenæum ſic eſſe intelligendum lib. 5. cap. 23. in quo tamen fallitur manifeſtiſſime. nam eo loci Irenæus nullum reſpectum habuit ad paraſceuen Paſchatis: ſed comparans diē quo peccauit Adam, cum de paſſionis Chriſti, ait vtrumque fuiſſe feriã hebdomadis ſextam, & obiter notat eum eſſe paraſceuen Sabbati, quod Latinus interpres vertit, *hic eſt paraſceue, quæ dicitur cœna pura.* Conferendus eſt ille Irenęi locus cum alio

cum alio libri primi, capit. 10. eiuſdẽ fere ſententiæ, qui in Græco textu ſic habet: διὰ τοῦτο Μωσέα ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν εἰρηκέναι τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι· καὶ τὴν εἰκονωδίαν (*quid, ſi legendum, οἰκονομίαν;*) δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν, ἥ τις ἐστὶ παρασκευή. vetus & ſemibarbara verſio, ſic *Propter hoc Moſen in ſexta die dixiſſe hominem factum; diſpoſitionem autem* (intellige paſſionem,) *in ſexta die quæ eſt cœna pura.* Quid autem intelligendum ſit per paraſceuen Paſchatis declaratur his verbis: *Iudeos appellare ſolitos cœnam puram, veſperum ante Paſcha, quo ipſi inciperent azyma manducare.* Mirum eſt non vidiſſe Baronium, hanc ſententiam funditus euertere quicquid in ſuperioribus diſputatum fuerat. Nam quomodo conſtare poterit, Cœnã puram ſic dictam eſſe, quod carnibus animaliũ careret: aut quod ieiunium eſſet in quo abſtinẽtius victitarent? vtrumq; nunc planiſſime refellitur ab eodem qui dixerat. nam Iudęi quando azyma incipiebant, neque ieiunabant, neque carnibus abſtinebant: tunc enim agnus Paſchalis edebatur. Quare ſententiæ Baronianæ ſeſe inuicem deſtruunt. Eiuſdem farinæ eſt illa etiam quæ ſubiicitur obſeruatio: Cœnam puram à Iudæis eſſe appellatam, quæ ſine fermento agitaretur. Id haberet ſpeciem aliquam veritatis, ſi conſtaret ſolam paraſceuen Paſchalem ſic fuiſſe dictam. ſed quid dicemus de paraſceua ſabbati quam Irenæi interpres duobus locis *cœnam puram* vocat? In hæc abſurda conditor Annalium præcipitem ſe dedit quod de ritibus Iudaicis ex inanibus quibuſdã coniecturis auſus eſt pronunciare: qui id potius dare operam debuerat, vt res Iudaicas è ſcriptis Iudæorum cognoſceret.

CX. De hora terræ motus: item de hora crucifixionis. Proponuntur dubia quædam, & eorum ſolutiones ex antiquis. Nõni locus. Iohannis autographum, & ex eo locus emendatus in Euang.

ANNI XXXIV. Nu. CLXII.

IN paſſione Domini duæ difficultates ratione horum occurrunt; quarum alterã tractat prolixe Baronius; alteram prætermittit. Prior eſt hæc: Iohan. 19. verſ. 14. dicitur fuiſſe ὥρα ὡσεὶ ἕκτη, *hora fere ſexta*, quando Pilatus in tribunali ſedẽs in Gabbatha Ieſum produxit, & dixit Iudęis; *Ecce Regem veſtrum.* certum eſt, inter hanc Pilati vocem & exortum tenebrarum, quæ poſt crucifixionẽ Chriſti terras abſconderunt, tempore opus fuiſſe non modico: vt Dominus condẽnaretur, traderetur, duceretur ad locũ ſupplicii, extra vrbẽ, irrideretur, crucifigeretur. Scribit tamen Marc. 15. 33. cum tenebræ ſunt exortæ, fuiſſe horam ſextam. Soluũt viri docti hunc nodum ex Lucæ 23. 44. qui ita ſcribit, ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο. *erat hora quaſi ſexta, & tenebræ ſunt factæ*: volunt enim, verba Lucæ, quæ eadem ſunt cum verbis Iohannis, contrario modo eſſe exponenda; vt intelligatur hora ſexta paullo ante prætérita; quum apud Iohannem ſit intelligenda, hora paullo poſt futura. Marcum igitur horam ſextam eo loci appellaſſe, non præciſe tempus ipſum horæ ſextæ, ſed latius tempus à ſexta: quæ præterierat, nõ magno diſtãs interuallo. Alii alia afferunt: ſed õniũ

fortaſſe

fortaſſe optima ſolutio fuerit, exſpectandum eſſe Eliam, qui τὰ ἄπορα, Scripturarum ſoluat; atque interim verbi diuini certitudinem, tam in iis quę non capimus, quam in iis quæ capere videmur, humiliter eſſe adorandam. Altera dubitatio eſt de hora crucifixionis. Nam quum ex illo Iohannis loco intelligatur, Chriſtum hora ſexta, vel, vt modo dicebamus, paullo poſt ſextam, fuiſſe cruci affixum; ſcribit tamen Marcus 15. 25. id factum eſſe hora tertia. *ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν*, Et veterum & neotericorum interpretum optimū quemque hæc difficultas habuit exercitum. Multa igitur viri docti excogitarunt, quę legi apud illos poſſunt. Sed quum iam olim grauiſſimi auctores cenſuerint, hanc diſſenſionem non ab ipſis Euangeliſtis, ſed ab eorum deſcriptoribus eſſe profectam, vt diſcimus ex Hieronymo & Theophylacto; miror Baronium horum ſententiæ ne meminiſſe quidem. Putauit ille, tolli omnem difficultatem per tributionem horarum diei in quatuor quadrantes ternarum horarum; qui ab vltima cuiuſque quadrantis hora denominarentur. Et eſt profecto iſta ratio admodum expedita; eſſet modo ſatis certa: quod neque Franciſco Toleto viſum, nec mihi videtur. Nam quis veterum ei obſeruationi fundus eſt? Cenſorinus id non dicit, quem laudat Baronius, & alii poſt illum. Meminit quidem Cenſorinus quadrantis diei: ſed hoc nihil quicquam facit ad illam obſeruationem, qua de nunc agimus. Quare non eſt reiciēda ſuſpicio de menda librarii in litera numerali; de quo non dubitat. Hieronymus ad Pſalmum 77. vbi aliquot mendarū profert exempla: & Toletus non aliter iudicabat cū hæc ſcriberet: *Fateor in hac parte, niſi volumus admittere ſcriptorum vitium cum Hieronymo & Theophylacto, nihil eſſe quod ex integro ſatisfaciat.* Etſi autem inter hos duos de menda & origine mendi conuenit; in eo tamen non conueniunt, vter Euangeliſtarū correctionis opus habeat. Hieronymus ait nota ϛ, quæ *epiſemum* eidem, & Epiphanio, Irenæo, Theophylacto atque aliis dicitur, in Γ fuiſſe mutatam, *ἐξ ἀπροσεξίας τῶν μεταχαραξάντων*, *per incogitantiam deſcribentium*, vt loquitur Theophylactus. quare ex Hieronymi ſententia Marci codices fuerint emendandi, & *ἕκτη ſexta* ſcribendum pro *τρίτη tertia*. Theophylactus contra, multis diſputat Γ in ϛ eſſe mutatum ab aliud agente librario; ac proinde apud Iohannem eſſe corrigendum, *ὥρα ὡσεὶ τρίτη*, *hora quaſi tertia*. Accedit ad confirmationem huius ſententiæ ponderis magni auctoritas, Nonni vetuſtiſſimi paraphraſtæ interpretatio, ex qua conſtat, vel legiſſe ipſum, vel legendum cenſuiſſe, vt cenſet Theophylactus emendandum. Nonni iſta, *ἦν δὲ τιταινομένη τριτάτη θανατηφόρος ὥρη* Male capit hunc verſum Lucas Burgenſis, qui contendit Nonnum cum ita caneret, ſextam horam legiſſe in ſuis codicibus Euang. Iohannis, & voluiſſe exprimere. abſurde prorſus. *ὥρη τιταινομένη* non eſt *hora protenſa* vſque ad ſextam, vt ille putat: ſed eſt hora quæ protendebatur & agebatur, non autem iam exacta. *ὥρη τιταινομένη* poëtice atque etiam Attice pro *ἐτιταίνετο* ſiue *παρετείνετο agebatur*: at Lucas Burgenſis accipit pro

τετάρτην, plane exacta, quod eſt contra Helleniſmum. Porro Theophylacti emendationem prætulerunt Hieronymianæ, Theodorus Beza & Franſciſcus Toletus. Petrus Alexandrinus in diſputatione de Paſchate cuius ante meminimus; Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα· ὥρα ἦν ὡσεὶ τρίτη· καθὼς τὰ ἀκριβῆ βιβλία περιέχει, αὐτό τε τὸ ἰδιόχειρον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· ὅπερ μέχρι τοῦ νῦν πεφύλακται χάριτι Θεοῦ ἐν τῇ Ἐφεσίων ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ· καὶ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐκεῖσε προσκυνεῖται. *Erat paraſceue Paſchatis, hora quaſi tertia: ſicut habent libri accurate deſcripti; atque adeo ipſum autographum manu propria Euangeliſtæ Iohannis ſcriptum: quod gratia Dei ad hanc diem ſeruatum, extat in ſanctiſſima Epheſiorum Eccleſia, & à fidelibus eo accedentibus magna cum reuerentia inuiſitur.* Hæc ille. Ego non ignoro, quid aduerſus hanc ſententiam poſſit diſputari: de quo iudicium eſto eruditorum.

CXI. Hebdomas magna *ante Paſcha.* ἡ μεγάλη πέμπτη. Magnum Sabbatum. *Canones Apoſtolorum. Clementis Conſtitutiones.*

ANNI XXXIV. Nu. CLXV.

QVÆ ſubiiciuntur his de obſeruatione horarum Canonicarum, repetuntur accuratius numero 251. vbi quædam erunt dicēda. Quod autem ſubiicit mox Baronius de variorum ieiuniorum temporibus in veteri Eccleſia obſeruatis, veriſſimum eſt. Optarem tamen, vt accuratius eſſet ab eo inueſtigatum, quando quęque ieiunia fuerint inſtituta: non enim ſunt omnia paris antiquitatis. At hebdomadis magnæ ante Paſcha obſeruationem eſſe vetuſtiſſimam nemo peritus inſtitutorum antiquæ Eccleſiæ poteſt ignorare. Ego ſanctiſſimam illam conſuetudinem, iam inde à temporibus Apoſtolicis initium habuiſſe, aut non multo poſt facile crediderim. Patres Græci paſſim meminerunt, & vocant μεγάλην ἑβδομάδα, & extant Beat. Chryſ. ac multorū aliorum homiliæ, diebus habitæ huius magnæ hebdomadis. infima Latinitas vocauit *Pœnoſam*, vt apud B. Bernardum. Ritus varios pietatis ad obſeruationem huius hebdomadis pertinentes, cōmemorant Euſebius Hiſtoriç Eccl. libr. 2. cap. 17. item Epiphanius. pag. 466. Socrates, Sozomenus, Balſamon ad Epiſtolam Dionyſii Alexandrini, & alii. Cauſſam cur Magna Hebdomas ſit appellata, diuinitus explicat Chryſoſtomus homilia 30. in Geneſin: qua de re plura dicturi ſumus ſi voluerit Deus πολυέλεος, in accurata diſputatione, de Quadrageſima veteris Eccleſiæ, ad annum 57. Neque vero ipſa duntaxat hebdomas eſt appellata *Magna*, ſed etiam feria quinta eius ſeptimanæ dicta eſt in Eccleſia Græca, ἡ μεγάλη πέμπτη, *feria quinta magna.* In editione Chryſoſtomi Sauiliana, Tomo 5 pag. 547. extat ſermo, cuius titulus eſt; *In proditionem Iudæ; item in Paſcha traditionem myſteriorum; necnon de acceptæ iniuriæ obliuione*, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ, *ſancta & magna feria quinta.* Hoc titulo coniunguntur quæ acciderant τῇ τετράδι, feria quarta, cū crucifixione quę contigit feria quinta. Sic *magnum Sabbatum* diem ſequentem dixerunt, vt apud Photium ad canonem Apoſtol. 53. Ieiunij

feriæ

feriæ quartæ, & ſextæ, vetuſtiſſimã eſſe obſeruationem vltro concedimus: ſed firmandæ ei conſuetudini afferri tanquam certum canonem 68. inter Apoſtolicos, miramur. Sciebat auctor quam nutaret fides totius illius collectionis. Sciebat quid de ea Gelaſius & Rom. Concilium olim pronunciaſſent:poſtremo ſciebat,& ipſe fatetur alibi,quinquaginta duntaxat eorum à Dionyſio Exiguo fuiſſe agnitos:eos autem,qui ad illum numerum acceſſerunt,adeo fidei eſſe incertæ, vt hæreſin multos eorum ſapere ſcribat Bellarminus,in libro de ſcriptoribus Eccleſ. Idem dictum puta de conſtitutione edita nomine Clementis: quem librum paullo ante Baronius quũ reiiceret vt Apocryphum, cur ſibi non conſtat? Omnino ſi eſſet antiquitus creditum, aut illum canonem eſſe vere Apoſtolicum, aut illam conſtitutionem ab Apoſtolicis profectã, non ſcripſiſſent Tertullianus, Auguſt. & alii, de ieiunio nullum extare Chriſti vel Apoſtolorum præceptũ. quid enim eſt *Canon*, ſi non eſt præceptũ? quid διάταξις, ſi præcepti vim non habet?

CXII. An ab Ægyptiis didicerint Iudæi mortuos condere, item condire? Taciti locus. ταριχεύειν, ἐνταφιάζειν. ἀλείφειν. μυρίζειν.

ANNI XXXIV. Nu. CLXIX.

AIt, *condire aromatib. corpora defunctorum, ab Ægyptiis Iudæos eſſe mutuatos, auctor eſt Tacitus.* Neque hoc dicit Tacitus, & ſi diceret, interpretationis egeret eius narratio. Diuerſæ res ſunt, *mortuum condere & condire.* iſtud fit hodie in corporibus principum; illud commune eſt omnium, opinor, Chriſtianorum. *condire* eſt ταριχεύειν, quod fit aromatibus, myrrha, aloe, ſale, cera, bitumine, & aliis. *condere* eſt ſepulchro inferre aut monumento: vnde *conditoria* ſunt dicta. Exiſtimauit Tacitus Iudæos ab Ægyptiis didiciſſe, condere cadauera potius quam cremare, Romanorum more. In quo erraſſe illum ſciunt, qui legerunt in Scripturis Saræ, Abrahami & aliorum ſepulturas. Quod ſi Tacitus illa ſcribens, vtrumque intellexit, condere & condire; ex parte, non in totum vera fuerit eius ſententia. Nam videntur quidem Hebræi, accepiſſe ad Ægyptiis morem admouendi aromata cadaueribus, vt ſatis clare indicatur in extrema Geneſi: at modum ipſum condiendi cadauera Ægyptiis vſurpatum, neque didicerunt Hebræi, neque vnquam, vt puto, vſurparunt. Illorum conditura fiebat intrinſecus, corpore exenterato, & cerebro per nares extracto; atque hoc: ταριχεύειν Græci dixerunt: hi vnguento, & corpori aromata extrinſecus applicando, deinde faſciis inuoluendo, (quod & Ægyptiis tribuit Herodotus) mortuos ſuos curabant; vt docent exẽpla Domini & Lazari. Quare in Scripturis de conditura Hebræorum non vſurpatur ταριχεύειν, ſed ἐνταφιάζειν, ſicut in illo Geneſeos loco Hebraicum חנט vertitur: & de Chriſto Iohannis 19.40. & apud alios Euangeliſtas; aut etiam ἀλείφειν. vt Marci 16.1. Auctor Tragœdiæ, *Chriſtus patiens* μυρίζειν.

Δέμας νέκυος τ̃ μυρίσαι κατ' ἔθος.

CXIII. Difficultates in hiſtoria Reſurrectionis non videri, quantas ait Maldonatus. Priorum inuenta non temnenda. Comparantur inter ſe narrationes Euangeliſtarum, & eorum verba explicantur. διαγινομένου τοῦ σαββάτου, ἀνατέλλειν. Locus Marci animaduerſus. ἐπιφώσκειν. veſpere, ὀψὲ σαββάτων.

Anni XXXIV. Num. CLXX.

SEquitur in annalibus de reſurrectione Domini. Quam partẽ hiſtoriæ Euangelicæ explicaturus olim B. Ambroſius, vere obſeruat apud Lucam cap. 24 Euangeliſtas, quum non poſſint videri contraria ſcripſiſſe diuerſa tamen dicere. Toletus quoque apud Iohannem ſcribit, *nulla in re Euangeliſtas ſibi magis aduerſari videri, quam in hiſtoria reſurrectionis Dominicæ deſcribenda.* Maldonatus vero, initium capitis apud Matthæum 28. *omnium interpretum ſententia difficillimum iudicari* ait, *quod & ipſa per ſe verba obſcura ſint, & neque alia Euangeliſta cum Matthæo, neque ipſe ſecum Matthæus neque inter ſe alii, neque Marcus ipſe ſecum conuenire videantur.* Fateor ſane difficultates aliquot in ea narratione occurrere, quæ veteres recenteſque interpretes, viros ſummos exercuerunt: illas tamen tot enantiophanias, quas Maldonatus narrat, equidem non animaduerto. Illud ego potius animaduerto doctos viros, dum in ſcirpo nodum quærunt, dum alienis inuentis vti reformidant, abſurdiſſima quędam ſine pudore pronuntiare, ac perſæpe ad illuſtranda quę putant eſſe obſcura, ſepiæ atramentum adhibere. Non poteſt illuſtrius exẽplum eius quod dico proferri, quam Baronii ſuper hac ipſa hiſtoria obſeruatio. Nam quum præcipua totius narrationis difficultas eſſe credatur in verbis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, eam Baronius illorum attulit interpretationem, qua nihil poterat abſurdius. ſed de Baronio mox. Vt de re aliquid breuiter dicamus; illud ante omnia ponimus: ſi qua eſt hic difficultas, non certe circa ſummam narrationis illam verſari. Nam ex omnium Euangeliſtarum verbis illud planiſſime conſtat; Mariam Magdalenam & alias mulieres quæ vngendo Chriſti corpori aromata emerant, & per noctis tenebras ad ſepulcrum venerant; diluculo diei primę in hebdomade Iudaica, quæ eſt Dominica noſtra, ſiue feria prima, Dominum iacentem & mortuum, vt putarant, non reperiſſe. Hoc ita claris verbis narratur Lucæ & Iohanni, vt nullus ne dubitationi quidem locus ſit relictus. Diem vterque ſic deſcribit, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων. *vna Sabbatorum.* hîc *vna* ſitum pro prima, quod & pueri norunt. σαββάτων pro hebdomade, imitatione Hebræorum; de quo pridem docti monuerunt, & eſt vulgo notum, vel ex Theophylacto, ad c. 20. Ioh. Diei tempus ſic declarat Lucas; ὄρθρου βαθέος ἦλθον, *venerunt cum adhuc profundum erat mane.* Ioh. ſic; πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, *mane cum adhuc tenebræ erant.* Quod alter horum Euangeliſtarum plurali numero vtitur, alter ſingulari, tã familiare hoc eſt ſacris Euangeliorum ſcriptoribus, vt ne tirones quidem morari ea res debeat. Nam vel eſt ſyllepſis,

quam

quam ante docebamus familiarem Scripturis; cum vnus nominatur, plures intelliguntur: vel factæ ſunt plures acceſſiones, modo ab vna mulierum, modo à pluribus. vide quæ obſeruat Victor Antiochenus ad Marci cap. vlt. Hæ igitur, dum capiunt conſilium, dum moliuntur, dum itineri ſe accingunt, dum cunctantur, & modo plures, modo pauciores ad monumentum accedunt, nox præterit, illo anni tempore non longiſſima. In dramate *Chriſtus patiens*, id pulchre repræſentatur, & ait ibi S. Magdalena, Ἀὼς πέλας, αὼς (*fortaſſe* ἀὼς) ἠδ' ἀστὴρ ἐγγύς. *Iam propè eſt aurora iam ſtella Lucifer exortui proxima.* Nonnus apud Iohannem, ὅτε σκιοειδέι γαίῃ Νυκτιφαὴς ἐχάραξεν ἑῷος ἤιεν ἀστήρ, Hæc ſumma narrationis quum ita perſpicue & conſentienter ſit expoſita; videamus quid habeant cæteri Euangeliſtæ ſaltem in ſpeciẽ, vt Maldonato placet, contrarium. Marcus eam narrationem ita orditur. Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum interceſſet Sabbatum.* id eſt, cum inter ſepulturam corporis Chriſti, de qua proxime locutus eſt, & aduentum mulierum ad monumentum, dies Sabbati medius interueniſſet, atque is eſſet iam exactus. Hæc nota tẽporis Lucæ & Iohanni prætermiſſa eſt: & videri poſſit nõn neceſſaria, quia ſtatim ſequitur mentio ineuntis diei primæ alterius hebdomadis: ſed non temere Spiritus Sanctus, qui per Marcum locutus, id quoque tempus voluit exprimi, & quidem verbo διαγίνεσθαι, vt interuallum exprimeretur, quo manſit Chriſtus in ſepulcro. Sabbatum autem Marcus intelligit, non more Iudaico definitum, à veſpera diei 14. ad ſequentẽ, ſed diem Sabbati, cum ſequẽti nocte. Nonnus verba Iohannis τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, ita expreſſit; Τῇ δὲ μιῇ φθαμένῃ μετὰ σάββατον ἠεριγενείῃ; *aurora prima exoriẽte poſt Sabbatum.* vult noctẽ in qua reſurrexit Chriſtus fuiſſe partem Sabbati: quę ex conſuetudine Iudaica pars primæ feriæ fuit, non Sabbati quamquam etiam Scripturę ita loquuntur interdum, vt Exod. c. 12. & alibi. Apparet etiam è verbis Marci emptionem aromatum factã eſſe penitus exacto Sabbato Iudaico. ſequitur, καὶ λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς σ. *valde mane vna Sabbatorum.* quæ fere ſunt verba Lucæ & Iohannis: ſententia autem prorſus eadem, quæ apud Lucam. Quare nullum adhuc enantiophanes deprehendimus. ſed addit Marcus, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole*, vel vt habet Latinus, *orto iam Sole*. Hic contradictionis aliquid videtur eſſe. Nam quomodo *orto Sole*, ſi erat profundum mane, vt dicebat Lucas? Iohannes quoque dixit, fuiſſe adhuc tempus matutinum. Non igitur cum illis videtur conſentire; mane ſecum quidem, nam dixit iam Marcus, *valde mane.* Atqui ſi cum iudicio diuina oracula legimus, facile intellectu eſt, hæc quæ ſpeciẽ contradictionis habent, ſeſe mutuo explicare: quia enim præceſſit *valde mane*, ſequitur inde neceſſario, verbum ἀνατέλλειν, h. e. *oriri*, non intelligendum eſſe de ortu ſupra horizontem, ſed de media nocte ſuperata, cum iam incipiunt ſidera aſcendere, iubar aliquod emittere, etiam prius quam ſupra horizontem emerſerint. Auctor eſt Balſamon ad canonem Synodi in Trullo 89. ortum Solis vulgo creditum eſſe incipere poſt horam noctis ſeptimam quoniã

Ffff tunc

tunc incipit illius ἀνάβασις & φαῦσις. Hæc pertinent quæ ſcribit Euthymius in Matth. c. 68. Verbum ἀνατέλλειν etiam in libris Aſtronomorum varie accipi, nemo ignorat, qui illos legerit. Hęc conciliatio, ſatis per ſe probabilis, multo fiebat probabilior, apud Marcum antiqua lectio reſtituatur. Nam in hodiernis libris deeſſe vocem ΕΤΙ, quam emendatiores olim libri habuerunt, auctor eſt Greg. Nyſſę. ſermone altero de reſurrectione. Sic ille: Καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνῆμα ΕΤΙ τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἀντιγράφων ἐμφέρεται· δηλοῦν ὡς πρὸς ταῖς ἤδη γεγενημέναις, καὶ αὕτη τῶν γυναικῶν ἡ ἄφιξις γέγονε· τὸ δὲ λίαν πρωῒ σαφηνίζων ὁ Μάρκος, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου προσέθηκε. In Latinis editionibus hic locus ita verſus legitur, vt neque Maldon. neque alii, qui in hac diſputatione cũ laudarunt, mentem auctoris ceperint. Sic igitur vertendum, *& valde mane vna Sabbatorum* (prima die hebdomadis) *veniunt ad monumentum. In exemplaribus accuratioribus extat vox* ΕΤΙ, *ſignificans alium hunc eſſe aduentum mulierum ad monumentum, præter priores. Quod autem dixerat Marcus* λίαν πρωῒ, valde mane, *id explicans addit*, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole*. Conſtat ex his, meliores libros olim legiſſe apud Marcum ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου; quomodo laudat hunc locum Euſeb. in fine libri 10. Demonſtrat: & ita hodieque legi in nonnullis mss. teſtantur viri eruditi; in his Lucas Brugenſis. Theod. vero Beza in optimo & antiquiſſimo libro ſibi repertũ ſcribit, ἀνατέλλοντος ἡλίου, quod melius omnino conuenit cũ vocula ἔτι. apud Auguſtin. *oriente iam Sole* ex hac lectione. Si legas ἔτι ἀνατείλαντος ἡλίου, verendum, *tantum quod exorto Sole*, hoc eſt, ſtatim atque lumen Solis cepiſſet apparere. ſin placet, quod puto verius, ἔτι ἀνατέλλοντος ἡλίου, vertes *dum adhuc Sol oritur*. Gallice diceres, *comme le Soleil ſe leuoit*. Vtrouis modo legatur, facile conueniret Marco cum Iohanne & Luca. Reſtat Matthęus, cuius verba ſunt: Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων. Vetus vertit: *Veſpere autem Sabbati, quæ luceſcit in primam Sabbati*. τὸ *quæ* ſuſpicionem mouet, fuiſſe à principio, *veſpera*, non *veſpere*. neque enim patiuntur leges Latinitatis, vt abſolute ponatur hoc relatiuum, & non habeat cui innitatur. nam quod aiunt quidam de *veſpere* fœminei generis, ridiculum eſt contra in Græco textu τῇ, pro τῇ ἡμέρᾳ, tranſlatitium eſt. ſic ἡ ἐπιοῦσα, ἡ αὔριον, & alia. ἐπιφώσκειν de ſideribus proprie dicitur; ſed etiam de die vſurpatur, vt apud Ignatium ad Trallianos ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν & apud Epiphan. p. 466. ἐπιφωσκούσῃ τῇ τετράδι συνελελήφθη ὁ Κύριος. *quarta feria illuceſcente, captus eſt Dominus*. & ſępe alibi idem. quomodo autem exponi debeat hoc verbũ quando dicitur de die, iam ante expoſuimus. Hic ἡ ἐπιφώσκουσα, Matthæo eſt ipſum diluculum quod dat principium diei. Igitur cum dicit Matthæus, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, *die exoriẽte qui futurus erat prim⁹ dies hebdomadis*, diuerſo loquendi genere idem prorſus dixit cũ cæteris Euangeliſtis. Illa vero ὀψὲ σαββάτων, quã ſententiã habeant, docet nos breuiator Marcus, qui eorum loco dixit, διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum tranſiſſet Sabbatum*. vt habet Latina verſio. Atqui ex hac comparatione

tione verborum Marci liquido conſtat, rectam eſſe interpretationem Gregorii Nyſſeni, Beat. Ambroſii, & aliorum quà veterum, quà recentiorum, qui ὀψὲ hic accipiunt, vt cum dicitur ὀψὲ τ͂ καιρῶ, *vbi prateriiſſet:* ὀψὲ τῆς ἡμέρας, *in fine diei.* Igitur ſi pro hebdomade vocem σαββάτων accipias, verti poteſt, *in fine hebdomadis*, vel *tranſacta hebdomade.* Sed Latinus interpres qui vertit *ſabbati*, exiſtimauit, σαββάτων poſitum eſſe pro σαββάτῳ, qui eſt Hebraiſmus in N. T. frequens: vt Act. 19. verſ. 38. *Proconſules ſunt.* Hanc expoſitionem firmat Marcus, qui more ſuo Matthæi verba exprimens, dixit, διαγινομένου σαββάτου. quare vertere poſſis *in fine Sabbati*, ſiue *tranſacto Sabbato.* iam autẽ diximus Sabbatũ hic eſſe noctẽ quę ſecuta eſt Sabbatũ, quã Rabbini appellant *exitum* מוצאי שבת *Sabbati.*

CXIV. Baronii mirus error è contemptu Græci textus, ὀψὲ exponentis de Lucifero. oſtenditur Lugdunenſem erraſſe eundem errorem.

ANNI XXXIV. Nu. CLXXII.

NVnc Baronii errorem conſideremus; qui neglectis virorum doctiſſimorum veterum & recentiorum interpretem legerat *veſpere Sabbati* pro illis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, hoc eſt, *veſpera Sabbatorum*, nouam, vt putabat, ſententiam excogitauit, quam his verbis explicat *Nos*, inquit, *in eam opinionem adducimur, vt exiſtimemus Matthæum Euangeliſtam, non de veſpere, hoc eſt, vltima diei parte intellexiſſe; ſed de ſtella ſic dicta; ſed de ſtella ſic dicta; quæ cum eadem ſit cum ea quæ mane ante ſolem oritur, ob idque Lucifer dicta, vt Plinius & Hyginus & alii teſtantur, tamẽ vnico nomine ab antiquis Latinis vt Plauto & Varrone Veſperugo appellata reperitur vt notat Auguſtinus.* En deliria, in quæ neceſſe eſt illos incidere, qui vel Hebraicam, vel Græcam veritatem contemnunt. Ni Baronius ſi Græca inſpexiſſet, vbi eſt ὀψὲ, nunquam ita ſe & pueris ridendum propinaſſet. quid enim commune aduerbio ὀψὲ cum nomine ſtellę? Taceo aliam abſurditatem; cum putat ſtellam Veneris mane exorientem poſſe dici *Veſperuginem*, aut *Heſperum*: nam etſi vtraque appellatio eidem ſideri conuenit; non tamen promiſcua eſt illarum duarum appellationum vſurpatio, Cleomedes, libr. 1. ὁ τῆς Ἀφροδίτης ἀστὴρ καλεῖται ὁπόταν ἐπικαταδύνται τῷ Ἡλίῳ, ἕσπερος· ὁπόθεν δὲ προανίσχῃ αὐτοῦ, ἑωσφόρος· τινὲς δὲ τὸν καὶ φωσφόρον καλεῖν εἰώθασι, vides pro temporib. diſtincta nomina. Miram igitur Latinitatem fingit nobis Baronius: *Veſpere* id eſt, cum oritur Lucifer. Porro hęc interpretatio, vtut abſurdiſſima, à Baronio primo excogitata non eſt; ſed iam olim ante multa ſecula auctores inuenit & approbatores. In libro homiliarum ſub nomine Euſebij Emiſſeni editarum, ſed quæ ſunt ut docti coniiciunt, Eucherij Lugdunenſis, vel Fauſti Regienſis, aut Cęſarij Arelatenſis, extat, homilia in ſabbato ſancto habita quæ ita incipit: *Veſper enim qui & Heſperus dicitur, ſtella eſt, quæ alio nomine Lucifer vocatur. Et Heſperus quidem ſiue Veſper vocatur in fine diei: Lucifer vero in principio. Sæpe enim quando oritur, pauciſſimo interuallo Solem præcedit. Quod autem*

Euangeliſta hæc de ſtella intellexerit, ex eo apparet quod fœminino genere dixit, quæ luceſcit, in prima ſabbati: Ad quid enim niſi ad ſtellam QVÆ *pronomen refertur? Sabbatum autem vnum quemque diem Iudæi vocabant. Dicatur ergo; Veſpere autem Sabbati apparente, id eſt, illa ſtella quæ Veſper & Lucifer vocatur, iamdiem proximam nunciante. Non autem illam dico quæ apparet in fine diei, ſed illam quæ videtur in principio, id eſt, quæ luceſcit in primam ſabbati; hoc eſt, quæ lucere incipit in prima parte diei primi, qui nunc dies Dom. appellatur.* Hæc ille: quum autem multa ſint in iis homiliis quæ manifeſto arguãt, illarum auctorem non fuiſſe Euſebium Emiſſenum, hominem Græcum, neque alium quenquam, vlla Græcæ eruditionis notitia vel leuiſſime tinctum: hic locus inſignis eſt in eam rem. Apparet enim illum qui hæc ſcripſit, nullam penitus Græcæ linguæ habuiſſe cognitionem: ac ne illud quidem ſciuiſſe, in dubiis ſaltem Græcum textum eſſe conſulendum. Nam quæ argutatur de relatiuo QVÆ, abſurda ſunt, quia veritati Græcæ non congruunt. τῇ ἐπιφωσκούσῃ, vt oſtendimus, aliter accipi non poteſt, quam vt ſi ſcriptum eſſet, τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπιφωσκούσῃ, Quod ſi huius auctoris obſeruatio locum haberet, dicendum foret ὀψὲ nomen eſſe, quod ſtellam ſignificet, & quidem nomen fœminini generis. quo nihil fingi poteſt neque falſius neque ſtultius. Mirum vero eſt, Baronium qui in Patribus Latinis adeo fuit verſatus, hunc locum iſtarum homiliarum non obſeruaſſe: minime alioquin eum prætermiſſurũ, vt expoſitioni ſuæ aliquam auctoritatẽ conciliaret.

CXV. Grauiſſimus error Baronij detrahentis Græco textui Matthæi, præ Euangelio hæreticorum Naz. & Ebion.

ANNI XXXIV. Nu. CLXV.

LEue eſt Baronij peccatum de quo iam diximus, præ defenſionis abſurditate impietati proxima, quam erroris admonitus à Frontone Ducæo, poſtremis editionibus inſeruit. Inſurgit enim in Græcam veritatem, & quantum poteſt fidem illi omnem atque auctoritatem detrahit: de qua etſi diximus iam ad ſuperiorem annum, in diſputatione de verbis Matth. è cap. 16. non committemus tamen, vt maneat multa iniuria, quam ſacro textui, per nefas ingens, facit hoc loco pater Annalium. Dico inquit, *quod Græcus textus cuius fidei ſit, niſi collato cum Hebræo originali affirmare non poſſumus.* Si auctoritas Græci textus Euangelij ſecundum Matthæũ, pendet ab Hebraico textu? quum Hebræa dudum perierint; neque vſquam Extent hodie; (ſunt qui ſcribant, reperiri in vno è collegiis illuſtris Academiæ Cantabrigienſis: ſed id nos re diligenter inquiſita, falſum eſſe comperimus:) ſequitur neceſſario, nullum hodie eius Euangelij debere eſſe pondus, nullam auctoritatem. Nam vnde illam hodie accipiet, ſi à ſe non habet, neque vnquam habuit; ſed omne robur olim ab Hebraicis eſt mutuatum, quæ iam nuſquam apparent? Adde quod hæc ſententia, fidem Catholicæ Eccleſiæ facit pendere, nefas dictu, ab hæreticorum fide. Nam antiquis temporibus. quando Hebræa extabant, ſoli

Nazareni & Ebionitæ hæretici Hebraicum textum ſibi vindicarunt, vt teſtes ſunt Hieronymus atque Epiphanius; Catholici Grecum ſempet à principio ſunt amplexi, Ac licet illi hæretici ſuum illum librum vt authenticum Matthæi iactarent; neque defuerunt fortaſſe ſimpliciores Catholici, qui illis fidem haberent, vt coniicere eſt ex Hieronymo: Eccleſiam tamen Catholicam aliter iudicaſſe, neceſſario credendum eſt, propter duo argumenta. Prius, quia ſine iniuria veteris Eccleſiæ dici non poteſt, paſſuram illam fuiſſe, vt impij hæretici vindicarent ſibi, ceu proprium, eum textum, quem conſtaret eſſe Euangeliſtæ authenticum. Male ſentiant oportet de Eccleſia veteri, quicunque hoc ſibi de illa ſinent perſuaderi. Poſterius argumentum eſt inuictum: nam ſcimus illud quod dicebatur Hebraicum Matthæi Euangelium, quodque Ebionitarum & ſimilium hæreticorum fuit proprium, fabulis inſititiis auctum veris narrationibus truncatũ & miris modis fuiſſe corruptum. Epiphanius contra Ebionæos, ἐν τῷ παρὰ τοῖς Ἐβιωναίοις Εὐαγγελίῳ, κατὰ Ματθαῖον ὀνομαζομένῳ, οὐχ ὅλῳ δὲ πληρεστάτῳ, ἀλλὰ νενοθευμένῳ καὶ ἠκρωτηριασμένῳ, Ἑβραϊκὸν δὲ τοῦτο καλοῦσι. *In Euangelio ſecundũ Matthaum dicto quod extat apud Ebionæos non vtique toto neq; pleniſſimo (integro) ſed adulterato & truncato; Hebraicum ipſi nominant.* Apud eundem Epiphanium in fine diſputationis contra Nazaræos, ita hodie legitur: ἔχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, πληρέστατον Ἑβραϊστί. *habent Euangelium ſecundum Matthaum integerrimum Hebraice ſcriptum.* Hic locus contradicit alteri quẽ modo protulimus: ſed eſt inſigne mendum, & οὐ πληρέστατον ſcribendum, *non vtique integerrimum.* vtroque loco οὐ πληρέστατον dixit *non pleniſſimum*, ſignificans fuiſſe admodum imperfectum. elegans eſt dicendi genus, de quo multa diximus in Polybij fragmentis. quis autem credat tantum virum eo loco appellaſſe illud Nazaræorum Euangelium *integerrimum*; quum ſtatim ſubiiciat ibidem, neſcire ſe an genealogias ab Abrahamo ex illo ſuo Euangelio ſuſtuliſſent. Duo igitur vitia illi Euangelio hæreticorum Epiphanius obiicit; quod ſit truncatum multis partibus; & quod ſit de induſtria νενοθευμένον, *adulteratum.* Atque hoc etiam probat exemplum, quod recitat idem poſt illum locum quem prius deſcripſimus: ſed & aliena multa fuiſſe inſerta ex iis conſtat, quæ ſcribit Hieronymus in Matthæum 12. 13. & multo magis id ipſum euincit putida fabula, quæ ex illo libro narratur eidem Hieronymo in vita Iacobi. En veri & recti canonem Baronianum. Addit; *nec tute aſſerere poſſumus an ille ipſe ſit Græcus textus, quem tranſtulit S. Hieronymus.* Sed hæc dubitatio indigna eſt, quæ à viro bono moueretur; Nunquam enim alius quam qui hodieque extat Græcus contextus piis fuit notus, neque vetus Eccleſia de eius fide vnquam dubitauit. Et vero ita congruunt cum editione Græca verſio & cõmentarii Hieronymi, vt hodiernum textum Græcum in dubium vocare, vel inſignis malitiæ, vel ſtupendæ cuiuſdã ignorãtiæ, videri poſſit argumentũ. Falſum etiã eſt quod ſequitur; ſcribere Hieronymum, *Euangelium Matthæi à neſcio quo in Græcum fuiſſe tranſlatum.* aſpernãtis verba

ſunt, quibus vtitur Baronius: Hieronymus cum tota Eccleſia veteri textum Græcum Matthæi ſemper veneratus eſt. Græci Noui, aut Hebræa V. T. contemnere nouitia eſt hæreſis, Tridenti primum audita. Scribit Hieronymus in vita Matthæi, de eius Euangelio loquens; *quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt.* Nulla hic contemtus verba, neq; vllo pacto reuerentiam Græcæ veritati debitam lędit, quod ait Hieronymus. Nam etſi neſciebat certo vetus Eccleſia, quis Græcum feciſſet Matthæi Euangelium: ſciebat tamen, aliquem vel Apoſtolum vel Apoſtolicum virum per inſpirationem Sancti Spiritus, fuiſſe interpretem. Scribit Athanaſius in Synopſi, illud Euangelium à Matthæo ſcriptum eſſe lingua Hebraica, & eo ſermone publicatum id fuiſſe Ieroſolymis: deinde addit ἑρμηνεύθη δὲ ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου τὸ κατὰ σάρκα. *expoſitum autem eſt à Iacobo fratre Domini ſecundum carnem.* hic ἑρμηνεύθη pro μεθερμηνεύθη poſitum, de eiuſmodi interpretatione accipiendum quæ fit transferendo de lingua in linguam: Nam Bellarminus in libro de ſcriptorib. Eccleſiaſt. ſine cauſa dubitat, de quo genere expoſitionis ſenſerit Athanaſius: quum enim præceſſerit mentio Euangelij Hebraice ſcripti; apparet vel cæco, de verſione in Græcum ſermonem ſenſiſſe Athanaſium. ἑρμηνεύθη igitur Athanaſius eo ſenſu vſurpat, quo dixit Paulus 1. Corinth. 12. 10. ἑρμηνεία γλωσσῶν, de tranſlatione vnius linguæ in alteram. Geneſ. 42. 23. מליץ *melits* Paraphraſtæ Onkelus & alij exponunt *meturgeman*, quē nos Galli corrupta voce Chaldaica dicimus *Truchement*; is eſt qui vnam linguam transfert in aliam. pro eo dixerunt Græci ἑρμηνευτής, & ita ſæpe alibi. quare etſi fatemur ἑρμηνείαν, dici de alia etiam expoſitione; tamen Athanaſium cum auctoribus ſacris eā vocem illa notione vſurpaſſe, nullum eſt dubium. credidit ergo ille Pater cum aliis multis, auctorem Græcæ verſionis Euangelij Matthæi fuiſſe Iacobum fratrem Domini. primum Ieroſolymorum Epiſcopū. In vita Matthæi, quod ante dicebamus, & apud Theophylactum, interpres fuiſſe dicitur Iohannes Euāgeliſta: alij Lucam & Paulum eius verſionis faciunt auctores. Anaſtaſius Sinaita, ſermone in Geneſin 8. Ἑβραΐδι διαλέκτῳ τὸ Ματθαίου τὸ Εὐαγγέλιον, ἠλλοιώθη καὶ μεθερμηνεύθη ὁ λόγος τοῦ ῥήματος αὐτοῦ ὑπὸ Λουκᾶ καὶ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν. Quod negat poſtea Baronius, in dubiis prouocandum eſſe à Latinis ad Græca in hoc Euangelio; noua nempe iſta ſapientia eſt, quam Patres exemplo ſuo damnant, & à vere piis reiiciendam eſſe etiam cum tacent clamant. Inſpexiſſet ſaltem vel per trāſennam ſemel Hieronymi in Matthæum Commentarios: inueniſſet, Hebraici textus bis aut ter fieri mentionem; Græca vero laudari minimum quindecies. Laudat tamen Baronius beatum Hieronymum, tanquam ſententiæ quam tuetur auctorem: ſed fallitur & locum male capit, quem indicat. Sic Hieronymus: *De Nouo nunc loquor Teſtamento, quod Græcum eſſe non dubium eſt; (excepto Apoſtolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Chriſti Hebraicis literis edidit:) Hoc certe cum in noſtro ſermone diſcordat, & in diuerſos riuulorum*

2 *tramites*

tramites ducit, vno de fonte quærendum eſt. τὸ *Hoc* indicat Nouum Teſtamentum, non Euangelium Matthæi; quod Baronius falſo putauit.

CXVI. Coniectura in Epiphanio.

IBIDEM.

SCribit Baronius ex Epiphanio, Phariſæos qui nomina planetarũ ex Aſtronomia Græca in Hebraicã linguam tranſtulerunt, Veneris ſtellam appellaſſe *Seruha Lued.* Verba Epiphanij ſic ſcribuntur, in hereſi 15. Ἀφροδίτη Σεουὰ, ἤτι Λυὰδ. *Venus Serua aut Lued.* Exiſtimarunt viri eruditi nomina hæc corrupta eſſe, ac proinde corrigi debere, vt ad originem Hebraicam reuocentur, quam ita concepta reſpuunt. Scio Ioſephum Scaligerum in Elencho aliter pronunciaſſe; non enim eſſe illas voces Hebraicas; ſed propria nomina. At quum cætera fere omnia ſiderum nomina, quæ ibidem afferuntur, pura puta ſint Hebraica; non video, cur de iſtis vocabulis aliter ſit ſtatuendum. Stellæ Veneris Græci & Latini duo nomina tribuerunt: Phariſæos quoque idem feciſſe Epiphanij verba demonſtrant. An igitur *Serua* corruptum eſt Lũciferi nomẽ, à צחר vnde & צחר *tſobar*, lumen ſiue lux. & *tſoharáyim* meridies. צ ab Epiphanio expreſſum per S. vt in nomine vrbis *Sidon*, & aliis multis. *Lued* à לאט videri corruptum, docti viri ante nos monuerunt. Id non male conuenit Heſpero: non quia Veſperugo luce careat; ſed quia noctem antecedit, quæ omnia tegit & tenebris ſuis inuoluit. לאט ſiue לוט operire eſt, atque abſcondere.

CXVII. Cur ſcriptum ſit, dicite diſcipulis & Petro.

ANNI XXXIV. N. CLXXXII.

MArci 16. 17. dicit Angelus mulieribus, quæ ad Chriſti monumentum acceſſerant, *Ite dicite diſcipulis eius & Petro.* Quæritur, cur Petrus ſeorſim à cæteris Apoſtolis nõminetur. Baronius ſemper ſibi ſimilis, nullam aliam cauſſam nouit, præter primatum Petri. Theophylactus duas rationes affert, quarum prior eſt grammatica, poſterior Theologica. Obſeruant grammatici; quoties ita ſeorſim aliquis nominatur, id fieri honoris cauſſa. Ita Homerum ſeparare à reliquis Troianis Hectorem: Iliad. N. Ζεὺς ἐπεὶ οὖν Τρῶάς τε καὶ Ἕκτορα νηυσὶ πέλασσε, ſic Ariſtophanem: ὦ Ζεῦ, καὶ θεοὶ, Sic prorſus Actor. 1. 14. B. Virgo ſeorſim nominatur, σὺν τ͂ γυναιξὶ, καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τ͂ Ἰησοῦ, de Petro quoque ante obſeruabamus ad locum Matthæi, ſæpe illum in Euangeliis & Actis ita nominatum reperiri, quod aliquam honoris prærogatiuam indicare in poteſtate pari, dicebamus. Hic tamen an habeat locum ea ratio, merito dubites. Baronius ait *Petrum, quantumlibet Chriſtum negaſſet, tamen non ob eam cauſſam, à primatu excidiſſe.* & vere dicit: nam Petrus, quamdiu inter ſuos condiſcipulos eſt verſatus, προκαθεδρίαν fortaſſe habuit & ius ſedendi ante alios, & loquendi pro aliis; at primatum, illum vtique de quo ſenſit Baronius non habuit, ne per ſomnium quidem. quomodo igitur amiſiſſet? puerile dictum eſt in Scholiis Logicorum Cornua non amittit, qui

non habet. Quare futilis eſt & vana ratio Baronij. Theophylacti vero altera ratio eſt; idcirco nominatim cautum eſſe de Petro vt ſcrupulus illi adimeretur, quo poterat iure ſollicitari; ne propter trinam abnegationem diſcipuli iure excidiſſet. Verba Theoph. Petrum ait, ſeparat à diſcipulis, ὡς κορυφαῖον κατ' ἐξοχὴν αὐτὸν ὀνομάζων ἐκτὸς ἐκείνων, vt coryphæum illum nominans per excellentiam, ſeparatim ab aliis. ſequitur altera cauſſa: ἢ ἐπειδὴ ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, ἵν' ἐλθοῦσαι καὶ εἴπωσιν αἱ γυναῖκες, ὅτι προσετάγημεν εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς, εἴπῃ ἂν ὁ Πέτρος, ἐγὼ ἠρνησάμην· λοιπὸν μαθητὴς αὐτοῦ οὐκ εἰμί· ἀπέβαλεν οὖν ἐμέ· ἐβδελύξατό με· τούτου ἕνεκεν προσέθηκε τὸ καὶ τῷ Πέτρῳ. *vel, quia abnegauerat Petrus, ſi veniſſent mulieres & dixiſſent, Iuſſæ ſumus dicere diſcipulis: poterat Petrus dicere, Ego abnegaui: diſcipulus illius iam ego non ſum amplius: reiecit igitur me: deteſtatus eſt me: propterea adiecit & Petro.* Chryſoſtomus ſiue alius ſcriptor antiquus in editione Sauiliana, Tomo 7. pag. 3̈6. in eam ſententiã plura diſputat, & cauſſam cur ſolius Petri nomen hic ſit poſitum, hanc affert: quia ſolus Chriſtum abnegauerat; & ſolus habuit cur formidaret in Domini venire conſpectũ. Greg. Magnus homilia viceſima prima, in hunc Marci locum: *Querendum nobis eſt, cur nominatis diſcipulis, Petrus deſignatus ex nomine. Sed ſi hunc Angelus nominatim non exprimeret, qui magiſtrum negauerat, venire inter diſcipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne deſperaret ex negatione.* Victor Antiochenus: *Per hoc quod rei huius indicium Petro vult fieri admonet illas, eum qui propter negationem reiectus videri poterat; nunc per & propter pœnitentiã, denuo aſſumptum, & inter cæteros Apoſtolos æque atq; ante rurſus numeratum.* Omitto alios Patres; quorum nemo eſt repertus tam ſubtilis, qui ex his verbis Angeli argumentum eliceret pro Petri primatu, id eſt, pro Papæ omnipotentia; id enim hodie appellatur primatus Petri.

CXVIII. An B. Virgini Chriſtus à reſurrectione apparuerit omnium prima.

Anni XXXIV. Num. CLXXXIII.

Aſſerit hoc Baronius, ex veteri, vt ait, traditione. Neque ego ſane velim contra tendere. Scio Sedulium poetam id olim dixiſſe, poſtea alios; tandemque Rupertum Tuitienſem, De diuinis off. libro 7, capit. 25. multis rationibus id conatum eſſe demonſtrare. Scriptura tamen, huius traditionis fidem non ſolum ſilentio, verum etiam contraria affirmatione vocat in dubium. Scribit enim Marcus XVI. 9. Magdalenæ primo Chriſtum apparuiſſe. Itaq; in dramate de paſſione Chriſti, petit Magdalena à Maria, hanc ſui amoris in Chriſtum, & impenſæ operæ mercedem, vt prima illum videat. Πρώτη δή ἴδοιμι τὸν ἀναστάντα Κόρη. Μισθὸν γὰρ αἰτῶ τῶν πόνων λαβεῖν τόδε. Ἀθρεῖς γὰρ ἀνδρεῖς τὴν ἐμὴν προθυμίαν, Extant apud Patres Græcos & Latinos accuratæ diſputationes ſuper Chriſti apparitionibus poſt reſurrectionem: & harum manifeſtationum B. Auguſtinus numerum atq; ordinem ſollicite inueſtigat, De conſenſu Euang. lib. III. ſed neque hic, neq; alius quiſquam ex antiquis Theologis, huius apparitionis vllam facit mentionẽ. Mihi ſententia

Ianſenii non diſplicet, qui putat, non apparuiſſe Chriſtum B. Mariæ primæ; quia firmior erat illi fides, quàm vt ipſi opus eſſet. Sic Iohanni non ſtatim apparet, quia credit: Iohannis xx. 8. at Petro ſe oſtendit, qui non planè credit, ſed miratur; Lucæ xxiv. 12. Hoc meliùs quàm Chriſto præcipere quid faciendum ipſi fuerit. Maldonatus ad cap. 28. Matthæi. *Primùm matri ſuæ apparuiſſe Chriſtum, non quòd Euangeliſtæ factum dicant, ſed quòd fieri decuerit, credendum eſt.* An non videtur qui ſic loquitur, paratum habuiſſe Domino noſtro præcepta morū dictare? Mitto dicere quantam fabulis & mendaciis feneſtram aperiant homines fanatici, qui audent ita diſputare; credendum eſt hoc factum à Chriſto, quia ſic decuit facere Chriſtum.

CXIX. Narratiuncula ex Euangelio Naz. apocrypha. Marcus non ſcripſit Latinè.

AN.XXXIV. Nu.CLXXXIII.

REfertur mox inter apparitiones Chriſti illa, cuius meminit Hieronymus in vita Iacobi fratris Domini. Atqui ego putabam neminem reperiri poſſe hodie, aliquo in his literis iudicio præditum, qui illi narratiūculæ fidem haberet. Sed affert Baronius rationem ſui facti; *quoniam*, inquit, *Hieronymus non excipit de apocrypho.* imò verò excipit: eo ipſo enim, quòd Euangelium illud ſecundùm Hebręos nominat, ſatis oſtendit, eam hiſtoriam eſſe apocrypham. probauimus enim modò, illum librum hæreticorum fuiſſe proprium, variè ab illis corruptum, & quemadmodum antè dicebamus è Dionyſio Carthuſiano, *Euangelium Nazaræorum & Ebionæorum inter falſa à Doctoribus ſemper eſt computatum.* Gelaſius Papa inter reprobos libros nominatim eos recenſet, *quos Ebion maculauit.* Tam igitur Apocryphum hoc Euangelium, quàm illud quod Thaddæi dicebatur, aut quod Thomæ adſcribebant, & pro vero vſurpabant Manichæi. Reperiri primos Eccleſiæ ſcriptores iſtud Euangelium aliquādo laudare, mirū non eſt. Nam quot libros palàm falſos & Gelaſio damnatos citant Iuſtinus, Clemens Alexandrinus, Origenes & alii? qua de re plura in ſuperiorib. diſſeruimus. De poſtremo capite Euangelii ſecūdùm Marcum, rectè mox iudicat Baronius poſt viros eruditiſſimos, excidiſſe magno Hieronymo vocem planè ipſo indignam. Sed non pertendit Hieronymus in ea ſententia, quam ſtatim illo ipſo loco epiſtolæ ad Hedybiam deſerit. At quod diſputatur in Annalibus, illud Euangelium Romana lingua ab auctore primo fuiſſe ſcriptum; & vitioſos codices Græcorum iam olim è Latinis fuiſſe emendatos: nobis longè alirer videtur: qui ad annum Domini xlv. vbi hoc paradoxum probare conatus eſt auctor, non ſolùm argumenta refutamus omnia, quæ hoc ipſi & Bellarmino aliiſque nonnullis è neotericis perſuaſerūt: ſed etiam ſolidiſſimas rationes afferimus, quæ planè euincant, illud certè Marci Euangelium, quo vtitur hodie Eccleſia Romana, poſterius eſſe Græco, omnino deriuatum ex illo. Gregorius Naz. non dicit ſcripſiſſe Marcum Latine, ſed Latinis: quia Romæ

fuiſſe dicitur nonnullis, cùm ſcribebat. hoc verò Baronii ſententiā non multùm adiuuat, vt probaturi ſumus σὺν Θεῷ. Fuiſſe autem iam olim aliena quædam in hoc caput inſeri ſolita, vere poſt Eraſmum obſeruat Baronius. Theodorus quoque Beza, aliam ex antiquis libris protulit appendiculam, & meritò reiicit.

CXX. Euangeliſtarum ſimplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus. Curioſas quæſtiones non eſſe mouendas. Ordo monifeſtationum decem.

An. XXXIV. Nu. CLXXXVI.

NOn poſſum verbis exprimere, quanta animum meum inceſſit admiratio, quoties illam Euangelicæ hiſtoriç partem conſidero, quæ eſt de apparitionibus Domini, poſtquam è mortuis ſurrexerat. Nam ſingulos quidem Euangeliſtas ſeparatim quoties lego, toties diuinam illam ſimplicitatem ſtupeo, quæ vbique in Euangeliis elucet: quoties verò quadrigam hanc ſacrorum ſcriptorum ſimul contemplor & inuicē computo: tantam in narrationis totius ſumma conuenientiam deprehendo, tantam in partibus concordiam, ſi dexter acceſſerit interpres, tantam denique hiſtoriæ certitudinem; vt nuſquam meliùs quàm hic locum habere videatur Græcorum prouerbium; Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. *Sermone veritas amat vti ſimplice.* Nam quòd in nonnullis circumſtantiis diuerſitatem aliquam diligentes Lectores obſeruant; quid hoc ad ſummam narrationis? aut quis ignorat, etiam alios hiſtoricos, qui ex Actis publicis, auctoritate publica, magna induſtria, & ſingulari arte atque ſtudio, ſuas hiſtorias deſcripſerunt, vt Tacitum & Suetonium, in huiuſmodi tamen rebus multa diuerſe narrare? quominus id mirari debemus in tanta, tam inaffectata, ſimplicitate horum ſcriptorum; qui, vt ſcribit Auguſtinus in tertio De conſenſu Euangel. ſine vlla arte, quicquid ipſis memoria ſuggerebat, in literas referebant. Etſi autem certum eſt, Spiritum Sanctū memoriam, mentem & calamum ſingulis eorum rexiſſe: non tamen paſſus eſt idem Spiritus Sanctus, ab ea ſimplicitate Euangeliſtas penitus recedere, quæ homines illiteratos & nulla arte excultos decebat, ſicut erudite obſeruat B. Chryſoſtomus, homilia 111. in Lazarum. Quare illorum diligentiam curioſitatis plenā non poſſum equidem probare; qui in explicatione hui⁹ hiſtoriç, nō pauciores quæſtiones mouent, quàm ſi Magiſtrum Sententiarum interpretarentur. Putes hiſtoriam Euangelicam ludum eſſe exercendi ingenii; ita nonnulli Interpretum in quæſtionibus nouis adinueniendis, & ſubtiliter ſoluendis certare inuicem videntur. Non negamus, vel maxime ſobrios lectores in narrationibus iſtis Euangeliſtarū, titubaturos interdū, & in nonnullis requiſituros, quomodo inter ſe Euangeliſtæ conſentiant: ſed hoc moderate fieri debet; ſemperq; meminiſſe eos oportet; non tam in rebus ipſis difficultatem eſſe, quam in cęcitate noſtrorum ingeniorum, quæ perſæpe ad clariſſimam lucem mire caligant.

Nec

Nec dubito equidem arcano Dei conſilio id fieri; vt fidelium exerceatur fides; qui probe norunt, Dei verbo credendum eſſe, non quia ipſi iudicemus omnium quæ ſunt ſcripta rationes reddere nos poſſe: verùm ideò, quia diuina oracula, eo ipſo quòd ſunt à Deo profecta, ſint αὐτόπιστα, & omni acceptione, digniſſima. Quorſum igitur illæ tot quæſtiones? nam ſi curioſitati habenas vltra legitimum modum ſemel laxaueris, nullus erit profectò finis. Accedit aliud malum, quòd præclare inuenta à maioribus faſtidiunt neoterici, vt ſubtilitatem ſuã nobis oſtentent. Igitur, quum ante tot ſecula diuinus vir B. Auguſtinus inſigni diligentia, nec minore induſtria, addam etiam felicitate pari, narrationes Euangeliſtarum de apparitionibus Domini, accurate explicarit ipſas manifeſtationes (Greci vocant ἐπιδείξεις, ἐμφανείας, φανερώσεις & ὀπτασίας) in vnius hiſtoriæ ſeriem redegerit, atq; ideò numerum illarum inierit; alii etiam Interpretes Greci & Latini, nonnulli præterea è recentioribus difficultates pleraſque omnes commode ſolverint: tamen quaſi nihil actũ eſſet, & priores quæſtiones denuo ventilantur, & nouæ aliæ plurimæ excogitantur, & ſubtiliter explicantur, non vtique ſine commento. At Baronium vt de his apparitionib. ſcriberet ipſa inſtituti ſui ratio compulit. Quoniam autem cum illo mihi in quibuſdam male conuenit, priuſquam pergimus vlterius, breuiter hoc loco, quid mihi de tota re videatur proponam. Dominum noſtrum poſtquam morte victa ad viuos rediit, cum ſuis diſcipulis, aut etiam cum matre ſua, vel quoquam mortalium, familiariter verſatum eſſe, (quod Græci dicunt συναναστρέφεσθαι) vt priùs ſolebat, nuſquam legimus: viſum eſſe illum ab Apoſtolis cæteriſque diſcipulis & aliis, ex Euangeliſtarum & Pauli teſtimoniis conſtat, 1. Corin. xv. 8. Lucas in Actis auctor eſt, Chriſtum non ſolùm ὀφθῆναι, viſum eſſe Apoſtolis, ſed etia quod maius eſt, συναχθῆναι αὐτοῖς, ſæpius in eundem locum cõveniſſe cum ipſis. Iam olim B. Auguſt. vniuerſã hanc hiſtoriã in ordinẽ digerens, pronunciauit, ſiue ὀπτασίας, *apparitiones*, ſiue συνελεύσεις *conventus*, reperiri decem in Euangeliis notatos. De numero cum ipſo ſentio: ſeriem ipſam paullò aliter inſtituo. Binæ apparitiones primæ mulieribus factę ſunt; quod non caruiſſe myſterio veriſſime obſeruant Patres, & cauſſas afferunt varias. Poteſt etiam illa ratio inter cæteras fuiſſe, quòd, vt ſcribit auctor Tragœdiæ *Chriſtus patiens* Apoſtoli quidem metu Sacerdotum domi latitarunt poſt Domini condemnationem: niſi quòd vnus Iohãnes ſupplicio adfuit: at mulieres, quæ minuùs metuerent (etſi metuebant etiam hæ) liberiùs prodire in publicum auſæ, & ad vngendi corporis Chriſti officiũ ſeſe accingere. Eius incepti ducem fuiſſe Mariam Magdalenam certum ex Euangeliſtis: quemadmodum & illud quoque; non ſolùm Magdalenam id generoſiſſimi animi inceptũ ſuſcepiſſe, verùm etiam alias plures, quæ, vt oſtendit Lucas, capite vigeſimotertio verſu quadrageſimonono, è Galilæa Chriſtum fuerant inſecutæ. iccirco in carmine illo ita ſcribitur.

Ἄμμες δ᾽ ἐστρεψόμεσθα (ita legendũ)
σὺν αὐταῖς κόραις,
Ἄλλαι τε πολλαὶ Γαλιλαίας θρεμμάτων

Quæritur, ſemelne an ſæpius hæ mulieres ad ſepulcrum acceſſerint. Et quidem bis ſaltem eò acceſſiſſe Magdalenam dubitari non poteſt: ſemel antequam vllum Apoſtolis nuntium deferret: iterum vnà cum Petro & Iohanne, vel non multò poſt, Ioh. xx. 11. Itaque ait Magdalena apud Gregorium Nazianzenum, ſiue is eſt, Apollinaris Laodicenus:

Οὐκ ἂν ἄπειμι καὶ φίλοις μύσταις ἐρῶ
Ἄρτι νέκυος· αὐδ᾽ ὑποστρέψω τάχυ.

Sed illud potiſſimùm quæritur, vtrũ Magdalena & ſociæ mulieres cùm ad Apoſtolos venerunt Chriſtum iam vidiſſent, an non? affirmant hoc plane diſputatores quidam ſubtiles; quibus placet, non alios Euangeliſtas ex Iohanne, ſed hunc potiùs è cæteris eſſe exponendum. Ego vt ferram cum quoquam ſuper eo reciprocare nolim; ita diſſimulare nequeo, videri mihi Iohannem, qui poſtremus ſcripſit, & priorum Euangeliſtarum ſcripta legit, lucem illis ſua diligentia non rarò ire voluiſſe fœneratum. tum autem in ratione temporum hunc quàm cæteros eſſe aliquanto exactiorem, ſciũt eruditi. Sed meminerimus etiam hîc eius quod alibi dicebamus, in Scripturis plerumque non eſſe neq; prius neque poſterius. De prima apparitione ſic Marcus xvi. 9. *Surgens autem Ieſus mane primâ ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat ſeptem dæmonia*, in Græco eſt *ἀναστάς*; interpretes Græci & Latini de expoſitione horum verborũ multa obſeruant, quæ non exſcribo. Tantùm hoc dicam; Victor Antiochenus pro certo ſumens, Chriſtum prima noctis parte reſurrexiſſe; ne ei ſententiæ hic locus Marci obſtet, diligenter monet, diſtinguendum eſſe poſt *ἀναστάς*, & ita deinceps reliqua eſſe ſubnectenda. hæc Victoris obſeruatio intelligi non poteſt, ſi cum Pelrano Ieſuita *ἀναστάς* vertas *ſurgens*. perſpicua autem eſt, ſi vertas *vbi autem reſurrexiſſet*. meminit & Iohannes xx. 16. Secunda apparitio certa eſt è Matth. xxviii. 9 loquente de Magdalena & eius ſociis mulieribus: *Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens Auete.* Secutæ ſunt duæ aliæ manifeſtationes, quas propterea coniungo, quia vtra illarum vtram præceſſerit non poteſt ſciri. Vna eſt duorum diſcipulorum, qui Emmaum ibant: cuius mentio quidem habetur Marci xvi. 12. at deſcriptio accurata eſt Luc. xxiv. 13. Cleopam vocat Lucas alterum diſcipulorum; horum alterum fuiſſe Nathanaëlem, idq; pro comperto tradi ab Epiphanio aduerſus Saturnilianos, demiror. non minor Ambroſii ſecuritas, qui Commentariis in Lucam Cleopæ ſocium adiungit Ammauntem: ficto nomine ſine dubio, ex appellatione vici Emmaus, ſiue Ammaus, vt Ioſephus & alii nominant. non meliùs alii, qui vt Theophylactus oſtendit, è Lucæ ſilentio colligunt ipſum Lucam fuiſſe. Quinta apparitio fuit, cùm Dominus à Petro eſt viſus. hoc factum eſt, vel priuſquã euntes duos diſcipulos Chriſtus cõſequeretur; vel poſtquam finito colloquio cum duobus diſcipulis ab iis receſſit. Nam Chriſtus minimo tẽpore Spiritûs inſtar, emẽſus eſt ſpatium inter Emmauntem & Ieruſalẽ.

itaque potuit in vrbem reuerſus Petro ſe oſtendere, priùs quàm aduenirent Cleopas & eius comes. Tale quid factum eſſe euincunt Apoſtoli, qui illis duobus diſcipulis reuerſis, & nuntiantibus ſe Chriſtum vidiſſe, ipſi quoque narrant, Petro Dominũ apparuiſſe. Luc. xxiv. 34. quod factum eſſe poſt duorum diſceſſum ab Vrbe dubitari non poteſt. Quinta apparitio contigit, nocte ſecuta diẽ reſurrectionis, ſed admodum iam prouecta. Nam vbi duo illi redierunt ad Apoſtolos, non ita multò pòſt dum ipſi ſtupent, nec poſſunt qui non viderant Chriſtum, inducere in animum, vt vera eſſe crederent, quæ audiuerant à Magdalena aliiſque mulieribus, deinde à Petro, poſtremò à duobus diſcipulis, qui modò aduenerant: ecce Chriſtum in medio illorum. Rem fuse deſcribit Ioh. xx. 19. vbi οὔσης ὀψίας non intelligendum eſt de veſpere, neq; de prima parte noctis inſecutæ diẽ Dominicam: ſed fere vt ὀψὲ in illo Matthæi, ὀψὲ σαββάτων, diſceſſerunt enim Emaunte duo diſcipuli inita iam veſpera, vt colligitur è Luc. xxiv. 29. Aberat Emaus ab Vrbe ſtadia ſexaginta, vt ait Lucas & confirmat Ioſephus, Belli libro primo, capite 17. nam Ruffini codex, vbi triginta dũtaxat ſtadia numerantur, è Græco debet emendari. Videtur dicere Lucas v. 36. mox à reditu duorum, ταῦτα αὐτῶν λαλούντων, dum iſtis de rebus inter ſe loquerentur Apoſtoli & diſcipuli, interueniſſe Chriſtum. ſed modicum ſaltem, niſi fallor, interceſſit ſpatium temporis, dum inter ſe agunt Apoſtoli, quorum alii credebant, vt illi duo, & Petrus, qui viderant, & Iohannes, qui etſi non viderat, credebat tamen, Ioh. xx. 8. alii non credebant, ne tum quidem, vt expreſse notant Euangeliſtæ. Ex verbis Marci coniecturam facio, Apoſtolos poſtquam cœnati eſſent, remanſiſſe in ſuis triclinriarib. lectis, dum remota menſa ſermones longos trahunt. Scimus poſt Euchariſtiæ inſtitutionem rale quid eſſe factum. Nam ait Marcus, ſuperueniſſe Chriſtum ipſis ἀνακειμένοις, id eſt dũ adhuc hærebant in ipſis lectis, vbi aliquãtò priùs aſſederant. id enim propriè eſt ἀνακεῖσθαι· quæ tamen vox ſæpe vſurpatur pro κατακεῖσθαι. Suidas; ἀνακεῖσθαι, πολλάκις ἀντὶ τοῦ κατακεῖσθαι. Veteres ſolitos fuiſſe ſedere in lectis, ſtudere, meditari & quieſcere etiam interdiu, ad Suetonium olim probauimus. Omnino verba Marci ad hanc apparitionem putem referenda cum bona parte interpretum, etſi Auguſtino aliud viſum, & Baronio etiam. Aibitratus eſt Baronius noviſſimam omnium manifeſtationum illam fuiſſe. quia Vetus Interpres vocem Marci ὕστερον vertit *noniſſimè*: atqui ὕστερον eſt *poſtea*, *deinde*, non autem *nouiſſime*. & miror Theodorum Bezam, virum Græce doctiſſimum, vertere *poſtremò*. Sed Beza cuius eſt in illum Marci locum eruditiſſima obſeruatio, reſpexit non ad tempus apparitionis; verùm ad ordinem à Marco inſtitutum in ſua narratione. nam alioquin etiam ille Marci narrationem refert ad apparitionem paullò poſt Cleopæ aduentum factã. Atque hoc & narrationi Marci, ſi quis diligenter illam expendat, meliùs conuenit; & etiam aliàs multò eſt probabilius. Nam Baronius exiſtimat, Dominum ſub ipſum Aſſumptionis ſuæ tempus cum Apoſtolis

ſuis cibum ſumpſiſſe, quod mihi perſuaderi non poteſt. Nam quare tum comediſſet? ſtatim quidem à reſurrectione, & tantiſper dum adhuc diſcipulorum animi confirmationis egebant, cur ederet Chriſtus, manifeſta fuit cauſſa: at in ipſo articulo aſſumptionis, poſtquam per dies quadraginta ſæpe Apoſtoli illum vidiſſent, ſæpe cum illis Chriſtus conveniſſet. Thomæ incredulitatem correxiſſet, & miraculo piſcationis atq; aliis ſine dubio pluribus, ad πληροφορίαν ſuos ſaltem Apoſtolos perduxiſſet: quis credat etiam tum Apoſtolos opus habuiſſe hoc fidei ſuæ adminiculo? Nam, quod etiam atq; etiam notandum eſt, de ſolis Apoſtolis loquitur Marcus in eo verſiculo de quo eſt quęſtio, vt etiam B. Auguſtinus obſeruat. Quod autem Baronius etiam verba Lucę XXIV. 41. 42. ad illam nouiſſimam apparitionem refert, & epulas aſſumptionem antecedentes; quin toto cœlo erret, ne ambigi quidem poteſt: quum ſit luce meridiana clarius, de apparitione illa Lucam ibi ſermonem habere, quæ ſtatim poſt reditum duorũ contigit. Auguſtinus lib. III. Conſenſus: *Lucas & Iohannes ſatis dilucide maniſeſtant, ipſo die reſurrectionis eius, viſum eſſe Dominum in Ieruſalẽ à diſcipulis ſuis.* Obſeruent igitur ſtudioſi hiſtoriæ ſacræ, quod non animaduertit Baronius, Lucę narrationẽ de hac quinta apparitione continuari vſq; ad verſum 43. incluſiue. Poſtea cùm ait, *Et dixit ad eos*, de aliis apparitionib. ipſum intelligere, quarum tempora non adnotat. ſolere hoc pacto Euangeliſtas continuare interdum res, quę diuerſis temporibus acciderunt, notius eſt, quàm vt exemplis hoc loco ſit probandum. Minùs rectè igitur Baronius & hîc, & num. 197. & num. 212. Lucæ narrationem accipit. Sextam declarationem huic continuò ſubiicit Iohannes XX. 26. prior inſignis facta eſt etiam propter Thomæ abſentiam: hæc ſecuta eſt poſt octo dies, dominica nempe proxima, cui interfuit Thomas, vt fuſe exponit Iohannes. Septimò viſus eſt Dominus non iam in vrbe, vt ſemper hactenus, ſed ad mare Tiberiadis; quùm eò piſcatum ſe contuliſſent Petrus, Thomas, Nathanaël, Iacobus & Iohannes filii Zebedæi, & alii item duo diſcipuli. Octaua ὀπτασία fuit in monte Galilęæ, (Thabor, vt quidam putant,) omnium celeberrima, ſicut vere ait Baronius. Indicitur Matth. XXVI. & 32. Marci XVI. 7. conuenitur eò, Matth. XXVIII. 16. Nonam in vrbe Ieruſalem contigiſſe oſtendit Lucas, cap. vlt. 49. Erant enim tum in Vrbe Chriſtus & Apoſtoli, cum iubentur ibi exſpectare superuenturum Spiritum Sanctum. Quare etiam ſubdit Lucas Dominum, cùm poſtremò exit vt Bethaniam peteret, Apoſtolos ſecum eduxiſſe: ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν, inquit Lucas. Decima apparitio, vel potiùs congreſſus & συναλίσεως, die vltimo accidit conuerſationis Domini in terris, cùm Apoſtoli Bethaniam vſque perducti, deinde in aliquem montis Oliueti collem ſunt deducti, vnde in cœlos Filius Dei eſt ſublatus. Hæ ſunt manifeſtationes quarum in Euangeliis facta reperitur mentio. Fratribus ſimul 10 & deinde Iacobo viſum fuiſſe Dominum auctor eſt Paulus. ſed quò poſſimus illas apparitiones in eandem ſeriem cum ſuperioribus digerere,

rere, nulla penitus, quod ſciam, conjiciendi eſt facultas.

C X X I. *Ioſephi ſcriptoris Chriſtiani* Ὑπομνηστικὸν *: & ex eo X. apparitionum Domini recenſio.*

I B I D E M.

Extat in Bibliotheca Sereniſſimi Regis Iacobi, liber Græcus ſatis antiquæ manus à Ioſepho quodam, homine Chriſtiano, compoſitus, continens quæſtiones & reſponſiones ex hiſtoria ſacra, in memoriæ ſubſidium compoſitas itaque titulus libri eſt, Ὑπομνηστικὸν βιβλίον Ἰωσήππου. *Ioſephi liber Commentarius I.* Hunc ego librum dum percurro, incidi in caput CLI. quod viſum hîc ſubjicere. Sic igitur Ioſephus. *Αἱ δέκα ὀπτασίαι τοῦ Κυρίου, τοῖς ἰδίοις φανερωθεῖσαι μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν αὐτὸν ἐγερθῆναι. Πρῶτον, ὡς περὶ τὴν Μαρίαν ἐν τῷ μνημείῳ, δεύτερον, τῷ Κηφᾷ μόνῳ, ὡς καὶ ὁ Παῦλος ἔφη· ἔπειτα ὤφθη Κηφᾷ. τρίτον, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος τῇ μιᾷ σαββάτων· τέταρτον, τοῖς περὶ Κλεόπαν, ὁπηνίκα εἰς τὴν Ἐμμαοῦν, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. πέμπτον, παρόντος τοῦ Θωμᾶ καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, ὅτε καὶ τὸν Θωμᾶν ἐκάλει, τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν ψηλαφήσοντα. ἕκτον, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ἐν τῇ ἄγρᾳ τῶν ρνγ ἰχθύων. ἕβδομον, τοῖς πεντακοσίοις ἐφάπαξ κατὰ τὸν Παῦλον. ὄγδοον, Ἰακώβῳ κατὰ τὸν Παῦλον. ἔνατον, εἰς τὸ ὄρος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Κύριος, κατὰ τὸν Ματθαῖον. δέκατον, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμενος. Decem apparitiones Domini per quas ſuis ſe oſtendit, poſtquam à mortuis erat excitatus. Primò, apparuit Mariæ in monumento. Secundò, Cephæ ſoli, vt & Paulus ait:* deinde viſus eſt Cephæ. *Tertiò, diſcipulis ſuis, quum eſſent ianuæ clauſæ & abeſſet Thomas, prima die hebdomadis. Quartò, in fractione panis, Cleopa, & iis qui cum illo erant, dum irent Emmauntem. Quintò, cùm aderant Thomas, & reliqui diſcipuli, quando etiam Thomam vocauit, vt manus ipſius & latus palparet. Sextò, in Galilea ad mare Tiberiadis in piſcatione centum quinquaginta trium piſcium. Septimò, quingentis ſemel, teſte Paulo. Octauò, Iacobo, vt ait Paulus. Nonò, in monte Galilea, vbi Dominus ſecundùm Matthæi Euangelium diſcipulis conſtituerat. Decimò, in monte Oliueto, aſcendens in cœlum.* Hæc Ioſephus; in numero apparitionum, cum Auguſtino conueniens: in explicatione verò illarum, ab Auguſtino & veritate non ſemel aberrans.

C X X I I. *De ſepulchro Domini quædam. Baronii hallucinatio in loco Cyrilli Iroſolymitani.* σκέπη.

A N. XXXIV. N u. CLXXXVII.

De forma ſepulcri quædam in ſuperioribus obſeruabamus. Baronius multa hoc loco ea de re diſſerit: ſed omnia illius vel incerta ſunt, vel palam falſa, vt de loco Cyrilli mox oſtendemus. Illud verè Baronius, primam ſpluncæ illius formam plane eſſe immutatam: atque id, ante plurima ſecula, ſicut ex Euſebio ſuperiùs adnotabamus. Quare neque hodiernæ, vel pro-

ximè lapſorum ſeculorum deſcriptiones exiſtimandæ ſunt, veterem formam exhibere: neque ex Adamnano vel Beda eam poſſe nos diſcere, arbitrari debemus. Qui exiſtimant ſpeluncas fuiſſe duas, mihi quidem non perſuadent: non magis ſanè, quàm qui duos lapides fuiſſe contendunt, non vnum, quòd facit Maldonatus; vel etiam tres, quod apud alium eiuſdem Societatis, non ſine admiratione legi. In Euangeliis, in dramate de paſſione Chriſti, & apud Patres, vnius tantùm fit mẽtio. Sacra pagina nos docet, hortum ibi fuiſſe, & in eo horto rupem, in qua monumentum exciſum. Quin fuerit hortus clauſus, non videtur dubitandum: ac fortaſſe, hortus fuerat conuerſus in vſum areæ, ſiue loci vacui ante monumentum, vt ſuprà docebimus è Rabbinis fuiſſe moris. Habuit igitur ſuam hortus portam, monumentum ſuam. lapis enim cuius Euangeliſtæ meminerunt, non foribus horti fuit aduolutus: ſed vel monumenti, vel conditorii illius, in quo poſitum fuerat corpus Dominicum. diximus enim in vno monumento, octo vel plura foramina cauari ſolita, vt eſſent totidem corporum conditoria. Venio ad locum Cyrilli: quem multi eruditi quum laudauerint in ſermone de ſepulcro Domini; nemo tamẽ illorum, quod ſciam, animaduertit, Latinum interpretem ſuis lectoribus fucum miſerè facere, *foramen* ille & *veſtibulũ* petrę narrat; quorũ in Græco textu Cyrilli nulla mentio. In tota illa Catecheſi, conatur Cyrillus, teſtimonia veteris Teſtamenti hiſtoriæ paſſionis accommodare. Multa igitur affert, & in his nonnulla, longè admodum petita; dicendum enim quod res eſt. Inter cætera eſt locus è cap. II. Cantici cãticorum. Ἀνάστα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου· καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς. ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας. *Surge, veni amica mea*: & paullò pòſt. *in munimento petræ*, aut *protecto*. Subiicit ibi Cyrillus, adhuc ſua ætate, fuiſſe moris in Iudæa, vt monumenta ſaxea, quale erat Dominicum, ante ipſum aditum haberent σκέπην ex eodem ſaxo exciſam. Ea vox duobus modis poteſt exponi; vel de parva quadam lorica ante monumentum, vt fieri ſolet hodieque: vel de eo quod Latini vocant protectum, aut etiam proiectum: Græci γεῖσον: eſt prominentia quædam ornatus cauſſa, qua magnarum ædium ſuperliminaria ſolent ornari. Cyrillus, hoc quicquid eſt, vocat & σκέπην & προτείχισμα. Fatetur Cyrillus, nullum ſua ætate eiuſmodi ornamentum extitiſſe in ſepulchro Dominico: ſed quia forma ſepulcrorum ea fuit, non dubitat affirmare, tale quid fuiſſe priùs: & fieri poteſt vt priorem formam ipſe vidiſſet. Putat igitur, ſuperiùs allata verba è Cantico Canticorum, prædictionem fuiſſe propheticam ad ſepulcri Dominici ſaxum, & illam in ſaxo σκέπην pertinentem. Hæc eſt illius mens. nullum hîc foramen: nullum veſtibulum. Sed Cyrilli interpres ſecutus eſt Latinam verſionem; quæ etſi Hebraicę veritati meliùs reſpondet, (nam חגוי ſunt *foramina*, ὀπαὶ non σκέπαι:) ineptiſſimè tamen Cyrillo ea interpretatio eſt accommodata, quæ illius mentem ſic corrumpit, vt nullum eius veſtigium in Latina verſione appareat.

CXXIII.

CXXIII. Expenduntur quædam Baronij: ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι differunt. παρακύπτειν.

IN CLXXXIX. verba ſunt Baronii: *Ex his igitur omnibus hæc breuis quædam ſumma perſtringimus; nimirum fuiſſe in parte Occidentali Caluariæ montis ſpeluncam exciſam*, dixiſſet melius ſic: fuiſſe in parte Occid. Caluariæ montis hortum, & in horto rupem, in qua fuerat cauata ſpelunca, h. e. monumentum in quo poſitum Chriſti corpus. Addit: *eamque peramplam in modum veſtibuli, quæ aliam intus continet ſpecum.* non pauca peccat in paucis verbis. de veſtibulo, iam probauimus merum id eſſe figmentum interpretis Cyrilli, & eſt abſurditas magna. Cyrillus ait *σκέπην loricam aut protectum*, ſicut expoſuimus. interpretes & Baronius, & plures alii qui de hoc argumento ſcripſerunt, ſomniant neſcio quod peramplum veſtibulum. Alter error, quod monumentum vnicum, vt clare apparet ex Euangeliſtarum verbis, diuidit in ſpeluncam, quod eſt illud fictitium veſtibulum, & ſpecum, de qua ſubiicit: *rurſumque intra eam exciſum fuiſſe ſepulchrum Domini.* ſed hoc quoque eſt παρὰ τὴν ἱστορίαν, aut certe teſtimonio Scripturarum caret. Nec pluris facienda interpretatio loci Iohannis quæ ſtatim ſequitur. Ait Iohannes de ſe poſtquam veniſſet ad monumentum vna cum Petro, 20. verſ. 4. *Et ille alius diſcipulus præcurrit citius Petro & venit primus ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet vidit poſita linteamina: non tamen introiuit.* In Græco textu diſcrimen ponitur inter ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, Qui attente legerit verba Euangeliſtæ, non dubitabit Iohannem de ſe dixiſſe ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, vt ſignificet, ſe intra horti maceriam fuiſſe progreſſum & ad ipſam ianuam corpus ſuum admouiſſe; vt qui volunt per feneſtram foras ſpectare, non ſolum accedunt prope feneſtram, ſed etiam ipſi incumbunt & innituntur. Quare id quoque ait Iohannes à ſe factum, vt capite inclinato per ianuam ipſum monumentum oculis luſtraret. vtitur Iohannes verbo παρακύψαι, quod proprie geſtum ſignificat reſpicientium per feneſtram Gen. cap. 26. ℣. 8. καὶ παρακύψας Ἀβιμέλεχ τῆς θυρίδος εἶδε τὸν Ἰσαὰκ, Prou. cap. 7. v. 6. ἀπὸ θυρίδος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς εἰς τὰς πλατείας παρακύπτουσα, & ita perſæpe iunguntur παρακύπτειν & θυρίς. dicitur & de eo qui obiter caput inſerat in ianuam, vt introſpiciat. Sapientiæ Syrach. XXI. 25. Ἄφρων ἀπὸ θύρας παρακύπτει εἰς οἰκίαν. Baronio placet, Iohannem introiiſſe vnam è duabus ſpeluncis & ad ſecundam acceſſiſſe. Verum iſtud quidem diuinare eſt, & à Scripturæ verbis diſcedere. Male etiam probat humilitatem ſepulcri ex eo, quod dicitur Iohannes ſe inclinaſſe, nam Græca veritas habet παρακύψαι, quod ſiue de feneſtra ſumatur, ſiue de ianua nullam inclinationem corporis deſignat, qualem ſibi finxit Baronius; ſed protenſionem colli potius, cum modica corporis incuruatione. qui poſitus corporis multum diſtat ab inclinatione demittentis ſe in locum humilem.

CXXIV. Acta Longini apud Metaphraſtam.

ANNI XXXIV. Nu. CXCI.

IN actis Longini Centurionis, quę refert Baronius ex Metaphraſte legimus, *ipſum cum veſte & cingulo dignitatis, ipſam quoque exuiſſe militiam*: quam veſtem hic auctor intelligit? non enim probari opinor, poteſt, ætate Auguſti inſigne militiæ aut centurionatus fuiſſe aliquam veſtem: niſi fortaſſe de ſago intelligat. Cingulum quoq; ſcimus fuiſſe commune omnium, qui caſtra ſequebantur: ſed cingulum dignitatis in ſcriptoribus ſeculi Auguſti non inuenias. Ego inſigne Centurionatus illorum temporum aliud noui, præter vitem, Hęc vt falſitatem illorum Actorum non probant: ita apud intelligentes antiquitatis, in ſuſpicionem aliquam fidem illorũ vocant. Integra Acta ſi haberemus, fallor, aut certioribus veſtigiis ad veri cubile deduceremur.

CXXV. Locus Sozomeni expenditur.

ANNI XXXIV. Nu. CXCIV.

APud Emmaum fuiſſe fontem medicamento sũ, quod Sozomenus ait, Domini miraculo ibi inſtitutũ videntur ignoraſſe Euſebius & Hieronimus eius interpres. nã Euſebius hoc tantum ſcribit, Ἐμμαοὺς, ὅθεν ἦν Κλεόπας, ὁ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ· αὕτη ἐστὶν ἡ νῦν Νικόπολις, τῆς Παλαιστίνης ἐπίσημος πόλις, nec plura Hieronymus de locis Hebraicis. Quod igitur ait Sozomenus, ex antiqua traditione ſolis indigenis nota id eſſe compertum; de antiqua traditione ſolis indignis nota id eſſe compertum; de antiqua traditione intelligendum, quæ poſt tempora Euſebii & Hieronymi primum innotuerit: quare non habebit hic locum ἀρχῆθεν *ab ipſo primordio*, quod ait eo loco Sozomenus. Sed poteſt fieri, vt & Euſebius & Hieronymus miraculum à Chriſto factum ignorarent. Quod vero ait Sozomenus, Euangelia vocare hunc vicum Ἐμμαὲ, aut parum emendatis libris eſt vſus, aut memoria eſt lapſus. nam omnia exẽplaria habent Ἐμμαοὺς, Lucæ XXIV. 13. eamque eſſe primorum ſeculorum ſcripturam oſtendit Syrus qui ſpernens manifeſtum & certum vocis Hebraicæ etymum à Ioſepho etiam indicatum Græca formatione nomen hoc efferens, atque illud aſpirans ſcripſit; עמאוס Arabs Syrum, vt fere facit, eſt ſecutus.

CXXVI. Expenditur Ignatij locus, & varia eius lectio.

ANNI XXXIV. Nu. CXCIV.

DE loco Ignatii quem tractat mox Baronius dubito, vtrum ad quartam Domini apparitionem illum referam, aut quintam. Ratio dubitandi mihi naſcitur è lectionis diuerſitate, quę & ſententiarũ diuerſitatem parit. Sed expendamus verba Hieronymi. Sic ille de Ignatio in Catalogo. *Scripſit ad Philadelphenos & ad Smyrnaeos & proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochenſem Eccleſiam: in qua & de Euangelio quod nuper a me tranſlatum eſt, ſuper perſona Chriſti ponit teſtimonium, dicens: Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum vidi, & credo quia ſit: Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant,*

dixit

dixit eis, Ecce palpate me & videte quia non ſum dæmonium corporale; & ſtatim tetigerunt eum & crediderunt. Hic primo obſeruandum, locũ Ignatii Hieronymo deſcriptum, non eſſe petitum ex epiſtola ad Polycarpum, vt putat Baronius, ſed ex ea ad Smyrnæos. nam hodieque ibi leguntur illa verba, nõ in ea ad Polycarpum: & Euſebius lib. III. Hiſtoriæ eundem locum proferens, deſcribere ſe illum air ex epiſtola ad Smyrnæos. quare nullum eſt dubium, quin parentheſeos notis adiectis ſuperior Hieronymi locus ita ſit concipiendus. *Scripſit ad Ph. & ad Smyrnæos, (& proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochenſem Eccleſiam:) in qua & de Eu.* Polycarpus erat Smyrnæorum epiſcopus: iccirco illum Hieronymus cum Smyrnæis coniungit. Secundo obſeruet ſtudioſus lector, Euſebium quidem ignoraſſe, vnde Ignatius verba Domini eſſet nactus, quæ cõmemorat: nam ait Euſebius, οὐκ οἶδ᾽ ὁπόθεν ῥητοῖς συγκέχρηται. *vtens neſcio vnde ſumpto teſtimonio.* ῥητὰ appellat *teſtimonium, ſcripturam*: ſed diligentiſſimũ Hieronymum inueniſſe quod Euſebium fugerat: nempe verba quæ afferuntur Ignatio extare in Euangelio Ebionitarum, quod Matthæi authenticum vocabant. Nec mirum eſt, virum Dei, Ignatium citare obiter ſcriptum apocryphum, reiiculũ & reprobum: nam quot libros eiuſdem farinæ laudat Clemens Alexandrinus? veriſſimum nempe eſt, quod ante dicebamus; tempore opus fuiſſe, vt Eccleſiæ auctoritate reiicerentur multi libri, qui primis ſeculis auctoritatis ſaltem ancipitis fuerant. Qui igitur propter hanc laudationem Ignatii, Hebraicum Ebionitarum Euangelium Græco textui Matthæi voluerit præferre, quod paullo ante faciebat conditor Annalium; grauem & periculoſum errorem errauit. Gemina ratione, Chriſti Euangelium ſecundum Ægyptios, Matthæi Apoſtoli Traditiones, Barnabæ Acta, Chami prophetia, & ſimiles quiſquiliæ, quarum meminit Clemens Alex. in cenſum librorum Canonicorum potuerint tranſcribi. Quin eſt fortaſſe Verius, non ex Euangelio Hebraico Ignatium illa verba deſcripſiſſe, verum traditionẽ allegaſſe, non ſcriptam, quæ poſtea in literas fuerit relata. & Hebræorũ Euangelio, quod Matthæo tribuebant, inſerta. Tertio obſeruandum, ex Hieronymi verſione iſta, *Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum vidi, & credo quia ſit*; conſtare legiſſe ipſũ in epiſtola Ignatii ad Smyrnæos, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν εἶδον, καὶ πιστεύω ὄντα, nam *vidi* eſt εἶδον, non autem εἶδα, vt hodie legitur in editionibus Epiſtolarum Ignatii, & apud Euſebium quoque lib. III. cap. XXXVII. & Ruffinus etiam legit εἶδα, vt verſio arguit: *Ego autem poſt reſurrectionem quoq; in carne eum ſcio fuiſſe, & credo.* Hæc lectionum diuerſitas, magni momenti eſt: nam altera lectio tribuit Ignatio certitudinẽ fidei, quæ piis omnibus eſt communis: altera hoc amplius, etiam ſenſus & oculorum: quæ an conueniat Ignatio per ætatem, quæſtionis eſt: qua de re nos alibi, cum Deo propitio. Poſtremo obſeruetur, Hieronymum qui ſic vertit è Græcis, *Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant*, niſi aliud agens vir ſummus hallucinabatur, vt ſæpe alibi in Græcis vertendis fecit, legiſſe

ὅτι πρὸς Πέτρον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἦλθε: quum ſcribatur hodie ſimpliciter, ὅτι πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθε: quæ eſt notiſſima locutio Grçcorum, ſignificans, *quando venit ad Petrum*: quanquam Ruffinus aut aliter, aut ex inſcitia, vt vbique ſolet, errauit. Sic enim vertit, *Nam & cum veniſſet ad Petrum, cæterſque*. Hæc quoque ſcripturæ diuerſitas non parui momenti eſt. Baronius, qui hiſtoriam Ignatio narratam refert ad apparitionem quam nos quinto loco ſupra recenſuimus, refutatur à lectione, quç ſola extat hodie cum in Ignatii codicibus, tum in Euſebianus, quamque eſſe veram vix videtur dubitandum. Quare ſi Græca ſequimur, ad quartā potius demonſtrationem narratiuncula Ignatiana fuerit referenda. Nec obſtat, quod plurali numero illa dicuntur, λάβετε, ψηλαφήσατε, ἴδετε, *prehendite, palpate, videte*: nam Græca locutio vſurpata Ignatio, etiam in numero multitudinis, vt & pueris notum, vnum deſignat.

CXXVII. Sententia Baronij; Sacerdotes habere poteſtatem remittendi peccata eandem cum Chriſto.

Anni XXXIV. Nu. CXCVII.

POſt hæc redit Baronius ad primarium ſuum ſcopum; quem ſæpe diximus eum fuiſſe. vt ad ſtabiliendam Ro. Pontificis dominationem, omnem referret cum ſacram tum Eccleſiaſticā hiſtoriam. Quum igitur actuum Domini in terris verſantis, pars illa tçſtet explicanda, quç eos ſermones continet, quibus ipſe Apoſtolos ſuos in ſuo munere inſtituit, & præſidiis neceſſariis inſtruxit ad ſalutem humani generis procurandam: Baronius hanc ſacræ hiſtoriæ partem ſic deſcribit, vt è ſingulis prope Chriſti dictis factiſq; firmiſſima quædam, vt ipſe putabat, argumenta eliciat pro primatu Petri, hoc eſt, Papç Ro. omnipotentia, & abſoluto imperio in omnes fideles, etiam Reges & Principes in ipſa Concilia, denique in vniuerſum Orbem terrarum. Age igitur doctrinam Baronianam expendamus. Primus qui ab eo tractatur locus, eſt hic Iohan. XX. 22. *Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta ſunt.* Hic notat pater Annalium; poteſtatem dimittendi peccata, & pœnitentes abſoluendi, quam in Eccleſia ſua extare Chriſtus voluit, ſic primo Apoſtolis ſuis fuiſſe ab eo tributam, & deinde per hoc ſucceſſoribus ſuis, ita eſſe communicatam; vt omnes habuerint. & nunc etiam habeant Eandem *poteſtatem quam ipſe Chriſtus vt homo accepit à Patre.* Hæc verba quam vim habeant non omnes qui legunt ſtatim intelligunt: continent enim κρύψεως, Baronianæ, de qua ante dicebamus, illuſtre exemplum. Quippe ſi omnes presbyteri, qui pœnitentes abſoluunt, eandem habent poteſtatem, quam Chriſtus accepit à Patre; poteſtas Papæ, qualis erit & quanta? Porro Eadem Poteſtas bifariam accipi poteſt: vel ratione originis, vel ratione paritatis. Priore ſenſu recte dicimus, omnium magiſtratuum, qua maiorum, qua minorum, qui ab vno Rege dependent, eandem eſſe poteſtatem: habent enim communeprincipiū, Regem nēpe, in quo eſt, & à quo manat omnis, poteſtas

poteſtas, quę Regiis miniſtris & magiſtratibus cõmunicatur. Non enim diuerſæ poteſtates ſunt, verum vna atque eadem, per quam iudicia adminiſtrantur in ſuprema Curia Pariſienſi aut Toloſana, & in inferioribus ſubſelliis deinceps per gradus vſque ad ipſos iudices pedaneos, aut vicorum Caſtellanos. Imo, ſiue Rex ipſe ius dicat, quod S. Ludouicũ aſſidue feciſſe legimus, ſiue per alios reddi iubeat; eadem eſt poteſta, numero quidem, & ratione originis. Sed vſitatius *eadem poteſtas* duorum eſſe dicitur, qui non ſolum eandem numero ſuſtinent dignitatem vt ab eodem capite manantem; verum etiam, qui ex æquo tantundem poſſint. Nam *eadem poteſtas*, & par atque æqualis poteſtas, pro eodem ſolent accipi: plane vt apud Græcos ἡ αὐτὴ ἀξία, idem eſt atque ἴση & ita loquitur Chryſoſtomus. in caput II. ad Gal. Sic binorum Conſulum eandem fuiſſe poteſtatem dicimus. Quæro igitur quo ſenſu dicatur in Annalibus, Apoſtolorum ſucceſſores qui hodie pœnitentes abſoluunt eandem habere poteſtatem remittendi peccata, quam Chriſtus vt homo accepit à Patre? Nos contendimus, priore ſenſu vere hoc & pie dici poſſe; & Baronio ſi ita ſenſit, nihil habemus, quod obiiciamus. Nam veterem Nouationi errorem, aut hodiernum Anabaptiſtarum furorem, ex animo abominamur. Sed Baronius *eandem poteſtatem* hic appellat, non ſolum ab eodem principio manantem; verum etiam parem & æqualem. eo enim tria illa argumenta ſpectant, quæ ſtatim ſubiicit: & concluſio clara eſt, quam argumentis ſubtexit. *Igitur, ait, in horum arbitrio munus ſoluendi & ligandi, remittendi & retinendi peccata hominum, à Chriſto Domino, per Spiritum Sanctum fuiſſe poſitum, liquido conſtat.* Si dubitas quale arbitrium hic intelligatur, refer oculos ad hodiernam praxin & ius illud excommunicandi cogita, quod ab Hildebrandi tẽporibus, etiam in cauſſis temporalibus Papę ſibi vindicarunt; eoque inſtrumento Europam totam ſuis tonitrubus concuſſam, cædibus & flammis toties repleuerunt. Illud eſt illud proculdubio arbitrium, de quo ſenſit Baronius: etſi arte ſua cryptica vſus, nullum hic de Papa verbum facit. Non eſt mirandum conditorem Annalium, Monarchiæ Pontificiæ animoſiſſimum vindicem, ita ſentire & loqui: nam etiã priſcis tẽporibus, quando in Eccleſia, ne auditum quidem adhuc fuerat nomen Monarchiæ, Epiſcopi ſunt reperti, qui à Baroniana ſententia non longe abirent. Hieronymi verba ſunt, Commentario ad Matthæum, capite XVI. Et Dabo Tibi Claues Regni Cœlorum. *Iſtum locum Epiſcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Pharisæorum aſſumunt ſupercilio; vt vel damnent innocẽtes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur: quũ apud Deum, non ſentẽtia Sacerdotũ ſed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leproſis, vbi iubentur vt oſtẽdãt ſe Sacerdotibus, & ſi leprã habuerint, tũc à Sacerdote immundi fiant: non quo Sacerdotes leproſos faciant, & immundos; ſed quo habeant notitiam leproſi & non leproſi, & poßint diſcernere, qui mundus, quiue immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſum, Sacerdos mũdum vel immundũ facit: ſic & hic alligat, vel ſoluit, Epiſcopus & presbyter: non eos qui inſontes ſunt vel noxii: ſed pro officio ſuo cũ peccatorum audierint varietates, ſciunt qui*

ligandus ſit, quiue ſoluendus. Ex his duo colliguntur: prius, non defuiſſe iam olim, qui ſentirent cum Baronio, in arbitrio Sacerdotum poſitū eſſe ius remittendi aut retinendi peccata: alterum quantopere ab ea ſententia B. Hieronymus abhorruerit: ſenſiſſe autem cum illo Patre Eccleſiam Catholicam, declarant quæ mox dicentur; & vero dubitari de eo nō poteſt. Nunc Baronii rationes expendamus.

CXXVIII. *Diluitur prima ratio Baronij.*

Ibidem.

PRima ratio ita proponitur; *Si enim, quod habet liber Numeri, auferens Deus de Spiritu, qui erat in Moyſe ac tradens ſeptuaginta viris, eandem prophetandi gratiā in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Chriſti in poſteros propagari?* Sed hoc ſimile diſſimillimum eſt. Cōparentur ſane Epiſcopi & preſbyteri cum LXX. viris: viris: imo etiam ſi lubet, propter Gratiæ prærogatiuam, illis antepo-nantur. At Moſes ne componatur cum Chriſto in hoc negotio. Non enim ſequitur ſi LXX. viri capaces fuerunt eius doni prophetandi, quod prius totum reſidebat in vno Moyſe, ita vt poſtea pares illi ſint redditi; etiam Apoſtolos eius poteſtatis, remittendi peccata, quæ eſt in Chriſto fuiſſe ita capaces, vt parem illi poteſtatem conſequerentur. Ratio eſt: quia Apoſtoli quidem miniſtri tantum fuerunt beneficiorum Dei erga Eccleſiam: Chriſtus vero qua homo, fuit ille quidem διάκονος *miniſter*, vt vocatur à Paulo, Ro. XV. 8. ſed ita vt ſimul Rex eſſet, ac dominus Eccleſiæ ſuæ, imo vniuerſi mundi. Nam ait ipſe Matt. XI. *Omnia dedit ei Pater in manus*; hi ſimilesq; loci de imperio loquuntur, quod habuit Chriſtus, non vt Deus, ſed vt homo, per hypoſtaticā vnionē Deo iunctus. Adde quod iſtos Septuaginta viros, qui de Spiritu acceperunt, qui in Moyſe erat, gratiâ prophetandi æquatos eſſe Moſi, Scriptura non dicit. quę hoc potius docet: facultate quadam publicæ rei adminiſtrandæ eos fuiſſe ornatos; gratiam autem prophetandi, ad conciliandam ipſis auctoritatem, & vocationem ipſorum declarandam valuiſſe. Itaque initio tantum illa reperiuntur vſi, non autem poſtea. Hæc eſt ſententia Theodoreti, quem vide, quæſtione XX. in Numeros. Obſeruet autem Chriſtianus Lector, Baronium probare ſententiam ſuam magno argumento: *quia ſic decuit.* nempe iudicio ipſius, ita fieri decebat: ſed nos paullo ante dicebamus, quam periculoſum eſſet hoc argumentationis genus: quum inſaniſſimæ ſit audaciæ Filio Dei velle preſcribere, quid ipſum decuerit, non ex ipſius verbo, ſed ex humana ratione.

CXXIX. *Diluitur ſecunda Baronij ratio.*

Ibidem.

SEcūda ratio ducitur à cōparatione poteſtatis remittendi peccata, cum poteſtate faciendi, hoc eſt ſacrificandi. Vult nēpe Baronius; quando tributa ſit Sacerdotibus Chriſtianorum ſacrificandi poteſtas, non debere

bere mirum videri, quod data iiſdẽ ſi poteſtas remittendi peccata. Reſpondeo, veriſſimum eſſe, quod hic dicitur, modo recte exponatur, & ex mente veterum Patrum. Probauimus in diſputatione de ſacrificio, dici Sacerdotem ſacrificare & offerre Chriſtum, quando ſacrificii in ara Crucis ſemel facti & Deo Patri oblati, memoriam celebrat: *paſſio eſt enim Domini ſacrificium quod offerimus*, inquit Cyprianus in epiſtola ad Cæcilium. Chriſtus vero iam neque paſſioni obnoxius: & Sacerdotium illius eſſe ἀπαράβατον ac nemini communicabile docet Apoſtolus ad Hebr. VII. 24. Igitur, ſicut dicuntur ſacrificare, qui non mactant, neque cædem patrant, ſed cædis ſemel factæ memoriam Deo offerunt, & populis annuntiant: ſic remittere peccata is dicetur, qui verbis Chriſti pœnitentibus remiſſionem peccatorũ pronuntiat, & qui vt Lombardus ipſe loquitur, *oſtendit homines ligatos vel ſolutos*. Sic dicebat Auguſtinus, ſanctificare Dominum, ſanctificare & Moſem; ſed diuerſo modo: Moyſem viſibilibus ſacramentis, per miniſterium ſuum: Dominum autem inuiſibili gratia per Spiritum Sanctum. Quæſt. in Leuit. cap. LXXXIV. vbi etiam de Noui Teſtamenti ſacramentis non aliter ſentiendum eſſe, diuinitus explicat. Quare falſiſſimum eſt, Sacerdotem eadem poteſtate agere, qua agit Chriſtus. Sed hoc melius ſequentia demonſtrabunt.

CXXX. Tertia ratio B. à teſtimonio Patrum Chryſoſtomi ſententia ſuper propoſita quæſtione: item aliorum Patrum Scopus librorum Chryſ. De Sacerdotio.

IBIDEM.

TErtio loco affertur Patrum teſtimonium, nominatim Chryſoſtomi, de hac admiranda poteſtate ſacerdotum. Ait vero: *Et cum ratum certumque ſit, neminem peccata dimittere niſi ſolum Deum; tradendo ſuis hanc facultatem, in quod ſublime dignitatis faſtigium Sacerdotes nouæ legis euexerit, vt in hac parte etiam ſuper Angelos ſublimauerit facile poteſt intelligi. Agunt de his pluribus, tum Iohannes Chryſoſtomus; tum ceteri Orthodoxorum Patrum*, Attende ad vim argumentationis. Vult Sacerdotes ſupra omne humanum genus euectos, ſupra ipſos Angelos eſſe ſublimatos, communicata ipſis à Deo facultate ſibi vni propria, remittendi peccata. Nimirum Baronio hac in re Sacerdotes miniſtri non erant, ſed Domini, Chriſto, quatenus homo, æquales, & eadem cum ipſo ac pari poteſtate præditi. Vt mirum videri non debeat, ponere ipſum in arbitrio Sacerdotum, ius totum vel retinendi, vel dimittendi peccata; quum tamen dicat expreſſe Auguſtinus, *non ſecundum arbitrium hominum, ſed ſecundum arbitrium Dei dimitti peccata.* De bapt. contra Don. lib. III. capite XVIII. At per Deum immortalem; quid veræ Theologiæ principiis magis quam hoc contrarium dici potuit? Nonne paſſim admonent Patres, diſtinguendum eſſe inter miniſtros gratiæ, & auctorem gratiæ, qui

eſt ſolus Chriſtus? Nonne etiam Scholaſtici diſcrimen ſtatuunt inter *claues autoritatis, & claues miniſterij?* Nonne etiam Magiſter Sententiarũ. lib. IV. diſtinct. XVIII. clariſſimis Scripturarum & B. Ambroſii atq; Auguſtini teſtimoniis euincit ſolum illum peccata dimittere, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt? *Homines,* inquit Ambroſius tractans hunc ipſum locum Iohannis, De Spiritu Sancto libr. III. capite XIX. *in remiſſione peccatorum miniſterium ſuũ exhibent, non ius alicuius poteſtatis exercent.* mox. *Iſti rogant, diuinitas donat: humanum enim obſequium; ſed munificentia eſt ſupremæ poteſtatis.* Poſſent in eandem ſententiam plurima Patrum teſtimonia afferri: ſed nos Locos Theologicos non ſcribimus. Quoniam tamen Chryſoſtomi verbis à Baronio hic indicatis, omnes hodie abutuntur huius paradoxi defenſores; eadem opera & ſui iſtos erroris coarguemus, & veram illius Patris mentem aperiemus. Error Baronij & aliorum in eo eſt, quod neglectis tot aliis locis, vbi ſuam ſententiam clare & perſpicue Chryſoſtomus aperit; nonnulla vrgent in libris de Sacerdotio & tanquam ſimpliciter dicta accipiant, quæ ſanctus ille vir dixit οἰκονομικῶς, id eſt, propter aliquam peculiarem conſiderationem; non autem ſimpliciter, neque abſolute. Conati fuerant viri boni Chryſoſtomo perſuadere, vt pateretur Epiſcopum ſe fieri, aut Sacerdotem, in ſpem Epiſcopatus. ille renuit, & ſingulari techna omnium conatus eluſit: offendit ea res plurimos, prę ſertim autem conſilij auctores: quorum multi ceperunt ſuſpicari, ex arrogantia & contemptu dignitatis ſacerdotalis, id feciſſe Chryſoſtomum, quod fecerat. & erant non pauci qui hoc crederent, quique hanc de viro ſancto famam diſſiparent. Chryſoſtomus igitur hac occaſione impulſus, libros de Sacerdotio illo tempore conſcripſit. Totius illius operis pulcherrimi, præcipuus ſcopus eſt, magnitudinem muneris Sacerdotalis commendare, & modis omnibus extollere. Recte enim iudicabat vir prudentiſſimus, ſuſpicionem contemptus, non melius poſſe refelli, quam eiuſmodi ſcripto, quo Sacerdotii munus ſupra omnia humana eueheretur. Scopum auctoris illa ſcribentis fuiſſe cum primis, vt eam ſuſpicionem quam diximus à ſe amoliretur, ſubinde ipſe inculcat. Pauca loca indicabo. Libro II. edit. Sauil. pagin. 16. Tomo VI. ὅτι ἐστὶ τῷ καταφρονεῖσθαι ἄξια ταῦτα καταφρονεῖσθαι; ἢ τοιαῦτα εἶναι, ὡς δυνηθῆναί τινα καὶ ἐπαρθῆναι κατ᾽ αὐτῶν; affirmat his verbis, tantã rem eſſe munus Sacerdotum, vt ne cadat quidem in illud contemptus: neque enim poſſe reperiri tam perdite arrogantem, qui aduerſus Sacerdotium ſeſe efferat. Eodem ſpectat quod mox ſequitur. Ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστάτης τελετῆς, τίς μὴ σφόδρα μαινόμενος, μηδὲ ἐξεστηκὼς ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; negat Sacerdotium quod conficiendæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ ius habet, poſſe contemni ab alio, niſi furioſo, aut ab vſu rectæ rationis abalienato. Sic paulo poſt ait, poteſtatem remittendi peccata, non eſſe tam paruum honorem ὡς δυνηθῆναί ποτε ἐννοῆσαι, ὅτι τῶν ταῦτα πιστευθέντων τις ὑπερφρονήσειε τῆς δωρεᾶς. *vt vel cogitari dumtaxat poßit, aliquem fidelium*

eiuſmodi

eiuſmodi donum fore contempturum. Clariùs verò à tanti criminis ſuſpicione ſe purgans, ait, ὅτι οὐδ᾽ ἡμᾶς μετὰ τὸ τολμήσει τις ἀπονοίας κρίνειν; quaſi diceret, ſe qui ſatis iam oſtendiſſet, quàm magnificè de munere ſacerdotali ſentiret eo ipſo exiſtimari debere, ab omni ſupicione contemptûs ſatis ſuperque purgatum. Conſtat ex his, opus illud ſcriptum eſſe οἰκονομικῶς, vt ſolent Patres dicere: qui diligenter nos admonent, eiusmodi ſcripta commodæ interpretationis indigere, ſicut alibi ex Athanaſio & Auguſt. obſeruabamus. Solet enim in illiuſmodi ſcriptionibus hyperbolarum multus atque ἀφειδὴς eſſe vſus, & omnium eorum, quæ Græci rhetores appellant dicta παρακεκινδυνευμένα. Latini *è periculo petita.* Neque hoc dico, quòd exiſtimem illis de ſacerdotio libris, aliquid contineri, quod excuſationis egeat, vt minùs vere dictum. Apage, ſunt omnia ibi pia, omnia vera: ſi modò accipiantur ex ipſius auctoris mente, non ex illorum libidine, qui obtentu ſpiritualium poteſtatum Sacerdotibus vindicant temporalem, idque eo potiſſimum fine; vt per gradus pateat aſcenſus ad turrim Babylonis: hoc eſt infinitam illam & abſolutam vnius in omnes dominationem Monarchicam. Ab horum propoſito quàm longe abeſſet Chryſoſtomus, ſatis teſtatur vel vnicus in libro ſecũdo eius operis locus, vbi negat, vllam coërcendi poteſtatem vel datam eſſe Epiſcopis: vel ſi maxime data eſſet legibus ciuilibus, poſſe ab illis exerceri. vide & homiliam II. in ep. ad Titum, & ſimiles locos. Quòd autem non crediderit hic Pater, Sacerdotes poteſtatem remittendi peccata, eandem habere cum Chriſto, quod vult Baronius; innumeris eius teſtimoniis poteſt probari. Pauca tantum hic recitabimus. In eum ipſum locum Iohannis XX. 23. ſcribit ille; propterea prauam Sacerdotum vitam efficaciæ miniſterii ipſorum non officere: quia beneficia illa quorum adminiſtratio illis eſt commiſſa, vnius Dei ſit præſtare. ἃ γὰρ, inquit, ἐγχειρίζεται ὁ ἱερεὺς, Θεοῦ μόνου ἐστὶ δωρεῖσθαι. Addit, nullam reperiri poſſe tam emendatam & perfectam vitam, quæ homini conciliet facultatem illa præſtandi; nam hic ſenſus eſt iſtorum verborum: καὶ ὅπωσπερ ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φθάσῃ φιλοσοφία, ἐλάττων τῆς χάριτος ἐκείνης φαίνεται. Subiungit his ibidem, ne Angelum quidem aut Archangelum, aliquid eorum poſſe operari, quæ per miniſterium Socerdotũ confert Deus. Vbi vides explicationem loci à Baronio indicati, & à multis ſæpiti afferri è libris De Sacerdotio; quo videtur Chryſoſtomus, ſuper Angelos euehere Sacerdotes, propter conceſſam ipſis facultatem remittendi peccata. Idem in oratione de Helia & Petro cauſſam reddit hanc, cur neque Angelus neque Archangelus ἠξιώθη ἱερατεύειν, ad ſacerdotium ſit electus; quia natura ſua quum ſint à peccato immunes, peccata populi repentiuis fulminibus fuerant vlturi. habitam igitur eſſe rationem infirmitatis humanæ, & Sacerdotium hominibus eſſe permiſſum. Falſum itaque, crediſiſſe Chryſoſtomum, Sacerdotes præſtare dignitate ipſos Angelos. Contrà affirmat idem ſæpiſſime, ad effectum Sacramentorum

 torum

totum aut aliarum gratiarum ſpiritualium nihil prorſus ſacerdotes conferre, niſi miniſterium exercere. Ad illum Iohannis verſiculum, Πατὴρ δὲ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ. *Omnia beneficia ſpiritualia Pater, Filius & Spiritus Sanctus diſpenſant.* Sacerdos autem quid? ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανείζει γλῶτταν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα; *Sacerdos linguam ſuam commodat, & manum ſuam præbet.* In primam Corinth. homilia octaua, loquens de baptiſmo, οὐδὲν ἄνθρωπος εἰς τὰ προκείμενα εἰσάγει, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστι. *nihil inducit homo in ea quæ ſunt propoſita,* (nullam vim confert aquæ) *ſed id omne eſt opus potentiæ Dei.* homilia II. in poſteriorem ad Timotheum, ait, ſacerdotem os tantùm aperire, & ſymbola duntaxat perficere: rem ipſam à Deo confici. Sermone octuageſimooctauo, qui eſt in Pentecoſten, de Euchariſtia loquens: οὐδὲν αὐτὸς ὁ παρὼν πράττει, οὔτε ἀνθρωπίνης ἐστὶ φύσεως κατορθώματα τὰ προκείμενα δῶρα. *Ipſe qui adeſt Sacerdos, nihil agit, neque poſſunt dona propoſita ab humana natura præſtari.* Nota, *nihil agit*; nempe quod ad effectum ipſius Sacramenti. Sic ſæpe dicit Auguſtinus, poteſtatem Dominici baptiſmi in nullum hominem à Domino tranſmitti; ſed tantùm miniſterium. Vide tractatum quintum in Iohannem. ibi grauiter Donatiſtas exagitat, *quòd eius poteſtate putarent ſe baptizari, cuius miniſterio baptizabantur.* Idem, libro tertio de baptiſmo contra Donatiſtas: *Mali, facinoroſi, carnales, animales, diabolici, à ſeductoribus ſuis ſibi dari arbitrantur, quæ non niſi munera Dei ſunt, ſiue ſacramenta, ſiue ſpirituales aliquas operationes, circa præſentem ſalutem.* Propterea docebant iidem Donatiſtæ, gratiam baptiſmi à malo conferri non poſſe: quia, *Nemo dat quod non habet.* putabant enim, non ſolum miniſterium dimittendi peccata, ſed etiam poteſtatem, eſſe penes Sacerdotem: quod non longè abeſt à Baronii ſententia, quam hic inſinuat. Vide Optatum Mileuitanum, libro quinto diſputantem aduerſus illam hæreſin Donatiſtarum. Maneat ergo firmum fixumque, remittere peccata Dominum, remittere & Sacerdotem; ſed cum hac exceptione, quam vt plurimis Scripturarum locis neceſſariam, proponit Chryſoſtomus I. Corinthiorum homilia decima, & alibi. εἰ καὶ μία ἡ λέξις, διάφορος ἡ ἔννοια. *dictio quidem vna vſurpatur, ſed ſenſu diuerſo.* Maneat etiam quod docet Paulus, neque eum qui plantat eſſe aliquid, neque eum qui rigat; ſed Deum qui dat incrementum eſſe omnia. I. Corinthiorum tertio, verſu ſeptimo: ad quæ verba vide quæ notat Chryſoſtomus. Idem capite decimoquarto, verſu ſecundo, *fidelem œconomum* eſſe illum interpretatur, qui herilia beneficia, quæ Dominus confert in Eccleſiam non vſurpat vt ſua, aut in ſuo arbitrio poſita; ſed vt diſpenſator bonus illa adminiſtrat.

CXXXI. De neceſſitate confeſſionis, impia quorundam dicta ſuper abſoluta neceſſitate tenendi in ea re ſilentii. Obiter Ieſuita Cretenſis perſtringitur.

ANNI

An. XXXIV. Nu. CXCVIII.

Neceſſitatem confeſſionis colligit auctor, ex abſolutionis neceſſitate. Et quidem indubitatū in Theologia eſt axioma, peccata non remitti à Deo niſi confitentibus. Confeſſio autem alia eſt quæ fit apud Deum; alia quæ apud Eccleſiæ Paſtorem. De priore an ſit neceſſaria, omnium præſertim delictorum, & vt fit hodie, accuratè diſſerendi locus erit ad annum Domini quinquageſimum ſextum, quò & Baronius lectorem reiicit. Ibi erit exponendum, vtri potiùs dici, cenſerique debeant rebelles lumini, ſicut loquitur Baronius, verba Iobi per frigidam cacozeliam vſurpans; illi ne, qui doctrinam de Confeſſione exigi ad normam verbi diuini, praxin ad conſuetudinem priorum ſeculorum reuocari debere contendunt; an illi, qui rem religioſam, in diræ tyrannidis inſtrumentum verterunt; quo vt ad parricidia Regum ac Principum & omne nefas tutiùs abutantur, doctrinam aliàs laudabilem de ſeruando ſilentio poſt confeſſionem auditam; in dogma nouum atque horribile verterunt, de neceſſitate abſoluta, ſigillum vti vocant, cuſtodiendi, etiam vbi agitur de ſalute publica, vita Regis, aut alia re quamuis maxima. Eò enim progreſſa eſt hæc ἐθελοπερισσοθρησκεία, aut vt dicam meliùs, crudeliſſima ſuperſtitio, vt non deſint qui dicant, Sigillum Confeſſionis nullam omnino ob cauſſam violari debere aut poſſe: *quamuis ageretur totius Orbis ſalus, aut ipſius pœnitentis vita; nec pro vitando vllo damno grauiſſimo innocentis; aut quod eſſet totius Orbis conflagratio, aut peruerſio religionis, & omnium ſacramentorum demolitio.* Non fingimus nos iſta ad inuidiam, vt parricidarum patronus, hæreticus infamis, Eudæmon-Ioannes Cretenſis mentitur. Sunt quæ recitauimus ipſiſſima verba Henrici Henriquez Ieſuitæ, Salamanticæ profeſſoris Theologiæ, in Summa Theologiæ Moralis, libro operis totius ſexto. De pœnitentiæ Sacramento, libro tertio, capite decimonono §. quinto. Nec minùs iſtis ſunt horrenda, quæ in epiſtola ad Cardinalē Perroniū nuper referebamus, partim nobis audita ex ore Binetii Ieſuitæ, partim ab aliis accepta. Obſecro te pie Lector, etiamne illi ſunt rebelles lumini, qui hæc nouæ doctrinæ portenta abominantur? Verùm de his plura, σὺν τῷ ὑπερφερτάτῳ Θεῷ, ad annum Domini LVI. Ibi calumniam refutabimus prodigioſi nebulonis è Creta, qui auſus ſcribere, propterea nouam iſtam hæreſin; de abſoluta neceſſitate ſeruandi ſigilli, nobis non probari; quia apud Suetonium nihil de ea inueniſſemus. Probabimus rebus ipſis, quantum temporis parricidarum patronus in ſugendis nouarum hæreſeō illi ſimiliū venenis perdidit; tantū nos, Dei gratiâ, poſuiſſe, in lectitandis Scripturis, & veterum Patrū monumentis. Ibi ego, non apud Suetonium, quæſiui, & hoc nouæ Theologiæ caput, & multa alia. quæſiui, ſed non inueni.

CXXXII. *Verba Chriſti ad Petrum*, Paſce oues meas, *quam vim habeant: & an rectè Baronius ad ſtabilien-*

dam Monarchiam Pontificiam illa referat. Baronii noua doctrina & hallucinationes aliquot. Alia multa.

ANNI XXXIV. Num. CCI.

DIcebamus antea, Petram, Claves & verbum *Paſce*, tria eſſe quaſi propugnacula, quibus multum confidant Monarchiæ Papalis hodierni defenſores. Propterea Baronius loca illa Scripturæ, vbi ſita hæc munimenta doctrinæ Hildebrandinæ, non contentus retuliſſe in Annales ſuos; hoc ampliùs, ſententiæ quam tuetur illa accommodat, & vt perſuadeat ſuis lectoribus, iam olim ſic fuiſſe ea loca exponi ſolita, vehementer adnititur. De loco Matthæi, vbi eſt nomen Petra, dictum eſt affatim ad annum ſuperiorem; de verbo *Paſce* apud Iohannem, & de clauibus, hoc loco agitur ab Annalium conditore. Igitur, quum inter omnes conſtet, Dominum IESVM, Iohan. 20. verſ. 21. hiſce verbis, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*; Apoſtolos ordinaſſe Orbis totius doctores, vt placet Cyrillo, vel vt aliis, Apoſtolatum iam antè illis delatum, penitus confirmaſſe, & plenitudine poteſtatis inſtruxiſſe, quæ ad tanti muneris exactiſſimam functionem erat neceſſaria; quæritur, quam vim habeat Domini dictum poſterius ad Petrum, Iohannis 21. v. 15. 16. 17. *Paſce oues meas.* Baronius antiquum obtinens, totam illam actionem Domini refert ad primatum Petri ſanciendum, id eſt, ad Monarchiam vnius Romani Pontificis in vniuerſum Orbem terrarum ſtabiliendam. Nam vt ſæpius diximus, ſæpe cogimur repetere, appellatione primatus Petri doctrinæ Hildebrandinæ aſſertores, dominationem illam infinitam intelligunt, quam ipſi Papæ attribuunt. Petri nomen in eius argumenti diſputationibus, ceu aliquod κωμικὸν δορυφόρημα, vt aiunt, ad ſpeciem iactatur. Petro enim nihil quicquam hîc metitur, neque ſeritur. Romano Pontifici, non autem Petro, hæc opera omnis præſtatur. Quare, quum nemo dubitet Baronium hoc loco per primatum Petri, eam quam dixi Papæ monarchiam intelligere; veriſſimè affirmare poſſumus, in alieniſſimum ſenſum à mente Domini, Domini verba illum torquere. Veteres Doctores, qui vel Commentarios in Iohannis Euangelium ſcripſerunt; vel ex occaſione in ſuis homiliis, aut aliis ſcriptis hanc hiſtoriam attigerunt, obſeruant; ſcopum Domini præcipuum in hac Petri compellatione fuiſſe, vt oſtenderet, quanti ipſe æſtimaret, & vt loquuntur Latini Patres, quanti meriti res eſſet, curam gerere de proximo, in iis præſertim, quæ ad ſalutem æternam pertinent. Euthymius in hunc locum. *Chriſtus terna vice interrogans, & idem jubens, manifeſtat ſe maximè facere præſidentiam ſuper diſcipulos ſuos: & hanc omni cura ducit maiorem.* Græcè dixit Euthymius τὴν προστασίαν τῶν μαθητῶν. ſumpſit enim eã obſeruationem à Chryſoſtomo, qui in eo ſermone modò προστασίαν modò κηδεμονίαν curam nominat. Scribit igitur in eum locum ille Pater; poſſe quidem & alia nobis conciliare παῤῥησίαν apud Deum; τὸ δὲ μάλιστα πάντων, ait;

ait, παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν, ἡ περὶ τὸν πλησίον ἐστὶ κηδεμονία. *ſed quod maxime nobis conciliat ſupernam beneuolentiam, eſt cura de proximo ſuſcepta.* Hic ſcopus præcipuus, vel certe vnus è præcipuis huius compellationis. Quod autem Petrum nominatim Chriſtus compellat, rationem hanc afferunt Patres; vt Petrum magis magiſque poſt lapſum confirmaret, & trinam negationẽ trina affirmatione contraria deleret. Auguſtinus in Iohannem tractatu 123. *Redditur negationi trina trina confeſſio: ne minus amori lingua ſeruiat, quam timori; & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens, quam vita præſens.* Gemina his ſunt, quæ ſcribit Cyrillus in Iohan. lib. 11 cap. 64. item Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſtola 103. & 356. Chryſoſtomus quoque & Theophylactus atque Euthymius, eandem cauſſam breuiter attingunt: Leo Magnus, ſermone 1. de Petro & Paulo. *profeſſio tui amoris in Dominum, trinæ interrogationis eſt ſolidata myſterio.* Sed præter hanc rationem, aliam quoque agnoſcit idem Chryſoſtomus, & qui illum vbique ſequitur, Theophylactus: προστασίαν videlicet Petri, & aliquam honoris prærogatiuã. Verba facundiſſimi Patris ſunt: Τί δήποτε τοὺς ἄλλους παραδραμὼν, τούτῳ περὶ τούτων διαλέγεται; ἔκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων, καὶ στόμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. *Quid eſt, cur Dominus cæteros præterit, & cum Petro de his rebus loquitur? erat inter Apoſtolos eximius, & diſcipulorum os, atque illius chori vertex, ſiue coryphæus. propterea & Paulus aliquando ad eum præ cæteris viſendum aſcendit.* Obſerua diligenter, non quærere Chryſoſtomum, cur aliquam Dominus Petro attribueret in cæteros Apoſtolos dominationẽ, aut Monarchiam in vniuerſum mundum; vel cur voluerit reliquos Apoſtolos Petro eſſe ſubiectos, iuſſis eius regendos, vt hodie docetur. Sed quũ ſciret & crederet Chryſoſtomus, vt ſæpe affirmat in ſuis ſcriptis, curam paſtoralem ex æquo ad omnes Apoſtolos ſpectaſſe; meritò quærit, cur de re ad omnes in commune ſpectãte, Petrum Chriſtus alloquatur. Reſponſio plane confirmat quod diximus: ex qua poteſt quidem illud colligi, Petrum honore quodã præcipuo inter Apoſtolos, ex huius Patris ſentẽtia, excelluiſſe; vt qui eſſet os illorum, & eius chori coryphæus, quas voces antea expoſuimus: at nouam aliquam dignitatem fuiſſe ipſi collatam à Domino, quæ dominationem in Eccleſiam & reliquos Apoſtolos ipſi pareret; non poteſt vllo pacto è Chryſoſtomi verbis colligi: & errant planiſſimè, qui illa aliter accipiunt. Neque obſtat quod dicit mox τὴν οἰκουμένην Πέτρῳ ἐγχειρισθῆναι, *orbem terrarum Petro fuiſſe permiſſum.* Nam & apud hunc & apud alios Patres eadem ſæpe leguntur nõ ſolũ de cæteris Apoſtolis, non minùs quàm de Petro, ſed etiam de ſucceſſorib. Apoſtolorum, vt probauimus iam ante, in diſputatione 16. ad annũ ſuperiorem. hoc ipſo loco de Petro & Iacobo in commune dicit Chryſoſtomus, ἔμελλον τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπιτροπὴν ἀναδέξασθαι. *Orbis terrarum curã ſuſcepturi erant.* Gregorius Nazianz. de Athanaſio: τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται· ταὐτὸν δ᾽ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν. Ait Gregorius, eum, qui Alexandriæ eſſet Epiſcopus, quandam

Orbis terrarum præfecturam ſuſtinere. Quare etiam hodie Patriarcha Alexandrinus nominat ſeſe, Πάπα, ϗ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, κριτὴς τῆς οἰκουμένης, *Papam & Patriarcham magnæ ciuitatis Alexandriæ, iudicem Orbis terrarum.* Nihil igitur Petro tribuitur à Chryſoſtomo in expoſitione verborum Domini, *Paſce oues meas*, (multò autem minùs alibi) quod vllo modo aſſertoribus doctrinæ Hildebrandinæ videri poſſit fauere. Vtinam cum Chryſoſtomo Baronius ſenſiſſet; nulla nobis eſſet cum eo ſuper recta interpretatione illorum verborum controuerſia. Sed longè alia fuit illi mens. Percurramus leui pede ipſius verba. Ait Iohannem, poſtquam præcedenti capite finem videtur impoſuiſſe Euangelicæ ſcriptioni, hanc hiſtoriam attexuiſſe, *vt appareat*, inquit, *hæc conſilio ipſum addidiſſe, quòd videret ea à cæteris prætermiſſa; quódque magni eſſent ponderis.* Veriſſimum eſt, hanc hiſtoriam magni eſſe ponderis, vt omnia in Scripturis, vbi nullum eſt iota poſitum temerè. Veruntamen, inter contenta diuinis oraculis diſcrimen hoc poteſt obſeruari; quòd non ſunt omnia ad ſalutem ex æquo neceſſaria. Illa ſimpliciter ſunt neceſſaria, in quibus dogma aliquod continetur; puta de vno Deo, de tribus perſonis ſacroſanctæ Trinitatis, de redemptione humani generis, per Chriſti ſanguinem, de ſacramentis, aut ſimilibus aliis. Exempla virtutum, aut hiſtoricæ narrationes, remiſſiore quadam, vt ſic dicam, neceſſitate ſunt neceſſariæ. Quæ pertinent ad prius genus, ea videmus ab omnibus Euangeliſtis, aut pleriſque omnibus eſſe poſita. Sic de Sacramento baptiſmi agunt omnes Euangeliſtæ: de S. Euchariſtia, omnes præter Iohannem, vt quibuſdam placet: nam alii aliter de hoc cenſent, grauibus de cauſſis. Hæc quum ita ſint, ſi in illis præcipue verbis, *Paſce oues meas*. continetur capitis viſibilis in Eccleſia inſtitutio, vicarii Chriſti, Vicedei Monarchę, vt hodie docemur; quæro quî factum ſit, vt illa à cæteris Euangeliſtis penitus prætermiſſa, ab Iohanne pene prætermitterentur? Videtur enim hic Euangeliſta, initio finem ſcribendi feciſſe in fine capitis penultimi: poſtea verò ſententiam mutauit, & caput vltimum adiecit. Quare duorum alterum fortaſſe, non abſurdè hinc colligas: aut nihil pertinere illa verba ad inſtitutionem Capitis viſibilis, Monarchæ mundi; aut ſi eò pertinent, non eſſe eum articulum tanti momenti, quanti hodie putatur eſſe à multis. Hanc coniecturam non parum confirmat, quod ſcribit Abulenſis Epiſcopus, in Matthæi caput 3. quæſtione 19. *Sciendum, quòd licet omnia quæ Euangeliſtæ narrant, ad Chriſtum pertineant, & nihil alienum interponant, quædam tamen ſunt magis neceſſaria de geſtu & dictis Chriſti quàm alia. In illa autem quæ non ſunt maximè neceſſaria, licet ſint valde vtilia, quidā eorū illa attigerunt, & alii omiſerunt. In iis verò quæ erant omnino neceſſaria, nullus eorum tacuit; licet quidam plura quam alii in eadem re dicant.* Ex hac obſeruatione Toſtati, ſequitur, non planè eſſe neceſſariam doctrinam de Petri Monarchia; quū locus de Petra, apud Matthæum tantùm legatur; verbum, *Paſce*, dūtaxat apud Iohannem. Ait auctor

Annalium: *Iam ipſa piſcatione typus quidam ac figura Petri primatus fuerat præſignata; dum ipſe primus piſcandi iniit conſilium, & piſcationem aggreditur: & licet alii ſimul rete iactarent in mare, & ad littus traherent; educere tamen illud ex aquis in terram, Petri ſolius fuit opus.* Equidem partem hanc narrationis Euangelicæ, myſterio non carere, lubens aſſentior Baronio: multa enim in Scripturis, per eiuſcemodi ſymbola ſcimus eſſe demonſtrata. Sed addo obſeruationi Baronianæ: hoc ipſo ſymbolo egregiè confirmari, quod ante dicebamus: Petrum vel propter ætatem, vel ordinis cauſa, honore aliquo Apoſtolos excelluiſſe; imperium in collegas nullum habuiſſe. Ille igitur, vt ſodalem ſe gerit: illi velut maiorem natu fratrem ſequuntur præeuntem. Petri verba ſunt: ὑπάγω ἁλιεύειν, *vado piſcatum.* Vix dubitandum videtur, quin Petrus cùm hæc diceb at, inuitare eos quos alloquebatur ad piſcationem voluerit. iuſſio tamen hic nulla: nulla dominationis vmbra. Hic typus veritati inſecutæ belliſſimè reſpondet. Nam in Actis Apoſtolorum videbis ſæpius incentiuum actionis eſſe à Petro: ipſum tamen nihil agere pro imperio, nihil quaſi dominaretur in clerum, quod obſeruat Chryſoſtomus in illum librū. Sequitur hinc, ſymbolum hoc nihil pertinere ad illam terribilem dominationem, quam longa dies in Eccleſiam inuexit. Sequitur etiam, illos qui eam vſurpant, nihil pertinere ad Petrum. Scilicet ille Trimalcio, fax quondam Europæ, inter Petri ſucceſſores poni meretur, in cuius Dictatibus extat hæc inter alias plures eiuſdem farinæ, ſententia notabilis: *Quòd ſententia Papæ à nullo debeat retractari: & ipſe omnium* SOLVS *retractare poſſit.* Quod ait Baronius, Petrum ſolum eduxiſſe rete ex aquis in terram; ſi verum eſt, miraculo factum eſſe credi debet, vt indicat verſus ſextus. Nam ſi omnes ſimul qui erant in naui rete cùm adhuc longiùs à terra abeſſet, & à mari plurimùm ſubleuabatur, trahere nō poterant; qui potuit Petrus illud trahere, propiùs ad terram admotum? Sed è veterib. interpretibus non deſunt qui exiſtiment, Petrum traxiſſe non ſolum, verū vnà cum cæteris, quos indicauit Iohannes id efficere conatos, quod dicitur hic effectum. Et hoc admodum veriſimile eſt: licèt eos exiiſſe è nauicula piſcatoria dicat Euangeliſta. Cyrillus obſeruat, hoc ſymbolo ſignificatum eſſe, Apoſtolorum laborem non fore inanem: non igitur ſolus Petrus negotium confecit. Pergit: *Quem igitur piſcationis ſymbolo nouimus coryphæum Apoſtolorum; Dominus alia ab his diuerſa metaphora, gregis ſcilicet atque paſtoris, eundem vniuerſalem totius Eccleſiæ demonſtrat eſſe Paſtorem.* Hic quæri poteſt, qui factum ſit, vt articulus fidei de primatu Petri, ſic enim hodie traditur, & quidem momenti præcipui articulus; nam id quoque traditur, nuſquam in Scripturis exter declaratus, niſi per ſymbola & metaphoras; mutationem nominis, claues, piſcationem, paſcendi præceptum. Et hæc quidem omnia de Petro; nam de Rom. Pontificis imperio verbum omnino nullum, à principio Scripturarum ad finē. Igitur Hildebrandinæ dominationis fundamentum ſi quærimus; id ſitum eſt in dictis aliquot figuratis de Pe-

tro; & in ſilentio eiuſdem Scripturæ de Ro. Papa. Sed quod diuinis oraculis hac in parte deerat, id Papæ ipſi abunde poſtea ſuppleuerunt. Sequitur: *Iam olim prædixerat, Tu vocaberis Cephas; Petra ſcilicet, ſuper quam ſuam eſſet ædificaturus Eccleſiam*: de appellatione Cephæ, id eſt, Petri, & fundamento Eccleſiæ ſuper Petro, id eſt, fide Petri, ſatis in ſuperiorib. Demonſtrauimus, Baronium & omnes eos, qui hodie contendunt, Simonem non fuiſſe nominatũ à Chriſto Petrum, ſed Petram, & quidem eo ſenſu, quo ipſemet Chriſtus appellatur Petra, imprudentes in horrendæ blaſphemiæ crimen incurrere. Addit poſtremò: *Rurſus eidem ipſi pollicitus erat claues, dicens, Tibi dabo claues regni cælorum; impræſentiarum verò hæc felicius implens, ait, Paſce agnos meos, Paſce oues meas.* Hic verò Baronius Nouatorem agit inſigniter. Eſt enim noua doctrina, heri & nudiuſtertius nata, claues Petro promiſſas Matth. 16. 19. eidem Petro fuiſſe exhibitas Iohannis 21. 15. quando illi dixit Dominus, *Paſce oues meas*. Vetus & recens Eccleſia vniuerſa, ſi nouiſſima tempora excipias, longè aliter credidit, aliter docuit. Theophylact. in verba Chriſti apud Matthæum. *Etſi ſolùm Petro dictum eſt,* DABO TIBI, *omnib. tamen Apoſtolis ea poteſtas data eſt. Quando? quando dixit, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa ſunt eis.* Putabat nimirum Theophylactus, promiſſionem factam apud Matthæum, fuiſſe impletam, non Iohan. 21. 15. vt placet Baronio, cùm dixit Chriſtus Petro, *Paſce oues meas*; ſed Ioan. 20. 23. cùm omnib. Apoſtolis dixit Dominus, *Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Et meritò: ſunt enim ipſiſſima verba, quibus erat vſus Dominus, cùm claues promittebat. *Et tibi dabo claues regni cælorum: & quodcũq; ſolveris ſuper terrã, erit ſolutum & in cælis.* Euthymius in locum Ioh. 20. 23. *Ante paßionem dixerat eis, Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cælo: & quæcũque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Sed tunc quidem, hoc illis promiſit, nunc autem tribuit.* Hæc vetus doctrina, quare hodie repudiatur? aut qui veterem nouâ commutant, quare non dicantur Nouatores? Sed conſtat illis ſui facti ratio. Excludendi nempe ſunt cæteri Apoſtoli à iure clauium, & à iure paſcendi: quarenus ſunt hæc iura Petro peculiariter propria, non communia omnium Apoſtolorum. ſic enim mox docet Baronius: etiam in eo inſignis Nouator, & veteris doctrinæ deſertor, vt oſtendemus. Sed interim doceat me, ſi quis poteſt, quid ſibi velint illa Baronii verba de Chriſto, *feliciùs implens ait*? Ego enim non capio, cur aliqua Domini actio felicior quã alia dici queat. Mortalium actiones ſecundùm plus & minus felicitatis ſunt capaces: in Chriſto Deo & homine, huiuſmodi intẽſioni aut remiſſioni locus non eſt.

CXXXIII. *Digreßio, in qua expenduntur quæ ſcripſit Bellarminus explicans verba Domini*, Paſce oues meas. *Oſtenditur vanitas aliquot illius argutiarum. Loca aliquot Scripturarum illuſtrantur.* ποιμαίνω *&* ποιμαίνειν *quo*

quo ſenſu de Regibus & miniſtris Eccleſiæ dicantur. Paſcere virga ferrea. *Alia.*

PRiuſquam vlterius cum Baronio pergimus, pauca dicenda ſunt de illius loci Iohannis interpretatione, quam nouiſſima tempora pepererunt: Bellarminus enim libro primo, de Rom. Pontifice, verba Domini ex profeſſo explicans, ea ſcribit, quæ vel propter nouitatem, vel propter hominis apud multos auctoritatem, vere piorum omnium animaduerſione ſunt digniſſima. Probat omnes ſine exceptione Petro (intellige autem Papam,) eſſe ſubiectos. *Commiſit*, inquit, *Dominus Petro curam agnorum, id eſt, populi Iudaici; & agnorum, id eſt, populi Gentilis; & ouium. id eſt, eorum, qui agnos iſtos pepererunt in Chriſto qui ſunt Apoſtoli & Epiſcopi.* Hæc obſeruatio ſpeciem aliquam acuminis præ ſe fert: re vera ſoliditatis nihil omnino habet. In re autem tanta friuolas coniecturas ſequi, oleum eſt & operam perdere. *Agnos* & *agnos* habet Latina verſio: ea res occaſionem præbuit huic ſubtili commento. Si hoc tantum dixero, Græcam veritatem aliter habere, & *oues* in ea appellari quos vult Bellarminus eſſe agnos, corruat neceſſe eſt totum Bellarminianum commentum. Sed quia ille Græci textus emendatione ſuam expoſitioné tuetur; age, rem preſſius examinemus. Trinum Chriſti mandatum ita concipitur in libris Græcis. *βόσκε τὰ ἀρνία μου· ποίμαινε τὰ προβάτιά μου· βόσκε τὰ πρόβατά μου. Paſce agniculos meos: paſce oues meas: paſce oues meas.* neque vlla quod ſciam, in ſcriptis codicibus diuerſitas: niſi quod viri quidam doctiſſimi teſtantur, ſe in vno vetuſtiſſimo ms. etiam in primo loco *προβάτια* pro *ἀρνία* ſcriptum repeριſſe. In Latina vero interpretatione, ſic: *Paſce agnos meos: Paſce agnos meos: Paſce oues meas.* Bellarminus, vt quod cupit efficiat, Græcam lectionem ait corrigendam in ſecunda enunciatione, & ſcribendum *προβάτια*; quia Ambroſius in vltimum Lucæ caput, vertit *ouiculas*. Sed hoc, aut falſum eſt, aut certe parum firmum. Nam habet quidem Ambroſ. vocem *ouiculas*: ſed quam ipſe Latinum interpretem ſecutus, de ſuo vſurpauit in locum dictionis agnos, quę apud interpretem: quippe, ſiue dicas *agnos*, ſiue *ouiculas* non multum ſane intereſt, etſi aliquid fortaſſe intereſt. Ambroſium vero quando illa ſcribebat, Græca non habuiſſe ante oculos, apparet ex illa quæſtione quam mouet ſuper vocibus *diligo* & *amo*. Sic ille: *Illud quoque diligentius intuendum, cur cum Dominus dixerit, Diligis me? ille reſponderit, Tu ſcis Domine, quia amo te.* affert deinde Ambroſius diſtinctionem, eruditam illam quidem; ſed quæ vocibus Latinis *diligo* & *amo* quæ habet Latina verſio, potius conueniat, quam Græcis Ioannis *ἀγαπᾷς με*, hoc eſt, *diligis me*, & *φιλῶ σε*, hoc eſt, *amo te*: quæ videntur poſita ab Iohanne ſine vllo diſcrimine; quare etiam Latina eodem modo accipienda eſſe adnotat Auguſtinus: qui mihi videtur ad obſeruationem Ambroſij reſpexiſſe, cum iſta ſcribebat, tractatu in Iohan. 123. *Vbi etiã demonſtratur vnum atque idem eſſe, amorem & dilectionem; nam etiam Dominus nouiſſime non ait diligis me, ſed amas me.* Quod ſi inter voces quibus Iohannes vſus aliquid eſt diſcrimi-

 nis

nis ponendum: dici poteſt non abſurde; Iohannem in Chriſti interrogatione vſum eſſe verbo ἀγαπᾷν, *hoc eſt, diligere*, ſemel atque iterum, vt ſignificaret, Chriſtum deſideraſſe in Petro amorem perfectum, qualis Deo debetur. Nam in Scripturis, quoties fere amor Dei præcipitur, non φιλεῖν, hoc eſt, *amare*, verbum vſurpatur à Græcis ſcriptoribus ſacris; ſed ἀγαπᾷν; vt Deuter. 6. ✝. 5. 11 ✝. 1. Matt. 22. ✝. 37 Luc. 10. ✝. 27 & amor erga Deum aut proximos in Scripturis ἀγάπη, hoc eſt, *dilectio*, dicitur non φιλία, hoc eſt, *amor*. Petrus igitur, qui interrogatus bis per verbum ἀγαπᾷν, ſemel per φιλεῖν, ſemper reſpondens vſurpat verbum φιλῶ; videri queat ſerio iam conſcius ſuæ infirmitatis, conſulto conſilio, verbum aliquod Syriacum vſurpaſſe, quod Græco φιλῶ magis reſpondet, quam τῷ ἀγαπῶ, quod Iohannes in ſuo Euangelio ſeruauit. Ex his conſtat, Ambroſium Græca non conſuluiſſe, cum *ouiculas* eo loco dixit, quare emendatio Bellar. conclamata eſt. nam eius lectionis neque apud Græcos Patres, neque in antiquis membranis vlla mentio. Contra, ſcriptum iam olim fuiſſe προβάτια, hoc eſt, *oues*, ſuadet Syrus Paraphraſtes, qui vertit ערבי: nam & Matth. 10. ✝. 6. atq; alibi πρόβατα expoſuit ערבא. quanquam videtur Syrus in exponendo hoc loco, non adeo proprietatem dictionum attendiſſe, quam ſectatus eſſe varietatem: in ſingulis enim interrogationibus vocem mutauit: quum in Græco ſint tantum duo, ἀρνία & πρόβατα: & in Latino quoque duo *agni* & *oues*. Arabs contra, vnica voce in tribus interrogationibus eſt vſus. Ætate quidem Theophylacti lectum eſſe πρόβατα, non προβάτια, declarat eius interpretatio. Nonnus quoque Theophylacto antiquior, ſic legit; Ἡμετέρων ποίμαινε νομήια πώεα μήλων. *Humanos ouium noſtrarum paſcito greges*. Sed etſi conſtaret ſcripſiſſe Iohannem προβάτιν; alia tamen ratio afferri poſſet, haut paullo quam Bellarminiana ſolidior. Valet enim ea nominum forma, vt diuinitus explicat Beat. Bernardus ſermone 4. in Cœna Domini, ad vehementiam amoris declarandam, & affectum tenerrimũ. Hinc ille apud eundem Iohannem 13. ✝. 33. Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. *Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum*: quæ ſunt paterni affectus verba pleniſſima. Sic apud diuinum Paulum, Gal. 4. 19. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, h.e. *filioli mei, quos iterum parturio* & in prima Iohannis Epiſtola ſepties illa vox reperitur, ſinceri & ingentis, vt dixi, affectus index. Dominus igitur cum dicit ἀρνία & προβάτια, ſi ita ſcripſit Iohan. non ad ſubtilitatem Bellarminianam reſpexit; ſed illum proculdubio inenarrabilem amorem ſuum erga electos declaratum iuit, quem verbis, factis, ſemper demonſtrauit; vt præ cæteris inculcat Iohannes. Sine cauſſa interpretes hanc teneritudinem affectus in Chriſto, diſſimulant hoc loco vertentes *agnos*, quum debuiſſent *agniculos*, vel *agnellos*: nihil enim in Scripturis eſt otioſum; non dictio, non dictionis forma, non ſyllaba, non litera. Ac videtur Ambroſius hanc ob cauſſam *ouiculas* forma diminutiua dicere maluiſſe, quam *agnos* cum verere: quum fortaſſe meminiſſet, in Græcis extare

vocem

vocem *ἀρνία*; etſi in ſecunda interrogatione aliter habent Græca; cuius diuerſitatis illi tunc in mentem non veniebat. Iam quod Bellarminus *oues* interpretatur de Apoſtolis & Epiſcopis; de his quidem verum eſt; at de illis, noua interpretatio ea eſt, vel paucorum veterum; qui tamen de Monarchia Hildebrandina ne cogitabant quidem. Vult vero Bellarminus, Apoſtolos, non ſolum Chriſti reſpectu fuiſſe oues; vt erant re vera: ſed etiam Petri; in cuius poteſtate ipſi fuerint, vt ab illo regerentur; tanquam à ſuperiore, imo tanquam à Domino & Monarcha: nimirum ex illa ſua interpretatione, *Paſce, id eſt, more Regis impera.* Sed hæc ſunt myſtarum è ſchola Hildebrandi effata recentia, & cum Scripturis non minus, quam cum omnium meliorum ſeculorum Patribus è diametro pugnant. Adeone vero frontem periiſſe de rebus, vt nihil pudeat viros graues, qui odium Nouatorum, quos ipſi appellant, verbis profitentur, tam noua, tam olim inaudita comminiſci? Cedo enim vel vnum è Græcis aut Latinis Patribus, qui hanc expoſitionem ſit ſecutus. Paparum commenta, vt honori ſuo velificentur, nihil moror. Sed ne horum quidem aliquis, è vetuſtioribus proferri poteſt, qui τὸ *Paſce* expoſuerit cum Bellarmino. Ne Leonem quidem magnum excipio; qui vnus ex antiquis Papis Petro plurimum videtur tribuiſſe. Theophylactus vero quam diuerſe? *ἀρνία*, inquit, *τάχα οἱ εἰσαγωγικώτεροι πρόβατα δὲ οἱ τελειότεροι. Fortaſſe per agnellos intelliguntur rudiores: per oues perfectiores.* Euthymius: *Agni & oues dicuntur diſcipuli*, (olim Chriſtiani omnes nominabantur diſcipuli & diſcipulæ;) *propter ſimplicitatem ac promptitudinem, ad hoc vt immolentur. & rurſum agni quidem imperfectiores, oues autem perfectiores.* Idem ſibi volunt & Latini, qui dicunt, Petro traditos eſſe paſcendos, incipientes, proficientes & perfectos. Quod quidem verum eſt: ſed non vni Petro proprium; verum omnibus Apoſtolis commune. Quos omnes quum fateatur Bellarminus, illis verbis, *Sicut Pater me miſit, ita ego mitto vos*, fuiſſe inſtitutos Chriſti vicarios; quippe τὸ Χριστοῦ ἔργον ἀναδεξαμένους, vt loquitur Chryſoſtomus in illa verba; & quidem vicarios *apud omnes gẽtes*, Matth. 28. ℣. 19. Lucæ 24. ℣. 47. quæ malum inſania eſt, quis furor, vicariis Chriſti, plenitudine poteſtatis præditis, (ita docet etiam Toſtatus ſentiendum eſſe de omnibus Apoſtolis, præfatione Comm. in Matthæum:) aliũ præter ipſum Dominum imponere Monarcham, è cuius nutu pendeãt? qui ſe illorum iactare potuerit dominum & Regem? Nam PASCE Bellarmino eſt, Rex eſto. Hæc falſa ſunt, putida, denique noua commenta; & qui illa defendunt, certiſſimi Nouatores. Iam quum in his tribus interrogationibus, duobus verbis vſus ſit Iohannes, *βόσκε* & *ποίμαινε*; atque horum alterum (nempe βόσκε) bis vſurparit in prima & tertia compellatione: eius tamen Bella minus rationem nullam habet; alterum, quod ſemel poſitum eſt, vrget acriter & ſpem victoriæ in eo cum maxime ponit. Ratio eſt, quia vt Theophylactus obſeruat, *βόσκειν*, curam mitiorem ſignificat: *ποιμαίνειν*, acrioris imperij videtur habere ſigni-

ficationem. *τὸ ποιμαίνειν*, ait, *ἤδη καὶ πληρεστέραν ἐπιστασίαν ἐμφαίνει· τὸ δὲ βόσκειν, τὴν ἡττονοτέραν.* Quia igitur ad optatam monarchiam parum facere videbatur verbum *βόσκειν*, propterea de illo, etſi bis poſito, eſt altum apud Bellarminum ſilentium. Non ita Græci, qui obſeruant, Chriſtum his duabus dictionibus, Apoſtolos admonuiſſe; vt tam humiles ouiculas, quam validiores oues pariter curarent: & ſic erga tam has, quam illas ſe gererent, vt rationes ipſarum poſtularent. Vide Theophylactum. Latinus vnica voce eſt vſus *Paſce*; quæ Græco *βόσκε* melius reſpondet, quam *τῷ ποίμαινε*. *paſco* enim eſt à *βόσκω*. nam *b* & *p* literæ ſunt permutabiles; vt *πύξος buxus*; Syrus & Arabs vnico verbo vſi, & quidem eodem רעה Bellarminus igitur multa differit, vt probet, *ποιμαίνειν* ſignificare *regere* ac *præſidere*: ac propterea Petrum, quando illi dictum eſt *ποίμαινε*, ea voce conſtitutum eſſe Rectorem & Præſidem Eccleſiæ: atque vt viam ſibi muniat ad illam nobilem expoſitionem, *Paſce, id eſt, Regio more impera*; notiſſimum poetæ locum affert, qui Regem Agamemnonem dixit *ποιμένα λαῶν*, *paſtorem populorum.* Affert etiã illud Matth. 2. *Ex te mihi exiet Dux, qui regat populum meum.* vbi quum Græca habeant *ποιμανεῖ τὸν λαόν*, in Michæa tamen, vnde locus putatur depromptus, non eſt verbum רעה *paſco*, ſed משל quod eſt *dominari*. At hæc omnia fruſtra: & hæc dicere, aerem eſt verberare. Ποιμαίνω ſiquidem & *ποιμὴν*, *paſco*, & *paſtor*, quoties de Regibus dicuntur, ſcopus metaphoræ illius eſt, officium Regis denotare, vt diligenter & leniter populum curet, ſicut paſtores ſolent circa oues eſſe & mites & ſeduli. Nam vt ait Gregorius Nazianzen. oratione I. in elegante deſcriptione muneris paſtoritii. *ὁ ποιμὴν ὀλίγα μὲν τῇ βακτηρίᾳ· τὰ πολλὰ δὲ τῇ σύριγγι*, *paſtor non multum vtitur pedo, fiſtula vero plurimum* Ideo & Baſilius Seleucenſis, homiliam in illa apud Iohannem verba ſcriptam, *Ego ſum ille paſtor bonus*. ita orditur: *Ἡδὺ τὸ χρῆμα, ποιμὴν τοῖς ὄρεσι νέμων τὰς τῶν θρεμμάτων ἀγέλας καὶ σύριγγι ἠχῶν πρὸς τὴν νομὴν διεγείρων τὰ ποίμνια.* Quia enim oues, genus eſt animantium mitiſſimatum; præfecturam quoque paſtoris mitiſſimam eſſe debere merito eſt creditum. Idcirco Hieronymus in hæc verba Ezechielis capit. 17. verſ. 24 *Dauid Rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum*, ſcribit ſic: *tanta erit clementia, vt non ſolum Rex, ſed & Paſtor appelletur; eo quod ſuperbum nomen imperij paſtoris vocabulo mitiget.* idem Epiſtol. ad Damaſum *à paſtore præſidium ouis flagito.* ſignificans, propterea Epiſcopos appellari *paſtores*, vt meminerint debere ſe præſidium & omne auxilium fidelibus, ſuæ curę creditis. Grammatici Græci obſeruant, nomen *ποιμὴν*, cum metaphorice ſumitur, vt in illo de Agamemnone, *ποιμένα λαῶν*, ſignificare, *κηδεμόνα*, *curatorem*: & *ποιμαίνειν*, cũ ad Reges aut magiſtratus transferrur, ſignificare *φροντίζειν*, *curare*, ſollicitum eſſe de commodis eorum, quorum paſtor audis. Clem. Alex. Pædag. l. 1. c. 7. ſcribit in eam ſentẽtiã; Dominũ, quãdo de ſe dixit, *Ego sũ ille Paſtor bonus*; hoc voluiſſe declarare; ſe eſſe *τὸν τῶν νηπίων κηδεμονικὸν ποιμένα*, *paſtorẽ illũ qui infantium cõmodis ſollicite proſpiciat.* Quam etiã ob cauſſã Propheta Iſaias.

Iſaias de Chriſto ait, capit. 40. v. 2. *Sicut paſtor gregẽ ſuum paſcet: in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit, fœtas ipſe portabit.* ex quibus diuinis verbis luculente apparet, Chriſtum non propter dominationem, quam obtinet in ſuos, dici Paſtorem; ſed propter amorem ipſius tenerrimum in fideles, & curam quam habet de ipſis inenarrabilem. Hilarius in Pſalmum 11. *Ne quis temeraria huic & impiæ præſumptioni locus pateat, proprietates ipſæ verborum in Romanam linguam tranſlatorum, cognoſcendæ ſunt. Namque id quod nobiſcum eſt*, reges eos in virga ferrea, *quanquam ipſum reges, non tyrannicum, neque iniuſtum ſit; de ex æquitatis & moderationis arbitrio, regimen rationale demonſtret: tamen molliorem adhuc regentis affectum proprietas Græca ſignificat. Quod enim vobiſcum eſt*, reges eos, *cum illis eſt ποιμανεῖ, id eſt paſtoraliter reges, regendi ſcilicet eos curam affectu paſtoris habiturus.* En luculente à magno Doctore expoſitum, quid ſignificet *paſtor* & *paſcere*, cum de rectoribus Eccleſiæ vſurpantur. Auguſtinus explicans verba Iohannis 10. v. 2. *Bonus paſtor ponit animam pro ouibus*, affert hæc ipſa Domini verba ad Petrum; *Paſce oues meas*, & illa ſic interpretatur. *pone animam tuam pro ouibus meis.* Deum immortalem! quam diuerſa eſt hæc expoſitio, ab illa Bellarmi. *Paſce, regio more impera.* Vide Epiſt. Chryſ. 55. ad Gerontium presbyterum; vbi de officio differit boni paſtoris in ouiũ periculo. Neq; hoc dicimus, quod putemus, Paſtores Eccleſiarum ſpirituali poteſtate animaduertendi, ſpirituali modo, in rebelles, carere: ſed vt probemus, defenſores Pontificiæ monarchiæ, cum verbũ ποίμαινε vrgent, vt Hildebrandinam doctrinã ſtabiliant, quod facit Bellarminus, facere imperite, abſurde, ridicule. Nam ſi vim verbi & proprietatem Græcæ dictionis vrgere velis; melius ac verius è voce ποιμαίνειν colligas, officium boni paſtoris eſſe, vt diuinis oraculis gregem ſuum aſſidue paſcat, & in Scripturarum lectione, vel auditione, ſuos aſſidue exerceat. ποιμαίνειν enim eſt ἐν τῇ πόᾳ χλόῃ, *manere in herba virente.* diciturque de bono paſtore, qui oues ſui gregis ad læta paſcua ducit, & vt loquitur Greg. Naz. τῶν χωρίων ἐπισκέπτεται τὰ ἔνυδρα καὶ ἐπίνομα. *loca diligenter inquirit irrigua & compaſcua*, hoc paſtoris ouium irrationalium exemplum, paſtor fidelis ouium rationalium imitatur: & quũ harum ouium πόα & pabulũ ſit verbum Dei; id ſedulo agit, vt ſuus grex in auditione, meditatione, lectione, praxi denique Scripturarum, iugiter occupetur. Illud eſt vere ποιμαίνειν, ſiue ἐν τῇ πόᾳ χλόῃ; iſtud eſt vere paſtorem eſſe. Nam alimentum ouiũ Chriſti eſſe vocem ipſius quis ſanus dubitat? quum vt eleganter Baſilius Sel. ait, ψυχῆς τροφὴ θείων λόγων ἑστίασις, *animæ nutrimentum ſit, vt diuinis epulentur ſermones.* & ante hunc dixerat Athanaſius dialogo 11. contra Maced. τροφὴ ψυχῆς ἡ γραφή, *Scriptura, pabulum eſt animæ.* Cęſaris Arelatenſis, homilia 20. *Lumen animæ, & cibus æternus, non eſt aliud, niſi verbũ Dei.* Eucherius Lugdi de die natali Domini. *Spiritualiter ſtabulum Eccleſia, præſepe ſcriptura diuina, paſtores vero, Epiſcopi & doctores intelliguntur.* mox: *Vnde ſcriptum eſt, Animalia tua Domine inhabitarunt in ea: hæc autẽ animalia quaſi in præſepio, in diuina ſcriptura, cibis ſpiritualibus nutriũtur.* & hoc Patres Gręci ac Latini locis innumeris.

ſtudioſiſſime inculant. Propterea Nonnus, vocẽ Dominicam Pasce, ſic expreſſit, *ἄρνας ἐμοὺς ποίμαινε βιόφρονας ἄνθεσι βίβλων. Paſcito Petre meos Scriptura floribus agnos*: licentius quidem, vt Paraptaſtes; ſed pie, ſed docte, & ex Eccleſiæ veteris fide. Nam vt Leo magnus ait, ſerm. 1. de Petro & Paulo, cum dixit Chriſtus Petro, *Paſce oues meas*, nihil aliud quæſitum ab eo eſt, *quam vt paſcendis eius quem diligeret ouibus, cibum, quo ipſe erat optimatus, impenderet.* Spero vere pios non negaturos, hanc grammaticam obſeruationem, probabiliorem eſſe illorum acumine Sophiſtico, qui è verbo *Paſce* terribilem õnibus Principibus Papæ monarchiam eliciunt. Quod Bellarminus obſeruat, pro *ποιμανεῖ*, hoc eſt, *paſcet*, quod habetur apud Matthæum 2. v. 6. legi apud Michæam משל quod dominari ſignificar; & id quoque in argumentum dominationis trahit; demiror non vidiſſe illum, quam facile, quã ſolide, hæc argumentatio verti in contrarium queat. Nos igitur Bellarmino reſpondemus, Epiphanium vere & ſapienter monere; extare in Scripturis quaſdam vt ipſe appellat *προασφαλίσεις præcautiones* poſſumus nominare, ſiue *præmunitiones* aduerſus futuros errores, quos quandoque emerſuros Spiritus Dei præuidebat. Exempla harum pręcautionũ alibi explicamus accurate ex eodem Patre. In eum cenſum referri debet hæc vocis Hebraicę mutatio in aliam nonnihil diuerſam. An enim temere factum putamus, quod vox Micheæ, quæ damnationis ſignificationem habet in aliam ſit mutata, quæ mitius regimen, probauimus, denotat? nam Septuaginta aliter verterãt, *εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ*; Magn⁹ Chryſoſtomus homil. in Gen. 18. obſeruat, Scripturarum eam eſſe præſtantiam vt nulla ſit in iis ſyllaba, nullus apex, qui non contineat *τινὰ ἐγκεκρυμμένον θησαυρὸν*, *aliquem intus latentem theſaurum.* Credamus igitur, etiam huius mutationis aliquam eſſe cauſſam & latere myſterium. Vidit hoc acute Maldonatus, & cauſſam attulit hanc. *Quod pro* משל *dominetur*, ait, *interpretati ſunt ποιμανεῖ, paſcet, regendi modum declarare voluerunt: futurũ ſignificantes, vt Chriſtus non in virga ferrea, vt gentes; ſed in pedo benigni paſtoris, cuius oues eſſent propriæ, populum ſuum regeret.* Igitur, vel auctore Maldonato, *ποιμαίνειν* dicitur Chriſtus ſuas oues propter regimen mite & benignum, quo illas regit. Hoc ſi verum eſt; eſt autẽ veriſſimum; errat Bellarminus immaniter, qui verbum *ποιμαίνειν* vrget ad ſtabiliendam illam monarchiam, per quam ius ſibi vindicant Papæ ludendi capitibus Regum, qui dicto audientes non fuerint. Iſtud, Bellarmine *ποιμαίνειν* non eſt, ſed *ἐλδιβραδίζειν*, aut ſi vis ſcapham, *τυραννεῖν*. Sed addit alium locum ex Apocalypſi 19. v. 15. *& ipſe reget eos in virga ferrea.* nam in Græca veritate legi, *αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ*, neque videt Bellarminus elegantiſſimam illius loci acyrologiam; per quam paſtori virga ferrea tribuitur, quod nunquam auditum eſt, & à paſtoris munere eſt alieniſſimum. Sed eſt ita dictum vt ſi pater aut magiſter dicat diſcipulo rebelli, *δῶ σε παιδείαν ἐγχεῖν* Caſtigatio puerilis, quæ à parente fit, vel præceptore, *παιδεία* dicitur. & *παιδεύειν dare pueris diſciplinam.* improprie igitur dicat

dicat aliquis pater, filium debere παιδευθῆναι, laqueo; hoc ſignificans; quia paterna caſtigatio nihil proficiat, opus eſſe publica magiſtratus. laqueus enim non eſt inſtrumentum paternæ cogitationis, ſed publicæ pœnæ quæ exigitur à magiſtratu. Sic paſtor caſtigat oues pedo; virgæ ferreæ nullus vnquam illi vſus. Quare Chriſtus qui nõ ſolũ paſtor eſt Eccleſiæ, ſed etiã Rex & iudex ſupremus, ἀκύρως, quidem, ſed elégantiſſime dicitur, illos qui pedo regi non potuerint, virga ferrea olim paſciturus, id eſt puniturus & perditurus. Hoc vero de Chriſto dicitur, non qua paſtor tantum eſt Eccleſię. aut ἀρχιποίμην, vt appellatur à Petro; ſed quà Dei Filius, pręmiorum & ſuppliciorum quæ homines manent, vnicus arbiter. propterea illo ipſo loco ſtatim ſubiicit Euangeliſta Iohann. *Et habet in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum*, REX REGVM & DOMINVS DOMINANTIVM. Audebitne aliquis ſeruus ſeruorũ Dei ea ſibi vindicare, quæ de Chriſto dicuntur, vt eſt Rex regum, Dominus dominantium? Addit poſtremo Bellarminus teſtimonia veterũ Patrum; quæ omnia ſi ex auctorum mente exponantur. hodiernam opinionem de monarchia Pontificia funditus euertunt planiſſime. Sed nos illo miſſo, ad Baronium redeamus.

CXXXIV. Refutatur ſententia Baronij, ſuper nonnullis quæ vni Petro peculiariter fuiſſe tributa ſcribit.

ANNI XXXIV. Num. CCII.

QVI hódie pro Monarchia Põtificia ceu pro aris & focis pugnant, vt certa & expreſſa Patrum teſtimonia, quibus hoc commentum deſtruatur, eludant, multas diſtinctiones coguntur comminiſci, tam inauditas veteribus, quàm ipſa Monarchia vnius in Eccleſia fuit illis incognita. Eiuſmodi illa eſt, quam hîc proponit Baronius. Ait, Dominum quædam Apoſtolis eſſe largitum, communia ipſis omnibus: quædam Petro conceſſiſſe, ipſi peculiaria. De communibus nulla dubitatio; peculiariter autẽ Petro propria recẽſentur hęc quatuor. I. *Tu vocaberis Cephas*: II. *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiã meam*: III. *Tibi dabo claues regni cœlorum* IIII. *Paſce agnos meos, & paſce oues meas.* Horum quatuor primum nemo negabit Petro fuiſſe proprium: nemo enim pręter hunc ex Apoſtolis Cephas eſt appellatus. Sed ſi hoc voluit Baronius, Petro peculiarem à Chriſto honorẽ eſſe habitum, vt nouum illi nomen imponeret, errauit, vt ſatis ante probauimus de cæteris vero tribus, falſiſſima eſt Baronii affirmatio, & Scripturis ac Patribus manifeſtiſſime repugnans. Paulus Apoſtolus, Epheſ. cap.2. verſ.20. Eccleſiã fundatam eſſe affirmat ſuper fundamẽto non vnius Petri, ſed Apoſtolorum. huic ſententiæ non veretur Baronius ſuam hîc opponere, docens: *Eccleſiam, ſuper Petro peculiariter eſſe fundatam, & non ſuper cæteris.* vtri credimus? Chriſtus quas promiſerat claues Apoſtolis, Petrum alloquens, Matth. 16. iiſdem Apoſtolis exhibet Iohan 20.

Baronius negat, & vni Petro affirmat traditas, *Paſcere oues Chriſti* adeo commune fuit munus omnium Apoſtolorum, vt in genere ad omnes pertineat Rectores Eccleſiarum; qui propterea in Scripturis paſcere dicuntur ſæpe, & nominantur è re paſtores. Baronius Petri vnius proprium ius vult fuiſſe, vt paſceret oues Chriſti, Opponimus nos iſtis nouitatibus veterem Eccleſiæ doctrinā, cuius tot ſunt teſtes, quot fere ſunt Patres quorum libri ad nos peruenerunt. Vnus Auguſtinus pro omnibus eſto: De agone Chriſtiano, cap. 30. *Non ſine cauſſa inter omnes Apoſtolos huius Eccleſiæ Catholicæ perſonam ſuſtinet Petrus: huic enim Eccleſiæ claues regni cælorum datæ ſunt, cum Petro datæ ſunt: & cum ei dicitur, ad omnes dicitur, Amas me, paſce oues meas.* Tolerabilius erraret Baronius, ſi diceret, quod multi hodie eiuſdem ſectæ dicunt; communia quidem omnibus Apoſtolis etiam illa tria fuiſſe, quę ipſe facit Petro propria: verum peculiari modo quodam eorum diſpenſationem & adminiſtrationem Petro fuiſſe permiſſam. Quin ipſe Baronius paullo poſt in horum caſtra videtur ſeſe recipere.

CXXXV. An diſtinctionem à Baronio proditam agnouerit Cyprianus.

ANNI XXXIV. Num. CCIII.

ALteræ modo diſtinctionis aſſertor primus profertur Cyprianus qua autem fide? peſſima, vel teſte Bellarmino. Baronius locum à lib. de vnit. Ec. affert, vt probet, ius clauiū, & paſcendi, item fundamenta Eccleſię ponendi aut ſuſtinendi, proprie in Petrum eſſe collatum. Bellarminus contra, libr. 4. de Rom. Pontifice, cap. 23. deſcribit eadem Cypriani verba, & ex iis concluſionem hanc elicit. *Vbi vides*, ait, *idem dari Apoſtolis per illa verba*, Ego mitto vos, *quod Petro fuerat promiſſum per illud*, Tibi dabo claues; *& poſtea exhibitum per illud*, Paſce oues, *intelligi iuriſdictionem pleniſſimam etiam exteriorem.* Quare auctore Bellarmino falſa eſt Baronii ſententia. Sed & Bellarminus fallit ac fallitur, cum non veretur dicere eo loco & alibi, doctrinam Cypriani non impedire Petri primatum. Nam qui hodie dicitur Petri primatus, (ea autem eſt, Papæ Monarchia abſoluta) cum dictis factiſque Cypriani non magis poteſt conſiſtere; quam duæ propoſitiones ἀντιφατικῶς oppoſitæ: poſſunt ſimul eſſe veræ. Sexcentis hoc poſſet argumentis probari è ſcriptis pii illius Martyris: & nos iam aliquid ea de re diximus ad annum 33. diſputat. 14. & 16. Hîc ſufficiat dixiſſe, vel ex iis quæ ſcribit Beat. Auguſtinus contra Donatiſtas, variis in libris tomi 7. liquido conſtare poſſe; adeo non agnouiſſe Cyprianum doctrinam de Monarchia Papæ, vt ne Beat. quidem Auguſtinus id vnquam ſit ſuſpicatus. Meminit tot locis Auguſtinus in ſeptem libris de vno baptiſmo, & aliis contra Donatiſtas, eius controuerſiæ, quæ fuit inter Stephanum Papam, & Cyprianum, quo auctore Donatiſtæ ſuum errorem tuebantur. Quæro igitur, quum nihil ſit prætermiſſum ab Auguſtino, quod ad rem faceret, vt Donatiſtas ad ſanam mentem reuocaret; cur nunquam in tot libris de Monarchia Papæ vllum facit verbum?

verbum? cur tacetur Papæ infallibitas, quæ hodie veri & falſi norma proditur? cur vicari* Chriſti vel Dei, cur illa iura quæ continentur dictatibus Hildebrandi ſilentur? cur tot locis Stephanus & Cyprianus ſic componuntur, vt duo magni Epiſcopi, poteſtate in Eccleſia Dei pares? Vnicum exempli gratia locum proferam. De vnico baptiſ. contra Petil. capit. 14. *Ecce duo erant vno tempore, vt de aliis taceam, qui diuerſa ſentiebant. Duo erant eminentiſſimarum Eccleſiarum, Romanæ ſcilicet, & Carthaginienſis, Epiſcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in vnitate Catholica inſtituti. Quorum, Stephanus baptiſmum Chriſti in nullo iterandum eſſe cenſebat, & hoc facientibus grauiter ſuccenſebat. Cyprianus autem in hæreſi vel ſchiſmate baptizatos, tanquam non habentes baptiſmum Chriſti, baptizandos in Eccleſia Catholica exiſtimabat. Multi cum illo, quidam cum iſto etiam ſentiebant; vtrique tum eis in vnitate conſiſtentes.* Hæc Auguſtinus. Sed de mente Cypriani, accuratius alibi propitio Chriſto.

CXXXVI. *An Hieronymus agnouerit ſuperiorem diſtinctionem à Baronio proditam. Mens illius in epiſtola ad Damaſum explicatur.*

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

PRoximus allatæ diſtinctionis aſſertor profertur Hieronymus: ſed melius dixero, trahitur inuitus & omnibus reluctâs viribus. Quid igitur dicit ille? plane contrarium eius quod poſitum eſt in illa diſtinctione, Sic nempe viri boni ſolent, quos vis maior ad tribunal iudicis pertraxerit, vt falſum teſtimonium præbeant: prophetam enim Balaam imitantur, quod Hieronymus hîc facit. Poſuit Baronius inter Petro peculiariter tributa quod dictũ illi ſit, *Et tibi dabo claues regni cœlorum.* Hieronymus côtra, illo ipſo qui hîc deſcribitur loco: *cuncti claues regni cœlorum accipiunt.* Igitur, omnes æquales poteſtate: & eorum ſucceſſores item pares inter ſe, & æquales ſaltem ex iure diuino, ſi credimus Hieronymo. Notiſſima illius verba ſunt, in epiſtola ad Euagrium. *Si auctoritas quæritur, Orbis maior eſt vrbe. Quid mihi profers vnius vrbis conſuetudinem? Vbicunque fuerit Epiſcopus, ſiue Romæ ſiue Eugubii ſiue Conſtantinopoli, ſiue Rhegij, ſiue Alexandriæ, ſiue Tanis, eiuſdem meriti eſt, eiuſdem ſacerdotij. Potentia diuitiarũ & paupertatis humilitas, ſublimiorem vel inferiorem Epiſcopũ non facit: cæterum, omnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt.* Scire velim an diſtinctio Baroniana, quæ ad Monarchiam Pontificiã eſt excogitata, acrius confutari potuerit, quã hoc argumento: Apoſtolos omnes fuiſſe æquales: Epiſcopos Orbis terrarum. illorum eſſe ſucceſſores: ac propterea inter ſe æquales; vtut opibus. i. e. potentia ſeculari differant. En teſtem Baronianum. At dicit Hieronymus non ſemel; addit Baronius, *ſuper Petrum fundatam eſſe Eccleſiam: eumque Principem Apoſtolorum & Eccleſiæ ſæpe nominat: cuius ſucceſſori qui non communicat, eſſe ab Eccleſia Catholica alienũ nec eſſe Chriſti, ſed Antichriſti, grauis aſſertione confirmat.* Reſpondeo breuiter ad duo priora. Eccleſia ſuper Petro fundata; nempe ſuper fide Petri non ſuper illius dominatione, ſicut fuſe probatum ad annum 33. Adde quod, Ex ÆQVO *ſuper cæteros Apoſtolos Eccleſiæ fortitudo ſolidatur,*

quod ipſe Hieronymus affirmat, libr. I. contra Iouinianum, capit. decimo quarto. Idem Petrus princeps nominatur Apoſtolorum, vel Eccleſiæ; (quanquam rarius hoc legere memini, præſertim apud Hieronymū) quippe, qui in choro Apoſtolico eſſet coryphæus & ordine primus. *Princeps* Latinis eſt, primus, ſicut docuimus ad locum Matthæi. Apud Leonem Magnum in ſermonibus de Petro & Paulo, Petrus promiſcue dicitur, modo *princeps Apoſtolici ordinis*, vt in I. modo *primus Apoſtolici ordinis*, vt in II. ergo idem ſignificant *princeps & primus*, cum de Petro dicuntur. Intolerabilis igitur eſt fallacia abutentium iſta voce, propter ſignificationem, quā habet id nomen in linguis è Romana corrupta ortis. Dialogo I. aduerſus Pelagianos, hęc ſunt Critobuli, ſiue Hieron. verba: *Vt Plato princeps philoſophorum, ita Petrus Apoſtolorum fuit: ſuper quem Eccleſia Domini, ſtabili mole fundata eſt.* Etſi claudicat in multis hæc ſimilitudo: nam Plato ſuis Academicis philoſophis auctor fuit & magiſter ſcientiæ quam profitebantur: quum contra doctrinæ Apoſtolicæ non Petrus, ſed ſolus Chriſtus auctor fuerit & magiſter: duo tamen ex iſto ſimili certiſſima conſecutione colliguntur. Vnum, Eccleſiam fundatam eſſe ſuper Petro, hoc eſt ſuper fide & doctrina, quam annunciauit Petrus: ita vt Academicorum ſecta & Philoſophia nitebatur fundamento Platonis, ſiue doctrinæ quam voce & ſcriptis docuit Plato. Alterum; cauſſam cur Petrus dicatur princeps Apoſtolorum, non eſſe dominationem aliquam illius, aut imperium monarchicum in collegas; nullam enim Plato vnquam in reliquos philoſophos obtinuit monarchiam: nullam more Sullæ aut Cæſaris dictaturam. Et pauit quidem Plato philoſophos, viua quondam voce, poſtea ſcriptis ſuis, quibus etiam hodie nobilia ingenia fructuoſiſſime paſcuntur: nuſquam tamen Plato diſcipulos ſuos aut ſectatores ita pauit, vt illius paſcere, eſſet more Regis imperare. Veniamus ad tertium Hieron. locum ex Epiſt ad Damaſum: *Petri ſucceſſori qui communicat, Chriſti non eſt, ſed Antichriſti.* In ſumma Orientis perturbatione quum pleraſque Arrianiſmus occupaſſet, venit in Syriam Hieronymus. Paullo poſt Eccleſiæ Antiochenæ Antiſtites, (illi Eccleſię tres præerant eo tempore; Paulinus, Meletius, Vitalis; duo priores orthodoxi; tertius, Apollinaris ſectator:) ab eo exegerunt trium hypoſtaſeon confeſſionem. Erat adhuc illa vox noua, & propter nouitatem multis ſuſpecta. Itaque pium virum ſuſpicio inceſſit, latere aliquid fraudis: *Nouellum*, inquit, *à me hominis Romano nomen exigitur.* In tanta dubitatione Damaſum Pontificem Romanum conſulit Hieronymus, & merito: nam quem potius conſuleret, homo præſertim Latinæ linguæ, & preſbyter Romanus? Oriens quidem totus illi erat ſuſpectus, vt ipſe ſignificat principio Epiſtolæ; *In Oriente*, inquit, *difficile vbi fons ſignatus & hortus ille concluſus ſit, poteſt intelligi.* Quid autem mirum; hominem Romanum Epiſcopum Romanum conſuluiſſe? Ait igitur, *Vos eſtis lux mundi, vos ſal terræ*: Epiſcopos Occidentis intelligit, inter quos Damaſus eminebat. Non ſolum autem Damaſum intellectum fuiſſe ab Hieron.

Hieron. declarant præcedentia verba *Nunc in Occidente Sol iuſtitiæ oritur*: quæ de omnibus Occidentis Epiſcopis orthodoxis neceſſario accipi debét, non de vno Damaſo. alioqui dixiſſet potius, *in vrbe Roma* quam *in Occidente*. & multo magis ſequentia verba id ſuadent: *vos aurea vaſa & argentea: hic teſtacea vaſa, vel lignea.* Sicut dubitari non poteſt, quin vaſa teſtacea & lignea ſint præpoſiti Eccleſiarum Orientis: ſic certum eſt, vaſa aurea & argentea eſſe præpoſitos Eccleſiarū Occidentis, non Damaſum duntaxat: de quo ſolo ſi ſenſiſſet, cur illum *vaſa* potius, quam *vas* dixiſſet? ſic enim Paulus ipſe *vas electionis* appellatur Actor. 9. v. 15. Ait; *Quanquam tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas.* appellat *magnitudinem* ſplendorem Epiſcopi Rom. qui iam inceperat, *ſtrepitu maioris viuere cenſus*. Memineris ad Damaſum hæc ſcribi, de cuius magnificentia loquitur Ammianus Marcellinus, libro 27. *magnitudo* igitur hîc eſt, quam in Epiſtola ad Euagrium nominabat *potentiam diuitiarum*. Ibi dicebat Hieronymus, quoſdam Epiſcopos *præſtare potentia diuitiarum*: quoſdam *paupertatis humilitatem ſectari*: quam laudem Marcellinus æqualis Damaſo ſcriptor, Antiſtitibus prouincialibus propriam facit: ipſum vero Damaſum Hieronymus Epiſt. ſequente vocat *diuitem Paſtorem*: ſed omnes tamē, ſiue diuites ſiue pauperes, eſſe eiuſdem meriti, eiuſdem ſacerdotij, & pariter Apoſtolorū ſucceſſores paullo ante dicebat idem Hieronymus: vt nullam hic liceat ſomniare monarchiam Rom. Pontificis ex Hildebrandi diſciplina. Addit; *A ſacerdote victimam ſalutis, à paſtore præſidium ouis flagito. Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore Piſcatoris & diſcipulo crucis loquor.* Singulari induſtria vir ingenioſiſſimus & facundiſſimus, Damaſum officii ſui admonet, vt reſpondere in tanto ſplendore poſitus, ne dedignetur. Tu, inquit, es Sacerdos & Paſtor, ac propterea duplici nomine teneris petitioni annuere. Hæc quare ſint addita ab Hieronymo, ſequens ad eundem Damaſum epiſt. declarat. Apparet dubitaſſe illum, ne difficile ſibi foret à Damaſo reſponſum impetrare: quod & videtur eueniſſe: ideo tam ſeuera obteſtatione illum adiurat initio alterius Epiſtolæ. Obiici poterat Hieronymo, non decere humilem presbyterum compellare Epiſcopum, tam diuitem, tam potentē, ac fuit tum Damaſus: huic obiectioni occurrens, *faceſſat*, inquit, *inuidia*. hoc eſt, deſinant inuidi eo nomine me reprehendere; quaſi auſus ſim aliquid conditione mea maius. *Romani culminis recedat ambitio*: quaſi diceret; noui ſatis quo ſplendore Romani Pontifices viuant: quantam vrbis Romæ maieſtas neceſſitatem afferat, magnifico & ambitioſo cultu paratuque vtendi: ſed nihil me hoc moratur; *quia*, inquit, *cum ſucceſſore Piſcatoris & diſcipulo crucis loquor*: ſeparans his verbis munus Epiſcopale Damaſi, à ſplendore Epiſcopi Romani: & ſui officii tacite Damaſum admonens. Cæterum ne videretur adulandi ſtudio Damaſum conſuluiſſe, profitetur id ſe facere, non quod fidei ſuæ auctorem alium præter ſolum Chriſtum agnoſceret: verum ideo tantum, quod Chriſtum ſequens, lateri vellet adhærere bene ſentientium; ac præſertim

Eccleſiæ Rom. cuius erat tum integritas fidei vniuerſo mundo cognita. Ait igitur: *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, Cathedra Petri communione conſocior: ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio.* Opponit Hieronymus hęc duo inter ſe, quod ſummopere notari debet, *ſequi*, & *communione conſociari.* Sequimur quos agnoſcimus magiſtros, & à quorum auctoritate fidem ſcimus pendere: quod ius vni Chriſto proprium eſt, excluſis omnibus, nemine mortalium excepto. Nam ipſi Apoſtoli, non ſuam doctrinam prædicarunt, ſed quã acceperant à Chriſto, vt ait Paulus, & ſe miniſtros geſſerunt, non auctores fidei. Obſeruatu digna eſt locutio Hieronymi: *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequor.* Quid ais vir magne? tu ſolum Chriſtum primum ſequeris? & hoc audes ad Roman. Papam ſcribere? Ignorabas videlicet poteſtatem huius Vicedei, *cuius eſt vnum nomen in terris*, ait Hildebrandus dictatu decimo: qui in fide errare non poteſt: *Quia Rom. Eccleſia nunquam errauit, nec in perpetuum Scriptura teſtante errabit*, teſte eodem Hildebrando, ſententia 21. qui eſt ſolus Rex & Imperator Eccleſiæ, ac propterea *ſolus poteſt imperialibus vti inſignius*; docente eodem, ſententia 8. Hunccine Monarcham Eccleſiæ dedignabitur aliquis ſequi primum; & tamen iſtud de ſe ſcribit Hieronymus ſine ambagibus, idque in epiſtola ad Papam. Quẽ igitur honorẽ ille habet Damaſo? quod Chriſtum ſequens, cupit conſociari, & cõmunicare Damaſo: *id eſt*, addit, *Cathedra Petri; qui ſuper illam petram, ædificatam Eccleſiam ſcio.* Quis dubitat *Cathedrã Petri* eſſe Eccleſiam à Petro inſtitutam manentem in fide à Petro ſemel traditã? aut quis non intelligit, *petrã*, de qua loquitur hic Hieronymus, eſſe fidem rectam, ſuper qua fundata eſt Eccleſia Dei? Hanc eſſe Patrum interpretationem verborum Domini ad quę alluditur, ſatis ante demõſtrauimus. Quod autem Hieronymus, quando dicit Eccleſiam ſuper Petrum eſſe ædificatam, non reſpexerit ad regnum aliquod Petri, aut ad Ro. Pontificis imperium monarchicum, ſed ad fidem Petri declarant hęc ipſius ad illa Domini verba, Matth. 16. 18. *Simoni qui credebat in Petram Chriſtus Petri largitus eſt nomen: ac ſecundum metaphoram petra recte dicitur ei; Ædificabo Eccleſiam meam ſuper te.* Aperte cauſſam impoſiti nominis facit, non vicariatum dominationis Chriſti in Eccleſiam ſuam: aut quod ſucceſſorem aliquando habiturus eſſet, qui diceret cum Hildebrando, *Vnicum eſſe nomen in terris*, *videlicet Papæ*: aut cum hodiernis paraſitis Paparum: *Sic volo, ſic iubeo; mea ſupra omne Concilium eſt voluntas*: ſed quia *credidit in Petram*; id eſt, propter fidem. Sic homilia altera in Pſal. 50. apud Chryſoſtomum, Tomo 1. pag. 703. dicitur Simon appellatus Petrus, ἐπειδὴ τῇ πίστει πεπηγμένος ἦν, quia *in fide erat obfirmatus, vt petra*: qua de re ſatis in ſuperioribus. Ergo, CATHEDRA PETRI eſt cathedra rectę fidei. Damaſi autem fidem rectam fuiſſe, vel eo argumento poteſt probari: quia pleraque omnia quæ hodie in controuerſiã vocantur (quod ad illa quidẽ attinet, quę fidei articulos continent:) adhuc Damaſi ſeculo ignorabantur. Nihil autem magis ætati illius Papæ fuit incognitum quam hodierna doctrina de Monarchia illa infinita

Papæ.

Papæ. Adhuc æquo iure cum cæteris Epiſcopis Papa Rom. agebat; licet omnium fortaſſe ditiſſimus, & in magno viuens ſplendore; quod per ſe reprehendi non poteſt, vbi ſeruatur primæ fidei integritas. Itaq; hunc ipſum Damaſum Athanaſius in epiſtola ad Africanos, nullo ſuperbiore ornat elogio, quam vt illum appellet τὸν ἀγαπητὸν ἡμῖν, *dilectum nobis.* & Hieronymus in hac epiſtola orthodoxos Epiſcopos Ægyptios, collegas Damaſi appellat. *Ideo hic collegas tuos Ægyptios confeſſores ſequor: & ſub onerariis nauibus parua nauicula deliteſco.* Merito igitur Hieronymus, cũ Cathedra Petri, aut quod temporibus illis idem erat, cum Pontifice Rom. volebat communicare. Merito dicebat Damaſo, *Quicunque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.* Merito in tantis Orientis diſſenſionibus, hoc amuletum vſurpabat, vt ait in epiſtola ſequente: *Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus eſt.* Olim cum ſub vno Imperio beata agebat Eccleſia & cõmunicatio multiplex partibus inuicem intercedebat; neceſſe omnino erat per leges Eccleſiaſticæ diſciplinæ, vt quicunque orthodoxus haberi vellet, cum Eccleſiis communicaret, in quibus ſana doctrina vigebat. Dico neceſſe id id fuiſſe: quia ſi ſuſpectus aliquis fuiſſet, quod non communicaret cum aliqua Eccleſia orthodoxa; ad nullam aliam poterat ipſi eſſe aditus, niſi cauſſam probaſſet ſuam. Vide canonem Concilij Niceni quintum: cuius ſummam Ruffinus his verbis breuiter eſt complexus. *Ne ab aliquo expulſus, ab Eccleſia vſquam recipiatur.* Non eſt autem is canon à Patribus eius Concilij primo factus; ſed ex antiqua diſciplina, quam fuſe alibi deſcribimus, fuit deſumptus; vt fatentur ſanctiſſimi illi Patres: κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα, *obtineat ſententia, quæ canoni congruit*, nempe, antiquæ diſciplinæ. Etſi autem in illo canone nulla eſt nominatim facta mentio vllarum eccleſiarum quibus potiſſimum communicare eſſet neceſſe: nemo tamen peritus veteris hiſtoriç dubitabit, Patriarchalium ſediũ præcipuam fuiſſe habitam rationẽ: & quidem ante omnes Romanæ; vt omnium fere antiquiſſimæ, nobiliſſimæ, & tunc cum maxime fidei ſinceritate florenti. Hodie, Rom. Imperio dudum è memoria prope hominum ſublato, neque in eius locum vllo ſuborto, quod ita per Orbem terrarum diffundatur; communicatio qualis apud veteres fuit, locum habere non poteſt. Et vt ceſſaret hoc incommodum, quanta ſit facta mutatio veteris fidei & diſciplinç, cum alibi, tum in vrbe Roma, omnes intelligunt, qui de ſua ſolliciti ſalute, doctrinam Patrum antiquorum & hodiernorum Doctorum partium illarum, ſerio comparare aliquando ſtuduerunt. Hanc tantam diuerſitatem, & tot nouationes in Eccleſia Rom. factas, ſecuta eſt ſciſſura, neceſſaria illa quidem; ſed tamen bonis omnibus deflenda: quã plura retro ſecula quũ parturiiſſent; ad extremũ peperit, quod proxime eſt elapſum. Reuocent Papæ doctrinam tẽporum Damaſi: tollant tot profanas nouitates poſterioribus ſeculis inuentas: ipſi denique ad Petri exemplum ſeſe componant, non vt paupertatem illius æmulentur; ſed vt fugitiuam Petri

doctrinam in Eccleſiam reuocent: & dicent omnes pij, qui vbique locorum ſunt, *Qui tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, antichriſti eſt.*

CXXXVII. Expenditur locus Chryſoſtomi allatus ad ſtabiliendam ſuperiorem diſtinctionem. Defenditur vetus verſio verbi ἐπιστρέψας *apud Lucam, contra Maldonatum.*

IBIDEM.

TErtius ſequitur Chryſoſtomus; ſed ipſe quoque inuitus & reclamans. Quare eius locus qui in Annalibus affertur, adeo Baronianam diſtinctionem non firmat; vt è contrario, hodierna doctrina, de Monarchia Petri, vel Roman. Pontificis, eo ipſo teſtimonio manifeſto deſtruatur. Hoc ſatis apparet ex iis, quæ paullo ante de illo ipſo loco diſſeruimus: vt longo iam ſermone opus non ſit. Ante omnia obſeruet Lector, quæſtionem quam propoſuit Chryſoſtomus, fide non optima referri à Baronio: *Quid tandem aliis omiſſis de his dumtaxat Petrum affatur?* nam illud *dumtaxat* additum eſt ab interprete Baroniano, quum in Græco non ſit. Neq; hoc nullius eſt momenti: vt facile prudens lector intelliget. Secundo obſeruet quod ante dicebamus, quærere Chryſoſtomum, cur de his rebus cum Petro Dominus verba faciat, potius quam cum aliis Apoſtolis: non autem quærere, cur Chriſtus Petro Monarchiam detulerit in cæteros Apoſtolos. Tertio obſeruet, quæſtioni quam tractat Chryſoſtomus nullum futurum fuiſſe locum, ſi eius ætate vulgo fuiſſet nota doctrina de vno capite viſibilis Eccleſiæ, Roma regnante. Nam hoc poſito non poteſt videri mirum, cur Chriſtus cæteris Apoſtolis prætermiſſis, vnum Petrum compellet: quẽ enim potius alloqueretur, quam deſtinatum Monarcham Eccleſiæ vniuerſæ: vicarium ſuum, imo Vicedeum? Atqui id ipſum Chryſoſtomus proponit, vt cuius cauſſa parum eſſet nota, & quam iure aliquis poſſet deſiderare. Nondum igitur Orbi innotuerat iſta, quæ omnes mundi poteſtates abſorbet, terribilis poteſtas. Omnino ſi ętate huius Patris viguiſſet in Eccleſia iſta doctrina, Chryſoſtomus qui tot eius facti rationes affert diuerſas, verbo ſe expedire potuiſſet, & dicere; Petrum à Domino fuiſſe deſtinatum, qui ſucceſſorem habiturus eſſet, Regem Eccleſiæ, vel quod idem eſt, Paſtorem qui regio more imperaret: atque eam ob cauſſam nominatim eum compellari, & ſoli ei dici *Paſce oues meas.* Hæc erat expeditiſſima reſponſio ex hodierna doctrina. Cur hanc prętermiſit Chryſoſtomus? Cur alias cauſſas comminiſcitur, præ hac vna leues & pene dixerim friuolas? Prima ratio affertur hæc: *os erat Apoſtolorum.* & verum eſt Petrum pro omnibus Apoſtolis ſæpe reperiri locutum. Sed nos non ſemel iam oſtendimus, loqui pro aliquo, non eſſe argumentum dominationis, verum miniſterij potius. Vide ad annum trigeſimum tertium, num. 11. & iterum ad locum Matthæi. Sequitur ſecunda ratio: *& princeps & vertex ipſius cœtus* dixit Chryſoſtomus ſimpliciter, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. interpres reddit cum fœnore, *princeps & vertex.* quo ſenſu dicatur

dicatur Petrus κορυφὴ chori Apoſtolici, quo item *princeps* interdum nominetur, fuſe expoſitum eſt ad pericopam Matthęi & aliis quoque locis, cum ad annum ſuperiorem, tum ad hunc. Euicimus certis argumentis nullam Petro dominationem, ſed ordinis dumtaxat primatum iis appellationibus attribui. Subiicit interpres Baronius: *Propterea & Paulus eum præter alios viſurus aſcendit.* Chryſoſtomi verba: διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτε, μετ' ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. *propterea & Paulus aliquando aſcendit, vt hunc præ cæteris viſeret.* voluit Paulus & alios videre: ac præſertim τοὺς δοκοῦντας, ait ipſe ad Galat. 2. 2. quinam autem eſſent illi οἱ δοκοῦντες, id eſt, *celebrioris famæ*, explicat ibidem paullo poſt, & hos tres hoc ordine nominat, Iacobum, Cepham & Iohannem, aſſentior tamen Chryſoſtomo, optaſſe Paulum videre Petrum παρὰ τοὺς ἄλλους, *præ cæteris*, ſiue *plus quam cæteros*. reſpicit enim priorem Pauli profectionem Ieroſolyma, quæ videtur ſuſcepta propter vnum Petrum, vel certe, propter illum maxime. itaq; Apoſtolus initio epiſt. ad Gal. ſolum Petrum ſe inuiſiſſe ait, ſolum vidiſſe; aliorum Apoſtolorum neminem, vnico Iacobo excepto. Sed quid eſt, διὰ τοῦτο, *propterea*? quia inter Apoſtolos Petri pręcipua fuit auctoritas. dico auctoritatem, non dominationem, non regnum, non monarchiā è dictatibus Hildebrandi: & cum ſic loquor, loquor cum veteribus Patribus. Hieronymus epiſtola 89. in ipſa defenſione Petri contra ſententiam Auguſtini. *Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, vt Paulus in epiſtola ſua ſcripſerit; Deinde poſt annos tres veni Ieroſolymam videre Petrum.* Chryſoſtomus ipſe in locum epiſt. ad Gal. admiratur Pauli humilitatem, qui res tantas quum geſſiſſet iam tum, & Petro nihil opus haberet; ἀλλ' ἰσότιμος ὢν αὐτῷ (πλέον γὰρ οὐδὲν ἐρῶ τέως) ὅμως ἀνέρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον: *ſed quum eſſet honore æqualis Petro, (vt nihil interim maius dicam;) tamen ad eum aſcendit, tanquam ad maiorem & ſeniorem.* Vides Chryſoſtomum, non ſubiicere Paulum Petro, argumento huius viſitationis, vt fit hodie: ſed contra diſerte affirmare, ipſum honore æqualem Petro fuiſſe, aut etiam ſuperiorem ex ſententia quidem ſua, quam ſatis aperte ſignificat & hic & alibi. Idem Chryſoſtomus tomo quinto, homilia in verba Pauli Gala. 2. 11. Petrum defendens aduerſus accuſationem Pauli, laudes Petri magna facundia celebrat, & de hoc itinere Pauli ad viſendum Petrum multa diſſerit; curam Eccleſiæ & primum honoris locum inter Apoſtolos Petro attribuit; at dominationem aut monarchiam in collegas prorſus nullam. Quare Baronij hic quidem manifeſta eſt iniquitas, ad diſtinctionis ſuæ aſſertionem, verbis Chryſoſtomi abutentis indigne, cōtra auctoris claram mentem: in anno vero 39. manifeſta eſt eiuſdem ψευδομαρτυρία, & crimen falſi; cum ſuperiorem locum è Commentariis in epiſt. ad Gal. præcipuis verbis truncatum, in contrarium penitus ſententiam vertit. Poſtremo ait Chryſoſtomus: *ſimul vt ei oſtenderet; iam ſibi fiduciam habendam: tanquam enim negationis obliuiſceretur, fratrum curam ei committit.* Græca multo elegantiora, ἅμα δὲ δεικνὺς αὐτῷ, ὅτι χρὴ

θαῤῥεῖν λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξαληλιμμένης ἐγχειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Veriſſimum eſt quod in ſuperiorib. dicebamus; Chryſoſtomū his verbis eam interpretationem afferre, quæ eſt apud Cyrillum, Auguſtinum, & alios: qui obſeruant, Chriſtum his verbis reſtituiſſe Petrū in priorem Apoſtolatus dignitatē, vnde negatione exciderat. Baronius hæc quoq; male trahit in argumentum dominationis; vult enim alludi ad dictum Domini, Luc. 22. 32. *Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* quē locum hodierni Sophiſtæ contendunt monarchiæ Petri, imo Papæ, ſtabiliundæ eſſe appoſitiſſimum. Sed hoc præter illos quis videt? aut quis veterum Patrū Monarchiam Pontificiam ex illis Domini verbis exſculpſit? Neque facit ad rem Maldonati acumen; qui vt à vero ſenſu illum locū facilius detorqueret, in his verbis, καὶ σύ ποτ' ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφοὺς, Hebraiſmum obſeruat. Vult enim ἐπιστρέψας eſſe Hebraicum שוב, & ſignificare, non vt habet Latina verſio Tridenti facta authentica, *conuerſus*, ſed *rurſus*. Senſum enim eſſe; Sicut ego te confirmaui, tu iterum fratres tuos confirma. Hæc interpretatio eo ſpectat vt ne exiſtimetur Dominus, quando illa dicebat, reſpexiſſe ad futurum paullo poſt Petri lapſum. Sed fallitur Maldonatus: veriſſima enim eſt interpretatio Theophilacti: ἐπιστρέψας, τουτέστι, μετανοήσας, καὶ δακρύσας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως φυγών. Euthymius: *Conuerſus, poſt negationem videlicet, per fletum amarum: hoc eſt, in priſtinum locū denuo reſtitutus.* Sic Ambroſius & omnes veteres interpretes conuerſionem Petri cuius hic fit mentio, exponunt de reditu ad ſanam mentē poſt negatum Chriſtum. Recte: nā ita ſolet in Scripturis poni abſolute verbum ἐπιστρέφειν pro reſipiſcere & poſt peccatum redire ad ſe, & pœnitentia duci. itaque iungitur alibi ab eodem Luca cum verbo μετανοεῖν, Actor. 3. 19. μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε, Ita ſæpe vtuntur hoc verbo V. T. interpretes. Vide 3. Regum 8. 33. & ſæpius in eo capite. Iſaiæ 6. 10. καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτοὺς, ſic ſæpe alibi. Recte igitur Vetus illo Lucæ loco ἐπιστρέψας *conuerſus*: neque vllus ibi Hebraiſmus, quod putabat Maldonatus. Porro de ſententia Chryſoſto mi plura erunt dicenda, ſi Deus volet, ad hunc ipſum annum, num. 291. vbi affirmat Baronius tanquam è Chryſoſtomo, Petrum detuliſſe Iacobo Epiſcopatum Ieroſolymorum: quod non minus alienum eſt à mente verborum Græcorum Chryſoſtomi, quę affert Latina; quam ab ipſa veritate eſt alienum.

CXXXVIII. Hieronymi locus vindicatur à praua interpretatione. Vtrum Petri poteſtas fuerit extraordinaria, Apoſtolorum ordinaria. Diſſenſus inter Baronium & Bellarminum.

ANNI XXXIV. Num. CCV.

NOn poteſt concoquere Baronius, quo- modo Hieronymus dicebat, *Cunctos Apoſtolos claues regni cælorum accepiſſe.* dimiſſum igitur repetit; & ipſum ſententiam ſuā, quia mutare turpe eſt, interpretatione lenire, vt olim Silanum, docet. Interpretatio hæc eſt: *Vt Apoſtoli æque ac Petrus earundem clauium vſum habuerint; ordinaria*

ordinaria poteſtate ſcilicet, dimittendi peccata. Verum quod ſpectat ad ſupremum dominium, & auctoritatem, quam per clauium traditionem ſignificatam eſſe, ex claue Dauid ſatis cōfirmatur; conſtat Euāgelij teſtimonio. Petro tantummodo à Domino tunc temporis fuiſſe promiſſas, ac Petro dumtaxat eſſe datas; atque ſic ſupremā poteſtatem, hoc ipſo ſcilicet tempore, cum à Domino eidem vniuerſus grex paſcendus cōmitti ur. At hęc interpretatio eget interpretationis. Nam quis ex his ſatis capit menſem Baronij? Ordinaria poteſtas opponitur extraordinariæ, Si poteſtas reliquorum Apoſtolorum ordinaria, vnius vero Petri extraordinaria: ſequitur vt ſucceſſores aliorum Apoſtolorum, eandem, etſi remiſſiorē, hodie obtineant poteſtatem, quam Apoſtoli habuerunt: at Petri ſucceſſor ea poteſtate ſit deſtitutus, quæ erat in Petro. Ratio eſt; quia non tranſit in ſucceſſorem poteſtas extraordinaria? ſed tantū ordinaria, quæ competit ratione officij Exemplo res fiet clarior. Prætori Pariſienſi mandat Rex, vt extraordinaria poteſtas in ſucceſſorem illius non tranſibit: quia non ex officio ſuo, id eſt, vi Præturæ Pariſienſis id illi ius competebat; ſed extra ordinē id ei muneris Regis voluntas impoſuerat. Simillime Epiſcopus Romę, qui eſt Petri ſucceſſor, nullo iure vindicare ſibi poterit eam poteſtatem, quæ in Petro fuit extraordinaria. An hoc voluit hic Cardinalis? An ſentētiam animi ſui parum expreſſit; Hæc igitur prima in verbis Baronij animaduertatur abſurditas: quam alij eiuſdem doctrinæ aſſertores, vt vitarent, contrarium eius poſuerunt, quod hic affirmatur. Nam Apoſtolos fuiſſe ordinarios paſtores, negat expreſſis verbis Bellarminus de Rom. Pontifice, lib. 1. cap. 12. *Hæc ſumma poteſtas*, inquit, *collata Apoſtolis omnibus, vt legatis, non vt paſtorib. ordinariis.* iterum; *Apoſtoli extraordinaria quadam ratione claues à Chriſto immediate acceperunt.* de Petro autem ſcribit ibidem. *Claues vni tantum data ſunt, vt ordinario & primo paſtori & capiti cæterorum.* Eſt quidem Bellarmini ſententia falſa, & doctrinæ veteris Eccleſiæ ἀντίστατικῶς, oppoſita, ac proinde noua & impia; ſed tamen callidius ille quam Baronius: qui ſententia ſua Monarchiam Rom. Pontificis, imprudens euertit. Alterum in ſuperioribus eius verbis eſt abſurdum, longe abſurdiſſimum; quod in Eccleſia Dei, pretioſo Chriſti ſanguine redempta, & ipſius Sponſa, aliud ſupremum dominium agnoſcit, quam illud, quod vnicus & ſolus obtinet Eccleſię Dominus IESVS CHRISTVS, cuius nomen ſit benedictum in ſecula ſeculorum, Amen. Quo autem iure hoc ſupremum dominium, vel Petrus, cuius nomen aſtu obtenditur, vel Papa, cuius ambitioni ſeruitur, ſibi quæſiuit? Nempe hęc vna eſt ex interpretationibus dicti illius, *Tu Petre, paſce oues meas*: id eſt, Baronio interprete, *Tu Papa Romane vindica tibi ſupremum dominiū in Eccleſiam, & ſub obtentu Eccleſiæ, in omnes Orbis terrarum principes.* Eant nunc veteres Patres, & pueros ſe in Theologicis fuiſſe agnoſcant; quibus de tot myſteriis in verbo PASCE latentibus, nihil vnquam ſuboluit. Interim cogitent pij Lectores, an eiuſmodi interpretatio, menti Chriſti conueniat: quam certum eſt cum doctrina

Mmmm &

& praxi priſcæ Eccleſiæ totius è diametro pugnare. Ait Dominus, Luc. 22.25. *Reges gentium dominantur eorum: vos autem non ſic.* & Apoſtoli vnum affirmant prædicare ſe Dominum, nempe Ieſum Chriſtum, ſe autem eſſe ſeruos Eccleſiarum. 2. Corinth. 4.5. & cap. 1.24. eiuſdem, iam dixerat, *Non dominamur fidei veſtra.* οἷος ὁ λόγος· τοῖος ὁ βίος, Sic docuerunt Apoſtoli; ſic vixerunt. Quis illorum aut re aut verbo ſupremum in Eccleſia dominium ſibi aſſeruit? quid diuinus Petrus fecit, quid ſcripſit, vnde poſſit intelligi, tale quid vnquã veniſſe ipſi in mentem? Si non vſurpauit Petrus hoc ius; non habuit profectò. Ignoraſſe Petrum ſua iura, dictu impium: vel eo nomine, quia ſequeretur ex eo, Apoſtolum, Apoſtolorum principem Gregorio VII. Bonifacio VIII. & aliis eiuſdem mentis Papis fuiſſe inferiorem; qui iſtud ius ſuum, vt illi putabant, probe intellexerunt. Enimuero, ſi Dominus quando dixit Petro, *Paſce*, regio more illum voluit imperare, & ſupremum dominium Eccleſiæ vſurpare; quum conſtet liquido nihil vnquam regium, non inſignia, non rem, vſurpaſſe Petrum; quomodo illum excuſabimus? At non potuit Petrus ius ſuum exſequi; aliquis dicet, vt nuper Bellarminus. Quare igitur & cui bono, Chriſtus Petro id ius concedebat, cuius vſurpandi poteſtatem nunquam erat ipſi daturus? Scitum eſt: Deum & Naturam nihil fruſtra facere. Deinde, ſi ad inſtituẽdas primo Eccleſias & debellandas mundi poteſtates, hoc ius regium & ſupremum dominium non fuit in Petro & cæteris Apoſtolis neceſſarium: cui erit hodie ad conſeruandas Eccleſias in Petri ſucceſſorib. neceſſarium? Quis non potius credat, totum hoc ius regium, fabulam eſſe meram, & hominum ambitioſorum commentũ? quia de tanti momenti re, ne vnum quidem in Scripturis verbum extat: imo, quia Scripturę id ſomnium palam reiiciunt: quia praxis Petri clariſſime repugnat: quia cupiditas dominandi regio more, Eccleſiæ primorum ſeculorum fuit incognita: poſtremo, quia pij Patres & antiqua Concilia, etiã in paruis rebus typhum ſecularem ſerio deteſtantur. Vnius Auguſtini locum afferam, ex illius interpretatione verbi *Paſce*, tractatu in Ioh. 123. *Quid eſt aliud, ſi diligis me, paſce oues meas, quam ſi diceretur; Si me diligis non te paſcere cogita, ſed oues meas: ſicut meas paſce, non ſicut tuas: gloriam in iis meam quære, non tuã.* DOMINIVM MEVM, NON TVVM: *lucra mea, non tua.* Tertia abſurditas in eo eſt, quod ſupremum dominiũ fuiſſe Petro datum exiſtimat ſignificari ex claue Dauid, cuius Scriptura meminit: id inquã, & falſum eſt & abſurdum, vt ſtatim demonſtrabimus. Quarta ſiue falſitas, ſiue abſurditas in eo poſita, quod dicit claues Petro promiſſas Matt. 16. 19. illi ſoli fuiſſe traditas, Ioh. 16.19. Hic ſi iudicio & aſſeuerationi piorũ patrũ aliquid tribuimus, multa ſimul peccat Baronius. Falsũ eſt ſoli Petro claues fuiſſe promiſſas: nã quia, vt patres aiunt, os Apoſtolorũ erat Petrus, õnes Apoſtolos, atq; ipsã Eccleſiã alloquebatur Chriſtus, cũ Petro dixit, *Dabo tibi claues.* Falſum eſt, ſoli Petro fuiſſe traditas; deniq; illud quoq; falsũ eſt, traditionẽ clauiũ factam eſſe dumtaxat, Ioh. 21.15. facta enim eſt & hic, &

20. 21. Non opponam Baronio aliquem eorum quos ipſe Nouatores ſolitus appellare: ne patrum quidẽ vllum ei opponam; quos omnes ad vnum eſſe ignaros hodiernæ de Omnipotentia Pontificia doctrinæ neceſſe fuit: opponam ipſi ęqualem ſcriptorem, eiuſdem cauſę acerrimũ patronum, Cardinalem Cardinali. Is eſt Bellarminus, qui loco iam indicato, docet, *Promiſſas claues, Matth. 16. 19. Apoſtolis datas eſſe, Ioh. 20. 21. Nam Ioannis 20. cum Dominus ait Apoſtolis,* Pax vobis: ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos: *tum eis poteſtatem, ſeu clauem iuriſdictionis attribuit: fecit enim his verbis eos quaſi legatos, & nomine ſuo gubernatores Eccleſiæ: verbis autem ſequentibus*, Accipite Spiritum ſanctum; quorum remiſeris peccata, &c. *dedit eiſdem poteſtatem ordinis, vt ſupra diximus.* Ecce claues ordinis, ecce claues poteſtatis, ſiue iuriſdictionis: præter quas inauditum eſt, inquit idem Bellarminus, alias claues eſſe in Eccleſia: obiter, ſed vere, refellens vaniſſimum & putidiſſimum Sixti Senenſis ſomnium, de tertiis clauibus, quas ipſe *claues regni* indigetat. Quum igitur vtraſq; claues Apoſtoli omnes acceperint; merito concludit Bellarminus, ſummam poteſtatem Apoſtolis omnibus fuiſſe collatam. Itaque vana eſt diſtinctio Baroniana: niſi vana eſt Bellarminiana: & omnino de patronis illius abſolutæ Monarchiæ Pontificiæ dici poteſt, *Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres.*

CXXXIX. De clauibus Petro datis. Quid ſit claues tradere; *item* ſoluere & ligare. *Variarum rerum ea eſſe ſymbola, neque ſemper eandem poteſtatem deſignare. illuſtratur locus ex Apocalypſi, & alter ex Iſaia. Sobnam non fuiſſe ſummũ Pontificem.* ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου. *Alia.*

IBIDEM.

Sequitur vt de clauibus aliquid dicamus. Quoniam igitur, illuls domus Dauid, ſiue Clauis Dauid, non ſolum à Baronio, ſed etiã à Bellarmino & aliis eiuſdem doctrinæ patronis, in diſputatione de clauibus Petri, & eius ſucceſſorum, vrgeri ſolet; expendamus paullo diligentius, quantum ei argumẽto inſit roboris. Scribit Baronius, ex claue Dauid cõſtare, per clauium traditionẽ ſupremum dominium ſignificari: atq; ille duo loca adnotat, quæ ſola habentur in Scripturis, in quibus clauis Dauid fiat mentio, Iſaię 22. 22. & Apocalyp. 3, 7. Eadem loca affert etiam Bellarminus, (vt alios taceam) de ſummo Pontifice, libro primo, capite decimo tertio, *Per claues datas Petro,* inquit, *intelligamus ſummam poteſtatem in omnem Eccleſiam.* deinde vbi dixit, tribus rationibus id ſe confirmaturum: *primum,* ait, *ipſa metaphora clauium, vt in Scripturis accipi ſolet. Siquidem Iſaia 22. deſcribitur depoſitio vnius ſummi Pontificis, & inſtitutio alterius his verbis. Et dabo clauem Domus Dauid ſuper humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat.* Reſpondeo; *tradere claues*, item *ſoluere & ligare*, metaphoricas eſſe locutiones, non eodem modo ſemper exponendas; ſed diuerſe pro loco, & re, & perſona, qua de fit ſermo. Et ſæpe quidem hæ

metaphoræ, ad poteſtatem aliquam deſignandam valent: at non ſemper eiuſdem generis, neque parem. Sumuntur enim iſtæ tranſlationes è more communi tradendi claues, itē ligandi & ſoluendi. Porro in cōmuni vita. traduntur claues, modo vt hoc ſymbolo declaretur & dominatio illius qui claues accipit, & illius ſubiectio, qui claues tradit. Sic Regi vrbem ſubditam ingredienti, clauis traditur; ſic vrbs quæ deditionē facit, claues victori tradit. Hic traditio clauium, dominationis in accipiente, ſubiectionis in tradente, eſt ſymbolum. Aliquando acquiſitio dominij, non autem dominatio intelligitur. Sic emptori domus venditor clauem tradit: atque huiuſmodi clauibus traditis, poſſeſſio tradita videtur, vt ait Iuriſconſultus lege 74. Dig. de contrahenda empt. Aliquando neque dominatio, neque dominium traditione clauium denotatur; ſed tantum munus aliquod aut miniſterium. Cum in Rep. Quæſtor inſtituitur, qui publicam pecuniam tractet, clauis illi traditur ærarij: & paterfamilias cum promum cōdum inſtituit, cellæ penuariæ clauem ei tradit. In hoc exemplo, clauis traditio, miniſterij ſymbolum eſt in accipiente; in tradente herilis imperij. in ſuperiore exemplo, indicium eſt publici muneris, quod accipit Quæſtor, vt Reipublicæ miniſtret. confert autem Reſpublica penes quam eſt imperium & dominatio. Sicut igitur, ſi quis traditione baculi vel annuli, primo aliquē presbyterum inſtituat, deinde alij Epiſcopatum conferat (fingamus enim docendi gratia, horum inueſtituras nihil differre) aut ſi imperator traditione gladij conſtituat alium Tribunum militum; ſymbola quidē erunt eadem, at poteſtates non erūt eædem, neque pares. ſic eodem ſymbolo traditionis clauiū, poteſtates diuerſæ poſſunt deſignari, & ſolent. Metaphora ligandi & ſoluendi eodem ſpectat cum metaphora clauium; petita autem eſt à Magiſtratibus, qui habent ius coniiciendi in carcerem, & dimittendi è carcere, quemadmodum Chryſoſtomus oſtendit libro tertio, de Sacerdotio. Hebræi autē ea tranſlatione vſi ſunt ad denotandam alicuius potentiam Ioſephus libro 1. Iudai. belli, cap. 4. οἱ δὲ (Phariſæi) τὴν ἁπλότητα τῆς ἀνθρώπου (Alexandræ regnum Iudaicū adminiſtrantis,) κατὰ μικρὸν ὑπιόντες, ἤδη καὶ διοικηταὶ τῶν ὅλων ἐγένοντο, διώκειν τε καὶ κατάγειν, οὓς ἐθέλοιεν, λύειν τε καὶ δεῖν. Hic potentiæ magnæ indicia ſunt, poſſe in exilium pellere, & reuocare ab exilio; item ſoluere & ligare. Sed hæc quoq; locutio interpretationem deſiderat. Nam alia eſt poteſtas ligandi & ſoluēdi, quæ Regi aut ſupremo Magiſtratui competit; alia quæ magiſtratui inferiori, cui iuriſdictio fuerit demandata: alia item quę lictori, qui eſt miniſter magiſtratus. Quum igitur omnes hæ metaphoricæ locutiones, quas Dominus Petrum & Apoſtolos alios alloquens vſurpauit, modo maiorē, modo minorem poteſtatem denotent: quæritur, cuius ſint poteſtatis ſymbola claues Petro datæ. Baronius ait ſupremi dominij in Eccleſias; Bellarminus, ſummæ poteſtatis in Eccleſiam: atque hæc quum non parum inter ſe differant, ſi ἀκριβολογεῖν, volumus; vterque tamen ſuam ſententiam tuetur, argumento

clauium

clauium domus Dauid; & profert vterque tam Iſaiæ locum, quam Apocalypſeos. Sed eſt in hac illorũ argumentatione, non eius loci viris verũ cenebrioni cuidã Sophiſtę conueniens paralogiſmus. Ludunt enim nos ãbiguitate verbi; & τὸ πολλαχῶς λεγόμενον, ſumẽtes ὡς ἁπλῶς λεγόμενον, clauiũ ſymbolum, quod probauimus varie accipi, ſic accipiunt, quaſi sẽper poteſtas sũma eo denotaretur. Hic error craſſimus eſt & manifeſtiſſimus. Adeo enim verũ eſt, ſymbolo clauium diuerſam poteſtatem deſignari, pro loco & perſonis, quibus de agitur; vt ne illis quidem duobus exemplis quę afferuntur, vllo pacto de eadem aut pari poteſtate idem ſymbolum poſſint accipi. Apocalypſeos 3. 7. ait de ſe Chryſtus ipſe; *Hæc dicit Sanctus & Verus* (ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς) *qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Per *clauem Dauid* hoc loco ſupremum dominium & abſolutiſſimam poteſtatem ſignificari, nemo non impius dubitabit. Chriſto enim Filio Dei, Deo vero, & dominiũ competit vniuerſi mundi, nedũ Eccleſiæ: & dominatio atque imperium in omnes atque omnia. Quare ſi traditæ claues Petro ſunt paris poteſtatis ſymbolum, atque in hoc Apocalypſeos loco; non iam vicarius Chriſti fuerit dicendus; ſed alter Dominus, pari iure cum Chriſto imperans. Quam horrendam blaſphemiam ſi audiſſet Petrus, veſtem lacerans præ deteſtatione atrociſſimæ impietatis, dixiſſet proculdubio cum Paulo; *Ego & cæteri Apoſtoli, vnum Dominum prædicamus* IESVM CHRISTVM: *nos autem ſeruos veſtros per Ieſum.* & rurſus: *Neque Paulus, neque Apollos eſt aliquid, ſed* DEVS, 1. Cor. 3. Gregorius VII. Bonifacius VIII. & ſimiles Papæ, quid fuerint dicturi neſcio. Hoc certe conſtat, multos hodie Hildebrandinæ doctrinæ aſſertores, ita inuerecunde multa Scripturarum loca de Filio Dei, ad Papam transferre; vt videantur ſtudioſe cauere velle, ne Chriſto inferior Papa in Eccleſiæ regimine, cenſeatur. Sed hæc immanis vęſania, & horrenda, vt iam dixi blaſphemia, ne Papis quidem ipſis, opinor, probatur. Statuamus igitur, clauium appellatione, & in Apocalypſi, cum de ſe Chriſtus loquitur, & cum Petro promittuntur, apud Matthæum, poteſtatem ſignificari? ſed poteſtatem longe diuerſiſſimam, tantumque alteram ab altera diſtantem, quantum homo diſtat à Deo, ſeruus à Domino. Quę eſt in Chriſto poteſtas, ea ipſi propria eſt, nemini communicabilis, aut non eadem certe menſura; & eſt vere inexplicabilis quædam plenitudo poteſtatis. Petri claues nihil aliud ſunt, niſi poteſtas ligandi & ſoluendi vincula peccatorum, in nomine Chriſti, neque ea Petro fuit propria, ſed omnium Apoſtolorum communis; imo communis fuit ſemper & hodieque eſt omniũ legitimorum Epiſcoporum, ait Theophylactus ad verba Domini, Matth. 16. ἔχουσιν, ait ἐξουσίαν ἀφιέναι, καὶ δεσμεῖν, οἱ κατὰ Πέτρον ἀξιωθέντες χάριτος. Tranſeamus ad locum Iſaiæ; in quo propter varias interpretũ ſententias eſt aliquid difficultatis. Conſtat appellatione clauiũ in ea prophetia ĩtelligi poteſtatẽ, quę tũc penes

Sobnam fuit, propter munus quo fungebatur. Sed quodnam illud erat munus? Bellarminus Summum Pontificatum illi attribuit. Procopius quoque in Iſaiam, Hebræum neſcio quem laudat, à quo acceperit, Sobnam (ſiue Somnam) fuiſſe, *ἀσεμνόν τε καὶ ἀλαζόνα, καὶ ἁβροδίαιτον ἀρχιερέα, ſummum Pontificem, inboneſtum ſuperbum, & delicate viuentem.* Nicephorus quoque Patriarcha in catalogo Iudæorum Pontificum, & Sobnam recenſet, & Elicianum; quem ait Propheta fore ſubſtituendum in eum quem Sobna obtinebat locum. ιβ Σομνᾶς, inquit, ὁ πονηρὸς καὶ ἄσωτος ἐπὶ Ἐζεκίου βασιλέως, ιγ. Ἐλιακεὶμ Μωσελλύμ. ita editur poſtrema vox: ſed emendandum videtur ὁ τοῦ Χελκίου, ex Iſaiæ 22. ℣. 20. E neotericis non ſolus Bellarminus hanc ſententiam eſt amplexus; verum & alii plures, atque in his Auguſtinus Torniellus in ſacris Annalibus. Firmat horum ſententiam, quod verſu vigeſimo primo inſignia muneris quo fungebatur Sobnas, & quod in Eliacimum erat transferendum, dicuntur fuiſſe, Tunica & אבנט cingulum, baltheus. Nam Exod. 28. ℣. 40. Leuit. 8. verſ. 7. & alibi, inter ornamenta Pontificia eadem ponuntur: vide Hieronymum in erudita epiſtola ad Fabiolam. Verumtamen hæc ſententia ſine dubio falſa eſt. Repugnat enim Scripturis, quæ Sobnam appellant Præfectum domus regiæ, vt mox dicemus: repugnat & interpretationibus, cum Paraphraſtarum Syrorum, tum Rabbinorum. repugnat etiam ſaltem ex parte Hieronymi, Lyrani, & multorum aliorum ſententiæ qui etſi prophetiam hanc de Sacerdotio interpretantur: Sobnam tamen non Summum Pontificem faciunt, *ſed præpoſitum Templi*, ait Hierony. *ſiue vt 70. tranſtulerunt, ταμίαν, hoc eſt quæſtorem & diſpenſatorem theſaurorum domus Dei.* Quare iſta obiectio quam afferebamus de tunica & baltheo, ſic diluenda, vt dicamus: non ſolius Pontificatus inſignia fuiſſe tunicam & baltheum; verum etiam aliarum dignitatum, & officiorum aulicorum: ſed diuerſis formis qua tunicas, qua baltheos fuiſſe factos, pro diuerſitate vel dignitatis vel aulici miniſterij. Sic apud Romanos Toga diuerſarũ ætatum & diuerſarum conditionum fuit indicium; at non eiuſdem formæ, verum diuerſæ: vnde illæ appellationes item diuerſæ, Togæ prætextę, puręę, pictæ, palmatæ, & aliæ. Hieronymus aliique eum ſecuti, Sobnam, vt modo dicabamus, non Summum Pontificem faciunt, ſed Templi præpoſitum: ac proinde totam hanc prophetiam de tranſlatione Sacerdotii allegorice interpretatur. Verum ne horum quidem ferri poteſt ſententia per Hebraicam veritatem: quæ non Templi præfecturam Sobnæ tribuit, ſed domus, hoc eſt palatii. Iſaiæ verba ſunt אשר על הבית ὃς ἐστὶν ἐπὶ τοῦ οἴκου, ad verbum, *qui eſt ſuper domum.* Vetus interpres putauit *domum* hic eſſe Templum, neque nos negamus in quibuſdam loquendi generib. Hebræis *domum*, poni pro Templo: vt apud Rabbinos paſſim, *domus prima & domus ſecunda.* Scio etiam Summum Pontificem hac periphraſi interdum deſignari, vt dicatur נגיד בית האלהים *præfectus domus Dei*, vt 2. Paralip. 31. ℣. 13. ſed nuda appellatione eius qui dicitur eſſe *Super domum*, Scripturæ

Summum

Summum Pontificem non ſolent deſignare:neq; eius vſurpationis vllum exemplũ temere è Bibliis poſſe afferri exiſtimo. Non oblitus ſum Phinees Eleazari filium, Aaronis nepotem; vocari *præpoſitum domus* Iudicum 8.✠.28. ſed eſt Latini interpretis hallucinatio manifeſta: nam & veritas Hebraica & Septuaginta, longe aliter. At contra certiſſimum eſt, vnum è præcipuis miniſtris in aulis procerum aut Regum, illis tẽporibus fuiſſe, qui diceretur ὁ ἐπὶ τ͂ οἴκου. Geneſ.44.✠.1. Ioſeph. præcipit אשר על ביתו את 70. τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας *αὐτοῦ, ei qui erat ſuper domum ſuam.* Ioſephus libro 2.cap.1.laxè admodum, κελεύσας τ͂ ὑπηρέτῃ, hoc eſt, *iubens miniſtrum*, ipſe autem Ioſeph, Geneſ.41. ✠.40.à Pharaone conſtituitur, על ביתי air Rex, ἐπὶ τ͂ οἴκου μου, *ſuper domo mea.* Quod autem inter miniſteria Regũ populi Iudaici, fuerit aliquis hoc titulo inſigniri ſolitus, è Scripturis compertiſſimum eſt 3. Regum 4.6. vbi recenſentur miniſteria regiæ Salomonis, nominatur Ahiſat, על הבית *præpoſitus domus*, ait vetus interpres 70. οἰκονόμος. & ita etiam Ioſephus ſolet vertere. Vide & 4. Regum. 10. ✠. 5. In 2. Paralipom. 19. ✠. 2. Zabadias quem Rex Ioſaphat inſtituit Iudicem cauſſarum regiarum, ſiue politicarum, nominatur נגיד לבית יהודה *dux in domo Iuda*. air Latinus, & Græci ἡγούμενος τοῦ οἴκου Ἰούδα; melius ſane, quam vlli qui verterunt, *anteceſſor in domo Iehuda.* ſic libro eodem. 28. ✠. 7. Ezrica nominatur נגיד הבית, Latinus voce adiecta vertit, *dux domus Regu.* 70. ὁ ἡγούμενος τ͂ οἴκου αὐτοῦ. Ioſephus vero, libro 9.cap. 12. τ͂ ἐπίτροπον τῆς βασιλείας ἁπάσης Ἐρικάμ, hoc eſt, *præfectum totius regiæ Ericam.* vt videatur exiſtimaſſe, hunc titulum & munus eo ſignificatum, à ſuperiore fuiſſe diuerſum, & reſpondere muneri illius quem Græci appellant τ͂ ἐπὶ τῆς διοικήσεως, hoc eſt *eum, qui præeſt adminiſtrationi.* Porro Sobnam & Eliacimum pertinuiſſe ad militiam Palatinam Regis Ezechiæ, & Rabbini oſtendunt, qui de Sobna ſcribunt, fuiſſe illum theſauris domus regiæ præfectum, vt Dauid Kimchi in Com. & ex aliis Scripturarum locis apparet, vt 4. Regum, 8. verſ. 18. & 26. item 19. verſ. 2. & Iſaiæ, 37. verſ. 1. ex quorum locorum comparatione intelligitur, (quod & Rabbini admonent,) euentus prophetiæ huius. Nam ibi Sobna non amplius nominatur, ὁ ἐπὶ τ͂ οἴκου, vt in 22. Iſaiæ: hoc eſt, *Magiſter Palatij*, ſed tantum ſcriba. Et eſt quidem in Scripturis mentio Scribarum regiorum; ſed fuiſſe hos Scribas magna potentia præditos, nullus, extat, opinor, in ſacra pagina locus, qui oſtendat. Erat igitur illa Sobnæ præfectura in Eliacimum tranſlata, ſicut fuerat prædictum: nam ipſe vocatur ὁ ἐπὶ τ͂ οἴκου, *Magiſter Palatij.* Sic poſteriora ſecula illam dignitatẽ nominarunt; quæ in aulis Principum quanta ſit, & illa præditi quantũ poſſint, declaratum, eſt inſigni exemplo Ioſephi in aula Pharaonis; nec minus memorabilis in Galliis Caroli Tuditis, ſiue Martelli, qui eã præfecturam adminiſtrans, regnum primæ ſtirpi Regũ Francorum ademptum in ſuam domum intulit. Vt mirum non ſit, de futura potentia Eliacimi, quando locum Sobnæ occupaſſet, ac dici, quæ in hoc capite Iſaiæ habentur, verſ. 21. & 22. Quod autem Sobna non fuerit ſummus Pontifex, vel falſo affirmat

Bellarminus, ſed aulicum munus geſſerit; omnes eruditi interpretes etiam è Pontificiis, conſentiunt. Hierony. Oſorius in paraphraſi eius loci: *Vt autem poſſit intelligi, Deum non eſſe ſolum communibus vniuerſæ Reip. ſceleribus infenſum: verum etiam ſingulis hominibus eſſe ſupplicia conſtituta; operæ pretium erit attendere, quomodo me Dominus miſerit ad hominem impurum, atque nefarium; vt illi acerbum exitium denuntiarem. Vade, inquit, ad Sobnam ærarii præfectum, penes quem modo eſt poteſtas regiâ moderandæ; quem eiuſmodi verbis inſectabere.* Arias Montanus in eundem locum, *Hebraicum verbum* ZZOCHEN *Chaldæus, interpres* PARNZZAH, *gubernatorem vertit; noſter vero interpres Græcum nomen* ταμίαν *explicare voluiſſe videtur, idque præſtitit: Propheta vero ipſe rem expoſitione aperire volens, ſubiungit.* Ad Sobnam Præfectum Templi: *præfectum regiæ domus & familiæ. namque Hebraice & Chaldaice eſt,* præpoſitum domus. *videlicet regiæ; quem Quæſtorem Latini.* Quum igitur neque ſummus Pontifex, neque Præfectus Templi Sobna fuerit; ſed aulicâ præfecturâ adminiſtrarit, atque vt hodie loquimur ſecularis fuerit, ſicut luculente demonſtrauimus; ſequitur neceſſario, totam illam prophetiam, neque ad ſummum Pontificem, neque ad Sacerdotium debere referri. Vnde etiam illud ſequitur, clauem domus Dauid, cuius in hac prophetia fit mentio, Symbolum quidem eſſe non mediocris potentiæ; ſed quæ toto genere eſſet diuerſa à Sacerdotali & munere ſummi Pontificis. Vt nihil cauſſæ dici poſſit, quin errent grauiſſime, qui clauem hanc domus Dauid, Sobnæ & Eliacimo attributam, non diſtinguunt à claue Dauid, cuius mentio eſt in Apocalip. 3. v. 7. His poſitis, facile iam & puer intelligat, quo iudicio omnipotentiæ Papalis patroni, duo hæc teſtimonia, ad ſuæ cauſſæ defenſionem afferre ſoleant. Nam Chriſti quidem clauem, nemo eſt mortalium, qui ſine ſumma & manifeſtiſſima impietate, ex illo Apocalypſeos loco ſibi poſſit vindicare. Sobnæ vero clauis; quid ſimile habet clauibus Roman. Pontificum? Illa clauis Præfecturæ palatij Symbolũ fuit: Pontifex iure clauium ſuarũ in ſpiritualibus & tẽporalibus, hoc eſt in cœlo & terra, omnẽ poteſtatem ſibi vindicat. Illa ſubiectionis Sobnę & dominationis Ezechiæ Regis, à quo Sobna ipſam acceperat, indiciũ fuit: Pontifex obtentu clauium ſuarum, Imperatores, Reges ac Principes, pedibus ſuis ſubiicit; diademata ipſorum ex ſuo vult arbitrio pendere; gladium vtrumque, etſi non ſine aliqua putida diſtinctiuncula, vtrumque tamen ſibi arrogat: deniq; ad nutum ſuum & regnis ſuis Reges & vita priuari debere contendit. Poſtremo clauis Sobnę vnica fuit, illi propria: dum Magiſter erat Palatii; deinde ab illo tranſlata ad Eliacimum: Petro neque data neq; promiſſa eſt vlla ipſi propria clauis; ſed dixit ei Dominus, *Dabo tibi claues*; id eſt, tibi Petre vnam, & reliquorum Apoſtolorum vnicuique ſuam, vt & veteres exponunt, & Bellarminus recte contendit eſſe exponendum. Quare concludimus & affirmamus, clauem Dauid, cuius mentio in Scripturis, ad Papam nihil quicquam pertinere.

CXL.

CXL. Exponuntur loca Optati à Baronio allata.

IBIDEM.

AD tria quæ ſubiiciuntur ex Optato teſtimonia, facilis eſt & multiplex reſponſio. Ante omnia poſtulatio illa fuerit æquiſſima, vt qui argumentationem Optati parem vim hodie atque olim habere æquum cenſent; Eccleſiam Dei in eum locum reſtituant, in quo erat Optati temporibus. Nam quũ poſt ætatem illius tantæ nouitates in Eccleſiam fuerint introductæ, tot in doctrina fidei noui articuli conditi, tota adminiſtrationis Eccleſię facies ac ratio, non immutata fuerit, ſed in contrarium verſa: iniquiſſimum & longè abſurdiſſimum eſt, ea quæ de antiqua Eccleſia Romana & illius priſcis Epiſcopis leguntur, ad hodiernam transferre; quaſi nulla facta eſſet mutatio, aut nullius momenti. Quis neſcit mutata Reip. forma iura multa mutari? Bona fide dicat mihi aliquis, an ætate Optati voluntas Romani Papæ, lex ſuprema fuerit in Eccleſia, vt nunc eſt? de ſpiritualibus loquor: nam ad temporalia vix poſt multa ſecula ceptum eſt à Papis aſpirari. Quis dixerat verbo *Paſce* ius regium Pontificibus fuiſſe delatum? quis dixerat ſupra Concilium Papam eſſe? quis credebat in Papæ poteſtate eſſe, vt Imperatores ac Reges pro canibus habeat, vel vt canes ex animi libidine deiiciat vel mactet, quod hodie docet Ieſuita Becanus? Nondum, credo. in tantum faſtigium dignitas Pontificia erat euecta, vt eſſent qui dubitarent, Deus eſſet Papa an homo: & poëta, o,i-nor, nondum natus fuerat, cuius extat celebratiſſimus apud Canoniſtas verſus,

Nec Deus es, nec homo, quaſi neuter & inter vtrumque.

Quid multa? Mutata ſunt tempora: παντα ἐναλλα ἐγένετο. Vnitati quæ arctiſſimè fouebatur in Eccleſia Dei, ſucceſſit hinc vnius abſoluta dominatio, illinc triſte omnium mortalium ſeruitium. Hac exceptione iuſtiſſima nemo æquus & pius negauerit, facilè eludi quęcunque extant apud veteres Patres alicuius reuerentię Papę Rom. à reliquis Epiſcopis Orbis Romani, vt tum dicebatur, exhibitæ. Nam quod aliquis dicat, ius diuinum eſſe immutabile; veriſſimum quidem & certiſſimum eſt: ſed hodiernam potentiam Paparum à iure diuino originem habere, ne illi quidem omnes audent affirmare, qui maximè vellent ita eſſe: & omnino falſiſſimum eſt. Apoſtoli Epiſcopos inſtituerunt: & Epiſcoporum ordinationem iuris diuini eſſe, legimus apud Cyprianum non ſemel. de Monarchia Paparum, nihil Scripturę; nihil Cyprianus, neque alii antiqui. Verùm agè cedamus manifeſto iure, & verba Optati expendamus. Nam ipſum Hildebrandinæ doctrinæ, pro qua pugnatur hodie, ne minimum quidem fauere, nos quidem conſtantiſſimè affirmamus. Primus locus è libro 7. hic eſt: *Bono vnitatis B. Petrus, cui ſatis erat, ſi poſtquam negauit ſolam veniam conſequeretur; præferri Apoſtolis omnibus meruit; & claues regni cœlorum communicandas cæteris ſolus accepit.* Cum Donatiſtis ſchiſmaticis eo loci diſputat Optatus, & quia illi ſua ſepa-

ratione vnitatem Eccleſiæ rumpebant, varia in illis octo libris argumenta proferuntur è Scripturis, quæ valent ad ſanciendam & commendandam vnitatem. Inter cætera argumenta afferuntur claues datæ Petro. Ait Optatus quòd petro qui Chriſtum negauerat, claues fuerunt traditæ; factum id eſſe *bono vnitatis.* Sic olim dixerat Cyprianus, Eccleſiā ſuper Petrum fundatam, *ſed vnitatis origine & ratione.* Epiſt. 70. hoc eſt, quia iudicauit Chriſtus ad fouendam in Eccleſia Dei concordiam & vnitatem, id expedire: Petrum enim propter admiſſi à ſe criminis conſcientiam æquiorem fore erga alios, & faciliorem ad dandam delictorum veniam, quod optimum eſt vnitatis coagulum. propterea Petri peccatū accuratè expendit Optatus, & longo ſermone exaggerat; non vt Petrum dehoneſtet; ſed partim vt Dei conſilium ad fouendam vnionem explicet; partim vt ſtultitiam Donatiſtarum refellat, qui ſolos ſe Eccleſiam Dei eſſe iactabant, quum Catholicæ per orbem diffuſæ non communicarent, in qua erat Cathedra Petri cui claues datæ fuerant. Hic primùm obſeruet lector, ex Optati ſententia, cum prærogatiua honoris delata eſt Petro, non eſſe id factum meritorum eius ergô, vt docebat in ſuperioribus noſter Cardinalis: ſed quia ſic Domino placitum. expreſsè enim ait; Petro ſatis futurum fuiſſe, ſi poſtquam negarat ſolam veniam conſequeretur. non igitur eius meritis debebatur is locus. Obſerua deinde, quicquid Petro tributum eſt, id eſſe tributum *bono vnitatis*, vt Optatus loquitur, poſt Cyprianum; ſiue, vt docet Hieronymus, vt euitarentur ſchiſmata. Atqui ad bonum vnitatis ſeruandum, ſatis hoc eſt, vt mēbra eius corporis cuius Chriſt[us] eſt caput, inter ſe cōmunicent; quod diligentiſſimè facere ſemper ſtuduit vetus Eccleſia, partim per conſensū in doctrina, partim per ordinis legitimi conſeruationem & commercium formatarum, vt ait Optatus libro 2. & nos alibi pluribus expoſuimus. Hildebrandina verò dominatio, non ſolùm neceſſaria non eſt fouendæ vnitati, ſed etiam vnitatis veræ, quæ poſita eſt in coniunctione animorum & ſincera charitate, inimica eſt prorſus, & conſiſtere cum illa non magis poteſt, quàm ignis cum aqua. Docet hoc ratio, docet experientia, quum à temporib. Hildebrandi perpetua inter Regnum & Sacerdotium, atque inter ipſos Eccleſiaſticos extiterint diſcidia, iurgia, contentiones acerrimæ & bella diriſſima. Quòd autem Optatus Petro nullam in Apoſtolos dominationem tribuat, vt facit Baronius & fit hodie ab omnibus eius cauſſæ patronis, perſpicuum eſt ex iſtis eius verbis, in eodem libro 8. *Hac omnia,* inquit, *viderat Paulus in Apoſtolis cæteris, qui bono vnitatis per charitatem noluerunt à communione Petri recedere, eius, ſcilicet, qui Chriſtum negauerat.* attentè ſunt expendenda illa verba, *noluerunt à communione Petri recedere:* ex quibus liquidò conſtat, Optatum de dominatione Petri in reliquos Apoſtolos ne cogitaſſe quidem. declarant hoc ipſum & ſequentia: *Quòd ſi maior eſſet amor innocentiæ, quam vtilitas pacis & vnitatis, dicerent ſe non debere communicare, vt ſupra dictum eſt Beatiſſimo Petro, qui negauerat magiſtrum.* quid clarius iſtis? Communicarunt Petro, ait Optatus,

Optatus, cæteri Apoſtoli bono vnitatis. cur non dixit agnouerũt illum ſuum dominum, ſuum Monarchã? Pergit verò; *Poſſent non communicare, vt ſupra dictum eſt beatiſſimo Petro; poſſent contra illum recitare verba Christi, qui promiſerat, negaturum ſe eſſe apud Patrem, eum qui ſe coram hominibus denegaſſet.* deinde vbi Petri peccatum prolixè exaggerauit, ſubdit hæc: *Et tamen bono vnitatis de numero Apoſtolorum ſeparari non meruit.* Obſecro quã aliena hæc ſunt ab hodierna doctrina de imperio B. Petri in omnes Apoſtolos? Si non habuit Petrus dominationem, multò minùs ex eiuſdẽ Optati ſententia, habuerũt eius ſucceſſores Romani Pontifices. Itaque verba illius ſunt libro quinto; *Eſt ergo in vniuerſis ſeruientibus, non dominiũ, ſed obſequium.* & libro eodem poſtquam dixit Catholicam Eccleſiam, à qua Donatiſtę ſe ſeparauerant, cohærere Cathedræ Petri ad vnitatem ſeruandam inſtitutæ, enumerationẽ ſucceſſorũ Petri ita claudit: *Liberio ſucceſſit Damaſus; Damaſo Siricius hodie, qui noſter eſt ſocius: cum quo nobis totus orbis commercio formatarum in vna communionis ſocietate concordat.* Audet Optatus Romanum Papam *Socium* ſimpliciter vocare? Ignorabat videlicet hic Afer non minùs quàm Cyprianus Sententias Hildebrandi, & de monarchia in vniuerſum terrarũ Orbem nihildum audiuerat. Itaque iudicem in cauſſa religionis ſupremum non Papam agnoſcit libro eodem, ſed Dei verbum, quod hodie isti in ordinem cogunt, nec plus illi tribuunt quàm Papæ libuerit, aut rationibus eius imperii fuerit conducibile. Sed vrgentur illa verba: *Claues regni cælorum communicandas cæterũ ſolus Petrus accepit.* quibus ſimilia legi etiam libro primo, vltro confiteor. Reſpondeo; quo ſenſu dixit Optatus, poſſe hoc defendi: at quo ſenſu multi Hildebrandiſtæ idem dicunt, falſiſſimum id eſſe, & nulla ratione poſſe defendi. Optatus ſymbolũ vnitatis vult fuiſſe, quod Christus claues omnibus Apoſtolis traditurus, vnum Petrum ſit allocutus, atque illi ſoli dixerit, *Dabo tibi claues.* hoc ille ſic interpretatur, vt dicat ſolum Petrum claues accepiſſe, ac poſtea aliis communicaſſe. Scio Leonem I. idem ſcribere, de cuius ſententia alibi dicendum. Optatum verò nihil aliud ſpectaſſe, niſi conſeruationem vnitatis, iam ſatis demonſtrauimus. Itaque poſſumus quod dicit exponere commodè: alioquin ſcimus falſiſſimum eſſe, ſolum Petrũ claues accepiſſe, aut ſolum à Christo accepiſſe. vtrumque horum inquam & falſum eſt, & expreſſiſſimis Patrũ teſtimoniis, quæ in omniũ ore ſunt, poteſt confutari. Sed Optatus non διδακτικῶς hoc poſuit, verùm vt multa ſępe Patres, οἰκονομικῶς diſputationi ſuæ accommodauit. Et ſunt multa eiuſmodi in illis libris, propoſito optimè inſeruientia; quæ ſi accipias vt ſimpliciter dicta, ſtare nequeant. Sic libro tertio, Libanum in Cantico Canticorum interpretatur eſſe Romanum imperium; & viſionem apud Ezechielem Prophetam contra Principem Tyri, exponit de Donato Carthaginis. libro eodem vaticiniũ Ezechielis è capite 13. trahit aduerſus Donatiſtas; & multa ſunt id genus. In ſecundo teſtimonio repetitur illud, Petrum claues accepiſſe, *vt vnitatis negotium formaretur.* non dicit Optatus, vt monarchia Petri vel eius

ſucceſſorum Paparum inſtitueretur. Tantum pro vnitate pugnat vir ſanctus: hodierni diſputatores tantum pro regno & imperio in Orbem terrarum vniuerſum. In tertium teſtimoniũ ita præfatur Baronius: *Optatus non ſemel expreſſe firmiterque teſtatur vniuerſalẽ totius Eccleſiæ præfecturam quã à Chriſto Petrus eſt conſecutus, transfuſam eſſe in Romanos Pontifices, Petri cathedræ legitimos ſucceſſores.* Atqui falſiſſimũ eſt Optatum vllius in Eccleſiam præfecturæ meminiſſe vel ſemel. falſiſſimum item eſt, vel vnicum apud Optatum legi verbulum, quod ad Ro. Pontificis præfecturam (ita appellat Baronius quoties lubet ὑπερ[illegible] ſupremum dominium, & monarchiã Papalem:) poſſit referri: deniq; falſiſſimum eſt, ſubiectum teſtimoniũ eò poſſe trahi. Ait, *Igitur negare non potes ſcire te in vrbe Roma, Petro primò cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, vnde & Cephas eſt appellatus.* Scopum horum verborũ declarant præcedentia, quæ ſubiiciam. *Videndum vbi ſint quinque dotes, quas tu ſex eſſe dicis: inter quas Cathedra eſt prima: vbi niſi ſederit Epiſcopus coniungi altera dos nõ poterit, qui eſt annulus. Videndum eſt, qui & vbi prior Cathedra ſederit.* Vides ſummam diſputationis eſſe de origine Eccleſiæ. Credidit enim vetus Eccleſia, vnicam eſſe Eccleſiam quę toto Orbe ſit diffuſa; vnicum Epiſcopatum, etſi multi ſint Epiſcopi pari iure inter ſe omnes; vnicam Cathedram, ſuper Petrum fundatam, ratione originis & vnitatis. Vide Cyprianum epiſtolâ quadrageſimâ, & quinquageſimâ ſecunda, & ſeptuageſimâ. Quum igitur vniverſæ Eccleſiæ primum fundatorem Petrũ fuiſſe veteres crederent: meritò etiam illud crediderunt; nullam ſocietatem nomen Eccleſiæ mereri, quę ſeparata eſſet ab ea quam Petrus inſtituerat; hoc eſt quæ & Petri fidem cuſtodiret, & charitatem atque vnitatem cum omnibus Chriſti mẽbris ſeruaret. Hoc argumentum fuit olim firmiſſimum. & ad faciendam vnitatem à ſchiſmaticis interruptam, efficaciſſimum. eſſet etiam hodie, ſi maneret in Eccleſia eadem quæ fuit olim vnitas, idem concordiæ amor; & quod caput eſt, ſi eadẽ doctrina quam docuit Petrus, & ſuper qua Eccleſiam fundauit, maneret; neque aut additionibus aut detractionibus eſſet corrupta. De errore Optati, ſiquidem ita ſcribit, Cepham interpretantis caput, ſatis antè dictum. Sequitur: *In qua vna cathedra vnitas ab omnib. ſeruaretur; ne ceteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent: vt iam ſchiſmaticus & peccator eſſet, qui contra ſingularem Cathedram, alterã collocaret. Ergo Cathedra eſt vnica, quæ eſt prima de dotibus.* Quid hoc ad Papæ præfecturam. id eſt, monarchiã? Audio virum ſanctum de vnitate piè & propoſito ſuo accõmodatè diſſerentem: de Præfectura Romana nihil audio illum dicentem. Non eſſe in Eccleſia Dei altare extruendum, etiam Cyprianus ſimili argumento probat epiſt. 40. & plena ſunt Patrũ monumenta eadem doctrina: ſed eundem Cyprianum dominationem Rom. Pontificis, vel potiùs vmbrã eius aliquam & leuiſſimam ſuſpicionem ferre non potuiſſe, & ſeuerè caſtigaſſe, ſcripta ipſius faciunt fidem. Quis poſt tempora Cypriani Angelus de cœlo venit, qui nouam hanc doctrinam inuexit in Eccleſiam?

Sed

Sed etiamſi veniſſet aliquis Angelus tantæ nouitatis auctor ; Anathema illi fuerat dicendū ex præcepto Pauli, ad Galat. 1. 8 Poſtremò, doceat nos aliquis, vbi illa ſit Cathedra vnica, quæ ætate Optati in oculos omnium incurrebat, fidei & diſciplinæ Petri conſeruatrix: & nos idem cum Optato ὁ νφεφανῖςως dicemus.

CXLI. S. Bernardi judicium de illa infinita Papæ poteſtate.

Anni XXXIV. Num. CCVI.

Sic eſt vt Baronius obſeruat ; exiſtimauit S. Bernardus Chriſtum, quando dixit Petro, *Paſce oues meas*, curam vniuerſæ Eccleſiæ illi & ſucceſſoribus ipſius Epiſcopis Romanis commiſiſſe. Quis neſcit, ab aliquot ſeculis, veriq; autem poſt Hildebrandi tempora, nemini in Eccleſia Romana fas fuiſſe de ea re dubitare? Ego vero illud potiùs admiror, auſum eſſe Bernardum illa qua viuebat ætate, Rom. Pontificis poteſtatem iis finibus circumſcribere, quibus illam definit in illis ipſis ad Eugeniū libris. Dicit ille quidem initio tertii, Apoſtolis ſucceſſiſſe Papam, *qui fuerant conſtituti principes ſuper omnem terram.* ſed qualis fuerit ille principatus explicat, & addit: *At quatenus hæc portio te contingit, aut contigerit illos, id ſobria conſideratione penſandum. Non enim per omnem recte modū; ſed ſanè quadantenus; vt mihi videtur, diſpenſatio tibi ſuper illum credita eſt, non data poſſeſſio. Si pergis vſurpare & hanc, contradicet tibi qui dicit, Meus eſt orbis terræ & plenitudo eius.* Attentus lector in illis libris multa reperiet cautè dicta, quę diligenter ſunt expendenda, vt tanti illius viri iudiciū de ſui temporis Papis cognoſcatur. Eiuſmodi eſt verbum *pergis*: nam hac voce ſignificat Bernardus, Papas multa iura vſurpare, quæ ipſis non conueniant. nihil enim Bernardus Papis concedit, præter curam paſtoralem animorum. Itaque lib. 4. cap. 2. poſtquam dixiſſet Apoſtolos olim totos ſe ouibus paſcendis expoſuiſſe, paſtoris opere & nomine gloriantes, ſubiicit hæc: *Vbi nunc quæſo conſuetudo hæc? Subiit diſsimilis valde; longè in aliud mutata ſunt ſtudia, & vtinam non in peius.* vbi inſignis eſt μείωσις in poſtremis verbis: nec minùs enim dicit quàm cogitabat. Deinde cùm regium cultum in Eugenio grauiter increpuiſſet, atque exemplum Petri planè contrarium illi propoſuiſſet, ſubdit: *Abſque his tamen credidit Petrus, ſatis poſſe impleri ſalutare mandatum, Si amas me paſce oues meas. in his ſucceſsiſti non Petro, ſed Conſtantino.* Non probabat videlicet Bernardus Sullatutientis Hildebrandi ſententiam ſeptimam: *Quòd ſolus Papa poſsit vti Imperialibus inſigniis.* Addit Bernardus mox: *Euangelizare paſcere eſt: Fac opus Euangeliſtæ, & paſtoris opus impleſti.* Non igitur probaſſet Bernardus illā Bellarmini interpretationem, *Paſce, id eſt regio more impera.* non probaſſet dico? ille verò damnaſſet & vili aliquo Papæ paraſito digniorem pronuntiaſſet, quàm eo viro qui inter doctos & antiquitatis Eccleſiaſticæ peritos nomen profiteatur ſuum. Bernardi conſtans fuit ſententia Pōtificatū eſſe miniſterium non dominium, adminiſtrationem non poſſeſſionem, paſtoralem curam, non Monarchæ cuiuſdam Principibus terribilem Dictaturam. Scribit igitur

ad Eugenium ſuum hæc. Libro II. cap. 6. *Factum te ſuperiorem diſſimulare nequimus; ſed enim ad quid, omnib. modis attendendum.* NON *enim* AD DOMINANDVM *opinor. Nam & Propheta, cùm ſimiliter leuaretur, audiuit; Vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes. Quid horum faſtum ſonat? ruſticani magis ſudoris ſchemate quodam labor ſpiritualis expreſſus eſt. Et nos igitur, vt multum ſentiamus de nobis, vel nobis impoſitum ſenſerimus miniſterium, non dominium. Non ſum ego maior propheta, etſi forte par poteſtate; ſed meritorum non eſt comparatio. Hoc loquere tibi & doce te ipſum, qui alios doces.* paulò pòſt: *Blanditur Cathedra? Specula eſt; inde denique ſuperintendis, ſonans tibi Epiſcopi nomine, non dominium, ſed officium.* Sequitur deinde: *Eſto vt alia quacunque ratione aurum & argentũ tibi vindices: ſed non Apoſtolico iure. Nec enim tibi Petrus dare quod non habuit potuit. Quod habuit hoc dedit, ſollicitudinẽ ſuper Eccleſias. Nunquid dominationem? Audi ipſum. Non dominantes, ait, in clero, ſed forma facti gregis. Et ne dictum ſola humilitate putes, non etiam veritate; vox Domini eſt in Euangelio, Reges gentium dominantur eorum: vos autem non ſic. Planum eſt, Apoſtolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi vſurpare aude aut dominans Apoſtolatum, aut Apoſtolicus dominatum.* & plura ibidem in eã ſententiam. Lib. 3. initio: *Poſſeſſionem & dominium cede huic;* (Chriſto) *tu curam illius habe. Pars tua hæc: vltra ne extendas manum. Quid? inquis. Non negas præeſſe, & dominari vetas? Plane ſic.* mox: *Dominari ne affectes hominũ homo, vt non dominetur tui omnis iniuſtitia.* Et ſtatim: *Recordare nunc vocis illius; Sapientibus & inſipientibus debitor ſum. Et ſi non indebitam tibi ipſam cenſes, hoc quoque ſimul memento, debitoris moleſtum nomẽ ſeruienti potiùs, quàm dominanti congruere.* Lib. 1. cap. 7. *Conſideres ante omnia, S. Rom. Eccleſiam, cui Deo auctore præes, Eccleſiarum matrem eſſe non dominam: te verò, non dominum Epiſcoporum, ſed vnum ex ipſis.* Ex his & ſimilibus fit manifeſtiſſimum, S. Bernardum etſi in denſiſſimis tenebris viuentem, Papis tamen aliud nihil iudicaſſe conuenire, niſi προςασίαν τῆς οἰκουμένης, curam & ſolicitudinẽ de Eccleſiis omnib. hanc autem curam, non ſolùm Apoſtolis omnib. fuiſſe communem, tot locis affirmat Chryſoſtomus, ſed etiam omnib. Epiſcopis incumbere, aſſerit idem, cũ alibi ſæpius, tum expreſſiſſimis verbis in laudatione S. Euſtathii Antiocheni. *Edoctus probe fuerat*, inquit, *à Spiritus gratia, Eccleſiæ Antiſtitem, non de illa ſolum, quæ ipſi à Spiritu ſit cõmiſſa, curam debere gerere; verum etiam de vniverſa, quæ per Orbem terrarum degit.* Idem alii Patres confirmãt; & praxis priſcæ Eccleſiæ euincit, vt clarè alibi probamus. Videt verò pius lector in ſuperioribus Bernadi verbis, quàm ſollicitè dominium Eccleſiæ & dominationem in Eccleſiam ſeparet à cura pro Eccleſia: & quàm rigidè neget, ac ſubinde repetat, neque dominium, neque dominationem, vllo iure vindicari poſſe à Papa. Atqui modò Baronius ſupremũ Eccleſiæ dominium Papæ nihil hæſitans attribuebat & ſimul dominationem. Bellarminus de Monarchia Ro. Pontificis, tot libros edidit, & plures alii. Deſinant igitur poſthac ſanctum hunc inter ſuos auctores recẽſere. Non me fugit, quid Bernhardus idem lib. 4. illius operis dicat de duobus gladiis ad Papã pertinentib.

ſed &

ſed & Bellarminus ipſe fatetur, myſticè illa dici; quæ ſi accipiãtur ſimpliciter, futura ſint falſa; quum, vt verè obſeruat idem Cardinalis, à mẽte Domini, Lucæ 22. 38. nihil ne fingi quidem poſſit alienius, quàm illa eſt ſetentia.

CXLII. Expenduntur teſtimonia ex Arnobii Commentariis in Pſalmos.

IBIDEM.

Dicturus de teſtimoniis, quæ ſubjiciuntur è Commentariis in Pſalm. 138. qui Arnobio tribuuntur, id primum lectoribus proponã expendendum; cur diſſimulauerit Baronius, quod ignorare non poterat; illos Commentarios non eſſe illius celebris ſcriptoris, qui ſub Diocletiano vixit, & Lactantii fuit præceptor. Nemo hodie eſt eruditorum, cui non ſint compertæ cauſę, quæ certò euincunt, hunc Arnobium aliquot ſeculis poſt illũ priorem vixiſſe. Deinde repetendum hîc mihi eſt, quod ſæpe iam monui; ſolere Patres in ſuis aduerſus hęreticos diſputationibus, minùs cautè interdum loqui, & ea dicere, quę magna lectoris æquitate opus habeant; ſicut ex Athanaſio non ſemel iam dixi. Arnobius igitur iſte loco illo aduerſus Nouatianos animosè diſputans, nõnulla dicit, quæ friuola & nullius momenti quum ſint; perperã & abſurdè ad ſtabiliendam Papæ Monarchiam hodie afferuntur. Quum negaret Nouatianus, ad pœnitentiam peccatores admittendos: Arnobius contrà exemplo Petri docet non ſolùm in priorem ſtatum poſſe reſtitui; ſed etiam in longè præſtantiorem perduci. *Apoſtolo*, ait, *pœnitenti ſuccurritur, qui eſt Epiſcoporum Epiſcopus; & maior gradus redditur ploranti, quam ſublatus eſt deneganti.* Veriſſimè iſtud quidem. & Arnobius hoc argumẽto verè & ſolidè confutat Nouatianum. Baronius verò & ſimiles diſputatores perperam Arnobii vebis abutuntur, vt Petrũ reliquis Apoſtolis velut dominum imponant. Nihil enim hîc Petro proprium: ſed omnibus Apoſtolis commune fuit, quod notat Arnobius. Nam ante reſurrectionem Domini promiſſæ quidem Apoſtolis claues fuerant; ſed nondũ traditæ. traduntur autem Petro & omnibus Apoſtolis, Ioan. 20. 23. ibidem Spiritum ſanctum accipiunt, quẽ eo modo non antè acceperant. ibi etiam vocem audiunt, quã priùs non audiuerant: *Sicut miſit me Pater, ita ego mitto vos.* & pleniùs apud Matthæum 28. 19. *Euntes docete omnes gentes*, &c. At illud non ita verum eſt, quod ſubiicit Arnobius; ſolum Petrum paſtoris nomen Chriſto proprium accepiſſe. Excidit illi hoc dictum incautius in calore acris cum Nouatiano diſputationis; & colorẽ aliquem habet iſta ratio, quia verbum *Paſce* ſoli Petro dictũ eſt à Domino: re vera tamen falſum eſt hoc Arnobii argumentum, & perabſurdum. Nam quis ſanus neget Paulũ & cæteros Apoſtolos, tam fuiſſe Paſtores quã fuit Petrus? Paulus Epheſ. 4. 2. miniſtrorum Eccleſiæ ordines recenſens, ponit inter alios *ποιμένας*, *paſtores*; ſed longè infra dignitatem Apoſtolatus. Petrus ipſe, quum in prioris ſuæ 2. 25. Chriſtũ appellaſſet, *paſtorem & epiſcopum animarum*, idem cap. 5. Epiſcopos Eccleſiarum ſic al-

loquitur, ποιμάνατε, τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες; oſtendens manifeſtiſſimè, nomen paſtoris omnibus Epiſcopis conuenire, qui commiſſum ſibi à Deo gregem fideliter regant. An igitur credemus, eum titulum vni Apoſtolorũ Petro ſic proprium eſſe, vt reliquis non conueniat? hoc verò nemo ſanus dixerit, niſi fortaſſe οἰκονομικῶς, vt fit hoc loco ab iſto ſcriptore obſcuro. At nõ dixit Dominus cæteris Apſtolis *Paſce*: verbum quidem non dixit fortaſſe illud ipſum: ſed mandatum dedit illud ipſum. Sunt enim eiuſdem ſignificationis voces βόσκε vel ποίμαινε, *paſce*, Iohann. 21. & μαθητεύσατε, *docete*, Matth. 28. 19. item κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον, *prædicate Euangelium*, Marci 16. 15. PASCERE enim, euangelizare eſt, vt modò dicebat S. Bernardus. Quòd Petrum vocat Arnobius *Epiſcopum Epiſcoporum*, nihil hoc ad dominationem facit vel Petri vel Romani Pontificis. Petrus qui Apoſtolus erat, & Apoſtolorum primus, iure dici potuit *Epiſcopus Epiſcoporum*: ſicut Paulus dicitur Pater patrum in reſpõſione ad quæſtionem 119. ad orthod. apud Iuſtinum. Sed de titulis tam Apoſtolorum, quàm Epiſcoporum & Patriarcharum prolixè & accuratè alibi, ſi Deus volet.

CXLIII. Expenduntur dicta quædam Leonis Magni.

ANNI XXXIV. Num. CCVII.

LEonis Primi verba ſunt: *Inter beatiſſimos Apoſtolos in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis.* Oſtendimus in ſuperioribus, quid ſanctum hunc Pontificem impulerit, vt Sedi ſuæ tribueret quamplurimũ: vt mirum videri non debeat, legi nonnulla apud hunc οἰκονομικῶς dicta, quæ priorum Eccleſiæ Doctorum Conſtantiſſimæ doctrinæ non ſatis congruant. Certè conuenientiùs ſententiæ Patrum ipſorum antiquorum dixiſſet Leo, *in ſimilitudine poteſtatis fuit quædam diſcretio honoris.* alioquin cum Cypriano, cum Hieronymo, cum aliis ſanctis hic ſanctus committeretur, ſi ſeriò illa dixit, eo ſenſu quo hodie accipiuntur. Addit Leo: *de qua forma eſt orta Epiſcoporum diſtinctio.* Sed hæc diſtinctio ex iure diuino nulla eſt, ſi credimus Cypriano, Hieronymo, & omnib. priſcis Doctoribus Græcis & Latinis, toties tam expreſsè id affirmantibus. Fateor, prudenter & ex vſu Eccleſiæ diſcrimen eſſe poſitum inter Epiſcopos, cùm inſtituti sũt Metropolitani, & Patriarchæ: ſed has differentias è iure diuino eſſe ortas dici non poteſt, quum ſit compertiſſimum, iuris poſitiui eam inſtitutionem eſſe, primo & ſecundo ſeculo, & magna etiam, vt videtur tertii parte olim ignotam. Quare vt agnoſcimus in primo Concilio Niceno piè, & ſapienter & neceſſariò eſſe confirmatam illam iuris diuerſitatem inter Epiſcopos: ſic non dubitamus facere illos abſurdè, qui ius diuinum & poſitiuum hac in parte confundunt. Neque verò hoc negabant primorum ſeculorum Romani Pontifices: verùm vbi creuit eorum potentia, noua ſimul iura creuerunt, prioribus inaudita ſicut antè obſeruabamus.

CXLIV.

CXLIV. *Expenduntur dicta quædam Gregorij Magni.*

IBIDEM.

E Gregorio Magno proferuntur hæc verba: *Certe Petrus Apoſtolus primum membrum ſanctæ & vniuerſalis Eccleſiæ eſt: Paulus, Andreas, Iohannes, quid aliud, quam ſingularum plebium ſunt capita?* Fuit Gregorius, non ſolum cognomine, ſed rebus ipſis magnus & ſanctus, ac vere ſui ſeculi, prope iam ferrei, phœnix. Nos quidem ita cenſemus: & cur ita cenſeamus, cauſſas parati ſumus reddere. Sed tamen negari non poteſt, legi in eius ſcriptis nonnulla interdum, niſi accedat commoda interpretatio, vix excuſanda. Fuerit-ne hæc ſeculi culpa, an hominis, impræſentiarum non quæro. Illud libere dico, inter dura Gregorij dicta, omnino illud eſſe ponendum: nam ſi ἁπλῶς vrgeantur illa verba *cæteros præter Petrũ Apoſtolos, fuiſſe plebium ſingularum capita*: quis hoc dictum excuſauerit? eſt enim manifeſtiſſima abſurditas, & inſolubilis cum verbo Dei & doctrina piorum Patrum pugna. Niſi fortaſſe poſſit aliquis probare, ſoli Petro, non cunctis Apoſtolis dictum eſſe, *Euntes docete omnes gentes.* Enimuero ſi ad omnes gentes ſimiliter omnes Apoſtoli ſunt miſſi: falſum eſt, ſingulos Apoſtolos præter Petrum ſingularum plebium fuiſſe capita. Id enim Epiſcopis conuenit, qui ſingularum Eccleſiarum ſunt paſtores: Apoſtolis conuenire non poteſt, qui fuerunt vniuerſi Orbis doctores; & quibus vt antea dicebamus è Chryſoſtomo, κοινῇ ἐγκεχείρισται ἡ Οἰκουμένη; *Orbis terrarum in commune fuerat commiſſus.* De Iacobo fratre Domini conſentiunt veteres, illum de conſenſu Apoſtolorum Eccleſiæ Ieroſolymitanæ operam ſuam addixiſſe; & fere eo loci hæſiſſe ad martyrium vſque. Et tamen etiam hunc Petro adiungit Chryſoſtomus, in caput vltimum Iohannis, & ait illos τὴν ἐπιτροπὴν τῆς οἰκουμένης ἀναδεξαμένους, *curam Orbis terrarum ſuſcepiſſe.* De cæteris Apoſtolis nemo dubitat, quam late Orbis habitabilis tum patebat, eos Euangelium circumtuliſſe, per omnia quæ adire poterant loca. Quarum igitur plebiũ fuere capita Andreas, Matthæus, Bartholomęus, Thomas? Quid ὁ τρισμέγιστος & μεγαλοφωνότατος, Paulus, qui Apoſtolatus ſui tirocinium poſuit in ſubigenda Filio Dei Damaſco & Arabia; qui mox ad Ieruſalem per circuitum vſque ad Illyricum repleuit Euangelium Chriſti: qui Gentium Apoſtolus quum eſſet tamen etiam Iudæis nuntium ſalutarem prædicauit: an etiam hic alicuius plebis caput dicendus erit, potius quam Oecumenicus Doctor & mundi totius magiſter? Nos apud vnum Chryſoſtomum obſeruauimus loca minimum octo aut decem, vbi Paulus appellatur ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος: quod etiam elogium Petro attribuitur ab eodem non ſemel, ſed Paulo tamen ſępius, vt dicturi ſumus & probaturi ad numerum huius anni 291. ſi vitam & otium Deus conceſſerit. Ipſe Gregorius alibi *caput Gentium effectum eſſe Paulum* ſcribit: quomodo igitur vnius aut paucarum plebium? Diſtinctionem ſuam Baronius hic adhibet, vt nodum ſoluat: Hoc illi facilius

fuit, quam è Scripturis, aut antiquioribus patribus locum aliquem afferre, qui illi diſtinctioni fundus ſit. Verius dixerit aliquis; Gregorium Pontificem, in cauſſa Pontificis, vel propter eam rationem, quam ante obſeruabamus in Leone, ad annum ſuperiorem, vel propter ſimilem aliam, aut denique humani ingenij vitio parum cauiſſe. Et tamen ne iſtud quidem Monarchiam hodiernam vel tantillum adiuuat; quum ex aliis tot locis eiuſdem Gregorij indubitatum ſit; ipſum titulum Vniuerſalis Epiſcopi, ceu notam certiſſimam Antichriſti ſemper abhorruerit.

CXLV. *An Paulus inferior Petro.*

IBIDEM.

CÆteros quidē Apoſtolos nullo negotio in ordinem coegit Baronius, & Petri monarchię ſubiecit: in Paulo vero plus illi fuit laborandum: quia inuenit illum palam reluctantem. Paulus enim Apoſtolum ſe Gentibus ſic miſſum ſcribit, vt Petrum circumciſioni ſiue Iudęis. Res ipſa & Pauli verba in epiſtola ad Galatas clariſſime demonſtrant, Paulum æqualem ſe Petro credidiſſe: neque poteſt vllum è Scripturis verbulum proferri, quo oſtendatur aliqua vel minima inter hos duos Apoſtolos inæqualitas. Audet tamen Baronius ſcribere: *Cæterum quantumlibet ampliſſimus fuerit eius Apoſtolatus, quem accepit ad Gentes ſaluandas; tamen nihil eſt, quod poteſtate æquari poſſit principi Apoſtolorum omnium Petro, quem præfecit Dominus vniuerſo gregi.* En nouam Doctrinam; cui ſi aliquid ſimile Proteſtantium aliquis diceret, Nouator & hæreticus ſtatim audiret, & merito: nam quid magis nouitatem aut magis hęreſin ſapit, quam quod aperte Scripturis contradicit? Aſſeuerāter affirmat Paulus 2. Cor. 11. 12. non eſſe ſe inferiorem ne iis quidem Apoſtolis, qui præ cæteris excellebant; appellans eo loco τοὺς ὑπερλίαν Ἀποςόλους, quos in epiſtola ad Galat. nominabat τοὺς δοκοῦντας, nempe Iacobum, Cepham & Iohannem: & ſunt in epiſtolis Pauli non minus vera, quā magnifica teſtimonia de abundantia gratię in ſe collatę ad Eccleſias inſtituendas; non veretur tamen Baronius putidæ diſtinctiunculæ, ceu machinæ ξυςρείας, ope de faſtigio illo gloriæ Paulum deturbare, aut ad conditionem cuiuſdam Legati, qui pendeat à ſuperiore quadam poteſtate, illum redigere. Petrum enim illi imponit dominum & Monarcham, & diſerte negat poteſtatē Pauli vllo pacto æquari poſſe poteſtati Petri. ô nouitatem! ô audaciam! Si Scripturæ negliguntur ab eiuſmodi fanaticæ doctrinæ aſſertoribus; proferant ſaltem aliquē ex antiquis patribus, qui eam inæqualitatem inter Petrum & Paulum agnouerint. Nos interim credemus Cypriano, Hieronymo, Chryſoſtomo, Auguſtino, ipſi Leoni Magno, qui Petrum & Paulum pares fuiſſe pronunciant. Illos, ait Leo, *electio pares, & labor ſimiles, & finis fecit æquales.* πάντες Ἀπόςολοι τῆς αὐτῆς ἀξίας, inquit non ſemel Chryſoſtomus. *omnes Apoſtoli pares dignitate erant.* Eucherius Lugdunenſis ex homilia in natalem Apoſtolorum Petri & Pauli: *Huius vita inexplebili ardore ſuccenſi Chriſtianorum*

principe-

principes Petrus & Paulus, fœnerauerunt vſuram Deo huius lucis pro commercio æternitatis. Electi duo præcipui ad duorum populorum ſalutem, Petrus ad Iudæorum, Paulus ad Gentium. poſtea: *Vere mirabiles lampadas æquali per vniuerſam terrã luce fulgentes. æquales enim illos ac pares per varia & diuerſa virtutum genera dixerim. Petro quidem claues regni cœlorũ Domino committente creduntur: ſed Paulo, ſiue in corpore ſiue extra corpus, vſque ad thronum tertium ſublimato, cœlorum ſecreta reſerantur.* mox. *Sed forſitan dicat aliquis; quomodo iſte ſine clauibus penetrare potuerit diuina adis excelſa. Agnoſcamus chariſſimi, vnas cœlorum claues meritorum eſſe virtutes.* Et poſt pauca: *Paulus humilitatis ac pietatis clauibus vſque ad tertiam cœli regiam penetrauit, æqualis per omnia virtutibus Petro. Nam etſi ille primus, iſte præcipuus.* Vides componi diuinum illud par Apoſtolorum, omni penitus ſuſpicione alicuius imparitatis adempta. At Baronius concedens ratione muneris Apoſtolici, prædicandi Euangelij & peccata ſoluendi Paulum vt cæteros Apoſtolos, Petro fuiſſe æqualem: ratione tamen poteſtatis Petro illum ſubiicit. Appellat *poteſtatem*, quam alij *gubernationem* dicunt, & Petro volunt fuiſſe propriam. Ea eſt quę hodie in Petri ſucceſſoribus appellatur *Monarchia*, *regnum*, *omnipotentia*, *pontificia*, & neſcio quibus aliis ſecularis typhi plenis nominibus. Hanc Petri prærogatiuam ignorabat omnino Eucherius: alioquin poſtquam parem illi virtutib. Paulum probaſſet; neceſſariam de poteſtatis imparitate exceptionem proculdubio adieciſſet.

CXLVI. Expenditur locus ex Euangelio Iohannis Baronio allatus.

Ibidem.

Sed Baronius diſputat: Paulus Gentium fuit Apoſtolus: Petrus vniuerſi ouilis Domini, cuius pars erant Gentes: ergo poteſtas illius maior. Affert verba Chriſti, Iohan. 10.16. *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus paſtor.* poſtea ſubiicit hæc: *Cum itaque nonniſi omnium dicat vnum ouile eſſe futurum, vnumque paſtorem cuius Dominus oues ſuas omnes & agnos cura ſubiecerit: illum ipſum fuiſſe Petrum, nec alium præter ipſum eadem poteſtate qua ipſum, in vniuerſali Eccleſia vnicum inſtitutum eſſe paſtorem, ex his quæ dicta ſunt, neminem puto, niſi forte delirum & mente captum non intelligere.* Baronium ego ſcio fuiſſe virum grauem & doctum; me tamen amor veritatis, zelus gloriæ Dei, reuerentia erga eius Apoſtolos, & ipſum maxime Petrum, honos denique quo Patres Eccleſię proſequor, cogunt ſua illi hoc loco verba reponere, & intrepide pronunciare, deliri hominis & mente capti verba ipſum vſurpare potius, quam grauis & docti. Nam vno verbo, ἀδιανόητος, Argumentatio primum vitioſiſſima; Sumit enim τὸ ἐν ἀρχῇ; & Scripturam interpretatione ſua manifeſtiſſime deprauat. Sumit illud pro certo; Petro ſoli totũ Chriſti gregẽ eſſe cõmiſſum, & eius vnius imperio ſubiectũ. At iſtud eſt de quo quæritur. Gentes eſſe partem ouilis Chriſti, verum eſt: illud quoq;

veriſſimum: totius ouilis vnicum eſſe paſtorem: ſed illud falſiſſimum, eo Iohannis loco Petrum intelligi, qui ſi. ille vnus paſtor. De ſe enim ibi Dominus loquitur, non de Petro. Chryſoſtomus docte comparat hæc verba cum iſtis Pauli, Epheſ. 2. 15. *Legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo in vnum nouum hominem.* Theophylactus clare, εἷς ποιμὴν, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. *Vnus paſtor, Verbum Dei & Deus.* Euthymius *Vnus paſtor: horum & illorum Chriſtus.* Venerabilis Beda idem cũ Chryſoſtomo, & affert ex illa ipſa Pauli diſputatione hæc verba: *Ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraque vnum.* Nicolaus de Lyra ad locum Ioannis. *Et vnus paſtor; ſcilicet Chriſtus: alij autem non ſunt niſi vicarij illius paſtoris.* Si de Petro & Rom. Pontif. ſenſit eo loco Dominus; quid eſt, cur non ſuperiores interpretes, non Auguſtinus, nemo denique veterum, nemo recentiorum, quos hactenus legi, id viderint? ipſe Maldonatus verba Domini accurate explicans, neque de Petro, neque de Rom. Pontifice verbum vllum facit. Nihil igitur iam vetat, quo minus libere dicamus; trahere Chriſti hæc verba ad Petri monarchiam, nouitiam eſſe audaciam eorum hominum, quibus nihil penſi eſt, diuinis oraculis abuti ad ſua figmenta ſtabilienda. Meminit ſane B. Auguſtinus in illorum verborum expoſitione & Petri & aliorũ Apoſtolorum; ſed longe in aliã ſententiam, quam vel Baronius, vel Bellarminus. Locus eſt tractatu in Iohan. 46. *Paſtores ergo Apoſtoli? Plane paſtores. Et vnde vnus paſtor? Iam dixi, paſtores, quia membra paſtoris. Illo capite gaudebant, ſub illo capite concordabant, vno ſpiritu, in vnius corporis compage viuebant.* Iudicent pij Lectores, ſignificent, ne hæc verba, pari iure Apoſtolos inter ſe egiſſe, quod nos contendimus: an quod vult Baronius, totam poteſtatem penes vnum Petrum fuiſſe; cæteros Apoſtolos illius iuſſa capeſſiſſe. Quod ait, *Petrum eadem poteſtate qua Chriſtum, in vniuerſali Eccleſia vnicum inſtitutum eſſe paſtorem*: quis ſatis pro atrocitate dicti exagitauerit? Chriſto enim, etiam qua homo eſt, æquare poteſtate aliquem mortalium, blaſphemia eſt, vel blaſphemiæ proximum crimen. Petrus, Paulus, Iacobus, cæteri, operarij fuerunt in domo Dei, excellentes illi quidem & ſummo honore digniſſimi: ſed tamen operarij dumtaxat in alieno agro. Θεοῦ τὸ γεώργιον, inquit Paulus: aliam poteſtatem eis attribuere, hoc vero eſt *Maieſtatis dominium homini vindicare*, vt loquitur Optatus, libro quinto; vbi aduerſus hunc errorem multa diſſerit vir pius, quod iam ante monebamus.

CXLVII. An verum ſit Petrum quidem Apoſtolum fuiſſe & Iudæorum & Gentium, vt Chriſtum, at Paulum tantum Gentium.

IBIDEM.

SVbdit his cõditor Annalium, *Nec quia Petrus eos potiſſimum qui ex circumciſione erant erudiendos ſuſcepit, anguſtioribus finibus Apoſtolatum ſuum ampliſſimum coarctauit. ſicut nec cum dominus de ſe dicat, atque profiteatur, non eſſe miſſum niſi ad oues, quæ perierunt ex domo Iſrael, excluditur hereditate Gentium, quã poſtulauit?*

poſtulauit à Patre, vt non æque Gentium ac Iudæorum paſtor eſſe dicatur. En vt cum Domino noſtro Petrus iterum componatur. Quomodo intelligendum ſit, quod toties apud Paulum legitur, Petrum eſſe Apoſtolum circumciſionis, ipſum autem Paulum præputij, fuſe & vere exponit Hieronymus ad Galat. cap. altero. At nihil vel magno Hieronymo, vel maximo veterum Interpretũ Chryſoſtomo, venit eius in mentẽ, quod Baronius hic obſeruat. Eſt vero ſimile quo vtitur, ita ſimile, vt quæ ſunt inter ſe diſſimillima. Non eo inficias, poſſe aliquando transferri ad homines, præſertim autem ad Apoſtolos, quæ in Scripturis de Filio Dei dicuntur. Sed quia omnis comparatio inter genere toto diuerſa, ſemper eſt periculoſa; cautionem eiuſmodi comparationes magnam deſiderant. Fateor, vt paſtor dicitur Chriſtus, & Petrum paſtorem recte dici. Verum eiuſdem vocis, vt in ſuperioribus cum Chyſoſtomo obſeruabamus, ſignificatio multum eſt diuerſa, cum de Chriſto prædicatur, & cum de Petro aut de quouis mortalium. Nam vt ante referebamus ex eodem pio Patre, in Chriſto ſignificatur οὐσίας πράγματα, in hominibus τιμὴ ὀνόματος. Chriſtus paſtor dicitur, quia reuera paſcit, fouet, ſeruatque ſuis viribus ſuam Eccleſiam; Petrus, quia eius miniſterio Chriſtus vtitur. Male igitur argumentatur ſic Baronius: Petrus etſi dicitur in Scripturis Apoſtolus Iudæorum: erat tamen Apoſtolus omniũ & Iudæorum & Gentium: ſicut Chriſtus, licet dicat ſe miſſum tantum ad Iudæos eſt tamen Paſtor Iudæorum & Gentium. Atqui iſta ſunt diſſimillima: nam de Chriſto quidem è Scripturis liquido conſtat, ipſum eſſe Paſtorem vniuerſalis Eccleſiæ: eſt enim Filius Dei, cui Pater dedit, quatenus eſt homo in omnes Gentes imperium; maxime autem in Eccleſiam: atque huius veritatis multa ſunt in Verbo Dei teſtimonia. de Petro, ne vnum quidem verbum habent Sacræ literæ, vnde id poſſit colligi, quod velut notum & compertum ponit Baronius. Accedit, quod iſtę quidem enunciationes; *Petrus eſt propriè, tantum Iudæorum: & Petrus eſt ex æquo paſtor Iudæorum & Gentium,* apertiſſime ſibi inuicem fidẽ detrahunt; non enim poſſunt eſſe verę. Iſtæ vero, *Chriſtus miſſus eſt tantum ad Iudæos, & Chriſtus eſt paſtor tam Gentium, quam Iudæorum,* ne ſpeciem quidem vllam cõtradictionis, recte intellectæ, habent. Nam ſenſus verborum Domini, Matth. 15. 24. eſt hic, interprete Auguſtino, tractatu in Iohan. 47. *Chriſtus præſentiam ſuam corporalem non exhibet, niſi populo Iſrael. Ad Gentes non perrexit ipſe, ſed miſit: ad populum vero Iſrael & miſit, & venit ipſe.* Melius igitur & verius ita diſputationem ſuam inſtituiſſet Baronius: etſi Petrus dicatur Apoſtolus Iudæorum, tamen id non impedire, quin etiam ad Gentis ipſius Apoſtolatus porrigeretur: ſic enim & Paulum, qui tot locis Apoſtolũ Gentium ſe appellat, etiam erga Iudæos, quoties data eſt occaſio, vim muneris ſui extendiſſe, & in eorũ Synagogis ſtudioſe Chriſtum prædicaſſe, & ad eoſdem etiam illam diuinã epiſtolam ſcripſiſſe. Vter autem Apoſtolatus fuerit nobilior, ad Iudæos ne an ad Gentes, dicetur accurate, propitio numine ad annum Domini

quinquageſimum? vbi iterum neruos ingenij contendit Baronius, vt contrariam fidei antiquæ doctrinam aliquo pacto reddat probabilem. Interim obſeruet pius Lector eius verba, SVSCEPIT, & COARCTAVIT: ſic enim loquitur, quaſi Petrus initio conſtituendæ Eccleſię, Imperatorem aut Monarcham agẽs, partem ſuſceperit curandam quam libebat; partem cuiq; Apoſtolorum ex proprio motu, vt hodie eius ſucceſſores loquuntur, aſſignarit. Hoc falſum eſt, hoc omni falſo falſius. hoc ſomnium eſt, fabula eſt, mendacium eſt; & vt mendacium ipſi Petro, ſanctiſſimo Dei Apoſtolo probroſum, omni ſtudio ex hiſtoria Eccleſiaſtica exterminandum. Exſtat hiſtoria Actuum Apoſtolicorum; ibi nihil eiuſmodi neq; expreſſe dicitur, neque ipſa rerum geſtarum narratione inſinuatur. S. Petrus in iaciẽdis Eccleſiæ fundamentis ſtrenuum & zeli plenum, ac merito ſuo primarium ſe præſtat operarium: ſed vt affirmat Chryſoſtomus, nihil facit, quod imperium ſapiat, nihil quod aliquam ſpeciem habeat alicuius in collegas dominationis. Falſiſſimum igitur eſt & vaniſſimum commentũ, Petrum pro imperio ſuſcepiſſe Iudæorum curam; Gentium tradidiſſe Paulo. Atqui non Petrus vltro illi oneri ſubiit; ſed Chriſtus ipſe id illi impoſuit: neque prouinciam Gentium à Petro accepit Paulus, ſed ab eodem Chriſto. B. Chryſoſtomus homilia in verſum vndecimum, cap. 2. ad Gal. τοὺς μὲν Ἰουδαίους ἐνεχείρισε τῷ Πέτρῳ, τοῖς δὲ Ἕλλησι τὸν Παῦλον ἐπέστησεν ὁ Χριστός. *Iudæos Petro tradidit Chriſtus, Græcis Paulum præfecit.* atque hoc ita clare ſignificat Paulus ipſe, vt tribuere Petro quod ille vni Chriſto fert acceptum; hoc vero ſit Apoſtolo palam contradicere, & ipſi Spiritui ſancto, qui per eius os eſt locutus. De his igitur ſuo loco accuratius.

CXLVIII. Epilogus Baronii expenditur. Refutatur vaniſſimũ commentum, de tranſlata Monarchia ad eius ſucceſſores Papas Rom.

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

HActenus de Petri primatu Baronius: ſequitur de papis, Petri ſucceſſoribus; quibus, non autem Petro ornari hanc ſponſam, toties iã diximus. Orditur à repetitione doctrinæ modo propoſitæ: quam nos multa complecti à priſca veritate aliena, quum probauerimus; non poterat illius repetitio: non eſſe eiuſdem naturę. Percurremus breuiter eius verba. *Eſt igitur Chriſti ouile vnum, eiuſdemque paſtor, vnus idemq; Petrus electus à Domino, ac maxima omnium Præfectura nobilitatus.* Omnino Chriſti ouile vnum eſt: non enim plures in hoc mundo Eccleſias inſtituit; ſed vnicam, toto Orbe diffuſam: Paſtor quoq; huius Eccleſiæ poteſtatis abſolutæ, vnicus eſt, IESVS CHRISTVS; qui illi fundãdę & exſtruendæ, 12. Apoſtolos, *pari poteſtate præditos*, vt ſæpe diximus ex Chryſoſt. cœlum petens reliquit. Petrus inter illos Apoſtolos princeps, id eſt, primus, non ſolus, non dominus, non Imperator illorum: vere, vt ait Baron. *maxima Præfectura nobilitatus*: quia Apoſtolatus, vt ex eodẽ Chryſoſtomo probauimus, eſt ὑπε-τία πνευματικὴ, *ſupremus apex poteſtatis ſpiritualis*: Sed falſum eſt, Apoſtolis viuentibus

viuentibus, vnum fuiſſe dumtaxat Eccleſiæ paſtorem Petrum: quum duodecim Apoſtoli totidem fuerint eiuſdem Paſtores, nullius Monarchiæ, ſed cuiuſdam potius admirabilis Ariſtocratiæ ſpeciem exhibentes. Petrus inter fratres ordine primus, non iure dominationis & imperij: ſed propter τάξιν, & vt negotium vnitatis formaretur; quam cauſſam patres prodiderunt. Nunc tranſeamus ad Papam. Subiicit Baronius: *Quam ne extinctam eſſe cum Petro, & vnius tantum hominis vita ſuperſtite, Chriſti Eccleſiam perduraſſe; ac deinde gregem ſine paſtore, corpus ſine capite, fundamentum ſine ſtructura, ſeu ſine fundamento ſtructuram penitus remanſiſſe, ſtulte nimis atque impie, dicere cum Ethnicis cæteriſque Chriſtianæ fidei hoſtibus compellamur: fateri neceſſe eſt, eandem collatam à Domino in Petrum ſummam omnium poteſtatem, in poſteros eius Cathedræ ſucceſſores eſſe deriuatam.* Suppoſitio falſa, illatio vana, vt par erat è præmiſſis falſis. Metuit Baronius, vbi nullus eſt metus. Fingit perituram ſtatim fuiſſe Eccleſiam, ſi terrenus aliquis Monarcha, cuiuſmodi hodie depingitur Papa, ædificium alioqui ruiturum non fulciſſet, vt Atlas cœlum. Eum Monarcham vult Petrum fuiſſe; & poſt illum eius ſucceſſores. Scripturæ, ac primorum ſeculorum praxis, & metum Baronij & coniecturam illius pariter atque illa ionem, vaniſſimæ vanitatis arguunt. Scripturæ docent, ſuper Petro & reliquis Apoſtolis & Prophetis Eccleſiam eſſe fundatam. Patres docent id intelligendum eſſe de fide, quam Petrus & cæteri Apoſtoli prædicarunt. Hanc fidem ſimul, & illi innitentem Eccleſiam, duraturas in æternum, & diuina oracula ſpondent, & pij patres confirmant. De Monarchia hodierna, ad futuram Eccleſiæ neceſſaria, altum in Scripturis, altum apud patres ſilentium. Epiſcopos & alios paſtores, doctoreſq; à Chriſto in Eccleſia inſtitutos Paulus eſt auctor. Rex aut Monarcha nullus plane in toto Nouo Teſtamento inſtitutus inuenitur. Patriarcharum & Metropolitanorum euictionem ſupra commune ius Epiſcoporum, ſupra laudabamus; ſed vt humanæ prudentiæ laudabile, & pro tempore neceſſarium inuentum; non vt iuris diuini inſtitutum. Itaq; primorum ſeculorum Eccleſia, vnitatis ſtudioſiſſima conſeruatrix, adeo Monarcham terrenum adorauit nullum, vt ne Patriarchas quidē legatur habuiſſe. Vna Eccleſia, vna Cathedra eſſe credebatur, ſuper Petrum Domini voce fundata, ait Cyprianus: ſed cuius Paſtores multi eſſent, pariter Apoſtolorum ſucceſſores, ac proinde paris inter ſe auctoritatis. Quippe, *Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis Epiſcopis in ſolidum pars tenetur*, ait idem, De vnitate Eccleſiæ: & vnuſquiſque Epiſcoporum Cypriani tempore rationem vni Domino Iesv reddere, modo fidem ſeruaret, credebatur adſtrictus, vt ante diximus, ex eiuſdem epiſtola 12. & alibi. Petrus ſi Eccleſiam Romanam non ſolum fūdauit, verum etiam aliquandiu rexit; non tantum Apoſtolus illorum; ſed etiam Epiſcopus aliqua ratione dici potuit: & ita ſæpe illum vocari ſcimus à veteribus; ſicut Iacobum fratrem Domini Epiſcopum Ieroſolymorum. Imo omnes Apoſtolos fuiſſe Epiſcopos à Domino factos impoſitio-

impoſitione manuum, legimus in Quæſtionibus ex Nouo Teſtamento, quæ Auguſtino attribuuntur. Quod quidem pari ratione verum eſt, vt ſi quis dicat,eum qui aureos centum habeat, habere quinquaginta. Nam Apoſtolatus omnium poteſtatum Spiritualium maxima, omnes minores in ſe continebat, vt prolixe explicat Chryſoſtomus in vna ſuarum homiliarum. Linus igitur, Clemens, & alij Petri ſucceſſores,in epiſcopatu Romæ, non Apoſtolatui Petri ſucceſſerunt; ſed tantũ epiſcopatui: plane vt qui Iacobo ſucceſſerunt, neque fuerunt Apoſtoli, neque vnquam docti ſunt à proprie loquentibus. Idem cenſendum eſt de cęterorum Apoſtolorum ſucceſſoribus. Nam omnes Epiſcopos Apoſtolis ſucceſſiſſe nemo dubitat. Fateor etiam,ſicut Petrus dicitur fuiſſe princeps Apoſtolorum, vt non ſemel demonſtrauimus: ita Eccleſiam Romanam priſcis temporibus fuiſſe habitam principalem, vt appellat Cyprianus epiſt.55 id eſt, primam ordine, *vnde vnitas ſacerdotalis exorta eſt*, ait ibidem Cyprianus, qui hoc ſenſu alibi Rom. Eccleſiam appellat *Catholicæ radicem*, *matricem*, *caput*. & merito: quum Tertullianus quem imitatur, omnes Eccleſias Apoſtolicas, id eſt,ab ipſis Apoſtolis inſtitutas, appellet *matrices & originales fidei*. De præſcr.c.21.ſed dominam aliarum Eccleſiarum, quis veterum illam nominat? Nonne paullo ante B. Bernardus conceptis verbis negabat? Eſt igitur merum poſteriorum & ſequiorum ſeculorũ figmentum, quod ait Baronius, de ſumma omnium poteſtate à Petro in ſucceſſores Papas tranſlata. Ad dit ex Auguſtino, epiſt. 165. *Dei Eccleſiam in Petro claues accepiſſe.* Hoc quia veriſſimum eſt, neceſſario inde ſequitur, falſiſſimam eſſe doctrinam contrariam, quæ hodie docetur; Petri, id eſt, Epiſcopi Romani proprias eſſe claues, & Papamſupra Concilia eſſe; quæ nullius plane ſint auctoritatis, niſi ex Papæ confirmatione illas accipiant. Sed prouocat Auguſtinus Donatiſtas ad Eccleſiam Romanam. ita eſt. nempe vt ad teſtem principalem eius fidei & doctrinæ, quam Petrus cæterique Apoſtoli initio docuerant, & tunc omnes Eccleſiæ, ac præſertim Apoſtolicæ ſeruabant.Iraque non ad ſolam Romanam Donatiſtæ prouocarũt ab Auguſtino; ſed aliquando ad omnes totius Orbis terrarum; aliquando ad Eccleſias Orientis; & nominatim ad Ieroſolymitanam,*cui Eccleſiæ, ex ore Chriſti manifeſtatæ, vos non communicatis*, inquit vir ſanctiſſimus, Donatiſtas compellans, epiſtola 166.

CXLIX. Infallibilitas Papæ κυριολεκτικῶς, aſſerta à Baronio, palam refutatur. Sedere in cathedra Moſis *quid.*

IBIDEM.

PErgit Baronius, & ex Auguſtini epiſtola eadem hæc deſcribit. *In illum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſium,qui nunc eandem Cathedram ſedet, etiam ſi quiſpiam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præiudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis; quibus Dominus prouidens ait de præpoſitis malis; Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* Magno artificio Baronius & fami-

& familiari illa ſibi Crypſi, elicit ex his, Papam hoc ſingulare priuilegium obtinere, vt in fide errare non poſſit. Sic enim ait: *Ex quibus liquet, priuilegia ſic à Chriſto fuiſſe Petro conceſſa, vt idem ipſe velut perſona propria, exprimeretur in ſingulis ſucceſſoribus, atque in Eccleſia viueret ſemper; nec eiuſmodi veritatis ſignum, poſſe ſucceſſoris alicuius criminibus vnquam vel leuiter labefactari.* Palam eſt, hiſce verbis Baronium, Papis Romæ aſſerere ἀναμαρτησίαν, in fide; etſi parum aperte & parum exporrecta fronte loquitur. Non audet ſuo nomine rem appellare; quum ſit hodie tritiſſimum vſu vocabulum *infallibilitatis* ſcriptoribus Hildebrandinæ doctrinæ. Baronius illud ius admirabile Paparum inſinuat, quaſi vnum ſit è priuilegiis Petro conceſſis: deinde vocat *veritatis ſignum*, obſcure ſane & κρυπτικῶς. verum hæc eſt ars illius in primis Tomis, ſicut antea monebamus. Sed quomodo liqueat ex Auguſtini ſuperioribus verbis Papas Roman. & quidem ſolos ex omnibus Epiſcopis in fide errare non poſſe, quis preter Baronium intelligit? quis neceſſitatem concluſionis videt? B. Auguſtinus multis locis ſuorum ſcriptorū prouocat Donatiſtas ad Eccleſias Apoſtolicas; ſicut faciunt Irenæus & Tertullianus; qui etſi Romanam, agnoſcunt principalem inter omnes, eam tamen inter plures nominant; clariſſimeq; docet Tertullianus, quod de vna Eccleſia Apoſtolica dici tum poterat, de omnib. Apoſtolicis potuiſſe. Igitur in epiſtola illa Auguſtinus Donatiſtam preſbyterū vnius ciuitatis Chriſtianitatem ſtulte iactantem, refellens, Chriſtianitatem orbis terræ illi opponit: & quia tam fatuus ille preſbyter fuerat, vt *ordinem Epiſcoporum ſibi ſuccedentium* in ſecta Donatiſtarum, allegaret, qui ordo non potuit maior eſſe quā trium vel quatuor: Auguſtinus illi enumerationi ſtultiſſime inſtitutæ, opponit longam ſeriem Epiſcoporū Romæ à Petro ad Anaſtaſium. Poterat Auguſtinus ſimilem catalogū contexere eorum Epiſcoporum qui Antiochiæ, aut Epheſi, aut Corinthi, aut in quauis alia ex Apoſtolicis Eccleſiis ſibi ſucceſſerant: ſed merito Romanam Eccleſiam, vt omnium notiſſimam, ex omnibus delegit; nā Carthaginienſem non poterat proferre; in qua ſeriem legitimorum Epiſcoporum per Traditores, quos vocabant, fuiſſe interruptam Donatiſtæ contendebant. Quos vt obiter refutaret Auguſt. ait, in ordine Rom. Epiſcoporum nullum reperiri Traditorem; ſed etiam ſi quiſquam Traditor ſurrepſiſſet; non propterea minus Eccleſiam Rom. futuram fuiſſe veram Eccleſiam: *nihil præiudicaret,* inquit, *Eccleſiæ, & innocentibus Chriſtianis.* tacite ſignificans, errare grauiter Donatiſtas, qui Eccleſiam Carthaginenſem propter eiuſmodi cauſſam periiſſe dicebant. Confirmat Auguſtinus ſententiam ſuam, verbis Domini de Scribis & Phariſæis Matth. 23. 3. *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* hinc colligit, licet extitiſſet aliquis Traditor inter Roman. Epiſcopos; non tamē fraudi futuram fuiſſe eam rem Eccleſiæ Roman. vt propterea eſſet exiſtimanda periiſſe, & euaſiſſe de populo Dei non populum Dei, quod falſo credebant Donatiſtæ de Carthaginenſi, & aliis Africæ, præter ſuas. Non poteſt dubitari, quod hic

dicit Auguſtinus de Romana, id ipſum voluiſſe ipſum intelligi de omnibus Chriſti Eccleſiis; maxime autem de Africanis quas ſuperciliose adeo Donatiſtæ damnabant. Nam alias Eccleſias condemnabant illi furioſi, quod communicarent Carthaginienſi & aliis Africanis, ſibi improbatis: cauſſa vero quam notat Auguſtinus de Traditoribus, proprie ad Africæ Eccleſias pertinebat, quas Donatiſtæ vexabant. Igitur quod ille dicit de Romana, id ipsũ de quauis alia potuiſſe dici, & debere credi, ſignificat Auguſtinus. Alioqui nulla ratio afferri poteſt, cur ille hoc addat ex hypotheſi de Romanis Epiſcopis. Quam longe ergo aberrat à ſententia tanti patris Baronius, qui è ſuperioribus illius verbis colligit Rom. Papæ infallibilitatem in fide? qua de re nihil cogitaſſe Auguſtinum, cum illa ſcriberet, tam manifeſtum eſt, quam quod poteſt vſquam eſſe manifeſtiſſimum. Nec minus certum & perſpicuum eſt, Paparum ἀναμαρτησίαν in fide, è verbis Domini quæ affert Auguſtinus nullis fidiculis poſſe exprimi. Scio virum illum ſanctum alibi ſcribere, Cathedræ Moſis eam fuiſſe vim inditam, vt in illa ſedentes cogeret vera dicere, vt in 4. Doctrin. Chriſt cap. 27. & in 16. contra Fauſtum, capit. 29. Sed hæc expoſitio excuſanda potius, quam probanda, vt etiam Maldonatus (ne de aliis Theologis nunc dicam) pronunciat in Com. ad Matth. Ibi acutus ille Hiſpanus verborum Domini mentem ita explicat. *Ergo cum iubet ſeruare ac facere, quæ Scribæ & Phariſæi dum in Cathedra Moyſis ſedent, dicunt: non de ipſorum, ſed de Legis ac Moyſis doctrina loquitur: perinde eſt enim ac ſi dicat, omnia quæ Lex & Moyſes vobis dixerunt, Scribis & Phariſæis recitantibus, ſeruate, ac facite: ſecundum autem opera illorum nolite facere; vt Hilarius & Hieronymus videntur intellexiſſe.* Theophylactus; *Sedere in Cathedra Moyſis* exponit, *ea docere quæ præcepta ſint in Lege Moyſis.* Quare ſine cauſſa Baronius, & Domini verba & Auguſtini refert ad inſinuandum dogma nouum de Papæ Rom. infallibilitate in fide. Obiter obſerua, vltro fateri hîc Baroniũ, poſſe Petri ſucceſſores quamuis maxima crimina admittere, neq; pertinere ad ſecundam Fabulam eorum ἀναμαρτησίαν. Mihi aliud fere perſuaſerant Dictatus Hildebrandi, cuius verba ſunt, in ſententia 22 *Quod Rom. Pontifex ſi canonice fuerit ordinatus meritis B. Petri, indubitanter efficitur Sanctus.* atque hoc probat bonus ille Papa auctoritate Ennodii Epiſcopi Papienſis, & Symmachi Papæ. Quis credere dubitet? οἴκοθεν μάρτυς.

CL. Refellitur dictum falſiſſimũ, omnes Catholicos tractatores à principio primatum hodiernum agnouiſſe vel Petri vel Paparum. contrarium probatur enumeratione aliquot primorũ ſcriptorum. de Clemente, Dionyſio Areopag. Ignatio.

ANNI XXXIV. Num. CCIX.

AVdiamus quæ ſequuntur; *Id ipſum*, ait, *de Petro ac de Rom. Eccleſiæ Pontificibus, teſtati ſunt, quotquot ab exordio naſcentis Eccleſiæ extiterunt, noſtrarum rerum Catholici tractatores* Bone Deus! Adeone quenquam ſuæ exiſtimationis

exiſtimationis eſſe ſecurum, vt quę ſciat falſiſſima eſſe, ea non dubiter ita aſſeueranter affirmare? iudicia eruditorum nihil vereatur? Nos contrà illud intrepidè dicimus, & ſeriò affirmamus; Petri & Pontificum Romæ Monarchiam, ita ignoratam fuiſſe, primis Eccleſiæ ſeculis aliquā multis, vt illius meminerit prorſus nemo, è ſcriptoribus Eccleſiaſticis, qui per annos ſexcentos & plures eo vixerunt. Monarchia pro qua hodie pugnatur, cœlum & terram complectitur; poteſtatem inquam ſecularem & ſpiritualem. Ad ſpirituale̅ ceptum eſt aſpirari palam & apertè à nonnullis Paparum, circa annū 400. temporalis verò ne nomen quidem per multa ſecula fuit auditum. Primi auctores qui ſpiritualem, & poſtea temporalem poteſtatem Papę aſſeruerunt, vel ipſi Papæ fuerunt, vel ex eorum cohorte prodierunt, vel certè afflicti quidam fuerunt Epiſcopi, quibus præſidio Romani Papæ erat opus. Ex primis verò ſeculis quis poteſt auctor proferri, non dicam qui propugnauerit, ſed qui ſaltem meminerit vllius eiuſmodi potentiæ? Reperientur ſcio, multi pii tractatores Eccleſiaſtici, qui magnificis elogiis B. Petrum ornent. Sed eiuſmodi elogia nullam illi dominationem in cæteros Apoſtolos, aut in vniuerſam Eccleſiam attribuere, niſi quam omnes Apoſtoli habuerunt, ſolidè hactenus demonſtratum eſt. De primorum Paparum Decretalibus, nemo exſpectat, credo, vt hìc diſſeram. Iam ante non ſemel diximus, vaniſſimorum hominum figmenta ea eſſe, & Cardinalem Cuſanum laudauimus, qui fraudem illam ex parte detegit, Cócordantiæ Catholicæ libro 3. capite ſecundo. & Bellarminus ipſe in nupero de Eccleſiaſticis ſcriptoribus libro, illarum Decretalium mentionem nullam facit, vi, vti ſpero, veritatis victus tandem, & vltro iam illi quam iunior animoſiſſimè oppugnauit, herbam porrigens. Exploſis igitur rancidis illis & anilibus figmentis; nego, atque iterum nego, & pernego, poſſe aliquem proferri primorum ſeculorum ſcriptorem, qui vel Petri vel Romani Pontificis dominationem aut apertè, aut minùs apertè, aut vlla denique orationis idea, notam fuiſſe ſeculo oſtendat. Ex omnibus Eccleſiaſticis ſcriptoribus primorum ſeculorum, qui ad nos peruenerint, ſunt nonnulli, qui de Eccleſiæ regimine aut nullam, aut non magnam, neque expreſſam, mentionem fecerunt; quod argumenta de quibus ſcribebant, id non requirerent. Hi quòd Petri & Paparum dominationis nullo pacto meminerint, non debet mirum videri. Ad hanc claſſem referimus Iuſtinum, Clementem Alexandrinum, Athenagoram, Hippolytum, alios. Sed ſunt alii illorum temporum ſcriptores, quos ipſa rerum natura de quibus ſcribebant, inuitabat, vt Papæ Rom. & dominationis illius facerent mentionem: ſi quidem vlla tunc Eccleſiæ cognita fuiſſet atq; vſurpata. Exempli gratiâ: in Conſtitutionibus Clementis, quarum γνησιότης & germanitas tanto molimine defenditur à Turriano & aliis, exponitur multis locis ordo Eccleſiaſticus, qualis in vſu fuit illius auctoris ætate. Totus liber ſecundus in deſcriptione conſumitur muneris Epiſcoporum, item presby-

terorum & diaconorum. In ſexto agitur de ſchiſmatis. Libro octauo tractat de electionibus cùm aliorum Eccleſiæ miniſtrorum, tum ἀρχιερέων, id eſt, Epiſcoporum: nunquam enim illis in libris accipitur vox ἀρχιερεὺς *ſummus Pontifex* niſi de Epiſcopis. Libro autem ſexto, c. decimoquarto, verba Clementis ſunt: ἐγράψαμεν ὑμῖν τὴν καθολικὴν ταύτην διδασκαλίαν, εἰς ἐπιστηριγμὸν ὑμῶν, τῶν τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένων: *Scripſimus vobis hanc Catholicam, ſiue vniuerſalem doctrinam, vt confirmemini vos, quorum fidei vniuerſalis* (vel *Catholicus*) *Epiſcopatus eſt commiſſus.* quæ verba torqueant licet Turrianus atque alii, quantum volent: nunquam tamen efficient, quin omnibus Epiſcopis aliqua ſaltem ex parte, cura vniuerſalis Eccleſiæ ex huius Clementis ſententia, conueniat. Illud contendimus, jure merito quæri poſſe, cur Clemens dominationis Petri & eius ſucceſſorum nullam penitus det ſignificationem. Cauſſa autem eius ſilentii eſt, quia adhuc ignorabatur, & turris illius ὑπεραιρομένης, quę multò pòſt Romæ exſtrui cepta eſt, ne vnus quidem lapis ad jacienda fundamenta erat dum poſitus. Extant hodie ſcripta non pauca ſub nomine Dionyſii Areopagitæ: quem illum ipſum eſſe, cuius habetur mentio in Actis, omnes, opinor, ſcriptores Pontificii acerrimè tuentur. Nouiſſimus omnium Bellarminus ita rigide illam ſententiam defendit, vt ſolos qui aliter ſentirent, Lutheranos eſſe, vel ſciolos affirmarit. Eſt quidem ridicula plane res, hominem Græcarum literarum prorſus ἀμύητον, (quod omnia Bellarmini ſcripta oſtendunt; eximie verò ille ipſe libet nouiſſime ab eo profectus) judicare velle de Græco ſcriptore; ſed tamen concedamus illi imperitiarum ita eſſe, vt vult. Quæro igitur, vnde illud Dionyſii huius ſilentium de Capite viſibili Eccleſiæ in terris, Romæ regnante? Nam vt de cæteris eius ſcriptis nihil dicam, nonne prodigio ſimile, ſi fuit aliquis eius ætate Monarcha, regio more imperans in Eccleſia Dei; nuſquam eius meminiſſe Dionyſium hunc, ſaltem in Eccleſiaſtica Hierarchia? Miniſterium vnitatis in declarandis ritibus Eccleſiæ toties attingit ille ſcriptor eximius: cur tacet illud maximum myſterium, de vno in terris vicem Chriſti relicto, Vicedeo, vniuerſalis Eccleſiæ Rege, qui à paucis ſeculis Regibus atque ipſi Imperatori ſeſe poſtulat imperitare? De Petro hoc tantùm obiter Dionyſius, De diuinis nominibus capite 3. παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης. *Aderat Iacobus Filii Dei frater, & Petrus, ſupremus atque antiquiſſimus Theologorum vertex.* Scio Barlaamum Hieracenſem Epiſcopum, hunc quoq; Dionyſii locum referre ad principatum Petri ſtabiliēdum: ſed κορυφαία ἀκρότης, etiam ſi vertatur, vt apud illum legitur, *verticalis ſummitas*, non poteſt aliud ſignificare, quàm quod apud alios ſæpe legitur de Petro ὁ κορυφαῖος: atqui nos ad locum Matth. certiſſime probauimus, Græcos quoties aliquem ſic nominant, honoris præcellentiam denotare, de dominatione aut monarchia ne cogitare quidem. Itaque Maximus & Pachymeres duo interpretes Dionyſii eruditiſſimi ac diligentiſſimi, nullam

mi, nullam in eius verbis neque Petri neque Papæ dominationem inveniunt. Quum igitur ſæpe illum ſcriptorem ipſa argumenti natura quod tractabat, inuitaret ad faciendam aliquam tantæ rei mentionem; quis dubitat eius ſilentii cauſſam eſſe nullam aliam, niſi quòd ipſius ſeculo vniuerſa illa doctrina hominibus erat incognita? Idem dicimus de epiſtolis Ignatii, quas negare eſſe antiquiſſimi illius Martyris & Epiſcopi Antiocheni, hęreſis dodie fuerit: & verò nonnullarum ex illis antiquitatem nouis rationibus ruebimur nos alibi, ſi Deo placuerit. Hic igitur Ignatius, in ſingulis fere ſuis epiſtolis, dignitatem Epiſcopalem miro ſtudio aſſerit; & totum ordinem Eccleſiaſticum in illis Epiſtolis eſt inuenire. Anacleti etiam mentio habetur in epiſtola ad Mariam, & nominatur *μακάριος Πάπας*, *beatus Papa.* de Monarchia tamen vel Petri vel Romani Pontificis; vir hic ſanctus οὐδὲ γρῦ. Extat etiam inter illas epiſtolas, vna ad Romanos: cuius titulus ſi verus eſt & γνήσιος, (quod Gręcè periti nunquam ſinent ſibi perſuaderi:) prolixam laudationem Eccleſiæ Romanæ continet. Sic in reliquarum inſcriptionibus aliæ Eccleſiæ miris verbis prædicantur: omnium prolixiſſime in ſexta Philadelphenſis: quam ait voluntate Dei fundatam ſuper petram. In ea igitur ad Romanos, ecquod vel in textu, vel in inſcriptione dominationis vllius eſt indiciū? Nam qui eò trahere conantur hæc tituli verba, ἥτις προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων, (quod alicubi facit Bellarminus,) rogandi ſunt, vt Barbaram locutionem priùs nobis explicent, quàm vllum ex iis argumentum ducant, quæ ne ipſi quidem intelligunt. Sed exemplorum ſatis, hoc quidem loco.

CLI. Refellitur dictum alterum falſiſſimum: omnia legitima Concilia, & omnes ſanctos qui à principio vixerunt, præbuiſſe teſtimonium hodiernæ dominationi, vel Petri vel Paparum Rom. Quatuor Concilia in Actibus. Nicenum I. Sardicenſe. Conſtantinopolitanum I. Epheſinum. Chalcedonenſe. Conſtantinopolitana Synodus prouincialis.

IBIDEM.

SVbjicitur in Annalibus; *Id ipſum teſtata ſunt quotquot fuerunt vnquam ſacra Concilia in Spiritu Sancto legitimè congregata: hoc ipſum omnes denique Sancti, quorum vita eſt illuſtrata miraculis, ſunt ſemper abſque vlla dubitatione profeſſi.* De Conciliis reſpondeo; adeò verum non eſſe, omnia Concilia cōprobare hodiernam doctrinam de potentia Romana; (eò enim ſpectat tota hæc diſputatio:) vt contrà affirmemus nos, ne vnum quidem ad hanc diem Conciliū extitiſſe, (Tridentinum non excipio;) in quo doctrinæ illius capita omnia ſint confirmata. Nam verbi gratiâ; An Papa ſit ſupra Concilium, Romæ, in Hiſpania, & vbicunque ſine vlla cōtradictione regnat Pontifex, articulus fidei eſt: nullo dumtamen Cōcilio, ſaltem Oecumenico, id legimus eſſe definitum. Quod ad vetuſta verò Concilia attinet, quid ver-

bis opus? Tam aperte falſa eſt hæc affirmatio, vt ad pueros qui Latina mediocriter intelligant, non dubiẽ prouocare. Inſpiciantur Tomi Conciliorum Venetiis aut etiam Coloniæ editorum, (nam de Rom. editione alibi diſſerendum:) legantur, judicetur. Obſeruant docti, quatuor Conciliorum in Actis fieri mentionem: primi, in quo eligitur Matthias, cap. primo: ſecundi, in quo diaconi inſtituuntur, cap. 6. tertii, in quo Iudaica inſtituta antiquantur, cap. 15. quartum eliciunt ex hiſtoria de Pauli aduentu Ieroſolyma. In 2. & 4. Petrus ne nominatur quidem: in primo & tertio ſanctus ille Apoſtolus, non domini aut Regis partes agit, ſed præſidis: quas partes ipſum in jaciendis Eccleſiæ fundamentis ſuſtinuiſſe, ſæpe antea diximus. Si vis ſcire quantum interſit inter illam Petri adminiſtrationem, & hodiernum dominatum, lege Cõmentarium Chryſoſtomi in illum diuinum libellum de Papa Rom. nuſquã in illis Scripturarũ Cõciliis; nuſquam in toto Nouo Teſtamento, vlla mentio. Quare de numero Conciliorum hæc primò excipienda, quę extant in Dei Verbo. Ante Nicenũ Concilium, Oecumenicum nullum eſt habitum; prouincialia multa; ſed in quorum nullo, veſtigium aliquod Romanæ dominationis appareat. Nam Victoris vſurpatio, temeritatis notata eſt à ſanctis Epiſcopis Orientis, neque obtinuit. In Niceno I. fibula potiùs impoſita eſt cupiditati ambitioſorum hominum, quã habenæ laxatæ. Et tamen, quicquid illud eſt, quod Romano & Alexandrino Patriarchis in illo Concilio defertur; id omne conſuetudini adſcribitur, non juri diuino. Quare nullum ad id tempus Concilium extitit, quali à finguntur à conditore Annalium fuiſſe, non dicam multa, ſed omnia. Paucis poſt Nicenum annis in ſynodo Sardicenſi, auctore Hoſio, decretum eſt, vt de controverſiis liceret ad Rom. Pontificem referre. Sed hoc Concilium pro Oecumenico habitum à veteri Eccleſia non eſt: ac propterea ſic ſpretum jacuit, vt ne nomen quidem illius Auguſtino innotuerit: nedum vt decretum illud per vniuerſam Eccleſiam fuerit ſeruatum. Adde quod honos Petri & celebratio memoriæ eius obtenditur ab Hoſio, non vllũ ius diuinum aut canonicum. In Oecumenico II. Conſtantinopolitano primo, nihil quicquam habent patroni cauſſæ Pontificiæ, quo criſtas attollant. Hoc ſciunt, qui machinas Baronio aliiſque ſtructas aduerſus vnum è canonibus eius Concilii, non ignorant. In Epheſino III. Oecumenico, cui præfuit Cyrillus, Cæleſtini abſentis magna fuit auctoritas; necdum tamen fidei fratrum dominatur Papa; nedum temporalẽ Monarchiam obtineat. Anno Domini CDLI. celebratum eſt Chalcedone quartum Oecumenicum Concilium, ſub Marciano Auguſto, Leone ſedente, imperioſo ſanè Pontifice: ſed declarauit hęc Synod⁹ luculentè, honorem primarum Sedium, de quo illis temporibus ceptum eſt contendi, non è jure diuino, vt poſtea affirmatum eſt, ſed ex humana inſtitutione originem habere. Affert Bellarminus & Synodum Conſtantinopolitanam ante quintum Oecumenicum Concilium in cauſſa Anthimi congregatam, & vrget illa verba ex actione

ex actione quarta; *Apoſtolicam Sedem ſequimur & obedimus, & ipſius communicatores communicatores habemus, & condemnatos ab ea ipſa & nos condemnamus.* quaſi ignoraret Græcorum hominum blanditias aduerſus eos quos honore & beneuolentia proſequebantur. Vellem tamen Græca verba extarent, quibus tum Menas eſt vſus. Sciunt Græcæ linguæ periti, verba κελεύω & ὑπακούω nullam, vt plurimum, dominationis habere ſignificationem. nam κελεύειν ſæpe dicitur Græcis vel par, vel etiam dignitate inferior, cùm ſuperiorem alloquitur: ſic ὑπακούειν de eo vſurpatur, qui ſuadentis & monentis conſilium probat & ſequitur, vt æger medici. Adde quòd Synodus illa prouincialis fuit, non Oecumenica; & Menas qui illa dicit, peculiariter Agapeto Roman. Papæ, tunc agenti Conſtantinopoli, erat obſtrictus. Quæ deinceps ſunt ſecuta Concilia prætermitto: ſatis enim ex iis quę dicta ſunt apparet, quantum à rei veritate ſuperior Baronii affirmatio abhorreat. Poſtremò, quod de ſanctis viris additur, qua facilitate affirmatur, pari & poteſt & debet negari: probari certè nunquam poterit. Enimuerò nimis aperta hęc quidem eſt in viros Deo charos iniuria; approbatores illos facere regni iſtius terreni, cuius inſtrumenta inter alia ſunt, Taxa Cãcellariæ, ad rerum ſacrarum fœdam nundinationem; & Directorium Inquiſitionis, ad vnctorum Dei, legitimorum Regum & Principũ, atrocẽ dejectionem, & mox cędem immanem. Apage. Hildebrandi hęc doctrina eſt, & ſimiliũ Paparum, paraſitorũ eiùs Sedis; non vllius è Ss. Dei: niſi cui fortaſſe proximor. ſeculorũ horrendæ tenebræ veritatis cognitionem in viderunt.

CLII. De Eccleſiæ dote, faciendi miracula. Oſtenditur Baroniũ ea de re incautiùs differentem, planorum & hæreticorum cauſſam egiſſe. Finis verus miraculorum. Cur ceſſauerint. Solos infideles hodie miracula deſiderare.

ANNI XXXIV. Nu. CCXIV.

POſt hæc redit Baronius ad Domini apparitiones à reſurrectione; qua in parte cur illi non aſſentiamur in nonnullis, cauſſas iam antè expoſuimus. Hic verò ſermonem auctor injicit, de duabus Eccleſiæ dotibus, poteſtate faciendi miracula, & exponendi Scripturas: de quib. breuiter quędã attingemus. Quod ad miracula attinet, mirari ſatis non poſſum, tam frigidè, tam jejunè, tam periculosè, locum illum in Annalibus eſſe tractatum. Satius enim erat, nihil dicere; quàm ea dicere, quæ in gratiam planorum, impoſtorum, pſeudoprophetarum, & hæreticorum videri iure poſſint eſſe ſcripta. Ait, ab hæreticis nullum verum miraculum fieri poſſe; & veram doctrinam miraculis declaratã eſſe omnibus ſeculis. Ego verò aio; non tam miracula per ſe eſſe attendenda, quàm finem cuius gratiâ fiãt. Finem autem legitimum miraculorum eſſe, vt doctrinæ cœleſti fidem concilient; quod tot locis inculcat Chryſoſtomus. Nam exempli gratiâ: docet nos Scriptura, vnum Deum eſſe adorandum, vni illi ſacrificium offerendum. Si igitur aliquis malus Angelus, aut pſeudo-

propheta Satanæ miniſter, miraculis faciendis, ab vnius Dei adoratione aliò nos auertere voluerit; quid agendum erit è doctrina Baronii? an argutabimur, nulla fieri miracula niſi à Deo, & Deo tribuentes quod per occultam Dei permiſſionem effectum eſt à Diabolo, in errorem abduci nos ſinemus? At Baronianæ huic doctrinę repugnat pręmonitio Scripturarum, Deuteron. 13.30. Matth. 24.24. 2. ad Theſſal. 2. 2. vbi eſt illa terribilis denuntiatio, daturum eſſe Deum impoſtoribus ἐνέργειαν πλάνης, *efficaciam erroris*. Quare etſi non negamus vnius Dei eſſe vera efficere miracula: ſcimus tamen obtrudi ſæpe falſa pro veris; ſępe Deum permittere vt hac ratione illi tententur qui diuina oracula contemnunt. Vt non debuerit Baronius ſine vlla diſtinctione ſcribere, quæ ſcripſit. Non enim poterat impoſtorum in negotio religionis meliùs cauſſam agere. Auguſt. lib. priore in ſermonem Domini de monte: *Illud ad rem maxime pertinet, ne decipiamur tendentes ad contemplationem veritatis, non ſolùm nomine Chriſti per eos qui nomen habent & facta non habent; ſed etiam quibuſdam factis atq; miraculis, qualia propter infideles cum fecerit Dominus, monuit tamen ne talibus decipiamur, arbitrantes ibi eſſe inuiſibilem ſapientiam, vbi miraculum viſibile videmus.* Ergo poſſunt auctore Auguſtino qui falſam doctrinam tuentur, jactare miracula, incautos decipere idonea. Addit Auguſtinus: *Sed fortaſſe quis dicat, non poſſe iniquos viſibilia illa miracula facere; & mentiri potiùs illos credat, qui dicturi ſunt. In nomine tuo prophetauimus & dæmonia ejecimus & virtutes multas fecimus. Legat ergo, quanta fecerint reſiſtentes famulo Dei Moyſi, Magi Ægyptiorum.* deinde affert verba Domini apud Matthæũ. O miſſa igitur ſecuritate illa, quam doctrina Baroniana poteſt incautis afferre, cum præſente animæ periculo; credamus potiùs Auguſtino, qui ſine diſcernenda eſſe miracula docet De ciuitate Dei, lib. 10. cap. 16. vbi expreſſis verbis oſtendit vir ſanctiſſimus, docenti è Scripturis, nec miracula facienti, potiùs credendum eſſe, quàm miracula facienti, & contra Scripturam loquenti. *Nihil enim credi Deus voluit, aduerſus Scripturarum auctoritatem,* inquit idem lib. 13. contra Fauſtum Manichæum. & contra Donatiſtas, non vno loco docet idẽ Pater, non ideò manifeſtari Eccleſiam Catholicam in Scripturis quærendam, quia miracula in ea fiant: ſed ea demum eſſe vera miracula quę in Catholica fiant, vt De vnitate Eccleſiæ, c. 17. Quod ait Baron. ad cõfirmationẽ veræ doctrinæ exhibita eſſe miracula, quotieſcunq; expedire Deo viſum eſt; aſſentior tota mẽte: tantũ addo, obſeruari hîc debere temporis diſtinctionẽ, ſi volumus ſentire cum Patribus. Primis Eccleſiæ naſcentis temporib. miracula neceſſaria erant, vt infidelib. diuinitas doctrinæ cœleſtis manifeſtaretur: vbi verò ſemel conſtituta eſt Eccleſia, & Scripturis ſua conſtitit in Eccleſia Dei auctoritas, non planè quidem miracula fieri deſierunt; ſemper enim facta ſunt, & veriſſimũ eſt, quod ſuper eo ſcribit Auguſt. Retractationum lib. 1. c. 13. ſed fieri ita vt initio & tam communiter, deſierunt. Itaque ſæpe legas apud Patres, deſiiſſe gratiã miraculorũ; vt apud Chryſ. l. 4. de ſacerdotio, τῆς δυνάμεως τῶν σημείων οὐδ᾽ ἴχνος

ὑπο-

ὑπολέλειπται, *virtutis ſignorum ne veſtigium quidem relictum eſt.* in Mattheũ homil. 33. *τὰ σημεῖα*, inquit, *ἔπαυσεν ὁ Θεός.* & ſæpe alibi. idem ſcribit Auguſtinus variis locis, vt lib. 3. De baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 16. & in Euangelium ſecundùm Matth. ſermone 18. vbi reddit rationem cur iam non fierent miracula ſicut olim: quia videlicet voluerit Deus, *Per iſta temporalia quæ videbantur, ædificare fidẽ ad illa, quæ non videbantur.* Eandem cauſſam reddit & Chryſoſtomus perſæpe. in Pſalm. 142. *ὅτε ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ οὔπω ἐξετέτατο, τὰ σημεῖα ἐγίνετο· νυνὶ δὲ οὐκέτι χρεία τούτων τῆς διδασκαλίας.* *quando notitia Dei nondum erat diffuſa, miracula fiebant: nunc ea docendi forma amplius non eſt opus.* & in Iohan. hom. 24. affirmat idẽ Pater miracula hodie petere, eſſe Deum tentare: eſſeque adeò infidelium non fidelium requirere miracula. Ait inter cætera: *διὰ τί νῦν καὶ νῦν σημεῖα γίνεται; εἰ γὰρ πιστὸς εἶ, ὡς εἶναι χρὴ, καὶ φιλεῖς τὸν Χριστὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ, οὐ χρείαν ἔχεις σημείων. ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίστοις δίδοται.* *Cur non hodieque fiunt miracula? Si tu fidelis es, vt par eſt te eſſe; & Chriſtum amas, vt amare debes, miraculis non indiges: nam hæc infidelibus dantur.* Eucherius Lugdunenſis in verba Euangelii Matt. 18. v. 1. *nobis ſigna & miracula nunc neceſſaria non ſunt, quibus ea quæ facta ſunt ſolummodo legere & audire ſufficit. Credimus enim Euangelio, credimus & Scripturis iſta narrantibus.*

CLIII. De Eccleſiæ dote altera, Scripturarum intelligentia. Oſtenditur quo fine Baronius altitudinem earum & difficultatem commemoret.

ANNI XXXIV. Nu. CCXV.

SEquitur dos altera, Scripturæ ſacræ intelligentia: quam Apoſtolis primò ait Baronius fuiſſe conceſſam: deinde transfuſam per eoſdem Apoſtolos in ſanctam Eccleſiã. Rectè ſanè & verè: atque hoc extra controuerſiam. Illa verò hodie, in hac lamentabili Dominici gregis laceratione, ingens eſt controuerſia; vtrùm è tot Eccleſiis toto mundo diſperſis, vna ſit aliqua, cui Scripturæ fuerint traditæ, & cui ſoli ius illas interpretandi conueniat. Sed quum videatur conditor Annalium de induſtria eam quęſtionem vitaſſe, qui in toto hoc ſermone commune Eccleſiæ nomen vſurpat, priuatæ nullius mentionem facit: ne nos quidem iſto loco illam attingemus. Erit in ſequentibus commodior occaſio de his agendi: vbi iudicium veteris Eccleſiæ & antiquorum Patrum ſuper ea momenti longe maximi controuerſia, ſi ita Deo viſum fuerit, ἀκριβῶς & accuratè exponemus. Interim obſeruet pius Lector κρίσιν Baronianam & ſcopum, in iis quæ de eo argumento ſcripſit hoc loco. Principiò altitudinem Scripturarum & obſcuritatem commemorat: de facilitate eiuſdem in iis quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, quæve ad morum emendationem pertinent, verbum nullum facit. Quorſum hoc? Fulcienda nempe erat Romanæ Eccleſiæ hodierna doctrina; quæ verbi diuini maieſtatẽ prætexens, vſum eius & notitiam populis Chriſtianis, quos in poteſtate ſua habet, penitus ademit. Romæ igitur, in Italia, Sicilia, Hiſpania, & aliis quoque

locis, Biblia, quamuis leuiter, inſpexiſſe, non impetrata præſertim venia, hæreſeos certiſſimum eſt argumentum. Viri ſancti Athanaſius, Baſilius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & alii omnes, de maieſtate diuinorum oraculorum locis innumeris ſuorum monimentorum grauiſſimè diſſeruerunt: iidem tamen omnes, Chriſtianorum vnumquemque nulla ſexus, nulla conditionis aut profeſſionis adiecta diſtinctione, admonent, hortantur, vrgent, vt ſacros libros, ſobriè quidem & cum timore ac tremore, ſed tamen aſſiduè legant, relegant, & quantum fieri poterit, in manibus ſemper habeant. Sciebant magni illi viri, multa eſſe in Scripturis difficilia, ardua, abſtruſa; quæ poſſe intelligere paucorum ſit hominum: nec minùs tamen clamat Chryſoſtomus: Οἱ βουλόμενοι σωθῆναι, προσεχέτωσαν ταῖς γραφαῖς. *Si quis vult ſaluari, ad Scripturas animum applicet.* homilia ſexta, in priorem ad Corinthios. Sciebant malos Chriſtianos & hæreticos in ſuam & aliorum pernitiem Scripturis abuti: nec minùs tamen clamat idem vir ſanctiſſimus, Ἀκούσατε παρακαλῶ πάντες οἱ βιωτικοὶ, καὶ κτᾶσθε βιβλία, φάρμακα ψυχῆς. *Vos appello ô Laici omnes, audite obſecro, parate vobis Biblia, animæ remedia.* cauſſam accipe, Τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς. *Malorum omniũ hæc cauſſa eſt, quòd Scripturæ ignorentur.* homil. 9. ad Coloſſ. his ſimilia paſſim ſcribit vir ille ſanctus, & cum eo omnes Patres. Qui ſi hodie viuerent, dictorum eiuſmodi, quæ nuſquam non in ipſorum ſcriptis occurrunt, tortoribus Inquiſitionis, vel Romanæ, vel Hiſpanicæ rationes reddere cogerentur: poſtquam facta rerum mutatione, verbum Dei haberi cepit *naſus cereus, ad res profanas & impias probandas*, flexibilior *& facilior, quam facile eſt ex pedibus aut ſemipedibus, aut penthemimeribus Virgilianis epithalamia, ſeu quiduis aliud congerere*; ſicut poſt alios ſcribit Pamelius Archidiaconus, ad Tertull. de præſcript. n. 137. Viderunt ſcilicet hodierni Doctores, quod Athanaſius, Chryſoſt. Auguſt. & reliqua veteris Eccleſiæ lumina non viderant. Sed de hac noua ſapientia, alio tempore σὺν Θεῷ cum cura ſumus dicturi. Addit Baronius, Scripturas ſine ope Dei, non poſſe intelligi; & hoc teſtimoniis aliquot Patrum confirmat: quaſi eſſet aliquis inter Chriſtianos, mentis ſuæ compos, qui hoc vel negaret, vel in dubium vocaret. Sed illud diſſimular; probè hoc intellexiſſe, probè cõſideraſſe ſanctos illos viros, de quibus modò dicebamus; qui tamen ex eo concluſionem eiuſmodi nunquã elicuerunt, atque ſit hodie. Extant apud S. Ephrem, apud S. Chryſoſt. apud alios Patres, ſalubeirimę admonitiones eò ſpectantes: extant etiam pręcepta de ratione legendi Scripturas: extãt denique precum ſanctiſſimarũ in eum vſum cõparatarum aliquot exempla, quorũ in diſſertatione de Scripturis à nobis proferuntur. Horum pietatem imitari ſatius erat; quàm de Scripturæ obſcuritate & difficultate longas declamationes inſtituere & poſtea inter libros damnatæ lectionis (niſi impetrata ſit venia) diuina oracula referre. Pergit verò Baronius, & Scripturas nominans *lapidem offenſionis, Petram ſcandali*, omnes eos, qui propitiis ingenii viribus freti, neque per oſtium ingreſſi,

ingreſſi, ad legendos libros ſacros ſe accinxerunt, pronunciat eſſe factos, vel auctores hæreſeum, vel ſectatores. Equidem de iis, qui ad lectionem Scripturarum opinione ſui tumentem animum, ſuperbum, profanum, impium attulerunt, facilè Baronio aſſentior. Vetus dictum eſt, τὰ μεγάλα τῶ Θεῶ δῶρα μέγαν ἔχει φόβον, & quo præſtantiora ſunt munera erga humanum genus; eo periculoſiùs in illis peccatur. Vt vinum, ſingulare Dei donum, ſi quis intemperanter illo abutatur, certam affert perniciem: ſic literæ ſacræ, diuinum illud animæ Chriſtianæ pabulum; ſi quis irreuerenter illas tractet, neq; ad Dei gloriam ſed ſuam potiùs lectionem illarum referat; perniciosiſſimè & mortaliter ipſum peccare nullum eſt dubium. Sed quum propter intemperantes, quorum eſt omnibus nationibus tanta copia, promiſcuum vini vſum nullus vnquam Rom. Pontifex prohibuerit; cur lectione Scripturarum populos interdicit? cur non illa potiùs amuleta & præſidia aduerſus hoc periculum vſurpat, quæ à veteribus, vt oſtendemus, conſtat eſſe vſurpata? Officium verò illud, cuius meminit hîc Baronius, ſine dubio eſt venia ab Epiſcopo impetrata, ex præſcripto Tridentinorum Patrum. Atqui durum eſt, eo iure quod Deus tibi dederit nullo tuo merito priuari te; niſi actione quadã ſubſidiaria in integrum fueris reſtitutus. Eſſet tamen fortaſſe hæc iniuria tolerabilis, niſi certiſſima experientia probaret, nouæ huius legis non eſſe finem alium, niſi vt horribili eius carmine à Scripturis populi Chriſtiani vniuerſi abſterreantur. Quod ait neminem vel ab aliquo cæleſti Angelo, vel ab ipſo Deo edoctum atque eruditum, poſſe tamen tutò quæ acceperit docere, niſi eadem omnia Eccleſia cõfirmatit; quia palàm è diametro pugnat cum iis quæ fecit Paulus, quæque ſcripſit in epiſtola ad Galatas; tota voluntate, toto animo reiicimus & Baronio Chryſoſtomum opponimus, cuius hęc ſunt verba ad eius Epiſt. cap. 1. ἦν ἀτοπίας ἐσχάτης τὸν παρὰ τῶ Θεῶ μαθόντα ἀνθρώποις ἀνατίθεσθαι λοιπόν. *Extrema abſurditatis res fuiſſet, ſi is qui à Deo doctus fuerat, poſtea cum hominibus contuliſſet.* & in eam ſententiam plura ibi dicit vir ſanctiſſimus Non aliud ſenſiſſe quàm Chryſoſtomum ne illos quidem Patres, quorum teſtimoniis abutitur hîc Baronius, demonſtrabitur ad annum Domini 44. num. 77. vbi iterum de re eadem agit Baronius.

CLIV. In hiſtoria Aſſumptionis quædam obſeruantur. De Actis Pilati, & eiuſdem Epiſtola. Ioſephi verſio Hebraica. Sibyllina oracula. Athanaſii Quæſtiones. Miraculum de veſtigiis Chriſti. Impreſſio Caluariæ. Epilogus.

Anni XXXIV. Nu. CCXXI.

IN parte vltima hiſtoriæ Euangelicæ, de Domini noſtri Ieſu Chriſti aſſumptione in cœlos; quæ prolixè deinceps exponitur vſque ad tmema 215. vbi rerum poſt aſcenſionem geſtarum narratio incipit; pauca ſunt quæ accuratæ Baronii diligentiæ attexantur. De Epiſtola & Actis Pilati ſic cenſeo. Veteres Romani ſtudio

ſingulari ſunt vſi, vt rerum omnium memorabilium, quæ in Vrbe factæ eſſent, aut caſu eueniſſent, memoria extaret. Eò ſpectabant Acta Senatus & Acta diurna populi, quæ ſumma cura, vt viri docti dudum obſeruarunt, & conficiebantur Romæ & cuſtodiebantur. Sed & in prouinciis eadem conſuetudo ab earum Præſidibus & Cæſarum procuratoribus videtur fuiſſe vſurpata. Non ſolùm enim per literas ſuas Rectores prouinciarum, ſi quid occurreret memoria dignum, Imperatorem faciebant eius certiorem, verùm etiã Acta rerum memorabilium ſuo iuſſu confecta ad eundem tranſmittebant. Eiuſmodi fuerunt Acta de rebus Domini ad Tiberium miſſa; quæ non à Pilato, ſed Pilati iuſſu fuerant Ieroſolymis confecta. Itaque Iuſtinus, qui primus omnium huius hiſtorię meminit, in Apolog. II. neque Epiſtolæ, neque Actorum Pilati facit mentionem: verùm τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων, *Actorum quæ facta ſunt, cùm Pontius Pilatus erat Iudææ Procurator.* & iterum, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων (malè editum αὐτῶν,) μαθεῖν δύνασθε. *poteſtis cognoſcere ex Actis confectis ſub Pontio Pilato.* Sed & Pilatum ipſum ſcripſiſſe ad Tiberium de Christo fit veriſimile. Tertullianus in Apologetico capite 5. & iterum cap. 21. vtrùm ad Acta an ad Epiſtolam Pilati reſpexerit, non facilè dixerim. Quemadmodum autem è teſtimonio Iuſtini & Tertulliani certò conſtat, Chriſtum Pilati operâ Tiberio innotuiſſe: adeò vt audiendi meo iudicio non ſint qui huic hiſtoriæ fidem abrogant: ita ex eorundem verbis colligere nõ poſſumus, vel Epiſtolam Pilati vel Acta, fuiſſe evulgata ſic, vt in manibus hominum verſarentur. Putem verius, notitiam huius rei perueniſſe ad Chriſtianos, per aliquem è Cæſarum miniſtris, qui ad Chriſtum conuerſus, quæ ipſe ſcrinia tractans Auguſtorum comperiſſet, fidelibus narrauit. Certè Euſebius cùm Hiſtoriam ſuam ſcribebat, neque epiſtolam, neq; facta Pilati viderat; neque aliud ea de re norat, niſi quod apud Iuſtinum legerat & è Tertulliano, vel per ſe vel per interpretem cognouerat. Nam alioqui, tantę vir diligentiæ & curioſitatis, ipſam epiſtolam vel Acta, in ſuos Commentarios fuiſſet proculdubio relaturus. In ſecunda Hiſtoria, capite II. locus è Tertulliani cap. 5. in Græcum ſermonem verſus habetur: niſi quòd vel Euſebius vel eius interpres, Tertulliani hæc verba omiſit, *quod illic veritatem illius diuinitatis reuelauerat*; Et ſententiam paullo aliter concepit. In Chronico Latino, res eadem breuiùs narratur, item in Græco, pag. 66. vbi ſcribendum eſt, Πιλάτος Τιβερίῳ τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνήνεγκεν (non ἀναγαγὼν, quod reſpuit Helleniſmus:) & καὶ τὰ τοῦ Χριστιανῶν δόγματος. Ne Cedrenus quidem aut Zonaras, qui tot ſeculis poſt Euſebium ſcripſerũt, vllam aliam eius hiſtoriæ cognitionem habuerunt, niſi quam ab Euſebio acceperant, cuius verba leuiter immutata deſcribunt. Ex his apparet quàm inſignis eorum impoſtura fuerit, quos non puduit epiſtolam Pilati & Acta à ſe conficta pro genuinis monumentis iactare. Acta producebant errori ſuo tuendo hæretici Teſſareſcædecatitæ; ſed quæ nemo cordatus dubitauit eſſe falſa; idcirco de iis ſic loquitur Epiphanius:

aius: ἀπὸ τῶν ἄκτων δῆθεν Πιλάτου αὐχοῦντες εὑρηκέναι τὴν ἀκρίβειαν, *gloriantes ſe accuratam veritatem inueniſſe ex Actis Pilati, ſcilicet.* Nec minùs falſa epiſtola illa, quæ in Annalibus è Pſeudohegeſippo deſcribitur. Nemo eam leget aliquo iudicio & literarum vſu præditus, quin fraudē ſtatim intelligat. Baronius quidem pro ſuſpecta illam habuit: ſed meliùs feciſſet vir eruditiſſimus, ſi manifeſtum plani alicuius figmentum penitus rejeciſſet. Sixtum verò Senenſem hominem eruditum, qui probè norat, eiuſmodi impoſturis nihilolim fuiſſe vſitatius, mirari ſatis non poſſum; qui illam ipſam epiſtolam, diuerſa tantùm Latinitate conceptam, in Vaticana, vt ait, à ſe inuentam, pro vero & germano antiquitatis monumento publicauit. Quod deinde ſubjicit Baronius de Ioſepho, quem vult videri iure merito reprehendiſſe tot locis in ſuperioribus: ſperamus, ſi quis ęquo animo legerit, quæ ad defenſionem magni illius ſcriptoris ſunt à nobis diſputata, facilè intellecturum, criminationes Baronianas eiuſmodi fuiſſe, quæ Ioſephi exiſtimationem augerent potiùs quàm imminuerent. Valde autem vereor, ne ex aliena fide ſcribat auctor, quæ narrat de codice Hebraico Ioſephi è Gręco tranſlato, quem ait extare in Vaticana, & ſeruare manifeſta veſtigia impoſturæ Iudæorum, qui locum de Chriſto, è lib. 8. capite 4. eraſerint. Ego verò non puto extare hodie in rerum natura, Ioſephi opera è Græco in Hebræum, vt ait Baronius, conuerſa. Extat quidem hiſtoria eiuſdem fere argumenti Hebraico ſermone eleganter contexta, ſub nomine *Ioſipon ben Gorion*, ſiue *Ioſephi Gorionida*: qui impoſtor inſignis ſic opus ſuum concinnauit, vt vellet videri à Ioſepho illud fuiſſe ſcriptum. Sed aliter catuli, aliter leones olent. adeò enim antiquus Ioſephus hic non eſt, vt recens admodum ſit ſcriptor, & quidem Gallus, vt certis argumentis demonſtrauit Ioſephus Scaliger in Elencho. Porrò etſi planus hic in multis Ioſephum ſequitur κατὰ πόδας, vel potiùs eius interpretem Latinum; totius tamen operis textura longè diuerſiſſima; neque in hunc ſcriptorem, quantum exiſtimo, poteſt cadere, quod ſuauiludius aliquis Baronio perſuaſit. Obſeruatio quæ ſubjicitur de libro Sibyllæ, notioni Quindecimvirûm ſubjecto, vt conſtaret fides oraculis Sibyllinis, quæ poſtea erant probaturi Chriſtiani; vt ingenuè dicam quod cenſeo, parū videtur probabilis. Nam quis dixit Baronio, teſtimonia quæ multò pòſt ceperunt ex oraculis Sibyllarum peti à Chriſtianis, fuiſſe deprompta ex iis libris qui ſeruabantur Romę à Quindecimviris? Vbique locorum circumferebantur oracula hexametris concepta, quæ Sibyllis vulgus attribuebat. Ex ingenti copia eiuſmodi vaticiniorum pauca iam olim à Romanis ſacerdotibus ſelecta, quòd viderentur ad Rempub. ipſorum pertinere, & Quindecimviris tradita diligenter cuſtodiēda. poſtea factę ſūt alię collectiones, quę iuſſu Patrū à Quindecimviris examinatæ partim rejectæ ſunt, partim admiſſę. Ex hac vera narratione nihil poteſt eius colligi, quod ſtudioſè adeò obſeruatur hic in Annalibus. Liber Quæſtionum, qui mox citatur ſub nomi-

nomine Athanaſii, ψευδώνυμος eſt, & magno illi Patri, quod pauci ignorant, falsò attribuitur. Miraculum de ſanctis Domini veſtigiis priſtinum ſtatum continuò recipientibus, quicquid homines moliantur; propter conſenſum tot ſcriptorum, & in his magni Hieronymi, qui fuit oculatus teſtis, fide mihi quidem videtur digniſſimum. Sed quod poſteriores ſcriptores narrant, de impreſſione caluariæ Chriſti in rupe, non hiſtoria videtur eſſe, verùm fabula ad imitationem miraculi huius conficta. Rem ita narrat Sanutus in Secretis, lib. 3. parte 11. cap. 9. in deſcriptione montis Oliueti. *Ibidem etiam oſtenditur locus, in quo fuit detentus à turbis, Iuda oſculo eum prodente: & veſtigia capitis ac capillorum eius: & in alio latere apparet impreſſio digitorum eius, ac ſi in paſta facta fuiſſet: quam impreſſionem dicitur feciſſe apprehendendo rupem, cùm teneretur à turbis. Et eſt mirum, quia experti recitant; quòd etiam ferreis inſtrumentis, non modò partem lapidis non poſſunt abſcindere: ſed nec pulverem quidem poſſunt elicere.* Tanti huius miraculi, quum nulla extet apud veteres mentio; conjicere ex eo prudens lector poteſt, quantum ſibi superiora ſecula permiſerint in fingendis ex animi libidine narratiunculis, quas pro veris miraculis populis talium auidis obtruderent.

Hæc habui, Chriſtiane Lector, quæ ad primam hanc partem Annalium Cardinalis Baronii obſeruarē: partim vt præclarè ab ipſo expoſita cōfirmarem aut illuſtrarem: partim, ſi quid humanitus illi excidiſſet, quod minùs rectum videretur, vt de eo candidè te admonerem. Zelus gloriæ Dei, veritatis amor, concordiæ in Eccleſia Chriſtiana cupiditas, hanc operam à me expreſſerunt; non liuor, non odium, non inanis gloriæ titillatio, quam certiore ſpe οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, poteram ex aliis ſcriptis mihi ſpondere: non denique alicuius ſpes commodi, aut iſtis ſimilis vlla alia cauſſa. Si quem ex his laborioſis vigiliis noſtris fructum Eccleſia Dei eſt perceptura; non meæ induſtriæ, quæ modica eſt aut nulla, ſed bonitati ipſius & miſericordiæ inenarrabili; in qua ſola ſpes mihi omnes meæ & ſunt & ſemper fuerunt poſitæ; feram id acceptum; & quāta maxima deuotione potero, gratias ipſi agam gratiſſimas atque humillimas. Culpæ ſi quæ ſunt; (neque aliter poteſt, in opere tam vario;) illę verò meæ ſunt. Condonet illas mihi Ieſus Chriſtus, & meliora me pro inexhauſta ſua benignitate dignetur docere. Interim hoc ſanctè profiteor, fuiſſe mihi propoſitum, doctrinæ Scripturarum, quam primitiua Eccleſia & credidit & docuit, mordicus in omnibus adhærere. An, & quatenus quod optabam ſim aſſecutus, iudicium eſto penes Eccleſiam verè Chriſtianam, verè Catholicam. Illi ego mea omnia ſcripta, & ipſum me, tota voluntate humiliter ſubmitto atque ſubjicio.

Τῇ ἐν ΜΟΝΑΔΙ παναγίᾳ καὶ ὑπεραῤῥήτῳ ΤΡΙΑΔΙ δόξα καὶ χάρις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

F I N I S.

SACRÆ SCRIPTVRÆ LOCA, DE QVORVM LECTIONE, AVT VERSIONE, aut interpretatione, aliquid obſeruatur in his Exercitationibus.

p. paginam denotat. c. columnam.

E VETERI TESTAMENTO.

Moſes.

Geneſeos, Cap.23.3. p.435. col.1. cap. 45.33.p.432.c.1.cap.49.10.p.6. c.1. c. 49.5.p.434.c.2.c. 49.10.p.5.& ſeqq.col.1.c.50.v.26.p.591.c.2.

Exodi, cap.38.v.8.pag.105.c.2.

Leuitici, cap.10.v.6.p.526.c.2.cap.21.v.10. pag.526.c.2.

Num.ca.11.v.25.p.614.c.20.v.10.p.434.c. 2.c.25.v.4.p.545.c.1.c.36.v.8.9.p.38 c.1

Deuteronomii, cap.21.v.22.p.542.col.2.ca. 23.v.17.p.255.c.1.c.eod. 8 p.179.c.2.

Ioſue.

Cap.8.v.29.p.543.c.1.c.14 v.15.p.552.c.1.

II. Regum.

Cap.11.p.105.c.2.p.545.c.2.

II. Paral.

Cap.11.v.16.434.c.2.c.30.v.15.419.c.2.

Dauid.

Pſal.21.v.18.p.546.c.1.

Canticum Cant.

Cap.2.v.14.p.680.c.2. c.3.v.9.p.434.c.2.

Eſther.

Cap.7.v.10.p.544.c.2.

Iſaias.

C.8.v.4.p.164.c.1.c.9.v.1.p.245.c.2 c.11.v. 8.p.159 c.2.c.19.p.173.c.1.c.22.v.22.p. 646.c.1.c.33.v.16,p.146.c.1.c.38.v.10. p.356.c.1.c.40.v.11.p.629.c.1.c.51.v.1. p.353.c.2 c.61.v.1 p.272.c.1.

Hieremias.

Cap.32.v.9.p.403.c.1.

Ezechiel.

Cap.1.v.5.p.208.c.1.c.9.v.4 p.546.col.2.c. 21.v.26.p.489.c.1.cap.38.v.12.pag 552. c.2.

Daniel.

Cap.3.v.5.pag.434.c.2.

Amoſus.

Cap.2.v.8.p.432.c.1.

Michæas.

Cap.5.v.2.p.43.c.1.

Habakuk.

Cap.3.v.2.p.148.c.2.

Sapientia Syrach, *ſiue* Eccleſiaſticus.

Cap.32 v.1.p.244.c.1.c.43.v.12 p.107.c.2.

Tobias.

Cap.2.pag.425.c.2.

Macchabaica.

I. cap. v. 63. p. 11. c. 2.
II. cap. 3. 9. p. 106. c. 1. cap. 3. 24. pag. 166. c. 2.

E Novo Testamento.

Matthæus.

Matthæi textus Græcus aſſeritur cõtra illorum audaciam, qui volunt eius auctoritatem pẽdere ab Hebraico Ebionitarum, iampridem amiſſo. p. 243. c. 1. p. 548. c. 2. p. 611. c. 2. de auctoribus Græci textus, p. 558. col. 2.

C. 1. v. 11 p. 117. c. 1. c. 2. v. 1. p. 158. c. 1. p. 162. c. 1. 630. c. 2. cap. 2. c. 2. 6. 11. p. 161. c. 2. v. 23. p. 190. c. 1. c. 3. v. 3. p. 116. c. 2. c. 4. v. 18 p. 214. c. 2. c. 6. v. 7. p. 287. c. 2. eod. 11. p. 467. 468. c. 15. v. 24. p. 661. c. 2. c. 16 v. 17 p. 116. c. 2. c. eod. v. 15. 16. 17. 18. *lege diatribam* 12. *Exerc. decimaquinta, c. eod.* 23 p. 388. c. 1. c. 20. v. 25. p. 182. c. 1. c. 21. v. 9. p. 394. c. 1. c. 22. v. 11. p. 4 6. c. 1. eod. 17. p. 399. c. 1. c. 23. v. 3. p. 665. c. 2. eod. 35. p. 174. c. 2. 26. v. 5. p. 424. c. 1. eo. 26. p. 461. c. 2. eod. 30. p. 519. c. 2. c. 27. 34. p. 461 eod. 51. p. 571. c. 1. eod. 60. p. 278. c. 1. c. 28. v. 1. p. 554. c. 2. eod. 2. p. 578. c. 1.

Marcus.

Euangelium Marci, quod hodie extat, non fuiſſe translatum è Latino: ſed contrà Latinum quod habetur è Græco eſſe deriuatum, cõtra Baronii & Bellarmini ſententiam monentur lectores, p. 306. c. 1. & 681. col. 2. alibi clariſſimè demonſtratur.

Cap. 3. v. 21. p. 302. c. 2. c. 6. v. 39. p. 305. c. 2. c. 14. v. 26. p. 519. c. 2. eod. 51. p. 522. c. 2. eod. 64. p. 530. c. 1. c. 15. v. 23. p. 548. 549. c. 2. eod. 24. p. 561. c. 2. eod. 25. & 33. pa. 588. c. 2. eo. 42. 417. c. 1. c. 16. v. 1. 543. c. 1. eod. 1. & 9. p. 116. c. 2. eod. 14. pag. 605. c. 2. eod. 7. p. 599. c. 1. de capite vltimo quædam notantur, p. 601. col. 2.

Lucas.

Cap. 1. v. 23. p. 111. c. 1. c. eod. 59. p. 219. c. 1. c. 2. v. 2. p. 126. c. 2. p. 127. c. 1. eo. 4. p. 147. c. 2 eod. 7. p. 144. c. 1. 2. eod. 22 p. 170. c. 1. ca. 3. v. 1. p. 211. c. 1. eo. v. 2. p. 219. c. 2 c. 6. v. 13. p. 275. c. 2. 276. c. 1. c. 7. v. 37. p. 292 c. 2. c. 9. v. 18. p. 311. c. 1. c. 19. v. 5. p. 269. c. 2. ca. 22. v. 20. p. 483. c. 1. eod. 32. p 640. c. 1 c. 23. v. 2. p. 532. c. 1. eod. 38. pa. 562. c. 1 2. eod. 44. p. 588. c. 2. eod. 47. p. 573. c. 2. eo. 53. p. 378. c. 1. eod. 54. p. 416. c. 2. ca. 24. v. 41. p. 606. c. 1.

Iohannes.

C. 5. v. 46. p. 356. c. 2. c. 10. v. 16. p. 659. c. 1. c. 11. v. 1. p. 394. c. 1 c. 12. v. 7. p. 296. c. 1. c. 13. v. 1. 415. c. 2. eo. 4. 5. & 10. p. 436. c. 1. 435. c. 1. p. 422. c. 1. c. 18. p. 111. c. 1. eod. 25. p. 126. c. 1. eod. 28. pag. 418. c. 1. eo. 5. 31. p. 529. c. 2. eod. 39. p. 423. c. 2 c 19. v. 2. p. 531. c. 2. eod. 14. p. 588. c. 2. eod. 19. & 20. p. 562. 563. c. 2 eod. 23. pag. 553. 2. eod. 29. p. 567. c. 2. eod. 31. p. 587. c. 2. cap. 20. v. 4. p. 600. c. 1. eod. 17. p. 605. c. 1. eod. 23 p. 612. c. 2.

Acta.

Cap. 1. v. 14. p. 599. c 2. eod. 18. p. 527. c. 1. c. 2. v. 42. p. 466. c. 1. c. 5. 11 36 37. p. 175. c. 7. v. 16. p. 117 c. 1. eod. 43. ibid. c. 13 v 2. pa. 472. c. 2. eod. 20. p. 127. c. 1. c. 17. v. 23. p. 480. c. 2.

Paulus.

1. *Corinth.* 10. v. 3. 4 p. 465. c. 2. *ibid.* 12. 8. p. 117. c. 1 *ibid.* 16. pa. 445. c. 1. & 456. c. 1. *ibid.* 21. p. 464. c. 1. c. 11. v. 20. p. 450. c. 2. & 453. 454.
Galat. c. 2. v. 8. p. 661. c. 1.
2. *Theſſal.* ca. 2. v. 7. p. 478. c. 2.
1. *Timoth.* c. 4. v. 3 p. 117 c. 1.
2. *Timoth.* c. 4. v. 10. p. 116. c. 2.

Iacobus.

Cap. 2. v. 2. p. 534. c. 1. 2.

Apocalypſis.

Cap. 3. v. 7. p. 645. c. 1. c. 19. v. 15. p. 630. c. 2.

SANCTO-

SANCTORVM PATRVM ET ALIORVM AVCTORVM VETERVM QVI IN HIS EXERcitationibus laudantur, illuſtrantur, emendantur,

INDEX.

Prior numerus paginam, ſecundus columnam denotat.

A.

ABen Eſra, pag 250.1.
Ælianus, p.62.c.2.p.219.1.
Æſchylus, p.189.1.
Aimonius mon.p.517.1.
Alphonſus Toſtatus Epiſc. Abulenſis, p.219.c.2.p.223.2.p.265.1.p.268.1.p.284.1.p.325.2.p.366.1.p.339.2.p.622.2.p.627.2.
B. Ambroſius, p 12.1.p.236.2.p.265.2.p.544.2.p.360.1 p.408.2.p 45 .2.p.457.2.p.458.2.p.486.1.p.489.2.p.492.2.p.497.2.p.501.2.p 508.1.p.515.516.1.p.522.2.p.592.1.p.6 6.1.
illuſtratur, aut à prauis interpretationibus vindicatur p.12.1.p.28.1.p.108.1.p.237.2.p.262.2.263.1.2.p.313.1.330.1.2.p.366.2.p 367.1 p.378.2.379.1.p.592.1.p.625.2.
Ammianus Marcellinus, p 56.2.p.635 1. *error illius*, p.45.2.
Ammonius Alexandrinus, p 21 .2.
Ammonius gramm.p.29.2.
Anacleti Papę decretalis falſa, p.242.1 p.370.2.
Anaſtaſius Sinaita, p.263.1.p.409.1.p.458.2.p.5 8.2.
Anatolius p.415.1.
Angelus Caninius, p.395.1.
M. Antoninus Imp. p.78.2.
Apollonius gramm.p 348.1.
Apollonius Tyaneus, p.78.1.
ApoſtoloEuangelia Græcæ Eccleſ.p.155.2.p.159.2.p.170.1.
Appianus, p.46.1.p.119.2. *emendatur*, p.120.2.
Apuleius, p.290.2.p.298.1.
Ariſteas, p.536.1.
Ariſtophanes, p.286.1.p.329.2. p.417.1. eius Scholiaſtes, p.484.2.
Ariſtoteles, p.35 1.p.72.1.p.156.1. pag.179.1.p.337.1.470.2.p.474.2.p.533.1.
Arriani Diſſertationes Epict.p.229 2.p.444.2.p.481.2.
Artemidorus, p.484.2.
B. Athanaſius, p.72.2. p.489.1.492.1.p.629.2.p.637.1.
exponitur, p.598.1.
liber Quæſtionum ὑποβολιμαῖος, p.678.1.
Athenæus, p.129.2 p 162.1 p.167.1. p.220.1 p.244.1.2. p.247.1.p.2 7.2.p.348.2.p.474.1.p 521.1.p 550.2.
B. Auguſtinus, p. .1.p. .1.p.68.2. p.85.2.p.89.1 p.91. . p.98.1 2. *& deinceps paſſim.*
illuſtratur, p.333.1.p 584.1.2.
defenditur aduerſus nouas quorundam accuſationes p.235. 2.p.383.1.2.
aſſeritur eius vera ſententia, p.382.1.p.

383 1 665.1.2.
obſeruatio illius parum vera, p. 474.2.
Manuale *non eſt Auguſtini*, p.237.1.
ſermo Ambroſii malè ei attributus, 237.2
Aurelius Victor, *notatur*, p.45.2.

B.

BAlſamon, p.472.1.p.488.1.p.503.2.p.505.1.p.510.1.p.593.2. pag. 594.1.
Barlaam Epiſc. Hieracenſis, p.316.1.p. 410.411.p.486.2 p.668.2.
Barlaam monachus, p.316.1. p.329.2.
Baſilius Magnus, p.94.2.p.216.1.pag. 318.1.p.330.334.1.p.365.1.p.385.1.pa. 479.1.p.461.1.p.463.2.p.476.1.pa. 490.1.p.495.2.p.498.1.p.500.1.pag. 505.1.p.508.1.p.509.1.2.
judicium de libro Baſilii contra Pneumatimachos, p.459.1.490.2.
Baſilius Seleucenſis, pag.171.2.227.1. 293.2.334.2.336.2.344.2.345.1.357.2. 520.2.628.2.629.2.
S.Beda, p.188 1.480.2 506.518.1.660.1.
illuſtratur. p.521.2.
credulitas eius nimia. p.580.1.2.
liber eius de locis ſacris plenus fabularũ, p.150.1.2.
Beniaminus Tudelenſis, p.171.255.2. 275.1. *illuſtratur*, p256.1.
S. Bernardus. p 223.1.455.1.
eius vera ſententia aſſeritur. p.653.1 2.
Burchardus, p.148.1.

C.

CÆſarius Arelatenſis, p516.2.517. 1.629.2.
Callimachus, p 289.1.
Canones Apoſtolici, p.171.1.387.1.
fides eorum incerta. p.591.1.
Capitulare Caroli M.p.517.1.
Carmen aureum, 447.1.
Cenſorinus, p.132.
Claudianus Mamertus, p.497.2.
Claudianus poëta, p.78.1.
Clemens Alexandrinus, p.2.1.170.2. 172.1.273.1.288.2.422.2.460.1. 470. 1.483.2.535.2.628.2.
illuſtratur, p.21.2.294,1.470.1.
ἀκρισία eius circa libros Apocryphos, p. 27.1.68.1.
error, p.112.2.
Clementis Papę *epiſtolæ falſæ*, p.354.1.
Clementis Conſtitutiones, p.270.2. 667.2.668.1.
eſt liber Apocryphus, p.296.2.531.1.
Columella, p.156.2.
Concilia *Agathenſe*, p.516.1. *Ancyranũ*, p.473.2.505,1. *Carthaginienſe*, 333.2. 515.2. *Chalcedonenſe*, p.371.1.670.2. *Conſtantinopolitanum II. Oecumen.* p. 670.2. *Conſtantinopol. prouinciale* pa. 671.1. *Epheſinum*, 472.2. *locus ex eius Actis illuſtratur*. 201.2. 202.1. *item* 305. 2. *Florentinum*, 410.2. *Laodicenum*. 460.2. *Neocæſarienſe*, 240.2. *Nicenũ I.* 461.2.506.1.508.2.510 2.637.1. *Nicenum II.* 385.2. *Romanum ſub Gelaſio*, 27.2. *aliud*, 371.1. *Toletanum*. pa. 500.2. *item*. 502.505. *in Trullo* 514.2
Cornelius Papa, 515.2.
Cornelius Tacitus, p.23.2.35.1.126.1 333.2. *error illius*, p.591.2.
Cteſias, p.541.1.
Cyprianus, p.125.1.318.1.442.1.2.470. 1.502.2. 503.1. 504.1.2.614.2. 664.1.
vera lectio aſſeritur, p.307.2.308.1.
vindicatur à prauis expoſitionib. p.366. 1.2 375.2.632.1. 2.633.1.
liber de cœna Domini, p.454.2. 455.1. 457.458.1.469.1.
B.Cyrillus Alexandrinus, p.69 2.328. 329 361.2.460.1.497.1.502.2. 504.1. 519.1.557.1.723.2.
illuſtratur, p.5.2.
hallucinatio eius in hiſtoria, p.10.2.
Cyrillus Ieroſolymitanus. p.18.1.76. 2. 240.2. 361.2. 408.2. 476.1. 490.1. 491.2.496.2 497.1.502.1.503.1.506. 2. *emendatur*, p.149.2.150.1.

illu-

illuſtratur, p.170.2.581.1.
exponitur, p.396.2.395.2.650 1.2.
Catecheſes *verum illius eſſe opus*, p.581.1.
Curopalata, p.553.2.

D.

DAuid Cinchi, p.108.1.164 1.222. 2.404.2.421.1.647.2.
Decretales veterum primorum Paparum, falſæ, p.370.1.667.1.
Demetrius Chomatenus, p.461.1.
Demetrius Phalereus, p.498.2.
Demoſthenes. p.87.2.163.1.537.1.
Digeſta Iuris ciuilis Roman. p.537.1. 562.2.564.1.567.2.
Diodorus Siculus, 69.1.87.2.88.1.166.2
Diogenes Laërtius, p.56.2.297.2.524. 2.529.1.
Dion Chryſoſtomus, p.291.1.
DionCocceius, p.56.28.2.1.118.1.122.1. 2.128.1.183.1.186.2.291.2.541.1.
exponitur, p.46.1.2.193.1.2.
Dionyſius Epiſc. Alex. p.524.2.
Dionyſius Areopagita, p.72.1.77.1. 78.2.486.2.492.1.495.1 504.2.5 3.2. 668 1.
illuſtratur aut explicatur, p.311.2.448. 2.451.1.454.2.475.2.499.2.
ſtylus Dionyſii qualis. 471.2. *quare talis*, 498.1.2. *decius germanitate vanum Billarmini judicium*, 668.1.2.
Dionyſius Carthuſianus, p.354.2.398. 1.601.2. *hallucinatio eius*, 245.1.
Dionyſius Halycarnaſſ. p.156.1.166.2. 289.2.327.2.478.2.479.1.
Dionyſius Longinus, p.134.1.

E.

ECkbertus. p.455.2.458.2.
Elias Iudæus, p.108.1.127.1.145.1. 167.1.287.1.
refutatur, p.401.1.
Eligius, p.501.2.512.1.
Emanuel Imp. 299.1.
S. Ephrem, 674.2.
Epicharmus, 189.1.
S. Epiphanius, 8.1.95.1.97.2.110.1.117. 1.148.1.168.1.169.1.194.2.203.1.396. 1. 475.2.486.1. 493.2. 495.1. 512. 2. 594.2.597.1.
credulitas eius nimia, 308.2.604.2.
lapſus in hiſtoria, 112.2.
Helleniſmus eius qualis, 63.2.
illuſtratur, 54.2. 63.1.2. 221 1. 271.1. 2741.276.1.535.1.367.368.1.402 2. 508.2.
emendatur eius editio Gr. 55.2.59.1.64. 2.226.1.267.2.597.1.599.1.
defenditur Ep. p.161.1.301.2.
Etymologicum M. pag. 163 1.247.1. 301.2.
Euagrius, 158.1 395.1.506.1.
Eucherius Lugdunenſis, *qui in editionibus eſt* Euſebius Emiſſenus, 225.1. 298.2.573.1.
lapſus inſignis illius, 596.1.
Euripides, 108.1.192.1.551.2.
Euſebius Cæſar. 8 2.71.1. 147.1. 151.1. 167.1.183.2.257.2.282.1.299.1.326.2. 360.1.362.1.401.1.460.2.484.2.506. 2.511.2.528.1 579.1.
illuſtratur, 16.1.132.2.185.1.329.1.572.2 611.1.676.2.
corrigitur, 48.1.147.1.676.2.
notatur, 68.1.173.2.572.2.
eius liber Ms. De nominib. locorũ, 115.1. 246.1.249.2. 255.2. 256.1.521.1. 551.2.610.
Euſtathius, 153.1.286.2.341.1.
Euthymius Zygabenus, 6.1.441.1.516. 1. 534.2.561 1.2. 594.1. 620.2.624.2. 627.1 2.660.1.
Eutropius, 45.2.

F.

FLorus, 195.2.

G.

GAlenus, 70.1.444.2.533.1.2. 558. 1. 2.
illuſtratur, 560.2.561.1.

corrigitur, eius edit. Gr. 210.1.
Geminus Aſtronomicon. 390.1.
emendatur, 390.1.
Geographus Arabs. 146.1.
Georgius Syncellus, 84.2.
Germanus Patr. 100.1.551.1.
Gloſſa Ordinaria. 9.1.106.1.107.1.110.1.147.2.208.2.334.2.
Gloſſa in Extrau. 316.2.
Gloſſarium Græcolat. 46.2.147.2.335.1.399.1.500.2.544.1.
Glycas, 116.2.
Gratianus. 566.1.
error illius. 514.2.
Gregorius Magnus, 308.2.318.1.451.1.500.2.502.1.600.1.
exponuntur dura quadam illius dicta, 657.1.
S. Gregorius Nazianzenus, 86.2.132.2.145.2.164.1.168.1.169.1.204.1.242.2.255.1.272.2.298.1.399.1.487.1.490.2.493.1.496.1.1.510.1.1.628.2.629.2.
illuſtratur, 149.2.242.2.290.1.387.1.407.1.408.2.454.2.470.2.
S. Gregorius Nyſſenus, 57.2.102.1.116.2.171.2.342.1.359.2.465.2.
exponitur, 149.2.594.1.
Gregorius Thaumaturgus, Neocæſ. Epiſc. 199.1.203.2.487.2.
Gregorius Turonenſis. 123.1.
credulitas eius nimia ibid. & 580.1.2.
Gregorius VII. *ſiue* Hildebrandus, p. 372.2.
eius epiſtola ad Germanum Ep. Metenſem. 373.1.
Eiuſdem Sententiæ, *ſiue* Dictatus, 373.1.2.374.1.379.1.666.2.

H.

Hadrianus Imp. 275.1.
Hadrianus Papa, 258.2.
Hegeſippus ſcriptor ψευδεπίγραφος, 11.1.6.7.1.
Herodotus, 214.1.541.2.560.1.2.
exponitur, 541.2.
Herodianus, 541.1.
Heſychius, 57.1.108.1.485.1.557.2.558.1.561.2.
arguitur, 399.2. *emendatur,* 559.2.
Heſychius presbyter. 458.1.504.2.
S. Hieronymus, 107.2.146.1.2.149.1.2.156.2.157.1.173.1.174.2.222.2.243.1.246.1. *& deinceps paßim,*
expenditur eius locus, 51.2.169.1.611.1.
illuſtratur & exponitur, 240.1.598.2.
lapſus illius, 572.2.
vindicatur à prauis interpret. 378.2.391.2.633.2.634.1.
defenditur aduerſus Bar. 228.1.2.
S. Hilarius, 226.1.316.1.315.2.348.1.351.2.296.2.502.1.629.1.
vindicatur à prauis interpr. 378.1.
Hilarius Papa, 318.1.
Hippocrates, 77.2.533.1.
Hippolytus Martyr, 240.2.
Hirtius, 552.1.
Homerus, 57.1.239.1.328.1.341.1.2.348.1.356.1.361.1.540.2.599.2.
Humbertus Sylue candidæ Ep. 189.2.204.2.245.2.429.2.455.1.

I.

Iacobus de Vitriaco, 221.1.223.2.
Iamblichus, 69.2.478.1.
Ignatius Antioch. Ep. 307.1.382.2.466.2.475.1.594.2.
exponitur, 468.2.
varia lectio indicatur, 611.1.
quædam in eius Epiſtolis adulterina, aut etiam Barbara, 669.1.
Incerti Scriptores, aut ψευδεπίγραφοι, 70.2.1.5.2.
Auctor Operis imperfecti in Matt. 145.2.
Epiſtola ad Abgarum, 257.1.
Euodius, 99.2.149.1.
Homiliæ in Marcum falsò attributæ Chryſoſtomo, 221.1.
Homilia in Lucam falsò adſcripta Chryſoſtomo, 151.2.159.1.

Liber

Liber falsò tributus Hieronymo, p. 90.1.2.
Acta Pilati & epiſtola, 675.2.
Annius Viterbienſis impoſtor, cum ſuo Pſeudophilone, & cæteris figmentis, exagitatur, 19.1.131.1.183.1.2.217.2.
Innocentius Papa, III.242.1.2.410.2.455.1.469.1.
Iobius, 5.2.
Iohannes Caſſianus, 56.2.168.1.285.1.
illuſtratur, 57.1.
S. Iohannes Chryſoſt.64.2.100.2.109 1.2.128.2.129.2.151.1.155.1.161.2.167.2.172.1.2.*& paſſim ſingulis ferè paginis.*
illuſtratur, 5.3.1.2.34.2.168.2.227.1.326.2.330.1.332.2.333.1.476.2.
dubitatio de hiſtoria aut ſententia ab eo prodita, 113.1.180.2.520.1.
eius μνημονικὸν ἁμάρτημα, 461.1.
vindicatur à prauis interpretationibus, 380.1.2.605.2.621.1.2.628.1.2.639.1.2.
eius editio Etonenſis, 154.1.
Iohannes Citri Ep. 273.1.
Iohannes Damaſcenus, 76.1.258.2.361.2.350.2.469.1.505.2.511.1.
illuſtratur, 97.1.
libri De imaginibus fabularum pleni, 270.1.
Ioſephi Scriptoris Chriſtiani Commonitorium, 607.1.
Ioſephus, 9.2.82.2.99.2.124.2.125.1.2.133.1.164.2.177.1.178.2.188.2.2.205.2.212.2.252.2.292.1.304.2.317.2.432.2.535.1.542.2.563.2.644.2.
aſſeritur fides illius 27.2.136.2.
illuſtratur, 29.1.30.1.& 2.34.2.43.2.45.2.46.1.53.2.61.1.104.1.105.1.120.1.2.137.2.138.1.2.140.2.212.2.213.1.2.268.2.276.2.277.1.321.1.390.1.396.1.552.2.553.1.570.1.586.1.
emendatur Cod. ex Gr. 44.1.118.2.120.2.122.1.123.1.138.1.139.1.205.1.265.2.266.1.392.2.393.1.408.1.
codices illius iam olim corrupti 139.1.2.140.1.2.
defenditur contra Baronium, 118.1.2.136.2.137.1.178.1.184.1.2.186.2.193.2.194.1.205.1.206.2.207.1.248.1.2.573.1.
ſuſpicio de errore Baronii ſuper codice Ioſephi Hebraico in Vaticana, 677.1.
error Ioſephi. 136.1.2.250.2.
Ioſephus ben Gorion, 107.2.
corrigitur eius editio, 50.2.
illuſtratur, 55.2.
notatur, 121.2.586.2.
cõ̃uincitur eſſ. impoſtor, 251.1.586.2.677.2.
Irenæus, 77.1.471.2.
exponitur, 582.1.587.2.588.1.
vetus interpres Ir. 534.1.588.1.
Iſæus, 87.2.
Iſidorus Hiſpalenſ. 169.2.367.1.452.2.
Iſidorus Peluſiota, 117.1.168.1.273.2.469.2.511.1. *illuſtratur*, 560.1.2.
notatur, 220.2.398.1.
Iuchaſin Abrahami Zacuti, 11.2.17.2.20.2.25.1.44.2.52.1.59.2.91.1.2.157.1.177.2.421.1.428.1.520.2.587.1.
Iulianus interpres Nouell. 477.1.
Iulius Africanus. *traditio eius examinatur*, 26.2.27.1.137.2.
illuſtratur, 96.1.2.
Iulius Firmicus, 359.1.
Iuſtinus Martyr, 25.1.85.1.229.1.509.1.471.1.
illuſtratur, 4.2.5.1.43.2.17.2.457.1
exponitur & emendatur, 12.2.13.1.2.76.2.676.1.
lapſus eius, 81.1.112.2.146.2.
Iuſtinianus Imp. 471.1.472.2.
Iuuencus poëta 529.1.
Ius Canonicum Gr. 573.2.574.1.

L.

LAmpridius, 395.1.
illuſtratur 400.1.
Latinus interpres Bibliorum, *expenditur*

ditur eius verſio, 11.2.18.2 88.1 187.1 156.1.157.1 179 2.180.1.221.1.257.1. 288.2.355.1.359.1.4 8.1.414.1.475.1 533.1.540.1.546.2.547.1.594.2.647.1.
defenditur contra Baron. 342.2.
Leo Imp. 471.1.486.2.
Leo Magnus Papa, 371.2.464.1.465.2. 421.1.658.2.
dura quadam illius dicta molliuntur, p. 384.2.656.2.
Lex iuris Iudaici exponitur, 579. 2. 580.1.
T. Liuius, 46.2 81.1.199.1.485.1.565.1.
Liturgiæ veteris Eccleſ. 456.2. 458.2. 459.2. 468.2. 486.1.2. 489.1.2.510.1. 314.1.516.1.
Lit. quæ dicitur Iacobi, 463.2.514.1.
Lit. Clementis, 508 2.
Lit. Baſilii.299.1. 461.1.463.2.
exponitur, 458.2.459.1.
Lit. Chryſoſtomi, 507.1.
Lit. Moſarabica, 467.1.
Lombardus, 615.1.616.1.
Lucianus ſcriptor Eccl. 266.2.
Lucianus Samoſ. 291.1.537.1.
Lyſias, 470.2.

M.

Martialis, 525.1.
Martyrologia, 159.2.573.2.
Matthæus Pariſienſis, 62.1.580.2.
Maximus Abbas, 214.2.
Maximus interpres Dionyſii Areop. 454.2.460.1.2.
Menologium Gr. 155.2.170.1.
Megilla Taanith, 421.2.
Mercurius Triſmegiſtus, 92.2.
tituli librorum ſub eo nomine olim editorum, 70.1.
probatur eſſe librum ψευδεπίγραφον, *diatriba X. Exerc. prima,* 71.1.
emendatur, 73.1.74.1.
Metrodorus, 410.1.
Minutius Felix, 547 2.
Moſes ben Maimon, 17.2.26.2.61.2. 217.1.276.1.320.1.353.2.358.2.419.1. 425.1.435.2.538.2.548.1.2.563.1.567. 1.576.2.577.1.583.2.
vindicatur à falſa interpr. 577.1.
Moſchopulus, 399.2 400.1.

N.

Nathan Iuſtus, *ſiue* Baal Aruk, 44.1.162.2.
Nicephorus Calliſtus, 94.1.114.2.
ſcriptor fabuloſus, 95.2.405.2.
hallucinatio illius, 245.1.
Nicephorus Patriarcha in Chronico, 48.1.
error illius 48.2.215.1.
Nicophon, 220 1.
Nicetas Choniates, 495.2.
Nicetas interpres Gr. Naz. 149.2.
Nicolaus Cabaſila, 449.1.2. 454.2. 507.1.536.2.
Nicolaus Lyranus, 294.2.307.1.660.1
lapſus eius, 9.1.
Nonni paraphraſis, 453.1.526.2.551.2. 557.1.2.562.2.566.2.587.2.630.1.
illuſtratur, 457.2.589.2.
notatur, 557.1.562.1.

O.

Oecumenius, 352.1.262.2.459.2. 527.2 528 1.
Olympiodorus in Meteora, 203.2. in Phœdonem, 481.2.482.1.2.
Optatus Mileuitan. 228.1.355.2 464. 1.501.2.618.2.536.2.
error illius ex imperitia linguæ Hebraicæ, 198.1.
vindicatur à praua interpr. 660.2.
Oraculum vetus, 84.2.
Origenes, 7.2.68.2.71.1.81.2.82.1.146. 2 177.1.230.1.231.1.344.1.2 346.1.362 2.382.1.470.1.504.1.536.1.
hallucinatio eius in loco Lucæ, 170.1.
item in loco Ioſephi 28.2.
homilia de S. Maria Magdalena *vix* eſt Origenis, aut certè ſcripta à iuuene, 293.2.294.1.

P.

INDEX.

P.

PAchymeres interpres Dionyſii Areop. 449.2.475.2.486.2.
Pæanius, 45.2.
Palladius ſcriptor Eccl. 55.1.475.2.
Papias 528.1.2.
Paraphraſtæ *ſiue* Targumim, 24.2.108.1 404.2.
Paraphraſis Ieroſolymitana, 7.2.
Paraphraſis Ionathanis, 7.2.88.1.106.1.435.1.
reprehenditur, 403.2.404.1.419 2.
Paraphraſis Onkeli, 7.1.404.1.2.405.1.419.2.433 1.
Paraphraſis Syriaca N.T. 145.1.156.1.160.2. 162 1.222.2.256.2.408.2. 456.2.466 1.534.1.
emendatur, 250.1.289.1.534 1.
illuſtratur, 341.2.450 1.
reprehenditur, 272.2.
Paraphraſis Arabica N.T. 116.2.256.2 160.2.1.22: 162.2.256.2.302.2.534.1.
reprehenditur, 272 2.343.1.562.1.
Paraphraſis Hebraica Matthæi, 162.1 2.
alia paraphraſis, *notatur*, 356.2.
Paulus Burgenſis, 412.2.414.2.
Paulus Mittelburg. Ep. Foroſ. 412.2.
eius ſomnium, 428.1.
Paulus IC. 146.2.537.1.
Paulinus, 227.2.
Petronius, 438 2.570.2.
Petrus Alexandrin. 590.1.
Petrus Chryſologus, 364.1.
Petrus Comeſtor, 165.1.
Petrus Laodicenſis, 469.1.
Perſius, 433.1.439.1.
Philaſtrius 60.1.
Philo Iud. 26 1.2.60.2.107.2 158.1.2.163 1.207.1.305.2.323.1.406.2.409.1.414.2.421.2.432 1.2.545.2. *illuſtratur*, 61.2 328.1.431.1.432.1 2.437.2.542.1.2.585 1.
Philotheus Patr. 495.1.
Photius, 410.1.451.2 490.1.503.2.590.2.
eius error, 32.2.
Pindarus, 360.1.
Plato, 69.1.74.2.77.1.277.1.298.1.444.2.481.2.520.2.558.2.
Plautus, 548 1.
Plinius, 25.2.134.1.155.2.529.2.
exponitur, 13 5.2.
Plutarchus, 47.1.56.1.83.1.2.197.1.201.2.451.1.483.1.524.2.532.2.541.1.548.1 555.2.565.2.
illuſtratur, 544.1.2.565.2.585.1.2.
Polybius, 138.1.2. 276.2. 289.2. 390.1.525.1.541.1.
Porphyrius, 483.1.
Procopius, in Iſa. 360.1.646.1.
Procopius hiſt. 258.1.283.1.
Propertius, 134.1.

R.

RAbbini, 62.2.162.2.117.1.275 1.287.1.392.1.421.1. 425.2. 435.2.479.1.538.1.2.549.1.552.2.569.1.583 1.
Rituales libri Gr. 486.2.
Rituales Hebr. 395.1.472.2.
Ruffinus, 104.2.251.1.
notatur eius verſio, 28.1.54.1.122.1.139.1.2.186.2.329.1.
corrigitur, 123.2.265.1.605.1.
Rupertus Tuitienſis, 600.2.

S.

SAlomon Iarchi, 104.2.419.1.433.1.434.2.
Samuel in Pirke auoth. 215.2.
Samuel ben Meir, 577.2.
Seder Holam Zuta, 9.2.17.1.
Sedulius, 600.2.
Seneca, 78 1.
Septuaginta Bibliorum interpretes, 7.1.135 2.143.1.148.2.356.1.358.2.359.1 419.1.471.1.540.2.544.2.545.1.547.1.
Veteres Iudæi eorũ verſione nõ vſi, 180.2
Editio Græca Romana non eſt vt putabat Bar. ipſa verſio τῶν LXX. 1,5.2.
Seruius, 78.1.289.2.558,1
Sibyllina oracula, 66.1.157.2.677.2.
Sidonius Apollinaris, 279.2.

Simeon Metaphraſtes, 503 1.574.1.575 2.610.1.
Simplicius, 215.1.
Socrates hiſt. 282.2.511.1.
Sophocles, 348.2.157.2.
eius ſcholiaſtes, 348.2.
Sophronius interpres Hier. 329.1.
Sotionis Eclogæ, 246.2.
Stobæus, 521.1.
Suetonius Tranq. 46 1.82.2.84.1.437. 2.530.2. *exponitur*, 158.1.195.1.2.197. 1.393.1.562.2.
Suidas. 84 1.128. 167.1.549.1.
illuſtratur & defenditur, 132.2.302.1. 544.1.
notatur. 133.1 399 2.
Synefius. 71.1. 3.2 77.1.180.2.485.1.
illuſtratur & explicatur, 60.2.62.2.

T.

TAtianus, 210.2.
Τέχνη ἱερὰ, liber de Chymia, 70.2
Tertullianus, 43.1.128.2.280.1.300.1. 451.2. 452.2. 462.2. 481.1.2. 482.2. 484.1.
illuſtratur, 131.1.195.2.196.1.2.197.1. 547.2.547.1.
lapſus illius, 269.1.
vindicatur à praua interpr. 377.2.
Thalmud, 1.2.61.2.421.1.
in Maſſechet *Sabbat*, 569.2.
in M. *Ioma* 71.2.
in M. *Roſch haſchana*, 428.2.
in M. *Baua batra*, 577.2.578.2.
in M. *Sanhedrin*, 2:8.1.
in M. *Hidaioth*, 320.2.
in M. *Pirke auoth*, 578.1.2.
Theocritus, 146.1.156.2.
Theodoſius Imp. 475.2.
Theodoretus, 17.2.14.2.147.2.154.2. 204.1.275.2.191.1.300 2.501.1.406.2. 454.1.458.1.464.1.486.1.451 1.494. 1.614 2.
Theophanes Cerameus, 369.1.
Theophilus Ep. Ant. 210.2.
Theophilus interpres Inſt. 399.2.
Theophraſtus, 529.2.532 2.534.1.
Theophylactus in Euang. 114.2.230.2 263.2 264.1. *& paſſim.*
Theophylactus alter, 220.1.
Thomas, 109.1.311.2.344.2 372.2.411.1 510 1.
Thucydides, 214.1.525.1.
illuſtratur, 541.1.
Tragœdia *Chriſtus patiens*, 100.2.107. 2.451.2.528 2.556.2 573.1.591.2.600. 2. *emendatur*, 570.2.574.2.
M. Tullius Cicero, 65.1. 82.1. 138 2. 399.1.
illuſtratur, 83.1.2.268.2.482.1.541.2.

V.

VAlentinianus Imp. 371.2.
Valerius Max. 531.2.541.2.
Varro, 239.1.555.2.
Venantius Fortunatus, 180.1.
Victor Antiochen. 368.2.593. 1.600.1.
illuſtratur, 604.2.
Victor Capuanus, 210.2.
Vigilius Papa, 242.1.
Virgilius, 32.1.
Vitruuius, 246.2.
Vlpianus IC. 561.2.
Vopiſcus illuſtratur, 8.2.

X.

XAntopulus, 409.2.
Xenophon, 80.1.475.1.
Xiphilinus, 193.2.

Z.

ZAcharias, Papa, 475.2. (241.2
Zacharias Chryſopolit. 165.1.
Zeno Veron. 360.2.451.2.493.1.502.1
Zonaras, 505.2.
Zoſimus Papa, 371.1.2.

RERVM

RERVM ET VERBORVM IN ISAACI CASAVBONI

Exercitationibus XVI. memorabilium,

INDEX.

Prior numerus paginam, poſterior pagina columnam denotat.

A.

ABrahamidæ omnes vocantur Iudęi pag. 16.2.
Abraham & Iudæi Perſæ. 113. 1.
Abſtinentia à iuſculis olerum & fructibus. 221. 1.
An mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharũ 432.1.2.
Accubitus forma. 432. 1.
Acetum Chriſto à quibus exhibitũ. 566. 1.
Acidulæ. 247. 1. 2.
Acrides fuiſſe locuſtas edules nouis teſtimoniis probatur. 220. 1.
Ἀκρίδες non ἀκρόδρυα. 221. 1.
Acroſtichis Sybillina. 168. 1.
Acta Prouinciarum cuſtodiebantur. 676.1.2.
Ader turris. 156. 2.
De Ægypti euerſis idolis. 172.1.
Aenon & *Aenan* duo loca. 249.2.250.1.
Æquatio cenſuum. 132.1.2.
Æſtimatio 30. argenteorum 401.2.
Æras ſacerdotalis apud Iudæos. 222. 2.
Agadoth Iudæorum. 287.1.
Agape. 452. 2.
τὸ ἀγαθόν. 505.1.
Ἀγέννητος de Patre. 334.1.
τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων. 504 2.
τὰ Ἅγια. 504.1.
Ἁγιάζειν. 457.1.
τὰ Ἁγιάσματα. 503.1.
αἱ ἅγιαι Μερίδες. 506.1.
Ἁγίασμα, aqua luſtralis. 504 2.
Ἁγιασμὸς, pars Liturgiæ. 504.2.
Ἁγιάσματα res ſanctificatæ, non ſanctificationes. 503 2.
Ἁγίασμα pars templi. 504 2.
Ἀγῶνα ἐνίςασθαι. 55.1.
Ἀγραυλεῖν non eſt *vigilare* nec *excubare*. 156.1.
Agrippa rex. 100.1.
Agrippa ſenior & iunior reges 20.2.
Aichmalotarchæ non reges. 10. 2.
Αἰχμαλωτάρχης è tribu Iudæ. 17.1.
Alabaſtrum vitreum ex quo vnctus Do. 301.2.
Alabaſtrum fictitium Conſtantino datum. 301.2.302.1.
Alba veſtis ſacerdotij inſigne. 532. 2.
Albus color inter inſignia regni

532.1.
Ἀλείφειν 591.1.
Alimentum ſpirituale. 465.2.
Allegoriæ Patrum docent non probant. 252.1.2.254.1.
Altitudo montis Thabor. 590.1.
Ἀνάδειξις panis Euchariſtiæ apud Baſilium. 459.1.
Ἀνατέλλειν. 593.1.
Ἀναφορά. 512.1.
Ἀνακρυσὸν ὑφαίνειν. 560.1.
Ἀναφαίνεσθαι de ſacramento. 459.1.
Andreæ Eudæmo Iohanni reſpõdetur. 361.2.& ſeq. itẽ 182.1. & 619. 2.
Ἀνέκλητοι, vox Epiph. 64.1.
Cur Anna appelletur Pontifex max. 216.1.
Cur ad Annam adductus Chriſtus. 55.1.
An primus Annus prædicationis Chriſti caruerit contradictione. 272.1.2.
Annæ S.P. deiecti annus. 205.2.
Annas Caiphæ præpoſitus I. Lucæ. 216.1.
Anna propheteſſa non virgo monialis. 166.2.170.2.
Anni currentis numeratio pro completo. 194.1.2.
Ἀντίφωνα λέγειν. 484.2.
Anni 55. inter Artaxerxem & Alexandrum. 9.2.
Ἄνοδος pro morte. 75.1.
Antiquitas vera hodie oppugnatur obtentu modicę vetuſtatis. 427.2.
Antoninus Pius rex Syriæ. 178.2.
Antoninus Conſul ante Chriſtum nullus. 93.1.
Aoriſti vis participij. 160.2.
Ἀπαρρησίαστος. 357.2. Ἀπειλεῖν. 290.1.
Ἀπαντᾶν. 63.2.
Apophoreta Gentilium. 440.1.
Ἀποφαίνειν. 46.2.
Ἀπορία ſcripturarum. 87.2.
Apoſtol. collata admiranda beneficia in omnes. 260.1.2.
Apoſtoli omnes piſcatores hominum. 264.1.
Ἀπόλυσις è Cantico Simeonis. 515.1.1.
Apoſtolatus ὑπατία πνευματική. 279.1.
Apoſtolorum chorus. 327.2.
Apoſtolicus. 280.1.2.
Apoſtolatus pro Epiſcopatu. 279.1.2.
ApoſtoloEuangèlia. 559.2.
Apoſtolorum quis primus fuerit vocatus 224.1.
In Apoſtolorum pari poteſtate fuit præcipuus honor Petro delatus. 330.1.2.
Appellationes à Deo impoſitæ fuerunt διδακτικὰς διδασκαλίας. 230.1.
Appellationes eius qui caput erat Synedrij. 217.1.
Appellationes Deo propriæ ſeruis eius attributæ. 248.1.2.
Aquæ noctu baptiſmi Chriſti hauſtę miraculoſa vis. 223.1.
De Aqua & ſanguine manantibus è latere Chriſti 574.2.
Architriclinus quis. 244.1.
Archelaus relegatur an.10.Chr.177.1.
Argumenta ab etymo falſo in re controuerſa duci non poſſunt. 242.2.
Ἀρχαὶ πνευματικὴ & αἰσθητή. 279.1.
Ἀρχὴ πνευματικωτάτη & ἀρχὴ ἀρχῶν. ibid.
Ἀρχιερεὺς vox ſumitur pro Epiſcopis tantum. 668.1.
Arnaldi Caſauboni vita & mors. 37.1.2.38.1.
Articuli vis in ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. 326.1.
Articulorum vis male neglecta interpretibus. 143.2.
Ἄρτον ποιεῖν apud Iuſtinum. 457.1.
Ἄρτος. 457.2.
Ἄρτος ἐπιούσιος. ibid.
Ἀσκεῖν & ἄσκησις etiam de aliis, quam monachis. 170.2.171.1.

De Aſcetarum molli cultu locus Epiphanij 59.1.
Aſidæi non quarta ſecta judæorum. 49.2 50.1.
Auguſtus non mutauit mentem erga Iudæos poſt natū Chriſtū. 158.1.2.
Auguſtus Chriſto famulatur. 128. 2.
Αὐθεντία τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς.212.1.2.
Αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος,332.1.2. Αὐθεντίας τοῦ. 72 1.
Auguſti ſeueritas in abſtinentes nuptiis. 192.2.193.1.

B.

BAgded. 17.1.
Βάϊα φοινίκων.396.1 Βαπτίζειν.76.2.
Baptiſmus dicitur vita. 511.2.
Baptiſmus cur proprie φώτισμα 449.1.
Tam Baptiſmus quam Euchariſtia dicuntur *viatica* fidelium. 510.1.2.
Baronij ſcopus in ſcribendis Annalibus, 219. 2. 443.1. artificioſa eius κρύψις, 214.1. 673. 2. *& ſæpius alibi.* eius affirmatio parum certa 2. 1. & 299. 1. error in loco Iuſtini, 4. 2. item 80. 2. error in expoſitione oraculi Iacobi, 7.1.10.1. Errat ſæpe Latinæ verſioni aut LXX. adhærens. & negligens veritatem Hebr. aut Gr. 11. 2.106. 2.148 2. 435.1. inſignis error ex ea cauſa, 595. 2. errat circa Herodianos, 43. 1. in hiſtoria redactæ in prouinciam Iudeæ,45.1.in ſupplicio Antigoni, 46.1.2. circa ſectas Iudæorum. 49. 2. & 305. 2. in loco Syneſij mire fallitur, 60. 2. errat circa Mercurium Triſm. & oracula Sibyllina, 66.1. 67.1.2. 80.1.2. 158.1. male accipit loca Vopiſci, Ciceronis & aliorum, 81. 2.82. 1.2. 83. 2. fabulas aut incertas hiſtorias vt certas refert in Annales,84.1.2. errat circa genealogiam Chriſti 85.2.86.1.Fabulas parcius admittit quam alij. 160.1. Auguſtini locum male trahit ad defenſionem nouarum traditionum,89.1.2. Confirmatur rectum Baronij iudicium 90 2.item 92.1.170.1 269.1.286. 2.390. 2. Neceſſitatem imponit credendi miracula vana aut incerta, 94.2. hæreſin Collyridianorum male explicat, 97.2.male fidem habet Nicephoro Calliſto & id genus ſcriptoribus, 99.2. Nouatores appellat, qui recentes fabulas non probant, 101. 1. 2. error in loco Gr. Nyſſeni, 102.1.2 error immanis de aſcetis & monialibus veterum Iudæorū, 103. 2.170.2.171 1.2.221.2. curioſitas illaudabilis, 110. 2. 231. 2.405.2. 519.1. 2. rem notiſſimam operoſe demonſtrat, 112. 1. 2. eius Latinitas.113. 2. æſtuatio in quæſtione de cenſu, 115. 2. iniquitas aduerſus virum doctum, 116. 1. iniqua Ioſephi reprehenſio, 118.1. 35. 2.176.1.183 1. *& ſæpe alibi*, error, in enumeratione Præſidum Syriæ, 118. 2. in locis Tertulliani & Cenſorini,131 2.132 1.item Plinij,134.2. in rebus Chronologicis, 35.1.175. 2. *& paſſim.* rebus parum vetuſtis conciliat opinionem vetuſtatis de induſtria 151.1.2. *ἀκρισία* in iudicando de Patrum ſcriptis & aliorum, 151.2. 222.1. *& paſſim* error in rebus Herodis, 118.1.184.1. 185.1. 2. *& ſæpe.* admonitio de anachroniſmis Baronij in primo tomo, 166.2.442.2.443.1.malè argumentatur ab omnipotentia Dei ad probanda miracula incerta, 189.1. diſputatio de linguę Latinę præſtantia & ordine titulorum Crucis. importuna & inconſtans. 195. 1.197.1.2.263.1.2.errat in verbis Ni-

colai Papæ & aliorum veterum, 200.1. B. imperitia rerum Iudaicarum, 216.2. 250.1. 414.1. 552.1. 576.2. 579.2. mos B. in laudandis fabuloſis ſcr. 218.2. eius obſeruatio prudens, 223.1. hiſtoriam de vocatione Apoſtolorum, ſimileſq; omnes trahit ad primatum 224.1. 225.2. 226.1. 233.1 Rationes pro monarchia Petri, id eſt, Papę, affert & teſtimonia Patrum parum firma 235.2 236 2. 309.1. 35.2. 152 *& ſeqq.* 410.1 512.1. 599.1. B.
fere omnes ad Monarchiam ſtabiliendam referuntur, 259.2. 309.1. error circa ingredientes per regulas, 282 circa nomen Apoſtolus, 274 2. error in explicando Matthæi loco, 287.2. *vide indicem locorum* S. S. quæſtionum etiam philologicarum in S. S. facit iudicem Eccleſiam, 193.1. errat circa vnctionem Domini, 297.1. error inſignis in loco S
301.1 iniquitas erga textum Gr. Matthei. 342.2. 343.1. 396. 2. error in loco Cyrilli Ieroſ. 396.2. 680.1. 2. in hiſtoria Euangelica parum interdũ accuratus. 397. 1. 2. translationes feriarum Iudaicas oppugnat alienis telis, 414.1. 2. ſplendorem Rom. aulæ conatur transferre ad Chriſtum. 439.1. neglexit officium ſuum in deſcribendis rebus Eccleſ. 442.2. errores varij circa nomen Miſſa, 513.2. & ſequent. hallucinatio in oſculo Iudæ, 522.1. circa iuuenem qui nudus fugit, 522.2. in facto Titi, 530. 2. in ſupplicio Chriſti, 537.1. circa vinum myrrhatum 538.2. 549.1. 2. circa acetum Domino propinatum, 566.1. 2. ab interpretibus Librorum Gr. decipitur, 573. 1. *& ſæpe.* circa Cœnam puram errat, 583.1.2. 587.1. circa poteſtatem ſoluendi, 612.2. 613.1.2. diſcrepat à Bellarmino, 641.1.2. 643. 1. de miraculis parum caute pronunciat, 671.2. 672.1. Scripturarum obſcuritatẽ vere obſeruans, facilitatem earundem male tacet. 672.2. 673.1.

Battologię in hodiernis Ritualibus. 288.1.2.

Βαττολογία & πολυλογία vt differant. 188.1.

Bellarminus perſtringitur, 39.2. 226. 2. 234 2. 241.1 261.1. 265.2. 283.1. 24. 2. 372.2. 488.1. 625.1.2. *& ſeqq.* 641. 2. 643.1.

Benedictio. 456.2.

Bernardi iudicium de infinita Papæ poteſtate, 653 1.2. 654.1.2.

Biblia inſpexiſſe hæreſeos certiſſ. argumentum. 674.1.

E Bibliis locus falſo citatus. 92.1.

Blaſphemiæ Pontificiæ in Scripturas. 674.2.

Blaſphemię quorundam aduerſus Scripturas. 2,3.1.2.

Βρίζειν. Βρίζω. 57.1.

Βροντᾷν τὴν θεολογίαν. 231.1.

C.

Καίνω. 399 2.

Καλεῖν de canibus. 475 1.

[illegible] 107.2. 108.1.

Κατὰ συγκυρίαν. 267.1.2.

Κάθαρσις. 486.2.

Καρυοκαταίτης. 474.2.

Κηρύσσειν. 75.2.

Κῆνσος in Euangeliis pro tributo. 399.1.2.

Κλάσματα 505.1. Κλῆρος. 88.1.

Κλαστὸν, κατακλαστόν. 461.1.

Κοινωνία, Communio. 445.1.

Κορυφαῖος & κορυφαιότατος. 327.2. 328.1.

Κρατεῖν. 301.1.

Κρέψις Baroniana, 214.1.
Κυριακὸν δεῖπνον. 450.2.
Κυριακὸν & *Dominicum.* 240.2.
Cœna Domini dies ſolemnis. 452.1.
Cur Cœna dicitur Euchariſtia. 459. 2.470.1.
Cœnę paganicorum ſacrorum. 451.2.
Cœnationes à numero lectorum nomina habuiſſe. 439.2.
De cœnatoriis Domini. 437.1.2.
Caius Cæſar prę ſes Syrię non fuit. 114.1.
Calliſtus notatur. 84.1.
Καλυβὴ apud Chryſoſtomum. 154.2.
Calumnia Paganorum. 495.1.
Cana non vnius oppiduli nomen. 246.1.
Canones Apoſtolorum. 590.2.
Canon Concilij Niceni falſo laudatur. 371.2.
Captiuitas veteris populi Hebr. 18.2.
A captiuitate ad murorum ædificationem anni. 21.1.
Captiuitas per Pompeium. 20.1.
Captiuitas 2. Iudæorum. 20 1.2.
Caphargamala 266.2.
Captiuitas Edom. 20.1.2.
Caput vnum Chr. 318.1.
An Capernaum vrbs nomen ſit nacta à fonte Capernaum. 266.1.
Caſauboni commentarij ad Polybium. 35.1.
Caſa Bethlehemetica Romam tranſlata. 154.2.
Caſpiæ cameli. 219.1.
Catechumenorum deſiderium percipiendi ſacramenta. 501.1.
Catholici, non norunt primatum hodiernum. 667.1.
Catechumeni ſiue competentes & fideles. 487.1.
Cauſæ non temere quærendę eorum quæ fiunt in pulſu Sp. ſancti. 325.1.
Cauſa diuerſitatis in genealogia Chriſti. 85.2.
Cautio, cùm nomina Deo propria de hominibus dicuntur. 365.1.2.
Cauſa cōtentionis de primatu. 440.2.
Celeſtini legatorum verba expenduntur. 385.1.2.
De cellis circa templum. 504.1.2.
Cenſura pro Cenſus. 134.2.
Cenſitores, ἐξισωταὶ peræquatores. 399.1.
De cenſu per Quirinium acto. 115.2.
Ceſeph 403.1. Chaos. 78.1.
Chaldaica lingua Philoni, ipſa Hebraica. 406.2.
Χέρσος. 305.2.
Χρῆσις καὶ κτῆσις. 23.2.24.1.
Chriſtum ſolitum orare ſolum. 311.1.
Χιτῶνες ἀμφιμάσχαλοι. 558.1.
Chryſtiana myſteria ante Ch. abſcondita. 66.2.67.1.
Chriſti tempus acceptabile. 272.1.
Χρυσοδακτυλίοι. 534.2.
Chriſti natiuitas non nota Auguſto. 157.2.
De pretioſa Chriſti veſte. 438 2.439.1.
Cur Chriſtus nonnullis diſcipulorum noua impoſuit nomina. 12.1.
Chriſti faſciæ. 155.1.2.
Chriſtus è Petri nauicula concionatur. 262.1.2.
Chriſtus prędicauit vnum annum. 1 1. 2
An Chriſtus in Petrum propenſior, quàm in cæteros. 260.1 2.261.1.
Cur Chriſtus veſtibus purpureis & albis fuerit indutus. 53.1 2.
Chriſtus non è tribu *Leui.* 86.1.
Chriſtus natus in vrbe *Bethlehem* 144.1.
Chriſti natiuitas & baptiſmus eodem die celebrata. 169.1.2.
Chriſtum & in ſacramento & extra ſacramentum eſſe alimentum ſpirituale. 465.2

Chriſti ἀρχιτρίκλινον δεῖπνον. 451.1.
Cur Chriſtus non ſit accuſatus, quod Paſcha ſeorſim celebrauerit. 429.1.
Chriſtus triceſimo ętatis anno paſſus. 112. 2.
Chriſtus Tiberio Pilati opera innotuit. 676 1.5.
Cicero an norit Chriſtum. 68.1.
Circumciſionis feſtum quam antiquum. 159.1.2.
Circumciſio in die ſabbati. 426.1.
Cilicia Chriſtianorum. 219.2.
Claudius inter imperatores omiſſus. 112. 2.
Quid claues ſit tradere. 643.2.644.1.
De clauibus Petro datis. ibid.
Cleopatra. 96.2.
Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum. 444.2.
Collecta, 475. 2.
Colligere, Collectá. ibid.
Compendium rerum Domini. 397. 1.2.
Communio olim, quod omnes communicarent. 449.2.450.1.
Communionis appellationis cauſa. 445.1.
Communio hominum cum aliis animalibus expreſſa in gentium myſteriis. 483.1 2.
Communio quantum ſit myſterium. 445.2.
Comam aut *caput iactare.* 290.2.
De communione ſub vtraq; ſpecie. 430.1 2.
Ad communionem reliqua ſacramenta inſeruire. 448.2.
Communionem quomodo Chr. procurarit. 446.2.
Communio quam arcta fidelium cum Ch. ibid.
Communionis cum Chriſto vmbra apud Philoſophos. 427.1.
Commentum de potione ad ſiſtendu m ſanguinem. 566.1 2.
Concilium non poſſe dici, in quo ſolus Petrus ſancit Canonem fidei. 31‹.2.
Confeſſionis præmium. 358.1.
Confeſſio in myſteriis & excommunicatio. 483.2.
Concilia quatuor in Actibus. 670.1.
Concilia legitima non præbuerunt teſtimonium hodiernæ dominationi. 669 2.670 1.
Impia quorundam dicta ſuper abſoluta neceſſitate tenendi ſilentij in Confeſſione. 619.1.2.
Continere compagem Eccleſiæ quo ſenſu de Petro. 238.1.
Controuerſia vetus ſuper die Epiphaniorum. 153.1.2.
Coronæ Chriſto impoſitæ materia 555.2.
Corpus Chriſti. 461. 1.
Conficere corpus Chriſti. 457.2.
Nomen *Corpus* varie accipi. 461.2.
Concilium quid. 311 2.
Cos hillel in conuiuio Paſchali. 456.2.
Collyridianorum hęreſis. 57.2.
Coactiliariorum ars πῖλοι. 561.1.2.
Conditus mundi. 72.2.
Conditio diuerſa Chriſtianorum & Iudæorum 109.2
Coniuratio puluераria vt fabula irridetur. 40.2.
Concilium nullum probat omnia capita dominationis Papę 669.2. 670. .2.
Conſilia Dei non ſemel & ſimul electis patefacta. 324.1.2.
Creatio hominis è Moſe. 73.2.
Creſcite. 74.1.2.
De Crucis vſu in primitiua Eccleſia. 267.1.
Curioſas quæſtiones non eſſe mouendas 601.2.603.1.
Cultus Dei. 512. 2.

Cypris

Cypris Herodis mater Arabiſſa. 11.1.

D.

DAuidis ſtirps regia defecit in Sedekia 10.1.
Decemuiri Rom. 382.1.
Decretum de non capiendo Chriſto die feſto. 424.1.2.
Decretales primorum Paparum damnat Cuſanus. 667.1.2.
Decretales primorum Paparum omittit Bellar. ibid.
Δειλὰ ξυσία. 76.1.
Δίχεσθαι ἀγορᾷ ὅρμον, εἴκῳ, κοιτῶνι vel κοίτῃ. 144.2.
Δείλη πρωΐα καὶ ὀψία. 417.1.2.
Δεῖπνον Κυριακόν. 240.2.
Delphicum oraculum deſiit. 85.1.2.
Deſertum in quo prædicauit Iohannes. 219.1.
Deſiderata. 500.2.501.1.
Deſiderium initiandorum perueniendi ad epoptiam, ibid.
Deſcriptiones cenſus duæ, 128.2.
Deſideria epoptarum & competentium. 489.1.2.
Deſiderare & *deſiderium* de ſacramentis. 501.1.2.
De Deo locus è Platone. 77.1.
An Deus habeat eſſentiam. 77.1.
Deus ἀῤῥητόθεν. 73.2.
Deus συναγωγός. 476.1.
A Deo doctus docere an poſſit inſcia Eccleſia. 675.1.2.
De Dei omnipotentia. 189.1.
Δευτεροπρώτῳ. 272.2.273.1.2.
Οἱ δεύτεροι πρεσβῶτες in Cœnobiis. 216.1.
De didrachmis 390.1.
Διαγγελλόμενον τῶν σαββάτων. 593.1.
Διάκονος τῆς καινῆς διαθήκης. 463.2.
Dies cœnæ Domini. 412.1.
De die conceptionis Ioan. Baptiſtæ. 110.2.
De diebus feſtis. 411.1.2.
An dies quilibet Azymorum vocatur Paſcha 420.2.
De die quo Dom. vltimum Paſcha egit. 409.2.410.1.2.
Diexodica. 69.2. Δικαιοδότης. 125.1.
Difficultates in hiſtoria reſurrectionis non videri tantas, quantas ait Maldonatus. 592.1.2.
Differentia inter honorem & dominationem. 330.1.
Δὶς τεκνῶσαι. 247.1.
Diſcrimen inter agnum Paſchalem & oblationem pacificam. 409.1.2.
Diſcrimen ſucceſſionis Pontificiæ inter Iudæos & Chriſtianos. 253.2.254.1.2.
Diſſenſus inter Græcos & Latinos de Paſchate. 409.2.
Diſſenſus in leuibus non facit præiudicium veritati. 209.1.2.
Diuerſæ ſententiæ de Paſchate. 412.1.2.413.1.2.
Doctrinæ genus è conſideratione nominum. 230.1.
Cur Dominus Crucem ſuam geſtauerit. 548.1.
Dominatio Papæ olim ignota. 319.1.
Dominatio abſoluta vnius in Eccleſia Gregorij tempore incognita. 285.1.
Dominicum celebrare. 240.2.
Domini promiſſio non proprie pertinet ad Roman. Eccleſiam. 382.2.
De domino domus in qua Do. vltimum paſcha egit. 405.2.
Τὸ δῶρον gratia *Sacramenti* tam de Baptiſmo, quam de Euchariſtia. 507.1.2.
Τὸ δῶρον 507.2.
Δῶρον ſacrificium. 508.2.
Τὰ δῶρα. 507.1.
Δῶρον ἀντίδωρον. 460.2.461.1.
Δοχὴ de Cœna Dom. 451.2.
Doſithei hæretici. 60.2.

Δραχμὴ pro denario. 400.1.
Δυσωπεῖν τοὺς Θεοὺς apud Paganos ex ſuperſtitione 290.1.
Duces plures ante Nehemiam. 9.2.
Δυναμοῦσθαι. 75.2.
Αἱ δυνάμεις. 75.1.2.
Dynaſtæ dicti etiam reges. 164.2.

E

DE Eccleſię dote faciendi miracula. 671.2.
Eccleſiæ huius aut illius conſenſus non ſemper pro lege habendus. 294.1.2.
De Eccleſiæ dote, Scripturarum intelligentia. 673.2.
Εκστῆναι. 302.2. Ηκῆναι. 64.1.
Eccleſiæ conſenſus nunquam negligendus. 294.1.
Εχει αἱ φράσεις. 64.1.
Eccleſia poſt paſſionem Dom. cepta eſt ædificari. 307.2.
Ηγεμὼν & Ηγεμονεύειν non ſemper de Præſide. 127.1.2.
Ηγεμών. 125.2.
Εἰρηνοποιὴ apud Ioſephum. 396.1.
Elogia puniendorum & tituli punitorum in iure Rom. 562.2.563.1.
Eliſabeta Mariæ cognata. 87.1.
Εμβρόνιον. 57.1. *Embrimia* apud Caſſianum. 57.1.
Ενταφιάζειν. 591.2. Ενα ἄρτον κλᾷν. 466.2
Εως. 174.2.175.1. Επανότης 64.1. Εφόδιον. 510.1.
Επιούσιος ab οὐσία diuerſo ſenſu deducitur à Patribus. 468.1.
ὁ δεῖ τ' οἴκου. 646.2.
Epiphania quando inſtituta. 166.1.2. & ſeq.
Επιφώσκειν. 594.2.
Epiphania dies quo baptizatus Chriſtus. 168.2.
Epiphania dies aduentus Magorum. ibid.
Επιφώσκειν de Luna; item de tempore. 416.2.
De Epiphania diſſenſus inter veteres Patres. 169.1.
Epiphania initio dies natalis Chriſti. 167.1.
Epiphaniæ nominis origo. 166.2.
Επιφάνειαν ποιεῖν. 167.1.
Επιφάνεια de vtroque aduentu Chriſti. 167.2.
Επιφάνεια Græcis. 167.1.
Τὰ Επιφάνεια. ibid.
Epiſcopi dicti *Monarchæ.* 318.1.
Επισκοπὴ & Διακονία pro Apoſtolatu. 279.1.
Epiſcopotum olim cura duplex. ib.
Epiſcopis magnarum vrbium honos tributus. 318.2.319.1.
Epiſcopi dicti *Apoſtoli,* ſucceſſores & vicarij Apoſtolorum. 279.1.2.
Epiſcopi Romani dominatio, fuit malorum infandorum cauſa. 319.1.2.
Epiſcopi inſtar Optimatum. 318.1.
Επιστάσεις 259.1.
Επιστρέφειν defenditur vetus verſio verbi. 640.1.2.
Εψημα. 221.1.
Εποπτεία. 482.2.486.2 487.1.
Ερχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον & Εἰσέρχεσθαι differunt. 609.1.2.
Ερχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον & Εἰσέρχεσθαι differunt. 609.1.2.
Εσθὴς λαμπρά. 533.1. Ετεροφάγχαλοι. 557.2.558.1.
Εθελοπερισσοθρησκεία. 60.1.
Etyma falſa pro veris. 408.2.409.1.
Cur Euchariſtia nominetur *ipſum bonum* 5 5.1.
Eulogia 460.1.
Εὐλογεῖν & Εὐχαριστεῖν in S. Cœnæ inſtitutione. 457.1.459.2.
Εὐχαριστία: ἱκανῶς 516.1.2.
De nomine *Euchariſtiæ.* 448.1.2.
Euchariſtiæ vtilitas ad corpus & animam.

animam. 468.1.
Euchariſtia vox bifariam accipi ſolita. 470.1.
Euchariſtia dicitur *Vita*. 511.2.
Euangelium linguis omnibus prædicatum, 200.2.
Euangeliſtarum an conſenſus in viſione Ezechielis ſignificetur. 208.1.2.
Euangeliſtarum ſimplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus. 602.1.2.
Eunomus Zoctus. 79.1.
Ἐξάρχειν μολπῆς. 328.1.
Ἔξαρχος, 328 1.2. Ἐξονθρωγμός, 56.1.
Exempla ſimplicis narrationis & item exactæ in Scripturis. 211 2.
Ἐξουσία ἀθανασίας, 75.2. Ἐξαιθερωθὲν ὕδωρ, 265.2.
Ἐξυδαρίζω, *vile reddere*, 64.1.
Exempla battologiæ & multiloquij in precibus Paganorum, 289.1.2.
Ἐξιών, 64.1. Ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια, 484.2.485.1.

F.

FAbulæ de morte Iudæ, 527.1.2.
Feſta Bacchi menſe Ianuario, 247.1.
De Ficu à Chriſto maledicta, 398.1.2.
Figuratæ locutiones & verborum ampullæ, 498.2.
Finis myſteriorum, 481.2.
De Fluuij Sabbati natura, 392.1.2.
Fons Andri Inſulę, 247.1.
Fons in ſpelunca natiuitatis exortus, 150.1.
De Forma ſepulchrorum Iudaicorum, 577.2.
Fractio hoſtiæ in tres partes, 467.1.
Fractio panis non excludit alteram ſpeciem, 466.2.
Fractio hoſtiæ in nouem partes. 467.1.
Fractio panis apud Hebræos & cibum & potum complectitur, 466.1.2.
Frequentia hominum in Iudæa.133 1.
Furor ferentium ſententiam de meritis Apoſtolorum, 261.1.

G

GAdareno in agro porci, 267.1.268.1.
Gadara vrbs Græcanica, ibid.
Garnetus,& coniuratores cœlis inſeruntur, 40.2.
Gaulonites, 177.2.
Gelenius interpres notatur, 54.1.
Genus maternum pro nullo apud Iudæos, 11.2.
Gentes ſeruari, opinio quorundam, 2.1.2.
Geographica Orbis deſcriptio per Auguſtum. 134.1.
Gethſemani; & ibi ædificata ædes. 521.1.2.
Golgotha non Golgoltha antiquam eſſe pronuntiationem, 551.1.
Gratia ſalutaris & ſimilia, 502.2.
Gradus in Myſteriis, 481 1.2.
Gradus circa lapſos, 487.2.488.1.
Grammaticorum ſententiæ de voce *κλῶνος*, 399.5.1.
Græca Biblia corrupta. 269.2.
Gręcorum iudicia de lingua Romana, 203.2.
Græci textus Matthæi auctoritas ſpreta nonnullis, 343.1.
Græca verſio notatur, 106.1.
Greges ouium noctu ſub dio, 156.2.

H.

HArmoniarum antiquitas & vtilitas. 210.2.
Hebdomas magna ante Paſcha. 590.2.
Hebraicę voces accommodari Grę-cæ etymologiæ poſſunt. 242.2.

De Hemerobaptiſtis Epiphanius. 64.2.
De Herode iudicium. 218.1.
Herodes verè ſe Iudæum præſtitit. 35.2.
De Herodis puero inter infantes occiſo. 173.1.174.2.
Herodes Iuſtino æqualis Ptolomæi Philadeldhi. 112.2.
Herodem vita prodit Gentilē. 14.2.
Herodes Gentilibus magis fauit quam Iudæis. 34.2.
Herodis progenies intra ſeculum extincta. 18.1.
Herodes non alienigena. 23.2.43.1.
Herodis tempus mortis. 186.1.
Herodis liberi & nepotes. 250.2.
Herodes ſemper tyrannus. 19.1.
Herodes Antipas Ethnarcha. 20.2.
In Herodem multæ conſpirationes. 176.1.
Herodianorum error. 43.1.
Herodianorum nominatio. 44.1.2.
Herodianorum inſtitutio. ibid.
Herodiani à quo Herode. ibid.
Hildebrandus auctor præcipuus Pontificiæ dominationis in Reges. 372.2.
Hildebrandina doctrina. ibid.
Hildebrandi dictatus. 373.1.
Hildebrandi epiſtola ibid.
Hippodami duo. 179.1.
Hiſtoricorum mos inſerendi obſeruationes è re natas. 259.2.
Homiliæ in Marcum tributæ Chryſoſtomo. 222.1.
Homonymia vocis, λόγος. 5.1.2.
Homo λογικὸς particeps Chriſti. 5.1.
De hora crucifixionis. 588.2.589.1.
De hora Cœnæ. 452.1.2.
Huillus & Hillel an eiuſdem viri nomina. 275.1.2.
Hydaſpis vaticinia. 66.1.
An hymnus dictus ſit dictus à te ſermones Chriſti an poſt. 519.1.
Hiſſopus ad quem vſum. 567.1.2.
De Hyſſopo ex libris Rabbinorum. 569.2.

I.

Iaddus Neh. 12. 11. princeps Iudæorum. 9.2.
Idioma Eccleſiarum Punicarum, baptiſmum appellare *ſalutem*. 511.2.
Idumæa effecta pars Iudææ. 30.2.
Idumæi cenſebantur Iudæi. 30.1.2.
Ἱεραρχικαὶ τελεταί. 448.2.
Ieiunia Sabbatica Iudæorum. 585.2. 586.1.
Ἱεροτελεστικὴ πραγματεία. 448.2.
Ieſuita Cretenſis confutatur. 36.37. & ſequent.
Quomodo vrbs Ieroſolyma dicatur Vmbilicus Terræ. 552.2.
Iohannis corpus Sebaſten quando tranſlatum. 303.2.
Iohannes Baptiſta vitæ monaſticæ non dedit initium. 221.1.
Iohannes non fuit iuuenis qui nudus fugit in ſindone. 512.2.523.1.1.
Iohannes Baptiſta auctor vitæ auſterioris. 221.2.
Iohannis veſtitus & victus. 219.1.2.
Iohannes ſymbolum contemplationis. 230.1.2.
Ionathan patrum accuratus interdum. 404.2.
Ioſaba Iorami regis filia. 105.2.
De imagine ad Abgarū miſſa. 257.2.
Imago baptiſmi. 76.1.2.
De imaginibus. 270.2.
Ἱμάτια 437.2.
Ἱμάτια plurale pro ſing. de vna veſte Chriſti exteriore. 554.1.
De immunitate clericorum. 391.1.2.
Impilia. 561.2.
Imperfectæ phraſes acclamationum & inſcriptionum. 395.1.
Impia vox diſſerentium extra Scripturas. 316.2.

Incremen-

Incrementat. 239.1.
De ingredientibus in domum per regulas. 268.2.
Initium æræ Dionyſianæ annorum Domini. 184.2.
Innocentij 3. hallucinationes. 242.1.2.
Inſtrumenta ſupplicij cum ſupplicio affectis ſepulta apud Iudæos, 577.1.
Interpretum verba quo pacto cenſeri debent Sa.S. 243.1.2.
Inuenta ad minuendum ſomnum. 56.1.2.
Ἰσαπόστολος. 279.2.
Iſodus fons Arabiæ. 246.2.
De illo iuuene qui fugit nudus in ſindone. 522.2.
Iudas ſeditioſus. 177,1.
Iudęorum cum Romanis cõiunctio. 113.1.
Iudas Patriarcha habuit ἀρχικὸν ἀξίωμα. 16.1.
Cur Iudas Chriſtum ſit oſculatus. 522.1.
An Iudæorum Pontifex ex vlla occaſione veſtem laceraret. 526.2.
In filiabus Iudæorum extinguitur familia. 11.2.
In Iuda tribu regnum non perpetuum. 21.2.
Iudæorum odia & Samaritanorum. 251.2.
Cur Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt. 529.2.
An Iudæi in paraſceuis à carnibus abſtinuerint aut jeiunarint. 583.2.
Iudæus latius aut anguſtius capitur. 25.2.
An ab Ægyptiis didicerint Iudæi mortuos condere, item condire. 591.2.
Iudæ regnum defecit in Sedechia. 231.
Iudaicarum Synagogarum varij Schelichim. 275.2.
Iudæorum odium publicans. 270.1.2.
Iudæa duplex. 25.2.26.2.
Iudæa in prouinciam redacta. 45.2.
Ius puellarum. 87.2.88.1.

L.

LAnificium & textura olim ad mulierũ curá pertinuit. 556.2.
Λαμπρὸν quid propriè. 533.1.
Λαμπρύνεσθαι. 533.2. Λαμπροφορεῖν. 533.2.
Lapſus hominis. 74.1.
Latina in Scripturis exigenda ad Græca. 475.1.
Latinus ſermo olim paſſim intellectus. 201.2.
Latina lingua cęteris male prælata. 198.1.2.
Λατρεία τῆς οἰκονομίας. 512.2.
Λατρεία de cantu Pſalmorum. ibid.
Λατρεία. ibid.
Lauretani tranſlatio cubiculi. 187.2.
Latinæ linguæ præſtantia. 195.1.
Linguarum trium comparatio. 198.1.2.
Quæ lingua in titulo Crucis præceſſerit. 199.2.563.2.
An lingua aliqua potior in ſacris quam alia. 198.1.2.
Legiones Rom. non ſemper eodem loco habitæ. 291.2.292.1.
Quot lectis Chriſtus & Apoſtoli accubuerint in vltima cœna. 439.2.440.1.
Ἀλωαίων. 247.1.
Lecta olim in Eccleſia intelligebantur. 203.1.
De Leone primo. 383.2.
Legatus Apoſtolicæ ſedis. 386.1.
Legum ſcholæ Latinæ in Syria. 199.1.
Ligni Crucis ſanguine Chr. aſperſæ veneratio. 580.2.581.1.
Ligni Crucis ſoliditas indetribilis Paulino. 581.1.

De ligno Crucis, quod Romæ viſitur. 159.2.200.1.
Litaniæ veterum. 289.2.
Liturgia. Λειτουργὸς, &c. 470. 2. 471. 1. 2. 473.1.2.
Liuelei Angli in ſumma doctrina ſumma modeſtia. 419.1.
Locus vltimus apud omnes Gentes non nobiliſſ. 564.2.565.1.2.
De loco vbi tres Petri negationes factæ. 526,1.
De locutione *Oſanna filio Dauid.* 394. 2.395.1.
Λογικὰς θυσίας πέμπειν. 76.1.
Λόγος Κυρίου. 72.2.
Longini Acta apud Metaphraſtam. 610.1.
De duobus Longinis. 573.2.574.1.
Lotio manuum Pilati ex qua cōſuetudine. 536.1.2.
De lotione pedū Apoſtolorū. 431.1.
Luſtrum condere & cenſum agere differunt. 132.1.2.
Lux. 71.2.
Lynceſtis aqua. 247.1.
Lyſaniæ Tetrarchæ plures. 213.1.2.
Cur Lyſaniæ Tetrarchæ meminerit Lucas. 211,2.

M.

Magia duplex. 163.1.
Magi vnde aduenerint. 162.1.
Magorum aduentus. 160.2.
Magi Perſarum & Gręcorum diuerſi. 163.1.
Μαγῳδὸς, μαγῳδία. 162.1.
Quo temporis ſpatio magi Bethlehē aduenerint. 161.2.
De voce μάγος quędam obſeruata. 162.2.163 1.
De magorum numero & nominibus. 164. 2.
An magi Reges. 164.1.
Magi Perſæ non Arabes. 164.1.
Μαγγανεύειν πρὸς τοὺς θεούς. 290.1.
De Magdalo caſtellis & Magdalel. 394.1.2.
Magdalena rea facta à Baron. 401.1.
Maha. 405.1.
Mali an accipiunt corpus Chriſti. 508.1.
Manan. 405. 1.
Cur Marcianus Imp. Latine loquutus eſt in Concilio. 201.1.
Mina. 405.1.
An Marcus à Dom. receſſerit. 308.1.
Mariæ purificatio. 170.1.
An B. Maria Chriſti ſanguinem collegerit. 575.1.
De verbis Mariæ, *Virum non cognoſco.* 109.1.
An Maria fuit exemplum 1. vitę ſecundum ſublime propoſitū. 109.2.
De S. Mariæ natiuitate liber. 90.1.2.
Μαργέλλιον. 551.2. Μαγχάλη. 558.1.
Mathan Ioſephi auus. 95. 2. An Sacerdos. 96.1.
Maximæ coniunctioni maxima ſuccedunt odia. 35.1.
Meditationes piæ in hiſtoriam non raro verſę. 223.1.
Μεγάλη ἡμέρα. 422.1.2.
Ἡ μεγάλη πίστις. 590.2. Mens. 71.2.
Menſa caleſtis, ſacra, myſtica. 464.1.2.
Menſa Dom. ibid.
Menſa ſpiritualis de prędicatione verbi. ibid.
Μέρη ποιεῖν. 556.
Μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα. 511.2.
Μεταλαμβάνειν τῶν δώρων. 507.2.
Μεταλήψεως μετέχειν. 505.2.
Metalepſis duplex aut triplex. 191.2.
Μετονομάζειν. 229.1.
Μετάληψις. 505.2.
Μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων. 503.2.
Μεταλαμβάνειν τῆς θειότητος. 505.2.
De miraculis in natiuitate B. Virginis. 94.1.2.
Miraculū de veſtigiis Chriſti. 678.1.

Miracu-

Miraculorum gratia deſiit. 672.1. nō tamen ipſa plane deſierunt. 672.1.
Miracula profana non ad Ch. referenda. 85.1.
Miracula faciendi poteſtas datur impoſtorib. 672.1.2.
Miſa. 514.2. *Miſſa* vox Latina. 515.1.
Miſſa non eſt Iacobi inuētum. 514.2.
Miſſa. 513.1. non eſt vox Hebr. 514.1.
Miſſam audire. 516.1.
Miſſa Catechumenorū. 517.1 515.2.
Miſſa fidelium. ibid.
Miſſa non eſt appellatio antiquiſſima. 513.2.
Miſſæ variæ acceptiones. 515.2.516.1.
Miſſæ Rom. lingua Conſtantinopoli. 204.2.
Miſſa pro σύναξις. 477.1.
De modo accipiendi Euchariſtiam. 506.2.
De momento conceptionis Chriſti. 114.1.2.
Monarcha & *Monarchia* Papæ voces in veteri Eccleſia inauditæ. 334.1.
Mores Græcanici. 79.2.
Mos oſculandi pedes. 280.2.
Mos veterum prandere parce, cænare laute. 451.1.
Mos orandi ad menſam etiam apud Paganos. 521.1.
Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. 404.2.
Mos dandi eulogias non communicantibus. 460.2.
Mos Iudaicus, præco crimen puniendi declarabat. 563.1.
An mos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos tranſierit. 431 1.2.432.1.2.
Mos ſepeliendi in lateribus cryptarum an ortus ſit è ſepulchro Domini. 578.2.
Mos veterum mentem ſuam ſignificantium non ſolum verbis, ſed etiam factis. 536.2.
Mos tollendi è patibulo corpora punitorum ante Solis occaſum. 570.2.
Munſterus contra Maldonatum defenſus. 162.2.
Multiloquium in precibus ingratū Deo. 288.1.
Mulieres in oſtio tabernaculi excubantes. 105.2.
Μυεῖζειν. 591.2.
Μύησις. 486.2.
Τὰ μυστήρια de Euchariſtia. 485.2.
Μυστήριον ἀτοπίας καὶ κακίας. 478.2.
Myſterium pacis & vnitatis. 500.1.
Μυστήριον εὐσεβείας. ibid.
Myſteria variorum Deorum. 481.1.2.
Μυσταγωγία. 486.1. *Myſterium*. 478.1.
Myſteria deſumpta è ſacris opertaneis Paganorum. 480.1.
Myſterium latens in irriſione Chriſti. 532.1.

N.

Ναζιραῖος πιστικὴ. 299.1.
Natalis Baptiſtæ diuerſe obſeruatus. 111.1.
Natayu calycu. 511.1.
Nazarenus appellatur Ieſus. 191.1.2.
Οἱ νεανίσκοι. 525.2.
Νέος & νεανίας, item νεανίσκος. 138.1.2.
Nebilas apud Benjaminum. 256.1.
Νέος Ἀπόστολος. 279.2.
De neceſſitate Confeſſionis. 619.1.2.
Ἡ τῆς νηστείας ἡμέρα. 586.1.
Nihil interit. 77.2.
Nocturna veſtis è lino. 524 2.
Nodus hodiernæ controuerſiæ indicatur. 236.2.
Nomina formantur cum paronymia vel cum homonymia. 234.235.1.2.
Nomina è Scripturis adhiberi ſolita ad maleficia. 16:.2.
Nomina dignitatis male trahi in ar-

gumēta Monarchię abſolutę. 281.1.
Nominum mutatio apud Iudæos. 87.1.
Νόμισματα κλῆρου in Euangeliis. 599.2.
De nomine *Apoſtol.* 275.276.277.278.
Non canonicum non conſtringit. 98.2.
Norunt initiati. 490.2.
Νοῦς ὁμοούσιος Creatori. 72.1.2.
Noua vocabula reijcienda ex vſu Eccleſiæ. 334.1.
Nouum Teſtamentum. 463.1.
Numerus clauorum in cruce Domini. 562.1.
Numerus annorum vitæ Dom. 393.2. 394.1.
An nummus proprius fuit ad penſionem tributi. 400.2.

O.

O*Baudire.* 307.2.
Oblationes in vſum Euchariſtię. 507.1.
Obſcuritas quęſtionis de Sabbato ſecundo-primo. 273.1.
Ὀγκοποιεῖν τὴν κόμην. 532.2.
Officioſa mendacia. 67.2.
Τὰ οἰκυρήματα. 108.1.
Οἶκος pro dominatione aut regno. 213.1.
Ὀψὲ σαββάτων. 594.2.595.1.
Optio Centurionis in militia Rom. 216.1.
Opus ex voto magis meritorium Scholaſticis. 108.2.
Oraculum Delphicum de Ch. 84.1.2.
Ordo inter Apoſtolos cum Domino verſantes. 283.2.
Ordo manifeſtationum decē. 603.2.
Ordo inter Epiſcopos. 318.2.
Organa in communionem à Deo ordinata. 447.2.
Origo multarum tranſpoſitionum in libris veterum. 392.2.
Origo vocis *myſterium.* 478.1.
Ὄρκια. 463.2.
Oſanna idem quod βοήθεια. 395.2.
Ὅτι in verbis Lucę varie acceptum 222.2.
Οὐσία. 77.1. Ὀψοποιΐα. 474.2.

P.

ΠΑλιγγενεσία. 76.2.
De pallij vſu apud Romanos ante Auguſtum. 195.1.2.
κατὰ τὸ Πηλῶδες. 573.1.
Πανία. 559.2. Panis Angelorum. 468.2.
Panis vitæ: panis ſanctus. ibid.
Panis fractio in partes minutas. 506.1.
Panis Euchariſtię ἅγιόν τι καὶ ἁγιάζον. 504.1.
Panis propoſitionis. 467.2.
Panis Dei. 468.2.
Papę infallibilitas refutatur. 665.1.2.
Papa. 280.1.2.
Papa non dominatur Concilio Epheſino. 670.2.
Papa eſt Monarcha. 391.2.
Papa Vicedeus. 374.1.
Papæ primatus ignotus Concilio Niceno. 620.1.
Papa Omnipotentiæ Pontificię cōſeruator. 374.1.
An Papa ſolus ius habeat Euangelium communicandi gentibus. 281.1.2.
Papæ primatus ignotus Concilio Conſtantinopolitano. 670.1.
Paparum literę ad Concilia. 201.2. 202.1.
De Papa ſupra Concilium. 312.2. 374.1.
Papam eſſe ſupra Concilium, eſt hodie fidei articulus. 669.2.
Papæ infallibilitas. 374.1.
Παραδίδοσθαι εἰς ἀλλοίωσιν. 78.2.
Παρακύπτειν. 609.2.
Paraſceue quo ſenſu dicatur pura cœna.

cœna. 581.2 58.1.
De paraſceuis. 421.1.583.2.& deinceps.
Paraſceues non fas diebus ſabbati, aut feſtis iudicia capitalia exercere. 415.1.
Paraſceue pro toto die Veneris. 421.1.
Παρασκευαγωγή. 475.2.
Paritas miniſtrorum inaudita veteribus. 330.1.
Παῤῥησία apud Chryſ. non eſt meritum. 337.2.
Paſcha. 511.1.
De nomine Paſcha obſeruatio. 406.1.2.
Paſcha interdum eſt ipſa Euchariſtia. 511.1.
Paſcha deſignat aliquando ſacrificium Chriſti in cruce. 511.1.
Paſcha vnum verum. ibid.
Paſchalis edendi agni tempus varie definitum. 427.1.
Paſcha deſignat aliquando Chriſtum. 511.1.
Paſcha interdum ſola commemoratio ſacrificij Chriſti. 511.1.
Paſcha dici de toto feſto Azymorum. 419.1.
ἐν τῷ Πάσχα. 423.2.
Paſchara inter baptiſmum & paſſionem. 393.2.394.1.
Πάσχα. 511.1.
Paſcere virga ferrea. 630.2.
Paſtor. 71.2.
Patres qui verba Scripturæ ponunt tantum, neque exponunt, nil probant. 239.1.
Petrus coryphæus Apoſtolorũ. 327.2.
Petri peculiaris προστασία in iaciendis Eccleſiæ fundamentis. 332.1.
An Petrus ferierit Malchum, quia Galilæus erat. 285.2.
Petri primatus grati attributus. 285.1.
Petrus ἔξαρχος Apoſtolorum. 328.2.
Petro noui nominis impoſitio. 261.1.2.
Petri prærogatiuæ expenduntur, 261.1.2.
Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur. 260.1.
Petrus iuſſus in altum ducere. 263.2.
Petri προστασία & παῤῥησία. 332.1.2.
De Petro Capite Eccl. viſibilis. 315.2.
Petrus bis præſes Cōciliorum. 670.1.
Cur Petrus ſit ille vnus qui loquitur. 326.2.
Petri feruor. 326.2.
An Petrus Apoſtolus fuit & Iudæorum & Gentium. 661.1.
De Petro monarcha in Eccleſia. 323.1.2.
Petri παῤῥησία apud Chryſoſtomum. 330.2.
De Petro Apoſtolorum ore. 306.2.
De Petri tranſlata Monarchia ad eius ſucceſſores Papas Rom. 663.1.2.664.1.
Petra attribuitur fidei Eccleſiæ, ſanctis. 358.1.2.
Petra de Chriſto & Petro æquiuoce dicitur. 139.1.2.
Cur Petrus pro cæteris Apoſtolis locutus. 332.2.
Petri deuotio. 337.2.
An Petrus eodem lecto cum Dom. accubuerit. 439.2.440.1.
Cur Petrus beatus prædicatur. 355.2.
Petrus dictus *Petra*. 233.2.
Petro facta promiſſio ad omnes pertinuit. 339.2.
Petri θερμότης. 285.1.
Petri præcellens virtus. 326.2.
Petrus lapis primarius. 233.2.
Petrus prælatus, ex ſola Dei gratia. 226.2.
An Petro nouum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam attulerit. 259.1.2.

De Petri vocatione & Andreæ. 224. 1.2.
Patres de Monarchia Petri nunquã cogitarunt. 366.1.2.
Patres nomina & inſtituta Paganorum veræ pietati accommodarunt. 485.2.
Patriarchæ Tiberiadenſis Apoſtoli. 275.2.
A Patriarchis quidam Alexandrino & Conſtantinopol. miſſi. 282.1.2. 283.1.
Πατρὶς pro quauis regione. 63.2.
Patrum hallucinationes in rebus hiſtoricis. 112.2 113.1.
Patrum figurata dicta in homiliis. 158.1.2.
Patrum ſcripta non ſemper ad vſum reſecanda. 385 1.2.
Patrum ſententiæ de peccato Petri. 388.2.389.1.2.
Paulus vſus profanis teſtibus. 68 1.
An Paulus Apoſtolus tantùm Gentium. 661.2.
An Paulus inferior Petro. 657.2.
Pauli exemplo patres multa Paganorum inſtituta traduxiſſe ad religionem Chriſtianam. 480.2.
Περιοικισμὸς, 47.1. περιβολαί. 525.1.
Περιβάλλεσθαι. 525.1.
Περιδιδόναι τὴν κεφαλήν. 291.1.
Περιηχεῖσθαι. 491.2. Περίκλινα. 436.1.
Περφθάρθαι. 51.1.
Perſarum regnum ſub natiuitate Ch. nullum. 56.2.
De Perſea ſe coram Ch. inclinante. 172 1.
Perſij locus de Herodianis. 303.1.
Petra nunquam dominationem aut imperium denotat. 358.2 359.1.
Petra nomen Dei. 358.2.
Petrus ſymbolum actionis. 230.2.
Petrus prælatus non merito confeſſionis. 2.6.1.2.
Petri ætas. 228.1.
De Petri abnegatione. ibid.
Φαντιᾷν. 28.1.
Phariſæorum 2. ieiunia in hebdomade. 57 2.
Phariſæorum opera ſupra legem. 58. 1.2.
Phariſæorum fatum. 53.1.
Phariſæorum inſtituta. 54.2.
Pheles vnde φόλλις. 405 1.
Φησὶν abſolute. 164.1.
Philologica libertas adimitur. 292.2.
Philoſophia vetus Ægyptiorũ. 71.1.
Φορτῶν, vexare. 63.1.
Φυλὴ pro *σειρά.* 97.1.
Φύσις. 78.1. *Pietas* 513.1.
Cur Pilatus Dominum Crucis ſupplicio addixerit. 53 .1.
Pilati epiſtola ad Tiberium ficta. 676.1.2.
Plinij defenſio authoritate Rabbinorum. 3 1. 1.
Πλέκειν. 535 2.
Poculi Dominici forma. 518.1.
ποιεῖν σῶμα Χριστοῦ in Liturgiis. 458.2.
ποιμὴν & ποιμαίνειν quo ſenſu de Regibus & miniſtris Eccleſiæ dicantur. 628.2.6:9 1.
πολιτεία pro vexatione. 54.2.
πολιτεῦσαι ἀσκητῶν. 55.1.
De pollutione cauenda pertinente ad Paſcha. 48.2.
De põtificibus duobus ſũmis .215.1.2.
Populi partes in ordinationibus 3.8.1.
Preces & cantus Pſalmorum male confunduntur. 287. 2.288.1.
Pretij noſtri ſacramentum. 500.1.
Primi vocati bini fratres. 224.2.
Primogenituræ honor in Iudam transfertur. 15 1.
Primogenituræ portio in Ioſephum transfertur. 1.1.
Princeps Sacerdotum titulus damnatus in Concil.Carth. 372.2.

Princeps

Princeps Sacerdotum, titulus damnatus in Concil. Carth. 333.2.
Princeps ea notione qua dominationem ſignificat, neque de Petro, neque de Papa legitur apud Patres. 334.1.
Priorum inuenta non temnenda. 592.1.
ὁ προέορτιος. 421. 1. 2. τὰ προκείμενα δῶρα. 507.1.2.
Procurator pro præſide apud Ruffinum; 123.2.
Prophetarum ſcripta non videntur periiſſe poſt inſtitutam Eccleſiam. 190.2.
Prophetiæ 70. interpretum quę in Hebręo non extant. 149.1.
Proſelytorum deſcriptio. 26.2.
προσέντευξις. 52.1.
προσέρχεσθε πρὸς τὴν χάριν. 502.2.
προσφορά. 512.1.
πρώτη interpretatio noua. 129.1.2.
προθυμεία de ſacroſancta Euchariſtia. 431.2 &c.
Prouerbium Atticum. 549.1.
Ptolomæus cur Philometor. 255.1.
Publicani an Ethnici. 269.1.
De Publicanis apud Iudæos. 269.1.2.
Pulueraria coniuratio vt fabula irridetur. 40.2.
Purpureus color olim Imperantium proprius. 53.2.
Πυρπαυσεῖν. 61.2.
Pythicus agon. 79.1.

Q.

Quinque res deſideratæ in domo ſecunda. 169.1.
Quinini cenſus. 206.1.2.
Quirinus procurator Cæſaris cur dicitur Iuſtino. 127.1.2.

R

Rabbinis præterquam in Grammatica parum fidendum. 9.2.402.1.
R. Iacobus Turim. 757.1.2.
Ράκη 559.2.
Ραπταὶ veſtes. 559.2.
De reditu Domini ex Ægypto. 154.1.
Regum diadema album. 532.1.
Regum limbus rufus. ibid.
Regnum Petri apud Ambroſium. 230.2.
Reliquiæ hodiernæ. 581.2.
Reparatio lapſus hominis. 74.2.
Res per ſe bonæ infamantur. 222.1.
De Reſurrectione narrationes Euangeliſtarum comparantur. 592.1.2.
Reuerentia locis ſacris debita. 150 2.
Rituales libri varie deprauati. 295.1.
Ritus proprie attributi Rom. Epiſcopis. 280.2.
Cur Romani ſua lingua in prouinciis vſi. 144.1.
Ρύσις σώματος. 55.2.

S.

Sabbathum magnum. 590 2.
De Sabbati ceſſatione. 60.2.61.1.
De Sabbato ſecundoprimo. 271.2.
Saccus lugentium Iudæorum. 219.2.
Sacerdos quo ſenſu dicatur *conficere corpus Chriſti.* 458.1.
Sacerdotes apud Iud. ſolum nobiles. 30.2.
Sacerdotes Iudæorum Macchabæi reges. 10.1.2.
Sacramentorũ operationes diuerſę. 448.1.
Sacra ſua occultarunt Chriſtiani. 492.1.2.
Sacramenta viæ ſubſidia. 579.2.
Sacramentum diuerſa notione. 479.1.
Sacramenta viatica morientium. 488.2.
Sacramentum & gratia Sacramenti. 503.1.
Sacramentum altaris. 512.1.
Sacramentum calycis. 512.1.
Sacramentum panis. 467.1.

Sacri codices egent Critices. 116.2.
Sacrificium. 512.1.
Sacrificium commemorationis. 507.2.
De ſacris Latinis Conſtantinopoli fieri ſolitis. 203.1.
Sacrum ſilentium. 484.2.
Salaminia Triſm. 69.2.
Salus per Chriſtum ſolum. 1.1.
Samaria apud Iohannem pro Sichar. 255.1.
Samaritanus pro Sichemita. ibid.
Samuel non Sacerdos. 103.2.
Sanctum Domini. 504.2.
Sancti viri non primatus Papæ approbatores. 671.1.
Sanctus,ter. 76.1.
Sancti patres hortantur relegere. 674.1.
Sardicenſe Concilium decreuit, vt de Controuerſiis liceret ad Rom. Pontificem referre. Idē ignotum Auguſtino. 670.2
Sartorum in conficiendis veſtibus, non idem vſus apud veteres, qui eſt hodie. 558.1.
שבט ſignificatio. 22.2.
Σκίον. 680.2. Schekel. 403.2.
Scribæ pars Phariſæorum. 52.2.
Scriptura principium omniū diſputationum Theologicarum. 316.1.
Scriptum eſt duobus modis poſſe accipi. 190.2.
De fide Scripturæ. 300.2.
In ſcripturis nec prius nec poſterius. 295.2.
In ſcripturis & apud Patres *Cœna* nomen de Euchariſtia. 451.2.454.2.
Cur ſcriptum ſit, *Dicite diſcipulis & Petro.* 599.2.
Scripturarum abuſus ad commouēdam ſeditionem. 179.1.180.1.
Sectæ Iudæorum tres 49.2.
Sedere in cathedra Moſis quid. 666.1.
Sedes Ieroſolymitana Pellam tranſlata. 154.1.
Σεῖσιν τῶν κόμῶν. 290.2.
Seditionum multarum hiſtoria ignoratur. 176.1.2.
Sermones de cathedra Petri non ſunt Auguſtini. 237.1.
Serphi & cicadæ olim edules. 220.1.
An ſignum Crucis apud Iudæos & Gentiles ſignum fuerit ſalutis. 546.2.
Signacula & typi myſteriorū. 483.2.
Silentij cauſa rerum diuinarum ſublimitas. 492.1.2.
Silentij cauſa, Metus à contemptu. 493.2.497.1.
Siluiſſe veteres non tam rem ſignificatam,quam ſignum. 493.2.
Silentium veteribus Chriſtianis vſurpatum in Sacramentis. 490.1.
Silentij cauſæ. 493.1.
Simon Cananites ſiue zelota. 245.1.
Sindon veſtis & varius eius vſus. 524.1.1.
Soham gemmę nomen varie expoſitum. 206.2.
Sola Eccleſ. Rom. à Deo fundata. 573.2.
Solemnitas die Auguſti 31. apud Gręcos. 155.2.
Soluere & ligare quid ſit. 643.2.
Σωματικόν τι παθεῖν. 55.2.
Sophronij atteſtatio ſincera. 218.2.
Σπατάλιον comæ compoſitio. 531.2.
Spelunca vbi natus Dominus. 145.2. 146.1.
Spiritus S. dictus *Munus.* 508.1.
De ſtabilienda Rom.potentia. 370.2.
De ſtatua æreâ Paneade. 270.2.
Σταυρός. 46.1.2.
Σταυρῷ πρὸς ἑαυτοῖς. 46.1.
Studium partium peſtis eſt in Religione. 534.1.
Suburbia Bethlehemetica. 147.2.

De ſuc-

De ſucceſſione Pontificum ad deſignandam veram Eccleſiam. 253.1.2.
Suilla in vſum conditorum. 268.1.
An Superhumerale & Rationale ſeruarentur à Præſidibus vna cum ſtola. 206.1.
An ſupplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vſu. 557.2.
Supplicium more maiorum. 46.2.
Supplicium per ſecurim. ibid.
Sychar. 255.2.
An Sichem & Sichar idem ſit. ibid.
Συμβόλων δημιουργὸς Chriſtus. 457.
Symbolum fidei, 4°9.2.
Synedrium è quo genere hominum conſtaret. 217.1.2.
Synagogæ & Archiſynagogę heręticorum. 475.2.
Συναγωγὴ de Eccleſia Chriſtiana. ibid.
Σύναξις de Iudaica congregatione. ibid.
Quot ſynaxes in hebdomade. 476.2.
Σύναξις de Conuentibus ſinę Euchariſtia. 476.2.
Synaxis. 474.1.
Συνηχεῖν. 328.1.
Συνοδία. 475.2.
Synedrium non potuiſſe iudicare de Rege. 218.1.
Synodorum authoritas. 318.
Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerunt. 393.1.
Syrię pręſidum enumeratię. 119.1.2.
Σύστασις. 482.2.

T.

Ταριχεύειν. 591.2.
Τὸ τέλειον. 50.1.
Τελείωσις. 48.2.
Τελεσιουργός. 269.1.2.
Τελεταί. 485.2.
Τέλειος & Τέλειος βίος. 171.1.
Templum ædificatum annis 46. 247.2.
de Templo legitimo contentio. 251.2.
De tépore primi hominis nati. 114.1.
Tempus regni Archelai. 186.1.2.
Tempus conceptionis Chriſti. 114.1.
De terræ motus hora. 588.2.
Terram per quam Deus edebat miracula venerationi olim fuiſſe, non tamen adoratam. 581.2.
Teſſareſcæ decatitę hęretici. 676.
Teſtamenti appellatio. 463.1.2.
Tetrarchia Lyſaniæ. 212.2.213.1.
Tetrarchia Abilena. ibid.
Θάλλους vel κλάδους ἐπισείειν. 396.1.
Θέωσις. 488.2.489.1.
Θιαρχία. 72.1.
Θεωθῆναι. 75.2.
Θερμότης. 285.2.
Theudas fuiſſe duos ſeditioſos. 178.1.
Thomas Bacetus. 521.2.
Θρύπτεσθαι. 466.2.
Θυραυλεῖν. 156.1.
De traditionibus. 89.1.
Traditio Deſpoſynorum illuſtratur. 96.1.
Τράπεζα Κυρίου. 464.1.2.
De translatione feriarum. 413.1.2. 414.1.2.427.1.
Tribus Iudæ non facta eſt Leuitica. 11.1.2.
Tribuum ὁμίξια. 87.2.
Tributi è cenſu & capitationis differentia. 401.1.
Triclinium. 433.2.434.1.

V.

Vade poſt me Satana. 388.2.
Vanitas pronuntiantium de arbore in qua ſe ſuſpendit Iudas. 519.1.2.
Varus & Varro confunduntur à Baronio. 17.1.
De velo ſciſſo in morte Domini. 571.1.2.
Verba Chriſti ad Petrum, *Paſce oues meas*, quā vim habeāt. 620. 621.&c.

Verbum. 71.1.
Veritas λαμπροείμων. 533.1.
Veſpere. 594.2.
Veſpera duplex. 417.1.
De pretioſa veſte Dom. ſuper cœnatoriam. 437.1.2.
De veſte rubra Herodis adoleſcentis. 532.1.2.
Veſtes recens baptizatorũ φωτισθέντας. 533.2.
Vſus veſtis vnius primò, deinde duarum, poſtea plurium. 555.1.2. 516.1.2.
Quot veſtes Chriſtus geſtauerit. 555.1.556.2.
Veſtis inconſutilis. 558.1.2.
Veſtis alba & λαμπρὰ opponuntur interdum. 533.1.
De re Veſtiaria quæſtiones Philologicæ. 553.2.
Veſte ac linteo ſuccingi habitus ſeruilis. 437.2.
Veſtes è pilis camelorum. 219.1.2.
Veſtimentum ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντόν. 559.2.
Veſtigia ingeniculantium ſe ante magna altaria. 521.1.
Veteres cum cœnatoria ſumebant, an exuerunt omnes alias veſtes. 523.1.2.
Veteris Eccleſię regimen formam πολιτείας retuliſſe ex omnibus mixtam. 317.2.318.1.
Verus Eccleſia Rom. ſuæ linguam Græcam prætulit. 204.1.
Viaticum. 509.2.
Viæ docendi duæ. 310.1.
Vicarius ſummi Pontificis ex inſtitutione diuina. 215.2.
Non aliam victimam præter agnum dici Paſcha. 419.1.2.
Vilitas pretij quo Ch. æſtimatus eſt 401.2.
Vinoſi fontes noti ante miraculum in Cana. 246.2.
Vinum ἐσμυρνισμένον. 548.2.
Virginitas in pretio. 192.1.2.
B. Virgo non manſit in templo an. 11. 101.1.2.
B. Virgini an Chriſtus à reſurrectione apparuerit omnium primę. 600.2.601.1.
Quamdiu Virgo Bethlehemi manſerit. 161.1.2.
Virgines recluſæ quæ in libris Maccabaicis. 106.2.
De B. Virgine Auguſto viſa. 84.2.
De anno & die natæ Virginis. 99.1.
De B. Virgine fabulæ. 88.2.89.1.2.
Virgines educandi mos veterũ. 107.2.
Virginum monialiũ in Iud. templo fabula. 103.1.
Viri clari Gadareni. 268.1.
Vis veritatis. 69.1.2.
Vis benedictionis ſacramentalis. 458.1.
Vita. 511.2.
Vitis aurea in Templo Ieroſ. 586.1.2.
Vnctio ad pollincturam. 298.1.2.
Vnctio Chriſti. ibid.
De vnctione pedum. ibid.
Voluntaria ignoratio punitur neceſſitate ignorandi. 304.2.
Vrbs Iuda in montanis locis. 115.1.
Τὰ ὑστερήματα ἀναπληρῶν. 76.2.
Τετύπῳ τεθεῖσθαι. 567.1.2.

X.

Xαρις Gratia. 502.2.503.1.

Z.

Zacchæus an Gentilis. 269.2.
Super Zachariæ Prophetæ cęde. 579.1.2.
Zeno Stoicus Romæ. 112.2.
Zoſimus & Bonifacius Papę. 371.1.

FINIS.

Aol 1469349